القرآن الكريم

Selefin Menheci Işığında

KUR'ÂN MEÂLİ

بسم الله الرحمن الرحيم

ALLAH'IN İSMİYLE, RAHMÂN, RAHÎM

SELEFİN MENHECİ IŞIĞINDA

KUR'ÂN MEÂLİ

KELİMELERİN ASLINA ÂZAMÎ UYGUN

TÜRKÇE MEÂL

VE

SELEFÎ ALİMLERDEN BEYÂNÂT

EBU UMEYR BİN MEHMED ET-TURKÎ EL-OSMÂNÎ

KİTAB VE SÜNNETE DAVET NEŞRİYYAT

1442

SELEFİN MENHECİ IŞIĞINDA

KUR'ÂN MEÂLİ

KELİMELERİN ASLINA ÂZAMÎ UYGUN TÜRKÇE MEÂL

VE

SELEFÎ ALİMLERDEN BEYÂNÂT

[İLK NEŞİR: 1435 H./2014 M., GÜNCELLEME: 28 REBİULEVVEL 1442 H./14 KASIM 2020 M.]

hazırlayan

Ebu Umeyr[1] bin Mehmed et-Turkî el-Osmânî

tashîh

Ebu Turâb bin AbdurRahmân es-Sivasî

kapak tasarım

Ebu Huzeyfe Muhammed Akif

irtibât
kitabvesunnet@gmail.com

[1] "Umeyr'in Babası" mânâsında. Sünnet'e muhabbetimizden dolayı bizler künye kullanmaktayız. Çünkü kişinin oğlunun veya kızının ismi ile künyelenmesi Sünnet'tendir. Kedileri sevdiğinden dolayı Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in bir sahâbesine: 'Ebu Hureyre' künyesini vermesi gibi, muhtelif hayvân veya eşyâ isimleri ile de künyelenmek kezâ Sünnet'tendir.

YAYIN HAKKI
-HERHANGİ BİR DEĞİŞİKLİK YAPMAMAK ŞARTIYLA-
İSLAM ÜMMETİNE VAKIFTIR, DİLEYEN ÇOĞALTABİLİR
-PROFESYONEL BASKI İÇİN BİZİMLE İRTİBATA GEÇİNİZ-

بسم الله الرحمن الرحيم

NEDEN SELEFİN[1] MENHECİ IŞIĞINDA BİR KUR'ÂN MEÂLİ?

Hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir. Salât-u selâm, Nebîmiz Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in ve âlinin ve ashâbının ve Dîn Günü'ne kadar onlara ihsân ile tâbi olanların üzerine olsun.

Daha önce neşrettiğimiz 'Tevhîd Ve Hâlis Selefî Akidenin Beyânı' isimli eserin tercümesini hazırlarken, çalışmada geçen ayetler için muhtelif mevcut meâllere baktığımız halde, mesela İsim ve Sıfat Tevhidi'ne tealluk eden ayetlerin sürekli tahrif edildiğine şâhid olduk.

Örnek olarak **'[الاستواء/istivâ]'** kelimesi ya 'hükümran oldu' ya da 'kuruldu' veya 'istilâ etti' gibi safsatalarla[2] tercüme edilip, Selef Akidesi hâric her türlü fâsid akidenin Kur'ân meâllerine dâhil edildiğini gördük.

Oysa ki **'[الاستواء/istivâ]'** hakkında şöyle nakledilmiştir:

Yezîd b. Hârûn (رحمه الله)'a suâl edildi ki:

"Cehmiyye kimdir?"

Dedi ki:

"'[اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى/Rahmân, Arş üzerine istivâ buyurmuştur.]'[3] (âyetini) umûmun kalbinde yer ettiği şeklin hilâfına olduğunu iddia eden kimse cehmîdir." [Senedi ceyyidtir]

---

[1] **[سلف/Selef]'** kelimesinin târifi:
a) Lügatte **'[سلف/Selef]'**: Selef, takdîm ettiğin/senden önce geçen/senden önce gelen her şey seleftir. Bu fiil: '[سلف-يسلف-سلوفا/selefe-yeslufu-sulûfen]' şeklinde gelir. İbni Fâris der ki: **"'[س, ل, ف/Sin, Lam, Fâ]'** önce gelmek, geçmek anlamlarına delâlet eden bir köktür. Buna göre de 'Selef', eskiden yaşayanlardır. Süllâf kavim: Önceden yaşamış kavim demektir."
b) İstılâhta **'[سلف/Selef]'**: Onlar Sahâbe (رضي الله عنهم), onlara ihsân ile tâbi olanlar, Sahâbe (رضي الله عنهم)'un anlayışı üzere Kur'ân ve Sünnet'e sarılanlardır. O halde İslâm ümmetinin Selef'i, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in sahâbeleridir. Âlimler, Selef sözcüğünün ıstılâhını ilimde, akîdede, ibâdette, amelde ve dâvette, Resûl (صلى الله عليه وسلم) ve Ashâb'ının menheci üzere olanlara ıtlak ederler. Kim böyle olursa, işte o, "Selefî Menhec" üzere olandır.
Özetle; **'[سلف/Selef]'** kavramının zamansal olarak delâlet ettiği şey Sahâbe (رضي الله عنهم), Tabiîn ve Tebe-i Tabiîn olmak üzere faziletli asırlardır. Bu kelimenin kavramsal olarak delâlet ettiği şey ile ise ilimde, akîdede, ibâdette, amelde ve dâvette, zaman olarak sonradan gelseler bile, onlara tâbi olanlardır. [Hammud bin Câbir bin Mubârek el-Hârisî, Bid'atların Tenkidinde ve Bid'at Ehlini Dâvette Selef Menheci, 3.-4. sayfalar]

[2] İstivâ hakkında: "KUR'ÂN VE DİĞER KİTÂBLAR TEVHÎD İÇİN İNZÂL EDİLMİŞTİR" babında "İsim ve Sıfat Tevhidi" bölümüne bakınız.

Hâfız Zehebî (رحمه الله) bu sözü naklettikten sonra demiştir ki:

"'Umûmun kalbinde yer ettiği' ifâdesinde geçen 'umûm' kelimesi ile murâd olunan, ümmetin cumhûru ve ilim ehlidir. Bu âyete dâir onların kalblerinde yer eden şey, hitâbın delâlet ettiğidir. Onlar, istivâ edenin misli gibi bir şey olmadığına yakîn ederler. Onların selîm fıtratlarında ve doğru zihinlerinde yer eden budur. Eğer bunun gerisinde bir mânâsı olsaydı, onlar onu söylerler, bunu ihmâl etmezlerdi. Eğer onlardan biri **'[الاستواء/istivâ]**'yı te'vîl etseydi, onu nakletmeyi yoğun bir biçimde arzu ederlerdi. Ve eğer nakledilseydi meşhûr olurdu."[4]

Meâllerdeki fâsid tercümeler hakkında örnekleri çoğaltabiliriz:

Mesela İslâm öncesi şamanizm dininin ilâhı olan 'tanrı (aslı tengrıdır)'[5] kelimesinin 'ilâh' kelimesinin tercümesinde kullanılması, hatta ve hatta eski meâllerde Allah (سبحانه وتعالى) isminin yerine kullanılması gibi bir çok tahrifâtı zikredebilirim.

Önceki misâller kadar ağır olmasada Resûl veya Nebî kelimelerinin sürekli 'Peygâmber(ler)' diye tercüme edildiğini gösterebiliriz. Bu kelimenin aslı farsça: '[پیامبر/Payâmbar]' kelimelerinden oluşmuş olup, dilimize '[پیغامبر/Peygâmber]' olarak girmiştir. '[پیام/Payâm]' Haber demektir. '[بر/Bar]' kelimesi ise getiren demektir, yani haber getiren.

Allah (سبحانه وتعالى) ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم) ne buyurmuşsa biz o kelimeleri kullanmaya çalışırız, yoksa Ehli Sünnet düşmanlığında ön safta olan farisi şianın[6] diline hiç mi hiç ihtiyacımız yoktur.[7] Tabiki "namaz" veya "oruç (aslı: ruzi)" gibi kelimelerde

---

[3] Tâhâ Sûresi, 5. âyet

[4] Ebu AbdÎllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ahmed ez-Zehebî, Muhtasaru'l-Uluvv li'l-Aliyyi'l-Azîm; tahkîk: Muhammed Nâsıruddîn el-Elbânî, 167. sayfa (182.)

[5] Kezâ "Hüda", "Yezdan" veya "Çalap" gibi isimler de aynı kategoride cahiliyye ilâhlarına aittir. Şeyh AbdulAziz bin AbdUllah bin Baz (رحمه الله) ve bir grup alim şöyle demiştir: "Kim O (سبحانه وتعالى)'yı kendisinin isimlendirmediği bir isimle veya Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in isimlendirmediği bir isimle anarsa O'nun isimleri konusunda hakktan sapmış ve doğru yoldan uzaklaşmış olur."
Devamla şöyle demişlerdir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın isimleri tevfîkîdir. O (سبحانه وتعالى), ancak kendisinin ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in bildirdiği isimlerle isimlendirilebilinir." [Saîd ibn Alî ibn Vehf el-Kahtânî, Şerhu EsmâÎllahi'l-Hüsnâ fî Dav'i'l-Kitâbi ve's-Sünneti]

[6] Kur'ân'ın, müslümanlar tarafından tahrif edildiğine ve Sahabelerin (رضي الله عنهم) bir kaçı müstesnâ mürted kafirler olduğuna şiâ inanmaktadır. Takiyye icâbı durum ve ortam gereği bazen bu inançlarını gizlemekte ve bazen açık açık ilan etmektedirler. Bu herhangi bir iddia olmayıp şianın kendi kaynaklarında geçmektedir.

[7] 'Efendimiz' (yani 'Peygamber Efendimiz' şeklindeki) ifâdeyi de hiç mi hiç kullanmayacağız Allah'ın izniyle, çünkü bu kelime rumcadan gelmektedir. Bir kafir çıksa: 'Sizin Rehberiniz için bile kendi literatürünüzden bir kelimeniz yok galiba bizim sözcüklerimizi kullandığınıza göre!' dese ne cevab verirsin? Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) kâfirlerin her çeşitine sürekli muhâlefet etmiştir. Hatta bu konu hususunda Şeyhulİslam İbn Teymiyye 'Sırât-ı Mustakîm' isimli meşhur eserini kaleme almıştır. Binâenaleyh Nebîmiz (صلى الله عليه وسلم) için 'Efendimiz' kelimesinin kullanmaya muhâlefet ediyoruz. Allah (سبحانه وتعالى), Nebîmiz (صلى الله عليه وسلم)'i ancak 'ResûlUllah', 'Resûl' veya 'Nebî' kelimeleri ile anmıştır.

farsçadan dilimize geçmiştir. "İslâm Dili" dışı kelimelerden %100 sakınmak mümkün olmadığından, bazılarını kullanmak mecburiyetindeyiz, lâkin ictinâb edebildiğimizden de ictinâb etmenin faydalı olacağını düşünüyorum.

Tüm bunları gözönünde bulundurarak Türkçe Selefi Sâlihin Menheci'ne uygun bir meâl olmadığı için 'Kitab Ve Sünnete Davet Neşriyyat' ekibi olarak bu eksiği giderme adına kolları sıvadık.

Meâlimizi hazırlarken her kelimeyi ne eksik ne de fazla olarak tercüme ettik. Mesela 'Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla' diye tercüme etmedik, çünkü Besmele'nin aslında ne 've' kelimesi ne de 'olan' kelimesi mevcud. Veya örnek olarak bunun zıddını da verebilirim, mesela âyetlerde bir çok kez 've' kelimesi geçmektedir ve bu çoğu kez virgül olarak tercüme edilmektedir.

Yani olmayan bir kelime ilâve edilmekte ve olan bir kelime de çıkarılmaktadır ve bu mantık, mütercimler tarafından diğer kelimeler için de uygulanmaktadır.

Her kelimeyi tercüme ederken piyasadaki mütercimlerin bir manada yaptığı gibi: 'Biz bu kelimeyi Türkçe'ye nasıl uyarlarız?' yerine: 'Bu kelimeyi, Müslümanların en hayırlısı olan ilk üç nesil; Sahabe, Tabiin ve Tebe Tabiin ve onlara ihsânda uyanlar nasıl anlamış ve hayatına uygulamış?' metodunu uyguladık.

Yukarıdaki misâlde olduğu gibi, 'adıyla' yerine Kur'ân'ın aslında geçtiği gibi 'ismiyle' veya 'namazı kılma' yerine 'namazı ikâme etme' veya 'indirdik' yerine 'inzâl ettik' diye tercüme ettik ve bunu da İslâm Dili'ni ihyâ etmek için böyle yaptık.

Allah (سبحانه وتعالى)'nın izniyle neredeyse 6 seneye yakın bir vakit üzerinde çalıştıktan sonra meâlimiz tamamlanmış bulunmaktadır. Meâlimizi, açıklama sadedinde -gerek Sünnet'ten, gerek alimlerin beyânâtlarından- bilgilere muttalî oldukça eklemeler yapıp inşeAllah yeniden neşredeceğiz.

Ebu Umeyr bin Mehmed et-Turkî el-Osmânî

NEDEN SELEFİN MENHECİ?[8]

Şübhesiz ki Selef'in menheci, akîde ve amel bakımından İslâm'ın hakk menhecidir. O, bu yönüyle dosdoğru çizgiyi ve Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in kendilerinden razı olarak ayrıldığı ilk dönem Müslümanlarının üzerinde bulunduğu asıl alanı temsil eder.

Selefi Sâlih, ilimde kökleşmiş, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in rehberliği ile hidâyete ermiş ve O (صلى الله عليه وسلم)'in Sünnet'ini muhâfaza eden ilk kaynaktır. Allah (سبحانه وتعالى) onları, Nebî'sinin sahabeliği için seçmiştir. Yine Allah (سبحانه وتعالى) onları, dîninin ikâmesi için seçmiştir. Ümmetin imâmları onlardan razı olmuşlardır.

Allah (سبحانه وتعالى) Selef'e muhâlefet edenleri ve onların yolu dışında bir yola ittibâ edenleri azâb ile uyarmış ve şöyle buyurmuştur:

'Ve kim kendisine hidâyet beyân edildikten sonra Resûl'e karşı gelir, mü'minlerin yolundan gayrısına tâbi olursa, onu döndüğü yola çevririz ve Cehennem'e yaslarız. Ve orası ne kötü bir varış yeridir.'[9]

Böylece, naklettikleri hususlarda onlara ittibâ etmek ve amel ettikleri hususlarda onlardan nakledilenlere uymak vacip olmuştur.

Selefîlik ilk öncülerin ve ilim almada onlara tâbi olanların yoluna ve onları anlama yöntemine ıtlak olunmuş bir ıstılahtır. Bu kavram, muayyen tarihî bir dönemle sınırlanmış değildir.

Selefîlik bu şekilde İslâm'ı doğru anlamayı temsil etmektedir. Selefîlik, bu kavramı içeriğinden soyup çıkarmayı isteyenlerin zannettiği gibi mübârek zaman dönemi ile kısıtlı değildir.

---

[8] **'[منهج/Menhec]'** kelimesinin târifi:
'[نهج و منهج/Nehc ve menhec]': Açık/apaçık yol.
'[المنهاج/Minhâc]': Allah (سبحانه وتعالى)'nın şu âyetinde de geçtiği gibi 'apaçık yol' demektir: **' [لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا/Sizden hepiniz için bir şerîat ve bir minhâc kıldık.]'** [Mâide Sûresi, 48. âyet]
'[المنهاج/Menhec]': Nehc olunan yani sulûk edilen/girilen yol.
Selef'in menheci, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in menhecine en muvafık olan menhectir. Bunun için, tüm ibâdet ve dâvet meselelerinde bu menhecin en derin noktalarını incelemek ve bu menheci ilim, ibâdet ve dâvette doğruya muvâfık olmayı umarak tatlı ve serin bir su şeklinde müslümanlara sunmak, araştırmacılar üzerine vâcibtir. Şüphesiz ki bu ümmetin âhiri ancak bu ümmetin evvelinin salâh bulduğu ile salâh bulabilir. Şöyle ki akîdesinde, ibâdetlerinde, muamelâtında, teâmüllerinde, edebinde ve ahlakında İslâm'ın menheci kesinlikle apaçıktır. Çünkü bu menhec, Kitâb, Sünnet ve Sahabe (رضي الله عنهم)'un fehminden alınmış bir menhectir. Şüphesiz ki bu menhecin apaçık oluşu, onun vahiy nuru ile aydınlanmasının ve aynı zamanda, nakille çelişmeyecek şekilde ve aklın nakle tâbi olması şartıyla, Allah'ın akla ve fikre bahşettiği hakkın verilmesinin neticesidir. [Hammud bin Câbir bin Mübârek el-Hârisî, Bid'atların Tenkidinde Ve Bid'at Ehlini Dâvette Selef Menheci, 1.-3. sayfalar (tarafımızdan kısaltılmıştır)]

[9] Nisâ Sûresi, 115. âyet

Ümmetimizin kalkınmasını ve halklarımızın mutlu olmasını istiyorsak, Selefin tuttuğu menheci menhec edinelim ve onların yürüdüğü yolda yürüyelim. Şüphesiz ki onlar, tarîkin en sağlamı ve yolun en hidâyetlisi üzere olmuşlardır.[10]

[10] Bknz.: Yayınlarımızdan "Selefi Menhec Kurtuluşun Yoludur"

KUR'ÂN VE DİĞER KİTÂBLAR TEVHÎD İÇİN İNZÂL EDİLMİŞTİR[11]

Tevhîd, lügatte "vahhade-yuvahhidu" fiilinin masdarı olarak gelmekte olup; anlamı: "bir şeyi tek kılmak" şeklindedir. Tevhîd, nefiy ve isbat olmadan tahakkuk etmez:

(a) hükmün, tevhîd olunanın gayrından nefyedilmesi

(b) tevhîd olunan lehine isbat edilmesi.

İlim ehlinin zikrettiğine göre, tevhîdin nevîleri üçtür:

1. Rubûbiyet Tevhîdi

2. Ulûhiyet Tevhîdi

3. İsim ve Sıfat Tevhîdi

Alimler bu tasnîfi, tefekkür yoluyla, tetkik yoluyla, âyet ve hadislere bakmak sûreti ile bilmişlerdir. Yine ehl-i ilim, tevhîdin, bu sayılan üç nevîn dışına çıkmadığını görerek tevhîd türlerini üç kısma ayırmışlardır:

1. Nevî: Rubûbiyet Tevhîdi: "O, Allah (سبحانه وتعالى)'nın yaratma, mülk ve tedbîr ile birlenmesidir." Bu lafzın tafsîli;

İlk olarak: Allah (سبحانه وتعالى)'nın, "yaratma" (fiili) ile birlenmesi: Tek Allah (سبحانه وتعالى) Hâlık'tır, O'ndan başka yaratıcı yoktur. Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır: **"Var mı Allah'ın gayrında, sizi semâ ve Arz'dan rızıklandıran** (herhangi) **bir hâlik? O'ndan başka ilâh yoktur."**[12] Yine Allah (سبحانه وتعالى), kafirlerin ilâhlarının bâtıllığını beyan ederek şöyle buyurmuştur: **"Halk eden, halk etmeyen gibi midir? Tezekkür etmez misiniz?"**[13] Tek Allah (سبحانه وتعالى) yaratıcıdır; her şeyi O yaratmış ve takdîr etmiştir. O (سبحانه وتعالى)'nın yaratması, mef'ûllerinden vâki olan şeyleri de; ve aynı şekilde, yarattıklarının mef'ûllerinden vaki olan şeyleri de şâmildir. Bunun için, 'Allah (سبحانه وتعالى)'nın, kulların fiillerinin yaratıcısı' olduğuna îmân etmek, kadere îmân etmenin tamâmındandır. Nitekim Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır: **"Ve Allah halk etti sizi ve amellerinizi."**[14] Bu âyetin bir vechesi şudur ki, kulun fiili, kulun sıfatlarındandır. Ve kul, Allah tarafından yaratılmıştır. Bir şeyin yaratıcısı, o şeyin sıfatlarının da yaratıcısıdır. Bu âyetin diğer bir vechesi ise şöyledir ki, kulun fiili, hedefli irâde ve tam bir kudret ile

[11] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله)'a: "Tevhîdin tarifi ve türleri nedir?" diye suâl edilen bir sorunun cevâbıdır. Tarafımızdan ihtisar edilmiştir. Bloğumuzda tam metni: "Tevhid Ve Kısımları" ismiyle neşredilmiştir.

[12] Fâtır Sûresi, 3. âyet

[13] Nahl Sûresi, 17. âyet

[14] Saffat Sûresi, 96. âyet

hasıl olmaktadır; kulun irade ve kudretinin ikisi de Allah (عز وجل) tarafından yaratılmıştır. Tam sebebin yaratıcısı, müsebbibin de yaratıcısıdır.

İkincisi: Allah (سبحانه وتعالى)'nın "mülk" ile birlenmesi: Mâlik olan tek Allah'tır. Nitekim Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır: **"Tebârektir O** (Allah) **ki mülk O'nun elindedir. Ve O, her şey üzerine kâdirdir."**[15] Allah (سبحانه وتعالى) yine şöyle buyurmaktadır: **"De ki: 'Eğer biliyorsanız, her şeyin melekûtu elinde olan, her şeyi koruyan ve kendisi korunmaya** (ihtiyacı olmaya)**n kimdir?'"**[16] Mutlak umûmî şâmil mülkün mâliki tek Allah (سبحانه وتعالى)'dır. Mülkün Allah (عز وجل)'nin gayrına nisbeti ise, izafî bir nisbettir. Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **"...veya anahtarlarına malik olduğunuzdan ...**"[17] ve **"Zevcelerine veya sağ ellerinin mâlik olduklarına hâric."**[18] şeklindeki âyetleri ile Kendi gayrı için Mülk'ü isbat etmiştir. Yine Allah'ın gayrısı için mülkün isbat edildiğine delâlet eden başka nasslar da vardır. Fakat mahlûkatın mülkü, Allah (عز وجل)'nin mülkü gibi değildir. Mahlûkatın mülkü, sınırlı bir mülktür; mukayyed bir mülktür; kapsamlı olmayan bir mülktür.

Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır: **"Ve Allah'ın sizin için kaim kıldığı mallarınızı sefihlere vermeyin. Ve onları ondan rızıklandırın ve onları giydirin ve onlara mârûf söz söyleyin."**[19] Bu âyet, insanın mülkünün kısır ve mukayyed bir mülk olduğuna delîl teşkil etmektedir. Allah (سبحانه وتعالى)'nın mülkü ise, mahlûkatın mülkü gibi değildir. O (سبحانه وتعالى)'nın mülkü, umûmî şamil bir mülktür; mülkü mutlaktır. Allah(سبحانه وتعالى), mülkünde dilediğini yapar; yaptığından suâl olunmaz ama mahlûkat suâle tâbidir.

Üçüncüsü: Tedbîr. Allah (عز وجل), tedbîrde tektir. O (عز وجل)**: "Dikkat edin, halk etme ve emir O'nundur. Âlemlerin Rabbi Allah mübarektir."**[20] âyetinde buyurduğu üzere mahlûkatı idare eder, semâvat ve Arz'ı tedbîr eder. Bu tedbîr, şamil bir tedbîr olup Allah'ın dûnunda kimse bu tedbîre müdahale de edemez, muârız da olamaz. Bazı mahlûkata verilen tedbîr ise dar, sınırlı ve mutlak olmayan mukayyed bir tedbîrdir. Örneğin insanın mallarını, çocuklarını, hizmetçilerini vesaire tedbîr etmesi gibi. İşte böylece, "Rubûbiyet Tevhîdi: Allah'ın yaratma, mülk ve tedbîr ile birlenmesidir" şeklindeki kavlimizin sıhhatinin doğruluğu zahir olmuştur.

2. Nevî: Ulûhiyet Tevhîdi: "O, Allah (سبحانه وتعالى)'nın ibâdet ile birlenmesidir." Bu tevhîde binâen insan, Allah ile beraber herhangi bir kimseyi ittihaz edinip de o kimseye ibâdet etmez; Allah'a ibâdet ettiği gibi başka hiçbir kimseye/şeye ibâdet etmez.

[15] Mülk Sûresi, 1. âyet
[16] Mü'minûn Sûresi, 88. ayet
[17] Nûr Sûresi, 61. âyet
[18] Mü'minûn Sûresi, 6. ayet
[19] Nisâ Sûresi, 5. âyet
[20] A'râf Sûresi, 54. âyet

Tevhîdin bu nevî, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in kendileri ile kıtâl ettiği; kanlarını, mallarını, toprak ve yurtlarını mübah kıldığı; kadınlarını ve zürriyetlerini esir aldığı müşriklerin dalâlete düştüğü türdür. Resuller, ulûhiyet tevhîdi ile ba's edilmiş; kitâblar, ulûhiyet tevhîdi ve ikisiyle -rubûbiyet tevhîdi ve isim ve sıfat tevhîdiyle- beraber inzâl olunmuştur. Lâkin Resuller, kavimleri ile en çok bu nevî tevhîd -ulûhiyet tevhîdi- üzere mücadele etmişlerdir. Şöyle ki ulûhiyet tevhîdine binâen insan ibâdeti hiçbir şekilde Allah (سبحانه وتعالى)'nın gayrına -ne mukarreb bir meleğe, ne irsâl olunmuş bir resûle, ne sâlih bir velîye, ve ne de yaratılmışlardan herhangi birine- sarf etmez. Çünkü ibâdet, ancak Allah (عز وجل) için yapılırsa sahîh olur. Ulûhiyet tevhîdini ihlâl eden kimse, -rubûbiyet tevhîdi ile isim ve sıfat tevhîdini ikrâr etse bile- müşriktir, kâfirdir. Şayet bir adam, Allah (سبحانه وتعالى)'nın yaratıcı olduğuna, mâlik olduğuna, tüm işleri idare edici olduğuna, O (سبحانه وتعالى)'nın hak ettiği isim ve sıfatların sahibi olduğuna îmân etse ama Allah ile beraber başkasına ibâdet etse; o kimsenin rubûbiyet tevhîdini ve isim ve sıfat tevhîdini ikrâr etmesi kendisine bir fayda sağlamaz.

Farzedelim ki adamın biri, rubûbiyet tevhîdini de isim ve sıfat tevhîdini de kâmilen ikrâr etse ama kalkıp bir kabre gitse ve kabirde yatana ibâdet etse veya Allah'a yakınlaşmak için o kabirde yatan mevtâya kurban adasa; şüphesiz ki bu adam müşriktir, kâfirdir, ebedî Ateş'tedir. Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır: **"Muhakkak ki, kim Allah'a şirk koşarsa, gerçekten Allah ona cenneti harâm etmiştir ve onun varacağı yer Ateş'tir. Ve ensardan zâlimler için** (kimse) **yoktur."**[21] Allah (عز وجل)'nin Kitâbı'nı okuyan herkes bilir ki, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in kendileri ile kıtâl ettiği; kanlarını ve mallarını helal kıldığı; kadınlarını ve zürriyetlerini esir aldığı; topraklarını ganîmet olarak aldığı müşrikler, şüpheye düşmeksizin tek Allah (سبحانه وتعالى)'nın yaratan Rab olduğunu ikrâr ediyorlardı. Ama onlar, Allah ile beraber gayrına ibâdet ettiler de bu nedenle kanları ve malları mübah kılınan müşrikler hâline geldiler.

3. Nevî: İsim ve Sıfat Tevhîdi: "O, Allah (سبحانه وتعالى)'nın, Kitâb'ında veya Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in lisânı üzere Kendisini tesmiye ettiği isimlerle ve Kendisini vasfettiği sıfatlarla ifrâdıdır [birlenmesidir]. Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'nın isbât ettiği husûsları, tahriften gayrı ve ta'tîlsiz [inkâr etmeksizin] ve tekyîften gayrı [keyfiyetlendirmeden] ve temsîlsiz [mahlûkata benzetmeksizin] isbât etmek sûreti ile olur." Şüphe yok ki, Allah'ın Kendisini tesmiye ettiği isimlere ve Kendisini vasfettiği sıfatlara, mecaz vechi üzere değil de hakîkat vechi üzere îmân etmek gerekmektedir. Fakat bu îmân, tekyîfsiz ve temsîlsiz olmalıdır. Tevhîdin bu nevî, bu ümmetten, İslâm'a mensup olan ehl-i kıbleden bazı taifelerin çeşitli vecihler üzere dalâlete düştüğü türdür:

Bu taifelerden kimisi, nefiy ve tenzîh hususlarında, İslam'dan çıkaracak derecede aşırı gitmiş; bazıları orta seviye (dalâlette) kalmış; bazıları da Ehl-i Sünnet'e yaklaşmıştır (ama dalâlet dairesinden çıkamamışlardır). Fakat tevhîdin bu türünde selefin menheci: "Allah'ın,

[21] Mâide Sûresi, 72. âyet

Kendi Nefsini isimlendirdiği isimlerle ve Kendi Nefsini vasfettiği sıfatlarla hakîkat vechi üzere, 'tahrifsiz, ta'tîlsiz, tekyîfsiz ve temsîlsiz' bir biçimde isimlendirilmesi ve sıfatlandırılmasıdır."

Örneğin; Allah (سبحانه وتعالى), Kendisini 'el-Hayyu'l-Kayyûm' ile tesmiye etmiştir. Bize vacip olan, "el-Hayyu'l-Kayyûm"un Allah (سبحانه وتعالى)'nın isimlerinden bir isim olduğuna îmân etmektir. Yine bize vacip olan, bu ismin içerdiği sıfata da îmân etmektir ki o vasıf da yok olmaya maruz kalmayan ve kendisine yokluğun erişemediği "kâmil hayat"tır.

Yine örneğin Allah (سبحانه وتعالى) kendi Nefsini "semî'" ile tesmiye etmiştir. Bize düşen, "semî'"in Allah (سبحانه وتعالى)'nın isimlerinden bir isim olduğuna, sem'in/işitmenin de O'nun sıfatlarından bir sıfat olduğuna ve O'nun 'işitiyor' olduğuna îmân etmektir. Çünkü "işitmek", semî' isminin ve "sem'/işitme(k)" sıfatının iktizâ ettiği hükümdür. Şüphesiz ki işitmesiz bir semî'/işitici veya işitileni idrâk etmeksizin işitmek gibi bir durum, muhal bir şeydir. Diğer isimleri de bu misaller üzerine mukayese et!

Başka bir misâl: Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır: **"Ve yahûdiler dediler ki: 'Allah'ın eli bağlıdır.' Onların elleri bağlandı ve dediklerinden dolayı lânetlendiler. Bilakis O'nun iki eli açıktır, dilediği gibi infâk eder."**[22] Bu âyette Allah (سبحانه وتعالى): **"Bilakis O'nun iki eli açıktır…"** buyurmakta ve Kendisi için "البسط/bast" ile vasfedilmiş **"iki el"**i isbât etmektedir. "البس/bast", geniş bağış/lütuf anlamına gelmektedir. Bize vacip olan: Allah (سبحانه وتعالى)'nın, bağış ve nimetler ile bast olunmuş/yayılmış iki elinin olduğuna îmân etmektir. Fakat bize vacip olan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın bu iki eline keyfiyet biçen kalbî bir tasavvura kalkışmamak, tekyîf içeren lisânî bir kelâma yer vermemek ve bu iki eli mahlûkâtın ellerine temsîl etmemektir/benzetmemektir. Çünkü Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır: **"Hiçbir şey, O'nun misli gibi değildir. Ve o Semi'dir, Basir'dir."**[23] Allah (سبحانه وتعالى) yine şöyle buyurmaktadır: **"De ki: Rabbim ancak fuhşiyyâtı, onlardan zahir olanı ve batın olanı ve günahı ve haktan gayri bağiliği ve hakkında bir sultân**[24] **inzâl etmediğini Allah'a şerîk koşmayı ve bilmediğinizi Allah hakkında söylemenizi harâm kılmıştır."**[25] Allah (سبحانه وتعالى), başka bir âyette ise şöyle buyurmaktadır: **"Ve senin için hakkında ilim olmayan** (şeyin) **ardına düşme. Muhakkak ki kulak ve göz ve kalb hepsi ondan mes'ûl olacaktır."**[26] Kim Allah (سبحانه وتعالى)'nın bu iki elini mahlûkatın ellerine temsîl ederse [benzetirse], şüphesiz ki o kimse, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **"Hiçbir şey, O'nun misli gibi değildir."**[27] şeklindeki kavlini

[22] Maide Sûresi, 64. âyet
[23] Şûrâ Sûresi, 11. âyet
[24] delîl, bürhân, kanıt
[25] A'râf Sûresi, 33. âyet
[26] İsrâ Sûresi, 36. âyet
[27] Şûrâ Sûresi, 11. âyet

yalanlanmış ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **"Artık Allah için meseller darb etmeyin."**[28] kavlinde geçen emrine âsi gelmiş olur. Yine birisi çıkıp da Allah (سبحانه وتعالى)'nın iki eline keyfiyet biçer ve derse ki *"Allah'ın iki eli, [herhangi bir şekilde] muayyen bir keyfiyet üzeredir"*, şüphesiz ki o kimse, ilmetmediği bir şeyi Allah (عز وجل) aleyhine söylemiş ve hakkında bilgisinin olmadığı şeyin ardına düşmüş demektir.

Sıfatlar hakkında ikinci bir örnek verelim: Örneğimiz, Allah (سبحانه وتعالى)'nın 'Arş'ının üzerine istivâ etmesi' husûsu hakkında olacaktır. Şüphesiz ki Allah (سبحانه وتعالى), Kitâb'ının yedi yerinde, hepsinde de **"istivâ buyurdu"** ve **"Arş'ın üzerine"** lafızlarını kavlederek kendi Nefsi için **"Arş'ın üzerine istivâ buyurdu."** ifâdesini isbât etmiştir. Arab lügatında "istivâ" kelimesine döndüğümüz zaman, bu kelimenin mânâsının, ancak "irtifâ" ve "yükselmek" anlamlarını iktizâ eden "alâ" fiili olduğunu görmekteyiz.

Bu durumda, Allah (سبحانه وتعالى)'nın Tâhâ Sûresinde **"Rahmân, Arş'ın üzerine istivâ buyurdu."**[29] şeklinde buyurduğu âyet-i kerîmenin ve bu meyandaki diğer âyât-ı kerîmenin mânâsı şöyle olur ki: Şüphesiz ki Allah (عز وجل), Arş'ının üzerine, hâs bir uluvv ile yükselmiştir. Fakat bu uluvv, tüm ekvânın üstüne olan umûmî uluvvun gayrıdır. Bu uluvv, Allah (سبحانه وتعالى) için hakîkat vechi üzere sabittir. O (عز وجل), Arş'ının üzerine, Kendisine yaraşır bir hâlde uluvv etmiştir. Fakat O (عز وجل)'nin uluvvu, insanın yatağın üstüne çıkması gibi değildir; insanın hayvanların üstüne binmesi gibi değildir; insanın gemiye çıkıp binmesi gibi değildir. Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır: **"Ve O ki, bütün çiftleri halk etmiştir. Ve sizin için bineceğiniz gemi ve davarlar var etmiştir. Sırtları üzerine istivâ**[30] **etmeniz için. Sonra üzerine istivâ ettiğinizde Rabbinizin nimetini zikredin ve şöyle deyin: 'Subhândır O ki, bize bunları musahhar etti. Ve** (yoksa) **biz ona güç yetirenler olmazdık. Ve muhakkak ki biz, Rabbimize döneceğiz."**[31] Mahlûkun bir şeyin üstüne istivâ etmesi, Allah (سبحانه وتعالى)'nın Arş'ının üzerine istivâ etmesine benzetilemez. Çünkü Allah'ın misli gibi hiçbir şey yoktur.

"Arş'ın üzerine istivâ buyurdu." kelâmının mânâsı: "Arş'ın üstüne hükümrân oldu şeklindedir" diyenler, büyük bir hatâya düşmektedirler. Çünkü bu, kelâmı yerinden tahrif etmek; sahâbe (رضي الله عنهم)'un ve ihsân ile sahâbilere tâbî olanların, üzerinde icmâ ettiği husûsa muhalefet etmek; ve hiçbir müminin Allah (عز وجل) hakkında ağzına alamayacağı bâtıl hükümleri dayatmaktır.

Şüphesiz ki Kur'ân-ı Kerîm, Arab lügatı ile nâzil olmuştur. Nitekim Allah (سبحانه وتعالى), bu husûsa atfen şöyle buyurmaktadır: **"Muhakkak ki Biz onu Arabça Kur'ân kıldık. Umulur ki siz akledersiniz."**[32] Arab lügatında "istevâ alâ kezâ (şunun üstüne istivâ etti)"

[28] Nahl Sûresi, 74. âyet
[29] Tâhâ Sûresi, 5. âyet
[30] burada mânâ şöyledir: kurulmanız/yerleşmeniz
[31] Zuhruf Sûresi, 12.-14. âyetler
[32] Zuhruf Sûresi, 3. âyet

sîgasının muktezâsı: "uluvv/yükselme" ve "istikrâr/karar kılma"dır. Bilakis "uluvv ve istikrâr" anlamı, "istevâ alâ kezâ" sîgasının lafzına mutâbık olan mânâdır. **"Arş'ın üzerine istivâ buyurdu."** kelâmının manâsı: yani "Arş'ının üzerine, celâl ve azametine lâyık olan hâs bir uluvv ile yükselmiştir" demektir. Eğer "İstivâ" kelimesi, "istîla/hükümrân olmak" şeklinde tefsîr edilirse, kelâm mevzîlerinden tahrîf edilmiş olur. Çünkü "istivâ" kelimesini "istîlâ" şeklinde tefsir etmek, Kur'ân lügatının "uluvv/yükselmek" şeklinde delâlet ettiği mânâyı nefyetmek ve başka bir bâtıl mânâyı isbât etmektir.

Sonra şu da var ki, şübhesiz ki selef ve onlara ihsân ile tâbi olanlar, bu mânâ üzere icmâ hâlindedirler. Çünkü "istivâ" kelimesinin tefsîri husûsunda, seleften ve tâbiînden, bu mânâya (yani 'uluvv' mânâsına) muhalif tek bir harf bile gelmemiştir. Lafız Kur'ân'da ve Sünnet'te geldiği ve seleften de bu lafzın zâhirine muhalif tefsîri vârid olmadığı zaman, aslolan şudur ki selef, lafzı zâhiri üzere bâki bırakmış ve lafzın delâlet ettiği mânâya itikad etmişlerdir.

Birisi çıkıp da: "Seleften, kendilerinin 'istivâ' kelimesini 'alâ/yükseldi (fiili)' ile tefsir etmiş olduklarına dair sarîh bir lafız vârid olmuş mudur?" diye suâl ederse;

Deriz ki: Evet. Bu (tefsir), seleften vârid olmuştur. Böyle bir tefsir, onlardan sarîh bir biçimde vârid olmasa bile; Kur'ân-ı Kerîm'de ve Sünnet-i Nebeviyede geçen lafzın delâlet ettiği husûsun aslı, Arab lügatının iktizâ ettiği mânâ üzerine bâkidir ve selefin "istivâ" kelimesini isbâtı, bu mânâ üzere olur.

"İstivâ" kelimesini "istîlâ/hükümrân olmak" şeklinde tefsîr edenleri ilzâm eden bâtıl netîceler ise şunlardır:

Birincisi: Böyle bâtıl bir tefsîre göre, semâlar ve Arz yaratılmazdan önce Arş'ın Allahu (سبحانه وتعالى)'nın mülkü olmaması gerekirdi. Çünkü Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır: **"Muhakkak Rabbiniz Allah, semâları ve arzı altı günde halk etti, sonra Arş'ın üzerine istivâ etti. Gündüzü onu sürâtle talep eden gece ile örter. Ve güneş ve ay ve yıldızlar O'nun emrine musahhardır. Dikkat edin, halk etme ve emir O'nundur. Âlemlerin Rabbi Allah mübârektir."**[33] Bu durumda, bu bâtıl tefsîre göre Allah (سبحانه وتعالى)'nın 'semâların ve Arz'ın yaratılışından önce' ve 'semâların ve Arz'ın yaratılışı esnâsında' Arş'a hâkim olmaması gerekirdi.

İkincisi: Kavlimize göre, "istivâ" kelimesinin "hükümrân oldu" şeklinde tefsîr edilmesi, "*Allah Arz'ın üzerine istivâ etti*" gibi veya "*Allah, mahlûkâtından herhangi bir şeyin üstüne istivâ etti*" gibi anlamlara yol açar ki, bu da şeksiz şüphesiz bâtıl bir mânâ olup Allah (عز وجل)'ye yaraşır değildir.

Üçüncüsü: Böyle bir tefsir, kelâmın mevzîlerinden tahrîf edilmesidir.

[33] A'râf Sûresi, 54. âyet

Dördüncüsü: Böyle bir tefsir, Selefi Sâlih'in icmâsına muhâlefet etmektir.

Velhâsıl kelâm, tevhîdin bu nevînde (isim ve sıfat tevhîdinde) bize vacip olan, Allah'ın kendi Nefsi için isbat ettiği hususları ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in Allah için isbât buyurmuş olduğu hususları, hakîkat vechi üzere, 'tahrîfsiz, ta'tîlsiz, tekyîfsiz ve temsîlsiz' isbât etmemizdir.

SELEFİN MENHECİ IŞIĞINDA

KUR'ÂN MEÂLİ

KELİMELERİN ASLINA AZAMİ UYGUN

TÜRKÇE MEÂL

VE

SELEFİ ALİMLERDEN BEYÂNÂT

1. FÂTİHA SÛRESİ (7 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm.(1)

Hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir.(2)

Rahmân'dır, Rahîm'dir.(3)

Dîn Günü'nün Mâlik'idir.(4)

Yalnız Sana ibâdet ederiz ve yalnız Senden istiâne dileriz.(5)[34]

Bizi Sırât-ı Mustakîm'e[35] **hidâyet buyur.(6)**

O üzerlerine nîmetlendirdiklerinin sırâtına, üzerlerine gazab edilenlerin değil ve ne (de) **dalâlete düşenlerin.(7)**[36] [Âmin][37]

---

[34] **'[نَسْتَعِينُ/İstiâne dileriz]'** Yani: Yardım dileriz. Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) şöyle der: "**'[اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ/Yalnız Sana ibâdet ederiz ve yalnız Senden istiâne dileriz.]'** Burada ibâdetin Allah'a hâlis kılınması ve O'ndan istiâne/yardım dilenmesi ve mü'minlerin Allah (سبحانه وتعالى)'dan başkasına ibâdet etmedikleri ve Allah (سبحانه وتعالى)'dan başkasından istiâne dilemedikleri husûsu vardır. Öyleyse kim, Allah (سبحانه وتعالى)'dan başka mahlûkâttan birine duâ eder veya onlardan -kabir ehlinden veya başkalarından- istiâne/yardım dilerse, O (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ/Yalnız Sana ibâdet ederiz ve yalnız Senden istiâne dileriz]'** kavlinin gereğini yerine getirmemiştir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Câmiu'r-Resâil, 2. cilt, 56. sayfa]
İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "Kul: **'[اِيَّاكَ نَعْبُدُ/Yalnız Sana ibâdet ederiz]'**i iki azîm asıl olmadan gerçekleştirmiş olmaz. Birincisi: Resûl (صلى الله عليه وسلم)'e ittibâ etmek. Ve ikincisi: İbâdet edilen (Rabb)e karşı ihlâslı olmak." [Ebî AbdİllahŞemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 104. sayfa]

[35] İmâm Kurtubî (**رحمه الله**) demiştir ki: "**'[الصراط/Sırât]'** Yoldur. **'[المستقيم/Mustakîm]'** (ise) **'[الصراط/Sırât]'**ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Sûresi, 6. âyetin tefsîrinde]
İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Selef, **'[صِرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** ve ehlini Ebu Bekir, Ömer ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbı olarak tefsîr etmişlerdir. Allah (سبحانه وتعالى) onlardan râzı olsun. **'[صِرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** tıpkı tefsîr ettikleri gibidir. Nitekim o **'[صِرَاطَ/Sırât]'** onların üzerinde oldukları yoldu. Aynı şekilde Nebîleri (صلى الله عليه وسلم)'in yoluydu." [Ebî AbdİllahŞemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 1. cilt, 94. sayfa]

[36] İmâm Tirmizî (رحمه الله), Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: **"Yahûdilerin üzerine gazab edilmiştir ve nasârâ** (da) **dalâlete düşmüştür."** [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (2954.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadis için: 'Sahîhtir' demiştir.]

[37] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Fâtiha'yı kıraat edenin 'âmin' demesi müstehâbtır ve mânâsı: 'Allah'ım icâbet et' demektir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Fâtiha Sûresi tefsîrinde]
İmâm Buhârî (رحمه الله) der ki: "Atâ dedi ki: 'Âmîn' bir duâdır. İbn Zubeyr (رضي الله عنهما) ve arkasındakiler (namazda Fâtiha'dan sonra): 'Âmin' derdi, hatta (Âmîn sesinden) mescid inlerdi.'" [Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu's-Salât, 'İmâmın 'Âmîn'i Açıktan Söylemesi Bâbı'nda (111. bâb)]
İmâm Tirmizî (رحمه الله) Sünen'inde, 248. hadîsin açıklamasında şöyle der: "Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbından ve onlardan sonrakilerden müteaddit ilim ehlinin kavli şudur: Erkeklerin (namazda Fâtiha'dan sonra) 'Âmin' derken seslerini yükseltmeleri ve onu gizlimeyecekleri görüşündedirler. Şâfii, Ahmed ve İshâk bunlardandır."

2. BAKARA SÛRESİ (286 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Mîm.(1)[38]

Bu Kitâb,[39] **onda kuşku yoktur. Muttakîler için bir hidâyettir.(2)**[40]

Onlar ki gayba îmân ederler[41] **ve namazı ikâme ederler ve onları rızıklandırdıklarımızdan infâk ederler.(3)**

Ve onlar ki sana inzâl edilene ve senden önce inzâl edilene îmân ederler. Ve Âhiret'e onlar yakîn ederler.(4)[42]

İşte onlar Rabblerinden bir hidâyet üzeredir. Ve işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(5)[43]

---

[38] Bu âyet Âl-i İmrân Sûresi'nin 1. âyeti, Ankebût Sûresi'nin 1. âyeti, Rûm Sûresi'nin 1. âyeti, Lukmân Sûresi'nin 1. âyeti ve Secde Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır
Bakara ve diğer bır kısım sûrelerin başındaki 'Hurûf-u Mukattâ/Kesik Harfler' hakkında İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Şâbî ve (âlimlerden) bir cemaat derler ki: "**[الم/Elif, Lâm, Mîm]'** ve sûre başlarındaki sâir hece harfleri, Allahu (تعالى)'nın, ilmi ile tahsîs buyurduğu müteşâbihtendir ve bu harfler Kur'ân-ı Kerîm'in sırrıdır. Biz, onların zâhirine îmân eder, onların içerisindeki ilmi ise Allahu (تعالى)'ya havâle ederiz. Bu harflerin zikredilmesindeki fâide, onlara îmân edilmesini taleb etmektir.'" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 58. sayfa]

[39] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "**[الْكِتَابُ/Kitâb]'** O, Kur'ân'dır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 42. sayfa]

[40] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'**[هُدًى لِلْمُتَّقِينَ/Muttakîler için bir hidâyettir]'** Onlar ki, şirkten vikâye edenlerdir/sakınanlardır." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 120. sayfa]

[41] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ/Onlar ki gayba îmân ederler]'** kavli hakkında demiştir ki: "Cennet'e ve Ateş'e ve öldükten sonra ba's edilmeye ve Kıyâmet Günü'ne îmân etmektir. Ve bunların tümü gaybtır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 99. sayfa]

[42] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ/Ve onlar ki, sana inzâl edilene îmân ederler]'** Yani: Kur'ân'a. '**[وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ/ve senden önce inzâl edilene]'** (Tahrîf edilmemiş) Tevrât'a ve İncîl'e ve Enbiyâ (عليهم الصلاة و السلام)'a inzâl edilen sâir kitâblara. '**[وَبِالْآخِرَةِ/Ve Âhiret'e]'** Yani: Âhiret diyârına. '**[هُمْ يُوقِنُونَ/onlar yakîn ederler]'** Yani: (Âhiret'in) gerçekleşeceği konusunda yakîn içindedirler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 63. sayfa]

[43] Lukmân Sûresi'nin 5. âyeti ile aynıdır. İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**[أُولَئِكَ عَلَى هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ/İşte onlar Rabblerinden bir hidâyet üzeredir.]'** Yani: (İşte onlar) Allahu (تعالى)'dan bir nûr ve bir beyân ve bir basîret üzeredir. '**[وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ/Ve işte onlar, onlardır felâh bulanlar.]'** Yani: Dünyâ ve Âhiret'te (onlardır felâh bulanlar)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

Muhakkak ki o küfredenler,[44] **üzerlerine müsâvîdir, ha onları inzâr ettin veya onları inzâr etmedin, îmân etmezler.(6)**

Allah,[45] **onların kalbleri üzerine ve kulakları üzerine mühürlemiştir.**[46] **Ve gözlerinin üzerinde bir perde vardır. Ve onlar için azîm bir azâb vardır.(7)**

Ve insânlardan kimi der ki: 'Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân ettik.' Ve onlar îmân etmiş değillerdir.(8)

Allah'ı ve o îmân edenleri aldat(maya çalış)**ırlar. Ve onlar nefislerinden başkasını aldatamazlar ve şuurunda değillerdir.(9)**

Kalblerinde bir maraz vardır,[47] **böylece Allah marazlarını ziyâde etmiştir. Ve onlar için tekzîb etmiş olduklarından dolayı elîm bir azâb vardır.(10)**

Ve onlara: 'Arz'da fesâd çıkarmayın.' denildiğinde,[48] **derler ki: 'Biz ancak ıslâh edicileriz.'(11)**

Dikkat edin! Muhakkak ki onlar, onlardır fesâd çıkaranlar. Ve lâkin şuurunda değillerdir.(12)

---

[44] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "**'[اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا/Muhakkak ki o küfredenler]'** Yani: Hakkı örtenler ve onu gizleyenler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Sûresi, 2. âyetin tefsîrinde]

[45] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine şöyle demiştir: "**'[الله/Allah]'** Rabb (تبارك وتعالى)'nın özel ismidir. Denir ki: Muhakkak ki o, ism-i â'zamdır/en azîm isimdir. Çünkü bu isim diğer tüm sıfatların vasıflarını içinde barındırmaktadır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Fâtiha Sûresi, 1. âyetin tefsîrinde]

[46] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) dedi ki: "Bu hükmün, kâfirlerin hepsini kapsamadığı mâlûmdur. Bilakis, resûllere îmân eden ve onları tasdîk edenlerin ekserîsi önceden kâfir idiler. Bu da, onların kalblerinin ve işitmelerinin mühürlenmediğine delâlet eder. Hâl böyleyken bu âyetler, kâfirlerden bâzı kavimlere has bir durumdur. Allah (سبحانه وتعالى) bununla onlara, onlar daha dünyâda iken âcilen cezâ vermiştir. Nitekim Allah, onların bâzılarını maymuna ve domuza tebdîl ederek, bâzılarını ise gözlerini âmâ ederek cezâlandırmıştır. Allah (سبحانه وتعالى), onlardan kimisinin de kalbini âmâ etmiştir. Allah (سبحانه وتعالى) onları bazen, dâima sürüp giden bir cezâ vermek sûretiyle dalâlet ile cezâlandırmış; bazen de kulunu bir vakte kadar cezâlandırmış, sonra onu afvetmiş ve hidâyete erdirmiştir. O (جلالله جل) yine azâb ile de aynı bu şekilde cezâlandırır." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Şifâu'l-Alîl fi Mesâili'-Kadâ ve'l-Kader, 91.-92. sayfalar]

[47] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "**'[فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ/Kalblerinde bir maraz vardır]'** (Kalblerinde) şekk ve nifâk vardır. Ve marazın aslı zayıflıktır. Ve dünyada 'şekk' hastalık olarak isimlendirilir, çünkü hastalığın bedeni zayıflattığı gibi dîni zayıflatır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 64. sayfa]

[48] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ/Ve onlara: 'Arz'da fesâd çıkarmayın.' denildiğinde]'** Mânâsı: Küfretmeyin/kâfirlik etmeyin. Ve küfür arzda en şiddetli fesâdtır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 49. sayfa]

Ve onlara: 'İnsânların îmân ettikleri gibi îmân edin.' denildiğinde, derler ki: 'Sefihlerin îmân ettiği gibi mi îmân edelim?'[49] Dikkat edin! Muhakkak ki onlar, onlardır sefihler. Ve lâkin ilmetmezler.(13)

Ve o îmân edenlere mülâki olduklarında, derler ki: 'Îmân ettik.' Ve şeytânlarına halvet ettiklerinde, derler ki: 'Muhakkak ki biz sizinleyiz, biz ancak istihzâ edicileriz.'(14)

Allah onlar ile istihzâ eder ve tuğyânları[50] içinde bocalarlarken onlara müddet verir.(15)

İşte onlar, hidâyet ile dalâleti o satın alanlardır. Fakat ticâretleri kâr etmemiş ve hidâyet bulanlar olamamışlardır.(16)

Onların meseli, o ateş yakanın meseli gibidir. Derken çevresindekileri aydınlattığında, Allah onların nûrunu giderir ve onları zulmetler içinde bırakır, göremezler.(17)[51]

Sağırdırlar, dilsizdirler, âmâdırlar. Artık onlar rücû etmezler.(18)[52]

Veya semâdan boşanan bir yağmur gibidir, içinde karanlıklar ve gök gürültüsü ve şimşek vardır. Yıldırımlardan ölüm korkusuyla, parmaklarını kulaklarının içine koyarlar. Ve Allah, kâfirlere Muhît'tir.(19)

---

[49] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) buyurur ki: **'[وَإِذَا قِيلَ/Ve onlara denildiğinde]'** Münâfıklara (denildiğinde). **'[آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ/İnsânların îmân ettikleri gibi îmân edin]'** Yani insânların Allah'a ve meleklerine ve kitâblarına ve resûllerine ve öldükten sonra ba's edilmeye ve Cennet'e ve ateşe ve bunun dışında mü'minlere haber verilenlere îmân ettikleri gibi (îmân edin). Emirleri yerine getirme ve yasaklarını terketme konusunda Allah'a ve Resûlu'ne itaat edin. **'[قَالُوا أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ/Derler ki: 'Sefihlerin îmân ettiği gibi mi îmân edelim?']'** Allah'ın lâneti (münâfıkların) üzerlerine olsun, bununla Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbını kastediyorlardı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Suresi, 14. âyetin tefsîrinde]

[50] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "'**[طُغْيَانِهِمْ/Tuğyânları]**' Yani: Dalâletleri." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 51. sayfa]

[51] İmâm Suyûtî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِى اسْتَوْقَدَ نَارًا/Onların meseli, o ateş yakanın misâli gibidir.]**' Bu Allah'ın münâfık için verdiği misâldir. O münâfık **'[لا إله إلا الله/Lâ ilâhe illAllah]'**ı söyler, onunla müslümanları nikâhlar, onunla müslümanlara vâris olur, müslümanlarla birlikte savaşır ve böylece kanını ve malını koruma altına almış olur. Derken ölüm ânında tüm bunların kalbinde bir aslı ve amelinde bir hakîkatı olmayınca, bu (kelime) münâfıktan çekip alınır. (Bu munâfık,) dünyâda Allah'ın hakkına ve O'na itaat etmeye karşı âmâ ve hakka karşı sağır olduğu ve böylece onu görmediği gibi, (Âhirette de) karanlıklar içerisine âmâ olarak terkedilir." [Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, Bakara Sûresi, 17. âyetin tefsîrinde]

[52] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'**[صُمٌّ بُكْمٌ عُمْىٌ/Sağırdırlar, dilsizdirler, âmâdırlar]**' Hidâyete sağırdırlar, böylece işitmezler. Ona dilsizdirler, böylece hakkında konuşmazlar. Ona kördürler, böylece onu görmezler. **'[فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ/Artık onlar rücû etmezler]'** Yani: Nifâklarından tevbe etmezler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 125. sayfa]

Neredeyse şimşek gözlerini alacak. Her ne zaman onları aydınlatınca, onda yürürler. Ve karanlık üzerlerine çökünce dururlar. Ve eğer Allah dileseydi, elbette işitmelerini ve görmelerini giderirdi. Muhakkak ki Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.(20)

Ey insânlar! O sizi ve o sizden öncekileri halk eden Rabbinize[53] **ibâdet edin.**[54] **Umulur ki siz takvâ edersiniz.(21)**

O ki, Arz'ı sizin için bir döşek ve semâyı binâ kılmıştır. Ve semâdan bir su inzâl etmiş, böylece onunla semerelerden sizin için bir rızık ihrâc etmiştir. O hâlde Allah için denkler kılmayın. Ve siz ilmediyorsunuz.(22)[55]

Ve eğer kulumuzun üzerine inzâl ettiğimizden kuşkuda iseniz, o zaman onun mislinden bir sûre getirin ve Allah'ın dûnundan[56] **şâhidlerinizi dâvet edin, eğer sâdıklar iseniz.(23)**

Fakat fiil edemezseniz ve asla fiil edemeyeceksiniz,[57] **öyleyse ateşten vikâye edin,**[58] **o ki, yakıtı insânlar ve taşlardır, kâfirler için hazırlanmıştır.(24)**

Ve o îmân eden ve sâlih ameller işleyenlere, onlar için altlarından nehirler cereyân eden Cennetler olduğunu tebşîr et. Her ne zaman oradaki semereden bir rızıkla rızıklandırıldıklarında, derler ki: 'Bu daha önce o rızıklandığımızdır.' Ve (bu) **onlara**

---

[53] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "**'[الرب/Rabb]'** O, mâlik ve tasarrufta bulunan demektir. Ve lügatta seyyid/efendi ve ıslâh etmek için tasarrufta bulunan kimse için ıtlak edilir. Ve bütün bunlar Allah Teâlâ hakkında sahihtir. **'[الرب/Rabb]'** Allah'tan başkası için kullanılamaz, bilakis izâfet edilir. (Mesela) evin sahibi için 'Rabbu'd-Dâr' denilir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Fatiha Suresi, 2. âyetin tefsirinde]

[54] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[يَا اَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمْ/Ey insânlar! Rabbinize ibâdet edin]'** Yani: O'na bir şeyi şirk koşmayın." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 127. sayfa]

[55] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir isnâd ile Katâde (رحمه الله) 'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ/Ve siz ilmediyorsunuz.]'** Yani: Allah'ın sizi halk ettiğini, semâları ve Arz'ı da halk ettiğini ilmediyor, sonra O'na eşler kılıyorsunuz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 1. cilt, 370. sayfa]

[56] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "**'[مِنْ دُونِ اللّٰهِ/Allah'ın dûnundan]'** Yani: Allah'tan başkasından. [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 82. sayfa]

[57] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا/Fakat fiil edemezseniz ve asla fiil edemeyeceksiniz]'** Yani buna kudretiniz yetmeyecek ve ona takât getiremeyeceksiniz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 1. cilt, 379. sayfa]

[58] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "**'[فَاتَّقُوا النَّارَ/Öyleyse ateşten vikâye edin]'** Yani: Öyleyse îmân edin ve îmân ile ateşten vikâye edin/sakının." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 73. sayfa]

benzer olarak verilmiştir. Ve kendileri için orada tâhir zevceler vardır.[59] **Ve onlar orada muhalledlerdir.(25)**

Muhakkak ki Allah, bir sivrisineği ve onun fevkinde bulunanı darb-ı mesel etmekten istihyâ etmez. İmdi o îmân edenlere gelince, artık onun Rabblerinden bir hakk olduğunu ilmederler. Ve o kâfirlere gelince, artık derler ki: 'Allah bu misâl ile ne murâd etmiştir?' Onunla çoğunu dalâlete düşürür ve onunla çoğuna hidâyet eder. Ve onunla fâsıklardan başkasını dalâlete düşürmez.(26)[60]

Onlar ki, Allah'ın ahdini, mîsâkının ardından bozarlar. Ve Allah'ın birleştirilmesini emrettiğini keserler. Ve Arz'da fesâd çıkarırlar. İşte onlar, onlardır husrâna uğrayanlar.(27)

Allah'a nasıl küfrediyorsunuz? Ve siz ölü idiniz de size hayât verdi. Sonra sizi öldürecek, sonra size hayât verecek, sonra O'na rücû ettirileceksiniz.(28)[61]

O, O ki, Arz'dakileri cemîân sizin için halk etti. Sonra semâya istivâ etti de onları yedi semâ halinde tesviye etti. Ve O, her şeyi ilmedendir.(29)[62]

Ve hani Rabbin meleklere buyurmuştu ki: 'Muhakkak ki Ben, Arz'da bir halîfe kılacağım.' Dediler ki: 'Orada fesâd çıkaracak ve kanlar dökecek kimse mi kılacaksın? Ve biz, hamd ile Seni tesbîh ediyoruz ve Seni takdîs ediyoruz.' Buyurdu ki: 'Muhakkak ki Ben, sizin ilmetmediklerinizi ilmederim.'(30)

---

[59] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَلَهُمْ فِيهَا اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ/Ve kendileri için orada tâhir zevceler vardır.]'** Günâh ve ezâdan (tâhir zevceler vardır)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 1. cilt, 396. sayfa]

[60] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَمَا يُضِلُّ بِهٖٓ اِلَّا الْفَاسِقِينَ/Ve onunla fâsıklardan başkasını dalâlete düşürmez]'** Yani: müşrikleri." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 130. sayfa]

[61] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ/Allah'a nasıl küfrediyorsunuz?]'** Bunu teâccüb ederek söylemiştir. 'Deliller göründükten ve burhânlar açıklandıktan sonra nasıl Allah'a küfrediyorsunuz?' Sonra delili zikretmiş ve şöyle buyurmuştur: **'[وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا/Ve siz ölü idiniz]'** İşte bu delildir. Yani: Babalarınızın sulbünde/belinde nutfeler idiniz. **'[فَاَحْيَاكُمْ/de size hayât verdi]'** Yani sizi halketti. **'[ثُمَّ يُمِيتُكُمْ/Sonra sizi öldürecek]'** Eceliniz nihâyete erdiğinde. **'[ثُمَّ يُحْيِيكُمْ/sonra size hayât verecek]'** Ba's için. **'[ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ/sonra O'na rücû ettirileceksiniz]'** Dönüşünüz Allah'adır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 62. sayfa]

[62] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَآءِ/semâya istiva etti]'**, yani: **'semâya yöneldi'** anlamına gelmektedir. **'[الإستواء/İstivâ]'** kelimesi burada, kasdetmek ve yönelmek mânâlarını ihtivâ etmektedir. Çünkü bu kelime **''[إلى/ilâ]'** harfi cerri ile müteaddî/geçişli kılınmıştır. **'[فَسَوّٰيهُنَّ/Onları tesviye etti]'** ise onları (semâları), yedi semâ halinde halk etti demektir. **'[السماء/Semâ]'** kelimesi burada cins isimdir. **'[وَهُوَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ/Ve O, her şeyi ilmedendir.]'** Yani: 'O (عز وجل)'nin ilmi, halk ettiği herşeyi kuşatmıştır.' demektir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Suresi, 29. âyetin tefsirinde]

Ve Âdem'e isimlerin hepsini tâlim etti, sonra onları meleklere arz etti ve buyurdu ki: 'Bunları isimleri ile Bana bildirin, eğer sâdıklar iseniz.'(31)

Dediler ki: 'Seni tesbîh ederiz. Senin bize tâlim ettiklerinden başka bizim ilmimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, Sensin Alîm, Hakîm.'(32)[63]

Buyurdu ki: 'Ey Âdem! Onlara isimleriyle onları bildir. Bunun üzerine (Âdem) **onlara isimleriyle onları bildirdiğinde, buyurdu ki: 'Ben size demedim mi: Muhakkak ki Ben, semâların ve Arz'ın gaybını ilmederim. Ve açığa vurduğunuzu ve gizlemekte olduğunuzu ilmederim.'(33)**

Ve hani meleklere: 'Âdem'e secde edin.' buyurmuştuk da secde etmişlerdi, iblîs müstesnâ. Diretti ve kibirlendi ve kâfirlerden oldu.(34)

Ve buyurduk ki: 'Ey Âdem! Sen ve zevcen Cennete yerleşin. Ve ondan dilediğiniz yerden bol bol yeyin ve şu ağaca yaklaşmayın, sonra zâlimlerden olursunuz.'(35)

Fakat şeytân onları oradan kaydırdı, böylece ikisini içinde oldukları (Cennet diyârı)**ndan ihrâc etti. Ve buyurduk ki: 'Bazınız bazısına düşman olarak inin ve sizin için Arz'da bir süreye kadar bir karâr yeri ve bir metâ vardır.(36)**

Derken, Âdem Rabbinden kelimeler telakkî etti. Bunun üzerine tevbesini kabul etti. Muhakkak ki O, O'dur Tevvâb, Rahîm.(37)[64]

Buyurduk ki: 'Oradan cemîân inin. Artık Benden size bir hidâyet gelir de kim Benim hidâyetime tâbi olursa, o takdirde üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüzünlenmeyeceklerdir.'(38)

Ve o küfredenler ve âyetlerimizi tekzîb edenler, işte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(39)[65]

Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[الْعَلِيمُ/Alîm]**' Geniş ve her şeyi ihâta eden/kuşatan ilim sâhibi. O, hem cümleten hem de tafsîlî olarak, hem kendi fiillerini hem de mahlukâtının fiillerini ilmedendir.

Ve '**[الْحَكِيمُ/Hakîm]**' Yani hikmet ve hüküm sâhibi. Nitekim '**[الْحَكِيمُ/Hakîm]**' hüküm ve hikmetten türemiştir. Bu iki isim, Allah (عز وجل)'nin isimlerindendir: '**[الْعَلِيمُ/Alîm]**' ve '**[الْحَكِيمُ/Hakîm]**'" [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 120.-121. sayfalar]

[64] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve '**[التَّوَّابُ/Tevvâb]**' tevbe etme fiilinin mübalağalı sîgasıdır. Bu ise tevbe edenlerin çokluğu ve aynı şekilde Allah'ın tevbeleri kabul edişinin çokluğundandır. Bundan dolayı Allah (سبحانه وتعالى) kendi nefsini '**[التَّوَّابُ/Tevvâb]**' olarak isimlendirmiştir. '**[الرَّحِيمُ/Rahîm]**' Yani kullarından dilediğine vâsıl olan geniş rahmet sahibi." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 134. sayfa]

[65] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَالَّذِينَ كَفَرُوا/Ve o küfredenler]**' Yani inkâr edenler. '**[وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا/ve âyetlerimizi tekzîb edenler]**' Kur'ân'ı (tekzîb edenler). '**[أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ/işte onlar ateş ashâbıdır]**'

Ey İsrâîl oğulları! Sizi nimetlendirdiğim o nimetimi zikredin ve ahdimi îfâ edin, Ben (de) **size olan ahdimi îfâ edeyim. Ve yanlız Benden artık korkun.(40)**

Ve sizin beraberinizdekini tasdik edici olarak inzâl ettiğimize îmân edin.[66] **Ve ona küfredenlerin evveli olmayın. Ve âyetlerimi az bir değere satmayın. Ve yanlız Bana artık takvâ edin.(41)**

Ve hakkı bâtıl ile giydirmeyin ve hakkı gizlemeyin. Ve siz ilmediyorsunuz.(42)

Ve namazı ikâme edin ve zekâtı verin.[67] **Ve rükû edenlerle beraber rükû edin.(43)**

Siz, insanlara iyiliği emrediyorsunuz ve nefislerinizi unutuyor musunuz? Ve siz Kitâb'ı tilâvet ediyorsunuz.[68] **Daha akletmiyor musunuz?(44)**

Ve sabır ve namaz ile (Allah'tan) **istiâne dileyin.**[69] **Ve muhakkak ki o huşû sâhiblerinden başkasına elbette büyük** (bir yük)**tür.(45)**[70]

Kıyâmet Günü. **'[هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ/onlar orada muhalledlerdir]'** Onlar oradan çıkamazlar ve orada ölmezler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 86. sayfa]

[66] İmâm Beğavî (رحمه الله) yine şöyle demiştir: "**'[وَاٰمِنُوا بِمَا اَنْزَلْتُ/Ve inzâl ettiğimize îmân edin]'** Yani Kur'ân'a. **'[مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ/sizin beraberinizdekini tasdik edici olarak]'** Yani beraberinizdeki Tevrât'a muvâfık olana. (Ve Tevrât'ın içindeki) tevhîdte, nübüvvette, haberlerde ve Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in vasfedilmesi husûsunda (Kur'ân'a îmân edin)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 87. sayfa]

[67] İmâm Âcurrî (رحمه الله) şöyle der: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in sünnetlerine muârız olan bu kimseye denir ki: 'Ey câhil! Allah (سبحانه وتعالى) buyurmuştur ki: **'[وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ/Ve namazı ikâme edin ve zekâtı verin.]'** Sabah namazının iki rekat, öğle namazının dört rekat, ikindi namazının dört rekat, akşam namazının üç rekat ve yatsı namazının dört rekat olduğunu Allah (سبحانه وتعالى)'nın Kitâbının neresinde buluyorsun? Namazın hükümlerini, vakitlerini, onu geçerlikılan ve onu bozan hususları sadece Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in sünnetlerinde bulabiliyorsun, değil mi? Zekât da böyledir. İkiyüz dirhemin zekâtının beş dirhem, yirmi dinarın zekâtının yarım dinar, kırk koyunun zekâtının bir koyun, beş devenin zekâtının bir koyun olduğunu Allah (سبحانه وتعالى)'nın Kitâbının neresinde buluyorsun? Zekâtın tüm hükümlerini Allah (سبحانه وتعالى)'nın Kitâbında mı buluyorsun? Aynı şekilde, Allah (سبحانه وتعالى)'nın Kitâbında farz kılmış olduğu tüm farzlar hakkındaki hüküm ancak Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in sünnetleri ile bilinebilir.'
Müslüman âlimlerin kavli budur. Bundan başkasını söyleyen kimse, İslâm milletinden çıkmış ve mülhidlerin milletine girmiştir. Hidâyetten sonra dalâlete düşmekten Allah'a istiâze ederiz/sığınırız." [Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî, Kitâbu'ş-Şeriâ, 411.-412. sayfalar]

[68] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَاَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ/Ve siz Kitâb'ı tilâvet ediyorsunuz.]'** Tevrât'ı (tilâvet ediyorsunuz)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 73. sayfa]

[69] İmâm Hâkim (رحمه الله), Zeyd bin Alî bin Huseyn (رحمه الله)'tan babasının şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya -ve o bir seferde idi- bir oğlunun vefât ettiği haber verildi. Bunu üzerine dedi ki: **'[اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ/Muhakkak ki biz Allah'ınız ve muhakkak ki O'na rücû edicileriz.]'** [Bakara Sûresi, 156. âyet] Sonra (bineğinden) indi ve iki (rekât) kıldı, sonra dedi ki: 'Allah'ın emrettiğini fiil ettik.' Ve şu âyeti tilâvet etti: **'[وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ/Ve sabır ve namaz ile** (Allah'tan) **istiâne dileyin.]'**" [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, Müstedrek (2/269.-270.); Hâkim eserin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]
Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ/Ve sabır ve namaz ile istiâne edin.]'** İstiâne yardım talebidir. Ve sabra gelince, çoğunluk sabrın, nefsi, mâsiyete karşı hapsetmek olduğu

Onlar ki Rabblerine mülâki olacaklarını ve O'na rücû edeceklerini zannederler.(46)[71]

Ey İsrâîl oğulları! Sizi nimetlendirdiğim o nimetimi ve sizi âlemlerin üzerine tafdîl ettiğimi zikredin.(47)[72]

Ve bir nefsin bir nefis için bir şey ödeyemeyeceği günden vikâye edin. Ve ondan bir şefaat kabul edilmez. Ve ondan bedel alınmaz. Ve onlara nusret edilmez.(48)

Ve hani sizi Firavun ailesinden necâta erdirmiştik. Sizi azâbın en kötüsüne uğratıyorlardı. Oğullarınızı boğazlıyorlar ve kadınlarınızı hayâtta bırakıyorlardı. Ve bunda Rabbinizden azîm bir belâ[73] **vardı.(49)**

Ve hani sizin için denizi yarmıştık da sizi necâta erdirmiştik. Ve Firavun ailesini gark etmiştik. Ve siz nazar edi(p duru)**yordunuz.(50)**

Ve hani Mûsâ ile kırk gece vaadleşmiştik. Sonra onun ardından buzağıyı (ilâh) **ittihaz ettiniz. Ve siz zâlimlersiniz.(51)**

Sonra bunun ardından sizden afvettik. Umulur ki siz şükredersiniz.(52)

Ve hani Mûsâ'ya Kitâb'ı ve Furkân'ı vermiştik.[74] **Umulur ki siz hidâyet bulursunuz.(53)**

Ve hani Mûsâ kavmine demişti ki: 'Ey kavmim! Muhakkak ki siz buzağıyı (ilâh) **ittihaz etmekle nefislerinize zulmettiniz. O halde Bâri'nize**[75] **tevbe edin de nefislerinizi**

---

görüşündedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 74. sayfa]

[70] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'**[وَاِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ/Ve muhakkak ki o elbette büyük** (bir yük)**tür]'** Yani: Namaz. **'[اِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ/huşû sâhiblerinden başkasına]'** Huşû kalbteki sâbit korkudur." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 127. sayfa]

[71] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'**[يَظُنُّونَ/Zannederler]'** Yani: Yakîn içindedirler. Nitekim zann bazen şekk manasında bazen de yakîn manasında olur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 75. sayfa]

[72] 122. âyet ile aynıdır

[73] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "'**[بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ/Rabbinizden azîm bir belâ]'** Yani: (Rabbinizden) azîm bir sınama." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 250. sayfa]

[74] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[الْكِتَابَ/Kitâb]'** Yani Tevrât. **'[الْفُرْقَانَ/Furkân]'** Bu ise hakk ile bâtılı, hidâyet ile dalâleti ayırandır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Suresi, 53. âyetin tefsîrinde]

[75] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "'**[بَارِئِ/Bârî]'** Mahlûkatına îtinâ gösteren hâlık. Buna göre Allah (عز وجل) sanki şöyle buyurmuştur: 'Nasıl olur da size îtinâ gösteren Hâlık'ınızı bırakıp da bir buzağayı ilâh ittihâz edinirsiniz?' Bu ise İlyâs (عليه السلام)'ın kavmine dönük şu kavline benzer: **'[اَتَدْعُونَ اَللّٰهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ اَحْسَنَ الْخَالِقِينَ/Ve hâlıkların en güzelini bırakarak Ba'l'e mi duâ ediyorsunuz?]'**, **'[اَللّٰهَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَائِكُمُ الْاَوَّلِينَ/Allah sizin Rabbinizdir ve evvelki babalarımızın** (da) **Rabbidir]'**" [Sâffât Suresi, 125.-126.

katledin. Bu sizin için Bâri'niz indinde hayırlıdır. Bunun üzerine tevbelerinizi kabul etti. Muhakkak ki O, O'dur Tevvâb, Rahîm.'(54)

Ve hani demiştiniz ki: 'Ey Mûsâ, Allah'ı cehren[76] **görmedikçe sana îmân etmeyeceğiz.' Bunun üzerine yıldırım sizi yakalamıştı. Ve siz nazar edi**(p duru)**yordunuz.(55)**

Sonra ölümünüzün ardından sizi ba's ettik. Umulur ki siz şükredersiniz.(56)

Ve bulutu üzerinize gölge yaptık. Ve üzerinize kudret helvası ve bıldırcın inzâl ettik. 'Size rızık olarak verdiğimiz tayyibâttan yiyin!' Bize zulmetmediler ve lâkin nefislerine zulmeder oldular.(57)

Ve hani demiştik ki: 'Şu karyeye dâhil olun, böylece ondan dilediğiniz yerde bol bol yiyin. Ve kapıdan secde ederek dâhil olun ve deyin ki: 'Hıtta.'[77] (Biz de) **sizin için hatalarınızı mağfiret edelim. Ve muhsinlere ziyâde edeceğiz.(58)**

Derken o zulmedenler, sözü o kendilerine söylenilenden başkasına tebdîl ettiler. Bunun üzerine o zulmedenler üzerine, fâsıklık etmiş olmalarından dolayı semâdan bir azâb[78] **inzâl ettik.(59)**

Ve hani Mûsâ, kavmi için su istemişti. O zaman buyurduk ki: 'Âsân ile taşa darb et.' Böylece ondan oniki pınar fışkırdı. Her boy kendi meşrebini[79] **ilmetmişti. Allah'ın rızkından yiyin ve için. Ve Arz'da fesâd çıkararak taşkınlık yapmayın.(60)**

Ve hani demiştiniz: 'Ey Mûsâ! Biz bir (çeşit) **taam üzerine sabredemeyiz. Artık bizim için Rabbine duâ et, Arz'ın bitirdiği bakliyat ve hıyar ve sarımsak ve mercimek ve soğanından bizim için ihrâc etsin.'** (Mûsâ) **demişti ki: 'O, o ednâ olan ile o, o hayırlı olanı tebdîl mi ediyorsunuz? Mısır'a inin, artık muhakkak ki sizin için istediğiniz** (orada) **var.' Onların üzerlerine zillet ve miskinlik darb edildi ve Allah'tan bir gazâba uğradılar. Bu, onların Allah'ın âyetlerine küfrettiklerinden ve nebîlerini haksızlıkla katlettiklerinden idi. Bu, isyân etmelerinden ve haddi aşmış olduklarından dolayıdır.(61)**

âyet] [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 186. sayfa]

[76] açıkça, apaçık

[77] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'**[حِطَّة/Hıtta]**' Mânâsı: Hatalarımızın (yükünü) bizden azalt." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 143. sayfa]

[78] Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, der ki: "'**[رِجْزًا/Bir ricz]**' Bir azâb." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 84. sayfa]

[79] su içilecek yer(ler)ini

Muhakkak ki, o îmân edenler ve o yahûdi ve nasara ve sabiiler, kim Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân eder ve sâlih amel işlerse, artık onlar için Rabbleri indinde ecirleri vardır.[80] **Ve onların üzerine bir korku yoktur ve onlar hüzünlenmeyeceklerdir.(62)**

Ve hani misâkınızı almış ve Tûr'u fevkinize kaldırmıştık. Size verdiğimizi kuvvetle tutun[81] **ve onda olanı zikredin. Umulur ki siz takvâ edersiniz.(63)**

Sonra onun ardından yüz çevirdiniz. Fakat üzerinize Allahın fazlı ve rahmeti olmasaydı, elbette hüsrâna düşenlerden olurdunuz.(64)

Ve andolsun ki, içinizden cumartesi (günü)**nde o haddi aşanları ilmediyordunuz. O vakit onlara buyurduk ki: 'Aşağılık maymunlar olun.'(65)**

Böylece onu önündekilere ve ardından geleceklere ibret[82] **ve muttakîlere bir mev'ize**[83] **kıldık.(66)**

Ve hani Mûsâ kavmine demişti ki: 'Muhakkak ki Allah, size bir inek boğazlamanızı emrediyor.' Dediler ki: 'Bizi eğlence mi ittihaz ediyorsun?' (Mûsâ) **dedi ki: 'Cahillerden olmaktan Allah'a istiâze ederim.'(67)**

Dediler ki: 'Bizim için Rabbine duâ et, nedir o bize beyân etsin.' Dedi ki: 'Muhakkak ki O buyuruyor ki: 'Muhakkak ki o bir inektir ki, ne yaşlıdır ve ne körpedir, bunların arası orta (yaşta bir sığır)**dır.' Artık emrolunanı fiil edin.(68)**

Dediler ki: 'Bizim için Rabbine duâ et, onun rengi nedir, bize beyân etsin.' Dedi ki: 'Muhakkak ki O buyuruyor ki: 'Muhakkak ki o sarı bir inektir. Onun rengi parlak sarıdır. Nazar edenlere sürûr verir.(69)

Dediler ki: 'Bizim için Rabbine duâ et, nedir o bize beyân etsin. Muhakkak ki bizce inekler birbirine benziyor. Ve muhakkak ki biz -inşâAllah- elbette hidâyet buluruz.'(70)

---

[80] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ/artık onlar için ecirleri vardır]'** Yani: Kim Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e îmân edip, onun Şeriat'ı ile amel ederse (onlar için ecirleri vardır)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 147. sayfa]

[81] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Ebî Âliye (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "**'[خُذُوا مَا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ/Size verdiğimizi kuvvetle tutun]'** Yani: Allah'a itaat ile (tutun)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 2. cilt, 160.-161. sayfalar]

[82] Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "**'[نَكَالًا/nekelen]'** Yani: İbret." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 148. sayfa]

[83] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "**'[وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ/Ve muttakîlere bir mev'ize]'** Ve muttakîlere, onunla vaaz/öğüt almaları ve ibret almaları ve tezekkür etmeleri için bir tezkire/hatırlatma." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 2. cilt, 180. sayfa]

Dedi ki: 'Muhakkak ki O buyurur ki: 'Muhakkak ki o arazi sürüp zillete uğramamış ve ekin sulamamış bir inektir. (Kusurlardan) **sâlimdir, onda alaca yoktur.'' Dediler ki: 'Şimdi hak ile geldin.' Böylece onu kestiler. Ve neredeyse fiil edemeyeceklerdi.(71)**

Ve hani siz bir nefsi katletmiştiniz de onun hakkında çekişmiştiniz. Ve Allah gizlemekte olduğunuzu (meydana) **ihrâc edicidir.(72)**

Bunun üzerine buyurduk ki: 'Onun bazı (parça)**sını** (maktule) **darb edin.' İşte böyle Allah mevtâya hayât verir ve size âyetlerini gösterir. Umulur ki siz akledersiniz.(73)**

Sonra bunun ardından kalblerinizi kasvet bürüdü, artık o (kalbleriniz) **taş gibidir yahut daha şiddetli kasvetlidir. Ve muhakkak ki taşlardan öylesi var ki, ondan nehirler fışkırır. Ve muhakkak ki onlardan öylesi var ki, yarılır da ondan su ihrâc eder. Ve muhakkak ki onlardan öylesi var ki, Allah'ın haşyetinden** (dağdan yuvarlanıp) **aşağı inerler. Ve Allah amel ettiklerinizden gâfil değildir.(74)**

Artık size îmân edeceklerini mi umuyorsunuz? Ve onlardan bir fırka, Allah'ın kelâmını dinlerler, sonra onu, akıllarının almasının ardından tahrif ederlerdi. Ve (halbuki) **onlar ilmediyorler.(75)**

Ve onlar, o îmân edenlere mülâki olduklarında, derler ki: 'Îmân ettik.' Ve onların bazısı bazısına halvet edince, derler ki: 'Allah'ın size açtığını Rabbinizin indinde onunla hüccet getirmeleri için mi onlara tahdis ediyorsunuz? Daha akletmiyor musunuz?'(76)[84]

Ve onlar, Allah'ın sır olarak tuttuklarını ve ilân ettiklerini ilmettiğini ilmetmiyorlar mı?(77)

Ve onların içinde ümmîler vardır, kuruntular dışında Kitâb'ı ilmetmezler.[85] **Ve onlar başka değil, sadece zannederler.(78)**

---

[84] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Yani: Onun bir Nebî olduğunu ikrâr ediyorsunuz. Ve siz ona tâbi olma hususunda O (سبحانه وتعالى)'nın sizden misâk aldığını mutlaka biliyorsunuz. Ve O (سبحانه وتعالى), onun bizim beklediğimiz ve Kitâb'ımızda (haberlerini) bulduğumuz Nebî olduğunu onlara haber veriyor. Onu inkâr edin ve ikrâr etmeyin." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Suresi, 76. âyetin tefsîrinde]

[85] Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمِنْهُمْ اُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ اِلَّا اَمَانِيَّ/Ve onların içinde ümmîler vardır, kuruntular dışında Kitâb'ı ilmetmezler.]'** Yani Kitâb'ı ancak tilâvet olarak biliyorlardı, mânâsını fehmetmiyorlardı. Ve bu aynı zamanda önceden okuma yazmayı iyi bilmeyenleri de kapsar. Ve (bunlar) ancak kuruntuları ilim olarak duyar." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 17. cilt, 235. sayfa]

O halde, veyl olsun onlara ki, kitâbı elleriyle yazarlar,[86] sonra onu az bir değere satmak için derler ki: 'Bu Allah'ın indindendir.' Artık veyl olsun onlara, elleriyle yazdıklarından dolayı. Ve veyl olsun onlara kesbettiklerinden dolayı!(79)

Ve dediler ki: 'Sayılı günler dışında ateş bize temâs etmeyecektir.' De ki: 'Allah indinde bir ahid mi ittihaz ettiniz? Böyleyse Allah asla ahdine muhalefet etmez! Yoksa Allah'ın üzerine ilmetmediğinizi mi söylüyorsunuz?'(80)

Hayır, kim bir kötülük kesbeder ve hatası onu ihâta ederse,[87] o takdirde işte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(81)

Ve o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler, işte onlar Cennet ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(82)

Ve hani İsrâîl oğullarından mîsâk almıştık: 'Allah'tan başkasına ibâdet etmeyeceksiniz. Ve vâlideyne ve karâbet sahibine[88] ve yetimlere ve miskinlere ihsân edeceksiniz ve insanlara güzellik söyleyeceksiniz. Ve namazı ikâme edeceksiniz ve zekâtı vereceksiniz.' Sonra yüz çevirdiniz, sizden azınız hâric. Ve siz îrâz edenlersiniz.(83)

Ve hani sizden mîsâk almıştık: 'Kanlarınızı dökmeyeceksiniz ve nefislerinizi diyârınızdan ihrâc etmeyeceksiniz.' Sonra ikrâr etmiştiniz. Ve siz şâhid olmuştunuz.(84)

Sonra sizler şunlarsınız ki, nefislerinizi katlediyor ve sizden bir fırkayı diyârlarından ihrâc ediyorsunuz. Onların aleyhinde günâh ve adâvet ile yardımlaşıyorsunuz. Ve size esîr olarak geldiklerinde onlarla fidyeleşirsiniz ve onları ihrâc etmek, o sizin üzerinize harâmdır. Şimdi siz Kitâb'ın bazısına îmân ediyorsunuz ve bazısına küfür mü ediyorsunuz? Artık sizden böyle fiil edenin cezası dünyâ hayâtında ancak rezilliktir. Ve Kıyâmet Günü'nde en şiddetli azâba uğratılırlar. Ve Allah amel ettiklerinizden gâfil değildir.(85)

İşte onlar, Âhiret'i dünyâ hayâtına o satanlardır. Artık onlardan azâb hafifletilmez ve onlara nusret edilmez.(86)

---

[86] İmâm Buhârî (رحمه الله), sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ/O halde, veyl olsun onlara ki, Kitâb'ı elleriyle yazarlar]**' Kitâb ehli hakkında inzâl edilmiştir.'" [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Halku Ef'âli'l-İbâd, 124. sayfa]

[87] AbdurRezzâk (رحمه الله), Ma'mer (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[بلى من كسب سيئة و أحاطت به خطيئته/Hayır, kim bir kötülük kesbeder ve hatası onu ihâta ederse]**' kavli hakkında demiştir ki: "'**[السيئة/seyyie]**' şirktir. Ve '**[الخطيئة/hata]**' Kebâirdir/büyük günahlardır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 185. sayfa]

[88] yakınlık sahibine, akrabaya

Ve andolsun ki, Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik ve onun ardından peşpeşe resûller gönderdik. Ve Meryem oğlu İsâ'ya beyyineler verdik ve onu Ruhu'l-Kudüs ile teyid ettik. Ama her ne zaman size bir resûl nefislerinizin hevâsına uymayanlarla gelince, kibirlenip de (o resûllerden) **bir fırkayı tekzîb edip ve bir fırkayı katletmediniz mi?(87)**

Ve dediler ki: 'Kalblerimiz kılıflıdır.' Bilakis, Allah onlara küfürleri sebebiyle lânet etmiştir. Artık ne kadar az îmân ederler.(88)

Ve onlara Allah indinden beraberlerindekini tasdîk eden bir Kitâb geldiğinde[89] **-ve onlar daha önce o küfredenler üzerine**[90] **fetih istiyor idiler- işte bildikleri onlara gelince, ona küfrettiler. Artık Allah'ın lâneti kâfirler üzerinedir.(89)**

Onunla nefislerini sattıkları ne kötüdür ki, Allah'ın kullarından dilediği üzerine fazlından inzâl etmesine bâğîlik ederek Allah'ın inzâl ettiğine küfretmeleri. Böylece gazab üzerine gazaba uğradılar. Ve kâfirler için alçaltıcı bir azâb vardır.(90)

Ve onlara denildiğinde: 'Allah'ın inzâl ettiğine îmân edin.' Derler ki: 'Üzerimize inzâl edilene îmân ederiz.'[91] **Ve onun arkasındakine küfrederler. Ve o hakktır, onların beraberindekini tasdîk edicidir. De ki: 'O halde niçin daha önce Allah'ın enbiyâsını katlediyordunuz, eğer mü'minler iseniz?'(91)**

Ve andolsun ki, Mûsâ size beyyineler ile geldi. Sonra onun ardından buzağıyı (ilâh) **ittihaz ettiniz. Ve sizler zâlimlersiniz.(92)**

Ve hani mîsâkınızı almıştık ve Tûr'u fevkinize kaldırmıştık. Size verdiğimizi kuvvetle alın ve dinleyin. Dediler ki: 'Dinledik ve isyân ettik'. Ve onların küfürleri sebebiyle kalblerine buzağı (sevgisi) **içirildi. De ki: 'Ne kötüdür îmânınızın emrettiği, eğer mü'minler iseniz.'(93)**

De ki: 'Eğer Allah indindeki Âhiret diyârı insânların dûnundan hâlisaten sizin için ise, o halde ölümü temennî edin, eğer sâdıklar iseniz?'(94)

---

89 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ/Ve onlara Allah indinden bir Kitâb geldiğinde]'** Yani: Kur'ân (geldiğinde). **'[مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ/beraberlerindekini tasdîk eden]'** Tevrât ve İncîl'i (tasdîk eden)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 107. sayfa]

90 İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "**'[عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا/o küfredenler üzerine]'** Arab müşrikler üzerine." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 120. sayfa]

91 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[و إذا قيل لهم امنوا بما أنزل الله/Ve onlara denildiğinde: 'Allah'ın inzâl ettiğine îmân edin.']'** Kur'ân'dan (inzâl ettiğine îmân edin).' **'[قالوا نؤمن بما أنزل علينا/Derler ki: 'Üzerimize inzâl edilene îmân ederiz.']'** Tevrât'tan üzerimize inzâl edilen bize kâfidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 109. sayfa]

Ve elleriyle takdîm ettiklerinden dolayı, onu ebeden asla temennî edemezler. Ve Allah zâlimleri ilmedendir.(95)

Ve elbette onları insânların hayâta en hırslısı bulacaksın. Ve o şirk koşanlardan birileri arzu eder ki bin sene ömür verilsin. Ve ona ömür verilmesi, onu azâbtan uzaklaştıracak değildir. Ve Allah, onların amel ettiklerini görücüdür.(96)

De ki: 'Kim Cibrîl'e düşman ise, çünkü muhakkak ki o -Allah'ın izniyle- onu kalbinin üzerine inzâl edendir. Onların önlerindekini tasdîk edendir.[92] **Ve mü'minlere bir hidâyet ve bir büşrâdır.'(97)**

Kim Allah'a ve O'nun meleklerine ve O'nun resûllerine ve Cibrîl'e ve Mîkâil'e düşman olursa, o takdirde muhakkak ki Allah, kâfirlere düşmandır.(98)

Ve andolsun ki, sana beyyin âyetler inzâl ettik. Ve onlara fâsıklardan başkası küfretmez.(99)[93]

Ve her ne zaman onlar bir ahid ile muâhede yapmış olsalar, onlardan bir fırka onu bozmadı mı? Bilakis, onların ekserîsi îmân etmezler.(100)

Ve onlara Allah indinden beraberlerindekini tasdîk edici bir resûl gelince, kitâb verilenlerden bir fırka, ilmetmiyorlarmış gibi Allah'ın Kitâbı'nı sırtlarının arkasına attılar.(101)

Ve onlar Süleymân'ın mülkü üzerine şeytânların tilâvet ettiğine tâbî oldular. Ve Süleymân küfretmedi ve lâkin şeytânlar küfrettiler. İnsanlara sihri ve Babil'de iki melek üzerine, Hârut ve Mârut'a inzâl edileni tâlim ediyorlardı. Ve onlar bir kimseye şöyle demedikçe tâlim etmezlerdi: 'Biz ancak bir fitneyiz, o halde kâfir olmayın.' Böylece onlardan kişi ile zevcinin arasını tefrîk edecek şeyler tâlim ediyorlardı. Ve onlar, Allah'ın izni olmadıkça kimseye zarar verebilir değillerdi. Ve onlar kendilerine zarar vereni tâlim ederler ve kendilerine menfaatı olanı değil. Ve andolsun ki, onlar elbette onu satın alanın onun için Âhiret'te bir nasibi olmayacağını ilmetmişlerdir. Ve elbette onunla nefislerini sattıkları şey ne kötü, eğer ilmetmiş olsalardı.(102)

---

[92] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ]/De ki: 'Kim Cibrîl'e düşman ise, çünkü muhakkak ki o -Allah'ın izniyle- onu kalbinin üzerine inzâl edendir.]'** Yani: Kur'an'ı inzâl edendir. **'[مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ/Onların önlerindekini tasdîk edendir.]'** Allah (عز وجل)'nin kitâblarından (önlerindekileri tasdîk edendir)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 162. sayfa]

[93] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ]/Ve andolsun ki, sana beyyin âyetler inzâl ettik.]'** Yani: Kur'ân ve âyetlerini (inzâl ettik). **'[الْفَاسِقُونَ/fâsıklar]'** Yani: kâfirler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 113. sayfa]

Ve eğer onlar îmân etseler ve takvâ etselerdi, elbette Allah indinden bir sevâb daha hayırlı olacaktı. Eğer ilmetmiş olsalardı.(103)

Ey o îmân edenler! 'Râinâ' demeyin ve deyin ki: 'Unzurnâ'[94] **ve dinleyin. Ve kâfirler için elîm bir azâb vardır.(104)**

Kitâb ehlinden ve ne (de) **müşriklerden o küfredenler, sizin üzerinize Rabbinizden bir hayır inzâl edilmesini arzu etmezler. Ve Allah, dilediğine rahmetini tahsîs eder. Ve Allah, azîm fazl sahibidir.(105)**

Biz bir âyetten neyi nesheder veya unuttururs ak ondan daha hayırlısını getiririz veya onun mislini. Allah'ın her şey üzerine kâdir olduğunu ilmetmez misin?(106)

Semâların ve Arz'ın mülkünün Allah'ın olduğunu ilmetmez misin? Ve sizin için Allah'ın dûnundan bir velî yoktur ve ne (de) **bir nasîr.(107)**

Yoksa siz Resûl'unuze bundan önce Mûsâ'ya suâl edildiği gibi suâl etmeyi mi murâd ediyorsunuz? Ve kim küfrü îmâna tebdîl ederse, artık düz yoldan dalâlete düşmüştür.(108)

Kitâb ehlinden çoğu, hakk kendilerine tebeyyün ettikten sonra, nefislerinin indindeki hasedten, îmânınızdan sonra sizi küffâra döndürmeyi arzu ederler.[95] **Öyleyse Allah'ın emri gelinceye kadar afvedin ve hoşgörün. Muhakkak ki Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.(109)**

Ve namazı ikâme edin ve zekâtı verin. Ve hayırdan nefisleriniz için ne takdîm ederseniz Allah indinde onu bulursunuz. Muhakkak ki Allah ettiğiniz amelleri görendir.(110)

Ve dediler ki: 'Yahûdi veya nasârâ olandan başkası asla Cennet'e giremez.' Bu onların kuruntularıdır. De ki: 'Burhânınızı getirin, eğer sâdıklar iseniz.(111)

Bilakis, kim vechini -ve o muhsin olduğu halde- Allah'a teslîm ederse, artık onun ecri Rabbi indindedir. Ve onların üzerine bir korku yoktur ve onlar hüzünlenmeyeceklerdir.(112)

---

[94] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[لَا تَقُولُوا رَاعِنَا/'Râinâ' demeyin]'** Şöyle demeyin: Bizi dinle be bizde seni dinleyelim. **'[وَقُولُوا انْظُرْنَا/ve deyin ki: 'Unzurnâ']'** Anlamamızı sağla, bize beyân et ey Muhammed!" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 2. cilt, 460. ve 467. sayfalar]

[95] İmâm el-Kassâb (رحمه الله) şöyle demiştir: "Öyle ki kuşkusuz onlar, ancak kendilerine hakîkati tebeyyün ettikten sonra bu hususta diğerlerine hased etmişlerdir. Çünkü, ellerinde bulunanın ondan daha hayırlı olduğunu sanarken, kendilerine göre bâtıl olan bir şeye hased etmeleri muhâldir." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 1. cilt, 132. sayfa]

Ve yahûdiler dediler ki: 'Nasârâ bir şey üzerinde değildir.' Ve nasârâ dedi ki: 'Yahûdiler bir şey üzerinde değildir.' Ve onlar Kitâb'ı tilâvet ediyorlar.[96] **Bunun gibi ilmetmeyenler** (de) **onların söylediklerinin mislini söylemişlerdi. Artık Allah Kıyâmet Günü kendisinde ihtilâf etmiş oldukları hususlarda, aralarında hüküm verecektir.(113)**

Ve kim Allah'ın mescidlerinde O'nun isminin zikredilmesini meneden ve onların harâbı için sa'y edenden daha zâlimdir? İşte onlar, onlar için oralara dâhil olma olamaz, korkanlar olarak haric. Onlar için dünyada rezillik ve Âhiret'te azîm bir azâb vardır.(114)

Ve Allah'ındır doğu ve batı. O halde nereye dönerseniz artık Allah'ın Vechi oradadır.[97] **Muhakkak ki Allah Vâsi'dir, Alîm'dir.(115)**[98]

Ve dediler ki: 'Allah veled ittihaz etti.' O, subhândır.[99] **Bilakis, semâlar ve Arz'dakiler O'nundur. Hepsi O'na kânitlerdir.(116)**[100]

---

[96] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ/Ve onlar Kitâb'ı tilâvet ediyorlar.]**' Yani: Tevrât'ı ve İncîl'i." [Ebî AbdİllahMuhammed ibn AbdİllahibnEbîZemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 171. sayfa]

[97] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ/Ve Rabbinin Vechi bâkidir. Celâl ve ikrâm sahibidir.]**' [Rahmân Sûresi, 27. âyet] kavlinde Kendisini celâl ve ikrâm ile vasıflandırmıştır. Ve Kendisinden helâki nefyetmiştir. Allah, halk ettikleri içerisinde üzerlerine helâk hükmü verilenleri helâk etmiştir. Çünkü Allah onları bâkilik için değil de fânilik için halk etmiştir. Rabbimiz, Kendisinden bir şeyin helâk olmasından münezzehtir. Çünkü bâki olmak O'nun zâtının sıfatlarındandır. Ve buyurdu ki: '**[كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ/O'nun Vechi dışında her şey helâk olacaktır.]**' [Kasas Sûresi, 88. âyet] Ve Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'e şöyle buyurmuştur: '**[وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ/Ve sabah ve akşam O'nun Vechi'ni murâd ederek Rabblerine o duâ edenlerle beraber nefsini sabırlı tut.]**' [Kehf Sûresi, 28. âyet] Yine şöyle buyurmuştur: '**[وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ/Ve Allah'ındır doğu ve batı. O halde nereye dönerseniz, artık Allah'ın Vechi oradadır.]**' [Bakara Sûresi, 115. âyet] Allah, Nefsi/Kendisi için, celâl ve ikrâm ile vasfettiği bir Vecih isbât etmiş ve Vechi için bekâ hükmünü vermiş ve ondan helâki nefyetmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 24.-25 sayfalar]

Şeyh AbdulAzîz bin AbdUllah bin Bâz (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Bu âyet isim ve sıfât âyetlerindendir. Tıpkı şu âyetteki gibi Allah (سبحانه وتعالى)'nın bir 'Vechi' olduğunu isbât eder: '**[وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ/Celâl ve ikrâm sâhibi Rabbinin Vechi bâkidir]**' [Rahmân Suresi, 27. âyet] Vâcib olan Allah'ın ona lâyık bir Vechi olduğunu isbât etmektir." [AbdulAzîz bin AbdUllah bin Bâz, Silsiletu Kitâbi'd-Dâveti, 11, Fetvâları, 5/3]

[98] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ/Muhakkak ki Allah Vâsi'dir, Alîm'dir.]**' kavlindeki '**[وَاسِعٌ/Vâsi]**': Yani ihâta etmesi/kuşatması ve sıfatları geniş olan demektir. Aynı şekilde O ilminde, kudretinde, işitmesinde, görmesinde ve bundan gayrı sıfatlarında da geniştir. Ve **[عَلِيمٌ/Alîm]**': Yani her şeyi ihâta eden/kuşatan ilim sâhibi." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 14. sayfa]

[99] münezzehtir, uzaktır

[100] İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ/Hepsi O'na kânitlerdir.]**' İtaat edenlerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 222. sayfa]

Semâların ve Arz'ın mübdiidir.[101] **Ve bir emri kazâ edince**[102] **o vakit ancak ona: 'Ol!' buyurur. Böylece olur.(117)**

Ve o ilmetmeyenler dedi ki: 'Allah bize kelâm etmeli veya bize bir âyet gelmeli değil miydi?' Bunun gibi o onlardan öncekiler onların söylediklerinin mislini dedi. Onların kalbleri (birbirine) **teşebbüh etti.**[103] **Biz âyetleri yakîn edecek bir kavim için beyân ettik.(118)**

Muhakkak ki Biz seni hakk ile irsâl ettik, tebşîr edici ve inzâr edici olarak. Ve sen Cahîm[104] **ashâbından mesûl değilsin.(119)**

Ve sen onların milletine tâbî oluncaya kadar yahûdiler ve nasârâ senden asla razı olmazlar.[105] **De ki: 'Muhakkak ki Allah'ın hidâyeti, odur hidâyet.' Ve elbette o sana gelen ilimden sonra, eğer onların hevâlarına tâbî olursan Allah'tan senin için bir velî yoktur ve ne** (de) **bir nasîr.(120)**[106]

O kendilerine Kitâb verdiklerimiz, tilâvetinin hakkı ile onun tilâvetini yaparlar. İşte onlar ona îmân ederler. Ve kim ona küfrederse, o takdirde işte onlar, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(121)

Ey İsrâîl oğulları! Sizi nimetlendirdiğim o nimetimi ve sizi âlemlerin üzerine tafdîl ettiğimi zikredin.(122)[107]

Ve bir nefsin bir nefis için bir şey ödeyemeyeceği günden vikâye edin. Ve ondan bir bedel kabul edilmez. Ve ona şefaat menfaat vermez. Ve onlara nusret edilmez.(123)

---

[101] İbn Ebî Hâtim (رحمه الله) ceyyid bir sened ile Ebû'l-Âliye (رحمه الله)'tan şöyle tahrîc etmiştir: "**'[بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ/Semâların ve Arz'ın mübdiidir.]'** Yani: Mahlûkâtını (hiç yoktan) icâd edip yaratmış, bunda da O'na hiç kimse şerîk/ortak olmamıştır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 222. sayfa]

[102] hükmedince, karar verince

[103] benzedi

[104] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve: **'[الْجَحِيمِ/el-Cahîm]'** Yani azîm ateş. Yine onun Ateş, Saîr, Cehennem, Cahîm gibi başka birçok ismi vardır. Bu çokluğun sebebi (her kelimenin) sıfâtının farklılığından dolayıdır, yoksa aslında hepsi aynı mânâya gelir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 28. sayfa]

[105] Şeyhulİslam İbn Teymiyye (رحمه الله) der ki: "Yahûdiler onların milletine tâbî olmadıkça senden râzı olmazlar. Aynı şekilde Hristiyanlar da onların milletine tâbî olmadıkça senden râzı olmazlar." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 19. Cilt, 107.- 108. sayfalar]

[106] Şeyhulİslam İbn Teymiyye (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın, Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'i göndermiş olduğu ilimden sonra; ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın, kulları için beyan etmiş olduğu hidayetten sonra insanların hevâlarına tâbi olan kimseler, bu âyette geçen kimseler mesâbesine düşerler. Bunun için Selef, Kitâb ve Sünnet'e muhâlif olan bid'at ve tefrika ehlini, 'hevâ ehli' olarak tesmiye ediyordu. Çünkü bid'at ehli, Allah (سبحانه وتعالى)'dan bir hidâyet olmaksızın, işlerine geleni kabul etmekte ve hevâlarına binâen kendilerine hoş gelmeyen şeyleri de reddetmektedirler." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 4. cilt, 189.-190. sayfalar]

[107] 47. âyet ile aynıdır

Ve hani İbrâhîm'i Rabbi kelimelerle ibtilâ etmişti.[108] **Bunun üzerine onları tamamlamıştı. Buyurdu ki: 'Muhakkak ki Ben, seni insanlara imâm kılacağım.' Dedi ki: 'Ve zürriyetimden** (de)**.' Buyurdu ki: 'Ahdim zâlimlere nâil olamaz.'(124)**

Ve hani Beyt'i[109] **insanlar için mesâbe**[110] **ve emîn kılmıştık. Ve İbrâhîm'in makamından bir musallâ ittihâz edin. Ve İbrâhîm ve İsmâîl'e: 'Tavâf edenler ve âkifler,**[111] **rüku-secde edenler için beytimi tathir edin.' diye ahid verdik.(125)**

Ve hani İbrâhîm demişti ki: 'Rabbim, bu beldeyi emîn kıl. Ve onun ehlini -kim onlardan Allah'a ve ahiret gününe îmân etmişse- semerelerinden rızıklandır.' Buyurdu ki: 'Ve kim küfrederse onu biraz metâlandırırım. Sonra onu ateşin azâbına muztar bırakırım. Ve (o) **ne kötü varış yeridir!(126)**

Ve hani İbrâhîm ve İsmâîl, Beyt'in kâidelerini yükseltiyordu. 'Rabbimiz! Bizden kabul buyur! Muhakkak ki Sen, Semî'sin, Alîm'sin.'(127)[112]

'Rabbimiz, bizi Sana teslim olanlar ve zürriyetimizden (de) **Sana teslim olan bir ümmet kıl. Ve bize menâsikimizi göster ve tevbemizi kabul et. Muhakkak ki Sen Tevvâb, Rahîm'sin.'(128)**

'Rabbimiz, içlerinden onlardan bir resûl ba's et. Onların üzerlerine âyetlerini tilâvet etsin ve onlara Kitâb'ı ve Hikmet'i[113] **tâlim etsin ve onları tezkiye etsin. Muhakkak ki Sen, Sensin Azîz, Hakîm.(129)**[114]

---

[108] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "'**[ابْتَلٰى/ibtilâ etmişti]**' Yani: sınamıştı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 134. sayfa]

[109] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'**[الْبَيْتَ/Beyt'i]**' Yani: Kâbe'yi." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 146. sayfa]

[110] toplanma yeri. Müfessirlerden 'dönüş yeri' veya 'sevab yeri' diyenler de vardır.

[111] Âkif(ler): Kişinin kendisini hakk veya bâtıl olan ibâdete hasretmesi ve onda devamlı ve ısrarlı olması.

[112] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "'**[السَّمِيعُ/Semî]**' Allah'ın işitme sıfatına ve olan her sesi işittiğine delâlet eder. Bu âyetin faydalarından biri de Allah (عز وجل)'nin işitme sıfatını isbât etmesidir. Ve '**[الْعَلِيمُ/Alîm]**' Yani ilim sâhibi. Bu âyetin faydalarından bir diğeri de Allah (تبارك وتعالى)'nın ilim sıfatını isbât etmesidir. İster genel, ister tafsîlî, ister mevcut veya mevcut olmayan, ister mümkün ve vâcib, ister imkansız olsun (hepsini ilmeder). Bil ki, kim Allah'ın ilmini inkâr ederse o kâfirdir. Bu ister O'nun kendi fiilleriyle, ister mahlûkâtının fiilleriyle alakâlı olsun, sonuç aynıdır. Öyleyse bu kimse: 'Şüphesiz Allah, kulunun ne fiilettiğini ilmetmez.' dese kâfir olur. Aynı şekilde: 'Şüphesiz Allah kendi nefsinin ne fiilettiğini ilmetmez.' diyen de kâfir olur. Bu nedenle Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat 'Şüphesiz Allah Teâlâ kulların fiillerini ilmetmez.' diyen kaderîlerin aşırılarını tekfîr etmiştir. Buna binâen; Allah'ın, kullarının fiillerini ilmetmesini inkar eden kimsenin kâfir olduğunda bir şüphe yoktur." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 59.-61 sayfalar]

[113] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[الْحِكْمَةَ/Hikmet'i]**' Yani: Sünnet'i." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 242. sayfa]

[114] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "'**[الْعَزِيزُ/Azîz]**' Yani izzet sâhibi. Ve 'izzet' ise kahır ve gâlibiyet manâsındadır. Nitekim O (سبحانه وتعالى) kuvvet ve gâlibiyet sâhibidir. O'na hiçbir şey

Ve nefsini sefih yapandan başka kim İbrâhîm milletinden yüz çevirir? Ve andolsun ki Biz onu dünyada seçtik. Ve muhakkak ki o, Âhiret'te elbette sâlihlerdendir.(130)

Hani Rabbi ona: 'Teslim ol!' buyurmuştu. Dedi ki: 'Âlemlerin Rabbine teslim oldum.'(131)

Ve bununla İbrâhîm oğullarına vasiyet etti ve Yâkûb (da dedi ki)**: 'Ey oğullarım, muhakkak ki Allah dîni sizin için seçti. Artık siz, Müslümanlar olmadan ölmeyin.(132)**

Yoksa siz şâhidler miydiniz ölüm Yâkûb'a hazır olduğunda? Hani oğullarına demişti ki: 'Benim ardımdan neye ibâdet edeceksiniz?' Dediler ki: 'Senin ilâhına ve babaların İbrâhîm ve İsmâîl ve İshâk'ın ilâhına ibâdet edeceğiz. Tek ilâha. Ve biz O'na teslim olanlarız.'(133)

Onlar bir ümmetti geçti. Onların kesbettikleri onlar içindir ve sizin kesbettikleriniz sizin içindir. Ve onların amel etmiş olduklarından suâl edilmezsiniz.(134)[115]

Ve dediler ki: 'Yahûdi veya Nasârâ olun hidâyet bulun.' De ki: 'Bilakis, hanîf olan İbrâhîm milletine (tâbiyiz) **ve o, müşriklerden olmadı.'(135)**

Deyin ki: 'Biz Allah'a îmân ettik ve bize inzâl edilene ve İbrâhîm'e inzâl edilene ve İsmâîl'e ve İshâk'a ve Yâkûb'a ve torunlarına ve Mûsâ'ya verilene ve Îsâ'ya ve nebîlere Rabblerinden verilene. Onların arasından birini tefrîk etmeyiz. Ve biz O'na teslim olanlarız.'(136)

İmdi şâyet onlar sizin îmân ettiğinizin misli îmân ederlerse, o takdirde hidâyet bulmuş olurlar[116] **ve yüz çevirirlerse, o vakit ancak bir şikak içindedirler.**[117] **O halde Allah onlara karşı sana kifâyet edecektir ve O, Semî'dir, Alîm'dir.(137)**

Allah'ın boyası.[118] **Ve Allah'tan daha güzel boyası olan kim? Ve biz O'na ibâdet edenleriz.(138)**

---

gâlib gelemez ve hiçbir şey O'nu âciz bırakamaz. Ve **'[الْحَكِيمُ/Hakîm]'** Yani hüküm ve hikmet sâhibi." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 66. sayfa]

[115] 141. âyet ile aynıdır

[116] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فإن امنوا بمثل ما امنتم به فقد اهتدوا/Artık şayet onlar sizin îmân ettiğinizin misli îmân ederlerse, o takdirde hidâyet bulmuş olurlar]'** Hitâb, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e ve onun ümmetinedir. Mânâsı: 'O hâlde eğer onlar sizin îmânınız gibi îmân ederlerse ve sizin gibi tasdik ederlerse, o zaman hidâyet bulurlar." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, 2. cilt, 142. sayfa]

[117] İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) ceyyid bir sened ile Ebi Âliye (رحمه الله)'tan tahric etmiştir: "**'[فِى شِقَاقٍ/bir şikâk içindedirler]'** Yani: Ayrılık içindedirler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîr es-Sahîh, 1. cilt, 247. sayfa]

De ki: 'Allah hakkında bizimle hüccetleşiyor musunuz? Ve O, bizim Rabbimizdir ve sizin Rabbinizdir. Ve bizim amellerimiz bizim için ve sizin amelleriniz sizin içindir. Ve biz O'na muhlisleriz.'(139)

Yoksa diyor musunuz ki: 'Muhakkak ki İbrâhîm ve İsmâîl ve İshâk ve Yâkûb ve torunları yahûdi veya nasârâ idiler.' De ki: 'Siz mi daha iyi ilmediyorsunuz, yoksa Allah mı?' Ve kim, indinde Allah'tan (gelen) **bir şâhidliği gizleyenden daha zâlimdir? Ve Allah amel ettiklerinizden gafil değildir.(140)**

Onlar bir ümmetti geçti. Onların kesbettikleri onlar içindir ve sizin kesbettikleriniz sizin içindir. Ve onların amel etmiş olduklarından suâl edilmezsiniz.(141)[119]

İnsanlardan sefihler diyeceklerdir ki: 'Onları o üzerinde oldukları kıblelerinden çeviren nedir?' De ki: 'Doğu ve batı Allah'ındır. Kimi dilerse Sırât-ı Mustakîm'e[120] **hidâyet eder.'(142)**

Ve işte böyle insânlar üzerine şâhidler olmanız için sizi vasat bir ümmet kıldık.[121] **Ve Resûl** (de) **üzerinize şâhid olsun. Ve o üzerinde olduğunu kıble kılmadık, ancak Resûl'e kimlerin tâbi olacaklarını, topukları üzerine geri dönenlerden ilmetmemiz için** (kıldık)**. Ve** (bu) **Allah'ın o üzerlerine hidâyet ettiklerinden başkasına elbette büyük** (yük)**tür. Ve Allah, îmânınızı zâyi edecek olan değildir. Muhakkak ki Allah insanlara elbette Rauf'tur,**[122] **Rahîm'dir.(143)**

Vechini semâda çevirip durduğunu görüyoruz. Şimdi elbette seni razı olacağın kıbleye döndüreceğiz. Hemen vechini Mescidi'l-Harâm yönüne döndür. Ve nerede olursanız, artık vecihlerinizi onun yönüne döndürün. Ve muhakkak ki, o Kitâb

---

[118] AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile, Ma'mer (رحمه الله)'tan, o da Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[صِبْغَةَ اللَّهِ/Allah'ın boyası.]'** hakkında demiştir ki: "Allah'ın dîni." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 247. sayfa]

[119] 134. âyet ile aynıdır

[120] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle der: "Selef, **'[صِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** ve ehlini Ebu Bekir, Ömer ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbı olarak tefsîr etmişlerdir. Allah (سبحانه وتعالى) onlardan râzı olsun. **'[صِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** tıpkı tefsîr ettikleri gibidir. Nitekim o **'[صِّرَاطَ/Sırât]'** onların üzerinde oldukları yoldu. Aynı şekilde Nebîleri (صلى الله عليه وسلم)'in yoluydu." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 1. cilt, 94. sayfa]

[121] İmâm İbn Hibbân (رحمه الله), Ebu Saîd (رضي الله عنه)'tan, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا/Ve işte böyle sizi vasat bir ümmet kıldık.]'** kavli hakkında şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: **"Adâleti gözeten** (bir ümmet kıldık)**."** [Nûreddîn el-Heysemî, Mevâridu'z-Zamân ilâ Zevâidi İbn Hibbân (1719.) Şeyh el-Elbâni 'Sahîhu Mevâridu'z-Zamân'da (1436.) hadîs için: "Sahîhtir" demiştir.]

[122] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "**'[رَؤُفٌ/Raûf]'** Alimler şöyle demiştir: Şüphesiz 'râfet' rahmetin en şiddetlisidir. Öyleyse o hâs bir rahmettir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 114. sayfa]

verilenler onun Rabblerinden bir hakk olduğunu elbette ilmederler. Ve Allah onların amellerinden gâfil değildir.(144)

Ve eğer sen o Kitâb verilenlere her âyeti getirsen, senin kıblene tâbi olmazlar. Ve sen (de) **onların kıblelerine tâbi olacak değilsin. Ve onların bazısı bazısının kıblesine tâbi olmazlar. Ve eğer onların hevâlarına tâbi olursan, sana gelen ilmin ardından, muhakkak ki sen o zaman, elbette zâlimlerdensin.(145)**

O kendilerine Kitâb verdiklerimiz, oğullarını bildikleri gibi onu bilirler.[123] **Ve muhakkak ki onlardan bir fırka, elbette hakkı gizlerler ve onlar ilmetmektedirler.(146)**

Hakk Rabbindendir. Öyleyse sakın kuşkulananlardan olma.(147)

Ve herkes için bir veche vardır, o ona döner.[124] **Artık hayrâtta müsâbaka edin. Nerede olursanız Allah sizi cemîan getirir. Muhakkak ki Allah, her şey üzerine kadîrdir.(148)**

Ve nereden hurûc edersen, artık vechini Mescidi'l-Harâm yönüne döndür. Ve muhakkak ki o Rabbinden elbette bir hakktır. Ve Allah amellerinizden gâfil değildir.(149)

Ve nereden huruc edersen artık vechini Mescidi'l-Harâm yönüne döndür. Ve nerede olursanız vecihlerizi o halde onun yönüne döndürün. İnsanların üzerinize bir hücceti olmaması için, onlardan o zulmedenler haric. Öyleyse onlardan haşyet duymayın ve benden haşyet duyun. Ve (tâ ki) **üzerinize nimetimi tamamlamam için. Ve umulur ki siz hidâyet bulursunuz.(150)**

İçinizde sizden bir Resûl irsâl ettiğimiz gibi. Size âyetlerimizi tilâvet ediyor ve sizi tezkiye ediyor ve size Kitâb ve Hikmet'i tâlim ediyor[125] **ve ilmetmiyor olduklarınızı size tâlim ediyor.(151)**

---

[123] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى), Kitâb ehli âlimlerinin, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in onlara getirdiğinin doğruluğunu, onlardan birinin evlâdını bildiği gibi bildiklerini haber vermektedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Suresi, 146. âyetin tefsirinde]

[124] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Vehb (رحمه الله)'ın İbn Zeyd (رحمه الله)'tan şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا/Ve herkes için bir veche vardır, o ona döner.]'** Yahûdilerin bir kıblesi vardır ve hrıstiyanların bir kıblesi vardır ve sizin de bir kıbleniz vardır." Ve İbn Vehb (رحمه الله) demiştir ki: "('Sizin' ile) müslümanları murâd eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 192. sayfa]

[125] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[كَمَا اَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ/İçinizde sizden bir Resûl irsâl ettiğimiz gibi. Size âyetlerimizi tilâvet ediyor ve sizi tezkiye ediyor]'** Sizi şirkten arındırıyor. **'[وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ/ve size Kitâb ve Hikmet'i tâlim ediyor]'** Kitâb: Kur'ân'dır. Ve Hikmet:

Öyleyse Beni zikredin, sizi zikredeyim ve Bana şükredin ve Bana küfretmeyin.(152)

Ey o îmân edenler! Sabır ve namaz ile (Allah'tan) **istiâne dileyin. Muhakkak ki Allah, sabredenlerle beraberdir.(153)**

Ve Allah yolunda katledilenler için mevtâlar demeyin. Bilakis, onlar hayattadırlar. Ve lâkin siz şuurunda değilsiniz.(154)

Ve elbette sizi korku ve açlıktan bir şey ile ve mal ve nefis ve semereden noksanlaştırmayla ibtîla edeceğiz.[126] **Ve sabredenleri tebşîr et.(155)**

Onlar ki kendilerine bir musîbet isâbet ettiğinde derler ki: 'Muhakkak ki biz Allah'ınız ve muhakkak ki O'na rücû edicileriz.'(156)[127]

İşte onlar, üzerlerine Rabblerinden salâvât[128] **ve rahmet vardır. Ve işte onlar, onlardır hidâyet bulanlar .(157)**

Muhakkak ki Safa ve Merve, Allah'ın işâretlerindendir. Böylece kim Beyt'i hacceder veya umre yaparsa, artık ikisini tavâf ederse üzerine bir günah yoktur. Ve kim bir hayrı tatavvûan yaparsa,[129] **o takdirde muhakkak ki Allah Şâkir'dir, Alîm'dir.(158)**[130]

Sünnet'tir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 188. sayfa]

126 İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'**[وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ/Ve elbette sizi ibtîla edeceğiz]**' Ve elbette sizi sınayacağız." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 220. sayfa]

127 İmâm Hâkim (رحمه الله), Zeyd bin Alî bin Huseyn (رحمه الله)'tan babasının şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya -ve o bir seferde idi- bir oğlunun vefât ettiği haber verildi. Bunu üzerine dedi ki: **'[اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ/Muhakkak ki biz Allah'ınız ve muhakkak ki O'na rücû edicileriz.]'** Sonra (bineğinden) indi ve iki (rekât) kıldı, sonra dedi ki: 'Allah'ın emrettiğini fiil ettik.' Ve şu âyeti tilâvet etti: **'[وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ/Ve sabır ve namaz ile** (Allah'tan) **istiâne dileyin.]**'" [Bakara Sûresi, 45. âyet] [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, Müstedrek (2/269.-270.); Hâkim eserin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

128 İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'**[أُولٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ/İşte onlar, üzerlerine Rabblerinden salâvât vardır]**' Yani mağfiret vardır." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 190. sayfa]

129 Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: " Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا/Ve kim bir hayrı tatavvûan yaparsa]'** Yani (kim) taatte hayrı ziyâdeleştirirse." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 185. sayfa]

130 Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) yine şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَإِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ/o takdirde muhakkak ki Allah Şâkir'dir]'** kavlinin manâsı, yani Allah şükreder. Ve O (سبحانه وتعالى) Şâkir'dir ve Şekûr'dur. Allah (سبحانه وتعالى)'nın şükrü ise amel edene amelinden daha çok karşılık vermesidir. Nitekim bir hasenenin karşılığı on emsâlden yedi yüz kata ve daha çok katlara kadardır. Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[عَلِيمٌ/Alîm'dir]'** kavli ise 'ilim sâhibi' manâsına gelir. O (سبحانه وتعالى)'nın ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 185. sayfa]

Muhakkak ki, beyyinelerden inzâl ettiğimizi ve Kitâb'ta insanlara beyân etmemizin ardından hidâyeti o gizleyenler, işte onlara, Allah lânet eder ve lânet ediciler lânet eder.(159)

O tevbe edenler ve ıslâh olanlar ve beyân edenler müstesnâ. O takdirde işte onların tevbelerini kabul ederim. Ve Benim, Tevvâb, Rahîm.(160)

Muhakkak ki, o küfredenler ve ölenler -ve onlar küffârdır- işte onlar, onların üzerinedir Allah'ın ve meleklerin ve cemiân insânların lâneti.(161)

Orada muhalledlerdir. Onlardan azâb hafifletilmez ve onlara süre verilmez.(162)[131]

Ve sizin ilâhınız bir ilâhtır. O'ndan başka ilâh yoktur. O, Rahmân'dır, Rahîm'dir.(163)[132]

Muhakkak ki semâların ve Arz'ın halk edilişinde ve gece ve gündüzün birbiri ardınca gelmesinde ve insânların menfaati için o denizde cereyân eden gemilerde ve Allah'ın semâdan sudan inzâl edip de onunla Arz'a ölümünün ardından hayât vermesinde ve onda her debelenenden yaymasında ve rüzgârları çevirmesinde ve semâ ve Arz arasında bulutları musahhar etmesinde, akleden bir kavim için elbette âyetler vardır.(164)

Ve insânlardan kimi Allah'ın dûnundan denkler ittihaz ederler, onlara Allah'a muhabbet eder gibi muhabbet ederler. Ve o îmân edenlerin Allah'a muhabbetleri daha şiddetlidir. Ve o zulmedenler azâbı görecekleri zaman bütün kuvvetin Allah'ın olduğunu ve Allah'ın azâbının şiddetli olduğunu görselerdi.(165)[133]

O vakit o tâbi olunanlar o tâbi olanlardan teberrî ederler. Ve azâbı görmüşlerdir ve onlarla (aralarındaki) **esbâb kesilmiştir.(166)**

---

[131] Âl-i İmrân Sûresi'nin 88. âyetiyle aynıdır. Son kısım için İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ/ve onlara süre verilmez.]'** Yani: Onlara azâb tehir edilmez." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 192. sayfa]

[132] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) yine şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ/Rahmân'dır, Rahîm'dir]'** kavlindeki bu iki isim Allah'ın isimlerindendir. Bu ikisinden biri -yani **'[الرَّحْمٰنُ/Rahmân]'**- O'nun rahmetinin genişliğine delâlet eder. İkincisi ise -yani **'[الرَّحِيمُ/Rahîm]'**- rahmetin (kullarına) ulaştığına delâlet eder." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 207. sayfa]

[133] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allahu (تعالى) bununla, müşriklerin dünyâdaki hâlini, ve Allah'a denk koşmaları ve Allah ile beraber onlara ibâdet etmeleri ve Allah'ı sever gibi onları sevmeleri nedeniyle Âhiret diyârında onlara ne olacağını zikretmektedir. Ve O Allah'tır, O'ndan başka ilâh yoktur. Ve O'nun zıddı yoktur; O'nun dengi yoktur ve O'nunla beraber bir şerîk (de) yoktur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Sûresi, 165. âyetin tefsîrinde]

Ve o tâbi olanlar derler ki: 'Bizim için bir kere (daha dünyâya dönüş) **olsaydı da bizden teberrü ettikleri gibi onlardan teberrü etseydik.' İşte böyle Allah, onlara amellerini üzerlerinde hasretler olduğu halde gösterir. Ve onlar ateşten ihrâc edilecek değillerdir.(167)**

Ey insanlar! Arz'da helâl tayyib olanlarından yiyin. Ve şeytânın adımlarına tâbi olmayın.[134] **Muhakkak ki o, sizin için mübîn bir düşmandır.(168)**

Size ancak kötülüğü ve fuhşiyyâtı ve Allah'ın üzerine ilmetmediğinizi söylemenizi emreder.(169)

Ve onlara: 'Allah'ın inzâl ettiğine tâbi olun.' denildiğinde, derler ki: 'Bilakis! Biz babalarımızı üzerinde bulduğumuza tâbi oluruz.' Ve eğer onların babaları bir şeyi akletmemiş ve hidâyet bulamamış olsalarda mı?(170)

Ve o kâfirlerin meseli çağırma ve bağırmadan başkasını işitmeyene o haykıran meseli gibidir. Sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler. Artık onlar akletmezler.(171)

Ey o îmân edenler! Sizi rızıklandırdığımızın tayyib olanlarından yiyin. Ve Allah'a şükredin, eğer ancak O'na ibâdet edenler iseniz.(172)

O size ancak meyteyi ve kanı ve hınzır etini ve Allah'tan gayrısı için boğazlananı üzerinize harâm kılmıştır. Fakat kim muztar kalırsa, bâğî olmadan ve haddi aşmadan (yerse) **artık onun üzerine günah yoktur. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(173)**

Muhakkak ki, Allah'ın Kitâb'tan inzâl ettiğini o gizleyenler ve onu az bir pahaya satanlar, işte onların yedikleri, karınlarında Ateş'ten başkası değildir. Ve Kıyâmet Günü, Allah onlarla kelâm etmeyecek ve onları tezkiye etmeyecektir. Ve onlar için elîm bir azâb vardır.(174)

İşte onlar, dalâleti hidâyete ve azâbı mağfirete o satın alanlardır. Artık ne sabırlıdırlar ateşe karşı.(175)

Bu, Allah'ın Kitâb'ı hakk ile inzâl etmesindendir. Ve muhakkak ki, Kitâb'ta o ihtilâf edenler, elbette derin bir şikâk[135] **içindedirler.(176)**

---

[134] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[يَا اَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِى الْاَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا/Ey insanlar! Arz'da helâl tayyib olanlarından yiyin.]**' Yani: Üzerinize harâm edilenlerden yemeyin ve infâk etmeyin. '**[وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ/Ve şeytânın adımlarına tâbi olmayın.]**' Yani: Size emrettiklerine (tâbi olmayın)." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 194. sayfa]

[135] İmâm Ebu'l-Ferec ibn Cevzî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[شِقَاقٍ/Şikâk]**' Bazılarının bazılarına düşmanlık

İyilik, vecihlerinizi doğu ve batı tarafına çevirmeniz değildir. Ve lâkin iyilik, Allah'a ve Âhiret Günü'ne ve meleklere ve Kitâb'a ve nebîlere îmân eden ve muhabbet ettiği maldan karâbet sahiblerine ve yetîmlere ve miskînlere ve yolda kalmışa ve isteyenlere ve gözetimdekilere[136] **veren ve namazı ikâme eden ve zekâtı veren ve ahidleştiklerinde ahidlerini îfâ edenlerin ve sıkıntı ve darlık ve savaşın kızıştığı zamanlarda sabredenlerin** (iyiliğidir)**. İşte onlar o sâdıklardır. Ve işte onlar, onlardır muttakîler.(177)**[137]

Ey o îmân edenler! Katledilenler hakkında üzerinize kısâs yazılmıştır. Hüre hür ve köleye köle ve kadına kadın. Fakat kime kardeşinden bir şey affedilirse, artık mârufa ittibâ etmeli ve ona (diyeti) **güzellikle edâ etmelidir. Bu, Rabbinizden hafifletme ve rahmettir. Artık kim bunun ardından saldırırsa, o zaman ona elîm bir azâb vardır.(178)**

Ve sizin için kısâsta hayât vardır ey akıl sâhibleri. Umulur ki siz takvâ edersiniz.(179)

Sizden birine ölüm hazır olduğunda eğer bir hayır bırakacaksa vâlideyn ve akrabaya mârûf ile vasiyyet etmek üzerinize yazıldı. Muttakîler üzerine bir hakktır.(180)

Artık kim onu işittikten sonra onu tebdîl ederse, o takdirde onun günahı ancak o onu tebdîl edenlerin üzerinedir. Muhakkak ki Allah Semî'dir, Alîm'dir.(181)

İmdi kim vasiyyet edenin hata etmesinden veya günaha girmesinden korkar da aralarını ıslâh ederse, artık üzerine bir günah yoktur. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(182)

Ey o îmân edenler! Üzerinize oruç yazıldı, o sizden öncekilerin üzerine yazıldığı gibi. Umulur ki siz takvâ edersiniz.(183)

(Oruç) **sayılı günlerdir. Artık sizden kim marazlanır veya sefer üzerinde olursa, o takdirde diğer günlerden sayısınca** (tutar)**. Ve ona o tâkat getirenler**[138] **üzerine bir**

---

etmesidir." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 102. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[136] İslâm hukuku metinlerinde bu sözcük: "Başkasının gözetimi altında olan, kendisini gözeten kimsenin emrinden çıkamayan, hürriyeti kısıtlı" anlamına geliyor. Bu anlamı da kısaca diğer meâllerde: "Köle/esir" şeklinde vermeye çalışıyorlar. Ayrıca bu kelimenin lügavî olarak: "Rakabe/boyun" kelimesi ile de ilişkisi var: "Boyunduruk altında, esaret altında olan kimse." [tashih eden]

[137] İmâm Ebu Bekir el-Hallâl (رحمه الله), sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ebu Zerr (رضي الله عنه), Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e îmân hakkında suâl etmiş, bunun üzerine ona şu âyeti sonuna kadar kıraat buyurmuştur: **'[لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ/İyilik, vecihlerinizi çevirmeniz değildir]**'" [Ebu Bekir Ahmed bin Muhammed bin Hârun bin Yezîd el-Hallâl, es-Sunne, 4. cilt, 76. sayfa (1197.)]

[138] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ/Ve ona o tâkat getirenler üzerine]'** Yani; ona güç yetirenler üzerine. İlim ehlinin bazısı da

miskin taamı fidye vardır. Artık kim tatavvuân bir hayır yaparsa, işte o kendisi için daha hayırlıdır. Ve oruç tutmanız, sizin için daha hayırlıdır, eğer siz ilmediyor iseniz.(184)

Ramazan ayı, o ki, Kur'ân onda inzâl edilmiştir, insânlar için bir hidâyettir.[139] **Ve hüdâ ve furkândan beyyinelerdir.**[140] **Öyleyse sizden kim** (bu) **aya şâhid olursa, artık onda oruç tutsun. Ve kim marazlı olursa veya sefer üzerine olursa, artık adedince diğer günlerden** (tutsun)**. Allah size kolaylık murâd eder ve size zorluk murâd etmez. Ve** (bu) **adedi tekmîl etmeniz içindir. Ve size hidâyet ettiği üzerine Allah'ı tekbir etmeniz içindir. Ve umulur ki siz şükredersiniz.(185)**

Ve kullarım sana Benden suâl ettiklerinde, işte muhakkak ki Ben yakınım. Bana duâ ettiğinde, duâ edenin duâsına icâbet ederim. O halde Bana icâbet etsinler. Ve Bana îmân etsinler. Umulur ki onlar irşâd olurlar.(186)

Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmak sizin için helâl edildi. Onlar sizin için bir elbise ve siz onlar için bir elbisesinizdir. Allah nefislerinize ihânet etmekte olduğunuzu ilmetti de tevbenizi kabul etti ve sizden afv buyurdu. Artık şimdi onlara mübâşerette bulunun. Ve Allah'ın sizler için yazdığını isteyiniz. Ve sizler için fecrin beyaz ipliği siyah ipliğinden tebeyyün edinceye kadar yiyin ve için. Sonra geceye kadar orucu tamamlayın. Ve siz mescidlerde itikâfa çekildiğinizde onlara mübâşerette bulunmayın. Bunlar Allah'ın hudûtudur, artık onlara yaklaşmayın. İşte Allah âyetlerini insanlara böyle beyân eder. Umulur ki onlar takvâ ederler.(187)

şöyle demiştir: **'[يُطِيقُونَهُ/ona tâkat getirenler]'** Yani güç gelenler üzerine, yani zor gelenler üzerine. (Öyle bir) takat (seviyesine) ulaşır ki, artık onlara zor gelir. Başkaları da şöyle demiştir: Ayette hazf (söylenmemiş, takdîr edilen kelime) vardır, takdîri de şudur: Fidyeye takat getiremeyenlerin üzerine. Bu görüşlerin ikisi de zayıf olup, ikincisi daha zayıftır. Nitekim bu kavle göre müsbetin menfî ile tefsîri gerekir ki bir şeyin kendisinin zıddıyla tefsîr edilmesi doğru olmaz. İlk kavle gelince, bir vecihle (doğrudur): Lâkin Sahîhayn'da Seleme ibnu'l-Ekvâ'dan sâbit olan hadis zayıflığına delâlet eder: 'Oruç ilk farz kılındığı zamanlar insân oruç tutmak ve tutmamak arasında muhayyerdi. Şu âyet: **'[شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِى أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْاٰنُ/Ramazan ayı, o ki, Kur'ân onda inzâl edilmiştir]'** nâzil olana kadar da fidye verirdi.' [Buhârî (Câmiu's-Sahîh'de, Kitâbu't-Tefsîr, 4507.) ve Muslim (Musnedu's-Sahîh'te, Kitâbu's-Sıyâm, 149., 1145., 2685.) tahrîc etmiştir] Kezâ âyetin zâhiri de (birinci kavlin) zayıflığına delâlet eder. Çünkü âyetin sonunda: **'[وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ/Ve oruç tutmanız, sizin için daha hayırlıdır]'** buyurur. Bu ise onların oruca güç yetirebildiklerini ve (bu âyetin) güç yetirenleri muhâtab aldığını gösterir. Böylece âyetin zâhiri Seleme hadîsine mutâbık olur. Bu da râcih kavldir ki: **'[يُطِيقُونَهُ/ona tâkat getirenler]'**dan kasıd: 'Ona güç yetirenler'dir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 321.-322. sayfa]

[139] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'**[هُدًى لِلنَّاسِ/İnsânlar için bir hidâyettir]'** Bu, Kur'ân için bir medhtir/övmedir, o ki, Allah onu inzâl etmiştir, kullarından ona îmân eden ve onu tasdîk eden ve ona tâbi olanların kalbleri için bir hidâyettir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Sûresi, 185. âyetin tefsîrinde]

[140] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'**[وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِ/Ve hüdâ ve furkândan beyyinelerdir.]'** Yani: Helâl ve harâmdan açık seçik delâletlerdir. **'[الْفُرْقَانِ/Furkân]'** Hakk ve bâtılın arasını tefrîk edendir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 183. sayfa]

Ve birbirinizin mallarınızı aranızda bâtıl ile yemeyin. Ve insânların mallarından bir kısmını günâh ile yemek için onları hâkimlere (rüşvet olarak) **sarkıtmayın. Ve siz ilmediyorsunuz.(188)**

Sana, hilâllerden suâl ediyorlar. De ki: 'Onlar insânlar ve hac için vakit ölçüleridir.' Ve iyilik, evlere arkalarından girmeniz değildir. Ve lâkin iyilik takvâ edeninkidir. Ve evlere kapılarından gelin. Ve Allah'a takvâ edin. Umulur ki siz felâh bulursunuz.(189)

Ve Allah yolunda o sizinle kıtâl edenlerle kıtâl edin. Ve aşırı gitmeyin. Muhakkak ki Allah aşırı gidenlere muhabbet etmez.(190)

Ve onları nerede yakalarsanız katledin. Ve sizi ihrâc ettikleri yerden siz (de) **onları ihrâc edin.**[141] **Ve fitne kıtâldan daha şiddetlidir. Ve Mescidi'l-Harâm indinde onlar orada sizinle kıtâl etmedikçe onlarla kıtâl etmeyin. Fakat sizinle kıtâl ederlerse, o vakit onları katledin. Kâfirlerin cezâsı böyledir.(191)**

Fakat nihâyet verirlerse,[142] **o takdirde muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(192)**

Ve onlarla fitne olmayıncaya[143] **ve Dîn Allah için oluncaya kadar kıtâl edin. Fakat nihâyet verirlerse, artık zâlimlerden başkasına düşmanlık yoktur.(193)**

Harâm ay, harâm aya ve hürmetler (biribirine) **kısastır. O halde kim üzerinize saldırırsa, artık size saldırdığının misliyle ona saldırın. Ve Allah'a takvâ edin. Ve Allah'ın muttakîler ile beraber olduğunu ilmedin.(194)**

Ve Allah yolunda infâk edin. Ve ellerinizle (kendinizi) **tehlikeye atmayın. Ve ihsânda bulunun. Muhakkak ki Allah muhsinlere muhabbet eder.(195)**

Ve Hacc'ı ve Umre'yi Allah için tamamlayın. Fakat mahsûrsanız, o halde kurbandan kolaya geleni (gönderirsiniz)**. Ve kurban mahalline ulaşıncaya kadar başlarınızı traş etmeyin. Artık içinizden kim marazlı olursa veya başından onda bir eziyyet bulunursa, o takdirde** (ona) **oruç veya sadaka veya kurbandan fidye vardır. Artık**

---

[141] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَاَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ اَخْرَجُوكُمْ/Ve sizi ihrâc ettikleri yerden siz** (de) **onları ihrâc edin.]'** Yani: Mekke'den." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 205. sayfa]

[142] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فَاِنِ انْتَهَوْا/Fakat nihâyet verirlerse]'** Yani: Fakat (şirke nihâyet/son verip) müslüman olurlarsa." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 193. sayfa]

[143] İmâm Taberî hasen bir sened ile Âli ibn Talha'dan, o da İbn Abbâs'tan: '**[وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ/Ve onlarla fitne olmayıncaya kadar kıtâl edin]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Şirk (olmayıncaya kadar kıtâl edin)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 301. sayfa]

emîn olduğunuzda, o halde kim Hacc'a kadar Umre'den metâlanırsa, o takdirde kolayına gelen kurbandan (kesmesi gerekir)**. Fakat kim** (kurban) **bulamazsa artık Hacc'ta üç gün ve döndüğünüzde yedi** (gün) **oruç tutar. Bunlar kâmilen on** (gün)**dür. Bu, ehli Mescidi'l-Harâm'da hazır olmayanlar içindir. Ve Allah'a takvâ edin. Ve Allah'ın ikâbının şiddetli olduğunu ilmedin.(196)**

Hac mâlûm aylardır. O halde kim onlarda Hacc'ı farz ederse, artık Hacc'ta (kadına) **yaklaşma yoktur ve fâsıklık yoktur ve cedelleşme yoktur. Ve hayırdan ne fiil işlerseniz, Allah onu ilmeder. Ve azık edinin, artık muhakkak ki azığın en hayırlısı takvâdır. Ve Ben'den takvâ edin, ey akıl sahibleri!(197)**

Rabbinizden bir fazl aramanızda üzerinize bir günah yoktur. Nihâyet Arafat'tan akın ettiğinizde artık Meşâri'l-Harâm[144] **indinde Allah'ı zikredin. Ve O'nu, size hidâyet ettiği gibi zikredin. Ve doğrusu ondan önce, elbette dalâlete düşenlerden idiniz.(198)**

Sonra insânların akın ettiği yerden akın edin. Ve Allah'tan mağfiret dileyin. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(199)

Nihâyet menâsikinizi kazâ ettiğinizde,[145] **babalarınızı zikrettiğiniz gibi veya daha şiddetli bir zikirle artık Allah'ı zikredin. İmdi insanlardan kimi der ki: 'Rabbimiz bize dünyâda ver.' Ve onun Âhiret'te bir payı yoktur.(200)**

Ve onlardan kimi der ki: 'Rabbimiz! Bize dünyâda hasene ver ve Âhiret'te hasene ver ve bizi Ateş'in azâbından vikâye et.'(201)

İşte onlar, onlar içindir kesbettiklerinden bir nasîb. Ve Allah, serî hesâbı görendir.(202)

Ve sayılı günlerde Allah'ı zikredin. İmdi kim iki gün içinde (Mina'dan dönmek için) **acele ederse artık onun üzerine bir günah yoktur. Ve kim tehir ederse artık onun üzerine** (de) **bir günah yoktur.** (Bu) **takvâ eden içindir. Ve Allah'a takvâ edin. Ve O'na haşr edileceğinizi ilmedin.(203)**

Ve insanlardan kiminin dünyâ hayatında sözü senin hoşuna gider ve Allah'ı kalbinde olana şahid tutar ve o hasımların en yamanıdır.(204)

---

[144] İmâm Taberî ve İbn Ebî Hâtim sahih bir isnâd ile İbn Umer'den tahrîc etmişlerdir, demiştir ki: "**'[الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ/Meşâri'l-Harâm]'** Müzdelife'nin tümüdür." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 314. sayfa]

[145] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ/Nihâyet menâsikinizi kazâ ettiğinizde]'** Yani: Menâsiki (Hac ibâdetlerini) bitirdiğinizde." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 203. sayfa]

Ve dönüp gittiğinde Arz'da orada fesâd çıkarmak ve ekin ve nesli helâk etmek için sa'y eder. Ve Allah fesâda muhabbet etmez.(205)
Ve ona: 'Allah'a takvâ et.' denildiğinde, izzet onu günah ile tutar.[146] **Artık ona Cehennem yeter. Ve elbette** (o) **ne kötü yataktır!(206)**

Ve insanlardan kimi Allah'ın rızâsını isteyerek nefsini satar. Ve Allah kullarına rauftur.(207)[147]

Ey o îmân edenler! Topluca Silm'e dâhil olun. Ve şeytânın adımlarına tâbi olmayın.[148] **Muhakkak ki o, sizin için mübîn bir düşmandır.(208)**

İmdi size beyyinelerin gelmesinin ardından eğer kayarsanız, artık Allah'ın Azîz, Hakîm olduğunu ilmedin.(209)

Onlar, ancak buluttan gölgeler içinde Allâh'ın ve meleklerin gelmesini ve işin kazâ edilmesini mi bekliyorlar?[149] **Ve işler Allah'a rücû ettirilecektir.(210)**

İsrâîl oğullarına suâl et, onlara nice beyyin âyetlerden verdik. Ve kim Allah'ın nimetini ona gelmesinin ardından tebdîl ederse, o takdirde mukakkak ki Allah'ın ikâbı şiddetlidir.(211)

O küfredenler için dünyâ hayatı ziynetlendirildi. Ve onlar o îmân edenleri maskaralığa alırlar. Ve o takvâ edenler, Kıyâmet Günü onların fevkindedirler. Ve Allah, kimi dilerse onu hesâbsız rızıklandırır.(212)

İnsânlar bir ümmet idi. Bunun üzerine Allah tebşîr edici inzâr edici nebîler ba's etti. Ve onlarla beraber hakk ile Kitâb'ı inzâl etti, insânların aralarında ihtilâf ettiklerinde hükmetmeleri için. Kendilerine beyyineler gelmesini ardından,

---

[146] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: " Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ/Ve ona: 'Allah'a takvâ et.' denildiğinde, izzet onu günah ile tutar.]'** Yani: Bu fâcire fiillerinden ve sözlerinden dolayı vaaz edilip de: 'Allah'tan takvâ et, söz ve fiillerinden vazgeç ve hakka rücû et!' denildiğinde, o imtinâ eder ve dayatır. Ve işlediği günahın kendisini kaplaması sebebiyle onu hamiyyet ve günahla gazap alıverir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Suresi, 206. âyetin tefsirinde]

[147] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَاللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ/Ve Allah kullarına rauftur.]'** Yani onlara karşı çok merhametlidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 209. sayfa]

[148] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir: **'"[ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً/Ey o îmân edenler! Topluca Silm'e dâhil olun.]'** Dedi ki: Cemîân İslâm'a dâhil olun. **'[وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ/Ve şeytânın adımlarına tâbi olmayın.]'** Demiştir ki: Onun hatalarına (tâbi olmayın)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 320. sayfa]

[149] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَقُضِيَ الْأَمْرُ/ve işin kazâ edilmesi]'** Yani: Azâb vâcib oldu ve hesâb tamamlandı. Ve bu, Allah'ın faslı, Kıyâmet Günü'nde mahlûkatın arasında hakk ile kazâsıdır/hüküm vermesidir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 241. sayfa]

aralarındaki bağiyden dolayı onda ihtilâf edenler o (Kitâb) **verilenlerden başkası değildir. Böylece Allah o îmân edenleri, Hakk'tan ihtilâf ettiklerinde izniyle hidâyet etti. Ve Allah, dilediğini Sırât-ı Mustakîm'e**[150] **hidâyet eder.(213)**

Yoksa siz, Cennet'e -ve sizden önce o gelip geçenlerin meseli size gelmeden- dâhil olacağınızı mı hesâb ettiniz? Onlara yoksulluk ve darlık temâs etti ve Resûl ve berâberindeki o îmân edenler: 'Allah'ın nusreti ne zaman!' diyesiye kadar sarsıldılar. Dikkat edin! Muhakkak ki Allah'ın nusreti yakındır.(214)

Sana ne infâk edeceklerini suâl ediyorlar. De ki: 'Hayırdan infâk edeceğiniz, artık vâlideyn ve akraba ve yetimler ve miskînler ve yolda kalmışlar içindir. Ve hayırdan ne fiil ederseniz, o takdirde muhakkak ki Allah onu ilmeder.'(215)

Kıtâl üzerinize yazıldı. Ve o sizin için kerîhtir. Ve ola ki bir şeyi kerîh görürsünüz ve o sizin için hayırdır. Ve ola ki bir şeye muhabbet edersiniz ve o sizin için şerrdir. Ve Allah ilmeder ve siz ilmedemezsiniz.(216)[151]

Sana harâm aydan, onda kıtâlden suâl ediyorlar. De ki: 'Onda kıtâl büyük (bir günâhtır)**. Ve Allah yolundan alıkoymak ve O'na küfretmek**[152] **ve Mescidi'l-Harâm**('a girmelerine engel olmak) **ve ehlini oradan ihrâc etmek, Allah indinde daha büyük** (bir günah)**tır. Ve fitne katletmekten daha büyüktür.' Ve onlar eğer güç yetirebilseler, sizi Dîninizden döndürünceye kadar sizinle kıtâl etmekten vazgeçmeyeceklerdir. Ve sizden kim Dîninden irtidât edip de -ve o kâfir olarak- ölürse, artık dünyâ ve Âhiret'te amelleri boşa gidenler işte onlardır. Ve işte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(217)**

---

[150] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'**[الصراط/Sırât]**' Yoldur. '**[المستقيم/Mustakîm]**' (ise) '**[الصراط/Sırât]**'ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Sûresi, 6. âyetin tefsîrinde]
İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Selef, '**[صِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]**' ve ehlini Ebu Bekir, Ömer ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbı olarak tefsîr etmişlerdir. Allah (سبحانه وتعالى) onlardan râzı olsun. '**[صِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]**' tıpkı tefsîr ettikleri gibidir. Nitekim o '**[صِّرَاطَ/Sırât]**' onların üzerinde oldukları yoldu. Aynı şekilde Nebîleri (صلى الله عليه وسلم)'in yoluydu." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 1. cilt, 94. sayfa]

[151] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) yine şöyle demiştir: "'**[وَعَسٰى اَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ/Ve ola ki bir şeye muhabbet edersiniz ve o sizin için şerrdir. Ve Allah ilmeder ve siz ilmedemezsiniz.]**' Bu âyette, hikmetler, sırlar ve kul için çeşitli dersler vardır. Şüphesiz ki kul, hoş olmayan bir şeyin sevilen bir şeyle birlikte gelebileceğini ve sevilen bir şeyin de nâhoş bir şey ile birlikte gelebileceğini bilirse, sevinçli bir olayın içinde herhangi bir zarar bulunmadığından emîn olmaz; zararlı bir olayın içinden de herhangi bir sevinç çıkmasından ümidini kesmez. Çünkü kul, netîceleri bilemez. Şüphesiz ki Allah bu hususlarda, kulun bilmediği şeyleri ilmeder." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, el-Fevâid, 87. sayfa]

[152] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[وَكُفْرٌ بِهٖ/ve O'na küfretmek]**' Yani: Sizin Allah'a küfrünüz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 216. sayfa]

Muhakkak ki o îmân edenler ve o hicret edenler ve Allah yolunda cihâd edenler, işte onlar Allah'ın rahmetini umarlar. Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(218)

Sana içki ve kumardan suâl ederler. De ki: 'Onlarda büyük günah ve insânlar için menfaatler vardır. Ve günâhları menfaatlerinden daha büyüktür. Ve sana ne infâk edeceklerini suâl ediyorlar. De ki: 'Artanı.'[153] **İşte Allah, âyetleri sizin için böyle beyân eder. Umulur ki siz tefekkür edersiniz.(219)**

Dünyâ ve Âhiret hakkında. Ve sana yetimlerden suâl ediyorlar. De ki: 'Onları ıslâh etmek hayırlıdır.' Ve eğer onlar ile ihtilât ederseniz onlar kardeşlerinizdirler.' Ve Allah, fesâd çıkaranı ıslâh edenden (ayırt etmeyi) **ilmeder. Ve Allah dileseydi sizi elbette zora sokardı. Muhakkak ki Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.(220)**

Ve müşrikeleri îmân edinceye kadar nikâhlamayın. Ve elbette mü'min bir cariye, bir müşrikeden daha hayırlıdır. Velev ki hoşunuza gitse. Ve müşrikleri îmân edinceye kadar nikâhlamayın. Ve elbette bir mü'min köle, bir müşrikten hayırlıdır. Velev ki hoşunuza gitse. İşte onlar Ateş'e dâvet ederler. Ve Allah, izniyle Cennet'e ve mağfirete dâvet eder. Ve insanlara âyetlerini beyân eder. Umulur ki onlar tezekkür ederler.(221)

Ve sana hayız halinden suâl ediyorlar. De ki: 'O bir ezâdır.' Artık hayız halinde kadınlara uzak olun. Ve onlara tâhir olana kadar yaklaşmayın. Artık tâhir olduklarında, o zaman onlara Allah'ın size emrettiği yerden gidin. Muhakkak ki Allah tevbe edenlere muhabbet eder ve mütetahhirlere[154] **muhabbet eder.(222)**[155]

Kadınlarınız sizin için bir harstır.[156] **Artık harsınıza dilediğiniz gibi gelin. Ve nefisleriniz için** (sâlih amel) **takdîm edin. Ve Allah'a takvâ edin ve O'na mülâki olacağınızı ilmedin. Ve mü'minleri tebşîr et.(223)**

Ve Allah'ı, iyilik yapmanız ve takvâ etmeniz ve insanların arasını ıslâh etmenize yeminlerinize engel kılmayın. Ve Allah Semî'dir, Alîm'dir.(224)

Allah sizleri yeminlerinizdeki lağviyyâttan dolayı muâheze etmez. Ve lâkin sizleri kalblerinizin kesbettiği ile muâheze eder. Ve Allah Gafûr'dur, Halîm'dir.(225)

---

[153] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[الْعَفْوَ/Artanı]'** Kolay olan, artan ve çıkartılması kalbe meşakkat vermeyen." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, 3. cilt, 61. sayfa]

[154] temizlenenlere

[155] Vekî' bin Cerrâh (رحمه الله) Şa'bî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Günahtan tevbe eden kimse, hiç günâhı olmayan kimse gibidir." Sonra: **'[اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ/Muhakkak ki Allah tevbe edenlere muhabbet eder ve mütetahhirlere muhabbet eder.]'** (âyetini) kıraat etmiştir. [Sahîh bir eserdir. Ebu Sufyân Vekî' bin Cerrâh, Kitâbu'z-Zühd (278.)]

[156] ekin/tohum ekilecek yer, tarla

Kadınlarına o yaklaşmamağa yemin edenler için dört ay beklemek vardır. Fakat dönerlerse, artık muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.(226)

Ve eğer talâka azmederlerse, artık muhakkak ki Allah Semî'dir, Alîm'dir.(227)

Ve mutallakalar kendi nefisleri için üç adet dönemi beklerler. Ve eğer onlar Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân etmişlerse Allah'ın rahimlerinde halk ettiğini gizlemeleri onlara helâl olmaz. Ve onların kocaları eğer ıslâh murâd ederlerse bu (bekleme zamanı) **içinde geri almaya ehakktırlar. Ve onların lehine, mârûf ile o aleyhlerinin misli** (hakklar) **vardır.**[157] **Ve erkekler için onlar üzerinde bir derece vardır. Ve Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.(228)**

Talâk iki keredir, artık mârûf ile tutmak veya ihsân ile salmaktır. Ve onlara verdiklerinizden bir şey almanız size helâl değildir. Ancak Allah'ın hudûdunu ikâme edemeyeceklerinden korkarlarsa müstesnâ. Fakat Allah'ın hudûdunu ikâme edemeyeceklerinden korkarsanız, artık ikisinin üzerine günah yoktur (kadının) **hakkından vazgeçmesinde. Bunlar Allah'ın hudûtudur. O hâlde bunları aşmayın. Ve kim Allah'ın hudûtlarını aşarsa, o takdirde işte onlar, onlardır zâlimler.(229)**

Böylece ona talâk verirse, artık bunun ardından başka bir zevc ile nikâhlanmadıkça ona helâl olmaz. Fakat (bu kocası da) **ona talâk verirse, o takdirde rücû etmelerinde - Allah'ın hudûdunu ikâme edeceklerini zannederlerse- onlara bir günah yoktur. Ve bunlar Allah'ın hudûtlarıdır, ilmeden bir kavim için onları beyân ediyor.(230)**

Ve kadınlara talâk verdiğinizde, artık onlar (bekleme) **sürelerini bitirdiklerinde, o zaman onları mârûf ile tutun**[158] **veya onları mârûf ile salıverin. Ve haddi aşmak için zararlarına onları tutmayın. Ve kim böyle fiil ederse, o takdirde nefsine zulmetmiştir.Ve Allah'ın âyetlerini eğlence ittihaz etmeyin. Ve Allah'ın üzerinizdeki nimetini ve size onunla vaaz etmek için inzâl ettiği Kitâb'ı ve Hikmet'i zikredin. Ve Allah'a takvâ edin**[159] **ve O'nun her şeye Âlîm olduğunu ilmedin.(231)**

---

[157] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَلَهُنَّ/Ve onların lehine]'** Yani, kadınların kocaları üzerinde kendi aleyhlerine yükümlülükleri olduğu gibi, lehlerine de mârûf (hakkları) vardır. İbni Abbâs (bu âyetin) manası hakkında demiştir ki: "Muhakkak ki ben, hanımımın benim için zînetlenmeyi sevdiği gibi, hanımım için ziynetlenmeyi severim. Çünkü Allah (سبحانه وتعالى): **'[وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِى عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ/Ve onların lehine, mârûf ile o aleyhlerinin misli** (hakklar) **vardır.]'** buyurmuştur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 267.-268. sayfalar. İbn Abbâs'ın sözünü İbn Ebi Hâtim sahih bir sened ile tahric etmiştir.]

[158] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: " **'[فَأَمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ/o zaman onları mârûf ile tutun]'** Yani insanların 'tayyib ve güzel aile hayâtı' olarak bildiği ile." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 3. cilt, 108. sayfa]

[159] İbn Ebî Hâtem (رحمه الله) hasen bir sened ile Mukâtil bin Hayyân (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ/ve üzerinize inzâl ettiği Kitâb ve Hikmet'i]'** Hikmet'in manası: Helâl ve

Ve kadınlara talâk verdiğinizde, artık onlar (bekleme) **sürelerini bitirdiklerinde, o zaman aralarında mârûf ile rızâlaştıklarında onlara zevcleriyle nikâhlanmalarına engel olmayın. İşte sizden Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân etmiş olanlara onunla vaaz edilmektedir. Bu sizin için daha tezkiye edici ve daha tâhirdir. Ve Allah ilmeder ve siz ilmetmezsiniz.(232)**

Ve vâlideler, emzirmeyi tamamlamayı murâd edenler için evlâdlarını iki kâmil sene emzirirler. Onların rızkı ve giyeceği mârûf ile evlâd kendisinin olanadır. Bir nefis güç yetireceğinin dışında mükellef tutulmaz. Valide evlâdıyla ve evlâd kendisinin olan evlâdıyla zarara uğratılmasın. Ve vâris üzerine bunun mislidir. Fakat aralarında rızâ ve müşâvere ile (çocuğu) **sütten kesmek murâd ederlerse, o takdirde ikisinin üzerine bir günah yoktur. Ve eğer siz evlâdınızı** (başkasına) **emzirtmek murâd ederseniz, artık vereceğinizi mârûf ile teslim ettiğinizde sizin üzerinize bir günah yoktur. Ve Allah'a takvâ edin. Ve Allah'ın amel ettiklerinizi gördüğünü ilmedin.(233)**[160]

Ve sizden o vefât edenlerin geride bıraktıkları zevceler nefisleriyle dört ay ve on (gün iddet) **beklerler. Böylece sürelerini bitirince mârûf ile nefislerinde fiil edeceklerinde, artık sizin üzerinize bir günah yoktur. Ve Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(234)**

Ve kadınlara, evlenme isteğinizi arz etmenizde veya nefsinizde saklamanızda üzerinize bir günah yoktur. Allah onları zikredeceğinizi ilmeder. Ve lâkin onlarla sırrî vaadleşmeyin, mârûf bir kavil söylemeniz başka. Ve nikâh akdine -yazılmış süreye ulaşıncaya kadar- azmetmeyin. Ve Allah'ın nefislerinizdekini ilmettiğini ilmedin. Artık O'ndan hazer edin.[161] **Ve Allah'ın Gafûr,**[162] **Halîm**[163] **olduğunu ilmedin.(235)**

---

harâm ve Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in Sünnet kıldıklarıdır. **'[يَعِظُكُمْ بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ/ve size onunla vaaz etmek için. Ve Allah'a takvâ edin.]'** Emirlerinde ve nehiylerinde (size onunla vaaz etmek için)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 348. sayfa]

[160] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "'**[بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ/amel ettiklerinizi gördüğünü]'** kavlinde Allah (سبحانه وتعالى)'nın görmesinin ve amel ettiklerimizi ilmetmesinin isbâtı vardır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 3. cilt, 153. sayfa]

[161] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'**[فَاحْذَرُوهُ/Artık O'ndan hazer edin]'** Yani: Artık Allah'tan korkun." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 283. sayfa]

[162] Ebu İshâk ez-Zeccâc (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[غَفُورٌ/Gafûr]'** mübâlağa yapısındandır. Öyleyse Allah (عز وجل) çok mağfiret edicidir. Çünkü O bunu kulları için defalarca, ta ki bu sayılamayacak hale gelene kadar yapar. İşte bu sıfat bu nedenden dolayı mübâlağa yapısında gelmiştir. Bu ise fiilin yapıldığı şey ile alakalıdır. Nitekim tesettür ancak setredilen ve örtülen bir şeyin mevcûdiyetiyle vukû bulur. Bu, zattaki mübâlağanın vasıflarından olmayıp ancak fiildeki mübâlağanın vasıflarındandır." [Ebu İshâk İbrâhim bin Sırrî bin Sehl ez-Zeccâc, Allah'ın İsimlerinin İştikâkı, 93. sayfa]

[163] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Hattâbî demiştir ki: **'[حَلِيمٌ/Halîm]'**: Bağışlayan, acele etmeyen manâsına gelir. Kendisini ne gazab, ne câhilin cehâleti, ne de âsînin isyânı tahrik eder. Kendisinde acziyet barındıran bağışlayıcı kimse ise 'Halîm' ismini hak etmez. Halîm kimse ancak ve ancak kudret ile bağışlayandır, cezalandırmada acele etmeyendir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-

Eğer kadınlara temâs etmeden veya onlara bir mehir belirlemeden talâk verirseniz üzerinize bir günah yoktur. Ve onları metâlandırın. Geniş (elli) **olan üzerine kudretine göre ve** (eli) **dar olan üzerine kudretine göre. Mârûf ile metâ muhsinler üzerinde bir hakktır.(236)**

Ve eğer onlara temâs etmeden önce talâk verirseniz ve onlara mehir belirlemişseniz, artık belirlediğiz mehrin yarısı onlarındır. (Kadının) **afvı veya o nikâh akdi elinde olanın haric. Ve sizin afvetmeniz takvâya daha yakındır. Ve aranızda fazlı unutmayın. Muhakkak ki Allah, amel ettiklerinizi görendir.(237)**

Namazlara ve orta namazı üzerine muhâfızlık edin.[164] **Ve Allah için kânitler olarak**[165] **kıyâm durun.(238)**

Fakat korkarsanız, o takdirde yaya olarak veya binek üzerinde (namazınızı ikâme edin)**. Artık emin olduğunuzda, o zaman ilmetmiyor olduklarınızı sizi tâlim ettiği gibi Allah'ı zikredin.(239)**

Ve sizden o vefat edenler ve zevcelerini geride bırakanlar, zevceleri için senesine kadar ihrac edilmeksizin metâ vasiyyet etsinler. Fakat huruc ederlerse, artık -nefislerinde mârûftan fiil ettiklerinde- sizin üzerinize bir günah yoktur. Ve Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.(240)

Mutallakalar[166] **için mârûf ile bir metâ vardır** (ki bu)**, muttakîler üzerine bir hakktır.(241)**

İşte Allah, âyetlerini sizin için böyle beyân eder. Umulur ki siz akledersiniz.(242)

Görmedin mi -ve onlar binlerce olduğu halde- diyarlarından o hurûc edenleri? Ölümden hazer ediyorlardı. Bunun üzerine Allah onlara buyurdu ki: 'Ölün!' Sonra onları ihyâ etti. Muhakkak ki Allah insanlar üzerine elbette fazl sahibidir. Ve lâkin insanların ekserîsi şükretmezler.(243)

Ve Allah yolunda kıtâl edin. Ve Allah'ın Semî, Alîm olduğunu ilmedin.(244)

Esnâ fî şerhi Esmâillahi'l-Hüsnâ, 1. cilt, 94. sayfa]

164 İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allahu (تعالى), vakitlerinde namazların üzerine muhâfızlık edilmesini ve hudûtlarının muhâfazasını ve vakitlerinde edâ edilmesini emrediyor." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Sûresi, 238. âyetin tefsîrinde]

165 İbn Ebi Hâtim hasen bir sened ile Âli ibn Talha'dan, İbn Abbâs'ın, Allah (تبارك وتعالى): **'[قَانِتِينَ/kânitler olarak]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "İtaat edenler olarak." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 247. sayfa]

166 talak edilmiş/boşanılmış kadınlar

Kimdir o kimse ki, Allah'a borç verir, güzel bir borç? Artık onun için onu katlar, kat kat çoğaltır. Ve Allah daraltır ve genişletir. Ve O'na rücû ettirileceksiniz.(245)

Mûsâ'nın ardından İsrâil oğullarının ileri gelenlerini görmedin mi? Hani kendi nebîlerine demişlerdi ki: 'Bize bir melik ba's et, Allah yolunda kıtâl edelim.' Dedi ki: 'Ya üzerinize kıtâl yazıldığında, kıtâl etmeyecek olursanız?' Dediler ki: 'Ve bize ne var Allah yolunda neden kıtal etmeyelim? Ve diyârımızdan ihrâc edildik ve oğullarımızdan (uzaklaştırıldık)**. Bunun üzerine onların üzerlerine kıtâl yazılınca, onlardan birazı müstesna yüz çevirdiler. Ve Allah zâlimleri ilmedendir.(246)**

Ve nebîleri onlara dedi: 'Muhakkak ki Allah size Tâlût'u melik olarak ba's etti.' Dediler ki: 'Onun melikliği bizim üzerimize nasıl olur ve biz melikliğe ondan ehakkız ve ona maldan genişlik verilmemiştir.' Dedi ki: 'Muhakkak ki Allah onu üzerinize seçti ve ona ilim ve cisimde gücünü ziyâde etti. Ve Allah mülkünü dilediğine verir. Ve Allah Vâsi'dir, Alîm'dir.'(247)[167]

Ve nebîleri onlara dedi ki: 'Muhakkak ki onun melikliğinin âyeti tabutun size gelmesidir. Onun içinde Rabbinizden sekînet ve Mûsâ ailesinin ve Hârûn ailesinin metrukâtından[168] **bakiyye**[169] **vardır. Onu melekler taşır.' Muhakkak ki bunda, elbette sizin için bir âyet vardır, eğer mü'minler iseniz.(248)**

Böylece Tâlût ordu ile ayrılınca dedi ki: 'Muhakkak ki Allah sizi bir nehir ile ibtilâ edecektir.[170] **İmdi kim ondan içerse, artık benden değildir ve kim ondan tatmazsa, o takdirde muhakkak ki o bendendir, eliyle bir avuç avuçlayan müstesnâ.' Fakat onlardan azı haric ondan içtiler. Derken o ve o beraberindeki îmân edenler onu geçince** (geride kalanlar) **dediler ki: 'Bizim bugün Câlût ve ordusuna tâkatımız yok.' Allah'a mülâki olacaklarını o zannedenler dediler ki: 'Nice az bir topluluk, çok bir topluluğa Allah'ın izniyle gâlib gelmiştir. Ve Allah sabredenlerle beraberdir.'(249)**

Ve Câlût ve onun ordusuna bâriz olduklarında, dediler ki: 'Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır ve ayaklarımızı sâbit kıl ve kâfirler kavmi üzerine bize nusret ver.'(250)

---

[167] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "Allah'ın: **'[وَاللَّهُ وَاسِعٌ/Ve Allah Vâsi'dir]'** kavlinin manâsı, yani bütün sıfatlarında genişlik sâhibi. İlminde geniştir, fazlında, kereminde, kudretinde, kuvvetinde, her şeyi ihâta etmesinde ve tüm sıfat ve fiillerinde geniştir.
Ve **'[عَلِيمٌ/Alîm]'**, yani her şeyin ilminin sâhibi. Mülkü veya Allah (سبحانه وتعالى)'nın dilediğine bahşettiği diğer fazıletleri kimin hak ettiğini ilmetmek de **'[عَلِيمٌ/Alîm]'** ismine taalluk etmektedir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 3. cilt, 214. sayfa]

[168] geriye bıraktığından

[169] arta kalanlar

[170] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ/dedi ki: 'Muhakkak ki Allah sizi bir nehir ile ibtilâ edecektir.]'** Mânâsı: Muhakkak ki Allah bu nehir ile sizi imtihan edecektir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 252. sayfa]

Derken Allah'ın izniyle onları hezîmete uğrattılar. Ve Dâvud, Câlût'u katletti. Ve Allah ona mülk ve hikmet verdi ve ona dilediğini tâlim etti. Ve eğer Allah'ın insânların bazısını bazısı ile defetmesi olmasaydı elbette Arz fesâda uğrardı. Ve lâkin Allah, âlemler üzerine fazl sâhibidir.(251)

İşte bunlar Allah'ın âyetleridir. Onları üzerine hakk ile tilâvet ediyoruz. Ve muhakkak ki sen elbette mürselîndensin.(252)[171]

İşte bu resûller. Onların bazısını bazısı üzerine tafdîl ettik. Onlardan kimi ile Allah kelâm etmiş ve onlardan bazısının derecelerini yükseltmiştir. Ve Meryem oğlu Îsâ'ya beyyineler verdik ve onu Ruhu'l-Kudüs ile teyid ettik. Ve eğer Allah dileseydi, o onların ardındakiler, onlara beyyineler gelmesinin ardından birbirlerini katledemezlerdi. Ve lâkin ihtilâf ettiler. Artık onlardan kimi îmân etti ve onlardan kimi küfretti. Ve eğer Allah dileseydi birbirlerini katledemezlerdi. Ve lâkin Allah murâd ettiğini fiil eder.(253)

Ey o îmân edenler! İçinde ne bir alışverişin ve ne bir dostluğun ve ne (de) **bir şefaatin olmadığı bir gün gelmeden önce sizi rızıklandırdıklarımızdan infâk edin. Ve kâfirler onlar zâlimlerdir.(254)**

Allah, O'ndan başka ilâh yoktur. Hayy'dır, Kayyûm'dur.[172] **O'nu bir uyuklama tutmaz ve ne** (de) **bir uyku. Semâlardakiler ve Arz'dakiler O'nundur. Kimdir o kimse ki, izni olmadan indinde şefaat edebilir? Önlerindekileri ve arkalarındakileri ilmeder. Dilediğinden başka O'nun ilminden bir şey ihâta edemezler. O'nun kürsüsü semâları ve Arz'ı kaplamıştır. Onları muhâfaza etmek O'na ağır gelmez. Ve O Aliyy'dir, Azîm'dir.(255)**[173]

---

[171] resûllerdensin, gönderilmiş (elçi)lerdensin

[172] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اَلْحَيُّ الْقَيُّومُ/Hayy'dır, Kayyûm'dur]'** kavlindeki bu iki isim O (سبحانه وتعالى)'nın isimlerindendir. Ve bu iki isim Allah'ın sıfat ve fiillerindeki kemâli cem' eder. **'[اَلْحَيُّ/el-Hayy]'** Varlık-yokluk bakımından O (سبحانه وتعالى) ezelî ve ebedîdir, hayy olmaya devam etmiştir ve edecektir. Kemâllik-noksanlık bakımından ise O (سبحانه وتعالى) tüm kemâl sıfâtlarıyla kâmildir: ilmi kâmildir, kudreti kâmildir, işitmesi, görmesi ve sâir kemâl sıfatları kâmildir. **'[اَلْقَيُّومُ/el-Kayyûm]'** isminin aslı 'kıyâm'dan gelir. Bu mübâlağa sîgasıdır. Böylelikle O kendi nefsi üzerinde kâimdir, mahlukâtından hiç kimseye ihtiyaç duymaz. Kendinden gayrısının üzerinde de kâimdir, böylelikle herkes O'na muhtaçtır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 3. cilt, 251. sayfa]

[173] "Âyet'el-Kursî" denilen Bakara Suresi'nin 255. ayeti hakkında sahih hadisler gelmiştir: Ebu Umâme (رضي الله عنه)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) buyurdu ki: **"Kim ki her namazın akabinde Âyet'el-Kursî'yi okursa, onun Cennet'e girmesine ölümden başka bir şey engel olamaz."** Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur: **"Kim bunu her namazın arkasından okursa Cennet'e girmesiyle arasında ancak ölümü kalır."** [Şeyh el-Elbânî bu hadisi Sahîhi-l Câmi' (6464) isimli eserde tashîh etmiştir.]

Nebî (صلى الله عليه وسلم) yine şöyle buyurmuştur: **"Yatağına uzanınca bunu okuyanın üzerinde Allah tarafından sabaha kadar koruyucu bir melek bulunur ve şeytânı ona yaklaştırmaz."** [Buhâri**]**

Dinde ikrâh yoktur. Doğruluk, sapıklıktan tebeyyün edilmiştir. Artık kim tâğûta[174] **küfrederse ve Allah'a îmân ederse, böylece sapasağlam bir kulpa temessük etmiştir. Onun için kopma yoktur. Ve Allah Semî'dir, Alîm'dir.(256)**[175]

Allah, o îmân edenlerin velîsidir. Onları zulmetlerden nûra ihrâc eder. Ve o küfredenlerin, onların evliyâsı tâğuttur. Onları Nûr'dan zulmetlere ihrâc eder. İşte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(257)[176]

Allah ona mülk verdi diye Rabbi hakkında İbrâhîm ile o hüccetleşeni görmedin mi? Hani İbrâhîm demişti ki: 'Rabbim, O ki, hayât verir ve öldürür.' Demişti ki: 'Ben (de) **hayat ve memât veririm.' İbrâhîm demişti ki: 'O takdirde muhakkak ki Allah güneşi doğudan getirir, o halde sen** (de) **onu batıdan getir.' Artık o küfreden şaşırıp kalmıştı. Ve Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.(258)**

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "Bana Şeyhulİslam [İbn Teymiyye]'nin şöyle dediği ulaştı: 'Unutma ve benzeri bir durum olmadıkça her namazın peşinden bunu (yapmayı) terketmedim.'" [Ebî AbdİIlah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, el-Vâbil'us-Sayyib, 229. sayfa]

[174] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) yine şöyle demiştir: "Tâğût; kendisine ibâdet edilme, tâbi olma ve itaat edilme konusunda haddi aşan kuldur. Böylece tâğût; Allah ve Resûlu'nun (getirdiğinin) gayrıyla hükmeden, Allah dışında kendisine ibâdet edilen, Allah'ın basîreti dışında tâbi olunan, Allah'a taat olduğunu bilmeksizin kendilerine itaat edilen her kavimdir. İşte bunlar âlemlerin tâğûtlarıdır. İnsanların bu konudaki ahvâli hakkında ayrıntılarıyla düşünürsen ekseriyyetinin Allah'a ibâdeti terkedip tâğûta ibâdettiklerini görürsün. Aynı şekilde Allah'a ve Resûlu'ne muhâkeme olmayı bırakıp tâğûta muhakeme olmayı isterler ve Allah'a ve Resûlu'ne itaat ve ittibâ yerine tâğûta itaat ve ittibâ ederler." [Ebî AbdİIlah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Îlâmu'l-Muvakkıîn an Rabbi'l-Âlemîn, 1. cilt, 50. sayfa]

[175] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) buyuruyor ki: **'[لَا اِكْرَاهَ فِى الدِّيْنِ/Dinde ikrâh yoktur.]'** Yani: 'Kimseyi İslâm dînine girmek için zorlamayın.' Çünkü İslâm açık ve bellidir. Burhanları ve delilleri hiç kimseyi ona girmeye zorlanmasına ihtiyaç bırakmayacak kadar açıktır. Bilakis Allah kimi İslâm'a hidâyet eder, göğsünü ve basiretinin nurunu ona açarsa, o kişi İslâm'a bilinçli olarak dâhil olur. Allah'ın kalblerini körelttiği, gözlerini ve kulaklarını mühürlediği kimselerin bu dîne zorla ve cebren girmesinin bir faydası olmaz."

Devamla İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) buyurdu ki: **'[فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ/Artık kim tâğuta küfrederse ve Allah'a îmân ederse, böylece sapasağlam bir kulpa temessük etmiştir. Onun kopması yoktur. Ve Allah Semî'dir, Alîm'dir.]'** Yani kim (Allah'a) denklerden ve putlardan ve şeytânın Allah'ın dûnundan ibâdet edilenlere ibâdete çağırdığı her şeyden kendini sıyırır, Allah'ı birler, artık yalnız O'na ibâdet eder ve O'ndan başka hiç bir ilâh olmadığına şehâdet ederse: **'[فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى لَا انْفِصَامَ لَهَا/böylece sapasağlam bir kulpa temessük etmiştir. Onun kopması yoktur. Ve Allah Semî'dir, Alîm'dir.]'** Yani işini doğrultmuş, en ideal yol ve Sırât-ı Mustakîm üzere olmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Suresi, 256. âyetin tefsirinde]

[176] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى) rızâsına ittibâ edenleri selâmet yollarına hidâyet edeceğini haber vermektedir. Böylece, îmân eden kullarını, küfür ve şekk ve kuşku zulmetlerinden apaçık, belirgin, aşikar, kolay ve aydın olan hakkın nuruna çıkaracaktır. Ve kâfirlerin dostları ise şeytândır. Şeytân, onların içinde bulundukları cehâleti ve dalâleti kendilerine ziynetlendirir. Ve onları hakk yoldan çıkarıp küfür ve iftira yoluna meylettirir. **'[أُولٰئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ/İşte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.]'** Ve Allah (سبحانه وتعالى) bu yüzden: **'[النُّورِ/Nûr]'** kelimesini tekil olarak ve **'[الظُّلُمَاتِ/zulmetler]'** kelimesini de çoğul getirmiştir. Çünkü hakk tektir. Küfrün ise birçok cinsi olup hepsi de bâtıldır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Suresi, 256. âyetin tefsirinde]

Veya altı üstüne gelmiş bir karyeye uğramış o kimse gibisini (görmedin mi)**? Dedi ki: 'Allah, bunu ölümünün ardından nasıl ihyâ edecek?' Bunun üzerine Allah onu yüz yıl öldürdü. Sonra onu ba's etti. Buyurdu ki: 'Ne kadar kaldın?' Dedi ki: 'Bir gün veya bir günün bazısı kaldım.' Buyurdu ki: 'Bilakis yüz yıl kaldın, imdi taamına ve içeceğine nazar et, bozulmamış. Ve merkebine nazar et. Ve** (böyle yapmamız) **seni insanlara âyet kılmamız içindir. Ve kemiklere nazar et, onları nasıl bir araya getiriyoruz, sonra onlara et giydiriyoruz. Böylece ona** (hakk) **tebeyyün edince, dedi ki: 'Allah'ın her şey üzerine kâdir olduğunu ilmediyorum.'(259)**

Ve hani İbrâhîm demişti ki: 'Rabbim! Bana mevtâyı nasıl ihyâ ettiğini göster.' Buyurdu ki: 'Yoksa îmân etmedin mi?' Dedi ki: 'Bilakis. Ve lâkin kalbimin tatmini için.'[177] **Buyurdu ki: 'Öyleyse kuşlardan dördünü tut da onları kendine alıştır. Sonra her dağın üzerine onlardan bir cüz bırak. Sonra onları dâvet et. Sana sa'y ederek gelirler. Ve Allah'ın Azîz, Hakîm olduğunu ilmet.'(260)**

Allah yolunda mallarını o infâk edenlerin meseli, yedi sümbül bitirmiş habbe gibidir. Her sümbülde yüz habbe vardır. Ve Allah dilediğine kat kat artırır. Ve Allah Vâsi'dir, Alîm'dir.(261)

Mallarını Allah yolunda o infâk edenler, sonra infâk ettiklerinin peşinden minnet etmeyenler ve ezâ vermeyenler, onlar için ecirleri Rablerinin indindedir. Ve onların üzerine bir korku yoktur ve onlar hüzünlenmeyeceklerdir.(262)

Mârûf bir kavil ve bir mağfiret, eziyyete tâbi olan bir sadakadan hayırlıdır. Ve Allah Ganîyy'dir,[178] **Halîm'dir.(263)**

Ey o îmân edenler! Sadakalarınızı minnet ve ezâ etmekle iptal etmeyin, malını insanlara riya için o infâk eden gibi. Ve (o) **Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân etmemiştir. İşte onun meseli, üzerinde toprak olan kayanın meseli gibidir. Böylece ona sağnak bir yağmur isâbet edince artık onu yapyalçın bırakır. Onlar kesb ettiklerinden bir şeye kâdir olamazlar. Ve Allah, kâfirler kavmine hidâyet etmez.(264)**

---

[177] İmâm Ebu Bekir el-Hallâl (رحمه الله) hasen bir sened ile Said bin Cubeyr (رحمه الله)'ın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِى/Ve lâkin kalbimin tatmini için]'** hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "(Bu) îmânın ziyâdeleşmesidir." [Ebu Bekir Ahmed bin Muhammed bin Hârun bin Yezîd el-Hallâl, Es-Sunne, 4.-5. cilt, 40. sayfa (1123.)]

[178] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "Allah'ın: **'[وَاللّٰهُ غَنِىٌّ/Ve Allah Ganîyy'dir]'** kavli, yani gayrından (Ganîyy'dir). Nitekim O (سبحانه وتعالى) hiç kimseye ihtiyaç duymaz. Semâlarda ve Arz'da kim varsa hepsi Allah (سبحانه وتعالى)'ya muhtaçtır. O, zâtıyla tüm mahlukâtından Ganiyy'dir. Böylelikle mutlak ginâ/zenginlik her yönüyle O'nundur." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri, 3. cilt, 316. sayfa]

Ve Allah'ın rızâsını kazanmak arzusuyla ve nefislerinden tesbit için,[179] mallarını o infâk edenlerin meseli, yüksekçe bir yerdeki güzel bir bahçenin meseli gibidir, sağnak yağmur isâbet edince artık ürününü iki kat verir. Fakat sağnak yağmur isâbet etmese de bir çisenti vardır. Ve Allah, amel ettiklerinize Basîr'dir.(265)

Biriniz arzu eder mi ki, hurmalık ve üzümlüklerden bir bahçesi olsun, altından nehirler cereyân etsin, içinde ona her semerâttan bulunsun ve ona yaşlılık isâbet etsin ve onun zayıf bir zürriyeti olsun. Derken oraya içinde ateş bulunan bir kasırga isâbet etsin de yanıversin. İşte Allah, âyetleri sizin için böyle beyân eder. Umulur ki siz tefekkür edersiniz.(266)

Ey o îmân edenler! Kesbettiklerinizin tayyibâtından ve Arz'dan sizin için ihrac ettiklerimizden infâk edin. Ve ondan habîsi ve onda göz yummadan alıcısı olmayacağınızı infâk etmeye kalkışmayın. Ve Allah'ın Ganî, Hamîd olduğunu ilmedin.(267)

Şeytân size fakirlik vaad ediyor ve size fuhşiyyâtı emrediyor. Ve Allah size kendisinden mağfiret ve fazl vaad ediyor. Ve Allah Vâsi'dir, Alîm'dir.(268)

Hikmeti kime dilerse verir.[180] Ve kime hikmet verilirse, artık ona çokça hayır verilmiştir. Ve bunu akıl sahiblerinden başkası tezekkür etmez.(269)

Ve nafakadan ne infâk ederseniz veya nezîrden[181] ne nezrederseniz, artık muhakkak ki Allah onu ilmeder. Ve zâlimler için ensâr yoktur.(270)

Eğer sadakaları açıktan verirseniz, işte o ne iyidir. Ve eğer onları gizlerseniz ve onları fukaraya verirseniz artık o sizin için hayırdır. Ve sizden günahlarınızı keffâretler. Ve Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(271)

Onları hidâyete erdirmek senin üzerine değildir. Ve lâkin Allah kime dilerse hidâyet eder. Ve hayırdan ne infâk ederseniz, artık sizin nefisleriniz içindir. Ve siz Allah'ın Vechi'ni arzu etmenin dışında infâk etmezsiniz. Ve hayırdan ne infâk ederseniz size îfâ edilir. Ve size zulmedilmeyecektir.(272)

---

[179] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahih bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ/ve nefislerinden tesbit için]'** kavli hakkında demiştir ki: "Kendilerine güvenmek için." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 374. sayfa]

[180] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'يُؤْتِى الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ/Hikmeti kime dilerse verir.]'** kavli hakkında demiştir ki: "(Söz ve fiilde) isâbeti dilediğine verir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 378. sayfa]

[181] adaktan

O fukaraya ki, Allah yolunda kendilerini hasretmişlerdir. Arz'da darb etmeye güç yetiremezler. İffetlerinden, câhil onları zengin hesâb eder. Onları simâlarından tanırsın.[182] **İnsânlardan yüzsüzlük ederek istemezler. Ve hayırdan ne infâk ederseniz, artık muhakkak ki Allah onu bilir.(273)**

Onlar ki, mallarını gece ve gündüz, sırrî ve alenî infâk ederler, artık onların ecirleri Rableri indindedir. Ve onların üzerine bir korku yoktur ve onlar hüzünlenmeyeceklerdir.(274)

O ribâ yiyenler kalkamazlar, ancak şeytânın temâs edip o çarptığı (kimse) **gibi kalkarlar.**[183] **Bu onların: 'Alış-veriş ancak ribânın mislidir.' demelerindendir. Ve Allah alış-verişi helâl ve ribâyı harâm kılmıştır. O halde kime Rabbinden bir mev'ize gelir de nihâyet verirse, artık geçmiş olan onundur. Ve onun işi Allah'adır. Ve kim avdet ederse, o takdirde işte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(275)**

Allah ribâyı eksiltir ve sadakaları artırır. Ve Allah tüm günahkâr kâfirlere muhabbet etmez.(276)

Muhakkak ki, o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler ve namazı ikâme edenler ve zekâtı verenler, onlar için Rabbleri indinde ecirleri vardır. Ve onların üzerine bir korku yoktur ve onlar hüzünlenmeyeceklerdir.(277)

Ey o îmân edenler! Allah'a takvâ edin. Ve ribâdan bâkiyyeyi bırakın, eğer mü'minler iseniz.(278)

Buna rağmen (böyle) **fiil etmezseniz, o halde Allah ve Resûlu'nden harb olunacağını bilin. Ve eğer tevbe ederseniz, artık mallarınızın başları sizindir. Ne zulüm edersiniz ve ne zulme uğrarsınız.(279)**

Ve eğer (borçlu) **zorluk sahibi olmuşsa, artık bir kolaylığa kadar süre verin. Ve tasadduk etmeniz sizin için daha hayırlıdır, eğer siz ilmediyor iseniz.(280)**

Ve bir günden vikâye edin, onda Allah'a rücû ettireleceksiniz. Sonra her nefse kesbettiği îfâ edilir. Ve onlar zulme uğratılmazlar.(281)

---

[182] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[تَعْرِفُهُمْ بِسِيمٰيهُمْ/Onları simâlarından tanırsın.]'** Huşûdan (onları simâlarından tanırsın)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 383. sayfa]

[183] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahih bir sened ile tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اَلَّذِيْنَ يَأْكُلُوْنَ الرِّبٰوا لَا يَقُوْمُوْنَ اِلَّا كَمَا يَقُوْمُ الَّذِى يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ/O ribâ yiyenler kalkamazlar, ancak şeytânın temâs edip o çarptığı** (kimse) **gibi kalkarlar.]'** kavli hakkında demiştir ki: "(Bu) Kıyâmet Günü (vukû bulur), çünkü onlar dünyâda ribâyı yemişlerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 383. sayfa]

Ey o îmân edenler! Belirli bir süreye kadar bir borç ile borçlandığınızda artık onu yazın. Ve aranızda bir kâtib adaletle yazsın. Ve kâtib, Allah'ın ona tâlim ettiği gibi yazmaktan kaçınmasın. O halde yazsın. O üzerinde hakk olan (borçlu) **imlâl etsin**[184] **ve Rabbi Allah'a takvâ etsin ve ondan hiç bir şeyi eksiltmesin. Buna rağmen o üzerinde hakk olan, sefih veya zayıf veya kendisi imlâl ettirmeye güç yetiremiyorsa, o takdirde velîsi adâletle imlâl ettirsin. Ve adamlarınızdan iki şâhidi şahid tutun. Fakat iki adam olmazsa, artık râzı olacağınız şâhidlerden bir adam ve iki kadın** (olsun)**. İkisinden biri yanılırsa, o zaman ikisinden biri diğerine tezkir eder. Ve şâhidler dâvet edildiklerinde kaçınmasınlar. Ve küçük veya büyük, süresine kadar onu yazmaktan üşenmeyin. Bu, Allah indinde adâletli ve şâhidlik için en sağlam ve kuşku etmemeniz için ednâdır. Aranızda hazır olan devredeceğiniz bir ticâret olması müstesnâ, o takdirde onu yazmamanızda sizin üzerinize bir günah yoktur. Ve alışveriş yaptığınızda şâhid tutun. Ve ne kâtibe ve ne şâhide bir zarar verilmesin. Ve eğer** (bunu) **fiil ederseniz, o takdirde muhakkak ki o sizin için bir fısktır. Ve Allah'a takvâ edin. Ve Allah sizi tâlim ediyor. Ve Allah, her şeyi ilmedendir.(282)**

Ve eğer sefer üzerinde iseniz, bir kâtib bulamazsanız, o takdirde rehinler makbûzdur. Fakat bazınız bazısından emîn olursa, bu durumda o kendisine emniyet olunan, emâneti edâ etsin. Ve Rabbi Allah'a takvâ etsin. Ve şâhidliği gizlemeyin. Ve kim onu gizlerse, artık muhakkak ki o, kalbi günahkâr (olan)**dır. Ve Allah amel ettiklerinize Alîm'dir.(283)**

Semâdakiler ve Arz'dakiler Allah'ındır. Ve eğer nefislerinizdekini açıklasanız veya onu gizleseniz Allah sizi onunla muhâsebe edecektir. Artık dilediğini mağfiret eder ve dilediğine azâb eder. Ve Allah her şey üzerine kadîrdir.(284)

Resûl, Rabbinden kendisine inzâl edilene îmân etti ve mü'minler (de)**. Hepsi Allah'a ve meleklerine ve kitâblarına ve resûllerine îmân ettiler. 'Resûllerinden birinin arasını tefrîk etmeyiz.' Ve dediler ki: 'İşittik ve itaat ettik. Rabbimiz! Mağfiretini** (dileriz) **ve dönüş Sanadır.'(285)**

Allah bir nefsi gücünün yeteceğinin dışında mükellef tutmaz. Kesbettiği lehinedir ve kesbettiği aleyhinedir.[185] **'Rabbimiz! Bizi muâheze etme eğer unutursak veya hata edersek. Rabbimiz! Ve bize, o bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Rabbimiz! Ve bize, tâkatımızın kendisine yetmeyeceğini yükleme. Ve bizden afv**

---

[184] yazdırsın, dikte ettirsin

[185] İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[لَهَا مَا كَسَبَتْ/Kesbettiği lehinedir]'** Yani hayırdan (kazandığı lehinedir). **'[وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ/ve kesbettiği aleyhinedir.]'** Yani şerrden (kazandığı aleyhinedir). Veya: Kötülükten (kazandığı aleyhinedir)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 395. sayfa]

buyur ve bizi mağfiret et ve bize merhamet et. Sen bizim Mevlâmızsın. Artık kâfirler kavmi üzerine bize nusret ver.'(286)[186]

[186] "Amenerresûlu" olarak isimlendirilen Bakara Suresi'nin son iki ayeti hakkında sahih hadisler gelmiştir: Ebû Mes'ûd el-Ensarî (رضي الله عنه)'tan, dedi ki: Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur: **"[من قرأ الآيتين من آخر سورة البقرة في ليلة كفتاه/Kim geceleyin Bakara Sûresi'nin son iki âyetini kıraat ederse, ona yeterlidir.]"** [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sunen-i Tirmizî (2881.); Şeyh Elbânî (رحمه الله) Sahihu Sünen-i Tirmizî'de hadis için: 'Sahihtir' demiştir.]

Numân bin Beşîr'den, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'den, şöyle buyurmuştur: **"[إن الله كتب كتابا قبل أن يخلق السماوات والأرض بألفي عام أنزل منه آيتين ختم بهما سورة البقرة ولا يقرآن في دار ثلاث ليال فيقربها شيطان/Muhakkak ki Allah semâları ve Arz'ı halk etmeden iki bin yıl önce bir Kitâb yazdı da o Kitâb'tan iki âyet inzâl ederek Bakara Sûresi'ni o iki âyet ile mühürledi.** (Bu âyetler) **bir evde üç gün süreyle kıraat edilmezse, o takdirde şeytân ona** (yani eve) **yaklaşır.]"** [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sunen-i Tirmizî (2882.); Şeyh Elbânî (رحمه الله) Sahihu Sünen-i Tirmizî'de hadis için: 'Sahihtir' demiştir.]

İbni Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) demiştir ki: Ali bin Ebî Talib (رضي الله عنه) demiştir ki: "Bakara Sûresi'nin son âyetlerini okumadan önce uyuyan hiç kimsenin akıllı olduğunu görmezdim/düşünmezdim." [Ebu Bekr ibn Ebî Davud "Şerîatu'l-Kârî" isimli eserde Buhârî ve Müslim'in şartına göre sahîh bir isnâdla tahrîc etmiştir.]

"Amenerresûlu" olarak bilinen Bakara Suresi'nin bu son iki âyetini yatsı namazından sonra imâmın ve cemaattan birini sesli bir şekilde adet halinde gelmiştir. Halbuki hadiste ne yatsı namazı sonrası geçmekte ne de imâmın veya cemaattan birini sesli okuması geçmektedir. [Hazırlayan]

3. ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ (200 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Mîm.(1)[187]

Allah, O'ndan başka ilâh yoktur. Hayy'dır, Kayyûm'dur.(2)

Kitâb'ı üzerine hakk ile inzâl etmiştir, önündekileri tasdîk edicidir. Ve Tevrât'ı ve İncîl'i inzâl etmiştir.(3)

Önceden, insanlara hidâyet olarak. Ve Furkân'ı (da) **inzâl etmiştir.**[188] **Muhakkak ki, Allah'ın âyetlerine o küfredenler, onlar için şiddetli bir azâb vardır. Ve Allah Azîz'dir, intikâm sahibidir.(4)**

Muhakkak ki Allah'a, Arz'da bir şey gizli değildir ve ne (de) **semâda.(5)**

O, O ki, rahîmlerde nasıl dilerse sizi tasvîr eder. O'ndan başka ilâh yoktur. Azîz'dir, Hakîm'dir.(6)

O, O ki, senin üzerine Kitâb'ı inzâl edendir, onun bazı âyetleri muhkemdir ki, bunlar Kitâb'ın anasıdır. Ve diğerleri müteşâbihtir. İmdi o kalblerinde eğrilik olanlara gelince, fitne çıkarmak ve onu te'vîl etmek için ondaki müteşâbih âyetlere tâbi olurlar. Ve onun te'vîlini Allah'tan başkası ilmedemez. Ve ilimde derinleşenler derler ki: 'Biz ona îmân ettik, hepsi Rabbimizin indindendir.'[189] **Ve akıl sâhiblerinden başkası tezekkür etmez.(7)**

---

[187] Bu âyet Bakara Sûresi'nin 1. âyeti, Ankebût Sûresi'nin 1. âyeti, Rûm Sûresi'nin 1. âyeti, Lukmân Sûresi'nin 1. âyeti ve Secde Sûresi'nin 1. âyetiyle aynıdır.

[188] İmâm Taberî (رحمه الله)'tan sahih bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, demiştir ki: "**'[وَأَنْزَلَ الْفُرْقَانَ/Ve Furkân'ı** (da) **inzâl etmiştir.]'** O, Kur'ân'dır. Onu Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e inzâl etmiş, onunla hakk ile bâtılın arasını ayırmıştır. Onun içinde helâlini helal kılmış, harâmını harâm kılmıştır. Onda Şerîatı'nın kurallarını koymuş, hudûtlarını belirlemiş, farzlarını farz kılmış ve beyânını açıklamıştır. Taatini emretmiş ve masiyetinden nehyetmiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 397. sayfa]

[189] Amr AbdulMunîm Selîm şöyle demiştir: "(Heva ve bid'at ehlinin nassları anlama ve nasslardan delil çıkarma yöntemi) şu ilke üzere binâ olunmuştur: Şer'î nasslara -özellikle de müteşabih olanlara- sahâbenin anlayışından ve Selef'in amelinden uzak bir biçimde ittibâ etmek; bunları hevâ ile, rey ile ve fikirlerini, itikâdlarını, hevâlarını teyid eden şeyler ile ele almaktır. Nebî (صلى الله عليه وسلم), bu bid'atçı menhecin tehlikesine karşı bizi uyarmıştır. Nitekim mü'minlerin annesi Aişe (رضي الله عنها) hadisinde geçtiği üzre Nebî (صلى الله عليه وسلم) (yukarıdaki) âyeti tilâvet etmiştir: **'[هُوَ الَّذِى أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ اٰيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ/O, O ki, senin üzerine Kitâb'ı inzâl edendir, onun bazı âyetleri muhkemdir ki, bunlar Kitâb'ın anasıdır. Ve diğerleri müteşâbihtir. İmdi o kalblerinde eğrilik olanlara gelince, böylece fitne çıkarmak ve onu te'vîl etmek için ondaki müteşabih âyetlere tâbi olurlar. Ve onun te'vîlini Allah'tan başkası ilmedemez.]'** Ve (صلى الله عليه وسلم) buyurdu ki: **'Ey Aişe, bunda mücâdele edenleri -ki onlar Allahu (تعالى)'nın kasdettiği kimselerdir- gördüğünüz zaman, onlardan sakınınız.**'" [Bunu, Buhârî (3/110), Müslim (2053), Ebu Davûd (4598), Tirmizî (993) ve İbni Mâce (47) tahrîc etmişlerdir.]

'Rabbimiz! Bize hidâyet ettikten sonra kalblerimizi eğriltme. Ve ledûnnundan bizim için rahmet hibe et. Muhakkak ki Sen, Sensin Vehhâb.'(8)[190]

'Rabbimiz! Muhakkak ki Sen, insanları onda kuşku olmayan bir günde cem edeceksin. Muhakkak ki Allah, vaadine muhâlefet etmez.'(9)

Muhakkak ki o küfredenler, malları, Allah'tan bir şeye asla onlara yarar sağlamaz ve ne (de) **evlâdları. Ve işte onlar, onlardır ateşin yakıtı.(10)**

Firavun ailesinin ve o onlardan öncekilerin durumu gibidir. Âyetlerimizi tekzîb ettiler de Allah onları günâhlarıyla yakaladı. Ve Allah'ın ikâbı şiddetlidir.(11)

O küfredenlere de ki: 'Yakında mağlûb olacaksınız ve Cehennem'e haşr edileceksiniz. Ve (o) **ne kötü bir döşektir.'(12)**

Karşı karşıya gelen iki toplulukta sizin için bir âyet olmuştur:[191] **Bir topluluk Allah yolunda kıtâl ediyor. Ve diğeri kâfirdi. Göz görmesiyle kendilerinin iki misli görüyorlardı. Ve Allah nusretiyle dilediğini teyid eder. Muhakkak ki bunda, basîret sâhibleri için elbette bir ibret vardır.(13)**

İnsanlar için kadınlardan, ve oğullardan ve kantar kantar altın ve gümüşten ve salma atlardan ve davarlardan ve ekinden şehvetler sevgisi tezyîn edilmiştir. Bunlar dünya hayatının metâıdır. Ve Allah, (asıl) **varılacak güzel yer O'nun indindedir.(14)**

De ki: 'Size bundan daha hayırlısını bildireyim mi? O takvâ edenler için Rabblerinin indinde altlarından nehirler cereyân eden Cennetler -orada muhalledlerdir- ve tâhir olan zevceler ve Allah'tan bir rızâ vardır. Ve Allah kullarına Basîr'dir.'(15)

Hariciler, şer'î nassları anlama ve onlarla amel etme hususunda hevalarını kullanan, bâtıl yere müslümanların kanlarını mübah kılan, idarecilere ve itaate karşı saldıran ilk fırkalardandır. Onlar her ne kadar ibâdet, namaz, oruç ve kıyam sahibi olsalar da, ancak okun yaydan çıkması gibi dinden çıkan sapık fırkalardandırlar. Çünkü onlar, müminlerin yoluna tâbi olmadılar, aksine hevalarına tâbi oldular ve nassları Selef'in yöntemi ve anlayışı dışında tefsir ettiler.

Heva ve bid'at ehli, te'vîl ile ifsâd etmeleri ve murâd olunan zahirden uzak durmaları nedeniyle azîz Kitâb'ın nasslarına teslim olmamışlardır. Nasıl ki reddettikleri Sünnet nasslarını bazen, var sayılan bir şâzlık nedeniyle; diğer bazen aklen böyle bir ihtimal olamaz diyerek; diğer bazen bunlar âhad haberlerdir diyerek -ki bunların âhad olması da kendi sanıları üzere zannî bir sübût iledir-; bazen de fasid bir te'vîlle (reddetmişlerdir). Ehli Sünnet ve'l- Cemaat'e gelince onlar, Allahu (تعالى)'nın, Kitâbı'nda hakklarında buyurduğu gibi şöyle derler: **'[وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا/Ve ilimde derinleşmiş olanlar derler ki: Biz ona îmân ettik, hepsi Rabbimizin indindendir.]**'" [Muhammed Nasıruddin el-Elbanî, Amr AbdulMunîm Selîm, Selefi Dâvet Usûlü, 27.-28. sayfalar]

[190] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "**'[مِنْ لَدُنْكَ/ledûnnundan]'** Yani indinden. **'[الْوَهَّابُ/el-Vehhâb]'** Yani: Vermesi ve bahşetmesi çok olan." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âl-i İmrân Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 52. ve 54. sayfalar]

[191] İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, demiştir ki: "**'[قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ/sizin için bir âyet olmuştur]'** (Sizin için) ibret ve tefekkür (olmuştur)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 403. sayfa]

Onlar ki: 'Rabbimiz, muhakkak ki biz îmân ettik, artık bizim günahlarımızı mağfiret et. Ve bizi Ateş'in azâbından vikâye et.' derler.(16)

Sabredenler ve sâdıklar ve kânitler[192] **ve infâk edenler ve seherlerde istiğfâr edenler.(17)**

Allah, O'ndan başka ilâh olmadığına şâhidlik eder. Ve melekler ve adâlet ile kâim ilim sahibleri (de)**. O'ndan başka ilâh yoktur. Azîz'dir, Hakîm'dir.(18)**

Muhakkak ki Allah indinde dîn, İslâm'dır.[193] **Ve o Kitâb verilenler ihtilaf etmediler, ancak onlara ilmin gelmesinin ardından, aralarındaki bağîyden dolayı. Ve kim Allah'ın âyetlerine küfrederse, o takdirde muhakkak ki Allah, serî hesâbı görendir.(19)**

O halde seninle hüccetleşirlerse, artık de ki: 'Vechimi Allah'a teslîm ettim ve bana tâbi olanlar.' Ve o Kitâb verilenlere ve ümmîlere de ki: 'Teslîm oldunuz mu?' Bunun üzerine teslîm oldularsa, o takdirde hidâyet bulmuşlardır. Ve eğer yüz çevirirlerse, o zaman senin üzerine ancak tebliğ etmektir. Ve Allah kullarına Basîr'dir.(20)

Muhakkak ki, Allah'ın âyetlerine o küfredenler ve nebîleri haksızlıkla katledenler ve insanlardan adâlet ile o emredenleri katledenler, artık onları elîm azâb ile tebşîr et.(21)

İşte onlar, amelleri dünyâ ve Âhiret'te o boşa gitmiş olanlardır. Ve onlar için nusret ediciler yoktur.(22)

Görmedin mi o kendilerine Kitâb'tan bir nâsip verilenleri? Aralarında hükmetmesi için Allah'ın Kitâbı'na dâvet olunuyorlar, sonra onlardan bir fırka yüz çeviriyor. Ve onlar îrâz edenlerdir.(23)

---

[192] İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَالصَّادِقِينَ/ve sâdıklar]'** Onlar öyle bir kavimdir ki, ağızları tasdîk etmiş, kalbleri ve dilleri istikâmetli olmuştur. Gizlide ve açıkta sâdık olmuşlardır. **'[الصَّابِرِينَ/Sabredenler]'** Onlar öyle bir kavimdir ki, Allah'a itaat üzere sabretmişler, O'nun harâmlarından (uzak kalmak sûretiyle de) sabretmişlerdir. **'[وَالْقَانِتِينَ/ve kânitler]'** Onlar Allah'a itaat eden kimselerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 403. sayfa]

[193] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve Allah (سبحانه وتعالى): **'[إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ/Muhakkak ki Allah indinde dîn, İslâm'dır.]'** kavliyle şunu haber veriyor: O (سبحانه وتعالى)'nın indinde İslâm'la eşit hiçbir din yoktur ki, bir kimseden onu kabul etsin. Ve İslâm, Allah'ın son olarak (gönderdiği) Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e kadar her dönemde ba's ettiği resûllere ittiba etmektir. Böylece Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in yönü hâricinde Allah'a giden diğer tüm yollar kapatılmıştır. Artık Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in ba's edilmesinin ardından kim Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in Şerîat'ından başka bir dîn ile Allah'a kavuşursa, o takdirde ondan kabul edilmeyecektir. Allah (سبحانه وتعالى)'nın âyette buyurduğu gibi: **'[وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ/Ve kim İslâm'dan gayrı bir dîn ararsa, artık ondan kabul edilmez.]'** [Âl-i İmrân Suresi, 85. âyet] Ve bu âyette katında makbul dînin yalnızca İslâm olduğunu bildirmektedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âl-i İmran Suresi, 19. âyetin tefsirinde]

Bu, onların: 'Sayılı günler dışında ateş bize asla temâs etmeyecektir.' demelerindendir. Ve onları, dînlerinde iftirâ etmiş oldukları aldatmıştır.(24)

Artık nasıldır, onda kuşku olmayan bir gün için onları cem ettiğimizde? Ve her nefse kesbetttiği îfâ olunur. Ve onlar zulme uğratılmazlar.(25)

De ki: 'Mülkün Mâlik'i Allah'ım! Mülkü dilediğine verirsin. Ve mülkü dilediğinden çeker alırsın. Ve dilediğini azîz edersin ve dilediğini zelîl edersin. Hayır elindedir.[194] **Muhakkak ki Sen, her şey üzerine kadîrsin.'(26)**

Geceyi gündüz içine sokarsın ve gündüzü gece içine sokarsın. Ve diriyi meyyitten ihrac edersin ve meyyiti diriden ihrac edersin. Ve dilediğini hesâbsız rızıklandırırsın.(27)

Mü'minler, mü'minlerin dûnunda kâfirleri evliyâ ittihaz etmesin. Ve kim böyle fiil ederse artık Allah'tan (nusrete dair) **bir şey içinde değildir. Onlardan korunmanız için sakınmanız müstesnâ. Ve Allah sizi nefsinden tahzîr eder.**[195] **Ve dönüş Allah'adır.(28)**

De ki: 'Sadırlarınızdakini gizleseniz veya onu açığa vursanız Allah onu ilmeder. Ve semâlardakini ve Arz'dakini ilmeder. Ve Allah her şey üzerine kadîrdir.'(29)

Her nefis hayırdan amel ettiğini hazır bulduğu gün ve kötülükten amel ettiğini, onların arasıyla ve kendi arasında uzak bir mesafe olmasını arzu edecektir. Ve Allah sizi Nefsinden tahzîr eder. Ve Allah kullarına Rauf'tur.(30)[196]

---

[194] İmâm Tirmizî (رحمه الله) der ki: "Allah (عز وجل), Kitâbı'nın çeşitli yerlerinde: **'[El/اليد]'** ve **'[İşitme/السمع]'** ve **'[Görme/البصر]'** (sıfatlarını) zikretmiştir. Cehmiyye ise bu âyetleri te'vîl etti ve ilim ehlinin tefsirinden gayrı bir tefsir ile tefsir ettiler. Ve dediler ki: 'Allah, Âdem'i eliyle halk etmedi. Elin buradaki mânâsı kuvvettir.' Ve İshâk bin İbrâhîm demiştir ki: Teşbih/benzetme ancak şu şekilde denirse olur: 'El gibi el veya elin misli el. Yahut işitme gibi işitme veya işitme misli işitme.' Fakat: 'İşitme gibi işitme veya işitme misli işitme.' denirse işte bu teşbihtir/benzetmedir. Ve eğer bir kimse Allah (سبحانه وتعالى)'nın buyurduğu gibi: **'[El/اليد]'** ve **'[İşitme/السمع]'** ve **'[Görme/البصر]'** derse ve keyfiyyetini demezse ve: 'Misli işitme ve işitme gibi.' demezse, o zaman bu teşbih olmaz. Ve o, Allah (سبحانه وتعالى)'nın Kitâb'ında buyurduğu gibidir: **'[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ/O'nun misli gibi bir şey yoktur.]'**" [Ebu İsâ Muhammed ibn Îsâ ibn Sevre et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî, 662. hadîsin şerhinde]

[195] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ/Ve Allah sizi nefsinden tahzîr eder.]'** Yani: Kendisinden sizi korkutuyor." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 309. sayfa]
İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى), mü'minleri bırakıp da kâfirleri velîler edinenlerden berî olmuş ve O böyle kimseleri en şiddetli tahzîr ile uyarmıştır." [Ebî AbdİIlah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Ahkâmu Ehli'z-Zimme, 1. cilt, 489.-490. sayfalar]

[196] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) demiştir ki: "Rabbimiz, Nefsinin, halk ettiklerinin nefsi gibi olmasından münezzehtir. O, nefsi olmayan bir yokluk olmaktan da azîzdir. Allah (جل ذكره), Nebîsi Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e şöyle buyurmuştur: **'[وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ/Ve âyetlerimize o îmânedenler sana geldiklerinde, artık de ki: 'Selâm üzerinize olsun! Rabbiniz Nefsi üzerine rahmeti yazdı']'** Rabbimiz bize ilmettirmiştir ki O'nun, üzerine rahmeti yazdığı bir Nefsi vardır." Devamla İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "Allah (جل ذكره), kelîmi Mûsâ'ya buyurdu ki: **'[وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي*ثُمَّ**

De ki: 'Eğer Allah'a muhabbet ediyor iseniz, o halde bana tâbi olun, Allah (da) **size muhabbet etsin ve sizin için günahlarınızı mağfiret etsin. Ve Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.(31)**[197]

De ki: 'Allah'a ve Resûl'e itaat edin.' Fakat yüz çevirirlerse,[198] **o takdirde muhakkak ki Allah, kâfirlere muhabbet etmez.(32)**[199]

Muhakkak ki Allah, Âdem'i ve Nûh'u ve İbrâhîm ailesini ve İmrân ailesini âlemler üzerine seçti.(33)

Bazısı bazısından bir zürriyyet olarak.[200] **Ve Allah Semî'dir, Alîm'dir.(34)**

Hani İmrân'ın hanımı demişti ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben batnımdakini Sana hizmet etmek üzere nezrettim. Artık benden kabul et. Muhakkak ki Sen, Sensin Semî, Alîm.'(35)

جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يَا مُوسٰى/'Sonra bir kader üzerine geldin, ey Mûsâ! Ve Ben, seni Nefsime seçtim.']' [Tâhâ Sûresi, 40.-41. âyetler] Böylece Allah, Kendisinin, O'na kelîmi Mûsâ (عليه السلام)'ı seçtiği bir Nefsi olduğunu isbât etmiştir. Ve (جل وعلا) şöyle buyurmuştur: **[وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ وَاللّٰهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ/Ve Allah, sizi Nefsinden tahzîr eder. Ve Allah, kullarına Rauf'tur.]'** [Âl-i İmrân, 30. âyet] Yine Allah, bu âyette (de) Kendisinin bir Nefsi olduğunu isbât etmiştir. RûhUllah Meryem oğlu Îsâ, Rabbine hitâb ederek şöyle demiştir: **'[تَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِى وَلَا اَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِكَ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ/'Sen benim nefsimdekini ilmedersin ve ben Senin Nefsindekini ilmedemem. Muhakkak ki Sen, Sensin gaybleri ilmeden.']'** [Mâide Sûresi, 116. âyet] Böylelikle RûhUllah Meryem oğlu Îsâ (da), mâbûdunun bir Nefsi olduğunu bildirmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 11.-12. sayfalar]

[197] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Bu âyet-i kerîmenin hükmüne göre, Allah (سبحانه وتعالى)'ya muhabbet ettiğini iddia ettiği halde Muhammedî yolda olmayan kişi tüm söz ve fiillerinde Muhammedî Şeriât'a ve Nebevî dîne tâbi olmadıkça yalancıdır. Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'den Sahih(ler)de sabit olduğu gibi, buyurdu ki: **'Kim, emrimiz üzere olmayan bir amel işlerse, artık o** (amel) **reddolunmuştur.'** [Buhari ve Muslim tahric etmiştir] Bunun içindir ki Allah (سبحانه وتعالى): **'[قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ/De ki: 'Eğer Allah'a muhabbet ediyor iseniz, o halde bana tâbi olun, Allah** (da) **size muhabbet etsin]'** buyurmuştur. Yani: Sizin taleb ettiğiniz ona muhabbet duymanızın da fevkinde, Allah'ın size muhabbet etmesi hâsıl olsun. Ve O (سبحانه وتعالى)'nın size muhabbet duyması ilkinden daha azîmdir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âl-i İmrân Sûresi, 31. âyetin tefsîrinde]

[198] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'ın İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَاِنْ تَوَلَّوْا/Fakat yüz çevirirlerse]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Yani küffâr Nebî (صلى الله عليه وسلم)'den yüz çevirir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 410. sayfa]

[199] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) havas ve avam herkese emrederek buyuruyor ki: **'[قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَاِنْ تَوَلَّوْا/De ki: 'Allah'a ve Resûl'e itaat edin.' Fakat yüz çevirirlerse,]'** Yani emirlerine muhalefet ederlerse. **'[فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ/o takdirde muhakkak ki Allah, kâfirlere muhabbet etmez.]'** Bu, onun yoluna muhâlefet etmenin küfür olduğuna delâlet eder. Ve bu vasıfta olan kimseye Allah (سبحانه وتعالى), her ne kadar kendini Allah'a muhabbet duyuyor ve O'na yakınlaşıyor iddia ve zann etse de resûllerin sonuncusu, cinler ve insanlar âlemine Allah'ın elçisi, ümmî Nebî, Resûl'e tâbi oluncaya kadar muhabbet duymayacaktır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âl-i İmrân Suresi, 32. âyetin tefsîrinde]

[200] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ/Bazısı bazısından bir zürriyet olarak.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Niyette, amelde, ihlâs ve Tevhîd'te (bir zürriyyet)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 412. sayfa]

Derken (hamlini) **vaz' edince,**[201] **dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki onu kız vaz' ettim.' Ve Allah ne vaz' ettiğini ilmediyordu. Ve erkek kız gibi değildir. 'Ve muhakkak ki ona Meryem ismini verdim. Ve muhakkak ki onu ve zürriyetini recmedilmiş şeytândan sana sığındırırım.'(36)**

Bunun üzerine Rabbi onu güzel bir kabul ile kabul etti. Ve onu bir güzel nebât olarak yetiştirdi. Ve Zekeriyyâ'yı ona kefil[202] **kıldı. Zekeriyyâ her ne zaman onun üzerine mihrâba dâhil olsa indinde bir rızık bulurdu. Dedi ki: 'Ey Meryem! Bu sana nereden?' Dedi ki: 'Bu Allah indindendir. Muhakkak ki Allah, dilediğini hesâbsız rızıklandırır.'(37)**

İşte orada Zekeriyyâ Rabbine duâ etti. Dedi ki: 'Rabbim bana ledûnnundan temiz bir zürriyyet hibe et. Muhakkak ki Sen duâları işitensin.'(38)

Bunun üzerine melekler ona -ve o, mihrâbta kâim olarak namaz kılıyordu-: 'Allah sana Yahyâ'yı tebşîr ediyor. Allah'tan bir kelimeyi tasdîk edici ve seyyid ve nefsine hâkim ve sâlihlerden bir nebî!' diye nidâ ettiler.(39)

Dedi ki: 'Rabbim! Benim nasıl oğlum olur? Ve bana ihtiyarlık ulaştı ve hanımım kısırdır.' Buyurdu ki: 'Öyledir, Allah dilediği fiil eder.'(40)

Dedi ki: 'Rabbim, benim için bir âyet[203] **kıl.' Buyurdu ki: 'Senin âyetin, insanlar ile işâretleşme dışında üç gün kelâm edememendir. Ve Rabbini çok zikret. Ve akşam ve sabahta tesbîh et.'(41)**

Ve hani melekler demişti: 'Ey Meryem! Muhakkak ki Allah seni seçti. Ve seni tathir etti. Ve seni âlemlerin kadınları üzerine seçti.'(42)

'Ey Meryem, Rabbine kânit ol[204] **ve secde et ve rükû edenlerle beraber rükû et.'(43)**

Bu, gayb haberlerindendir. Onu sana vahyediyoruz. Ve Meryem'e onların hangisi kefil olacak (diye) **kalemlerini ilkâ ederlerken sen onların ledûnnunda değildin.**[205] **Ve onlar hasımlaşılarken** (de) **sen onların ledûnnunda değildin.(44)**

---

[201] "koydu, yerleştirdi." Yani çocuğunu dünyâya getirdi. Allah (سبحانه وتعالى) burda bu kelimeyi kullanmıştır, üstelik üç kez arka arkaya. Bir çok meâlde bu kelime yerine hiç de hoş olmayan: "doğurdu" kelimesi kullanılmıştır. [Hazırlayan]

[202] bakımına görevli, ondan mes'ul

[203] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي اٰيَةً/Dedi ki: 'Rabbim, benim için bir âyet kıl.']'** Yani bir alâmet." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 317. sayfa]

[204] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اقْنُتِي لِرَبِّكِ/kânit ol]'** kavli hakkında demiştir ki: "Rabbine itaat et." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 416. sayfa]

[205] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ/Ve sen onların ledûnnunda değildin.]'** Yani: Sen onların yanında değildin, yani Zekeriyyâ ve kavminin

Hani melekler demişti ki: 'Ey Meryem! Muhakkak ki Allah seni O'ndan bir kelime ile tebşîr ediyor. Onun ismi Meryem oğlu Mesîh Îsâ'dır. Dünyâ ve Âhiret'te vecîh[206] **ve mukarreb olanlardandır.'(45)**[207]

Ve insanlarla beşikte ve yetişkin iken kelâm eder. Ve sâlihlerdendir.(46)

Dedi ki: 'Rabbim! Benim -ve bana bir beşer temâs etmemiş iken- nasıl çocuğum olur?' Buyurdu ki: 'Öyledir, Allah dilediğini halk eder. Bir emri kazâ edince,[208] **o vakit ancak ona: 'Ol!' buyurur. Böylece olur.(47)**

Ve ona Kitâb'ı ve Hikmet'i[209] **ve Tevrât'ı ve İncîl'i tâlim eder.(48)**

Ve İsrâîl oğullarına bir resûl olarak (diyecek ki)**: 'Ben size Rabbinizden bir âyetle geldim. Ben size çamurdan bir kuş şekli gibi halk ederim de içine nefhederim. O zaman Allah'ın izniyle kuş olur. Ve doğuştan âma olanı ve abraşı iyileştiririm ve mevtâyı ihyâ ederim Allah'ın izniyle. Ve yediklerinizi ve evlerinizde biriktirdiklerinizi size bildiririm. Muhakkak ki bunda sizin için elbette bir âyet vardır, eğer mü'minler iseniz.'(49)**

'Ve Tevrât'tan önümdekini tasdîk edici olarak ve sizin üzerinize o harâm edilenin bazısını size helâl kılmak için (gönderildim)**. Ve Rabbinizden bir âyet ile size geldim. Artık Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(50)**

'Muhakkak ki Allah, benim Rabbim ve sizin Rabbinizdir. Öyleyse O'na ibâdet edin, bu Sırât-ı Mustakîm'dir.'(51)[210]

---

yanında (değildin)." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âl-i İmrân Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 262. sayfa]

[206] İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "'**[وَجِيهًا/vecîh]**' Yani: Şerefli, yüksek dereceli, şöhret ve kadrü kıymet sahibi." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 38. sayfa]

[207] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ/ve mukarreb olanlardandır.]**' Kıyâmet Günü Allah'ın indinde (yakın olanlardandır)." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 289. sayfa]

[208] hükmettiğinde, karar verdiğinde

[209] İbn Batta el-Ukberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın: '**[الْحِكْمَةَ/Hikmet]**' kavli hakkında: "Sünnet'tir." dediğini tahrîc etmiştir. [İbn Batta el-Ukberî, el-İbâne an Şerîati'l-Fırkati'n-Nâciyye, 1. cilt, 344.-345. sayfalar (217.)]

[210] İmâm Kurtubî (**رحمه الله**) der ki: "'**[الصراط/Sırât]**' Yoldur. '**[المستقيم/Mustakîm]**' (ise) '**[الصراط/Sırât]**'ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Sûresi, 6. âyetin tefsîrinde]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Selef, '**[صِرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]**' ve ehlini Ebu Bekir, Ömer ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbı olarak tefsîr etmişlerdir. Allah (سبحانه وتعالى) onlardan râzı olsun. '**[صِرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]**' tıpkı tefsîr ettikleri gibidir. Nitekim o '**[صِرَاطَ/Sırât]**' onların üzerinde oldukları yoldu. Aynı şekilde Nebîleri (صلى الله عليه وسلم)'in yoluydu." [Ebî AbdİIlah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 1. cilt, 94. sayfa]

Bunun üzerine Îsâ onlardan küfrü hissedince, dedi ki: 'Kim benim Allah'a ensârım?' Havârîler dediler ki: 'Biz Allah'ın ensârıyız. Allah'a îmân ettik. Ve bizim müslümanlar olduğumuza şâhid ol.'(52)[211]

'Rabbimiz! İnzâl ettiğine îmân ettik ve Resûl'e tâbi olduk, böylece bizi şâhidlerle beraber yaz.'(53)

Ve onlar tuzak kurdular ve Allah (da) **tuzak kurdu. Ve Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır.(54)**

Hani Allah buyurmuştu ki: 'Ey Îsâ! Muhakkak ki Ben seni vefat ettireceğim. Ve seni Bana yükselteceğim. Ve seni o küfredenlerden tathir edeceğim. Ve o sana tâbi olanları Kıyâmet Günü'ne kadar o küfredenlerin fevkinde kılacağım.[212] **Sonra merciiniz Banadır. Artık aranızda, kendisinde ihtilâfta olduğunuzun hükmünü vereceğim.'(55)**[213]

Fakat o küfredenlere gelince, artık onlara şiddetli bir azâb ile dünyâ ve Âhiret'te azâb edeceğim. Ve onlar için nusret ediciler yoktur.(56)

Ve o îmân eden ve sâlih ameller işleyenlere gelince, onlara ecirlerini îfâ edecektir. Ve Allah zâlimlere[214] **muhabbet etmez.(57)**

İşte bu sana tilâvet ettiğimiz, âyetlerden ve Zikri'l-Hakîm'dendir.(58)[215]
Muhakkak ki Allah indinde Îsâ'nın meseli Âdem'in meseli gibidir. Onu topraktan halk etti. Sonra ona: 'Ol!' buyurdu. Böylece oldu.(59)

---

[211] Câbir bin Abdİllah (رضي الله عنه)'tan, demiştir ki: "Nebî (صلى الله عليه وسلم): '**Muhakkak ki her nebî için bir havârî** (yani yardımcısı ve samimi dostu) **vardır. Ve muhakkak ki benim havârîm Zubeyr bin Avvâm'dır.**' buyurmuştur." [Buharî ve Muslim tahric etmiştir]
İmâm Buharî (رحمه الله) Sahih'inde, İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini nakletmiştir: "O (yani Zubeyr), Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in havârîsidir."

[212] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ/Ve o sana tâbi olanları Kıyâmet Günü'ne kadar o küfredenlerin fevkinde kılacağım.]**' kavli hakkında demiştir ki: "Onlar, fıtratında, milletinde ve sünnetinde ona tâbî olan İslâm ehlidir. Onlar Kıyâmet Günü'ne kadar kendilerine düşmanlık edenlere karşı zâhir olmaya devam edeceklerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 420. sayfa]

[213] Şeyh AbdulAziz bin Baz (رحمه الله) demiştir ki: "Kitâb ve Sünnet'teki deliller Îsâ bin Meryem (عليه السلام)'ın Allah'ın kulu ve Resûlu olduğunu göstermektedir. Şerefli bedeni ve ruhu ile semâya yükseltilmiştir. Ölmemiş, katledilmemiş ve çarmıha gerilmemiştir. Ve o, âhir zamanda (dünyâya) nüzûl edecek, deccâli katledecek, haçı kıracak, domuzu öldürecek ve cizyeyi getirecektir. Ancak İslâm'ı (dîn olarak) kabul edecektir. Îsâ (عليه السلام)'ın bu nüzûlünün Kıyâmet'in alâmetlerinden olduğu sâbit olmuştur." [Bknz.: AbdulAziz bin AbdUllah bin Baz'ın resmi websitesi: /article/54]

[214] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'**[الظَّالِمِينَ/zâlimlere]**' Yani müşriklere." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 291. sayfa]

[215] İmâm Taberî (رحمه الله) ve İbn Ebi Hâtim hasen senedleriyle İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan tahric etmişlerdir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ]/ve Zikri'l-Hakîm]**' kavli hakkında demiştir ki: "'**[الذِّكْرِ/Zikr]**' Kur'ân. '**[الْحَكِيمِ/el-Hakîm]**' Hikmetinde kâmil olan." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 420. sayfa]

Hakk Rabbindendir. O halde kuşkulananlardan olma.(60)

Artık kim onun hakkında seninle hüccetleşirse,[216] **sana gelen ilmin ardından, o halde de ki: 'Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı ve kadınlarımızı ve kadınlarınızı ve nefislerimizi ve nefislerinizi dâvet edelim. Sonra mubâhele edelim**[217] **de Allah'ın lânetini yalancılar üzerine kılalım.'(61)**

Muhakkak ki bu, elbette o hakk kıssadır. Ve Allah'tan başka bir ilâh yoktur. Ve muhakkak ki Allah, elbette O Azîz'dir, Hakîm'dir.(62)

Fakat yüz çevirirlerse, o takdirde muhakkak ki Allah fesâd çıkaranları ilmedendir.(63)

De ki: 'Ey Kitâb ehli! Bizim aramızda ve sizin aranızda müsâvî bir kelimeye gelin: Allah'tan başkasına ibâdet etmeyelim ve O'na hiçbir şeyi şirk koşmayalım ve bazımız bazısını Allah'ın dûnunda rabbler ittihaz etmesin.' Ve eğer yüz çevirirlerse, o vakit deyin ki: 'Bizim müslüman olduğumuza şâhid olun.'(64)

Ey Kitâb ehli! İbrâhîm hakkında niçin hüccetleşiyorsunuz? Ve Tevrât ve İncîl inzâl edilmemiştir, ancak onun ardından. Daha akletmiyor musunuz?(65)

İşte siz böylesiniz! Hakkında ilminiz olan hususta hüccetleştiniz. Fakat hakkında ilminiz olmayan hususta niçin hüccetleşiyorsunuz? Ve Allah ilmeder ve siz ilmetmezsiniz.(66)

İbrahim yahûdi değildi ve ne (de) **nasrânî. Ve lâkin hanîf**[218] **bir müslümandı. Ve müşriklerden olmamıştı.(67)**

Muhakkak ki insanların İbrâhîm'e evlâsı ona o tâbi olanlar ve bu Nebî ve îmân edenlerdir. Ve Allah mü'minlerin velîsidir.(68)

Kitâb ehlinden bir tâife arzu etti ki sizi dalâlete düşürsünler. Ve onlar nefislerinden başkasını dalâlete düşüremezler. Ve şuurunda değildirler.(69)

Ey Kitâb ehli! Niçin Allah'ın âyetlerine küfrediyorsunuz? Ve siz şâhidlik etmektesiniz.(70)

Ey Kitâb ehli! Niçin hakkı bâtıl ile giydiriyorsunuz ve hakkı gizliyorsunuz? Ve siz

---

[216] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ/Artık kim onun hakkında seninle hüccetleşirse]'** Yani: (Artık kim) hakk konusunda seninle mücâdele ederse." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 327. sayfa]

[217] **'[نَبْتَهِلْ/mubâhele edelim]'** Yani karşılıklı lânetleşelim

[218] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve **'[الحنيف/hanîf]'**: Bütün dînleri bırakıp mustakîm/dosdoğru dîne meyilli olan kimsedir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 51. sayfa]

ilmediyorsunuz.(71)

Ve Kitâb ehlinden bir tâife dedi ki: 'O mü'minlerin üzerine o inzâl edilene gündüzün vechi[219] **îmân edin ve âhirinde küfredin, umulur ki onlar rücû ederler.'(72)**

(Dediler ki:) **'Ve sizin dîninize tâbi olandan başkasına îmân etmeyin.' De ki: 'Muhakkak ki hidâyet, Allah'ın hidâyetidir. Size verilenin mislinin, birine verilmesidir. Veya Rabbinizin indinde sizinle hüccetleşmeleridir.' De ki: 'Muhakkak ki fazl Allah'ın elindedir. Onu dilediğine verir. Ve Allah, Vâsi'dir, Alîm'dir.'(73)**

Rahmetini dilediğine has kılar. Ve Allah, azîm fazl sâhibidir.(74)

Ve Kitâb ehlinden kimi ona kantarla emânet etsen onu sana iâde eder. Ve onlardan kimi ona dînârla emânet etsen, onun üzerinde kıyâma devam etmedikçe onu sana iâde etmez. Bu onların: 'Bizim aleyhimize ümmîlerde bir yol yoktur!' demelerindendir.[220] **Ve Allah'ın üzerine yalan söylerler. Ve onlar ilmetmektedirler.(75)**

Hayır! Kim ahdini îfâ eder ve takvâ ederse, o takdirde muhakkak ki Allah muttakîlere muhabbet eder.(76)

Muhakkak ki, Allah'ın ahdini ve yeminlerini az bir değere o satanlar, işte onlar için Âhiret'te bir pay yoktur. Ve Allah onlarla kelâm etmeyecek ve Kıyâmet Günü onlara nazar etmeyecek ve onları tezkiye etmeyecektir. Ve onlar için elîm bir azâb vardır.(77)

Ve muhakkak ki onlardan elbette bir fırka Kitâb ile dillerini eğer bükerler onu Kitâb'tan hesâb etmeniz için. Ve o Kitâb'tan değildir. Ve derler ki: 'O, Allah indindendir.' Ve o, Allah indinden değildir. Ve onlar Allah'ın üzerine yalan söylerler. Ve onlar ilmetmektedirler.(78)

Bir beşer için, Allah ona Kitâb ve hüküm ve nübüvvet vermesi ve sonra onun insânlara: 'Allah'ın dûnundan bana kul olun.' demesi mümkün değildir. Ve lâkin sizin tâlim etmekte olduğunuz ve sizin tedrîs etmekte olduğunuz Kitâb (gereğince der ki)**: 'Rabbânîler olun.'(79)**

Ve size melekleri ve nebîleri rabbler ittihaz etmenizi emretmez. Siz müslüman olmanızın ardından size küfür ile emreder mi?(80)

---

219 **'[وَجْهَ النَّهَارِ/gündüzün vechi]'** Yani gündüzün başlangıcı, evveli

220 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِى الْأُمِّيّٖنَ سَبِيلٌ/Bu onların: 'Bizim aleyhimize ümmîlerde bir yol yoktur!' demelerindendir.]'** Yahûdiler şöyle demişlerdir: 'Arabların mallarını almakta bize bir sıkıntı yoktur.' Yani sanki ümmîlerin mallarını -ki onlar Arablardır, Muhammed (صلى الله عليه وسلم) ve ashâbıdır- kendilerine helâl kılmışlardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 333. sayfa]

Ve hani Allah nebîlerden mîsâk almıştı: 'Size Kitâb ve Hikmet verdikten sonra beraberinizdekini tasdîk eden bir Resûl geldiğinde, elbette ona îmân edeceksiniz ve elbette ona nusret edeceksiniz.' Buyurdu ki: 'İkrâr ettiniz ve bunun üzerine ağır (ahdimi) **aldınız mı?' Dediler ki: 'İkrâr ettik.' Buyurdu ki: 'Öyleyse şâhid olun ve Ben** (de) **sizinle beraber şâhidlerdenim.'(81)**

O halde bundan sonra kim yüz çevirirse, o takdirde işte onlar, onlardır fâsıklar.(82)

Artık Allah'ın dîninin gayrısını mı arzuluyorlar? Ve semâlarda ve Arz'da kim varsa itaatle ve kerhen[221] **O'na teslim olmuştur. Ve O'na rücû edileceklerdir.(83)**

De ki: 'Allah'a ve üzerimize inzâl edilene ve İbrâhîm üzerine inzâl edilene ve İsmâîl'e ve İshâk'a ve Yâkûb'a ve Esbât'a[222] **ve Mûsâ'ya ve İsa'ya ve nebîlere Rabblerinden verilene îmân ettik. Onlardan birinin arasını tefrîk etmeyiz. Ve biz O'na teslim olanlarız.'(84)**

Ve kim İslâm'dan gayrı bir dîn ararsa, artık ondan asla kabûl edilmez. Ve o Âhiret'te hüsrâna uğrayanlardandır.(85)

Îmân etmelerinin ardından küfreden bir kavme -ve Resûl'un hakk olduğuna şâhidlik etmişler ve kendilerine beyyine gelmiş iken- Allah nasıl hidâyet eder? Ve Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.(86)

İşte onların cezâsı, Allah'ın lânetinin onların üzerine olmasıdır ve meleklerin ve cemîân insânların.(87)

Orada muhalledlerdir. Onlardan azâb hafifletilmez ve onlara süre verilmez.(88)[223]

Bunun ardından o tevbe edenler ve ıslâh olanlar müstesnâ. O takdirde muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.(89)[224]

Muhakkak ki, îmân etmelerinin ardından o küfredenler,[225] **sonra küfürlerini ziyâde edenler, onların tevbeleri asla kabul edilmeyecektir. Ve işte onlar, onlardır dalâlete düşenler.(90)**

---

[221] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[طَوْعًا وَكَرْهًا/itaatle ve kerhen]**' Mü'min itaatle/isteyerek secde eder ve kâfir ise kerhen/kerih görerek secde eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 6. cilt, 566. sayfa]

[222] Yâkûb (عليهم السلام)'ın oğullarının soyundan olan oniki kabileye verilen isim

[223] Bakara Suresi'nin 162. âyetiyle aynıdır. Son kısım için İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ/Ve onlara süre verilmez.]**' Yani: Onlara azâb tehir (edilmez)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 201. sayfa]

[224] Nûr Sûresi'nin 5. âyetiyle aynıdır

[225] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**[اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بَعْدَ إيمَانِهِمْ/Muhakkak ki, îmân etmelerinin ardından o küfredenler]**' Yani: Îmân etmelerinin ardından İslâm'dan irtidâd edenler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 339. sayfa]

Muhakkak ki, o küfredenler ve ölenler -ve onlar küffârdır- artık onların birinden, velev ki Arz dolusu altın fidye verse, asla kabul edilmeyecektir. İşte onlar, onlar içindir elîm bir azâb. Ve onlar için nusret ediciler yoktur.(91)

Muhabbet ettiklerinizden infâk edinceye kadar iyiliğe asla nâil olamazsınız. Ve bir şeyden ne infak ederseniz, o takdirde muhakkak ki Allah onu ilmeder.(92)

Tevrât inzâl edilmeden önce, İsrâîl'in nefsi üzerine harâm kıldıkları müstesna, İsrâîl oğullarına taamın hepsi helâl idi. De ki: 'O halde Tevrât'ı getirin de onu tilâvet edin, eğer sâdıklar iseniz.'(93)

Artık kim bunun ardından Allah'ın üzerine yalan iftirâ ederse, o takdirde işte onlar, onlardır zâlimler.(94)

De ki: 'SadakAllah.'[226] **Öyleyse hanîf İbrâhîm milletine tâbi olun. Ve** (o) **müşriklerden olmamıştır.(95)**

Muhakkak ki insanlar için evvel kurulan ev elbette o Bekke'dekidir.[227] **Mübârektir ve âlemler için hidâyettir.(96)**

Onda beyyin âyetler, İbrâhîm'in makamı vardır. Ve kim oraya dâhil olursa emîn olur. Ve kimin onun yoluna gücü yeterse[228] **Allah için Beyt'i haccetmesi insanlar üzerinedir. Ve kim küfrederse, o takdirde muhakkak ki Allah, âlemlerden müstağnîdir.(97)**

De ki: 'Ey Kitâb ehli! Niçin Allah'ın âyetlerine küfrediyorsunuz? Ve Allah amel ettikleriniz üzerine şâhidtir.'(98)

---

[226] Şeyh AbdulAziz bin AbdUllah bin Baz (رحمه الله) demiştir ki: "Çoğu insan, Kur'ân-ı Kerîm okumayı bitirirken: 'SadakAllahu'l-Azîm' demeyi alışkanlık hâline getirmiştir ama bunun aslı yoktur ve böyle bir şeyi alışkanlık edinmek uygun değildir; aksine bu, şer'î kaide açısından bid'at kabilindendir.
Eğer kıraat akabinde: 'SadakAllahu'l-Azîm' diyen kimse bunun Sünnet olduğuna inanıyorsa, o kimsenin bu fiili terk etmesi ve delîl mevcut olmadığı için de bunu alışkanlık edinmemesi gerekir. Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'صَدَقَ اللّٰهُ/Allah doğruyu söylemiştir]'** şeklindeki kavli, bu hususta değildir.
Bu âyetin anlamı ancak şudur ki Allah (عز وجل), Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e, Allah'ın Tevrât'ta ve diğer büyük kitâblarında beyan ettiği şeyler husûsunda doğru söylediğini; Allah'ın, Kitâb-ı Azîmi Kur'ân'da kullarına beyan ettiği hususlarda sadık olduğunu onlara açıklamasını emretmiştir. Fakat bu, Kur'ân okuduktan sonra veya âyet okuduktan sonra, veya bir sûre okuduktan sonra 'sadakAllahu'l-Azîm' demenin müstehab olduğuna delîl değildir." [Bknz.: Yayınlarımızdan "Kur'ân Okuduktan Sonra 'SadakAllahu'l-azîm' Demenin Hükmü"]

[227] İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[بكة/Bekke]'**: Beyt'in yeridir ve **'[مكة/Mekke]'** beldenin sâir bölümleridir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Âl-i İmran Suresi'nin 96. ayetinin tefsirinde]

[228] İmâm Hâkim (رحمه الله), Enes (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e, Allah (عز وجل)'nin: **'مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيلًا]/Ve kimin onun yoluna gücü yeterse]'** kavli hakkında suâl edildi ve şöyle denildi: 'Sebîl/Yol nedir?' Buyurdu ki: **'Azık ve binektir.'**" [Ebu AbdİllahMuhammed bin AbdİllahelHâkim en-Nisâbûrî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (442.); Hâkim hadîsin Müslim'in şartına göre sahîh olduğunu belirtmiştir]

De ki: 'Ey Kitâb ehli! Niçin îmân edenleri Allah'ın yolundan -eğriliğini arzulayarak- alıkoyuyorsunuz? Ve siz şâhidlersiniz. Ve Allah amellerinizden gâfil değildir.(99)

Ey o îmân edenler! Eğer o Kitâb verilenlerden bir fırkaya itaat ederseniz, îmân etmenizin ardından sizi kâfirlere döndürürler.(100)

Ve nasıl küfredersiniz? Ve sizin üzerinize Allah'ın âyetleri tilâvet ediliyor ve içinizde O'nun Resûlu var. Ve kim Allah'a sarılırsa, artık Sırât-ı Mustakîm'e[229] hidâyet edilmiştir.(101)

Ey o îmân edenler! Allah'a hakk takvâ ile takvâ edin ve siz Müslümanlar olmanın dışında ölmeyin.(102)

Ve Allah'ın ipine cemîân îtisam edin. Ve fırkalaşmayın[230] ve Allah'ın üzerinizdeki nimetini tezekkür edin. Siz birbirinize düşmanlar idiniz de kalblerinizi birleştirdi. Böylece O'nun nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz. Ve siz, bir ateş çukurunun kenarında idiniz de oradan sizi kurtarmıştı. İşte Allah, âyetlerini sizin için böyle beyân eder. Umulur ki siz hidâyet bulursunuz.(103)

Ve sizden, hayra dâvet eden ve mârûfu emreden ve münkerden nehyeden bir ümmet olsun. Ve işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(104)[231]

Ve kendilerine beyyineler gelmesinin ardından o fırkalaşan ve ihtilâf edenler gibi olmayın. Ve işte onlar, onlar içindir azîm bir azâb.(105)

---

[229] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[الصراط/Sırât]'** Yoldur. **'[المستقيم/Mustakîm]'** (ise) **'[الصراط/Sırât]'**ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Sûresi, 6. âyetin tefsîrinde]
İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Selef, **'[صِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** ve ehlini Ebu Bekir, Ömer ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbı olarak tefsîr etmişlerdir. Allah (سبحانه وتعالى) onlardan râzı olsun. **'[صِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** tıpkı tefsîr ettikleri gibidir. Nitekim o **'[صِّرَاطَ/Sırât]'** onların üzerinde oldukları yoldu. Aynı şekilde Nebîleri (صلى الله عليه وسلم)'in yoluydu." [Ebî AbdİIlah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 1. cilt, 94. sayfa]

[230] Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى), mü'minlerin hepsine, O'nun ipine topluca i'tisâm etmelerini/sarılmalarını ve tefrikaya düşmemelerini emretmiştir. Buradaki: **'[حَبْلِ/ip]'** kelimesi, Allah'ın Kitâbı, Allah'ın dîni, İslâm, ihlâs, Allah'ın emri, Allah'ın ahdi, Allah'a itaat ve cemaat olarak tefsîr edilmiştir. Bu mânâların hepsi, sahabe ve dîn gününe kadar ihsân ile onlara ittibâ eden tâbiînden nakledilmiştir ve hepsi de sahîhtir. Şüphesiz ki Kur'ân, İslam dîni ile emretmektedir. Bu da Allah ahdi, Allah emri ve Allah'a itaattir. Allah ipine topluca i'tisâm etmek ise ancak Cemaat dâhilinde olabilir." [Ebu'l-Abbâs Ahmed ibn AbdulHalîm ibn Teymiyye, Minhâcu's-Sunne en-Nebeviyye, 5. cilt, 133.-134. sayfalar]

[231] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى) bu ayette felâhı onlara has kılmıştır, kendileri dışındakilere değil, sadece hayra dâvet eden, mârûfu emreden ve münkerden nehyedenlere felâhı mahsus kılmıştır. Hayra dâvet edenler ise, onlar, falan ve filanın görüşüne değil, Kitâb'a ve Sünnet'e dâvet edenlerdir." [İbn Kayyim el-Cevziyye, Îlâmu'l-Muvakkıîn an Rabbi'l-Âlemîn, 2. cilt, 224. sayfa]

Vecihlerin beyazlaşacağı ve vecihlerin kararacağı gün. Bunun üzerine o vecihleri kararanlara gelince (denir ki)**: 'Îmân etmenizin ardından küfür mü ettiniz? O halde küfretmiş olmanızdan dolayı tadın azâbı.'(106)**

Ve o vecihleri beyazlaşanlara gelince, artık Allah'ın rahmeti içerisindedirler, onlar orada muhalledlerdir.(107)

Bunlar Allah'ın âyetleridir. Onları senin üzerine hakk olarak tilâvet ediyoruz. Ve Allah, alemlere zulmetmeyi murâd etmez.(108)

Ve semâlardakiler ve Arz'dakiler Allah'ındır. Ve işler Allah'a rücû ettirilir.(109)

Siz, insanlar için ihrâc edilmiş en hayırlı ümmet oldunuz.[232] **Mârûfu emredersiniz ve münkerden nehyedersiniz ve Allah'a îmân edersiniz. Ve eğer Kitâb ehli îmân etseydi, elbette onlar için hayır olurdu. Onlardan îmân edenler vardır ve onların ekserîsi fâsıklardır.(110)**

Onlar size ezâdan başka asla bir zarar veremezler. Ve eğer sizinle kıtal ederlerse size arkalarını dönerler. Sonra nusret edilmezler.(111)

Onlar nerede bulunsalar üzerlerine zillet darb edilmiştir. Allah'tan bir ipe ve insanlardan bir ipe (tutunanlar) **müstesnâ.**[233] **Onlar Allah'tan bir gazaba uğradılar ve onların üzerine bir miskinlik darb edildi. Bu, onların Allah'ın âyetlerine küfrettiklerinden ve enbiyâyı haksızlıkla katlettiklerinden idi. Bu, isyân etmelerinden ve haddi aşmış olduklarından dolayıdır.(112)**

Müsâvî değildirler, Kitâb ehlinden kâim bir ümmet vardır, gece saatlerinde Allah'ın âyetlerini tilâvet ederler ve onlar secde ederler.(113)

Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân ederler. Ve mârûfu emrederler ve münkerden nehyederler ve hayırlarda yarışırlar. Ve işte onlar sâlihlerdendirler.(114)

Ve hayırdan ne fiil ederlerse, artık asla küfrâna uğramıyacaklardır.[234] **Ve Allah muttakîleri ilmedendir.(115)**

---

[232] İmâm İbn Ebî Âsım (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **'"[كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ/Siz, insanlar için ihrâc edilmiş en hayırlı ümmet oldunuz.]'** Onlar ki, Muhammed (صلى الله عليه وسلم) ile beraber Medîne'ye hicret edenlerdir." [Ebu Bekr Ahmed bin Amr ibn Ebî Âsım, Kitâbu's-Sunne (1521.); İsnâdı sahîhtir. Ricâli, Buhâri ve Müslim ricâlidir.]

[233] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ أَيْنَ مَا ثُقِفُوا إِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ]/Onlar nerede bulunsalar üzerlerine zillet darb edilmiştir. Allah'tan bir ipe ve insanlardan bir ipe** (tutunanlar) **müstesnâ.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Allah'tan bir ahid ve insanlardan bir ahid müstesnâ." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 452. sayfa]

[234] (amellerine karşı) nankörlüğe uğramıyacaklardır

Muhakkak ki, o küfredenler, ne malları ve ne (de) **evlâdları Allah'a karşı bir şeye onlara asla fayda vermez. Ve işte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(116)**

Bu dünyâ hayatında infâk ettiklerinin meseli, bir rüzgâr meseli gibidir, onda (kavurucu) **bir soğukluk vardır. Nefislerine zulmeden bir kavmin harsına**[235] **isâbet etmiştir. Artık onu helak etmiştir. Ve Allah onlara zulmetmedi ve lâkin onlar nefislerine zulmediyorlar.(117)**

Ey o îmân edenler! Dûnunuzdan[236] **sırdaş ittihaz etmeyin. Onlar size fenalık etmekten geri durmazlar. Size sıkıntı vereni arzu ederler. Buğzları ağızlarından ortaya çıkmıştır. Ve sadırlarının gizlediği daha büyüktür. Sizin için âyetleri beyân ettik, eğer siz akleden iseniz.(118)**

İşte siz öyle kimselersiniz ki, onlara muhabbet edersiniz ve onlar size muhabbet etmez. Ve Kitâb'ın tümüne îmân edersiniz. Ve onlar size mülâki olduklarında derler ki: 'Îmân ettik.' Ve halvet olduklarında size gayzlarından parmaklarının uçlarını ısırırlar. De ki: 'Gayzınızla ölün!' Muhakkak ki Allah, sadırların özüne Âlîm'dir.(119)

Size bir iyilik temâs ederse onları üzer. Ve size bir kötülük isâbet ederse onunla ferahlanırlar. Ve eğer sabreder ve takvâ ederseniz, onların tuzağı size bir şey ile zarar veremez. Muhakkak ki Allah, onların amel ettiklerine Muhît'tir.(120)

Ve ehlinden erkenden ayrıldığında mü'minleri kıtal için uzgun yerlere yerleştiriyordun. Ve Allah Semî'dir, Alîm'dir.(121)

Hani sizden iki tâife çözülmeye yüz tutmuştu. Ve Allah onların velîsiydi. Ve Allah üzere o halde mü'minler tevekkül etsinler.(122)

Ve andolsun ki, Allah size Bedir'de -ve siz daha az olduğunuz halde-[237] **nusret etti. Artık Allah'a takvâ edin, umulur ki siz şükredersiniz.(123)**

Hani sen mü'minlere diyordun ki: 'Rabbinizin, inzâl edilmiş üç bin melâike ile size imdâd etmesi size kifâyet etmez mi?'(124)

---

235 ekinine

236 İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[مِنْ دُونِكُمْ/Dûnunuzdan]'** Yani: Müslümanların gayrından." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 314. sayfa]
Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مِنْ دُونِكُمْ/Dûnunuzdan]'** Yani: Sizin gayrınızdan." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âl-i İmrûn Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 96. sayfa]

237 Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir. Şöyle demiştir: "**'[أَذِلَّةٌ/ezilletun]'**: Zelîl (sözcüğünün) çoğuludur. Ve bununla aded azlığını murâd etmiştir. Çünkü onlar 313 kişi idiler. Nihâyet adedleri az olmasına rağmen Allah onlara nusret etti." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 98. sayfa]

Bilâkis, eğer siz sabreder ve takvâ eder ve onlar size bu cihetlerinden[238] gelirlerse, Rabbiniz size beşbin nişanlı melâike ile imdâd edecektir.(125)

Ve Allah onu -sizin için bir büşrâ ve kalblerinizin onunla tatmin olması için haric- yapmamıştır. Ve Allah'ın indinden başka nusret yoktur, Azîz'dir, Hakîm'dir.(126)

O küfredenlerden bir tarafı kesmesi veya onları perişan etmesi için. Böylece umutsuz olarak dönsünler.(127)

Senin için emirden bir şey yoktur. Ya onların tevbesini kabul eder veya onlara azâb eder. Artık muhakkak ki onlar zâlimlerdir.(128)

Ve semâlardakiler ve Arz'dakiler Allah'ındır. Dilediğini mağfiret eder ve dilediğine azâb eder. Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(129)

Ey o îmân edenler! Kat kat ribâ yemeyin. Allah'a takvâ edin, umulur ki siz felâh bulursunuz.(130)

Ve kâfirler için o hazırlanmış ateşten vikâye edin.(131)

Ve Allah'a ve Resûl'e itaat edin, umulur ki siz rahmete erdirilirsiniz.(132)[239]

Ve Rabbinizden bir mağfirete ve genişliği semâlar ve Arz (kadar) **olan, muttakîler için hazırlanmış Cennet'e koşun.(133)**

Onlar ki, bollukta ve darlıkta infâk ederler ve gayzlarını yutarlar ve insanları afvederler. Ve Allah muhsinlere muhabbet eder.(134)

Ve onlar ki, fuhşiyyât fiil ettiklerinde veya nefislerine zulmettiklerinde Allah'ı zikrederler. Hemen günahları için istiğfâr ederler. Ve Allah'tan başka kim günahları mağfiret eder? Ve onlar, fiil ettikleri üzerine -ve onlar ilmederlerken- ısrar etmezler.(135)

İşte onlar, onların karşılığı, Rabblerinden bir mağfiret ve altlarından nehirler cereyân eden Cennetlerdir. Orada muhalledlerdir. Ve amel edenlerin ecri ne güzeldir.(136)

---

[238] Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir. Der ki: "**'[مِنْ فَوْرِهِمْ هٰذَا/Bu fevrlerinden]'** Bu cihetlerinden." [Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, Ebî AbdİllahMuhammed ibn AbdİllahibnEbîZemenîn, 1. cilt, 316. sayfa]

[239] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى) buyurdu ki: **'[وَاَطِيعُوا اللّٰهَ/Ve Allah'a itaat edin]'** Yani Allah (سبحانه وتعالى)'a farzlarda itaat edin. **'[وَالرَّسُولَ/ve Resûle]'** Sünnetlerde (Resûl'e itaat edin). **'[لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ/umulur ki siz rahmete erdirilirsiniz]'** Yani: Tâ ki Allah size rahmet etsin." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Âl-i İmran Suresi'nin 132. ayetinin tefsirinde]

Sizden önce sünnetler gelip geçmiştir.[240] **Artık Arz'da seyr edin de tekzîb edenlerin âkibeti nasıl oldu nazar edin.(137)**

Bu, insanlar için bir beyândır. Ve muttakîler için bir hidâyet ve bir mev'izedir.(138)

Ve gevşemeyin ve hüzünlenmeyin. Ve siz üstünsünüz, eğer mü'minler iseniz.(139)[241]

Eğer size bir yara temâs etmişse, öylece o kavme (de) **onun misli yara temâs etmiştir. Ve o günleri Biz insanlar arasında döndürürüz. Ve** (bu) **Allah'ın o îmân edenleri ilmetmesi ve sizden şâhidler ittihaz etmesi içindir. Ve Allah zâlimlere muhabbet etmez.(140)**

Ve (bu) **Allah'ın o îmân edenleri arındırması ve kâfirleri yok etmesi içindir.(141)**

Yoksa siz Cennet'e dâhil olacağınızı mı hesab ediyorsunuz? Ve Allah'ın o sizden cihâd edenleri ilmetmeden ve sabredenleri ilmetmeden?(142)

Ve andolsun ki, siz ölüme mülâki olmadan önce onu temennî ediyordunuz. İşte onu gördünüz ve siz nazar edi(p duru)**yordunuz.(143)**

Ve Muhammed bir Resûl'den başkası değildir. Ondan önce de resûller gelip geçmiştir. Şimdi ölürse veya katledilirse ökçelerinizin üzerine geriye mi döneceksiniz?[242] **Ve kim ökçesi üzerine geriye dönerse, o takdirde Allah'a asla bir şey zarar veremez. Ve Allah, şükredenlerin karşılıklarını verecektir.(144)**

Ve Allah izin vermedikçe bir nefis için ölme mümkün değildir. Belirli bir süreye göre yazılmıştır. Ve kim dünyâ sevâbını murâd ederse, ona ondan veririz. Ve kim Âhiret sevâbını murâd ederse, ona (da) **ondan veririz. Ve şükredenlerin karşılıklarını vereceğiz.(145)**

---

[240] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[سُنَنٌ/Sünnetler]'** Sünnet: Hayırda ve şerrde tâbi olunan yoldur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 360. sayfa]

Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir: Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ/Sizden önce sünnetler gelip geçmiştir.]** kavli hakkında demiştir ki: Küffâr ve mü'minler ve hayır ve şerr içerisinde." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 464. sayfa]

[241] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَلَا تَهِنُوا/Ve gevşemeyin]'** Yani zayıflık göstermeyin." **'[وَلَا تَحْزَنُوا وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ/ve hüzünlenmeyin. Ve siz üstünsünüz, eğer mü'minler iseniz.]'** Yani âkıbet ve nusret sizin içindir ey mü'minler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âl-i İmrân Sûresi, 139. âyetin tefsîrinde]

[242] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اَنْقَلَبْتُمْ عَلٰى اَعْقَابِكُمْ/ökçelerinizin üzerine geriye mi döneceksiniz?]'** Mânâsı: Îmân etmenizin ardından küffâr olarak mı irtidâd edeceksiniz?" [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Âl-i İmrân Suresi'nin 144. âyetinin tefsirinde]

Ve nebîlerden nicesi ile beraberlerinde birçok rabbaniler[243] **kıtâl etti de Allah yolunda kendilerine isâbet edenlerden gevşemediler ve zaafa düşmediler ve boyun eğmediler. Ve Allah sabredenlere muhabbet eder.(146)**

Ve onların söyledikleri şöyle demekten başka olmamıştır: 'Rabbimiz! Bizim günahlarımızı ve işimizdeki israfımızı mağfiret et ve ayaklarımızı sâbit kıl. Ve kâfirler kavmi üzerine bize nusret ver.'(147)

Böylece Allah onlara dünyânın sevâbını ve Âhiret sevâbının güzelliğini verdi. Ve Allah muhsinlere muhabbet eder.(148)

Ey o îmân edenler! Eğer o küfredenlere itaat ederseniz sizi topuklarınız üzerine çevirirler de hüsrana uğrayanlara dönersiniz.(149)

Bilakis! Mevlânız Allah'tır. Ve O, nusret verenlerin en hayırlısıdır.(150)

O küfredenlerin kalblerine korku ilkâ edeceğiz, hakkında bir sultân inzâl etmediğini Allah'a şirk koştuklarından dolayı.[244] **Ve onların me'vâları ateştir. Ve ne kötüdür zâlimlerin kalacağı yer.(151)**

Ve andolsun ki, Allah size olan vaadine sâdık kaldı, hani O'nun izniyle onları hissediyordunuz. Nihâyet muhabbet ettiğinizi size göstermesinin ardından siz yılgınlık gösterdiniz ve (verilen) **emirde nizâ ettiniz ve isyan ettiniz. Sizden kimi dünyâyı murâd ediyordu ve sizden kimi Âhiret'i murâd ediyordu. Sonra sizi ibtilâ etmek için sizi onlardan çevirdi. Ve andolsun ki sizden afvetti. Ve Allah mü'minler üzerine fazl sahibidir.(152)**

Hani siz yukarı doğru kaçışıyordunuz ve birine dönüp bakmıyordunuz. Ve Resûl sizleri arkanızdan dâvet ediyordu. Böylece sizi gamdan gama uğrattı ki, elinizden gidene hüzünlenmeyesiniz ve ne (de) **isâbet edene. Ve amel ettiklerinize Allah Habîr'dir.(153)**

Sonra gamın ardından üzerinize bir emniyet inzâl etti. İçinizden bir tâifeyi uyuklama sarıyordu. Ve bir tâife (de) **nefislerinin kaygısına düşmüştü. Allah hakkında haksız cahiliyye zannıyla zanda bulunuyorlardı. Diyorlardı ki: 'Bize bu emirden bir şey var mı?' De ki: 'Muhakkak ki emrin tümü Allah'ındır.' Onlar sana açıklamadıklarını kendi nefislerinde gizliyorlar. Derler ki: 'Eğer bizim için bu emirden bir şey olsaydı burada katledilmezdik.' De ki: 'Eğer sizler evlerinizde olsaydınız, o üzerlerine**

---

[243] İmâm Taberî hasen sened ile Âli ibn Talha'dan, o da İbn Abbas'tan şöyle dediğini tahric etmiştir: "**'[قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ/beraberlerinde birçok rabbaniler kıtâl etti]'** Topluluklar (kıtâl etti)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 467. sayfa]

[244] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا/hakkında bir sultân inzâl etmediğini Allah'a şirk koştuklarından dolayı.]'** Yani, üzerinde oldukları şirk (hâli) hakkında bir hüccet." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 319. sayfa]

katledilmeleri yazılanlar ölüp yatacakları yerlere elbette bâriz olurdu. Ve Allah, sadırlarınızdakini ibtilâ etmesi ve kalblerinizdekini arındırması için (böyle yapmıştır)**. Ve Allah, sadırların özüne Âlîm'dir.(154)**

Muhakkak ki, iki topluluğun karşılaştığı gün sizden o yüz çevirenler, şeytân ancak kesbettiklerinden bazısından dolayı onları kaydırmak istemişti. Ve andolsun ki Allah onlardan afvetti. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Halîm'dir.(155)

Ey o îmân edenler! O küfredenler ve kardeşleri için Arz'da darb ettiklerinde[245] **veya gazvede olduklarında: 'Bizim indimizde olsalardı ölmezlerdi ve ne** (de) **katledilirlerdi.' diyenler gibi olmayın. Allah, bunu kalblerinde bir hasret olarak kılmıştır. Ve Allah hayât verir ve öldürür. Ve Allah, amel ettiklerinize Basîr'dir.(156)**

Ve eğer Allah yolunda katledilir veya ölürseniz, elbette Allah'tan bir mağfiret ve rahmet, onların topladıklarından daha hayırlıdır.(157)

Ve eğer ölseniz veya katledilseniz, elbette Allah'a haşr edileceksiniz.(158)

İmdi Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın. Ve eğer kaba ve galiz kalbli olsaydın onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi. O halde sen onları afvet ve onlar için istiğfârda bulun ve onlar ile emirde müşavere et. Artık azmettiğinde, o zaman Allah üzere tevekkül et. Muhakkak ki Allah, tevekkül edenlere muhabbet eder.(159)

Eğer Allah size nusret verirse, o vakit size gâlib gelecek yoktur. Ve eğer sizi yardımsız bırakırsa, o takdirde kimdir o kimse ki, onun ardından size nusret eder? Ve Allah üzere o halde mü'minler tevekkül etsinler.(160)

Ve bir nebî için (emânete) **hıyânet etmesi olmaz. Ve kim hıyânet ederse, Kıyâmet Günü hıyânet ettiğiyle gelir. Sonra her nefse kesbettiği îfâ edilir. Ve onlar zulme uğratılmazlar.(161)**

Artık Allah'ın rızâsına tâbi olan kimse, Allah'tan hışma uğramış ve me'vâsı Cehennem olan kimse gibi midir? Ve (o) **ne kötü varış yeridir!(162)**

Onların Allah indinde dereceleri vardır. Ve Allah onların amel ettiklerini görücüdür.(163)

Andolsun ki Allah, mü'minler üzerine minnette bulunmuştur, içlerinde nefislerinden bir Resûl ba's ettiğinde. Üzerlerine O'nun âyetlerini tilâvet ediyor ve onları tezekkî

[245] İbn Ebi Hâtim (رحمه الله), Süddi (رحمه الله)'tan hasen sened ile Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[إِذَا ضَرَبُوا فِي الْأَرْضِ/ Arz'da darb ettiklerinde]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Bu, ticârettir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 474. sayfa]

ediyor. Ve onlara Kitâb'ı tâlim ediyor ve Hikmet'i.[246] **Ve oysa bundan önce, elbette mübîn bir dalâlet içinde idiler.(164)**

Ve iki mislini isâbet ettirdiğiniz bir musibet size isâbet ettiğinde mi: 'Bu nereden?' dediniz. De ki: 'O nefislerinizin indindendir.' Muhakkak ki Allah, her şey üzerine kadîrdir.(165)

Ve iki topluluğun karşılaştığı gün size isâbet eden de Allah'ın izniyle idi ve mü'minleri ilmetmesi içindi.(166)

Ve o münâfıklık[247] **edenleri ilmetmesi içindi. Ve onlara denildi ki: 'Gelin, Allah yolunda kıtâl edin veya müdâfaada bulunun.' Dediler ki: 'Biz kıtâlı ilmetseydik elbette size tâbi olurduk.' Onlar o gün, îmândan çok küfre daha yakındılar. Ağızlarıyla kalblerinde olmayanı söylüyorlar. Ve Allah gizlediklerini ilmedendir.(167)**

Onlar ki, kardeşleri için -ve oturup kaldıkları hâlde- dediler ki: 'Bize itaat etselerdi katledilmezlerdi.' De ki: 'Öyleyse nefislerinizden ölümü savın, eğer sâdıklar iseniz.'(168)

Ve Allah yolunda o katledilenleri mevtâlar hesâb etme. Bilakis hayattalardır, Rabbleri indinde rızıklandırılmaktalardır.(169)[248]

Allah'ın fazlından kendilerine verdiklerinden ferahlanırlar. Ve arkalarından kendilerine o ilhak etmemiş olanlara, üzerlerine bir korku olmayacağını ve hüzünlenmeyeceklerini tebşîr ederler.(170)

Ve Allah'tan bir nimet ve bir fazlı ve Allah'ın mü'minlerin ecrini zâyi etmeyeceğini tebşîr ederler.(171)

Onlar ki, kendilerine yara isâbet etmesinin ardından Allah'a ve Resûlu'ne icâbet ettiler. Onlardan o ihsân edenler ve takvâ edenler için azîm bir ecir vardır.(172)

---

246 İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ/Ve onlara Kitâb'ı tâlim ediyor]**' Kur'ân'ı. '**[وَالْحِكْمَةَ/ve Hikmet'i]**' Sünnet'i." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 332. sayfa]

247 İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Nifâk, hayrı açığa çıkarmak ve şerri gizlemektir. Ve bu çeşit çeşittir. Îtikâdî (nifâk): Bu, sahibini muhalleden Ateş'te bırakır. Ve amelî (nifâk): Bu, en büyük günahlardandır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Bakara Suresi, 9. âyetin tefsirinde]

248 İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Şu âyet Hamza ve ashâbı hakkında inzâl edilmiştir: '**[وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِى سَبِيلِ اللَّهِ اَمْوَاتًا بَلْ اَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ/Ve Allah yolunda o katledilenleri mevtâlar hesâb etme. Bilakis hayattalardır, Rabbleri indinde rızıklandırılmaktalardır.]**'" [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, Müstedrek (2/3494); Hâkim eserin Buhâri ve Muslim'i şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

Onlar ki, insanlar onlara: 'Muhakkak ki, insanlar sizin için toplandılar, o halde onlardan haşyet edin.' dediler de (bu söz) **onların îmânını ziyâde etti.**[249] **Ve dediler ki: 'Allah bize yeter ve** (O) **ne güzel vekîldir.'(173)**

Bunun üzerine onlara bir kötülük temâs etmeden Allah'tan bir nîmet ve bir fazl ile geri döndüler ve Allah'ın rızâsına tâbi oldular. Ve Allah azîm bir fazl sahibidir.(174)

İşte o şeytân sizi ancak velîleriyle korkutur.[250] **Öyleyse onlardan korkmayın ve Benden korkun, eğer mü'minler iseniz.(175)**

Ve o küfürde koşanlar seni hüzünlendirmesin. Muhakkak ki onlar Allah'a asla bir şey ile zarar veremezler. Allah onlar için Âhiret'te bir pay kılmamayı murâd ediyor. Ve onlar için azîm bir azâb vardır.(176)

Muhakkak ki, îmâna karşılık o küfrü satın alanlar, Allah'a asla bir şey ile zarar veremezler. Ve onlar için azîm bir azâb vardır.(177)

Ve o küfredenler, onlar için mühlet vermemizi onların nefisleri için bir hayır hesab etmesinler. Onlar için mühlet vermemiz ancak günahlarını ziyadeleştirmek içindir. Ve onlar için alçaltıcı bir azâb vardır.(178)

Allah, habîsi temizden temyiz edene kadar mü'minleri sizin üzerinde bulunduğunuz (hâl) **üzere bırakacak değildir. Ve Allah sizi gayba muttalî kılacak değildir. Ve lâkin Allah, resûllerden dilediğini seçer. O halde Allah'a ve resûllerine îmân edin. Ve eğer îmân eder ve takvâ ederseniz, o takdirde sizin için azîm bir ecir vardır.(179)**

Ve Allah'ın, fazlından kendilerine verdiklerine o cimrilik edenler, onun kendileri lehine bir hayır olduğunu hesab etmesinler. Bilakis o, onlar için bir şerrdir. Cimrilik ettikleri şey, Kıyâmet Günü boyunlarına dolanacaktır. Ve semâların ve Arz'ın mîrâsı Allah'ındır. Ve Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(180)

Andolsun ki, o: 'Muhakkak ki Allah fakîrdir ve bizler zenginiz.' diyenlerin sözünü Allah işitmiştir.[251] **Dediklerini ve enbiyâyı haksızlıkla katletmelerini yazacağız. Ve diyeceğiz ki: 'Tadın yakıcı azâbı.'(181)**

---

[249] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "Ve îmân husûsundaki kavle gelince: İman söz ve amel midir? Ziyâde ve noksan olur mu yoksa (onda) ziyâde ve noksan olma hâli yok mudur? Şüphesiz ki bu konuda doğru kavil, şöyle diyenlerin kavlidir: 'İman, söz ve ameldir; ziyâde ve noksan olur.' Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbından bir cemaatten bu şekilde gelmiştir. Mazideki din ve fazîlet ehli, bu (kavil) üzere olmuştur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Sarîh'us-Sunneh, 47. sayfa]

[250] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اِنَّمَا ذٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ اَوْلِيَاءَهُ/İşte o şeytân sizi ancak velîleriyle korkutur.]'** Yani, müşrik velîleriyle sizi korkutuyor." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 337. sayfa]

[251] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "**'[لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا اِنَّ اللّٰهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ اَغْنِيَاءُ/Andolsun ki, o: 'Muhakkak ki Allah fakîrdir ve bizler zenginiz.' diyenlerin sözünü Allah işitmiştir.]'** Hâlık, Bâri' Rabbimiz bize O'nun, Allah üzerine yalan söyleyen ve Allah'ın fakîr olduğunu zanneden kimsenin sözünü

Bu, ellerinizin takdîm ettiği ve Allah'ın kullara zulmedici olmaması yüzündendir.(182)

Onlar ki: 'Muhakkak ki Allah bize ateşin yiyeceği bir kurban getirinceye kadar bir Resûl'e îmân etmememizi ahdetti.' dediler. De ki: 'Benden önce beyyineler ile ve o söylediklerniz ile resûller gelmişti. O halde onları neden katlettiniz, eğer sâdıklar iseniz?'(183)

İmdi seni tekzîb ederlerse, gerçekten senden önce beyyineler ve zubur ve münîr Kitâb[252] **ile gelen resûller** (de) **tekzîb edilmişti.(184)**

Her nefis ölümü tadacaktır. Ve ancak Kıyâmet Günü ecirleriniz îfâ olunacaktır. Artık kim ateşten uzaklaştırılır ve Cennet'e dâhil edilirse, gerçekten başarıya ulaşmıştır. Ve dünyâ hayâtı aldatıcı bir metâdan başka değildir.(185)

Elbette mallarınız ve nefislerinizde ibtilâ edileceksiniz. Ve elbette sizden önce o Kitâb verilenlerden ve şirk koşanlardan birçok ezâyı işiteceksiniz. Ve eğer sabrederseniz ve takvâ ederseniz, o takdirde muhakkak ki bu azmedilecek işlerdendir.(186)

Ve hani Allah kendilerine o Kitâb verilenlerden şöyle misâk almıştı: 'Onu elbette insanlara beyân edeceksiniz ve onu gizlemeyeceksiniz.' Fakat onlar onu sırtlarının arkasına attılar ve onu az bir değere sattılar. Artık yaptıkları alış veriş ne kötüdür!(187)

Hesâb etme ki o ettikleriyle ferahlanan ve fiil etmedikleriyle övülmeye muhabbet edenler -artık hesâb etme ki-[253] **onlar azâbtan kurtulacaklar. Ve onlar için elîm bir azâb vardır.(188)**

Ve Allah'ındır semâların ve Arz'ın mülkü. Ve Allah, her şey üzerine kadîrdir.(189)

Muhakkak ki semâların ve Arz'ın halk edilmesinde ve gece ve gündüzün birbiri ardınca gelişinde, elbette akıl sahibleri için âyetler vardır.(190)

Onlar ki, kıyamdayken ve otururken ve yanları üzerindeyken Allah'ı zikrederler. Ve semâların ve Arz'ın halk edilişinde tefekkür ederler. (Derler ki:) **'Rabbimiz! Bunu bâtıl olarak halk etmedin. Sübhânsın, artık bizi Ateş'in azâbından vikâye et.'(191)**

---

işittiğini bildirmiştir. Allah, onların bu kavlini tekzîb etmekte, bunu onlara iâde etmekte; ve O'nun ganiyy/zengin, onların ise fakirler olduklarını haber vermektedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 107. sayfa]

[252] İmam İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[الزُّبُرِ/zubur]'** Ve bunlar, Resûllere indirilen sahifeler gibi semâdan alınmış olan kitâblardır. **'[وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ/ve münîr kitâb]'** Yani: Vazıh, açık." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âl-i İmran Suresi, 184. âyetin tefsirinde]

[253] Âyette de: **'[لَا تَحْسَبَنَّ/hesâb etme]'** lafzı iki defa kullanılmıştır. [tashih eden]

Rabbimiz! Sen kimi Ateş'e dâhil edersen, gerçekten onu rezil etmişsindir. Ve zâlimler için nusret ediciler yoktur.(192)

'Rabbimiz! Muhakkak ki biz, 'Rabbinize îmân edin.' diye îmâna nidâ eden bir münâdi işittik. Bunun üzerine îmân ettik. Rabbimiz! Artık günahlarımızı bize mağfiret et. Ve kötülüklerimizi bizden keffâretle. Ve bizi iyilerle beraber vefât ettir.'(193)

'Rabbimiz! Ve resûllerine vaad ettiklerini bize ver. Ve Kıyâmet Günü bizi rezil etme. Muhakkak ki Sen, vaadine muhâlefet etmezsin.'(194)

Bunun üzerine Rabbleri onlara icâbet etti ki: 'Ben, sizden erkek veya kadından, bir amel edenin amelini zâyi etmem. Bazınız bazısındandır. İmdi o hicret edenler ve diyârlarından ihrâc edilenler ve Benim yolumda eziyyet görenler ve kıtâl edenler ve katledilenler, elbette onlardan kötülüklerini keffâretleyeceğim. Ve elbette onları altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil edeceğim, Allah'ın indinden bir sevâb olarak. Ve Allah, sevâbın en güzeli O'nun indindedir.'(195)

O küfredenlerin beldeler içinde dönüp dolaşmaları seni aldatmasın.(196)

Az bir metâdır, sonra onların me'vâsı Cehennem'dir. Ve (o) **ne kötü bir döşektir.(197)**

Lâkin Rabblerine o takvâ edenler, onlar için altlarından nehirler cereyân eden Cennetler vardır, orada muhalledlerdir. Allah indinden bir konaklama yeri olarak. Ve Allah'ın indindeki iyiler için daha hayırlıdır.(198)

Ve muhakkak ki Kitâb ehlinden, Allah'a ve size inzâl edilene ve kendilerine inzâl edene elbette îmân edenler vardır. Allah'a huşû duyarlar, Allah'ın âyetlerini az bir değere satmazlar. İşte onlar, onlar içindir Rabbleri indinde ecirler. Muhakkak ki Allah, serî hesâbı görendir.(199)

Ey o îmân edenler! Sabredin ve sabırda yarışın ve ribât yapın ve Allah'a takvâ edin, umulur ki siz felâh bulursunuz.(200)[254]

[254] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Bu, ibâdet mekânına devam ve sebât etmedir. Ve denilmiştir ki: Namazın ardından namazı beklemektir." Devamla İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'Harbte düşmana karşı durup (nöbet beklemek)' ve 'diyâr-ı İslâm hudûtundaki gedikleri muhâfaza ederek, düşmanların Müslüman beldelere girmesine mâni olmak' cihetindeki mânâların murâd olunduğu da söylenmiştir ki, bu anlama teşvik zımnında hadisler vârid olmuş ve bu fiilin ne denli sevâb olduğu zikredilmiştir." Ve bu sure için son söz olarak şöyle der: "Âl-i İmrân Suresi'nin tefsîri nihâyete ermiştir. Ve Allah'adır hamd ve minnet. O'ndan Kitâb ve Sünnet üzere ölüm dileriz. Âmin." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âl-i İmrân Suresi, 200. âyetin tefsîrinde]

4. NİSÂ SÛRESİ (176 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Ey insânlar! Rabbinize takvâ edin. O ki, sizi bir nefisten halk etti ve ondan zevcesini halk etti ve ikisinden bir çok erkekler ve kadınlar yaydı. Ve Allah'a takvâ edin. O ki, Kendisiyle birbirinizden istekte bulunursunuz. Ve akrabalık (bağlarını koparmaktan sakının)**. Muhakkak ki Allah, üzerinizde gözetleyici olandır.(1)**

Ve yetimlere mallarını verin. Ve temizi habîs ile tebdîl etmeyin. Ve onların mallarını mallarınıza (katarak) **yemeyin. Muhakkak ki o, büyük bir suçtur.(2)**

Ve eğer yetimlerde adâletli olamayacağınızdan korkarsanız, o halde sizin için temiz olan kadınlardan ikişer ve üçer ve dörder nikâhlayın. Ve eğer adâletli davranmayacağınızdan korkarsanız o zaman bir (tane nikâhlayın) **veya sağ ellerinizin mâlik olduğu** (câriyeler ile yetinin)**. Bu, adâletten sapmamanıza daha ednâdır.(3)**

Ve kadınlara sadukâlarını[255] **gönül hoşluğu ile verin. Fakat nefislerinden ondan bir şeyi sizin için bağışlarlarsa o vakit onu âfiyetle, rahatça yiyin.(4)**

Ve Allah'ın o sizin için kaim kıldığı mallarınızı[256] **sefihlere vermeyin. Ve onları ondan rızıklandırın ve onları giydirin ve onlara mârûf söz söyleyin.(5)**

Ve yetimleri nikâha bâliğ olana kadar deneyin. O vakit kendilerinden bir rüşd hissetiğinizde, artık onlara mallarını verin ve onları büyüyecekler diye israf ederek ve aceleye getirerek yemeyin. Ve zengin olan artık iffetli olsun ve fakir olan da mârûf ile yesin. Artık mallarını onlara verdiğinizde, o zaman üzerlerinde şâhid bulundurun. Ve hesab görücü olarak Allah kâfidir.(6)

Vâlideynin ve akrabaların (mîrâs olarak) **bıraktıklarından erkekler için bir nasîb vardır. Ve vâlideynin ve akrabaların** (mîrâs olarak) **bıraktıklarından kadınlar için bir nasîb vardır. Onun az veya çoğundan farz kılınmış bir nasîb vardır.(7)**

Ve (mîrâs) **taksîm edilirken akrabalar ve yetîmler ve miskînler hazır bulunurlarsa, artık ondan onları rızıklandırın ve onlara mârûf söz söyleyin.(8)**

Ve haşyet etsinler onlar ki, arkalarından zayıf zürriyet bırakacak olsalardı, onların üzerine endişe edeceklerdi. O halde Allah'a takvâ etsinler ve doğru söz söylesinler.(9)

---

[255] mehirlerini

[256] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[الَّتِى جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا]/Allah'ın o sizin için kaim kıldığı mallarınızı]'** Yani geçiminiz ve dîninizin salâhı için." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nisâ Sûresi'nin 5. âyetinin tefsirinde]

Muhakkak ki, yetimlerin mallarını zulmen o yiyenler, karınlarına ancak bir ateş yerler. Ve onlar bir çılgın aleve yaslanacaklardır.(10)

Allah size evlâdlarınızda tavsiye ediyor ki: Erkek için, iki kadının payının misli. Fakat kadın (evlâdlar)**, ikinin fevkinde ise, o halde terekenin üçte ikisi onlara ve bir kız ise, o zaman ona yarısıdır. Ve ebeveyni için ikisinden her birine** (mevtânın) **terekesinden altıda bir eğer çocuğu varsa, fakat çocuğu yoksa ve ebeveyni ona varis oluyorsa, o zaman annesi için üçte bir vardır. Fakat ölenin kardeşleri varsa, o halde altıda biri annesi içindir.** (Bu paylaştırma mevtânın) **yapacağı vasiyyetin veya borcunun ardındandır. Babalarınız ve oğullarınız hangisi sizin için menfaatçe daha yakındır bilemezsiniz.** (Tüm bunlar) **Allah'tan bir farzdır. Muhakkak ki Allah Alîm, Hakîm olandır.(11)**

Ve zevcelerinizin çocukları yoksa terekelerinin yarısı sizin içindir. Fakat onların çocukları varsa, sizin için terekelerinin dörtte biri vardır. (Bu paylaştırma, ölen zevcelerinizin) **yapmış oldukları vasiyetin veya borcun ardındandır. Ve onlar için terekenizin dörtte biri vardır, eğer sizin çocuğunuz yoksa. Fakat sizin çocuğunuz varsa, o takdirde onlar için terekenizden sekizde biri vardır, yapmış olduğunuz vasiyyetin veya borcun ardından. Ve eğer kendisine varis olunan bir erkek veya bir kadının evlâdı ve babası olmaz ve bir erkek veya bir kız kardeşi bulunuyorsa, o takdirde onlardan herbirine altıda bir vardır. Fakat bundan daha çok iseler, o halde üçte birinde müşterektirler.** (Bu taksim varislere) **zarar vermeksizin, yapılan vasiyyetin veya borcun ardındandır.** (Bunlar size) **Allah'tan bir vasiyyettir. Ve Allah Alîm'dir, Halîm'dir.(12)**

İşte bunlar Allah'ın hudûtlarıdır. Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne itaat ederse, onu altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil eder, orada muhalledlerdir. Ve işte bu, azîm başarıdır.(13)

Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne isyân eder ve O'nun hudûtunu aşarsa, onu ateşe dâhil eder. Orada muhalledtir. Ve onun için alçaltıcı bir azâb vardır.(14)

Ve kadınlarınızdan o fuhuş yapanların aleyhlerine artık içinizden dört şâhid getirin. Böylece şehâdet ederlerse, o halde onları ölüm alıp götürünceye veya Allah onlar için bir yol kılıncaya kadar evlerde tutun.(15)

Ve o sizden onu işleyenlerin ikisine eziyyet edin. Fakat tevbe eder ve ıslâh olurlarsa, artık onlardan îrâz edin. Muhakkak ki Allah, Tevvâb,[257] **Rahîm olandır.(16)**

[257] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "'**[تَوَّابًا/Tevvâb]**' Yani: Kullarından dilediğini tevbe etmeye hazır kılandır. Ve '**[تَوَّابًا/Tevvâb]**'dır, yani tevbeyi kabul edendir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Suresi Tefsiri, 1. cilt, 132. sayfa]

Allah üzere tevbe ancak, o cehâletle bir kötülük işleyip, sonra yakından tevbe edenler içindir. Ve işte Allah, onların tevbesini kabul eder. Ve Allah Alîm, Hakîm olandır.(17)

Ve o kötülüğü amel edenlere tevbe yoktur. Nihâyet onlardan birine ölüm hazır olur, der ki: 'Muhakkak ki ben şimdi tevbe ettim.' Ve o ölenlere -ve onlar küffârdır- (tevbe onlara da) **yoktur. İşte onlara elîm bir azâb hazırlamışızdır.(18)**

Ey o îmân edenler! Kadınlara kerhen mîrâsçı olmanız sizin için helâl değildir. Ve verdiğinizin bazısını götürmeniz için onları sıkıştırmayın, mübeyyin bir fuhşiyyât ile gelmeleri müstesnâ. Ve onlarla mârûf ile geçinin. Fakat onları kerih görürseniz, o takdirde olabilir ki siz bir şeyi kerih görürsünüz ve Allah onda birçok hayır kılar.(19)

Ve eğer bir zevcenin yerine diğer bir zevce almak murâd ederseniz, onlardan birine kantarla (mehir) **vermiş olsanız, artık ondan birşey almayın, onu bühtân ederek ve mübîn bir günaha girerek alır mısınız?(20)**

Ve onu nasıl alırsınız? Ve bazınız bazısına kaynaşmıştınız. Ve sizden galîz mîsâk almışlardı.(21)

Ve babalarınızın nikâhladığı kadınlardan nikâhlamayın. Selefte[258] **olanlar haric. Muhakkak ki o fuhşiyyât ve iğrenç olandır ve kötü bir yoldur.(22)**

Sizin üzerinize (şunlarla nikâhlanmak) **harâm kılındı: Anneleriniz ve kızlarınız ve kız kardeşleriniz ve halalarınız ve teyzeleriniz ve erkek kardeşlerin kızları ve kız kardeşlerin kızları ve o sizi emziren** (süt) **anneleriniz ve süt emmeden kızkardeşleriniz ve kadınlarınızın anneleri ve onlarla** (zifâfa) **o duhûl etmiş olduğunuz kadınlarınızın, o hücrelerinizdeki üvey kızlarınız -fakat onlarla** (zifâfa) **dûhul etmediyseniz, o hâlde sizin üzerinize bir günah yoktur- ve o sizin sülbunuzdan olan oğullarınızın helâlleri ve iki kız kardeş arasını cemetmeniz.**[259] **Selefte olanlar hâric. Muhakkak ki Allah, Gafûr, Rahîm olandır.(23)**

Ve sağ ellerinizin mâlik olduğu müstesnâ, kadınlardan evli olanlar (ile evlenmeniz harâmdır)**.** (Bunlar) **Allah'ın üzerinize yazdığıdır. Ve bunların dışındakileri -iffetli ve zinadan kaçınarak- mallarınızla** (mehirlerini verip) **arzu etmeniz size helâl kılınmıştır.**

---

[258] Şeyh Hammûd bin Cabîr bin Mübârek el-Hârisî der ki: "**'[سلف/Selef]'** Takdim ettiğin/Senden önce geçen/Senden önce gelen her şey seleftir. Bu fiil '[سلف-يسلف-سلوفا/selefe-yeslufu-sulûfen]' şeklinde gelir. İbni Faris [Mu'cemu Mekâyîsi-l Lugat, İbni Fâris, 3/95] diyor ki: '[س, ل, ف/Sin, Lam, Fâ]' önce gelmek, geçmek anlamlarına delâlet eden bir köktür.'" [Hammûd bin Cabîr bin Mübârek el-Hârisî, Bid'atların Tenkidinde ve Bid'at Ehlini Dâvette Selef Menheci, 3.-4. sayfalar]

[259] İmam Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَاَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ/ve iki kız kardeş arasını cemetmeniz.]'** Bir erkeğin iki kız kardeşi aynı anda nikahlaması câiz değildir. İkisinin kardeşliği ister nesebten, ister süt emmeden olsun, durum değişmez. Fakat bir kadınla evlenip, sonra onunla bâin talak ile boşanırsa, onun kızkardeşiyle nikahlanması caiz olur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 191. sayfa]

O halde onlardan faydalandınızsa, artık onlara bir farz olan ücretlerini verin. Ve farzın ardından rızâlaştığınız hakkında üzerinize bir günah yoktur. Muhakkak ki Allah, Alîm, Hakîm olandır.(24)

Ve sizden kim hür mü'mineleri nikâhlayacak bir bolluğa güç yetiremezse, o halde sağ ellerinizin mâlik olduğu mü'min cariyelerinizden (alsın)**. Ve Allah îmânınızı ilmedendir. Bazınız bazısındandır. O halde onları, ehillerinin izniyle nikâhlayın. Ve onlara mârûf ile -iffetli yaşamaları, zinadan kaçınmaları ve gizli dost ittihaz etmemeleri** (şartıyla)**- ücretlerini verin. Fakat evlendiklerinde, buna rağmen bir fuhuş ile gelirlerse, artık onlar üzerine hür kadınlar üzerine olan azâbtan yarısıdır. Bu, sizden sıkıntıya düşmekten haşyet eden içindir. Ve sabretmeniz sizin için daha hayırlıdır. Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(25)**

Allah, size beyân etmeyi ve sizi, o sizden öncekilerin sünnetlerine hidâyet etmeyi ve tevbenizi kabul etmeyi murâd ediyor. Ve Allah, Alîm'dir, Hakîm'dir.(26)

Ve Allah tevbenizi kabul etmeyi murâd ediyor. Ve o şehvetlere tâbi olanlar azîm bir meyil ile meyletmenizi murâd ederler.(27)

Allah sizden hafifletmeyi murâd eder. Ve insân zayıf halk edilmiştir.(28)

Ey o îmân edenler! Mallarınızı aranızda bâtıl ile yemeyin, sizden (karşılıklı) **rızâ ile bir ticâret olması müstesnâ.Ve nefislerinizi katletmeyin. Muhakkak ki Allah, sizin için Rahîm olandır.(29)**

Ve kim düşmanlık ve zulüm ile bunu fiil ederse, o takdirde onu ateşe yaslayacağız. Ve bu, Allah'ın üzerine kolay olandır.(30)

Eğer siz kendisinden nehyedildiğiniz kebâirden ictinâb ederseniz, sizden kötülüklerinizi keffâretleriz.[260] **Ve sizi kerîm bir müdhale dâhil ederiz.(31)**[261]

---

[260] İmâm Hâkim (رحمه الله), Ebu Hureyre ve Ebu Saîd el-Hudrî (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) minber üzerinde bize hutbe îrad etti. Bunu müteâkiben üç defa: '**Nefsim elinde olana yemin olsun.**' buyurdu. Sonra sükût etti. Bunun üzerine bizden her birimiz, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in yemîninden dolayı hazîn bir şekilde yüzümüzü kapatıp ağlamaya başladık. Sonra buyurdu ki: '**Beş** (vakit) **namazı kılan ve Ramazan orucunu tutan ve yedi kebâirden/büyük günahtan ictinâb eden bir kul yoktur ki Kıyâmet Günü Cennetin kapıları ona ardına kadar açılacak olmasın.**' Sonra: '**[إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ/Eğer siz kendisinden nehyedildiğiniz kebâirden ictinâb ederseniz, sizden kötülüklerinizi keffâretleriz.]**' (âyetini) kıraat etti." [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, Müstedrek (2978.); Hâkim hadîsin Buhârî ve Muslim'in şartlarına göre sahîh olduğunu ve bunu tahrîc etmediklerini belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]
İmâm Kurtubî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) bu sûrede kebâirden/büyük günâhlardan nehyettiği anda, onlardan ictinâb etmeye karşılık küçük günâhları hafifleteceğini vaad etmektedir. Bu ise günâhların büyükleri ve küçükleri olduğuna delâlet eder. Te'vîl ehli/tefsîrciler cemaati ve fâkihler cemaati bu görüştedirler." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nisa Suresi'nin 31. âyetinin tefsîrinde]

[261] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا/Ve sizi kerîm bir müdhale dâhil ederiz.]**'

Ve Allah'ın kendisiyle bazınızı bazısı üzerine tafdîl ettiğini temennî etmeyin. Erkekler için kesbettiklerinden bir nâsib vardır ve kadınlar için kesbettiklerinden bir nâsib vardır. Ve Allah'tan fazlını isteyin. Muhakkak ki Allah, her şeye Alîm olandır.(32)

Ve hepsi için ebeveynin ve akrabanın ve o yeminlerinizi akdettiklerinizin terekelerinden mevâli[262] kıldık. O halde onlara nâsiblerini verin. Muhakkak ki Allah, her şey üzerine Şehîd[263] olandır.(33)

Erkekler, kadınların üzerinde kâimdirler,[264] Allah'ın, onların bazısını bazısı üzerine tafdîl ettiğinden dolayı ve mallarından infâk ettiklerinden dolayı. İmdi sâliha (kadın)**lar kânitâttırlar.[265] Allah'ın muhâfaza etmesi sebebiyle gaybı muhafaza ederler.[266] Ve nüşûz[267] etmesinden o korktuklarınıza, artık onlara vaaz edin ve onları yataklarında yalnız bırakın ve onları darb edin. Fakat size itaat ederlerse, artık onların aleyhine bir yol aramayın. Muhakkak ki Allah, Âliyy, Kebîr olandır.(34)[268]**

Ve eğer ikisinin arasında şikâktan[269] korkarsanız, o halde onun ehlinden[270] bir hakem ve onun ehlinden[271] bir hakem gönderin. Eğer ıslâhı murâd ederlerse, ikisinin arasında Allah muvaffak eder. Muhakkak ki Allah, Alîm'dir, Habîr'dir.(35)

Yani: Cennet'e." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 364. sayfa]

[262] mîrâsçılar

[263] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) kavli: **'[شَهِيدًا/Şehîd]'** Yani: Gözetici, her şey üzerine muttalî." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Suresi Tefsîri, 2. cilt, 283. sayfa]

[264] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ/erkekler kadınların üzerinde kâimdirler.]'** Yani: Onların te'dîbi üzerinde yetkilidirler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 207. sayfa]

[265] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ/İmdi sâliha** (kadın)**lar kânitâttırlar.]'** Yani: İtaat eden kadınlar. Ve şöyle de denilmiştir: Namaz kılan kadınlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 423. sayfa]

[266] İbn Ebi Hâtim, Alî ibn Ebi Talha'dan -hasen bir sened ile- Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[حافظات للغيب بما حفظ الله/Allah'ın muhafaza etmesi sebebiyle gaybı muhâfaza ederler.]'** hakkında İbn Abbâs'ın şöyle dediğini tahric etmiştir: "Kadınlar böyle olurlarsa, onlarla sulh içerisinde olunuz!" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 43. sayfa]

[267] kadının kocasına asi olması, isyan etmesi veya buğz etmesi

[268] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "Allah (عز وجل) buyurdu ki: **'[إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيًّا كَبِيرًا/Muhakkak ki Allah Âliyy, Kebîr olandır.]'** Yani: O halde ilmedin! Sizin kadınlar üzerine olan uluvvunuzdan daha âlîsi/âlâsı vardır. Bu da Allah (عز وجل)'nin uluvvu ve kibriyâsıdır. Öyleyse kadınlara büyüklük taslamayın, onlara karşı kibirlenmeyin. Çünkü sizin üzerinizde, sizden daha yüksek ve daha büyük olan vardır ki O, Allah (عز وجل)'dir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 294. sayfa]

[269] aralarının açılmasından

[270] erkeğin ailesinden

[271] kadının ailesinden

Ve Allah'a ibâdet edin ve O'na bir şeyi şerîk koşmayın. Ve vâlideyne ve karâbet sahibine ve yetîmlere ve miskînlere ve yakınlık sâhibi komşuya ve uzak komşuya ve yanınızdaki arkadaşa ve yolda kalmışa ve sağ ellerinizin mâlik olduğuna ihsân edin. Muhakkak ki Allah kurumlu, müftehir olana muhabbet etmez.(36)

Onlar ki, cimrilik ederler ve insanlara cimriliği emrederler ve Allah'ın onlara fazlından verdiğini gizlerler. Ve Biz, kâfirler için alçaltıcı bir azâb hazırladık.(37)

Ve onlar ki, mallarını insanlara riyâ için infâk eder ve Allah'a îmân etmezler ve ne (de) **Âhiret Günü'ne. Ve şeytân kime karîn**[272] **olursa, artık ne kötü bir karîndir.(38)**

Ve ne olurdu onlara, eğer Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân etseler ve Allah'ın onları rızıklandırdıklarından infâk etselerdi? Ve Allah onları ilmeden olandır.(39)

Muhakkak ki Allah zerre miskâli zulmetmez ve eğer bir hasene olsa onu kat kat artırır. Ve ledûnnundan[273] **azîm bir ecir verir.(40)**

Artık nasıldır (onların hali) **her ümmetten bir şâhid getireceğimiz ve seni de onların üzerine şâhid olarak getireceğimiz zaman.(41)**

O gün o küfredenler ve Resûl'e isyân edenler Arz'ın kendileri ile tesviye olunmasını arzu ederler. Ve Allah'tan bir hadîs[274] **gizleyemezler.(42)**

Ey o îmân edenler! Siz sarhoş iken dediğinizi ilmetmedikçe ve -yolcu olmanız müstesna- cünüb iken gusül etmedikçe namaza yaklaşmayın. Ve eğer marazlı veya bir sefer üzerinde iseniz veya sizden biriniz ayakyolundan gelirse veya kadınlara dokunub da bir su bulamazsanız, o zaman temiz bir toprağa teyemmüm edin, artık vecihlerinize ve ellerinize meshedin. Muhakkak ki Allah Afuvv,[275] **Gafûr olandır.(43)**

O Kitâb'tan bir nasîb verilmişleri görmedin mi? Onlar dalâleti satın alıyorlar ve sizin yoldan dalâlete düşmenizi murâd ediyorlar.(44)

Ve Allah, sizin düşmanlarınızı ilmeder. Ve velî olarak Allah kâfidir. Ve nasîr olarak Allah kâfidir.(45)

O yahûdilerden kelimeleri mevzilerinden tahrif edenler vardır. Ve dillerini eğip bükerek ve dinde ta'n ederek derler ki: 'İşittik ve isyan ettik ve işit, işitmez olası ve

---

[272] arkadaş, yoldaş

[273] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مِنْ لَدُنْهُ/ledûnnundan]'** Yani: İndinden." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Suresi Tefsîri, 1. cilt, 331. sayfa]

[274] söz

[275] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[عَفُوًّا/Afuvv]'** Muhakkak ki Allah kullarının günahlarına karşı Afuvv/Affedici olmaya devam etmektedir. O'na şirk koşmadıkları sürece onlardan çoğuna ceza vermeyi terketmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 4. cilt, 74. sayfa]

râinâ.'[276] **Ve eğer onlar: 'İşittik ve itaat ettik ve işit ve bize nazar et.' deselerdi, elbette onlar için daha hayırlı ve daha doğru olurdu. Ve lâkin Allah küfürlerinden dolayı onları lânetlemiştir. Artık azı müstesna îmân etmezler.(46)**

Ey o Kitâb verilenler! Sizin beraberinizdekini tasdik edici olarak inzâl ettiğimize îmân edin. Biz yüzleri silip de arkalarına çevirmemizden veya Cumartesi ashâbına lânet ettiğimiz gibi onlara lânet etmemizden önce. Ve Allah'ın emri fiil edilmiş olandır.(47)

Muhakkak ki Allah, kendisine şirk koşulmasını mağfiret etmez. Ve bunun dûnundakileri kim için dilerse mağfiret eder. Ve kim Allah'a şirk koşarsa, gerçekten azîm bir günahla iftirâ etmiştir.(48)

O nefislerini tezkiye edenleri görmedin mi? Bilakis Allah dilediğini tezkiye eder ve bir fetîl zulmedilmezler.(49)[277]

Nazar et, Allah'ın üzerine nasıl yalan iftirâ ediyorlar. Ve (bu)**, mübîn bir günah olarak kâfidir.(50)**

O Kitâb'tan bir nasîb verilmişleri görmedin mi? Onlar cibt ve tâğûta[278] **îmân ediyorlar. Ve o küfredenlere dediler ki: 'Bunlar o îmân edenlerden yolca daha hidâyettedirler.'(51)**

İşte onlar Allah'ın o lânet ettikleridir. Ve Allah kime lânet ederse, artık ona asla bir nusret edici bulamazsın.(52)

Yoksa onlar için Mülk'ten bir nasîb mi var? Fakat öyle olsaydı onlar insanlara bir nekîr[279] (bile) **vermezlerdi.(53)**

---

[276] bizi gözet

[277] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَتِيلًا/Fetîlen]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Çekirdek yarıldığı zaman ortaya çıkan şeydir: Çekirdeğin karnında olan şeydir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 65. sayfa]

[278] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "'**[الْجِبْتِ/Cibt]**': Dinde fâidesi olmayan her şeydir. Sihir, kehanet, tark (yere çizgiler çizmek suretiyle yapılan bir çeşit sihir), 'ıyâfe (kuşları kovmak, onları isimlerine, niteliklerine ve geçtikleri yerlere göre uğurlu veya uğursuz saymak mânâlarına gelir) ve benzeri şeylerin hepsi şüphesiz cibt dâhilindedir.

'[الطَّاغُوتِ/Tâğût]'a gelince: İnsana tuğyân ettiren her şey tâğûttur. Allah (سبحانه وتعالى), şöyle buyurmuştur: **'[وَالَّذِينَ كَفَرُوا اَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ/Ve o küfredenlerin, onların evliyâsı tâğuttur.]'** [Bakara Suresi, 257. âyet] Buna binâen, küfrün önderleri ve küfrün dâvetçileri tâğûtlardır. Ve şeytân tağuttur. Bunun için Umer (رضي الله عنه) şöyle demiştir: 'Cibt, sihirdir; ve tâğût, şeytândır.' Yani: şüphesiz ki sihir, cibtin türlerinden bir türdür; ve şeytân da tâğûtun türlerinden bir türdür. Tâğûtun genel tarifi ise, İbni Kayyim (رحمه الله)'ın zikrettiği gibidir: 'Kulun, ona sebep haddini aştığı her mabud veya tâbi olunan ya da itaat mercîsi, tâğûttur.'" [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 408. sayfa

[279] İmâm Taberî hasen sened ile Âli ibn Talha'dan, o da İbn Abbas'tan şöyle dediğini tahric etmiştir: "'**[نقيرا/Nekîr]**' Çekirdek üzerindeki noktadır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 66.

Yoksa onlar, Allah'ın fazlından insanlara verdiklerine mi hased ediyorlar? Gerçekten Biz İbrâhîm ailesine Kîtâb ve Hikmet[280] verdik ve onlara azîm bir mülk verdik.(54)

Böylece onlardan kimi ona îmân etmiştir ve kimi ondan alıkoymaktadır. Ve çılgın alevli Cehennem kâfidir.(55)

Muhakkak ki âyetlerimize o küfredenleri ateşe yaslayacağız. Her ne zaman cildleri pişse, azâbı tatmaları için onları başka cildler ile tebdîl edeceğiz. Muhakkak ki Allah Azîz, Hakîm olandır.(56)

Ve o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler, onları altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil edeceğiz, orada ebeden muhalledlerdir. Onlar için orada tâhir olan zevceler vardır. Ve onları gölgelendirecek bir gölgeye dâhil edeceğiz.(57)

Muhakkak ki Allah, emânetleri ehline iâde etmenizi ve insânlar arasında hükmettiğinizde adâletle hükmetmenizi emrediyor. Muhakkak ki Allah, onunla size ne güzel vaaz ediyor. Ve muhakkak ki Allah, Semî, Basîr olandır.(58)

Ey o îmân edenler! Allah'a itaat edin ve Resûl'e itaat edin ve sizden olan emir sâhiblerine.[281] O halde bir şeyde nizâ ederseniz, artık onu Allah'a ve Resûlu'ne döndürün, eğer siz Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân ediyor iseniz. Bu daha hayırlıdır ve tevîlin en güzelidir.(59)[282]

---

sayfa]

[280] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**[الْكِتَابَ/Kitâb]**' O, onların üzerine inzâl edilen Kitâb'tır. '**[الْحِكْمَةَ/Hikmet]**' Denilmiştir ki: O, Nübüvvet'tir. Ve (yine) denilmiştir ki: O, Sünnet'tir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 437. sayfa]

[281] İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın talebelerinden ve tâbiînin önde gelenlerinden Atâ ibn Ebî Rebâh (رحمه الله)'tan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ/Allah'a itaat edin ve Resûle itaat edin]'** kavli hakkında demiştir ki: "Allah'a ve Resûlu'ne itaat, Kitâb ve Sünnet'e ittibâdır. **'[وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ/ve sizden olan emir sâhiblerine]'** (hakkında da) şöyle demiştir: İlim ve fıkıh sâhiblerine." [Hasen bir eserdir. Hafız İbn AbdilBerr 'Câmi'ul-Beyâni'l-İlm ve Fadlihi'de (963.) nakletmiştir.]

[282] Yine Atâ ibn Ebî Rebâh (رحمه الله)'tan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَإِنْ تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ/O halde bir şeyde nizâ ederseniz, artık onu Allah'a ve Resûlu'ne döndürün]'** kavli hakkında şöyle demiştir: Allah'a (döndürmek): Allah'ın Kitâb'ına (döndürmektir). Ve Resûlu'ne (döndürmek): Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in Sünnet'ine (döndürmektir)." [Hasen bir eserdir. Hafız İbn AbdilBerr 'Câmi'ul-Beyâni'l-İlm ve Fadlihi'de (960.) nakletmiştir]

Şeyhulİslam İbn Teymiyye (رحمه الله) der ki: "Müslüman âlimlerin, üzerinde ittifak ettikleri asıl şudur: Müslümanların, hakkında nizâ ettikleri hususları Allah (سبحانه وتعالى)'ya ve Resûl (صلى الله عليه وسلم)'e döndürmeleri vâcibtir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 33. cilt, 32. sayfa]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "Selef ve halef, Allah'a döndürmenin O (جلاله جل)'nun Kitâb'ına döndürme olduğu ve Resûlu'ne döndürmenin ise hayatında kendisine ve vefatından sonra O (صلى الله عليه وسلم)'in Sünnet'ine döndürme olduğu üzerinde ittifak etmiştir." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Er-Risâletu't-Tebûkiyye, 47. sayfa]

Sana inzâl edilene ve senden önce inzâl edilene îmân ettiklerini o iddia edenleri görmedin mi? Tâğûta muhâkeme olmak murâd ediyorlar.[283] **Ve onlar ona küfretmekle emrolunmuşlardı. Ve şeytân onları uzak bir dalâlet ile dalâlete düşürmek murâd ediyor.(60)**

Ve onlara: 'Allah'ın inzâl ettiğine ve Resûl'e gelin' denildiğinde, münâfıkların senden uzaklaştıkça uzaklaştıklarını görürsün.(61)

Artık ellerinin takdim ettikleri yüzünden onlara bir musibet isâbet ettiğinde (halleri) **nasıl olur? Sonra sana gelirler, Allah'a yemin ederler** (ve derler ki:)**: 'Biz ancak ihsan**[284] **ve tevfîk**[285] **murâd ettik.'(62)**

İşte onlar, Allah'ın kalblerindekini ilmettiği kimselerdir. O halde onlardan îrâz et ve onlara vaaz et ve onlar için nefislerine beliğ söz söyle.(63)

Ve resûllerden -Allah'ın izniyle kendisine itaat edilmesi dışında- irsâl etmedik. Ve eğer onlar, nefislerine zulmettiklerinde sana gelip de Allah'tan mağfiret dileselerdi ve Resûl (de) **onlar için istiğfâr etseydi, elbette Allah'ı Tevvâb, Rahîm bulurlardı.(64)**

Fakat hayır! Rabbine andolsun, aralarında çekiştiklerinde seni hakem yapıp, sonra kazâ ettiğinden dolayı[286] **nefislerinde bir sıkıntı bulmadan tam bir teslîmiyyet ile teslîm olmadıkça îmân etmiş olmazlar.(65)**[287]

Ve eğer onların üzerine nefislerinizi katledin veya diyârınızdan hurûc edin diye yazsaydık, onlardan azı müstesnâ onu fiil etmezlerdi. Ve eğer onlar kendilerine vaaz edileni fiil etselerdi, elbette onlar için hayırlı ve daha şiddetli sebat verici olurdu.(66)

Ve o zaman elbette onlara ledûnnumuzdan[288] **azîm bir ecir verirdik.(67)**

---

[283] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'nın Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e ve evvelki nebîlere inzâl ettiklerine îmân ettiğini iddia eden, ama husûmetler faslında Allah'ın Kitâb'ı ve Resûl'un Sünnet'i gayrına muhakeme olan kimseler aleyhine Allah (عز وجل)'nin bir inkârıdır." İbn Kesîr (رحمه الله) devamla **'[الطَّاغُوتِ/tâğût]'** hakkında çeşitli görüş ve rivayetleri zikrettikten sonra demiştir ki: "Ve âyet tüm bunlardan daha umûmîdir. Bu itibarla âyet, muhakkak ki o Kitâb ve Sünnet'i terkederek bunların dışındaki bâtılları hakem kabul eden herkesi zemmetmektedir. Ve burada **[الطَّاغُوتِ/tâğût]'**tan murâd budur. Allah (سبحانه وتعالى): **'يُرِيدُونَ اَنْ يَتَحَاكَمُوا اِلَى الطَّاغُوتِ/Tâğûta muhâkeme olmak murâd ediyorlar]** buyurmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nisa Suresi, 60. âyetin tefsirinde]

[284] iyilik etmek

[285] ara bulmak

[286] verdiğinden hükümden dolayı

[287] Şeyhulİslam İbn Teymiyye (رحمه الله) der ki: "Müslümanların ittifâkı ile malumdur ki, insanlar arasında, dinlerine ve dünyalarına, dinlerinin asıl ve fürûsuna taalluk eden meselelerde zuhûr eden her hususta Resûl (صلى الله عليه وسلم)'in hakem tâyin edilmesi vaciptir. Nebî (صلى الله عليه وسلم), bir şey ile hükmettiği zaman, onların hiçbiri de nefsinde bir sıkıntı hissetmemeli ve hakkıyla teslîmiyyet göstermelidir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 7. cilt 37.-38. sayfalar]

[288] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "O (عز وجل)'nin **'[لَدُنَّا/ledûnnumuzdan]'**

Ve elbette onları Sırât-ı Mustakîm'e[289] **hidâyet ederdik.(68)**

Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne itaat ederse, o takdirde işte onlar, Allah'ın o kendilerine nimet verdiği nebîler ve sıddıklar ve şuhedâ ve sâlihlerle beraberdirler. Ve işte onlar ne güzel refîktirler.(69)

Bu fazl, Allah'tandır. Ve ilmeden olarak Allah kâfidir.(70)

Ey o îmân edenler! Tedbirinizi alın da bölük bölük neferlik edin veya cemîan neferlik edin.(71)

Ve muhakkak ki sizden elbette ağır davrananlar vardır. Fakat size bir musîbet isâbet ederse, der ki: 'Allah bana nimet verdi, o zaman onlarla beraber hazır bulunmadım.'(72)

Ve eğer size Allah'tan bir fazl isâbet ettiğinde -aranızda ve onun arasında sevgi olmamış gibi- elbette der ki: 'Keşke ben onlarla beraber olsaydım da azîm bir başarıyla başarıya ulaşsaydım.'(73)

Öyleyse o dünyâ hayatını Âhiret'e satanlar Allah yolunda kıtal etsinler. Ve kim Allah yolunda kıtal eder de katledilir veya gâlib gelirse, o takdirde ona azîm bir ecir vereceğiz.(74)

Ve sizin için ne var, Allah yolunda ve erkeklerden ve kadınlardan ve çocuklardan müstazaflar (için) **kıtâl etmiyorsunuz? Onlar ki şöyle derler: 'Rabbimiz! Bizi, ehli zâlim bu karyeden ihrâc et ve bizim için ledûnnundan bir velî kıl ve bizim için ledûnnundan bir nasîr kıl!'(75)**

O îmân edenler Allah yolunda kıtal ederler. Ve o küfredenler tâğût yolunda kıtal ederler. O halde şeytânın velîleri ile kıtal edin. Muhakkak ki şeytânın hilesi zayıf olandır.(76)[290]

O kendilerine: '(Kıtalden) **ellerinizi çekin ve namazı ikâme edin ve zekâtı verin.' denilenleri görmedin mi? Şimdi üzerlerine kıtal yazılınca, o zaman onlardan bir fırka**

---

kavli, yani indimizden (manâsına gelmektedir)." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Sûresi Tefsîri, 1. cilt, 494. sayfa]

[289] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'**[الصراط/Sırât]**' Yoldur. '**[المستقيم/Mustakîm]**' (ise) '**[الصراط/Sırât]**'ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Suresi, 6. âyetin tefsîrinde]

[290] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) buyurur ki: '**[اَلَّذِينَ اٰمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِى سَبِيلِ الطَّاغُوتِ/O îmân edenler Allah yolunda kıtal ederler. Ve o küfredenler tâğût yolunda kıtal ederler.]**' Yani mü'minler, Allah'a itaat ve O'nun rızâsı için kıtâl ederler. Ve kâfirler, şeytâna itaat için kıtâl ederler. Sonra Allah (سبحانه وتعالى) mü'minleri, O'nun düşmanlarına karşı kıtâle teşvik ederek: '**[فَقَاتِلُوا اَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ اِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا/O halde şeytânın velîleri ile kıtal edin. Muhakkak ki şeytânın hilesi zayıf olandır.]**' buyurur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nisa Suresi, 76. âyetin tefsirinde]

Allah'tan haşyet duyar gibi insanlardan haşyet duyar veya daha şiddetli bir haşyet. Ve derler ki: 'Rabbimiz! Niçin üzerimize kıtalı yazdın? Yakın bir zamana bize tehir etsen olmaz mıydı?' De ki: 'Dünya metâsı azdır. Ve Ahiret takvâ edenler için daha hayırlıdır. Ve size bir fetîl[291] **kadar zulmedilmez.'(77)**

Nerede olursanız ölüm sizi idrak edecektir, velev ki müşeyyed[292] **burclar içinde olsanız. Ve onlara bir iyilik isâbet ederse, derler ki: 'Bu, Allah indindendir.' Ve onlara bir kötülük isâbet ederse, derler ki: 'Bu, senin indindendir.' De ki: 'Hepsi Allah indindendir.'**[293] **Böyleyken bu kavme ne oluyor, neredeyse bir hadîsi**[294] **fıkhetmiyorlar?(78)**

Sana iyilikten isâbet eden, artık (o) **Allah'tandır. Ve sana kötülükten isâbet eden, artık** (o da) **nefsindendir. Ve seni insanlar için bir Resûl irsâl ettik. Ve Şehîd**[295] **olarak Allah kâfidir.(79)**

Kim Resûl'e itaat ederse, böylece Allah'a itaat etmiştir.[296] **Ve kim yüz çevirirse, o takdirde seni onların üzerine muhâfız irsâl etmedik.(80)**

Ve derler ki: 'İtaat ettik.' Fakat senin yanından ayrıldıklarında, onlardan bir taife senin o söylediklerinin gayrısını geceleyin kurarlar. Ve Allah geceleyin kurduklarını yazmıştır. Artık onlardan îrâz et. Ve Allah üzere tevekkül et. Ve vekîl olarak Allah kâfidir.(81)

Hâlâ onlar Kur'ân'ı tedebbür etmiyorlar mı? Ve eğer Allah'ın gayrının indinden olsaydı, elbette onda birçok ihtilâf bulurlardı.(82)

Ve onlara emniyet veya korkudan bir emir geldiğinde, onu yayarlar. Ve eğer onu Resûle ve onlardan olan ulu'l-emre götürselerdi, elbette onlardan o istinbat edenler

---

[291] **'[فَتِيلًا/fetîl]'** kelimesi için 49. âyete bakınız

[292] tahkim edilmiş, sağlamlaştırılmış

[293] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ/De ki: 'Hepsi Allah indindendir.']'** kavli hakkında demiştir ki:: "Nimetler ve musîbetler (hepsi Allah indindendir)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 8. cilt, 559. sayfa]

[294] sözü

[295] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) kavli: **'[شَهِيدًا/Şehîd]'** Yani: Gözetici, her şey üzerine muttalî." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 283. sayfa]

[296] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى), kulu ve Resûlu Muhammed (صلى الله عليه وسلم) hakkında haber veriyor ki: Kim ona itaat ederse, Allah'a itaat etmiştir ve kim ona isyân ederse, Allah'a isyân etmiştir. Bunun sebebi ancak şundan dolayıdır: **'[وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوٰى*اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحٰى/Ve o hevâdan nutuk etmez. O, kendisine vahyedilen bir vahiyden başkası değildir.]'**" [Necm Sûresi, 3.-4. âyetler] [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nisâ Sûresi, 80. âyetin tefsirinde]

onu ilmederlerdi. Ve eğer üzerinizde Allah'ın fazlı ve O'nun rahmeti olmasaydı, elbette azınız haric şeytâna tâbi olurdunuz.(83)

Artık Allah yolunda kıtâl et. Sen nefsinden başkasından mükellef değilsin. Ve mü'minleri teşvîk et. Ola ki Allah o küfredenlerin gücünü kırar. Ve Allah'ın gücü daha şiddetlidir ve cezası (da) **daha şiddetlidir.(84)**

Kim güzel bir şefaat ile şefaatta bulunursa onun için ondan bir nâsib vardır. Ve kim kötü bir şefaat ile şefaatta bulunursa onun için ondan bir pay vardır. Ve Allah, her şey üzerine Mukît[297] olandır.(85)

Ve bir selâm ile selâmlandığınızda, artık ondan daha güzeli ile selâmlayın veya ona (aynıyla) **karşılık verin.[298] Muhakkak ki Allah, her şey üzerine Hasîb[299] olandır.(86)**

Allah, O'ndan başka ilâh yoktur. Elbette sizi Kıyâmet Günü'ne cem edecektir, onda kuşku yoktur. Ve hadîsce,[300] Allah'tan daha sâdık kimdir?(87)[301]

O halde sizin için ne var münâfıklar hakkında iki bölük oldunuz?[302] Ve Allah, kesbettiklerinden dolayı onları baş aşağı etmiştir. Allah'ın dalâlete düşürdüğüne

---

[297] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle der: **'[مُقِيتًا/Mukît]'** kavlinin mânâsı ya muktedir ya da koruyandır. Bazıları şöyle demiştir: **''[مُقِيتًا/Mukît]'** Yani: Koruyan.' Ve bazıları da şöyle demiştir: **''[مُقِيتًا/Mukît]'** Mânâsı: Muktedir.' İki tarafın da kelâmı sahihtir. Nitekim bu kelime Arab dilinde iki mânâda da gelmiş olup, ikisinin arasında bir çelişki yoktur." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Suresi Tefsîri, 2. cilt, 28. sayfa]

[298] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: **'''[وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ/Ve bir selâm ile selâmlandığınızda]'** Müfessirlerin çoğuna göre buradaki **'[تحية/tahiyye]'** kelimesi ile murâd olunan mânâ selâmdır. **'[تحية/Tahiyye]'** kelimesinin aslı: Birinin hayâtı için, yaşaması için duâ etmektir. Şerîatte o, selâmdan ibarettir. Selâm ise: 'Selâmete çağırmak, esenliğe dâvet etmek ve bunun için duâ etmektir.' **'[فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا/artık ondan daha güzeli ile selâmlayın veya ona** (aynıyla) **karşılık verin.]'** Bununla şunu murâd etmiştir: Verilen selâmın daha güzeli ile veya aynısıyla karşılık verin. Birisi 'Es-selâmu aleyke/Selâm üzerine olsun!' dediğinde, müstehâb olan senin: 'Ve aleyke's-selâmu ve rahmetUllâh/Selâm ve Allah'ın rahmeti üzerine olsun!' şeklinde onun selâmını almandır. Eğer birisi 'Es-selâmu aleyke ve rahmetUllâh/Selâm ve Allah'ın rahmeti üzerine olsun!' diye selâm verirse sen: 'Ve aleykumu's-selâmu ve rahmetUllâhi ve berekâtuh/Selâm, Allah'ın rahmeti ve bereketleri üzerinize olsun!' dersin. En güzeli budur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 456. sayfa]

[299] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا/Muhakkak ki Allah her şey üzerine Hasîb olandır.]'** kavli, yani herkesi hesâba çekecektir. Allah, her şeyin Hasîbi'dir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Sûresi Tefsiri, 2. cilt, 40. sayfa]

[300] sözce, söz bakımından

[301] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: **'''[لَا رَيْبَ فِيهِ/Onda kuşku yoktur]'** Onda şekk yoktur. **'[وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا/Ve hadîsce, Allah'tan daha sâdık kimdir?]'** Yani: O'ndan daha sâdık biri yoktur." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 393. sayfa]

[302] İmâm Tirmizî (رحمه الله), Zeyd bin Sâbit (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Uhud günü Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbından (bir kısmı) rücû etmişlerdi. O vakit insânlar onlar hakkında iki fırka oldular, onlardan bir fırka dedi ki: 'Onları katledin!' Ve bir fırka dedi ki: 'Hayır!' Bunun üzerine bu âyet inzâl edildi: **'[فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ/O halde sizin için ne var münâfıklar hakkında iki bölük oldunuz?]'** Ve buyurdu ki: '**Muhakkak ki o** (Medîne)**, temizdir.'** Ve şöyle buyurdu: '**Muhakkak ki o** (Medîne)**, ateşin**

hidâyet etmek mi murâd ediyorsunuz? Ve Allah, kimi dalâlete düşürürse, artık sen onun için asla bir yol bulamazsın.(88)

Onlar, küfrettikleri gibi sizin (de) **küfretmenizi arzu ettiler, böylece müsâvî olasınız. O halde onlar Allah yolunda hicret edinceye kadar onlardan velî ittihaz etmeyin. Fakat yüz çevirirlerse, o takdirde onları yakalalayın ve bulduğunuz yerde onları katledin. Ve onlardan bir velî ittihaz etmeyin ve ne** (de) **bir nasîr.(89)**

Sizin aranızda ve onların aralarında misâk bulunan bir kavme o vâsıl olanlar veya sizinle kıtâl etmeye ya da kavimleriyle kıtâl etmeye sadırları daralıp size gelenler müstesnâ. Ve eğer Allah dileseydi, elbette onları üzerinize musallat ederdi de sizinle kıtal ederlerdi. O halde şayet onlar sizden uzak durur, artık sizinle kıtal etmezler ve size barış teklif ederlerse, o zaman Allah sizin için onların aleyhinde bir yol kılmamıştır.(90)

Başkalarını bulacaksınız, onlar sizden emin olmayı ve kavimlerinden emin olmayı murâd ederler. Her ne zaman fitneye döndürülseler onun içine başaşağı atılırlar. Artık onlar sizden çekinmezler ve size barış teklif etmezler ve ellerini (kıtaldan) **çekmezlerse, artık onları nerede bulursanız yakalayın ve katledin. Ve işte siz, sizin için onların aleyhine mübîn bir sultân kıldık.(91)**[303]

Ve bir mü'minin bir mü'mini katletmesi olamaz, hatâen müstesnâ. Ve kim bir mü'mini hatâen katlederse mü'min bir rakabeyi[304] **hürriyetine kavuşturması ve onun ehline teslîm edilecek bir diyet vermesi gerekir. Meğer ki** (maktulun ailesi) **tasadduk etsinler. Fakat** (maktul) **size düşman bir kavimden olursa ve o mü'min** (ise) **o zaman mü'min bir rakabeyi hürriyetine kavuşturması gerekir. Ve eğer sizin aranızda ve onların aralarında misâk bulunan bir kavimden ise, o vakit onun ehline teslim edilecek bir diyet vermesi ve mü'min bir rakabeyi hürriyetine kavuşturması gerekir. Artık kim bunları bulamazsa o halde ardarda iki ay oruç tutsun.** (Bu,) **Allah'tan bir tevbedir. Ve Allah Alîm, Hakîm olandır.(92)**

Ve kim bir mü'mini kasden katlederse, artık onun cezası Cehennem'dir, orada muhalledtir. Ve Allah onun üzerine gazab etmiş ve ona lânet etmiş ve onun için azîm bir azâb hazırlamıştır.(93)

---

demirin kirini attığı gibi kiri atar.'" [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sunen-i Tirmizî (3028.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sunen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Sahîhtir' demiştir]

[303] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: " **'[جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا/Ve işte siz, sizin için onların aleyhine mübîn bir sultân kıldık.]'** Yani katletme ve kıtal hususunda apaçık, zâhir bir hüccet verdik." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 262. sayfa]

[304] gözetim altında olan erkek veya kadın köle

Ey o îmân edenler! Allah yolunda darb ettiğinizde[305] **artık tebeyyün edin.**[306] **Ve size selâm ilkâ edene, dünyâ hayâtının arzettiğini arzulayarak: 'Sen mü'min değilsin.' demeyin. Artık Allah indinde çok ganimetler vardır. Daha önce siz** (de) **böyle idiniz de Allah sizin üzerinize minnette bulundu. Öyleyse iyice araştırın. Muhakkak ki Allah, amel ettiklerinizden Habîr olandır.(94)**

Mü'minlerden oturanlar -zarar sahiblerinden gayrı-[307] **ve Allah yolunda malları ve nefisleri ile cihad edenler müsâvî değildir. Allah, malları ve nefisleri ile cihad edenleri oturanlar üzerine derece itibariyle tafdîl etmiştir. Ve Allah hepsine en güzelini vaad etmiştir. Ve cihad edenleri oturanlar üzerine azîm bir ecirle tafdîl etmiştir.(95)**

O'ndan dereceler ve mağfiret ve rahmet vardır. Ve Allah Gafûr, Rahîm olandır.(96)

Muhakkak ki o nefislerine zulmedenleri melekler vefât ettirirken, derler ki: 'Nerede idiniz?' Derler ki: 'Arz'da müstazaflar idik.' (Melekler) **derler ki: 'Allah'ın Arz'ı geniş değil miydi? Öyleyse onda hicret etseydiniz.' Artık işte onların me'vâları Cehennem'dir ve** (o) **ne kötü bir dönüş yeridir.(97)**

Bir çareye gücü yetmeyen ve (hicret için) **yola hidâyet bulamayan erkek ve kadın ve çocuklardan müstazaflar müstesnâ.(98)**

Artık işte ola ki Allah onlardan afveder. Ve Allah, Afuvv, Gafûr olandır.(99)

Ve kim Allah yolunda hicret ederse Arz'da barınacak çok yer, genişlik bulur. Ve kim Allah ve Resûlu'ne hicret için evinden çıkar, sonra onu ölüm idrâk ederse, gerçekten onun ecri Allah üzere vâkidir. Ve Allah, Gafûr, Rahîm olandır.(100)

Ve Arz'da darb ettiğinizde[308] **o küfredenlerin sizi fitnelemesinden korkarsanız o takdirde namazdan kısaltmanızda üzerinize bir günâh yoktur. Muhakkak ki kâfirler, sizin için mübîn düşman olmuşturlar.(101)**

Ve sen içlerinde olup da onlara namazı ikâme ettirdiğinde, artık onlardan bir taife seninle beraber (namazı) **ikâme etsin. Ve silâhlarını yanlarına alsınlar. Böylece secdeye vardıklarında o zaman arkalarınızda olsunlar. Ve namaz kılmayan diğer taife gelsin de seninle namaz kılsın. Ve tedbîrlerini ve silahlarını alsınlar. O küfredenler silâhlarınızdan ve metânızdan gaflet etmenizi arzu ederler, böylece sizin**

---

[305] savaşa çıktığınızda

[306] iyice araştırın

[307] Zarar sâhibleri: Özür sâhibleridir. İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Buhârî dedi ki: 'Berâ'dan, dedi ki: '**Mü'minlerden oturanlar...**' inzâl edildiğinde Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) Zeyd'i çağırdı ve o da yazdı. İbn Ümm Mektûm gelerek zararından (yani amâlığından) şikâyet ettiğinde, Allah (ayetin): '**-zarar sahiblerinden gayrı-**' (kısmını) inzâl buyurdu." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Nisâ Sûresi, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, 95. âyetin tefsîrinde]

[308] sefere veya gazveye çıktığınızda

üzerinize bir meyil ile meyletsinler.[309] **Ve eğer size yağmurdan bir ezâ olursa veya marazlı olursanız silâhlarınızı bırakmanızda üzerinize bir günâh yoktur. Ve tedbîrinizi alın. Muhakkak ki Allah kafirler için alçaltıcı bir azâb hazırlamıştır.(102)**

Öyleyse namazı kazâ ettiğinizde,[310] **artık Allah'ı kıyamdayken ve otururken ve yanlarınız üzerindeyken zikredin. Fakat emniyyete kavuştuğunuzda, artık namazı** (tam) **ikâme edin. Muhakkak ki namaz, mü'minler üzerine vakitleri belirlinmiş olarak yazılmıştır.(103)**

Ve kavmi aramakta gevşeklik göstermeyin. Eğer elemleniyor iseniz, artık muhakkak ki onlar (da) **sizin elemlendiğiniz gibi elemleniyorlar. Ve siz Allah'tan onların ümit etmediklerini ümit ediyorsunuz. Ve Allah Alîm, Hakîm olandır.(104)**

Muhakkak ki Biz sana Kitâb'ı hakk ile inzâl ettik, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği ile hükmetmen için. Ve hâinler için savunucu olma.(105)

Ve Allah'a istiğfâr et. Muhakkak ki Allah, Gafûr, Rahîm olandır.(106)

Ve o nefislerine hâinlik edenler için mücâdele etme.[311] **Muhakkak ki Allah, hâin günahkâr olanlara muhabbet etmez.(107)**

İnsânlardan gizlerler ve Allah'tan gizlemezler. Ve O, râzı olmayacağı sözlerden geceleyin kurarlarken onlarla beraberdir. Ve Allah, onların amellerine Muhît olandır.(108)

İşte siz böylesiniz. Onlar için dünyâ hayâtında mücâdele ettiniz. Fakat kim Allah'a karşı Kıyâmet Günü onlar için mücâdele edecek? Veya kim üzerlerine vekîl olacak?(109)

Ve kim kötü bir amel işler veya nefsine zulmeder, sonra Allah'a istiğfâr ederse, Allah'ı Gafûr, Rahîm bulur.(110)

Ve kim bir günah kesbederse, artık ancak onu nefsi aleyhine kesbeder. Ve Allah, Alîm, Hakîm olandır.(111)

Ve kim bir hata veya günah kesbeder, sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, gerçekten bir buhtan ve mübîn bir günah yüklenmiştir.(112)

Ve eğer Allah'ın fazl ve O'nun rahmeti senin üzerine olmasaydı, elbette onlardan bir tâife seni dalâlete düşürmeye himmet edecekti. Ve onlar nefislerinden başkasını

---

309 ani bir saldırıyla baskın yapsınlar

310 tamamladığınızda, bitirdiğinizde

311 İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَلَا تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ اَنْفُسَهُمْ/ Ve o nefislerine hâinlik edenler için mücâdele etme.]**' Yani: O nefislerine ihanet edenlerle hüccetleşme/tartışma." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nisâ Sûresi'nin 107. âyetinin tefsîrinde]

dalâlete düşüremezler ve sana bir şeyle zarar veremezler. Ve Allah senin üzerine Kitâb'ı ve Hikmet'i inzâl etmiştir.[312] **Ve senin ilmetmemiş olduğunu sana tâlim etmiştir.**[313] **Ve Allah'ın fazlı senin üzerine azîm olmuştur.(113)**

Onların fısıldaşmalarının ekserîsinde bir hayır yoktur, sadaka vermeyi veya bir mârûfu veya insanların arasını ıslâh etmeyi emreden müstesnâ. Ve kim Allah'ın rızâsını arzulayarak bunu fiil ederse, o takdirde ona azîm bir ecir vereceğiz.(114)

Ve kim kendisine hidâyet tebeyyün etmesinin ardından Resûl'e şikâk ederse[314] **ve mü'minlerin yolunun gayrısına tâbi olursa, onu döndüğü**(yö)**ne döndürürüz ve onu Cehennem'e yaslarız. Ve** (o) **ne kötü bir dönüş yeridir.(115)**[315]

Muhakkak ki Allah, Kendisine şirk koşulmasını mağfiret etmez ve bunun dûnundakini dilediği kimse için mağfiret eder. Ve kim Allah'a şirk koşarsa, gerçekten derin bir dalâletle dalâlete düşmüştür.(116)

Onlar -O'nun dûnundan- dişilerden[316] **başkasına duâ etmiyorlar. Ve onlar azgın şeytândan başkasına duâ etmiyorlar.(117)**

Allah ona lânet etmiştir. Ve (şeytân) **dedi ki: 'Elbette ben senin kullarından belirli bir nasîb ittihaz edeceğim.'(118)**

Ve elbette onları dalâlete düşüreceğim ve elbette onları kuruntulara sokacağım ve onlara emredeceğim de davarların kulaklarını yaracaklar. Ve elbette onlara emredeceğim de elbette Allah'ın halk ettiğini tağyîr edecekler.[317] **Ve kim Allah'ın**

---

[312] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ/Ve Allah senin üzerine Kitâb'ı ve Hikmet'i inzâl etmiştir.]**' Denildi ki: 'Bundan murâd: 'Ve Allah senin üzerine Hikmet ile Kitâb'ı inzâl etmiştir.' Ve (yine) denildi ki: "**[الْكِتَابَ/Kitâb]**' ile murâd edilen Kur'ân'dır. Ve: '**[الْحِكْمَةَ/Hikmet]**' Sünnet'tir.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 477. sayfa]

[313] İmâm Suyûtî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ/Ve Allah senin üzerine Kitâb'ı ve Hikmet'i inzâl etmiştir. Ve senin ilmetmemiş olduğunu sana tâlim etmiştir.]**' Ona dünyânın ve Âhiret'in beyânını tâlim etti. Mahlûkâtı aleyhine hüccet olması için helâlini ve harâmını beyân etti." [Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, Nisâ Sûresi, 113. âyetin tefsîrinde]

[314] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'**[يُشَاقِقِ/şikâk ederse]**' Yani: muhâlefet ederse." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 1. cilt, 287. sayfa]

[315] İmâm Âcurrî (رحمه الله) bid'atçıya hitâben şöyle demiştir: "Çünkü sen, Kur'ân'ı ve Sünnet'i ve sahâbe (رضي الله عنهم)'un sözlerini ve müslümanların alimlerinin sözlerini reddettin ve mü'minlerin yolundan gayrına ittibâ ettin ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın şöyle buyurduğu: **'[وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلّٰى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا/Ve kim kendisine hidâyet tebeyyün etmesinin ardından Resûl'e şikâk ederse ve mü'minlerin yolunun gayrısına tâbi olursa, onu döndüğü**(yö)**ne döndürürüz ve onu Cehennem'e yaslarız. Ve** (o) **ne kötü bir dönüş yeridir.]**' kimselerden oldun." [Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî, Kitâbu'ş-Şeriâ, 980. sayfa]

[316] Mekke müşrikleri Lât, Uzzâ ve Menât gibi putlarını dişiler diye isimlendirirlerdi.

[317] İmâm Suyûtî (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile İbrâhîm en-Nehaî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّٰهِ/de elbette Allah'ın halk ettiğini tağyîr edecekler]**' Allah'ın dînini (tağyîr

dûnundan şeytânı velî ittihaz ederse, gerçekten mübîn bir hüsrân ile hüsrâna düşmüştür.(119)

Onlara vaadte bulunur ve onları kuruntulara düşürür. Ve şeytân onlara bir aldatmadan başka vaad etmez.(120)

İşte onların me'vâsı Cehennem'dir. Ve ondan kaçacak bir yer bulamıyacaklardır.(121)

Ve o îmân edenler ve sâlih amellet işleyenler, onları altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil edeceğiz, orada ebeden muhalledlerdir. Allah'ın vaadi hakktır. Ve Allah'tan daha sâdık sözlü kimdir?(122)

Sizin kuruntularınızla değildir ve Kitâb ehlinin kuruntularıyla (da) **değildir. Kim bir kötü amel işlerse, onunla cezalandırılır. Ve kendisi için Allah'ın dûnundan bir velî bulamaz ve ne** (de) **bir nâsir.(123)**

Ve erkek veya kadından kim -ve o mü'min olduğu halde- sâlih amellerden işlerse, artık işte onlar Cennet'e dâhil olurlar ve onlara bir nekîr zulmedilmez.(124)

Ve kim dînen ondan daha güzeldir, (o ki) **Allah'a yüzünü teslîm etmiştir ve o muhsindir ve hanîf İbrâhîm milletine tâbi olmuştur. Ve Allah İbrâhîm'i halîl ittihaz etmiştir.(125)**

Ve semâlardakiler ve arzdakiler Allah'ındır. Ve Allah, her şeye Muhît olandır.(126)

Ve senden kadınlar hakkında fetvâ istiyorlar. De ki: 'Onlar hakkında fetvâyı size Allah veriyor. Ve Kitâb'ta, o onlara (verilmesi) **yazılanı vermediğiniz ve nikâhlamaya rağbet ettiğiniz yetîm kızlara ve çocuklardan müstazaflara ve yetimlere âdaleti ikâmet etmeniz hakkında sizin üzerinize tilâvet olunan âyetler vardır. Ve hayırdan ne fiil ederseniz, artık muhakkak ki Allah onu ilmeden olandır.(127)**

Ve eğer bir kadın kocasının kötü davranmasından veya îrâz etmesinden korkuyorsa, o takdirde bir sulh ile aralarını ıslâh etmelerinde onlar üzerine bir günâh yoktur. Ve sulh hayırdır. Ve nefisler kıskançlığa hazırlanmıştır. Ve eğer ihsân eder ve takvâ ederseniz, artık muhakkak ki Allah, amel ettiklerinizden Habîr olandır.(128)

Ve kadınlar arasında âdil olmaya asla güç yetiremezsiniz, velev ki hırs gösterseniz. Artık büsbütün meyl ile temayül etmeyin de onları muallâkta gibi bırakmayın. Ve eğer ıslâh eder ve takvâ ederseniz, artık muhakkak ki Allah Gafûr, Rahîm olandır.(129)

Ve eğer ayrılırlarsa, Allah genişliği ile hepsini müstağni kılar. Ve Allah Vâsi, Hakîm olandır.(130)

---

edecekler/değiştirecekler)." [Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî, Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, Nisâ Sûresi, 119. âyetin tefsîrinde]

Ve semâlardakiler ve Arz'dakiler Allah'ındır. Ve andolsun ki, o sizden önce Kitâb verilenlere ve size Allah'a takvâ edin diye tavsiye ettik. Ve eğer küfrederseniz, artık muhakkak ki semâlardakiler ve Arz'dakiler Allah'ındır. Ve Allah Ganiyy,[318] **Hâmid**[319] **olandır.(131)**

Ve semâlardakiler ve Arz'dakiler Allah'ındır. Ve vekîl olarak Allah kâfidir.(132)

Eğer dilerse, ey insanlar, sizi giderir ve başkalarını getirir. Ve Allah buna kadîr olandır.(133)

Kim dünyâ sevâbını murâd ediyor olursa, artık dünyânın ve Âhiret'in sevâbı Allah'ın indindedir. Ve Allah Semî, Basîr olandır.(134)

Ey o îmân edenler! Adâletle kâîmler, Allah için şâhidler olun, velev ki nefislerinizin veya vâlideyniniz ve akrabalarınızın aleyhine olsa, zengin veya fakîr de olsalar. Çünkü Allah onlara daha yakındır. Öyleyse adâleti yerine getirmede hevâya tâbi olmayın. Ve eğer çarpıtırsanız veya îrâz ederseniz, artık muhakkak ki Allah, amel ettiklerinizden Habîr olandır.(135)

Ey o îmân edenler! Allah'a ve Resûlu'ne ve o Resûlu üzerine inzâl ettiği Kitâb'a ve o daha önce inzâl ettiği Kitâb'a îmân edin. Ve kim Allah'a ve meleklerine ve kitâblarına resûllerini ve Âhiret Günü'ne küfrederse, gerçekten derin bir dalâletle dalâlete düşmüştür.(136)

Muhakkak ki o îmân edip, sonra küfredenler, sonra îmân edip, sonra küfredenler, sonra (da) **küfürlerini ziyâdeleştirenler, Allah'ın onları mağfiret etmesi mümkün değildir ve ne** (de) **onları yola hidâyet etmesi.(137)**

Münâfıkları, onlar için elîm bir azâbın olduğunu tebşîr et.(138)

Mü'minlerin dûnundan kâfirleri o velî ittihaz edenler, onların indinde izzet mi arıyorlar?[320] **Oysa muhakkak ki izzet cemîân Allah'ındır.(139)**

Ve Kitâb'ta sizin üzerinize: 'Allah'ın âyetlerine küfredildiğini ve onlarla istihzâ edildiğini işittiğinizde, artık onda başka bir söze dalıncaya kadar onlarla beraber

---

[318] İbnu'l-Esîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "O, O ki hiçbir şeyde hiç kimseye ihtiyaç duymayandır, herkes O'na muhtaçtır. Bu mutlak **'[الغنى/el-Ganiyy]'** olan Allah'tır." [Lisânu'l-Arab, 5/3308, 3309]

[319] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demektedir: "O hamdin tümüyle kendisine ait olandır. O'na olan hamdin kemâli ise isimlerinde, fiillerinde ve sıfatlarında kendisine ne şerr, ne kötülük ne de noksanlığın nisbet edilmemesini vâcib kılar." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Şifâu'l-Alîl fi Mesâili'-Kadâ ve'l-Kader, 2. cilt, 511. sayfa]

[320] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Bu, münâfıkların sıfatındandır. Allah, Nebî'sine buyuruyor ki: 'Ey Muhammed! Benim dînim husûsunda küfür ve ilhâd ehlini velî edinen münâfıkları müjdele!' Yani mü'minlerin dûnundan onları dost ve müttefik edinenleri. Yani mü'minlerin hâricinde." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 4. cilt, 327. sayfa]

oturmayın. Muhakkak ki siz o zaman onların misli olursunuz.' diye inzâl etmiştir. Muhakkak ki Allah, cemîân münâfıkları ve kâfirleri Cehennem'de cem edecektir.(140)

Onlar ki sizi gözetliyorlar. Fakat Allah'tan size bir fetih olursa, derler ki: 'Biz sizinle beraber değil miydik?' Ve eğer kâfirlere bir nasîb olursa, derler ki: 'Size üzerinize üstünlük sağlamadık mı ve mü'minlerden size (gelecek kötülüğü) **men eder olmadık mı?' Artık Allah, Kıyâmet Günü aranızda hükmedecektir. Ve Allah, asla kâfirler için mü'minler aleyhine bir yol kılmayacaktır.(141)**

Muhakkak ki münâfıklar Allah'a hile yap(maya çalış)**arlar. Ve O, onlara hile yapar. Ve onlar, namaza kıyam ettiklerinde tembel tembel kıyam ederler, insanlara riyâ yaparlar. Ve Allah'ı -az müstesna- zikretmezler.(142)**

Bunların arasında bocalayıp dururlar. Ne bunlara ve ne (de) **bunlara. Ve kimi Allah dalâlete düşürürse, artık asla sen onun için bir yol bulamazsın.(143)**

Ey o îmân edenler! Mü'minlerin dûnundan[321] **kâfirleri velî ittihaz etmeyin. Kendi aleyhinize Allah için mübîn bir sultan kılmayı mı murâd ediyorsunuz?(144)**[322]

Muhakkak ki munâfıklar, Ateş'in en aşağı tabakasındadırlar. Ve asla onlar için bir nasîr bulamazsın.(145)

O tevbe edenler ve ıslâh olanlar ve Allah'a îtisam edenler ve dinlerini Allah için hâlis kılanlar müstesna. Artık işte onlar mü'minlerle beraberdirler. Ve Allah, mü'minlere azîm bir ecir verecektir.(146)

Allah sizin azâbınızla ne fiil etsin, eğer şükreder ve îmân ederseniz? Ve Allah Şâkir, Alîm olandır.(147)[323]

Allah, sözün çirkininin açıklanmasına muhabbet etmez, zulme uğrayanlar başka. Ve Allah Semî, Basîr olandır.(148)

Eğer bir hayrı açıklar veya onu gizlerseniz veya kötülükten afvederseniz, artık muhakkak ki Allâh Afuvv, Kadîr[324] **olandır.(149)**

---

[321] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ/Mü'minlerin dûnundan]'** Yani: Onlardan başkasından." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisa Suresi Tefsiri, 2. cilt, 373. sayfa]

[322] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) mü'min kullarını, mü'minlerin dûnundan kâfirleri dost ittihaz etmekten, yani onlarla sohbette bulunmak ve arkadaş olmaktan, onlara nasîhat etmek ve onlara sevgi beslemede ısrâr etmekten ve mü'minlerin gizli hâllerini onlara ifşâ etmekten nehyediyor." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nisa Suresi, 144. âyetin tefsirinde]

[323] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ وَكَانَ اللَّهُ شَاكِرًا عَلِيمًا/Allah sizin azâbınızla ne fiil etsin, eğer şükreder ve îmân ederseniz? Ve Allah Şâkir, Alîm olandır.]'** kavli hakkında demiştir ki: Muhakkak ki Allah ne şükredene ne de mü'mine azâb eder." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 129. sayfa]

Muhakkak ki Allah ve Resûlu'ne o küfredenler ve Allah ve Resûlu'nun arasını tefrîk etmeyi murâd edenler ve: 'Bazısına îmân ederiz ve bazısına küfrederiz.' diyenler ve bunların arasında bir yol ittihaz etmeyi murâd edenler;(150)

İşte onlar, onlardır hakîkaten kâfirler. Ve kâfirler için alçaltıcı bir azâb hazırladık.(151)

Ve Allah'a ve Resûllerine o îmân edenler ve onlardan birini tefrîk etmeyenler, işte onlara ecirleri verilecektir. Ve Allah Gafûr, Rahîm olandır.(152)

Kitâb ehli, senden üzerlerine semâdan bir Kitâb inzâl etmeni istiyorlar. Gerçekten Mûsâ'dan, bundan daha büyüğünü istemişler de: 'Allah'ı bize cehren göster.' demişlerdi. Böylece zulümlerinden dolayı onları yıldırım yakalamıştı. Sonra onlara beyyineler gelmesinin ardından buzağıyı (ilâh) **ittihaz ettiler. Nihâyet bundan afvettik ve Mûsâ'ya mübîn bir sultân verdik.(153)**[325]

Ve misâkları sebebiyle Tur'u onların fevklerine kaldırdık. Ve onlara dedik ki: 'Bu kapıdan secde ederek dâhil olun.' Ve onlara dedik ki: 'Cumartesi gününde haddi aşmayın.' Ve onlardan ğaliz bir misâk aldık.(154)

Artık misâklarını nakzetmeleri[326] **ve Allah'ın âyetlerine küfretmeleri ve Enbiyâyı haksız katletmeleri ve: 'Kalblerimiz kılıflı' demeleri sebebiyledir. Bilakis Allah, küfürlerinden dolayı** (kalblerinin) **üzerini mühürlemiştir. Artık azı müstesna îmân etmezler.(155)**

Ve küfretmeleri ve Meryem aleyhinde azîm bir bühtân söylemeleri sebebiyle.(156)

Ve onların: 'Muhakkak ki biz, Allah'ın Resûlu Meryem oğlu Mesîh Îsâ'yı katlettik.' demeleri. Ve onu katletmediler ve onu asmadılar. Ve lâkin onlara (biri Îsâ'ya) **benzetildi. Ve muhakkak ki, onda o ihtilâf edenler, elbette ondan şekk içindedirler. Onlar için ona dair zanna tâbi olmaktan başka bir ilim yoktur. Ve onu yakînen katletmediler.(157)**

Bilakis Allah onu Kendisine kaldırmıştır. Ve Allah Azîz, Hakîm olandır.(158)

Ve Kitâb ehlinden ölmeden önce, elbette ona îmân etmeyecek yoktur. Ve Kıyâmet Günü onların aleyhine şâhid olacaktır.(159)

---

[324] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "Kudretinde hiç kimsenin O'nun misli gibi olmadığı **'[القدير/el-Kadîr]'**." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Savâiku'l-Mursele, 4/1338]

[325] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَآتَيْنَا مُوسَى سُلْطَانًا مُبِينًا/ve Mûsâ'ya mübîn bir sultân verdik]'** Mucizelerden beyyin bir hüccet (verdik)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 498. sayfa]

[326] bozmaları

Artık o yahûdilerin zulümleri ve çoğunu Allah yolundan alıkoymaları sebebiyle, onlara helâl kılınmış tayyibâtı üzerlerine harâm kıldık.(160)

Ve ribâ -ve ondan nehyedildikleri halde- almaları ve insanların mallarını bâtıl ile yemeleri. Ve onlardan kâfirlere elîm bir azâb hazırladık.(161)

Lâkin onlardan ilimde derinleşenler ve mü'minler, sana inzâl edilene ve senden önce inzâl edilene îmân ederler. Ve namazı ikâme edenler ve zekâtı verenler ve Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân edenler, işte onlara azîm bir ecir vereceğiz.(162)

Muhakkak ki Biz sana vahyettik, Nûh'a ve onun ardındaki nebîlere vahyettiğimiz gibi. Ve İbrâhîm ve İsmâîl ve İshâk ve Yâkûb ve Esbât[327] **ve Îsâ ve Eyyûb ve Yûnus ve Hârûn ve Süleymân'a** (da) **vahyettik. Ve Dâvud'a Zebûr'u verdik.(163)**

Ve daha önce sana kıssa ettiğimiz resûlleri ve sana kıssa etmediğimiz resûlleri (gönderdik)**. Ve Allah Mûsâ'ya teklîmen**[328] **kelâm buyurmuştur.(164)**

Resûllerden sonra, insanların, Allah üzere bir hüccetleri olmaması için mübeşşîr[329] **ve münzîr**[330] **resûller** (gönderdik)**. Ve Allah Azîz, Hakim olandır.(165)**

Lâkin Allah sana inzâl ettiğini, onu Kendi ilmi ile inzâl ettiğine şâhidlik eder.[331] **Ve melekler** (de) **şâhidlik ederler. Ve Şehîd**[332] **olarak Allah kâfidir.(166)**

---

[327] Ya'kub (عليهم السلام)'ın oğullarının soyundan olan 12 kabileye verilen isim.

[328] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) âyet hakkında der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَىٰ تَكْلِيمًا]/Ve Allah, Mûsâ'ya teklîmen kelâm buyurmuştur]'** kavli; **'[كَلَّمَ اللَّهُ/Allah kelâm buyurmuştur]'** kavlindeki **'[اللَّهُ/Allah]'** kelimesi, fâil; **'[مُوسَىٰ/Mûsâ]'** kelimesi mef'ûlun bih; **'[تَكْلِيمًا/teklîmen]'** kelimesi ise öncesindeki fiilin mânâsını tekid eden bir masdardır. 'Kelleme' fiilinin masdarı 'teklîmun/teklîmen' şeklinde gelir. Âyette Mûsâ'nın zikredilmesinin tehir edilmesi ancak, onun husûsiyetlerinin zikredilmesi sebebiyledir ki o da kelâmdır. Nitekim Dâvud'un zikredilmesinin -Dâvud, Süleymân'ın babası olduğu halde- Süleymân'dan sonraya tehir edilmesi de, Allah (سبحانه وتعالى)'nın Dâvud'a verdiği Zebûr'a vurgu yapmak içindir. Nebîlerin zikredilişindeki tertîb/sıralama, siyaktan tebeyyün ettiği kadarı ile lafzî veya belağata dair sebeplerden ötürü olmaktadır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisa Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 480. sayfa]

[329] tebşîr edici, müjdeleyici

[330] inzâr edici, uyarıcı

[331] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "Allah (جل وعلا) muhkem tenzîlinde buyurdu ki: **'[لٰكِنِ اللَّهُ يَشْهَدُ بِمَا أَنْزَلَ إِلَيْكَ أَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ/Lâkin Allah sana inzâl ettiğini, onu Kendi ilmi ile inzâl ettiğine şâhidlik eder.]'** [Nisâ Sûresi, 166. âyet] Ve (عز وجل) şöyle buyurdu: **'[فَإِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّمَا أُنْزِلَ بِعِلْمِ اللَّهِ/Bunun üzerine eğer size icâbet etmezlerse, o takdirde** (Kur'ân'ın) **Allah'ın ilmi ile inzâl edildiğini ilmedin]'** [Hûd Sûresi, 14. âyet] Allah bize, şübhesiz ki Kur'ân'ı ilmi ile inzâl ettiğini bildirmektedir. Ve O (ثناؤه جل) bize, bir dişinin ancak O'nun ilmi ile hâmile kalıp vaz' edebileceğini haber vermektedir. Allah (جل وعلا), Kur'ân'ı ilmi ile inzâl ettiğini, dişilerin ancak O'nun ilmi ile hâmile kalıp çocuk vaz' edebileceklerini bize haber vererek, ilmi Nefsine izâfe etmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 22. sayfa]

[332] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) kavli: **'[شَهِيدًا/Şehîd]'** Yani: Gözetici, her şey üzerine muttalî." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Suresi Tefsîri, 2. cilt, 283. sayfa]

Muhakkak ki o küfredenler ve Allah yolundan alıkoyanlar, derin bir dalâletle dalâlete düşmüşlerdir.(167)

Muhakkak ki o küfredenler ve zulmedenler, Allah'ın onları mağfiret etmesi mümkün değildir ve ne (de) **onları yola hidâyet etmesi.(168)**

Cehennem yolu müstesnâ, orada ebeden muhalledlerdir. Ve bu, Allah üzere kolay olandır.(169)

Ey insanlar! Resûl size, Rabbinizden hakk ile gelmiştir. Artık sizin için bir hayır olarak îmân edin. Ve eğer küfrederseniz, artık muhakkak ki semâlar ve Arz'dakiler Allah'ındır. Ve Allah, Alîm, Hakîm olandır.(170)

Ey Kitâb ehli! Dîninizde aşırılık yapmayın. Ve Allah'ın üzerine hakktan başkasını söylemeyin. Meryem oğlu Mesîh Îsâ, ancak Allah Resûlu ve Meryem'e ilkâ ettiği kelimesi ve O'ndan bir ruhtur. Öyleyse Allah'a ve O'nun resûllerine îmân edin. Ve: '(Allah) **üçtür.' demeyin. Sizin için bir hayır olarak nihâyet verin. Allah ancak tek ilâhtır, O subhândır,**[333] **Kendisi için bir çocuğun olmasından. O'nundur semâdakiler ve Arz'dakiler. Ve vekîl olarak Allah kâfidir.(171)**

Mesîh, Allah için kul olmaktan asla çekinmez ve ne (de) **mukarreb melekler. Ve kim O'nun ibâdetinden çekinir ve kibirlenirse, artık onları cemîân Kendine haşr edecektir.(172)**

Fakat o îmân edenlere ve sâlih ameller işleyenlere gelince, artık onlara ecirleri ifâ edilecek ve onlara fazlından ziyâde edecektir. Ve o çekinenlere ve kibirlenenlere gelince, artık onlara elîm bir azâb ile azâb edecektir. Ve onlar kendileri için Allah'ın dûnundan bir velî bulamayacaklardır ve ne (de) **bir nusret edici.(173)**[334]

Ey insânlar! Rabbinizden size bir burhân gelmiştir. Ve size mübîn bir nûr inzâl ettik.(174)[335]

İmdi Allah'a o îmân edenlere ve ona sarılanlara[336] **gelince, artık onları Kendisinden bir rahmet içine ve fazla dâhil edecek ve onları Kendisine, Sırât-ı Mustakîm'e hidâyet edecektir.(175)**

---

[333] münezzehtir, uzaktır

[334] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا/Ve onlar kendileri için Allah'ın dûnundan bir velî bulamayacaklardır ve ne** (de) **bir nusret edici.]**' (Allah'a) ibâdetten hoşlanmayıp kibirlenenler, Allah onlara elem verici azâbıyla azâb ettiği vakit, Allah'tan gayrı onları azâbından necât ettiren ve kurtaran bir velî bulamazlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 9. cilt, 427. sayfa]

[335] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ/Rabbinizden bir burhân]**' Rabbinizden bir beyyine. '**[وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا/Ve size mübîn bir nûr inzâl ettik.]**' Ve o, bu Kur'ân'dır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 141. sayfa]

Senden fetvâ istiyorlar. De ki: 'Allah, size kelâle[337] **hakkında şöyle fetvâ veriyor: Çocuğu olmayan biri helâk olur**[338] **ve onun kız kardeşi bulunursa, artık terekesinin yarısı onundur. Ve o ona** (kızkardeşine) **vâris olur, eğer onun çocuğu yoksa. Fakat** (kız kardeşler) **iki iseler, o zaman** (erkek kardeşin) **terekesinden üçte ikisi onlarındır. Ve eğer onlar erkek ve kızkardeşler olurlarsa, o takdirde** (bir) **erkeğe, iki kızın payının misli vardır. Allah, dalâlete düşersiniz diye size beyân ediyor. Ve Allah, her şeyi ilmedendir.(176)**

[336] İmâm Suyûtî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Cureyc (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "'**[وَاعْتَصَمُوا بِهِ/ve ona sarılanlara]**' Kur'ân'a (sarılanlara)." [Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî, Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, Nisâ Sûresi, 175. âyetin tefsîrinde]

[337] babasız ve çocuksuz olan kimse

[338] ölür

5. MÂİDE SÛRESİ (120 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Ey o îmân edenler! Akitleri ifâ edin. Sizin için behîme[339] **hayvanları helâl kılınmıştır. Avlanmayı helâl saymaksızın -ve siz ihramlı iken- sizin üzerinize tilâvet edilecekler müstesnâ. Muhakkak ki Allah, murâd ettiğini hükmeder.(1)**

Ey o îmân edenler! Ne Allah'ın şiârlarına ve ne harâm aya ve ne kurbanlığa ve ne gerdanlıklarına ve Rabblerinden fazlını ve rızâsını arayarak Beyt-i Harâm'a gelenlere (hürmetsizliği) **helâl addetmeyin. Ve ihramdan çıktığınızda artık avlanabilirsiniz. Ve sizi Mescidi'l-Harâm'dan alıkoydular diye bir kavme karşı beslediğiniz kin, size haddi aşma cürmü işletmesin. Ve iyilik ve takvâ üzere yardımlaşın ve günah ve adâvet üzere yardımlaşmayın. Ve Allah'a takvâ edin. Muhakkak ki Allah'ın ikâbı şiddetlidir.(2)**

Üzerinize meyte ve kan ve hınzır eti ve kendisi Allah'tan gayrısı için boğazlanan ve boğulmuş ve vurulmuş ve yüksekten düşerek ölmüş ve boynuzlanarak ölmüş ve yırtıcı hayvan yemiş (olup da daha ölmeden) **kestiğiniz müstesna ve dikili taş üzerine kesilmiş olan ve fal oklarıyla kısmet aramanız harâm kılındı. İşte bunlar fısktır. Bugün o küfredenler Dîn'inizden yeise kapıldılar. Öyleyse onlardan haşyet duymayın Benden haşyet duyun. Bugün sizin için dîninizi kemâle erdirdim ve üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için dîn olarak İslâm'a razı oldum.**[340] **Artık kim şiddetli açlık durumunda zorda kalırsa, günaha meyletmeksizin** (harâm etlerden yerse) **artık muhakkak ki Allah Gafûr'dır, Rahîm'dir.(3)**

---

[339] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى) 'nın kavli: **'[Sizin için behîme davarları helâl kılınmıştır/بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ]'** Onlar deve, sığır ve koyundur." Devamla İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "İbn Cerîr: 'Arabların indinde [behîme ile kasdedilenler] bunlardır.' demiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Maide Suresi, 1. âyetin tefsirinde]

[340] Şeyh Şankıtî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) bu âyet-i kerîmede, bizim için Dînimizi kemâle erdirdiğini ve Dînin asla nâkıs kılınamayacağını ve bu Dînin asla bir ziyâdeye muhtâc olmadığını açıkça belirtmiştir. İşte bunun için de Allah (سبحانه وتعالى), nebîleri (عليهم السلام) bizim Nebîmiz (صلى الله عليه وسلم) ile sonlandırmıştır.

Allah (سبحانه وتعالى) yine bu âyet-i kerîmede, bizim için Dîn olarak İslâm'dan râzı olduğunu, İslâm'a asla gazab etmeyeceğini beyan etmiş ve bu nedenle de İslâm dışında hiçbir dîni hiçbir kimseden kabûl etmeyeceğini tasrîh etmiştir. Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmuştur: **'[وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ/Ve kim İslâm'dan gayrı bir dîn ararsa, artık ondan asla kabul edilmez. Ve o Âhiret'te hüsrâna uğrayanlardandır.]'** [Âl-i İmrân Sûresi, 85. âyet] **'[إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ/Muhakkak ki Allah indinde dîn, İslâm'dır.]'** [Âl-i İmrân Sûresi, 19. âyet] Dînin ikmâlinde ve tüm hükümlerinin beyânında, iki cihânın bütün nimetleri mevcuttur. Bunun için Allah (سبحانه وتعالى), **'[وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي/üzerinize nimetimi tamamladım]'** buyurmuştur." [Muhammed el-Emîn eş-Şankıtî, İslam Mükemmel Bir Dîndir, 3.-4. sayfalar]

Sana, onlar için nelerin helâl kılındığını suâl ediyorlar. De ki: 'Sizin için tayyibât ve Allah'ın size tâlim ettiğinden onlara tâlim etmiş olduğunuz muallem yırtıcı avcı hayvanlar (tarafından tutulanlar) **helâl kılındı. Artık onların sizin için tuttuklarından yiyin ve üzerine Allah ismini zikredin. Ve Allah'a takvâ edin. Muhakkak ki Allah, serî hesâbı görendir.(4)**

Bugün sizin için tayyibât helâl kılındı. Ve o Kitâb verilenlerin taâmı sizin için helâldir ve sizin taâmınız onlar için helâldir. Mü'minelerden muhsanât[341] **olanlar ve sizden önce o Kitâb verilenlerden olan muhsanât, siz onların ücretlerini verince, iffetlerinizi koruyarak ve zinâ etmeksizin ve gizli dost ittihaz etmeksizin** (size helâldir)**. Ve kim îmâna küfrederse, gerçekten onun ameli boşa gider ve o Âhiret'te hüsrâna uğrayanlardandır.(5)**

Ey o îmân edenler! Namaza kıyâm ettiğinizde artık vecihlerinizi ve dirseklerinize kadar ellerinizi yıkayın ve başlarınıza meshedin ve ayaklarınızı iki topuğa kadar (yıkayın)**.**[342] **Ve eğer cünüb olduysanız, o takdirde tahâretlenin.**[343] **Ve eğer marazlı**

---

[341] iffetli ve hür

[342] Şeyhulİslam İbn Teymiyye (رحمه الله) der ki: "(Bu âyetin) iki meşhur kıraat vardır: Nasb/fetha [yani 'erculekum' şeklinde] ve hafd/kesre [yani 'erculikum' şeklinde] Bu kelime, 'erculekum' şeklinde nasb/fetha üzere okunduğu zaman, 'yüz' ve 'ellere' atfedilmiş olmaktadır. Bu durumda âyetin anlamı, **'...yüzlerinizi, ellerinizi ve topuklara kadar ayaklarınızı yıkayın; başlarınıza meshedin...'** şeklinde olmaktadır. Bu kelime, 'erculikum' şeklinde hafd/kesre üzere okunduğu zaman da, âyetin anlamı bazılarının sandığı gibi 'ayaklarınıza meshediniz' şeklinde olmamaktadır. Selef'ten bu âyeti okuyan kimseler, buradaki emrin yıkamaya râci olduğunu söylemişlerdir. Şüphesiz ki Sünnet, Kur'ân'ın tefsîridir. Sünnet, Kur'ân'a delâlet eder ve Kur'ân'ı tabir eder. Sünnet, ayakların yıkanması cihetinde gelmiştir. Sabit Sünnet, Allah Kitâb'ına muhalefet etmez; bilakis ona muvafık olur ve onu tasdîk eder. Lâkin Sünnet, Kur'ân'ı fehmetme husûsunda yeterli olmayanlar için âyetleri tefsîr ve beyân eder. Şüphesiz ki Kur'ân'da, pek çok insanın fark edemediği ince detaylar vardır. Ayrıca Kur'ân'da, mücmel olarak zikredilen, Sünnet tarafından tefsîr ve beyân edilen yerler vardır. Eğer ayaklar çıplak ise, yıkanması vaciptir. Ama eğer ayaklar huff/çorap içerisinde ise, onun hükmü, Sünnet'in beyan ettiği şekildedir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, el-Fetâva'l-Kübrâ, 2. cilt, 273. sayfa (tarafımızdan kısaltılmıştır)]
İmâm Şevkânî (رحمه الله) ise (tefsîrci) Ebu Bekr İbnu'l-Arabî'nin (رحمه الله) şöyle dediğini nakleder: "Ümmet, ayakların yıkanmasının vacip olduğu noktasında ittifak etmiştir." Devamla İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle der: "Sünnet-i mutahharada, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in fiilinden ve kavlinden varid olan sahih hadîslere göre, (çıplak) ayakların ancak yıkanacağı hükmü sabit olmuştur. Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğu sabittir: **'Ateşten ötürü vay o topukların hâline!'** [Buhari, İlim Kitâbı (60, 96); Buhari, Abdest Kitâbı (163); Müslim, Taharet Kitâbı (241/26, 27); Nesai, 1/78), İbni Mace, Taharet Kitâbı (455); Ahmed, 2/193, 205, 211; Dârimi, 1/179; Mâlik, Taharet Kitâbı (5) Mâlik hâric bu musanniflerin hepsi de hadîsi, AbdUllah bin Amr'dan rivayet etmişlerdir. Mâlik ise bu hadîsi, AbdurRahmân bin Ebî Bekr'den rivayet etmiştir.] İşte bu hadis, ayakları yıkamanın vâcib olduğunu, onları meshetmenin ise geçersiz olduğunu ifade etmektedir. Şayet 'mesh' geçerli olsa idi, Nebî (صلى الله عليه وسلم): **'Ateşten ötürü vay o topukların hâline!'** buyurmazdı. Müslim'in Sahîh'inde ve diğer eserlerde sabit olduğuna göre adamın biri abdest almış ama ayağını tırnak bölgesine kadar yıkamadan bırakmıştır. Bunun üzerine Nebî (صلى الله عليه وسلم) o adama: **'Dön ve abdestini güzelce al!'** (Müslim, Taharet Kitâbında (31/243) Umer bin Hattab'dan; Beyhakî, 1/70; Dârakutnî, 'Abdestin Fazîleti ve Abdest Alırken Ayağın Tamâmını Yıkama Hakkında Rivayet Edilenler Babı'nda rivayet etmişlerdir. Beyhakî ve Dârakutnî de bu hadîsi Umer bin Hattab ve Enes bin Malik'ten îrad etmişlerdir.] buyurmuştur. Çoraplar üzerine mesh husûsu ise, mütevatir hadislerle sabittir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 2. Cilt, 26.-27. sayfalar (tarafımızdan kısaltılmıştır)]

veya sefer üzerinde veya sizden biri abdest bozmaktan gelir veya kadınlara dokunur da su bulamaz iseniz, o zaman temiz bir toprak ile teyemmüm edin de ondan vecihlerinize ve ellerinize meshedin. Allah sizin üzerinize güçlük kılmayı murâd etmez. Ve lâkin sizi tathir etmeyi ve üzerinize nîmetini tamamlamayı murâd eder, umulur ki siz şükredersiniz.(6)

Ve Allah'ın, üzerinizdeki nimetini zikredin ve onunla o sizi bağladığı misâkınızı. O vakit demiştiniz: 'İşittik ve itaat ettik.' Allah'a takvâ edin. Muhakkak ki Allah, sadırların özüne Âlîm'dir.(7)

Ey o îmân edenler! Allah için kâîmler, adâletle şâhidler olun. Ve bir kavme olan kininiz, sizi adaletsizliğe sevk etmesin. Âdil olun. O, takvâya daha yakındır. Ve Allah'a takvâ edin. Muhakkak ki Allah, amel ettiklerinizden haberdardır.(8)

Allah, o îmân edenlere ve sâlih ameller işleyenlere vaad etmiştir, onlar için mağfiret ve azîm bir ecir vardır.(9)

Ve o küfredenler ve âyetlerimizi tekzîb edenler, işte onlar Cahîm ashâbıdır.(10)[344]

Ey o îmân edenler! Allah'ın üzerinizdeki nimetini zikredin. Hani bir kavim size el uzatmaya yeltenmişti de (Allah) **onların ellerini sizden çekmişti. Ve Allah'a takvâ edin. Ve Allah üzere o halde mü'minler tevekkül etsinler.(11)**

Ve andolsun ki Allah, İsrâîl oğullarından misâk almıştı. Ve onlardan oniki nakîb[345] **ba's ettik. Ve Allah buyurdu ki: 'Muhakkak ki Ben sizinle beraberim. Eğer namazı ikâme eder ve zekâtı verir ve resûllerime îmân ederseniz ve onlara kuvvetle yardım ederseniz ve Allah'a güzel bir ödünç ile ödünç verirseniz, elbette sizden kötülüklerinizi keffâretlerim. Ve elbette sizi altından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil ederim. O halde sizden kim bunun ardından küfrederse, artık düz yoldan dalâlete düşmüştür.'(12)**

İşte misâklarını nakzetmeleri[346] **sebebiyle onları lânetledik ve kalblerini kasvetli**[347] **kıldık. Onlar kelimeleri mevzilerinden tahrif ederler. Ve onlar tezkîr olunduklarından pay**(ların)**ı unuttular. Ve onlardan bir hainliğe muttalî olursun, onlardan azı müstesnâ. Böyleyken sen onlardan afvet ve aldırma. Muhakkak ki Allah, muhsinlere muhabbet eder.(13)**

---

[343] Buradaki **'[فَاطَّهَّرُوا/o takdirde tahâretlenin]'**, 'gusül/boy abdesti almak' anlamını içeriyor. [tashih eden]

[344] 86. âyet ile aynıdır

[345] bir kavmin reisi, başkanı, lideri

[346] bozmaları

[347] sert, katı, kaskatı, zâlim, acımasız...[tashih eden]

Ve o: 'Muhakkak ki biz nasarâyız.' diyenlerden mîsaklarını almıştık. Fakat onlar tezkir olunduklarından pay(ların)**ı unuttular. Artık Kıyâmet Günü'ne kadar aralarına adâvet ve buğz saldık.**[348] **Ve Allah onlara yapmakta olduklarını bildirecektir.(14)**

Ey Kitâb ehli, Resûl'umuz size gelmiştir.[349] **Kitâb'tan gizlemekte olduğunuzun çoğunu sizin için beyân ediyor, çoğundan afvediyor. Size Allah'tan bir Nûr ve mübîn bir Kitâb gelmiştir.(15)**[350]

Allah, rızâsına tâbi olanları onunla selâmet yollarına hidâyet eder ve onları izniyle zulmetlerden Nûr'a ihrâc eder ve onları Sırât-ı Mustakîm'e[351] **hidâyet eder.(16)**

Andolsun ki, o: 'Muhakkak ki Allah, o Meryem oğlu Mesîh'tir.' diyenler küfretmişlerdir. De ki: 'O halde kim Allah'tan bir şeye mâliktir, eğer Meryem oğlu Mesîh'i ve onun annesini ve Arz'da bulunanları cemiân helâk etmeyi murâd etse?' Allah'ındır semâların ve Arz'ın ve aralarındakilerin mülkü. Dilediğini halk eder. Ve Allah her şey üzerine kadîrdir.(17)

Ve yahûdiler ve nasârâ dediler ki: 'Biz Allah'ın oğullarıyız ve habîbleriyiz'. De ki: 'Öyleyse neden sizi günahlarınızla azâblandırıyor? Bilakis siz O'nun halk ettiklerinden bir beşersiniz. Ve dilediğine mağfiret eder ve dilediğini azâblandırır. Ve Allah'ındır semâların ve Arz'ın ve aralarındakilerin mülkü. Ve dönüş O'nadır.(18)

Ey Kitâb ehli! Resûlumuz size gelmiştir. Resûllerden fetret üzerine: 'Bize ne bir tebşîr edici geldi ve ne (de) **bir inzâr edici.' dersiniz diye sizin için beyân ediyor. Gerçekten size bir tebşîr edici ve bir inzâr edici gelmiştir. Allah, her şey üzerine kadîrdir.(19)**

---

[348] İbrâhîm en-Nehaî (رحمه الله)'tan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ/Artık aralarına adâvet ve buğz saldık]'** kavli hakkında şöyle demiştir: "Dîn'de husûmet ve cidâl (aralarına saldık)." [Sahih bir eserdir. Hafız İbn AbdilBerr 'Câmi'ul-Beyâni'l-İlm ve Fadlihi'de (1249.) tahric etmiştir]

[349] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[يَا اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا/Ey Kitâb ehli, Resûlumuz size gelmiştir.]'** kavli hakkında demiştir ki: "O, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'dir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 168. sayfa]

[350] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[نُورٌ/bir Nûr]**' Denildi ki: 'O, İslâm'dır.' **'[وَكِتَابٌ مُبِينٌ/ve mübîn bir Kitâb]'** O, Kur'ân'dır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 23. sayfa]

[351] İmâm Kurtubî (**رحمه الله**) der ki: "'**[الصراط/Sırât]**' Yoldur. **'[المستقيم/Mustakîm]'** (ise) **'[الصراط/Sırât]'**ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Sûresi, 6. âyetin tefsîrinde]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Selef, **'[صِرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** ve ehlini Ebu Bekir, Ömer ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbı olarak tefsîr etmişlerdir. Allah (سبحانه وتعالى) onlardan râzı olsun. **'[صِرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** tıpkı tefsîr ettikleri gibidir. Nitekim o **'[صِرَاطَ/Sırât]'** onların üzerinde oldukları yoldu. Aynı şekilde Nebîleri (صلى الله عليه وسلم)'in yoluydu." [Ebî AbdİllahŞemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 1. cilt, 94. sayfa]

Ve hani Mûsâ, kavmine demişti ki: 'Ey kavmim! Allah'ın, üzerinizdeki nimetini zikredin. Hani içinizden enbiyâ kılmış ve sizi melîkler kılmış ve âlemlerden birine vermediğini size vermişti.'(20)

'Ey kavmim! Allah'ın sizin için yazdığı Arzı Mukaddes'e dâhil olun ve arkanız üzere dönmeyin. O takdirde hüsrâna uğrayanlara dönersiniz.'(21)

Dediler ki: 'Ey Mûsâ! Muhakkak ki orada cebbâr bir kavim var. Ve muhakkak ki biz onlar oradan huruc etmedikçe, oraya asla dâhil olmayız. Fakat onlar oradan huruc ederlerse, o zaman muhakkak ki biz dâhil oluruz.'(22)

Korkanlardan, Allah'ın o üzerlerine nîmet verdiği iki adam dedi ki: 'Onların üzerine kapıdan dâhil olun. Böylece ona dâhil olduğunuzda, o vakit muhakkak ki siz gâliblersiniz. Ve Allah üzere artık tevekkül edin, eğer mü'minler iseniz.'(23)

Dediler ki: 'Ey Mûsâ! Muhakkak ki biz, onlar orada bulundukça ebeden, asla oraya dâhil olmayacağız. Artık sen ve Rabbin gidin de onlarla kıtal edin. Muhakkak ki biz burada oturucularız.'(24)

(Mûsâ) **dedi ki: 'Ey Rabbim! Muhakkak ki ben nefsim ve kardeşimden başkasına mâlik olamam. Artık bizim aramızı ve fâsık kavmin arasını tefrîk et.(25)**

(Allah) **buyurdu ki: 'Artık muhakkak ki orası, onlar üzerine kırk sene harâm kılınmıştır. Arz'da şaşkın şaşkın dolaşacaklardır. O halde fâsık kavme üzülme.'(26)**

Ve onlar üzerine Âdem'in iki oğlunun haberini hakkıyla tilâvet et. Hani ikisi de birer kurbân sunmuşlardı da onlardan birisinden kabul edilmiş ve diğerinden kabûl edilmemişti. Dedi ki: 'Elbette seni katledeceğim.' (Diğeri) **dedi ki: 'Allah ancak muttakîlerden kabûl eder.'(27)**

'Eğer beni katletmek için bana elini uzatırsan, ben seni katletmek için elimi sana uzatmam. Muhakkak ki ben, âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarım.'(28)

'Muhakkak ki ben, benim günahımı ve senin günahını yüklenmeni murâd ediyorum, böylelikle ateş ashâbından olasın. Ve zâlimlerin cezâsı işte budur.'(29)

Derken nefsi ona kardeşini katletmeyi kolay gösterdi de onu katletti, böylece hüsrâna uğrayanlardan oldu.(30)

Bunun üzerine Allah, ona kardeşinin cesedini nasıl örteceğini göstermek için Arz'ı eşeleyen bir karga ba's etti. Dedi ki: 'Bana veyl olsun! Şu karga misli olup da kardeşimin cesedini örtmekten âciz miyim ben?' Böylece nedâmet duyanlardan oldu.(31)

İşte bundan dolayı, İsrâil oğullarına üzerine yazdık ki, kim bir nefsi, bir nefis (mukâbili) **veya Arz'da bir fesâdı olmaksızın katlederse, o takdirde sanki cemîân insanları katletmiştir. Ve kim onu ihyâ ederse, o takdirde sanki cemîân insanları ihyâ etmiştir. Ve andolsun ki, onlara resûllerimiz beyyineler ile geldiler, sonra muhakkak ki onlardan çoğu bunun ardından Arz'da elbette müsrifler oldular.(32)**

Allah'a ve Resûlu'ne o harb edenlerin ve Arz'da fesâda sa'y edenlerin[352] **cezâsı, ancak katledilmeleri veya asılmaları veya ellerinin ve ayaklarının hilâftan**[353] **kesilmesi veya Arz'dan nefyedilmeleridir. Bu, onlar için dünyâdaki cezâdır. Ve Âhiret'te onlar için azîm bir azâb vardır.(33)**

Onların üzerine kâdir olmanızdan önce o tevbe edenleri müstesnâ. Artık Allah'ın Gafûr, Rahîm olduğunu ilmedin.(34)

Ey o îmân edenler! Allah'a takvâ edin ve O'na vesîle arayın[354] **ve O'nun yolunda cihâd edin, umulur ki siz felâh bulursunuz.(35)**

Muhakkak ki o küfredenler, eğer Arz'dakiler cemîân ve onunla beraber onun bir misli daha onların olsa, Kıyâmet Günü'nün azâbından (kurtulmak) **için onu fidye verseler, onlardan kabul edilmez. Ve onlar için elîm bir azâb vardır.(36)**

---

[352] koşanların

[353] çaprazdan

[354] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى), mü'min kullarına, O'na karşı takvâ sahibi olmalarını emrederek kavil buyurmaktadır. Takvâ, itaat ile mukârin olunca bundan murâd: 'harâmlardan kaçınmak ve nehiyleri terk etmek' olur. Nitekim âyetin devamında: **'[وَابْتَغُوا اِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ/ve O'na vesîle arayın]'** buyuruluyor. Süfyân es-Sevrî der ki: 'Talha, Ata'dan, o da İbn Abbâs'tan nakletti ki: 'Buradaki **'[الوسيلة/vesîle]'** kelimesi, 'kurbet/yakınlık' anlamına gelmektedir.' Ve kezâ Mücâhid ve Ebu Vâil ve Hasan ve Katâde ve AbdUllah ibn Kesîr ve Süddî ve İbn Zeyd de böyle demişlerdir. Katâde de şöyle demiştir: 'Yani O'na itaat ederek ve O'nun razı olacağı amelleri işleyerek O'na yaklaşın demektir.' İşte mezkûr imâmların kavli budur. Müfessirler arasında da bu hususta bir ihtilâf yoktur. **'[الوسيلة/Vesîle]'**, kendisi ile maksûdun husûlüne vâsıl olunan şeydir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Maide Suresi, 35. âyetin tefsirinde]

Görüldüğü gibi **'[الوسيلة/vesîle]'** kelimesini Selef ve onları takib edenler: "Sâlih amel" olarak açıklamışlardır. Günümüzde bid'atçı sufi tarikatçıların/tasavvufçuların iddialarına göre: "'**[الوسيلة/vesîle]'** bi sözde şeyhe bağlanıp ona mürid olmaktır, rabıtadır, (Sünnet'te vârid olmayan) zikir adı verilen ayinlerdir, şiş batırmaktır, (hind yogileri gibi) dönmektir!" ifadeleri seni haktan saptırmasın! Bu güruh, ümmetin hayrını düşünmemekte, insanları kendine köleleştirip alın terlerini sömürmektedir. Buna ilaveten ayetin devamındaki: **'[وَجَاهِدُوا فِى سَبِيلِهِ/ve O'nun yolunda cihâd edin]'** kısmını tarikatçı/tasavvufçu sufiler geçmişte ve günümüzde görmezden gelmiş, Allah yolunda cihâdta hiç bir adım atmamışlardır. Mesela sufilerin piri Gazâlî, yaşadığı çağda haçlılar Kudüs'ü bastığında tenha köşelerde ayinler peşine düşmüş ve bunun ismine de 'ilahi aşk' demiş, bu işgale karşı bırakın kılıç kuşanmayı, kitâblarında bu konu hakkında bir harf bile sarf etmemiştir. Zıttını iddia eden, buna Gazâlî'nin kitâblarından delil getirmek zorundadır. Buna mukâbil Selef ve Ehli Sünnet'in bayraktarlarından, İmâm İbn Kesîr (رحمه الله)'ın hocası Şeyhulİslam İbn Teymiyye (رحمه الله), bizzat Moğol keferesine karşı kılıç sallamış ve Allah (عز وجل) müslümanları zafere ulaştırmıştır. Bid'atçı sufiler ile Ehli Hakk'ın farkı buradadır. [Konu hakkında daha teferruat için yayınlarımızdan: "Tasavvufçulardan Gazali Ve Selefilerden İbn Teymiyye Arasındaki Fark" isimli derlememize bakabilinir. Hazırlayan]

Onlar Ateş'ten hurûc etmeyi murâd ederler. Ve onlar ondan hurûc edecek değildirler. Ve onlar için sürekli bir azâb vardır.(37)

Ve erkek hırsızın ve kadın hırsızın, Allah'tan bir cezâ olarak kesbettiklerinden dolayı artık ellerini kesin. Ve Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.(38)

Fakat kim zulmünün ardından tevbe ederse ve ıslâh olursa, artık muhakkak ki Allah onun tevbesini kabul eder. Muhakkak ki Allah Gafûr, Rahîm'dir.(39)

Semâların ve Arz'ın mülkünün Allah'ın olduğunu ilmetmedin mi? Dilediğine azâb eder ve dilediğini mağfiret eder. Ve Allah her şey üzerine kadîrdir.(40)

Ve kalbleri îmân etmediği halde, o ağızlarıyla: 'Îmân ettik.' diyenlerden ve o yahûdilerden küfür içinde o yarış edenler seni hüzünlendirmesin. Tekzîb etmek için dinlerler, sana gelmeyen diğer bir kavim için dinlerler. Kelimeleri mevzilerinin ardından tahrif ederler. Derler ki: 'Eğer size bu verilirse, o zaman alın ve eğer o size verilmezse o halde hazer edin.' Ve Allah kimin fitnesini murâd ederse,[355] **artık asla sen onun için Allah'tan bir şeye mâlik olamazsın. İşte onlar Allah'ın kalblerini tathir etmeyi o murâd etmedikleridir. Onlar için dünyâda bir rezillik ve onlar için Âhiret'te azîm bir azâb vardır.(41)**

Yalanı dinlerler, yasak olanı yerler. Fakat sana gelirlerse, o takdirde aralarında hükmet veya onlardan îraz et. Ve eğer onlardan îraz edersen, artık sana asla bir şey ile zarar veremezler. Ve eğer hükmedersen, o takdirde aralarında adâletle hükmet. Muhakkak ki Allah âdil davrananlara muhabbet eder.(42)

Ve seni nasıl hakem yapıyorlar? Ve onların indinde, içinde Allah'ın hükmü olan Tevrât vardır. Sonra bunun ardından yüz çeviririler ve işte onlar mü'minler değildirler.(43)

Muhakkak ki Biz, Tevrât'ı inzâl ettik, içinde bir hidâyet ve bir nûr vardır. O teslim olmuş nebîler onunla o yahûdilere hüküm verirlerdi. Ve rabbanîler ve ahbarlar Allah'ın Kitâb'ından muhafaza edilen ile hükmederlerdi. Ve onlar, onun üzerine şâhidler oldular. Öyleyse insanlardan haşyet duymayın ve Benden haşyet duyun. Ve Benim âyetlerimi az bir değere satmayın. Ve kim Allah'ın inzâl ettiğiyle hükmetmezse, o takdirde işte onlar, onlardır kâfirler.(44)[356]

---

[355] İbn Ebi Hâtim hasen bir sened ile, İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ فِتْنَتَهُ/Ve Allah kimin fitnesini murâd ederse]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: 'Allah kimin dalâletini murâd ederse.'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 181. sayfa]

[356] İbni Abbâs (رضي الله عنهما), Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ/Ve kim Allah'ın inzâl ettiğiyle hükmetmezse, o takdirde işte onlar, onlardır kâfirler.]'** [Maide Suresi, 44. âyet] kavli hakkında şöyle demiştir: "(Bu) onların kendisine gittikleri küfür değildir." [Hâkim, Müstedrek'te (2/342); Beyhakî, Kebîr'de (8/20); İbn Ebi Hâtim, Tefsîrinde (4/1143) ve İbn Nasr el-Mervezî, Tâzîmu

Ve onların üzerine onda yazdık ki: 'Cana can ve göze göz ve buruna burun ve kulağa kulak ve dişe diş ve yaralamalar kısas edilir.' Fakat kim onu tasadduk ederse, artık o kendisi için bir keffârettir. Ve kim Allah'ın inzâl ettiğiyle hükmetmezse, o takdirde işte onlar, onlardır zâlimler.(45)

Ve onların eserleri üzerine Meryem oğlu Îsâ'yı gönderdik, önündeki Tevrât'ı tasdîkleyicidir. Ve ona İncîl'i verdik, içinde bir hidâyet ve bir nûr vardır. Ve önündeki Tevrât'ı tasdîkleyicidir. Ve muttakîler için bir hidâyet ve bir mev'izedir.(46)

Ve İncîl ehli Allah'ın onun içinde inzâl ettiğiyle hükmetsin. Ve kim Allah'ın inzâl ettiğiyle hükmetmezse, o takdirde işte onlar, onlardır fâsıklar.(47)

Ve sana Kitâb'ı hakk olarak inzâl ettik, Kitâb'tan önündekileri tasdîkleyici ve üzerine muheymin[357] **olarak. Artık aralarında Allah'ın inzâl ettiğiyle hükmet. Ve hakktan sana gelenden** (sonra) **onların hevâlarına tâbi olma. Sizden hepiniz için bir şerîat ve bir minhâc**[358] **kıldık.**[359] **Ve eğer Allah dileseydi, elbette sizi bir ümmet**

Kadru's-Salât'da (569) tahric etmişlerdir. Hâkim ve el-Elbanî (es-Sahiha, 6/113) isnâdının sahih olduğunu söylemişlerdir]

Tâvûs şöyle demiştir: "İbni Abbâs (رضي الله عنهما)'ya, (bu) âyet hakkında soruldu. Bunun üzerine dedi ki: O, bununla kâfir olur. Ve (lâkin) Allah'a ve meleklerine ve kitâblarına ve resûllerine küfreden gibi değildir.'" [AbdurRezzâk (1/191), İbn Cerîr et-Taberî (8/465) ve İbn Ebî Hâtem (4/1143) tefsîrlerinde tahric etmişlerdir. Şeyh el-Elbânî (es-Sahiha, 6/113): 'Sahih isnâd ile.' demiştir.]

Süfyân, İbn Cüreyc'den ve o da Ata'dan, şöyle dediğini (nakletmiştir): "Küfrün altında bir küfür ve zulmün altında bir zulüm ve fâsıklığın altında bir fâsıklık vardır." [AbdurRezzâk (1/191), İbn Cerîr et-Taberî (8/464-465) ve İbn Ebî Hâtem (4/1149) tefsîrlerinde tahric etmişlerdir. Şeyh el-Elbânî (es-Sahiha, 6/114): 'İsnâdı sahihtir.' demiştir.]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) bu rivayetleri naklettikten sonra demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى) Ehli Sünnet'i ideal bir yola ve dengeli bir görüşe ulaştırmıştır. Dinler arasında İslam nasıl ise mezhebler arasında da vasat görüşlü olarak yine Ehli Sünnet'i kılmıştır. İşte buradaki, küfrün altında bir küfür, nifakın altında bir nifak, şirkin altında bir şirk, fâsıklığın altında bir fâsıklık ve zulmün altında bir zulümdür."

[Ebî AbdİIlah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Kitâbu's-Salât ve Hukmu Târikiha, 83. ve 93. sayfalar]

Şeyhulİslam İbn Teymiyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "Bir insan ne zaman ki üzerinde harâm oluşu icma edilmiş bir hükmü helâl görürse ya da üzerinde helâl oluşu icma edilmiş bir hükmü harâm görürse veya üzerinde icma edilmiş Şeriat (kanunların)ı değiştirecek olursa fakihlerin ittifakına göre mürted olan bir kafir olur. İşte bu her iki kavilden birisi üzerine şu ayeti kerime nazil olmaktadır: **'[وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَأُولٰئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ/Ve kim Allah'ın inzâl ettiğiyle hükmetmezse, o takdirde işte onlar, onlardır kâfirler.]'** Yani Allah'ın indirdiklerinin dışındaki hükümleri helâl saymış demektir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'ul-Fetâvâ, 3. cilt, 267.-268. sayfalar]

[357] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ/ve üzerine muheymin olarak.]'** Yani: Kitâb'tan önünde olan üzerine." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Maide Sûresi Tefsîri, 470. sayfa]

[358] **'[مِنْهَاجًا/Minhâc]'**: "Apaçık yol" demektir. [İbni Fâris,Mu'cemu Mekâyîsi'l-Lugat, "Nehc" maddesi, 5/361; İbni Manzur, Lisânu-l Arab, 2/383]

[359] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجًا/Sizden hepiniz için bir şerîat ve bir minhâc kıldık.]'** Evvelkilerin şerîatlerine bağlanmamak gerektiğine delâlet eder. **'[الشرعة و الشريعة/Şir'at ve şeriat]'**: Kendisi vesilesiyle necâta ulaşılan zâhir yoldur. Ve sözlükte **'[الشريعة/şeriât]'**: O kendisiyle suya ulaşılan yoldur. Ve **'[الشريعة/Şeriât]'**: Allah (سبحانه وتعالى)'nın, kulları için

yapardı ve lâkin size verdiklerinde sizi ibtilâ etmek için (bir ümmet yapmadı)**. O halde hayrâtta müsâbaka edin. Cemîân merciiniz Allah'adır. Artık hakkında ihtilâfta olduğunuzu size bildirecektir.(48)**

Ve: 'Aralarında Allah'ın inzâl ettiği ile hükmet ve onların hevâlarına tâbi olma. Ve onlardan hazer et ki Allah'ın sana inzâl ettiğinin bazısından seni fitneye düşürmesinler.' diye (inzâl ettik)**. Fakat yüz çevirirlerse, artık ilmet ki Allah, onları bazı günâhlarından dolayı musîbete uğratmayı murâd ediyor. Ve muhakkak ki insanların ekserîsi, elbette fâsıklardır.(49)**

Yoksa câhiliyye hükmünü mü arıyorlar?[360] **Ve yakîn eden bir kavim için Allah'tan daha güzel hüküm veren kimdir?(50)**

Ey o îmân edenler! Yahûdi ve nasârayı velîler ittihaz etmeyin. Onların bazısı bazısının velîleridir. Ve sizden kim onları velî edinirse, artık muhakkak ki o onlardandır. Muhakkak ki Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.(51)

İmdi o kalblerinde maraz olanları onların içinde koşuştuklarını görürsün, derler ki: 'Bize bir felâketin isâbet etmesinden haşyet duyuyoruz.' Artık ola ki Allah, indinden bir fetih veya bir emir getirir de nefislerinde gizledikleri üzerine nâdim olurlar.(52)

Ve o îmân edenler derler ki: 'Muhakkak ki kesinlikle sizinle beraber olduklarına olanca yeminleriyle Allah'a o kasem edenler şunlar mı?' Onların amelleri boşa gitmiştir. Böylece hüsrâna uğrayanlar olmuşlardır.(53)

Ey o îmân edenler! Sizden kim Dîn'inden irtidât ederse, o zaman Allah, muhabbet ettiği ve onların O'na muhabbet ettiği bir kavim getirir. Mü'minler üzerine zelildirler,[361] **kâfirler üzerine izzetlidirler. Allah yolunda cihâd ederler. Ve levmedenin levminden korkmazlar. İşte bu Allah'ın fazlıdır, onu dilediğine verir. Ve Allah Vâsi'dir, Alîm'dir.(54)**

Sizin velîniz ancak Allah ve O'nun Resûlu ve o îmân edenlerdir, onlar ki namazı ikâme ederler ve zekâtı verirler ve onlar rükû edicidirler.(55)

Ve kim Allah'ı ve O'nun Resûlu'nu ve o îmân edenleri velî ittihaz ederse, o takdirde muhakkak ki Allah'ın hizbi, onlardır gâlibler.(56)

---

teşrî buıyurduğu hükümlerdir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Maide Suresi'nin 48. âyetinin tefsirinde]

[360] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (عز وجل) buyurdu ki: **'[أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ/Yoksa câhiliyye hükmünü mü arıyorlar?]'** Ve o, Allah'ın Kitâbı'na ve O'nun hükmüne muhâlif olandır." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 32. sayfa]

[361] alçak gönüllü, boynu bükük, mütevazi

Ey o îmân edenler! Sizden önce o Kitâb verilenlerden dininizi eğlence ve oyuncak o ittihaz edenleri ve küffârı velîler ittihaz etmeyin. Ve Allah'a takvâ edin, eğer mü'minler iseniz.(57)

Ve namaza nidâ ettiğinizde onu istihzâ ve oyuncak ittihaz ederler. Bu, onların akletmeyen bir kavim olmalarındandır.(58)

De ki: 'Ey Kitâb ehli! Bizden hoşlanmamanız, yalnızca bizim Allah'a ve bize inzâl edilene ve daha önce inzâl edilene îmân ettiğimizden ve sizin ekserîyyetinizin fâsıklar olmasından mıdır?'(59)

De ki: 'Allah indinde cezâca bundan daha şerrlisini size bildireyim mi? Allah lânet ettiği ve üzerine gazablandığı ve onlardan maymunlar ve hınzırlar ve tâğûta ibâdet edenler[362] **kıldığı kimseler, işte onlar mekânen daha şerrli ve düz yoldan daha çok dalâlete düşenlerdir.'(60)**

Ve size geldiklerinde derler ki: 'İmân ettik.' Ve (yanınıza) **küfür ile dâhil olmuşlar ve onlar onunla hurûc etmişlerdir. Ve Allah onların gizlemekte olduklarını ilmedendir.(61)**

Ve onların çoğunun, günah ve adâvet ve yasak olanı yemede yarıştıklarını görürsün. Amel etmiş oldukları elbette ne kötüdür!(62)

Rabbanîler ve ahbâr onları günah olan kavillerinden ve yasak olanı yemekten nehyetmeli değil miydi? Yapmış oldukları elbette ne kötüdür!(63)

Ve yahûdiler dediler ki: 'Allah'ın eli bağlıdır.' Onların elleri bağlandı ve dediklerinden dolayı lânetlendiler. Bilakis O'nun iki eli açıktır,[363] **dilediği gibi infâk eder. Ve elbette, sana Rabbinden inzâl edilen, onlardan çoğunun tuğyânını ve**

---

[362] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ/ve tâğûta ibâdet edenler]'** Yani: Onlardan tâğûta ibâdet edenler kılmıştır. Yani: Onlara güzel gösterdiği şeylerde şeytâna itaat ederler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 75. sayfa]

[363] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "Bu âyette Allah (سبحانه وتعالى): **'[بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ/Bilakis O'nun iki eli açıktır]'** buyurmakta ve Kendisi için **'[البسط/bast]'** ile vasfedilmiş **'[يَدَاهُ/iki eli]'** isbât etmektedir. **'[البسط/Bast]'** Geniş bağış/lütuf anlamındadır. Bize vâcib olan: Allah (سبحانه وتعالى)'nın, bağış ve nimetler ile bast olunmuş/yayılmış iki elinin olduğuna îmân etmektir. Fakat bize vacip olan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın bu iki eline keyfiyyet biçen kalbî bir tasavvura kalkışmamak, tekyîf içeren lisânî bir kelâma yer vermemek ve bu iki eli mahlûkâtın ellerine temsîl etmemektir/benzetmemektir. Çünkü Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır: **'[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O, Semî'dir, Basîr'dir.]'** [Şura Suresi, 11. âyet] Kim Allah (سبحانه وتعالى)'nın bu iki elini mahlûkatın ellerine temsîl ederse/benzetirse, şüphesiz ki o kimse, Allah (سبحانه وتعالى)'nın **'[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O, Semî'dir, Basîr'dir.]'** şeklindeki kavlini yalanlanmış ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ/Artık Allah için meseller darb etmeyin.]'** [Nahl Suresi, 74. âyet] kavlinde geçen emrine âsi gelmiş olur. Yine birisi çıkıp da Allah (سبحانه وتعالى)'nın iki eline keyfiyyet biçer ve derse ki 'Allah'ın iki eli, [herhangi bir şekilde] muayyen bir keyfiyyet üzeredir', şüphesiz ki o kimse, ilmetmediği bir şeyi Allah (عز وجل) aleyhine söylemiş ve hakkında bilgisinin olmadığı şeyin ardına düşmüş demektir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Tevhîd ve Şehâdeteynin Mânâsı, 13.-14. sayfalar]

küfrünü ziyâde edecektir. Ve onların arasına Kıyâmet Günü'ne kadar adâvet ve buğz ilkâ ettik. Her ne zaman harb için bir ateş yaksalar onu Allah söndürür. Ve onlar Arz'da fesâda sa'y ederler. Ve Allah, fesâd çıkaranlara muhabbet etmez.(64)

Ve eğer Kitâb ehli îmân etseler ve takvâ etselerdi, elbette onların günahlarını keffâretler ve elbette onları Naîm Cennetlerine dâhil ederdik.(65)

Ve eğer onlar Tevrât'ı ve İncîl'i ve onlara Rabblerinden inzâl edileni ikâme etselerdi,[364] **elbette fevklerinden ve ayaklarının altından** (bol rızık) **yiyeceklerdi. Onlardan muktesid bir ümmet vardır.**[365] **Ve onlardan çoğunun amel ettiği ne kötüdür!(66)**

Ey Resûl! Rabbinden sana inzâl edileni tebliğ et ve eğer (bunu) **fiil etmezsen, o zaman O'nun risâletini tebliğ etmiş olmazsın. Ve Allah seni insanlardan koruyacaktır. Muhakkak ki Allah, kâfirler kavmine hidâyet etmez.(67)**

De ki: 'Ey Kitâb ehli! Tevrât'ı ve İncîl'i ve size Rabbinizden inzâl edileni ikâme edinceye kadar bir şey üzerinde değilsiniz.' Ve elbette, sana Rabbinden inzâl edilen, onlardan çoğunun tuğyânını ve küfrünü ziyâde edecektir. O halde kâfirler kavmi üzerine müteessir olma.(68)

Muhakkak ki o îmân edenler ve o yahûdiler ve sâbiîler ve nasârâ, kim Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân eder ve sâlih amel işler, o takdirde üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüzünlenmeyeceklerdir.(69)

Andolsun ki, İsrâîl oğullarının mîsâkını aldık ve onlara resûller irsâl ettik. Her ne zaman bir resûl onlara nefislerinin hevâsına uymayanı getirdiyse, onlardan bir fırkayı tekzîb ettiler ve bir fırkayı katlettiler.(70)

Ve hesâb ettiler ki bir fitne olmayacaktır. Artık onlar âmâ ve sağır kesildiler. Sonra Allah üzerlerine tevbelerini kabul etti, sonra onlardan çoğu (yine) **âma ve sağır kesildiler. Ve Allah, onların amel ettiklerini görücüdür.(71)**

Andolsun ki, o: 'Muhakkak ki Allah, O Meryem oğlu Mesîh'tir.' diyenler küfretmişlerdir. Ve Mesîh şöyle demişti: 'Ey İsrâîl oğulları! Benim Rabbim ve sizin Rabbiniz Allah'a ibâdet edin. Muhakkak ki, kim Allah'a şirk koşarsa, gerçekten

---

[364] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَلَوْ اَنَّهُمْ اَقَامُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ/Ve eğer onlar Tevrât'ı ve İncîl'i ikâme etselerdi]'** Yani: O ikisinin hükümlerini ve hadlerini ikâme etseler/uygulasalar ve o ikisinin içindekilerle amel etselerdi." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 78. sayfa]

[365] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مِنْهُمْ اُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ/Onlardan muktesid bir ümmet vardır.]'** Yani: Tâbi olan. Yani: Kitâb ehlinden Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e ve onun getirdiklerine îmân edenler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 37. sayfa]

Allah ona Cenneti harâm etmiştir ve onun me'vâsı Ateş'tir. Ve zâlimler için ensâr yoktur.'(72)

Andolsun ki, o: 'Muhakkak ki Allah, üçün üçüncüsüdür.' diyenler küfretmişlerdir. Ve bir ilâhtan başka ilâh yoktur. Ve eğer dediklerine nihâyet vermezlerse, elbette onlardan o küfredenlere elîm bir azâb temâs edecektir.(73)

Hâlâ mı Allah'a tevbe etmezler ve O'ndan mağfiret dilemezler? Ve Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.(74)

Meryem oğlu Mesîh, bir resûlden başkası değildir. Ondan önce resûller gelip geçmiştir. Ve onun annesi bir sıddîkadır. İkisi (de) **taam yerler idi.**[366] **Nazar et, onlara âyetlerimizi nasıl beyân ediyoruz. Sonra nazar et, onlar nasıl çeviriliyorlar.(75)**

De ki: 'Allah'ın dûnundan, sizin için bir zarara ve ne (de) **bir menfaata mâlik olmayanlara mı ibâdet ediyorsunuz? Ve Allah, O, Semî'dir, Alîm'dir.'(76)**

De ki: 'Ey Kitâb ehli! Dîninizde hakksız aşırı gitmeyin. Ve daha önce dalâlete düşmüş ve çoğunu dalâlete düşürmüş ve düz yoldan dalâlete düşmüş kavmin hevâlarına tâbi olmayın.'(77)

İsrâîl oğullarından o küfredenler, Dâvud ve Meryem oğlu Îsâ'nın lisânı üzere lânetlenmişlerdir. Bu, onların isyân etmeleri ve haddi aşmış olmaları sebebiyledir.(78)

Fiil ettikleri münkerden nehyetmiyor idiler. Fiil etmiş oldukları elbette ne kötüdür.(79)

Onlardan çoğunun, o küfredenleri velî edindiklerini görürsün. Elbette onlar için nefislerinin takdîm ettikleri ne kötüdür ki Allah onlara kızmıştır ve onlar azâbın içinde muhalledlerdir.(80)

Ve eğer onlar Allah'a ve Nebî'ye ve ona inzâl edilene îmân etmiş olsalardı, onları velîler ittihaz etmezlerdi. Ve lâkin onlardan çoğu fâsıklardır.(81)

Elbette, o îmân edenlere adâvetçe insanların en şiddetlisini yahûdiler ve o şirk koşanlar bulacaksın. Ve elbette onların o îmân edenlere sevgice en yakınlarını o: 'Muhakkak ki biz nasârâyız.' diyenleri bulacaksın. Bu, onlardan keşişlerin ve râhiblerin bulunmasından ve onların kibirlenmemelerindendir.(82)

---

[366] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ/Ve onun annesi bir sıddîkadır.]'** Yani: Çok sadakâtli. Ve denildi ki: (Meryem'in) **'[صِدِّيقَةٌ/sıddîka]'** nâmı ile isimlendirilmesi, Allah'ın ayetlerini tasdîk etmesi sebebiyledir. Allah (عز وجل)'nin buyurduğu gibi: **'[وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا/Ve o, Rabbinin kelimelerini tasdîk etti]'** [Tahrim Suresi, 12. âyet]) **'[كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ/İkisi** (de) **taam yerler idi.]'** Yani: Onlar da sâir âdemoğulları gibi taam ve gıda ile yaşarlardı. Öyleyse taam yemeden kâim olamayan kimse nasıl ilâh olabilir?" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 83. sayfa]

Ve Resûl'e inzâl edileni dinlediklerinde, hakkı tanıdıklarından dolayı onların gözlerinin yaştan dolup taştığını görürsün. Derler ki: 'Ey Rabbimiz! Îmân ettik, artık bizi şâhidlerle beraber yaz.'(83)[367]

'Ve bizim için ne var, Allah'a ve bize hakktan gelene îmân etmiyoruz? Ve biz, Rabbimizin bizi sâlihler kavmi ile beraber (Cennet'e) **dâhil etmesini umuyoruz.'(84)**

Böylelikle Allah, onlara söylediklerinden dolayı altlarından nehirler cereyân eden Cennetleri sevâb olarak verdi, orada muhalledlerdir. Ve bu, muhsinlerin karşılığıdır.(85)

Ve o küfredenler ve âyetlerimizi tekzîb edenler, işte onlar Cahîm ashâbıdır.(86)[368]

Ey o îmân edenler! Allah'ın sizin için helâl ettiği tayyibâtı harâm etmeyin ve haddi aşmayın. Muhakkak ki Allah, haddi aşanlara muhabbet etmez.(87)[369]

Ve Allah'ın sizi helâl tayyib rızıklandırdığından yiyin. Ve O sizin Kendisine îmân ettiğiniz Allah'a takvâ edin.(88)

Allah sizi yeminlerinizdeki lağv ile muâhaze etmez. Ve lâkin sizi akdettiğiniz yeminler ile muâhaze eder. Artık onun keffâreti ehlinize yedirdiğinizin vasatından on miskini doyurmak veya giydirmek veya bir rakabeyi hürriyetine kavuşturmaktır.[370] **Fakat kim** (bu imkanı) **bulamazsa, artık üç gün oruç tutar. İşte bu, yemin ettiğinizde**

---

[367] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "İbn Ebî Hâtim ve İbn Merdûye ve Hâkim, İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ/artık bizi şâhidlerle beraber yaz]'** kavli hakkında şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir: 'Yani: Muhammed (صلى الله عليه وسلم) ve ümmetiyle (beraber yaz). Onlar şâhidlerdir. Nebîleri (صلى الله عليه وسلم)'in teblîğ ettiğine ve resûllerin de tebliğ ettiğine şehâdet etmişlerdir.' Ve Hâkim: 'İsnâdı sahîhtir.' [Zehebî muvâfakat etmiştir] demiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mâide Sûresi, 83. âyetin tefsîrinde]

[368] 10. âyet ile aynıdır

[369] İmâm Şâtıbî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ/Ey o îmân edenler! Allah'ın sizin için helâl ettiği tayyibâtı harâm etmeyin ve haddi aşmayın. Muhakkak ki Allah, haddi aşanlara muhabbet etmez.]'** Âyet, evvelâ helâlı harâm etmekten nehyetmiş, sonra bunun haddi aşma olduğunu ve Allah'ın haddi aşanları muhabbet etmeyeceğini bildirmiştir." [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtıbî, el-İ'tisâm, 55. sayfa]

[370] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Şüphesiz ki lağv yemin; kişinin kelâm ederken, herhangi bir kasıt olmaksızın 'hayır vAllahi, evet vAllahi' demesidir." Devamla şöyle demiştir: "Sahîh olan şu ki, lağv yemin; Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ/Ve lâkin sizi akdettiğiniz yeminler ile muâhaze eder.]'** diye buyurmuş olduğu kavlinden istidlâl edildiği üzere; 'kasıtsız yapılmış olan yemindir'. Yani âyet, 'tasarladığınız ve kasdettiğiniz yeminden ötürü muâhaze olunursunuz' anlamını ihtivâ etmektedir. Allah (سبحانه وتعالى): **'[فَكَفَّارَتُهُ اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ اَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ اَهْلِيكُمْ/Artık onun keffâreti ehlinize yedirdiğinizin vasatından on miskini doyurmak]'** buyurmuştur. Bu da, ihtiyâc sâhibi fakirlerden ve kendilerine yetesilik imkâna sâhib olmayan kimselerden on yoksulu doyurmaktır. Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اَوْ كِسْوَتُهُمْ/veya giydirmek]'**; Şafiî (رحمه الله): 'On kişiden her birine, giyim ile tesmiye olunan cinsten herhangi bir şey; bir gömlek, bir şalvar, bir izar veya bir sarık ya da bir peçe vesaire vermiş olsa, bu yeterlidir.' demiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Maide Sûresi, 89. âyetin tefsîrinde]

yeminlerinizin keffâretidir. Ve yeminlerinizi muhâfaza edin. İşte Allah, âyetlerini sizin için böyle beyân eder. Umulur ki siz şükredersiniz.(89)

Ey o îmân edenler! İçki ve kumar ve dikili taşlar ve fal okları ancak şeytânın amelinden bir pisliktir. Artık ondan ictinâb edin, umulur ki siz felâh bulursunuz.(90)

İçki ve kumarda şeytân ancak aranıza adâvet ve buğz salmayı ve sizi Allah'ı zikretmekten ve namazdan alıkoymayı murâd eder. O halde siz son veriyorsunuz değil mi?(91)

Ve Allah'a itaat edin ve Resûl'e itaat edin. Ve hazer edin. Fakat yüz çevirirseniz, artık ilmedin ki Resûlumuzun üzerine olan mübîn bir tebliğdir.(92)

O îmân edenlerin ve sâlih ameller işleyenlerin (harâm edilmeden önce) **tattıklarında üzerlerine bir günâh yoktur,**[371] **eğer takvâ edip ve îmân eder ve sâlih ameller işler, sonra takvâ eder ve îmân eder, sonra takvâ eder ve ihsân ederlerse. Ve Allah, muhsinlere muhabbet eder.(93)**

Ey o îmân edenler! Allah elbette sizi kendi ellerinizin ve mızraklarınızın erişebileceği avdan birşey ile ibtilâ edecektir, Allah'ın -kim O'ndan gıyabında korkuyor- ilmetmesi için. Artık bundan sonra haddi aşarsa, o takdirde onun için elîm bir azâb vardır.(94)

Ey o îmân edenler! Avı -ve siz ihramlıyken- katletmeyin. Ve sizden kim onu kasten katlederse, artık cezası davardan katlettiğinin mislidir. Kâbeye ulaşmış bir kurbanlık olarak (buna) **sizden iki adâlet sahibi hükmeder veya keffâreten miskinleri yedirmek veya bunun muâdili olarak oruç tutmaktır.** (Bu yaptığı) **işinin vebâlini tatması içindir. Allah seleftekini afvetmiştir. Ve kim avdet ederse, o takdirde Allah ondan intikâm alır. Ve Allah, Azîz'dir, intikâm sahibidir.(95)**

Sizin için ve yolcular için deniz avı ve onun yenilmesi size metâ olarak helâl edildi. Ve sizin üzerinize ihramda olduğunuz müddetçe kara avı harâm edilmiştir. Ve O'na haşr edileceğiniz Allah'a takvâ edin!(96)

Allah Kâbe'yi, Beytu'l-Harâm'ı insânlar için kıyâm kıldı. Ve Şehru'l-Harâm'ı ve kurbanı ve boyunlardaki gerdanlıkları (da).[372] **Bu, Allah'ın semâlardakini ve Arz'dakini ilmettiğini ve Allah'ın her şeye Âlîm olduğunu ilmetmeniz içindir.(97)**

---

[371] İmâm Ziyâeddîn el-Makdisî (رحمه الله), İkrime (رحمه الله)'tan İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "İçki harâm edildiğinde, dediler ki: 'Ey Allah'ın Resûlu! İçki içer halde ölen ashâbımız (ın durumu nedir)?' Bunun üzerine Allah (عز وجل) şöyle inzâl buyurdu: **'[لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا/O îmân edenlerin ve sâlih ameller işleyenlerin** (harâm edilmedenn önce) **tattıklarında üzerlerine bir günâh yoktur]**'" [Ebu Abdillah Ziyâeddîn bin AbdilVâhid el-Makdisî, el-Ehâdîsu'l-Muhtâre, 12. cilt, 45. sayfa (42.)]

[372] İmâm Taberî hasen sened ile Âli ibn Talha'dan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ/Allah Kâbe'yi, Beytu'l-Harâm'ı**

Allah'ın, ikâbı şiddetli olduğunu ve Allah'ın Gafûr, Rahîm olduğunu ilmedin.(98)

Resûl'un üzerine tebliğden başka yoktur. Ve Allah açıkladığınızı ve gizlediğinizi ilmeder.(99)

De ki: 'Habîs ve tayyib müsâvî değildir. Velev ki, habîsin çokluğuna teâccüb etsen. Artık Allah'a takvâ edin ey akıl sahibleri, umulur ki siz felâh bulursunuz.'(100)

Ey o îmân edenler! Sizin için açıklandığında sizi müteessir edecek şeylerden suâl etmeyin. Ve eğer siz Kur'ân inzâl edilirken suâl ederseniz, sizin için açıklanır. Allah onlardan afvetmiştir. Ve Allah, Gafûr'dur, Halîm'dir.(101)

Sizden önce bir kavim onları suâl etti. Sonra onlar sebebiyle kâfirler oldular.(102)

Allah, ne Bahîre ve ne Sâibe ve ne Vasîle ve ne Hâm'dan (hiçbirini meşru) **kılmamıştır.**[373] **Ve lâkin o küfredenler Allah üzere yalan iftirâ ediyorlar. Ve onların ekseriyyeti akletmezler.(103)**

Ve onlara denildiğinde: 'Allah'ın inzâl ettiğine ve Resûl'e gelin.' Derler ki: 'Babalarımızı üzerinde bulduğumuz bize yeter.' Ve babaları birşey ilmetmiyor ve hidâyet bulamamış olsalar da mı?(104)

---

insanlar için kıyâm kıldı. Ve Şehru'l-Harâm'ı ve kurbanı ve boyunlardaki gerdanlıkları (da)**.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Yani dinleri için kıyâm ve haccları için nişâneler (kıldı)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 214. sayfa]

[373] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) bu kelimeleri açıklama sadedinde şöyle demiştir: **'[بَحِيرَةٍ/Bahîre]'** kavli: Bahîre, sâibe, vasîle ve hâm sözcükleri, Arablar nezdinde muhtelif ıstılahları hâiz olan isimlerdir. Hülâsası şu ki: Bunların bazısı, ilâhlarına hâs kıldıkları; bazısı ise yenilmesini, binilmesini, tüylerinden, yünlerinden ve kıllarından faydalanılmasını harâm kıldıkları hayvanlardır. Onlar kendi aralarında, bir hayvanın ne zaman bahîre sayılabileceği husûsunda ihtilâf halindedirler. Lâkin onlara göre bahîrenin alâmeti, o hayvanın (dişi devenin) kulaklarının derin bir biçimde yarılmasıdır. Bahîre sözcüğü, "bahr/deniz" kelimesinden alınmıştır. Bahr/Deniz, geniştir. Fakat bahîrenin kulaklarını ne zaman yarmaktaydılar? Onların bu hususta da bir ıstılâhı mevcut idi. İşte hayvan şöyle şöyle doğurursa, böyle böyle doğurursa gibi... Burada mühim olan, bunların muhtelif ıstılahlar olmasıdır.

'[سَائِبَةٍ/Sâibe]' kavli: Sâibe, sâib hâlde terk edilmiş, yani salıverilmiş hâlde bırakılan hayvandır (dişi devedir). Bu dişi deve de ne zaman salıverilip sâibe kılınmakta idi? Onların nezdinde, bu hususta da muhtelif olan bir ıstılah mevcut idi. Fakat netîce itibarı ile dişi bir deveyi sâibe olarak addetmekte ve onun sütünü, ona binilmesini ve ondan faydalanılmasını harâm kılmakta idiler.

'[وَصِيلَةٍ/Vasîle]' kavli: Vasîle, genç dişi develerle ilgili bir kavram idi. Bir deve, ilk olarak dişi bir deve doğurursa, ardından yine dişi bir deve doğurursa, yani bir dişi deve, peşpeşe iki batın doğurursa ve bu doğumların ikisi de dişi olursa bu durumda, 'dişi, dişiye vâsıl oldu' şeklinde addedilmekte ve o, harâm kılınmakta ya da ilâhlara sunulmakta idi.

'[حَامٍ/Hâm]' kavli: Hâm, sırtı himâye olunmuş (harâm sayılmış) olup üzerine binilmeyen hayvan -yani deve- demektir. Bir devenin ne zaman "hâm" olarak kabul edileceği husûsunda ise ihtilâf etmekte idiler. Bazıları demiştir ki: "Neslinden on batın doğan devedir". Bazıları ise bunun hilâfına bir şeyler söylemişlerdir. Burada önemli olan bunların, en'âm (yani deve, sığır, koyun gibi hayvan) çiftlerinin vasıfları olması, bu hayvanların ne zaman harâm kılınacak ve ne zaman putlara sunulacak olmasıdır. [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Maide Sûresi Tefsîri, 450.-451. sayfalar]

Ey o îmân edenler! Nefisleriniz(in mesuliyeti) **üzerinizedir. Eğer hidâyet üzere olursanız, dalâlete düşen size bir zarar veremez. Cemîân merciiniz Allah'adır. Böylece amel etmiş olduklarınızı size bildirecektir.(105)**

Ey o îmân edenler! Birinize ölüm hazır olduğunda, vasiyet esnasında aranızda şâhidlik (edecekler) **sizden iki adalet sahibi veya Arz'da darb ettiniz de ölüm musibeti isabet ettiyse, sizin dışınızdan başka iki** (kişi)**dir. Eğer kuşkulanırsanız, onları namazın ardından alıkoyarsınız da Allah'a şöyle kasem ederler: 'Bir değere onu satmayacağız, velev ki, karâbet sahibi**[374] **olsun. Ve Allah'ın şehâdetini gizlemeyiz. Muhakkak ki biz o zaman elbette günahkarlardan oluruz.'(106)**

Fakat ikisi aleyhinde bir günahı hakkettikleri anlaşılırsa, o vakit ikisinin makamını o üzerlerine hakk terettüb edenlerden daha evlâ başka ikisi ikâme eder de Allah'a şöyle kasem ederler: 'Elbette bizim şâhidliğimiz o ikisinin şâhidliğinden ehakktır ve biz haddi aşmadık. Muhakkak ki biz, o zaman elbette zâlimlerdenizdir.'(107)

İşte bu, şehâdeti vechi üzere (yerine) **getirmelerine ednâdır veya yeminlerinden sonra yeminlerin reddedilmesinden korkmalarına. Ve Allah'a takvâ edin ve dinleyin. Ve Allah, fâsıklar kavmine hidâyet etmez.(108)**

Allah'ın resûlleri cem edip de: 'Size ne cevâb verildi?' buyuracağı gün, diyecekler ki: 'Bizim bir ilmimiz yoktur. Muhakkak ki Sen, Sensin gaybleri ilmeden.'(109)

Hani Allah buyurmuştu ki: 'Ey Meryem oğlu Îsâ! Senin ve vâlidenin üzerindeki nimetimi zikret. Hani seni Ruh'ul-Kudüs ile teyid etmiştim. Beşikte ve yetişkin iken insanlarla kelâm ediyordun. Ve hani sana Kitâb'ı ve Hikmet'i ve Tevrât'ı ve İncîl'i tâlim etmiştim. Ve Benim iznimle çamurdan kuş heyeti gibi (birşey) **halk ediyordun da içine nefhediyordun, böylece iznimle kuş oluyordu. Ve doğuştan körü ve abraşı iznimle iyileştiriyordun. Ve hani iznimle mevtâyı ihrâc ediyordun.**[375] **Ve hani İsrâîl oğullarını senden savmıştım. Hani, sen onlara beyyineler ile geldiğinde, o zaman onlardan o küfredenler: 'Bu, mübîn bir sihirden başkası değildir.' demişlerdi.'(110)**

Ve hani havârilere: 'Bana ve Resûlume îmân edin.' diye vahyetmiştim. Dediler ki: 'Îmân ettik ve müslümanlar olduğumuza Sen şâhid ol.'(111)

Hani havâriler demişlerdi ki: 'Ey Meryem oğlu Îsâ! Rabbinin bize semâdan bir sofra inzâl etmeye gücü yeter mi?' (Îsâ) **dedi ki: 'Allah'a takvâ edin, eğer mü'minler iseniz.'(112)**

---

[374] yani akraba

[375] Şeyh Şankıtî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَاِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتٰى بِاِذْنِى/Ve hani iznimle mevtâyı ihrâc ediyordun.]'** Bunun manâsı, yani onları kabirlerinden Allah'ın dilemesi ve kudreti ile ihrâc etmesidir/çıkarmasıdır." [Muhammed Emin Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 2. cilt, 211. sayfa]

Dediler ki: 'Murâd ediyoruz ki ondan yiyelim ve kalblerimiz mutmain olsun ve senin bize doğru söylediğini ilmedelim ve biz onun üzerine şâhidlerden olalım.'(113)

Meryem oğlu Îsâ dedi ki: 'Allahım, Rabbimiz! Üzerimize semâdan bir sofra inzâl et. Bizim evvelimiz ve âhirimiz için bir bayram ve Senden bir âyet olsun. Ve bizi rızıklandır. Ve Sen rızıklandıranların en hayırlısısın.'(114)

Allah buyurdu ki: 'Muhakkak ki Ben onu sizin üzerinize inzâl edeceğim. Fakat ondan sonra sizden kim küfrederse, artık muhakkak ki Ben onu âlemlerden (hiç) **birini azâblandırmayacağım bir azâb ile azâblandıracağım.'(115)**

Ve Allah: 'Ey Meryem oğlu Îsâ, sen mi insanlara: 'Beni ve annemi, Allah'ın dûnundan iki ilâh ittihaz edin.' dedin?' dediğinde, (Îsâ) **dedi ki: 'Subhânsın, benim için hakk olmayan birşeyi söylemem mümkün değildir. Eğer onu söylemiş olsam, mutlaka Sen onu ilmederdin, Sen benim nefsimdekini ilmedersin ve ben Senin Nefsindekini ilmedemem. Muhakkak ki Sen, Sensin gaybleri ilmeden.'(116)**[376]

Ben onlara: 'Benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a ibâdet edin.' diye Senin bana emrettiğinden başkasını söylemedim. Ve ben onların içinde bulunduğum müddetçe üzerlerine şâhid olmuştum, fakat Sen beni vefât ettirince, üzerlerine Rakîb Sen oldun.[377] **Ve Sen, her şey üzerine Şehîd'sin.(117)**[378]

Eğer onlara azâb edersen, artık muhakkak ki onlar senin kullarındır. Ve eğer onlara mağfiret edersen, artık muhakkak ki Sen, Sensin Azîz, Hakîm.(118)

---

[376] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) demiştir ki: "Rabbimiz, Nefsinin, halk ettiklerinin nefsi gibi olmasından münezzehtir. O, nefsi olmayan bir yokluk olmaktan da azîzdir. Allah (ذكره جل), Nebîsi Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e şöyle buyurmuştur: **'[وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ/Ve âyetlerimize o îmân edenler sana geldiklerinde, artık de ki: 'Selâm üzerinize olsun! Rabbiniz Nefsi üzerine rahmeti yazdı']'** Rabbimiz bize ilmettirmiştir ki O'nun, üzerine rahmeti yazdığı bir Nefsi vardır." Devamla İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "Allah (ذكره جل), kelîmi Mûsâ'ya buyurdu ki: **'[وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي*ثُمَّ جِئْتَ عَلَى قَدَرٍ يَا مُوسَى/Sonra bir kader üzerine geldin, ey Mûsâ! Ve Ben, seni Nefsime seçtim.']'** [Tâhâ Sûresi, 40.-41. âyetler] Böylece Allah, Kendisinin, O'na kelîmi Mûsâ (عليه السلام)'ı seçtiği bir Nefsi olduğunu isbât etmiştir. Ve (جل وعلا) şöyle buyurmuştur: **[وَيُحَذِّرُكُمُ اللَّهُ نَفْسَهُ وَاللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ/Ve Allah, sizi Nefsinden tahzîr eder. Ve Allah, kullarına Rauf'tur.]'** [Âl-i İmrân, 30. âyet] Yine Allah, bu âyette (de) Kendisinin bir Nefsi olduğunu isbât etmiştir. RûhUllah Meryem oğlu Îsâ, Rabbine hitâb ederek şöyle demiştir: **'[تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَلَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ/Sen benim nefsimdekini ilmedersin ve ben Senin Nefsindekini ilmedemem. Muhakkak ki Sen, Sensin gaybleri ilmeden.']'** [Mâide Sûresi, 116. âyet] Böylelikle RûhUllah Meryem oğlu Îsâ (da), mâbûdunun bir Nefsi olduğunu bildirmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 11.-12. sayfalar]

[377] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[كُنْتَ أَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ/üzerlerine Rakîb Sen oldun.]'** Yani, onların amellerini muhâfaza eden, onlara şâhid olan ve onları ilmeden murâkıb/gözetleyen." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Mâide Sûresi Tefsîri, 550. sayfa]

[378] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) yine der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) kavli: **'[شَهِيدًا/Şehîd]'** Yani: Gözetici, her şey üzerine muttalî." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 283. sayfa]

Allah buyurdu ki: 'Bu, sâdıklara sadâkatlarının menfaat vereceği gündür. Onlar için altlarından nehirler cereyân eden Cennetler vardır, orada ebeden muhalledlerdir. Allah onlardan râzıdır ve onlar O'ndan râzıdır. İşte bu, azîm başarıdır.'(119)

Allah'ındır semâların ve Arz'ın ve onların içindekilerin mülkü. Ve O, her şey üzerine Kadîr'dir.(120)

6. EN'ÂM SÛRESİ (165 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Hamd Allah içindir. O ki, semâları ve Arz'ı halk etti. Ve zulmetleri ve nûru var etti. Sonra o küfredenler (başkalarını) **Rabblerine muâdil tutarlar.(1)**

O, O ki, sizi çamurdan halk etti. Sonra bir ecel kazâ etti. Ve O'nun indinde müsemmâ bir ecel vardır.[379] **Sonra siz kuşkulanıyorsunuz.(2)**

Ve O, semâlarda ve Arz'da Allah'tır. Sırrınızı ve cehrinizi ilmetmiştir. Ve kesbedeceğinizi (de) **ilmeder.(3)**

Ve onlara Rabblerinin âyetlerinden bir âyet gelmemiştir ki ondan îrâz etmiş olmasınlar.(4)[380]

Gerçekten onlara hakk gelince tekzîb ettiler. Fakat onlara ne ile istihzâ eder olduklarının haberleri gelecektir.(5)

Görmediler mi, onlardan önce nice kuşakları helâk ettik? Arz'da size vermediğimiz mükneti onlara müknet verdik.Ve onların üzerine semâdan bol bol yağmur irsâl ettik. Ve altlarından nehirler cereyân eder kıldık. Böyleyken günahları sebebiyle onları helâk ettik.Ve onların ardından başka kuşaklar inşâ ettik.(6)

Ve eğer üzerine Kitâb'ı kırtâs içinde inzâl etseydik de elleriyle ona dokunsalardı, elbette o küfredenler derlerdi ki: 'Bu, mübîn bir sihirden başkası değildir.'(7)

Ve dediler ki: 'Onun üzerine bir melek inzâl edilmeli değil miydi?' Ve eğer bir melek inzâl etseydik, elbette iş kazâ edilirdi. Sonra onlara mühlet verilmezdi.(8)[381]

Ve eğer onu bir melek kılsaydık, elbette onu bir adam kılardık ve elbette örttüklerini üzerlerine örterdik.(9)[382]

---

[379] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, şöyle dediğini tahric etmiştir: "**'[ثُمَّ قَضٰى اَجَلًا/Sonra bir ecel kazâ etti.]'** Yani, ölümün eceli. **'[وَاَجَلٌ مُسَمًّى/Ve müsemmâ bir ecel vardır]'** Müsemmâ bir ecel ise, saatin eceli ve Allah indinde vakfedir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 225. sayfa]

[380] Yasîn Sûresi'nin 46. âyetiyle aynıdır

[381] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: " **'[وَلَوْ اَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِىَ الْاَمْرُ/Ve eğer bir melek inzâl etseydik, elbette iş kazâ edilirdi.]'** Yani: Elbette azâb vâcib ve iş bitmiş olurdu. Ve bu Allah'ın, kâfirler için bir Sünnetidir. Ne zaman bir âyet isteseler, buna binâen üzerlerine bir âyet inzâl edilse ama sonra buna îmân etmeseler, azâb ile yok edilirler. **'[ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ/Sonra onlara mühlet verilmezdi.]'** Yani: Onlara (azâb) ertelenmez ve mühlet verilmezdi." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 129. sayfa]

[382] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا**

Ve andolsun ki, senden önce resûller ile istihzâ edildi. Fakat onlardan o maskaralığa alanları istihzâ etmiş oldukları kuşatıverdi.(10)[383]

De ki: 'Arz'da seyr edin, sonra tekzîb edenlerin âkibeti nasıl oldu nazar edin.'(11)

De ki: 'Semâlar ve Arz'dakiler kimindir?' De ki: 'Allah'ındır. Nefsi üzerine[384] **rahmeti yazmıştır. Elbette sizi Kıyâmet Günü'ne cem edecektir. Onda kuşku yoktur.' Nefislerini o hüsrâna uğratanlar, artık onlar îmân etmezler.(12)**

Ve O'nundur gece ve gündüzde sâkin olan. Ve O, Semî'dir, Alîm'dir.(13)

De ki: 'Allah'tan gayrısını mı veli ittihaz edeyim? Semâları ve Arz'ı yaratmıştır. Ve O yedirir ve (lâkin) **yedirilmez. De ki: 'Muhakkak ki bana teslim olanların evveli olmam emredildi. Ve sakın müşriklerden olma** (buyuruldu)**.'(14)**

De ki: 'Muhakkak ki ben, eğer Rabbime isyân edersem, azîm bir günün azâbından korkarım.'(15)[385]

Kim ondan o gün çevrilirse, gerçekten (Allah) **ona merhamet etmiştir. Ve işte bu, mübîn başarıdır.(16)**

Ve eğer Allah sana bir zarar temâs ettirirse, artık onu, O'ndan başka açacak yoktur. Ve eğer sana bir hayır temâs ettirirse, işte O, her şey üzerine kadîrdir.(17)

Ve O, kullarının fevkinde Kâhir'dir.[386] **Ve O, Hakîm'dir, Habîr'dir.(18)**

De ki: 'Hangi şey şehâdeten daha büyüktür?' De ki: 'Allah aramda ve aranızda şâhidtir. Ve bu Kur'ân bana, onunla sizi ve kime ulaşırsa inzâr etmem için vahyedildi. Muhakkak ki siz, hakîkaten Allah ile beraber başka ilâhlar olduğuna

---

عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ/Ve eğer onu bir melek kılsaydık, elbette onu bir adam kılardık ve elbette örttüklerini üzerlerine örterdik.]' Yani: Eğer beşer resûl ile beraber bir melek inzâl etseydik, yani eğer beşere melek bir resûl ba's etseydik, elbette konuşmasının anlaşılması, ondan faydalanılması için o melek, bir adam (şeklinde) olurdu. Ve eğer böyle olsaydı onlar, beşerden birinin risâletini kabulde nasıl kendi kendilerine şüpheye düşmüşlerse, durum onlara yine karışık ve şüpheli gelirdi." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, En'âm Suresi, 9. âyetin tefsirinde]

383 Enbiyâ Suresi'nin 41. âyetiyle aynıdır

384 Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) kavli: **'[عَلَى نَفْسِهِ/Nefsi üzerine]'** Yani: Zâtı üzerine. Allah'ın nefsi sıfatı değildir, bilakis zâtıdır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, En'âm Suresi Tefsîri, 12. sayfa]

385 Zümer Suresi'nin 13. âyetiyle aynıdır

386 İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "Hâlıkımızın kendi nefsini şöyle vasıflandırdığı: **'[وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ/Ve O, kullarının fevkinde Kâhir'dir.]'** kavlini duymadınız mı? Yoksa O'nun ilmi ihâta etmez mi? Muhakkak ki Allah -cinn olsun, insân olsun, melekler olsun- tüm kullarının fevkindedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 256. sayfa]

Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) ise şöyle der: "**'[وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ/Ve O, kullarının fevkinde Kâhir'dir.]'** Kahr, sultân/hükümranlık, yani sulta ile birlikte gâlibiyet. Nitekim mutlak gâlibin sultası olmayabilir de. Lâkin Allah (عز وجل)'nin kahrı tam bir sulta ile gâlibiyettir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, En'âm Sûresi Tefsîri, 18. sayfa]

şâhidlik mi ediyorsunuz?' De ki: 'Ben şâhidlik etmem.' De ki: 'O, ancak tek ilâhtır. Ve muhakkak ki ben, sizin şirk koştuklarınızdan berîyim.'(19)

O kendilerine Kitâb verdiklerimiz, oğullarını bildikleri gibi onu bilirler.[387] **O nefislerini hüsrâna uğratanlar, artık onlar îmân etmezler.(20)**

Ve kim Allah'ın üzerine yalan iftirâ edenden veya O'nun âyetlerini tekzîb edenden daha zâlimdir? Muhakkak ki o zâlimler felâh bulmazlar.(21)

Ve onları cemîân haşr edeceğimiz gün, sonra o şirk koşanlara diyeceğiz ki: 'Nerede o iddia etmiş olduğunuz şürekânız?'(22)[388]

Sonra onların şöyle demelerinden başka bir fitneleri olmayacak: 'VAllahi Rabbimiz, biz müşrikler olmadık.'(23)

Nazar et, nasıl nefisleri üzerine yalan söylediler. Ve iftirâ eder oldukları onlardan sapmıştır.(24)

Ve onlardan kimi seni dinler. Ve onların kalbleri üzerine -onu fıkhederler diye- perdeler kılarız ve kulaklarının içine (de) **bir ağırlık. Ve eğer her âyeti görseler** (bile) **ona îmân etmezler. Nihâyet sana geldiklerinde, seninle mücâdele ederler. O küfredenler derler ki: 'Bu, evvelkilerin masallarından başkası değildir.'(25)**[389]

Ve onlar ondan nehyederler ve ondan uzaklaşırlar. Ve onlar nefislerinden başkasını helâk etmezler ve şuurunda değildirler.(26)

Ve ateşin üzerine durdurulduklarında, artık şöyle dediklerini görseydin: 'Keşke döndürülseydik ve Rabbimizin âyetlerini tekzîb etmeseydik ve mü'minlerden olsaydık.(27)

Bilâkis, daha önce gizlemekte oldukları onlara göründü. Ve eğer geri çevrilseler, elbette kendisinden nehyedildiklerine avdet ederlerdi. Ve muhakkak ki onlar elbette yalancılardır.(28)

---

[387] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahih bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَاءَهُمْ/O kendilerine Kitâb verdiklerimiz, oğullarını bildikleri gibi onu bilirler.]'** hakkında demiştir ki: "Nasâra ve yahûdiler kitâblarında, oğullarını bildikleri gibi Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'i bilirler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 231. sayfa]

[388] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[شُرَكَاؤُكُمُ/şürekânız]'** Yani: Allah (عز وجل)'ye kendilerini şirk koştuklarınız." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, En'âm Sûresi Tefsîri, 18. sayfa]

[389] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'ın İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اِنْ هٰذَا اِلَّا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ/Bu, evvelkilerin masallarından başkası değildir.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bu, evvelkilerin hadîslerinden/sözlerinden başkası değildir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 232. sayfa]

Ve dediler ki: 'Bu dünyâ hayatımızdan başkası yoktur. Ve biz, ba's edilecekler (de) **değiliz.'(29)**

Ve onları Rabblerinin karşısında durdurulduklarında görseydin, (Allah) **buyuracak ki: 'Bu, hakk değil mi?' Derler ki: 'Bilakis, Rabbimize yemin olsun.' Buyuracak ki: 'Öyleyse küfretmiş olduğunuzdan dolayı tadın azâbı.'(30)**

Allah'a mülâki olmayı o tekzîb edenler hüsrâna uğramışlardır. Nihâyet Saat[390] **ansızın onlara geldiğinde derler ki: 'Orada yaptığımız kusurlardan dolayı yazıklar olsun bize!' Ve onlar yüklerini sırtları üzerinde taşırlar. Dikkat edin, yüklendikleri ne kötüdür!(31)**

Ve dünyâ hayatı oyun ve eğlenceden başkası değildir. Ve elbette Âhiret diyârı o takvâ edenler için daha hayırlıdır. Daha akletmiyor musunuz?(32)

İlmediyoruz ki, o söyledikleri seni elbette hüzünlendiriyor. Fakat muhakkak ki onlar seni tekzîb etmiyorlar ve lâkin zâlimler Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar.(33)

Ve andolsun ki, senden önce resûller tekzîb edilmişlerdir. Ama tekzîb edilmelerine ve eziyyet görmelerine karşı sabretmişlerdir. Nihâyet onlara nusretimiz gelmiştir. Ve Allah'ın kelimelerini tebdîl edecek yoktur. Ve andolsun ki, mürsellerin haberlerinden sana gelmiştir.(34)

Ve eğer onların îrâz etmeleri senin üzerine büyük geliyorsa, artık gücün Arz'a bir geçit veya semâya bir merdiven aramaya yetiyorsa, o halde onlara bir âyet getir. Ve eğer Allah dileseydi, elbette onları hidâyet üzere cem ederdi. Öyleyse sakın câhillerden olma!(35)

Ancak o işitenler icâbet eder. Ve mevtâyı, Allah onları ba's eder.[391] **Sonra O'na rücû ettirilirler.(36)**

Ve dediler ki: 'Onun üzerine Rabbinden bir âyet inzâl edilmeli değil miydi?' De ki: 'Muhakkak ki Allah, âyet inzâl etmeye kâdirdir.' Ve lâkin onların ekserîsi ilmetmezler.(37)

Ve Arz'da bir debelenen ve ne (de) **iki kanadıyla uçan bir kuş yoktur ki, sizin emsâliniz ümmetler olmasın. Kitâb'ta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Sonra Rabblerine haşr edilceceklerdir.(38)**

---

[390] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[السَّاعَةِ/Saat]'** Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

[391] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir: "**'[اِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ/Ancak o işitenler icâbet eder.]'** Yani mü'minler zikir sahibine (icâbet ederler). **'[وَالْمَوْتَى/Ve mevtâyı]'** Allah (سبحانه وتعالى) mevtâlarla, yani küffârla birlikte onları ba's ettiği zaman." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 236. sayfa]

Ve âyetlerimizi o tekzîb edenler zulmetler içinde sağırlar ve dilsizlerdir. Allah kimi dilerse onu dalâlete düşürür ve kimi dilerse onu Sırat-ı Mustakîm[392] **üzerinde kılar.(39)**

De ki: 'Kendinizi gördünüz mü? Eğer size Allah'ın azâbı gelse veya size Saat[393] **gelse Allah'tan gayrısına mı duâ edersiniz? Eğer sâdıklar iseniz** (söyleyin)**.'(40)**

Bilakis, yalnız O'na duâ edersiniz. Artık dilerse O'na (kaldırılması için) **duâ ettiğinizi giderir ve şirk koştuklarınızı unutursunuz.(41)**

Ve andolsun ki, senden önce ümmetlere irsâl ettik, böylece onları zorluk ve darlık ile yakaladık. Umulur ki onlar yalvarırlar.(42)

Artık azâbımız onlara geldiğinde yalvarmalı değiller miydi? Ve lâkin onların kalbleri kasvetlendi ve şeytân onlara amel etmiş olduklarını ziynetlendirdi.(43)

Derken onlar kendilerine zikredileni unuttuklarında, üzerlerine her şeyin kapılarını onlara açtık. Nihâyet onlara verilenler ile ferahlandıklarında, onları ansızın yakaladık da o zaman onlar ümitlerini yitirenler oldular.(44)

Böylece o zulmeden kavmin arkası kesildi. Ve hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir.(45)

De ki: 'Gördünüz mü, eğer Allah, işitmenizi ve gözlerinizi alsa ve kalblerinizin üzerini mühürlese, Allah'tan gayrı onu size getirecek ilâh kim? Nazar et, nasıl ayetleri tasrîf ediyoruz. Sonra onlar yüz çeviriyorlar.(46)

De ki: 'Gördün mü kendinizi, eğer Allah'ın azâbı sizlere ansızın veya cehreten gelse, zâlimler kavminden başkası mı helâk edilir?'(47)

Ve mürselleri, mübeşşirler ve münzirler olmak dışında irsâl etmeyiz.[394] **O halde kim îmân eder ve ıslâh olursa, o takdirde üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüzünlenmeyeceklerdir.(48)**

---

[392] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[الصراط/Sırât]'** Yoldur. **'[المستقيم/Mustakîm]'** (ise) **'[الصراط/Sırât]'**ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Suresi, 6. âyetin tefsîrinde]
İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Selef, **'[صِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** ve ehlini Ebu Bekir, Ömer ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbı olarak tefsîr etmişlerdir. Allah (سبحانه وتعالى) onlardan râzı olsun. **'[صِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** tıpkı tefsîr ettikleri gibidir. Nitekim o **'[صِّرَاطَ/Sırât]'** onların üzerinde oldukları yoldu. Aynı şekilde Nebîleri (صلى الله عليه وسلم)'in yoluydu." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 1. cilt, 94. sayfa]
[393] 31. âyete bknz.
[394] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ/Ve mürselleri, mübeşşirler olmak dışında irsâl etmeyiz.]'** Yani: Cennet ile (müjdelerler). **'[وَمُنْذِرِينَ/ve münzirler]'** Ateş'ten (inzâr ederler/uyarırlar)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2.

Ve âyetlerimizi o tekzîb edenler, fâsıklık etmiş olmalarından dolayı onlara azâb temâs edecektir.(49)

De ki: 'Ben size: 'Allah'ın hazineleri benim indimdedir.' demiyorum. Ve ben gaybı ilmetmem. Ve ben size: 'Muhakkak ki ben bir meleğim.' (de) **demiyorum. Ben, bana vahyedilenden başkasına tâbi olmam.'**[395] **De ki: 'Âmâ ve gören müsâvî olur mu?**[396] **Daha tefekkür etmiyor musunuz?'(50)**

Ve Rabblerine haşr edileceklerinden o korkanları onunla inzâr et.[397] **O'nun dûnundan onlar için bir velî yoktur ve ne** (de) **bir şefaatçı. Umulur ki onlar takvâ ederler.(51)**

Ve Rabblerine -sabah ve akşam O'nun Vechini[398] **murâd ederek- o duâ edenleri kovma. Onların hesâbından senin üzerine bir şey yoktur. Ve senin hesâbından onların üzerine bir şey yoktur. Öyleyse onları kovarsan, o takdirde zâlimlerden olursun.(52)**

Ve işte böyle: 'Bunlar mıdır Allah'ın üzerlerine minnette bulunduğu aramızdan?' demeleri için onların bazısını bazısı ile fitneye uğrattık. Allah, şükredenleri en ilmeden değil midir?(53)

Ve âyetlerimize o îmân edenler sana geldiklerinde artık de ki: 'Selâm üzerinize olsun! Rabbiniz Nefsi üzerine rahmeti yazmıştır,[399] **şöyle ki: Kim sizden cehâlet ile bir**

---

cilt, 69. sayfa]

[395] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰى/Ben, bana vahyedilenden başkasına tâbi olmam]'** Yani: Ondan bir karış çıkacak değilim ve ne de ondan daha az." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, En'am Suresi, 50. âyetin tefsîrinde]

[396] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[هَلْ يَسْتَوِى الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ/De ki: 'Âmâ ve gören müsâvî olur mu?]'** kavli hakkında demiştir ki: "Dalâlete düşen ve hidâyette olan (müsâvî olur mu?)" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 241. sayfa]

[397] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَاَنْذِرْ بِهٖ/Ve onunla inzâr et]'** Yani: Kur'ân ile (inzâr et)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 7. cilt, 70. sayfa]

[398] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "İmdi bizim ve Hicaz, Tihâme, Yemen, Irak, Şam ve Mısır ehli tüm ulemâmızın mezhebi şudur: Allah'ın nefsi hakkında isbât ettiğini biz (de) isbât ederiz. Bunu dillerimizle ikrâr ederiz ve bunu kalblerimizle tasdîk ederiz. Hâlık'ımızın Vechi'ni mahlûkâtından birinin vechine teşbîh etmeyiz/benzetmeyiz. Rabbimiz mahlûkâtına teşbîhten azîzdir ve ta'tilcilerin (Allah'ın sıfatlarını inkâr edicilerin) kavillerinden yücedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 26. sayfa]

Şeyh Muhammed Emîn Şankıtî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: **'[الوجه/Vecih]'** mahlûkâtın sıfâtlarına benzerlikten tam anlamıyla tenzîh edilerek îmân edilmesi gereken sıfâtlardandır." [Muhammed Emîn Şankıtî, Edvâu'l-Beyân, 6. cilt, 505. sayfa]

[399] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) demiştir ki: "Rabbimiz, Nefsinin, halk ettiklerinin nefsi gibi olmasından münezzehtir. O, nefsi olmayan bir yokluk olmaktan da azîzdir. Allah (ذكره جل), Nebîsi Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e şöyle buyurmuştur: **'[وَاِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ/Ve âyetlerimize o îmân edenler sana geldiklerinde, artık de ki: 'Selâm üzerinize olsun! Rabbiniz Nefsi üzerine rahmeti yazdı']'** Rabbimiz bize ilmettirmiştir ki O'nun, üzerine rahmeti yazdığı bir Nefsi vardır."

kötülük amel eder, sonra ardından tevbe eder ve ıslâh olursa, o takdirde şübhesiz ki O Gafûr'dur, Rahîm'dir.(54)

Ve işte böyle âyetleri tafsîl ediyoruz ve mücrimlerin yolu seçilsin diye.(55)

De ki: 'Muhakkak ki ben, Allah'ın dûnundan o duâ ettiklerinize ibâdet etmekten nehyedildim.'[400] **De ki: 'Ben sizin hevâlarınıza tâbi olmam, o zaman dalâlete düşmüş olurum ve ben hidâyet bulanlardan olmam.'(56)**

De ki: 'Muhakkak ki ben, Rabbimden bir beyyine üzereyim. Ve siz onu tekzîb ettiniz. Sizin kendisine acele ettiğiniz (azâb) **indimde değildir. Hüküm Allah'tan başkasının değildir.** (O,) **hakkı kısa eder. Ve O, fasledenlerin en hayırlısıdır.'(57)**

De ki: 'Eğer kendisine acele ettiğiniz benim indimde olsaydı, benim aramla ve sizin aranızda iş elbette kazâ edilmiş olurdu.[401] **Ve Allah zâlimleri en ilmedendir.'(58)**

Ve gaybın anahtarları O'nun indindedir. Onları O'ndan başkası ilmedemez. Ve kara ve denizdekini ilmeder. Ve O'nun ilmi dışında bir yaprak düşmez. Ve Arz'ın zulmetleri içinde bir habbe yoktur ve ne bir yaş ve ne (de) **bir kuru mübîn bir Kitâb'ta olmasın.(59)**

Ve O, O ki, geceleyin sizi vefat ettirir ve gündüz ne kazandığınızı ilmeder. Sonra sizi onun içinde müsemmâ bir ecel kazâ edilmesi için[402] **ba's eder. Sonra merciiniz O'nadır. Sonra amel etmiş olduklarınızı size bildirecektir.(60)**

Devamla İbn Huzeyme şöyle der: "Allah (جل ذكره), kelîmi Mûsâ'ya buyurdu ki: **'[وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِى*ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يَا مُوسٰى/'Sonra bir kader üzerine geldin, ey Mûsâ! Ve Ben, seni Nefsime seçtim.']'** [Tâhâ Sûresi, 40.-41. âyetler] Böylece Allah, Kendisinin, O'na kelîmi Mûsâ (عليه السلام)'ı seçtiği bir Nefsi olduğunu isbât etmiştir. Ve (جل وعلا) şöyle buyurmuştur: **[وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ وَاللّٰهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ/Ve Allah, sizi Nefsinden tahzîr eder. Ve Allah, kullarına Rauf'tur.]'** [Âl-i İmrân, 30. âyet] Yine Allah, bu âyette (de) Kendisinin bir Nefsi olduğunu isbât etmiştir. RûhUllah Meryem oğlu Îsâ, Rabbine hitâb ederek şöyle demiştir: **'[تَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِى وَلَا اَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِكَ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ/'Sen benim nefsimdekini ilmedersin ve ben Senin Nefsindekini ilmedemem. Muhakkak ki Sen, Sensin gaybleri ilmeden.']'** [Mâide Sûresi, 116. âyet] Böylelikle RûhUllah Meryem oğlu Îsâ (da), mâbûdunun bir Nefsi olduğunu bildirmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 11.-12. sayfalar]

[400] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قُلْ اِنِّى نُهِيتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ/De ki: 'Muhakkak ki ben, Allah'ın dûnundan o duâ ettiklerinize ibâdet etmekten nehyedildim.']'** Bu, şirkten nehiydir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 23. sayfa]

[401] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[لَقُضِىَ الْاَمْرُ بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ/benim aramla ve sizin aranızda iş elbette kazâ edilmiş olurdu.]'** Yani: Saat(-i Kıyâmet), böylelikle size azâb ile gelirdim." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 73. sayfa]

[402] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[لِيُقْضٰى اَجَلٌ مُسَمًّى/müsemmâ bir ecel kazâ edilmesi için]'** Yani ölüme kadar geçen yaşam eceli/süresi. Allah (عز وجل)'nin burada murâd buyurduğu, ömrün tümüyle tamamlanmasıdır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 151. sayfa]

Ve O, kullarının fevkinde Kâhir'dir.[403] **Ve üzerinize hafazayı irsâl eder.**[404] **Nihâyet sizden birinize ölüm gelince resûllerimiz**[405] **onu vefât ettirirler ve onlar kusur etmezler.(61)**

Sonra hak Mevlâ'ları Allah'a döndürülürler. Dikkat edin! Hüküm O'nundur. Ve O, hesâb görenlerin en sürâtlisidir.(62)

De ki: 'Kim sizi kara ve deniz zulmetlerinden necât buyurur?' Siz O'na yalvararak ve gizlice şöyle duâ edersiniz: 'Eğer bizi bundan necât buyurursan, elbette bizler şükredenlerden oluruz.'(63)

De ki: 'Allah sizi ondan ve her sıkıntıdan necât buyurur. Sonra siz şirk koşarsınız.'(64)

De ki: 'O, sizin üzerinize fevkinizden veya ayaklarınızın altından bir azâb ba's etmeye veya sizi bölük bölük karıştırmaya[406] **ve bazınıza bazısının hıncını tattırmaya kâdirdir.' Nazar et, âyetlerimizi nasıl tasrîf ediyoruz, umulur ki onlar fıkhederler.(65)**

Ve kavmin onu tekzîb etti ve o hakktır. De ki: 'Ben üzerinize bir vekîl değilim.'(66)

Her haberin kararlaştırılmış bir zamanı vardır ve siz yakında ilmedeceksiniz.(67)

Ve âyetlerimizde (münâsebetsizliğe) **o dalanları gördüğünde, artık ondan başka bir söze dalıncaya kadar onlardan îrâz et. Ve eğer şeytân sana unuttursa, artık zikrânın ardından zâlim kavim ile beraber oturma.(68)**[407]

---

[403] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ/Ve O, kullarının fevkinde Kâhir'dir.]'** Onları ölüm ile ve emrinden dilediği ile kahretti." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 74. sayfa]
İmâm Lâlekâi (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (عز وجل) şöyle buyurmuştur: **'[اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ/Tayyib kelime O'na yükselir ve onu sâlih amel yükseltir.]'** [Fâtır Suresi, 10. âyet] Ve (yine) şöyle buyurmuştur: **'[ءَاَمِنْتُمْ مَنْ فِى السَّمَاءِ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ/Semâdakinin sizi Arz'a batırmasından emîn misiniz?]'** [Mülk Suresi, 16. âyet] Ve (yine) şöyle buyurmuştur: **'[وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً/Ve O, kullarının fevkinde Kâhir'dir. Ve üzerinize hafazayı irsâl eder.]'** [En'âm Suresi, 61. âyet] Böylelikle bu âyetler, Allah (سبحانه وتعالى)'nın semâda olduğuna ve ilminin Arz'ında ve semâsında her mekânı ihâta ettiğine delâlet ederler." [Ebu'l-Kâsım HibetUllah bin Hasen bin Mansûr el-Lâlekâi, Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sünne, 1. cilt, 319. sayfa]

[404] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً/Ve üzerinize hafazayı irsâl eder.]'** Yani Âdem oğullarının amellerini muhâfaza eden melekler. Ve bu (kelime) hâfızın çoğuludur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 263. sayfa]

[405] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[رُسُلُنَا/Resûllerimiz]'** Yani: Ruhları kabzetmekle görevli melekler." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Tefsiru's-Sa'dî, 288. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[406] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahric etmiştir: "**'[اَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا/bölük bölük karıştırmaya]'** Yani, gruplar ile, muhtelif hevâlar ile." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 247. sayfa]

[407] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: " **'[فلا تقعد بعد الذكرى مع القوم الظالمين/artık zikrânın ardından**

Ve o takvâ edenlerin üzerine onların hesâbından bir şey yoktur. Ve lâkin (bu) **bir zikrâdır, umulur ki onlar takvâ ederler.(69)**

Ve dînlerini oyun ve eğlence o ittihaz edenleri ve dünyâ hayâtı kendilerini aldatmış olanları bırak. Ve onunla zikret ki bir nefis kendi kesbettikleriyle helâke sürüklenmesin. Allah'ın dûnundan ona bir velî yoktur ve ne (de) **bir şefaatçı. Ve her fidyeyi fidye olarak verse, ondan alınmaz. İşte onlar kesbettiklerinden yüzünden o helâke sürüklenenlerdir. Küfretmiş olmaları sebebiyle onlar için kaynar sudan bir içecek ve elîm bir azâb vardır.(70)**

De ki: 'Allah'ın bize hidâyet etmesinin ardından, Allah'ın dûnundan bize ne menfaatı olacak ve bize ne zarar verebileceklere mi duâ edelim ve topuklarımızın üzerine dönelim, Arz'da şaşkınca dolaşırken şeytânların kendisini ayarttığı kimse gibi? Onun: 'Gel bize!' (diyerek) **onu hidâyete dâvet eden ashâbı vardı. De ki: 'Muhakkak ki Allah'ın hidâyeti, odur hidâyet. Ve biz alemlerin Rabbine teslim olmakla emrolunduk.'(71)**

Ve namazı ikâme edin ve O'na takvâ edin diye (de emrolunduk)**. Ve O, O ki, O'na haşr edileceksiniz.(72)**

Ve O, O ki, semâları ve Arz'ı hakk ile halk etti. Ve O'nun: 'Ol!' buyurduğu gün, böylece olur. O'nun kavli hakktır. Ve Sûr'a nefhedildiği gün mülk O'nundur. Gaybı ve müşâhede edileni ilmedendir. Ve O Hakîm'dir, Habîr'dir.(73)

Ve hani İbrâhîm babası Âzer'e demişti ki: 'Sen putları ilâhlar mı ittihaz ediyorsun? Muhakkak ki ben seni ve kavmini mübîn bir dalâlet içinde görüyorum.'(74)

Ve işte böyle İbrâhîm'e semâların ve Arz'ın melekûtunu[408] **gösteriyorduk. Ve yakîn sahiblerinden olması için.(75)**

Derken gece üzerine büründüğünde, bir yıldız gördü. Dedi ki: 'Bu benim Rabbim!' Fakat batınca dedi ki: 'Ben batanlara muhabbet etmem.'(76)[409]

---

zâlim kavim ile beraber oturma.]' Yani unutarak onlarla oturduğun vakit, tezekkür etmenin/hatırlamanın ardından artık onların yanından kalk." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 154. sayfa]

[408] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[مَلَكُوتَ/Melekût]'** Yani: Mülk. Sıfâtta mübâlağa için **'[و/vav]'** ve **'[تَ/te]'** ziyâde edilmiştir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, En'am Suresi'nin 75. âyetinin tefsîrinde]

[409] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahric etmiştir: "**'[فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَاٰ كَوْكَبًا قَالَ هٰذَا رَبِّى فَلَمَّا اَفَلَ قَالَ لَا اُحِبُّ الْاٰفِلِينَ/Derken gece üzerine büründüğünde, bir yıldız gördü. Dedi ki: 'Bu benim Rabbim!' Fakat batınca dedi ki: 'Ben batanlara muhabbet etmem.']'** O, Rabbinin zevâl bulmayan dâim olduğunu ilmetti." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 11. cilt, 480. sayfa]

Sonra Ay'ı doğarken görünce dedi ki: 'Bu benim Rabbim!' Fakat batınca dedi ki: 'Eğer Rabbim bana hidâyet etmeseydi, elbette dalâlete düşenler kavminden olurdum.'(77)

Nihâyet güneşi doğarken görünce dedi ki: 'Bu benim Rabbim, bu en büyük!' Fakat batınca dedi ki: Ey kavmim! Muhakkak ki ben sizin şirk koştuklarınızdan berîyim.'(78)

Muhakkak ki ben hanîf olarak[410] vechimi semâları ve Arz'ı o yaratana çevirdim. Ve ben müşriklerden değilim.(79)

Ve kavmi onunla hüccetleştiler.[411] Dedi ki: 'Allah hakkında ve bana hidâyet etmişken benimle hüccetleşiyor musunuz? Ve ben, O'na şirk koştuklarınızdan korkmam. Ancak Rabbimin bir şey dilemesi başka. Rabbim ilmen herşeyi kapsamıştır. Daha tezekkür etmiyor musuz?'(80)

Ve nasıl sizin şirk koştuklarınızdan korkarım? Ve siz hakkında üzerinize bir sultân[412] inzâl etmediklerini Allah'a şirk koşmaktan korkmuyorsunuz! Öyleyse emîn olmaya iki fırkadan hangisi ehakktır, eğer siz ilmediyor iseniz?(81)[413]

O îmân edenler ve îmânlarına zulüm karıştırmayanlar,[414] işte onlar, onlar içindir emniyyet. Ve onlardır hidâyet bulanlar.(82)

Ve işte o, İbrâhîm'e kavminin üzerine verdiğimiz hüccetimizdir. Dilediğimizin derecelerini yükseltiriz. Muhakkak ki Rabbin Hakîm'dir, Alîm'dir.(83)

---

[410] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[حنيفا/hanîf olarak]'** Dîn üzere sâbit, bütünüyle ona meyilli olan." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 120. sayfa]

[411] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "Allah (سبحانه وتعالى), halîli İbrâhîm'in kavminin tevhîd hususunda onlara getirdiği ile mücâdele ettiklerini haber vermiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, En'am Suresi, 80. âyetin tefsirinde]

[412] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[سُلْطَانًا/sultân]'** Yani: Hüccet." [Ebî AbdİllahMuhammed ibn AbdİllahibnEbî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 82. sayfa]

[413] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَكَيْفَ اَخَافُ مَا اَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ اَنَّكُمْ اَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا/Ve nasıl sizin şirk koştuklarınızdan korkarım? Ve siz hakkında üzerinize bir sultân inzâl etmediklerini Allah'a şirk koşmaktan korkmuyorsunuz!]'** Şirk koşma ise mânâda iki şeyin cemidir. Böyleyken Allah'a şirk koşma: O, Allah ile birlikte, ancak Allah için câiz olan konularda, O'nun gayrını cem etmektir. Âyetin mânâsı ise: 'Putlardan ve şirk koştuklarınızdan nasıl korkarım, oysa ki siz, Allah'a şirk koşmanız dolayısıyla korkuyu daha çok hakkediyorsunuz. Ve şirkinizden veya Allah'ın hakkında bir hüccet ve sultân ınzâl etmediği fiilinizden dolayı Allah'tan korkmuyorsunuz? **'[فَاَىُّ الْفَرِيقَيْنِ اَحَقُّ بِالْاَمْنِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ/Öyleyse emîn olmaya bu iki fırkadan hangisi ehakktır, eğer siz ilmeden iseniz?]'** Yani: Muvahhid veya müşrik (mi emîn olmaya ehakktır?)" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 121. sayfa]

[414] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا اِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ/O îmân edenler ve îmânlarına zulüm karıştırmayanlar]'** Îmânlarına şirk karıştırmayanlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 164. sayfa]

Ve Biz ona İshâk ve Yâkûb'u hibe ettik. Hepsine hidâyet ettik. Ve bundan önce Nûh ve zürriyetinden Dâvud ve Süleymân ve Eyyûb ve Yûsuf ve Mûsâ ve Hârûn'a hidâyet ettik. Ve muhsinlere işte böyle karşılık veririz.(84)

Ve Zekeriyyâ ve Yahyâ ve Îsâ ve İlyâs, hepsi sâlihlerdendir.(85)

Ve İsmâîl ve Elyeseâ ve Yûnus ve Lût. Ve hepsini âlemler üzerine tafdîl ettik.(86)

Ve babalarından ve zürriyetlerinden ve kardeşlerinden (bazılarına da)**. Ve onları seçtik ve onları Sırat-ı Mustakîm'e**[415] **hidâyet ettik.(87)**

İşte bu, Allah'ın hidâyeti, onunla kullarından dilediğine hidâyet eder. Ve eğer onlar şirk koşsalardı, elbette amel etmiş oldukları kendilerinden boşa giderdi.(88)

İşte onlar, o kendilerine Kitâb ve hüküm ve nübüvvet verdiklerimizdir. Fakat şunlar ona küfrederlerse, artık ona kâfir olmayan bir kavmi onlara vekil kılmışızdır.(89)

İşte onlar Allah'ın o hidâyet ettikleridir. O halde onların hidâyetine iktidâ et.[416] **De ki: 'Sizden onun üzerine bir ücret istemiyorum. O âlemler için bir zikrâdan**[417] **başka değildir.(90)**

Ve: 'Allah beşer üzerine bir şey inzâl etmedi.' dediklerinde Allah'ın kadrini hakkıyla takdîr etmediler. De ki: 'Mûsâ'nın bir nûr ve insanlar için bir hidâyet olarak o getirdiği Kitâb'ı kim inzâl etmiştir? Onu parça parça kırtas yapıp ortaya çıkarıyor ve çoğunu gizliyorsunuz. Ve sizin ve ne (de) **babalarınızın ilmetmediği size tâlim edilmiştir.' De ki: 'Allah.' Sonra onları daldıklarında bırak oynasınlar.(91)**

Ve bu Kitâb, onu inzâl ettik, mübarektir, o önündekileri tasdik edicidir ve Ümmü'l-Kurâ'yı ve çevresindekileri inzâr etmen için (inzâl edilmiştir)**. Ve Âhiret'e o îmân edenler ona îmân ederler. Ve onlar namazları üzerine muhâfızdırlar.(92)**

Ve kim Allah üzere yalan iftirâ edenden veya: 'Bana vahyedildi.' -ve ona bir şey vahyedilmemiştir- diyenden ve: 'Allah'ın inzâl ettiğinin mislini ben inzâl edeceğim.' diyenden daha zâlimdir? Ve zâlimleri ölüm dalgaları içinde[418] **ve onlara melekler**

---

[415] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[الصراط/Sırât]'** Yoldur. **'[المستقيم/Mustakîm]'** (ise) **'[الصراط/Sırât]'**ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Suresi, 6. âyetin tefsîrinde]

[416] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ/O halde onların hidâyetine iktidâ et.]'** Yani: Uy ve tâbi ol. Ve (bu) Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e bir emir ise, o zaman ümmeti onun teşrî ettiğinde ve emrettiklerinde O (صلى الله عليه وسلم)'e tâbidir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, En'am Suresi, 90. âyetin tefsirinde]

[417] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[ذِكْرَىٰ/zikrâ]'** Yani: Tezkire/hatırlatma ve vaaz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 166. sayfa]

[418] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ/ölüm dalgaları içinde]'** Yani ölümün şiddetleri içinde." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 127. sayfa]

ellerini uzatarak: 'Nefislerinizi ihrâc edin.' (dediklerinde) **görseydin. Bugün Allah'ın üzerine hakktan gayrısını söylemiş olduğunuzdan ve O'nun ayetlerinden müstekbir olmanızdan dolayı aşağılayıcı bir azâb ile cezâlandırılacaksınız.(93)**

Ve andolsun ki, sizi evvel defa halk ettiğimiz gibi ferdler olarak bize geleceksiniz. Ve size verdiklerimizi sırtlarınızın arkasına bırakmışsınızdır. Ve sizinle beraber şefaatçilerinizi göremiyoruz, onlar ki, içinizde onların (Allah'a) **şerîkler olduğunu iddia ediyordunuz. Andolsun ki, aranız kesilmiştir ve iddia ettikleriniz sizden ayrılmışlardır.(94)**

Muhakkak ki Allah, taneyi ve çekirdeği yarandır. Diriyi meyyitten ihrâc eder. Ve diriden meyyiti ihrâc edendir. İşte Allah budur! Öyleyken nasıl çevriliyorsunuz?(95)

Sabahı yar(ıp çıkar)**andır. Geceyi bir sükûnet zamanı ve güneş ve ayı bir hesâb ölçüsü kılmıştır. İşte o, Azîz'in, Alîm'in takdîridir.(96)**

Ve O, O ki, sizin için yıldızları kara ve denizin karanlıklarında yol bulmanız için yaratandır. İlmeden bir kavim için âyetleri tafsîl ettik.(97)

Ve O, O ki, sizi bir nefisten inşâ edendir. Artık bir karâr yeri ve bir emânet bırakılma yeri vardır. Fıkheden bir kavim için âyetleri tafsîl ettik.(98)

Ve O, O ki, semâdan su inzâl edendir. Böylece onunla her şeyin nebâtını ihrâc ettik, derken ondan bir yeşillik ihrâc ettik. Ondan birbiri üzerine binmiş hubûbat ve hurma ağacından, onun tomurcuğundan sarkıtılmış salkımlar ve üzüm bahçeleri ve zeytin ve nar -birbirine benzeyen ve birbirine benzemeyen- ihrâc ettik. Semerelerine nazar edin, semere verdiklerinde ve olgunlaşmasında. Muhakkak ki bunlarda, îmân eden bir kavim için elbette âyetler vardır.(99)

Ve Allah'a cinleri -ve onları halk ettiği halde- şerîk kıldılar. Ve ilimsizce O'na oğullar ve kızlar uydurdular. O, onların vasıflandırmalarından subhândır[419] **ve teâlâdır.(100)**[420]

Semâların ve Arz'ın Bedîi'dir.[421] **O'nun bir çocuğu nasıl olur? Ve O'nun bir eşi yoktur. Ve her şeyi halk etmiştir. Ve O, her şeyi ilmedendir.(101)**

İşte Rabbiniz Allah budur. O'ndan başka ilâh yoktur. O, her şeyi halk edendir. Öyleyse O'na ibâdet edin. Ve O, her şey üzerine vekîldir.(102)

---

[419] münezzehtir, uzaktır

[420] mütealîdir, yücedir

[421] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ/Semâların ve Arz'ın Bedîi'dir.]'** Yani: Hiç olmamalarının ardından onları îcâd eden, tahdîs eden, mûcid." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 11. cilt, 11. sayfa]

Gözler O'nu idrâk etmez. Ve O, gözleri idrâk eder. Ve O, Latîf'tir, Habîr'dir.(103)[422]

Rabbinizden size basîretler gelmiştir.[423] **O halde kim görürse, artık nefsinin lehinedir. Ve kim âmâ olursa, artık aleyhinedir. Ve ben, üzerinizde muhâfız değilim.(104)**

Ve işte âyetleri böyle tasrîf ediyoruz. Ve: 'Sen ders almışsın.' desinler diye.[424] **Ve onu ilmeden bir kavme beyân etmemiz için.(105)**

Rabbinden sana vahyedilene tâbi ol. O'ndan başka ilâh yoktur. Ve müşriklerden îrâz et.(106)

Ve eğer Allah dileseydi onlar şirk koşmazlardı. Ve seni onların üzerinde bir muhâfız kılmadık ve sen onların üzerinde bir vekil değilsin.(107)

Ve Allah'ın dûnundan o duâ ettiklerine sebbetmeyin,[425] **sonra onlar ilimsizce haddi aşarak Allah'a sebbederler. İşte böyle her ümmete amellerini ziynetlendirdik. Sonra merciileri Rabblerinedir. O vakit amel etmiş olduklarını onlara bildirecektir.(108)**

Ve Allah'a olanca yeminleriyle kasem ederler, eğer onlara bir âyet gelirse elbette ona îmân edecekler. De ki: 'Âyetler ancak Allah indindedir.' Ve o (âyet) **geldiğinde onların îmân etmeyeceklerinin siz şuurunda değilsiniz.(109)**

Ve onların gönüllerini ve gözlerini ona evvelce îmân etmedikleri gibi çevririz. Ve onları tuğyânları içinde bırakırız, bocalar dururlar.(110)

Ve eğer Biz onlara melekleri inzâl etsek ve onlar ile mevtâ kelâm etse ve her şeyi onların karşılarına haşr etsek -Allah'ın dilediği müstesna- onlar îmân edecek değillerdir. Ve lâkin onların ekseriyyeti câhillik ederler.(111)

---

[422] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: '"**[اللَّطِيفُ/el-Latîf]**' O ki, yaratışı ve hikmeti, anlayışların onu idrak etmekten aciz kalacağı derecede hoş ve zarîf olandır." Ve Allah'ın: '**[الْخَبِيرُ/el-Habîr]**' ismi hakkında da şöyle demiştir: "O'nun ilminin durumu öyle nihâyetsiz bir hâldedir ki, ilmi her şeyin bâtınını, gizliliklerini ve zâhirini ihâta etmiştir. Böyleyken zihinlerin ve sadırların gizlediği nasıl olur da Latîf ve Habîr'e gizli kalır?" [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Savâiku'l-Mursele, 2/492]

[423] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ/Rabbinizden size basîretler gelmiştir.]**' kavli hakkında demiştir ki: "Yani beyyineler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 263. sayfa]
İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Allah (عز وجل)'nin kavli: '**[قَدْ جَاءَكُمْ بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ/Rabbinizden size basîretler gelmiştir.]**' Yani, kendisiyle dalâletten hidâyeti ve bâtıldan hakkı ayırıp/görüp idrâk ettiğiniz beyyin/apaçık hüccetler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 263. sayfa]

[424] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ/Ve: 'Sen ders almışsın.' desinler diye.]**' kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: Şöyle dediler: 'Kıraat etmişsin ve ta'lim etmişsin' (desinler diye). Bunu diyen ise Kureyş'tir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 264. sayfa]

[425] sövmeyin

Ve işte böyle her nebî için insân ve cin şeytânlarını düşman kıldık. Onların bazısı bazısına, aldatmak için yaldızlı sözler vahyederler. Ve eğer Rabbin dileseydi, onu fiil edemezlerdi. Artık onları bırak ve iftira ettiklerini.(112)

Ve Âhiret'e o îmân etmeyenlerin gönülleri ona meyl etmesi için ve ondan râzı olmaları için ve işlediklerini işlemeleri için (böyle yaparlar)**.(113)**

Artık, Allah'tan gayrı bir hakem mi arayacağım? Ve O, O ki, size mufassalen Kitâb'ı inzâl etmiştir. Ve o kendilerine Kitâb verdiklerimiz ilmeder ki, o Rabbinden hakk ile inzâl edilmiştir. Öyleyse sakın kuşkulananlardan olma.(114)

Ve Rabbinin kelimesi doğruluk bakımından ve adâlet bakımından tamamlanmıştır. O'nun kelimelerini tebdîl edecek yoktur. Ve O, Semî'dir, Alîm'dir.(115)

Ve eğer Arz'dakilerin ekserîsine itaat edersen seni Allah yolundan dalâlete düşürürler. Onlar zandan başkasına tâbi olmazlar ve onlar yalan uydurandan başkası değildirler.(116)

Muhakkak ki Rabbin, O'nun yolundan dalâlete düşenleri O en iyi ilmedendir. Ve O, hidâyet bulanları (da) **en iyi ilmedendir.(117)**

O halde üzerine Allah'ın ismi zikredilenlerden yiyin, eğer O'nun âyetlerine mü'minler iseniz.(118)

Ve sizin için ne var, üzerine Allah'ın ismi zikredilmiş olanı yemiyorsunuz? Ve üzerinize harâm olanlar sizin için tafsîl edilmiştir, ona mecbur kalmanız müstesnâ. Ve muhakkak ki birçokları ilimsizce hevâlarıyla elbette dalâlete düşürürler. Muhakkak ki Rabbin, O, haddi aşanları en iyi ilmedendir.(119)

Ve günahın zâhirini ve bâtınını bırakın. Muhakkak ki o günah kesbedenler, yapmakta oldukları sebebiyle cezalandırılacaklardır.(120)

Ve üzerine Allah'ın ismi zikredilmeyenlerden yemeyin.[426] **Ve muhakkak ki o elbette fısktır. Ve muhakkak ki şeytânlar sizinle mücâdele etmeleri için evliyâlarına elbette vahyederler. Ve eğer onlara itaat ederseniz, muhakkak ki siz elbette müşriklersinizdir.(121)**

---

[426] İmâm Ziyâeddîn el-Makdisî (رحمه الله) sahîh bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Müşrikler müslümanlara hased etmişler ve şöyle demişlerdir: '(Bu) durum nedir? Öyle ki siz -Allah'ın emrini arzu ettiğiniz halde- Allah'ın katlettiğini yemiyor, fakat kendi katlettiğinizi yiyorsunuz.' Bunun üzerine Allah: **'[وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ/Ve üzerine Allah'ın ismi zikredilmeyenlerden yemeyin.]'** (âyetini) inzâl etti." [Ebu Abdillah Ziyâeddîn bin AbdilVâhid el-Makdisî, el-Ehâdîsu'l-Muhtâre, 13. cilt, 31. sayfa (38.)]

Ve ölü olup da kendisini dirilttiğimiz ve onun için insanlar içinde onunla yürüyeceği bir nûr kıldığımız kimse, zulmetler içinde oralardan huruc edememiş kimse misâli gibi midir? İşte kafirlere, amel etmiş oldukları böyle ziynetlendirilmiştir.(122)

Ve işte böyle, her karyede, büyüklerini -orada tuzak kurmaları için- oranın mücrimleri kıldık. Ve onlar, nefislerinden başkasına tuzak kurmuyorlar. Ve onlar şuurunda değillerdir.(123)

Ve onlara bir âyet geldiğinde derler ki: 'Allah'ın resûllerine verilenin misli bizlere verilinceye kadar biz asla îmân etmeyiz.' Allah risâletini nerede kılacağını en iyi ilmedendir. O mücrimlere, kurmakta oldukları tuzaklar sebebiyle Allah indinde bir küçüklük ve şiddetli bir azâb isâbet edecektir.(124)

Artık Allah kimi hidâyete erdirmeyi murâd ederse, onun sadrını İslâm için şerh eder.[427] **Ve kimi dalâlete düşürmeyi murâd ederse, onun sadrını daraltıp sıkıntılı kılar, sanki semâda yükseliyor gibi. İşte Allah, o îmân etmeyenler üzerine böyle rics kılar.(125)**[428]

Ve bu, Rabbinin Sırât'ıdır, mustakîmdir. Tezekkür eden bir kavim için âyetleri tafsîl ettik.(126)[429]

Onlar için Rabbleri indinde selâmet diyârı vardır. Ve O, amel etmekte olduklarından dolayı onların velîsidir.(127)

Ve onları cemîân haşr edeceği gün (buyuracaktır ki)**: 'Ey cin topluluğu! İnsânlardan çoğunu** (saptırdınız)**.' Ve onların insânlardan velîleri derler ki: 'Rabbimiz! Bazımız bazısından metâlandık. Ve o bizim için ecel buyurduğun ecele ulaştık.' Buyurur ki: 'Sizin durağınız Ateş'tir. Allah'ın meşîeti müstesnâ, orada muhalledler**(siniz)**.' Muhakkak ki Rabbin Hakîm'dir, Alîm'dir. (128)**

Ve işte böyle zâlimlerin bazısını bazısına, kesbetmiş olduklarından dolayı velî ederiz.(129)

'Ey cin ve insân topluluğu! Sizin üzerinize âyetlerimi kıssa eden ve bu gününüze mülâki olmanızdan sizi inzâr eden sizden resûller gelmedi mi?' Derler ki:

---

[427] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'tan şöyle dediğini tahric etmiştir: "**'[يشرح صدره للإسلام/onun sadrını İslâm için şerh eder]'** (kavline) gelince: Böylece onun sadrını/göğsünü İslâm için genişletir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 271. sayfa]

[428] İmâm Taberî hasen bir sened ile Âli ibn Talha'dan, o da İbn Abbas'tan tahric etmiştir: "**'[الرِّجْسَ/Rics]'** Demiştir ki: Şeytân." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 272. sayfa]

[429] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيمًا/Ve bu, Rabbinin Sırât'ıdır, mustakîmdir.]'** Yani: Rabbinin dînidir, mustakîmdir/dosdoğrudur." **'[قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ/âyetleri tafsîl ettik]'** Yani: Onları beyân ettik." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 97. sayfa]

'Nefislerimiz aleyhine şâhidlik ederiz.' Ve dünyâ hayâtı onları aldattı ve nefisleri aleyhine kâfir olduklarına şâhidlik ettiler.(130)

İşte bu, Rabbinin karyeleri zulüm ile -ve ehli gâfil iken- helâk edici olmadığından dolayıdır.(131)

Ve herkes için, amellerinden dolayı dereceler vardır. Ve Rabbin onların amellerinden gâfil değildir.(132)

Ve Rabbin Ganîyy'dir, rahmet sahibidir. Sizi başka bir kavmin zürriyetinden inşâ ettiği gibi, dilerse sizi giderir ve ardınızdan dilediğini yerinize getirir.(133)

Muhakkak ki size vaad edilen elbette gelecektir. Ve siz âciz bırakıcılar değilsiniz.(134)[430]

De ki: 'Ey kavmim! Mekânınız üzere amel edin.[431] **Muhakkak ki ben amel ediyorum. Artık yakında diyârın âkibeti kimin olacaktır ilmedeceksiniz. Muhakkak ki zâlimler, felâh bulmazlar.(135)**

Ve Allah için, yarattığı ekin ve davarlardan bir nasîb kıldılar da zanlarınca dediler ki: 'Bu Allah içindir ve bu şerîklerimiz içindir.' O takdirde şerîkleri için olan, artık Allah'a vâsıl olmaz. Ve Allah için olan, artık o, şerîklerine ulaşır. Ne kötü hüküm veriyorlar!(136)

Ve işte böyle müşriklerden çoğuna, onları mahvetmek için ve dînlerini aleyhlerine karıştırmak için evlâdlarını katletmeyi, onların şerîkleri ziynetlendirdiler. Ve eğer Rabbin dileseydi, onu fiil edemezlerdi. Artık onları bırak ve iftirâ ettiklerini.(137)

Ve zanlarınca dediler ki: 'Bu davarlar ve ekinler yasaktır. Onları bizim dilediklerimizden başkası yiyemez. Ve (bazı) **davarların sırtları harâm edilmiştir. Ve** (boğazlarken bazı) **davarların üzerine -O'na iftira ederek- Allah'ın ismini zikretmezler.** (Allah) **onları iftirâ etmekte olduklarından dolayı cezâlandıracaktır.(138)**

Ve dediler ki: 'Şu davarların karınlarındaki, erkeklerimize hâlistir ve zevcelerimize harâmdır.' Ve eğer ölü olursa, o vakit onlar onda şerîktirler.[432] (Allah bu)

---

[430] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَمَا أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ/Ve siz âciz bırakıcılar değilsiniz.]'** Yani: Allah (سبحانه وتعالى)'yı siz âciz bırakamazsınız. Bilakis, O sizi iâde etmeye kâdirdir. Ve siz, parça parça toprak ve kemikler haline gelseniz dahi. Ve O, kâdirdir, hiçbir şey O'nu âciz bırakamaz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, En'am Suresi, 134. âyetin tefsirinde]

[431] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ/Ey kavmim! Mekânınız üzere amel edin.]'** hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Yani: Kendi tarafınız üzere." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 274. sayfa]

[432] ortaktırlar

vasıflandırmalarının cezâsını onlara verecektir. Muhakkak ki O, Hakîm'dir, Alîm'dir.(139)

Sefihlikle evlâdlarını ilimsizce o katledenler ve Allah'ın onlara verdiği rızkı -Allah üzere iftirâ ederek- harâm edenler hüsrâna uğramışlardır. Onlar dalâlete düşmüşler ve hidâyet bulanlar olamamışlardır.(140)

Ve O, O ki, çardaklı ve çardaksız bahçeleri ve yemişleri muhtelif hurmalıkları ve ekinleri ve birbirine benzeyen ve birbirine benzemeyen zeytini ve narı inşâ edendir. Semerelerinden, semere verdiklerinde yiyin. Ve hasat günü hakkını verin[433] **ve israf etmeyin. Muhakkak ki O, israf edenlere muhabbet etmez.(141)**

Ve davarlardan hamalları ve (yünlerinden) **döşek** (yapılanları da O yaratmıştır)**. Allah'ın sizi rızıklandırdıklarından yiyin ve şeytânın adımlarına tâbi olmayın. Muhakkak ki o, sizin için mübîn bir düşmandır.(142)**

(Allah) **sekiz eş** (yarattı)**. Koyundan iki ve keçiden iki. De ki: 'İki erkeği mi harâm etti, yoksa iki dişiyi mi? Veya iki dişinin rahîmlerinin kapsadığını mı? Bana ilim ile bildirin, eğer sâdıklar iseniz.(143)**

Ve deveden iki ve sığırdan iki. De ki: 'İki erkeği mi harâm etti, yoksa iki dişiyi mi? Veya iki dişinin rahîmlerinin kapsadığını mı? Yoksa Allah bununla size tavsiye ettiğinde şâhidler mi oldunuz? Öyleyse insanları ilimsizce dalâlete düşürmek için Allah'ın üzerine yalan iftirâ edenden kim daha zâlimdir? Muhakkak ki Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.(144)

De ki: 'Bana vahyedilende taamın taam eden üzerine, meyte olan veya akıtılmış kan ve domuz eti -ki o muhakkak ricstir- veya Allah'tan gayrına kesilmiş bir fısk dışında, harâm edilmiş bulamıyorum. Artık kim mecbur kalırsa, bâğîlik etmeden ve haddi aşmadan (yiyebilir)**. Ve muhakkak ki Rabbin, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(145)**

Ve o yahûdiler üzerine her tırnaklıyı harâm ettik ve onlar üzerine sığır ve koyun iç yağları (da) **harâm ettik. Sırtlarının veya bağırsaklarının taşıdığı veya kemiğe karışan müstesna. İşte böyle bâğîlikleri sebibiyle onları cezalandırdık. Ve muhakkak ki Biz, elbette sâdıklarız.(146)**

---

433 Bu âyet öşür hakkındadır. İmâm Şâfii (رحمه الله) şöyle demiştir: "İki zat (yani Ebu Hanîfe ve İbrahim Nehaî), Allah (عز وجل)'nin: **'[وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ/Ve hasat günü hakkını verin]'** kavlinde şöyle bir te'vîl bulmuşlardır: 'Âyet az veya çok belli bir mikdâr bildirmemiştir.' Ve (lâkin) Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in kavil buyurduğu: **'[فيما سقي بالسماء العشر و فيما سقي بالدالية نصف العشر/Semâ** (yani nehirler ve yağmur suyu) **ile sulanan arazide öşür** (1/10)**, hayvanlar vâsıtası ile sulanan arazide ise yarım öşür** (1/20) **vardır.]'** [Buhârî tahrîc etmiştir] bir hadîste (belli bir mikdârın tâyin edildiğine) vâsıl olunmuştur." [Muhammed bin İdrîs eş-Şâfii, el-Umm, 3. cilt, 213. sayfa]

Bunun üzerine seni tekzîb ederlerse, artık de ki: 'Rabbiniz geniş bir rahmet sahibidir. Ve O'nun azâbı, mücrimler kavminden geri çevrilmez.'(147)

O şirk koşanlar diyecekler ki: 'Eğer Allah dileseydi, biz ve babalarımız şirk koşmazdık ve bir şeyi harâm kılmazdık. İşte onlardan o öncekiler böyle tekzîb ettiler, nihâyet azâbımızı tattılar. De ki: 'İndinizde ilimden var mı? O takdirde onu bize ihrâc edin. Siz zandan başkasına tâbi olmuyorsunuz. Ve siz saçmalayanlardan başka değilsiniz.'(148)

De ki: 'Öyleyse Hüccetu'l-Bâliğa[434] **Allah'ındır. O halde dileseydi elbette hepinizi hidâyete erdirirdi.'(149)**

De ki: 'Haydi, Allah bunu harâm kıldı diye o şehâdet edecek olan şâhidlerinizi getirin.' Fakat şâhidlik ederlerse, sen onlar ile beraber şâhidlik etme. Ve âyetlerimizi o tekzîb edenlerin ve Âhiret'e o îmân etmeyenlerin hevâlarına tâbi olma. Ve onlar (başkalarını) **Rabblerine muâdil tutarlar.(150)**

De ki: 'Gelin, Rabbinizin sizin üzerinize harâm kıldıklarını tilâvet edeyim: O'na hiçbir şeyi şirk koşmayın ve vâlideyne ihsân edin ve evlâdlarınızı yoksulluktan dolayı katletmeyin. Biz sizi ve onları rızıklandırırız. Ve fuhşiyyâta -ondan zâhir ve bâtın olana- yaklaşmayın. Allah'ın o harâm kıldığı bir nefsi hakk ile olmadıkça katletmeyin. İşte bunlarla size tavsiye etti, umulur ki siz akledersiniz.'(151)

Ve yetîmin malına, şiddetliliğine ulaşıncaya kadar -o ki, o en güzel olan ile hâric-yaklaşmayın. Ve ölçeği ve tartıyı adâlet ile îfâ edin. Bir nefsi gücünün yeteceğinin dışında mükellef tutmayız. Ve konuştuğunuzda âdil olun, velev ki, karâbet sahibi olsun. Ve Allah'ın ahdini îfâ edin. İşte bunlarla size tavsiye etti, umulur ki siz tezekkür edersiniz.(152)

Ve bu Sırât-ı Mustakîm'imdir.[435] **Bu itibarla ona tâbi olun ve** (başka) **yollara tâbi olmayın. O takdirde sizi O'nun yolundan ayırırlar.**[436] **Bununla size tavsiye etti, umulur ki siz takvâ edersiniz.(153)**

---

[434] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[قُلْ فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ/De ki: 'Öyleyse Hüccetu'l-Bâliğa Allah'ındır.']**' Yani Kitâb'ı ve Resûlu ve beyânı ile mahlukâtı üzerine tam (bir hüccet)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 202. sayfa]

[435] İmâm Kurtubî (**رحمه الله**) der ki: "**'[الصراط/Sırât]**' Yoldur. **'[المستقيم/Mustakîm]**' (ise) **'[الصراط/Sırât]**'ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Sûresi, 6. âyetin tefsîrinde]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Selef, **'[صِرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** ve ehlini Ebu Bekir, Ömer ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbı olarak tefsîr etmişlerdir. Allah (سبحانه وتعالى) onlardan râzı olsun. **'[صِرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** tıpkı tefsîr ettikleri gibidir. Nitekim o **'[صِرَاطَ/Sırât]'** onların üzerinde oldukları yoldu. Aynı şekilde Nebîleri (صلى الله عليه وسلم)'in yoluydu." [Ebî AbdİllahŞemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 1. cilt, 94. sayfa]

[436] İmâm Hâkim (رحمه الله), AbdUllah ibn Mes'ud (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah

Sonra Biz Mûsâ'ya, o ihsân edenlerin üzerine (nimetimizi) **tamamlamak ve her şeyi tafsîl etmek ve bir hidâyet ve bir rahmet olmak için Kitâb'ı verdik. Umulur ki onlar Rabblerine mülâki olmaya îmân ederler.(154)**

Ve bu, inzâl ettiğimiz mübârek bir Kitâb'tır. Öyleyse ona tâbi olun[437] **ve takvâ edin, umulur ki siz rahmete erdirilirsiniz.(155)**

'Kitâb ancak bizden önce iki tâifeye inzâl edilmiştir ve biz onların tedrîsâtından elbette gâfil olanlardık.' dersiniz diye.(156)

Veya: 'Eğer bizim üzerimize Kitâb inzâl edilseydi, elbette biz onlardan daha çok hidâyette olurduk.' dersiniz (diye)**. Gerçekten Rabbinizden size beyyine ve hidâyet ve rahmet gelmiştir. O halde Allah'ın âyetlerini tekzîb eden ve ondan yüz çevirenden daha zâlim kimdir? Âyetlerimizden o yüz çevirenleri yüz çevirmiş olduklarından dolayı azâbın en kötüsü ile cezâlandıracağız.(157)**

Onlar ancak kendilerine meleklerin gelmesini veya Rabbinin gelmesini veya Rabbinin bazı âyetlerinin gelmesini mi bekliyorlar?[438] **Rabbinin bazı âyetleri geleceği gün, daha önce îmân etmemiş veya îmânında bir hayır kesbetmemiş olan bir nefse îmânının bir menfaati olmaz. De ki: 'Siz bekleyin, muhakkak ki biz** (de) **bekleyenleriz.(158)**

Muhakkak ki dinlerini o tefrikaya düşürenler ve bölük bölük olanlar, sen hiçbir şeyde onlardan değilsin. Onların işi ancak Allah'adır, sonra onlara ne fiil işler olduklarını bildirecektir.(159)

Kim bir hasene ile gelirse, artık kendisi için onun on misli vardır. Ve kim bir kötülük ile gelirse, artık onun mislinden başkasıyla cezâlandırılmaz. Ve onlar zulme uğratılmazlar.(160)[439]

Resûlu (صلى الله عليه وسلم) eliyle yere bir çizgi çizerek şöyle buyurdu: **'Bu Allah'ın dosdoğru yoludur.'** Bu çizginin sağına ve soluna çizgi çizip: **'وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطِی مُسْتَقِیمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَبِیلِهِ ذٰلِكُمْ/Ve bu Mustakîm Sırât'ımdır. Bu itibarla ona tâbi olun ve** (başka) **yollara tâbi olmayın. O takdirde sizi O'nun yolundan ayırırlar.]'** âyetini okudular." [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn; Hâkim hadîsin sahîh olduğunu, Buhârî ve Müslim tahrîc etmediklerini belirtmiştir."]

437 İmâm Taberî hasen bir sened ile Katâde'den tahric etmiştir, "**'[وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ/Ve bu, inzâl ettiğimiz mübârek bir Kitâb'tır.]'** kavli hakkında demiştir ki: 'Bu Allah'ın Muhammed (عليهم السلام)'a inzâl ettiği Kur'ân'dır.' **'[فَاتَّبِعُوهُ/Öyleyse ona tâbi olun]'** kavli hakkında da: 'Helâline tâbî olun ve harâmını harâm kılın.' demiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 287. sayfa]

438 İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, demiştir ki: "**'[اِلَّا اَنْ تَاْتِیَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ/ancak kendilerine meleklerin gelmesini]'** Ölüm ile (gelmesini). **'[اَوْ یَاْتِیَ رَبُّكَ/veya Rabbinin gelmesini]'** Kıyâmet Günü (gelmesini). **'[اَوْ یَاْتِیَ بَعْضُ اٰیَاتِ رَبِّكَ/veya Rabbinin bazı âyetlerinin gelmesini]'** (Bu,) güneşin batıdan veya Allah (سبحانه وتعالى)'nın meşîet eylediği bir cihetten doğmasını mûcib kılan bir âyettir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 289. sayfa]

439 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ اَمْثَالِهَا**

De ki: 'Muhakkak ki Rabbim beni Sırât-ı Mustakîm'e,[440] **dimdik ayakta duran bir Dîn'e, hanîf olan İbrâhîm milletine hidâyet etti. Ve o müşriklerden olmadı.'(161)**

De ki: 'Muhakkak ki namazım ve kurbanım ve hayâtım ve ölümüm âlemlerin Rabbi Allah içindir.'(162)

'O'nun bir şerîki yoktur. Ve bununla emrolundum ve ben Müslümanların evveliyim.'(163)[441]

De ki: 'Allah'tan gayrı -ve O, her şeyin Rabbi iken- bir Rabb mı arayayım? Ve her nefis kendi aleyhinden başkasını kesbetmez. Ve bir yük taşıyan, başkasının yükünü yüklenmez.[442] **Sonra merciiniz Rabbinizedir. Artık hakkında ihtilâfta olduğunuzu size bildirecektir.(164)**

Ve O, O ki, sizi Arz'ın halîfeleri kılandır. Ve bazınızı bazısının fevkine derecelerle yükseltti, size verdiklerinde sizi ibtilâ etmek için. Muhakkak ki Rabbin, ikâbı serî olandır. Ve muhakkak ki O, elbette Gafûr'dur, Rahîm'dir.(165)

وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُوْنَ/Kim bir hasene ile gelirse, artık kendisi için onun on misli vardır. Ve kim bir kötülük ile gelirse, artık onun mislinden başkasıyla cezâlandırılmaz. Ve onlar zulme uğratılmazlar.]' Bu Allah (سبحانه وتعالى)'nın fazlındandır, haseneye on misli ile karşılık verirken, kötülüğe misliyle (karşılık verir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 160.-161. sayfalar]

[440] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[الصراط/Sırât]'** Yoldur. **'[المستقيم/Mustakîm]'** (ise) **'[الصراط/Sırât]'**ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Sûresi, 6. âyetin tefsîrinde]

[441] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَاَنَا اَوَّلُ الْمُسْلِمِيْنَ/ve ben Müslümanların evveliyim]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Bu ümmetten müslümanların evveli." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 294. sayfa]

[442] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغِى رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَىْءٍ/De ki: 'Allah'tan gayrı -ve O, her şeyin Rabbi iken- bir Rabb mı arayayım?]'** Ve bu, müşrikler Nebî (صلى الله عليه وسلم)'i babalarının ibâdet ettiklerine ibâdet etmeye dâvet ettiklerinde Allah (سبحانه وتعالى)'dan onlara bir cevâbtır. **'[وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِّزْرَ اُخْرٰى/Ve bir yük taşıyan, başkasının yükünü yüklenmez.]' '[الوزر/Yük]** Günahtır. Kimse kimsenin günahını taşımaz." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 110. sayfa]

7. A'RÂF SÛRESİ (206 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Mîm, Sâd.(1)

(Bu,) **sana inzâl edilen bir Kitâb'tır. Öyleyse onunla inzâr etmen için ondan sadrında bir sıkıntı olmasın. Ve mü'minler için bir zikrâdır.(2)**[443]

Rabbinizden size inzâl edilene tâbi olun[444] **ve O'nun dûnundan velîlere tâbi olmayın.**[445] **Tezekkür ettiğiniz azdır.(3)**

Ve karyelerden nicesini helâk ettik de cezâmız gece uyurlarken veya onlar kaylûle ederlerken gelmişti.(4)

Böylece azâbımız onlara geldiğinde, onların çağırışları: 'Muhakkak ki biz, zâlimler olmuştuk.' demekten başka olmamıştır.(5)

Sonra elbette kendilerine o irsâl edilenlere suâl edeceğiz ve elbette mürsellere (de) **suâl edeceğiz.(6)**[446]

Ve elbette onlara bir ilimle kıssa edeceğiz.[447] **Ve Biz** (onlardan) **gâibler olmadık.(7)**[448]

---

[443] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[و ذكرى للمؤمنين/Ve mü'minler için bir zikrâdır.]**' Yani: Onlar için bir öğüttür." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 2. cilt, 263. sayfa]

[444] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[اِتَّبِعُوا مَا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ/Rabbinizden size inzâl edilene tâbi olun]**' Yani: Kur'ân'a. Ve şöyle de denilmiştir: Allah'ın emriyle Kur'ân ve Sünnet'e. Nitekim Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmuştur: **'[وَمَا اٰتٰيكُمُ الرَّسُوْلُ فَخُذُوْهُ/Ve Resûl size ne verdiyse artık onu alın]**' [Haşr Suresi, 7. âyet] Nitekim Sünnet, inzâl edilmiş olmasa dahî, bu âyetin hükmü mûcibince, inzâl edilmiş mesâbesindedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 164. sayfa]

[445] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ اَوْلِيَاءَ/ve O'nun dûnundan velîlere tâbi olmayın]**' Yani: O'ndan gayrısını, Allah'a isyânda itaat ederek velîler ittihâz etmeyin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 213. sayfa]

[446] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) Kıyâmet Günü ümmetlere, risâleti ile irsâl ettiği resûllere itaat edip etmediklerini suâl eder. Resullere de aynı şekilde, bu risâletleri tebliğ edip etmediklerini suâl eder." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, A'raf Suresi, 7. âyetin tefsirinde]

[447] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ/Ve elbette onlara bir ilimle kıssa edeceğiz.]**' Yani: Bir basîret ve ilim ile, onlara işledikleri amelleri haber vereceğiz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 165. sayfa]

[448] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَمَا كُنَّا غَائِبِينَ/Ve Biz** (onlardan) **gâibler olmadık]**' Yani: O (سبحانه وتعالى) Kıyâmet Günü kullarına, az olsun çok olsun, celîl/önemli olsun hakîr/önemsiz olsun söylediklerini ve amel eylediklerini haber verecektir. Çünkü O (سبحانه وتعالى) her şey üzerine şâhidtir ve hiçbir şey O'na gâib/gizli değildir. Ve O (سبحانه وتعالى), hiçbir şeyden gâfil değildir. Bilakis O (سبحانه وتعالى), gözlerin hainliğini ve sadırların gizlediklerini ilmedendir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, A'raf Suresi, 7. âyetin tefsirinde]

Ve o gün tartı hakktır. Artık kimin mîzânları ağır gelirse, o takdirde işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(8)

Ve kimin mîzânları hafif gelirse, o takdirde işte onlar âyetlerimize zulmetmiş olmaları sebebiyle nefislerini o hüsrâna uğratanlardır.(9)

Ve andolsun ki, sizi Arz'da temkîn ettik. Ve sizin için orada geçimlikler kıldık. Ne az şükrediyorsunuz.(10)

Ve andolsun ki, sizi halk ettik. Sonra size sûret verdik. Sonra meleklere buyurduk ki: 'Âdem'e secde edin.' Bunun üzerine secde ettiler, iblîs müstesnâ. Secde edenlerden olmadı.(11)

Buyurdu ki: 'Sana emrettiğimde, seni secde etmekten ne men etti?' Dedi ki: 'Ben ondan hayırlıyım, beni ateşten halk ettin ve onu çamurdan halk ettin.'(12)

Buyurdu ki: 'Öyleyse oradan in. Artık senin orada kibirlenmen olmaz. O halde çık! Muhakkak ki sen küçük düşenlerdensin.'(13)

Dedi ki: 'Bana ba's edilecekleri güne kadar süre ver.'(14)

Buyurdu ki: 'Muhakkak ki sen, süre verilenlerdensin.'(15)

Dedi ki: 'Öyleyse beni iğvâ ettiğin için,[449] elbette onlar için Senin Sırât-ı Mustakîm'ine[450] oturacağım.'(16)

'Sonra elbette onlara önlerinden ve arkalarından ve sağlarından ve sollarından geleceğim. Ve onların ekserîsini şükrediciler bulmayacaksın.'(17)

Buyurdu ki: 'Çık oradan zemmedilmiş ve kovulmuş olarak. Elbette onlardan sana kim tâbi olursa, kesinlikle Cehennem'i topluca sizden dolduracağım.'(18)

'Ve ey Âdem! Sen ve zevcen Cennete yerleşin de dilediğiniz yerden yeyin ve şu ağaca yaklaşmayın, sonra zâlimlerden olursunuz.'(19)

---

[449] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَبِمَا اَغْوَيْتَنِى/Öyleyse beni iğvâ ettiğin için]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Beni dalâlete düşürdüğün (için)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 467. sayfa]

[450] İmâm Kurtubî (**رحمه الله**) der ki: "**'[الصراط/Sırât]'** Yoldur. **'[المستقيم/Mustakîm]'** (ise) **'[الصراط/Sırât]'**ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Suresi, 6. âyetin tefsîrinde]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Selef, **'[صِرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** ve ehlini Ebu Bekir, Ömer ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbı olarak tefsîr etmişlerdir. Allah (سبحانه وتعالى) onlardan râzı olsun. **'[صِرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** tıpkı tefsîr ettikleri gibidir. Nitekim o **'[صِرَاطَ/Sırât]'** onların üzerinde oldukları yoldu. Aynı şekilde Nebîleri (صلى الله عليه وسلم)'in yoluydu." [Ebî AbdİllahŞemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 1. cilt, 94. sayfa]

Bunun üzerine şeytân onlardan gizlenmiş olan sevâtlarını açığa çıkarmak için[451] **onlara vesvese verdi. Ve dedi ki: 'Rabbiniz bu ağaçtan sizi nehyetmedi, ancak iki melek olursunuz veya muhalledlerden olursunuz diye** (nehyetti)**.'(20)**

Ve onlara kâsem etti: 'Muhakkak ki ben sizin için elbette nasîhat edicilerdenim.'(21)

Böylece onları aldatarak (mevkilerinden) **düşürdü. Derken ağacı tattıklarında, onlara sevâtları göründü ve üzerlerini Cennet yapraklarından örtmeye başladılar. Ve Rabbleri onlara şöyle nidâ etti: 'Sizi bu ağaçtan nehyetmedim mi? Ve size: 'Muhakkak ki şeytân, sizin için mübîn bir düşmandır.' demedim mi?'(22)**

Dediler ki: 'Rabbimiz! Biz nefislerimize zulmettik. Ve eğer bize mağfiret etmez ve merhamet buyurmazsan, elbette biz hüsrâna uğrayanlardan oluruz.'(23)

Buyurdu ki: 'Bazınız bazısına düşman olmak inin ve sizin için Arz'da bir zamana kadar bir karar yeri ve bir metâ vardır.(24)

Buyurdu ki: 'Orada yaşayacaksınız ve orada öleceksiniz ve oradan ihrâc edileceksiniz.'(25)

Ey Âdem oğulları! Üzerinize sevâtlarınızı örtecek elbiseyi ve süsü inzâl ettik. Ve takvâ elbisesi,[452] **bu daha hayırlıdır. Bu, Allah'ın âyetlerindendir. Umulur ki onlar tezekkür ederler.(26)**

Ey Âdem oğulları! Sevâtlarını onlara göstermek için, onlardan elbiselerini soyarak ebeveyninizi Cennet'ten ihrâc ettiği gibi, şeytân sizi fitneye düşürmesin. Muhakkak ki o ve kabîlesi[453] **sizi, sizin onları göremeyeceğiniz yerden görürler. Muhakkak ki Biz, şeytânları o îmân etmeyenler için velîler kıldık.(27)**

Ve fâhiş bir fiil ettiklerinde derler ki: 'Biz babalarımızı onun üzerinde bulduk ve Allah onunla bize emretmiştir.' De ki: 'Muhakkak ki Allah, fuhşiyyât ile emretmez. Allah üzere ilmetmediğinizi mi söylüyorsunuz?'(28)

De ki: 'Rabbim adâleti emretmiştir. Ve her mescid indinde vecihlerinizi (O'na) **doğrultun. Ve Dîn'i O'na has kılarak O'na duâ edin. Sizi ilkin yarattığı gibi,** (yine O'na) **avdet edeceksiniz.'(29)**

---

[451] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُرِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْاٰتِهِمَا/onlardan gizlenmiş olan sevâtlarını açığa çıkarmak için]**' Yani örtünen ve kendilerinden gizlenen avret mahallerini onlara izhâr etmiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 219. sayfa]

[452] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, demiştir ki: "'**[وَلِبَاسُ التَّقْوٰى/Ve takvâ elbisesi]**' O, îmândır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 308. sayfa]

[453] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**[قَبِيلُهُ/kabîlesi]**' Yani askerleri." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 176. sayfa

Bir fırkaya hidâyet etti ve bir fırkanın üzerlerine dalâlet hakk oldu. Muhakkak ki onlar, Allah'ın dûnundan şeytânları velîler ittihaz ettiler. Ve hesâb ediyorlar ki onlar hidâyet bulmuşlardır.(30)

Ey Âdem oğulları! Her mescid indinde ziynetinizi alın.[454] **Ve yiyin ve için ve israf etmeyin. Muhakkak ki O, israf edenlere muhabbet etmez.(31)**

De ki: 'Allah'ın, kulları için çıkardığı ziyneti ve rızıktan temiz olanı kim harâm etmiş?' De ki: 'Onlar, dünyâ hayatında o îmân edenler içindir. Kıyâmet Günü hâlis olarak (yalnız mü'minlerindir)**.' İşte âyetleri, ilmeden bir kavim için böyle tafsîl ediyoruz.(32)**

De ki: 'Rabbim ancak fuhşiyyâtı, onlardan zâhir olanı ve bâtın olanı ve günahı ve haksızlıkla bağyi ve hakkında bir sultân inzâl etmediğini Allah'a şirk koşmayı[455] **ve ilmetmediğinizi Allah'ın üzerine söylemenizi harâm etmiştir.'(33)**

Ve her ümmet için bir ecel vardır.[456] **Artık ecelleri geldiğinde, ne bir saat tehîr edebilirler ve ne** (de) **takdîm edebilirler.(34)**

Ey Âdem oğulları! Eğer size, sizden resûller gelir, üzerinize âyetlerimi kıssa eder de kim takvâ eder ve ıslâh olursa, o takdirde üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüzünlenmeyeceklerdir.(35)

Ve âyetlerimizi o tekzîb edenler ve onlara kibirlenenler, işte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(36)

Öyleyse Allah'ın üzerine yalan iftirâ edenden veya O'nun ayetlerini tekzîb edenden kim daha zâlimdir? İşte onlar Kitâb'tan nasiblerine nâil olurlar. Nihâyet resûllerimiz[457] **onları vefât ettirmek için geldiklerinde derler ki: 'Allah'ın dûnundan duâ etmiş olduklarınız nerede?' Derler ki: 'Bizden sap**(ıp uzaklaş)**tılar.' Ve onlar nefisleri aleyhine, kendilerinin kâfirler olduklarına şâhidlik edeceklerdir.(37)**

---

[454] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[يَا بَنِى اٰدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ/Ey Âdem oğulları! Her mescid indinde ziynetinizi alın.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Beyt'i (müşrikler) çıplak olarak tavâf ederlerdi. Bunun üzerine Allah (سبحانه وتعالى) onlara, elbiselerini giymelerini ve (tavâf ederken) çıplak olmamalarını emretti." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîr es-Sahîh, 2. cilt, 382. sayfa]

[455] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَالْبَغْىَ بِغَيْرِ الْحَقِّ/ve haksızlıkla bağyi]**' Yani zulmü. '**[وَاَنْ تُشْرِكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطَانًا/ve hakkında bir sultân inzâl etmediğini Allah'a şirk koşmayı]**' ('**[سُلْطَانًا/bir sultân]**' Yani:) Hüccet. Yani: Allah'ın dûnundan ibâdet ettikleri putları (Allah'a şirk koşmayı harâm etmiştir)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 120. sayfa]

[456] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَلِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ/Ve her ümmet için bir ecel vardır.]**' Yani: Ömür süresi vardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 179. sayfa]

[457] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'**[رُسُلُنَا/resûllerimiz]**' Yani: Melekler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 121. sayfa]

Buyurur ki: 'Sizden önce gelip geçmiş cin ve insandan ümmetlerin içinde ateşe dâhil olun!' Her ne zaman bir ümmet dâhil oldukça kardeşine lânet eder. Nihâyet cemîân birbiri ardınca orada toplanınca, sonrakiler evvelkiler için derler ki: 'Rabbimiz şunlar bizi dalâlete düşürdü, artık onlara Ateş'ten iki kat azâb ver.' Buyurur ki: 'Hepsi için iki kat (azâb) **ve lâkin ilmetmiyorsunuz.'(38)**

Ve evvelkiler sonrakilere derler ki: 'Artık sizin, bizim üzerimizde bir fazlınız olmamıştır. O halde kesbetmiş olduklarınızdan dolayı tadın azâbı.'(39)

Muhakkak ki âyetlerimizi o tekzîb edenler ve onlara kibirlenenler, onlar için semâların kapıları açılmaz ve deve iğne deliğinden geçinceye kadar Cennet'e dâhil olmazlar.[458] **Ve işte mücrimleri böyle cezâlandırırız.(40)**

Onlar için Cehennem'den bir döşek ve fevklerinde örtüler var. Ve işte zâlimleri böyle cezâlandırırız.(41)

Ve o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler -bir nefsi gücünün yeteceğinin dışında mükellef tutmayız- işte onlar Cennet ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(42)

Ve onların sadırlarında kinden ne varsa hepsini söküp attık. Onların altlarından nehirler cereyân eder ve derler ki: 'Hamd Allah içindir. O ki, bizi buna hidâyet etti. Ve eğer Allah bize hidâyet etmeseydi, biz hidâyet bulmuş olamazdık. Andolsun ki, Rabbimizin resûlleri hakk ile geldiler. Ve onlara: 'İşte amel etmiş olduklarınızdan dolayı kendisine mîrâsçı edildiğiniz Cennet budur.' diye nidâ edilir.(43)

Ve Cennet ashâbı Ateş ashâbına: 'Biz Rabbimizin bize vaad ettiğini hakk bulduk. Artık siz (de) **Rabbinizin vaad ettiğini hakk buldunuz mu?' diye nidâ ederler. Derler ki: 'Evet.' Bunun üzerine aralarında bir seslenici: 'Allah'ın lâneti zâlimler üzerinedir.' diye seslenir.(44)**

Onlar ki Allah yolundan alıkoyarlar ve onu eğriltmek isterler ve onlar Âhiret'e kâfirlerdir.(45)

Ve onların arasında bir hicâb vardır.[459] **Ve A'râf**[460] **üzerinde adamlar vardır,** (Cennet'lik ve Cehennem'liklerin) **simâlarıyla hepsini tanırlar. Cennet ashâbına:**

---

[458] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِى سَمِّ الْخِيَاطِ]/ve deve iğne deliğinden geçinceye kadar Cennet'e dâhil olmazlar.]'** Yani: Deve, iğnenin deliğinden geçene kadar. Âyette geçen: **'[الْخِيَاطِ/hıyât]'** kelimesi, 'iğne' anlamına gelmektedir. Burada murâd olunan şudur ki onlar, ebediyyen Cennet'e giremeyeceklerdir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 229. sayfa]

[459] Şeyh Şankıtî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ/Ve ikisi arasında bir hicâb vardır.]'** kavli: Allah (سبحانه وتعالى) bu âyet-i kerîmede, Kıyâmet günü, Cennet ehli ve Ateş ehli arasında bir hicâbın/engelin olduğunu zikretmiştir." [Muhammed Emin Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 2. cilt, 354. sayfa]

[460] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[الْأَعْرَافِ/A'râf]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Cennet ve Ateş

'Selâmun aleykum.' diye nidâ ederler. Ona -ve onlar ümit ettikleri halde- dâhil olmamışlardır.(46)

Ve onların gözleri ateş ashâbı tarafına çevrildiğinde derler ki: 'Rabbimiz! Bizi zâlimler kavmi ile beraber kılma.'(47)

Ve A'râf ashâbı kendilerini simâlarıyla tanıdıkları adamlara nidâ ederek derler ki: 'Topladığınız size bir yarar sağlamamıştır ve ne (de) **kibirlenmiş olmanız.'(48)**[461]

'Bunlar mı, Allah'ın kendilerini rahmetine nâil etmeyeceğine o kasem ettikleriniz?' Dâhil olun Cennet'e, üzerinize bir korku yoktur ve siz hüzünlenmeyeceksiniz.(49)

Ve ateş ashâbı, Cennet ashâbına: 'Üzerimize sudan veya Allah'ın sizi rızıklandırdıklarından akıtın.' diye nidâ ederler. Derler ki: 'Muhakkak ki Allah, onları kâfirler üzerine harâm etmiştir.'(50)

Onlar ki dînlerini eğlence ve oyun ittihaz ettiler ve dünyâ hayâtı onları aldattı. Artık onları bugün unuturuz, bu günlerine mülâki olacaklarını unuttukları ve âyetlerimizi inkâr ettikleri gibi.(51)

Ve andolsun ki, onlara bir Kitâb getirdik. Bir ilim üzere onu tafsîl ettik. Îmân eden bir kavim için bir hidâyet ve bir rahmettir.(52)

Ancak onun tevîline mi nazar ediyorlar? Onun tevîli geldiği gün, önceden onu o unutanlar derler ki: 'Rabbimizin resûlleri hakk ile gelmiştir. Şimdi bizim için şefaatçılar var mı? O halde bize şefaat etsinler. Veya (dünyâya geri) **döndürülsek de o amel etmiş olduklarımızdan başkasını amel etsek.' Onlar nefislerini hüsrâna uğrattılar. Ve iftirâ eder oldukları onlardan sap**(ıp uzaklaş)**mıştır.(53)**

Muhakkak ki Rabbiniz Allah, O ki, semâları ve Arz'ı altı günde halk etmiştir, sonra Arş üzerine istivâ buyurmuştur.[462] **Geceyi, durmadan onu kovalayan gündüze örter.**

---

arasında bir sur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 321. sayfa]

[461] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَنَادٰى اَصْحَابُ الْاَعْرَافِ رِجَالًا/Ve A'râf ashâbı adamlara nidâ ederek]'** Arz ehlinden (adamlara nidâ ederek). **'[يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمٰيهُمْ/kendilerini simâlarıyla tanıdıkları]'** Ateş ehlinin simâları(yla tanıdıkları). **'[قَالُوا مَا اَغْنٰى عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ/Topladığınız size bir yarar sağlamamıştır]'** Topladığınız mallar ve dünyâda sayıca çoğalmanız (size bir yarar sağlamamıştır). **'[وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ/ve ne** (de) **kibirlenenler olmanız]'** Ve kendisiyle o kibirlenmiş olduğunuz kibirlenmeniz (de size bir yarar sağlamamıştır)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 12. cilt, 467. sayfa]

[462] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "Öyle ki biz, Allah (عز وجل)'nin haberine îmân ederiz. Hâlık'ımız Arşı'nın üzerine istivâ buyurmuştur. Allah'ın kelâmını tebdîl etmeyiz. Ve -mu'attila ve cehmiyyenin dediği gibi- bize söylenenden başka bir kavil söylemeyiz. Mu'attila ve cehmiyye şöyle der: 'O, Arşı üzerine istivâ değil istivlâ etmiştir.' Böylelikle onlara söylenenden başka bir kavle tebdîl etmişlerdir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 233. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ/Sonra Arş üzerine istivâ buyurmuştur.]'** kavli hakkında, insanlar pek çok söz söylemişlerdir." Sonra İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle devam eder: "Bu konuda Mâlik ve Evzaî ve Sevrî ve Leys ibn Sa'd ve Şafiî ve Ahmed ve İshâk ibn Râhûye ve eski ve yeni diğer Müslüman imâmlardan Selefi Sâlih'in mezhebine sülûk edilmelidir/girilmelidir. Ve bu

Ve güneş ve ay ve yıldızlar O'nun emrine musahhardır. Dikkat edin, halk etme ve emir O'nundur. Âlemlerin Rabbi Allah tebârekedir.(54)

Rabbinize yalvararak ve gizlice duâ edin. Muhakkak ki O, haddi aşanlara muhabbet etmez.(55)

Ve ıslâhının ardından Arz'da ifsâd etmeyin. Ve O'na korkarak ve ümit ederek duâ edin. Muhakkak ki Allah'ın rahmeti muhsinlere yakındır.(56)

Ve O, O ki rüzgârları rahmetinin önünde bir büşrâ olarak irsâl edendir. Nihâyet rüzgârlar ağır bulutları yüklendiklerinde, onları ölü bir belde için sevk ederiz. Böylece onunla su inzâl ederiz de onunla her semereden çıkarırız. İşte mevtâyı böyle çıkaracağız. Umulur ki siz tezekkür edersiniz.(57)

Ve tayyib belde, onun nebâtı Rabbinin izniyle hurûc eder. Ve o habîsten, faydasız bitkiden başkası hurûc etmez.[463] **İşte şükreden bir kavim için âyetleri böyle tasrîf ediyoruz.(58)**

Andolsun ki, Nûh'u kavmine irsâl ettik de dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan gayrı bir ilâh yoktur. Muhakkak ki ben, sizin üzerinize azîm bir günün azâbından korkuyorum.(59)

Kavminden ileri gelenleri dedi ki: 'Muhakkak ki biz, seni mübîn bir dalâlet içinde gerçekten görüyoruz.'(60)

---

yol, bu âyeti tekyîf ve teşbîh ve tâ'tîl etmeden, geldiği gibi kabul etmektir. Teşbîhçilerin zihinlerine hemen geliveren zahir mânâ; Allah (سبحانه وتعالى)'dan nefyolunmuştur. Muhakkak ki Allah; mahlukâtından hiçbir şey O'na benzemez. **'[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O, Semî'dir, Basîr'dir.]'** [Şura Sûresi, 11. âyet] Bilakis durum; imâmların -[Buhârî'nin hocası] Nuaym bin Hammâd el-Huzâî onlardandır- dediği gibidir: 'Kim Allah'ı mahlukatına teşbîh ederse kâfir olur. Kim Allah'ın kendisiyle nefsini vasfettiklerini inkar ederse kâfir olur. Allah'ın nefsini vasfettiği ve Resûlu'nun (vasfettiklerinde) teşbih yoktur.' [İmâm Zehebî, 'el-Uluvv'da sahîh bir isnâd ile zikretmiştir. Şeyh el-Elbânî de bunu 'Muhtasar el-Uluvv'da (184. sayfa) tashîh etmiştir.]

Kim Allah (سبحانه وتعالى) için sarih âyetlerde ve sahîh haberlerde vârid olan şeyleri Allah (سبحانه وتعالى)'nın Celâl'ine layık vecih üzere isbât eder ve Allah (سبحانه وتعالى)'dan noksanlıkları nefyederse; işte o, hidâyet yoluna sulûk etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, A'raf Suresi, 54. âyetin tefsirinde]

[463] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِى خَبُثَ لَا يَخْرُجُ إِلَّا نَكِدًا/Ve tayyib belde, onun nebâtı Rabbinin izniyle hurûc eder. Ve o habîsten, faydasız bitkiden başkası hurûc etmez.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'nın mü'minler için buyurduğu bir darb-ı meseldir. Şunu buyurmaktadır ki mü'min tayyibtir/temizdir ve onun ameli de tayyibtir/temizdir. Temiz/tayyib bir beldenin mahsûlünün de tayyib/temiz olması gibi. Sonra Allah (سبحانه وتعالى), kafirin darb-ı meselini, içerisinden fâideli mahsûlün hurûc etmediği/çıkmadığı tuzlu ve çorak bir belde sûretinde beyân etmiştir. Kafir habîstir/pistir, ve onun ameli de habîstir/pistir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 382. sayfa]

Dedi ki: 'Ey kavmim! Bende bir dalâlet yoktur. Ve lâkin ben, âlemlerin Rabbinden bir resûlum.'(61)

'Size Rabbimin risâletlerini[464] **tebliğ ediyorum ve size nasîhat ediyorum. Ve Allah'tan, sizin ilmetmediklerinizi ilmediyorum.'(62)**

'Ve sizden bir adam üzerine Rabbinizden sizi inzâr etmesi için ve takvâ etmeniz için bir zikir geldiğine teâccüb mü ediyorsunuz? Ve umulur ki siz rahmete erdirilirsiniz.'(63)

Derken onu tekzîb ettiler, bunun üzerine onu ve o onunla beraber gemide olanları necât buyurduk. Ve âyetlerimizi o tekzîb edenleri gark ettik. Muhakkak ki onlar âmâ bir kavim olmuşlardı.(64)

Ve Âd'a kardeşleri Hûd'u (gönderdik)**, dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan gayrı bir ilâh yoktur. Daha takvâ etmiyor musunuz?'(65)**

Onun kavminden o küfredenlerin ileri gelenleri dedi ki: 'Muhakkak ki biz, gerçekten seni bir sefihlik içinde görüyoruz. Ve muhakkak ki biz, gerçekten seni yalancılardan zannediyoruz.'(66)

Dedi ki: 'Ey kavmim! Bende bir sefihlik yoktur. Ve lâkin ben âlemlerin Rabbinden bir resûlum.(67)

'Size Rabbimin risâletlerini tebliğ ediyorum ve ben sizin için emîn bir nasîhatçıyım.'(68)

'Ve sizden bir adam üzerine Rabbinizden sizi inzâr etmesi için bir zikir geldiğine teâccüb mü ediyorsunuz? Ve tezekkür edin, hani Nûh kavminin ardından sizi halîfeler kılmıştı ve hilkatte gücünüzü ziyâde etmişti. O halde Allah'ın nimetlerini[465] **tezekkür edin. Umulur ki siz felâh bulursunuz.'(69)**

Dediler ki: 'Sen bize, tek Allah'a ibâdet etmemiz ve babalarımızın ibâdet eder olduklarını bırakmamız[466] **için mi geldin? O zaman bize vaad ettiğini getir, eğer sâdıklardan isen.'(70)**

---

[464] İmâm Şevkânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[رِسَالَاتِ/risâletlerini]**': Allah (سبحانه وتعالى)'nın, resûllere vahyetmek sûreti ile onları kavimlerine irsâl ettiği şeyler." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 481. sayfa]

[465] Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[أَلَاءَ اللَّهِ/âlâAllahi]'** kavli hakkında demiştir ki: "Yani: Allah'ın nimetleri." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 329. sayfa]

[466] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا]/ve babalarımızın ibâdet eder**

(Hûd) **dedi ki: 'Üzerinize Rabbinizden bir rics**[467] **ve gazab vâkî olmuştur. Sizin ve babalarınızın isimlendirdiği isimlerde benimle mücadele mi ediyorsunuz? Allah haklarında bir sultân**[468] **inzâl etmemiştir. Öyleyse bekleyin. Muhakkak ki ben** (de) **sizinle beraber bekleyenlerdenim.'(71)**

Bunun üzerine onu ve o beraberindekileri Bizden bir rahmet ile necât buyurduk. Ve âyetlerimizi o tekzîb edenlerin ve îmân etmemiş olanların kökünü kestik.(72)

Ve Semûd'a kardeşleri Sâlih'i (irsâl ettik)**, dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan gayrı bir ilâh yoktur. Size Rabbinizden bir beyyine gelmiştir. Bu Allah'ın dişi devesi sizin için bir âyettir. Artık onu bırakın, Allah'ın Arz'ında yesin ve ona kötülük ile temâs etmeyin, sonra sizi elîm bir azâb yakalar.(73)**

Ve tezekkür edin, hani Âd'ın ardından sizi halîfeler kılmıştı ve sizi Arz'da yerleştirmişti. O'nun ovalarından köşkler ittihaz ediyordunuz ve dağlardan evler yontuyordunuz. Artık Allah'ın nimetlerini zikredin. Ve Arz'da fesâd çıkararak taşkınlık etmeyin.(74)

Kavminden ileri gelenlerin o kibirlenenleri, o zayıf düşürülmüşlere, onlardan îmân edenlere dedi(ler) **ki: 'Sâlih'in Rabbinden bir mürsel olduğunu ilmediyor musunuz?' Dediler ki: 'Muhakkak ki biz, onunla irsâl edilene îmân edenleriz.'(75)**

O kibirlenenler dediler ki: 'Muhakkak ki biz, sizin o îmân ettiğinize kâfirleriz.'(76)

Nihâyet dişi deveyi kestiler ve Rabblerinin emrine karşı geldiler. Ve dediler ki: 'Ey Sâlih! Bizi tehdit ettiğini bize getir, eğer mürsellerden isen.'(77)

Derken onları şiddetli bir sarsıntı yakaladı da diyârlarında çökekalmışlar olarak sabahladılar.(78)[469]

Böylece (Sâlih) **onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: 'Ey kavmim! Andolsun ki, ben size Rabbimin risâletini tebliğ ettim ve sizin için nasîhatta bulundum. Ve lâkin siz nasîhat edenlere muhabbet etmiyorsunuz.'(79)**

---

olduklarını bırakmamız]' Yani putları." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 193. sayfa]

[467] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbas (رضي الله عنهما)'dan, şöyle dediğini tahric etmiştir: "'**[رِجْسٌ/Rics]**': Öfke." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîr es-Sahîh, 2. cilt, 329. sayfa]

[468] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[سُلْطَانٍ/Sultân]**': Hüccet ve burhân." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 243. sayfa]

[469] 91. ayet ile aynıdır

Ve Lût'u (da irsâl ettik)**. Hani kavmine demişti ki: 'Ve sizden önce âlemlerden kimsenin yapmadığı fuhşiyyâtı mı getiriyorsunuz?'(80)**

Muhakkak ki siz, kadınlarınızın dûnundan şehvet ile erkeklere geliyorsunuz.[470] **Bilakis siz müsrif bir kavimsiniz.(81)**[471]

Ve kavminin şöyle demekten başka cevabı olmadı: 'Çıkarın onları karyenizden. Muhakkak ki onlar tatahhur[472] **eden insanlardır.'(82)**[473]

Bunun üzerine onu ve ehlini necât buyurduk, ancak hanımı geride kalanlardan oldu.(83)

Ve üzerlerine bir (azâb) **yağmuru yağdırdık. Artık nazar et mücrimlerin âkibeti nasıl oldu.(84)**

Ve Medyen'e kardeşleri Şuâyb'ı (irsâl ettik)**. Dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan gayrı bir ilâh yoktur. Rabbinizden size bir beyyine gelmiştir. Artık ölçüyü ve mizânı îfâ edin. Ve insanların eşyâsını eksiltmeyin. Ve Arz'da, onun ıslâhının ardından fesâd çıkarmayın. Bunlar sizin için daha hayırlıdır, eğer mü'minler iseniz.'(85)**

Ve O'na îmân edenleri tehdit ederek ve Allah'ın yolundan alıkoyarak ve eğriliğini arzulayarak her sırâta oturmayın.[474] **Ve tezekkür edin, hani siz az idiniz de sizi çoğalttı. Ve nazar edin, fesâd çıkaranların âkibeti nasıl oldu.(86)**

Ve eğer sizden bir tâife, kendisiyle o irsâl edildiğime îmân etmiş ve bir tâife îmân etmemiş ise, artık Allah aramızda hükmedinceye kadar sabredin. Ve O, hâkimlerin en hayırlısıdır.(87)

---

[470] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَاءِ]/Muhakkak ki siz, kadınlarınızın dûnundan şehvet ile erkeklere geliyorsunuz]'** Yani: Allah (سبحانه وتعالى)'nın sizler için halk etmiş olduğu kadınları nasıl bırakıyorsunuz?" [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 333. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[471] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ/Bilakis siz müsrif bir kavimsiniz.]'** Siz helâlden harâma gittiniz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 255. sayfa]

[472] çokça, fazla temizlenen

[473] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[اِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ/Muhakkak ki onlar tatahhur eden insanlardır.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Ayıpları olmadığı hâlde onları ayıpladılar; zemmedilecek durumda olmadıkları hâlde onları zemmettiler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 334. sayfa]

[474] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ/Ve her sırâta oturmayın]'** (Yani her) yola. '**[تُوعِدُونَ/tehdit ederek]'** Katletme ile korkutarak." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 132. sayfa]

(Şuâyb'ın) **kavminden ileri gelenlerin o kibirlenenleri dediler ki: 'Seni ve seninle beraber o îmân edenleri elbette karyemizden ihrâc edeceğiz ey Şuâyb! Veya mutlaka bizim milletimize avdet edeceksiniz.' Dedi ki: 'Velev ki kerih görenler olsak ta mı?'(88)**

Eğer Allah bizi ondan necât buyurmasının ardından sizin milletinize avdet edersek, Allah'ın üzerine yalanı iftirâ etmiş oluruz. Ve bizim için ona avdet etmek olamaz. Rabbimiz Allah dilerse müstesnâ. Rabbimiz her şeyi ilmen kuşatmıştır. Biz Allah üzerine tevekkül ettik. Rabbimiz! Bizim aramızla kavmimizin arasında hakk ile hükmet.[475] **Ve Sen, hüküm verenlerin en hayırlısısın.(89)**

Ve (Şuâyb'ın) **kavminden o küfredenlerin ileri gelenleri dediler ki: 'Eğer Şuâyb'a tâbi olursanız, muhakkak ki siz o zaman elbette hüsrâna uğrayanlarsınız.'(90)**

Derken onları şiddetli bir sarsıntı yakaladı da diyârlarında çökekalmışlar olarak sabahladılar.(91)[476]

Şuâyb'ı o tekzîb edenler sanki orada yaşamamışlardı. Şuâyb'ı o tekzîb edenler, hüsrâna uğrayanlar onlar olmuşlardır. (92)

Bunun üzerine (Şuâyb) **onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: 'Ey kavmim! Andolsun ki, ben size Rabbimin risâletlerini tebliğ ettim ve size nasîhatta bulundum. Öyleyse ben, kâfirler kavmine nasıl acırım.(93)**

Ve bir karyeye bir nebî irsâl etmedik ki onun ehlini sıkıntı ve darlık ile yakalamayalım. Umulur ki onlar yalvarırlar.(94)

Sonra kötülüğün yerini haseneye tebdîl ettik. Nihâyet çoğaldılar ve dediler ki: 'Babalarımıza darlık ve genişlik temâs etmiştir.' Bunun üzerine onları ansızın -ve onlar şuurunda değillerken- yakaladık.(95)

Ve eğer karyelerin ehli îmân edip ve takvâ etselerdi, elbette onların üzerine semâdan ve Arz'dan bereketler açardık. Ve lâkin tekzîb ettiler de onları kesbetmiş olduklarından dolayı yakaladık.(96)

O halde karyelerin ehli, geceleyin ve onlar uyurlarken azâbımızın[477] **onlara gelmeyeceğinden emin midirler?(97)**

---

[475] Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir. Der ki: "'**[اِفْتَحْ/Feth et]**' Yani: Hüküm ver." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 133. sayfa]

[476] 78. ayet ile aynıdır

[477] Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir. Şöyle demiştir: "'**[بَأْسُنَا/Be'simizin]**' Azâbımızın." [Ebu

Ve karyelerin ehli, kuşluk vakti ve onlar oynarlarken azâbımızın onlara gelmeyeceğinden emin midirler?(98)

Artık onlar Allah'ın tuzağından emin midirler? Fakat hüsrâna uğrayan kavimden başkası Allah'ın tuzağından emin olamaz.(99)

Ve onun ehlinin ardından Arz'a o vâris olanlara hidâyet olmadı mı[478] **ki, eğer dileseydik günahlarından dolayı musîbetlere uğratırdık ve kalblerinin üzerini mühürlerdik de onlar işitemezlerdi.(100)**

İşte karyeler! Onların haberlerinden sana kıssa ediyoruz. Ve andolsun ki, resûlleri onlara beyyineler ile geldiler de onlar önceden tekzîb ettiklerinden dolayı îmân eder olmadılar. İşte Allah kâfirlerin kalblerinin üzerini böyle mühürler.(101)

Ve onların ekseriyyeti için bir ahid bulmadık ve onların ekseriyyetini elbette fâsıklar bulduk.(102)

Sonra onların ardından âyetlerimiz ile Mûsâ'yı Firavun'a ve onun ileri gelenlerine ba's ettik de onlara zulmettiler.[479] **Artık fesâd çıkaranların âkibeti nasıl oldu nazar et.(103)**

Ve Mûsâ dedi ki: 'Ey Firavun! Muhakkak ki ben alemlerin Rabbinden bir resûlum.'(104)

'Allah'ın üzerine hakktan başkasını söylememek üzerime borçtur. Size Rabbinizden bir beyyine ile geldim. Artık İsrâîl oğullarını benimle beraber irsâl et.'(105)

(Firavun) **dedi ki: 'Eğer sen bir âyet getirdiysen, imdi onu getir, eğer sâdıklardan isen.'(106)**

Bunun üzerine asasını ilkâ etti. O zaman o mübîn bir yılan.(107)[480]

Ve elini çıkardı. O zaman o nazar edenler için bembeyaz.(108)[481]

Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 260. sayfa]

[478] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[أَوَلَمْ يَهْدِ/Ve hidâyet olmadı mı]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Ve dileseydik günahlarından dolayı onları musîbetlere uğratacağımızı onlara beyân etmedik mi?" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 337. sayfa]

[479] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'**[فَظَلَمُوا بِهَا/de onlara zulmettiler]**' Yani: Allah indinden olduğunu inkar ettiler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 135. sayfa]

[480] Şuarâ Sûresi'nin 32. âyetiyle aynıdır

Firavun kavminden ileri gelenler dediler ki: 'Muhakkak ki bu, elbette alîm bir sihirbazdır.'(109)

'Sizi arzınızdan ihrâc etmek murâd ediyor.' (Firavun dedi ki:) **'O halde ne emredersiniz?'(110)**[482]

Dediler ki: 'Onu ve kardeşini alıkoy ve şehirlere toplayıcılar irsâl et.'(111)

'Bütün alîm sihirbazları[483] **sana getirsinler.'(112)**

Ve sihirbazlar Firavun'a geldiler. Dediler ki: 'Muhakkak ki bize, elbette bir ücret vardır, eğer biz gâlibler olursak (değil mi?)**'(113)**

(Firavun) **dedi ki: 'Evet. Ve muhakkak ki siz** (o zaman) **elbette yakınlardansınız.'(114)**

Dediler ki: 'Ey Mûsâ! Ya sen ilkâ et, ya biz olalım ilkâ edenler.'(115)

(Mûsâ) **dedi ki: 'Siz ilkâ edin.' Bunun üzerine onlar ilkâ edince, insanların gözlerini sihirlediler ve onlara korku saldılar ve azîm bir sihir getirdiler.(116)**

Ve Mûsâ'ya: 'Âsânı ilkâ et.' diye vahyettik. İşte o zaman o, onların uydurduklarını yutuverdi.(117)

Böylece hakk vâkî oldu ve amel etmiş oldukları batıl oldu.(118)

Artık orada mağlûb oldular ve küçük düşmüşlere çevrildiler.(119)

Ve sihirbazlar secde ediciler olarak atıl(arak yere kapan)**dılar.(120)**

(Sihirbazlar) **dediler ki: 'Âlemlerin Rabbine îmân ettik.'(121)**[484]

'Mûsâ ve Hârûn'un Rabbine.'(122)[485]

---

[481] Şuarâ Sûresi'nin 33. âyetiyle aynıdır

[482] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فَمَاذَا تَأْمُرُونَ/O halde ne emredersiniz?]'** Yani Firavun dedi ki: **'[فَمَاذَا تَأْمُرُونَ/O halde ne emredersiniz?]'** Ve: 'Bu, ileri gelenlerin söylediklerindendir.' (de) denilmiştir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, A'raf Suresi, 110. âyetin tefsirinde]

[483] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "**'[بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ/Bütün alîm sihirbazları]'** Yani: Sihirde mahâretli ve sanatında çok bilgili olan bütün sihirbazları." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 730. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[484] Şuarâ Sûresi'nin 47. âyetiyle aynıdır

[485] Şuarâ Sûresi'nin 48. âyetiyle aynıdır

Firavun dedi ki: 'Ben size izin vermeden önce îmân etmişsiniz! Muhakkak ki bu, elbette bir tuzaktır, oradan ehlini ihrâc etmek için şehirde onu kurduğunuz. Öyleyse yakında ilmedeceksiniz.'(123)

'Elbette ellerinizi ve ayaklarınızı hilâftan[486] **keseceğim, sonra elbette sizi cümleten asacağım.'(124)**

(Sihirbazlar) **dediler ki: 'Muhakkak ki biz, Rabbimize dönücüleriz.'(125)**

'Ve sen, bize geldiğinde Rabbimizin âyetlerine îmân ettiğimizden başka bir sebeple bizden intikam almıyorsun. Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve bizleri müslüman olarak vefât ettir.'(126)

Ve Firavun'un kavminden ileri gelenler dediler ki: 'Sen Mûsâ'yı ve kavmini Arz'da fesâd çıkarmaları[487] **ve seni ve ilâhlarını bırakmaları için mi bırakacaksın?'** (Firavun) **dedi ki: 'Biz onların oğullarını katledeceğiz ve kadınlarını hayatta bırakacağız ve muhakkak ki biz onların fevkinde kahredicileriz.'(127)**

Mûsâ kavmine dedi ki: 'Allah'tan istiâne dileyin ve sabredin.[488] **Muhakkak ki Arz Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona vâris eder. Ve âkibet muttakîler içindir.'(128)**[489]

Dediler ki: 'Sen bize gelmeden önce ve bize gelmenin ardından bize ezâ edildi.' (Mûsâ) **dedi ki: 'Ola ki Rabbiniz düşmanınızı helâk eder ve sizi Arz'da halîfe yapar da nasıl amel edeceğinize nazar eder.(129)**

Ve andolsun ki, Firavun ailesini senelerce -ve semerelerden noksanlaştırarak- tuttuk. Umulur ki onlar tezekkür ederler.(130)

Fakat onlara bir hasene geldiğinde derler ki: 'Bu bizim içindir.' Ve onlara bir kötülük isâbet edince, Mûsâ ve beraberindekilerin uğursuzluğuna verirlerdi. Dikkat

---

[486] çaprazdan

[487] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[أَتَذَرُ مُوسٰى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِى الْأَرْضِ/Mûsâ'yı ve kavmini Arz'da fesâd çıkarmaları için mi bırakacaksın?]'** Bu fesâdtan murâd: Firavun'un emrine muhâlefettir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 42. sayfa]

[488] İmâm Tâkiyyuddîn el-Hilâli (رحمه الله) der ki: "**'[اسْتَعِينُوا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوا/Allah'tan istiâne dileyin ve sabredin.]'** Düşmanlarınıza karşı sadece Allah (سبحانه وتعالى)'dan istiâne/yardım dileyin. Allah (عز وجل)'nin nusreti gelinceye dek de o düşmanlardan sâdır olup da size isâbet eden eziyyetlere sabredin. İstiâne ve sabır ile, Allah (عز وجل)'nin, 'size nusret edeceğine ve düşmanınızı helâk edeceğine' dâir vaadine nâil olacaksınız." [Muhammed Tâkiyyuddîn el-Hilâli, Sebîlu'r-Reşâd Fî Hedyi Hayri'l-İbâd, 1. cilt, 406. sayfa]

[489] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ/Ve âkibet muttakîler içindir.]'** (Bundan) murâd: Cennet'tir." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 127. sayfa]

edin! Onların uğursuzluğu ancak Allah indindedir. Ve lâkin onların ekserîsi ilmetmezler.(131)

Ve dediler ki: 'Kendisiyle bizi sihirlemek için âyet olarak her ne getirirsen getir, yine sana îmân edecek değiliz.'(132)

Artık onların üzerlerine mufassal âyetler olarak tufân ve çekirgeler ve böcekler ve kurbağalar ve kan irsâl ettik, fakat kibirlendiler ve mücrim bir kavim oldular.(133)

Ve üzerlerine azâb vâkî olduğunda, dediler ki: 'Ey Mûsâ! Bizim için, indindeki ahid sebebiyle Rabbine duâ et, eğer bizden azâbı[490] kaldırırsan, elbette sana îmân edeceğiz ve seninle beraber İsrâîl oğullarını irsâl edeceğiz.'(134)

Nihâyet onların erişebilecekleri bir süreye kadar azâbı kaldırınca, o zaman onlar (ahidlerini) **bozdular.(135)**

Bunun üzerine onlardan intikam aldık. Böylece onları derin denizde[491] gark ettik, onların âyetlerimizi tekzîb etmeleri ve onlardan gâfil olmaları sebebiyle.(136)

Ve o zayıf düşürülmüş olan kavmi, o içini bereketlendirdiğimiz Arz'ın doğularına ve onun batılarına vâris yaptık. Ve Rabbinin güzel kelimesi İsrâîl oğulları üzerine sabrettiklerinden dolayı tamamlandı.[492] Ve Firavun ve onun kavminin yapmakta olduklarını ve yükseltmekte olduklarını dumûra uğrattık.(137)

Ve İsrâil oğullarını denizden geçirdik. Derken putlarına âkif olan[493] bir kavim üzerine (rast)**geldiler. Dediler ki: 'Ey Mûsâ! Bizim için onların ilâhları gibi bir ilâh kıl.' Dedi ki: 'Muhakkak ki siz, câhillik eden bir kavimsiniz.'(138)**

Muhakkak ki bunların içinde bulundukları yok olacaktır. Ve amel etmiş oldukları bâtıldır.(139)

---

[490] Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, şöyle demiştir: "**'[الرِّجْزَ/riczi]'** Yani: azâbı." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 129. sayfa]

[491] **'[الْيَمَّ/derin deniz]'** olarak meâllendirdiğimiz bu kelime tuzlu ve derin sulara, tatlı büyük nehirlere de karşılık olarak kullanılır. Bu kelimenin "derinliği bilinmeyen deniz" mânâsına geldiği veya bazılarına göre "deniz dalgaları" için kullanıldığı söylenmiştir. En doğrusunu Allah ilmeder. [Hazırlayan]

[492] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى بَنِى اِسْرَائِيْلَ بِمَا صَبَرُوا/Ve Rabbinin güzel kelimesi İsrâîl oğulları üzerine sabrettiklerinden dolayı tamamlandı.]'** Allah bu âyette, O (وعلا جل)'nın, kendisiyle tekellüm ettiği bir kelime(si)nin olduğunu bildirmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 335. sayfa]

[493] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[يَعْكُفُونَ عَلٰى اَصْنَامٍ لَهُمْ/putlarına âkif olan]'** Allah'ın dûnundan onlara ibâdet ediyorlardı." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 273. sayfa]

Dedi ki: 'Size Allah'tan gayrı bir ilâh mı arayayım? Ve O, sizi âlemlerin üzerine tafdîl etmiştir.'(140)

Ve hani sizi Firavun ailesinden necât buyurmuştuk. Size azâbın en kötüsünü yüklüyorlardı. Oğullarınızı katlediyorlar ve kadınlarınızı hayatta bırakıyorlardı. Ve bunda Rabbinizden azîm bir belâ vardı.(141)[494]

Ve Mûsâ ile otuz gece vaadleştik ve onu bir on ile tamamladık. Böylece Rabbinin belirlediği vakit kırk geceye tamamlandı. Ve Mûsâ kardeşi Hârûn'a dedi ki: 'Sen kavmimin içinde benim halîfem ol ve ıslâh et ve fesâd çıkaranların yoluna tâbi olma.'(142)

Ve Mûsâ mîkâtımıza gelip ve Rabbi ona kelâm edince, dedi ki: 'Rabbim, bana (kendini) **göster, sana nazar edeyim.' Buyurdu ki: 'Beni asla göremezsin ve lâkin dağa nazar et, artık eğer o mekânında karar kılabilirse o takdirde beni görebilirsin. Derken Rabbi dağa tecellî edince onu paramparça kıldı ve Mûsâ bayılıp düştü. Nihâyet ayılınca, dedi ki: 'Subhânsın, sana tevbe ettim ve ben mü'minlerin evveliyim.'(143)**

(Allah) **buyurdu ki: 'Ey Mûsâ! Muhakkak ki Ben, risâletlerim ve kelâmım ile insanlar üzerine seni seçtim. Artık sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol.'(144)**

Ve onun için levhâlarda her şeyden bir mev'ize ve her şeyin tafsîlini yazdık. Artık onu kuvvet ile al ve kavmine emret, onu en güzeliyle alsınlar. Size fâsıkların diyarını göstereceğim.(145)

Arz'da haksızlıkla o kibirlenenleri âyetlerimden uzaklaştıracağım.[495] **Ve onlar her âyeti görseler, ona îmân etmezler. Ve rüşd yolunu görseler onu yol ittihaz etmezler. Ve sapıklık yolunu görseler onu yol ittihaz ederler. Bu, onların âyetlerimizi tekzîb etmelerinden ve onlardan gâfil olmalarındandır.(146)**

Ve âyetlerimizi ve Âhiret'e mülâki olmayı o tekzîb edenlerin amelleri boşa gitmiştir. Onlar amel etmiş olduklarından başkasıyla mı cezâlandırılırlar?(147)

---

[494] Ebu'ş-Şeyh el-İsfehâni (رحمه الله) sahîh bir sened ile Muhammed bin Yûsuf el-Firyâbi (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (عز وجل)'nin: **'سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ]/Arz'da haksızlıkla o kibirlenenleri âyetlerimden uzaklaştıracağım.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Onların kalblerini, emrim hakkında tefekkür etmekten men' edeceğim." [Ebu Muhammed AbdUllah bin Muhammed bin Câfer el-İsfehâni, Kitâbu'l-Azame, 1. cilt, 225. sayfa (11.)]

[495] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'**[بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ/Rabbinizden azîm bir belâ vardı]'** Yani: 'Büyük bir nimet ve bol bir ikrâm. Veyahut da onlardan sudûr edip de size isâbet eden o azâbta Rabbiniz tarafından sizin üzerinize arz olunan azâmetli bir imtihan vardır.' Mûsâ bunları anlatıp da onlara vaaz verince bu işten vazgeçtiler." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Tefsiru's-Sa'dî, 342. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve Musa kavmi onun ardından süs eşyalarından, böğürmesi olan bir buzağı heykelini (ilâh) **ittihâz ettiler. Onun kendileriyle kelâm etmediğini ve onları yola hidâyet etmediğini görmediler mi? Onu** (ilâh) **ittihâz ettiler ve zâlim oldular.(148)**

Ve (pişmanlık) **ellerine düşürülüp ve dalâlete düşmüş olduklarını görünce, dediler ki: 'Eğer Rabbimiz bize merhamet etmez ve bizi mağfiret buyurmazsa, elbette hüsrâna uğrayanlardan oluruz.'(149)**

Ve Mûsâ kavmine gazablı, esefli rücu edince dedi ki: 'Benim ardımdan ne kötü halef oldunuz! Rabbinizin emrine acele mi ettiniz?' Ve levhâları ilkâ etti ve kardeşini başından tuttu, onu kendisine çekti. (Hârûn) **dedi ki: 'Anamın oğlu, muhakkak ki kavim beni zayıf gördüler. Ve neredeyse beni katlediyorlardı. Artık benimle düşmanları sevindirme ve beni zâlimler kavmiyle beraber kılma.'(150)**

(Mûsâ) **dedi ki: 'Rabbim! Beni ve kardeşimi mağfiret et. Ve bizi rahmetine dâhil et. Ve Sen, merhamet edenlerin en merhametlisisin.'(151)**

Muhakkak ki buzağıyı o (ilâh) **ittihaz edenler, Rabblerinden bir gazaba ve dünyâ hayatında bir zillete nâil olacaklardır. Ve işte iftiracıları böyle cezâlandırırız.(152)**

Ve o kötülükleri amel ettikten sonra onun ardından tevbe edip ve îmân edenler, muhakkak ki Rabbin onun ardından, elbette Gafûr'dur, Rahîm'dir.(153)

Ve Mûsâ'dan gazab sükût edince, levhâları aldı. Ve onun nüshasında Rabblerinden o korkanlar için bir hidâyet ve bir rahmet vardı.(154)

Ve Mûsa, kavminden yetmiş erkeği mikâtımız için seçti. Onları bir sarsıntı alınca, dedi ki: 'Rabbim! Eğer dileseydin onları ve beni bundan önce helâk ederdin. bizden sefihlerin fiil ettiklerinden dolayı bizi helâk mı edeceksin? Bu senin bir fitnenden başkası değildir,[496] **onunla dilediğini dalâlete düşürürsün ve dilediğine hidâyet edersin. Sen bizim velîmizsin, artık bize mağfiret buyur ve bize merhamet et ve Sen mağfiret edenlerin en hayırlısısın.'(155)**

Ve bizim için bu dünyâda ve Âhiret'te bir hasene yaz. Muhakkak ki biz Sana hidâyetlendik.[497] (Allah) **buyurdu ki: 'Azâbım, onu dilediğime isâbet ettiririm. Ve**

---

[496] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اِنْ هِيَ اِلَّا فِتْنَتُكَ/Bu senin bir fitnenden başkası değildir]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Bu senin azâbından başkası değildir, onu dilediğine isâbet ettirirsin ve onu dilediğinden uzaklaştırırsın." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 352. sayfa]

[497] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اِنَّا هُدْنَا اِلَيْكَ/Muhakkak ki biz Sana hidâyetlendik.]**' Yani: Sana tevbe ettik." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 220. sayfa]

rahmetim her şeyi kuşatmıştır. Böylece onu, o takvâ edenler ve zekâtlarını verenler için yazacağım. Ve onlar ki, onlardır âyetlerimize îmân edenler.'(156)

Onlar ki, indlerindeki Tevrât ve İncîl'de yazılı olarak o buldukları Resûl'e, ümmî Nebî'ye tâbi olurlar.[498] **Onlar mârûfu emreder ve onları münkerden nehyeder ve onlara tayyibâtı helâl eder ve onların üzerine habîs** (şey)**leri harâm eder.**[499] **Ve ağırlıklarını ve o üzerlerinde olan zincirleri onlardan kaldırır.**[500] **Artık ona o îmân edenler ve ona saygı duyanlar ve ona nusret edenler ve onunla beraber o inzâl edilen Nûr'a tâbi olanlar, işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(157)**

De ki: 'Ey insanlar! Muhakkak ki ben, cemîân size Allah'ın bir Resûlu'yum. O ki, semâların ve Arz'ın mülkü O'nundur. O'ndan başka ilâh yoktur. Hayât verir ve öldürür. O halde Allah'a ve ümmî Nebî olan Resûlu'ne îmân edin,[501] **o ki, Allah'a ve O'nun kelimelerine îmân eder. Ve ona tâbi olun, umulur ki siz hidâyet bulursunuz.'(158)**[502]

Ve Mûsa'nın kavminden bir ümmet, hakk ile hidâyet ederler[503] **ve onunla adalet yaparlar.(159)**

Ve onları oniki Esbât'a,[504] **ümmetlere ayırdık. Ve kavmi ondan su istediğinde, Mûsâ'ya: 'Asân ile taşa vur!' diye vahyettik. Böylece ondan oniki pınar fışkırdı. Her**

---

498 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'tan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اَلَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ/Onlar ki, Resûl'e, ümmî Nebî'ye tâbi olurlar.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Bu, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'dir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 354. sayfa]

499 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ/ve onların üzerine habîs** (şey)**leri harâm eder.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Ve bunlar, domuz eti ve faiz ve Allah'ın harâm kıldığı ama onların kendi kendilerine helâl kıldıkları yiyeceklerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 355. sayfa]

500 İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَيَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ/Ve ağırlıklarını onlardan kaldırır]**' Yüklerini. Ve bunlar üzerlerine harâm edilmiş olanlardır. **'[وَالْاَغْلَالَ الَّتِى كَانَتْ عَلَيْهِمْ/ve o üzerlerinde olan zincirleri]'** Yani onları sert zincirlere mahkûm eden şeyler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 146. sayfa]

501 Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) şöyle der: "Allah (عز وجل)'nin: **'[فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ/O halde Allah'a ve ümmî Nebî olan Resûlu'ne îmân edin]'** kavlinde Nebî (صلى الله عليه وسلم): 'Hıfzında olanı kıraat edemez' açısından ümmî değil, yazamama ve kitâblarda olanı okuyamama açısından ümmîdir. Nitekim o (صلى الله عليه وسلم), Kur'ân'ı en güzel şekilde hıfzetmiştir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 17. cilt, 235. sayfa]

502 Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'**[و اتبعوه لعلكم تهتدون/Ve ona tâbi olun, umulur ki siz hidâyet bulursunuz]**' Dînî ve dünyevî maslahatlarınızda (ona tâbi olun). Nitekim ona tâbi olmadığınız vakit uzak bir dalâlete düşersiniz." [AbdurRahmân ibn Nâsır es-Sa'dî, Tefsiru's-Sa'dî, 346. sayfa (tek cilt olarak basım)]

503 İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[يَهْدُونَ بِالْحَقِّ/hakk ile hidâyet ederler]**' Yani: Hakka irşâd ve dâvet ederler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 290. sayfa]

504 Yâkûb (عليهم السلام)'ın oğullarının soyundan olan oniki kabileye verilen isim

boy kendi meşrebini ilmetti. Ve onların üzerine bulutu gölge yaptık. Ve onların üzerine kudret helvası ve bıldırcın inzâl ettik. (Buyurduk ki:) **'Size rızık olarak verdiğimiz tayyibâttan yiyin!' Ve Bize zulmetmediler ve lâkin nefislerine zulmeder oldular.(160)**

Ve hani onlara denilmişti ki: 'Şu karyede sâkin olun ve ondan dilediğiniz yerde yiyin ve deyin ki: 'Hıtta.'[505] **Ve kapısından secde ederek dâhil olun, sizin için hatalarınızı mağfiret edelim. Muhsinlere ziyâde edeceğiz.'(161)**

Fakat onlardan o zulmedenler, sözü onlara o söylenenden gayrısı ile tebdîl ettiler. Artık onların üzerlerine zulmeder olduklarından dolayı semâdan bir azâb[506] **irsâl ettik.(162)**

Ve onlara o denizin hazırında olan karyeden suâl et. Hani onlar cumartesinde haddi aşıyorlardı. O vakit onlara cumartesi gününde balıklar akın akın gelirlerdi. Ve cumartesi günü olmadığında onlara gelmezlerdi. İşte fâsıklık etmiş olmalarından dolayı onları böyle ibtilâ ederiz.(163)[507]

Ve hani onlardan bir ümmet demişti ki: 'Allah'ın onları helâk edeceği veya şiddetli bir azâb ile azâblandıracağı bir kavme neden vaaz ediyorsunuz?' Dediler ki: 'Rabbinize bir mâzeret için. Ve umulur ki onlar takvâ ederler.'(164)

Artık onlar kendilerine zikredileni unutunca, kötülükten o nehyedenleri necât buyurduk ve o zulmedenleri fâsıklık etmiş olmalarından dolayı çetin bir azâb ile yakaladık.(165)

Böylece kendisinden nehyedildiklerinde haddi aşınca, onlara buyurduk ki: 'Aşağılık maymunlar olun!'(166)

Ve hani Rabbin, elbette Kıyâmet Günü'ne kadar onların üzerine onlara kötü azâbı tattıracak kimseleri ba's edeceğini bildirmişti.[508] **Muhakkak ki Rabbin, elbette ikâbı serî olandır. Ve muhakkak ki O, elbette Gafûr'dur, Rahîm'dir.(167)**

---

[505] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[حِطَّةٌ/Hıtta]'** Mânâsı: Hatalarımızı(n yükünü) bizden azalt." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 1. cilt, 143. sayfa]

[506] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ/semâdan bir ricz]'** Yani semâdan bir azâb." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 225. sayfa]

[507] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "**'[كَذٰلِكَ نَبْلُوهُمْ/İşte onları böyle ibtilâ ederiz]'** Yani: onları sınıyorduk." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 225. sayfa]

[508] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ]/Ve hani Rabbin, elbette**

Ve onları Arz'da ümmetlere ayırdık. Onlardan sâlihler vardır ve onlardan bunun dûnunda olanlar vardır. Ve onları haseneler ve kötülükler ile ibtilâ ettik. Umulur ki onlar rücû ederler.(168)[509]

Derken, onların ardından yerlerine Kitâb'a varis olan halefler geçtiler. Şu ednâ (olan dünyâ)**nın arazını**[510] **alıyorlardı ve diyorlardı ki: 'Bize mağfiret edilecek.'**[511] **Ve eğer onlara onun misli bir araz gelirse, onu** (da) **alırlar. Allah'ın üzerine hakktan başkasını söylememeleri üzere onlardan Kitâb mîsâkı alınmamış mıydı?**[512] **Ve onun içindekini tedrîs etmişlerdi. Ve Âhiret diyârı o takvâ edenler için daha hayırlıdır. Daha akletmiyor musunuz?(169)**

Ve Kitâb'a o temessük edenler[513] **ve namazı ikâme edenler, muhakkak ki Biz ıslâh olanların ecrini zâyi etmeyiz.(170)**

Ve hani dağı sanki bir gölgelik gibi onların fevklerine kaldırmıştık ve zannettiler ki o onlara vâki olacak.[514] (Onlara buyurduk ki:) **'Size verdiğimizi kuvvetle alın ve onun içindekileri tezekkür edin. Umulur ki siz takvâ edersiniz.'(171)**

Kıyâmet Günü'ne kadar onların üzerine onlara kötü azâbı tattıracak kimseleri ba's edeceğini bildirmişti.]' kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Bu, cizyedir. Ve onlara kötü azâbı o tattıracak olanlar Muhammed (صلى الله عليه وسلم) ve Kıyâmet Günü'ne kadar onun ümmetidir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 359. sayfa]

[509] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَقَطَّعْنَاهُمْ فِى الْأَرْضِ/Ve onları Arz'da ayırdık.]'** Yani: Onları fırkalara böldük. **'[مِنْهُمُ الصَّالِحُونَ/Onlardan sâlihler vardır]'** Yani: Mü'minler. **'[وَمِنْهُمْ دُونَ ذٰلِكَ /ve onlardan bunun dûnunda olanlar vardır.]'** Yani: Küffâr olanlar. **'[وَبَلَوْنَاهُمْ/ve onları ibtilâ ettik]'** Onları denedik. **'[بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ/haseneler ve kötülükler]'** Yani: Sıkıntı ve rahatlık ile. **'[لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ/Umulur ki onlar rücû ederler.]'** İmâna (onlar rücû ederler)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 364. sayfa]

[510] İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "**'[عَرَضَ/Araz]'** Dünyâ metâsı." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 291. sayfa]

[511] İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahric etmiştir: Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[يَأْخُذُونَ عَرَضَ هٰذَا الْأَدْنٰى/Şu ednâ** (olan dünya)**nın arazını alıyorlardı]'** hakkında demiştir ki: "Şu dünya hayatında karşılarına çıkan herhangi bir şeyi, eğer işlerine geliyorsa, helâl-harâm demeden hemen alıyorlardı. Bir de üstelik mağfiret bekliyorlardı. Onlar, yarın aynısı olsa yine aynı şekilde davranırlardı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 278. sayfa]

[512] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ اَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ/Allah üzerine hakktan başkasını söylemeyeceklerine dair onlardan Kitâb mîsâkı alınmamış mıydı?]'** Yani: Onlardan, Allah üzerine bâtıl söylemeyeceklerine dair Tevrât'ta ahid alınmıştı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 228. sayfa]

[513] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ/Ve Kitâb'a o temessük edenler]'** Yani: İlmen ve amelen o Kitâb'a temessük edenler/sarılanlar içinde, bilinmesi ilimlerin en şereflisi olan hüküm ve haberlere dair ne varsa ilmedenler." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 349. Sayfa (tek cilt olarak basım)]

[514] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَظَنُّوا اَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ/ve zannettiler ki o onlara vâki olacak.]'** Yani kesin olarak bildiler. Burada 'zann' kelimesi 'yakîn/kesin bilgi' anlamındadır. Şöyle de denilmiştir: 'Onun kendilerine vâki olacağı, zannlarına galip gelmiştir.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 229. sayfa]

Ve hani Rabbin Âdem oğullarından, sırtlarından zürriyetlerini almıştı. Ve onları nefisleri üzerine şâhid tutmuştu. (Buyurdu ki:) **'Ben sizin Rabbiniz değil miyim?' Dediler ki: 'Evet, şâhidiz.' Kıyâmet Günü: 'Muhakkak ki biz bundan gâfiller idik.' dersiniz diye.(172)**[515]

Veya: 'Bizden önce ancak babalarımız şirk koşmuşlardı ve biz onların ardından bir zürriyet olduk. Şimdi batılcıların fiillerinden dolayı mı bizi helâk edeceksin?' dersiniz (diye)**.(173)**

Ve işte âyetleri böyle tafsîl ederiz. Ve umulur ki onlar rücû ederler.(174)

Ve onların üzerine, o kendisine âyetlerimizi verdiğimizin haberini tilâvet et. Fakat o onlardan sıyrıldı. Böylece şeytân onu (kendine) **tâbi etti de iğvâ edenlerden oldu.(175)**

Ve eğer dileseydik, elbette onu onlarla yükseltirdik. Ve lâkin o Arz'a saplandı ve hevâsına tâbi oldu. Artık onun meseli, köpeğin meseli gibidir, eğer üzerine varsan dilini sarkıtıp solur veya terketsen (yine) **dilini sarkıtıp solur. İşte bu, o âyetlerimizi tekzîb eden kavmin meselidir. Öyleyse sen kıssaları kıssa et. Umulur ki onlar tefekkür ederler.(176)**

O âyetlerimizi tekzîb eden kavmin meseli ne kötüdür. Ve onlar nefislerine zulmeder oldular.(177)

Allah kime hidâyet ederse, artık o hidâyet bulmuştur. Ve kimi dalâlete düşürürse, o takdirde işte onlar, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(178)

Ve andolsun ki, cinler ve insanlardan bir çoğunu Cehennem için var ettik. Onların kalbleri vardır, onunla fehmetmezler. Ve onların gözleri vardır, onlar ile görmezler. Ve onların kulakları vardır, onlar ile işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidir, bilakis onlar daha dalâlettedir. İşte onlar, onlardır gâfiller.(179)

Ve en güzel isimler Allah'ındır. Artık O'na onlarla duâ edin. Ve O'nun isimlerinde o ilhâd edenleri bırakın.[516] **Onlar amel etmekte olduklarının cezâsını göreceklerdir.(180)**

---

[515] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى) haber vermektedir ki O, Âdemoğullarının zürriyetini onların sulblerinden, 'Allah'ın onların Rabbi ve melîki olduğu, O'ndan başka ilah olmadığı' hakîkatine onları nefisleri üzere şâhid tutarak çıkarmıştır. Nitekim Allah (سبحانه وتعالى) onları bu fıtrat üzere yaratmış ve cibilliyetlerini/tabiatlarını bunun üzerine takdîr etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, A'raf Suresi, 172. âyetin tefsirinde]

[516] İmâm Suyûtî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اَسْمَائِهِ O'nun isimlerinde]'** Âyetlerinde. **'[يُلْحِدُونَ/ilhâd edenleri]'** şirk koşanları (bırakın)." [Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî, Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, A'raf Sûresi, 180. âyetin

Ve halk ettiklerimizden bir ümmet Hakk ile hidâyet ederler ve onunla adâleti uygularlar.(181)

Ve âyetlerimizi o tekzîb edenleri, ilmetmedikleri yerden derece derece (helâke) **yaklaştıracağız.(182)**

Ve onlar için mühlet veririm. Muhakkak ki tuzağım metîndir.(183)[517]

Ve arkadaşlarında bir cinnet bulunmadığını tefekkür etmediler mi? O, mübîn bir nezîrden başkası değildir.(184)

Ve semâların ve Arz'ın melekûtuna ve Allah'ın halk etttiği bir şeye ve ecellerinin yaklaşmış olabileceğine nazar etmediler mi? Artık bunun ardından hangi söze îmân edecekler?(185)[518]

Allah kimi dalâlete düşürürse, artık ona hidâyet edecek yoktur ve onları tuğyânları içinde bırakır, bocalayıp dururlar.(186)

Sana Saat'ten[519] **suâl ediyorlar, ne zaman demir atacağını.**[520] **De ki: 'Onun ilmi ancak Rabbimin indindedir.' Onun vaktini O'ndan başkası tecelli ettiremez. O, semâlar ve Arz'da ağırdır, ansızın size gelişten başkası değildir. Senden suâl ederler, sanki sen ondan haberdarmışsın gibi. De ki: 'Onun ilmi ancak Allah indindedir.' Ve lâkin insanların ekserîsi ilmetmezler.(187)**

De ki: 'Allah dilemedikçe nefsim için bir menfaata mâlik değilim ve ne (de) **bir zarara. Ve eğer gaybı ilmeder olsaydım, elbette hayrı çoğaltırdım ve bana bir kötülük temâs etmezdi. Ben îmân eden bir kavim için bir beşîr**[521] **ve bir nezîrden**[522] **başkası değilim.'(188)**

---

tefsîrinde]

[517] Kalem Sûresi'nin 45. âyetiyle aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[إِنَّ كَيْدِى مَتِينٌ/Muhakkak ki tuzağım metîndir.]**' Yani: Şiddetlidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 236. sayfa]

[518] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[فَبِأَىِّ حَدِيثٍ/Artık bunun ardından hangi söze]**' Kur'ân'ın ardından. '**[يُؤْمِنُونَ/Îmân edecekler]**' Tasdîk edecekler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 364. sayfa]

[519] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "'**[السَّاعَةِ/Saat]**' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

[520] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'**[يَسْـَٔلُونَكَ/Sana suâl ediyorlar]**' Yani: Seni yalanlayanlar, Sana karşı inâd edenler soruyorlar. '**[عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰىهَا/Saat'in ne zaman demir atacağını]**' Saat'in hangi vakit geleceğini, mahlûkatı ne zaman saracağını suâl ediyorlar." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 353. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[521] tebşîr edici/müjdeleyici

[522] inzâr edici/uyarıcı

O, O ki, sizi bir nefisten halk etti ve kendisi ile sükûnet bulması için ondan zevcesini kıldı. Nihâyet onu sarınca, hafif bir yük yüklendi de (bir müddet) **onunla gidip geldi. Derken ağırlaşınca, Rabbleri Allah'a duâ ettiler: 'Eğer bize bir sâlih** (evlâd) **verirsen, elbette biz şükredenlerden oluruz.'(189)**

Fakat onlara bir sâlih (evlâd) **verince, kendilerine verdiğinde O'na şerîkler kıldılar. Oysa Allah, onların şerîk koştuklarından teâlâdır.(190)**[523]

Bir şey halk edemeyenleri mi -ve onlar halk edilmişlerdir- şerîk koşuyorsunuz?(191)

Ve onlar için bir nusret vermeye güç yetiremezler ve ne (de) **nefislerine bir nusret verebilirler.(192)**

Ve eğer onları hidâyete dâvet etseniz size tâbi olmazlar. Onları dâvet etseniz veya siz sussanız, sizin üzerinize müsâvîdir.(193)

Muhakkak ki Allah'ın dûnundan duâ ettikleriniz sizin emsâliniz kullardır. Öyleyse duâ edin onlara da size icâbet etsinler, eğer sâdıklar iseniz.(194)

Onlar için ayaklar mı var, onlarla yürüyecek veya onlar için eller mi var, onlarla tutacak veya onlar için gözler mi var, onlarla görecek veya onlar için kulaklar mı var, onlarla işitecek? De ki: 'Çağırın şerîklerinizi, sonra bana tuzak kurun da beni bekletmeyin.'(195)

Muhakkak ki benim velîm Allah'tır. O ki, Kitâb'ı inzâl etmiştir. Ve O, sâlihlere velîlik eder.(196)

Ve O'nun dûnundan o duâ ettikleriniz, size nusret vermeye güç yetiremezler ve ne (de) **nefislerine bir nusret verebilirler.(197)**

Ve eğer onları hidâyete dâvet etseniz işitmezler. Ve sen, onların sana nazar ettiklerini görürsün ve (oysa) **onlar görmezler.(198)**

Sen afvı al ve mârûf ile emret ve câhillerden îrâz et.(199)[524]

Ve eğer şeytândan bir dürtme seni dürterse, o takdirde Allah'a istiâze et.[525] **Muhakkak ki O, Semî'dir, Alîm'dir.(200)**

---

[523] mütealîdir, yücedir

[524] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, demiştir ki: "**'[خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ/Sen afvı al ve mârûf ile emret ve câhillerden îrâz et.]'** Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'nın Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e emrettiği ve delâlet buyurduğu ahlâktır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 373. sayfa]

Muhakkak ki o takvâ sahibleri, kendilerine şeytândan bir kuruntu dokunduğunda tezekkür ederler. Böylece o vakit onlar (gerçeği) **görürler.(201)**

Ve kardeşleri[526] **onları azgınlığın içine çekerler, sonra bırakmazlar.(202)**[527]

Ve onlara bir âyet getirmediğinde, derler ki: 'Onu derleyip toplasaydın ya!' De ki: 'Ben ancak Rabbimden bana vahyedilene tâbi olurum. Bu, Rabbinizden basîretlerdir[528] **ve îmân eden bir kavim için hidâyet ve rahmettir.'(203)**

Ve Kur'ân kıraat edildiğinde, hemen onu dinleyin ve susun. Umulur ki siz rahmete erdirilirsiniz.(204)

Ve Rabbini nefsinde yalvararak ve korkarak ve kavilden cehrin dûnunda[529] **olarak sabahları ve akşamları zikret ve gâfillerden olma.(205)**[530]

Muhakkak ki Rabbinin o indindekiler O'na ibâdet etmekten kibirlenmezler ve O'nu tesbih ederler ve O'na secde ederler.(206)[531]

---

[525] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ/o takdirde Allah'a istiâze et.]**' Yani: Allah'a sığın." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 243. sayfa]

[526] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'**[وَإِخْوَانُهُمْ/Ve kardeşleri]**' Yani müşriklerin şeytân kardeşleri." [Ebî AbdİllahMuhammed ibn AbdİllahibnEbîZemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 162. sayfa]

[527] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir şened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ/Ve kardeşleri onları azgınlığın içine çekerler, sonra bırakmazlar.]**' kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "İnsanlar amel etmekte oldukları kötülüklerden geri durmaz ve ne (de) şeytânlar onları alıkoyar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 376. sayfa]

[528] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'**[بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ/Rabbinizden basîretlerdir]**' Onları kabul edenler, bunlar vâsıtasıyla basîrete nail olurlar; Şöyle de denilmiştir: 'Basîretler: 'Hüccetler, burhanlar/deliller' anlamına gelmektedir.' Zeccac: 'Basîretler, 'tarîkler/yollar' mânâsına gelmektedir.' demiştir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 730. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[529] yüksek olmayan, yükseğin altında bir kaville/sesle

[530] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ/ve gâfillerden olma]**' Allah'tan ve O'nun dîninden (gaflete düşenlerden olma!)" [Ebî AbdİllahMuhammed ibn AbdİllahibnEbîZemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 163. sayfa]

[531] Secde âyetlerinin ilkidir. İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Ve bu, icmâ ile tilâvet edene ve dinleyene secde etmesinin teşrî kılındığı Kur'ân'da ilk secde (âyeti)dir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, A'raf Suresi, 206. âyetin tefsîrinde]

8. ENFÂL SÛRESİ (75 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Sana enfâlden suâl ediyorlar.[532] **De ki: 'Enfâl, Allah ve Resûlu'nundur. O halde Allah'a takvâ edin ve aranızı ıslâh edin. Ve Allah'a ve Resûlu'ne itaat edin, eğer mü'minler iseniz.(1)**[533]

Mü'minler ancak onlardır ki, Allah zikredilince kalbleri ürperir.[534] **Ve O'nun âyetleri onlara tilâvet edilince, îmânlarını ziyâdeleştirir**[535] **ve Rabblerine tevekkül ederler.(2)**

Onlar ki namazı ikâme ederler ve onları rızıklandırdıklarımızdan infâk ederler.(3)

İşte onlar, onlardır hakkıyla mü'minler. Onlar için Rabbleri indinde dereceler ve mağfiret ve kerîm bir rızık vardır.(4)

(Onların bu durumu) **Rabbinin seni evinden hakk ile ihrâc ettiği gibidir. Ve muhakkak ki mü'minlerden bir fırka** (savaşı) **elbette kerih görüyor idi.(5)**

Tebeyyün etmesinin ardından[536] **seninle hakkta mücâdele ediyorlardı. Sanki onlar -ve onlar nazar etmekteydiler- ölüme sevk ediliyorlardı.(6)**

---

[532] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[الأنفال/Enfâl]'** Ganîmetler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 382. sayfa]

[533] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ/Ve Allah'a ve Resûlu'ne itaat edin, eğer mü'minler iseniz.]'** Şüphesiz ki îmân, Allah'a ve Resûlu'ne itaate dâvet eder. Nitekim Allah'a ve Resûlu'ne itaat etmeyen kimse, mü'min değildir. Allah'a ve Resûlu'ne itaati noksan olan kişinin bu hâlinin sebebi, îmânının noksan olmasıdır." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 357. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[534] İmâm Şâtıbî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ/Mü'minler ancak onlardır ki, Allah zikredilince kalbleri ürperir.]'** Öyle ki kuşkusuz 'ürperme' kelimesi, öğüt sebebiyle kalbte hâsıl olan etkilenme ve yumuşamadır. Artık bundan dolayı derinin titrediğini ve gözlerin yaşardığını görürsün. Yumuşama, insânın bâtınî olan kalbe girdiği vakit, Allah'ın şehâdeti ile, insânın zâhiri olan deriye de girer. Bu durumda insânın tüm vücûdu etkilenir. Bu, hareket etmeyi ve rahatsız olmayı değil de sükûneti, bağırıp çağırmayı değil de sükûtu beraberinde getirir. İşte bu, öncü Selefin hâlidir." [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtıbî, el-İ'tisâm, 2. cilt, 116. sayfa]

[535] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Buhârî (رحمه الله) ve diğer imâmlar, bu ve benzeri âyetlerden: 'Îmânın ziyâdeleştiği ve kalblerde fazlalaştığı' delîlini çıkarmışlardır. Ümmetin cumhûrunun mezhebi de budur. Üstelik Şafiî, Ahmed bin Hanbel ve Ebu Ubeyd (رحمهم الله) gibileri ve onların yanısıra pek çok imâm, bu hususta icmâ olduğunu nakletmişlerdir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Enfal Suresi, 2. âyetin tefsîrinde]

[536] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ/Tebeyyün etmesinin ardından]'** Mânâsı: Onun, kendilerine vermiş olduğu vaadteki sıdkı/doğruluğu bir kez daha ayan beyan ortaya çıktıktan sonra, vaadinde onları tasdîk etmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 249. sayfa]

Ve hani Allah size iki tâifeden birinin muhakkak sizin olduğunu vaad ediyordu. Ve siz güçsüz olanın sizin olmasını arzu ediyordunuz. Ve Allah kelimeleriyle hakkı hakk göstermek ve kâfirlerin arkasını kesmek murâd ediyordu.(7)

(Bu) **hakkı hakk ve bâtılı bâtıl olarak göstermesi içindir. Velev ki mücrimler kerih görse.(8)**

Hani Rabbinize istiğase[537] **ediyordunuz da size icâbet etmişti.** (Buyurmuştu ki:) **'Muhakkak ki Ben, ardı ardına bin melâike ile size imdâd edeceğim.'(9)**

Ve Allah onu kılmamıştır, ancak bir büşrâ ve onunla kalblerinizin tatmin olması için. Ve Allah'ın indinden başka nusret yoktur. Muhakkak ki Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.(10)

Hani Kendisinden bir emniyyet olarak sizi bir uyuklama sarıyordu.[538] **Ve sizi onunla tathir etmek için ve sizden şeytânın riczini gidermek ve kalblerinizi bağlamak ve onunla ayaklarınızı sabit kılmak için üzerinize semâdan su inzâl ediyordu.(11)**[539]

Hani Rabbin meleklere: 'Ben sizinle beraberim. Artık o îmân edenlere sebât verin. Ben o küfredenlerin kalblerine dehşet ilkâ edeceğim. O halde boyunlarının fevkine darbedin. Ve onların bütün parmaklarına darb edin.' diye vahyediyordu.(12)

Bu, onların Allah'a ve Resûlu'ne şikâk etmelerindendir. Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne şikâk ederse, o takdirde muhakkak ki Allah'ın ikâbı şiddetlidir.(13)[540]

İşte bu sizin için, artık tadın onu. Ve kâfirler için Ateş azâbı vardır.(14)

Ey o îmân edenler! O küfredenlere toplu olarak mülâki olduğunuzda, artık onlara arkalarınızı dönmeyin.(15)

---

[537] yardım ve destek istemek

[538] İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile AbdUllah ibn Mes'ûd (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahric etmiştir: "Kıtâlde uyuklama, Allah (عز وجل)'den bir emniyyettir. Ve namazda uyuklama ise şeytândandır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 388. sayfa]

[539] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ/ve sizden şeytânın riczini gidermek]'** Yani: şeytânın vesvesesini (gidermek için). **'[وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ/ve kalblerinizi bağlamak için]'** Yani: Korkuyu izâle ederek kalblerinizi güçlendirmek ve sebatkâr kılmak için. **'[وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ/ve onunla ayaklarınızı sabit kılmak]'** Yani yağmurla ıslanan kum üzerinde ayaklarınızı sâbit kılmak." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 236. sayfa]

[540] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ/Allah'a ve Resûlu'ne şikâk etmeleri]'** kavlinin mânâsı şudur: Yani Allah ve Resûlu'nun emrinden ayrıldılar, onlara isyân ettiler ve şeytâna itaat ettiler. Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَمَنْ يُشَاقِقِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ/Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne şikâk ederse]'** kavlinin mânâsı ise, yani kim Allah'ın emrine ve Resûlu'nun emrine muhâlefet eder ve onların (yani Allah ve Resûlu'nun) taatından ayrılırsa, **'[فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ/o takdirde muhakkak ki Allah'ın ikâbı şiddetlidir]'** âyeti o kimse hakkındadır. Allah o kimsenin cezâsını dünyâda, Hakk düşmanlarından intikâm aldığı gibi intikâm alarak; Âhiret'te ise Cehennem ateşinde muhalled kılarak şiddetlendirir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 433. sayfa]

Ve kim o gün onlara -kıtal için bir tarafa çekilme veya (diğer) **bir bölükte mevki alma dışında- arkasını dönerse, gerçekten Allah'tan bir gazaba uğramıştır ve onun me'vâsı**[541] **Cehennem'dir. Ve** (o) **ne kötü varış yeridir!(16)**

İmdi siz onları katletmediniz ve lâkin Allah onları katletti. Ve attığın zaman sen atmadın ve lâkin Allah attı. Ve mü'minleri kendinden güzel bir belâ ile ibtilâ etmek için (bunu yapmıştır).[542] **Muhakkak ki Allah, Semi'dir, Alîm'dir.(17)**

İşte bu sizin için. Ve Allah kâfirlerin tuzaklarını zayıflatıcıdır.(18)

Eğer fetih istiyorsanız, işte size fetih gelmiştir. Ve eğer nihâyet verirseniz, artık o sizin için hayırlıdır. Ve eğer avdet ederseniz Biz (de) **avdet ederiz. Ve topluluğunuz -velev ki çok olsa- bir şey size fayda vermez. Ve Allah, mü'minler ile beraberdir.(19)**

Ey o îmân edenler! Allah'a ve Resûlu'ne itaat edin ve ondan yüz çevirmeyin[543] **ve siz işitiyorsunuz.(20)**[544]

Ve o: 'İşittik.' diyenler gibi olmayın. Ve onlar işitmezler.(21)[545]

Muhakkak ki Allah indinde debelenenlerin[546] **en şerrlisi, o akletmeyen sağırlar ve dilsizlerdir.(22)**

Ve eğer Allah onlarda bir hayır ilmetseydi, elbette onlara işittirirdi. Ve eğer onlara işittirecek olsaydı, elbette onlar yüz çeviririlerdi. Ve onlar îrâz edenlerdir.(23)

Ey o îmân edenler! Sizi, size hayat verecek olana[547] **dâvet ettiklerinde Allah'a ve Resûlu'ne icâbet edin. Ve Allah'ın kişi ve onun kalbi arasına girdiğini ve sizin O'na haşr edileceğinizi ilmedin.(24)**[548]

---

[541] sığınılacak yer, yurt

[542] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "**'[وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءً حَسَنًا/Ve mü'minleri kendinden güzel bir belâ ile ibtilâ etmek için** (bunu yapmıştır)**.]'** Burada: **'[بَلَاءً/Belâ]'** Nimettir. Ve mânâ: Mü'minleri güzel bir nimet ile nimetlendirmesi için (bunu yapmıştır)." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 531. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[543] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ey Allah'ı ve Resûlu'nu tasdîk edenler, **'[اَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ/Allah'a ve Resûlu'ne itaat edin]'** size emrettiklerinde ve nehyettiklerinde (itaat edin). **'[وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ/ve ondan yüz çevirmeyin]'** Yani: Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e sırtınızı dönmeyin." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 457. sayfa]

[544] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَأَنْتُمْ تَسْمَعُونَ/ve siz işitiyorsunuz]'** Kur'ân'ı ve vaazını." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 243. sayfa]

[545] İmâm Şevkânî (رحمه الله) diyor ki: "**'[وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ/Ve o: 'İşittik.' diyenler gibi olmayın. Ve onlar işitmezler.'** Onlar müşrikler, veya münâfıklar, veya yahûdiler ya da bu sayılanların tümüdür. Muhakkak ki onlar fehmetmeksizin ve amel etmeksizin kulakları ile işitirler. Bu itibarla onlar, asla işitmemiş kimse gibidirler. Çünkü işittikleri şeyler onlara bir fayda vermemiştir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 533. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[546] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "**'[الدَّوَابِّ/debelenenler]'** Halk edilenler/yaratılanlar." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 163. sayfa]

Ve sizden hâsseten o zulmedenlere isâbet etmeyen fitneden vikâye edin.[549] **Ve ilmedin ki Allah'ın ikâbı şiddetlidir.(25)**

Ve tezekkür edin, hani siz Arz'da müstazaf bir azınlıktınız. İnsanların sizi kapıp götürmesinden korkuyordunuz. Derken sizi barındırdı ve nusretiyle sizi teyid etti. Ve tayyibâttan sizi rızıklandırdı. Umulur ki siz şükredersiniz.(26)

Ey o îmân edenler! Allah'a ve Resûl'e hâinlik etmeyin. Ve emânetlerinize hâinlik etmeyin. Ve siz ilmediyorsunuz.(27)

Ve mallarınız ve evlâdlarınızın bir fitne olduğunu ve Allah indinde azîm bir ecrin bulunduğunu ilmedin.(28)

Ey o îmân edenler! Eğer Allah'a takvâ ederseniz, sizin için bir furkân kılar ve sizden kötülüklerinizi keffâretler ve size mağfiret eder. Ve Allah azîm fazl sahibidir.(29)

Ve hani o küfredenler, seni sâbitlemeleri[550] **veya seni katletmeleri veya seni ihrâc etmeleri için sana tuzak kuruyorlardı. Ve onlar tuzak kurarlar ve Allah** (da) **tuzak kurar. Ve Allah tuzak kuranların en hayırlısıdır.(30)**

Ve onlar üzerine âyetlerimiz tilâvet edildiğinde dediler ki: 'İşittik, eğer dilersek, elbette bunun mislini biz (de) **söyleriz. Bu, evvelkilerin masallarından başkası değildir.'(31)**[551]

---

[547] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle der: "Şüphesiz ki fâideli bir hayat ancak Allah (سبحانه وتعالى)'ya ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e icâbet etmek sûreti ile hâsıl olur. Kendisi için bu icâbet hâsıl olmayan kişinin hayatı yoktur. Böyle bir kimsenin olsa olsa ancak en rezil hayvanatla müşterek hayvanca bir hayatı olabilir. Temiz ve hakîkî hayat, zâhiren ve bâtınen Allah (سبحانه وتعالى)'ya ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e icâbet eden kimsenin hayatıdır. Böyle kimseler, ölseler bile hayat sahibidirler. Onların gayrı ise, bedenen yaşıyor olsalar bile aslen ölüdürler. Bunun için, insanların hayat bakımından en kâmil olanı, Resûl (صلى الله عليه وسلم)'in dâvetine en kâmil icâbet eden kimsedir. Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in dâvet buyurduğu her şeyde hayat vardır. Dâvetin bir cüz'ünü kaçıran kimse, hayatın da bir cüz'ünü kaçırmış demektir. Bir kimse, Nebî'ye icâbet ettiği nisbette hayat sahibidir." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, el-Fevâid, 87. sayfa]

[548] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ/Ve Allah'ın kişi ve onun kalbi arasına girdiğini ilmedin]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "(Allah) mü'min ile küfür arasına girer ve kâfir ile îmân arasına girer." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 394. sayfa]

[549] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً/Ve sizden hâsseten o zulmedenlere isâbet etmeyen fitneden vikâye edin.]**' Mânâsı: Zâlimlere ve zâlim olmayanlara isâbet eden azâbtan vikâye edin/sakının." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 258. sayfa]

[550] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[لِيُثْبِتُوكَ/seni sâbitlemeleri]**' Yani: Seni hapsetmeleri." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 175. sayfa]

[551] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**[اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ/'Bu, evvelkilerin masallarından başkası değildir.']**' Yani: Evvelkilerin yalanları(ndan başkası değildir)." Devamla şöyle der: "Ve bunlar yazılıdır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 261. sayfa]

Ve hani demişlerdi ki: 'Allah'ım, eğer bu, senin indinden o hakk olansa, o takdirde üzerimize semâdan taş yağdır veya bize elîm bir azâb getir.'(32)

Ve Allah onlara -ve sen onların içindeyken- azâb eder olmadı. Ve Allah onlara -ve onlar istiğfâr ederlerken- azâb edici olmayacaktır.(33)

Ve Allah'ın onlara azâb etmemesi için onlar için ne var? Ve onlar Mescidi'l-Harâm'dan alıkoyuyorlar. Ve onlar onun evliyâsı değillerdir. Onun evliyâsı muttakîlerden başkası değildir. Ve lâkin onların ekserîsi ilmetmezler.(34)

Ve onların Beyt'in indindeki namazları ıslık çalmaktan ve el çırpmaktan başka olmadı. Artık küfretmiş olduğunuzdan dolayı tadın azâbı.(35)

Muhakkak ki o küfredenler, mallarını Allah yolundan alıkoymak için infâk ederler ve onları (yine) **infâk edeceklerdir. Sonra onların üzerine hasret olacaktır, sonra mağlub olacaklardır. Ve o küfredenler Cehennem'e haşr edileceklerdir.(36)**

(Bu,) **Allah'ın habîs olanı tayyibten temyiz etmesi ve habîsin bazısını bazısının üzerine kılması içindir. Böylece onu cemîân yığar da onu Cehennem'in içinde kılar. İşte onlar, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(37)**

O küfredenlere de ki: 'Eğer nihâyet verirlerse, selefte[552] **olan mağfiret olunur ve eğer avdet ederlerse, gerçekten evvelkilerin sünneti devam etmiş olacaktır.'(38)**[553]

Ve onlarla fitne olmayıncaya ve dîn külliyyen Allah için oluncaya kadar kıtâl edin.[554] **O halde eğer nihâyet verirlerse,**[555] **artık muhakkak ki Allah amel ettiklerini görücüdür.(39)**

---

552 İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[مَا قَدْ سَلَفَ/selefte olan]'** Yani: İslâm'dan önce geçmişte kalan günahları." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 3. cilt, 356. sayfa]

553 İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) buyurur ki: **'[قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ يَنْتَهُوا/O küfredenlere de ki: 'Eğer nihâyet verirlerse']'** Yani onlar, içerisinde bulundukları küfür ve düşmanlık ve inada (nihâyet verirlerse) ve İslam'a dâhil olur ve itâata ve (Allah'a) yönelirlerse, onların selefte/geçmişte -yani küfürlerinden ve günahlarından ve hatalarından- olanlar mağfiret olunur." Devamla İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَاِنْ يَعُودُوا/ve eğer avdet ederlerse]'** kavli: Yani içerisinde bulundukları hâl üzere (devam ederlerse) **'[فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْاَوَّلِينِ/gerçekten evvelkilerin sünneti devam etmiş olacaktır]'** Yani gerçekten evvelkilerdeki sünnet devam etmiş olacaktır. Şöyle ki eğer onlar yalan söyler ve inatları üzere devam ederlerse, onlara azâb ve cezâlandırma ile mukâbele ederiz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Enfal Suresi, 38. âyetin tefsirinde]

554 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ/Ve onlarla fitne olmayıncaya kadar kıtâl edin]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Yani şirk olmayıncaya kadar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 401. sayfa]

555 İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ/ve dîn külliyyen Allah için oluncaya kadar]'** Yani: İslâm. **'[فَاِنِ انْتَهَوْا/O halde eğer nihâyet verirlerse]'** Küfürlerine (nihâyet verirlerse)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 177. sayfa]

Ve eğer yüz çevirirlerse, artık ilmedin ki Allah sizin Mevlâ'nızdır. Ne güzel Mevlâ ve ne güzel Nasîr.(40)

Ve ilmedin ki, ganîmet olarak aldığınız bir şeyden, artık muhakkak ki beşte biri Allah için ve Resûl'u için ve karâbet sahibleri için ve yetîmler ve miskînler ve yolda kalmışlar (içindir)**, eğer siz Allah'a ve furkân günü,**[556] **iki topluluğun karşılaştığı gün,**[557] **kulumuz üzerine inzâl ettiğimize îmân etmiş iseniz. Ve Allah, her şey üzerine kadîrdir.(41)**

Hani siz yakın vâdîde idiniz ve onlar uzak vâdîdeydiler. Ve kervan sizden aşağıdaydı. Ve eğer vaadleşmiş olsaydınız, elbette mîâdınızda[558] **ihtilâf ederdiniz. Ve lâkin Allah, fiil edilmiş olan bir işi kazâ etmek için, helâk olan beyyineden helâk olması ve hayatta kalacak olan beyyineden hayât bulması için** (böyle yaptı)**. Ve muhakkak ki Allah, elbette Semî'dir, Alîm'dir.(42)**

Hani Allah onları sana uykunda az gösteriyordu. Ve eğer onları sana çok gösterseydi, elbette gevşerdiniz ve elbette iş hakkında nizâ ederdiniz. Ve lâkin Allah selâmete erdirdi. Muhakkak ki O, sadırların özüne Âlîm'dir.(43)

Ve hani karşı karşıya geldiğinizde onları size gözlerinizde az gösteriyordu ve sizleri onların gözlerinde azaltıyordu. Allah fiil edilmiş olan bir işi kazâ etmek için (böyle yaptı)**. Ve işler Allah'a rücû ettirilir.(44)**

Ey o îmân edenler! Bir topluluğa mülâki olduğunuzda, artık sebât edin ve Allah'ı çok zikredin. Umulur ki siz felâh bulursunuz.(45)

Ve Allah'a ve Resûlu'ne itaat edin ve nizâlaşmayın.[559] **O takdirde gevşersiniz ve rüzgârınız gider. Ve sabredin, muhakkak ki Allah, sabredenlerle beraberdir.(46)**

Ve çalım satarak ve insânlara riyâ yaparak diyârlarından o hurûc edenler ve Allah'ın yolundan alıkoyanlar gibi olmayın. Ve Allah, amel ettiklerine Muhît'tir.(47)

---

[556] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[يَوْمَ الْفُرْقَانِ/furkân günü]'** Bedir günü. Allah (سبحانه وتعالى) onda hakk ve bâtılın arasını tefrîk etmiştir/ayırmıştır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 267. sayfa]

[557] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "**'[يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ/iki topluluğun karşılaştığı gün]'** Mü'minler topluluğu ve müşrikler topluluğu." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 163. sayfa]

[558] buluşma vakti/yeri

[559] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ/Ve Allah'a ve Resûlu'ne itaat edin]'** Yani Allah (سبحانه وتعالى)'ya ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in emrettiği ve nehyettiği tüm hususlarda Onlara (yani Allah (سبحانه وتعالى)'ya ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e) itaat edin. Bu genel bir hükümdür. Burada husûsen zikredilen kelimede de te'kîd vardır: '**[وَلَا تَنَازَعُوا/ve nizâlaşmayın]**' Yani görüşlerin ihtilâfı ile nizâlaşmayın/tartışmayın veya emredildiğiniz hususlarda nizâya düşmeyin." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 8. Cüz, 3011. sayfa]

Ve hani şeytân onlara amellerini ziynetlendirmiş ve demişti ki: 'Bugün insanlardan size gâlib gelecek yoktur. Ve muhakkak ki ben size komşuyum.'[560] **Fakat iki topluluk birbirini görünce, iki topuğunun üzerine arkasına döndü ve dedi ki: 'Muhakkak ki ben sizden berîyim. Muhakkak ki ben sizin görmediklerinizi görüyorum. Muhakkak ki ben Allah'tan korkarım. Ve Allah'ın ikâbı şiddetlidir.'(48)**

Hani münâfıklar ve kalblerinde o maraz olanlar diyorlardı ki: 'Bunları dînleri aldatmış.' Ve kim Allah üzere tevekkül ederse, artık mukakkak ki Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.(49)

Ve melekler, o küfredenlerin yüzlerine ve arkalarına darb ederek ve: 'Ve tadın yangın azâbını!' (diyerek) **vefât ettirirken bir görseydin.(50)**

İşte bu, ellerinizin takdîm ettiği yüzünden ve Allah'ın kullarına zulmedici olmadığındandır.(51)

(Bunların durumu) **Firavun ailesi ve onlardan o öncekilerin durumu gibidir. Onlar Allah'ın âyetlerine küfretmişlerdi de Allah günahları sebebiyle onları yakalamıştı. Muhakkak ki Allah Kaviyy'dir, ikâbı şiddetlidir.(52)**

Bu, Allah'ın bir kavim üzerine nimetlendirdiği nimetini, nefislerindekini değiştirmedikçe, değiştirmeyeceğinden ve Allah'ın Semî, Alîm olmasındandır.(53)

(Bunların durumu) **Firavun ailesi ve onlardan o öncekilerin durumu gibidir. Onlar Rabblerinin âyetlerini tekzîb ettiler de onları günahları sebebiyle helâk ettik ve Firavun ailesini gark ettik. Ve hepsi zâlimler olmuşlardı.(54)**

Muhakkak ki Allah indinde debelenenlerin en şerrlisi o küfredenlerdir. Artık onlar îmân etmezler.(55)

Onlar ki kendilerinden ahid almışındır, sonra her defasında ahidlerini bozarlar. Ve onlar takvâ edenler değillerdir.(56)

O halde onları harbte yakalarsan, artık onlarla arkalarındakilerini ürküt. Umulur ki onlar tezekkür ederler.(57)

Ve bir kavmin hiyânetinden korkarsan, artık onlara (ahdi bozduğunu) **aynı şekilde onlara bildir. Muhakkak ki Allah, hâinlere muhabbet etmez.(58)**

---

[560] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'**[و إني جار لكم/Ve muhakkak ki ben size komşuyum]**' Burda '**[الجار/Komşu]**'nun mânâsı: Komşunun komşudan def' ettiği gibi, arkadaşından türlü çeşit zarârı def' eden kimsedir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 544. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve küfredenler öne geçtiklerini[561] **hesâb etmesinler. Muhakkak ki onlar âciz bırakamazlar.(59)**[562]

Ve onlar için gücünüzün yettiği kadar kuvvetten ve bağlanıp-beslenen atlardan hazırlayın. Onlarla Allah'ın düşmanını ve sizin düşmanınızı ve onların dûnundan diğerlerini korkutursunuz. Ve siz onları ilmedemezsiniz, Allah onları ilmeder. Ve Allah yolunda her ne infâk edersiniz, size ifâ edilir ve size zulmedilmez.(60)

Ve eğer onlar barışa yanaşırlarsa, artık sen (de) **ona yanaş. Ve Allah üzere tevekkül et. Muhakkak ki O, O'dur Semî, Alîm.(61)**

Ve eğer sana hile yapmayı murâd ederlerse, o takdirde muhakkak ki Allah sana yeter. O, O ki, seni nusretiyle ve mü'minlerle teyid etmiştir.(62)

Ve onların kalblerinin arasını telif etmiştir. Eğer Arz'dakileri cemîân infâk etseydin, onların kalblerinin arasını telif edemezdin. Ve lâkin Allah onların arasını telif etti. Muhakkak ki O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(63)

Ey Nebî! Sana ve mü'minlerden sana tâbi olanlara Allah yeter.(64)[563]

Ey Nebî! Mü'minleri kıtâle teşvik et. Sizden sabreden yirmi (kişi) **olursa, iki yüz** (kişiy)**e gâlib gelirler. Ve sizden yüz (kişi) olursa, o küfredenlerden bin** (kişiy)**e gâlib gelirler. Çünkü onlar fıkhetmeyen bir kavimdir.(65)**

Şimdi Allah sizden hafifletti ve ilmetti ki, içinizde bir zaaf var. O halde sizden sabreden yüz (kişi) **olursa, ikiyüz** (kişiy)**e gâlib gelirler ve sizden bin** (kişi) **olursa, ikibin** (kişiy)**e gâlib gelirler, Allah'ın izniyle. Ve Allah sabredenler ile beraberdir.(66)**

Bir nebî için Arz'da ağır basıncaya kadar onun esirleri olamaz. Siz dünyâ arazını murâd ediyorsunuz.[564] **Ve Allah Âhiret'i murâd ediyor. Ve Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.(67)**

---

[561] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[سبقوا/öne geçtiklerini]'** Yani: Bize gâlib geldiklerini" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'n, 2. cilt, 236. sayfa]

[562] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'**[إنهم لا يعجزون/Muhakkak ki onlar âciz bırakamazlar.]**' Yani: "Şüphesiz ki onlar Allah (سبحانه وتعالى)'yı âciz bırakamazlar. Allah (سبحانه وتعالى) onları gözetlemektedir." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 369. Sayfa (tek cilt olarak basım)]

[563] Şeyhulİslam İbn Teymiyye (رحمه الله) der ki: "Kim Sünnet'e ittibâ ederse, Allah ona yeter. Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmuştur: **'[يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللَّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ/Ey Nebî! Sana ve mü'minlerden sana tâbi olanlara Allah yeter.]'** Her kim ki Resûl'e ittibâ ederse, şüphesiz ki Allah ona yeter; yani Allah onun kifâyet edicisi, hidâyet edicisi ve yardımcısı olur. Yani Allah'ın kifâyeti ve hidâyeti ona yeter ve Allah onun yardımcısı ve rızık vericisidir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 28. cilt, 34. sayfa]

[564] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[تريدون عرض الدنيا/Siz dünyâ**

Eğer Allah'tan bir yazı geçmiş olmasaydı, elbette size aldığınızdan dolayı azîm bir azâb temâs ederdi.(68)

Artık ganimet olarak aldıklarınızdan helâl-tayyib olarak yiyin ve Allah'a takvâ edin. Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.(69)

Ey Nebî! Esirlerden ellerininizde olanlara de ki: 'Eğer Allah sizin kalblerinizde bir hayır ilmederse, sizden alınandan daha hayırlısını size verir ve size mağfiret eder. Ve Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.'(70)

Ve sana hiyânet etmek murâd ederlerse, gerçekten daha önce Allah'a (da) **hiyânet ettiler de onlara karşı** (sana) **imkân verdi. Ve Allah, Alîm'dir, Hakîm'dir.(71)**

Muhakkak ki o îmân edenler ve hicret edenler ve malları ve nefisleri ile Allah yolunda cihâd edenler ve onları o barındıran ve nusret edenler, işte onlar, onların bazısı bazısının velîleridir. Ve o îmân edenler ve hicret etmeyenler, hicret edene kadar, onların velâyetinden size bir şey yoktur. Ve dînde sizden nusret isterlerse, artık nusret etmek üzerinizedir, ancak sizin aranızda ve onların arasında mîsâk bulunan bir kavim aleyhine değil. Ve Allah, amel ettiklerinize Basîr'dir.(72)

Ve o küfredenler, onların bazısı bazısının velîleridir. Eğer onu fiil etmezseniz, Arz'da bir fitne ve büyük bir fesâd olur.(73)[565]

Ve o îmân edenler ve hicret edenler ve Allah yolunda cihâd edenler ve (muhâcirleri) **barındıranlar ve nusret edenler, işte onlar, onlardır hakkıyla mü'minler. Onlar için bir mağfiret ve kerîm bir rızık vardır.(74)**

Ve bunun ardından o îmân edenler ve hicret edenler ve sizinle beraber cihâd edenler, artık işte onlar sizdendir. Ve rahîm sâhibleri,[566] **Allah'ın Kitâb'ında, onların bazısı bazısına evlâdır. Muhakkak ki Allah, her şeye Âlîm'dir.(75)**

---

arazını murâd ediyorsunuz.]' Yani dünyânın zevâl bulan/geçici olan metâsını murâd ediyorsunuz." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 8. Cüz, 3038. sayfa]

[565] İmâm Hâkim (رحمه الله), Usâme ibn Zeyd (رضي الله عنه)'tan, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: "'**İki millet ehli birbirine vâris olamaz. Ve müslüman kâfire ve kâfir müslümana vâris olamaz.**' Sonra: '**[وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاءُ بَعْضٍ اِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِى الْاَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ/Ve o küfredenler, onların bazısı bazısının velîleridir. Eğer onu fiil etmezseniz, Arz'da bir fitne ve büyük bir fesâd olur.]**' (âyetini) kıraat etti." [Ebu AbdİIlah Muhammed bin AbdİIlah el-Hâkim en-Nisâbûrî, Müstedrek (2979.); Hâkim hadîsin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

İmâm Taberî (رحمه الله) ise hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahric etmiştir: "'**[وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاءُ بَعْضٍ/Ve o küfredenler, onların bazısı bazısının velîleridir.]**' Yani mîrâsta. '**[اِلَّا تَفْعَلُوهُ/Eğer onu fiil etmezseniz]**' Yani mîrâsta size emir buyurduğunu almazsanız. **[تَكُنْ فِتْنَةٌ فِى الْاَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ/Arz'da bir fitne ve büyük bir fesâd olur]**'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 424. sayfa]

[566] karâbet sahibleri, akrabalar

9. TEVBE SÛRESİ (129 âyettir)[567]

Allah ve Resûlu'nden, müşriklerden o ahidleştiklerinize bir berâettir.(1)[568]

Artık Arz'da dört ay seyâhat edin ve Allah'ı âciz bırakamayacağınızı ve Allah'ın kafirleri rüsvay edeceğini ilmedin.(2)

Ve Allah ve Resûlu'nden Hacc-ı Ekber günü insânlara bir bildiridir ki, Allah ve Resûlu müşriklerden berîdir. O halde tevbe ederseniz, artık o sizin için hayırlıdır. Ve yüz çevirirseniz, o takdirde Allah'ı âciz bırakamayacağınız ilmedin. Ve o küfredenleri elîm bir azâb ile tebşîr et.(3)

Müşriklerden kendileriyle o ahidleştikleriniz, sonra (ahidlerinde) **size bir şey noksanlık etmemiş ve sizin aleyhinize bir kimseye yardım etmemiş olanlar müstesnâ. Artık onların müddetlerine kadar ahidlerini tamamlayın. Muhakkak ki Allah, muttakîlere muhabbet eder.(4)**

O halde harâm aylar çıkınca, artık o müşrikleri nerede bulursanız katledin ve onları yakalayın ve onları muhasara edin ve onlar için her gözetleme yerine oturun. Fakat tevbe ederler ve namazı ikâme ederler[569] **ve zekâtı verirlerse, o takdirde yollarını tahliye edin. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(5)**

Ve eğer müşriklerden biri senden emân dilerse, Allah'ın kelâmını işitinceye kadar ona emân ver. Sonra onu emîn olduğu yere ulaştır. Bu, onların ilmetmeyen bir kavim olmalarındandır.(6)

---

[567] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve sadece (bu sûrenin) evvelinde Besmele çekilmez. Çünkü sahâbeler, ana mushafta (bu sûrenin) evveline Besmele'yi yazmamışlar ve bu hususta mü'minlerin emîri Osmân bin Affân (رضي الله عنه)'a iktidâ etmişlerdir/uymuşlardır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe Suresi'nin başında]

[568] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[بَرَاءَةٌ مِنَ اللهِ وَرَسُولِهِ/Allah ve Resûlu'nden berâettir]'** Müfessirler şöyle demişlerdir: 'Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم), Tebük'e çıktığı vakit, münâfıklar ortaya türlü çeşit iftirâ ve yalan salıyor; müşrikler ise, kendileri ile Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) arasında daha önceden yapılmış olan ahidleri bozuyorlardı. Bunun üzerine Allah (عز وجل), müşriklerle yapılan ahidlerin feshedilmesini emir buyurmuştur. Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً/Ve bir kavmin hiyânetinden korkarsan]'** [Enfal Sûresi, 58. âyet] şeklindeki kavli, bu husûsa işaret buyurmaktadır.'

Zeccâc şöyle demiştir: "**[بَرَاءَةٌ/Berâetun]'** kelimesi; yani 'Müşrikler şayet ahidlerini bozarlarsa, Allah ve Resûlu onlara ahidler vermekten ve bu ahidlere bağlı kalmaktan berîdir' anlamına gelmektedir.'

'[إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ/müşriklerden o ahidleştiklerinize]' kavlindeki hitâb, her ne kadar onlarla ahidleşen ve akitleşen zât Nebî (صلى الله عليه وسلم) olsa da, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbına da şâmildir. Çünkü Nebî, müşriklerle bu ahidleri yapmış ve ashâbı da buna râzı olmuştur. Bu nedenle, sahabîler de sanki bu ahid ve akitleri kendileri yapmış gibidirler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 8. sayfa]

[569] İmâm Muhammed bin Nasr el-Mervezî (رحمه الله) der ki: "**'[فَإِنْ تَابُوا/Fakat tevbe ederlerse]'** Putları ve onlara ibâdet etmeyi bırakırlarsa." Devamla (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah'a ibâdette ihlâsın ardından ismen nass kılınan ilk farz namazdır." [Ebu Abdİllah Muhammed bin Nasr bin Yahyâ el-Mervezî, Ta'zîmu Kadri's-Salât, 86.-87. sayfalar]

Müşrikler için, Allah indinde ve Resûlu indinde nasıl bir ahid olabilir? Mescidi'l-Harâm indinde o ahidleştikleriniz müstesnâ. Bu itibarla onlar size istikâmetli oldukça, siz (de) **onlara istikâmetli olun. Muhakkak ki Allah, muttakîlere muhabbet eder.(7)**

Nasıl? Ve eğer üzerinize üstün gelirlerse, sizin hakkınızda akrabalığı gözetmezler ve ne (de) **zimmeti.**[570] **Onlar sizi ağızlarıyla râzı ediyor ve kalbleri karşı koyuyor. Ve onların ekserîsi fâsıklardır.(8)**

Allah'ın âyetlerini az bir değere sattılar da insanları O'nun yolundan alıkoydular. Muhakkak ki onların amel eder oldukları ne kötüdür.(9)

Bir mü'min hakkında akrabalığı gözetmezler ve ne (de) **zimmeti. Ve işte onlar, onlardır haddi aşanlar.(10)**

Fakat tevbe ederler ve namazı ikâme ederler ve zekâtı verirlerse, artık dînde kardeşlerinizdirler.[571] **Ve âyetlerimizi ilmeden bir kavim için tafsîl ederiz.(11)**

Ve eğer ahidlerinin ardından yeminlerini bozarlar ve dîninizde ta'n ederlerse, artık küfrün imâmlarıyla kıtâl edin.[572] **Muhakkak ki onların yeminleri yoktur. Umulur ki onlar nihâyet verirler.(12)**

---

[570] Bu iki kelime hakkındaki açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, şöyle dediğini tahric etmiştir: "**'[illen/الإل]'** Yani: Akrabalık. Ve: **'[zimmeten/الذمة]'** Ahidleşmedir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 431. Sayfa]

[571] İmâm Evzaî (رحمه الله) demiştir ki: "Dîn, o tasdîktir. Ve o, îmân ve ameldir. Bu itibarla Allah (عز وجل) Dîn'i söz ve amel olarak vasıflandırmış ve şöyle buyurmuştur: **'[فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَآتَوُا الزَّكٰوةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِى الدِّينِ/Fakat tevbe ederler ve namazı ikâme ederler ve zekâtı verirlerse, artık dînde kardeşlerinizdirler.]'** [Tevbe Suresi, 11. âyet] Ve şirkten tevbe etmek îmândır. Ve namaz ve zekât ise ameldir." [İmâm Lâlekâi, Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sünne'de (2. cilt, 753. Sayfa) ve Ebu Bekir Ahmed bin Muhammed bin Hârun bin Yezîd el-Hallâl, Kitâbu's-Sunne'de (1.-3. cilt, 586. sayfa (1025.) tahrîc etmişlerdir. İsnâdı sahîhtir.]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Dinde kardeş olmaları namazı ikâme etme fiilleriyle bağlantılı olmuştur. Şayet kılmazlarsa mü'minlerin kardeşleri değildirler. Yine Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ/Mü'minler ancak kardeştirler.]'** [Hucurat Suresi, 10. âyet] âyeti ile de mü'min olamamaktadırlar." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Kitâbu's-Salât ve Hukmu Târikuhâ, 59. sayfa]

[572] önderleriyle, liderleriyle, elebaşlarıyla. İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ/artık küfrün imâmlarıyla kıtâl edin]'** kavlinde geçen **'[أَئِمَّةَ/eimme]'** kelimesi, 'imâm' kelimesinin cemîsidir/çoğuludur. Bazı âlimlerin kavline göre **'[أَئِمَّةَ الْكُفْرِ/küfrün imâmları]'** ifadesi ile murâd olunan kimseler, Ebu Cehil gibi, Utbe, Şeybe ve Ümeyye bin Halef gibi Kureyş liderleridir. Ama bu, uzak bir anlamdır. Şüphesiz ki bu âyet, Berâe/Tevbe sûresinde yer almaktadır. Bu âyet nâzil olduğu ve insanlar üzerine kıraat edildiği vakit, Allahu (تعالى) Kureyşin müşrik liderlerinin kökünü kazımıştı ve geride sadece Müslüman Kureyşliler veya Müslümanlarla barışık Kureyşliler kalmıştı. **'[فَقَاتِلُوا أَئِمَّةَ الْكُفْرِ/artık küfrün imâmlarıyla kıtâl edin]'** kavli ile murâd olunan mânânın şöyle olması muhtemeldir: Yani, antlaşmaları bozmaya cüret eden, dîne ta'nda bulunan bir kimse, küfürde asıl ve önder olur. Böyle bir kimse, bu vecih üzere küfrün imâmlarından biri olarak addedilir. **'[أَئِمَّةَ الْكُفْرِ/küfrün imâmları]'** ifadesi ile kasdolunan

Yeminlerini bozan bir kavimle kıtâl etmeyecek misiniz? Ve Resûlu ihrâc etmeye himmet ettiler ve sizinle (kıtâle) **evvel defa onlar başladılar. Onlardan haşyet mi duyuyorsunuz? O halde Allah'tır, O'ndan haşyet duymaya en müstehakk olan, eğer mü'minler iseniz.(13)**

Onlarla kıtâl edin, Allah onlara sizin ellerinizle azâb etsin ve onları rezil etsin ve onlar üzerine size nusret versin ve mü'minler kavminin sadırlarına şifa versin.(14)

Ve onların kalblerinin öfkesini gidersin. Ve Allah dilediğinin tevbesini kabul eder. Ve Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.(15)

Yoksa siz -ve Allah'ın sizden o cihâd edenleri ve Allah'ın ve ne Resûlu'nun ve ne mü'minlerin dûnundan sırdaş ittihaz etmeyenleri ilmetmeden- terk edileceğinizi mi hesâb ettiniz? Ve amel ettiklerinize Allah Habîr'dir.(16)

Müşrikler için, nefisleri üzerine küfre şâhid oldukları hâlde, Allah'ın mescidlerini îmâr etmeleri olamaz. İşte onların amelleri boşa gitmiştir ve onlar ateşte muhalledlerdir.(17)

Allah'ın mescidlerini, ancak Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân eden ve namazı ikâme eden ve zekâtı veren ve Allah'tan başkasından haşyet duymayanlar îmâr eder. Artık ola ki işte onlar hidâyet bulanlardan olurlar.(18)

Siz hacılara su dağıtmayı ve Mescidi'l-Harâm'ın îmârını, Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân eden ve Allah yolunda cihâd eden gibi mi kılıyorsunuz? (Bunlar,) **Allah indinde müsâvî değildir. Ve Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.(19)**

O îmân edenler ve hicret edenler ve Allah yolunda malları ve nefisleriyle cihâd edenler, Allah indinde dereceleri en azîmdir. Ve işte onlar, onlardır başarıya ulaşanlar.(20)

Rabbleri onları Kendinden bir rahmet ve rızâ ve cennetler ile tebşîr eder. Orada onlar için mukîm[573] **nîmetler vardır.(21)**

Onlar orada ebeden muhalledlerdir. Muhakkak ki Allah'ın indinde azîm bir ecir vardır.(22)

---

kimselerin yine, küfürde önde giden ve küfre reislik eden kimseler olmaları da muhtemeldir. Küfrün imâmları ile savaşmak, onlara tâbi olanlar ile de savaşmak demektir ve şüphesiz ki onların dokunulmazlığı yoktur." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Tevbe Suresi, 12. âyetin tefsirinde]

[573] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[مُقِيمٌ/Mukîm]'** Daimî olan ve hiç ayrılmayan." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 236. sayfa]

Ey o îmân edenler! Babalarınızı ve kardeşlerinizi velîler ittihaz etmeyin, eğer îmân üzerine küfre muhabbet ediyorlarsa. Ve sizden kim onları velî edinirse, o halde işte onlar, onlardır zâlimler.(23)

De ki: 'Eğer babalarınız ve oğullarınız ve kardeşleriniz ve zevceleriniz ve aşîretiniz ve kazandığınız mallar ve kesâda uğramasından haşyet duyduğunuz bir ticâret ve râzı olduğunuz meskenler, size Allah ve Resûlu ve O'nun yolunda cihâdtan daha muhabbetli ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar gözleyin. Ve Allah, fâsıklar kavmine hidâyet etmez.'(24)

Andolsun ki, Allah size birçok yerlerde ve Huneyn gününde nusret vermiştir.[574] **Hani çokluğunuz size böbürlendirmişti de size bir şey fayda etmemişti. Ve Arz genişliğine rağmen sizin üzerinize dar gelmişti. Sonra arkanızı dönüp yüz çevirdiniz.(25)**

Sonra Allah, Resûlu'nun üzerine ve mü'minlerin üzerine sekînetini inzâl etti. Ve görmediğiniz ordular inzâl etti ve o küfredenleri azâblandırdı. Ve budur kâfirlerin cezâsı.(26)

Sonra Allah, bunun ardından dilediğinin tevbesini kabul eder. Ve Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.(27)

Ey o îmân edenler, müşrikler ancak necistir. Öyleyse bu yıllarının ardından Mescidi'l-Harâm'a yaklaşmasınlar. Ve eğer yoksulluktan korkarsanız, o takdirde Allah dilerse sizi fazlından zenginleştirecektir. Muhakkak ki Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.(28)

O Kitâb verilenlerden, Allah'a o îmân etmeyen ve ne (de) **Âhiret Günü'ne ve Allah'ın ve Resûlu'nun harâm ettiğini harâm saymayan ve hakk Dîn'i dîn edinmeyenlerle, elleriyle cizye verinceye ve onlar küçük düşenler oluncaya kadar kıtâl edin.(29)**

Ve yahûdiler dediler ki: 'Üzeyr, Allah'ın oğludur.' Ve nasârâ dedi ki: 'Mesih, Allah'ın oğludur.' Bu, onların ağızlarıyla söyledikleridir. Daha önceden o küfredenlerin sözlerine benzetiyorlar. Allah onları katletsin. Nasıl çevriliyorlar?(30)

Onlar ahbârlarını ve ruhbânlarını[575] **ve Meryem oğlu Mesîh'i Allah'ın dûnundan rabbler ittihaz ettiler.**[576] **Ve bir ilâhtan başkasına ibâdet etmekle**

---

[574] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللهُ فِى مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ/Andolsun ki, Allah size birçok vatanda nusret vermiştir]**' Yani: Allah'ın, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e ve mü'minlere nusret verdiği Bedir günü ve o (diğer) günler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 199. sayfa]

[575] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'**[الأحبار/Ahbâr]**' kelimesi '[حبر/hıbr]' kelimesinin çoğulu olup 'güzel kavleden, konuşan kimse' anlamına gelmektedir. '**[الرهبان/Ruhbân]**' kelimesi ise '[راهب/râhib]' sözcüğünün çoğulu olup '**[**رهبة/rahbe**]**' kökünden gelmektedir. Ruhbân nasrânilerin âlimleri ve ahbâr yahûdilerin âlimleridir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 567. sayfa (tek cilt olarak basım)]

emrolunmamışlardır. O'ndan başka ilâh yoktur. O, onların koştukları şirkten sübhândır.(31)

Murâd ediyorlar ki Allah'ın nûrunu ağızlarıyla söndürsünler.[577] **Ve Allah nûrunu tamamlamaktan başkasını istemiyor. Velev ki kâfirler kerih görse.(32)**

O, O ki, Resûlu'nu hidâyet ve hakk Dîn ile, bütün dînlerin üzerine çıkarmak için irsâl edendir. Velev ki müşrikler kerih görse.(33)[578]

Ey o îmân edenler! Muhakkak ki ahbâr ve ruhbândan çoğu, elbette insanların mallarını bâtıl ile yerler ve Allah'ın yolundan alıkoyarlar. Ve altın ve gümüşü o biriktirenler ve onları Allah yolunda infâk etmeyenler, artık onlara elîm bir azâbı tebşîr et.(34)

(Bunların) **üzerlerinin Cehennem ateşinde kızdırılacağı gün, artık onların alınları ve böğürleri ve sırtları olarla dağlanacak. 'Bu, nefisleriniz için biriktirdiğinizdir. Öyleyse tadın, biriktirmiş olduklarınızı.'(35)**

Muhakkak ki, semâları ve Arz'ı halk ettiği gün, Allah'ın Kitâb'ında Allah'ın indinde ayların adeti on iki aydır. Onlardan dördü harâmdır. İşte dosdoğru Dîn budur. Artık onlarda nefislerinize zulmetmeyin. Ve müşrikler ile topluca kıtâl edin, sizinle topluca kıtâl ettikleri gibi. Ve ilmedin ki, Allah muttakîler ile beraberdir.(36)

(Harâm ayları) **ertelemek ancak küfürde ziyâdedir. Onunla o küfredenler dalâlete düşürülürler. Onu bir yıl helâl sayarlar ve onu bir yıl harâm sayarlar, Allah'ın harâm ettiği adede uygun getirmek için. Böylece Allah'ın harâm ettiğini helâl kabul**

---

576 İmâm Tirmizî (رحمه الله), Adiyy bin Hatîm (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Boynumda gümüşten bir haç olduğu halde Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in yanına gelmiştim. Buyurdular ki: 'Ey Adiyy bu putu üzerinden at!' Kendileri de Berâe [Tevbe] Sûresi'nden kıraat etmekteydiler: **'[اِتَّخَذُوا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ دُونِ/Onlar ahbarlarını ve ruhbanlarını Allah'ın dûnunda rabbler ittihaz ettiler.]'** Buyurdular ki: **'Gerçi onlara ibâdet etmiyorlardı. Ve lâkin onlar bir şeyi helâl kıldılar mı onu helâl kabul ediyorlardı ve onlar bir şeyi harâm kıldılar mı onu harâm kabul ediyorlardı.**'" [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sunen-i Tirmizî (3095.); Şeyh el-Elbânî hadîs için 'Sahîhu Sunen-i Tirmizî'de: 'Hasendir' demiştir]

577 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'tan tahric etmiştir: Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[يُرِيدُونَ اَنْ يُطْفِؤُا نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ/Murâd ediyorlar ki Allah'ın nûrunu ağızlarıyla söndürsünler.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Murâd ediyorlar ki kelâmlarıyla İslâm'ı söndürsünler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 443. sayfa]

578 Saff Sûresi'nin 9. âyetiyle aynıdır. Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) bu âyeti zikrettikten sonra demiştir ki: "Bize bu âyet, tüm dînlerin üzerine hükmü, üstünlüğü ve egemenliği ile geleceğin İslâm'ın olacağını müjdelemektedir. O halde Müslümanların, Rabbleri (عز وجل)'ye dönmek, Rabblerinin Kitâbı'nı uygulamak, Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in Sünneti'ne tâbi olmak, (Allah'ın) harâmlarından sakınmak, O'nu râzı edecek şeylerde birleşmek suretiyle, kendilerini buna hazırlamaları gerekir. Şüphesiz ki bu hâkimiyetin gerçekleşmesi için Müslümanların mânevi, maddi ve silâh gücü olarak güçlerine geri dönmeleri gerekir ki küfür kuvvetlerine gâlib gelebilsinler." [Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî, Silsiletu'l-Ehâdîsi's-Sahîha, 1. cilt, 31.-32. sayfalar (ihtisâr edilmiştir)]

ederler. Onlar için kötü amelleri ziynetlendirildi. Ve Allah kâfirler kavmine hidâyet etmez.(37)

Ey o îmân edenler! Sizin için ne var ki, size: 'Allah yolunda neferlik edin.' denildiğinde, Arz'a çakılıp kaldınız? Âhiret'ten dünyâ hayatına mı râzı oldunuz? Fakat dünyâ hayatının metâsı, Âhiret'te azdan başka değildir.(38)

Eğer neferlik etmeseniz, sizi elîm bir azâb ile azâblandırır ve yerinize sizden başka bir kavim getirir. Ve O'na bir şeyle zarar veremezsiniz. Ve Allah her şey üzerine kadîrdir.(39)

Eğer siz ona nusret etmezseniz, gerçekten Allah ona nusret etmiştir. Hani o küfredenler onu ihrâc etmişlerdi, ikinin ikincisi olarak. Hani ikisi mağaradaydılar, hani o arkadaşına diyordu ki: 'Hüzünlenme, muhakkak ki Allah bizimledir.' Böylece Allah onun üzerine sekînetini inzâl etti ve onu sizin kendilerini görmediğiniz askerlerle teyid etti. Ve o küfredenlerin kelimesini en alçak kıldı. Ve Allah'ın kelimesi, o en yücedir. Ve Allah Azîz'dir, Hakîm'dir.(40)

Hafif ve ağır olarak neferlik edin. Ve mallarınız ve nefisleriniz ile Allah yolunda cihâd edin. Bu, sizin için daha hayırlıdır, eğer siz ilmediyor iseniz.(41)

Eğer yakın bir araz ve kolay bir sefer olsaydı,[579] **elbette sana tâbi olurlardı. Ve lâkin meşakkatli yol üzerlerine uzak geldi. Ve Allah'a yemin edeceklerdir ki: 'Eğer gücümüz yetseydi, elbette sizinle beraber hurûc ederdik.' Nefislerini helâka ediyorlar. Ve Allah ilmeder, muhakkak ki onlar elbette yalancılardır.(42)**

Allah senden afvetsin. O sâdıklar sana tebeyyün edene ve yalancıları ilmedene kadar, neden onlar için izin verdin?(43)

Allah'a ve Âhiret Günü'ne o îmân edenler, malları ve nefisleri ile cihâd etmeye senden izin istemezler. Ve Allah muttakîleri ilmedendir.(44)

Senden ancak Allah'a ve Âhiret Günü'ne o îmân etmeyenler ve kalbleri kuşkuya düşenler izin isterler. Artık onlar kuşkuları içinde tereddüt etmektedirler.(45)

Ve eğer hurûc etmeyi murâd etselerdi, elbette onun için bir hazırlık hazırlarlardı. Ve lâkin Allah onların (savaşa) **ba's edilmelerini kerih gördü de onları geri bıraktı. Ve: 'Oturanlar ile beraber oturun!' denildi.(46)**

---

[579] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا/Eğer yakın bir araz olsaydı]'** Yani: Yakın bir ganîmet." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 207. sayfa]

Eğer sizin içinizde (savaşa) **hurûc etselerdi, size bozgunculuktan başka bir ziyâdeleri olmazdı. Ve elbette sizi fitneye düşürmek arzusuyla aranıza sokulurlardı. Ve içinizde onları dinleyenler vardır. Ve Allah, zâlimleri ilmedendir.(47)**

Andolsun ki, önceden fitne çıkarmayı arzulamışlardı ve sana (karşı) **işler çevirmişlerdi. Nihâyet -ve onlar kerih gördükleri halde- Hakk geldi ve Allah'ın emri üstünlük sağladı.(48)**

Ve onlardan kimi der ki: 'Bana izin ver ve beni fitneye düşürme.' Dikkat edin, onlar fitnenin içine düşmüşlerdir. Ve muhakkak ki Cehennem, elbette kâfirleri ihâta edendir.(49)

Eğer sana bir hasene isâbet ederse onlar üzülürler. Ve eğer bir musîbet isâbet ederse, derler ki: 'Biz önceden işimizi almıştık.'[580] **Ve yüz çevirirler ve onlar ferahlanırlar.(50)**

De ki: 'Bize, Allah'ın bizim için yazdığından başkası isâbet etmez. O bizim Mevlâ'mızdır. Ve Allah üzere o halde mü'minler tevekkül etsinler.'(51)

De ki: 'Siz bizim için iki güzelliğin birinden başkasını mı bekliyorsunuz? Ve biz, sizin için Allah'ın, O'nun indinden veya bizim ellerimizle bir azâbı isâbet ettirmesini bekliyoruz. Artık bekleyin. Muhakkak ki biz (de) **sizinle beraber bekleyenleriz.'(52)**

De ki: 'Gönüllü veya kerhen infâk edin, sizden asla kabul edilmeyecek. Muhakkak ki siz bir fâsıklar kavmi oldunuz.'(53)

Ve onlardan infâk ettiklerinin kabul edilmesine mâni olan, ancak onların Allah'a ve Resûlu'ne küfretmiş olmalarıdır. Ve namaza -ve onlar tembeller olarak haric- gelmezler. Ve infâk -ve onlar kerih görerek hâric- etmezler.(54)

Artık onların malları seni teâccübe düşürmesin ve ne (de) **evlâdları. Allah, ancak onları bununla dünyâ hayatında azâb etmeyi ve nefislerinin -ve onlar kâfir oldukları halde- çıkmasını murâd ediyor.(55)**

Ve Allah'a yemin ederler, muhakkak ki onlar elbette sizlerdendir (diye)**. Ve onlar sizden değildirler. Ve lâkin onlar korkak bir kavimdir.(56)**[581]

---

[580] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'**[قَدْ اَخَذْنَا اَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ/Biz önceden işimizi almıştık]**' Yani: 'Biz, kendimiz için tedbîr almış; bu hususta kararlı davranmış ve savaşa/kıtâle çıkmamıştık' anlamına gelmektedir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Tevbe Suresi, 50. âyetin tefsirinde]

[581] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْ/Ve Allah'a yemin ederler, muhakkak ki onlar elbette sizlerdendir** (diye)**.]**' Yani: Sizin dîniniz üzeredirler (diye). '**[وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ/Ve onlar sizden değildirler. Ve lâkin onlar korkak bir kavimdir.]**' Onlar, üzere bulundukları hâlin ortaya çıkmasından korkarlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 59. sayfa]

Eğer bir melce veya mağaralar veya girilecek bir delik bulsalardı, elbette -ve onlar koşarak- ona (doğru) **yüz çevirirlerdi.(57)**

Ve onlardan kimi sadakalar hakkında sana dil uzatır. İmdi kendilerine ondan verilirse râzı olurlar. Ve eğer ondan verilmezse, o zaman onlar kızarlar.(58)

Ve eğer onlar Allah ve Resûlu'nun onlara verdiğine râzı olsalardı ve deselerdi ki: 'Allah bize yeter. Allah ve Resûlu fazlından bize verecektir. Muhakkak ki, biz Allah'a rağbet edicileriz.'(59)

Sadakalar ancak fakirler ve miskinler ve onun üzerine âmil olanlar[582] **ve müellefe-i kulûb**[583] **ve gözetimdekiler**[584] **ve borçlular ve Allah yolundakiler ve yolda kalmışlar için Allah'tan bir farîzadır. Ve Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.(60)**

Ve onlardan o kimseler ki Nebî'ye ezâ ederler ve derler ki: 'O bir kulaktır.' De ki: 'O sizin için bir hayır kulağıdır. Allah'a îmân eder ve mü'minlere (de) **îmân eder.**[585] **Ve sizden o îmân edenler için bir rahmettir. Ve onlar ki, Allah'ın Resûlu'ne ezâ ederler, onlar için elîm bir azâb vardır.(61)**

Sizi râzı etmek için, sizin için Allah'a yemin ederler. Ve Allah ve Resûlu'nu râzı etmeleri ehakktır, eğer mü'minler iseler.(62)

İlmetmiyorlar mı ki, kim Allah'a ve Resûlu'ne karşı hudûtu aşarsa, artık onun için, içinde muhalled olacağı Cehennem ateşinin olduğunu? İşte bu, azîm bir aşağılanmadır.(63)

Münâfıklar, onlara kalblerinde olanı bildirecek bir sûrenin üzerlerine inzâl edilmesinden hazer ederler.[586] **De ki: 'Siz istihzâ edin. Muhakkak ki Allah, sizin hazer ettiğinizi ihrâc edicidir.'(64)**

---

[582] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا/ve onun üzerine âmil olanlar]'** Yani: Bu işte çalışanlar, emek harcayanlar ve imâmın bu iş için vekalet vererek zekât toplamak üzere gönderdiği tahsildarlar" [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Tevbe Suresi, 86. âyetin tefsirinde]

[583] Yani zekat verilerek kalbleri İslâm'a ısındırılacak olanlar

[584] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'**[وَفِى الرِّقَابِ/ve gözetimdekiler]**' Yani: Her köle." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 213. sayfa]

[585] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahric etmiştir: "'**[وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِىَّ وَيَقُولُونَ هُوَ اُذُنٌ/Ve onlardan o kimseler ki Nebî'ye ezâ ederler ve derler ki: 'O bir kulaktır.']**' Yani O, herkesi dinler. **'[يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ/Allah'a îmân eder ve mü'minlere** (de) **îmân eder.]**' Yani: Allah'a îmân eder ve mü'minleri tasdîk eder" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 469. sayfa]

[586] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'**[يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ/Münâfıklar hazer ederler]**' Yani: Münâfıklar haşyet duyarlar/korkarlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 68. sayfa]

Ve eğer onlara suâl etsen, elbette derler ki: 'Biz ancak (lâfa) **dalmıştık ve şakalaşıyorduk.' De ki: 'Siz Allah ile ve O'nun âyetleri ile ve O'nun Resûlu ile mi istihzâ etmekte idiniz?'(65)**

Özür dilemeyin, siz îmân etmenizin ardından küfrettiniz. Eğer sizden bir tâifeden affedersek, bir tâifeye mücrimler olmaları sebebiyle azâb edeceğiz.(66)

Münâfıklar ve münâfıkalar,[587] **onların bazısı bazısındandır. Münker ile emrederler ve mârûftan nehyederler. Ve ellerini kabzederler.**[588] **Onlar Allah'ı unuttular, artık** (Allah da) **onları unuttu.**[589] **Muhakkak ki münâfıklar, onlardır fâsıklar.(67)**

Allah, münâfıklara ve münâfıkalara ve küffâra Cehennem ateşini vaad etti, içinde muhalledlerdir. O, onlara yeter. Ve Allah onlara lânet etmiştir. Ve onlar için mukîm[590] **bir azâb vardır.(68)**

Sizden o öncekiler gibi, onlar sizden kuvvetçe daha şiddetli ve malları ve evlâdları daha çok idi. Böylece onlar paylarına düşenden metâlandılar. Artık siz (de) **paylarınıza düşenden metâlandınız, sizden o öncekilerin metâlandığı gibi. Ve siz** (de) **o dalanlar gibi daldınız. İşte onların dünyâ ve Âhiret'te amelleri boşa gitmiştir. Ve işte onlar, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(69)**

Onlara, o onlardan öncekilerin, Nûh kavmi ve Âd ve Semûd ve İbrâhîm kavmi ve Medyen ashâbı ve Mu'tefikât'ın[591] **bildirileri gelmedi mi? Resûlleri onlara beyyineler ile gelmişti. Böylece Allah onlara zulmeder olmadı ve lâkin onlar nefislerine zulmeder oldular.(70)**

Ve mü'minler ve mü'mineler, onların bazısı bazısının velîleridir. Mârûfu emrederler ve münkerden nehyederler. Ve namazı ikâme ederler ve zekâtı verirler. Ve Allah'a ve O'nun Resûlu'ne itaat ederler.[592] **İşte onlara Allah rahmet edecektir. Muhakkak ki Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.(71)**

---

[587] münâfık kadınlar

[588] (sımsıkı) yumarlar

[589] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[نَسُوا اللَّهَ فَنَسِيَهُمْ/Onlar Allah'ı unuttular, artık** (Allah da) **onları unuttu.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Onlar hayrı unuttular; şerri unutmadılar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 471. sayfa]

[590] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[مُقِيمٌ/mukîm]'** Yani: Dâimî/sürekli." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 326. sayfa]

[591] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[مُؤْتَفِكَاتِ/Mu'tefikât]'** kelimesi hakkında denilmiştir ki: 'Bu kelime ile 'Lût kavmi' murâd olunmaktadır. Çünkü onların toprağı/yurdu, tersyüz olmuş ve onların başına geçmişti.' Katâde'nin kavli böyledir. Yine, 'Dünya başlarına yıkıldı' denildiği gibi; **'[الْمُؤْتَفِكَاتِ/Mu'tefikât]'** kelimesi de, helâk edilen herkesi içerir' şeklinde de söylenmiştir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Tevbe Suresi'nin 70. ayetinin tefsirinde]

[592] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[و يطيعون الله/Ve Allah'a itaat ederler]'** Farzlarda (Allah'a itaat ederler). **'[و رسوله/ve O'nun Resûlu'ne]'** Onlar için Sünnet kıldıklarında

Allah, mü'minlere ve mü'minelere Cennetler vaad etti, altlarından nehirler cereyân eder, orada muhalledlerdir. Ve Adn Cennetlerinde tayyib meskenler. Ve Allah'tan bir rızâ en büyüktür.[593] **İşte bu, odur azîm başarı.(72)**

Ey Nebî! Küffâr ve münâfıklarla cihâd et ve üzerlerine katı ol. Ve onların me'vâsı Cehennem'dir. Ve (o) **ne kötü varış yeridir!(73)**[594]

Söylemediklerine Allah'a yemin ediyorlar. Ve andolsun ki, onlar küfür kelimesini söylemişlerdir. Ve İslâm'larından sonra küfretmişlerdir. Ve başaramadıklarına yeltenmişlerdir. Ve onlar intikâm almaya kalkmadılar, ancak Allah ve Resûlu fazlından onları zengin kılmış olmalarından (intikâma kalkıştılar)**. Artık tevbe ederlerse, onlar için hayırlı olur. Ve eğer yüz çevirirlerse, Allah onları dünyâ ve Ahîret'te elîm bir azâb ile azâblandırır. Ve onlar için Arz'da bir velî yoktur ve ne** (de) **bir nasîr.(74)**

Ve onlardan kimi Allah'a ahdetti ki: 'Eğer fazlından bize verirse, elbette sadaka vereceğiz ve elbette sâlihlerden olacağız.'(75)

Fakat (Allah) **fazlından onlara verince, onda cimrilik ettiler ve yüz çevirdiler. Ve onlar îrâz edenlerdir.(76)**

Bunun üzerine O'na mülâki olacakları güne kadar, Allah'a vaad ettiklerine muhâlefet etttiklerinden dolayı ve tekzîb etmiş olduklarından dolayı onların kalblerine bir nifâk soktu.(77)

Allah'ın, onların sırlarını ve fısıltılarını ilmettiğini ve Allah'ın gaybleri çok iyi ilmeden olduğunu ilmetmediler mi?(78)

Sadakalarda mü'minlerden tatavvuda bulunanları ve güçlerinin yettiğinden başkasını o bulamayanları o çekiştirenler ve onları maskaralığa alanlar, Allah onları maskaraya çevirmiştir. Ve onlar için elîm bir azâb vardır.(79)

Onlar için istiğfâr et veya onlar için istiğfâr etme. Eğer onlar için yetmiş defa istiğfâr etsen de Allah onlara mağfiret etmeyecektir. Bu, onların Allah'a ve Resûlu'ne küfretmelerindendir. Ve Allah, fâsıklar kavmine hidâyet etmez.(80)

Allah Resûlu'nun hilâfına arkada kalanlar oturmalarıyla ferahlandılar. Ve Allah yolunda malları ve canları ile cihâd etmeyi kerih gördüler. Ve dediler ki: 'Sıcakta

---

(Resûl'e itaat ederler)." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Tevbe Suresi'nin 71. ayetinin tefsirinde]

593 İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ اَكْبَرُ/Ve Allah'tan bir rızâ en büyüktür.]**' Yani: Allah'ın onlardan razı olması, bundan daha büyüktür." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 60. sayfa]

594 Tahrîm Sûresi'nin 9. âyetiyle aynıdır

neferlik etmeyin.' De ki: 'Cehennem ateşi daha şiddetli sıcaktır.' Eğer fıkhetmiş olsalardı!(81)

Artık kesbetmiş olduklarının karşılığı olarak az gülsünler ve çok ağlasınlar.(82)

Öyleyse Allah seni onlardan bir tâifeye rücû ettirir de onlar hurûc etmek için senden izin isterlerse, o zaman de ki: 'Benimle beraber asla huruc etmeyin, ebeden. Ve asla benimle beraber düşmanla kıtâl etmeyin. Muhakkak ki siz evvel defa oturmaya razı oldunuz. Artık geride kalanlarla beraber oturun.'(83)

Ve onlardan birinin üzerine ölünce namaz kılma, ebeden. Ve kabri üzerinde kıyâm etme.[595] **Muhakkak ki onlar Allah'a ve Resûlu'ne küfretmişler, sonra -ve onlar fâsıklar iken- ölmüşlerdir.(84)**[596]

Ve onların malları ve evlâdları seni imrendirmesin. Allah, bunlarla ancak onları dünyâda azâblandırmayı ve nefislerinin -ve onlar kâfirler iken- çıkmasını murâd ediyor.(85)

Ve: 'Allah'a îmân edin ve Resûlu ile beraber cihâd edin.' diye bir sûre inzâl edildiğinde, onlardan servet sahibi olanlar, senden izin istediler ve dediler ki: 'Bizi bırak, oturanlarla beraber olalım.'(86)

Geride kalanlarla beraber olmaya râzı oldular. Ve onların kalblerinin üzerine mühür vurulmuştur. Artık onlar fıkhetmezler.(87)

Lâkin Resûl ve onun beraberindeki o îmân edenler, malları ve canları ile cihâd ettiler. Ve işte onlar, onlar içindir hayırlar. Ve işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(88)

Allah, onlar için altlarından nehirler cereyân eden Cennetler hazırlamıştır, orada muhalledlerdir. İşte bu, azîm başarıdır.(89)

Ve **â**râbîlerden[597] **onlara izin verilmesi için özür beyân edenler geldiler. Ve Allah'a ve Resûlu'ne o yalan söyleyenler oturdular. Onlardan o küfredenlere elîm bir azâb isâbet edecektir.(90)**

---

[595] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِهٖ/Ve kabri üzerinde kıyâm etme.]'** Ve (kabri) üzerinde durma ve defnini üstlenme." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 82. sayfa]

[596] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (تعالى), Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e münâfıklardan berî olmasını, onlardan birisi ölürse (cenâze namazını) kılmamasını ve kabrinde durarak ona istiğfâr edip duâ etmemesini emretmiştir. Çünkü onlar Allah'a ve Resulu'ne küfretmiş ve bu hal üzere ölmüşlerdir. Bu ise nifâkı bilinen herkes için genel bir hükümdür." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe Sûresi, 84. âyetin tefsîrinde]

[597] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[الْأَعْرَابِ/ârâbiler]'** Onlar bâdiyede/çölde iskân eden bedevî Arablardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 337. sayfa]

Zayıflar üzerine ve ne hastalar üzerine ve ne (de) **infâk edeceklerini o bulamayanlar üzerine bir sorumluluk yoktur, eğer Allah ve Resûlu için nasîhat ederlerse. Muhsinlerin aleyhine bir yol yoktur. Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(91)**

Ve onları bindirmen için sana o gelenlerin üzerine (de bir sorumluluk) **yoktur. Dedin ki: 'Sizi üzerine bindirecek bulamam.' İnfâk edecek bulamadıklarından geri döndüler ve hüzünden gözleri gözyaşından doldu.(92)**

Ancak yol, senden o izin isteyenlerin -ve onlar zengindir- aleyhinedir. Ve onlar geride kalanlarla beraber olmaya râzı oldular. Ve Allah, onların kalblerinin üzerini mühürlemiştir. Artık onlar ilmetmezler.(93)

Onlara rücû ettiğinizde, size özür beyân ederler. De ki: 'Özür beyân etmeyin. Size asla îmân etmeyiz.[598] **Allah haberlerinizi bize bildirmiştir. Ve Allah ve Resûlu amellerinizi görecek. Sonra gaybı ve müşâhede edileni ilmedene döndürüleceksiniz. Böylece amet etmiş olduklarınızı size bildirecektir.'(94)**

Onlara döndüğünüzde size, onlardan îrâz etmeniz için Allah'a yemin edeceklerdir. Artık onlardan îrâz edin. Muhakkak ki onlar ricstir[599] **ve me'vâları Cehennem'dir, kesbetmiş olduklarının bir cezâsı olarak.(95)**

Onlardan râzı olmanız için size yemin ederler. Fakat onlardan razı olursanız, artık muhakkak ki Allah fâsıklar kavminden razı olmaz.(96)

Ârâbîler küfürce ve nifakça daha şiddetli ve Allah'ın Resûlu üzerine inzâl ettiğininin hudûtunu ilmetmemeye daha yatkındırlar. Ve Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.(97)

Ve ârâbilerden kimi, infâk ettiğini bir ziyan ittihaz eder. Ve sizin için (kötü) **devirleri**[600] **bekler. Kötü devir, onların üzerinedir. Ve Allah Semî'dir, Alîm'dir.(98)**

Ve ârâbilerden kimi, Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân eder ve infâk ettiğini Allah indinde yakınlaşmaya ve Resûl'un duâlarını almaya (vesîle) **ittihaz eder. Dikkat edin! Muhakkak onlar kendileri için bir yakınlaşmadır. Allah onları rahmetinin içine dâhil edecektir. Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.(99)**

---

[598] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ/Size asla îmân etmeyiz]'** Sizi asla tasdîk etmeyeceğiz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 85. sayfa]

[599] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[إِنَّهُمْ رِجْسٌ/Muhakkak ki onlar ricstir]'** Yani onlar kirli, pis kimselerdir. Onlarla vakit kaybetmeye değmez. Kınama ve cezalandırma onlara fayda vermez." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 398. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[600] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Âyette geçen **'[الدَّوَائِرَ/devâir]'** kelimesi, 'dâire' kelimesinin cemîsidir/çoğuludur. Dâire, nîmetten belâya inkılâb olan/dönen hâl demektir. Yani onlar, kötü niyet ve pis kalb ile infâk ederek cehâlete yatırım yaparlar." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Tevbe Suresi, 98. âyetin tefsirinde]

Ve Muhâcirler ve Ensâr'dan öne geçenlerin evvelkileri ve onlara ihsân ile o tâbi olanlar,[601] Allah onlardan râzıdır ve onlar O'ndan râzıdır. Ve onlar için, altlarından nehirler cereyân eden Cennetler hazırlamıştır. İçlerinde ebeden muhalledlerdir. İşte bu, azîm başarıdır.(100)

Ve çevrenizdeki ârâbilerden münâfıklar vardır. Ve Medîne ehlinden nifâk üzerine direnenler var. Sen onları ilmetmezsin. Biz onları ilmederiz. Onları iki defa azâblandıracağız. Sonra azîm bir azâba döndürüleceklerdir.(101)

Ve diğerleri günahlarını itiraf ettiler. Onlar sâlih bir ameli ve diğer bir kötüyü karıştırdılar. Ola ki Allah üzerlerine tevbelerini kabul eder. Muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.(102)

Onların mallarından bir sadaka al. Bununla onları tathîr ve onları tezkiye edersin. Ve onlar üzerine salât et,[602] muhakkak ki senin salâtın onlar için sükûnettir.[603] Ve Allah Semî'dir, Alîm'dir.(103)

Allah'ın, O'nun kullarından tevbeyi kabul ettiğini ve sadakaları aldığını ve Allah'ın, O'nun Tevvâb, Rahîm olduğunu ilmetmediler mi?(104)

Ve de ki: 'Amel edin. Artık Allah ve Resûlu ve mü'minler amellerinizi görecektir.[604] Ve gaybı ve müşâhede edileni ilmedene döndürüleceksiniz. Böylece amel etmiş olduklarınızı size bildirecektir.'(105)

---

[601] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[السَّابِقُونَ/öne geçenler]'** Onlar, îmân, hicret, cihâd ve Allah'ın dînini ikâme etme hususlarında bu ümmetin öne geçenleridir." **'[وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ/ve onlara ihsân ile o tâbi olanlar]'** İtikâdta, kavillerde ve amellerde (onlara ihsân ile tâbi olanlar). Bunlar, zemmedilmekten berî olan ve kendileri için medhin en büyüğünün hâsıl olduğu kişilerdir. Allah'ın en fazîletli ikramları da onlar içindir." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 400. sayfa (tek cilt olarak basım)]

İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "**'[وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ/ve onlara ihsân ile o tâbi olanlar]'** Muhâcirlerin ve Ensârın en ileri ve önde gelenlerine tâbi olanlar. Onlar, Muhâcir ve Ensârdan sonra gelen Sahâbeler ile onlardan sonra Kıyâmet'e kadar gelecek olanlardır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 595. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Şeyh Muhammed Nâsıruddîn el-Elbânî (رحمه الله) ise bu âyet hakkında şöyle demiştir: "Şüphesiz ki bu âyet-i kerîme, dâvetin tanımlanması için her müslümanın kendisinden yola çıkması gereken esastır." [Muhammed Nâsıruddîn el-Elbânî, Selefî Dâvet Usûlü, 12. sayfa]

[602] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَصَلِّ عَلَيْهِمْ/Ve onlar üzerine salât et]'** Ve onlar için duâ et." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 345. sayfa]

[603] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[إِنَّ صَلَوٰتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ/muhakkak ki senin salâtın onlar için sükûnettir]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Onlar için rahmettir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 485. sayfa]

[604] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ/Ve de ki: 'Amel edin. Artık Allah ve Resûlu ve mü'minler amellerinizi görecektir.]'** Ve Allah'ın, bu âyette amellerini zikrettiklerinin amellerini görmesi, Allah Resûlu'nün ve mü'minlerin görmesi gibi değildir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 108.-109. sayfalar]

Ve diğerleri Allah'ın emrine bırakılmışlardır.[605] **Ya onlara azâb eder veya üzerlerine tevbelerini kabul eder. Ve Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.(106)**

Ve onlar ki zarar vermek ve küfretmek ve mü'minler arasına tefrîka sokmak ve daha önce Allah ve Resûlu ile harbedeni gözetlemek için mescid ittihaz ederler. Ve elbette: 'Biz iyilikten başkasını murâd etmiyoruz.' (diye) **yemin ederler. Ve Allah şâhidlik eder ki, muhakkak ki onlar elbette yalancılardır.(107)**

Onun içinde ebeden kıyâm etme.[606] **Evvel günden takvâ üzerine tesis edilen mescid, onun içinde kıyâm etmene elbette daha ehakktır. Onun içinde tâhir olmaya muhabbet eden adamlar vardır. Ve Allah tâhir olanlara muhabbet eder.(108)**

O halde binâsını Allah'tan takvâ ve rızâ üzerine tesis eden kimse mi hayırlıdır, yoksa binâsını yıkılmakta bulunan bir uçurumun kenarına tesis edip de onunla beraber Cehennem ateşi içine yuvarlanan kimse mi? Ve Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.(109)

Onların o kurdukları binâ -kalbleri parçalanmadıkça- kalblerinde bir kuşku[607] **olarak zâil olmayacaktır. Ve Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.(110)**

Muhakkak ki Allah, mü'minlerden nefislerini ve mallarını -Cennet onlar için olmak üzere- satın almıştır.[608] **Onlar Allah yolunda kıtâl ederler. Böylece katlederler ve katledilirler. Tevrât ve İncîl ve Kur'ân'da O'nun üzerine hakk bir vaadtir. Ve kim ahdini Allah'tan daha iyi ifâ edicidir? O halde O'nunla yapmış olduğunuz o alışverişiniz ile istibşâr edin.**[609] **Ve işte bu, azîm başarı odur.(111)**

---

605 118. âyetin dipnotuna bakınız

606 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا/Ve onlar ki zarar vermek için mescid ittihaz ederler]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Onlar Ensardan bir grup insandı. Bu kişiler bir mescid binâ ettiler. Ebu Âmir onlara dedi ki: 'Mescidinizi yapın! Gücünüz yettiği kadar da kuvvet ve silah toplayın. Muhakkak ki ben, rumların meliki Kayser'e gideceğim. Rum diyarından bir ordu getirip Muhammed'i ve ashâbını buradan çıkaracağım.' Mescidlerini inşâ edip tamamlayınca Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e gelerek dediler ki: 'Mescidimizin inşâsını tamamladık. Senin orada namaz kılmanı ve bize bereket duâsı eylemeni arzu ediyoruz.' Bunun üzerine Allah (سبحانه وتعالى): **'[لَا تَقُمْ فِيهِ اَبَدًا/Onun içinde ebeden kıyâm etme.]'** (âyetini) inzâl etti." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 486. sayfa]

607 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahric etmiştir: "'**[رِيبَةً/kuşku]'** Şekk/şüphe. **'[اِلَّا اَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ/kalbleri parçalanmadıkça]'** Yani: Ölüm." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 488. sayfa]

608 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ/Muhakkak ki Allah, mü'minlerden nefislerini ve mallarını -Cennet onlar için olmak üzere- satın almıştır.]'** kavli şu mânâya gelmektedir: Şüphesiz ki Allah (سبحانه وتعالى), Müslümanlara, malları ve canları ile Allah yolunda cihâd etmelerini emretmiştir. Allah (عز وجل) buna sevap olarak onlara Cenneti vaad etmiş ve bunu alış-veriş konumunda addetmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 350. sayfa]

609 müjdelenin, sevinin

Tevbe edenler, ibâdet edenler, hamd edenler, seyâhat edenler,[610] **rükû edenler, secde edenler, mârûfu emredenler ve münkerden nehyedenler ve Allah'ın hudûtlarını muhâfaza edenler. Ve mü'minleri tebşîr et.(112)**

Nebî'ye ve o îmân edenlere, onların Cahîm ashâbı oldukları kendilerine tebeyyün etmesinin ardından, müşrikler için -velev ki karâbet sahibleri olsalar- istiğfâr etmeleri olmaz.(113)[611]

Ve İbrâhîm'in babası için istiğfâr etmesi, ona vaad ettiği vaad dışında değildi. Fakat kendisine onun bir Allah düşmanı olduğu tebeyyün edince, ondan teberrî etti.[612] **Muhakkak ki İbrâhîm, elbette çok içli, halîmdi.(114)**[613]

Allah bir kavme hidâyet etmesinin ardından, onlara takvâ edeceklerini beyân etmedikçe, onları dalâlete düşürecek değildir. Muhakkak ki Allah, her şeye Âlîm'dir.(115)

Muhakkak ki semâların ve Arz'ın mülkü Allah'ındır. Hayat verir ve öldürür. Ve sizin için Allah'ın dûnundan bir velî yoktur ve ne (de) **nasîr.(116)**

Andolsun ki Allah, Nebî ve muhâcirlerin ve ensârın üzerine tevbelerini kabul etmiştir, onlar ki zorluk saatinde ona tâbi olmuşlardır. Bunun ardından onlardan bir fırkanın kalbleri kaymaya yüz tuttuktan sonra üzerlerine tevbelerini kabul etmiştir. Muhakkak ki O, onlara Rauf'tur, Rahîm'dir.(117)

---

610 İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve amellerin en fazîletlisi oruçtur. Ve o, yemek ve içmek ve cima' gibi lezzetleri terketmektir. Ve burada **'seyâhat'** ile murâd olunan işte budur. Ve (Allah سبحانه وتعالى) bundan dolayı: **[السَّائِحُونَ/seyâhat edenler]'** buyurmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe Suresi, 112. âyetin tefsirinde]

611 Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[اَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ/müşrikler için istiğfâr etmeleri olmaz]'** Yani: Allah'a küfreden ve O (عز وجل)'nin yanısıra gayrına ibâdet eden kimseler için istiğfâr etmeleri olmaz. **'[وَلَوْ كَانُوا أُولِى قُرْبَى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ/onların Cahîm ashâbı oldukları kendilerine tebeyyün etmesinin ardından, -velev ki karâbet sahibleri olsalar]** Şüphesiz ki bu halde onlar için istiğfâr dilemek, fayda vermeyen bir hatadır; Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e ve mü'minlere yaraşmayan bir fiildir. Çünkü onlar şirk üzere ölmüş iseler, veya onların şirk üzere öldükleri biliniyor ise; muhakkak ki onlar aleyhine azâb kelimesi hakk olmuş ve onlar üzerine ateşte ebedî kalış vâcib olmuştur. Şefaatçilerin şefaati de, istiğfâr dileyenlerin istiğfârı da onlara fayda vermeyecektir." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 405. sayfa (tek cilt olarak basım)]

612 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ اِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا اِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ اَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُ/Ve İbrâhîm'in babası için istiğfâr etmesi, ona vaad ettiği vaad dışında değildi. Fakat kendisine onun bir Allah düşmanı olduğu tebeyyün edince, ondan teberrî etti.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Yani, babası sağ olduğu sürece onun için istiğfâr diledi. Ama babası ölünce onun için istiğfâr dilemekten vazgeçti." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 491. sayfa]

613 Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[لَاَوَّاهٌ/çok içli]'** Yani: Tüm işlerde Allah (سبحانه وتعالى)'ya çok rücû eden; zikri, duâyı, istiğfârı ve Rabbine inâbe etmeyi/yönelmeyi çokça yapandır.' **[حَلِيمٌ/halîm]'** Yani: Halka karşı merhamet sahibidir." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 405. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

Ve o geri kalan üçünün üzerine (de tevbelerini kabul etti).[614] **Nihâyet Arz üzerlerine bütün genişliğiyle dar gelmişti ve nefislerinin üzerlerine** (de) **dar gelmişti. Ve Allah'tan, O'na** (sığınmaktan) **başka bir melcenin**[615] **olmadığını anladılar. Sonra tevbekâr olmaları için üzerlerine tevbelerini kabul etti. Muhakkak ki Allah, O Tevvâb'tır, Rahîm'dir.(118)**

Ey o îmân edenler! Allah'a takvâ edin ve sâdıklar[616] **ile beraber olun.(119)**

Medîne ehli ve onların çevresinde bulunan ârâbilerin Allah Resûlu'nden geri kalmaları ve onun nefsinden (önce) **kendi nefislerine rağbet etmeleri olamaz. Böyledir, çünkü onlara Allah yolunda bir susuzluk isâbet etmez ve ne bir yorgunluk ve ne** (de) **bir açlık ve küffârı gayzlandıracak**[617] **bir yere ayak basmazlar ve düşmana karşı bir başarıya nâil olmazlar ki, karşılığında, onlar için sâlih bir amel yazılmasın. Muhakkak ki Allah, muhsinlerin ecrini zâyi etmez.(120)**

Ve küçük ve ne (de) **büyük bir nafaka infâk etmezler ve bir vâdiyi katetmezler ki, onlar için, Allah'ın amel etmiş olduklarından daha güzeliyle onlara karşılık vermesi için yazılmış olmasın.(121)**

---

[614] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَعَلَى الثَّلَٰثَةِ/Ve üçünün üzerine]'** Yani: Tebûk gazvesinden o geri kalanların tevbesini kabul etti. Ve onlar ilk âyette, Allah (عز وجل)'nin **'[وَءَاخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ اللَّهِ/Ve diğerleri Allah'ın emrine bırakılmışlardır.]'** [Tevbe Suresi, 106. âyet] şeklindeki kavlinde Allah'ın emrine bırakılan kimselerdir. Ve onlar: Kâ'b ibn Mâlik ve Hilâl ibn Umeyye ve Murâre ibn Rebî (رضي الله عنهم)'dur." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 236. sayfa]

[615] sığınak

[616] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "**'[يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ/Ey o îmân edenler! Allah'a takvâ edin ve sâdıklar ile beraber olun.]'** Yani: Sâdık/doğru olun ve sâdıklığa yapışın ve (sâdıklık) ehliyle beraber olun. Ve helâk olmaktan necât bulun. Ve işlerinizde bir ferâhlık ve çıkış yolu kılsın." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe Suresi, 119. âyetin tefsirinde]

Bid'atçı tasavvufçu/tarikatçı çevreler bu âyeti, sâdık addettikleri sahte şeyhleri uğruna istismar edip şöyle derler: "Allah, sâdıklardan olan şeyhimizle beraber olmanızı emrediyor. Ona mürîd olmazsanız helâk olursunuz." Aslında bunların istediği, milletin doğru yolu bulup mutlu olması değil; bilakis insanları korkutup, kendilerine bağlayıp, onların mallarından istifade etmektir. Kaldı ki bu mezkur şeyhler kesinlikle sâdıklardan/doğrulardan değildirler. Şayet onlar sâdık/doğru olsalardı, insanlara İslâm'ın doğru anlayışı olan Selefi Menhec'i öğretirlerdi. Vakıa ise zıddınadır. Yani bırakın Selefi Menhec'i tâlim etmeyi, kendi aralarında rekabet ettikleri halde, tüm sufi taifeleri birleşip, hatta kelamcı taifesinden -paradoksal bir biçimde sufiler ile adeta yağcılık seviyesinde dost olan- çömezleri de yanlarına alarak, Selef'in yolunda olanlara karşı savaş açmaktadırlar. Bu da bu şeyhlerin veya şeyh bilinenlerin sâdıklardan/doğrulardan olmadığına ve bid'atçılardan olduklarına en büyük delildir. [Hazırlayan]

[617] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[يَغِيظُ الْكُفَّارَ/küffârı gayzlandıracak]'** Yani onları gazablandıracak/öfkelendirecek." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 236. sayfa]

Ve mü'minlerin toptan neferlik etmeleri olmaz. O halde onlardan her fırkadan bir tâife Dîn'de tefakkuh etmek için ve rücû ettiklerinde kavimlerini inzâr etmek için neferlik etmeseler olmaz mı?[618] **Umulur ki onlar hazer ederler.(122)**[619]

Ey o îmân edenler! Küffârdan o yakınınızda olanlarla kıtâl edin. Ve onlar sizde bir sertlik bulsunlar. Ve Allah'ın muttakîler ile beraber olduğunu ilmedin.(123)

Ve bir sûre inzâl edildiğinde, bunun üzerine onlardan kimi der ki: 'Bu, hanginizin îmânını ziyâdeleştirdi?' Fakat îmân edenlere gelince, artık (inzâl edilen sûre) **onların îmânlarını ziyâdeleştirmiştir.**[620] **Ve onlar birbirlerini tebşîr ederler.(124)**

Ve kalblerinde o maraz olanlara gelince, artık ricslerine rics[621] **ziyâde etmiştir, böylece -ve onlar kâfirler iken- ölmüşlerdir.(125)**

Ve görmüyorlar mı ki, onlar her yıl bir defa veya iki defa fitneye uğratılırlar, sonra tevbe etmezler. Ve onlar tezekkür etmezler.(126)

---

[618] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً'/Ve mü'minlerin toptan neferlik etmeleri olmaz.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Mü'minlerin cemîân neferlik etmeleri ve Nebî (صلى الله عليه وسلم)'i yalnız bırakmaları olmaz. **'فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَائِفَةٌ']/O halde onlardan her fırkadan bir tâife neferlik etmeseler olmaz mı?]'** Yani bir topluluk, yani seriyyeler. Onun izni olmadan seriyyeye çıkmazlar. Onlar seriyyede iken Kur'ân âyetleri nâzil oluyordu. Seriyyeye çıkmayıp da orada kalanlar bu âyetleri Nebî (صلى الله عليه وسلم)'den öğreniyorlardı. Sefere çıkmamış olanlar, seriyyeden dönenlere şöyle diyorlardı: 'Şüphesiz ki Allah, siz burada yok iken, Nebîniz üzerine Kur'ân âyetleri inzâl etti ve biz o âyetleri öğrendik.' Seriyye ehli de oturup, kendileri orada değil iken, Nebîleri (صلى الله عليه وسلم)'e Allah (سبحانه وتعالى)'nın inzâl ettiği âyetleri öğreniyorlardı. Sonra başka seriyyeler gönderiliyordu. Allah (عز وجل)'nin **'لِيَتَفَقَّهُوا فِى الدِّينِ]/Dîn'de tefakkuh etmek için]'** kavli şuna işaret etmektedir: Onlar, Allah'ın, Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'e inzâl ettiği âyetleri öğreniyorlardı. Sefere çıkmayanlar, seriyyeler döndüğü zaman, öğrenmiş olduklarını onlara da öğretsinler ki böylece onlar da hazer etsinler/sakınsınlar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 501.-502. sayfalar]

[619] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ]/Umulur ki onlar hazer ederler.]'** (Umulur ki onlar) muhâlif amel etmezler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 111. sayfa]

[620] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurur: **'وَإِذَا مَا أُنْزِلَتْ سُورَةٌ]/Ve bir sûre inzâl edildiğinde]'** Bunun üzerine münâfıklardan: **'مَنْ يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هٰذِهِ إِيمَانًا]/kimi der ki: 'Bu, hanginizin îmânını ziyâdeleştirdi?']'** Yani: Bazısı bazısına der ki: 'Bu sûre hanginizin îmânını ziyâdeleştirdi/artırdı?' Allah (سبحانه وتعالى) buyurur ki: **'فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ]/Fakat îmân edenlere gelince, artık** (inzâl edilen sure) **onların îmânlarını ziyâdeleştirmiştir. Ve onlar birbirlerini tebşîr ederler.]'** Ve bu âyet, îmânın ziyadeleşeceğine ve noksanlaşabileceğine delâlet eden delillerin en büyüklerinden biridir. Selef ve halefin âlimlerinin ekserîsinin mezhebi odur. Birçoklarından bu husus üzerine icmâ bile nakledilmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tevbe Suresi, 124. âyetin tefsirinde]

[621] İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'رِجْسًا إِلٰى رِجْسِهِمْ]/ricslerine rics]'** Yani: Pislik. Onlar küfür, fâsid itikad ve içlerinde gizlediklerinin gayrını izhâr etmekten dolayı rics/pislik üzeredirler. Onlar bu rics hâli üzere sâbit kalmış, kâfir ve münâfıklar olarak ölünceye dek de bu duruma devam etmişlerdir. Burada **'مَرَضٌ]/maraz]'** kelimesi ile murâd olunan, şekk ve nifâktır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 607. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve bir sûre inzâl edildiğinde, onlardan bazısı bazısına nazar eder. 'Sizi birisi görüyor mu?' (diyerek) **dönüp giderler. Allah, onların fıkhetmeyen bir kavim olmalarından dolayı onların kalblerini döndürmüştür.(127)**

Andolsun ki, size nefislerinizden azîz bir Resûl gelmiştir ki, sizin sıkıntıya düşmeniz ona ağır gelir,[622] **üzerinize hırslıdır,**[623] **mü'minlere rauftur, merhametlidir.(128)**

Fakat yüz çevirirlerse, artık de ki: 'Allah bana yeter.[624] **O'ndan başka ilâh yoktur. Ben O'na tevekkül ettim. Ve O, azîm Arş'ın Rabbidir.'(129)**

---

[622] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله), **'[عَزِيزٌ عَلَيْهِ/ona ağır gelir]'** olarak meâllendirdiğimiz kelimeler hakkında şöyle demiştir: "**'[عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ/Sıkıntıya düşmeniz ona ağır gelir]'** Yani: Size meşakkat ve sıkıntı veren durumlar ona da sıkıntı ve meşakkat verir." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 409. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

[623] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, demiştir ki: "**'[حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ/üzerinize hırslıdır]'** Dalâlete düşenlere Allah'ın hidâyet bahşetmesi husûsunda hırslıdır/çok isteklidir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 505. sayfa]

[624] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ/Fakat yüz çevirirlerse, artık de ki: 'Allah bana yeter.']'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Yani: Küffâr, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'den yüz çevirirlerse." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 2. cilt, 505. sayfa]

10. YÛNUS SÛRESİ (109 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Râ. İşte bunlar, hakîm Kitâb'ın âyetleridir.(1)[625]

Onlardan bir adama: 'İnsanları inzâr et ve o îmân edenlere, Rabbleri indinde onlar için bir sıdk kademesi[626] **olduğunu tebşîr et.' diye vahyetmemiz, insanlar için teâccüb edilecek bir şey mi oldu? Kâfirler dediler ki: 'Muhakkak ki bu, elbette mübîn bir sihirbazdır!'(2)**

Muhakkak ki Rabbiniz Allah'tır, O ki, semâları ve Arz'ı altı günde halk etmiştir, sonra Arş üzerine istivâ buyurmuştur.[627] **Emri tedbîr eder. Şefaat edici yoktur, ancak O'nun izninin ardından. İşte Rabbiniz Allah budur. Artık O'na ibâdet edin. Daha tezekkür etmiyor musunuz?(3)**

Cemîân merciiniz O'nadır. Allah'ın vaadi hakktır. Muhakkak ki O, mahlûkatı bidâyeten var eder, sonra onu iâde eder,[628] **o îmân edenlere ve sâlih ameller**

---

[625] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[الْكِتَابِ/Kitâb]**' O, Kur'ân'dır. '**[الْحَكِيمِ/hakîm]**' O, muhkemdir. Bazıları ise: 'Kavli üzere hakîmdir. Kur'ân, '**[الْحَكِيمِ/hakîm]**' olarak tesmiye olunmuştur çünkü o, hikmet ile konuşan mesâbesindedir.' demişlerdir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 364. sayfa]

[626] İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[قَدَمَ صِدْقٍ/Sıdk kademesi]**' Hayır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 27. sayfa]

[627] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "Öyle ki biz, Allah (عز وجل)'nin haberine îmân ederiz. Hâlık'ımız Arşı'nın üzerine istivâ buyurmuştur. Allah'ın kelâmını tebdîl etmeyiz. Ve -mu'attila ve cehmiyyenin dediği gibi- bize söylenenden başka bir kavil söylemeyiz. Mu'attila ve cehmiyye şöyle der: 'O, Arşı üzerine istivâ değil istivlâ etmiştir.' Böylelikle onlara söylenenden başka bir kavle tebdîl etmişlerdir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 233. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise -daha önce geçtiği üzere- şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ/Sonra Arş üzerine istivâ buyurmuştur.]**' [A'raf sûresi, 54. âyet] kavli hakkında, insanlar pek çok söz söylemişlerdir." Sonra İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle devam eder: "Bu konuda Mâlik ve Evzaî ve Sevrî ve Leys ibn Sa'd ve Şafiî ve Ahmed ve İshâk ibn Râhûye ve eski ve yeni diğer Müslüman imâmlardan Selefi Sâlih'in mezhebine sülûk edilmelidir/girilmelidir. Ve bu yol, bu âyeti tekyîf ve teşbîh ve tâ'tîl etmeden, geldiği gibi kabul etmektir. Teşbîhçilerin zihinlerine hemen geliveren zahir mânâ; Allah (سبحانه وتعالى)'dan nefyolunmuştur. Muhakkak ki Allah; mahlukâtından hiçbir şey O'na benzemez. '**لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O, Semî'dir, Basîr'dir.]**' [Şura Sûresi, 11. âyet] Bilakis durum; imâmların -[Buhârî'nin hocası] Nuaym bin Hammâd el-Huzâî onlardandır- dediği gibidir: 'Kim Allah'ı mahlukatına teşbîh ederse kâfir olur. Kim Allah'ın kendisiyle nefsini vasfettiklerini inkar ederse kâfir olur. Allah'ın nefsini vasfettiği ve Resûlu'nun (vasfettiklerinde) teşbih yoktur.' [İmâm Zehebî, 'el-Uluvv'da sahîh bir isnâd ile zikretmiştir. Şeyh el-Elbânî de bunu 'Muhtasar el-Uluvv'da (184. sayfa) tashîh etmiştir.]

Kim Allah (سبحانه وتعالى) için sarih âyetlerde ve sahîh haberlerde vârid olan şeyleri Allah (سبحانه وتعالى)'nın Celâl'ine layık vecih üzere isbât eder ve Allah (سبحانه وتعالى)'dan noksanlıkları nefyederse; işte o, hidâyet yoluna sulûk etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, A'raf Suresi, 54. âyetin tefsirinde]

[628] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ/mahlukâtı bidâyeten var eder, sonra onu iâde eder]**' kavli hakkında demiştir ki: "Ona

işleyenlere adâletle karşılık vermek için. Ve o küfredenler için, küfretmiş olduklarından dolayı kaynar sudan bir meşrûbât ve elîm bir azâb vardır.(4)

O, O ki, güneşi bir ziyâ ve ayı bir nûr kılmıştır. Ve senelerin adedini ve hesâbı ilmetmeniz için ona menziller takdîr etmiştir. Allah, bunları (boş yere) **halk etmemiştir, ancak hakk ile. O, ilmeden bir kavim için ayetlerini tafsîl etmektedir.(5)**

Muhakkak ki gece ile gündüzün ihtilâfında[629] **ve Allah'ın semâlarda ve Arz'da halk ettiklerinde, takvâ eden bir kavim için elbette âyetler vardır.(6)**

Muhakkak ki Bize o mülâki olacaklarını ummayanlar ve dünyâ hayâtına râzı olup ve onunla mutmâin olanlar ve onlar ki, onlardır âyetlerimizden gâfiller;(7)

İşte onların me'vâları kesbetmiş olduklarından dolayı ateştir.(8)

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler, Rabbleri onlara îmânları sebebiyle hidâyet eder, Naîm cennetlerinde altlarından nehirler cereyân eder.(9)

Orada onların duâları: 'Subhânsın[630] **Allah'ım!' Ve orada onların tahiyyatları**[631] **selâmdır ve onların duâlarının âhiri: 'Hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir.' diyedir.(10)**

Ve eğer Allah, hayrı acele isteyen insanlara şerri acele verseydi,[632] **elbette onlara ecelleri kazâ edilirdi.**[633] **Artık Bize mülâki olmayı o ummayanları, tuğyânları içinde bırakırız, bocalar dururlar.(11)**

Ve insana bir zarar temâs ettiğinde, yan üstü yatarken veya otururken veya kıyamdayken Bize duâ eder. Fakat ondan zararını kaldırınca, ona temâs etmiş bir zarar için Bize asla duâ etmemiş gibi geçer gider. İşte müsriflere amel etmiş oldukları böyle ziynetlendirilmiştir.(12)

---

hayat verir, sonra onu öldürür." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 4. sayfa]

629 İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اِنَّ فِى اخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ/Muhakkak ki gece ile gündüzün ihtilâfında]'** Yani: Müteâkiben gelmelerinde. Biri gelince diğeri gitmekte; biri gittiğinde ise diğeri gelmekte; ve bunda herhangi bir gecikme/aksama vukû bulmamaktadır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûnus Suresi, 6. âyetin tefsirinde]

630 "Seni tesbih ve tenzîh ederiz."

631 selamlaşmaları

632 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ/Ve eğer Allah, hayrı acele isteyen insanlara şerri acele verseydi]'** hakkında demiştir ki: "Bu, adamın, nefsi ve malı üzerinde, icâbet olunması kerih olan şeyi isteyerek duâ etmesidir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 7. sayfa]

633 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[لَقُضِىَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ/elbette onlara ecelleri kazâ edilirdi.]'** Böylece topluca helâk edilirler ve ölürlerdi." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 369. sayfa]

Ve andolsun ki, sizden önceki kuşakları, zulmettikleri zaman[634] **helâk ettik. Ve onlara resûlleri beyyineler ile gelmişlerdi. Ve onlar îmân eder olmadılar. İşte mücrimler kavmini böyle cezâlandırırız.(13)**

Sonra onların ardından sizi Arz'da halîfeler kıldık, nasıl amel edeceğinize nazar etmemiz için.(14)[635]

Ve üzerlerine âyetlerimiz beyyineler olarak tilâvet edildiğinde, Bize mülâki olmayı o ummayanlar dediler ki: 'Bundan başka bize bir Kur'ân getir veya onu tebdîl et.' De ki: 'Onu nefsimin tarafından tebdîl etmem benim için olamaz. Ben, bana vahyedilenden başkasına tâbi olmam.[636] **Muhakkak ki ben, eğer Rabbime isyân edersem, azîm günün azâbından korkarım.'(15)**

De ki: 'Eğer Allah dileseydi, ben sizin üzerinize onu tilâvet edemezdim ve onu size bildirmezdi. Gerçekten ben sizin içinizde bundan önce bir ömür sürmüştüm. Daha akletmiyor musunuz?'(16)

Öyleyse Allah'ın üzerine yalan iftirâ edenden veya O'nun âyetlerini tekzîb edenden kim daha zâlimdir? Muhakkak ki o mücrimler felâh bulmazlar.(17)

Ve onlar Allah'ın dûnundan, ne zarar verebilecek ve ne (de) **fayda verebilecek olanlara ibâdet ederler ve derler ki: 'Bunlar, Allah indinde bizim şefaatçılarımızdır.' De ki: Allah'a semâlarda ve ne** (de) **Arz'da ilmetmediğini mi Allah'a bildiriyorsunuz? Subhândır ve teâlâdır onların şirk koştuklarından.(18)**[637]

Ve insanlar tek ümmetten başka değil idi.[638] **Sonra ihtilâf ettiler. Ve eğer Rabbin tarafından geçmiş bir kelime olmasaydı, onların aralarında ihtilâf ettikleri hakkında elbette kazâ edilirdi.(19)**

---

634 İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[لَمَّا ظَلَمُوا/zulmettikleri zaman]'** şirk koştukları (zaman)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 124. sayfa]

635 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ/nasıl amel edeceğinize nazar etmemiz için.]'** Ve mânâsı: Sizi imtihân etmesi ve nasıl amel edeceğinize nazar etmesi içindir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 370. sayfa]

636 İmâm el-Kassâb (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِيْنَ لَا يَرْجُوْنَ لِقَاءَنَا ائْتِ بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَا اَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُوْنُ لِى اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَاۤئِ نَفْسِى اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوْحٰى اِلَىَّ/Ve onların üzerine beyyin âyetlerimiz tilâvet edildiğinde, Bize mülâki olmayı o ummayanlar dediler ki: 'Bunun gayrı bize bir Kur'ân getir veya onu tebdîl et.' De ki: 'Onu nefsimin tarafından tebdîl etmem benim için olamaz. Ben, bana vahyedilenden başkasına tâbi olmam.]'** Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in Sünnetlerinin hepsinin vahiy ile Sünnet kılınmış olduğuna delildir. Sünnet, sikâ râvilerin rivayeti ile sahih bir sûrette nakledilmişse, ona tâbi olmak gerekir." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 4. cilt, 376. sayfa]

637 Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ/Subhândır ve teâlâdır onların şirk koştuklarından.]'** Onların Kendisine şirk koştuklarından nezih ve yücedir." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 858. sayfa (tek cilt olarak basım)]

638 İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى), bu şirkin insanlar içerisinde sonradan icâd

Ve derler ki: 'Onun üzerine Rabbinden bir âyet inzâl edilmeli değil miydi?' O halde de ki: 'Gayb ancak Allah'ındır. Artık bekleyin, muhakkak ki ben (de) **sizinle beraber bekleyenlerdenim.'(20)**

Ve kendilerine temâs eden bir darlığın ardından insanlara bir rahmet tattırdığımızda, hemen onların âyetlerimiz hakkında bir tuzakları vardır.[639] **De ki: 'Allah'ın tuzağı daha sürâtlidir.' Muhakkak ki resûllerimiz kurduğunuz tuzakları yazıyorlar.(21)**[640]

O, O ki, kara ve denizde sizi seyr ettirendir. Hattâ gemiler içinde olduğunuzda ve onlarla tayyib bir rüzgâr ile cereyân ettiğinde ve onunla ferahlandıklarında, ona çılgınca bir rüzgâr gelir ve her mekândan dalgalar onlara gelir ve zannederler ki onlarla ihâta edilmişlerdir. Dîni O'na hâlis kılarak Allah'a duâ ederler: 'Eğer bizi bundan necât buyurursan, elbette şükredenlerden olacağız.'(22)

Fakat onları necât buyurunca, hemen onlar Arz'da haksızlıkla bâğîlik yaparlar. Ey insanlar! Sizin bâğîliğiniz, dünyâ hayatının bir metâsı olarak ancak nefislerinizin aleyhinedir. Sonra merciiniz bizedir. Böylece amel etmiş olduklarınızı size bildiririz.(23)

Dünyâ hayatının meseli, ancak semâdan onu inzâl ettiğimiz bir su gibidir. Böylece onunla insanların ve davarların yedikleri Arz'ın nebâtı birbirine karışır. Nihâyet Arz süsünü alıp ve ziynetlenip ve ehli onun üzerine kâdirler olduklarını zannettiklerinde, gece veya gündüz ona emrimiz gelir de onu hasat edilmiş kılarız ki dün yerinde yokmuş gibi gibi olur. İşte tefekkür eden bir kavim için âyetleri böyle tafsîl ederiz.(24)

Ve Allah Dâru's-Selâm'a dâvet eder[641] **ve dilediğini Sırât-ı Mustakîm'e**[642] **hidâyet eder.(25)**

---

edilmiş, asılsız bir sûrette ortaya konulmuş olduğunu haber buyurmaktadır. Şüphesiz ki insanların tümü tek bir dîn üzere idiler ki o da İslâm'dır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûnus Suresi, 19. âyetin tefsirinde]

[639] İmâm Taberî (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[إِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِى أٰيَاتِنَا/onların âyetlerimiz hakkında bir tuzakları vardır]'** kavli hakkında demiştir ki: "İstihzâ ve tekzîb." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 11. sayfa]

[640] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[رُسُلَنَا إِنَّ/Muhakkak ki resûllerimiz]'** Yani: Hafaza (melekleri). **'[يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ/kurduğunuz tuzakları yazıyorlar]'** Yani müşriklerin (kurduğu tuzakları)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 249. sayfa]

[641] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَاللَّهُ يَدْعُوا إِلَى دَارِ السَّلَامِ/Ve Allah Dâru's-Selâm'a dâvet eder]'** kavli hakkında demiştir: "**'[اللَّهُ/Allah]'** O, es-Selâm'dır ve **'[دار/Dâr]'**ı Cennet'tir. " [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 13. sayfa]

[642] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[الصراط/Sırât]'** Yoldur. **'[المستقيم/Mustakîm]'** (ise) **'[الصراط/Sırât]'**ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Suresi, 6. âyetin tefsîrinde]

O güzellik yapanlara , daha güzeli ve ziyâde vardır.[643] **Ve vecihlerine karalık ve zillet bulaşmaz. İşte onlar Cennet ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(26)**

Ve o kötülük kesbedenlerin cezası kötülüğün misliyledir. Ve onları bir zillet kaplayacaktır. Onlara Allah'tan koruyacak yoktur. Onların yüzleri geceden karanlık bir parçaya bürünmüş gibidir. İşte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(27)

Ve onları cemîân haşr edeceğimiz gün, sonra o şirk koşanlara deriz ki: 'Siz ve şerîkleriniz mekânınıza!' Artık onların aralarını ayırmışızdır. Ve şerîkleri derler ki: 'Siz bize ibâdet ediyor değil idiniz.'(28)

İmdi, sizin ibâdetinizden elbette gâfil olduğumuza Şehîd[644] **olarak Allah, bizim aramızda ve sizin aranızda kâfidir.(29)**

İşte orada her nefis selefte olan[645] **ile ibtilâ edilir.**[646] **Ve Hakk Mevlâ'ları Allah'a döndürülürler.**[647] **Ve iftirâ eder oldukları onlardan sapmıştır.(30)**

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Selef, **'[صِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** ve ehlini Ebu Bekir, Ömer ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbı olarak tefsîr etmişlerdir. Allah (سبحانه وتعالى) onlardan râzı olsun. **'[صِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** tıpkı tefsîr ettikleri gibidir. Nitekim o **'[صِّرَاطَ/Sırât]'** onların üzerinde oldukları yoldu. Aynı şekilde Nebîleri (صلى الله عليه وسلم)'in yoluydu." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 1. cilt, 94. sayfa]

643 Şeyh Muhammed Nasıruddîn el-Elbânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ/O güzellik yapanlara , daha güzeli]'** yani: Cennet. **'[وَزِيَادَةٌ/ve ziyâde]'** Yani: Âhirette Allah'ı görmek vardır."

Hadis Sahîh-i Müslim'de sahih senedi ile şöylece gelmiştir: Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) buyurdu ki: '**Onlar için güzele daha güzeli** (vardır)**...**', buyurdu ki: '**Cennet** (vardır)', '**...ve ziyâde** (vardır)**.', Allah'ı görmektir.**'

Mu'tezile ve aynı şekilde şia (rü'yeti) inkâr etmiştir. Onlar akîdede mu'teziledir; şia akîdede mu'teziledir." Devamla Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) şöyle der: "Onların Kur'ân'ı te'vîl etmeleri, kendilerini Resûl (صلى الله عليه وسلم)'den gelen sahih hadisleri inkâra sürüklemiştir ve böylece Fırka-i Naciyye'den olmaktan çıkmışlardır. '**Benim ve ashâbımın üzerinde olduğu üzere olandır.**' [Hasendir. Bknz.: Sahihu Sünen-i Tirmizî, 2641. hadis]

Resûl, mü'minlerin Rabblerini göreceklerine îmân üzere idi. Çünkü bu, Sahîhayn'da, içlerinde Ebu Said el-Hudrî'nin, Enes bin Malik'in bulunduğu Resûl (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbından bir topluluğun, Sahîhayn dışında da Ebu Bekir es-Sıddık ve diğerlerinden (nakledilen) hadislerde gelmiştir.

Nebî (صلى الله عليه وسلم) buyurmuştur ki: '**Şüphesiz ki siz, dolunay gecesi ayı nasıl zahmet çekmeden görüyorsanız, Kıyâmet Günü de Rabbinizi öylece göreceksiniz.**' [Bunu Buhari (554) ve Müslim (182, 183 ve 633) tahric etmişlerdir.]" [Şeyh Muhammed Nasıruddîn el-Elbânî, Dâvetimiz, "Selefî Dâvet Menheci Hakkında 40 Nebevî Hadîs" isimli çalışmanın içinde. Te'lif: Saîd es-Selefî, 366.-367. sayfalar]

644 Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) kavli: **'[شَهِيدًا/Şehîd]'** Yani: Gözetici, her şey üzerine muttalî." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 283. sayfa]

645 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[مَا اَسْلَفَتْ/selefte olan ile]'** Yani: önceden takdîm etmiş oldukları ile." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 381. sayfa]

646 İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, demiştir ki: "**'[هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَا اَسْلَفَتْ/İşte orada her nefis selefte olan ile ibtilâ edilir.]'** Sınanır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 3. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 16. sayfa]

De ki: 'Semâ ve Arz'dan sizi kim rızıklandırıyor? Yahut kulak ve gözlerinize mâlik olan kim? Ve kim meyyittten diriyi ihrâc eder ve diriden meyyiti ihrâc eder? Ve emri kim tedbîr eder?' O vakit diyeceklerdir ki: 'Allah.' Artık de ki: 'Daha takvâ etmiyor musunuz?'(31)

O halde işte hakk Rabbiniz Allah budur. Artık hakkın ardından dalâletten başka ne vardır? Öyleyse nasıl çevriliyorsunuz?(32)

İşte Rabbinin kelimesi o fâsıklar üzerine böyle hakk olmuştur ki onlar îmân etmezler.(33)

De ki: 'Sizin şerîklerinizden mahlûkâtı bidâyeten var eden, sonra onu iâde eden var mı?' De ki: 'Allah, mahlûkâtı bidâyeten var eder, sonra onu iâde eder. Öyleyken nasıl çevriliyorsunuz?'(34)

De ki: 'Sizin şerîklerinizden hakka hidâyet eden var mı?' De ki: 'Allah hakka hidâyet eder. Artık hakka hidâyet eden mi tâbi olmaya ehakktır, yahut hidâyet edilmedikçe hidâyet bulamayan mı? Artık sizin için ne var? Nasıl hüküm veriyorsunuz?'(35)

Ve onların ekserîsi zandan başkasına tâbi olmaz. Muhakkak ki zan, hakka karşı bir şey yarar sağlamaz.[648] **Muhakkak ki Allah, fiil ettiklerine Alîm'dir.(36)**

Ve bu Kur'ân, Allah'ın dûnundan (başkası tarafından) **iftirâ edilmiş olamaz. Ve lâkin o önündekinin tasdîki ve Kitâb'ın tafsîlidir. Onda bir kuşku yoktur. Âlemlerin Rabbindendir.(37)**[649]

---

[647] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَرُدُّوا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ/Ve hakk Mevlâ'ları Allah'a döndürülürler.]'** Rabbleri Hakk'tır. Ve **'[الْحَقِّ/el-Hakk]'** Allah (عز وجل)'nin isimlerinden bir isimdir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 255. sayfa]

[648] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّا/Ve onların ekserîsi zandan başkasına tâbi olmaz.]'** Zan: Şekk/şüphe ve yakîn arasındaki haldir. Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِى مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا/Muhakkak ki zan, hakka karşı bir şey yarar sağlamaz.]'** Mânâsı: Muhakkak ki zan, hiçbir sûrette hakkın yerini tutamaz. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 383. sayfa]

[649] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Bu, Kur'ân'ın i'câzının ve beşerin onun ne bir mislini ve ne onun misli on âyeti ve ne de sûrelerinden birinin misli bir sûreyi getirmeye güç yetiremeğinin bir beyânıdır. Çünkü o; fesâhati ve belâğati ve vecîzliği ve tatlılığı ve dünyâ ve Âhirete fayda verecek zengin mânâları içermesi sebebiyle ancak zâtında ve sıfatlarında ve fiillerinde ve kavillerinde hiç bir şeyin kendisine benzemeyeceği Allah indinden olabilir. O'nun kelâmı mahlûkâtın kelâmına benzemez. Ve bunun için Allah (سبحانه وتعالى): **'[وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ يُفْتَرٰى مِنْ دُونِ اللّٰهِ/Ve bu Kur'ân Allah'ın dûnundan** (başkası tarafından) **iftirâ edilmiş olamaz.]'** buyurmuştur. Yani bu Kur'ân'ın bir misli ancak ve ancak yine Allah indinden olabilir. Ve bu beşer kelâmına benzemez. **'[وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ/Ve lâkin o önündekinin tasdiki]'** Yani daha önceki kitâbları tasdik eder, onlar üzerine hakimdir ve onlarda meydana gelen tahrif, te'vîl ve değiştirmeleri beyân eder. **'[وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ/ve Kitâb'ın tafsîlidir. Onda bir kuşku yoktur. Âlemlerin Rabbindendir.]'** Yani hükümleri, helâl ve harâmları şifa verici ve kâfi bir şekilde ve hak üzere beyân eder. Hiç şüphe yok ki o, âlemlerin Rabbi Allah'tan inzâl edilmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûnus Sûresi, 37. âyetin tefsirinde]

Yoksa, onu iftirâ etti mi diyorlar? De ki: 'Öyleyse onun misli bir sûre ile gelin ve Allah'ın dûnundan gücünüzün yettiklerini dâvet edin, eğer sâdıklar iseniz.'(38)

Bilakis, onlar ilmini ihâta edemediklerini ve onlara henüz te'vîli gelmeyeni tekzîb ettiler. Bunun gibi onlardan o öncekiler (de) **tekzîb ettiler. Artık nazar et zâlimlerin âkibeti nasıl oldu.(39)**

Ve onlardan kimi ona îmân eder[650] **ve onlardan kimi ona îmân etmez. Ve Rabbin, fesâd çıkaranları en iyi ilmedendir.(40)**

Ve eğer onlar seni tekzîb ederlerse, o vakit de ki: 'Benim amelim benim içindir ve sizin ameliniz sizin içindir. Siz benim amelimden berîsiniz ve ben sizin amelinizden berîyim.'(41)

Ve onlardan seni dinleyenler vardır. Fakat sağırlara -ve eğer akletmiyorlarsa- sen mi işittireceksin?(42)

Ve onlardan sana nazar edenler vardır. Fakat âmâlara -ve eğer görmüyorlarsa- sen mi göstereceksin?(43)

Muhakkak ki Allah, insanlara bir şey ile zulmetmez. Ve lâkin insanlar nefislerine zulmederler.(44)

Ve gündüzden bir saatten başka kalmamışlar gibi onları haşr edeceği gün, aralarında tanışacaklardır. Allah'a mülâki olmayı o tekzîb edenler hüsrâna uğramışlardır. Ve onlar muhtedîler[651] **olmamışlardır.(45)**

Ve eğer onlara o vaad ettiğimizin bazısını sana göstersek veya seni vefât ettirsek de onların merciileri Bizedir. Sonra Allah fiil ettikleri üzerine şâhidtir.(46)

Ve her ümmet için bir resûl vardır. Artık onlara resûlleri geldiğinde, aralarında adalet ile kazâ edilir ve onlar zulme uğratılmazlar.(47)

Ve derler ki: 'Bu vaad ne zaman, eğer sâdıklar iseniz?'(48)[652]

De ki: 'Ben nefsim için Allah'ın dilediğinden başka bir menfaata ve ne (de) **bir zarara mâlikim değilim. Her ümmet için bir ecel vardır. Ecelleri geldiğinde, artık ne bir saat tehîr edebilirler ve ne** (de) **takdîm edebilirler.(49)**[653]

---

[650] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[مَنْ يُؤْمِنُ بِهِ/kimi ona îmân eder]'** Yani: ...kimi Kur'ân'a îmân eder." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 134. sayfa]

[651] hidâyet bulanlar, hidâyete erenler

[652] Bu âyet Enbiyâ Suresi'nin 38. âyeti, Neml Suresi'nin 71. âyeti, Sebe Suresi'nin 29. âyeti, Yasîn Suresi'nin 48. âyeti ve Mülk Suresi'nin 25. âyeti ile aynıdır.

[653] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[لِكُلِّ أُمَّةٍ اَجَلٌ اِذَا جَاءَ اَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً/Her ümmet için bir ecel vardır. Ecelleri geldiğinde, artık ne bir saat tehîr edebilirler]'** Allah'ın azâbından (tehîr edemezler)

De ki: 'Gördünüz mü, eğer size onun azâbı geceleyin veya gündüzün gelirse, mücrimler ondan neyi acele ediyorlar?'(50)

'(Bu azâb) **vukû bulduktan sonra -şimdi mi- ona îmân ettiniz? Ve siz onu acele istiyor idiniz.'(51)**

Sonra o zulmedenlere şöyle denilir: 'Muhalled olan azâbı tadın! Kesbetmiş olduklarınızdan başkasıyla mı cezâlandırılıyorsunuz?'(52)

Ve senden haber istiyorlar: 'O hakk mıdır?' De ki: 'Evet, Rabbime andolsun ki, muhakkak ki o elbette hakktır. Ve siz âciz bırakıcılar değilsiniz.'(53)

Ve eğer Arz'ın içindekiler zulmeden her nefsin olsaydı, onu elbette fedâ ederdi. Ve azâbı gördüklerinde nedâmetlerini gizlerler. Ve aralarında adalet ile kazâ olunur ve onlar zulme uğratılmazlar.(54)

Dikkat edin! Muhakkak ki semâlar ve Arz'dakiler Allah'ındır. Dikkat edin! Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakktır. Ve lâkin onların ekserîsi ilmetmezler.(55)

O, hayat verir ve öldürür. Ve O'na rücû ettirileceksiniz.(56)

Ey insanlar! Size Rabbinizden bir mev'ize ve sadırlardakine bir şifâ ve mü'minler için bir hidâyet ve rahmet gelmiştir.(57)[654]

De ki: 'Allah'ın fazlı ile ve rahmeti ile.' Öyleyse bununla artık ferahlansınlar. O, onların cem ettiklerinden daha hayırlıdır.(58)

De ki: 'Allah'ın sizin için rızıktan inzâl ettiğini gördünüz mü? Böylelikle siz ondan harâm ve helâl kıldınız.' De ki: 'Allah mı sizin için izin verdi, yoksa siz Allah'ın üzerine iftirâ mı ediyorsunuz?(59)

Ve Allah'ın üzerine yalanı o iftirâ edenlerin Kıyâmet Günü zanları nedir? Muhakkak ki Allah, elbette insanlara fazl sahibidir ve lâkin onların ekserîsi şükretmezler.(60)

Ve sen bir işte olmazsın ve ondan, Kur'ân'dan tilâvet etmezsin ve sizler bir amelden amel etmezsiniz ki, Biz sizin üzerinize ona daldığınızda şâhid olmayalım. Ve

---

onlara indiği vakit. **'[وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ/ve ne** (de) **takdîm edebilirler]'** Ecellerinden önceki azâbı (takdîm edemezler)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 261. sayfa]

654 İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى), kerîm Resûlu'ne inzâl etmiş olduğu azîm Kur'ân ile halk ettiklerine nîmet bahşederek şöyle buyurur: **'[يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ/Ey insanlar! Size Rabbinizden bir mev'ize gelmiştir]'** Yani fuhşiyyâttan sakındıran bir mev'ize/öğüt gelmiştir. **'[وَشِفَاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ/ve sadırlardakine bir şifâ]'** Yani sadırlardaki/göğüslerdeki şekk ve şüphelere bir şifâ. O, sadırlardaki kir ve pisliği izâle edicidir, bir hidâyet ve rahmettir. Yani Allah (سبحانه وتعالى)'dan hidâyet ve rahmet onunla hâsıl olur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûnus Suresi, 57. âyetin tefsirinde]

Rabbinden Arz'da ve ne (de) **semâda zerre miskâlinden gizli kalmaz. Ve bundan daha küçük ve ne** (de) **daha büyük yoktur ki, mübîn bir Kitâb'ta olmasın.(61)**

Dikkat edin! Muhakkak ki Allah'ın evliyâsı, üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüzünlenmeyeceklerdir.(62)[655]

Onlar ki, îmân etmişlerdir ve takvâ eder olmuşlardır.(63)

Onlar için dünyâ hayâtında ve Âhiret'te büşrâ vardır. Allah'ın kelimeleri için tebdîl yoktur. İşte bu, azîm başarı odur.(64)

Ve onların sözleri seni hüzünlendirmesin. Muhakkak ki cemîân izzet Allah'ındır. O Semî'dir, Alîm'dir.(65)

Dikkat edin! Muhakkak ki semâlarda kim var ve Arz'da kim var Allah'ındır. Ve Allah'ın dûnundan o duâ edenler şerîklere tâbi olmazlar. Onlar zandan başkasına tâbi olmuyorlar ve onlar yalandan başkasını söylemiyorlar.(66)

O, O ki, içinde sükûnet bulmanız için geceyi ve aydınlatıcı olarak gündüzü sizin için kılmıştır. Muhakkak ki bunda, işiten bir kavim için elbette âyetler vardır.(67)

Dediler ki: 'Allah bir evlâd ittihaz etti.' O subhândır,[656] **O Ganiyy'dir. Semâlardakiler ve Arz'dakiler O'nundur. İndinizde buna bir sultân yoktur.**[657] **Allah'ın üzerine ilmetmediğinizi mi söylüyorsunuz?(68)**

---

[655] Ebu Hureyre (رضي الله عنه)'tan, demiştir ki: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur: **'Muhakkak ki Allah'ın kullarından öyle kullar vardır ki kendileri nebî değillerdir ama nebîler ve şehîdler onlara gıbta eder.'** Denildi ki: Onlar kimdir? Umulur ki biz onlara muhabbet ederiz.' Buyurdu ki: **'Onlar, aralarında akarabalık ve neseb bağı olmadığı hâlde Allah'ın nûru ile birbirlerine muhabbet eden bir kavimdir. Ve yüzleri nûrdur. Nûrdan minberler üzerindedirler. İnsanların korkacağı zaman onlar korkmayacaklar ve insanların hüzünleneceği zaman onlar hüzünlenmeyeceklerdir.'** Sonra: **'[أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ/Dikkat edin! Muhakkak ki Allah'ın evliyâsı, üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüzünlenmeyeceklerdir.]'** (âyetini) kıraat buyurdu." [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (4/170.); Hâkim hadîsin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى) haber veriyor ki O'nun velîleri, Rabblerinin onları tanımladığı gibi îmân eden ve takvâ sahibi olan kullardır. Takvâlı olan herkes Allah'ın velîsidir. **'[لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ/üzerlerine korku yoktur]'** Âhirette korku duymayacaklardır. **'[وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ/Ve onlar hüzünlenmeyeceklerdir.]'** Dünyâda arkalarında bıraktıklarına (hüzünlenmeyeceklerdir)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûnus Suresi, 62. âyetin tefsirinde]

Görüldüğü üzere Allah (سبحانه وتعالى)'nın evliyâsının/dostlarının tanımlaması budur. Yoksa günümüzde etrafına bir kaç çömez toplayıp, onlara şöyle dedirtmek değildir: 'Falanca evliyâdır, tüm dünyâ için görevlidir, yağan yağmur bile onun yüzü suyu hürmetinedir.' Bu şeytânın evliyâları, gerçek Allah dostları olan Selef alimleri gibi heybesinde bir kuru ekmek ile diyâr-diyâr dolaşıp Allah'ın dinine dâvet etmezler, bilakis sapık bir dîn anlayışlarıyla kitâb-dergi veya ticâret ve benzeri şeyler ile müslümanların parasını sömürürler ve lüks bir hayat içinde yaşarlar ve her fırsatta Allah'ın yolundan yazılı veya görsel yolla alıkoyarlar, çünkü gerçek dîn ortaya çıkınca kendilerinin dolandırıcılığının ortaya çıkacağını gayet iyi bilirler. [Hazırlayan]

[656] münezzehtir, uzaktır

De ki: 'Muhakkak ki Allah'ın üzerine o yalan iftirâ edenler felâh bulmazlar.'(69)

Dünyâda (onlar için) **bir metâ vardır. Sonra merciileri Bizedir. Sonra küfreder olmalarından dolayı onlara şiddetli azâbı tattıracağız.(70)**

Ve üzerlerine Nûh'un haberini tilâvet et. Hani kavmine demişti ki: 'Ey kavmim! Eğer benim makâmım ve Allah'ın âyetleriyle tezkîr etmem sizin üzerinize büyüyorsa, artık Allah üzere tevekkül ettim, o halde işinizi ve şerîklerinizi cem' edin. Sonra üzerinize işiniz gam olmasın. Sonra bana kazâ edin ve beklemeyin.'(71)[658]

'Artık yüz çevirirseniz, zâten sizden bir ücret istemedim. Benim ecrim Allah'tan başkası üzerine değildir. Ve bana müslümanlardan olmam emredildi.'(72)

Bunun üzerine onu tekzîb ettiler de onu ve gemide beraberindekileri necât buyurduk ve onları halîfeler kıldık. Ve âyetlerimizi o tekzîb edenleri gark ettik. Artık nazar et, inzâr olunanların âkibeti nasıl oldu.(73)

Sonra, onun ardından kavimlerine resûller ba's ettik, derken onlara beyyineler ile geldiler. Böylece onlar önceden tekzîb ettiklerine îmân eder olmadılar. İşte haddi aşanların kalblerinin üzerini böyle mühürleriz.(74)

Sonra onların ardından Mûsa ve Hârûn'u, Firavun ve ileri gelenlerine âyetlerimiz ile ba's ettik. Fakat onlar kibirlendiler ve mücrim bir kavim oldular.(75)

Nihâyet onlara indimizden hakk geldiğinde, dediler ki: 'Muhakkak ki bu, elbette mübîn bir sihirdir.'(76)

Mûsâ dedi ki: 'Size hakk gelince (böyle) **mi diyorsunuz? Bu bir sihir midir? Ve sihirbazlar felâh bulmazlar.'(77)**

Dediler ki: 'Babalarımızı üzerinde bulduğumuzdan[659] **çevirmek ve Arz'da kibriyâ ikinizin olması için mi bize geldiniz?**[660] **Ve biz ikinize îmân etmiyoruz.'(78)**

---

[657] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهٰذَا/İndinizde buna bir sultân yoktur.]**' Yani: (İndinizde) buna bir hüccet yoktur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 395. sayfa]

[658] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[ثُمَّ لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً/Sonra üzerinize işiniz gam olmasın.]**' Yani: Hiçbir şey gizli kapaklı kalmasın, her şey açıkça olsun. '**[ثُمَّ اقْضُوا اِلَيَّ/Sonra bana kazâ edin]**' Yani: Elinizden geleni yapın, tüm gayretinizi sarf edin. '**[وَلَا تُنْظِرُونِ/ve beklemeyin.]**' Bir an bile (beklemeyin). Yani: Şüphesiz ki siz buna güç yetiremezsiniz." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 120. sayfa]

[659] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) yine der ki: "'**[عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَاءَنَا/Babalarımızı üzerinde bulduğumuzdan]**' kavli ile şunu demek istiyorlardı: Şüphesiz ki biz onları putlara ibâdet ederken bulduk. Bizler de onların dîni üzereyiz." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 269. sayfa]

[660] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاءُ/ve kibriyâ ikinizin olması]**' Yani azâmet ve hükümdarlık ve saltanatın Arz'da (ikinizin olması için mi geldiniz?) Burada Arz kelimesi ile 'Mısır' toprağı

Ve Firavun dedi ki: 'Alîm sihirbazların küllünü bana getirin.'(79)

Bunun üzerine sihirbazlar gelince (Mûsâ) **onlara dedi ki: 'Siz ilkâ edeceğinizi ilkâ edin.'(80)**

Böylece onlar ilkâ edince (Mûsâ) **dedi ki: 'Sizin getirdiğiniz sihirdir. Muhakkak ki Allah onu iptal edecektir. Muhakkak ki Allah, fesâd çıkaranların amelini ıslâh etmez.(81)**

Ve Allah hakkı kelimeleriyle gerçekleştirecektir, velev ki mücrimler kerih görseler.(82)

Artık Mûsâ'ya, Firavun ve ileri gelenlerinin fitneye uğratmaları korkusu üzerine kavminden bir zürriyetten başkası îmân etmedi.[661] **Ve muhakkak ki Firavun Arz'da üstündü. Ve muhakkak ki o, elbette müsriflerdendi.(83)**

Ve Mûsâ dedi ki: 'Ey kavmim, eğer siz Allah'a îmân etmiş iseniz, artık O'na tevekkül edin, eğer Müslümanlar iseniz.'(84)

Bunun üzerine dediler ki: 'Allah üzere biz tevekkül ettik. Rabbimiz! Bizi zâlimler kavmi için bir fitne kılma.'(85)[662]

'Ve rahmetin ile bizi kâfirler kavminden necât buyur.'(86)

Ve Mûsâ ve kardeşine: 'Mısır'da kavminiz için evler hazırlayın ve evlerinizi kıble kılın ve namazı ikâme edin. Ve mü'minleri tebşîr et.' diye vahyettik.(87)

Ve Mûsa dedi ki: 'Rabbimiz! Muhakkak ki sen, Firavun ve onun ileri gelenlerine dünya hayatında ziynet ve mallar verdin. Rabbimiz! Senin yolundan dalâlete düşürmeleri için. Rabbimiz! Onların mallarını silip-süpür ve onların kalblerinin üzerini şiddetlendir. Artık elîm azâbı görünceye kadar onlar îmân etmezler.(88)[663]

---

murâd olunmaktadır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Yûnus Suresi, 78. âyetin tefsirinde]

[661] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَمَا آمَنَ لِمُوسَى إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ/Artık Mûsâ'ya kavminden bir zürriyetten başkası îmân etmedi.]'** Mânâsı:Artık Mûsâ'ya kavminden bir azınlıktan başkası îmân etmedi." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 399. sayfa]

[662] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ/Rabbimiz! Bizi zâlimler kavmi için bir fitne kılma.]'** Yani: Bizi onlara mağlûb etme! Bizi onların eliyle helâk etme! Eğer mağlûb olursak onlar, bizim hakk üzere olmadığımız zannına kapılırlar ki bu da onların tuğyânını artırır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 146. sayfa]

[663] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'dan, İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahric etmiştir: "Ve Mûsâ Firavun'a gitmeden önce dedi ki: **'[وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ/ve onların kalblerinin üzerini şiddetlendir. Artık elîm azâbı görünceye kadar onlar îmân etmezler.]'** Bunun üzerine Allah ona icâbet etti, Firavun ile îmân arasına girdi. Nihâyet Firavun suya gark oldu ve îmân ona fayda vermedi." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 31. sayfa]

(Allah) **buyurdu ki: 'İkinizin duâsına icâbet edilmiştir. O halde istikâmetli olun. Ve o ilmetmeyenlerin yoluna tâbi olmayın.'(89)**

Ve İsrâîl oğullarına denizi geçirdik. Derken Firavun ve askerleri bâğîlik ile ve adâvet ile[664] **onlara tâbi oldular.**[665] **Nihâyet gark, ona idrâk edince, dedi ki: 'Ben İsrâîl oğullarının o îmân ettiğinden başka ilâh olmadığına îmân ettim ve ben Müslümanlardanım.'(90)**

Şimdi mi? Ve sen daha önce isyân etmiştin ve fesâd çıkaranların olmuştun.(91)

Artık bugün senin bedenini necât buyuracağız, halefindekilere bir âyet olman için. Ve muhakkak ki, insanlardan ekserîsi âyetlerimizden elbette gâfildirler.(92)[666]

Ve andolsun ki, İsrâîl oğullarını güzel bir yurda yerleştirdik. Ve onları tayyibâttan rızıklandırdık. Fakat onlara ilim gelinceye kadar ihtilâfa düşmediler. Muhakkak ki Rabbin, Kıyâmet Günü kendisinde ihtilâf etmiş oldukları hususlarda, aralarında kazâ edecektir.(93)

Şimdi sana inzâl ettiğimizden şekk içindeysen, o zaman senden önce Kitâb'ı o kıraat edenlere suâl et. Andolsun ki, sana Rabbinden hakk gelmiştir. Öyleyse sakın kuşkulananlardan olma.(94)

Ve sakın Allah'ın âyetlerini o tekzîb edenlerden olma. O takdirde hüsrâna uğramışlardan olursun.(95)

Muhakkak ki Rabbinin kelimesi o aleyhlerine hakk olanlar îmân etmezler.(96)

Velev ki onlara elîm azâbı görünceye kadar bütün âyetler gelse.(97)

Keşke bir karye îmân etmiş olsaydı da îmânı ona bir menfaat verseydi! Ancak Yûnus'un kavmi îmân edince, onlardan dünyâ hayatında rüsvaylık azâbını kaldırdık ve onları belli bir zamana kadar metâlandırdık.(98)

Ve eğer Rabbin dileseydi, elbette Arz'dakilerin cemîân hepsi îmân ederdi. O halde insanları mü'min oluncaya kadar sen mi ikrâh edeceksin?(99)

---

664 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[بَغْيًا وَعَدْوًا/bâğîlik ile ve adâvet ile]'** kavli: Zulmederek ve haddi aşarak." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 402. sayfa]

665 İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَأَتْبَعَهُمْ/onlara tâbi oldular]'** Onlara yetiştiler ve kavuştular." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 148. sayfa]

666 İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اٰيَةً/âyet]'** Böylece bilinir ki sen, Allah (عز وجل)'nin helâk ettiği ve suya gark ettiği zelîl/hakîr bir kulsun.**'[وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ اٰيَاتِنَا لَغَافِلُونَ/Ve muhakkak ki, insanlardan ekserîsi âyetlerimizden elbette gâfildirler]'** Yani: Âyetlerimiz üzerinde tefekkür etmeyen ve âyetlerimize nazar etmeyen müşrikler gaflet içerisindedirler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 272. sayfa]

Ve bir nefis için -Allah'ın izni dışında- îmân etmesi mümkün değildir. Ve ricsi[667] **o akletmeyenlerin üzerlerine kılar.(100)**

De ki: 'Semâlar ve Arz'da ne var nazar edin.' Ve îmân etmeyen bir kavme âyetler ve inzârlar yarar sağlamaz.(101)

O halde, onlardan önce o gelip geçen günlerinin mislinden başkasını mı bekliyorlar? De ki: 'Öyleyse bekleyin, muhakkak ki ben (de) **sizinle beraber bekleyenlerdenim.'(102)**

Sonra resûllerimizi ve o îmân edenleri necât buyururuz. İşte böyle mü'minleri necât buyurmak üzerimize bir hakktır.(103)

De ki: 'Ey insânlar, eğer benim Dîn'imden şekk içinde iseniz, artık ben, Allah'ın dûnundan o ibâdet ettiklerinize ibâdet etmem. Ve lâkin sizi o vefât ettirecek olan Allah'a ibâdet ederim. Ve ben, mü'minlerden olmakla emrolundum.'(104)

Ve: 'Vechini hanîf olarak Dîn'e ikâme et ve sakın müşriklerden olma.' diye (emrolundum)**.(105)**[668]

Ve Allah'ın dûnundan sana menfaat sağlamayan ve sana zarar vermeyene duâ etme. Fakat (böyle) **fiil edersen, o takdirde muhakkak ki sen o zaman zâlimlerdensin.(106)**

Ve eğer Allah sana bir zarar temâs ettirirse, artık O'ndan başka onu bir açacak yoktur. Ve eğer sana bir hayır murâd ederse, artık O'nun fazlını reddedecek yoktur. Onu kullarından dilediğine nasîb eder. Ve O, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(107)

De ki: 'Ey insanlar! Size Rabbinizden hakk gelmiştir. Artık kim hidâyet bulursa, o takdirde ancak nefsi için hidâyet bulmuştur. Ve kim dalâlete düşerse, o takdirde ancak kendi aleyhine dalâlete düşmüştür. Ve ben sizin üzerinize bir vekil değilim.'(108)[669]

Ve sana vahyedilene tâbi ol ve Allah hükmedinceye kadar sabret. Ve O, hâkimlerin en hayırlısıdır.(109)

---

667 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ/Ve ricsi kılar]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Öfkeyi." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 36. sayfa]

668 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا/Ve: 'Vechini hanîf olarak Dîn'e ikâme et diye** (emrolundum)**.']'** Mânâsı: Allah için, muhlis olarak dîn üzere müstakîm olmakla emrolundum." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 408. sayfa]

669 İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَمَا اَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ/Ve ben sizin üzerinize bir vekîl değilim.]**' Üzerinize kefîl değilim, amellerinizi muhâfaza etmekle mükellef değilim." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 155. sayfa]

11. HÛD SÛRESİ (123 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Râ. Bir Kitâb. Âyetleri ihkâm edilmiş, sonra Hakîm, Habîr ledûnnundan[670] tafsîl edilmiştir;(1)[671]

Allah'tan başkasına ibâdet etmeyesiniz diye.[672] 'Muhakkak ki ben, sizin için O'ndan bir nezîr ve beşîrim.'(2)[673]

'Ve Rabbinizden mağfiret dileyin ve sonra O'na tevbe edin ki sizi bir müsemmâ ecele kadar güzel bir metâ ile metâlandırsın ve her fazl sahibine fazlını versin. Ve eğer yüz çevirirseniz, artık muhakkak ki ben sizin üzerinize büyük bir günün azâbından korkarım.'(3)

Allah'adır merciiniz. Ve O, her şey üzerine Kadîr'dir.(4)

Dikkat edin! Muhakkak ki onlar O'ndan gizlenmek için sadırlarını büküyorlar. Dikkat edin! Onlar elbiselerine büründükleri zaman, sır olarak tuttuklarını ve îlân ettiklerini O ilmeder. Muhakkak ki O, sadırların özüne Âlîm'dir.(5)

Ve Arz'da rızkı Allah'ın üzerine olmayan bir debelenen yoktur. Ve onun karâr yerini ve emanet bırakıldığı yeri ilmeder. Hepsi mübîn bir Kitâb'tadır.(6)

Ve O, O ki, semâları ve Arz'ı altı günde halk eden ve Arş'ı suyun üzerinde olandır, sizi, hanginizin daha güzel amel edeceğini ibtilâ etmek için. Ve eğer sen dersen ki: 'Muhakkak ki siz, ölümün ardından ba's edileceksiniz.' Elbette o küfredenler: 'Bu, mübîn bir sihirden başkası değildir.' derler.(7)

---

[670] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ/Hakîm, Habîr ledûnnundan]'** Yani: Hakîm, Habîr indinden." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 411. sayfa]

[671] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir: "**'[الَر كِتَابٌ أُحْكِمَتْ أَيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ/Elif, Lâm, Râ. Bir Kitâb. Âyetleri ihkâm edilmiş, sonra Hakîm, Habîr ledûnnundan tafsîl edilmiştir.]'** Allah, âyetlerini bâtıldan berî edip muhkem kılmış, sonra onları ilmi ile tafsîl etmiş, helâlini ve harâmını ve tâatini ve mâsiyetini beyân etmiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 39. sayfa]

[672] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ/Allah'tan başkasına ibâdet etmeyesiniz diye.]'** Yani: Bu muhkem ve tafsîl edilmiş Kur'ân, tek ve şerîki olmayan Allah'a ibâdet için inzâl edilmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hud Suresi, 2. âyetin tefsirinde]

[673] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[إِنَّنِي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ/'Muhakkak ki ben sizin için O'ndan bir nezîr ve beşîrim.']'** Mânâsı: Âsilere inzâr edici/uyarıcı ve itaat edenlere tebşîr ediciyim/müjdeleyicim." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 411. sayfa]

Ve eğer onlardan azâbı sayılı bir ümmete kadar tehir etsek,[674] **elbette: 'Onu habseden nedir?' derler.**[675] **Dikkat edin!** (Azâb) **onlara geleceği gün onlardan çevrilecek değildir. Ve istihzâ etmekte oldukları onları kuşatacaktır.(8)**

Ve eğer insana Bizden bir rahmet tattırır, sonra onu ondan çekip alırsak, muhakkak ki o, elbette yeise düşer, çok küfrândadır.(9)[676]

Ve eğer ona temâs eden bir zararın ardından ona bir nimet tattırırsak, elbette der ki: 'Kötülükler benden gitti.' Muhakkak ki o, elbette ferahlanır, iftihâr eder.(10)[677]

O sabredenler ve sâlih amel işleyenler müstesnâ. İşte onlar, onlar içindir mağfiret ve büyük bir ecir.(11)

Şimdi belki sen, sana vahyedilenin bazısını terkedeceksin. Ve: 'Ona bir hazine inzâl edilseydi veya onunla birlikte bir melek gelseydi.' diye demelerinden dolayı sadrın daralacak. Sen ancak bir nezîrsin. Ve Allah her şey üzerine vekîldir.(12)

Yoksa, onu iftirâ etti mi diyorlar? De ki: 'O halde onun misli iftirâ olarak on sure getirin ve Allah'ın dûnundan gücünüzün yettiklerini dâvet edin, eğer sâdıklar iseniz.(13)

Bunun üzerine eğer size icâbet etmezlerse, o takdirde (Kur'ân'ın) **Allah'ın ilmi ile inzâl edildiğini ve O'ndan başka ilâh olmadığını ilmedin.**[678] **Artık siz Müslümanlar**

---

[674] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰى اُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ/Ve eğer onlardan azâbı sayılı bir ümmete kadar tehir etsek]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Mahdûd/Sınırlı bir ecele kadar" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 44. sayfa]

[675] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ/elbette: 'Onu habseden nedir?' derler.]'** Mânâsı: Elbette o küfredenler derler ki: 'Hangi şey onu habseder?' Yani: Azâbı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 415. sayfa]

[676] Ebu'l-Muzafferes-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اِنَّهُ لَيَئُوسٌ كَفُورٌ/muhakkak ki o, elbette yeise düşer, çok küfrândadır.]'** Yani: Allah (سبحانه وتعالى)'nın rahmetinden ümîdini çokça keser; Allah'ın nimetine karşı çok küfrânda bulunur/nankörlük eder." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 416. sayfa]

[677] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ/Muhakkak ki o, elbette ferahlanır, iftihâr eder.]'** Şerlidir, şımarıktır. Ferahlanmak/Sevinmek: Arzu duyulana nail olmak sûreti ile kalbte hissedilen bir lezzettir. Fahr/İftihar ise: pek çok menkıbe anlatarak insanlara karşı büyüklük taslamaktır, gurura kapılmaktır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 164. sayfa]

[678] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "Allah (جل وعلا) muhkem tenzîlinde buyurdu ki: **'[لٰكِنِ اللّٰهُ يَشْهَدُ بِمَا اَنْزَلَ اِلَيْكَ اَنْزَلَهُ بِعِلْمِهٖ/Lâkin Allah sana inzâl ettiğini, onu Kendi ilmi ile inzâl ettiğine şâhidlik eder.]'** [Nisâ Sûresi, 166. âyet] Ve (عز وجل) şöyle buyurdu: **'[فَاِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا اَنَّمَا اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ/Bunun üzerine eğer size icâbet etmezlerse, o takdirde** (Kur'ân'ın) **Allah'ın ilmi ile inzâl edildiğini ilmedin]'** [Hûd Sûresi, 14. âyet] Allah bize, şübhesiz ki Kur'ân'ı ilmi ile inzâl ettiğini bildirmektedir. Ve O (تناؤه جل) bize, bir dişinin ancak O'nun ilmi ile hâmile kalıp vaz' edebileceğini haber vermektedir. Allah (جل وعلا), Kur'ân'ı ilmi ile inzâl ettiğini, dişilerin ancak O'nun ilmi ile hâmile kalıp çocuk vaz' edebileceklerini bize haber vererek, ilmi Nefsine izâfe etmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu

mısınız?(14)[679]

Kim dünyâ hayatını ve ziynetini murâd eder ise, orada onlara amellerini îfâ ederiz ve onlar orada eksikliğe uğratılmazlar.(15)

İşte onlar, onlar ki, kendileri için Ahîret'te ateşten başkası yoktur. Ve orada yaptıkları boşa gitmiştir. Ve amel etmiş oldukları bâtıldır.(16)

Böylece Rabbinden bir beyyine üzere olan[680] **ve ondan bir şâhid izleyen**[681] **ve ondan önce bir imâm ve bir rahmet olarak Mûsâ'nın Kitâb'ı bulunan kimse** (gibi) **midir? İşte onlar ona îmân ederler. Ve hiziblerden kim ona küfrederse,**[682] **artık onun varacağı yer ateştir. Öyleyse ondan bir kuşku içinde olma. Muhakkak ki o, Rabbinden bir hakktır. Ve lâkin insanların ekserîsi îmân etmezler.(17)**

Ve kim Allah'ın üzerine yalan iftirâ edenden daha zâlimdir? İşte onlar Rabblerine arzedilecekler ve şâhidler diyeceklerdir ki: 'Bunlar Rabbleri üzerine o yalan söyleyenlerdir.' Dikkat edin! Allah'ın lâneti zâlimler üzerinedir.(18)

Onlar ki Allah'ın yolundan alıkoyarlar ve onu eğriltmek isterler ve onlar Ahîret'e kâfirlerdir onlar.(19)

İşte onlar, Arz'da âciz bırakıcılar olmamışlardır. Ve onlar için Allah'ın dûnundan evliyâ olmamıştır. Onlar için azâb kat kat artırılacaktır. Onlar işitmeye güç yetirir olmamışlardı ve görenler (de) **olmamışlardı.(20)**

İşte onlar, nefislerini o hüsrâna uğratanlardır. Ve iftirâ eder oldukları onlardan

---

Sıfâti'r-Rabb, 22. sayfa]

[679] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ/Artık siz Müslümanlar mısınız?]'** Burada istifhâm/soru lafzı gelmiştir. Bunun mânâsı emirdir. Yani: Müslüman olunuz!" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 165. sayfa]

[680] İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle der: "**'[اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهٖ/Böylece Rabbinden bir beyyine üzere olan]'** (Allah), sadece dünyâyı taleb eden kimse ile Âhiret'i taleb eden kimse arasında büyük bir fark ve derin bir ayrım bulunduğunu beyân etmektedir. Mânâ şöyledir: Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e ittibâ ve Allah'a imân etmede Rabbinden bir beyyine üzerine olan kimse, dünyâ hayâtını ve ziynetini murâd eden diğeri gibi olur mu?" [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 651. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[681] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ/ve ondan bir şâhid izleyen]'** Berâberinde, Allah'tan (görevli) muhâfız bir melek vardır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 46. sayfa]

[682] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[كِتَابُ مُوسٰى/Mûsâ'nın Kitâb'ı]'** Bundan murâd Tevrât'tır. **'[اِمَامًا وَرَحْمَةً/bir imâm ve bir rahmet olarak]'** Yani: Tevrât, kendisine tâbi olan için bir imâm ve bir rahmet olmuştur. Ve o Kur'ân'ı tasdîk edicidir, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e şâhidtir. **'[اُولٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهٖ/İşte onlar ona îmân ederler.]'** Bazıları demiştir ki: Bundan murâd muhâcirler ve ensârdır. Ve bazıları (da) şöyle demiştir: Bundan murâd Kitâb ehlinden müslüman olanlardır. **'[وَمَنْ يَكْفُرْ بِهٖ/Ve kim ona küfrederse]'** Yani: Resûl'e (küfrederse). **'[مِنَ الْاَحْزَابِ/hiziblerden]'** Onlar, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e karşı hizibler oluşturdular. Yani, kendi kabîlelerinden, Kureyş ve diğer kabîlelerden bölükler teşkîl edip Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e karşı birlik oldular." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 419. sayfa]

sapmıştır.(21)[683]

Şübhesiz onlar Ahîret'te, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(22)

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler ve Rabblerine gönülden boyun eğenler, işte onlar Cennet ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(23)

İki fırkanın meseli âmâ ve sağır ile gören ve duyan gibidir. İkisi meselce müsâvî olurlar mı? Daha tezekkür etmiyor musunuz?(24)

Ve andolsun ki, Nûh'u kavmine irsâl ettik. (Dedi ki:) **'Ey Kavmim, ben sizin için mübîn bir nezîrim.'(25)**

'Allah'tan başkasına ibâdet etmeyin diye. Muhakkak ki ben, sizin üzerinize elîm bir günün azâbından korkuyorum.'(26)

Bunun üzerine kavminden o küfredenlerin ileri gelenleri dediler ki: 'Seni bizim mislimiz bir beşerden başkası olarak görmüyoruz.[684] **Ve sana tâbi olanları görmüyoruz, ancak onlar ki, onlar ilk bakışta en rezillerimizdir. Ve sizin için üzerimizde bir fazlınızı** (da) **görmüyoruz. Bilakis sizin yalancılar olduğunuzu zannediyoruz.'(27)**

(Nûh) **dedi ki: 'Ey kavmim! Gördünüz mü, eğer ben Rabbimden bir beyyine üzere oldu isem ve bana indinden bir rahmet vermiş de sizin üzerinize gizli kalmışsa, -ve siz onu kerih gördüğünüz hâlde- biz sizi ona zorlayacak mıyız?'(28)**

'Ve ey kavmim, buna karşı ben sizden bir mal istemiyorum. Benim ecrim Allah'tan başkası üzerine değildir. Ve ben o îmân edenleri tard edecek değilim.[685] **Muhakkak ki onlar Rabblerine mülâki olacaklardır. Ve lâkin ben sizi câhillik eden bir kavim olarak görüyorum.'(29)**

'Ve ey kavmim! Allah'a karşı bana kim nusret eder, eğer onları tard edersem? Daha

---

[683] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ/Ve iftirâ eder oldukları onlardan sapmıştır.]'** Yani: Meleklerin ve putların şefaat edeceklerine dair besledikleri zanları boşa çıkmıştır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 422. sayfa]

[684] İmâm Ebu'l-Ferec ibn Cevzî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[مَا نَرٰيكَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا/Seni bizim mislimiz bir beşerden başkası olarak görmüyoruz]'** Yani: Bizim mislimiz bir insân (olarak görüyoruz). Senin bizim üzerimize bir fazîletin yoktur." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 649. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[685] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمَا اَنَا بِطَارِدِ الَّذِينَ اٰمَنُوا/Ve ben o îmân edenleri tard edecek değilim.]'** Bu âyette onların, mezkûr nebîden, mü'minleri tard etmesini/kovmasını talep ettiklerine dâir bir delîl vardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 425. sayfa]

tezekkür etmiyor musunuz?'(30)[686]

'Ve ben size: 'Allah'ın hazîneleri benim indimdedir.' demiyorum ve gaybı ilmetmiyorum. Ve: 'Muhakkak ki ben bir melekim.' demiyorum. Ve o sizin gözlerinizin horladıklarına: 'Allah onlara asla bir hayır vermeyecektir.' demiyorum. Allah onların nefislerindekini daha iyi ilmedendir. Muhakkak ki ben (böyle dersem)**, elbette o zaman zâlimlerdenimdir.'(31)**

Dediler ki: 'Ey Nûh, bizimle cedelleştin de cedelimizi çoğalttın. O takdirde bize vaad ettiğini getir, eğer sâdıklardan isen.'(32)

(Nûh) **dedi ki: 'Onu size ancak Allah getirir, eğer dilerse. Ve siz âciz bırakıcılar değilsiniz.(33)**

Ve size nasîhat etmeyi murâd ettiğimde, benim nasîhatim size bir menfaat vermez, eğer Allah sizi iğvâ etmeyi[687] **irâde etmiş ise. O, sizin Rabbinizdir ve O'na rücû ettireleceksiniz.(34)**

Yoksa, onu iftirâ etti mi diyorlar? De ki: 'Eğer onu ben iftirâ etmişsem, artık cürmüm benim üzerimedir. Ve ben, sizin cürümlerinizden berîyim.'(35)

Ve Nûh'a vahyedildi ki: 'Kavminden îmân etmiş olanlardan başkası asla îmân etmeyecektir. O halde, onların fiil etmiş olduklarından dolayı yeise düşme.'(36)

'Ve gözlerimiz(in önünde) **ve vahyimiz ile gemiyi yap.**[688] **Ve o zulmedenler hakkında Bana hitâb etme. Muhakkak ki onlar gark edileceklerdir.'(37)**

Ve gemiyi yapıyordu ve kavminden ileri gelenler her ne zaman yanından geçseler onu

---

686 İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "**'[لَا تَذَكَّرُونَ/tezekkür etmiyor musunuz?]'** Vaaz (dinlemiyor/öğüt almıyor musunuz?)" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 172. sayfa]

687 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Müfessirlerin çoğuna göre: **'[يُغْوِيَكُمْ/sizi iğvâ etmeyi]'** ifadesi, 'sizi dalâlete düşürmeyi' anlamına gelmektedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 426. sayfa]

688 İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا/Ve gözlerimiz**(in önünde) **ve vahyimiz ile]'** Allahu (تعالى)'nın gözleri(nin önünde) ve vahyi ile." **[**Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 2. cilt, 304. sayfa]

İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Allah (عز وجل), Nebîsi Nûh (صلوات الله عليه)'e şöyle buyurmuştur: **'[وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا/Ve gözlerimiz**(in önünde) **ve vahyimiz ile gemiyi yap.]'** [Hûd Sûresi, 37. âyet] Ve O (جل وعلا) buyurmuştur ki: **'[تَجْرِى بِاَعْيُنِنَا/Gözlerimiz**(in önün)**de cereyân eder.]'** [Kamer Sûresi, 14. âyet] Ve O (عز وجل), Mûsâ'yı zikrederken şöyle buyurmuştur: **'[وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّى وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنِى/Ve üzerine Benden bir muhabbet ilkâ ettim. Ve gözüm üzere yetiştirilmen için.]'** [Tâhâ Sûresi, 39. âyet] Ve buyurdu ki: **'[وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَاِنَّكَ بِاَعْيُنِنَا/Ve Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü muhakkak ki sen gözlerimiz**(in önün)**desin.]'** [Tûr Sûresi, 48. âyet] Şu halde her mü'minin üzerine Hâlık ve Bâri'nin Nefsi için isbât ettiği 'Gözü' isbât etmek, vâcibtir. Ve gayrı mü'min ise: Allah'ın muhkem tenzîlinde (Kendisi için) isbât ettiğini Allah (تبارك وتعالى)'dan nefyeden kimsedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 96.-97. sayfalar]

maskaralığa alıyorlardı. Dedi ki: 'Eğer bizi maskaralığa alırsanız, artık muhakkak ki, biz (de) **sizin maskaralığa aldığınız gibi sizi maskaralığa alacağız.'(38)**

Artık yakında ilmedeceksiniz kendisini rezil eden azâb kime gelecek ve üzerine mukîm azâb inecek.(39)[689]

Nihâyet emrimiz gelip ve tennûr feverân edince,[690] **buyurduk ki: 'Her çiftten ikişer tane ve -aleyhine söz geçmiş olanlar müstesnâ- ehlini ve îmân etmiş olanları yükle.'**[691] **Ve azı dışında onunla beraber îmân etmemişti.(40)**[692]

Ve (Nûh) **dedi ki: 'Binin içine. Allah'ın ismiyledir onun cereyân etmesi ve durması. Muhakkak ki Rabbim, elbette Gafûr'dur, Rahîm'dir.'(41)**

Ve o (gemi) **onlarla dağlar gibi dalgalar içinde cereyân ediyordu. Ve Nûh oğluna -ve** (o) **ayrı bir yere çekilmiş idi- nidâ etti: 'Ey oğlum, bizimle bin ve kâfirler ile beraber olma!'(42)**

(Oğlu) **dedi ki: 'Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım.'** (Nûh) **dedi ki: 'Bugün Allah'ın emrinden -kime rahmet etmişse müstesnâ- koruyacak yoktur.' Ve ikisinin arasına dalga girdi, böylece gark olanlardan oldu.(43)**

Ve denildi ki: 'Ey Arz! Suyunu yut ve ey semâ (suyunu) **tut.' Ve su çekildi ve emir kazâ edildi. Ve** (gemi) **Cûdi üzerine istivâ etti.**[693] **Ve denildi ki: 'Zâlimler kavmi için uzaklık olsun!'(44)**[694]

---

689 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ/ve üzerine mukîm azâb inecek]'** Mânâsı: Dâimi azâbın onun üzerine nâzil olacağını ifade etmektedir ki bu azâb, suya gark olmaktır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 428. sayfa]

690 İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'"[وَفَارَ التَّنُّورُ/ve tennûr feverân edince]'** kavli hakkında demiştir ki: "Su bir âyet olarak oradan fışkırmıştır. Ehli ile ve gemide kendisiyle birlikte bulunanlarla ona binmesi için." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 3. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 53. sayfa]

691 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَاَهْلَكَ/ve ehlini]'** Mânâsı: Ve ehlini yükle. **'[اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ/aleyhine söz geçmiş olanlar müstesnâ]'** Yani: Oğlu ve hanımı. Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمَنْ اٰمَنَ/ve îmân etmiş olanları]'** Mânâsı: Ve îmân etmiş olanları taşı!" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 131. sayfa]

692 İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَمَا اٰمَنَ مَعَهٗ اِلَّا قَلِيْلٌ/Ve azı dışında onunla beraber îmân etmemişti.]'** Aralarında 1000 seneden 50 yıl eksik (yani 950 yıl) gibi uzun bir süre kalmasına, kâim olmasına rağmen çok az bir kısım ona îmân etmişti." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hud Suresi, 40. âyetin tefsirinde]

693 yerleşti, kararlaştı

694 İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَقِيْلَ بُعْدًا لِّلْقَوْمِ الظّٰلِمِيْنَ/ Ve denildi ki: 'Zâlimler kavmi için uzaklık olsun!']'** Yani: Onlar için helâk, hüsrân ve Allah'ın rahmetinden uzaklık olsun! Şüphesiz ki onlar tümüyle helâk olmuş ve onlara ait tek bir kalıntı dahî kalmamıştır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hud Suresi, 44. âyetin tefsirinde]

Ve Nûh Rabbine nidâ etti de dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki oğlum ehlimdendir ve muhakkak ki Senin vaadin hakktır ve Sen hâkimlerin en iyi hükmedenisin.'(45)

(Allah) **buyurdu ki: 'Ey Nûh! Muhakkak ki o senin ehlinden değildir. Muhakkak ki o gayrı sâlih bir ameldir. O halde hakkında senin için ilmin olmayanı Benden isteme. Muhakkak ki Ben, sana câhillerden olmamanı vaaz ederim.'(46)**

(Nûh) **dedi ki: 'Ey Rabbim! Muhakkak ki ben, hakkında ilmim olmayanı Senden istemekten Sana istiâze ederim. Ve eğer benim için mağfiret etmez ve bana merhamet etmezsen, ben hüsrâna düşenlerden olurum.(47)**

Denildi ki: 'Ey Nûh! Bizden bir selâm ve senin üzerine ve seninle beraber olan ümmetler üzerine bereketler ile (gemiden) **in. Ve ümmetleri metâlandıracağız. Sonra Bizden onlara elîm azâb temâs edecek.'(48)**

Bunlar gayb haberlerindendir, sana onları vahyediyoruz. Bundan önce onları sen ilmetmiyor idin ve ne (de) **kavmin.**[695] **O halde sabret, muhakkak ki âkibet muttakîler içindir.(49)**

Ve Âd'a kardeşleri Hûd'u (irsâl ettik)**. Dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan gayrı bir ilâh yoktur. Siz iftirâ edenlerden başkası değilsiniz.'(50)**

'Ey kavmim, onun üzerine sizden bir ecir istemiyorum. Benim ecrim, o beni yaratandan başkası üzerine değildir.[696] **Daha akletmiyor musunuz?'(51)**

'Ey kavmim, Rabbinize istiğfâr edin, sonra O'na tevbe edin, üzerinize semâyı bol bol irsâl etsin ve kuvvetinize kuvvet ziyâde etsin. Ve mücrimler olarak yüz çevirmeyin.'(52)

Dediler ki: 'Ey Hûd, bize bir beyyine ile gelmedin. Ve biz senin sözünden ilâhlarımızı terk ediciler değiliz. Ve biz sana îmân ediciler (de) **değiliz.'(53)**[697]

---

[695] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[تِلْكَ مِنْ اَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا اِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا/Bunlar gayb haberlerindendir, sana onları vahyediyoruz. Bundan önce onları sen ilmetmiyor idin ve ne** (de) **kavmin.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Bu vahiy Kur'ân'dır. Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in de kavminin de, Nûh (عليه السلام) ve kavminin ne yaptığına dair bir ilimleri yoktu. Eğer Allah (عز وجل) Kitâb'ında o (صلى الله عليه وسلم)'e bunu beyân etmemiş olsaydı, o (صلى الله عليه وسلم) ve ashâbı bu hususta bir mâlûmât sahibi olmayacaklardı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 56. sayfa]

[696] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اِنْ اَجْرِىَ اِلَّا عَلَى الَّذِى فَطَرَنِى/Benim ecrim, o beni yaratandan başkası üzerine değildir.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Yani: Beni halk edenden (başkası üzerine değildir). " [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 57. sayfa]

[697] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ/Dediler ki: 'Ey Hûd, bize bir beyyine ile gelmedin.]'** Yani: Açık bir hüccet ile. **'[وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِى اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ/Ve biz senin sözünden ilâhlarımızı terk ediciler değiliz.]'** Yani: Sözün sebebiyle. **'[وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ/Ve biz sana îmân ediciler** (de) **değiliz.]'** Yani: Tasdîk ediciler (değiliz)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr

'Biz: 'Bazı ilâhlarımız seni kötü çarpmıştır.' (demekten) **başka** (bir söz) **söylemeyiz.'** (Hûd) **dedi ki: 'Muhakkak ki ben Allah'ı şâhid tutuyorum ve siz** (de) **şâhid olun ki, ben sizin şirk koştuklarınızdan berîyim.'(54)**

O'nun dûnunda (ki ilâhlarda)**n. Artık bana cemîân tuzak kurun, sonra bekletmeyin.(55)**

Muhakkak ki ben, benim Rabbim ve sizin Rabbiniz Allah üzere tevekkül ettim. Debelenenden yoktur ki, O, onun perçeminden tutmuş olmasın. Muhakkak ki Rabbim Sırât-ı Mustakîm[698] **üzeredir.(56)**

'Artık yüz çevirirseniz, gerçekten ben kendisiyle irsâl edildiğimi size tebliğ ettim. Ve Rabbim sizin gayrınız bir kavmi halîfe yapar. Ve siz O'na bir şey ile zarar veremezsiniz. Muhakkak ki Rabbim her şey üzerine Hafîz'dır.'(57)[699]

Ve emrimiz gelince, Hûd'u ve onun beraberinde o îmân edenleri Bizden bir rahmet ile necât buyurduk. Ve onları ağır bir azâbdan (da) **necât buyurduk.(58)**

Ve işte bu Âd (kavmi)**. Rabblerinin âyetlerini inkâr ettiler ve resûllerine isyân ettiler ve inâdçı her cebbârın emrine tâbi oldular.(59)**[700]

Ve bu dünyâda ve Kıyâmet Günü bir lânete tâbi tutuldular. Dikkat edin! Muhakkak ki Âd, Rabblerine küfrettiler. Dikkat edin! Hûd kavmi Âd için bir uzaklık olsun.(60)

Ve Semûd'a kardeşleri Sâlih'i (gönderdik)**, dedi ki: 'Ey kavmim, Allah'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan gayrı bir ilâh yoktur. O sizi Arz'dan inşâ etmiştir ve sizi orada mamûr kılmıştır.**[701] **Öyleyse O'na istiğfâr edin, sonra O'na tevbe edin. Muhakkak ki Rabbim Karîb'tir,**[702] **Mucîb'tir.'(61)**[703]

---

bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 435. sayfa]

[698] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[الصراط/Sırât]'** Yoldur. **'[المستقيم/Mustakîm]'** (ise) **'[الصراط/Sırât]'**ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Suresi, 6. âyetin tefsîrinde]

[699] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[إِنَّ رَبِّى عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ حَفِيظٌ/Muhakkak ki Rabbim her şey üzerine Hafîz'dır]'** Yani: Muhakkak ki Rabbim tüm mahlukâtı üzerinde hıfz ve ilim sâhibidir. Ve O bana bir kötülükle ulaşmanızdan beni muhâfaza edendir/koruyandır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 15. cilt, 365. sayfa]

[700] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَاتَّبَعُوا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ/ve inâdçı her cebbârın emrine tâbi oldular]'** Yani: Küfür üzere birbirlerine tâbi oldular. Anîd ise: Hidâyete karşı inâdlaşan ve ondan ictinâb eden kimsedir." [Ebî AbdİllahMuhammed ibn AbdİllahibnEbî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 296. sayfa]

[701] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "**[هُوَ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ/O sizi Arz'dan inşâ etmiştir]** Yani: Sizi ibtidâen/ilk önce ondan halk etmiş, babanız Âdem'i de ondan halk etmiştir. **[وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا/ve sizi orada mamur kılmıştır]** Yani: Sizi (Arz'ı) imâr edenler kılmıştır. Siz, Arz'ı ma'mûr eder ve orada ürünler yetiştirirsiniz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hud Suresi, 61. âyetin tefsirinde]

[702] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[القريب/Karîb]'** O (سبحانه وتعالى)'nın isimlerindendir.

Dediler ki: 'Ey Sâlih, bundan önce içimizde ümit beslenen biri idin. Babalarımızın ibâdet ettiklerine bizi ibâdet etmekten mi nehyediyorsun? Ve muhakkak ki biz, elbette bizi dâvet ettiğinden kuşkulu bir şekk içindeyiz.(62)

(Sâlih) **dedi ki: 'Ey kavmim! Gördünüz mü, eğer ben Rabbimden bir beyyine üzerinde isem ve bana kendinden bir rahmet vermişse, o halde O'na isyân edersem bana Allah'tan kim nusret eder? Öyleyse sizin bana hasardan gayrı ziyâdeniz olmaz.(63)**

'Ve ey kavmim, işte bu Allah'ın dişi devesidir, sizin için bir âyettir.[704] **Artık onu bırakın, Allah'ın Arz'ında yesin ve ona kötülük ile temâs etmeyin. O takdirde sizi yakın bir azâb alır.'(64)**

Derken onu boğazladılar. Bunun üzerine dedi ki: 'Diyârınızda üç gün metâlanın. İşte bu, tekzîb edilmeyen bir vaadtir.'(65)

Nihâyet emrimiz gelince, Bizden bir rahmet ile Sâlih'i ve onun beraberindeki o îmân edenleri ve o günün rezilliğinden necât buyurduk. Muhakkak ki Rabbin, O Kaviyy'dir,[705] **Azîz'dir.(66)**

Ve o zulmedenleri sayha aldı[706] **da diyârlarında çökekalmışlar olarak sabahladılar.(67)**

Sanki orada yaşamamışlardı. Dikkat edin! Muhakkak ki Semûd, Rabblerine küfrettiler. Dikkat edin! Semûd'a uzaklık olsun.(68)

Ve O'nun yakınlığı iki türlüdür:
1. Umumi yakınlık. Ve O (سبحانه وتعالى)'nın ilmi her şeyi tümüyle ihâta etmiştir. Ve O (سبحانه وتعالى) insana, şah damarından daha yakındır. Ve bunun mânâsı umumi beraberliktir.
2. Hususi yakınlık: Kendisine duâ ve ibâdet ve muhabbet edenlere olan yakınlığı. Ve bu, muhabbeti ve nusreti, hareket ve sükûnda desteği ve duâ edenlere icâbeti ve kendisine ibâdet edenlere kabul ve sevâbı gerektiren bir yakınlıktır." [AbdurRahmân ibn Nâsır es-Sa'dî, Hakku'l-Vazıhu'l-Mübîn, 64. sayfa]

[703] İbn Manzûr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[المجيب/el-Mucîb]'** Allah (سبحانه وتعالى)'nın isimlerindendir. Ve O, duâya ve istemeye, kabul etme ve verme ile mukâbele eder." [Ebu'l-Fadl Muhammed ibn Mukerrem ibn Alî ibn Manzûr, Lisânu'l-Arab, 1. Cilt, 616. sayfa]

[704] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[لَكُمْ اٰيَةً/sizin için bir âyettir]'** Yani, nübüvvetimin sıdkına/doğruluğuna delâlet eden bir mucizedir." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 9. Cüz, 3462. sayfa]

[705] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah **'[الْقَوِىُّ/el-Kaviyy]'**dir. Kuvvet O'nundur, kuvvetinde O'nun misli hiçbir şey yoktur." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, es-Savâiku'l-Mürsele ale'l-Cehmiyye ve'l-Muattıla, 3. cilt, 1020. sayfa]

[706] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "**'[وَاَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ/Ve o zulmedenleri sayha aldı]'** Yani: Dişi deveyi kesmelerini takip eden dördüncü gün onları sayha/korkunç ses alıverdi. Onlara sayha edildi de ölüp gittiler." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 664. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve andolsun ki, resûllerimiz İbrâhîm'e büşrâ ile geldiler.[707] **Dediler ki: 'Selâm.'** (İbrâhîm de) **dedi ki: 'Selâm.' Bunun üzerine kızartılmış bir buzağı getirmekte gecikmedi.(69)**

Fakat ellerinin ona uzanmadığını görünce, onları kerih gördü ve onlardan dolayı içinde bir korku duydu. Dediler ki: 'Korkma, muhakkak ki biz Lût kavmine irsâl edildik.'(70)

Ve hanımı kâim idi, bunun üzerine güldü. Artık onu İshâk ve İshâk'ın arkasından Yâkûb ile tebşîr ettik.(71)

Dedi ki: 'Veyl olsun bana! Ben vilâdet edecek miyim?[708] **Ve ben yaşlı bir kadınım ve bu eşim bir şeyhtir.**[709] **Muhakkak ki bu elbette acâib bir şeydir.'(72)**

(Melekler) **dediler ki: 'Allah'ın emrinden mi teâccüb ediyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketleri üzerinizedir ev ehli. Muhakkak ki O, Hamîd'tir, Mecîd'tir.'(73)**[710]

Böylece İbrâhîm'den korku gidince ve ona büşrâ gelince, Lût kavmi hakkında Bizimle mücâdele etmeye başladı.(74)[711]

Muhakkak ki İbrâhîm, elbette halîmdir, içlidir, münîbdir.(75)[712]

(Melekler dediler ki:) **'Ey İbrâhîm bundan îrâz et! Muhakkak ki o, Rabbinin emri gelmiştir. Ve muhakkak ki onlar, onlara reddolunamaz bir azâb gelecektir.(76)**

---

[707] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا اِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى/Ve andolsun ki, resûllerimiz İbrâhim'e büşrâ ile geldiler.]'** Resûllerden murâd meleklerdir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 60. sayfa]

[708] 'Ben bir çocuk dünyâya getirecek miyim?' mânâsında. Tüm meâller hep bir ağızdan: 'Ben doğuracak mıyım?' diye meâllendirmişlerdir. Günümüzde bile bir kadının ulu orta bir cemaat içinde: 'Ben doğuracak mıyım?' diyeceğini düşünmüyorum. Helel hele azîm bir resûlun hanımının böyle bir cümleyi melekler topluluğu karşısında bu şekilde söylemeyeceğini tahmin ediyorum. En doğrusunu Allah ilmeder. [Hazırlayan]

[709] Yani yaşlı, ihtiyar mânâsında. Yûsuf Suresi'nin 78. âyetine bknz. [Derleyen]

[710] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ/Muhakkak ki O Hamîd'tir, Mecîd'tir.]'** Yani: Sıfatları hamîd olandır. Çünkü O azze ve cellenin sıfatları kemâl sıfatlarıdır. O, fiilleri hamîd olandır. Çünkü O (عز وجل)'nin fiilleri ihsandır, cömertliktir, iyiliktir, hikmettir, adâlettir, hakkaniyettir. Ve **'[مجيد/Mecîd]'** Mecd: Sıfatların azâmeti ve vüs'atidir/genişliğidir. Kemâl sıfatları O (عز وجل)'nindir. En kâmil, en tamam, en şümullü her kemâl sıfatı O (عز وجل)'nindir." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 444. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[711] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[يُجَادِلُنَا/Bizimle mücâdele etmeye başladı]'** kavli hakkında demiştir ki: "Bizimle hasımlaşmaya/tartışmaya başladı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 62. sayfa]

[712] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَحَلِيمٌ/Muhakkak ki İbrâhîm, elbette halîmdir]'** Yani: Kötülük edenden acele intikâm alan birisi değildir. **'[اَوَّاهٌ/içlidir]'** Çok hisli birisidir. **'[مُنِيبٌ/münîb]'** Yani, Allah (سبحانه وتعالى)'nın sevdiği ve razı olduğu her hususta O'na rücû edendir. İbrâhîm (عليه السلام)'ın mezkûr güzel sıfatlarını saymaktan kasıt, mücâdeleye sevk eden unsurun beyânıdır ki o, kalb inceliği ve çok merhametli olmaktır." [Cemâleddîn el-Kasimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 9. Cüz, 3468. sayfa]

Ve resûllerimiz Lût'a gelince, onların sebebiyle üzüldü ve onların yüzünden göğsü daraldı ve dedi ki: 'Bu, çetin bir gündür.'(77)

Ve kavmi koşarak ona geldiler ve bundan önce (de bu) **kötülükleri amel eder olmuşlardı. Dedi ki: 'Ey kavmim! İşte onlar benim kızlarımdır, onlar sizin için en tâhirdirler. Artık Allah'a takvâ edin ve beni konuklarım hakkında rezil etmeyin. Sizden raşîd bir adam yok mu?'(78)**

Dediler ki: 'Andolsun ki, sen bizim için senin kızlarında bir hakk olmadığını ilmediyorsun. Ve muhakkak ki sen, elbette ne murâd ettiğimizi ilmediyorsun.'(79)

(Lût) **dedi ki: 'Benim için size karşı bir kuvvetim olsaydı veya şiddetli bir rükne dayanabilseydim.'(80)**[713]

Dediler ki: 'Ey Lût, muhakkak ki biz Rabbinin resûlleriyiz. Onlar sana asla ulaşamayacaklar. Artık gecenin bir kıtasında[714] **ehlin ile yola çık. Ve sizden biri** (ardına) **iltifat etmesin. Hanımın müstesnâ! Muhakkak ki o, onlara isâbet eden ona isâbet edecektir. Muhakkak ki onlara vaad edilen zaman sabahtır.**[715] **Sabah yakın değil mi?'(81)**

Artık emrimiz gelince, (oranın) **üstünü altı kıldık ve üzerlerine balçıktan pişirilmiş, istif edilmiş taşlar yağdırdık.(82)**

Rabbinin indinde işâretlenmiştir. Ve onlar zâlimlerden uzak değillerdir.(83)

Ve Medyen'e kardeşleri Şuayb'ı (irsâl ettik)**. Dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan gayrı bir ilâh yoktur. Ve ölçüyü ve mîzanı noksanlaştırmayın. Muhakkak ki ben sizi hayır içinde görüyorum.**[716] **Ve muhakkak ki ben sizin üzerinize, ihâta eden bir günün azâbından korkuyorum.(84)**

---

[713] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قَالَ لَوْ اَنَّ لِی بِكُمْ قُوَّةً اَوْ اٰوِی اِلٰی رُكْنٍ شَدِيدٍ/(Lût) dedi ki: 'Benim için size karşı bir kuvvetim olsaydı veya şiddetli bir rükne dayanabilseydim.']'** Kuvvet burada 'bedensel kuvvet' veya 'tâbilerle elde edilen kuvvet' anlamındadır. Ve **'[رُكْنٍ شَدِيدٍ/veya şiddetli bir rükne]'** Mânâsı: Aşîretin koruyuculuğudur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 448. sayfa]

[714] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ/gecenin bir kıtasında]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Gecenin bir kısmında/diliminde" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 64. sayfa]

[715] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "**'[اِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ/Muhakkak ki onlara vaad edilen zaman sabahtır.]'** Bu cümle, yaklaşan emrin o geceye ne kadar da yakın olduğunu ifâde etmekte ve geri dönüp bakmayı nehyetmektedir. Mânâsı şudur: Muhakkak ki onlara vaad edilen azâbın vakti, hemen o gecenin bitiminde gelecek olan sabahtır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 668. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[716] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اِنِّی اَرٰیكُمْ بِخَيْرٍ/Muhakkak ki ben sizi hayır içinde görüyorum.]'** hakkında demiştir ki: "Yani dünyâ (malı)nın hayrı ve ziyneti." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 66. sayfa]

'Ve ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adalet ile ifâ edin. Ve insânların eşyâlarını eksiltmeyin ve Arz'da fesâd çıkararak taşkınlık etmeyin.'(85)

'Allah'ın bakiyyeti sizin için daha hayırlıdır, eğer mü'minler iseniz.[717] **Ve ben, sizin üzerinize bir muhâfız değilim.'(86)**

Dediler ki: 'Ey Şuayb! Babalarımızın ibâdet ettiklerini terketmemizi veya mallarımızda dilediğimizi fiil etmemizi sana namazın mı emrediyor? Muhakkak ki sen, elbette sen halîm ve raşîdsin.'(87)[718]

(Şuayb) **dedi ki: 'Ey kavmim! Gördünüz mü, eğer ben Rabbimden bir beyyine üzerinde isem ve beni Kendinden güzel bir rızık ile rızıklandırmışsa? Ve ben sizi kendinden nehyettiklerimde muhâlefet etmeyi murâd etmiyorum.**[719] **Ben gücümün yettiği kadar ıslâhtan başkasını murâd etmiyorum. Ve ben muvaffâk olamam, ancak Allah ile. O'na tevekkül ettim ve O'na inâbe ettim.'(88)**

'Ve ey kavmim! Bana olan şikâkınız size cürüm işletmesin[720] **ki Nûh kavmine veya Hûd kavmine veya Sâlih kavmine isâbet edenin misli size isâbet etmesin. Ve Lût kavmi sizden uzak değildir.'(89)**

'Ve Rabbinize istiğfâr edin, sonra O'na tevbe edin. Muhakkak ki Rabbim Rahîm'dir, Vedûd'tur.'(90)[721]

Dediler ki: 'Ey Şuayb, söylediklerinden çoğunu fıkhetmiyoruz ve muhakkak ki biz, elbette seni içimizde zayıf görüyoruz. Ve eğer aşîretin[722] **olmasaydı elbette seni recmederdik. Ve sen bizim üzerimize azîz değilsin.(91)**

---

[717] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[بَقِيَّتُ اللّٰهِ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ/Allah'ın bakiyyeti sizin için daha hayırlıdır, eğer mü'minler iseniz.]**' Rabbinizden nâil olduğunuz ihsân sizin için daha hayırlıdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 66. sayfa]

[718] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ/Muhakkak ki sen, elbette sen halîm ve raşîdsin.]**' Yani: Sen, kavminin içinde hilm ve rüşd ile vasıflanmışsın. Onlar şunu demek istiyorlar: 'Emrettiğin şey, senin durumunla ve âşina olunan hâlinle mutabık değildir." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 9. Cüz, 3478. sayfa]

[719] İmâm Şâtıbî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَمَا اُرِيدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ اِلٰى مَا اَنْهٰيكُمْ عَنْهُ/Ve ben sizi kendinden nehyettiklerimde muhâlefet etmeyi murâd etmiyorum.]**' Böylelikle âyet beyân etmiştir ki, kavlin/sözün fiile muhâlefet etmesi, kavlin yalan olduğunu gösterir." [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtıbî, el-Muvâfakât, 5. cilt, 269. sayfa]

[720] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِى/Bana olan şikâkınız size cürüm işletmesin]**' Mânâsı: Bana olan şikâkınız size günâh kesbettirmesin ve sizi cürüm yüklenmeye teşvîk etmesin. Şikâkınız yani: 'fiilen bana muhâlif olmanız' demektir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 452. sayfa]

[721] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle diyor: "'**[وَدُودٌ/Vedûd]**' Yani: Kendisine yönelen ve tevbe edene karşı muhabbet sâhibidir. O (سبحانه وتعالى), o kimseyi sever ve muhabbet eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 12. cilt, 64. sayfa]

[722] Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, der ki: "'**[رَهْطُكَ/Rahtın]**' Aşîretin. O, kavminin himâyesinde idi." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 197. sayfa]

(Şuayb) **dedi ki: 'Ey kavmim! Benim aşîretim sizin üzerinize Allah'tan daha mı azîzdir? Ve O'nu arkanıza atılmış** (bir şey) **ittihaz ettiniz. Muhakkak ki Rabbim, amel ettiklerinize Muhît'tir.(92)**

Ve ey kavmim, mekânetiniz üzere amel edin,[723] **muhakkak ki ben** (de) **amel edenim. Onu rezil eden azâbın kime geleceğini ve kimin o yalancı olduğunu yakında ilmedeceksiniz. Ve gözetin, muhakkak ki ben** (de) **sizinle beraber gözetleyiciyim.(93)**

Ve emrimiz gelince, Şuayb ve onunla beraber o îmân edenleri Bizden bir rahmet ile necât buyurduk. Ve o zulmedenleri bir sayha aldı da diyârlarında çökekalmışlar olarak sabahladılar.(94)

Sanki orada yaşamamışlardı. Dikkat edin! Medyen'e uzaklık olsun, Semûd uzaklaştığı gibi.(95)

Ve andolsun ki, Mûsâ'yı âyetlerimiz ve mübîn bir sultân[724] **ile irsâl ettik.(96)**[725]

Firavun ve onun ileri gelenlerine. Fakat onlar Firavun'un emrine tâbi oldular. Ve Firavun'un emri reşîd değildi.(97)[726]

Kıyâmet Günü, kavmine mukaddem olacak, böylece onları ateşe götürecektir.[727] **Ve vardıkları yer ne kötü bir yerdir!(98)**

Burada ve Kıyâmet Günü bir lânete tâbi tutuldular. Ne kötü bir destektir onlara verilen destek.(99)

İşte bu, karyelerin haberlerindendir. Onları senin üzerine kıssa ediyoruz. Onlardan kâim olan var ve hasad edilmiş olan var.(100)[728]

---

[723] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ/ve ey kavmim, mekânetiniz üzere amel edin]'** İmkânınız ve konumunuz üzere amel edin!" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 454. sayfa]

[724] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ/ve mübîn bir sultân]'** Yani: Beyyin/apaçık hüccet." Ve Kur'ân'da zikredilen tüm **'[وَسُلْطَانٍ/sultân]'** kelimeleri 'hüccet' anlamına gelmektedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 455. sayfa]

[725] Mü'min (Gafir) Suresi'nin 23. âyetiyle aynıdır

[726] İmâm Kâsımî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَمَا اَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ/Ve Firavun'un emri reşîd değildi.]'** Yani mürşid/irşâd edici değildi; veya rüşd sahibi değildi. Bilakis o ancak gayy/azgınlık ve dalâlet (sahibi) idi." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 9. Cüz, 3483. sayfa]

[727] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ/Kıyâmet Günü, kavmine mukaddem olacak]'** kavli hakkında demiştir ki: "Firavun, Kıyâmet Günü kavmine mukaddem olacak, onların önünde bulunacak, nihâyet onlarla birlikte ateşe yuvarlanacaktır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 68. sayfa]

[728] Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, demiştir ki: "**'[مِنْهَا قَائِمٌ/Onlardan kâim olan var]'** Mekânı görülen var. **'[وَحَصِيدٌ/ve hasad edilmiş olan var]'** Eseri/izi görülmeyen var." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 68. sayfa]

Ve onlara zulmetmedik ve lâkin onlar nefislerine zulmettiler. Böylece Rabbinin emri geldiğinde, Allah'ın dûnundan o duâ ettikleri ilâhları onlara bir şey sağlamadı. Ve onlara kayıptan gayrısını ziyâde etmediler.(101)

Ve işte Rabbinin yakalaması böyledir, karyeleri -ve onlar zulmetmektedirler- yakaladığında.[729] **Muhakkak ki O'nun yakalaması elîmdir, şiddetlidir.(102)**

Muhakkak ki bunda, Âhiret azâbından korkanlar için elbette bir âyet vardır. Bu, insanların onun için cem edileceği bir gündür. Ve bu, şâhidlik edilen bir gündür.(103)[730]

Ve onu tehir etmeyiz, sayılı bir ecel için müstesnâ.(104)

Gün gelince, O'nun izni olmadan bir nefis tekellüm edemez. Artık onlardan şakî olanlar var ve saîd olanlar var.(105)[731]

İmdi o şakî olanlara gelince, artık onlar ateştedirler. Onlar için orada şiddetli bir ses var ve zayıf bir ses var.(106)[732]

Orada muhalledlerdir, semâlar ve Arz devam ettikçe,[733] **Rabbinin dilemesi müstesnâ. Muhakkak ki Rabbin, murâd ettiğini fiil edendir.(107)**

---

[729] İbn Mâce (رحمه الله), Ebu Mûsâ el-Eş'arî (رضي الله عنه)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'ın şöyle buyurdu: "'**Muhakkak ki Allah, zâlime mühlet verir. Sonra onu yakalayınca,** (artık) **onu salıvermez.**' Sonra: **'وَكَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ اِذَا اَخَذَ الْقُرٰى وَهِىَ ظَالِمَةٌ/Ve işte Rabbinin yakalaması böyledir, karyeleri -ve onlar zulmetmektedirler- yakaladığında.]'** [Hûd Sûresi, 102. âyet] (âyetini) kırâat etti." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Yezid bin Mâce el-Kazvînî, Sünen-i İbn Mâce (4090.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i İbn Mâce'de hadis için: "Sahîhtir" demiştir.]

[730] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (عز وجل)'nin kavli: **'اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً/Muhakkak ki bunda, elbette bir âyet vardır]'** Elbette bir ibret vardır. **'ذٰلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌ لَهُ النَّاسُ/Bu, insanların onun için cem edileceği bir gündür.]'** Yani Kıyâmet Günü. **'وَذٰلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ/Ve bu, şâhidlik edilen bir gündür.]'** Yani: Ona semâ ve Arz ehli şâhidlik eder." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 199. sayfa]

[731] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'فَمِنْهُمْ شَقِىٌّ وَسَعِيدٌ/Artık onlardan şakî olanlar var ve saîd olanlar var.]' Şekâvet**: Belâ/İmtihan sebeplerinin kuvvetli olmasıdır. **Saadet** ise: Nimet sebeplerinin kuvvetli olmasıdır. Bu âyetin mânâsı Ehl-i Sünnet indinde şöyledir: Onların içerisinde önceden şekâvet işlemiş olan şakîler, ve önceden saadet işlemiş olan saîdler vardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 179. sayfa]

[732] Bu açıklamlar İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ/Onlar için orada zefîr var ve şehîk var]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "'**زَفِيرٌ/Zefîr]'** Şiddetli bir ses. **شَهِيقٌ/Şehîk]'** Zayıf bir ses" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 70. sayfa]

[733] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "'**خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ/Orada muhalledlerdir, semâlar ve Arz devam ettikçe]'** İbn Cerîr (رحمه الله) demiştir ki: 'Bir şeyi ebedî olarak devamlılık ile nitelemek istedikleri zaman: 'Bu, semâlar ve Arz devam ettiği sürece dâim olacaktır.' demek Arabların âdetinden idi. Aynı zamanda Arabların şöyle bir tâbirleri daha vardı: 'Gece ve gündüz peşpeşe geldiği sürece o bâki kalacaktır.' Onlar bu ifade ile: 'Ebedîyen kalacaktır' demek istiyorlardı. Allah (سبحانه وتعالى) onlara, aralarında mârûf olan lisân ile hitâb etmiş ve şöyle buyurmuştur: **'خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ/Orada muhalledlerdir, semâlar ve Arz devam ettikçe]'**" [İbn Cerîr'in sözü burada bitti]

Ve o saîd olanlara gelince, artık Cennet'tedir(ler)**, orada muhalledlerdir, semâlar ve Arz devam ettikçe, Rabbinin dilemesi müstesnâ. Kesintisiz bir vergidir.(108)**[734]

Öyleyse bunların ibâdet ettiklerinden kuşku içinde olma. Onlar -daha önceden babalarının ibâdet ettiği gibi hâric- ibâdet etmezler. Ve muhakkak ki Biz, elbette onlara nasîblerini noksansız îfâ edeceğiz.(109)

Ve andolsun ki, Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik de onda ihtilâf edildi. Ve Rabbinden bir kelime geçmemiş olsaydı, elbette aralarında kazâ edilirdi. Ve muhakkak ki onlar, elbette ondan kuşkulu bir şekk içindedirler.(110)[735]

Ve muhakkak ki her birine amellerini Rabbin elbette îfâ edecektir. Muhakkak ki O, amel ettiklerinize Habîr'dir.(111)

Artık emrolunduğun gibi istikâmetli ol ve beraberindeki tevbe edenler (de)**. Ve tuğyân etmeyin.**[736] **Muhakkak ki O, amel ettiklerinize Basîr'dir.(112)**

Ve o zulmedenlere rükûn etmeyin.[737] **Yoksa size ateş temâs eder. Ve sizin için Allah'ın dûnundan evliyâ yoktur. Sonra size nusret edilmez.(113)**

Ve namazı, gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın saatlerde ikâme et.[738]

Derim ki: **'[دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ/Semâlar ve Arz devam ettikçe]'** kavli ile murâd olunan şey muhtemelen bugünkü semâlar ve Arz değil de onların cinsidir. Çünkü muhakkak ki Âhiret âleminde tebdîl olunmuş/değiştirilmiş semâlar ve Arz olacaktır. Nitekim Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmuştur: **'[يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوَاتُ/Arz'ın başka bir Arz'a tebdîl edildiği gün.]'**" [İbrâhîm Sûresi, 48. âyet]." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hûd Sûresi, 107. âyetin tefsîrinde]

[734] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[عَطَاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ/Kesintisiz bir vergidir.]'** Yani: Allah'ın onlara bahşettiği mukîm/kalıcı nimetler ve yüksek lezzet şüphesiz ki dâimîdir, süreklidir, ve herhangi bir vakitte kesilmeyecektir. Kerîm Allah'tan fazlını dileriz." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 450. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

[735] Fussilet Suresi'nin 45. ayetiyle aynıdır

[736] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَاسْتَقِمْ كَمَا اُمِرْتَ/Artık emrolunduğun gibi istikâmetli ol]'** İslâm üzere ol. **'[وَمَنْ تَابَ مَعَكَ/ve beraberindeki tevbe edenler** (de)**.]'** Yani: Mü'minler, onlar ki şirkten tevbe etmişlerdir. **'[وَلَا تَطْغَوْا/Ve tuğyân etmeyin.]'** ki İslam'dan rücû etmeyesiniz/dönmeyesiniz!" [Ebî AbdİllahMuhammed ibn AbdİllahibnEbîZemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 312. sayfa]

[737] meyletmeyin, yönelmeyin, dayanmayın

[738] İmâm el-Kassâb (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ الَّيْلِ اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّاٰتِ/Ve namazı, gündüzün iki tarafında ve geceden gündüze yakın saatlerde ikâme et. Muhakkak ki haseneler, kötülükleri giderir.]'** kavli, beş vakit namazın hatâları sildiğine delâlet etmektedir. Nitekim Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur: **'Beş vakit namazın misâli, sizden birinin evinin önünde akan ve onun içinde her gün beş defa yıkandığı bir nehir gibidir. Böyle birinde hiç kirden bir iz kalır mı?'** [Buhârî ve İmâm Ahmed tahric etmiştir] **'[طَرَفَيِ النَّهَارِ/gündüzün iki tarafında]'** Sabah ve ikindi (namazları). **'[وَزُلَفًا مِنَ الَّيْلِ/ve geceden gündüze yakın saatlerde]'** Akşam ve yatsı (namazları). Ve bu mevzuda sonra şöyle buyurmuştur: **'[اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ/Güneşin kaymasından gecenin kararmasına kadar namazı ikâme et]'** Ve bu öğlen (namazı)dır. **'[اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ/gecenin kararmasına kadar]'** İkindi, akşam ve yatsı namazları bu kavlin medlûlüne dâhil olmuştur. Sonra buyurur ki: **'[اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا/ve fecrin Kur'ân'ı**(nı da)**. Muhakkak ki fecrin Kur'ân'ı müşâhede olunandır.]'** [İsrâ Sûresi, 78. âyet] İşte bunlar beş (vakit) namazın Kur'ân'da zikridir." [Ebu

Muhakkak ki haseneler, kötülükleri giderir.[739] **Bu, zikredenler için bir zikrâdır.(114)**[740]

Ve sabret. Çünkü muhakkak ki Allah, muhsinlerin ecrini zâyi etmez.(115)

O halde sizden önceki asırlardan bakiyye sâhibleri,[741] **Arz'da fesâdtan -onlardan necât buyurduklarımızdan azı müstesnâ- nehyeden olsalardı! Ve o zulmedenler, içinde bulundukları refâha ittibâ ettiler ve mücrimler oldular.(116)**

Ve senin Rabbin karyeleri -ve onun ehli ıslâh ediciler iken- bir zulüm ile helâk eder olmadı.(117)

Ve eğer Rabbin dileseydi, elbette insânları bir ümmet kılardı. Ve ihtilâf edenler zâil olmayacaklardır.(118)

Rabbinin merhamet ettiği kimseler müstesnâ![742] **Ve bunun için onları halk etti. Ve Rabbinin kelimesi tamam olmuştur: 'Elbette Cehennem'i tümüyle cinler ve insânlardan dolduracağım.'(119)**

Ve kendisiyle senin gönlünü tesbit edeceğimiz resûllerin haberlerinden hepsini senin üzerine kıssa ediyoruz.[743] **Ve bunda sana hakk gelmiştir ve mü'minlere bir mev'ize ve**

Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 1. cilt, 606. sayfa]

739 İmâm İbn Ebi Şeybe (رحمه الله), AbdUllah ibn Mes'ud (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bir adam Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e geldi ve dedi ki: 'Ben Medîne'nin kenarında oturan bir kadını elledim; ona temas ettim ama kendisiyle ilişkiye girmedim. İşte ben buyum. Şimdi benim hakkımda dilediğini kazâ et!' Bunun üzerine Ömer ona dedi ki: 'Andolsun ki, eğer sen kendini örtmüş olsaydın, Allah da seni örterdi!' Nebî (عليه السلام) ise herhangi bir cevâb vermedi. Bunun üzerine adam kalkıp gitti. Derken Nebî, arkasından bir adam göndererek onu çağırdı ve ona şu âyeti tilâvet etti: '**[وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ الَّيۡلِ اِنَّ الۡحَسَنٰتِ يُذۡهِبۡنَ السَّيِّاٰتِ/Ve namazı, gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın saatlerde ikâme et. Muhakkak ki haseneler, kötülükleri giderir.]**' Bunun üzerine kavimden bir adam dedi ki: 'Bu sadece ona mı mahsûs, ey Allah'ın Resûlu?' Buyurdu ki: '**Bilakis bu, insânların umûmu içindir.**'" [Ebu Bekr Abdİllah ibn Muhammed ibn Ebi Şeybe, Müsnedu İbn Ebi Şeybe, 1. cilt, 131. Sayfa (173.)]

740 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**[ذٰلِكَ ذِكۡرٰى لِلذّٰاكِرِينَ/Bu, zikredenler için bir zikrâdır.]**' Yani: Bu, öğüt alanlar için bir öğüttür." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 466. sayfa]

741 İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[أُولُوا بَقِيَّةٍ/Bakiyye sâhibleri]**' Yani taat ve dîn ve akıl ve basîret ashâbı." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hud Suresi, 116. âyetin tefsirinde]

742 Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) diyor ki: "Allah (سبحانه وتعالى), cemaat ve itilâfı/uzlaşmayı emretmiş, fırkalaşma ve ihtilâftan nehyetmiş, rahmet ehlinin ihtilâf etmediklerini haber vermiş ve şöyle buyurmuştur: '**[وَلَا يَزَالُونَ مُخۡتَلِفِينَ اِلَّا مَنۡ رَحِمَ رَبُّكَ/Ve ihtilâf edenler zâil olmayacaklardır. Rabbinin merhamet ettiği kimseler müstesnâ!]**' [Hud Suresi, 118.-119. âyetler] Bunun için, Resûl (صلى الله عليه وسلم)'e en çok tâbi olan insanlar, Sünnet'e müntesib tâifelerin hepsi içerisinde, ihtilâfa en az düşen kimselerdir. Sünnet'e yakın olan herkes, mut'ezile ve râfıza gibi Sünnet'ten uzak olan kimselerden daha az ihtilâflı olur. Mu'tezilîlerin ve rafızîlerin en ihtilâflı taifeler olduklarını görürsün. Felsefecilerin ihtilâfı ise sayılabilecek gibi değildir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 9. cilt, 230. sayfa]

743 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**[وَكُلًّا نَّقُصُّ عَلَيۡكَ مِنۡ اَنۢبَاۤءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَ/Ve kendisiyle**

bir zikrâ.(120)[744]

Ve o îmân etmeyenlere de ki: 'Mekânetiniz üzere amellerinizi edin, muhakkak ki biz (de) **amel ediyoruz.'(121)**[745]

'Ve bekleyin, muhakkak ki biz (de) **bekleyeceğiz.'(122)**

Ve semâlar ve Arz'ın gaybı Allah'ındır. Ve bütün işler O'na rücû ettirilir. Öyleyse O'na ibâdet et ve O'na tevekkül et. Ve Rabbin amel ettiklerinizden gâfil değildir.(123)

---

senin gönlünü tesbit edeceğimiz resûllerin haberlerinden hepsini senin üzerine kıssa ediyoruz.]' Mânâsı: Gönlünü onlarla sâbit kılmak için, resûllerin haberlerinden ihtiyaç duyduğun her şeyi sana kıssa ediyoruz/anlatıyoruz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 469. sayfa]

[744] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ/ve mü'minlere bir mev'ize ve bir zikrâ.]'** Yani ümmetleri helâk eden şeylere karşı tedbîr almaları için bir ibret; dîn edinmeleri vacîb olan sırâtı hatırlatmak; onu yol ve sîret edinmektir." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 9. Cüz, 3500. sayfa]

[745] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَامِلُونَ/Ve o îmân etmeyenlere de ki: 'Mekânetiniz üzere amellerinizi edin, muhakkak ki biz** (de) **amel ediyoruz.]'** Âyetin mânâsı: O, daha önce beyân ettiğimiz üzerine tehdît ve vaîdtir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 2. cilt, 469. sayfa]

12. YÛSUF SÛRESİ (111 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Râ. Bunlar, mübîn[746] Kitâb'ın âyetleridir.(1)[747]

Muhakkak ki Biz, onu Arabça bir Kur'ân olarak inzâl ettik. Umulur ki siz akledersiniz.(2)[748]

Biz sana bu Kur'ân'ı vahyetmemiz ile sana kıssaların en güzelini kıssa edeceğiz. Ve oysa ondan önce sen elbette gâfillerden idin.(3)

Hani Yûsuf, babasına demişti ki: 'Ey Babacığım! Muhakkak ki ben, onbir yıldız ve güneş ve ayı gördüm. Onları bana secde ediyorlar gördüm.(4)

(Babası) **dedi ki: 'Ey oğulcuğum, rüyânı kardeşlerine kıssa etme, o zaman senin için bir tuzak hazırlarlar. Muhakkak ki şeytân insan için mübîn bir düşmandır.'(5)[749]**

Ve işte böyle Rabbin seni seçecek ve hâdiselerin tevîlini sana tâlim edecek[750] ve senin üzerine ve Yâkûb ailesi üzerine nimetini tamamlayacak, onu daha önce babaların İbrâhîm ve İshâk üzerine tamamladığı gibi. Muhakkak ki Rabbin Alîm'dir, Hakîm'dir.(6)

Andolsun ki, Yûsuf ve kardeşlerinde suâl edenler için âyetler vardır.(7)

---

[746] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[الْمُبِينِ/mübîn]'** Mânâsı: Helâlını ve harâmını beyân eder." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 6. sayfa]

[747] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[الر تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ/Elif, Lâm, Râ. Bunlar, Kitâb'ın âyetleridir]'** Yani: Bu Kur'ân'ın ayetleri." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 315. sayfa]

[748] İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "**'[قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ/onu Arabî bir Kur'ân olarak. Umulur ki siz akledersiniz.]'** Yani: Mânâlarını ilmetneniz ve içindekileri fehmetmeniz/anlamanız için onu sizin dilinizde inzâl ettik." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 211. sayfa]

[749] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[اِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ/Muhakkak ki şeytân insan için mübîn bir düşmandır.]'** Ve mânâsı: Şüphesiz ki şeytân, bunu onlara süslü gösterir ve düşmanlığından -kadîm/eski düşmanlığından- dolayı onları buna teşvik eder." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 8. sayfa]

[750] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَاْوِيلِ الْاَحَادِيثِ/ve hâdiselerin tevîlini sana tâlim edecek]'** Burada murâd olunan rüyâ tâbiridir. Bu, te'vîl olarak tesmiye olunmuştur. Çünkü o, uykusunda gördüğü şey üzere durumunu te'vîl etmektedir/yorumlamaktadır. Te'vîl, durumun âkibetine dâir yorum getirmektir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 214. sayfa]

Hani (kardeşleri) **demişlerdi ki: 'Elbette Yûsuf ve kardeşi babamıza bizden daha muhabbetlilerdir. Ve biz bir topluluğuz.**[751] **Muhakkak ki babamız, elbette mübîn bir dalâlet içindedir.'(8)**

'Yûsuf'u katledin veya onu bir yere atın, babanızın teveccühü size kalsın. Ve ondan sonra sâlih bir kavim olursunuz.'(9)

Onlardan bir söyleyici dedi ki: 'Yûsuf'u katletmeyin ve onu bir kuyunun dibine ilkâ edin, bazı kervanlar onu alsın, eğer fâiller iseniz!'(10)

(Babalarına) **dediler ki: 'Ey babamız! Sana ne oluyor, Yûsuf hakkında bizden emîn olmuyorsun? Ve muhakkak ki biz, onun için nasîhat edicileriz.'(11)**

'Yarın onu bizimle irsâl et, gezsin ve oynasın. Ve muhakkak ki biz onu elbette muhâfaza edicileriz.'(12)

(Babaları) **dedi ki: 'Muhakkak ki ben, onunla gitmenize elbette hüzünlenirim. Ve korkarım ki -ve siz ondan gâfil olduğunuzda- kurt onu yer.'(13)**

Dediler ki: 'Eğer kurt -ve biz bir topluluk iken- onu yerse, muhakkak ki biz o zaman elbette hüsrâna uğrayanlar oluruz.'(14)

Nihâyet vaktâ ki onunla gittiler ve onu kuyunun dibine bırakmaya icmâ ettiler. Ve ona vahyettik ki: 'Elbette sen onlara bu işlerini -ve onlar şuurunda değillerken- haber vereceksin.(15)[752]

Ve akşamleyin ağlayarak babalarına geldiler.(16)

Dediler ki: 'Ey babamız! Muhakkak ki biz müsâbaka etmek için gitmiş ve Yûsuf'u metâmızın indinde bırakmıştık. Fakat kurt onu yemiş. Ve sen bize îmân edeci değilsin,[753] **velev ki sâdıklar olsak.'(17)**

---

[751] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'**[اَحَبُّ اِلٰی اَبِینَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ/babamıza bizden daha muhabbetlilerdir. Ve biz bir topluluğuz.]**' Yani: Biz bir cemaat/topluluk olduğumuz hâlde. Bu iki kardeş, nasıl olur da bir cemaatten daha muhabbetli/sevgili addedilebilir?" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûsuf Suresi, 8. âyetin tefsirinde]

[752] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[وَاَوْحَیْنَا اِلَیْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا یَشْعُرُونَ/Ve ona vahyettik ki: 'Elbette sen onlara bu işlerini haber vereceksin. Ve onlar şuurunda değillerdir.]**' hakkında demiştir ki: "Allah, derin bir kuyu içerisine atılmış olan Yûsuf'a, kendisine yapmış oldukları şeyi onlara haber vereceğini vahyetmiştir. Ve onlar ise bu vahyin şuurunda değildiler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 81. Sayfa]

[753] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**[وَمَا اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا/Ve sen bize îmân edeci değilsin]**' Yani: Sen bizi tasdîk edecek değilsin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 15. sayfa]

Ve gömleğinin üzerinde yalancı bir kan ile geldiler. Dedi ki: 'Bilakis nefisleriniz sizi bir işe sürüklemiş. Artık (bana gereken) **güzel bir sabırdır. Ve vasf ettikleriniz üzerine istiâne dilenilecek Allah'tır.(18)**[754]

Ve bir kervan geldi ve sucularını irsâl ettiler. Böylece kovasını (kuyuya) **saldı. Dedi ki: 'Ey Büşrâ! Bu bir oğlandır.' Ve onu bir ticâret malı olarak sakladılar. Ve Allah amel ettiklerini ilmedendir.(19)**

Ve onu ucuz bir fiyata, sayılı dirheme sattılar. Ve onlar onun hakkında değer vermeyenlerden oldular.(20)

Ve Mısır'dan onu o satın alan, hanımına dedi ki: 'Ona kalacağı yerinde ikrâm et. Belki bize menfaat eder veya onu evlâd ittihaz ederiz.' Ve işte böylece Yûsuf'u Arz'da -ve ona hâdiselerin tevîlinden tâlim etmemiz için- temkîn ettik.[755] **Ve Allah, emrinin üzerine gâlibtir ve lâkin insanların ekserîsi ilmetmezler.(21)**

Ve şiddetliliğine ulaştığında,[756] **ona hüküm ve ilim verdik. Ve muhsinlere işte böyle karşılık veririz.(22)**

Ve o evinde olan (kadın) **onun nefsinden murâd almak istedi ve kapıları sımsıkı kilitledi. Ve dedi ki: 'Haydi gel!'** (Yûsuf) **dedi ki: 'MaâzAllah, muhakkak ki o rabbimdir, kalacağım yeri güzel tutmuştur.**[757] **Muhakkak ki o, zâlimler felâh bulmazlar.(23)**

Ve andolsun ki, (kadın) **onu arzulamıştı ve** (Yûsuf da) **onu arzulamıştı, eğer Rabbinin burhânını görmüş olmasaydı. İşte böyle, kötülüğü ve fuhşiyyâtı ondan uzaklaştırmak için** (burhânımızı gösterdik)**. Muhakkak ki o, muhlis kullarımızdandı.(24)**

---

[754] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir: "**'[وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُوْنَ/Ve vasf ettikleriniz üzerine istiâne dilenilecek Allah'tır.]'** Yani: Yalanlarınıza karşı (istiâne/yardım dilenilecek Allah'tır)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 81. sayfa]

[755] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْاَرْضِ/Ve işte böylece Yûsuf'u Arz'da temkîn ettik]'** Yani: Onu Mısır toprağında temkîn ettik/yerleştirdik. Yani onu katledilmekten kurtarmak ve derin kuyudan çıkarmak sûreti ile Yûsuf'u Arz'da temkîn ettik ve onu hazînelerin üzerine sorumlu kıldık." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 226. sayfa]

[756] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَلَمَّا بَلَغَ/Ve ulaştığında]'** Yani: Yûsuf (عليه السلام). **'[اَشُدَّهُ/şiddetliliğine]'** Yani: Aklı kemâle ulaştığında ve hilkati/yaratılışı tamamlandığında." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûsuf Suresi, 22. âyetin tefsirinde]

[757] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[مَعَاذَ اللّٰهِ/MaâzAllah]'** Yani: Allah'a istiâze ederim/sığınırım." Devamla İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "**'[اِنَّهُ رَبِّى/muhakkak ki o rabbimdir]'** Burada o: 'Zevcin Kıtfîr benim efendimdir.' demeyi murâd etmektedir**. '[اَحْسَنَ مَثْوَاىَ/kalacağım yeri güzel tutmuştur]'** Yani: O benim menzilimi keremli tutmuştur. Müfessirlerin çoğunun kavli bu cihettedir.

Şöyle de denilmiştir: **'[اِنَّهُ رَبِّى/muhakkak ki o, rabbimdir]'** kavlinde geçen **'[ه/hu]'** zamîri Allah (سبحانه وتعالى)'ya râcidir. Bundan murâd olunan şudur: Şüphesiz ki Allah (سبحانه وتعالى) benim rabbimdir ve O, kalacağım yeri güzel tutmuştur. Yani Allah (سبحانه وتعالى) bana yurt vermiş ve O bana derin kuyu belâsından/sınavından kurtulmayı nasip etmiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 228. sayfa]

Ve kapıya koşuştular ve (kadın) **onun gömleğini arkadan yırttı. Ve seyyidine kapının yanında rastladılar.** (Kadın) **dedi ki: 'Ehline bir kötülük murâd edenin cezâsı, zindana atılmak veya elîm bir azâbtan başka nedir?'(25)**

(Yûsuf) **dedi ki: 'O nefsimden murâd almak istedi.' Ve** (kadının) **ehlinden bir şâhid şöyle şâhidlik etti: 'Eğer gömleği önden yırtılmış ise o takdirde** (kadın) **doğru söylemiştir ve o yalancılardandır.'(26)**

'Ve eğer gömleği arkadan yırtılmış ise o vakit (kadın) **yalan söylemiştir. Ve o sâdıklardandır.'(27)**

Bunun üzerine onun gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce, dedi ki: 'Muhakkak ki o sizin hilenizdendir. Muhakkak ki sizin hileniz azîmdir.'(28)

'Yûsuf! Sen bundan îrâz et. Ve sen (ey kadın) **istiğfâr et! Muhakkak ki sen hatâ edenlerden oldun.'(29)**

Ve şehirdeki kadınlar dediler ki: 'Azîzin hanımı gencin nefsinden murâd almak istemiş. Muhabbet kalbinin zarına işlemiş. Muhakkak ki biz, elbette onu mübîn bir dalâlette görüyoruz.'(30)

O vakit (kadın) **onların dedikodularını işitince, onlara** (dâvetçi) **irsâl etti ve onlar için yaslanılacak yer hazırladı ve onlardan her birine bir bıçak verdi ve** (Yûsuf'a) **dedi ki: 'Onların karşılarına çık!' Böylece** (kadınlar) **onu görünce, onu büyüttüler ve ellerini kestiler ve dediler ki: 'Allah için hâşa,**[758] **bu bir beşer değildir. Bu, kerîm bir melekten başkası değildir.'(31)**

(Kadın) **dedi ki: 'İşte bu, beni hakkında o levmettiğinizdir. Ve andolsun ki, ben onun nefsinden murâd almak istedim de o sakındı. Ve eğer benim ona emrettiğimi fiil etmezse, elbette zindana atılacak ve elbette küçük düşürülenlerden olacaktır.'(32)**[759]

(Yûsuf) **dedi ki: 'Rabbim! Zindan bana, beni kendisine dâvet ettiklerinden daha muhabbetlidir. Ve eğer benden onların hilelerini uzaklaştırmazsan, onlara eğilim gösterir ve câhillerden olurum.'(33)**

Böylece Rabbi ona icâbet buyurdu da ondan onların tuzaklarını uzaklaştırdı. Muhakkak ki O, O'dur Semî, Alîm.(34)

---

[758] Âdem ibn İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: "**'[حَاشَ لِلّٰهِ/Allah için hâşa]'** kavli hakkında demiştir ki: "Allah'a istiâze ederiz/sığınırız." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 275. sayfa]

[759] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ/ve elbette küçük düşürülenlerden olacaktır]**' Yani: zelîllerden (olacaktır)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 324. sayfa]

Sonra âyetleri görmelerinin ardından, mutlaka bir süreye kadar onu zindana atmak onlara uygun geldi.(35)[760]

Ve onunla beraber zindana iki genç dâhil oldu. İkisinden biri dedi ki: 'Muhakkak ki ben (rüyâmda) **şarâb sıktığımı gördüm.' Ve diğeri dedi ki: 'Muhakkak ki ben** (rüyâmda) **başımın fevkinde bir ekmek taşıdığımı gördüm, ondan kuşlar yiyor. Bize bunun tevîlini bildir. Muhakkak ki biz, seni muhsinlerden görüyoruz.'(36)**

(Yûsuf) **dedi ki: 'Onunla rızıklandırıldığınız yemek size gelmez ki, ben o size gelmeden onun tevîlini size bildirmiş olmayayım. Bu Rabbimin bana tâlim ettiğindendir. Muhakkak ki ben, Allah'a îmân etmeyen bir kavmin milletini terkettim. Ve onlar Âhiret'e** (de) **kâfirlerdir onlar.'(37)**

'Ve ben babalarım İbrâhîm ve İshâk ve Yâkûb'un milletine ittibâ ettim. Bizim için Allah'a bir şey şirk koşmamız olamaz. Bu, Allah'ın bizim üzerimize fazlındandır ve insanların üzerine. Ve lâkin insanların ekserîsi şükretmezler.'(38)

'Ey benim zindan arkadaşlarım! Müteferrik rabbler mi hayırlıdır, yoksa Vâhid,[761] **Kahhâr**[762] **Allah mı?'(39)**[763]

'O'nun dûnundan ibâdet ettikleriniz, ancak sizin ve babalarınızın tesmiye ettiği isimlerdir. Allah, onlar hakkında bir sultân inzâl etmemiştir.[764] **Hüküm Allah'tan**

---

[760] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[ثُمَّ بَدَا لَهُمْ/Sonra onlara uygun geldi]'** Yani: Onlara zâhir oldu. **'[مِنْ بَعْدِ مَا رَاَوُا الْاٰيَاتِ/âyetleri görmelerinin ardından]'** Bu âyetler, gömleğin yırtılması, gencin sözü, kadınların bıçaklarla ellerini kesmeleri ve onun cemâlinden bir nebzeyi temâşâ etmeleri netîcesinde akıllarının gitmesidir. **'[لَيَسْجُنُنَّهُ حَتّٰى حِينٍ/mutlaka bir süreye kadar onu zindana atmak]'** kavli, yani: 'Bir müddete kadar onu habsetmek' mânâsına gelmektedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 29. sayfa]

[761] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[الواحد الأحد/el-Vâhid, el-Ehad]'** O (سبحانه وتعالى), O ki kemâlâtın tümüyle tevhîd edilendir. Kemâlin, celâlin, cemâlin, hamdin, hikmetin, rahmetin ve başka kemâl sıfatların tümünde tektir. Bu itibarla bu sıfatlarda O'nun ne eşi ne benzeri ve ne de dengi vardır. Bu asla mümkün değildir. Bu itibarla O (سبحانه وتعالى) hayâtında, kayyumiyyetinde, ilminde, kudretinde, azametinde, celâlinde, cemâlinde, hamdinde, hikmetinde, rahmetinde ve bundan gayrı sıfatlarında el-Ehad'tır, tektir. O bu sıfatlardan her sıfatta kemâlin had safhasıyla vasfedilmiştir. Böyleyken kula düşen, Allah'ın mutlak kemâlini itiraf ederek, aklıyla, kavliyle ve ameliyle O (عز وجل)'yi tevhîd etmesi, vahdâniyyetinde ve ibâdet çeşitlerinde O'nu tek kılmasıdır." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 5. cilt, 486. sayfa]

[762] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[القاهر/el-Kâhir]'** Yarattıklarını kudretine boyun eğdiren ve onları Kendisine ibâdet ettiren, onlar üzerinde yücelik sahibi olandır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 7. cilt, 103. sayfa]

[763] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[ءَاَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ/Müteferrik rabbler mi]'** Yani: Allah'ın dûnundan o ibâdet ettiğiniz küçük ve büyük ve orta (boy) putlar.' **[خَيْرٌ اَمِ اللّٰهُ/hayırlıdır, yoksa Allah mı?]'** Yani: Şüphesiz, Allah onlardan hayırlıdır." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 326. sayfa]

[764] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[اِلَّا اَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا اَنْتُمْ وَاٰبَاؤُكُمْ/ancak sizin ve babalarınızın tesmiye ettiği isimlerdir]'** Yani: Bu putlar, mânâdan yoksun mücerred isimlerdir. Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ/Allah, onlar hakkında bir sultân inzâl etmemiştir.]'** Yani: Bir Hüccet inzâl etmemiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî,

başkasının değildir. O'ndan başkasına ibâdet etmemenizi emretmiştir.[765] **Bu, kayyim Dîn'dir. Ve lâkin insanların ekserîsi ilmetmezler.'(40)**[766]

'Ey zindan arkadaşlarım! (Rüyâlarınıza) **gelince, biriniz böylece rabbine içki sunacak**[767] **ve diğerine gelince, böylece asılacak da kuşlar başından yiyecektir. O hakkında fetvâ istediğiniz emir kazâ edilmiştir.'(41)**

Ve ikisinden necâta ereceğini o zannettiğine dedi ki: 'Beni rabbinin indinde zikret.'[768] **Fakat rabbisine zikretmeyi ona şeytân unutturdu, bu yüzden birkaç sene zindanda kaldı.(42)**

Ve melik dedi ki: 'Muhakkak ki ben, (rüyâmda) **yedi semîz inek görüyorum, onları yedi arık** (inek) **yiyor ve yedi yeşil sümbül**[769] **ve diğerleri kuru. Ey ileri gelenler! Rüyâm hakkında bana fetvâ verin, eğer rüyâ tâbir ediyor iseniz.(43)**

Dediler ki: 'Karmakarışık düşler. Ve biz düşlerin tâbirini ilmedenler değiliz.'(44)

Ve o ikisinden necâta eren, nice zaman sonra hatırladı. 'Ben size onun tâbirini bildiririm, öyleyse beni (zindana) **irsâl edin.' dedi.(45)**

'Yûsuf, ey sıddık![770] **Bize: 'Yedi semîz inek, onları yedi arık** (inek) **yiyor ve yedi yeşil sümbül ve diğerleri kuru.' hakkında fetvâ ver. Umarım ki insanlara** (senin tâbirin ile) **rücû ederim. Umulur ki onlar ilmederler.'(46)**

Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 32. sayfa]

[765] İmâm Taberî (رحمه الله) ceyyid bir sened ile Ebu Âliye (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُوا اِلَّا اِيَّاهُ/Hüküm Allah'tan başkasının değildir. O'ndan başkasına ibâdet etmemenizi emretmiştir.]'** hakkında demiştir ki: "Dînin esası şerîki/ortağı olmayan tek Allah'a ihlâs üzerinedir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 88. sayfa]

[766] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[ذٰلِكَ/Bu]'** Yani: Allah'ın azâmetinin kemâline delâlet eden 'Tevhîd'. Öyle ki O'ndan gayrı, O'na müşâreket/ortaklık edemez. **'[الدِّينُ الْقَيِّمُ/kayyim Dîn'dir]'** Yani: Hakk, müstakîm/dosdoğru, sâbit Dîn'dir. **'[وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ/Ve lâkin insanların ekserîsi ilmetmezler.]'** Yani: Cehâletlerinden dolayı ilmetmezler. İşte bunun için onların çoğu müşrik olmuştur." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 9. Cüz, 3542. sayfa]

[767] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[فَيَسْقِى رَبَّهُ خَمْرًا/böylece rabbine içki sunacak]'** Yani: Hizmet etmekte olduğu efendisine içki sunacak ve bu da onun hapisten çıkmasını gerektirecektir." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 460. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

[768] Âdem ibn Ebu İyâs (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اذْكُرْنِى عِنْدَ رَبِّكَ/Beni rabbinin indinde zikret.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Bu sözü, zindan arkadaşlarından, kurtulacak olana söylemiştir. Yûsuf (عليه السلام) şöyle diyordu: 'Beni melikin indinde zikret/an!'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 88. sayfa]

[769] başak

[770] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[يُوسُفُ اَيُّهَا الصِّدِّيقُ/Yûsuf, ey sıddık!]'** Yani: Sözlerinde ve fiillerinde sadâkati çok olan!" [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 461. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

Dedi ki: 'Yedi sene âdetiniz üzere zirâat yapın. Artık hasat ettiğinizi -yiyeceğinizden biraz müstesnâ- böylece sümbülünde bırakın.'(47)

'Sonra bunun ardından yedi şiddetli (sene) **gelecek. Onlar için takdîm ettiğinizi -saklıyacağınızdan biraz hâric- yerler.'(48)**

'Sonra bunun ardından bir yıl gelecektir, insanlar onda bol yağmura kavuşturulacak ve onda (mahsülleri) **sıkacaklar.'(49)**

Ve melik dedi ki: 'Onu bana getirin.' Bunun üzerine irsâl edilen ona gelince, (Yûsuf) **dedi ki: 'Rabbine rücû et**[771] **de ellerini o kesen kadınların hâli neydi ona suâl et.**[772] **Muhakkak ki Rabbim, onların tuzaklarına ilmedendir.'(50)**

(Melik) **dedi ki: 'Yûsuf'un nefsinden murâd almak istediğinizde, sizin durumunuz neydi?'** (Kadınlar) **dediler ki: 'Allah için hâşa, biz onun aleyhinde bir kötülük ilmetmiyoruz.' Azîz'in hanımı dedi ki: 'Şimdi hakk ortaya çıktı. Ben onun nefsinden murâd almak istedim. Ve muhakkak ki o sâdıklardandır.'(51)**

(Yûsuf dedi ki:) **'Bu, benim ona gıyâbında ihânet etmediğimi ve Allah'ın hâinlerin tuzaklarını hidâyete erdirmeyeceğini ilmetmesi içindir.'(52)**

'Ve ben nefsimi temize çıkarmam. Muhakkak ki nefis elbette kötülüğü emredendir, Rabbimin merhamet ettiği müstesnâ. Muhakkak ki Rabbim Gafûr'dur, Rahîm'dir.'(53)

Ve melik dedi ki: 'Onu bana getirin, onu nefsime tahsîs edeyim.'[773] **Bunun üzerine onunla kelâm edince, dedi ki: 'Muhakkak sen bugün indimizde**[774] **temkîn sâhibi,**[775] **emînsin.'(54)**

Dedi ki: 'Beni Arz'ın hazineleri üzerine kıl.[776] **Muhakkak ki ben muhâfaza edenim, ilmedenim.'(55)**[777]

---

[771] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[ارْجِعْ اِلٰى رَبِّكَ/Rabbine rücû et]'** Yani: Seyyidin/efendin melike." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 248. sayfa]

[772] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[ارْجِعْ اِلٰى رَبِّكَ فَسْئَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ/Rabbine rücû et de kadınların durumu neydi ona suâl et]'** kavli hakkında demiştir ki: "Allah'ın Nebîsi (عليه السلام), kendisi için bir masumiyet delîli tebeyyün edinceye dek zindandan çıkmak istememiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 91. sayfa]

[773] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِى بِهٖ اَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِى/Ve melik dedi ki: 'Onu bana getirin, onu nefsime tahsîs edeyim.']'** Mânâsı: Onu kendime hâs/özel kılayım. Benim hâricimde kimse onu kendine tahsîs etmesin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 40. sayfa]

[774] Bu açıklama Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) aittir, der ki: "**'[لَدَيْنَا/ledeynâ]'** Yani: indimizde." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 463. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

[775] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "**'[مَكِينٌ/temkîn sâhibi]'** Mânâsı: Konum ve emânet/güvenilirlik sâhibi." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 701. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve işte böylece Arz'da Yûsuf'u temkîn ettik.[778] **Orada dilediği yerde oturabiliyordu. Rahmetimizi dilediğimize nasîb ederiz. Ve muhsinlerin ecrini zâyi etmeyiz.(56)**

Ve elbette Âhiret ecri, o îmân edenler ve takvâ eder olanlar için daha hayırlıdır.(57)

Ve Yûsuf'un kardeşleri geldiler ve üzerine dâhil oldular.[779] **O zaman onları tanıdı. Ve onlar onu tanıyamadılar.(58)**[780]

Ve onların techizâtlarını techîz edince,[781] **dedi ki: 'Bana sizin babanızdan olan kardeşinizi getirin. Ölçeği îfâ ettiğimi görmüyor musunuz? Ve ben misafir ağırlayanların en hayırlısıyım.'(59)**

'İmdi eğer onu bana getirmezseniz, artık indimde sizin için bir ölçek yoktur. Ve bana yaklaşmayın.'(60)

Dediler ki: 'Onu babasından murâd edeceğiz. Ve muhakkak ki biz, elbette (bunu) **fiil ederiz.'(61)**

Ve (emrindeki) **gençlere dedi ki: 'Onların sermayelerini, yükleri içine koyun. Umulur ki onlar ehllerine döndüklerinde onu anlarlar, umulur ki onlar rücû ederler.'(62)**

---

[776] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli **'[اجْعَلْنِى عَلَى خَزَائِنِ الْأَرْضِ/Beni Arz'ın hazineleri üzerine kıl.]'** Burada Arz, Mısır toprağıdır. Hazîneler ise gıda ve mallardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 40. sayfa]

[777] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[إِنِّى حَفِيظٌ عَلِيمٌ/Muhakkak ki ben muhâfaza edenim, ilmedenim.]'** hakkında demiştir ki: İdâreme verilen şeyi muhâfaza edenim, onun emrini (ilmedenim)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 91. Sayfa]

[778] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "**'[وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ/Ve işte böylece Yûsuf'u temkîn ettik]'** Yani: İşte böyle acîb/ilginç temkîni Arz'da Yûsuf'a verdik. Yani: Onun için bir mekân kıldık." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 701. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[779] İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَجَاءَ اِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ/Ve Yûsuf'un kardeşleri geldiler ve üzerine dâhil oldular.]'** Yani: Onlara kıtlık isâbet ettiğinde, azık almak için Mısır'a geldiler. Bu ise Kur'ân'ın mucîzevî ihtisârındandır/kısaltmalarındandır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Yûsuf Sûresi, 58. âyetin tefsîrinde]

[780] Bu açıklama İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) aittir, demiştir ki: "**'[لَهُ مُنْكِرُونَ/lehû munkirûn]'** Yani: Onu tanıyamadılar. Çünkü kendileri ondan, o daha küçük bir çocuk iken ayrılmışlar ve onu bir kervana satmışlardı. Onlar kervanın onu nereye götürdüğünü de bilmiyorlardı. Ayrıca onun birgün böyle bir mevkîye geleceği akıllarının ucundan bile geçmiyordu. Bunun için onu tanıyamadılar. Ama o, onları tanımıştı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûsuf Suresi, 58. âyetin tefsirinde]

[781] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ/Ve onların techizâtlarını techiz edince]'** '[الجهاز/Cehâz]', bir beldeden diğerine nakledilen çok kıymetli metâ/eşya demektir. '[التجهيز/Techîz]' kelimesinin mânâsı ise burada şu şekildedir: Şüphesiz ki o, onların yiyecek ihtiyacını giderdi, malzemeyi onlara teslim etti ve onların beldelerine dönüşlerini kolaylaştırdı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 43. sayfa]

Böylece babalarına rücû ettiklerinde, dediler ki: 'Ey babamız! Ölçek bizden men' edildi. Artık kardeşimizi bizimle irsâl et, ölçek alalım. Ve muhakkak ki biz, onun için elbette muhâfaza edicileriz.'(63)

(Yâkub) **dedi ki: 'Onun hakkında sizden emîn olabilir miyim? Ancak bundan önce onun kardeşi hakkında sizden emin olduğum gibi.'**[782] **İmdi Allah'tır en hayırlı muhâfaza edici ve O merhamet edenlerin en merhametlisidir.'(64)**

Ve metâlarını açtıklarında, sermayelerini kendilerine geri verilmiş buldular. Dediler ki: 'Ey Babamız, ne isteriz? İşte sermayemiz bize geri verilmiş ve (onunla yine) **ehlimize yiyecek getiririz ve kardeşimizi muhâfaza ederiz ve bir deve yükü ziyâde ederiz. Bu** (getirdiğimiz)**, az bir ölçektir.'(65)**

(Yâkûb) **dedi ki: 'İhâta edilmeniz müstesnâ,**[783] **onu bana mutlaka getireceğinize Allah'tan bir mîsâk verinceye kadar onu sizinle asla irsâl etmem.' Böylelikle ona mîsâklarını verince, dedi ki: 'Allah, söylediklerimiz üzerine vekîldir.'(66)**

Ve dedi ki: 'Ey oğullarım! Bir kapıdan dâhil olmayın ve müteferrik[784] **kapılardan dâhil olun.**[785] **Ve Allah'tan bir şeyi sizden savamam. Hüküm Allah'tan başkasının değildir.**[786] **O'na tevekkül ettim. Ve O'na artık tevekkül edenler tevekkül etsinler.'(67)**

Ve babalarının onlara emrettiği yerden dâhil olduklarında, (bu,) **-Yâkûb'un nefsindeki hâceti açığa çıkarması dışında- Allah'tan bir şeyi onlardan savan olmadı. Ve muhakkak ki o, ona tâlim ettiğimiz için ilim sahibiydi ve lâkin insanların ekserîsi ilmetmezler.(68)**

---

[782] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'**[قَالَ/Dedi ki:]**' Yâkûb (عليه السلام) onlara dedi: '**[هَلْ اٰمَنُكُمْ عَلَيْهِ اِلَّا كَمَا اَمِنْتُكُمْ عَلٰى اَخِيهِ مِنْ قَبْلُ/Onun hakkında sizden emîn olabilir miyim, ancak bundan önce onun kardeşi hakkında sizden emin olduğum gibi.]**' Yani: Vaktiyle Yûsuf'u koruyacağınıza dair daha kuvvetli bir söz vermiştiniz. Ama buna rağmen, mezkûr sağlam akdinize/sözünüze vefâ göstermediniz. Artık bundan gayrı sizin bu kardeşinize sahib çıkacağınıza ve onu koruyacağınıza güvenemem. Ben ancak Allah (سبحانه وتعالى)'ya güvenirim." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Tefsiru's-Sa'dî, 464. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[783] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[اِلَّا اَنْ يُحَاطَ بِكُمْ/İhâta edilmeniz müstesnâ]**' hakkında demiştir ki: "Tâkat/Güç yetiremeyecek derecede mağlup edilmeniz müstesnâ" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 92. sayfa]

[784] farklı, ayrı ayrı

[785] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[وَادْخُلُوا مِنْ اَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ/ve müteferrik kapılardan dâhil olun]**' hakkında demiştir ki: Onlar sûret ve güzellik ile gelmişlerdi. Bu nedenle, onlar hakkında insanların nefislerinden korkmuştu." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 93. Sayfa]

[786] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ/Hüküm Allah'tan başkasının değildir.]**' Yani: Emir ve kazâ etme/hüküm verme (ancak) Allah'ındır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Yûsuf Suresi, 67. âyetin tefsirinde]

Ve Yûsuf'un yanına dâhil olduklarında, kardeşini kendine çekip dedi ki: 'Muhakkak ki ben senin kardeşinim, artık amel etmiş olduklarından dolayı yeise düşme.'(69)

Böylece onların techizâtlarını techiz edince, su kabını kardeşinin yükü içine koydu. Sonra bir duyurucu duyurdu: 'Ey kafile, muhakkak ki siz, elbette hırsızlarsınız.'(70)

Ve onlara dönerek: 'Ne yitirdiniz?' dediler.(71)

Dediler ki: 'Melikin su kabını yitirdik. Ve kim onu getirirse bir deve yükü vardır. Ve ben ona kefîlim.'(72)[787]

Dediler ki: 'TAllahi,[788] **elbette ilmediyorsunuz ki Arz'da fesâd çıkarmak için gelmedik ve hırsızlar** (da) **olmadık.'(73)**

Dediler ki: 'Öyleyse onun cezâsı nedir, eğer yalancılar iseniz?'(74)

Dediler ki: 'Onun cezâsı, kimin yükünde bulunursa, o takdirde o onun cezâsıdır. İşte zâlimleri böyle cezâlandırırız.'(75)

Bunun üzerine (Yûsuf)**, kardeşinin yükünden önce onların yüklerinden başladı. Sonra onu kardeşinin yükünden çıkardı. İşte Yûsuf için böyle bir tedbîr yaptık.**[789] **Melikin dîninde kardeşini al**(ıkoy)**ması olmazdı,**[790] **Allah'ın dilemesi müstesnâ. Dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Ve her ilim sahibinin fevkinde bir alîm vardır.(76)**[791]

---

[787] Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, der ki: "**'[زَعِيمٌ/Zeîm]'** Kefîl." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 334. sayfa]

[788] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[تَاللّٰهِ/TAllahi]'** Yani: VAllahi. Bu kelime, yemin ederken baştaki **'[و/vâv]'** harfinin **'[ت/tâ]'** harfi ile tebdîl olunmasıyla/değiştirilmesiyle mahsûs kılınmıştır. Allah (سبحانه وتعالى)'nın sâir isimlerinde, yemin ederken baştaki **'[و/vâv]'** harfinin **'[ت/tâ]'** harfi ile tebdîl olunması husûsu yoktur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 261. sayfa]

[789] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) buyurur ki: **'[كَذٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ/İşte Yûsuf için böyle bir tedbîr yaptık.]'** Yani: Bu tedbîri onun için kolaylaştırdık. İşbu tedbîr vasıtası ile o, kınanmış olmayan bir duruma vâsıl olmuştur." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 466. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

[790] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: "**'[مَا كَانَ لِيَأْخُذَ اَخَاهُ فِى دِينِ الْمَلِكِ/Melikin dîninde kardeşini al**(ıkoy)**ması olmazdı]'** kavli hakkında demiştir ki: "Bu ancak, Allah (سبحانه وتعالى)'nın tedbîren kurduğu bir fiildir. Yûsuf (عليه السلام) bu fiili, sebep/mâzeret olarak ileri sürmüştür." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 95. sayfa]

[791] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَفَوْقَ كُلِّ ذِى عِلْمٍ عَلِيمٌ/Ve her ilim sahibinin fevkinde bir alîm vardır.]'** hakkında demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın fevkinde ilim yoktur. (İlim,) O'ndan gelmiş ve âlimler (o ilmi) öğrenmişlerdir. Ve (ilim yine) O'na avdet edecektir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 193. sayfa]

Dediler ki: 'Eğer çalmışsa, bundan önce onun bir kardeşi de çalmıştı. O vakit Yûsuf onu nefsinde gizledi ve onu onlara açıklamadı. Dedi ki: 'Siz şerrli bir konumdasınız ve Allah sizin vasfettiğinizi çok iyi ilmedendir.'(77)[792]

Dediler ki: 'Ey azîz! Muhakkak ki onun büyük bir şeyh[793] **babası vardır. Bu itibarla onun yerine birimizi al. Muhakkak ki biz seni muhsinlerden görüyoruz.'(78)**

Dedi ki: 'Metâmızı indinde bulduğumuzdan başkasını almaktan Allah'a istiâze ederiz. Muhakkak ki biz, o zaman elbette zâlimleriz.'(79)

Artık ondan yeise düşünce, aralarında konuşmak üzere çekildiler. Büyükleri dedi ki: 'Babanızın üzerinize Allah'tan mîsak aldığını ve bundan önce Yûsuf hakkında ifrata gittiğinizi ilmetmiyor musunuz? Artık babam bana izin verinceye veya Allah, hakkımda hükmedinceye kadar (bu) **Arz'dan asla ayrılmayacağım. Ve O, hâkimlerin en hayırlısıdır.'(80)**

'Siz babanıza rücû edin de: 'Ey babamız! Muhakkak ki oğlun hırsızlık etti ve biz ilmettiğimizden başkasına şâhidlik etmedik. Ve gaybın muhâfızları (da) **değil idik.'**[794] **deyin.'(81)**

'Ve o içinde olduğumuz karyeye ve o içlerinde döndüğümüz kervana suâl et. Ve muhakkak ki biz, elbette sâdıklarız.'(82)

(Yâkûb) **dedi ki: 'Bilakis, nefisleriniz sizi bir işe sürüklemiştir. Artık** (bana düşen) **güzel bir sabırdır. Belki Allah onları bana cemîân getirecektir. Muhakkak ki O, O'dur Alîm, Hakîm.(83)**

---

[792] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir: "**'[فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِى نَفْسِهِۦ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ/O vakit Yûsuf onu nefsinde gizledi ve onu onlara açıklamadı.]**' Onun, nefsinde gizlediği ise şu kavlidir: **'[أَنتُمْ شَرٌّ مَكَانًا وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ/Siz şerrli bir konumdasınız ve Allah sizin vasfettiğinizi çok iyi ilmedendir.]**'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 95. sayfa]

[793] Yani yaşlı, ihtiyar mânâsında. Müslümanlar yaşlılarına veya âlimlerine veya bazen genç olduğu hâlde ilimliyse hocalara, öğretmenlere hürmeten: **'[شَيْخٌ şeyh]'** derler. Bir tarikatın başına geçip avânelerine, milleti kandırmaları için uçar-kaçar hikayeleri anlattıran veya yazdıran sahtekâr şeyhlerin İslâm'da bir karşılığı yoktur. Bu sözde şeyhler ancak yaşlı olmaları hasebiyle şeyhtirler, yoksa İslâmi ilimlere hocalık veya öğretmenlik yapma cihetiyle değil, çünkü öğretileri tamamen bâtıl üzere kuruludur. Bazen kendileri veya bazen hempaları vasıtasıyla Kur'ân, Sünnet ve Selefi Sâlihin menhecine uymayan saçma sapan hikayelerle dolu basılı vb. şeylerin müridler tarafından satın alınmasının mecbur olduğu tâlimâtını verirler. Amaç ancak hizmet adı altında mensublarının veya sempatizanlarının paraları ile ceplerini doldurmak - bazen gizli, bazen açıktan- lüks bir hayat sürmektir. Bizim dinimiz tertemizdir, böyle ihanet çetelerine ihtiyacımız yoktur. İhânet kelimesini bilinçli kullanıyoruz, çünkü bunlar hakkı bilinçli bir şekilde gizlemekte ve insanları soymaktadırlar. Oysa 'Selef' insanlardan hizmetinin karşılığında bir ücret taleb etmemiştir. Allah (سبحانه وتعالى) samimi kullarını Selef'in menheci üzere Kitâb'ından ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in Sünnet'inden ayırmasın. Âmin. [Derleyen]

[794] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir: Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ/Ve gaybın muhâfızları** (da) **değil idik.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Onun çalınacağını hissetmemiştik/düşünmemiştik." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 96. sayfa]

Ve onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: 'Ey Yûsuf'un üzerindeki esefim!'[795] **Ve hüzünden gözleri beyazladı, artık o üzüntüsünü içinde saklıyordu.(84)**[796]

Dediler ki: 'TAllahi,[797] **Yûsuf'u zikredip duruyorsun. Nihâyet kederinden eriyen olacaksın veya helâk olanlardan olacaksın.'(85)**

(Yâkûb) **dedi ki: 'Ben tasamı ve hüznümü ancak Allah'a şikâyet ederim ve ben Allah'tan sizin ilmetmediğinizi ilmediyorum.'(86)**

'Ey oğullarım! Gidin de Yûsuf ve kardeşinden bir tahassüste[798] **bulunun. Ve Allah'ın revhından yeise düşmeyin.**[799] **Muhakkak ki o, kâfirler kavminden başkası Allah'ın revhından yeise düşmez.'(87)**

Bunun üzerine (Mısır'a gidip) **Yûsuf'un yanına dâhil olduklarında, dediler ki: 'Ey azîz! Bize ve ehlimize darlık temâs etti. Ve değersiz bir sermaye ile geldik.**[800] **Artık bize ölçüyü ifâ et ve bize tasaddukta bulun. Muhakkak ki Allah, sadaka verenlere karşılığını verir.'(88)**

(Yûsuf) **dedi ki: 'Sizler câhiller iken, Yûsuf ve kardeşine ne fiil işlediğinizi ilmettiniz mi?'(89)**

(Kardeşleri) **dediler ki: 'Doğrusu sen misin? Elbette sen Yûsuf'sun.' Dedi ki: 'Ben Yûsuf'um ve bu kardeşim. Allah üzerimize minnette bulunmuştur. Muhakkak ki kim takvâ eder ve sabrederse, artık muhakkak ki Allah muhsinlerin ecrini zâyi etmez.'(90)**

(Kardeşleri) **dediler ki: 'TAllahi, andolsun ki Allah seni bizim üzerimize üstün kılmıştır. Ve biz, elbette hatâ edenlerden olmuştuk.'(91)**

---

[795] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[يَا اَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ/Ey Yûsuf'un üzerindeki esefim!]'** hakkında demiştir ki: "Yani: (Yûsuf için) hüznü." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 96. sayfa]

[796] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "**'[فَهُوَ كَظِيمٌ/artık o üzüntüsünü içinde saklıyordu]'** Yani: O sükût ediyor ve durumunu bir mahlûka şikâyet etmiyordu." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûsuf Suresi, 84. âyetin tefsirinde]

[797] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "**'[قَالُوا تَاللّٰهِ/Dediler ki: 'TAllahi]'** Bu bir kasemdir/yemindir." [Ebî AbdİllahMuhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 337. sayfa]

[798] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Ve **'[التحسس/tahassüs]'** hayır için söylenir ve '[التجسس/tecessüs]' ise şerr hakkında kullanılır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûsuf Suresi, 87. âyetin tefsirinde]

[799] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَا تَايْئَسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ/Ve Allah'ın revhından yeise düşmeyin.]'** hakkında demiştir ki: "Yani: Allah'ın rahmetinden (yeise düşmeyin/ümit kesmeyin)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 97. sayfa]

[800] İmâm Ziyâeddîn el-Makdisî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجٰىةٍ/Ve değersiz bir sermaye ile geldik.]'** Eski bir çuval, birkaç mızrak, ip ve az bir şey (ile geldik)." [Ebu AbdİllahZiyâeddîn bin AbdilVâhid el-Makdisî, el-Ehâdîsu'l-Muhtâre, 11. cilt, 120.-121. sayfalar (113.)]

(Yûsuf) **dedi ki: 'Bugün sizin üzerinize bir kınama yoktur. Allah sizi mağfiret etsin. Ve O, merhametlilerin en merhametlisidir.'(92)**

'Bu gömleğimle gidin de onu babamın yüzünün üzerine ilkâ edin, görür hâle gelsin. Ve cemîân ehlinizle bana gelin.'(93)

Ve kervan (Mısır'dan) **ayrılınca, babaları dedi ki: 'Muhakkak ki ben, hakîkaten Yûsuf'un kokusunu buluyorum,**[801] **eğer bana bunak demezseniz.'(94)**

Dediler ki: 'TAllahi, muhakkak ki sen elbette eski dalâletinin içindesin.'(95)[802]

Nihâyet beşîr[803] **gelip de onu yüzünün üzerine ilkâ edince, hemen görür hâle döndü. Dedi ki: 'Size demedim mi, muhakkak ki ben Allah'tan sizin ilmetmediğinizi ilmediyorum.'(96)**

Dediler ki: 'Ey babamız! Bizim için günahlarımıza istiğfâr et, muhakkak ki biz hatâ edenler olduk.'(97)

Dedi ki: 'Sizin için Rabbime istiğfâr edeceğim. Muhakkak ki O, O'dur Gafûr, Rahîm.'(98)

Böylece (Mısır'a gidip) **Yûsuf'un yanına dâhil olduklarında, ebeveynini kendine çekti ve dedi ki: 'İnşâAllah Mısır'a dâhil olun, emîn olarak.'(99)**

Ve ebeveynini arşın[804] **üzerine kaldırdı ve onun için secdeye kapandılar.**[805] **Ve dedi ki: 'Ey babacığım! Bu, bundan önceki rüyâmın tevîlidir. Rabbim onu hakk kıldı. Ve beni**

---

[801] İmâm Ziyâeddîn el-Makdisî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[اِنِّی لَاَجِدُ رِیحَ یُوسُفَ/Muhakkak ki ben, hakîkaten Yûsuf'un kokusunu buluyorum]'** Yaklaşık olarak Basra ile Kûfe arası bir mesâfeden onun kokusunu bulmuştur." [Ebu Abdillah Ziyâeddîn bin AbdilVâhid el-Makdisî, el-Ehâdîsu'l-Muhtâre, 11. cilt, 122.-123. sayfalar (126.)]

[802] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "**'[قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِی ضَلَالِكَ الْقَدِیمِ/Dediler ki: 'TAllahi, muhakkak ki sen elbette eski dalâletinin içindesin.']'** Yani: Ehlinden onun huzûrunda bulunanlar dediler ki: 'Sen, ey Yâkûb, Yûsuf'u aşırı sevmenden dolayı, eskiden üzerinde bulunduğun doğru düşünme yolundan uzaklaşmış bir hâldesin. Yûsuf'u unutmuyor ve onu hiç aklından çıkarmıyorsun.'" [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 713. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[803] tebşîr edici, müjdeci

[804] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Ve **'[الْعَرْشِ/arş]'**: Melikin serîri/tahtı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 66. sayfa]

[805] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا/ve onun için secdeye kapandılar]'** hakkında demiştir ki: "Bu, sizden öncekiler arasında bir selâmlaşma şekli idi. Onlar birbirlerini böyle selâmlıyorlardı. Allah, bu ümmete selâmı bahşetmiştir, Cennet ehlinin tahıyyesi/selâmlaşması. Bu, Allah (تبارك وتعالى)'nın, onlar daha bu dünyâda iken kendilerine sunduğu bir ikram ve O (سبحانه وتعالى)'dan bir nimettir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 98. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Bu, onların şeriatlerinde câri idi. Onlar kendilerinden daha büyük bir kimseye selâm verirken ona secde ediyorlardı. Bu, Âdem (عليه السلام)'dan Îsâ (عليه السلام)'ın şerîatine kadar câiz olarak gelegelmiştir. Ama böyle bir secde, bu ümmete harâm kılınmıştır. Bu ümmetin şerîatinde secde, Cenâb-ı Rabb (سبحانه وتعالى)'ya mahsûs kılınmıştır. Katâde ve diğerlerinin sözünün içeriği

zindandan ihrâc ettiğinde bana ihsân etti ve sizi bâdiyeden getirdi, benim aramı ve kardeşlerimin arasını şeytânın bozmasının ardından. Muhakkak ki Rabbim dilediğine Latîf'tir.[806] **Muhakkak ki O, O'dur Alîm, Hakîm.(100)**

'Rabbim! Bana mülkten verdin ve bana hâdiselerin tevîlini tâlim ettin.[807] **Semâlar ve Arz'ı yaratan! Sen, dünyâ ve Âhiret'te benim velîmsin. Beni Müslüman olarak vefât ettir ve beni sâlihlere ilhâk buyur.'(101)**

İşte bu, gayb haberlerindendir. Onu sana vahyediyoruz. Ve sen, işlerinde icmâ ettiklerinde -ve onlar tuzak kurarken- onların indinde[808] **değil idin.(102)**

Ve insânların ekserîsi -velev ki hırslansan- mü'minler değildir.(103)[809]

Ve sen onun üzerine onlardan bir ücret istemiyorsun. O, âlemler için bir zikirden başkası değildir.(104)[810]

Ve semâlar ve Arz'da âyetten nicesi vardır ki üzerinden geçerler. Ve onlar, onlardan îrâz ederler.(105)

Ve onların ekserîsi -ve onlar müşrik olmaksızın- Allah'a îmân etmezler.(106)[811]

---

budur. Buradan maksat şudur: Şüphesiz ki bu secde, onların şerîatinde câiz idi. Bunun için ona secde etmişlerdi." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûsuf Suresi, 100. âyetin tefsirinde]

[806] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اِنَّ رَبِّی لَطِیفٌ لِمَا یَشَاءُ/Muhakkak ki Rabbim dilediğine Latîf'tir.]'** hakkında demiştir ki: "Yûsuf'a lutfetmiş, durumu onun lehine çevirmiş; onu hapisten çıkarmış, ehlini bâdiyeden/çölden getirtmiş, şeytânın vesvesesini ve kardeşleri aleyhine kışkırtmasını onun gönlünden söküp çıkarmıştır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 99. sayfa]

[807] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَعَلَّمْتَنِی مِنْ تَأْوِیلِ الْأَحَادِیثِ/ve bana sözlerin tevîlini tâlim ettin]'** Yani rüyâ ilmini tâlim ettin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 68. sayfa]

[808] Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "**'[لَدَیْهِمْ/Ledeyhim]'** Onların indinde." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 340. sayfa]

[809] İmâm Şâtıbî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah'ın halk ettikleri hakkındaki Sünneti böyledir. Muhakkak ki hakk ehli, bâtıl ehli yanında azdır. Çünkü Allahu (تعالى) buyurmuştur ki: **'[وَمَا اَکْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِینَ/Ve insânların ekserîsi -velev ki hırslansan- mü'minler değildir.]'** Ve O (تعالى) (yine) şöyle buyurmuştur: **'[وَقَلِیلٌ مِنْ عِبَادِیَ الشَّکُورُ/Ve kullarımdan şükredenler azdır.]'** [Sebe Sûresi, 13. âyet]" [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtıbî, el-İ'tisâm, 1. cilt, 12. sayfa]

[810] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[اِنْ هُوَ/O, değildir.]'** O, yani Kur'ân değildir **'[اِلَّا ذِکْرٌ/zikirden başkası]'** Öğüt ve hatırlatma(dan başkası)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 197. sayfa]

[811] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَمَا یُؤْمِنُ اَکْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ/Ve onların ekserîsi Allah'a îmân etmezler]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Onların îmâna ait hâlleri, kendilerine 'Semâyı kim halk etti/yarattı ve Arz'ı kim halk etti ve dağları kim halk etti?' diye sorulduğu zaman, müşrik oldukları hâlde bu sorulara 'Allah'tır!' diye cevap vermeleridir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 99. sayfa]

Artık Allah'ın azâbından onlara bir kuşatmanın gelmeyeceğinden veya Saat'in[812] **onlara ansızın gelmesinden -ve onlar şuurunda değillerken- emin mi oldular?(107)**

De ki: 'Bu, benim yolumdur. Basîret üzere Allah'a dâvet ederim,[813] **ben ve bana tâbi olanlar. Ve ben Allah'ı tesbih ederim ve ben müşriklerden değilim.'(108)**

Ve senden önce, şehirler ehlinden kendilerine vahyettiğimiz adamlardan başkasını irsâl etmedik. O halde Arz'da seyr edip, böylece onlardan o öncekilerin âkibetinin nasıl olduğuna nazar etmediler mi? Ve elbette Âhiret diyârı, o takvâ edenler için daha hayırlıdır. Daha akletmiyor musunuz?(109)

Nihâyet resûller yeise düştükleri ve tekzîb edileceklerini zannettiklerinde, onlara nusretimiz geldi de dilediklerimiz necâta erdirildi. Ve azâbımız,[814] **mücrim kavimden reddolunmaz.(110)**

Andolsun ki, onların kıssalarında akıl sahibleri için bir ibret vardır. (Kur'ân) **iftirâ edilmiş bir söz değildir.**[815] **Ve lâkin o önündekinin tasdîki ve her şeyin tafsîlidir.**[816] **Ve îmân eden bir kavim için hidâyet ve rahmettir.(111)**[817]

---

[812] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[السَّاعَةِ/Saat]**' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

[813] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Yani bu, o (صلى الله عليه وسلم)'in Allah'a bir basîret, yakîn, aklî ve şer'î bir burhân üzere dâvet ettiği yöntemi, yolu ve Sünnet'idir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûsuf Suresi, 108. âyetin tefsirinde]

Şeyh Hammud el-Hârisî, İbn Kesîr'in bu sözünü naklettikten sonra şöyle demiştir: "Sahabe (bunu) direkt olarak Resûl (صلى الله عليه وسلم)'den almıştır. Onların fehmi onları en doğru olana ülfet etmiştir. Fazîlet, makam ve anlayış cihetinden onlardan sonra Tabiîn (رحمهم الله) gelmektedir. İşte Sahabe ve Tabiînden oluşan bu topluluk, mü'minler içinde Nebî'lerine en çok tâbi olan Selef'tir. Selef'in menheci, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in menhecine en muvafık olan menhecdir.

Bunun için, tüm ibâdet ve dâvet meselelerinde bu menhecin en derin noktalarını incelemek ve bu menheci ilim, ibâdet ve dâvette doğruya muvafık olmayı umarak tatlı ve serin bir su şeklinde müslümanlara sunmak, araştırmacılar üzerine vaciptir. Şüphesiz ki bu ümmetin âhiri ancak bu ümmetin evvelinin salâh bulduğu ile salâh bulabilir.

Şöyle ki akîdesinde, ibâdetlerinde, muamelatında, teamüllerinde, edebinde ve ahlakında İslâm'ın menheci kesinlikle apaçıktır. Çünkü bu menhec, Kitâb, Sünnet ve Sahabe (رضي الله عنهم)'un fehminden alınmış bir menhectir. Şüphesiz ki bu menhecin apaçık oluşu, onun vahiy nuru ile aydınlanmasının ve aynı zamanda, nakille çelişmeyecek şekilde ve aklın nakle tâbi olması şartıyla, Allah'ın akla ve fikre bahşettiği hakkın verilmesinin neticesidir. [Hammud bin Câbir bin Mubârek el-Hârisî, Bid'atların Tenkidinde ve Bid'at Ehlini Dâvette Selef Menheci, 1. sayfa]

[814] Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا/Ve be'simiz reddolunmaz]'** Yani: Azâbımız." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, . sayfa]

[815] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرٰى/**(Kur'ân) **iftirâ edilmiş bir söz değildir.]'** Yalan/uydurma (bir söz değildir)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 102. sayfa]

[816] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَلٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ/Ve lâkin o önündekinin tasdîki ve her şeyin tafsîlidir.]'** Furkân, öncesindeki kitâbların tasdîkidir. Ve onlara şâhidlik eder." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 102. sayfa]

13. RA'D SÛRESİ (43 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Mîm, Râ. İşte bunlar Kitâb'ın âyetleridir.[818] Ve Rabbinden sana o inzâl edilen, hakktır. Ve lâkin insanların ekserîsi îmân etmezler.(1)

Allah, O ki, semâları direksiz olarak yükseltmiştir, onları görüyorsunuz. Sonra Arş üzerine istivâ buyurmuştur.[819] Ve güneş ve ayı musahhar etmiştir. Hepsi müsemmâ bir ecel için[820] cereyân ediyor.[821] Emri tedbîr ediyor, âyetleri tafsîl ediyor, umulur ki siz Rabbinize mülâki olmayı yakîn edersiniz.(2)

---

[817] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ/Ve îmân eden bir kavim için hidâyet ve rahmettir.]'** Kalbleri onunla azgınlıktan rüşde, dalâletten doğruluğa hidâyet bulur. Onunla, bu dünya hayâtında ve Meâd/Âhiret Günü'nde kulların Rabbinden rahmet ümit ederler. Azîm Allah'tan bizleri de dünyâ ve Âhiret'te onlardan eylemesini niyaz ederiz. O gün ışıl ışıl yüzleri ağaranlar kazanır, yüzleri kararanlar ise kötü alışveriş ile dönerler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûsuf Suresi, 111. âyetin tefsirinde]

[818] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَالَّذِى أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ/Ve Rabbinden sana o inzâl edilen, hakktır.]'** hakkında demiştir ki: "Yani: Bu Kur'ân." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 103. sayfa]

[819] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "Öyle ki biz, Allah (عز وجل)'nin haberine îmân ederiz. Hâlık'ımız Arşı'nın üzerine istivâ buyurmuştur. Allah'ın kelâmını tebdîl etmeyiz. Ve -mu'attila ve cehmiyyenin dediği gibi- bize söylenenden başka bir kavil söylemeyiz. Mu'attila ve cehmiyye şöyle der: 'O, Arşı üzerine istivâ değil istivlâ etmiştir.' Böylelikle onlara söylenenden başka bir kavle tebdîl etmişlerdir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 233. sayfa]
İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise -daha önce geçtiği üzere- şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ/Sonra Arş üzerine istivâ buyurmuştur.]'** [A'raf sûresi, 54. âyet] kavli hakkında, insanlar pek çok söz söylemişlerdir." Sonra İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle devam eder: "Bu konuda Mâlik ve Evzaî ve Sevrî ve Leys ibn Sa'd ve Şafiî ve Ahmed ve İshâk ibn Râhûye ve eski ve yeni diğer Müslüman imâmlardan Selefi Sâlih'in mezhebine sülûk edilmelidir/girilmelidir. Ve bu yol, bu âyeti tekyîf ve teşbîh ve tâ'tîl etmeden, geldiği gibi kabul etmektir. Teşbîhçilerin zihinlerine hemen geliveren zahir mânâ; Allah (سبحانه وتعالى)'dan nefyolunmuştur. Muhakkak ki Allah; mahlukâtından hiçbir şey O'na benzemez. **'[لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَىْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O, Semî'dir, Basîr'dir.]'** [Şura Sûresi, 11. âyet] Bilakis durum; imâmların -[Buhârî'nin hocası] Nuaym bin Hammâd el-Huzâî onlardandır- dediği gibidir: 'Kim Allah'ı mahlukatına teşbîh ederse kâfir olur. Kim Allah'ın kendisiyle nefsini vasfettiklerini inkar ederse kâfir olur. Allah'ın nefsini vasfettiği ve Resûlu'nun (vasfettiklerinde) teşbih yoktur.' [İmâm Zehebî, 'el-Uluvv'da sahîh bir isnâd ile zikretmiştir. Şeyh el-Elbânî de bunu 'Muhtasar el-Uluvv'da (184. sayfa) tashîh etmiştir.]
Kim Allah (سبحانه وتعالى) için sarih âyetlerde ve sahîh haberlerde vârid olan şeyleri Allah (سبحانه وتعالى)'nın Celâl'ine layık vecih üzere isbât eder ve Allah (سبحانه وتعالى)'dan noksanlıkları nefyederse; işte o, hidâyet yoluna sulûk etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, A'raf Suresi, 54. âyetin tefsirinde]

[820] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[لِأَجَلٍ مُسَمًّى/müsemmâ bir ecel için]'** Yani: Mâlûm/bilinen bir vakte kadar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 293. sayfa]

[821] İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِى لِأَجَلٍ مُسَمًّى/Ve güneş ve ayı musahhar etti. Hepsi müsemmâ bir ecel için cereyân ediyor.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Dünyâ, yani dünyânın fenâ bulması." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 104. sayfa]

Ve O, O ki, Arz'ı uzatmıştır ve orada sâbit dağlar ve nehirler kılmıştır. Ve orada her semereden ikişer çift kılmıştır. Geceyi gündüze bürüyor. Muhakkak ki bunda, tefekkür eden bir kavim için elbette âyetler vardır.(3)

Ve Arz'da mütecâvir kıtâlar vardır. Ve üzüm bağları ve ekinler ve çatallı ve çatalsız hurmalıklar vardır, hepsi bir su ile sulanır. Ve yemişlerinde bazısını bazısı üzerine tafdîl ediyoruz. Muhakkak ki bunda, akleden bir kavim için âyetler vardır.(4)

Ve eğer teâccüb edeceksen, o halde dediklerine teâccüb et: 'Biz toprak olduğumuzda mı? Muhakkak ki biz mi, gerçekten yeni bir hilkat içinde olacağız?' İşte onlar, Rabblerine o küfredenlerdir. Ve işte onlar, boyunlarında halkalar bulunanlardır. Ve işte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(5)

Ve senden iyilikten önce kötülüğü acele isterler. Ve onlardan önce emsâller[822] **gelip geçmiştir. Ve muhakkak ki Rabbin, insanlara zulümleri üzerine elbette mağfiret sâhibidir. Ve muhakkak ki Rabbinin ikâbı, elbette şiddetlidir.(6)**

Ve o küfredenler derler ki: 'Onun üzerine Rabbinden bir âyet inzâl edilmeli değil miydi?' Sen ancak bir inzâr edicisin. Ve her kavim için bir hidâyet edici vardır.(7)[823]

Allah her dişinin ne yüklendiğini ve rahîmlerin neyi eksilttiğini ve neyi ziyâde ettiğini ilmeder.[824] **Ve her şey O'nun indinde bir mikdâr iledir.(8)**

Gaybı ve müşâhede edileni ilmedendir. Kebîr'dir, Muteâli'dir.(9)[825]

Sizden, sözü gizleyen ve onu açığa vuran ve o geceleyin saklanan ve gündüzün ortaya çıkan (O'na) **müsâvîdir.(10)**

Onun için önünden ve arkasından takip edenler vardır, onu Allah'ın emriyle muhâfaza ederler.[826] **Muhakkak ki Allah bir kavimdekini değiştirmez,**

---

[822] Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[الْمَثَلَاتُ/mesulât]**' Emsâller." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 3. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 107. sayfa]

[823] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ/Ve o küfredenler derler ki: 'Onun üzerine Rabbinden bir âyet inzâl edilmeli değil miydi?']**' Bu, Arab müşriklerinin sözüdür. Allah (سبحانه وتعالى) buyurdu ki: '**[إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ/Sen ancak bir inzâr edicisin. Ve her kavim için bir hidâyet edici vardır.]**' Her kavim için, onları Allah'a dâvet eden bir dâvetçi vardır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 107. sayfa]

[824] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى) ilminin mükemmelliğini haber vermektedir. Şöyle ki hiçbir şey O'na gizli kalmaz. Ve O, hâmile olan her dişi canlının taşıdığını ihâta eder." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ra'd Suresi, 8. âyetin tefsirinde]

[825] İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "'**[الْكَبِيرُ/el-Kebîr]**' O ki, her şey O'nun dûnundadır. '**[الْمُتَعَالِ/el-Muteâl]**' Kudretiyle her şey üzerine âlî/yüce olandır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 366. sayfa]

[826] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ/onu Allah'ın emriyle muhâfaza ederler]**' kavli hakkında şöyle

nefislerindekini değiştirmedikçe.[827] **Ve Allah bir kavim için kötülük murâd ederse, artık onu reddedecek yoktur. Ve onlar için O'nun dûnundan bir velî yoktur.(11)**

O, O ki, korku ve ümit vermek için şimşeği size gösterir ve ağır bulutları inşâ eder.(12)

Gök gürültüsü hamd ile ve melekler O'nun korkusundan tesbîh ederler. Ve yıldırımlar irsâl eder de onları dilediğine isâbet ettirir. Ve onlar Allah hakkında mücâdele ederler. Ve O, mihâli şiddetli olandır.(13)[828]

Hakk dâvet O'nundur.[829] **Ve O'nun dûnundan o duâ ettikleri,**[830] **kendileri için bir şeyle icâbet etmezler.** (Onlar) **ancak, ağzına ulaşması için suya karşı iki avucunu açan gibidir. Ve o ona ulaşacak değildir. Ve kâfirlerin duâsı dalâlet içinde olmaktan başkası değildir.(14)**

Ve semâlarda ve Arz'da kim varsa itaatle ve kerhen Allah'a secde eder.[831] **Ve gölgeleri sabah ve akşam.(15)**[832]

---

dediğini tahrîc etmiştir: "Allah'ın izni ile. Takip edenler, Allah'ın emrinden olup onlar meleklerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 111. sayfa]

[827] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ/Muhakkak ki Allah bir kavimdekini değiştirmez]'** Mânâsı: Bir kavimdeki nimetten hiçbir şeyi değiştirmez. **'[حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ/nefislerindekini değiştirmedikçe]'** Mâsiyet ile (değiştirmedikçe)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 82. sayfa]

İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "**'[اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ/Muhakkak ki Allah bir kavimdekini değiştirmez, nefislerindekini değiştirmedikçe.]'** Mânâsı: Muhakkak ki Allah, bir kavme bir resûl gönderir ve onlar da o resûlu tekzîb ederlerse, Allah onları helâk eder." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 120. sayfa]

Ve Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ/Muhakkak ki Allah bir kavimdekini değiştirmez]'** Nimet, ihsan ve maîşet genişliğini değiştirmez. **'[حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ/nefislerindekini değiştirmedikçe]'** Îmândan küfre ve tâatten mâsiyete veya Allah'ın nimetlerine şükretmekten o nimetlerle şımarmaya/taşkınlık yapmaya intikâl ederlerse, bunun takdirde Allah, nimetleri onlardan çekip alır. Aynı şekilde kullar, nefislerindeki mâsîyeti değiştirir ve Allah'a itaate intikâl ederlerse; Allah da bu durumda onların içinde bulunduğu meşakkati hayra, sürûra/sevince, hoşnutluk ve rahmete dönüştürür." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 479. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

[828] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ/Ve O, mihâli şiddetli olandır]'** Yani: Kuvveti ve sınaması." Devamla İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah, O'na karşı tuğyân eden, isyân eden ve küfründe mütemâdi olan kimseyi cezâlandırma husûsunda sınaması şiddetli olandır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 394. sayfa]

[829] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ/Hakk dâvet O'nundur.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmektir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 113. sayfa]

[830] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ/Ve O'nun dûnundan o duâ ettikleri]'** Yani: Allah (سبحانه وتعالى)'nın dûnundan ibâdet ettikleri putlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 205. sayfa]

[831] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın:

De ki: 'Semâların ve Arz'ın Rabbi kimdir?' De ki: 'Allah.' De ki: 'Artık onun dûnundan nefisleri için ne bir menfaata ve ne bir zarara mâlik olmayan evliyâyı mı (ilâh) **ittihaz ettiniz?'**[833] **De ki: 'Âmâ ve gören müsâvî olur mu? Veya zulmetler ve nûr**[834] **müsâvî olur mu?' Yoksa Allah'a, O'nun halk etmesi gibi halk eden şerîkler kıldılar, böylece onlara müteşâbih mi oldu?**[835] **De ki: 'Allah her şeyin Hâlık'ıdır. Ve O Vâhid'tir, Kahhâr'dır.'(16)**

Semâdan su inzâl etti de vâdiler mikdârlarınca sel oldu. O vakit sel üste çıkan köpüğü yüklendi. Ve bir süs eşyası veya bir metâ yapmak isteğiyle ateşin üzerinde erittiğinizden onun misli bir köpük vardır. İşte Allah hakkı ve bâtılı böyle darb eder. İmdi köpüğe gelince, artık atılır gider. Ve insanlara menfaatı olana gelince, böylece Arz'da kalır. İşte Allah böyle misâller darb eder.(17)

Rabblerine o icâbet edenler için en güzeli vardır.[836] **Ve O'na o icâbet etmeyenler, Arz'da olanın hepsi ve onunla beraber bir misli onların olsa, elbette onu fidye olarak verirlerdi. İşte onlar, onlar içindir kötü bir hesâb. Ve me'vâları Cehennem'dir ve** (o) **ne kötü bir döşektir.(18)**

O halde Rabbinden sana inzâl edilenin hakk olduğunu ilmeden kimse, o âmâ kimse gibi midir? Ancak akıl sâhibleri tezekkür ederler.(19)

Onlar ki, Allah'ın ahdini îfâ ederler ve mîsâkı nakzetmezler.(20)[837]

'[وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا/Ve semâlarda ve Arz'da kim varsa itaatle ve kerhen Allah'a secde eder.]' kavli hakkında demiştir ki: "İmdi mü'mine gelince, bu durumda isteyerek secde eder. Ve kâfire gelince, bu durumda istemeyerek secde eder." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 113. sayfa]

[832] Secde âyetidir

[833] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهٖ اَوْلِيَاءَ/De ki: 'Artık onun dûnundan evliyâyı mı** (ilâh) **ittihaz ettiniz?']'** Mânâsı: Siz, Allah'ın sizin halk ettiği, semâların ve Arz'ın Hâlı'ı olduğunu ikrâr etmenize rağmen, O (سبحانه وتعالى)'nın dûnundan velîler, yani putlar ittihaz ettiniz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 86. sayfa]

[834] İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ/Âmâ ve gören]'**e gelince: Kâfir ve mü'mindir. Ve **'[الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ/zulmetler ve nûr]'**a gelince: Dalâlet ve hidâyettir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 114. sayfa]

[835] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[اَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَاءَ/Yoksa Allah'a şerîkler** (mi) **kıldılar]'** Yani: Allah'a şerîkler/ortaklar mı kıldılar ki onlar **'[خَلَقُوا كَخَلْقِهٖ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ/O'nun halk etmesi gibi halk eden, böylece onlara müteşâbih mi oldu?]'** Yani: Allah'ın halk ettiklerine benzeyen şeyler mi halk ettiler? Âyetin mânâsı: Onların da bildiği üzere, putlar kesinlikle Allah'ın halk ettiği gibi halk edemezler; bu nedenle de Allah'a ibâdet edildiği gibi putlara ibâdet edilmesi yakışık almaz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 87. sayfa]

[836] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنٰى/Rabblerine o icâbet edenler için en güzeli vardır.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Ve o (en güzeli), Cennet'tir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 115. sayfa]

[837] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اَلَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَلَا يَنْقُضُونَ الْمِيثَاقَ/Onlar ki, Allah'ın ahdini îfâ ederler ve mîsâkı nakzetmezler.]'** Onlar münâfıklar gibi değillerdir. Çünkü bir münâfık, ahdettiği zaman sözüne riâyet etmez; hasımlaştığı zaman fâcirce davranır; konuştuğunda yalan söyler; kendisine bir

Ve onlar ki, Allah'ın ulaştırılmasını emrettiğini ulaştırırlar[838] **ve Rabblerinden haşyet duyarlar ve kötü hesâbtan korkarlar.(21)**

Ve onlar ki, Rabblerinin vechini arzulayarak sabrederler ve namazı ikâme ederler. Ve onları rızıklandırdıklarımızdan sırran ve alenen infâk ederler[839] **ve kötülüğü iyilik ile savarlar. İşte onlar, onlar içindir diyârın âkibeti.(22)**[840]

Adn cennetleri, oraya dâhil olurlar. Ve babaları ve zevceleri ve zürriyetlerinden sâlih olanlar (da)**. Ve melekler onların üzerlerine her kapıdan dâhil olurlar.(23)**

Selâm sizin üzerinizedir, sabrettiğinizden dolayı. Artık ne güzeldir diyârın âkibeti!(24)

Ve onlar ki, mîsâklerinin ardından Allah'ın ahdini nakzederler ve Allah'ın ulaştırılmasını emrettiğini keserler ve Arz'da fesâd çıkarırlar. İşte onlar, onlar içindir lânet. Ve diyârın kötüsü (de) **onlar içindir.(25)**

Allah, rızkı dilediğine genişletir ve takdîr eder. Ve onlar dünyâ hayâtı ile ferahlanmaktadırlar. Ve dünyâ hayâtı, Âhiret'te bir metâdan başkası değildir.(26)

Ve o küfredenler derler ki: 'Onun üzerine Rabbinden bir âyet inzâl edilmeli değil miydi?' De ki: 'Muhakkak ki Allah, dilediğini dalâlete düşürür ve yöneleni Kendisine hidâyet eder.'(27)[841]

Onlar ki îmân etmişlerdir ve kalbleri Allah'ın zikri ile mutmain olmuştur.[842] **Dikkat edin! Kalbler, Allah'ın zikri ile mutmain olur.(28)**

---

emânet verildiğinde ihânet eder." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ra'd Suresi, 20. âyetin tefsirinde]

838 İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖ اَنْ يُوصَلَ/Ve onlar ki, Allah'ın ulaştırılmasını emrettiğini ulaştırırlar]'** Ve onlar ki, Allah (سبحانه وتعالى)'nın yapılmasını emir buyurduğu sıla-i rahmi îfâ ederler ve onu kesmezler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 420. sayfa]

839 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ/ve namazı ikâme ederler]'** Yani: Beş (vakit) namazı. **'[وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً/Ve onları rızıklandırdıklarımızdan sırran ve alenen infâk ederler]'** Zekâtı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 115. sayfa]

840 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[أُولٰئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ/İşte onlar, onlar içindir diyârın âkibeti.]'** Yani: Cennet. Ve mânâsı: Onların âkibeti, sevâb yurdudur (yani Cennet)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 90. sayfa]

841 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَيَهْدِى اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَ/ve yöneleni Kendisine hidâyet eder]'** kavli hakkında demiştir ki: "Yani: Tevbe edip Allah'a yöneleni" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 118. sayfa]

842 İmâm Şevkânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللّٰهِ/ve kalbleri Allah'ın zikri ile mutmain olmuştur.]'** âyet-i kerîmesi şu anlama gelmektedir: Yani onların kalbleri, lisanları ile Allah (سبحانه وتعالى)'yı zikrederek, Kur'ân tilâveti ile, tesbîh **'[سبحان الله/SubhanAllah]'**, tahmîd **'[الحمد لله/ElhamdulİllahJ]'**, tekbîr

O îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler, tubâ onlar içindir[843] **ve varılacak güzel bir yer.(29)**

İşte böylece seni bir ümmete -onlardan önce ümmetler gelip geçmiştir[844] **sana o vahyettiğimizi onların üzerine tilâvet etmen için irsâl ettik. Ve onlar Rahmân'a küfrederler. De ki: 'O benim Rabbimdir. O'ndan başka ilâh yoktur. O'na tevekkül ettim ve O'nadır tevbem.'(30)**

Ve eğer kendisiyle dağların yürütüldüğü veya kendisiyle Arz'ın parçalanacağı veya kendisiyle mevtâların kelâm ettirildiği bir Kur'ân olsaydı. Bilakis emir cemîân Allah'ındır. Hâlâ o îmân edenler (küfredenlerden) **yeise düşmediler mi ki, Allah dileseydi insanları cemîân elbette hidâyet ederdi. Ve o küfredenlere yaptıklarından dolayı felâketin isâbet etmesi veya diyârlarından yakına inmesi Allah'ın vaadi gelinceye kadar zâil olmaz.**[845] **Muhakkak ki Allah, vaadine muhâlefet etmez.(31)**

Ve andolsun ki, senden önceki resûllerle istihzâ edildi, bunun üzerine o küfredenlere mühlet verdim, sonra onları yakaladım. O vakit ikâbım nasıl oldu?(32)

Öyleyse her nefsin kesbettiği üzerinde kâim olan O kimdir? Ve onlar Allah'a şerîkler kıldılar. De ki: 'Onları isimlendirin. Yoksa siz O'na Arz'da ilmetmediği mi bildireceksiniz ya da kavlin zâhirini mi?[846] **Bilakis o küfredenlere tuzakları ziynetli gösterilmiştir. Ve onlar yoldan alıkonuldular. Ve Allah, kimi dalâlete düşürürse, artık onun için bir hidâyet edici yoktur.(33)**

Onlar için dünyâ hayatında bir azâb vardır. Ve Âhiret azâbı elbette daha meşakkatlidir. Ve onlar için Allah'tan bir vikâye edici yoktur.(34)[847]

'[الله أكبر/Allahu Ekber]' ve tevhîd **'[لا إله إلا الله/Lâ ilâhe illAllah]'** ile veya bunları gayrından dinlemek sûreti ile sükûnet bulur ve ünsiyet duyar." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 730. sayfa (tek cilt olarak basım)]

843 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir: İbn Abbâs (رضي الله عنهما), Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[طُوبٰى لَهُمْ/Tubâ onlar içindir]'** kavli hakkında şöyle demiştir: "Sevinç ve göz aydınlığı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 118. sayfa]

844 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ/onlardan önce ümmetler gelip geçmiştir]**' Yani: Onlardan önce ümmetler gelip mâzi olmuştur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 93. sayfa]

845 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir: "**'[وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ/Ve o küfredenlere yaptıklarından dolayı felâketin isâbet etmesi zâil olmaz]'** Yani: Onların kötü amelleri amel etmesinden dolayı. Ve **'[أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ/veya diyârlarından yakına inmesi]'** kavli: Senin, ey Muhammed, (onların diyârlarından yakınına inmen). **'[حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ/Allah'ın vaadi gelinceye kadar]'** Ve Allah'ın vaadi, Mekke'nin fethidir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 119. sayfa]

846 İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[أَمْ بِظَاهِرٍ/ya da zâhirini mi]'** Yani: Zâhirine mi bağlanıyorsunuz? **'[مِنَ الْقَوْلِ/kavlin]'** Kavlin işitilenine mi? Ve o hakîkatte bâtıldır, onun aslı yoktur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 321. sayfa]

847 Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[وَمَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ/Ve onlar için Allah'tan bir vikâye**

Muttakîlere o vaad edilen Cennet'in misâli, onun altından nehirler cereyân eder, yemişleri ve gölgeleri dâimidir. İşte bu, o takvâ edenlerin âkibetidir. Ve kâfirlerin âkibeti Ateş'tir.(35)

Ve o kendilerine Kitâb verdiklerimiz sana inzâl edilen ile ferahlanırlar. Ve hiziblerden kimi (inzâl edilenin) **bazısını inkâr eder. De ki: 'Ben ancak Allah'a ibâdet etmek ve O'na şirk koşmamakla emrolundum. O'na duâ ederim ve O'nadır varışım.'(36)**

Ve işte böylece onu Arabça bir hüküm olarak inzâl ettik. Ve eğer sana ilimden gelmesinin ardından onların hevâlarına ittibâ edersen, senin için Allah'a karşı bir velî ve bir vikâye edici yoktur.(37)[848]

Ve andolsun ki, senden önce resûller irsâl ettik ve onlar için zevceler ve bir zürriyet kıldık. Ve bir resûl için Allah'ın izni müstesnâ bir âyet ile gelmesi olamaz. Her ecel için bir kitâb vardır.(38)[849]

Allah dilediğini imhâ eder ve sâbit bırakır.[850] **Ve ana Kitâb O'nun indindedir.(39)**[851]

Ve eğer onlara o vaad ettiğimizin bazısını sana göstersek veya seni vefât ettirsek, o takdirde senin üzerine ancak tebliğdir. Ve hesâb Üzerimizedir.(40)

Ve Bizim Arz'a gelip onu etrafından noksanlaştırdığımızı görmediler mi? Ve Allah hükmeder ve O'nun hükmünü tâkib edici yoktur.[852] **Ve O, serî hesâbı görendir.(41)**[853]

---

edici yoktur.]' Onları Allah'ın azâbından kurtaracak bir vikâye edici/koruyucu yoktur. Bu itibarla azâbını onlara tevcîh edince ona mâni olacak yoktur." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 484. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

[848] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ/sana ilimden gelmesinin ardından]'** Yani: Kur'ân'dan. **'[مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ/senin için Allah'a karşı bir velî ve bir vikâye edici yoktur]'** Yani: Bir nusret edici ve muhâfaza edici (yoktur)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 98. sayfa]

[849] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ/Her ecel için bir kitâb vardır.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Âdemoğullarının ecelleri bir kitâbtadır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 487. sayfa]

[850] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ/Allah dilediğini imhâ eder ve sâbit bırakır.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى) senenin Kadir Gecesinde her şeyi tertîp eder. Allah o gece, ecel, rızık ve miktarlardan dilediğini siler. Sadece şekâveti/bedbahlıkğı ve saâdeti silmez çünkü bu ikisi şüphesiz sâbittir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 16. cilt, 479. sayfa]

[851] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ/Ve ana Kitâb O'nun indindedir.]'** kavli: "Yani Kitâb'ın cümlesi ve aslı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 125. sayfa]

[852] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ/Ve Allah hükmeder ve O'nun hükmünü tâkib edici yoktur.]'** O'nun yargısını geri çevirecek yoktur. Ve O'nun hükmünü geçersiz kılacak yoktur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 197. sayfa]

Ve onlardan o öncekiler (de) **tuzak kurmuşlardı. Fakat tuzaklar cemîân Allah'ındır. Her nefsin ne kesbettiğini ilmeder. Ve küffâr ilmedecektir, diyârın âkibeti kimin içindir.(42)**[854]

Ve o küfredenler derler ki: 'Sen bir mürsel değilsin.'[855] **De ki: 'Benim aramda ve sizin aranızda Şehîd**[856] **olarak Allah kifâyet eder ve indinde Kitâb ilmi olan.'(43)**[857]

---

[853] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ/Ve O, serî hesâbı görendir.]'** Yani: Azâbı. Resûllerini tekzîb edenlerden bir kavme azâb etmeyi murâd edince, onlara azâbı göz açıp kapamaktan daha hızlıdır. Bununla müşrikleri korkutmaktadır." [Ebî AbdİllahMuhammed ibn AbdİllahibnEbî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 360. sayfa]

[854] İmâm Beğavî (رحمه الله) diyor ki: "**'[وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ/Ve küffâr ilmedecektir, diyârın âkıbeti kimin içindir.]'** Yani: Küffâr, ateşe dâhil olunca/girince, mü'minler de Cennet'e dâhil olunca, kâfirler Âhiret yurdunun âkibetinin kimin için olduğunu ilmedeceklerdir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 328. sayfa]

[855] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[لَسْتَ مُرْسَلًا/'Sen bir mürsel değilsin.]'** Yani: Allah, seni irsâl etmemiştir/göndermemiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ra'd Suresi, 43. âyetin tefsirinde]

[856] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) kavli: **'[شَهِيدًا/Şehîd]'** Yani: Gözetici, her şey üzerine muttalî." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Suresi Tefsîri, 2. cilt, 283. sayfa]

[857] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا/Ve o küfredenler derler ki: 'Sen bir mürsel değilsin.]'** kavli hakkında demiştir ki: Kureyş müşrikleri (böyle) derdi. **'[قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ/De ki: 'Benim aramda ve sizin aranızda şâhid olarak Allah kifâyet eder ve indinde kitâb ilmi olan.']'** Kitâb ehlinden bazı insanlar hakka şehâdet ediyor, onu ikrâr ediyor ve Muhammed'in Allah'ın resûlu olduğunu ilmediyorlardı. Tahdîs edildiği/anlatıldığı gibi, AbdUllah bin Selâm (رضي الله عنه) da onlardan idi." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 126. sayfa]

14. İBRÂHÎM SURESİ (52 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Râ. (Bu) **bir Kitâb'tır, onu sana inzâl ettik. Rabblerinin izniyle insanları zulmetlerden nûra, Azîz, Hamîd'in Sırât'ına ihrâc etmen için.(1)**[858]

Allah, O ki, semâlardakiler ve Arz'dakiler O'nundur. Veyl olsun kâfirlere şiddetli azâbtan.(2)

Onlar ki, dünyâ hayâtını, Âhiret üzerine tercih ederler ve Allah'ın yolundan alıkoyarlar ve onu eğriltmek isterler. İşte onlar uzak bir dalâlet içindedir.(3)

Ve onlara beyân etmesi için kavminin dilinden başkasıyla bir resûl irsâl etmedik. Bu itibarla Allah dilediğini dalâlete düşürür ve dilediğine hidâyet eder. Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(4)

Ve andolsun ki, Mûsâ'yı âyetlerimiz ile irsâl ettik:[859] **'Kavmini zulumâttan nûra ihrâc et ve onlara Allah'ın günlerini tezkîr et.'**[860] **diye. Muhakkak ki bunda, çok sabreden, çok şükreden herkes için elbette âyetler vardır.(5)**

Ve hani Mûsa kavmine demişti ki: 'Allah'ın üzerinizdeki nimetini zikredin. Hani sizi Firavun ailesinden necât buyurmuştu. Size azâbın en kötüsünü yüklüyorlardı. Oğullarınızı boğazlıyorlardı ve kadınlarınızı hayatta bırakıyorlardı. Ve bunda Rabbinizden azîm bir belâ vardı.'(6)[861]

---

[858] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ/Bir Kitâb'tır, onu sana inzâl ettik.]'** Mânâsı: Bu bir Kitâb'tır, onu sana inzâl ettik. Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ/insanları zulmetlerden nûra ihrâc etmen için.]'** Mânâsı: Dalâletten hidâyete ve küfürden îmâna ve gayydan/azgınlıktan rüşde. Ve (şöyle de) denilmiştir: Bid'attan Sünnet'e. Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[بِاِذْنِ رَبِّهِمْ/Rabblerinin izniyle]'** Yani: Rabblerinin emriyle. Ve (şöyle de) denilmiştir: Rabblerinin ilmiyle. **'[اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ/Azîz, Hamîd'in Sırât'ına]'** Sırât: O, Dîn'dir. Ve Azîz, Hamîd: O, Allah (سبحانه وتعالى)'dır. Ve Azîz'in mânâsı: Gâlib'tir. Ve Hamîd'in mânâsı: O, fiillerinde hamde müstehakk olandır. Çünkü O, ya lütûf edici veyahut da âdildir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 102. sayfa]

[859] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا/Ve andolsun ki, Mûsâ'yı âyetlerimiz ile irsâl ettik]'** kavli hakkında demiştir ki: "Beyyineler ile." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 128. sayfa]

[860] İmâm Hâkim (رحمه الله), Ubeyy bin Ka'b (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'den işittim: **'Mûsâ (عليه السلام) kavmi arasında onlara 'Allah'ın günlerini' tezkîr ediyordu. Ve Allah'ın günleri O'nun nimetleri ve O'nun belâlarıdır/sınamalarıdır.'** buyurdu." [Ebu AbdİIlah Muhammed bin AbdİIlah el-Hâkim en-Nisâbûrî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (4/1850); Hadîs sahîhtir]

[861] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[وَفِى ذٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ/Ve bunda Rabbinizden azîm bir belâ vardı.]'** Denilmiştir ki: Şüphesiz ki belâ, mihnettir/sıkıntıdır." Devamla şöyle demiştir: "Ayrıca denilmiştir ki onun mânâsı: Allah (سبحانه وتعالى)'dan gelen azîm bir sınavdır/denemedir." [Ebu'l-Muzaffer

Ve hani Rabbiniz şöyle duyurmuştu: 'Eğer şükrederseniz, elbette size ziyâde ederim.[862] **Ve eğer küfrederseniz, muhakkak ki azâbım elbette şiddetlidir.'(7)**

Ve Mûsâ dedi ki: 'Eğer siz ve Arz'dakiler cemîân küfretseniz, artık muhakkak ki Allah elbette Ganî'dir, Hamîd'tir.'(8)

Size, o sizden önceki Nûh kavminin ve Âd ve Semûd ve o onların ardındakilerin haberi gelmedi mi? Allah'tan başkası onları ilmedemez. Resûlleri onlara beyyineler ile geldiler, bunun üzerine onlar ellerini ağızlarına götürdüler[863] **ve dediler ki: 'Muhakkak ki biz, sizinle irsâl edilene küfrediyoruz. Ve muhakkak biz, bizi dâvet ettiğinizden elbette kuşku veren bir şekk içindeyiz.'(9)**

Resûlleri demişti ki: 'Semâlar ve Arz'ı yaratan Allah hakkında şekk mi var? Günahlarınızdan sizi mağfiret etmek ve sizi müsemmâ bir ecele kadar tehir etmek[864] **için sizi dâvet ediyor.' Dediler ki: 'Siz mislimiz bir beşerden başkası değilsiniz.**[865] **Bizi babalarımızın ibâdet eder olduklarından alıkoymayı murâd ediyorsunuz. O halde bize mübîn bir sultân ile gelin.'(10)**[866]

Resûlleri onlara dedi ki: 'Biz misliniz bir beşerden başkası değiliz. Ve lâkin Allah kullarından dilediğinin üzerine minnette bulunur. Ve bizim size -Allah'ın izni müstesnâ- bir sultân ile gelmemiz olamaz. Ve Allah üzere o halde mü'minler tevekkül etsinler.'(11)

'Ve bizim için ne var, yollarımızı bize hidâyet etmişken Allah üzere tevekkül etmeyelim? Ve biz, elbette bize ettiğiniz ezâya sabredeceğiz. Ve Allah'a o halde tevekkül edenler tevekkül etsinler.'(12)

Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 105. sayfa]

862 İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile Fudayl ibn İyâz (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ/Eğer şükrederseniz, elbette size ziyâde ederim.]'** hakkında demiştir ki: "Bana olan itaatinizi (ziyâde ederim)." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 6. cilt, 7. sayfa (1178.)]

863 İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِى أَفْوَاهِهِمْ/bunun üzerine onlar ellerini ağızlarına götürdüler]'** Onlar, resûllerin getirdiklerini reddettiler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 129. sayfa]

864 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى/ve sizi müsemmâ bir ecele kadar tehîr etmek]'** Ecellerinizin tam olarak biteceği zamana kadar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 107. sayfa]

865 İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[قَالُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا/Dediler ki: 'Siz mislimiz bir beşerden başkası değilsiniz.]'** Yani: Size vahyedilmiyor." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 364. sayfa]

866 İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ/O halde bize mübîn bir sultân ile gelin.]'** Dâvânızın sahîh olduğuna dâir mübîn bir hüccet ile gelin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 339. sayfa]

Ve o küfredenler resûllerine dediler ki: 'Elbette sizi arzımızdan ihrâc ederiz veya mutlaka milletimize avdet edersiniz.[867] **Bunun üzerine Rabbleri onlara vahyetti ki: 'Elbette zâlimleri helâk edeceğiz.'(13)**

Ve elbette onların ardından Arz'a sizi iskân edeceğiz.[868] **Bu, makâmımdan korkan ve vaadimden korkan içindir.(14)**

Ve (resûller) **fetih istediler ve her cebbâr**[869] **inâdçı**[870] **perişan oldu.(15)**

Onun arkasından Cehennem vardır ve irinli sudan içirilecektir.(16)

Onu yutmaya çalışacak ve onu boğazından geçiremeyecek. Ve ölüm her mekândan ona gelir ve o ölecek değildir. Ve arkasından galîz bir azâb vardır.(17)[871]

Rabblerine o küfredenlerin meseli, amelleri fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu bir kül gibidir. Kesbettiklerinden bir şey üzerine kâdir olamazlar. İşte bu, o derin dalâlettir.(18)

Allah'ın, semâları ve Arz'ı hakk ile halk ettiğini görmedin mi? Eğer dilerse sizi giderir ve yeni bir halk getirir.(19)

Ve bu, Allah üzere azîz değildir.(20)[872]

---

[867] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اَوْ لَتَعُودُنَّ فِی مِلَّتِنَا/veya mutlaka milletimize avdet edersiniz]'** Onlar bu kavilleri ile şunu kastediyorlardı: 'Ya (dâvânızdan) vazgeçersiniz ya da eninde sonunda bizim dînimize geri dönersiniz.'" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 339. sayfa]

[868] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın fiili şöyle olmuştur: Şüphesiz ki O, Resûlu'nu gâlib kılmış ve ona nusret vermiştir. Onun Mekke'den çıkması sebebi ile ona Allah yolunda kıtâl eden ensâr, yardımcılar ve ordular kılmıştır. Allah, Nebîsini dâima cesâretlendirmiş, tâ ki onu bağrından çıkarıp atmış olan Mekke'yi Nebî'ye fethedilmiş buyurmuş, onu orada temkîn etmiş ve ona düşmanlık edenlerin burunlarını yere sürtmüştür. Allah (سبحانه وتعالى) Arz'ın sâirini de ona açmış, tâ ki insanlar fevc fevc Allah'ın dînine girmişlerdir. En kısa zamanda, yeryüzünün doğu ve batı diyârlarında Allah'ın kelimesi ve dîni, sâir dînler üzerine üstün gelmiştir. Ve bundan dolayı Allah (سبحانه وتعالى)'nın şöyle buyurmuştur: **'[وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ*فَاَوْحٰی اِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظّٰلِمِينَ/Bunun üzerine Rabbleri onlara vahyetti ki: 'Elbette zâlimleri helâk edeceğiz. Ve elbette onların ardından Arz'a sizi iskân edeceğiz.']'** [İbrâhîm Suresi, 13.-14. âyetler]." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İbrâhîm Suresi, 13.-14. âyetlerin tefsirinde]

[869] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "**'[جَبَّارٍ/Cebbâr]'** Mütekebbir/büyüklenen." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 365. sayfa]

[870] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir isnad ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَاسْتَفْتَحُوا/Ve fetih istediler]'** Resûllerin tümü. Yani: onlar, kavimlerine karşı zafer talep etmişlerdir. **'[عَنِيدٍ/inâdçı]'** Hakka karşı inâd edip ona engel olan kavimlerine karşı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 378. sayfa]

[871] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمِنْ وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ/Ve arkasından galîz bir azâb vardır.]'** Yani: Şiddetli (bir azâb vardır). Ve galîz azâb, bu muhalleden Ateş'te olmaktır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 110. sayfa]

[872] Fâtır Suresi'nin 17. âyetiyle aynıdır. İmâm Şevkânî (رحمه الله) demiştir ki: "Yani (Allah için) imkânsız

Ve cemîân Allah'a bârizdirler.[873] **O vakit zayıflar o kibirlenenlere derler ki: 'Muhakkak ki biz, size tâbî olmuştuk. Artık siz Allah'ın azâbından bir şeyi bizden savabilir misiniz?' Derler ki: 'Allah bize hidâyet etseydi, elbette size hidâyet ederdik. Sızlansak veya sabretsek üzerimize müsâvîdir. Bizim için sığınacak bir yer yoktur.(21)**

Ve iş kazâ edilince, şeytân der ki:[874] **'Muhakkak ki Allah size hakk vaadi vaad etti. Ve ben** (de) **size vaad ettim, bunun üzerine size yalancı çıktım. Ve benim için sizin üzerinizde -sizi dâvet edip, böylelikle bana icâbet etmeniz müstesnâ- bir sultân olmadı.**[875] **O halde beni levmetmeyin ve nefsinizi levmedin. Ve ben sizi kurtarıcı değilim ve siz beni kurtarıcı değilsiniz. Muhakkak ki ben bundan önce beni şerîk koşmanıza küfrettim. Muhakkak ki zâlimler, onlar için elîm bir azâb vardır.(22)**

Ve o îmân edenler ve sâlih amelde bulunanlar, altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil edilirler, orada Rabblerinin izni ile muhalledlerdir. Orada tahıyyeleri Selâm'dır.(23)[876]

Görmedin mi, Allah nasıl darb-ı mesel etti? Güzel bir kelime, aslı sâbit ve dalı semâda güzel bir ağaç gibidir.(24)[877]

Meyvesini Rabbinin izniyle her zaman verir. Ve Allah, ins

nlar için darb-ı meseller eder. Umulur ki onlar tezekkür ederler.(25)

---

değildir. Çünkü O (سبحانه وتعالى), her şey üzerine Kâdir'dir. Ve şüphesiz ki Allahu (تعالى), sevâbı umulmaya ve ikâbından korkulmaya hakk sahibi olandır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 744. sayfa (tek cilt olarak basım)]

873 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَبَرَزُوا لِلَّهِ جَمِيعًا/Ve cemîân Allah'a bârizdirler.]'** Yani: Allah'a, cemîân kabirlerinden çıkacaklardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 111. sayfa

874 İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) kavli: **'[وَقَالَ الشَّيْطَانُ/Ve şeytân der ki]'** Yani iblîs. **'[لَمَّا قُضِيَ/iş kazâ edilince]'** Yani: İş tamâm olunca, Cennet ehli Cennet'e ve ateş ehli ateşe girince." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 345. sayfa]

875 Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ/Ve benim için sizin üzerinizde bir sultân olmadı.]'** Yani: Teyîd üzere bir hüccet (olmadı)." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 492. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

876 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ/Orada tahıyyeleri Selâm'dır.]'** Orada selâmı verenin kim olduğu husûsunda üç kavil vardır. Bu kavillerden biri: 'Selâmı veren, Allah (سبحانه وتعالى)'dır.' şeklindedir. Diğer kavil ise selâmı verenlerin melekler olduğunu söylemektedir. Üçüncü kavle göre ise onlar birbirlerine selâm vermektedirler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 113. Sayfa]

877 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'dan İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[كَلِمَةً طَيِّبَةً/Güzel bir kelime]'** Lâ ilâhe illAllah'a şehâdet etmektir. **'[كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ/güzel bir ağaç gibidir]'** Ve bu, mü'mindir. **'[اَصْلُهَا ثَابِتٌ/aslı sâbit]'** Lâ ilâhe illAllah, mü'minin kalbinde sâbittir. **'[وَفَرْعُهَا فِى السَّمَاءِ/ve dalı semâda]'** Mü'minin ameli onunla semâya yükseltilir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 135. sayfa]

Ve habîs bir kelimenin meseli habîs bir ağaç gibidir. Arz'ın fevkinden koparılmış, onun için bir karâr yoktur.(26)[878]

Allah, o îmân edenleri dünyâ hayatında ve Âhiret'te sâbit kavil ile sâbitleştirir.[879] **Ve zâlimleri dalâlete düşürür. Ve Allah dilediğini fiil eder.(27)**

Allah'ın nimetini küfre o tebdîl edenlere ve kavimlerini helâk diyârına sürükleyenlere bakmaz mısın?(28)

Cehennem, ona yaslanırlar ve (o) **ne kötü karargâhtır.(29)**

Ve Allah'a denkler kıldılar, O'nun yolundan dalâlete düşürmek için. De ki: 'Metâlanın, artık muhakkak ki dönüşünüz ateşedir.'(30)

O îmân eden kullarıma de ki: 'Namazı ikâme etsinler ve kendisinde ne bir alış-verişin ve ne bir dostluğun olmadığı bir gün gelmeden önce onları rızıklandırdıklarımızdan sırran ve alenen infâk etsinler.'(31)[880]

---

[878] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'dan İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ/Ve habîs bir kelimenin meseli]'** Ve bu, şirktir. **'[كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ/habîs bir ağaç gibidir]'** Yani: Kâfir. **'[اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ/Arz'ın fevkinden koparılmış, onun için bir karâr yoktur.]'** Şirkin, kâfirin tutunabileceği ne bir aslı ne de bir burhânı vardır. Allah (سبحانه وتعالى), şirk ile işlenmiş hiçbir ameli kabul etmez." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîr es-Sahîh, 3. cilt, 136. sayfa]

[879] Berâ ibn Âzib (رضي الله عنه) demiştir ki: Nebî (صلى الله عليه وسلم) buyurmuştur ki: **"'[يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ/Allah, o îmân edenleri sâbit kavil ile sâbitleştirir.]' kabir azâbı hakkında inzâl edilmiştir. Böylece ona şöyle denilecek: 'Rabbin kim?' Bunun üzerine diyecektir ki: 'Rabbim Allah'tır ve Nebîm Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'dir.' İşte Allah (عز وجل)'nin: '[يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ/Allah, o îmân edenleri dünyâ hayatında ve Âhiret'te sâbit kavil ile sâbitleştirir.]' kavli budur."** [Sahîh bir hadistir. İmâm Muslim, Sahîh'inde (Cennet Kitâbı ve Sıfatı, Nimetleri ve Ehli, 2871a) tahrîc etmiştir.]

İmam Âcurrî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Berâ ibn Âzib'ten, **'[يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ/Allah, o îmân edenleri dünyâ hayatında ve Âhiret'te sâbit kavil ile tesbît eder.]'** (âyeti hakkında): 'Kabir azâbı hakkında inzâl edilmiştir.' demiştir." [Sahih bir eserdir. Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî, Kitâbu'ş-Şeriâ'da (1272. sayfa, 839.) ve İmâm Muslim, Sahîh'inde (Cennet Kitâbı ve Sıfatı, Nimetleri ve Ehli, 2871b) tahrîc etmiştir.]

[880] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) kullarına kendisine taat ile ibâdet etmeyi ve mahlûkâta ihsân etmeyi ve namazı ikâme etmeyi -ki bu tek ve şerîki olmayan Allah'a ibâdettir-, Allah'ın kendilerine rızıklandırdıklarından infâkta bulunmak suretiyle zekâtlarını edâ etmeyi ve akrabalara harcamada bulunmayı ve yabancılara ihsân etmeyi emretmiştir. Ve burada namazların ikâmesinden murâd; vakitlerini, hudûtlarını, rükûunu, secdesini ve huşûunu muhâfaza etmektir. Ve Allah (سبحانه وتعالى) rızık olarak verdiklerinden sırran, yani gizliden ve aleni, yani açıktan infâkı emretmiştir. Kullar nefislerini kurtarmak için bunlara koşmalıdır. **'[مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ/bir gün gelmeden önce]'** Ve bu Kıyâmet Günü'dür. **'[لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ/ve kendisinde ne bir alış-verişin ve ne bir dostluğun olmadığı]'** Yani: Nefsinin salıverilmesine karşılık olarak hiç kimseden bir fidye kabul edilmeyecektir. Allah (سبحانه وتعالى)'nın buyurduğu gibi: **'[فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا/Artık bugün sizden bir fidye alınmaz ve ne** (de) **o küfredenlerden.]'** [Hadîd Suresi, 15. âyet] Ve: **[وَلَا خِلَالٌ/ve ne bir dostluğun]'** kavli hakkında İbn Cerîr: 'Denildi ki orada hiç bir dostun dostluğu yoktur. İkâbı hakk eden kimse, bir dostun dostluğu yardımı ile bağışlanmayacaktır. Bilakis orada, adâlet vardır!' demiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İbrâhîm Suresi, 31. âyetin tefsirinde]

Allah, O ki, semâları ve Arz'ı halk etmiştir ve semâdan su inzâl etmiştir. Böylece onunla semerelerden sizin için rızık ihrâc etmiştir. O'nun emriyle denizde cereyân etmesi için size gemileri musahhar etmiştir. Ve size nehirleri (de) **musahhar etmiştir.(32)**

Ve sizin için âdetleri üzere[881] **cereyân eden ay ve güneşi musahhar etmiştir. Ve sizin için geceyi ve gündüzü** (de) **musahhar etmiştir.(33)**

Ve O'ndan istediğinizin hepsinden size vermiştir. Ve eğer Allah'ın nimetini saysanız, onu ihsâ edemezsiniz. Muhakkak ki insan, elbette çok zâlimdir, çok küfrânda bulunandır.(34)[882]

Ve hani İbrâhîm demişti ki: 'Rabbim! Bu beldeyi emîn kıl[883] **ve beni ve oğullarımı putlara ibâdet etmekten ictinâb ettir.'(35)**[884]

'Rabbim! Muhakkak ki onlar insanlardan çoğunu dalâlete düşürdüler. İmdi kim bana tâbi olursa, artık muhakkak ki o bendendir. Ve kim bana isyân ederse, artık muhakkak ki Sen Gafûr'sun, Rahîm'sin.'(36)

'Rabbimiz! Muhakkak ki ben, zürriyetimden bir ziraat sahibi olmayan bir vâdiye Senin harâm evinin indine iskân ettim. Rabbimiz! Namazı ikâme etmeleri için. Artık insanların gönüllerini onlara meyleder kıl ve onları semerelerden rızıklandır. Umulur ki onlar şükrederler.'(37)

---

881 Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[دَائِبَيْنِ/dâibeyni]'** Mânâsı: Şüphesiz ki o ikisi (ay ve güneş), gevşeklik göstermez ve duraklamaz. Arapçada bir şeyin 'de'eb' etmesi, o şeyin bir âdet üzere cereyân etmesi demektir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 118. sayfa]

882 İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "**[كَفَّارٌ/çok küfrânda bulunandır]** Yani insan, Allah'ın ona bahşetmiş olduğu nimetlere karşı şiddetle nankörlük eder; bu nimetleri vermiş olmasından dolayı Allah (سبحانه وتعالى)'ya lâyık-ı vechile ve üzerine vâcib olduğu sûrette şükretmez de, bilakis bu nimetleri inkâr eder." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 749. sayfa (tek cilt olarak basım)]

883 İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) bu makamda, müşrik Arapların aleyhine hüccet getirerek şu hususları zikretmektedir: Şüphesiz ki Beled-i Harâm Mekke, ilk olarak, şerîki olmayan tek Allah'a ibâdet üzere kurulmuştur. Orası, İbrâhîm sebebi ile îmar edilmiş, Allah'tan gayrına ibâdet edenlerden berî olmak için ehil bir mekân kılınmıştır. Bu itibarla buyurmuştur ki: **'[رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا/Rabbim! Bu beldeyi emîn kıl]'** Ve Allah ona (bu duâsında) icâbet etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İbrâhîm Suresi, 35. âyetin tefsirinde]

884 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَاجْنُبْنِى وَبَنِىَّ اَنْ نَّعْبُدَ الْاَصْنَامَ/ve beni ve oğullarımı putlara ibâdet etmekten ictinâb ettir]'** Mânâsı: Beni ve oğullarımı, putlara ibâdet etmekten uzak eyle!" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 119. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) buyurdu ki: **'[وَاجْنُبْنِى وَبَنِىَّ اَنْ نَّعْبُدَ الْاَصْنَامَ/ve beni ve oğullarımı putlara ibâdet etmekten ictinâb ettir]'** Her bir dâvetçiye yakışan, kendi nefsi için, ana-babası ve zürriyeti için duâ etmektir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İbrâhîm Suresi, 35. âyetin tefsirinde]

'Rabbimiz! Muhakkak ki Sen, gizlediğimizi ve îlan ettiğimizi ilmedersin. Ve Allah üzere Arz'da ve semâlarda bir şey gizli değildir.'(38)

'Hamd Allah içindir. O ki, ihtiyarlık üzere bana İsmâîl'i ve İshâk'ı hibe etti. Muhakkak ki Rabbim, elbette duâyı işitendir.'(39)

'Rabbim! Beni namazı ikâme eden kıl ve zürriyetimden (de)**. Rabbimiz! Duâmı kabûl buyur.'(40)**

'Rabbimiz! Bana ve vâlideynime[885] **ve mü'minlere hesâbın kâim olduğu gün**[886] **mağfiret buyur.'(41)**

Ve Allah'ı, zâlimlerin amel ettiklerinden gâfil hesâb etme![887] **Ancak onları, gözlerin onda donup kalacağı bir güne tehir ediyor.(42)**

(O gün) **başlarını dikerek koşarlar ve bakışları kendilerine dönmez. Ve gönülleri bomboştur.(43)**

Ve insanları kendilerine azâbın geleceği gün (ile) **inzâr et. O vakit o zulmedenler diyeceklerdir ki: 'Rabbimiz! Bizleri yakın bir ecele tehir buyur, senin dâvetine icâbet edelim ve resûllere tâbi olalım.'** (Onlara denir ki:) **'Ve bundan önce sizin için zevâl olmadığına kasem etmemiş miydiniz?'(44)**

Ve nefislerine o zulmedenlerin meskenlerinde meskûn oldunuz ve onlara nasıl fiil buyurduğumuz size tebeyyün etti. Ve size darb-ı meseller ettik.(45)[888]

Ve onlar tuzaklarını kurmuşlardır. Ve onların tuzakları Allah indindedir. Ve onların tuzaklarından, ondan dağlar zâil olacak değildir.(46)

---

[885] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Bu, babasından uzaklaşmasından önce idi. Babasının Allah (عز وجل)'ye olan adâveti/düşmanlığı tebeyyün edince artık ondan berî oldu." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İbrâhîm Suresi, 41. âyetin tefsirinde]

[886] İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ/hesâbın kâim olduğu gün]'** Yani insanların hesâb için ayağa kalkacağı gün." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, İbrâhîm Suresi, 41. âyetin tefsirinde]

[887] İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile Sufyân ibn Uyeyne (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ/Ve Allah'ı, zâlimlerin amel ettiklerinden gâfil hesâb etme!]'** hakkında demiştir ki: "Mü'minler için teselli ve kâfir için vaîdtir/korkutmadır." Ona denildi ki: "Bunu kim dedi ey Ebâ Muhammed?" Dedi ki: "İlim ehli." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 6. cüz, 17. sayfa (1190)]

[888] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَسَكَنْتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ/Ve nefislerine o zulmedenlerin meskenlerinde meskûn oldunuz]'** İnsanlar, Nûh kavminin, Âd ve Semûd kavminin ve bunlar arasında geçen pek çok asırda helâk edilmiş ümmetlerin meskenlerinde meskûn oldular. **'[وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ/ve onlara nasıl fiil buyurduğumuz size tebeyyün etti. Ve size darb-ı meseller ettik.]'** Şüphesiz ki Allah, resûllerini göndermiş kitâblarını inzâl etmiş, size darb-ı meseller etmiştir. Ancak bir sağır bunu duymaz ve ancak hüsrâna uğrayan bir kimse onda sorun çıkarır. Allah'ın emrini akledin artık!" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 129. sayfa]

Öyleyse Allah'ın resûllerine olan vaadine muhâlefet edeceğini hesâb etme. Muhakkak ki Allah Azîz'dir, intikâm sâhibidir.(47)

Arz'ın başka bir Arz'a tebdîl edildiği gün.[889] **Ve Vâhid, Kahhâr Allah'a bârizdirler.(48)**

Ve o gün mücrimleri bukağılarda vurulmuş görürsün.(49)

Onların gömlekleri[890] **katrândandır**[891] **ve vecihlerini ateş bürür.(50)**

(Bu,) **Allah'ın her nefsi kesbettiği ile cezâlandırması içindir. Muhakkak ki Allah, serî hesâbı görendir.(51)**

Bu, insanlar için bir tebliğdir. Ve onunla inzâr edilmeleri için. Ve ilmetmeleri için ki ancak O tek ilâhtır. Ve akıl sahiblerinin tezekkür etmesi için.(52)

---

[889] İmâm İshâk ibn Râhûye (رحمه الله) sahîh bir sened ile Âişe (رضي الله عنهما)'dan tahrîc etmiştir, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e, Allah (عز وجل)'nin: **'[يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ/Arz'ın başka bir Arz'a tebdîl edildiği gün.]'** kavli hakkında suâl ederek demiştir ki: "İnsânlar o gün nerededir?" Bunun üzerine şöyle buyurmuştur: **"Sırât üzerinde."** [İshâk ibn Râhûye Ebu Yâkûb İshâk ibn İbrâhîm ibn Mahled el-Mervezî, Müsnedu İshâk ibn Râhûye, 3. Cilt, 802. sayfa (1438.)]

[890] Bu açıklama İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "**'[سَرَابِيلُهُمْ/serâbiluhum]'** Yani: Onların gömlekleri." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 378. sayfa]

[891] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطِرَانٍ/Onların gömlekleri katrândandır]'** Yani: Onların üzerlerine o giyecekleri elbiseleri katrândandır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İbrâhîm Suresi, 50. âyetin tefsirinde]

15. HİCR SÛRESİ (99 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Râ. İşte bunlar Kitâb'ın ve mübîn Kur'ân'ın[892] âyetleridir.(1)

O küfredenler bir vakit gelir ki Müslüman olmayı arzu ederler.(2)[893]

Bırak onları, yesinler ve metâlansınlar ve onları emelleri oyalasın. Artık yakında ilmedeceklerdir.(3)

Ve bir karyeyi -ve onun mâlûm bir kitâbı olmaksızın- helâk etmedik.(4)

Bir ümmet, ecelini geçemez ve tehîr edemez.(5)[894]

Ve dediler ki: 'Ey o üzerine Zikir inzâl edilen! Muhakkak ki sen elbette bir mecnûnsun!'(6)

'Bize melekleri getirmeli değil miydin, eğer sâdıklardan isen?'(7)

Hakk dışında melekleri inzâl etmeyiz.[895] Ve o zaman süre verilenler olmazlar.(8)

Muhakkak ki Biz, Zikr'i Biz inzâl ettik. Ve muhakkak ki Biz, onu elbette muhâfaza edenleriz.(9)[896]

---

[892] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَقُرْاٰنٍ مُبِينٍ/ve mübîn Kur'ân'ın]**' Allah'a yemin olsun ki Kur'ân'ın hidâyeti, rüşdü ve hayrı tebeyyün etmiştir/apaçık olmuştur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 146. sayfa]

[893] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Âyet, onların içinde bulundukları küfürden dolayı nedâmet duyacaklarını: 'Dünyâ diyârında keşke Müslümanlarla birlikte olsaydık.' diye temennîde bulunacaklarını haber vermektedir. Yine denilmiştir ki: 'Bundan murâd olunan şudur ki her kâfir, ölüm ânı geldiğine: 'Keşke mü'min olsaydım.' diye arzu edecektir.' Diğer bir kavle göre ise bu, Kıyâmet Günü ile ilgili bir haberdir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hicr Suresi, 2. âyetin tefsîrinde]

[894] Mu'minûn Suresi'nin 43. âyeti ile aynıdır

[895] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰئِكَةَ اِلَّا بِالْحَقِّ/Hakk dışında melekleri inzâl etmeyiz.]**' kavli hakkında demiştir ki: "(Ancak) risâlet ve azâb ile irsâl ederiz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 1. cilt, 378. sayfa]

[896] Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى), inzâl ettiğini bu ümmet için muhâfaza buyurmuştur. Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmuştur: '**[اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ/Muhakkak ki Biz, Zikr'i Biz inzâl ettik. Ve muhakkak ki Biz, onu elbette muhâfaza edenleriz.]**' Kur'ân'ın tefsîrinde veya hadîsin nakli ya da tefsîrinde bir hata yapılsa, şüphesiz ki Allah (سبحانه وتعالى), ümmet içerisinde bunu beyân edecek, hatâ yapanın hatâsına ve yalan söyleyenin yalanına dair delîli zikredecek kimseler ikâme eder. Şüphesiz ki bu ümmet, dalâlet üzere ictimâ etmez. Bu ümmet içerisinde, Kıyâmet'e kadar hakk üzere zâhir bir tâife hep olacaktır. Çünkü bu ümmet, ümmetlerin âhiridir, onların Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'den sonra nebî gelmeyecektir, onların Kitâb'ından sonra kitâb gelmeyecektir. Daha önceki ümmetler tebdîl ve tağyîr yaptıkları zaman, Allah (سبحانه وتعالى) onlara beyânda emir ve nehiyde bulunacak bir nebî gönderiyordu. Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'den sonra ise bir nebî yoktur. Allah (سبحانه وتعالى), inzâl buyurduğu zikri

Ve andolsun ki, senden önce evvelki topluluklara (da resûller) **irsâl ettik.(10)**

Ve onlara bir resûl gelmedi ki, onunla istihzâ etmiş olmasınlar.(11)

İşte böylece onu mücrimlerin kalblerine sülûk ettiririz.(12)[897]

Onlar ona îmân etmezler. Ve evvelkilerin sünneti gelip geçmiştir.(13)

Ve eğer onların üzerine semâdan bir kapı açsak da oradan sürekli yükselseler.(14)

Elbette diyeceklerdir ki: 'Gözlerimiz ancak sarhoş edilmiştir,[898] **bilakis biz sihirlenmiş bir kavimiz.'(15)**

Ve andolsun ki, semâda burclar kıldık ve nazar edenler için onu ziynetlendirdik.(16)

Ve onu recmedilmiş her bir şeytândan muhâfaza ettik.(17)

Kulak hırsızlığı eden müstesna. Artık ona bir ateş parçası tâbi olur.(18)[899]

Ve Arz'ı yaydık ve ona sâbit dağlar ilkâ ettik ve orada ölçülmüş her şeyden[900] **bitirdik.(19)**

Ve orada sizin için ve sizin kendisine rızık vericiler olmadıklarınıza[901] **mâişetler**[902] **kıldık.(20)**

---

muhâfaza edeceğini garanti etmiştir. Şüphesiz ki bu ümmet, dalâlet üzere ictimâ etmez. Bilakis Allah (سبحانه وتعالى), her asırda bu ümmet için, onlar ile dînini muhâfaza edeceği, onlar ile sapkınların tahrîfini, dalâlete düşürenlerin haksızlığını ve cahillerin tevîlini bertaraf edeceği, ilim ve Kur'ân ehline mensub kimseleri ikâme eder." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Cevâbu's-Sahîh Limen Beddele Dîne'l-Mesîh, 3. cilt, 38.-39. sayfalar]

[897] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[كَذٰلِكَ نَسْلُكُهُ/İşte böylece onu sülûk ettiririz]'** Yani: Küfrü, tekzîbi ve resûllerle istihzâ etmeyi evvelki milletlerin kalblerine sülûk ettirdiğimiz gibi. **'[كَذٰلِكَ نَسْلُكُهُ/İşte böylece onu sülûk ettiririz]'** Onu dâhil ederiz/sokarız." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 370. sayfa]

[898] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[سُكِّرَتْ اَبْصَارُنَا/Gözlerimiz sarhoş edilmiştir]'** kavli hakkında demiştir ki: "(Gözlerimize) sedd çekilmiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 150. sayfa]

İmâm Kurtubî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Yani: Sarhoşu aklını örten şey bürüyüp kapladığı gibi, onları da gözlerini örten şey bürüyüp kaplamıştır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hicr Suresi, 15. âyetin tefsirinde]

[899] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "**'[فَأَتْبَعَهُ/Artık ona tâbi olur]'**: Ona tâbi olur, ona kavuşur veya ona yetişir. Ve: **'[شِهَابٌ/bir ateş parçası]'** Yıldız veya tutuşturulmuş parlak ateştir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 758. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[900] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ/ölçülmüş her şeyden]'** kavli hakkında demiştir ki: "Bir kader ile takdîr olunmuş (her şeyden)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 17. cilt, 80. sayfa]

[901] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ /ve sizin kendisine rızık vericiler olmadıklarınıza]'** kavli hakkında demiştir ki: "Debelenenler ve davarlar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 152. sayfa]

[902] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) diyor ki: "**'[مَعَايِشَ/mâişetler]'** Yani: Allah'ın orada onlar için çıkardıkları ve

Ve hazineleri indimizde olmayan bir şey yoktur. Ve onu mâlûm bir mikdâr dışında inzâl etmeyiz.(21)

Ve aşılayıcı rüzgârlar irsâl ettik. Böylece semâdan su inzâl ettik de sizi onunla suladık. Ve siz onun için hazinedar değilsiniz.(22)

Ve muhakkak ki Biz, elbette Biz hayat veririz ve öldürürüz. Ve Biz vârisleriz.(23)

Ve andolsun ki, sizden müstakdimleri ilmederiz. Ve andolsun ki, müstehirleri (de) **ilmederiz.(24)**[903]

Ve muhakkak ki senin Rabbin, O onları haşr edecektir. Muhakkak ki O, Hakîm'dir, Alîm'dir.(25)

Ve andolsun ki, insanı kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan halk ettik.(26)

Ve cânn,[904] **onu daha önce semûm ateşinden halk ettik.(27)**[905]

Ve hani Rabbin meleklere buyurmuştu ki: 'Muhakkak ki Ben, kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan bir beşer halk edeceğim.'(28)

O halde onu tesviye ettiğim ve ruhumdan onun içine nefhettiğimde, artık secde ediciler olarak onun için (yere) **kapanın.(29)**[906]

Bunun üzerine melekler secde ettiler, onların hepsi topluca.(30)[907]

İblîs müstesnâ, secde edenlerle beraber olmaktan (kaçınarak) **diretti.(31)**

(Allah) **buyurdu ki: 'Ey İblîs! Senin için ne var ki, secde edenler ile beraber olmuyorsun?'(32)**

(İblîs) **dedi ki: 'Ben, kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan halk ettiğin bir beşere secde edici olmam.'(33)**

Âdem oğullarının îmal ettiklerindendir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 382. sayfa]

903 Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ/sizden müstakdimleri]**': Evvelki kuşaklardır. Ve **'[الْمُسْتَأْخِرِينَ/müstehirleri]**': Muhammed (صلى الله عليه وسلم) ümmetidir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 154. sayfa]

904 İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "Müfessirlerin cumhûrunun indinde **'[الْجَانَّ/cânn]'** cinlerin babasıdır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 761. sayfa (tek cilt olarak basım)]

905 İmâm Hâkim (رحمه الله), AbdUllah ibn Mes'ûd (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bu semûm/yakıcı rüzgâr, cânnın kendisinden o halk edildiği semûmun yetmiş cüzünden bir cüzdür." Sonra: **'[وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ/Ve cânn, onu daha önce semûm ateşinden halk ettik.]'** (âyetini) kıraat etti. [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (2/474); Hâkim eserin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

906 Sâd Suresi'nin 72. âyeti ile aynıdır

907 Sâd Suresi'nin 73. âyeti ile aynıdır

(Allah) **buyurdu ki: 'Öyleyse oradan hurûc et. Artık muhakkak ki sen recmedilmişsin.(34)**[908]

Ve muhakkak ki, Dîn Günü'ne[909] **kadar lânet üzerinedir.(35)**

(İblîs) **dedi ki: 'Rabbim! O halde bana ba's edilecekleri güne kadar süre ver.'(36)**[910]

(Allah) **buyurdu ki: 'Artık muhakkak ki sen, süre verilenlerdensin;'(37)**[911]

Mâlûm vaktin gününe kadar.(38)[912]

(İblîs) **dedi ki: 'Rabbim, beni iğvâ ettiğinden dolayı, elbette onlar için Arz'da ziynetlendirme yapacağım ve elbette onların hepsini iğvâ edeceğim.'(39)**[913]

'Onlardan muhlis kulların müstesnâ.'(40)[914]

(Allah) **buyurdu ki: 'Bu, Bana** (varan) **mustakîm bir Sırât'tır.'(41)**[915]

Muhakkak ki kullarım üzerinde senin bir sultânın yoktur,[916] **gâvîlerden**[917] **sana tâbi olanlar müstesnâ.(42)**

---

[908] Sâd Suresi'nin 77. âyeti ile aynıdır. İmam Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ/Artık muhakkak ki sen recmedilmişsin.]'** Yani sen, her hayır ve ikrâmdan kovulmuş bir hâldesin. Şüphesiz ki kovulan kimse, taş ile recm olunur; veya şeytân, alevler ile recm olunur. Bu, şeytânın kapıldığı şüpheye verilecek cevâbı ihtivâ eden bir tehdittir. Muhakkak ki, kıyâs yolunu tutarak nass ile çelişen kimse, racîmdir, mel'ûndur." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 10. Cüz, 3756. sayfa]

[909] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[يَوْمِ الدِّينِ/Dîn Günü]'** Hesâb (Günü). Yani: Kıyâmet Günü." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 385. sayfa]

[910] Sâd Suresi'nin 79. âyeti ile aynıdır

[911] Sâd Suresi'nin 80. âyeti ile aynıdır

[912] Sâd Suresi'nin 81. âyeti ile aynıdır

[913] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي/Rabbim, beni iğvâ ettiğinden dolayı]'** Beni dalâlete düşürdüğünden (dolayı). Ve şöyle de denilmiştir: Beni rahmetinden mahrum bıraktığından (dolayı). **'[لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ/elbette onlar için Arz'da ziynetlendirme yapacağım]'** Dünyâ sevgisini ve Sana isyân etmeyi (ziynetlendireceğim). **'[وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ/ve elbette onları iğvâ edeceğim]'** Yani: Elbette onları dalâlete düşüreceğim." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 381. sayfa]

[914] Sâd Sûresi'nin 83. âyeti ile aynıdır. İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ/Onlardan muhlis kulların müstesnâ.]'** Muvahhidler (müstesnâ)." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 385. sayfa]

[915] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ/Bu, Bana** (varan) **mustakîm bir Sırât'tır.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Hakk, Allah'a rücû eder ve O'nun yoluna varır. (Bu yol) bir şeye doğru sapma göstermez." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 158. sayfa]

[916] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ/Muhakkak ki kullarım üzerinde senin bir sultânın yoktur]'** Yani: Allah'ın hidâyet ettiğini dalâlete düşürmeye gücün yetmez." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 385. sayfa]

[917] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[مِنَ الْغَاوِينَ/gâvîlerden]'** Ve **'[الغاوي/gâvî]'** Hakkı bilen ve terk eden kişidir." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-

Ve muhakkak ki Cehennem, elbette onlara cemîân vaadilen yerdir.(43)

Onun yedi kapısı vardır. Her bir kapı için onlardan taksîm edilmiş bir cüz vardır.(44)

Muhakkak ki muttakîler, Cennetler ve pınarlar içindedir.(45)[918]

Dâhil olun oraya selâm ile, emînler olarak.(46)

Ve onların sadırlarındaki kini söküp attık. Kardeşler olarak serîrler üzerinde karşı karşıyadırlar.(47)

Orada onlara yorgunluk temâs etmez. Ve onlar oradan ihrâc edilenler olmazlar.(48)

Kullarıma bildir ki Ben, Ben Gafûr'um, Rahîm'im.(49)

Ve azâbımın, onun elîm bir azâb olduğunu.(50)

Ve onlara İbrâhîm'in konuklarından haber ver.(51)

Hani onun yanına dâhil olmuşlardı da demişlerdi ki: 'Selâm.' (İbrâhîm de) **dedi ki: 'Muhakkak ki biz sizden endişe edicileriz.'(52)**

Dediler ki: 'Endişe etme! Muhakkak ki biz seni alîm bir oğul ile tebşîr ediyoruz.'(53)

Dedi ki: 'Bana yaşlılık temâs etmişken mi beni tebşîr ediyorsunuz? O halde beni ne ile tebşîr ediyorsunuz?'(54)

Dediler ki: 'Seni hakk ile tebşîr ediyoruz. Artık sen ümidini kesenlerden olma.'(55)

Dedi ki: 'Ve Rabbinin rahmetinden dalâlete düşenlerden başka kim ümit keser?'(56)

Dedi ki: 'Öyleyse göreviniz nedir, ey mürseller?'(57)[919]

Dediler ki: 'Muhakkak ki biz, mücrimler kavmine irsâl edildik.'(58)[920]

'Lût ailesi müstesnâ. Muhakkak ki biz, elbette onları cemîân necâta erdireceğiz.'(59)

'Onun hanımı hâric. Takdîr ettik, muhakkak ki o, elbette kalacaklardandır.'(60)[921]

Mennân, 500. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

[918] Zâriyât Sûresi'nin 15. âyeti ile aynıdır

[919] Zâriyât Sûresi'nin 31. âyeti ile aynıdır

[920] Zâriyât Sûresi'nin 32. âyeti ile aynıdır

[921] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قَدَّرْنَا/takdîr ettik]'** Yani: Hükmettik. **'[اِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ/muhakkak ki o, elbette kalacaklardandır.]'** Yani: Azâbta geri kalanlardandır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 144. sayfa]

Bunun üzerine Lût ailesine mürseller geldiklerinde,(61)

(Lût) **dedi ki: 'Muhakkak ki siz, münker bir kavimsiniz.'(62)**[922]

Dediler ki: 'Bilakis, sana onların kendisinde kuşku eder oldukları ile geldik.'(63)

'Ve sana hakkı getirdik. Ve muhakkak ki biz sâdıklarız.'(64)

Artık gecenin bir kıtâsında ehlin ile yola çık.[923] **Ve onların arkalarına tâbi ol. Ve sizden biri iltifât etmesin.**[924] **Ve emredildiğiniz yere geçin gidin.(65)**

Ve ona bu emri, sabahladıklarında onların arkaları kesilmiş olacak diye kazâ ettik.(66)[925]

Ve şehir ehli birbirlerini tebşîr ederek geldiler.(67)

(Lût) **dedi ki: 'Muhakkak ki bunlar benim konuklarımdır. Artık beni utandırmayın.'(68)**

'Ve Allah'a takvâ edin ve beni rezil etmeyin.'(69)

Dediler ki: 'Ve biz seni elâlemden nehyetmedik mi?'(70)

(Lût) **dedi ki: 'İşte bunlar kızlarım, eğer fâiller iseniz.'(71)**

Ömrüne andolsun ki,[926] **muhakkak ki onlar elbette sarhoşlukları içinde bocalıyorlardı.(72)**

---

[922] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ/Muhakkak ki siz münker bir kavimsiniz.]'** Yani: Ben sizi tanımıyorum." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 386. sayfa]

[923] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ/Artık gecenin bir kıtâsında ehlin ile yola çık.]'** Yani: Gecenin bir kısmında." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 388. sayfa]

[924] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ/Ve onların arkalarına tâbi ol.]'** Ona ehlinin arkasında olmasını, yürüdükleri zaman arkalarından peşlerini takip etmesini emretti."

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ/Ve sizden biri** (ardına) **iltifât etmesin.]'** Hiç kimse ardına iltifât etmesin ve dönmesin." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 164. sayfa]

[925] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَقَضَيْنَا اِلَيْهِ ذٰلِكَ الْاَمْرَ/Ve ona bu emri kazâ ettik]'** Mânâsı: Muhakkak ki biz, Lût kavmi hakkında buyurduğumuz emri hükme bağladık ve kesinleştirdik." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 145. sayfa]

[926] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) demiştir ki: "Selef'e ve halefe mensup müfessirlerin çoğu -bizâtihî Selef bu hususta herhangi bir anlaşmazlık içinde değildir-, Allah (سبحانه وتعالى)'nın bu âyette geçen **[لَعَمْرُكَ/Ömrüne andolsun ki]** kavlinin, Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in hayatı üzerine Allah'tan gelen bir kasem olduğunu belirtmiştir. Rabb (عز وجل)'nin Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in hayatına yemin etmesi, onun en büyük fazîletlerindendir. Bu, başka hiç kimseye nasip olmayan bir meziyyettir.

Derken işrâk vaktine girdiklerinde onları bir sayha aldı.(73)[927]

Böylece (oranın) **üstünü altı kıldık ve üzerlerine balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık.(74)**

Muhakkak ki bunda, elbette mütevessimler için âyetler vardır.(75)[928]

Muhakkak ki o, elbette mukîm bir yoldadır.(76)[929]

Muhakkak ki bunda, elbette mü'minler için bir âyet vardır.(77)[930]

Ve gerçekten[931] **Eyke ashâbı**[932] (da) **elbette zâlimler idi.(78)**

Artık onlardan (da) **intikâm aldık. Ve muhakkak ki ikisi, elbette mübîn bir imâmdadır.(79)**[933]

Zemahşerî ise bu fikirde değildir. Ona göre burada edilen yemin, Lût (عليه السلام)'ın hayatı üzerinedir ve bu kavil, meleklerin kavlindendir. Zemahşerî der ki: 'O, bir kavli murâd etmek üzere yapılan bir yemindir. Yani melekler, Lût (عليه السلام)'a: **'[لَعَمْرُكَ/Ömrüne andolsun ki]'** demişlerdir.'

Lafızda, kasemin kimin hayatı üzerine yapıldığına dair bir delil yoktur. Ama lafzın zâhiri ve siyâkı, ta'til ve itizâl ehlinin değil de, ancak Selef'in fehminin daha güzel olduğuna delâlet emektedir." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Aksâmu'l-Kur'ân, 272.-273. sayfalar]

927 Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مشرقين/Derken işrak vaktine girdiklerinde onları bir sayha aldı.]**' Yani: Güneşin işrâk ettiği/aydınlatmaya başladığı vakte girdiklerinde. İşrâk vakti onların üzerine inen ukûbet, en şiddetli idi." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 502. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

928 İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[انَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ/Muhakkak ki bunda, elbette mütevessimler için âyetler vardır.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Firâset sahibleri için."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nazar edenler/bakanlar için."

İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) ise Katâde (رحمه الله)'ın sahîh bir sened ile şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "İbret alanlar için." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 165. sayfa. En doğrusunu Allah ilmeder.]

929 İmâm Kâsimî (رحمه الله) demiştir ki: "**[لَبِسَبِيلٍ مُقِيمٍ/elbette mukîm bir yoldadır.]** Yani o, insanların üzerinde yürüdüğü, henüz bozulmamış/silinmemiş sâbit bir yoldur. Ve onlar, bu eserleri müşâhede ederler." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 10. Cüz, 3763. sayfa]

930 İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'**[لَاٰيَةً/elbette bir âyet vardır]**' Onlarla istidlâl edilen alâmetler vardır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 668. sayfa (tek cilt olarak basım)]

931 **'Gerçekten'** diye meâllendirdiğimiz: **'[اِنْ/in]'** sözcüğü hakkında Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Mânâ ehli demiştir ki: **'[اِنْ/in]'** (kelimesi) te'kîd içindir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 147. sayfa]

932 İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "'**[اَصْحَابُ الْاَيْكَةِ/Eyke ashâbı]**' Onlar Şuayb (عليه السلام)'ın kavmidir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Hicr Suresi, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, 78. âyetin tefsirinde]

933 İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: **'[لَبِاِمَامٍ مُبِينٍ/elbette mübîn bir imâmdadır.]'** Vâzıh/Açık bir yoldadır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 166. sayfa]

İmâm Kâsimî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "'**[لَبِاِمَامٍ مُبِينٍ/elbette mübîn bir imâmdadır.]**' Yani onlar, açık bir yol üzerindedirler. Onlar, Lût kavmine yakın idiler. Onlar, zaman itibarı ile Lût kavminden sonra idiler ama mekân itibarı ile karşı karşıya idiler. Zaten Şuayb (عليه السلام) da kavmini uyarırken bu sebebe binâen: **'[وَمَا**

Ve andolsun ki, Hicr ashâbı (da) **mürselleri tekzîb etmişlerdir.(80)**[934]

Ve onlara âyetlerimizi vermiştik de ondan îrâz edenler olmuşlardı.(81)

Ve dağlardan emîn evler yontar olmuşlardı.(82)

Derken sabahladıklarında onları bir sayha aldı.(83)

Artık kesbetmiş oldukları onlara bir yarar vermedi.(84)

Ve semâları ve Arz'ı ve ikisi arasındakileri hakkın dışında halk etmedik. Ve muhakkak ki Saat,[935] **elbette gelecektir. O halde** (onlara) **güzel davranışlarla davran.(85)**[936]

Muhakkak ki Rabbin, O Hallâk'tır, Alîm'dir.(86)[937]

Ve andolsun ki sana ikililerden yediyi ve azîm Kur'ân'ı verdik.(87)[938]

Onlardan çiftler hâlinde[939] **metâlandırdığımıza iki gözünü uzatma. Ve onlara karşı hüzünlenme. Ve mü'minler için kanadını indir.(88)**

Ve de ki: 'Muhakkak ki ben, ben mübîn bir nezîrim.'(89)

Taksîm edicilerin üzerlerine inzâl ettiğimiz gibi.(90)[940]

قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ/Ve Lût kavmi sizden uzak değildir.]' [Hud Suresi, 89. âyet] demişti." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 10. Cüz, 3766. sayfa]

934 İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اَصْحَابُ الْحِجْرِ/Hicr ashâbı]'** Onlar, nebîleri Sâlih (عليه السلام)'ı tekzîb eden Semûd kavmidir. Bir resûlu tekzîb eden, tüm resûlleri tekzîb etmiştir. Bunun için onlar zikrolunurken 'resûlleri tekzîb ettiler' ifadesi ıtlâk olunmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hicr Suresi, 80. âyetin tefsirinde]

935 Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "'**[السَّاعَةَ/Saat]'** Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

936 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ/O halde** (onlara) **güzel davranışlarla davran.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Bu hüküm daha sonra sizden nesh olunmuştur. Bunu müteâkiben Allah, onlar Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve resûlu olduğuna şehâdet edene kadar kendileriyle kıtâl edilmesine ve bunun gayrının onlardan kabul edilmemesine dâir zikrini emretti." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 168. sayfa]

937 İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'**[اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ/Muhakkak ki Rabbin, O Hallâk'tır, Alîm'dir.]'** Yani: Tüm mahlûkâtın Hâlık'ıdır, onların ahvâlini, içlerinden kimin sâlih kimin şerli olduğunu ilmedendir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 768. sayfa (tek cilt olarak basım)]

938 Ashâb'tan Ebu Saîd ibn Muallâ (رضي الله عنه) demiştir ki: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur: '**Hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir. O, '[سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِى/ikililerden yedi]'dir** [yani Fâtiha suresi] **ve o bana verilen o azîm Kur'ân'dır.**'" [Sahîhtir. Buhârî (Kitâbu't-Tefsîr, 4703.) ve diğerleri tahrîc etmiştir.]

939 İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'**[اَزْوَاجًا/Çiftler hâlinde]'** Sınıflar hâlinde." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 392. sayfa]

940 İbn Abbâs (رضي الله عنهما), Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[كَمَا اَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ/Taksîm edicilerin üzerlerine inzâl ettiğimiz gibi.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Bazına îmân ettiler ve bazına küfrettiler, yahûdi ve

Onlar ki, Kur'ân'ı parça parça kıldılar.(91)[941]

İmdi Rabbine andolsun ki, elbette onlara suâl edeceğiz, ecmaîn.(92)

Amel etmiş olduklarından.(93)

Artık sana emrolunanı açıkça söyle[942] **ve müşriklerden îrâz et.(94)**

Muhakkak ki Biz, istihzâ edicilere (karşı) **sana kâfiyiz.(95)**

Onlar ki, Allah ile beraber başka bir ilâh kılarlar. Artık yakında ilmedeceklerdir.(96)

Ve andolsun ki, onların söylediklerinden dolayı sadrının daraldığını ilmediyoruz.(97)

O halde Rabbini hamd ile tesbîh et ve secde edenlerden ol.(98)

Ve sana yakîn gelinceye kadar Rabbine ibâdet et.(99)[943]

---

nasârâ." [Sahîhtir. Buhârî (Kitâbu't-Tefsîr, 4706.) tahrîc etmiştir.]

[941] İbn Abbâs (رضي الله عنهما), Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اَلَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِضِينَ/Onlar ki, Kur'ân'ı parça parça kıldılar.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Onlar Kitâb ehlidir, (Kur'ân'ı) cüz cüz böldüler, böylelikle bazısına îmân ettiler ve bazısına küfretttiler." [Sahîhtir. Buhârî (Kitâbu't-Tefsîr, 4705.) tahrîc etmiştir.]

[942] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir isnâd ile tahrîc etmiştir: Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ/Artık sana emrolunanı açıkça söyle]'** kavli hakkında demiştir ki: "Namazda Kur'ân'ı cehren oku!" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 41. sayfa]

[943] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Buhârî (رحمه الله) der ki (4706.): 'Sâlim (رحمه الله): **"[الْيَقِينُ/Yakîn]'** Ölümdür.' demiştir.' [Sahîhtir. Buhârî (Kitâbu't-Tefsîr/Hicr Suresi tefsirinin sonunda) tahrîc etmiştir.] Bu Sâlim, o [Umer ibn Hattab'ın torunu] Sâlim bin AbdUllah bin Umer'dir (رضي الله عنهم)." İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) devamla şöyle der: "Ve yakînden murâdın, mârifet olduğunu ileri süren mülhidlerin de hatalı olduklarına bununla delil getirilir. Ve onların indinde, bir kimse mârifete ulaştığında; ondan teklîf sâkıt olur. Ve bu küfür ve dalâlet ve cehâlettir. Çünkü enbiyâ (عليهم السلام) ve onların ashâbı; insanlar içinde Allah (سبحانه وتعالى)'yı en iyi ilmeden ve Allah'ın hukûkunu ve sıfâtlarını ve O'nun müstehakk olduğu tâzîmi en iyi ilmedenlerdi. Ve bununla birlikte onlar insanların en çok ibâdet edenleri ve vefâtlarına kadar hayırlara en fazla devam edenleri idiler. Ve burada yakînden murâd, kadîmen dediğimiz gibi ancak ölüm olabilir. Ve hamd ve minnet Allah'adır. Ve hidâyet için Allah'a hamdederiz. Ve O'ndan istiâne/yardım diler ve O'na tevekkül ederiz. Ve hallerin en mükemmeli ve güzeli üzere bizi vefât ettirmesi O'ndan istenilir. Ve muhakkak ki O, Cevâd ve Kerîm'dir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hicr Suresi, 99. âyetin tefsirinde]

16. NAHL SÛRESİ (128 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Allah'ın emri gelmiştir, o halde onda acele etmeyin.[944] **Subhândır ve teâlâdır onların şirk koştuklarından.(1)**[945]

'Benden başka ilâh yoktur. Öyleyse bana takvâ edin.' diye inzâr etmeleri için[946] **kullarından dilediği üzerine melekleri emrinden rûh ile inzâl eder.(2)**

Semâları ve Arz'ı hakk ile halk etmiştir. Teâlâdır onların şirk koştuklarından.(3)

İnsânı bir nutfeden[947] **halk etmiştir, bir de bakarsın o, mübîn bir hasımdır.(4)**[948]

Ve davarları (da) **halk etmiştir. Sizin için onlarda ısınma ve menfaatler vardır ve onlardan yersiniz.(5)**

Ve sizin için onlarda bir güzellik vardır, akşamleyin getirdiğiniz ve sabahleyin salıverdiğinizde.(6)

Ve sizin ağırlıklarınızı -nefislerinizin meşakkatı dışında varacak olamayacağınız- beldelere taşırlar. Muhakkak ki Rabbiniz, elbette Rauf'tur, Rahîm'dir.(7)

Ve atları ve katırları ve eşekleri binmeniz ve ziynet için (halk etti)**. Ve ilmetmediğiniz neler halk eder.(8)**

---

[944] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اَتٰى اَمْرُ اللّٰهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُ/Allah'ın emri gelmiştir, o halde onda acele etmeyin.]'** Yani: Şüphesiz ki azâb gelmiştir, yakındır." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 395. sayfa]

[945] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ/Subhândır ve teâlâdır onların şirk koştuklarından.]'** Onların Kendisine şirk koştuklarından nezih ve yücedir." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 858. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[946] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اَنْ اَنْذِرُوا اَنَّهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنَا فَاتَّقُونِ/Benden başka ilâh yoktur. Öyleyse bana takvâ edin.' diye inzâr etmeleri için]'** hakkında demiştir ki: "Allah, resûlleri ancak Allah'ın tek olarak tevhîd edilmesi ve O'nun emrine itaat edilmesi ve O'nun gazabından sakınılması için göndermiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 173. sayfa]

[947] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[نُطْفَةٍ/Nutfe]'** Bu, menîdir. Az olduğundan dolayı: **'[نُطْفَةٍ/Nutfe]'** olarak isimlendirilmiştir. Çünkü: **'[نُطْفَةٍ/Nutfe]'** 'Az su' anlamına gelmektedir. Bazen: 'Çok su' anlamında da kullanılmaktadır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

[948] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "(Allah,) insân cinsinin halk edilişinin nutfeden olduğuna dikkat çekmiştir. Yani güçsüz, zayıf bir şeyden olduğuna. Ama o insân, bağımsızlaşıp büyüyünce, Rabbi (تعالى) ile çekişmeye başlar, O'nu tekzîb eder ve O'nun resûllerine karşı harb eder. Halbuki insân ancak kul olmak için halk edilmiştir, hâsım olmak için değil." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nahl Suresi, 4. âyetin tefsirinde]

Ve yolu doğrultmak Allah'ın üzerinedir. Ve ondan eğrisi (de) **vardır.**[949] **Ve eğer dileseydi, elbette sizi cümleten hidâyete erdirirdi.(9)**

O, O ki, semâdan sizin için su inzâl edendir. İçecek ondandır ve içinde otlattığınız ağaçlar (da) **ondandır.(10)**

Onunla sizin için ekin ve zeytin ve hurma ağaçları ve üzümler ve bütün semerelerden yetiştirir. Muhakkak ki bunda, elbette tefekkür eden bir kavim için bir âyet vardır.(11)[950]

Ve sizin için geceyi ve gündüzü ve güneşi ve ayı musahhar etmiştir. Ve yıldızlar (da) **onun emri ile musahhardırlar. Muhakkak ki bunda, elbette akleden bir kavim için âyetler vardır.(12)**

Ve sizin için Arz'da yarattıklarını (da size musahhar etmiştir)**, renkleri muhteliftir. Muhakkak ki bunda, elbette tezekkür eden bir kavim için âyetler vardır.(13)**

Ve O, O ki, ondan taze et yemeniz ve ondan giyeceğiniz bir süs eşyası ihrâc etmeniz için denizi musahhar etmiştir. Ve gemilerin onda yara yara gittiğini görürsün. Ve (bunlar) **O'nun fazlından aramanız içindir. Ve umulur ki siz şükredersiniz.(14)**

Ve Arz'da sizi sarsar diye sâbit dağlar ilkâ etti. Ve nehirler ve yollar (da)**. Umulur ki siz hidâyet bulursunuz.(15)**[951]

Ve alâmetler. Ve onlar yıldız ile ihtidâ ederler.(16)[952]

---

[949] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَعَلَى اللّٰهِ قَصْدُ السَّبِيلِ/Ve yolu doğrultmak Allah'ın üzerinedir.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Beyân etmek (Allah'ın üzerinedir)."
Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[وَعَلَى اللّٰهِ قَصْدُ السَّبِيلِ/Ve yolu doğrultmak Allah'ın üzerinedir.]'** Hakk yol Allah üzerinedir."
İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'ın, İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'tan şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[وَمِنْهَا جَائِرٌ/Ve ondan eğrisi** (de) **vardır.]'** Muhtelif hevâlar."
Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[وَمِنْهَا جَائِرٌ/Ve ondan eğrisi** (de) **vardır.]'** "Yani: Yoldan (eğrisi de vardır), şeytânın yolundan." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 175. sayfa]

[950] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ/Muhakkak ki bunda, elbette tefekkür eden bir kavim için bir âyet vardır.]'** Yani: Allah'tan başka ilâh olmadığına delâlet ve hüccet vardır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nahl Suresi, 11. âyetin tefsirinde]

[951] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'**[لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ/Umulur ki siz hidâyet bulursunuz.]'** Yani beldelerden nereye yönelirseniz, böylelikle sapmazsınız ve yolunuzu şaşırmazsınız." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nahl Suresi, 15. âyetin tefsirinde]

[952] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ/Ve alâmetler. Ve onlar yıldız ile ihtidâ ederler.]'** hakkında demiştir ki: "Alâmetler: Yıldızlardır. Ve şüphesiz ki Allah (تبارك وتعالى) bu yıldızları ancak üç haslet için halk etmiştir: Onları semâ için bir ziynet kılmıştır. Onları kendileri ile yön bulunur kılmıştır. Ve onları şeytânlar için taşlanmalar kılmıştır. Kim ki bundan başka bir sanıya kapılırsa o, re'yini kaybetmiş, kanaatinde hatâ etmiş,

Öyleyse halk eden, halk etmeyen gibi midir? Daha tezekkür etmiyor musunuz?(17)

Ve eğer Allah'ın nîmetini saysanız onu ihsâ edemezsiniz.[953] **Muhakkak ki Allah, elbette Gafûr'dur, Rahîm'dir.(18)**

Ve Allah, sır olarak tuttuğunuzu ve îlân ettiğinizi ilmeder.(19)

Ve Allah'ın dûnundan o duâ ettikleri bir şey halk edemezler. Ve onlar halk edilmektedir.(20)

Mevtâdırlar, hayâtta değildirler. Ve ne zaman ba's edileceklerinin şuurunda değildirler.(21)

Sizin ilâhınız tek ilâhtır. Böyleyken o Âhiret'e îmân etmeyenlerin kalbleri inkâr edicidir. Ve onlar müstekbirlerdir.(22)

Allah'ın, sır olarak tuttuklarını ve îlân ettiklerini ilmettiğinde şübhe yoktur. Muhakkak ki O, müstekbirlere muhabbet etmez.(23)

Ve onlara: 'Rabbiniz ne inzâl etti?' denilince: 'Evvelkilerin masalları.' derler.(24)[954]

Kıyâmet Günü kâmilen kendi yüklerini ve ilimsizce o dalâlete düşürdüklerinin yüklerinden taşımaları için. Dikkat edin! Yüklendikleri ne kötüdür!(25)

Onlardan o öncekiler (de) **tuzak kurmuşlardı. Bunun üzerine Allah onların binalarına temellerinden geldi. Böylece fevklerinden tavan üzerlerine çöktü. Ve azâb onlara şuurunda olmadıkları yerden geldi.(26)**[955]

Sonra Kıyâmet Günü onları rezîl edecek ve buyuracak ki: 'Uğurlarında o şikâk etmiş olduğunuz şerîklerim nerede?'[956] **O ilim verilenler derler ki: 'Muhakkak ki bugün, aşağılanma ve kötülük kâfirlerin üzerinedir.'(27)**

---

nasîbini zâyi etmiş ve hakkında ilminin bulunmadığı bir şeyi yüklenmiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 178. sayfa]

[953] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا/Ve eğer Allah'ın nîmetini saysanız onu ihsâ edemezsiniz.]'** Yani: Onu saymaya tâkatınız yetmez. Ve şöyle (de) denilmiştir: Onun şükrünü edâ etmeye tâkatınız yetmez." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 164. sayfa]

[954] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[قَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ/Evvelkilerin masalları.' derler.]'** Yani: Evvelkilerin yalanları." Devamla şöyle demiştir: "Evvelkilerin kıssaları (da) denilmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 166. sayfa]

[955] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتَى اللَّهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ/Onlardan o öncekiler** (de) **tuzak kurmuşlardı. Bunun üzerine Allah onların binalarına temellerinden geldi.]'** Evet vAllahi, Allah'ın emri onlara aslından gelmişti. **'[فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ فَوْقِهِمْ/Böylece fevklerinden tavan üzerlerine çöktü.]'** Tavan: Evlerin en üst kısmıdır. Ve evleri onların başlarına yıkıldı. Nihâyet Allah onları helâk etti ve onları yerle bir etti. **'[وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ/Ve azâb onlara şuurunda olmadıkları yerden geldi.]'**" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 180. sayfa]

Melekler o nefislerine zulmedenleri vefât ettirirken, o vakit teslimiyet gösterirler: 'Biz bir kötülük amel eder olmadık.' (derler. Melekler de der ki:) **'Evet, muhakkak ki Allah amel etmiş olduklarınızı çok iyi ilmedendir.'(28)**[957]

'O halde Cehennem'in kapılarına dâhil olun, içinde muhalledler olarak. Bu itibarla mütekebbirlerin kalacağı yer elbette ne kötüdür!'(29)

Ve o takvâ edenlere denildi ki: 'Rabbiniz ne inzâl etmiştir?' Dediler ki: 'Hayrı.' Bu dünyâda o ihsân edenler için hasene vardır. Ve elbette Âhiret diyârı daha hayırlıdır. Ve elbette muttakîlerin diyârı ne güzeldir.(30)

Adn cennetleri, onlara dâhil olurlar, altlarından nehirler cereyân eder. Onlar için orada istedikleri vardır. Allah muttakîlerin karşılığını işte böyle verir.(31)

Onlar ki, melekler onları tayyib olarak vefât ettirirler.[958] **Derler ki: 'Selâm üzerinize olsun. Cennet'e dâhil olun, amel etmiş olduklarınızdan dolayı.'(32)**

Meleklerin kendilerine gelmesinden veya Rabbinin emrinin gelmesinden başkasını mı bekliyorlar? İşte onlardan o öncekiler (de) **böyle fiil ettiler. Ve Allah onlara zulmetmedi ve lâkin onlar nefislerine zulmeder oldular.(33)**[959]

Böylece amel ettiklerinin kötülükleri onlara isâbet etmiş ve kendisiyle istihzâ etmekte oldukları onları kuşatmıştır.(34)

Ve o şirk koşanlar dediler ki: 'Allah dileseydi, O'nun dûnundan bir şeye ibâdet etmezdik. Biz ve ne (de) **babalarımız. Ve O'nun dûnundan bir şeyi harâm etmezdik.'**

---

[956] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ/ve buyuracak ki: 'Uğurlarında o şikâk etmiş olduğunuz şerîklerim nerede?']'** Uğurlarında mü'minlere düşmanlık ettiğiniz (şerîklerim nerede)?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 168. sayfa]

[957] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: " **'[ظَالِمِى اَنْفُسِهِمْ/nefislerine zulmedenleri]'** Yani: Onlar, kendilerini helâk mahallerine götürerek nefislerine zulmetmişlerdir. **'[فَاَلْقَوُا السَّلَمَ/o vakit teslimiyet gösterirler]'** Yani: Teslîm olurlar. Yani: Allah'ın rubûbiyetini ikrâr ederler ve ölüm anında boyun eğerler. Ve derler ki: **'[مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُوءٍ/Biz bir kötülük amel eder olmadık.]'** Yani: Şirkten (amel eder olmadık). Bunun üzerinde melekler onlara derler ki: **'[بَلَى/Bilakis]'** siz kötülük ameller işliyordunuz, **'[اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ/muhakkak ki Allah amel etmiş olduklarınızı çok iyi ilmedendir]'**." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nahl Suresi, 28. âyetin tefsirinde]

[958] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰئِكَةُ طَيِّبِينَ/Onlar ki, melekler onları tayyib olarak vefât ettirirler.]'** Yani: 'Şirkten temizlenmiş pâk olarak.' Yine denilmiştir ki onun mânâsı şöyledir: 'Onların vefâtı temiz ve kolay olur.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 170. sayfa]

[959] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (عز وجل)'nin kavli: **'[هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا اَنْ تَاْتِيَهُمُ الْمَلٰئِكَةُ/Meleklerin kendilerine gelmesinden başkasını mı bekliyorlar?]'** Ruhlarını kabzetmek için (gelmelerini). **'[اَوْ يَاْتِيَ اَمْرُ رَبِّكَ/veya Rabbinin emrinin gelmesinden]'** Yani: Kıyâmet Günü. Şöyle de denilmiştir: '*Azâb*' **'[كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ/İşte onlardan o öncekiler** (de) **böyle fiil ettiler.]'** Yani: Küfrettiler. **'[وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ/Ve Allah onlara zulmetmedi]'** Onlara azâb etmesi ile **'[وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ/ve lâkin onlar nefislerine zulmeder oldular]'**." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 18. sayfa]

İşte onlardan o öncekiler (de) **böyle fiil ettiler. O halde resûller üzerine mübîn bir tebliğden başka ne vardır?(35)**

Ve andolsun ki, her ümmette: 'Allah'a ibâdet edin ve tâğûttan ictinâb edin.' diye bir resûl ba's ettik. Artık onlardan kimine Allah hidâyet etti ve onlardan kiminin üzerine dalâlet hakk oldu.[960] **O halde Arz'da seyr edin de tekzîb edenlerin âkibeti nasıl oldu nazar edin.'(36)**

Sen onların hidâyeti için hırslansan (da)**, artık muhakkak ki Allah dalâlete düşürdüğüne hidâyet etmez. Ve onlar için nusret ediciler yoktur.(37)**

Ve olanca yeminleriyle Allah'a kasem ettiler: 'Allah mevtâ olanı ba's etmez!' Bilakis, O'nun üzerine hakk bir vaadtir. Ve lâkin insanların ekserîsi ilmetmezler.(38)[961]

---

[960] Şeyh Muhammed Emin Şankitî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[و لقد بعثنا في كل أمة رسولا أن اعبدوا الله و اجتنبوا الطاغوت/Ve andolsun ki, her ümmette: 'Allah'a ibâdet edin ve tâğûttan ictinâb edin.' diye bir resûl ba's ettik.]'** Allah (جل وعلا), bu âyet-i kerîmede, her ümmete, Allah'a tek olarak ibâdet etmeyi ve Allah'ın gayrına ibâdet etmekten ictinâb etmeyi tebliğ için bir resûl gönderdiğini zikretmektedir. İşte bu: **'[لا إله إلا الله/Lâ ilâhe illAllah]'**ın mânâsıdır. Çünkü Kelime-i Tevhîd, nefiy ve isbâttan terkîb olunmuştur. Nefiy kısmı, tüm ibâdet çeşitlerinde, Allah (سبحانه وتعالى)'dan başka tüm mabudların terk edilmesidir. İsbât kısmı ise, Allah (جل وعلا)'nın, tüm ibâdet türlerinde, resûllerinin (عليهم صلوات الله و سلامه/Allah'ın salavât ve selâmı üzerlerine olsun) lisânları üzere teşrî buyurmuş olduğu vecih üzere ihlâs ile birlenmesidir."

Devamla Şeyh Şankitî (رحمه الله) şöyle der: "Bil ki, Allah'ın dûnunda ibâdet edilen her şey tâğûttur. 'Allah'a ibâdet etmek' ancak, Allah'tan başkasına ibâdet etmekten ictinâb etmek şartı ile fâide verir. Nitekim Allah (سبحانه وتعالى): **'[فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى/Artık kim tâğûta küfrederse ve Allah'a îmân ederse, böylece sapasağlam bir kulpa temessük etmiştir.]'** [Bakara Suresi, 256. âyet] buyurmuştur. Allah (عز وجل) yine şöyle buyurmuştur: **'[وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ/Ve onların ekserîsi -ve onlar müşrik olmaksızın- Allah'a îmân etmezler.]'** [Yûsuf Suresi, 106. âyet] Bu mânâ üzere başka âyetler de vardır.

Allah (سبحانه وتعالى)'nın **'[فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ/Artık onlardan kimine Allah hidâyet etti ve onlardan kiminin üzerine dalâlet hakk oldu.]'** kavli ise; Allah (جل وعلا), bu âyet-i kerîmede, kendilerine resullerin tevhîd ile gönderildiği ümmetler içerisinde hem saîdlerin ve hem de şakîlerin mevcut olduğunu zikretmektedir. Onlardan saîd olan kimseleri Allah (سبحانه وتعالى), resûllerin getirdiklerine ittibâ etmeye hidâyet eder; onlardan şakî olan kimseler üzerine ise kitâb öne geçer de onlar, resûllerin getirdiklerini inkâr ederler.

Allah (سبحانه وتعالى)'nın **'[وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ/onlardan kiminin üzerine dalâlet hakk oldu]'** kavline gelince, yani bu: 'Allah'ın ilminde, o kişilerin şekâvete dönecekleri geçtiği için onların üzerine dalâlet vâcib olmuş ve onlar dalâleti vazîfe edinmişlerdir' anlamına gelmektedir. **'[الضَّلَالَةُ/Dalâlet]'** kelimesi ile murâd olunan mânâ ise, 'İslam'ın yolundan (sapıp) küfre gitmektir.' şeklindedir." [Muhammed Emin Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 3. cilt, 325.-327. sayfalar]

[961] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى), müşriklerden haber vererek buyuruyor ki: Şüphesiz ki onlar yemin ettiler, **'[وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ/Ve olanca yeminleriyle Allah'a kasem ettiler]'** Yani, yeminde cehd ettiler ve 'Allah'ın ölen bir kimseyi ba's etmeyeceğine/diriltmeyeceğine' dair yeminlerini, **'[لا يَبْعَثُ اللَّهُ مَنْ يَمُوتُ/Allah mevtâ olanı ba's etmez!]'** diyerek katı tuttular. Yani diriltilmeyi çok uzak bir şey olarak gördüler. Kendilerine bunu haber veren resûlleri bu hususta tekzîb ettiler. Bu konu hakkında çelişik istikâmette yemin ettiler. Allah (سبحانه وتعالى) da onları tekzîb ederek ve onları reddederek **'[بَلَى/Bilakis]'** 'Bilakis, bu olacaktır.' buyurdu. **'[وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا/O'nun üzerine hakk bir vaadtir]'** Yani onda bir şüphe yoktur. **'[وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لا يَعْلَمُونَ/Ve lâkin insanların ekserîsi ilmetmezler.]'** Böylece câhilliklerinden dolayı resûllere muhâlefet ederler ve küfre düşerler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr

Hakkında o ihtilâf ettiklerini onlara beyân etmesi için ve o küfredenlerin, onların yalancılar olduğunu ilmetmeleri içindir.(39)

Bir şey için kavlimiz, onu murâd ettiğimizde ancak ona: 'Ol!' buyurmamızdır. Böylece olur.(40)

Ve zulmedilmelerinin ardından Allah uğrunda o hicret edenler, elbette onları dünyâda güzelce yerleştireceğiz. Ve elbette Âhiret ecri en büyüktür, eğer ilmetmiş olsalardı.(41)

Onlar ki, sabrederler ve Rabblerine tevekkül ederler.(42)[962]

Ve senden önce, kendilerine vahyettiğimiz adamlardan başkasını irsâl etmedik.[963] **O halde Zikir ehline suâl edin, eğer siz ilmetmeyen iseniz.(43)**[964]

Beyyineler ve zubur ile (o resûlleri gönderdik)**.**[965] **Ve sana Zikr'i, insânlara kendilerine nâzil edileni beyân etmen için inzâl ettik.**[966] **Ve umulur ki onlar tefekkür ederler.(44)**

---

ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nahl Suresi, 38. âyetin tefsirinde]

962 Ankebut Suresi'nin 59. âyeti ile aynıdır

963 Şeyhulİslam İbn Teymiyye (رحمه الله) şöyle der: "(Allah) haber vermiştir ki O, ancak kendilerine vahyettiği adamları irsâl etmiş; onlara melekleri de kadınları da irsâl etmemiştir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Cevâbu's-Sahîh Limen Beddele Dîne'l-Mesîh, 6. cilt, 382.-383. sayfalar]

964 İmâm Tâkiyyuddîn el-Hilâli (رحمه الله) demiştir ki: "Âlimler, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَسْئَلُوا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ/O halde Zikir ehline suâl edin, eğer siz ilmetmeyen iseniz.]'** kavli ile şu hücceti çıkarmışlardır: Dînin usûlüne ve fürû'una dâir bir şey bilmeyen kimsenin üzerine, Kur'ân ehline suâl etmek vâcibtir. Kur'ân ehli ise ancak hadîs ehli olur." Devamla şöyle demiştir: "Resûl (صلى الله عليه وسلم)'in mîrâsı, Kur'ân ve Sünnet'e münhasırdır. Fıkıh da Kur'ân ve Sünnet'in anlaşılmasına münhasırdır." [Muhammed Tâkiyyuddîn el-Hilâli, Sebîlu'r-Reşâd Fî Hedyi Hayri'l-İbâd, 3. cilt, 246. sayfa]

965 İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "'**[الْبَيِّنَاتِ/Beyyineler]**' Âyetler. '**[الزُّبُرِ/Ve zubur]**' Kitâblardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 17. cilt, 211. sayfa]

966 İmâm Muhammed bin Nasr el-Mervezî (رحمه الله) der ki: "(Âlimler) Sünnet'in; Allah'ın Kitâb'ında mücmel bir şekilde farz kıldıklarının tefsîri olduğunda birleşmişlerdir. Bunun üzerine onu tefsîr etmemişler, tefsîrini ve beyânını Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e bırakmışlardır. Allah (عز وجل): **'[وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ/Ve sana Zikr'i, insanlara kendilerine nâzil edileni beyân etmen için inzâl ettik.]'** buyurmuştur." [Ebu AbdİIlah Muhammed bin Nasr bin Yahyâ el-Mervezî, Kitâbu's-Sunne, 262. sayfa]

İmâm Âcurrî (رحمه الله) Sünnet inkarcısına hitâben demiştir ki: "Ey câhil! Şüphesiz ki Allah, farzlarını topluca inzâl etmiştir. Ve Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'e kendilerine inzâl edileni insanlara beyân etmesini emretmiştir. Allah (عز وجل): **'[وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ/Ve sana Zikr'i, insanlara kendilerine nâzil edileni beyân etmen için inzâl ettik.]'** buyurmuştur." [Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî, Kitâbu'ş-Şeriâ, 410. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle der: "'**[وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ/Ve sana Zikr'i, insanlara kendilerine nâzil edileni beyân etmen için inzâl ettik.]**' Resûl (صلى الله عليه وسلم), vahyin beyân edicisi idi. İlim ehli: 'Kuşkusuz ki Kitâb'ın beyânı Sünnet'tedir.' demiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 174. sayfa]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "'**[وَاَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ اِلَيْهِمْ/Ve sana Zikr'i, insanlara kendilerine nâzil edileni beyân etmen için inzâl ettik.]**' '**Zikir**' kelimesi ile vahyi murâd etmektedir. Nebî (صلى الله عليه وسلم), vahyin beyân edicisi idi. Ve Kitâbın beyân edilmesi Sünnet'ten taleb edilir." [Ebu

Artık kötülük için o tuzak kuranlar, Allah'ın onları Arz'a geçirmesinden veya azâbın onlara şuurunda olmadıkları yerden gelmesinden emîn midirler?(45)

Veya onlar dönüp dolaşırlarken onları alıvermesinden (emîn midirler)**? Ve onlar âciz bırakıcılar değildirler.(46)**

Veya onları korku üzere iken alıvermesinden (emîn midirler)**? Öyleyse muhakkak ki Rabbin, elbette Raûf'tur, Rahîm'dir.(47)**

Ve Allah'ın halk ettiği şeylere bakmıyorlar mı? Onların gölgeleri Allah'a secde ederek sağa ve sola dönmektedir. Ve onlar boyun eğmişlerdir.(48)[967]

Ve debelenenlerden semâlardakiler ve Arz'dakiler ve melekler Allah'a secde ederler. Ve onlar kibirlenmezler.(49)[968]

Fevklerinden Rabblerinden korkarlar ve emrolunduklarını fiil ederler.(50)[969]

Ve Allah buyurmuştur ki: 'İki ilâh ittihâz etmeyin. O, ancak tek ilâhtır. Artık yalnız Benden korkun.'(51)

Ve semâlar ve Arz'dakiler O'nundur. Ve Dîn sürekli O'nundur. Böyleyken Allah'ın gayrısından mı vikâye ediyorsunuz?(52)[970]

Ve nimetten size ne varsa, böylece Allah'tandır. Sonra size bir zarar temâs ettiğinde, hemen O'na yalvarırsınız.(53)

Sonra sizden zararı kaldırdığında, o vakit sizden bir fırka Rabblerine şirk koşarlar.(54)

Kendilerine verdiğimize küfrânda bulunmaları için. Öyleyse metâlanın, fakat yakında ilmedeceksiniz!(55)[971]

Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 21. sayfa]

[967] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَهُمْ دَاخِرُونَ/Ve onlar boyun eğmişlerdir.]**' Yani: Küçülmüş olanlar (olarak)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 186. sayfa]

[968] Secde âyetidir

[969] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "'**[يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ]/Fevklerinden Rabblerinden korkarlar ve emrolunduklarını fiil ederler.]**' Celîl (جل وعلا) bize bu âyette, Rabbimizin, meleklerin, semâlarda ve Arz'da olan her canlının fevkinde olduğunu bildirmiştir. Aynı şekilde meleklerin kendilerinin fevkinde olan Rabblerinden korktuklarını birdirmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 256. sayfa]

İmâm el-Kassâb (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[يَخَافُونَ رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ]/Fevklerinden Rabblerinden korkarlar ve emrolunduklarını fiil ederler.]**' kavli, Allah (جلالله جل)'un bizâtihi Arş'ın üzerinde, semâda olduğuna delildir. Ve Arz'da, ancak herşeyi ihâta eden ilmi vardır." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 2. cilt, 68. sayfa]

[970] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَتَّقُونَ]/Böyleyken Allah'ın gayrısından mı vikâye ediyorsunuz?]**' Yani: (Allah'ın gayrısından mı) korkuyorsunuz?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 178. sayfa]

Ve kendilerini rızıklandırdıklarımızdan, ilmetmediklerine bir nasîb kılıyorlar. TAllahi![972] Elbette iftirâ eder olduklarınızdan suâl edileceksiniz.(56)[973]

Ve kızları Allah'a kılarlar -subhândır-[974] ve kendileri için iştâh duyduklarını.(57)

Ve onlardan biri bir kız ile tebşîr edildiğinde -ve o öfkelidir- vechi simsiyah kesilir.(58)

Kendisiyle tebşîr edildiğinin kötülüğünden kavminden gizlenir. Onu aşağılanma üzere yanında mı tutacak, yoksa toprağa mı gömecek? Dikkat edin, verdikleri hüküm ne kötüdür!(59)

Âhiret'e o îmân etmeyenler için kötü mesel vardır.[975] Ve en âlâ mesel Allah içindir.[976] Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(60)

Ve eğer Allah insanları zulümleriyle[977] muâheze etseydi, onun üzerinde bir debelenen bırakmazdı.[978] Ve lâkin onları müsemmâ bir ecele tehir ediyor.[979] Artık ecelleri geldiğinde, ne bir saat tehîr edebilirler ve ne (de) **takdîm edebilirler.(61)**

---

[971] Rum Suresi'nin 34. âyeti ile aynıdır

[972] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (عز وجل) buyurdu ki: **'[تَاللَّهِ/TAllahi!]'** (Bu,) Allah'ın Nefsi ile ettiği bir kasemdir/yemindir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 406. sayfa]

[973] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın **'[وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَصِيبًا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ/Ve kendilerini rızıklandırdıklarımızdan ilmetmediklerine bir nasîb kılıyorlar]'** şeklindeki kavlinde onların câhilliklerinin bir başka çeşidi zikredilmektedir: Ve onlar, zarar veya fayda verip vermediğini bilmedikleri şeylere -ki bunlar putlardır- yakınlaşmak için mallarından bir pay ayırmaktadırlar." Devamla İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Sonra Allah (عز وجل), haber kipinden hitâb kipine rücû ederek buyurur ki: **'[تَاللَّهِ لَتُسْئَلُنَّ/TAllahi, elbette suâl edileceksiniz.]'** Ve bu suâl edilme azarlanmadır. **'[عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ/iftirâ eder olduklarınızdan]'** Yani 'size bunları Allah'ın emrettiği' şeklinde uydurduğunuz yalanlardan suâl olunacaksınız." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nahl Suresi, 56. âyetin tefsirinde]

[974] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْبَنَاتِ/Ve kızları Allah'a kılarlar]'** Bu onların: 'Şüphesiz ki melekler, Allah'ın kızlarıdır.' şeklindeki sözlerinin mânâsıdır. Ve: **'[سُبْحَانَهُ/subhândır]'** kavli, Allah'ın onların kavlinden tenzîhinin beyânıdır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 179. sayfa]

[975] Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ/Âhiret'e o îmân etmeyenler için kötü mesel vardır.]'** Kim ki: 'Muhakkak ki O, melekleri doğurmuştur.' derse, veya 'Muhakkak ki O, akılları veya nefisleri doğurmuştur.' derse, şüphesiz ki o kimse, Âhirete îmân etmiyordur. Bundan ötürü onun için kötü mesel vardır." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Der'u Te'âruzi'l-Akl ve'n-Nakl, 7. cilt, 388. sayfa]

[976] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلِلَّهِ الْمَثَلُ الْأَعْلَى/Ve en âlâ mesel Allah içindir.]'** hakkında demiştir ki: "İhlâs ve Tevhîd (Allah içindir)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 189. sayfa]

[977] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[بِظُلْمِهِمْ/zulümleriyle]'** Yani: Küfürleriyle." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 181. sayfa]

[978] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[مَا تَرَكَ عَلَيْهَا/onun üzerinde bırakmazdı]'** Yani: Arz'ın üzerinde." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 26. sayfa]

Ve onlar kerih gördüklerini Allah'a kılıyorlar. Ve en güzelin onlar için olduğu yalanını dilleri vasfediyor.[980] **Şüphe yoktur onlar için ateşin olduğunda ve onların** (orada) **terkolunacaklarında.(62)**[981]

TAllahi! Andolsun ki senden önceki ümmetlere (resûller) **irsâl ettik de şeytân onlara amellerini ziynetlendirdi. Artık o, bugün onların velîsidir**[982] **ve onlar için elîm bir azâb vardır.(63)**

Ve senin üzerine Kitâb'ı o hakkında o ihtilâf ettiklerini beyân etmen için ve îmân eden bir kavim için bir hidâyet ve bir rahmet (olması) **dışında inzâl etmedik.(64)**[983]

Ve Allah semâdan bir su inzâl etti de onunla Arz'a ölümünün ardından hayat verdi. Muhakkak ki bunda, işiten bir kavim için elbette bir âyet vardır.(65)

Ve muhakkak ki sizin için davarlarda, elbette bir ibret vardır. Size, onların batınlarındaki fışkı ve kan arasındandan, içenlere içimi kolay olan hâlis bir süt içiririz.(66)

---

[979] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى), zulmetmelerine rağmen halk ettiklerine olan hilmini haber veriyor. Şüphesiz ki O, şayet onları kesbettiklerinden dolayı muâhaze etseydi, yeryüzü üstünde hiçbir debelenen/canlı bırakmazdı. Yani O, Âdem oğullarının helâk edilmesine tâbi olarak yeryüzünün tüm debelenenlerini helâk ederdi. Fakat Rabb (جلالله جل) hilim sahibidir, (onların günahlannı) örter ve bekler. **'[اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى/müsemmâ bir ecele]'** Yani: Onlara cezâ verme husûsunda acele etmez. Çünkü onlara bunu yapsaydı, hiçbirini bırakmazdı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Nahl Suresi, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, 61. âyetin tefsirinde]

[980] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir: Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى/Ve en güzelin onlar için olduğu yalanını dilleri vasf ediyor.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Kureyş: 'Oğullar bizim içindir ve kızlar Allah'ındır.' diyordu." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 190. sayfa]

[981] Bu açıklama Saîd ibn Cubeyr (رحمه الله)'a aittir. İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile Saîd ibn Cubeyr (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَاَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ/Ve ennehum mufretûn]'** hakkında demiştir ki: "Ateşte terkolunacaklardır." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 6. cilt, 57. sayfa (1225.)]

Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) ise Mucâhid (رحمه الله)'ın sahîh bir sened ile şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **'"[وَاَنَّهُمْ مُفْرَطُونَ/Ve ennehum mufretûn]'** Ateşte unutulucaklardır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 190. sayfa]

[982] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَا اِلٰى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ/TAllahi! Andolsun ki senden önceki ümmetlere** (resûller) **irsâl ettik]'** VAllahi! Andolsun ki senden önceki ümmetlere (resûller) irsâl ettik. **'[فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ/de şeytân onlara amellerini ziynetlendirdi]'** Yani: Küfürlerini ve inkârlarını (ziynetlendirdi). **'[فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ/Artık o, bugün onların velîsidir]'** şeytân'ı onların velîsi olarak isimlendirdi, çünkü onlar şeytâna itaat ediyorlardı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 183. sayfa]

[983] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى), Resûlu'ne buyurur ki: 'Muhakkak ki O (سبحانه وتعالى), ancak sana bu Kitâb'ı hakkında o ihtilâf ettiklerini insanlara beyân etmen için inzâl etmiştir. Bu itibarla Kur'ân, hakkında nizâlaştıkları her şeyde insanlar arasında fasledicidir/ayırdedicidir.' **'[وَهُدًى/ve hidâyet]'** Yani: Kalbler için. **'[وَرَحْمَةً/ve rahmet]'** Yani: Ona sarılanlar için." [Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Nahl Suresi, 64. âyetin tefsirinde]

Ve hurma ağaçlarının semerelerinden ve üzümlerden içki ve güzel bir rızık ittihâz edersiniz.[984] **Muhakkak ki bunda, akleden bir kavim için elbette bir âyet vardır.(67)**

Ve Rabbin, bal arısına: 'Dağlardan ve ağaçlardan ve kurmakta oldukları çardaklardan evler ittihâz et.' diye vahyetti.(68)

Sonra semerelerin hepsinden ye de Rabbinin yollarına boyun eğerek[985] **sülûk et.' Onların batınlarından renkleri muhtelif bir şerbet hurûc eder, onda insanlar için bir şifâ vardır. Muhakkak ki bunda, elbette tefekkür eden bir kavim için bir âyet vardır.(69)**

Ve Allah sizi halk etmiştir, sonra vefât ettirecektir. Ve sizden, ilmin ardından bir şeyi ilmetmesin diye ömrünün en rezîl çağına döndürülenler vardır. Muhakkak ki Allah Alîm'dir, Kadîr'dir.(70)

Ve Allah bâzınızı bâzınıza rızıkta tafdîl etmiştir. Böylece o tafdîl edilenler, ellerinin mâlik olduklarına rızıklarını vermezler,[986] **oysa onlar onda müsâvîdirler. O halde onlar Allah'ın nimetini mi inkâr ediyorlar?(71)**

Ve Allah size nefislerinizden zevceler kılmıştır.[987] **Ve zevcelerinizden sizin için oğullar ve torunlar kılmış ve sizi tayyibâttan rızıklandırmıştır.**[988] **Öyleyken bâtıla îmân ediyorlar ve onlar Allah'ın nimetine küfür mü ediyorlar?(72)**

Ve Allah'ın dûnundan, onlar için semâlar ve Arz'dan bir rızık olarak bir şeye mâlik olmayan ve (buna) **gücü yetmeyenlere ibâdet ediyorlar.(73)**

---

[984] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا]/bir müskir ve güzel bir rızık ittihâz edersiniz]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[الحسن الرزق]/güzel rızık]'** Semerelerinden helâl olan şeyler. Ve: '**[السكر]/içki]'** Semerelerinden (sarhoşuk veren) harâm olan şeyler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 191. sayfa]

[985] Bu açıklama İmâm Kurtubî (رحمه الله)'a aittir, şöyle demiştir: "'**[ذُلُلًا]'** (kelimesi), 'inkıyâd eden/boyun eğen' demektir. Yani: 'İtaat eden ve musahhar edilmiş olarak' demektir." Devâmla İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "Yani arı, boyun eğerek itaat eder ve arkadaşlarının gittiği yere gider." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nahl Suresi'nin 69. âyetinin tefsirinde]

[986] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'ın Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُوا بِرَادِّي رِزْقِهِمْ عَلَىٰ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ/Böylece o tafdîl edilenler ellerinin mâlik olduklarına rızıklarını vermezler]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Mal ve çocuk husûsunda tafdîl edilen bu kimse, kölesini malına ve zevcesine ortak etmez. Kendin için istemediğin böyle bir şeyi Allah (سبحانه وتعالى) için istedin ve Allah'a mülkünde ve halk etmesinde şerîk/ortak kıldın." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 193. sayfa]

[987] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا]/Ve Allah size nefislerinizden zevceler kılmıştır.]'** hakkında Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ve Allah, Âdem'i halk etti, sonra ondan zevcesini halk etti, sonra sizin için oğullar ve torunlar kıldı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 193. sayfa]

[988] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ]/ve sizi tayyibâttan rızıklandırmıştır]'** Yani: Helâl nimetlerden (rızıklandırmıştır)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 188. sayfa]

Artık Allah için meseller darb etmeyin. Muhakkak ki Allah ilmeder ve siz ilmetmezsiniz.(74)[989]

Allah, bir şey üzerine kudreti yetmeyen köle bir kulu ve Bizden güzel bir rızık ile rızıklandırdığımız, böylece o ondan sırran ve cehren infâk edeni darb-ı mesel eder. (Bunlar) **müsâvî olurlar mı? Hamd Allah içindir. Bilakis, onların ekserîsi ilmetmezler.(75)**

Ve Allah, iki adamı (da) **darb-ı mesel eder: İkisinden biri dilsizdir ve bir şeye kudreti yetmez ve sahibi üzerine bir yüktür, onu nereye tevcih etse bir hayır getirmez. O ve adâlet ile emreden ve Sırât-ı Mustakîm**[990] **üzere olan müsâvî olur mu?(76)**

Ve semâların ve Arz'ın gaybı Allah'ındır. Ve Saat'in[991] **emri bir göz kırpması veya o daha yakın** (olan)**dan başkası değildir. Muhakkak ki Allah, her şey üzerine kadîrdir.(77)**

Ve Allah, sizi annelerinizin batınlarından ihrâc etmiştir. Siz bir şey ilmetmiyordunuz. Ve sizlere kulaklar ve gözler ve gönüller kılmıştır. Umulur ki siz şükredersiniz.(78)

Semânın boşluğunda musahhar edilmiş kuşlara bakmıyorlar mı? Onları Allah'tan başkası tutmaz. Muhakkak ki bunda, elbette îmân eden bir kavim için âyetler vardır.(79)

Ve Allah sizin için evlerinizden sükûnet yeri kılmıştır. Ve davarların derilerinden göç gününüzde ve ikâmet gününüzde sizler için hafif olan evler kılmıştır. Ve bir süreye kadar yünleri ve tüyleri ve kıllarından bir ev eşyası ve bir metâ (kılmıştır)**.(80)**

---

989 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ شَيْئًا وَلَا يَسْتَطِيعُونَ/Ve Allah'ın dûnundan, onlar için semâlar ve Arz'dan bir rızık olarak bir şeye mâlik olmayan ve** (buna) **gücü yetmeyenlere ibâdet ediyorlar.]'** Allah'ın dûnundan ibâdet edilen bu putlar, kendilerine ibâdet edenlere ne rızık vermeye, ne zarar vermeye, ne fayda vermeye, ne hayat vermeye ve ne de dirilmeye kâdirdir. **'[فَلَا تَضْرِبُوا لِلَّهِ الْأَمْثَالَ/Artık Allah için meseller darb etmeyin.]'** kavline gelince: Şüphesiz ki O Ahad'tır, Samed'tir' doğurmamıştır ve doğurulmamıştır. Ve O'na bir denk olmamıştır. **'[إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ/Muhakkak ki Allah ilmeder ve siz ilmetmezsiniz.]'** Ey insanlar, Allah sizin misâl getirdiğiniz ve darb ettiğiniz mesellerin hatâsını ve doğrusunu ve sâir şeylerin de hangisinin doğru, hangisinin hatâlı olduğunu ilmeder.. Siz bunların hangisinin doğru, hangisinin hatâlı olduğunu ilmetmezsiniz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 17. cilt, 260. sayfa]

990 İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[الصراط/Sırât]'** Yoldur. **'[المستقيم/Mustakîm]'** (ise) **'[الصراط/Sırât]'**ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Suresi, 6. âyetin tefsîrinde]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Selef, **'[صِرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** ve ehlini Ebu Bekir, Ömer ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbı olarak tefsîr etmişlerdir. Allah (سبحانه وتعالى) onlardan râzı olsun. **'[صِرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** tıpkı tefsîr ettikleri gibidir. Nitekim o **'[صِرَاطَ/Sırât]'** onların üzerinde oldukları yoldu. Aynı şekilde Nebîleri (صلى الله عليه وسلم)'in yoluydu." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 1. cilt, 94. sayfa]

991 Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[السَّاعَةِ/Saat]'** Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

Ve Allah halk ettiklerinden sizin için gölgeler kılmıştır. Ve sizin için dağlardan barınaklar kılmıştır. Ve sizin için harâretten vikâye eden[992] **elbiseler ve kötü durumunuzdan vikâye eden elbiseler**[993] **kılmıştır. İşte nîmetini sizin üzerinize böylece tamamlar, umulur ki siz teslîm olursunuz.(81)**

Fakat yüz çeviririlerse, artık senin üzerine ancak mubîn teblîğdir.(82)

Allah'ın nimetini tanırlar, sonra onu inkâr ederler. Ve onların ekserîsi kâfirlerdir.(83)

Ve her ümmetten bir şâhid ba's edeceğimiz gün. Sonra o küfredenlere izin verilmez ve onlardan (Allah'ı) **hoşnut etmeleri istenmez.(84)**[994]

Ve o zulmedenler azâbı gördüklerinde, artık onlardan hafifletilmez ve onlara süre verilmez.(85)[995]

Ve o şirk koşanlar şerîklerini gördüklerinde diyecekler ki: 'Rabbimiz, bunlar senin dûnundan o duâ etmiş olduğumuz şerîklerimizdir.' Bunun üzerine onlara (şu) **kavli ilkâ ederler: 'Muhakkak ki siz, elbette yalancılarsınız.'(86)**

Ve o gün Allah'a teslîmiyeti ilkâ ederler.[996] **Ve iftirâ eder oldukları onlardan sapmıştır.(87)**[997]

---

992 koruyan

993 İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "**'[تَقِيكُمُ الْحَرَّ/harâretten vikâye eder]'** ifâdesinin mânâsı, 'harâretin zararını sizden def' eder' demektir. Allah (سبحانه وتعالى), bu âyet-i kerîmede, özel olarak 'sıcak' kelimesinden bahsetmiş ama 'soğuk' kelimesini zikretmemiştir. Allah (عز وجل), 'sıcak' ve 'soğuk' şeklindeki iki zıt kavramdan sadece birini zikretmekle iktifâ etmiş, diğerinden bahsetmemiştir. Çünkü sıcaktan koruyan şey, soğuktan da koruyacaktır. Özel olarak 'sıcak' kavramının zikredilmiş olmasının vechi ise, o toplumun içinde yaşadığı ülkenin çok sıcak olması ve 'sıcaktan korunma'nın onlar için 'soğuktan korunmak'tan daha büyük bir ehemmiyet arzetmesidir. **'وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ/ve kötü durumunuzdan vikâye eden elbiseler]'** ifadesinde ise, kendisi ile yaralanmaktan, darp edilmekten ve ok isâbet etmesinden korundukları zırh ve kalkanlardan bahsedilmektedir. Mânâ şudur ki bu elbiseler, harbte birbirlerine isâbet eden sıkıntıya karşı onları sağlam kılar." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 796. sayfa (tek cilt olarak basım)]

994 İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ/ve onlardan** (Allah'ı) **hoşnut etmeleri istenmez]'** Yani, onlardan (Allah'ı) râzı etmeleri istenmez ve onlar, Rabblerini râzı etmekle mükellef tutulmayacaklardır. Çünkü Âhiret, mükellefiyetlerin olacağı bir diyâr değildir. Onların dünyâya rücû edip tevbe etmelerine de izin verilmeyecektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nahl Suresi'nin 84. âyetinin tefsîrinde]

995 İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَإِذَا رَأَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ/Ve o zulmedenler azâbı gördüklerinde]'** Yani: İçine dâhil olduklarında. Yani müşrikler. **'[فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ/artık onlardan hafifletilmez]'** Azâb (hafifletilmez). **'[وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ/Ve onlara süre verilmez.]'** Allah'tan kendilerine tehir etmesini ve tevbe edebilmeleri için onları dünyâya döndürmesini istediler, fakat (Allah) onlara tehir etmedi." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 414. sayfa]

996 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَأَلْقَوْا إِلَى اللَّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ/ Ve o gün Allah'a teslîmiyeti ilkâ ederler.]'** hakkında Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "O gün zelîl

O küfredenler ve Allah'ın yolundan alıkoyanlar, ifsâd eder olduklarından dolayı, onlara azâbın fevkinde bir azâbı ziyâdeleştiririz.(88)

Ve her ümmette nefislerinden onların üzerine bir şâhid getirdiğimiz gün. Ve seni onlar üzerinde bir şâhid olarak getiririz. Ve senin üzerine Kitâb'ı inzâl ettik. Her şey için bir tibyân[998] ve müslümanlar için bir hidâyet ve bir rahmet ve bir büşrâdır.(89)

Muhakkak ki Allah, adâlet ve ihsânı ve karâbet[999] sahiblerine vermeyi emrediyor. Ve fuhşiyyâttan ve münkerden ve bâğîlikten nehyediyor. Size vaaz ediyor, umulur ki siz tezekkür edersiniz.(90)[1000]

Ve ahidleştiğinizde Allah'ın ahdini ifâ edin. Ve yeminlerinizi bozmayın, onu pekiştirmenizin ve Allah'ı üzerinize vekîl kılmanızın ardından. Muhakkak ki Allah fiil ettiklerinizi ilmeder.(91)

Ve ipliğini kuvvetle bükmesinin ardından çözüp bozan (kadın) **gibi olmayın. Bir ümmet bir ümmetten daha çoktur diye yeminlerinizi aranızda bir hile ittihaz edersiniz.**[1001] **Allah, bununla sizi ancak ibtilâ eder. Ve elbette Kıyâmet Günü ihtilâfta olduğunuz şeyleri size beyân edecektir.(92)**[1002]

---

olur ve teslimiyet gösterirler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 197. sayfa]

[997] İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ/Ve iftirâ eder oldukları onlardan sapmıştır]**' Yani şeytânın kendilerine ziynetlendirdiği ve ilâhlarından umdukları şefaatleri zâil olacaktır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nahl Suresi'nin 87. âyetinin tefsirinde]

[998] İmâm Kâsimî (رحمه الله) der ki: "'**[تِبْيَانًا/Tibyân]**' Yani geçmişin hayır ihtivâ eden faydalı her ilmi, gelecek olanın ilmi, helâl ve harâmların tümü, insanların Dînleri, dünyâları, geçimleri ve Âhiret'leri husûsunda muhtaç oldukları her şey tibyân edilmiştir/hakkıyla ve eksiksiz beyân edilmiştir." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 10. Cüz, 3849. sayfa]

[999] akrabalar, yakınlar

[1000] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ/Muhakkak ki Allah, adâlet ve ihsânı emrediyor]**' '**[لا إله اِلا الله/Lâ ilahe illAllah]**'a şehâdet etmektir. '**[وَالْاِحْسَانِ/ve ihsânı]**' Emrettiği ve nehyettiği hususlarda, sıkıntıda ve genişlikte, câna hoş gelmeyen ve hoş gelen şeylerde Allah için, O (جلالله جل)'na itaat üzere sabretmektir. İşte bu, O'nun farzlarını edâ etmektir. Ve: '**[وَاِيتَاۤئِ ذِى الْقُرْبٰى/ve karâbet sahiblerine vermeyi]**' kavli: Rahîmler/hısımlar. '**[وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاۤءِ/Ve fuhşiyyâttan nehyediyor]**' Zinâ(dan nehyediyor). '**[وَالْبَغْيِ/ve bâğîlikten]**' Kibir ve zulümden. '**[يَعِظُكُمْ/Size vaaz ediyor]**' Size tavsiye ediyor. '**[لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ/umulur ki siz tezekkür edersiniz]**'." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 200. sayfa]

[1001] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَلَا تَكُونُوا كَالَّتِى نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ اَنْكَاثًا/Ve ipliğini kuvvetle bükmesinin ardından çözüp bozan** (kadın) **gibi olmayın.]**' Şayet bir kadının, ipliğini kuvvetle büktükten sonra çözüp bozduğunu işitseydiniz şöyle derdiniz: 'Ne ahmak kadın!' İşte bu, ahdini bozan kimseler için Allah (سبحانه وتعالى)'nın darb etmiş olduğu bir meseldir. '**[تَتَّخِذُونَ اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ/yemînlerinizi aranızda bir hile ittihaz edersiniz]**' Aranızda bir hıyânet ve zulüm ittihaz edersiniz. '**[اَنْ تَكُونَ اُمَّةٌ هِىَ اَرْبٰى مِنْ اُمَّةٍ/Bir ümmet bir ümmetten daha çoktur diye]**' Bir kavim bir kavimden daha izzetli ve daha çok diye." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 202. sayfa]

[1002] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[اِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللّٰهُ بِهٖ/Allah, bununla sizi ancak ibtilâ eder.]**' Yani sizi sınar. '**[وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ/Ve elbette Kıyâmet Günü ihtilâfta olduğunuz şeyleri**

Ve eğer Allah dileseydi, elbette sizi tek ümmet kılardı. Ve lâkin dilediğini dalâlete düşürür ve dilediğine hidâyet buyurur. Ve elbette amel etmekte olduklarınızdan suâl olunacaksınız.(93)[1003]

Ve yeminlerinizi aranızda hile[1004] **ittihâz etmeyin. Bu itibarla sübûtunun ardından ayak kayar ve Allah'ın yolundan alıkoymanız sebebiyle kötülüğü tadarsınız. Ve sizin için azîm bir azâb vardır.(94)**[1005]

Ve Allah'ın ahdini az bir değere satmayın. Ancak Allah'ın indindeki, o sizin için daha hayırlıdır, eğer siz ilmediyor iseniz.(95)

Sizin indinizdeki tükenir. Ve Allah'ın indindeki bâkidir. Ve elbette o sabredenlerin ecirlerini, amel etmekte olduklarının en güzeli ile karşılığını vereceğiz.(96)

Kim, erkek veya kadından -ve o mü'min olduğu halde- sâlih amel işlerse, artık elbette ona güzel bir hayat yaşatırız. Ve elbette onlara ecirlerini amel etmekte olduklarının en güzeli ile vereceğiz.(97)[1006]

İmdi Kur'ân'ı kıraat ettiğinde, artık recmedilmiş şeytândan Allah'a istiâze et.(98)[1007]

---

size beyân edecektir.]' Küfür ve îmândan (ihtilâfta olduğunuz şeyleri size beyân edecektir/açıklayacaktır)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 417. sayfa]

[1003] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَتُسْئَلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ/Ve elbette amel etmekte olduklarınızdan suâl olunacaksınız.]'** Yani: Kıyâmet Günü. Mânânın hakîkati şudur ki Allah (سبحانه وتعالى) şunu murâd etmektedir: 'Şüphesiz ki Ben, dalâlet verme ve hidâyet vermeye dâir eylediğim fiillerden suâl olunmam. Siz ise hayır ve şerre dâir işlediğiniz amellerden suâl olunursunuz.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 198. sayfa]

[1004] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[دَخَلًا بَيْنَكُمْ/aranızda hile]'** hakkında demiştir ki: "Aranızda hıyânet." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 203. sayfa]

[1005] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَتَذُوقُوا السُّوءَ/kötülüğü tadarsınız]'** Azâb ile. **'[بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ/ve Allah'ın yolundan alıkoymanız sebebiyle]'** Yani: Ahdi bozmanız sûretiyle insanlar üzerine ahdi bozma yolunu kolaylaştırdınız. **'[وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ/Ve sizin için azîm bir azâb vardır.]'** Yani: Büyük (bir azâb vardır)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 199. sayfa]

[1006] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'dan sâlih amel işleyenlere bir vaadtir. Ve bu, Âdem oğullarından kadın veya erkekten Allah'ın Kitâb'ına ve Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'in Sünnet'ine uygun ve kalbi Allah'a ve Resûlu'ne îmân etmiş halde işlediği ameldir. Ve bu amel, Allah (سبحانه وتعالى)'nın onu işleyenlere dünyâda temiz bir hayat yaşatması ve Âhiret diyârında işledikleri amellerden daha güzeli ile onlara karşılık vermesi için, Allah indinden emrolunmuş, meşrû kılınmış bir ameldir. Ve temiz bir hayat, hangi cihetten olursa olsun rahatın her türlüsünü içerir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nahl Suresi, 97. âyetin tefsîrinde]

[1007] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine şöyle der: "Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'dan Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'in lisânı üzere kullarına emridir. Onlar Kur'ân kıraat etmeyi murâd ettiklerinde, recmedilmiş şeytândan Allah'a istiâze etmekle/sığınmakla emrolunmuşlardır. Ve bu emir, vâcib değil mendûbtur. Ebu Ca'fer İbn Cerîr ve imâmlardan diğerleri bunda icmâ olduğunu nakletmektedirler." Devamla İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve kıraatın başında istiâze etmekteki mânâ, okuyucunun kırâatine şeytânın müdâhale etmemesi, onu karıştırmaması, onu tedebbür/düşünme ve tefekkürden alıkoymamasıdır. Bunun için cumhûrun mezhebi,

Muhakkak ki o, onun o îmân edenler üzerine ve Rabblerine tevvekkül edenlere bir sultânı yoktur.(99)

Ancak onun sultânı -onlar ki onu velî edinirler ve onlar ki, onlar onunla (Allah'a) **şirk koşarlar- üzerinedir.(100)**[1008]

Ve bir âyetin mekânını bir âyet ile tebdîl ettiğimizde -ve Allah ne tenzîl ettiğini çok iyi ilmeder- derler ki: 'Sen ancak bir iftirâcısın.' Bilakis, onların ekserîsi ilmetmezler.(101)

De ki: 'Rûhu'l-Kudüs o îmân edenleri sâbitleştirmek ve müslümanlara bir hidâyet ve bir büşrâ olmak için onu Rabbinden hakk ile tenzîl etmiştir.(102)

Ve andolsun ki, onların: 'Ona bir beşer tâlim ediyor.' dediklerini ilmediyoruz. O ilhâd ettiklerinin lisânı A'cemî'dir[1009] **ve bu, mübîn Arabça bir lisândır.(103)**[1010]

Muhakkak ki Allah'ın âyetlerine o îmân etmeyenler, Allah onlara hidâyet etmez. Ve onlar için elîm bir azâb vardır.(104)

Yalanı, ancak Allah'ın âyetlerine o îmân etmeyenler iftirâ ederler. Ve işte onlar, onlardır yalancılar.(105)

İkrâh edilen ve kalbi îmân ile mutmain olan müstesnâ, îmânının ardından Allah'a küfreder ve lâkin küfre sadrını açarsa, artık onların üzerine Allah'tan bir gazab vardır ve onlar için azîm bir azâb vardır.(106)[1011]

---

istiâzenin ancak tilâvetten önce edilmesi cihetindedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nahl Suresi, 98. âyetin tefsirinde]

[1008] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[اِنَّمَا سُلْطَانُهٗ عَلَى الَّذِيْنَ يَتَوَلَّوْنَهٗ/Ancak onun sultânı -onlar ki onu velî edinirler- üzerinedir.]**' Ona o itaat edenler ve ona ibâdet edenler (üzerinedir)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 205. sayfa]

[1009] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'**[لِسَانُ الَّذِى يُلْحِدُونَ اِلَيْهِ/O ilhâd ettiklerinin]**' Yani o meylettikleri ve kendisine işaret ettikleri kişinin lisânı. '**[اَعْجَمِىٌّ/A'cemî]**' Arab çöllerinde/köylerinde konaklamış olsa bile, Arabça lisânı fasih olmayan kimsedir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 45. sayfa]

[1010] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى), müşriklerin söylemiş oldukları yalan, iftirâ ve bühtândan haber vererek buyuruyor ki onlar: 'Şüphesiz ki bize okumakta olduğu Kur'ân'ı Muhammed'e ancak bir beşer öğretiyor.' diyorlar ve bir Kureyş boyunun kölesi olarak aralarında bulunan A'cemî (Arap olmayan) bir adama işâret ediyorlardı. O A'cemî, Safâ tepesi yanında satış yapan bir satıcı idi. Belki de Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم), onun yanına oturuyor ve onunla bazı şeyler konuşuyordu. O adamın dili A'cem lisânı idi ve o, Arapça bilmiyordu. Veyahut da o adam, sorulanlara ancak elinden geldiği kadar cevap verebilecek derecede az bir miktar lisan biliyordu. Bunun için Allah (سبحانه وتعالى), onların bu iftirâlarını reddederek şöyle buyurmuştur: '**[لِسَانُ الَّذِى يُلْحِدُونَ اِلَيْهِ اَعْجَمِىٌّ وَهٰذَا لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُبِينٌ/O ilhâd ettiklerinin lisânı A'cemî'dir ve bu mübîn Arabça bir lisândır.]**' Yani: Kur'ân. Yani: Fesâhatı, belâğatı ve önceden irsâl edilen nebîlere tenzîl edilen tüm kitâbların mânâlarından daha kâmil olan tam şümûllü mânâları ile bu Kur'ân'ı getiren bir kimse nasıl olur da bunu bir beşerden öğrenir, nasıl olur da bunu A'cemî (Arap olmayan) bir adamdan öğrenir? Zerre kadar aklı olan biri böyle bir şeyi söylemez." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nahl Suresi, 103. âyetin tefsirinde]

Bu, onların dünyâ hayâtına Âhiret üzerine muhabbet etmelerinden ve Allah'ın kâfirler kavmini hidâyet etmemesindendir.(107)

İşte onlar, onlar ki, Allah kalblerinin ve kulaklarının ve gözlerinin üzerini mühürlemiştir. Ve işte onlar, onlardır gâfiller.(108)

Şübhe yok ki Âhiret'te onlar, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(109)

Sonra muhakkak ki Rabbin, fitneye uğratıldıklarının ardından o hicret edenlere, sonra cihâd edenlere ve sabredenlere, muhakkak ki Rabbin onun ardından elbette Gafûr'dur, Rahîm'dir.(110)

Her nefsin nefsiyle mücâdele ederek geleceği gün. Ve her nefse amel ettiği ifâ edilir ve onlar zulme uğratılmazlar.(111)

Ve Allah îmân etmiş olan, mutmain bir karyeyi darb-ı mesel eder. Ona her mekândan onun rızkı bol bol gelirdi. Bunun üzerine Allah'ın nimetlerine küfrettiler. O vakit Allah onlara yapmış oldukları sebebiyle açlık ve korku elbisesini tattırdı.(112)

Ve andolsun ki, onlara kendilerinden bir resûl geldi de onu tekzîb ettiler, böylece azâb onları -ve onlar zulmederlerken- yakaladı.(113)

Öyleyse Allah'ın sizi -helâl, temiz- rızıklandırdığından yiyin. Ve Allah'ın nimetine şükredin, eğer siz yanlız O'na ibâdet ediyor iseniz.(114)

Üzerinize ancak meyte olanı ve kanı ve domuz etini ve Allah'tan gayrısına kesileni harâm etmiştir. Artık kim muztar kalırsa, bâğî olmadan ve haddi aşmadan (yiyebilir)**.**[1012] **Ve muhakkak ki Rabbin Gafûr'dur, Rahîm'dir.(115)**

Ve Allah'ın üzerine yalan iftirâ etmek için dillerinizin yalan vasfetmesiyle: 'Şu helâldir ve şu harâmdır.' demeyin. Muhakkak ki Allah'ın üzerine yalanı iftirâ edenler iflâh olmazlar.(116)[1013]

[1011] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'dan, İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah (سبحانه وتعالى), îmân ettikten sonra küfre düşen kimsenin üzerine Allah'tan bir gazap ve onun için büyük bir azâb olduğunu haber vermiştir. İkrâh olunan, bu sûretle düşmanından kurtulmak için lisânı küfür lafzını telaffuz eden ama îmân dolu kalbiyle buna muhâlefet eden kimseye gelince, onun aleyhine bir sıkıntı yoktur. Çünkü Allah (سبحانه وتعالى), kulları ancak, kalblerin onayladığı şeyler ile muâhaze eder." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 206. sayfa]

[1012] Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ/Üzerinize ancak meyte olanı ve kanı harâm etmiştir]'** Şüphesiz ki İslâm, Allah'ın her bir kötülükten tathîr ettiği bir dîndir. Ey Âdem oğlu! Allah senin için orada, bunlardan bir şeye muztar/mecbûr kaldığında bir genişlik kılmıştır. **'[فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ/Artık kim muztar kalırsa, bâğî olmadan ve haddi aşmadan** (yiyebilir)**.]'** Yemesinde bâğî/haddi aşan olmadan, helâl bir alternatif bulduğu anda yemeyi bırakarak helâli harâm noktasına taşımadan." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 208. sayfa]

Az bir metâdır. Ve onlar için elîm bir azâb vardır.(117)[1014]

Ve daha önce sana kıssa ettiklerimizi o yahûdiler üzerine harâm etmiştik. Ve onlara zulmetmedik ve lâkin onlar nefislerine zulmeder oldular.(118)

Sonra muhakkak ki Rabbin, o cehâlet ile kötü amel işleyenlere, sonra bunun ardından tevbe edenlere ve ıslâh olanlara muhakkak ki Rabbin, onun ardından elbette Gafûr'dur, Rahîm'dir.(119)

Muhakkak ki İbrâhîm bir ümmet idi. Allah'a hanîf olarak[1015] **kunut ederdi.**[1016] **Ve müşriklerden olmamıştı.(120)**

O'nun nimetlerine şükredendi. Ve onu seçmiş ve Sırât-ı Mustakîm'e[1017] **hidâyet etmişti.(121)**

Ve ona dünyâda bir iyilik verdik. Ve muhakkak ki o, Âhirette elbette sâlihlerdendir.(122)

Sonra sana: 'Hanîf olarak İbrâhîm'in milletine tâbi ol ve o müşriklerden olmadı.' diye vahyettik.(123)

Cumartesi ancak onda o ihtilâf edenler üzerine (farz) **kılındı. Ve muhakkak ki Rabbin, elbette Kıyâmet Günü kendisinde ihtilâf etmiş oldukları hususlarda, aralarında hüküm verecektir.(124)**

[1013] İmâm Şâtıbî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Hakkında açıkça bir nas bulunmayan herhangi bir mesele için: 'Bu helâldir!' veya: 'Bu harâmdır!' demek, Selef'in öncülerinin âdeti değildi. Onlar, Allah (سبحانه وتعالى)'nın şu kavlinden korkarak böyle demekten sakınırlardı: **'[وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَٰذَا حَلَالٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ/Ve Allah üzerine yalan iftirâ etmek için dillerinizin yalan vasfetmesiyle: 'Şu helâldir ve şu harâmdır.' demeyin. Muhakkak ki Allah'a yalanı iftirâ edenler iflâh olmazlar.]**'" [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtıbî, el-İ'tisâm, 55. sayfa]

[1014] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ/Az bir metâdır. Ve onlar için elîm bir azâb vardır.]'** Yani: Onların dünyadaki yaşantısı az bir metâdır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 131. sayfa]

[1015] İmam Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[حنيفا/Hanîf olarak]'** İslâm dîni üzere istikâmetli bir Müslüman olarak. Ve şöyle de denilmiştir: İhlâs sâhibi olarak." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 50. sayfa]

[1016] Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbından AbdUllah ibn Mes'ud (رضي الله عنه) Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[إِنَّ إِبْرَٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ/Muhakkak ki İbrâhîm bir ümmet idi. Allah'a kunut ederdi]'** kavli hakkında şöyle demiştir: **'[الأمة/Ümmet]'** Hayrı tâlim eden. Ve **'[القانت/kunut eden]'** İtaat eden." [Sahih bir eserdir. Hafız İbn AbdilBerr (رحمه الله) 'Câmi'ul-Beyâni'l-İlm ve Fadlihi'de (500.) nakletmiştir. Kezâ Ebu Nuaym 'Hilye'de; Taberânî 'Kebîr'de ve Hâkim 'Müstedrek'te tahric etmişlerdir. Hâkim demiştir ki: 'Şeyhaynin (yani Buhâri ve Müslim) şartına göre sahihtir.' Ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

[1017] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[الصراط/Sırât]'** Yoldur. **'[المستقيم/Mustakîm]'** (ise) **'[الصراط/Sırât]'**ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Suresi, 6. âyetin tefsîrinde]

Rabbinin yoluna, hikmet ve güzel vaaz ile dâvet et. Ve onlarla -o ki, o en güzel olan ile- mücâdele et.[1018] **Muhakkak ki Rabbin, O, yolundan dalâlete düşenleri en iyi ilmedendir. Ve O, hidâyet bulanları** (da) **en iyi ilmedendir.(125)**

Ve eğer ikâb edecekseniz,[1019] **o halde kendisiyle ikâb edildiğinizin misliyle ikâb edin.**[1020] **Ve eğer sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha hayırlıdır.(126)**

Ve sabret! Ve sabrın, ancak Allah iledir. Ve onlar üzerine hüzünlenme. Ve kurdukları tuzaklarından sıkıntıda olma.(127)

Muhakkak ki Allah, o takvâ edenlerle beraberdir. Ve onlar ki, onlardır ihsân edenler.(128)[1021]

[1018] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[اُدْعُ اِلٰى سَبِيلِ/Rabbinin yoluna dâvet et]**' Rabbinin dînine. '**[بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ/hikmet ve güzel vaaz ile]**' Yani: Kur'ân (ile). '**[وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُ/Ve onlarla -o ki, o en güzel olan ile- mücâdele et.]**'" [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 2. cilt, 423. sayfa]

[1019] cezâlandıracaksanız

[1020] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَاِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ/Ve eğer ikâb edecekseniz, o halde kendisiyle ikâb edildiğinizin misliyle ikâb edin.]**' Haddi aşmayın!" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 11. sayfa]

[1021] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Ve: '**[الَّذِينَ اتَّقَوْا/o takvâ edenlerle]**'nin mânâsı: Yani harâmları terkedenlerle. '**[وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ/Ve onlar ki, onlardır ihsân edenler.]**' Yani: Tâatleri fiil edenler. Allah bunları muhâfaza eder, himâye eder, onlara nusret verir, onları destekler, onları düşmanları ve muhâlifler üzerine muzaffer eyler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nahl Suresi, 128. âyetin tefsirinde]

17. İSRÂ SÛRESİ (111 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Subhândır O ki, geceleyin kulunu -ona âyetlerimizden göstermemiz için- Mescidi'l-Harâm'dan o çevresini bereketlendirdiğimiz Mescidi'l-Aksâ'ya götürmüştür.[1022] **Muhakkak ki O, O'dur Semî, Basîr.(1)**[1023]

Ve Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik[1024] **ve onu İsrâîl oğulları için bir hidâyet kıldık, Benim dûnumdan bir vekîl ittihaz etmeyin diye.(2)**[1025]

Nûh ile beraber taşıdıklarımızın zürriyeti. Muhakkak ki o çok şükreden bir kul idi.(3)

Ve Kitâb'ta İsrâîl oğullarına kazâ ettik ki: 'Elbette Arz'da iki defa fesad çıkaracaksınız ve elbette büyük bir kibirle kibirleneceksiniz.'(4)[1026]

Artık ikisinden evvelinin vadesi geldiğinde, üzerinize şiddetli güç sahibi kullarımızı ba's ettik de diyârların arasına kadar sokuldular.[1027] **Ve** (bu) **fiil edilmiş bir vaad idi.(5)**[1028]

[1022] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[سُبْحَانَ الَّذِی اَسْرٰی بِعَبْدِہٖ/Subhân'dır O ki, kulunu götürmüştür]'** Subhân: Allah'ın her bir kötülükten tenzîh edilmesidir. Onun hakîkati, Allah'ın mübâlağa vasfı ile ta'zîmi ve O'nun tüm noksanlardan berî olmak ile vasfedilmesidir." Devamla şöyle demiştir: "Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اَسْرٰی بِعَبْدِہٖ/kulunu götürmüştür]'** Birini gece yürüyüşüne çıkaran kimse hakkında Arapçada: 'Onu isrâ etti.' denilir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 212.-213.. sayfa]

İmâm Kâsimî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Bu âyet, İsrâ'nın sübûtuna delâlet etmektedir. İsrâ, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in bir gece Beytu'l-Makdis'e götürülmesidir." Devamla İmam Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Selef'in ve Müslümanların çoğunluğunun mezhebi, İsrâ'nın ceseden ve uyanıklık halinde vukû bulduğudur ve hakk olan budur." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 10. Cüz, 3887-3889. sayfalar]

[1023] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "O ki, O, nefsini vasfettiği gibidir: Semî'dir, Basîr'dir. Ve kimin mâbûdu semî/işiten, basîr/gören değil ise, o takdirde o, Semî/İşiten, Basîr/Gören Allah'a küfretmiştir. Hâlık, Bârî'den gayrısına ibâdet etmektedir. O ki, O, Semî'dir, Basîr'dir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 106. sayfa]

[1024] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَاٰتَیْنَا مُوسَی الْکِتَابَ/Ve Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik]'** Yani: Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik. Ve o, Tevrât'tır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 217. sayfa]

[1025] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اَلَّا تَتَّخِذُوا/ittihaz etmeyin diye]'** İttihaz etmemeniz için. **'[مِنْ دُونِی وَکِیلًا/Benim dûnumdan bir vekîl]'** Yani: Velî. O'nun dûnundan ne bir yardımcı ve ne de bir mâ'bûd (ittihaz etsinler). Çünkü Allah (سبحانه وتعالى) irsâl ettiği her nebînin üzerine, tek O'na ibâdet etmelerini ve O'na şirk koşmamalarını inzâl etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İsrâ Suresi, 2. âyetin tefsirinde]

[1026] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَتَعْلُنَّ/ve elbette kibirleneceksiniz]'** Yani: Elbette büyüklenmeye kapılacak, bağyedecek ve kibre düşeceksiniz. **'[عُلُوًّا کَبِیرًا/büyük bir kibirle]'** ' Yani: Azîm bir kibirle." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 218. sayfa]

Sonra onların üzerine sizi tekrar döndürdük. Ve size mallar ve oğullar ile imdâd ettik. Ve sizi nefer olarak daha çok kıldık.(6)

Eğer ihsân ederseniz nefsiniz için ihsân edersiniz. Ve eğer kötülük ederseniz artık (o da) **onun içindir. Böylece diğerinin vâdesi gelince, yüzlerinizi kara etmeleri için ve daha evvel dâhil oldukları gibi mescide dâhil olmaları için ve ele geçirdiklerini mahvetmeleri için** (düşmanlarınızı gönderdik)**.(7)**

Ola ki Rabbiniz size merhamet eder. Ve eğer (fesadçılığa) **avdet ederseniz, Biz** (de) **avdet ederiz. Ve Cehennem'i kâfirler için bir hisâr kıldık.(8)**

Muhakkak ki bu Kur'ân hidâyet eder, ona ki, o en doğrudur.[1029] **Ve o sâlih amel işleyen mü'minlere, onlar için büyük bir ecir olduğunu tebşîr eder.(9)**

Ve Âhiret'e o îmân etmeyenlere, onlar için elîm bir azâb hazırladığımızı (tebşîr eder)**.(10)**

Ve insan şerre duâ eder hayra duâsı (gibi)**. Ve insan çok aceleci olmuştur.(11)**

Ve geceyi ve gündüzü iki âyet kıldık. Bu itibarla gece âyetini mahvettik[1030] **ve gündüz âyetini Rabbinizden bir fazl aramanız ve senelerin adedini ve hesâbı ilmetmeniz için aydınlatıcı kıldık. Ve her şeyi tafsilâtıyla tafsîl ettik.(12)**[1031]

Ve her insânın kuşunu boynuna onu doladık.[1032] **Ve Kıyâmet Günü onun için bir kitâb ihrâc ederiz, ona neşredilmiş olarak mülâki olur.(13)**

[1027] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَإِذَا جَاءَ وَعْدُ أُولَىٰهُمَا/Artık ikisinden evvelinin vadesi geldiğinde]'** Yani: İki ifsâdın ilkinin vâdesi geldiğinde **'[بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَا أُولِي/üzerinize şiddetli güç sahibi kullarımızı ba's ettik]'** Yani: Halk ettiklerimiz içerisinde şiddetli be's sahibi bir orduyu üzerinize musallat ettik. **'[بَأْسٍ/Be's]'**: 'Kuvvet, donanım ve şiddetli bir sulta' anlamına gelmektedir. **'[فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ/de diyârların aralarına sokuldular]'** Yani: Sizin yurdunuza mâlik oldular, evlerinizin içlerine girdiler. Yani: Yurdunuzun ortasına kadar girdiler ve hiç kimseden korkmaksızın giderek-gelerek tasarrufta bulundular." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İsrâ Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

[1028] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'**[وَعْدًا مَفْعُولًا/Ve** (bu) **fiil edilmiş bir vaad idi.]'** Yani: Dönüşü olmayan, yerine gelmiş bir hüküm idi." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, İsrâ Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

[1029] İmâm Şâtıbî (رحمه الله) şöyle der: "'**[هَٰذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ/Muhakkak ki bu Kur'ân hidâyet eder, ona ki, o en doğrudur.]'** Yani: Müstakîm/dosdoğru yola. Ve şayet ondaki tüm mânâlar kâmil olmasaydı, bu mânânın hakîkaten ona ıtlâk edilmesi sahîh olmazdı." [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtıbî, el-Muvâfakât, 4. cilt, 184. sayfa]

[1030] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[مَحَوْنَا/mahvettik]'** Mânâsı: Sildik." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, İsrâ Suresi, 12. âyetin tefsirinde]

[1031] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلًا/tafsilâtıyla tafsîl ettik]'** hakkında demiştir ki: "Yani onu mübîn bir sûrette beyân ettik." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 229. sayfa]

[1032] Vekî' bin Cerrâh (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَكُلَّ إِنْسَانٍ أَلْزَمْنَاهُ طَائِرَهُ فِي عُنُقِهِ/Ve her insânın kuşunu boynuna onu doladık.]'** kavli hakkında

Kitâbını kıraat et! Bugün üzerine hesâb edici olarak nefsin kâfidir.(14)

Kim hidâyet bulmuşsa, artık ancak nefsi için hidâyet bulmuştur. Ve kim dalâlete düşmüşse, artık ancak kendi aleyhine dalâlete düşmüştür. Ve bir yük taşıyan, başkasının yükünü yüklenmez.[1033] **Ve bir resûl ba's edinceye kadar azâb ediciler olmadık.(15)**[1034]

Ve bir karyeyi helâk etmeyi murâd ettiğimizde onun mütreflerine emrederiz, artık orada fâsıklık yaparlar, böylece kavil aleyhlerine hakk olur, bunun üzerine orayı tedmîr ederek dumûra uğratırız.(16)[1035]

Ve Nûh'tan sonra nice kuşakları helâk ettik. Ve kullarının günahlarına Rabbinin Habîr, Basîr olması kâfîdir.(17)

Kim âcileyi murâd ediyor ise, irâde ettiğimize orada dilediğimizi onun için acele olarak veririz. Sonra ona Cehennem'i kılarız. Zemmedilmiş, kovulmuş olarak ona yaslanır.(18)[1036]

Ve kim Âhiret'i murâd ve onun için -ve o mü'min olduğu halde- sa'y ile sa'y ederse, o takdirde işte onların sa'yları meşkûr[1037] **olur.(19)**

---

demiştir ki: "Yani amelini (boynuna onu doladık)." [Ebu Sufyân Vekî' bin Cerrâh, Kitâbu'z-Zühd (370.)]

[1033] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرٰى/Ve bir yük taşıyan, başkasının yükünü yüklenmez.]**' Yani: Kimse kimsenin günah yükünü üstlenmez. Hiç kimse, bir başkasının günâhından dolayı muâhaze edilmez." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 82. sayfa]

[1034] İmâm Şâtıbî (رحمه الله) der ki: "Bu, inzâr gelmeden önce muâheze edilmeyeceğine dâirdir. Allahu (تعالى)'nın: '**[وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُولًا/Ve bir resûl ba's edinceye kadar azâb ediciler olmadık.]**' şeklindeki kavli ile Nefsinden verdiği haber buna delâlet etmektedir. O'nun halk ettikleri hakkındaki âdeti: 'Ancak resûllerin irsâl edilmesinin ardından edilen muhâlefet cezâlandırılır.' biçiminde câri olmuştur." [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtıbî, el-Muvâfakât, 4. cilt, 200. sayfa]

[1035] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[مُتْرَفِيهَا/onun mütreflerine]**' Yani: Nîmet içinde yaşayanlarına." Devamla şöyle demiştir: "'**[فَفَسَقُوا فِيهَا/artık orada fâsıklık yaparlar]**' Yani: Orada isyân ederler. '**[فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ/böylece kavil aleyhlerine hakk olur]**' Yani: Aleyhlerine azâb vacîb olur." '**[فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيرًا/bunun üzerine orayı tedmîr ederek dumûra uğratırız]**' Yani: Onları mutlak sûrette helâk ederiz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 228. sayfa]

[1036] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ/Kim âcileyi murâd ediyor ise, irâde ettiğimize orada dilediğimizi onun için acele olarak veririz.]**' Buyuruyor ki: Kimin arzusu, hüznü, talebi ve niyeti dünyâ olursa, Allah (سبحانه وتعالى) o kimse için orada, o kulun dilediği şeyi âcilen verir, sonra onu Cehennem'e muztarr/mecbur bırakır. '**[ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلٰيهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا/Sonra ona Cehennem'i kılarız. Zemmedilmiş, kovulmuş olarak ona yaslanır.]**' Allah'ın nîmeti husûsunda zemmedilmiş, Allah'ın gazâbı içerisinde kovulmuş olarak." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 237. sayfa]

[1037] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعٰى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولٰئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا/Ve kim âhireti murad ederse ve onun için -ve o mü'min olduğu halde- sa'y ile sa'y ederse, o takdirde işte onların sa'yları meşkûr olur.]**' hakkında demiştir ki: "Allah onların hasenelerini ödüllendirir ve onların kötülüklerini affeder." [Hikmet bin

Hepsine, Rabbinin bağışından bunlara ve bunlara imdâd ederiz. Ve Rabbinin bağışı (kimseye) **yasaklanmış değildir.(20)**

Nazar et, onların bazısını bazısı üzerine nasıl tafdîl ettik. Ve elbette Âhiret, dereceler bakımından daha büyüktür ve faziletçe daha büyüktür.(21)[1038]

Allah ile beraber başka bir ilâh kılma! O vakit zemmedilmiş, tek başına bırakılmış olarak otursun.(22)

Ve Rabbin, O'ndan başkasına ibâdet etmemenizi ve vâlideyne ihsânda bulunmanızı[1039] **kazâ etti.**[1040] **Eğer o ikisinden biri veya her ikisi, indinde ihtiyarlığa ulaşırlarsa, artık onlara: 'Öf!'** (bile) **deme**[1041] **ve onları azarlama ve onlara kerîm söz söyle.(23)**[1042]

Ve onlara merhametten alçak gönüllülük kanadını indir.[1043] **Ve de ki: 'Rabbim, beni küçükken yetiştirdikleri gibi onlara merhamet et.'(24)**

Rabbiniz nefislerinizdekini daha iyi ilmeder. Eğer sâlihler olursanız, o takdirde muhakkak ki O, çok tevbe edenler için Gafûr olandır.(25)

Ve karâbet sâhibine[1044] **ve miskîne ve yolda kalmışa hakkını ver ve saçıp savurma.(26)**

Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 238. sayfa]

[1038] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[أُنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ/Nazar et, bazılarını bazısı üzerine nasıl tafdîl ettik.]'** Yani: Dünyâda. **'[وَلَلْاٰخِرَةُ اَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَاَكْبَرُ تَفْضِيلًا/Ve elbette Âhiret, dereceler bakımından daha büyüktür ve faziletçe daha büyüktür.]'** Şüphesiz ki mü'minler için Cennette menziller vardır. Ve şüphesiz ki onlar için amellerine göre fazîletler vardır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 238. sayfa]

[1039] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا/ve vâlideyne ihsânda bulunmanızı]'** Yani valideyne güzel davranmayı, onlara iyilik etmeyi ve şefkat göstermeyi emretmiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 85. sayfa]

[1040] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَقَضٰى رَبُّكَ/Ve Rabbin kazâ etti]'** Mânâsı: Ve Rabbin emretti." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 231. sayfa]

[1041] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[فَلَا تَقُلْ لَهُمَا اُفٍّ/artık onlara 'öf'** (bile) **deme]'** Yani onlara, içerisinde en küçük bir sitem geçen hiçbir şey söyleme!" [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, İsrâ Suresi, 23. âyetin tefsirinde]

[1042] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا/ve onlara kerîm söz söyle]'** Yani yumuşak hoş söz söyle!" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 230. sayfa]

[1043] Urve (رحمه الله)'tan, şöyle demiştir: "**'[وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ/Ve ikisine merhametten alçak gönüllülük kanadını indir.]'** O ikisinin sevdiği bir şeyden onları mahrum etme!" [Ebu AbdİIlah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Edebu'l-Mufred (9.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Edebu'l-Mufred'te demiştir ki: 'İsnâdı sahîhtir.' (7.)]

[1044] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ/Ve karâbet sâhibine hakkını ver]'** Bununla insanın akrabaları murâd edilmiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 89. sayfa]

Muhakkak ki savurganlar şeytânların kardeşleri olmuşlardır. Ve şeytân Rabbine küfrânda bulunandır.(27)

Ve eğer Rabbinden umduğun bir rahmeti aramak için onlardan îrâz edersen, o vakit onlara yumuşak bir söz söyle.(28)[1045]

Ve elini boynuna bağlanmış kılma[1046] **ve onu külliyyen açıp saçma. Sonra levmedilmiş, hasret içinde otursun.(29)**

Muhakkak ki Rabbin rızkı dilediğine genişletir ve takdîr eder. Muhakkak ki O, kullarına Habîr, Basîr olandır.(30)

Ve yoksulluktan haşyet duyarak evlâdlarınızı katletmeyin. Biz onları ve sizi rızıklandırırız. Muhakkak ki onların katli büyük bir hatadır.(31)[1047,1048]

Ve zinâya yaklaşmayın. Muhakkak ki o bir fuhşiyyâttır ve kötü bir yoldur.(32)[1049]

Ve Allah'ın o harâm kıldığı bir nefsi katletmeyin, hakk ile müstesnâ. Ve kim mazlûmen katledilirse, o halde Biz onun velîsi için bir yetki kılmışızdır. O halde katletmede israf etmesin.[1050] **Muhakkak ki o, mansûr olandır.(33)**[1051]

[1045] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Yani: Akrabâların ve kendilerine bir şeyler vermeyi sana emrettiğimiz kimseler senden istediklerinde, şâyet yanında bir şey yoksa ve onlara verecek bir nafaka bulunmadığı için veremeyecek olursan: **'[فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا/o vakit onlara yumuşak bir söz söyle.]'** Yani: onlara kolaylık verici ve yumuşak bir vaad ver: 'Allah'ın rızkı geldiği zaman inşâAllah size ulaştıracağız.' Allah (سبحانه وتعالى)'nın **'[فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا/o vakit onlara yumuşak bir söz söyle.]'** kavli, 'vaad et/söz ver' anlamında tefsîr edilmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İsrâ Suresi, 28. âyetin tefsirinde]

[1046] İmâm Kâsimî (رحمه الله) der ki: "'**[وَلَا تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً اِلٰى عُنُقِكَ/Ve elini boynuna bağlanmış kılma]**' Yani elini, az önce bahsi geçen [26. âyette] hakk sahibi akrabalara, miskînlere ve yolda kalmışlara infâk etmekten ve bağışta bulunmaktan çekmeyesin. Şayet infâk ve ihsândan yüz çevirirsen, elini boynuna dolamış, almaya ve vermeye muktedir olmayan bir kimse menzilesine düşmüş olursun." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 3923. sayfa]

[1047] Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)' aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[خِطْأً/hıten]**' Yani: Hatâdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 246. sayfa]

[1048] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَلَا تَقْتُلُوا اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍ/Ve yoksulluktan haşyet duyarak evlâdlarınızı katletmeyin.]**' Yani: Yoksulluk korkusu çekerek. Câhiliyye ehli, yoksulluk korkusu ile çocuklarını öldürüyorlardı. Allah bu hususta onlara öğüt verdi ve onlara, hem kendi rızıklarının hem de çocuklarının rızkının Allah üzerine olduğunu haber verdi. Buna binâen şöyle buyurdu: **'[نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَاِيَّاكُمْ اِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْأً كَبِيرًا/Biz onları ve sizi rızıklandırırız. Muhakkak ki onların katli büyük bir hatadır.]**'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 246. sayfa]

[1049] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) kullarını zinâdan, ona yaklaşmaktan, onun vâsıta ve sebeplerine bulaşmaktan nehyederek şöyle buyuruyor: **'[وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰى اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً/ Ve zinâya yaklaşmayın. Muhakkak ki o bir fuhşiyyâttır]**' Yani: Azîm bir günahtır. **'[وَسَاءَ سَبِيلًا/ve kötü bir yoldur]**' Yani ne kötü bir bir yol ve gidişâttır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İsrâ Suresi, 32. âyetin tefsirinde]

[1050] İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli **'[فَلَا يُسْرِفْ فِى الْقَتْلِ/ O halde katletmede israf etmesin]**' Velî, katili katletmede aşırı gitmesin. Müsle yapmasın (burnunu, kulaklarını ve diğer

Ve şiddetliliğine ulaşıncaya[1052] **kadar yetimin malına -o ki, o en güzel olan ile hâric-yaklaşmayın. Ve ahdi ifâ edin. Muhakkak ki ahid, mes'ûl olandır.(34)**[1053]

Ve ölçtüğünüzde ölçüyü ifâ edin. Ve doğru terazi ile tartın. Bu daha hayırlı ve sonuç bakımından daha güzeldir.(35)

Ve senin için hakkında ilim olmayanın peşine düşme. Muhakkak ki kulak ve göz ve gönül külliyyen bunlar ondan mes'ûl olacaktır.(36)

Ve Arz'da böbürlenerek yürüme. Muhakkak ki sen Arz'ı asla yaramazsın ve dağlara boyca asla erişemezsin.(37)

Bütün bunların kötü olanları Rabbinin indinde mekrûhtur.(38)

Bunlar Rabbinin sana hikmetten vahyettiğidir. Ve Allah ile beraber başka bir ilâh kılma, sonra levmedilmiş ve kovulmuş olarak Cehennem'e ilkâ edilirsin.(39)

Şimdi Rabbiniz oğulları size seçti ve (Kendisine) **meleklerden dişileri mi ittihâz etti? Muhakkak ki siz hakîkaten azîm bir söz söylüyorsunuz.(40)**

Ve andolsun ki, bu Kur'ân'da tezekkür etmeleri için tasrîf ettik.[1054] **Ve** (bu) **onların nefretinden başkasını ziyâde etmemiştir.(41)**

De ki: 'Eğer dedikleri gibi onunla beraber ilâhlar olsaydı, o zaman Arş'ın sahibine elbette bir yol ararlardı.'(42)[1055]

---

organlarını kesmesin) veya katil olmayana kısas uygulamasın." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İsrâ Suresi, 33. âyetin tefsirinde]

[1051] İmam Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli **'[اِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا/Muhakkak ki o mansûr olandır]'** Yani, Allah'ın ona, kendisi lehine kısası vacip eyleyerek nusret/yardım etmiş olması, maktûlün velîsi için yeterlidir. Artık o velî, buna herhangi bir ilâvede bulunmasın." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 3926. sayfa]

[1052] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[يَبْلُغَ اَشُدَّهُ/şiddetliliğine ulaşıncaya]'** Yani: Yetîm büluğ çağına ulaşıncaya, akıl bâliğ ve reşîd oluncaya kadar. O, büluğ çağına ulaşınca artık velîye ihtiyâcı kalmaz, kendi kendisinin velîsi olur ve malı ona iâde edilir. [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Tefsiru's-Sa'dî, 532. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1053] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "**'[وَاَوْفُوا بِالْعَهْدِ/Ve ahdi ifâ edin.]'** Yani: Hakka muvâfık olan hususlarda üzerinde ahitleştiklerinizi îfâ edin. **'[اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُلًا/Muhakkak ki ahid, mes'ûl olandır.]'** Ahdi yapanlar ondan mes'ûldurler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 21. sayfa]

[1054] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve Allah (عز وجل)'nin kavli: **'[وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ/Ve andolsun ki bu Kur'ân'da tasrîf ettik]'** Yani bu Kur'ân'da zikredilen ibretleri, hikmetleri, meselleri, hükümleri, hüccetleri ve bilgilendirmeyi tasrîf ettik/açıkladık." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 95. sayfa]

[1055] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اِذًا لَّابْتَغَوْا اِلٰى ذِى الْعَرْشِ سَبِيلًا/o zaman Arş'ın sahibine elbette bir yol ararlardı]'** kavli hakkında demiştir ki: "Durum onların dediği gibi olmasa da, Arş'ın sâhibine yaklaşmak için bir yol ararlardı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 253. sayfa]

Subhânehu ve teâlâ onların söylediklerinden.[1056] **Uludur, büyüktür.(43)**

Yedi semâ ve Arz ve onların içindekiler O'nu tesbîh ederler. Ve bir şey yoktur ki, O'nu hamd ile tesbîh etmesin. Ve lâkin siz onların tesbîhini fıkhetmezsiniz. Muhakkak ki O Halîm, Gafûr olandır.(44)

Ve Kur'ân'ı kıraat ettiğinde, senin arana ve Âhiret'e o îmân etmeyenler arasına gizli bir hicâb kılarız.(45)

Ve onların kalbleri üzerine onu fıkhetmemeleri için perdeler kılarız ve kulaklarının içine bir ağırlık. Ve Rabbinin birliğini Kur'ân'da zikrettiğinde nefretle arkalarına dönerler.(46)

Biz, onların seni dinlediklerinde ne dinlediklerini ve onlar gizli konuştuklarında, zâlimlerin: 'Siz sihirlenmiş bir adamdan başkasına tâbi olmuyorsunuz.' dediklerini çok iyi ilmediyoruz.(47)

Nazar et, sana nasıl darb-ı mesel ettiler de dalâlete düştüler. Artık bir yola güç yetiremezler.(48)

Ve dediler ki: 'Kemik olduğumuz ve toz haline geldiğimizde mi, muhakkak ki biz hakîkaten yeni bir hilkatle ba's mı edileceğiz?'(49)

De ki: 'Taş olun veya demir.'(50)

'Veya sadırlarınızda büyütülenden bir mahlûk.' O vakit diyeceklerdir ki: 'Bizi kim iâde edecek?' De ki: 'Sizi o evvel defa yaratan!' Bunun üzerine başlarını sana sallayacaklar ve diyecekler ki: 'Ne zaman o?' De ki: 'Ola ki olması yakındır.'(51)

Sizi dâvet edeceği gün, hemen O'na hamd ile icâbet edersiniz ve az (zaman)**dan başka kalmadığınızı zannedersiniz.(52)**

Ve kullarıma de ki, o ki, o en güzeli söylesinler. Muhakkak ki şeytân, onların arasını bozar. Muhakkak ki şeytân, insan için mubîn bir düşman olandır.(53)

Rabbiniz sizi daha iyi ilmeder. Dilerse size rahmet eder veya dilerse size azâb eder. Ve seni onların üzerine bir vekîl irsâl etmedik.(54)

Ve Rabbin semâlar ve Arz'dakini daha iyi ilmeder. Ve andolsun ki, nebîlerin bazısını bazısı üzerine tafdîl ettik. Ve Dâvud'a Zebûr'u verdik.(55)[1057]

[1056] İmâm Kâsimî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[سُبْحَانَهُ/Subhânehû]**' kelimesinin mânâsı, yani 'Allah (سبحانه وتعالى), çocuktan ve şerîkten/ortaktan Kendisine yakışır bir veçhile tenzîh etmiştir' demektir. '**[وَتَعَالَى عَمَّا يَقُولُونَ/ve teâlâ onların söylediklerinden]**' ifadesinin anlamı ise, yani böyle bir şeyden tam mânâsı ile yücedir şeklindedir. O (عز وجل)'nin en yüce makamı, bunun gibi iftirâ ve bühtanlardan kesinlikle berîdir." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 3932. sayfa]

De ki: 'O'nun dûnundan o iddia ettiklerinize duâ edin. İmdi onlar sizden darlığı kaldırmaya mâlik değildirler ve ne (de) **değiştirmeye.'(56)**

İşte onların o duâ ettikleri, Rablerine -hangisi daha yakın (olacak diye)**- vesile ararlar. Ve O'nun rahmetini umarlar ve O'nun azâbından korkarlar.**[1058] **Muhakkak ki Rabbinin azâbı hazer olunandır.(57)**[1059]

Ve bir karye yoktur ki, Biz onu Kıyâmet Günü'nden önce helâk etmiş veya şiddetli bir azâb ile azâb etmiş olmayalım. Bu, Kitâb'ta satır satır yazılmış olandır.(58)

Ve Bizi âyetler irsâl etmekten -evvelkilerin onları tekzîb etmesi dışında- men' eden yoktur. Ve Semûd'a dişi deveyi görünür (bir âyet) **olarak verdik de onlar onunla zulmettiler. Ve âyetleri korkutma dışında irsâl etmeyiz.(59)**

Ve hani sana demiştik ki: 'Muhakkak ki Rabbin, insânları ihâta etmiştir.'[1060] **Ve sana o gösterdiğimiz rüyâyı ve Kur'ân'da lânetlenmiş ağacı insânlar için bir fitne olması dışında kılmadık.**[1061] **Ve Biz onları korkutuyoruz. Fakat** (bu)**, onlarda büyük bir tuğyândan başkasını ziyâde etmiyor.(60)**

[1057] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Allah, İbrâhim'i halîl/dost edinmiş, Mûsâ ile kelâm etmiştir. Ve Allah, Îsâ'yı Âdem'in misâli gibi kılmış, onu topraktan yaratmış, sonra ona şöyle buyurmuştur: **'Ol!'** Bunu müteâkiben o oluvermiştir. Ve o da, Allah'ın kulu ve resûludur, Allah'ın kelimesinden ve rûhundandır. Allah, Süleymân'a, kendisinden sonra hiç kimseye bahşedilmeyen bir mülk vermiştir. O (عز وجل) Dâvud'a Zebûr'u vermiştir. Bize tahdîs olunduğu üzere Zebûr, Allah'ın ona tâlim etmiş olduğu bir duâdır, hamdetme ve şânını övmedir. Zebûr'un içerisinde helâl, harâm, farzlar ve hadler zikredilmemiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 13. cilt, 433. sayfa]

[1058] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve mânâsı şudur: Allah'ın dûnunda ibâdet ettiğiniz melekler, nebîler ve sâlihler de Rabblerine yaklaşmak isterler, O (عز وجل)'den korkarlar ve O'na recâ eylerler. O hâlde siz nasıl ki Allah'ın kulları iseniz, onlar da öylece Allah'ın kullarıdırlar. Öyleyse niçin, hem siz hem de onlar Allah'ın kulları olduğunuz hâlde, Allah'ın dûnundakilere ibâdet ediyorsunuz?" [Ebî AbdİllahŞemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Tarîku'l-Hicreteyn ve Bâbu's-Saadeteyn, 262.-263. sayfalar]

[1059] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا/Muhakkak ki Rabbinin azâbı hazer olunandır.]'** Yani: O'nun azâbından şiddetle sakınmak ve o azâbın sebeplerinden korunmak gerekir." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 536. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

[1060] İmam Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (عز وجل)'nin kavli: **'[وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ/Ve hani sana demiştik: 'Muhakkak ki Rabbin insanları ihâta etmiştir.']'** Yani: İnsanlar, O (سبحانه وتعالى)'nın kabzasındadır, O'nun meşîeti dışına çıkmaya kudretleri yoktur. Bu itibarla O (عز وجل), senin muhâfızındır ve seni onlara karşı koruyandır. O hâlde onlardan korkma ve Allah'ın sana emir buyurmuş olduğu risâletin teblîği vazîfesini icrâ et!" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 102. sayfa]

[1061] İmâm Buhârî (رحمه الله) İbn Abbâs'ın (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِى اَرَيْنَاكَ اِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِى الْقُرْاٰنِ/Ve sana o gösterdiğimiz rüyâyı ve Kur'ân'da lânetlenmiş ağacı insânlar için bir fitne olması dışında yapmadık]** O, Allah Resûlu (صلى الله عليه وعلى آله وسلم)'e İsrâ gecesi gözle gösterilmiş olan rüyâdır. **'[والشجرة الملعونة في القران/ve Kur'ân'da lânetlenmiş ağaç]'** (Bu,) zakkum ağacıdır." [Ebu AbdİllahMuhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4726.)]

Ve hani meleklere: 'Âdem'e secde edin.' buyurmuştuk da onlar secde etmişlerdi, iblîs müstesnâ. Dedi ki: 'Ben çamurdan halk ettiğine secde eder miyim?'(61)

Dedi ki: 'Şu benim üzerime o mükerrem kıldığını görüyor musun? Eğer beni Kıyâmet Günü'ne kadar tehir edersen, azı hâriç onun zürriyetini elbette kendime bağlayacağım!'(62)

(Allah) **buyurdu ki: 'Git! Artık onlardan kim sana tâbi olursa, o halde muhakkak ki Cehennem sizin cezânızdır, tam bir cezâ olarak!'(63)**

'Ve onlardan gücünün yettiğinin ayağını sesinle yerinden oynat. Ve atlıların ve yayalarınla üzerlerine yürü. Ve malları ve evlâdlarında onlara şerîk ol, onlara vaad et!' Ve şeytân, onlara aldatmadan başkasını vaad etmez.(64)

Muhakkak ki kullarım, onlar üzerinde senin bir sultânın yoktur. Ve vekîl olarak Rabbin kâfîdir.(65)[1062]

Rabbiniz, O ki, O'nun fazlından aramanız için sizin için denizde gemileri yürütendir. Muhakkak ki O, sizin için çok merhametli olandır.(66)

Ve size denizde bir darlık temâs ettiğinde O'ndan başka kime duâ ediyorsanız kaybolur. Fakat sizi karaya necât buyurunca îrâz edersiniz. Ve insân küfrânda bulunandır.(67)

O halde kara cânibi[1063] **sizi yere geçirmesinden veyâ üzerinize taşlı bir kasırga irsâl etmesinden emin mi oldunuz? Sonra sizin için bir vekîl bulamazsınız.(68)**

Yahut sizi oraya bir defa daha iâde etmesinden, derken üzerinize rüzgârdan bir kasırga irsâl etmesinden, böylece küfretmeniz sebebiyle sizi gark etmesinden emin mi oldunuz? Sonra aleyhimize sizin için onun öcünü alacak[1064] **bulamazsınız.(69)**

Ve andolsun ki, Âdem oğullarına ikrâm ettik. Ve onları karada ve denizde taşıdık. Ve onları tayyibâttan rızıklandırdık. Ve onları tafdîl ederek halk ettiklerimizin çoğu üzerine fazîletlendirdik.(70)[1065]

[1062] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اِنَّ عِبَادِی لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ/Muhakkak ki kullarım, onlar üzerinde senin bir sultânın yoktur]'** Allah (سبحانه وتعالى), mü'min kullarını desteklediğini, onları muhâfaza ettiğini ve kendilerini recmedilmiş/taşlanmış şeytândan koruduğunu haber vermektedir. Bunun için Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmuştur: **'[وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَكِيلًا/Ve vekîl olarak Rabbin kâfîdir.]'** Yani: Muhâfaza edici, destekleyici ve nusret verici olarak." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İsrâ Suresi, 65. âyetin tefsirinde]

[1063] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[جَانِبَ الْبَرِّ/kara cânibi]'** Yani: Karadan taraf." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 261. sayfa]

[1064] Bu açıklama yine Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[تَبِيعًا/Tebîân]'** Yani: Öç alacak. O, öç talep eden kimsedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 262. sayfa]

Bütün insanları imâmları ile dâvet edeceğimiz gün.[1066] **Artık kime kitâbı sağından verilirse, o vakit işte onlar kitâblarını kıraat ederler ve bir fetîl zulmedilmezler.(71)**[1067]

Ve kim burada âmâ olursa, artık o Âhiret'te (de) **âmâdır ve yolca daha dalâlettedir.(72)**[1068]

Ve onlar neredeyse, sana o vahyettiğimizden gayrısını Aleyhimize iftirâ etmen için hakîkaten seni fitneye düşüreceklerdi. Ve o zaman seni elbette halîl ittihâz edeceklerdi.(73)[1069]

Ve eğer sana sebât vermiş olmasaydık, elbette onlara az kalsın az bir şey meyledecektin.(74)[1070]

O zaman elbette sana hayatın kat kat ve memâtın kat kat tattırırdık.[1071] **Sonra kendin için, Aleyhimize bir nasîr bulamazdın.(75)**

Ve neredeyse hakîkaten seni Arz'dan sıkıştıracaklardı, seni oradan ihrâc etmeleri için. Ve o zaman senin ardından -azın dışında- kalamayacaklar.(76)

[1065] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى), Âdem oğluna nasıl şeref bahşettiğini, onları en güzel ve en kâmil sûretler üzere halk ederek kendilerine nasıl ikrâm ettiğini haber veriyor." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İsrâ Suresi, 70. âyetin tefsirinde]

[1066] Şeyh Muhammed Emin Şankitî (رحمه الله) der ki: "Seleften bazıları: 'Ve bu Ashâbu'l-Hadîs için en büyük şereftir, çünkü onların imâmı Nebî (صلى الله عليه وسلم)'dir.' demiştir." [Muhammed Emin Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 3. Cilt, 729. sayfa]

[1067] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَمَنْ اُوتِىَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُولٰئِكَ يَقْرَؤُنَ كِتَابَهُمْ/Artık kime kitâbı sağından verilirse, o vakit işte onlar kitâblarını kıraat ederler]'** Ve **'[الكتاب/kitâb]':** O, iyiliklerin ve kötülüklerin sayfalarıdır.**'[وَلا يُظْلَمُونَ فَتِيلًا/ve bir fetîl zulmedilmezler]'** Yani: Onların hakkından fetîl kadar bile eksiltilmez. Ve **'[الفتيل/fetîl]'**: Çekirdeğin içinde bulunan şeydir. Ve (yine) denilmiştir ki: **'[الفتيل/fetîl]'**: Parmaklar arasında eğirilip bükülen şeydir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 264. sayfa]

[1068] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **'"[وَمَنْ كَانَ فِى هٰذِهٖ اَعْمٰى فَهُوَ فِى الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى/Ve kim burada âmâ olursa, artık o Âhiret'te** (de) **âmâdır]'** Dünyâda, Allah'ın ona semâların, Arz'ın, dağlar ve yıldızların halk edilişi gibi âyetlerini göstermesine karşı âmâdır/kördür. **'[فَهُوَ فِى الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى/artık o Âhiret'te** (de) **âmâdır]'** Görmediği gaybî Âhirette de **'[اَعْمٰى وَاَضَلُّ سَبِيلًا/âmâdır ve yolca daha dalâlettedir]' [**Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 2. Cilt, 382.-383. sayfalar]

[1069] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: **'"[وَاِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلِيلًا/Ve o zaman seni elbette halîl ittihâz edeceklerdi]'** Yani şayet onların istediğini yaparsan, elbette seni halîl/dost edinecekler ve insanlara, senin onların küfrünü onayladığını ve onların şirkine razı olduğunu belirteceklerdir." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 3955. sayfa]

[1070] Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله) aittir, demiştir ki: **'"[تَرْكَنُ/terkenu]'** Yani: Meyledecektin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 112. sayfa]

[1071] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: **'"[إِذًا لَأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ/O zaman elbette sana hayatın kat kat ve memâtın kat kat tattırırdık.]'** Dünyâ azâbı ve Âhiret azâbı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 276. sayfa]

Senden önce irsâl ettiğimiz resûllerimiz hakkında bir Sünnet'tir.[1072] **Ve Sünnet'imiz için bir tahvîl**[1073] **bulamazsın.(77)**

Güneşin kaymasından gecenin kararmasına kadar namazı ikâme et ve fecrin Kur'ân'ı(nı da)**. Muhakkak ki fecrin Kur'ân'ı şâhid olunandır.(78)**[1074]

Ve geceden, artık sana nâfile olarak onunla teheccüd et. Ola ki Rabbin seni Makâmem Mahmûd'a ba's eder.(79)[1075]

Ve de ki: 'Rabbim! Dâhil olacağım yere beni sıdk ile dâhil et. Ve hurûc edeceğim yerden (de) **beni sıdk ile hurûc ettir. Ve bana ledûnnundan**[1076] **nasîr bir sultân kıl.'(80)**[1077]

Ve de ki: 'Hakk geldi ve bâtıl yok oldu.[1078] **Muhakkak ki bâtıl yok olucudur.'(81)**[1079]

[1072] İmam Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (عز وجل)'nin kavli: **'[سُنَّةَ مَنْ قَدْ اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا/Senden önce irsâl ettiğimiz resûllerimiz hakkında bir Sünnet'tir]'** Yani: Allah (سبحانه وتعالى)'nın resûller hakkındaki Sünnet'i, ümmetleri o resûlleri tekzîb ettiğinde, nebîleri aralarında bulunduğu müddetçe onlara azâb etmemek; ama nebîleri onların arasından ayrılınca o ümmetlere azâb etmek şeklindedir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 113. sayfa]

[1073] değiş(tir)me

[1074] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[اَقِمِ الصَّلٰوةَ/namazı ikâme et]'** Yani: Beş (vakit) namazı. **'[لِدُلُوكِ الشَّمْسِ/Güneşin kaymasından]'** Yani: Göğün ortasında zevâl vaktine ermesinden. Yani: Öğlen ve ikindi namazı. **'[اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ/gecenin kararmasına kadar]'** Yani: Gecenin koyulaşmasına ve kararmasına kadar. Akşam namazı, gecenin belirmesi vaktindedir. Yatsı namazı ise, gecenin koyulaşması vaktindedir. Gecenin karanlığı, şafak kaybolduğu zamandır. **'[وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِ/ve fecrin Kur'ân'ı**(nı da)**]'** Ve bu sabah manazıdır. **'[اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا/Muhakkak ki fecrin Kur'ân'ı şâhid olunandır.]'** Gece melekleri ve gündüz melekleri ona şâhidlik ederler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 34. sayfa]

[1075] İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Umer (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "İnsânlar Kıyâmet Günü'nde diz çökmüş olarak geçerler. Her ümmet nebîsine tâbi olur. Derler ki: 'Ey falan, şefaat et! Ey falan şefaat et!' Nihâyet şefaat Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'de son bulur. İşte bu, Allah'ın onu Makâm-ı Mahmûd'a ba's edeceği/göndereceği gündür." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4718.)]

[1076] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'**[مِنْ لَدُنْكَ/Ledunnundan]'** İndinden." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 36. sayfa]

[1077] İmam Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[نَصِيرًا/Nasîr]'** Zikredilenlere karşı bana nusret/yardım edecek. **'[سُلْطَانًا/Sultân]'** Yani: Hüccet." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 3975. sayfa]

[1078] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ/Ve de ki: 'Hakk geldi]'** Kur'ân (geldi). **'[وَزَهَقَ الْبَاطِلُ/ ve bâtıl yok oldu]'** Bâtıl helâk oldu. Ve o şeytândır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 281. sayfa]

Şeyh Şankitî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "'**[الْحَقُّ/Hakk]'** Bu, İslâm Dîni'nin azîm Kur'ân'ı ve Nebevî Sünnet'idir. Ve âyette murâd olunan **'[الْبَاطِلُ/bâtıl]'** ise, Allah'a şirk koşmak ve İslâm Dîni'ne muhâlif mâsiyetlerdir." [Muhammed Emin Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 3. cilt, 735. sayfa]

[1079] İmâm Buhârî (رحمه الله) AbdUllah ibn Mes'ûd (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nebî (صلى الله عليه وسلم) Mekke'ye girdi. Ve Beyt'in çevresinde 360 put vardı. [Resûl (صلى الله عليه وسلم)] elinde bir değnekle onları devirmeye başladı. Ve diyordu ki: **'[وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا/Ve de ki: 'Hakk geldi ve bâtıl yok oldu. Muhakkak ki bâtıl yok olucudur.']'**" [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4720.)]

Ve Kur'ân'dan -ki o, mü'minler için bir şifâ ve bir rahmettir- inzâl ediyoruz. Ve (bu) **zâlimlerin hüsrânından başkasını ziyâde etmez.(82)**[1080]

Ve insânın üzerine nimetlendirdiğimizde, îrâz eder ve cânibi ile uzaklaşır.[1081] **Ve ona şerr temâs ettiğinde yeise düşen olur.(83)**[1082]

De ki: 'Herkes yapısı üzerine amel eder.[1083] **O halde Rabbiniz, kim o yolca daha hidâyette olanı en iyi ilmedendir.'(84)**

Ve sana rûhtan suâl ediyorlar.[1084] **De ki: 'Rûh, Rabbimin emrindendir ve size az bir ilimden başkası verilmemiştir.'(85)**

Ve eğer dilersek, elbette sana o vahyettiğimizi gideririz. Sonra kendine, onunla Aleyhimize bir vekîl bulamazsın.(86)

Rabbinden bir rahmet müstesnâ. Muhakkak ki O'nun senin üzerine fazlı büyük olmuştur.(87)

De ki: 'Eğer insânlar ve cinler bu Kur'ân'ın bir mislini getirmek üzere ictimâ etseler, onun mislini getiremezler. Velev ki, onların bazısı bazısına zahîr[1085] **olsun!'(88)**

[1080] AbdUllah ibn Mübârek (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bu Kur'ân meclisine oturan her kişi, oradan ancak ya bir ziyâde ile ya da bir noksan ile kalkar. Allah'ın kazâ olunmuş hükmü şöyledir: **'[شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا/mü'minler için bir şifâ ve rahmettir. Ve** (bu) **zâlimlerin hüsrânından başkasını ziyâde etmez.]'**" [AbdUllah ibn Mübârek, Kitâbu'z-Zühd (788.)]

[1081] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَنَأَىٰ بِجَانِبِهِ/ve cânibi ile uzaklaşır]'** Yani: Nefsini Bizden uzaklaştırdı. Yani 'duâ ederek Allah'a yaklaşmayı' terk etti." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 123. sayfa]

[1082] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'ın İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَؤُسًا/Ve ona şerr temâs ettiğinde yeise düşen olur.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ümitsizliği düşen (olur)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 282. sayfa]

[1083] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ/De ki: 'Herkes yapısı üzerine amel eder.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Bireysel olarak tabîatı üzere (amel eder)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 283. sayfa]

Vekî' bin Cerrâh (رحمه الله) Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın ise Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ/De ki: 'Herkes yapısı üzerine amel eder.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Niyyeti üzerine (amel eder)." [Sahîh bir eserdir. Ebu Sufyân Vekî' bin Cerrâh, Kitâbu'z-Zühd (350.)]

[1084] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ/Ve sana rûhtan suâl ediyorlar.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[الرُّوحُ/Rûh]'**: Melektir."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın ise Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ/Ve sana rûhtan suâl ediyorlar.]'** hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "O, Cebraîl'dir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 283. sayfa]

[1085] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[ظَهِيرًا/zâhir]'** Yani: Destekçi ve yardımcı" [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, İsrâ Suresi, 88. âyetin tefsirinde]

Ve andolsun ki Biz bu Kur'ân'da insânlar için her meselden tasrîf ettik.[1086] **Öyleyken insânların ekserîsi ancak küfürde direttiler.(89)**

Ve dediler ki: 'Bizim için Arz'dan bir pınar fışkırtana kadar sana asla îmân etmeyeceğiz.'(90)

'Veya senin için hurmalar ve üzümlerden bir bahçe olsun da aralarından nehirler fışkırtasın.'(91)

'Veya iddiâ ettiğin gibi semâyı parça parça üzerimize düşüresin veya Allah'ı ve melekleri karşımıza getiresin.'(92)

'Veya senin altından bir evin olsun veya semâya çıkasın. Ve çıktığına, üzerimize kendisini kıraat edeceğimiz bir kitâb inzâl edene kadar asla îmân etmeyeceğiz.' De ki: 'Rabbim subhândır.[1087] **Ben ancak resûl olan bir beşer değil miyim?'(93)**

Ve insanları hidâyet geldiğinde îmân etmekten meneden: 'Allah bir beşeri mi resûl olarak irsâl etti?' demelerinden başkası değildir.(94)

De ki: 'Eğer Arz'da mutmain halde yürüyen melekler olsaydı, elbette semâdan onların üzerine resûl bir melek inzâl ederdik.'(95)

De ki: 'Benim aramda ve sizin aranızda Şehîd[1088] **olarak Allah kâfîdir. Muhakkak ki O, kullarına Habîr, Basîr olandır.'(96)**

Ve Allah kime hidâyet ederse, artık o hidâyet bulmuştur. Ve kimi dalâlete düşürürse, artık onlar için O'nun dûnundan asla velîler bulamazsın.[1089] **Ve Kıyâmet Günü onları vecihleri üzerine âmâlar ve sağırlar ve dilsizler olarak haşr edeceğiz. Me'vâları Cehennem'dir. Her ne zaman** (ateş) **dinerse, onlara çılgın alevi ziyâdeleştiririz.(97)**

Bu, onların âyetlerimize küfretmeleri ve: 'Kemik olduğumuz ve toz haline geldiğimizde mi, muhakkak ki biz hakîkaten yeni bir hilkatle ba's mı edileceğiz?' demelerinden dolayı onların cezâsıdır.(98)

[1086] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ/Ve andolsun ki, bu Kur'ân'da insânlar için her meselden tasrîf ettik.]'** Hükümler, vaad, vaîd/uyarı ve diğerleri." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 128. sayfa]

[1087] münezzehtir, uzaktır

[1088] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) kavli: **'[شَهِيدًا/Şehîd]'** Yani: Gözetici, her şey üzerine muttalî." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 283. sayfa]

[1089] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِهٖ/artık onlar için O'nun dûnundan asla velîler bulamazsın]'** Yani onlara yol gösterecek ve onları O (سبحانه وتعالى)'nın kahrından muhâfaza edecek ensâr/yardımcılar bulamazsın." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 9. Cüz, 4002. sayfa]

Ve onlar, semâları ve Arz'ı o halk eden Allah'ın, onların mislini halk etmeye kâdir olduğunu görmediler mi? Ve onlar için onda kuşku olmayan bir ecel kılmıştır. Öyleyken zâlimler ancak küfürde direttiler.(99)

De ki: 'Eğer siz Rabbimin rahmet hazînelerine mâlik olsaydınız, o zaman infâk haşyetiyle[1090] **elbette** (elinizde) **tutardınız. Ve insan çok cimri olandır.(100)**

Ve andolsun ki Mûsâ'ya dokuz beyyin âyet[1091] **verdik.**[1092] **O halde İsrâîl oğullarına suâl et: Hani onlara gelmişti de Firavun ona demişti ki: 'Muhakkak ki ben, hakîkaten sihirlendiğini zannediyorum ey Mûsâ!'(101)**

Dedi ki: 'Andolsun ki, bunları hüccet[1093] **olarak semâlar ve Arz'ın Rabbinden başkasının inzâl etmediğini ilmediyorsun. Ve muhakkak ki ben, hakîkaten ey Firavun, seni helâk olmuş**[1094] **zannediyorum.'(102)**

Derken onları Arz'dan sürmeyi murâd etti. Bunun üzerine onu ve beraberindekileri cemîân gark ettik.(103)

Ve onun ardından İsrâîl oğullarına buyurduk ki: 'Arz'da sâkin olun. Artık Âhiret vaadi geldiğinde cemîân[1095] **sizi getireceğiz.'(104)**

Ve onu hakk ile inzâl ettik ve hakk ile nâzil oldu. Ve seni mübeşşir ve nezîr olman dışında irsâl etmedik.(105)

Ve Kur'ân, onu insanlar üzerine dura dura kıraat etmen için onu tefrîk ettik. Ve onu tenzîlen inzâl ettik.(106)[1096]

[1090] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[خَشْيَةَ الْإِنْفَاقِ/infâk haşyetiyle]'** kavli hakkında demiştir ki: "Geçim korkusuyla. " [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 290. sayfa]

[1091] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Şâ'bi (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ/dokuz beyyin âyet]'** hakkında demiştir ki: "Tûfân ve çekirge ve güve ve kurbağalar ve kan ve seneler ve semerelerden noksanlaşma ve asâsı ve eli." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 291. sayfa]

[1092] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى), beyyin/apaçık dokuz âyet ile Mûsâ (عليه السلام)'ı ba's ettiğini haber veriyor. Bunlar, Mûsâ'nın nübüvvetinin sıhhatine ve kendisini Firavun'a irsâl eden hakkında verdiği haberlerde sıdkına dâir kat'î delillerdir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İsrâ Suresi, 101. âyetin tefsirinde]

[1093] Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "**'[بَصَائِرَ/Basâira]'** Yani: Hüccetler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 42. sayfa]

[1094] Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir, şöyle demiştir: "**'[مَثْبُورًا/Mesbûran]'** Helâk olmuş." [Senedi sahîhtir. Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 292. sayfa]

[1095] Bu açıklama yine Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'a şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[لَفِيفًا/lefîfen]'** Yani: Cemîân/topluca." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 292. sayfa]

[1096] İmâm Kâsimî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَقُرْاٰنًا فَرَقْنٰهُ/Ve Kur'ân, onu tefrîk ettik]'** Yani onu parça parça, bölüm bölüm inzâl ettik." Devamla şöyle der: "**'[لِتَقْرَاَهُ عَلَى النَّاسِ عَلٰى مُكْثٍ/insanlar üzerine dura dura onu**

De ki: 'Ona îmân edin veya îmân etmeyin. Muhakkak ki ondan önce o ilim verilenler, kendilerine tilâvet edildiğinde, yüzleri (üzeri)**ne**[1097] **secdeye kapanırlar.'(107)**[1098]

Ve derler ki: 'Rabbimiz subhândır.[1099] **Eğer Rabbimiz vaad etti ise, elbette mef'ûldur.'(108)**[1100]

Ve ağlayarak çeneleri üstüne (secdeye) **kapanırlar. Ve** (bu) **onların huşûlarını ziyâdeleştirir.(109)**

De ki: 'Allah'a duâ edin veya Rahmân'a duâ edin. Hangisiyle duâ ederseniz, nihâyet en güzel isimler O'nundur.' Ve namazında cehretme ve onu gizleme. Ve bunun arasında bir yolu ara.(110)[1101]

Ve de ki: 'Hamd Allah içindir. O ki, bir veled ittihaz etmemiştir. Ve O'nun için mülkte bir şerîk olmamıştır. Ve zelillikten (dolayı) **bir velîsi olmadı.'**[1102] **Ve O'nu tekbîr ettikçe tekbîr et.(111)**

---

kıraat etmen için]' Yani yavaş yavaş, acele etmeden ve dikkatlice. Şüphesiz ki böyle kıraat etmek, hıfzetmek için daha kolay, fehmetmek için daha elverişlidir. **'[وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا/Ve tenzîlen onu inzâl ettik]'** Yani indimizden hâllere ve maslahatlara göre (onu inzâl ettik)." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 10. Cüz, 4008.-4009. sayfalar]

[1097] Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[لِلْأَذْقَانِ/li'l-ezkâni]** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Yüzleri (üzeri)ne." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 294. sayfa]

[1098] Secde âyetidir

[1099] münezzehtir, uzaktır

[1100] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[لَمَفْعُولًا/elbette mef'ûldur]'** Yani: Olmuştur, vukû bulmuştur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 136. sayfa]

[1101] İmâm Buhârî (رحمه الله) İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ/Ve namazında cehretme ve onu gizleme.]'** Bu âyet, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) Mekke'de gizlenirken inzâl edilmiştir. Ashâbına namaz kıldırdığında sesini Kur'ân ile yükseltti. Müşrikler bunu işitince Kur'ân'a, onu inzâl edene ve onun getirdiklerine sövdüler. Bunun üzerine Allah (سبحانه وتعالى), Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'e şöyle buyurdu: **'[وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ/Ve namazında cehretme]'** Yani kıraatını cehretme/yükseltme. Aksi takdirde müşrikler bunu işitir ve Kur'ân'a söverler. **'[وَلَا تُخَافِتْ بِهَا/ve onu gizleme]'** Ashâbından gizleme. Eğer gizlersen, onu işittiremezsin. **'[وَابْتَغِ بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا/Ve bunun arasında bir yolu ara.]'**" [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4722.)]

[1102] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ/Ve zelillikten** (dolayı) **bir velîsi olmadı]'** kavli hakkında demiştir ki: "Hiç kimse ile antlaşma yapmamıştır. Hiç kimsenin yardımını da arzulamaz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 17. cilt, 590. sayfa]

18. KEHF SÛRESİ (110 âyettir)[1103]

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Hamd Allah içindir. O ki, kulunun üzerine Kitâb'ı inzâl etmiştir. Ve onun için bir eğrilik kılmamıştır.(1)

Dosdoğru olarak. Ledûnnunden[1104] şiddetli bir azâb ile inzâr etmesi ve o sâlih amel eden mü'minlere güzel bir ecrin olduğunu tebşîr etmesi için.(2)

Orada ebeden kalıcılardır.(3)

Ve: 'Allah veled ittihaz etti.' o diyenleri (de) **inzâr etsin.(4)**

Onların onun hakkında bir ilmi yoktur[1105] ve ne (de) **babalarının. Ne büyük bir kelime ağızlarından hurûc ediyor! Onlar yalandan başkasını söylemezler.(5)**

Ve ola ki sen, bu hadîse îmân etmiyorlar diye, esef ile eserleri üzerine nefsini tüketeceksin.(6)[1106]

Muhakkak ki Biz, Arz üzerinde ne varsa -(insanların) **hangisinin daha güzel amel yaptığını ibtilâ edelim diye- ona bir ziynet kıldık.(7)**[1107]

Ve muhakkak ki Biz, elbette onun üzerindekileri kuru bir toprak kılıcıyız.(8)

Yoksa Ashâb-ı Kehf ve Rakîm'in, âyetlerimizden bir acîbe olduğunu mu hesâb ettin?(9)[1108]

[1103] İmâm Muslim (رحمه الله) Ebû'd-Derdâ (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nebî (صلى الله عليه وسلم): **'Kim Kehf Suresi'nin evvelinden on âyet ezberlerse, deccâldan korunmuş olur.'** buyurmuştur." [Ebu'l-Huseyn Muslim bin Haccâc el-Kuşeyrî en-Nişâbûrî, Câmiu's-Sahîh, Salat'ul-Mus'afirîn (809.)]

[1104] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[قَيِّمًا*وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا/Ve onun için bir eğrilik kılmadı. Dosdoğru olarak.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Kitâb'ı adâlet üzere, dosdoğru olarak inzâl etti ve onun için bir karışıklık kılmadı."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[لَدُنْهُ/Ledunnundan]'** hakkında demiştir ki: "Yani: İndinden." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 297. sayfa]

[1105] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ/Onların onun hakkında bir ilmi yoktur]'** Yani: Bu iftirâ ettikleri ve uydurdukları kavle dâir onların bir ilmi yoktur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kehf Suresi, 5. âyetin tefsirinde]

[1106] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ/Ve ola ki sen nefsini tüketeceksin]'** Yani: Nefsini/kendini katledeceksin. **'[عَلَى آثَارِهِمْ/eserleri üzerine]'** Yani: Onların ardından. **'[اِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٰذَا الْحَدِيثِ/]'** Yani: Kur'ân'a. **'[أَسَفًا/esef ile]'** Onlara hüzünlenerek." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 48. sayfa]

[1107] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى), dünyâyı zevâl bulan bir ziynetle süslenmiş fâni bir diyâr kıldığını, onu istikrâr diyârı değil de ancak bir imtihan diyârı kıldığını haber vermiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kehf Suresi, 7. âyetin tefsirinde]

Hani delikanlılar bir mağaraya sığındılar da dediler ki: 'Rabbimiz! Bize ledûnnundan bir rahmet ver ve bizim için işimizde bir başarı hazırla.'(10)

Bunun üzerine nice seneler mağarada kulaklarının üzerine darb ettik.(11)[1109]

Sonra iki hizibten hangisinin bekledikleri müddeti ihsâ ettiklerini ilmetmemiz için onları ba's ettik.(12)[1110]

Biz senin üzerine onların haberini hakk ile kıssa ediyoruz. Muhakkak ki onlar Rabblerine îmân etmiş gençlerdi. Ve onların hidâyetlerini ziyâdeleştirmiştik.(13)[1111]

Ve onların kalblerini bağlamıştık.[1112] **Hani kıyâm etmişlerdi de demişlerdi ki: 'Rabbimiz, semâların ve Arz'ın Rabbidir. O'nun dûnundan bir ilâha duâ etmeyiz. Andolsun ki, o zaman yalan söylemiş oluruz.'(14)**[1113]

'Bunlar O'nun dûnundan ilâhlar ittihaz etmiş kavmimizdir. Onların üzerine beyyin bir sultân getirmeli değil mi idiler?[1114] **Öyleyse Allah'ın üzerine yalan iftirâ edenden kim daha zâlimdir?'(15)**

[1108] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اَمْ حَسِبْتَ اَنَّ اَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ اٰيَاتِنَا عَجَبًا]/Yoksa Ashâb-ı Kehf ve Rakîm'in, âyetlerimizden bir acîbe olduğunu mu hesâb ettin?]'** hakkında demiştir ki: "Bundan daha acâyib âyetlerimiz olmuştur."
Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Dahhâk (رحمه الله)'ın şöyle dediği tahrîc edilmiştir: "'**[الْكَهْفِ/Kehf]**' kelimesine gelince o, vâdî mağarasıdır. '**[الرَّقِيمِ/Rakîm]**' ise vâdînin ismidir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 298. sayfa]

[1109] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Yani: Mağaraya dâhil olduklarında üzerlerine uyku ilkâ ettik, böylece senelerce uyudular." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kehf Suresi, 11. âyetin tefsirinde]

[1110] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "Ve âyetin zâhiri şöyledir ki, iki hizibten birisi, onlar mağarada az bir süre kaldıklarını zanneden delikanlılardır. İkinci hizib ise, delikanlıların onların zamanında ba's edildikleri şehir ehlidir. Şehir halkı da delikanlıların durumu ile ilgili olarak bir târîh hesâbı yapmıştı. Ve bu kavil müfessirlerden cumhûrundur." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Kehf Suresi, 12. âyetin tefsirinde]

[1111] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) onların delikanlılar -ve onlar gençler idiler- olduklarını zikretmektedir. Onlar, hakkı daha kabûl edici; bâtılın dîninde isyân eden ve umut arayan yaşlılardan yolca daha hidâyetlilerdir. Bunun için, Allah (سبحانه وتعالى)'nın ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in dâvetine icâbet edenlerin ekserîsi gençler olmuştur. Kureyş'in yaşlılarına ve umûmuna gelince onlar, dînleri üzere kalmışlardır. Onların ancak az bir kısmı Müslüman olmuştur."
Devamla İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَزِدْنَاهُمْ هُدًى/Ve onların hidâyetlerini ziyâdeleştirdik.]**' Buhâri ve diğerleri gibi pek çok imâm, bu ve emsâl âyetleri istidlâl ederek, îmânın ziyâdeleştiğine ve fazlalaştığına ve îmânın ziyâdeleştiğine ve noksanlaştığına zâhib olmuşlardır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kehf Suresi, 13. âyetin tefsirinde]

[1112] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَرَبَطْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ/Ve onların kalblerini bağlamıştık.]'** hakkında demiştir ki: "Îmân ile (bağlamıştık)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 299. sayfa]

[1113] Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[شَطَطًا/şatateh]'** hakkında demiştir ki: "Yalandır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 299. sayfa]

[1114] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ/Onların üzerine beyyin bir sultân**

'Ve siz onlardan ve Allah'tan başka ibâdet ettiklerinden ayrıldığınız zaman, artık bir mağaraya çekilin, Rabbiniz sizin için rahmetinden neşretsin ve sizin için işinizden bir kolaylık hazırlasın.'(16)

Ve güneşi doğduğunda onların mağaralarından sağ tarafa kaydığını görürsün ve battığında onları sol tarafa makaslar ve onlar oranın geniş bir yerindeydiler. Bu, Allah'ın âyetlerindendir. Allah kime hidâyet ederse, artık o hidâyet bulmuştur ve kimi dalâlete düşürürse, artık onun için asla bir mürşid bir velî bulamazsın.(17)[1115]

Ve onları uyanık hesâb edersin ve onlar uykudadır. Ve onları sağa ve sola çeviriyorduk ve köpekleri girişte iki kolunu uzatmıştı. Eğer üzerlerine muttalî olsaydın, elbette onlardan yüz çevirip firâr ederdin ve elbette onlardan korku ile dolardın.(18)

Ve onları, aralarında suâl etmeleri için işte böyle ba's ettik. Onlardan bir sözcü dedi ki: 'Ne kadar kaldınız?' Dediler ki: 'Bir gün veya bir günün bazısı.' Dediler ki: 'Rabbiniz ne kadar kaldığınızı daha iyi ilmeder. Artık birinizi bu gümüş paranız ile şehre ba's edin de nazar etsin hangisinin taamı daha temiz, böylece ondan size bir rızık getirsin ve (insânlara) **latîf davransın ve şuur ettirmesin sizi birine.'(19)**

'Muhakkak ki onlar, eğer üzerinize zâhir olurlarsa sizi recmederler veya sizi milletlerine iâde ederler. Ve asla iflâh olmazdınız o zaman ebeden.'(20)[1116]

Ve işte Allah'ın vaadinin hakk olduğunu ve Saat'in,[1117] **onda kuşku olmadığını ilmetmeleri için böyle onları buldurduk. Hani onlar aralarında onların işini nizâ ediyorlardı. Bunun üzerine dediler ki: 'Onların üzerine bir binâ kurun. Rabbleri**

---

getirmeli değil mi idiler?]' Yani: Böyle yapmalı değil mi idiler? Yoksa kapıldıkları şeyin apaçık sahîh bir delîl olduğunu düşünerek, o şeyin sıhhatinden emin mi oldular?" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kehf Suresi, 15. âyetin tefsirinde]

[1115] Şeyh Şankitî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَنْ يُضْلِلْ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا]/Allah kime hidâyet ederse, artık o hidâyet bulmuştur ve kimi dalâlete düşürürse, artık onun için asla bir mürşid bir velî bulamazsın.]'** Allah (جل وعلا) bu ayet-i kerimede şöyle beyân etmiştir: Muhakkak ki hidâyet ve dalâlet tek O'nun elindedir. Kime hidâyet etmiş ise artık onu kimse dalâlete düşüremez ve kimi dalâlete düşürmüş ise artık kimse ona hidâyet edemez." [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 4. cilt, 53. sayfa]

[1116] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'**[اِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ/eğer üzerinize zâhir olurlarsa]'** Yani: Şehir halkı size muttalî olur ve yerinizi öğrenir(se). **'[يَرْجُمُوكُمْ/sizi recmederler]'** Onlar sizi recm ile katlederler ki bu katletme, katletme şekillerinin en kötüsüdür. Recmetmek sûreti ile insanları katletmek, o kavmin bir âdeti idi. Bunun için âyette, katletme şekillerinden biri olan 'recm', husûsî olarak zikredilmiştir. **'[اَوْ يُعِيدُوكُمْ فِى مِلَّتِهِمْ/veya sizi milletlerine iâde ederler]'** Yani: Allah'ın size hidâyet etmeden önce üzerinde olduğunuz millete. **'[وَلَنْ تُفْلِحُوا اِذًا اَبَدًا/Ve asla iflâh olmazdınız o zaman ebeden.]'** Âyette geçen: **'[اذًا/o zaman]'** edâtında şartın mânâsı vardır. Yani, 'Eğer onların dinine rücû ederseniz, artık asla iflâh olmazdınız o zaman ebeden. Ne dünyâda ve ne de Âhiret'te." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 853. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1117] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "'**[السَّاعَةِ/Saat]'** Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

onları daha iyi ilmeder.' Onların emri üzerine o galebe etmiş olanlar dediler ki: 'Onların üzerine bir mescid ittihaz edeceğiz.'(21)

Diyeceklerdir ki: 'Üçtür, dördüncüleri köpekleridir.' Ve derler ki: 'Beştir, altıncıları köpekleridir.' (Bu) **gaybı recmetmektir.**[1118] **Ve derler ki: 'Yedidirler ve sekizincileri köpekleridir.' De ki: 'Rabbim adetlerini daha iyi ilmeder. Onları az** (insan)**dan başkası ilmetmez. Artık onlar hakkında zâhir bir tartışma dışında tartışmaya girme. Ve onlar hakkında bir fetvâ isteme onlardan birinden.(22)**[1119]

Ve bir şey için: 'Muhakkak ki ben bunu yarın fiil edeceğim.' deme.(23)

'Allah'ın dilemesi müstesnâ.' (de)**. Ve unuttuğunda Rabbini zikret ve de ki: 'Ola ki Rabbim, beni bundan daha yakın doğruya hidâyet eder.'(24)**

Ve mağaralarında üç yüz yıl kaldılar ve dokuz ziyâde ettiler.(25)

De ki: 'Allah onların ne kadar kaldıklarını daha iyi ilmeder.' Semâların ve Arz'ın gaybı O'nundur. O ne güzel görür ve ne güzel işitir![1120] **Onlar için, O'nun dûnundan başka bir velî yoktur. Ve hükmünde birini şerîk etmez.(26)**

Ve Rabbinin Kitâb'ından sana vahyedileni tilâvet et. O'nun kelimelerini tebdîl edecek yoktur. Ve O'nun dûnundan asla bir sığınak bulamazsın.(27)

Ve sabah ve akşam O'nun Vechi'ni[1121] **murâd ederek Rabblerine o duâ edenlerle beraber nefsini sabırlı tut. Ve dünyâ hayâtının ziynetini murâd ederek gözlerini**

[1118] İmâm Şevkânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[رَجْمًا بِالْغَيْبِ]/**(Bu) **gaybı recm etmektir]'** Yani o, zan ile konuşmak ve yakînsiz varsayımdır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 854. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1119] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ اَحَدًا/Ve onlar hakkında bir fetvâ isteme onlardan birinden.]'** hakkında demiştir ki: "Kitâb ehlinden (bir fetvâ isteme)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 302. sayfa]

[1120] İmâm Kâsimî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اَبْصِرْ بِهٖ وَاَسْمِعْ/O ne güzel görür ve ne güzel işitir!]'** Yani tüm mevcudâtı ne kadar hakkıyla görür ve tüm işitilecekleri ne kadar güzel işitir! Hiçbir şey ona gizli kalmaz ve hiçbir şey onun görmesini ve duymasını örtemez." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 4048. sayfa]

[1121] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "İmdi bizim ve Hicaz, Tihâme, Yemen, Irak, Şam ve Mısır ehli tüm ulemâmızın mezhebi şudur: Allah'ın nefsi hakkında isbât ettiğini biz (de) isbât ederiz. Bunu dillerimizle ikrâr ederiz ve bunu kalblerimizle tasdîk ederiz. Hâlık'ımızın Vechi'ni mahlûkâtından birinin vechine teşbîh etmeyiz/benzetmeyiz. Rabbimiz mahlûkâtına teşbîhten azîzdir ve ta'tilcilerin (Allah'ın sıfatlarını inkâr edicilerin) kavillerinden yücedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 26. sayfa]

Şeyh Muhammed Emîn Şankıtî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: **'[الوجه/Vecih]'** mahlûkâtın sıfâtlarına benzerlikten tam anlamıyla tenzîh edilerek îmân edilmesi gereken sıfâtlardandır." [Muhammed Emîn Şankıtî, Edvâu'l-Beyân, 6. cilt, 505. sayfa]

onlardan ayırma. Ve kalbini zikrimizden gâfil ettiğimize itaat etme. Ve (o) **hevâsına ittibâ etmiştir ve işi ifrât olmuştur.(28)**[1122]

Ve de ki: 'Hakk Rabbinizdendir. O halde dileyen artık îmân etsin ve dileyen artık küfretsin.' Muhakkak ki Biz zâlimler için bir ateş hazırladık. Onun duvarları onları ihâta etmiştir. Ve eğer yardım isterlerse, erimiş katran gibi yüzleri kavuran bir su ile yardım edilirler. Ne kötü bir meşrûbâttır ve ne kötü bir kalma yeridir.(29)

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler, muhakkak ki Biz, elbette güzel amel işleyenin ecrini zâyi etmeyiz.(30)

İşte onlar, onlar içindir altlarından nehirler cereyân eden Adn cennetleri. Orada altından bilezikler ile süslenecekler. Ve ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler giyecekler. Orada tahtlar üzerine dayanmışlardır. Ne güzel bir sevâbtır ve ne güzel bir kalma yeridir.(31)

Ve onlar için iki adamı darb-ı mesel et. Onlardan birine iki üzüm bahçesi kıldık. Ve çevrelerini hurma ağaçlarıyla donattık ve ikisinin arasında bir ekinlik kıldık.(32)

Her iki bahçe meyvelerini verdi ve ondan bir şey zulmetmedi.[1123] **Ve ikisinin arasından bir nehir fışkırttık.(33)**

Ve onun (başka) **semereleri**[1124] **oldu. Derken arkadaşına -ve onunla muhâvere ediyordu-**[1125] **ediyordu- dedi ki: 'Benim senden daha çok malım var ve nefer bakımından senden daha izzetliyim.'(34)**[1126]

Ve bahçesine dâhil oldu. Ve o nefsine zulmediyordu. Dedi ki: 'Yok olacağını zannetmiyorum bunun, ebeden.'(35)

'Ve ben Saat'in[1127] **kâim olacağını zannetmiyorum. Ve eğer Rabbime döndürülürsem, elbette ondan daha hayırlı bir sonuç bulurum.'(36)**

[1122] İmâm Şâtıbî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَلَا تُطِعْ مَنْ اَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ/Ve kalbini zikrimizden gâfil ettiğimize itaat etme. Ve** (o) **hevâsına ittibâ etmiştir]'** Böylelikle (âyetin bu kısmı) durumu iki durum arasında sınırlandırmıştır: Zikre tâbi olmak ve hevâya tâbi olmak." [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtıbî, el-İ'tisâm, 1. cilt, 65. sayfa]

[1123] İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle der: "'**[وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْئًا/ve ondan bir şey zulmetmedi]'** Yani: Meyvelerinden bir şey noksan bırakmadı." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 859. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1124] İmâm Kâsimî (رحمه الله) der ki: "'**[ثَمَرٌ/semereleri]'** Yani o iki bahçenin haricinde başka malı da vardı." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 4057. sayfa]

[1125] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Yani onunla mücâdele ediyor ve hasımlaşıyor ve ona karşı iftihâr ediyor ve liderlik taslıyordu." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kehf Suresi, 34. âyetin tefsirinde]

[1126] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[اَنَا اَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَاَعَزُّ نَفَرًا/ve nefer bakımından senden daha izzetliyim]'** Yani: Adamlar ve yardımcılar bakımından (senden daha izzetliyim)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 62. sayfa]

Arkadaşı ona -ve (o da) **onunla muhâvere ederek- dedi ki: 'Seni o topraktan, sonra bir nutfeden**[1128] **halk edip, sonra seni bir adam olarak tesviye edene küfür mü ediyorsun?'(37)**[1129]

'Lâkin O Allah benim Rabbimdir ve birini Rabbime şirk koşmam.'(38)[1130]

'Ve bahçene dâhil olduğunda: 'MâşâAllah! Allah'tan başka kuvvet yoktur.' deseydin olmaz mıydı, eğer beni malca ve evlâdça daha az görüyorsan?'(39)

'Bu itibarla ola ki Rabbim bana senin bahçenden daha hayırlısını verir. Ve semâdan onun üzerine bir azâb[1131] **irsâl eder de yalçın bir toprak kesilir.'(40)**

'Veya onun suyu çekilir de onu taleb etmeye asla güç yetiremezsin.'(41)

Ve onun semereleri ihâta edildi. Böylece orada infâk ettiklerine avuçlarını ovuşturuyordu. Ve o (bahçenin) **çardakları üzerine çökmüştü ve diyordu ki: 'Keşke Rabbime birini şirk koşmasaydım.'(42)**

Ve onun için Allah'ın dûnundan nusret edecek bir topluluğu olmadı. Ve nusret edilen (de) **olmadı.(43)**

İşte burada velâyet, hakk olan Allah'ındır.[1132] **O sevâbca daha hayırlıdır. Ve âkibetce** (de) **daha hayırlıdır.(44)**

[1127] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "'**[السَّاعَةِ/Saat]**' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

[1128] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[نُطْفَةٍ/Nutfe]**' Bu, menîdir. Az olduğundan dolayı: '**[نُطْفَةٍ/Nutfe]**' olarak isimlendirilmiştir. Çünkü: '**[نُطْفَةٍ/Nutfe]**' 'Az su' anlamına gelmektedir. Bazen: 'Çok su' anlamında da kullanılmaktadır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

[1129] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allahu (تعالى), o şahsın mü'min arkadaşının, ona vaaz vererek, Allah'a karşı içinde bulunduğu küfür ve gururdan dolayı onu azarlayarak kendisine verdiği cevâbı haber veriyor: '**[أَكَفَرْتَ بِالَّذِى خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوّٰيكَ رَجُلًا]**'/**Seni o topraktan, sonra bir nutfeden halk edip, sonra seni bir adam olarak tesviye edene küfür mü ediyorsun?']**' Bu, onu halk eden ve insanı halk etmeye çamurdan başlayan Rabbine karşı isyâna düşmesinden ötürü o kâfiri inkâr etmeye ve onun tavrının ne kadar büyük bir gaflet olduğuna dâir ikrârdır. O insan, Âdem'dir. Sonra onun neslini, önemsiz bir sudan müteşekkil çamurdan kılmıştır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kehf Suresi, 37. âyetin tefsirinde]

[1130] Şeyh Muhammed Emin Şankitî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى): '**[لٰكِنَّا هُوَ اللّٰهُ رَبِّى وَلَا اُشْرِكُ بِرَبِّى اَحَدًا]**/**Lâkin O Allah benim Rabbimdir ve birini Rabbime şirk koşmam.]**' şeklindeki âyet-i kerîmesinde, bu mü'min zâtın, kâfir arkadaşına şöyle dediğini beyân etmektedir: 'Sen kâfirsin! Fakat ben, kâfir değilim! Bilakis ben, ibâdetimi beni yaratan Rabbime hâlis kılmaktayım. Yani çünkü benim Rabbim, benim O'na ibâdet etmemi hakk etmektedir. Çünkü yaratılmış olanlar, aynı benim muhtaç olduğum gibi, kendilerini yaratan bir Hâlık'a muhtaçtırlar. Yaratılmış olan, aynen benim mükellef olduğum gibi, Hâlık'ına ibâdet etmekle mükelleftir.'" [Muhammed Emin Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 4. Cilt, 134. sayfa]

[1131] Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[حُسْبَانًا/Husbânen]**' Azâb." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 307. sayfa]

Ve onlara dünyâ hayâtını darb-ı mesel et. Bir su gibi, onu semâdan inzâl ederiz, derken Arz'ın nebâtı onunla birbirine karışır, böylece rüzgârların savurduğu bir çöp kırıntısı olur. Ve Allah her şey üzerine muktedir olandır.(45)

Mal ve oğullar dünyâ hayâtının ziynetidir. Ve bâki kalacak sâlih (ameller)[1133] **Rabbin indinde sevâbca daha hayırlıdır ve emelce daha hayırlıdır.(46)**[1134]

Ve dağları seyr ettireceğimiz gün. Ve Arz'ı bâriz olarak görürsün.[1135] **Ve onları haşr ederiz. Artık onlardan birini bırakmayız.(47)**

Ve Rabbine saf saf arzedilirler. Andolsun ki, evvel defa sizi halk ettiğimiz gibi Bize geldiniz. Bilakis sizin için bir mev'id[1136] **kılmayacağımızı iddia etmiştiniz.(48)**

Ve kitâb konulmuştur. Artık mücrimleri onun içindekilerden korkuya kapılmış görürsün. Ve derler ki: 'Veyl olsun bize, bu kitâba ne oluyor? Ne küçük bırakmış ve ne (de) **büyük ihsâ etmeden. Ve amel ettiklerini hazır bulurlar. Ve Rabbin birisine zulmetmez.(49)**

Ve hani meleklere: 'Âdem'e secde edin.' buyurmuştuk da onlar secde etmişlerdi, iblîs müstesnâ. (O) **cinlerden idi de Rabbinin emrinden fâsıklık etmişti. Böyleyken siz onu ve zürriyetini -ve onlar sizin için düşmandır- dûnumdan evliyâ mı ittihaz ediyorsunuz? Zâlimler için ne kötü bir bedel.(50)**[1137]

[1132] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ/İşte burada velâyet, hakk olan Allah'ındır.]'** Mânâsı: Orada Allah velâyeti alır. O gün, velâyete mâlik hiçbir kul kalmaz. Orada velâyet sadece Allah'ındır. Böylece müşriklerin velâyeti kabul edilmez.]." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 65. sayfa]

[1133] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'ın İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ/Ve bâkiyâtu's-sâlihâtu]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: " Bu zikirdir, **'[لا إله إلا الله/Lâ ilahe illAllah]'** ve **'[الله أكبر/Allahu Ekber]'** ve **'[سبحان الله/SubhânAllah]'** ve **'[الحمد لله/Elhamdulİllah]'** ve **'[TebârekAllah/تبارك الله]'** ve **'[لا حول و لا قوّة إلّا بالله/Lâ havle velâ kuvvete illâ bİllah]'** ve **'[استغفرالله/estağfirUllah]'** ve **'[الله رسول على الله صلى/sallAllahu alâ resûlİllah]'** demektir. Ve oruç tutmaktır ve namazdır ve Hacc'tır ve sadaka vermektir ve köle âzâd etmektir ve cihâd etmektir ve akrabalık bağını gözetmektir ve cümle iyi amelleri işlemektir. Ve işte bunlar bâkiyâtu's-sâlihâttır/bakî kalacak sâlih amellerdir. Onlar ki semâlar ve Arz devam ettiği müddetçe Cennet'te ehli için bakî kalacaklardır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 309. sayfa]

[1134] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَخَيْرٌ اَمَلًا/ve emelce daha hayırlıdır]'** Yani: İnsanın emel/arzu ettiği şeyler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 175. sayfa]

[1135] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً/Ve Arz'ı bâriz olarak görürsün.]'** kavli hakkında demiştir ki: "(Arz'ın) üzerinde bir binâ yoktur ve ne (de) bir ağaç." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 309. sayfa]

[1136] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[مَوْعِدًا/mev'id]'** Yani size vaad ettiğimiz ba's, nüşûr, hesâb ve cezâyı gerçekleştirmek için bir vakit." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 4068.-4069. sayfalar]

[1137] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا/Zâlimler için ne kötü bir bedel.]'** Rabblerine ibâdeti -iblîs'e itaat ederek- ne kötü tebdîl ettiler/değiştirdiler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 311. sayfa]

Onları semâlar ve Arz'ın halk edilişine ve ne (de) **nefislerininin halk edilişine şâhid tutmadım. Ve dalâlete düşenleri** (de) **yardımcı ittihaz eder olmadım.(51)**

Ve (Allah'ın)**: 'O iddia ettiğiniz şerîklerime nidâ edin!' buyuracağı gün. Bunun üzerine onları dâvet ederler de onlar kendilerine icâbet etmezler. Ve onların aralarına bir uçurum kılarız.(52)**

Ve mücrimler ateşi görürler, artık ona düşeceklerini anlarlar. Ve ondan savuşacak bir yer bulamayacaklardır.(53)

Ve andolsun ki, bu Kur'ân'da insanlar için her meselden tasrîf ettik.[1138] **Ve insan, ekser şeyden cedel eden olmuştur.(54)**

Ve insanları, hidâyet geldiğinde, îmân etmelerinden ve Rabblerine istiğfâr etmelerinden men' eden, onlara evvelkilerin sünnetinin gelmesinden veya ansızın[1139] **azâbın gelmesinden başkası değildi.(55)**

Ve mürselleri mübeşşirler ve münzirler olmak dışında irsâl etmeyiz. Ve o küfredenler bâtılla mücâdele ederler, onunla hakkı ibtâl etmek için.[1140] **Ve âyetlerimi ve inzâr edildiklerini istihzâ ittihaz etmişlerdir.(56)**

Ve kim Rabbinin âyetleri tezkîr edilip de onlardan îrâz eden ve ellerinin takdîm ettiğini unutandan daha zâlimdir? Muhakkak ki Biz, onların kalbleri üzerine, onu fıkhederler diye perdeler kılarız ve kulaklarının içine (de) **bir ağırlık. Ve onları hidâyete dâvet etsen, artık asla hidâyet bulamazlar o zaman ebeden.(57)**

Ve Rabbin Gafûr'dur, rahmet sahibidir. Eğer onları kesbettiklerinden dolayı alıverseydi, elbette onlar için azâbı tâcil ederdi. Bilakis onlar için bir vâde vardır. O'nun dûnundan sığınılacak bir yer asla bulamazlar.(58)

Ve işte zulmettiklerinde helâk ettiğimiz karyeler. Ve onların helâk edilmeleri için bir vâde kıldık.(59)[1141]

[1138] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ/Ve andolsun ki, bu Kur'ân'da insanlar için her meselden tasrîf ettik.]'** Mânâsı: Ve andolsun ki, insanlar için ihtiyaç duydukları her meseli beyân ettik." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 69. sayfa]

[1139] Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[قُبُلًا/kubulen]'** ansızın." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 314. sayfa]

[1140] Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "**'[لِيُدْحِضُوا/Liyudhidû]'** İbtâl etmek için." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 182. sayfa]

[1141] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا/Ve onların helâk edilmeleri için bir vâde kıldık.]'** Yani: Ne öne alınabilecekleri ve ne de tehir edilebilecekleri takdîr edilmiş bir vakit kıldık." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 559. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

Ve hani Mûsâ delikanlısına demişti: 'İki denizin cem' olduğu yere ulaşıncaya kadar durmayacağım veya uzun bir zaman gideceğim.'(60)

Böylece ikisinin cemolduğu yere ulaştıklarında balıklarını unuttular, o zaman (balık) **denizde sıyrılıp yolunu ittihaz etti.(61)**

Bunun üzerine (orayı) **geçtiklerinde, delikanlısına dedi ki: 'Bize öğle yemeğimizi getir, andolsun ki bu seferimizden yorgun düştük.'(62)**

Dedi ki: 'Gördün mü, kayaya sığındığımızda, o vakit muhakkak ki ben balığı unuttum. Ve onu zikretmemi bana şeytândan başkası unutturmadı. Ve (balık) **denizde acâyib bir şekilde yolunu ittihaz etti.'(63)**

(Mûsâ) **dedi ki: 'İşte aramakta olduğumuz bu.' Böylece eserlerinin**[1142] **üzerini takib ederek geri döndüler.(64)**

Derken ona indimizden bir rahmet verdiğimiz ve ona ledûnnumuzdan ilim tâlim ettiğimiz kullarımızdan bir kul buldular.(65)[1143]

Mûsâ ona dedi ki: 'Sana tâlim edilenlerden bana bir rüşd[1144] **tâlim etmen üzere sana tâbi olabilir miyim?'(66)**

(Adam) **dedi ki: 'Muhakkak ki sen, benimle sabra asla güç yetiremezsin.'(67)**

'Ve içyüzünü ihâta edemediğine nasıl sabredebilirsin?'(68)

(Mûsâ) **dedi ki: 'İnşâAllah beni sabırlı bulacaksın. Ve senin emrine isyân etmem.'(69)**

Dedi ki: 'O halde eğer bana tâbi olacaksan, artık ben sana ondan bir zikir tahdîs edene kadar bir şeyden bana suâl etme.'(70)

[1142] izlerinin

[1143] İmâm Buhârî (رحمه الله) Ubeyy bin Ka'b (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'i: **'Mûsâ (عليهم السلام), İsrâîl oğullarından bir topluluk içerisinde iken kendisine bir adam gelip dedi ki: 'Senden daha âlim bir adam var mı, biliyor musun?' Mûsâ dedi ki: 'Hayır!' Bunun üzerine Allah, Mûsâ'ya şöyle vahyetti: 'Evet var. Kulumuz Hıdır.' Bunun üzerine Mûsâ, o kul ile nasıl buluşabileceğine dair bir yol suâl etti. Allah, balığı onun için bir âyet kıldı. Ve Mûsâ'ya denildi ki: 'Balığı kaybettiğin zaman dön, muhakkak ki sen ona kavuşacaksın.' Mûsâ, denizdeki balığın izini takib ediyordu. Mûsâ'nın delikanlısı Mûsâ'ya dedi ki: '[اَرَاَيْتَ اِذْ اَوَيْنَا اِلَى الصَّخْرَةِ فَاِنِّى نَسِيتُ الْحُوتَ/Gördün mü, kayaya sığındığımızda, o vakit muhakkak ki ben balığı unuttum.]' Mûsâ dedi ki: '[ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلٰى اٰثَارِهِمَا قَصَصًا/İşte aramakta olduğumuz bu.' Böylece eserlerinin üzerini takib ederek geri döndüler.]' 'Derken kulumuz Hıdır'ı buldular.' Sonrasında Allah'ın Kitâb'ında kıssa ettiiği hususlar vukû buldu.'** buyururken işittim." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-İlm (17. bâb, 16. hadîs)]

[1144] İmâm Kâsimî (رحمه الله) der ki: "'**[رُشْدًا/rüşd]**' Yani rüşd sahibi bir ilim. Yani hidâyet ve hayra isâbet eden bir ilim." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 4078. sayfa]

Bunun üzerine gittiler. Nihâyet, bir gemiye bindiklerinde (adam) **onu deldi.** (Mûsâ) **dedi ki: 'Ehlini gark etmek için mi onu deldin? Andolsun ki, acâyib**[1145] **bir şey yaptın.(71)**

(Adam) **dedi ki: 'Muhakkak ki sen, benimle sabretmeye asla güç yetiremezsin, demedim mi?'(72)**

(Mûsâ) **dedi ki: 'Unuttuğumdan dolayı beni muâheze etme. Ve işimde bana zorluk çıkarma.'(73)**

Bunun üzerine gittiler. Nihâyet, bir oğlan ile karşılaştıklarında, hemen (adam) **onu katletti.** (Mûsâ) **dedi ki: 'Tertemiz bir nefsi katletmedin mi, bir nefsin** (karşılığının) **gayrısı ile? Andolsun ki sen, çok acâyib**[1146] **bir şey yaptın.'(74)**

(Adam) **dedi ki: 'Muhakkak ki sen, benimle sabra asla güç yetiremezsin, sana demedim mi?'(75)**

(Mûsâ) **dedi ki: 'Bundan sonra sana bir şeyden suâl edersem, artık benimle arkadaşlık etme,** (çünkü) **ledûnnumdan bir özre ulaştın.(76)**[1147]

Bunun üzerine gittiler. Nihâyet bir karye ehline geldiklerinde, ehlinden taam istediler, fakat onlar o ikisini konuk etmekten kaçındılar. Derken orada yıkılmayı murâd eden bir duvar buldular da (adam) **onu ikâme etti.**[1148] (Mûsâ) **dedi ki: 'Eğer dileseydin, elbette üzerine bir ücret ittihaz ederdin.'(77)**

(Adam) **dedi ki: 'Bu, benim aram ve senin aranın ayrılışıdır. Sana, üzerinde sabretmeye güç yetiremediğinin tevîlini bildireceğim.'(78)**

'Gemiye gelince, imdi (o) **miskinlerin idi, denizde amel ederlerdi. Artık ben onu ayıblı etmeyi murâd ettim. Ve arkalarında her gemiyi gasbederek alan bir melik vardı.'(79)**

'Ve oğlana gelince, imdi ebeveyni mü'min idiler, bunun için onları tuğyâna ve küfre sürüklemesinden haşyet ettik.'(80)

[1145] Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[إِمْرًا/imren]**' Acâyib (bir şey yaptın)."
Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'ın ise sahîh bir sened ile şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[إِمْرًا/imren]**' münker (bir şey yaptın)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 320. sayfa]

[1146] Bu açıklama yine İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: "'**[نُكْرًا/nukran]**' hakkında demiştir ki: '**[نُكْرًا/nukran]**' kelimesi (71. âyette geçen) '**[إِمْرًا/imren]**' kelimesinden daha şiddetlidir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 321. sayfa]

[1147] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[فَلَا تُصَاحِبْنِى قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّى عُذْرًا/artık benimle arkadaşlık etme,** (çünkü) **ledûnnumdan bir özre ulaştın.]**' Yani: Benim cihetimden bir özür buldun." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 4082. sayfa]

[1148] doğrulttu, düzeltti

'Böylece Rabblerinin onlara, tezkiyece[1149] ondan daha hayırlısını ve merhametçe daha yakınını tebdîl etmesini murâd ettik.'(81)

'Ve duvara gelince, imdi (o) **şehirdeki iki yetîm oğlanın idi. Ve altında onlar için bir hazine vardı. Ve onların babası sâlih idi.[1150] Rabbin, onların şiddetliliğine[1151] ulaşmalarını ve Rabbinden bir rahmet olarak hazinelerini ihrâc etmelerini murâd etti. Ve onu kendi işim olarak fiil etmedim. Bu, üzerine sabretmeye güç yetiremediğinin tevîlidir.'(82)**

Ve sana Zu'l-Karneyn'den suâl ediyorlar.[1152] De ki: 'Size ondan bir zikir tilâvet edeceğim.'(83)

Muhakkak ki Biz, onu Arz'da temkîn ettik[1153] ve ona her şeyden bir sebeb verdik.(84)[1154]

Derken bir sebebe tâbi oldu.(85)[1155]

Nihâyet güneşin battığı yere ulaşınca, onu siyah balçıklı bir pınarda batıyor buldu. Ve onun indinde bir kavim buldu. Buyurduk ki: 'Ey Zu'l-Karneyn, ya azâb etmen ya hakklarında bir güzellik ittihaz etmendir.'(86)

Dedi ki: 'Zulmedene gelince, artık ona azâb edeceğiz. Sonra Rabbine döndürülür de O, ona nukrâ azâbı ile azâb eder.'(87)[1156]

[1149] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[زَكٰوةً/tezkiyece]'** Yani küfür ve tuğyândan temizlikçe." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 4083. sayfa]

[1150] İmâm Ebu Dâvud (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَكَانَ اَبُوهُمَا صَالِحًا/Ve onların babası sâlih idi.]'** kavli hakkında şöyle demiştir: "Babalarının sâlih olmasına binâen onları muhâfaza etmiştir. (Allah) o çocukların da sâlih olduğunu zikretmemiştir." [Ebu Dâvud Süleymân bin el-Eş'as bin İshâk es-Sicistânî, Kitâbu'z-Zühd, 292. sayfa (346.)]

[1151] İmâm Kâsimî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اَنْ يَبْلُغَا اَشُدَّهُمَا/şiddetliliğine ulaşmalarını]'** Yani akıllarının kuvvetlenmesi ve görüşlerinin kâmil olması." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 4084. sayfa]

[1152] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Ebu Tufeyl (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Alî (رضي الله عنه)'a Zilkarneyn'den suâl edildi. Bunun üzerine: 'O, Allah'a karşı samîmî bir kul idi. Allah da onu sevmişti. O, kavmini Allah'a dâvet etti. Yaşadığı asırda onu darb ettiler ve o öldü. Allah onu diriltti. Yine kavmini Allah'a dâvet etti. O asırda da onu dövdüler ve o öldü. Bunun üzerine 'Zu'l-karneyn/İki asır sahibi' olarak isimlendirildi.' dedi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 93. sayfa]

[1153] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (عز وجل)'nin kavli: **'[اِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِى الْاَرْضِ/Muhakkak ki Biz, onu Arz'da temkîn ettik]'** Vatân verdik. Temkîn: Sebeplerin hazırlanmasıdır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 198. sayfa]

[1154] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَاٰتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَىْءٍ سَبَبًا/ve ona her şeyden bir sebeb verdik.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "İlim (verdik)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 323. sayfa]

[1155] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فَاَتْبَعَ سَبَبًا/Derken bir sebebe tâbi oldu.]'** Arz'ın menzillerine ve işâretlerine tâbi oldu." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 323. sayfa]

Ve îmân eden ve sâlih amel edene gelince, artık onun için çok güzel bir karşılık vardır. Ve ona emrimizden bir kolaylık söyleyeceğiz.(88)[1157]

Sonra bir sebebe tâbi oldu.(89)[1158]

Nihâyet güneşin doğduğu yere ulaşınca, onlar için onun dûnundan bir örtü kılmadığımız bir kavmin üzerine doğar buldu.(90)

İşte böyle. Ve onun indindekini ilmen[1159] **ihâta etmişizdir.(91)**[1160]

Sonra bir sebebe tâbi oldu.(92)[1161]

Nihâyet iki seddin arasına ulaşınca, onların dûnunda bir kavim buldu,[1162] **neredeyse bir sözü fıkhetmiyorlardı.(93)**[1163]

Dediler ki: 'Ey Zu'l-Karneyn, muhakkak ki Ye'cûc ve Me'cûc Arz'da fesâd çıkarıyorlar. O halde bizim aramıza ve onların arasına bir sedd yapman üzerine sana bir harc[1164] **verelim mi?'(94)**

[1156] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ/Dedi ki: 'Zulmedene gelince, artık ona azâb edeceğiz.']**' kavli: O katledilir. '**[ثُمَّ يُرَدُّ إِلَى رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا/ Sonra Rabbine döndürülür de O, ona nukrâ azâbı ile azâb eder.']**' kavli: Sonra katlinin/katledilmesinin akabinde Allahu (تعالى)'ya döndürülür ve O ona azîm bir azâb eder. '**[النكر/Nukr]**' kelimesinin anlamı budur. Ve o, Cehennem azâbıdır. "[Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 323. sayfa]

[1157] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'**[وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا/Ve ona emrimizden bir kolaylık söyleyeceğiz]**' Yani: Ona yumuşak söz söyleriz ve ona emrimizden kolaylık ile muâmele ederiz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 200. sayfa]

[1158] 92. âyet ile aynıdır

[1159] Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[خُبْرًا/hubran]**' İlmen." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 324. sayfa]

[1160] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْرًا/Ve onun indindekini ilmen ihâta etmişizdir.]**' Yani: Onun indinde ve beraberinde mevcut olan orduyu (ihâta etmişizdir)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 201. sayfa]

[1161] 89. âyet ile aynıdır

[1162] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا/onların dûnunda bir kavim buldu]**' Yani: İki seddin önünde." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 201. sayfa]

[1163] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا/onların dûnunda bir kavim buldu, neredeyse bir sözü fıkhetmiyorlardı]**' Kelâmlarının yabancı olması ve insanlardan uzak olmalarından dolayı (neredeyse bir sözü fıkhetmiyorlardı)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kehf Suresi, 93. âyetin tefsirinde]

[1164] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: "'**[خَرْجًا/bir harc]**' kavli hakkında demiştir ki: "Bir ücret." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 324. sayfa]

(Zu'l-Karneyn) **dedi ki: 'Rabbimin beni içinde temkîn ettiği daha hayırlıdır. Artık siz bana kuvvet ile yardım edin, sizin aranıza ve onların arasına sağlam bir engel yapayım.'(95)**

'Bana demir kütleleri getirin.' Nihâyet iki yamacın arası bir seviyeye gelince, dedi ki: 'Körükleyin!' Tâ ki onu ateş hâline getirince, dedi ki: 'Bana erimiş bakır getirin, onun üzerine dökeyim.'(96)

Artık onu ne aşmaya güç yetirebildiler ve ne (de) **delmeye güç yetirebildiler.(97)**[1165]

(Zu'l-Karneyn) **dedi ki: 'Bu Rabbimden bir rahmettir. Fakat Rabbimin vaadi gelince, onu dümdüz kılacaktır. Ve Rabbimin vaadi hakk olandır.(98)**

Ve o gün onların bazısını bazısı içinde dalgalanır bir halde bırakırız. Ve Sûr'a nefhedilir de onları toptan toplamışızdır.(99)

Ve o gün Cehennem'i kâfirlere bir arz ile arzederiz.(100)

Onlar ki, zikrimden gözleri bir perde içinde olanlardır ve işitmeye güç yetiremez olmuşlardır.(101)[1166]

O küfredenler kullarımı dûnumdan velîler ittihaz edeceklerini hesâb mı ediyorlar? Muhakkak ki Biz, Cehennem'i kâfirler için bir konak olarak hazırladık.(102)[1167]

[1165] Ebu Hureyre (رضي الله عنه)'tan, demiştir ki: "Nebî (صلى الله عليه وسلم) sedd hakkında: '**Her gün onu kazarlar. Tâ ki güneşin ışığını neredeyse görebilecek dereceye gelirler. İşte o zaman başlarındaki kişi der ki: 'Haydi dönün, yarın tekrar kazacaksınız.' Allah ise seddi eskisinden daha sağlam kılar. Fakat onların süresi dolup da Allah kendilerini insanların üzerine göndermeyi murâd edince başlarındaki kimse der ki: 'İnşâAllah yarın onu yine kazacaksınız.' İnşâAllah diye belirttikten sonra ertesi gün seddin yanına gelirler ve onu bıraktıkları hâlde bulurlar. Onu delerler ve insanların üzerine hurûc ederler. Ulaştıkları suyu içip bitirirler. İnsanlar onlardan kaçarlar. Onlar oklarını göğe fırlatırlar. Bu oklar sırf kan olarak geri döner. Bunun üzerine derler ki: 'Arzdakileri kahrettik. Semâdakilerin de işini bitirdik.' Bunun üzerine Allah onların üzerine deve kurdu sürüsüne benzeyen hayvanlar gönderir. Bu hayvanlar onları boyunlarından yakalar ve böylece onlar helâk edilirler. Muhammed'in nefsi elinde olana yemin olsun ki, Arz'ın hayvanları onların etlerini yiyerek canlanır, semizlenir ve bundan hoşnut olur.**' buyurmuştur." [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sunen-i Tirmizî (3153.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sunen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Sahîhtir' demiştir]

[1166] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '"**[لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعًا/ve işitmeye güç yetiremez olmuşlardır]**' kavli hakkında demiştir ki: "Akletmezler ve haberi duymaya güç yetiremezler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 3. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 326. sayfa]

[1167] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[أَفَحَسِبَ/hesâb mı ediyorlar?]**' Yani: Zannediyorlar mı? '**[O/الَّذِينَ كَفَرُوا اَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادِى مِنْ دُونِى اَوْلِيَاءَ küfredenler kullarımı dûnumdan velîler ittihâz edeceklerini]**'

Suâl: Onun kulları kimdir?

Cevâb: Her şey Allah'ın kuludur.

'**[Semâlar ve Arz'da olan herkes istisnâsız Rahmân'a/اِنْ كُلُّ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِلَّا اٰتِى الرَّحْمٰنِ عَبْدًا gelecektir kul olarak.]**' [Meryem Suresi, 93. âyet]

Suâl: Allah'ın dûnundan velî ittihaz edinilenler, yani Allah'ın dûnundan ibâdet edilenler kimlerdir, nelerdir?

Cevâb Meleklere ibâdet edilmiştir. Resûllere ibâdet edilmiştir. Güneşe ibâdet edilmiştir. Aya ibâdet

De ki: 'Size amellerce en çok hüsrâna uğrayanları bildirelim mi?'(103)[1168]

Onlar ki, dünyâ hayâtında sa'yleri kaybolup gitmiştir. Ve onlar yaptıklarını güzelleştirdiklerini hesâb ederler.(104)[1169]

İşte onlar, Rabblerinin âyetlerine ve O'na mülâki olacaklarına o küfredenlerdir. Böylece onların amelleri boşa gitmiştir. Artık Kıyâmet Günü onlar için bir terâzi ikâme etmeyiz.(105)[1170]

Bu, küfretmelerinden dolayı onların cezâsı Cehennem'dir. Ve âyetlerimi ve resûllerimi istihzâ ittihaz etmişlerdir.(106)[1171]

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler, onlar için Firdevs Cennetleri bir konak olmuştur.(107)

Orada muhalledlerdir. Onlardan ayrılmak istemezler.(108)

---

edilmiştir. Ağaçlara ibâdet edilmiştir. Taşlara ibâdet edilmiştir. İneklere ibâdet edilmiştir. Allah'tan âfiyet dileriz. Şeytân, Âdem oğluna her yoldan gelir.

'[مِنْ دُونِى اَوْلِيَاءَ/kullarımı dûnumdan velîler]' Yani: Allah (عز وجل)'nin velâyetini unutarak, duâ ettikleri ve kendilerinden istigâse/medet diledikleri (sahte) rabbler.

Suâl: Yani bunu yapan bu kimseler, yardım edileceklerini mi zannediyorlar?

Cevâb: Hayır, yardım edilmezler. Böyle zanneden kimsenin aklından zoru var demektir.

'[اِنَّا اَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلًا/Muhakkak ki Biz, Cehennem'i kâfirler için bir konak olarak hazırladık]' Yani Allah (عز وجل) ateşi hazırlamıştır. Kâfirler için **'[نُزُلًا/bir konak olarak]'**. Âyette geçen: **'[النزل/nuzul]'** kelimesinin mânâsı, ev sâhibinin misâfirine sunduğu şeydir. Bu kelimenin: '[المنزل/munzil]' yani 'misâfir eden' mânâsına gelmesi de muhtemeldir. Her ikisi de sahîhtir. Onlar orada konaklarlar. Ve o, kendilerine sanki bir ziyâfet imiş gibi verilir. Ve (o), ne kötü ziyâfettir! [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Kehf Suresi Tefsiri, 141. sayfa]

[1168] İmâm Buhârî (رحمه الله) Mus'ab ibn Sa'd ibn Ebî Vakkâs (رحمه الله) şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Babam'a: **'[قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْاَخْسَرِينَ اَعْمَالًا/De ki: 'Size amellerce en çok hüsrâna uğrayanları bildirelim mi?']'** hakkında suâl ettim: 'Onlar harûriyye/haricîler midir?' Dedi ki: 'Hayır. Onlar yahûdîler ve nasârâdır, yahûdîlere gelince, onlar Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'i tekzîb etmişlerdir. Ve nasârâya gelince, onlar Cennet'e kâfir olmuşlar ve demişlerdir ki: 'Orada bir yiyecek ve içecek yoktur.' Ve harûriyye, onlar ki mîsâklarının ardından Allah'ın ahdini bozanlardır.' Ve Sa'd onları: 'Fâsıklar' olarak isimlendirir idi." [Ebu AbdİllahMuhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4728.)]

[1169] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اَلَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا/Onlar ki, dünyâ hayâtında sa'yleri kaybolup gitmiştir]'** Yani: Onlar, meşrû râzı olunan makbûl Şerîat'ın gayrı üzere bâtıl ameller işlemişlerdir. **'[وَهُمْ يَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعًا/Ve onlar yaptıklarını güzelleştirdiklerini hesâb ederler.]'** Yani: Onlar bir şey üzere olduklarına, kendilerinin makbûl ve mahbûb/sevilen kimseler olduklarına i'tikad ederler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kehf Suresi, 104. âyetin tefsirinde]

[1170] Vekî' bin Cerrâh (رحمه الله) ashâbtan Ka'b bin Ucre (رضي الله عنه)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "Kıyâmet Günü bir adam getirilir, dâne ile tartılır ama (terâzi) onu tartamaz. Sonra bir sivrisinek kanadı ile tartılır ama (terâzionu da tartamaz." Sonra: **'[فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَزْنًا/Artık Kıyâmet Günü onlar için bir terâzi ikâme etmeyiz.]'** (âyetini) kıraat etmiştir. [Hasen bir eserdir. Ebu Sufyân Vekî' bin Cerrâh, Kitâbu'z-Zühd (363.)]

[1171] İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: " **'[وَاتَّخَذُوا اٰيَاتِى/Ve âyetlerimi ittihaz etmişlerdir]'** Yani: Kur'ân'ı. **'[وَرُسُلِى هُزُوًا/ve resûllerimi istihzâ]'** Yani alay ve eğlence konusu." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 211. sayfa]

De ki: 'Rabbimin kelimelerine deniz mürekkep olsaydı, elbette Rabbimin kelimeleri tükenmeden önce deniz tükenirdi, velev ki bir mislini yardımcı getirsek.'(109)

De ki: 'Ben ancak sizin misliniz bir beşerim. Bana, sizin ilâhınızın ancak tek ilâh olduğu vahyediliyor. Artık Rabbine mülâki olmayı kim umuyorsa, o halde sâlih amel işlesin ve Rabbine ibâdette birini şirk koşmasın.'(110)[1172]

[1172] İmâm Tirmizî (رحمه الله) Ebu Sa'd bin Ebî Fudâle el-Ensârî (رضي الله عنه)'ın -ve (o) sahâbedendir- şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'den işittim, buyurdu ki: **'Allah, insânları Kıyâmet Günü, içinde bir kuşku olmayan bir günde topladığında, bir münâdi şöyle nidâ eder: 'İşlediği bir amelde Allah'a birini şirk koşan, sevâbını Allah'ın gayrının indinden taleb etsin. İşte şübhesiz ki Allah, şürekânın şirkinden en müstağnîdir.'**'" [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sunen-i Tirmizî (3154.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sunen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Hasendir' demiştir]

19. MERYEM SÛRESİ (98 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Kâf, Hâ, Yâ, Ayn, Sâd.(1)

Rabbinin, kulu Zekeriyyâ'ya rahmetinin zikridir.(2)

Hani Rabbine nidâ etmişti, gizli bir nidâ.(3)

Demişti ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben, bende kemikler gevşedi ve baş yaşlılık aleviyle tutuştu.[1173] **Ve Rabbim, Sana duâlarımda şakî olmadım.'(4)**[1174]

Ve muhakkak ki ben, arkamdan velîlerimden[1175] **korkuyorum. Ve hanımım kısır oldu. Artık bana ledûnnunden bir velî hibe et.(5)**[1176]

Bana vâris olsun ve Yakûb ailesine vâris olsun. Ve Rabbim, onu rızâna erişen kıl.(6)

'Ey Zekeriyyâ! Muhakkak ki Biz, seni bir oğul tebşîr ile ediyoruz, ismi Yahyâ. Bundan önce ona bir isimdaş kılmadık.'(7)[1177]

(Zekeriyyâ) **dedi ki: 'Rabbim, benim için bir oğul nasıl olur? Ve hanımım kısır oldu ve ihtiyarlıktan son noktaya ulaştım.'(8)**

Dedi ki: 'Böyledir. Rabbin: 'O Bana kolaydır. Ve bundan önce seni halk ettim ve sen bir şey değildin.' buyurdu.'(9)[1178]

[1173] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قَالَ رَبِّ اِنِّی وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّی/Demişti ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben, bende kemikler gevşedi]'** Yani: Yaşlılıktan dolayı inceldi ve zayıfladı. **'[وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ/ve baş ihtiyarlık aleviyle tutuştu]'** Yani: Baştaki saçlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 277. sayfa]

[1174] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَلَمْ اَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيًّا/Ve Rabbim, Sana duâlarımda şakî olmadım.]'** Yani: Sana duâ etmekle her dâim mutluyum." [Ebî AbdİllahMuhammed ibn AbdİllahibnEbî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 88. sayfa]

[1175] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **[الْمَوَالِیَ/velîlerim]** kavli hakkında demiştir ki: "Asâbe/Baba tarafından olan akrabalar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 332. sayfa]

[1176] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَهَبْ لِی مِنْ لَدُنْكَ/Artık bana ledûnnunden hibe et]'** İndinden. **'[وَلِیًّا/bir velî]'** Yani: Bir evlâd." [Ebî AbdİllahMuhammed ibn AbdİllahibnEbî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 88. sayfa]

[1177] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلُ سَمِیًّا/Daha önce ona bir isimdaş kılmadık.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Ondan önce hiç kimseye **'[یَحْیٰی/Yahyâ]'** ismi verilmemişti." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 333. sayfa]

[1178] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "**'[قَالَ/Dedi ki]'** Yani: Melek, hayrete düştüğü şeye cevâben Zekeriyâ'ya dedi ki: **'[كَذٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَیَّ هَیِّنٌ/Böyledir. Rabbin: 'O Bana kolaydır.' buyurdu.']'** Yani: Senden ve -başka hanımdan değil de- işte bu zevcenden bir çocuk vücûda getirmek O'nun için kolaydır.

(Zekeriyyâ) **dedi ki: 'Rabbim, benim için bir âyet**[1179] **kıl.' Buyurdu ki: 'Âyetin, insanlarla üç gece kelâm edememendir, sapasağlam olduğun halde.'(10)**

Bunun üzerine mihrâbdan kavmi üzerine hurûc etti de onlara: 'Sabah ve akşam tesbîh edin.' diye işâret etti.(11)

'Ey Yahyâ! Kitâb'ı kuvvet ile tut![1180] **Ve ona sabî iken hikmet verdik.'(12)**[1181]

Ve indimizden bir rahmet[1182] **ve zekât**[1183] (verdik)**. Ve** (o) **takvâ eden olandı.(13)**

Ve vâlideynine iyilik ederdi. Ve âsî bir cebbâr olmadı.(14)

Ve selâm onun üzerinedir doğduğu gün ve öleceği gün ve diri olarak ba's edileceği gün.(15)

Ve Kitâb'ta Meryem'i zikret, hani ehlinden şarkta bir mekâna çekilmişti.(16)[1184]

O vakit onların dûnundan bir hicâb ittihaz etti. Derken ona rûhumuzu irsâl ettik.[1185] **Bunun üzerine ona düzgün bir beşer olarak görünmüştü.(17)**

'[هَيِّنٌ/heyyinun]' Yani: Allah'a kolaydır. Sonra Allah ona, hakkında suâl ettiği şeyden daha acâyibini zikretti ve buyurdu ki: **'[وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئًا/Ve bundan önce seni halk ettim ve sen bir şey değildin.]'**" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Meryem Suresi, 9. âyetin tefsirinde]

[1179] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اٰيَةً/âyet]'** Hanımımın hâmileliğine bir delâlet." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 220. sayfa]

[1180] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ/Kitâb'ı kuvvet ile tut!]'** Allah (عز وجل)'ye itaat husûsunda ciddiyetle (Kitâb'ı) tut!" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 334. sayfa]

[1181] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "**'[وَاٰتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا/Ve ona sabî iken hikmet verdik]'** Yani: O henüz küçücük bir çocuk iken kendisine, fehm/anlayış ve ilim, ciddiyet ve azim, hayra yönelme, hayrı metânetle işleme ve o uğurda gayret gösterme meziyyetlerini ihsân ettik." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Meryem Suresi, 12. âyetin tefsirinde]

[1182] Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا/Ve hanânem mil ledunnâ]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ve indimizden bir rahmet (verdik)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 334. sayfa]

[1183] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَزَكٰوةً/ve zekât]'** hakkında demiştir ki: "Burada geçen **'[زَكٰوةً/zekât]'** kelimesi, 'sâlih amel' anlamına gelmektedir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 334. sayfa]

[1184] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مَكَانًا شَرْقِيًّا/şarkta bir mekâna]'** hakkında demiştir ki: "Şark/Doğu tarafından bir mekâna." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 334. sayfa]

[1185] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا/O vakit onların dûnundan bir hicâb ittihaz etti.]'** Duvarlardan bir hicâb ittihâz etti."
Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَأَرْسَلْنَا اِلَيْهَا رُوحَنَا/Derken ona rûhumuzu irsâl ettik.]'** hakkında demiştir ki: "Bize zikrolunduğuna göre ona irsâl edilen, Cibrîldir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 178. sayfa]

(Meryem) **dedi ki: 'Muhakkak ki ben, senden Rahmân'a istiâze ederim, eğer takvâ eden isen.(18)**[1186]

(Rûh) **dedi ki: 'Ben sana tertemiz bir oğul hibe etmek için ancak Rabbinin bir resûluyum.'(19)**

(Meryem) **dedi ki: 'Benim -ve bana bir beşer temâs etmemiş iken- nasıl oğlum olur? Ve ben bir bağiyye**[1187] **değilim.'(20)**

(Rûh) **dedi ki: 'Böyledir. Rabbin: 'O bana kolaydır. Ve onu insanlar için bir âyet ve Bizden bir rahmet kılacağız. Ve emir kazâ edilmiştir.' buyurdu.'(21)**

Böylece ona hamile kaldı da onunla uzak bir mekâna çekildi.(22)

Nihâyet doğum sancısı onu bir hurma ağacının gövdesine yöneltti. Dedi ki: 'Keşke bundan önce ölseydim ve unutulup gitseydim!'(23)

Derken ona (melek) **aşağısından nidâ etti ki:**[1188] **'Hüzünlenme, Rabbin alt** (taraf)**ından bir su arkı kılmıştır.'(24)**

'Ve hurma ağacının gövdesini kendine doğru silkele, üzerine taze hurma dökülsün.'(25)

'Artık ye ve iç ve gözün aydın olsun. Bunun üzerine eğer beşerden birini görürsen o zaman: 'Muhakkak ki ben, Rahmân'a oruç nezrettim. Artık bugün bir insan ile asla kelâm etmeyeceğim.' de.'(26)

Derken onunla kavmine geldi, onu yüklenerek. Dediler ki: 'Ey Meryem! Andolsun ki sen çirkin bir şey getirdin.'(27)

'Ey Hârûn'un kızkardeşi, baban kötü bir kimse değil idi ve annen bir bağiyye değil idi.'(28)

Bunun üzerine ona işâret etti. Dediler ki: 'Beşikte olan bir sabî ile nasıl kelâm edelim?'(29)

[1186] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اِنّی اَعُوذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ اِنْ كُنْتَ تَقِيًّا/Muhakkak ki ben, senden Rahmân'a istiâze ederim, eğer takvâ eden isen.]'** Ona Allah'ı hatırlatarak: 'Eğer Allah'tan korkuyorsan.' demek istemiştir. İşte bu, kötülüğü def' etme husûsunda en kolay olan tedbîrdir. O, bu yolu deneyerek öncelikle onu Allah (عز وجل) ile korkutmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Meryem Suresi, 18. âyetin tefsirinde]

[1187] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**[بَغِيًّا/bağiyye]** zâniye/zinâ eden kadın (mânâsındadır)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Meryem Suresi, 28. âyetin tefsirinde]

[1188] Bu açıklama Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَنَادٰيهَا مِنْ تَحْتِهَا/Derken ona aşağısından nidâ etti ki]'** kavli hakkında demiştir ki: "Melek (nidâ etti ki)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 337. sayfa]

(Îsâ) **dedi ki: 'Muhakkak ki ben, Allah'ın kuluyum. Bana Kitâb'ı verdi**[1189] **ve beni bir nebî**[1190] **kıldı.'(30)**

'Ve nerede olsam beni mübârek kıldı. Ve hayâtta olduğum müddetçe bana namazı ve zekâtı tavsiye etti.'(31)

'Ve vâlideme iyilik etmemi (de)**. Ve beni şakî bir cebbâr kılmadı.'(32)**[1191]

'Ve selâm üzerimedir, doğduğum gün ve öleceğim gün ve hayâta döndürülerek ba's edileceğim gün.'(33)

İşte Meryem oğlu Îsâ. Hakkında o kuşku ettikleri 'Hakk kavil'.(34)

Allah için bir çocuk ittihâz etmesi olamaz. Subhândır,[1192] **bir emri kazâ edince o vakit ancak ona: 'Ol!' buyurur. Böylece olur.(35)**

'Ve muhakkak ki Allah, benim Rabbim ve sizin Rabbinizdir. Öyleyse O'na ibâdet edin, bu Sırât-ı Mustakîm'dir.'(36)[1193]

Fakat hizibler kendi aralarından ihtilâf ettiler.[1194] **Artık veyl olsun azîm bir günü müşâhede edeceklerinden o küfredenlere!(37)**

Bize gelecekleri gün ne iyi duyacaklar ve ne iyi görecekler. Lâkin zâlimler o gün mübîn bir dalâlet içindedirler.(38)

Ve onları emir kazâ edildiğinde hasret günüyle inzâr et.[1195] **Ve onlar gaflet içindedirler.**[1196] **Ve onlar îmân etmezler.(39)**

[1189] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İkrime (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اٰتٰنِىَ الْكِتٰبَ/Bana Kitâb'ı verdi]'** kavli hakkında demiştir ki: "Geçmişte bana Kitâb'ı vermeye hükmetmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 190. sayfa]

[1190] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Resûl değil de sadece Nebî olan ile kelâm buyrulur ve onun üzerine vahiy iner ama o (resûl olarak) irsâl olunmaz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 338. sayfa]

[1191] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَمْ يَجْعَلْنِى جَبَّارًا شَقِيًّا/Ve beni şakî bir cebbâr kılmadı.]'** Cebbâr, kibirlenen demektir. Şakî ise, Allah'a isyân edendir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 291. sayfa]

[1192] münezzehtir, uzaktır

[1193] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[الصراط/Sırât]'** Yoldur. **'[المستقيم/Mustakîm]'** (ise) **'[الصراط/Sırât]'**ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Suresi, 6. âyetin tefsîrinde]

[1194] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فَاخْتَلَفَ الْاَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ/Fakat hizibler kendi aralarından ihtilâf ettiler.]'** Kitâb ehli." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 339. sayfa]

[1195] Şeyh Muhammed Emin Şankitî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'Hasret' sözcüğü Arabçada, elden kayıp giden ve tekrar tedarik edilmesi mümkün olmayan şeylere karşı hissedilen çok şiddetli pişmanlık ve kendini paralama anlamına gelmektedir. 'İnzâr' sözcüğü ise, tehdit tarzında bildiri yapmak anlamına gelmektedir. Yani, insanları Kıyâmet Günü ile inzâr et!" [Muhammed Emin Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 4. Cilt, 352. sayfa]

Muhakkak ki Biz, Biz Arz'a ve üzerindekilere vâris olacağız. Ve Bize rücû edeceklerdir.(40)

Ve Kitâb'ta İbrâhîm'i zikret. Muhakkak ki o, sıddık bir nebî idi.(41)

Hani babasına demişti ki: 'Ey babam, işitmeyen ve görmeyen ve senden bir şeyi gidermeyen şeylere niçin ibâdet ediyorsun?'(42)

'Ey babam! Muhakkak ki bana, sana gelmeyen ilimden geldi.[1197] **O halde bana tâbi ol, seni dümdüz bir sırâta hidâyet edeyim.'(43)**

'Ey babam, şeytâna ibâdet etme! Muhakkak ki şeytân, Rahmân'a âsi olmuştur.'(44)

'Ey babam! Muhakkak ki ben, sana Rahmân'dan bir azâb temâs etmesinden korkuyorum. O zaman şeytâna bir velî olursun.'(45)

(Babası) **dedi ki: 'Sen ilâhlarımdan yüz mü çeviriyorsun ey İbrâhîm?**[1198] **Eğer** (buna) **nihâyet vermezsen, elbette seni recmederim! Uzun bir süre benden hicret et.'(46)**

(İbrâhîm) **dedi ki: 'Selâm üzerinedir. Senin için Rabbime istiğfâr edeceğim.**[1199] **Muhakkak ki O, bana lütufkâr**[1200] **olandır.'(47)**

Ve sizden ve Allah'ın dûnundan duâ ettiklerinizden ayrılıyorum ve Rabbime duâ ediyorum. Ola ki Rabbime duâ etmekle şakî olmam.(48)[1201]

Nihâyet onlardan ve Allah'ın dûnundan ibâdet ettiklerinden ayrılınca, ona İshâk'ı ve Yâkûb'u hibe ettik. Ve hepsini nebî kıldık.(49)

[1196] İmâm İbn Hibbân (رحمه الله), Ebu Saîd el-Hudrî (رضي الله عنه)'tan, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ]/Emir kazâ edildiğinde. Ve onlar gaflet içindedirler.]'** kavli hakkında şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: **"**(Bu uyarı) **dünyâdadır."** [Nûreddîn el-Heysemî, Mevâridu'z-Zamân ilâ Zevâidi İbn Hibbân (1750.) Şeyh el-Elbâni 'Sahîhu Mevâridu'z-Zamân'da (1466.) hadîs için: "Sahîhtir" demiştir.]

[1197] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ]/Ey babam! Muhakkak ki bana, sana gelmeyen ilimden geldi.]'** Yani: Sana gelmeyen, Allah'ı ilmetme ve mârifet/tanıma gelmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 294. sayfa]

[1198] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[قَالَ]/Dedi ki]'** Yani İbrâhîm (عليه السلام)'ın babası, dalâletteki azgınlığının ifrâtı nedeniyle inâdında ısrar ederek, **'[أَرَاغِبٌ أَنْتَ عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْرَاهِيمُ]/Sen ilâhlarımdan yüz mü çeviriyorsun ey İbrâhîm?]'** demişti. Yani İbrâhîm (عليه السلام)'ın babası: 'Sen, benim ilâhlarımdan yüz çeviriyor ve vazgeçiyorsun öyle mi?' demek istiyordu." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 4147. sayfa]

[1199] açıklama için Tevbe Suresi'nin 114. âyetine bakınız

[1200] Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[حَفِيًّا]/hafiyyen]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Lütufkâr." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 341. sayfa]

[1201] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[عَسَى أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا]/Ola ki Rabbime duâ etmekle şakî olmam.]'** Yani: Umulur ki Rabbime duâ etmekle mutlu olurum." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 98. sayfa]

Ve onlara rahmetimizden hibe ettik ve onlar için alî bir doğruluk lisânı kıldık.(50)[1202]

Ve Kitâb'ta Mûsâ'yı zikret. Muhakkak ki o, ihlâsa erdirilmiş idi ve bir resûl, bir nebî idi.(51)

Ve ona Tûr'un sağ cânibinden nidâ ettik ve gizlice konuşmak için (Kendimize) **onu yaklaştırdık.(52)**[1203]

Ve rahmetimizden kardeşi Hârûn'u bir nebî olarak ona hibe ettik.(53)

Ve Kitâb'ta İsmâîl'i zikret. Muhakkak ki o, vaadinde sâdık idi ve bir resûl, bir nebî idi.(54)

Ve ehline namaz ve zekât ile emrederdi ve Rabbi indinde rızâya ulaşmış idi.(55)

Ve Kitâb'ta İdrîs'i zikret. Muhakkak ki o, sâdık bir nebî idi.(56)

Ve onu alî bir mekâna kaldırdık.(57)[1204]

İşte onlar Allah'ın o üzerlerine nîmetlendirdiği, Âdem'in zürriyetinden nebîlerden ve Nûh ile beraber taşıdıklarımızdan ve İbrâhîm ve İsrâîl'in zürriyetinden ve hidâyet ettiklerimiz ve seçtiklerimizdendirler. Üzerlerine Rahmân'ın âyetleri tilâvet edildiğinde secde eder ve ağlayarak (yere) **kapanırlar.(58)**[1205]

Bunun üzerine onların ardından, namazı zâyi eden ve şehvetlerine tâbî olan bir halef onlara halef oldu.[1206] **Böylece yakında Gayya'ya mülâki olacaklardır.(59)**[1207]

[1202] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "Yani onlar üzerine güzel senâlar ile senâ ettik. Çünkü bütün milletler onlar üzerine güzel senâ etmektedirler." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Meryem Suresi, 50. âyetin tefsirinde]

[1203] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ/Ve ona Tûr'un cânibinden nidâ ettik]'** Yani: Dağın (yanından). **'[الْأَيْمَنِ/sağ]'** Yani: Onun sağ cânibinden, Musa'nın sağ cânibinden. O, o ateşten bir kor umarak oraya gidince ateşin parladığını görmüş ve ona yönelmişti. Ateşi kendisine nisbetle Tûr'un sağ cânibinde, vâdinin kıyısının yanında bulmuştu. Bunun üzerine Allahu (تعالى) ona kelâm buyurmuş, nidâ etmiş, onu yaklaştırmış ve onunla münâcat etmişti/gizlice söyleşmişti." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Meryem Suresi, 52. âyetin tefsirinde]

[1204] İmâm Katâde (رحمه الله)'tan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَرَفَعْنَاهُ مَكَانًا عَلِيًّا/Ve onu alî bir mekâna kaldırdık.]'** hakkında demiştir ki: "Enes bin Mâlik (رضي الله عنه), Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğunu: **'Mîrâca çıkarıldığımda İdrîs'i dördüncü semâda gördüm.'** bize tahdîs etmiştir." [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sunen-i Tirmizî (3157.); Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadis için: 'Sahîhtir' demiştir.]

[1205] Secde âyetidir

[1206] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (عز وجل)'nin kavli: **'[فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ/Bunun üzerine onların ardından bir halef onlara halef oldu]'** Yani: Zikredilen nebîlerden sonra gelen bir halef ki onlar kötü bir kavimdi." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 240. sayfa]

[1207] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا/Böylece yakında Gayya'ya mülâki olacaklardır.]'** kavli hakkında

Tevbe eden ve îmân eden ve sâlih amel eden müstesnâ. Ve işte onlar Cennet'e dâhil olacaklardır ve onlara bir şey ile zulmedilmeyecektir.(60)

Adn Cennetleri ki, Rahmân kullarına gaybda vaad etmiştir. Muhakkak ki o, O'nun vaadi yerine gelecek olandır.(61)

Orada selâm müstesnâ lağviyyât işitmezler.[1208] **Ve orada onlar için sabah ve akşam rızıkları vardır.(62)**

İşte bu, kullarımızdan takvâ edenleri o mîrâsçı yapacağımız Cennet'tir.(63)

(Cibrîl dedi ki:) **'Ve biz, Rabbinin emri müstesnâ tenezzül etmeyiz. Önümüzdekiler ve arkamızdakiler ve bunun arasındakiler O'nundur. Ve Rabbin unutur olmadı.'(64)**[1209]

Rabbidir semâların ve Arz'ın ve ikisi arasındakilerin. Öyleyse O'na ibâdet et. Ve O'na ibâdet etmede sabırlı ol! Sen O'na bir adaş ilmediyor musun?(65)[1210]

Ve insân der ki: 'Öldüğümde mi, diri olarak hakîkaten ihrâc edileceğim?'(66)

Ve insân tezekkür etmez mi[1211] **ki onu bundan önce halk ettik. Ve** (o) **bir şey değil idi.(67)**

şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Hüsrân ile (karşılaşacaklardır)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 343. sayfa]

[1208] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "**'[لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا/Orada işitmezler]'** Cennet'te (işitmezler). **'[لَغْوًا/lağviyyât]'** Bâtıl, fuhş ve fuzûli kelâm işitmezler. **'[إِلَّا سَلَامًا/selâm müstesnâ]'** Yani bilakis orada selâm/esenlik duyarlar. Yani kendisinden selâmet/esenlik hissedecekleri söz işitirler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 242. sayfa]

[1209] İmâm Buhârî (رحمه الله) İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) Cibrîl'e: **'Ziyâret ettiğinden daha çok bizi ziyâret etmene ne mânidir?'** dedi. Bunun üzerine: **'[وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا/Ve biz, Rabbinin emri müstesnâ tenezzül etmeyiz. Önümüzdekiler ve arkamızdakiler O'nundur.]'** (âyeti) inzâl edilmiştir." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4731.)]

[1210] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا/Sen O'na bir adaş ilmediyor musun?]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Rabbin bir mislini veya benzerini ilmediyor musun?" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 345. sayfa]

İmâm Kasımî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّا/Sen O'na bir adaş ilmediyor musun?]'** kavli, 'Sen, Allah (سبحانه وتعالى)'nın bir benzerini ve dengini ilmediyor musun?' anlamına gelmektedir. Sen, Allah'a yönelirsin, yüzünü O (عز وجل)'ye döndürürsün ve O da sana talebini bol bol ihsân eder. Âyetin cümlesi, Allah'a tek olarak ibâdet etmenin vücûbunun ikrârıdır. Yani, Allah (سبحانه وتعالى)'nın misli/benzeri olmadığı kesindir ve böylece, Allah'ın gayrı hiç kimse ve hiçbir şey, kendisine ibâdet edilme hakkına sahib değildir. Allah'ın emrine teslîm olmak, O'na hakkıyla ibâdet etmek ve bu ibâdetin meşakkatlerine sabretmek şarttır." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 12. Cüz, 4156. sayfa]

[1211] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[أَوَلَا يَذْكُرُ/Ve tezekkür etmez mi]'** Yani: Tezekkür ve tefekkür etmez mi?" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 245. sayfa]

Öyleyse Rabbine andolsun ki, elbette onları ve şeytânları haşr edeceğiz. Sonra elbette Cehennem'in çevresinde onları diz üstü hazır edeceğiz.(68)

Sonra, elbette her bir topluluktan çekip çıkaracağız, Rahmân'a karşı onların hangisi en şiddetli isyankârdır.(69)

Sonra elbette Biz -onları ki, onlar ona yaslanmaya evlâdır- en iyi ilmederiz.(70)

Ve sizden oraya varmayacak yoktur.[1212] (Bu,) **Rabbinin üzerine kesin kazâ edilmiş olandır.(71)**

Sonra o takvâ edenleri necât buyururuz ve zâlimleri orada diz üstü bırakırız.(72)

Ve üzerlerine âyetlerimiz beyyineler olarak tilâvet edildiğinde, o küfredenler o îmân edenlere dediler ki: 'Bu iki fırkadan hangisi makâm olarak daha hayırlı ve sohbet meclisleri daha güzeldir?'(73)[1213]

Ve onlardan önce kaç kuşağı helâk ettik, onlar metâca ve manzaraca[1214] **daha güzeldiler.(74)**

De ki: 'Kim dalâlette ise, o takdirde bir müddet Rahmân ona müddet versin. Nihâyet kendilerine vaad edilen ya azâbı veya Saat'i[1215] **gördüklerinde, o zaman kimin mekânca daha şerrli ve askerce daha zayıf olduğunu ilmedecekler.(75)**

[1212] İmâm Tirmizî (رحمه الله), Süddî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Mürre el-Hemedânî'ye Allah (عز وجل)'nin: **'[وَاِنْ مِّنْكُمْ اِلَّا وَارِدُهَا/Ve sizden oraya varmayacak yoktur.]'** kavli hakkında suâl ettim. Bunun üzerine AbdUllah bin Mes'ûd'un kendilerine şöyle dediğini söyledi: 'Dedi ki: 'Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurdu: '(Her) **insan ateşe vârid olur, sonra da amelleriyle oradan çıkarlar.** (Çıkanların) **ilki yıldırım parıltısı gibidir. Sonra rüzgar gibi, sonra atın koşması gibi, sonra devenin üzerindeki binici gibi, sonra bir kimsenin koşması, sonra yürümesi gibi.**'" [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sunen-i Tirmizî (3159.); Tirmizî: 'Hasen hadîstir' der. Şeyh el-Elbânî ise 'Sahîhu Sunen-i Tirmizî'de: 'Sahîhtir' demiştir]

[1213] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allahu (تعالى), kâfirlere dâir şunu haber veriyor ki onlar, üzerlerine Allah'ın delâleti zâhir, hücceti apaçık, burhânı vâzıh âyetleri tilâvet edildiğinde karşı çıkarlar ve ondan yüz çevirirler ve îmân eden kimseler hakkında onlara karşı kibirlenerek ve üzerinde oldukları bâtıl dînin sıhhatine dâir deliller getirmeye çalışarak konuşurlar. Bu sûretle onlar şöyle derler: **'[خَيْرٌ مَّقَامًا وَّاَحْسَنُ نَدِيًّا/makam olarak daha hayırlı ve sohbet meclisleri daha güzeldir?]'** Evleri en güzel olan, rütbeleri en yüksek olan, sohbet meclisleri en hoş olanlar kimlerdir? **'[نَدِيًّا/Nediyy]'** kelimesi, erkeklerin sohbet için toplandıkları meclis demektir. Yani onların sohbet meclisleri daha mâmûrdur, yol ve uğrak yeri olarak daha çoktur. Onlar şunu kastediyorlardı: 'Biz bu mesâbede bulunup da nasıl bâtıl üzere oluruz? Erkam bin Ebî Erkam'ın evinde veya benzer evlerde gizlenip saklanan şu kimseler nasıl olur da hakk üzere olurlar?'" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Meryem Suresi, 73. âyetin tefsirinde]

[1214] Bu iki kelimenin açıklaması İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "**'[اَثَاثًا/eseesen]'** Yani: Metâca/malca. **'[وَرِيْاً/ve rıy'en]'** Yani: Manzaraca." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 102. sayfa]

[1215] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[السَّاعَةِ/Saat]'** Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

Ve Allah o hidâyete erenlerin hidâyetini ziyâdeleştirir. Ve bâki olan sâlihât[1216] Rabbin indinde sevâb olarak ve sonuç itibariyle daha hayırlıdır.(76)

Öyleyse âyetlerimize o küfredeni gördün mü? Ve dedi ki: 'Elbette bana mal ve evlâd verilecektir.'(77)

Gayba muttalî mi oldu, yoksa Rahmân indinde ahid mi ittihaz etti?(78)

Hayır, söylediklerini yazacağız ve onun için azâbı uzattıkça uzatacağız.(79)

Ve söylediklerine ona vâris olacağız ve ferden Bize gelecektir.(80)[1217]

Ve Allah'ın dûnundan ilâhlar ittihaz ettiler, onlara bir izzet olması için.(81)[1218]

Hayır, onların ibâdetlerine küfredecekler ve aleyhlerine zıd olacaklar.(82)[1219]

Görmedin mi kâfirlerin üzerlerine şeytânları irsâl ettiğimizi? Onları kışkırttıkça kışkırtıyorlar.(83)

Bu itibarla aleyhlerinde acele etme, onlar için ancak bir sayı sayıyoruz.(84)[1220]

Muttakîleri Rahmân'a heyet halinde haşr edeceğimiz gün.(85)

Ve mücrimleri susuz olarak Cehennem'e sevk edeceğiz.(86)

Rahmân'ın indinde bir ahid ittihaz etmiş olanlar müstesnâ onlar şefaate mâlik olmayacaklardır.(87)[1221]

[1216] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ/Ve bâki olan sâlihât]'** kavli hakkında demiştir ki: "**'[لا إله إلا الله/Lâ ilahe illAllah]'** ve **'[أكبر الله/Allahu Ekber]'** ve **'[الحمد لله/Elhamdulİllah]'** ve **'[سبحان الله/SubhânAllah]'** kelimeleri, bâki olan sâlihattır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 350. sayfa]

[1217] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ/Ve söylediklerine ona vâris olacağız]'** Yani: Söylenip durduğu malına ve evlâdına vâris olacağız. **'[وَيَأْتِينَا فَرْدًا/ve Bize ferden gelecektir]'** Beraberinde hiçbir şey olmaksızın." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 105. sayfa]

[1218] Şeyh Şankıtî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Yani, Allah'ın dûnundan ibâdet etmiş oldukları putlar ve sâir ibâdet edilenler. Muhakkak ki onlar o mâbûdlara, kendilerine izzet versinler, yani onları Allah'ın azâbından kurtaracak ensâr ve şefaatçiler olsunlar diye ibâdet ettiler." [Muhammed Emîn Şankıtî, Edvâu'l-Beyân, 4. cilt, 483. sayfa]

[1219] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[كَلَّا/Hayır]'** Yani: İş onların iddia ettikleri gibi değidir. **'[سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ/Hayır, onların ibâdetlerine küfredecekler]'** Yani ibâdet etmiş oldukları putlar ve ilâhlar, müşriklerin ibâdetini reddedecek ve onlardan teberrî edeceklerdir." Devamla şöyle demiştir: **'[وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا/ve aleyhlerine zıd olacaklar]'** Yani onlara düşman olacaklardır. Halbuki dünyâda onların velîleri/dostları idiler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 254. sayfa]

[1220] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا/onlar için ancak bir sayı sayıyoruz]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Dünyâda almış oldukları nefesler. Onların yaşları ve ecelleri gibi o nefesler de sayılıdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 351. sayfa]

Ve dediler ki: 'Rahmân, bir evlâd ittihaz etti.'(88)

Andolsun ki, çok çirkin bir şey[1222] **getirdiniz.(89)**

Neredeyse ondan semâlar çatlayacak ve Arz yarılacak ve dağlar yıkılıp çökecektir.(90)

Rahmân'a evlâd iddia ettiler diye.(91)

Ve Rahmân'a bir evlâd ittihaz etmesi yakışmaz.(92)

Semâlar ve Arz'da olan kimse yoktur ki, Rahmân'a kul olarak gelecek olmasın.(93)

Andolsun ki, onları kuşatmıştır ve sayı olarak saymıştır.(94)

Ve onların hepsi Kıyâmet Günü O'na ferden[1223] **gelecektir.(95)**

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler, onlar için Rahmân bir sevgi kılacaktır.(96)[1224]

Böylece onu, ancak onunla muttakîleri tebşîr etmen ve istikâmetli olmayan[1225] **bir kavmi onunla inzâr etmen için lisânın ile kolaylaştırdık.(97)**

Ve onlardan önce kaç kuşağı helâk ettik. Onlardan birini hissediyor veya onların bir fısıltısını işitiyor musun?(98)[1226]

[1221] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا]/Rahmân'ın indinde bir ahid ittihaz etmiş olanlar müstesnâ onlar şefaate mâlik olmayacaklardır.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ahid: **'لا إله إلا الله]/Lâ ilahe illAllah]'**a şehâdet etmek, güç ve kuvveti Allah'a teslim etmek ve Allah'tan başkasından umut etmemektir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 352. sayfa]

[1222] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'شَيْئًا اِدًّا]/çok çirkin bir şey]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Azîm bir kavil." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 352. sayfa]

[1223] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'فَرْدًا]/ferden]'** Beraberinde dünyâdan hiçbir şey olmaksızın, tek başına" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 257. sayfa]

[1224] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمٰنُ وُدًّا]/onlar için Rahmân bir sevgi kılacaktır]'** kavli hakkında demiştir ki: "Onları muhabbet eder ve onları mü'minlere muhabbet ettirir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 262. sayfa]

[1225] Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: "**'لُدًّا]/lüdden]'** kavli hakkında demiştir ki: "İstikâmetli olmayan." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 3. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 353. sayfa]

[1226] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ اَحَدٍ]/Onlardan birini hissediyor musun?]'** Mânâsı: Onlardan birini görüyor musun? **'اَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا]/veya onların bir fısıltısını işitiyor** (musun?)**]'** Yani: Sesini. Lugat ehli demiştir ki: **'الركز]/Rikz]'**: 'Ses' demektir. Lügat ehli demiştir ki: **'الركز]/Rikz]'**: 'Hafî/gizli ses' demektir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 317. sayfa]

20.TÂHÂ SÛRESİ (135 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Tâ, Hâ.(1)

Kur'ân'ı senin üzerine meşakkat çekmen için inzâl etmedik.(2)[1227]

Ancak huşû duyan için bir tezkiredir.(3)

Arz'ı ve yüksek semâları halk edenden inzâl edilmiştir.(4)

Rahmân, Arş üzerine istivâ buyurmuştur.(5)[1228]

O'nundur semâlardakiler ve Arz'dakiler ve ikisinin arasındakiler ve yerin altındakiler.(6)

Ve eğer sözü cehretsen de muhakkak ki O, sırrı ve daha gizliyi ilmeder.(7)[1229]

Allah, O'ndan başka ilâh yoktur. En güzel isimler O'nundur.(8)[1230]

[1227] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[مَا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰى/Kur'ân'ı senin üzerine meşakkat çekmen için inzâl etmedik.]'** Hayır, VAllahi onu bir meşakkat kılmamıştır. Ve lâkin onu bir rahmet ve bir nûr ve Cennet'e bir delîl kılmıştır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 354. sayfa]

[1228] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "Öyle ki biz, Allah (عز وجل)'nin haberine îmân ederiz. Hâlık'ımız Arşı'nın üzerine istivâ buyurmuştur. Allah'ın kelâmını tebdîl etmeyiz. Ve -mu'attila ve cehmiyyenin dediği gibi- bize söylenenden başka bir kavil söylemeyiz. Mu'attila ve cehmiyye şöyle der: 'O, Arşı üzerine istivâ değil istivlâ etmiştir.' Böylelikle onlara söylenenden başka bir kavle tebdîl etmişlerdir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 233. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise -daha önce geçtiği üzere- şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ/Sonra Arş üzerine istivâ buyurmuştur.]'** [A'raf sûresi, 54. âyet] kavli hakkında, insanlar pek çok söz söylemişlerdir." Sonra İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle devam eder: "Bu konuda Mâlik ve Evzaî ve Sevrî ve Leys ibn Sa'd ve Şafiî ve Ahmed ve İshâk ibn Râhûye ve eski ve yeni diğer Müslüman imâmlardan Selefi Sâlih'in mezhebine sülûk edilmelidir/girilmelidir. Ve bu yol, bu âyeti tekyîf ve teşbîh ve tâ'tîl etmeden, geldiği gibi kabul etmektir. Teşbîhçilerin zihinlerine hemen geliveren zahir mânâ; Allah (سبحانه وتعالى)'dan nefyolunmuştur. Muhakkak ki Allah; mahlukâtından hiçbir şey O'na benzemez. **'[لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O, Semî'dir, Basîr'dir.]'** [Şura Sûresi, 11. âyet] Bilakis durum; imâmların -[Buhârî'nin hocası] Nuaym bin Hammâd el-Huzâî onlardandır- dediği gibidir: 'Kim Allah'ı mahlukatına teşbîh ederse kâfir olur. Kim Allah'ın kendisiyle nefsini vasfettiklerini inkar ederse kâfir olur. Allah'ın nefsini vasfettiği ve Resûlu'nun (vasfettiklerinde) teşbih yoktur.' [Eser sahihtir. O'nu Zehebî, el-Uluvv'de sahih bir isnadla zikretmiştir. Şeyh el-Elbânî de onu Muhtasar el-Uluvv'de (184. sayfa) sahih görmüştür.]

Kim Allah (سبحانه وتعالى) için sarih âyetlerde ve sahîh haberlerde vârid olan şeyleri Allah (سبحانه وتعالى)'nın Celâl'ine layık vecih üzere isbât eder ve Allah (سبحانه وتعالى)'dan noksanlıkları nefyederse; işte o, hidâyet yoluna sulûk etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, A'raf Suresi, 54. âyetin tefsirinde]

[1229] Ebu'ş-Şeyh el-İsfehâni (رحمه الله) sahîh bir sened ile Zeyd ibn Eslem (رضي الله عنه)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يَعْلَمُ السِّرَّ وَاَخْفٰى/Sırrı ve daha gizliyi ilmeder]'** Kulların sırlarını ve daha gizliyi ilmeder. **'[اَخْفٰى/Daha gizli]'** Onun (insânın) bilinmeyen sırrıdır.**]**" [Ebu Muhammed AbdUllah bin Muhammed bin Câfer (Ebu'ş-Şeyh) el-İsfehâni, Kitâbu'l-Azame, 2. cilt, 516. sayfa (168.)]

Ve Mûsâ'nın hadîsi[1231] **sana geldi mi?(9)**

Hani bir ateş görmüştü de ehline demişti ki: 'Durun, muhakkak ki ben bir ateş gördüm. Umulur ki ben ondan size bir kor getiririm veya ateşin indinde bir hidâyet edici bulurum.'(10)[1232]

Nihâyet ona gelince nidâ edildi ki: 'Ey Mûsâ!'(11)

'Muhakkak ki Ben, Ben Rabbinim. İmdi nalınlarını çıkar. Muhakkak ki sen, mukaddes vâdi Tuvâ'dasın.'(12)

'Ve Ben seni seçtim. Öyleyse vahyedileni dinle.'(13)

'Muhakkak ki Ben, Ben Allah'ım. Benden başka ilâh yoktur. O halde bana ibâdet et ve zikrim için namazı ikâme et.'(14)

'Muhakkak ki Saat[1233] **gelecektir. Her nefsin, sa'yının karşılığını görmesi için**[1234] **onu neredeyse gizleyeceğim.'(15)**

'Öyleyse ona îmân etmeyen ve hevâsına tâbi olan kimse seni ondan alıkoymasın, sonra helâk olursun!'(16)[1235]

'Ve şu sağ elindeki ne, ey Mûsâ?'(17)

(Mûsâ) **dedi ki: 'O benim asâm, onun üzerine dayanırım ve onunla koyunlarımın üzerine yaprak silkelerim. Ve benim için onda başka yararlar** (da) **vardır.'(18)**

(Allah) **buyurdu ki: 'Onu ilkâ et, ey Mûsâ!'(19)**

Bunun üzerine onu ilkâ etti, derken o zaman o, sa'y eden bir yılan (oldu)**.(20)**[1236]

[1230] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اَللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَهُ الْاَسْمَاءُ الْحُسْنٰى/Allah, O'ndan başka ilâh yoktur. En güzel isimler O'nundur.]'** Yani: O ki, senin üzerine Kur'ân'ı inzâl etmiştir. O, Allah'tır, O ki, O'ndan başka ilâh yoktur. O, en güzel isimler ve en âlî/yüce sıfatlar sahibidir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tâhâ Suresi, 8. âyetin tefsirinde]

[1231] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine demiştir ki: "**'[حَدِيثُ مُوسٰى/Mûsâ'nın hadîsi]'** Mûsâ'nın kıssası." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tâhâ Suresi, 9. âyetin tefsirinde]

[1232] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اَوْ اَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى/Veya ateşin üzerinde bir hidâyet edici bulurum]'** Veya ateşin indinde beni hidâyet edecek/bana kılavuzluk yapacak ve yol gösterecek bulurum." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 322. sayfa]

[1233] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[السَّاعَةِ/Saat]'** Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

[1234] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "**'[لِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعٰى/Her nefsin, sa'yının karşılığını görmesi için]'** Yani: Amel ettiği hayrın ve şerrin karşılığını görmesi için." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 268. sayfa]

[1235] Bu açıklama yine İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, der ki: "**'[فَتَرْدٰى/Fe terdâ]'** Yani: Sonra helâk olursun." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 268. sayfa]

(Allah) **buyurdu ki: 'Tut onu ve korkma. Onu evvelki sîretine iâde edeceğiz.'(21)**[1237]

'Ve elini koynuna sok, başka bir âyet olarak kusursuz bembeyaz hurûc etsin.'(22)

'Sana en büyük âyetlerimizden göstermemiz için.'(23)

'Firavun'a git. Muhakkak ki o, tuğyân etmiştir.'(24)[1238]

(Mûsâ) **dedi ki: 'Rabbim! Sadrıma genişlik ver.'(25)**

'Ve benim için işimi kolaylaştır.'(26)

'Ve dilimden düğümü çöz.'(27)

'Sözümü fıkhetsinler.'(28)[1239]

'Ve ehlimden bana bir vezîr kıl.'(29)[1240]

'Kardeşim Hârûn'u.'(30)

'Onunla arkamı şiddetlendir.'(31)[1241]

'Ve işimde onu şerîk et.'(32)[1242]

'Ki Seni çok tesbîh edelim.'(33)

'Ve Seni çok zikredelim.'(34)

'Muhakkak ki Sen, bizi gören olansın.'(35)

(Allah) **buyurdu ki: 'Sana istediğin verilmiştir, ey Mûsa!'(36)**

[1236] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَاِذَا هِیَ حَیَّةٌ تَسْعٰی/derken o zaman o, sa'y eden bir yılan** (oldu)**.]'** Yani: Gidip gelen bir yılan" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 326. sayfa]

[1237] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[سَنُعِیدُهَا سِیرَتَهَا الْاُولٰی/Onu evvelki sîretine iâde edeceğiz.]'** Yani ilk şekline. Yani asâyı." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 113. sayfa]

[1238] Naziat Suresi'nin 17. âyeti ile aynıdır

[1239] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[یَفْقَهُوا قَوْلِی/Sözümü fıkhetsinler.]'** Yani: Sözümü fehmetsinler/anlasınlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 328. sayfa]

[1240] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَاجْعَلْ لِی وَزِیرًا مِنْ اَهْلِی/Ve ehlimden bana bir vezîr kıl.]'** Yani: Ehlimden bir yardımcı." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 114. sayfa]

[1241] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اُشْدُدْ بِهٖ اَزْرِی/Onunla arkamı şiddetlendir.]'** Yani: Sırtımı onunla kuvvetlendir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 328. sayfa]

[1242] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَاَشْرِكْهُ فِی اَمْرِی/Ve işimde onu şerîk et.]'** Yani: Nübüvvet ve tebliğ ve risâlette." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 271. sayfa]

'Ve andolsun ki, senin üzerine başka defa (da) **minnette bulunmuştuk.'(37)**[1243]

'Hani annene vahyedileni vahyetmiştik.'(38)

'Onu tâbût içine koy da onu suya bırak, böylece su onu sâhile ilkâ etsin, Bana düşman ve ona düşman onu alsın diye. Ve üzerine Benden bir muhabbet ilkâ ettim. Ve gözüm üzere yetiştirilmen için.'(39)[1244]

'Hani kız kardeşin (Firavun ailesine) **gidiyor ve diyordu ki: 'Ona bakacak bir kimseyi size göstereyim mi?' Derken, gözü aydın olsun ve hüzünlenmesin diye seni annene rücû ettirdik. Ve sen bir nefsi katletmiştin de seni gamdan necât buyurmuştuk. Ve seni fitneden fitneye uğratmıştık. Böylece Medyen ehli içinde senelerce kalmıştın. Sonra bir kader üzerine geldin, ey Mûsâ!'(40)**

'Ve Ben, seni Nefsime seçtim.'(41)[1245]

'Sen ve kardeşin âyetlerim ile git.[1246] **Ve zikrimde zayıflık göstermeyin.'(42)**[1247]

[1243] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرٰى/Ve andolsun ki, senin üzerine başka defa** (da) **minnette bulunmuştuk.]'** Yani: Bu defadan başka bir defa da sana nimet vermiştik." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 329. sayfa]

[1244] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "Allah (عز وجل), Nebîsi Nûh (صلوات الله عليه)'e şöyle buyurmuştur: **'[وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا/Ve gözlerimiz**(in önünde) **ve vahyimiz ile gemiyi yap.]'** [Hûd Sûresi, 37. âyet] Ve O (جل وعلا) buyurmuştur ki: **'[تَجْرِى بِأَعْيُنِنَا/Gözlerimiz**(in önün)**de cereyân eder.]'** [Kamer Sûresi, 14. âyet] Ve O (عز وجل), Mûsâ'yı zikrederken şöyle buyurmuştur: **'[وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّى وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنِى/Ve üzerine Benden bir muhabbet ilkâ ettim. Ve gözüm üzere yetiştirilmen için.]'** [Tâhâ Sûresi, 39. âyet] Ve buyurdu ki: **'[وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا/Ve Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü muhakkak ki sen gözlerimiz**(in önün)**desin.]'** [Tûr Sûresi, 48. âyet] Şu halde her mü'minin üzerine Hâlık ve Bâri'nin Nefsi için isbât ettiği Gözü isbât etmek, vâcibtir. Ve gayrı mü'min ise: Allah'ın muhkem tenzîlinde (Kendisi için) isbât ettiğini Allah (تبارك وتعالى)'dan nefyeden kimsedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 96.-97. sayfalar]

[1245] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) demiştir ki: "Rabbimiz, Nefsinin, halk ettiklerinin nefsi gibi olmasından münezzehtir. O, nefsi olmayan bir yokluk olmaktan da azîzdir. Allah (ذكره جل), Nebîsi Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e şöyle buyurmuştur: **'[وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ/Ve âyetlerimize o îmân edenler sana geldiklerinde, artık de ki: 'Selâm üzerinize olsun! Rabbiniz Nefsi üzerine rahmeti yazdı']'** Rabbimiz bize ilmettirmiştir ki O'nun, üzerine rahmeti yazdığı bir Nefsi vardır." Devamla İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "Allah (جل ذكره), kelîmi Mûsâ'ya buyurdu ki: **'[وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِى*ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يَا مُوسٰى/Sonra bir kader üzerine geldin, ey Mûsâ! Ve Ben, seni Nefsime seçtim.]'** [Tâhâ Sûresi, 40.-41. âyetler] Böylece Allah, Kendisinin, O'na kelîmi Mûsâ (عليه السلام)'ı seçtiği bir Nefsi olduğunu isbât etmiştir. Ve (جل وعلا) şöyle buyurmuştur: **[وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ وَاللّٰهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ/Ve Allah, sizi Nefsinden tahzîr eder. Ve Allah, kullarına Rauf'tur.]'** [Âl-i İmrân, 30. âyet] Yine Allah, bu âyette (de) Kendisinin bir Nefsi olduğunu isbât etmiştir. RûhUllah Meryem oğlu Îsâ, Rabbine hitâb ederek şöyle demiştir: **'[تَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِى وَلَا اَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِكَ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ/Sen benim nefsimdekini ilmedersin ve ben Senin Nefsindekini ilmedemem. Muhakkak ki Sen, Sensin gaybleri ilmeden.]'** [Mâide Sûresi, 116. âyet] Böylelikle RûhUllah Meryem oğlu Îsâ (da), mâbûdunun bir Nefsi olduğunu bildirmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 11.-12. sayfalar]

[1246] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اِذْهَبْ اَنْتَ وَاَخُوكَ بِاٰيَاتِى/Sen ve kardeşin âyetlerim ile git.]'** Yani: Delîllerim ile." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 331. sayfa]

'Firavun'a gidin. Muhakkak ki o, tuğyân etmiştir.'(43)

'Artık ona yumuşak söz söyleyin. Umulur ki o tezekkür eder veya haşyet duyar.'(44)[1248]

Dediler ki: 'Rabbimiz! Muhakkak ki biz, bize karşı ifrât etmesinden[1249] **veya tuğyân etmesinden korkarız.'(45)**

(Allah) **buyurdu ki: 'Korkmayın, muhakkak ki Ben sizinle beraberim. İşitirim ve görürüm.'(46)**

Böylece ona gidin de deyin ki: 'Muhakkak ki biz, Rabbinin resûlleriyiz. Artık İsrâîl oğullarını bizimle irsâl et ve onlara azâb etme. Sana Rabbinden bir âyet ile geldik. Ve selâm, hidâyete tâbi olanın üzerinedir.'(47)

'Muhakkak ki biz, azâbın, tekzîb edenin ve yüz çevirenin üzerine olacağı bize vahyedilmiştir.'(48)

(Firavun) **dedi ki: 'O halde sizin Rabbiniz kim, ey Mûsâ?'(49)**

(Mûsâ) **dedi ki: 'Rabbimiz O ki, her şeye hilkatini veren, sonra hidâyet edendir.'(50)**[1250]

(Firavun) **dedi ki: 'Öyleyse evvelki kuşakların durumu nedir?'(51)**

(Mûsâ) **dedi ki: 'Onların ilmi Rabbimin indinde bir kitâbtadır. Rabbim dalâlet etmez ve unutmaz.'(52)**[1251]

[1247] Bu açıklama Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَلَا تَنِيَا/Ve lâ teniyee]'** kavli hakkında demiştir ki: "Zayıflık göstermeyin."[Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 359. sayfa]

[1248] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى/Artık ona yumuşak söz söyleyin. Umulur ki o tezekkür eder veya haşyet duyar.]'** Bu âyette büyük bir ibret vardır. Şöyle ki, Firavun son derece sapkınlık ve kibir içinde idi. Mûsâ ise Allah'ın halk ettikleri içinde seçkin idi. Buna rağmen Mûsâ, Firavun'a ancak lutf ve yumuşaklık ile hitâb etmişti." Devamla şöyle demiştir: "Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى/Umulur ki o tezekkür eder veya haşyet duyar.]'** Yani: Umulur ki o, içinde bulunduğu dalâlet ve helâktan döner. **'[اَوْ يَخْشٰى/veya haşyet duyar]'** Yani: Rabbinin haşyetinden dolayı bir tâat ortaya koyar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tâhâ Suresi, 44. âyetin tefsirinde]

[1249] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَا/bize karşı ifrât etmesinden]'** Ondan bir cezâlandırma gelmesinden." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 359. sayfa]

[1250] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اَعْطٰى كُلَّ شَىْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى/her şeye hilkatini veren, sonra hidâyet edendir.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Her şeye, o şey için uygun olanı vermiş, sonra onu, bu verdiğine hidâyet etmiştir." **[**Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 3. cilt, 17. sayfa]

[1251] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[لَا يَضِلُّ رَبِّى وَلَا يَنْسٰى/Rabbim dalâlet etmez ve unutmaz.]'** kavli hakkında şöyle

'O ki, sizin için Arz'ı bir beşik kıldı ve onda size yollar açtı ve semâdan bir su inzâl etti.' Böylece onunla türlü nebattan çiftler ihrâc ettik.(53)

Yiyin ve davarlarınızı otlatın. Muhakkak ki bunda, elbette takvâ sahibleri[1252] **için âyetler vardır.(54)**

Sizi ondan halk ettik ve sizi oraya iâde edeceğiz. Ve sizi ondan bir kere daha ihrâc edeceğiz.(55)[1253]

Ve andolsun ki, âyetlerimizin hepsini ona gösterdik de tekzîb etti ve diretti.(56)

(Firavun) **dedi ki: 'Sihrin ile bizi arzımızdan ihrâc etmek için mi geldin, ey Mûsâ?'(57)**

'Öyleyse biz (de) **sana onun misli bir sihir elbette getireceğiz. Artık bizim aramızda ve senin aranda bir vâde kıl,**[1254] **müsâvî bir mekân,**[1255] **ona ne biz muhâlefet edelim ve ne** (de) **sen.'(58)**

(Mûsâ) **dedi ki: 'Vâdeniz, ziynet günü ve insanların toplanacağı kuşluk vaktidir.(59)**[1256]

Bunun üzerine Firavun döndü ve hilesini topladı, sonra geldi.(60)

Mûsâ onlara dedi ki: 'Veyl olsun size! Allah'ın üzerine yalan iftirâ etmeyin, sonra sizi azâb ile yok eder. Ve iftirâ eden kaybetmiştir.'(61)

Derken işlerini aralarında nizâlaştılar[1257] **ve gizlice fısıldaştılar.(62)**

---

dediğini tahrîc etmiştir: "Rabbim hatâ etmez ve unutmaz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 360. sayfa]

[1252] Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. 128. âyete bakınız.

[1253] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ/Sizi ondan halk ettik]'** Yani: Arz'dan. **'[وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ/ve sizi oraya iâde edeceğiz]'** Yani: Ölüm ânında **'[وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرٰى/Ve sizi ondan bir kere daha ihrâc edeceğiz.]'** Yani: Haşr ânında." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 335. sayfa]

[1254] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِهِ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِدًا/Öyleyse biz** (de) **sana onun misli bir sihir elbette getireceğiz. Artık bizim aramızda ve senin aranda bir vâde kıl]'** Yani: Aramızda bir süre ve buluşma vakti belirle." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 279. sayfa]

[1255] Şeyh Şankıtî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[مَكَانًا سُوًى/müsâvî bir mekân]'** Yani: İnsâf ve adâlet gereği olarak, tüm insanların hâzır olmasına imkân vermek için." [Muhammed Emin Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 4. cilt, 536. sayfa]

[1256] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ/**(Mûsâ) **dedi ki: 'Vâdeniz, ziynet günü]'** Bu, onların bayram günü idi. **'[وَأَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى/ve insanların toplanacağı kuşluk vaktidir]'** Vermiş oldukları o söz için bir araya gelirler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 361. sayfa]

[1257] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَتَنَازَعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ/Derken işlerini aralarında nizâlaştılar]'** Yani: Münâzara ve müşâvere ettiler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 280. sayfa]

Dediler ki: 'Bu ikisi elbette iki sihirbaz, başka değil. Sihirleriyle sizi arzınızdan ihrâc etmeyi ve örnek tarîkâtınızı gidermeyi murâd ediyorlar.'(63)[1258]

'Öyleyse, hilelerinizi toplayın, sonra saf saf gelin. Ve bugün üstün gelen felâh bulmuştur.'(64)

Dediler ki: 'Ey Mûsâ! Ya sen ilkâ et veya biz olalım ilkâ edenlerin evveli.'(65)

(Mûsâ:) **'Bilakis, siz ilkâ edin.' dedi de o zaman ipleri ve âsâları sihirlerinden ona sa'y ediyor hayalini verdi.(66)**

Bunun üzerine Mûsâ, nefsinde bir korku buldu.(67)[1259]

Buyurduk ki: 'Korkma, muhakkak ki sen, sensin âlâ.'(68)[1260]

Ve sağ elindekini ilkâ et, onların yaptıklarını yutsun. Yaptıkları ancak bir sihirbaz hilesidir. Ve sihirbaz nereye gelse felâh bulmaz.(69)

Ve sihirbazlar secdeye atıl(arak yere kapan)**dılar. Dediler ki: 'Hârûn ve Mûsâ'nın Rabbine îmân ettik.'(70)**[1261]

[1258] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'ın İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَى/ve örnek tarîkâtınızı gidermeyi]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Sizin örnek yolunuzu ortadan kaldırmayı (murâd ediyorlar). Ve onlar, İsrâîl oğullarıdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 362. sayfa]

[1259] Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[أَوْجَسَ/evcese]'** Yani: Nefsinde bir korku buldu." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 340. sayfa]

[1260] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[الْأَعْلَى/âlâ]'** Yani gâlib olan sensin. Yani galibiyet ve zafer senindir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 284. sayfa]

[1261] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "Peki Mûsâ (عليه السلام) hakkında ne dersin? Hani Firavun, sihirbazların gelmesi için ondan bir zaman tâyin etmesini taleb etmişti. Mûsâ da ziynet gününün duhâ vakti için onlara vaad etmişti/söz vermişti. Ziynet günü ise bayram günü demektir. Nitekim insanlar bayram günlerinde ziynetlerini takınırlar. Bu buluşma geçe değil de gündüzün ortasında vukû buldu. Herkes toplandığı vakit: **'[قَالَ لَهُمْ مُوسَىٰ وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرَىٰ/Mûsâ onlara dedi ki: 'Veyl olsun size! Allah'a yalan iftirâ etmeyin, sonra sizi azâb ile yok eder. Ve iftirâ eden perişan olmuştur.']'** [Tâhâ, 61. âyet] Allah (عز وجل) şöyle buyurmuştur: **'[فَتَنَازَعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَأَسَرُّوا النَّجْوَىٰ/Derken işlerini aralarında nizâlaştılar ve gizlice fısıldaştılar.]'** [Tâhâ Suresi, 62. âyet] Âyetin başında ki: **'[فَـ/Fe]'** harfi tertîbe, tâkibe ve sebebe delâlet eder. Yani Mûsa (عليه السلام) bu kelâmı edince hemen aralarında nizâlaşmaya/tartışmaya başladılar. Nizâlaşma ise başarısızlık demektir. Tıpkı Allah (عز وجل)'nin dediği gibi: **'[وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ/ve nizâlaşmayın. O takdirde gevşersiniz ve rüzgârınız gider.]'** [Enfâl Suresi, 46. âyet] **'[فَتَنَازَعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَأَسَرُّوا النَّجْوَىٰ/Derken işlerini aralarında nizâlaştılar ve gizlice fısıldaştılar.]'** [Tâhâ Suresi, 62. âyet] Mûsâ (عليه السلام)'ın bu kelâmının netîcesi ise Mûsâ'ya karşı olmak için gelen bu sihirbazların onun safına geçmeleri, secdeye kapanmaları ve Firavun onların karşılarında olmasına rağmen: **'[قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَىٰ/Dediler ki: 'Hârûn ve Mûsâ'nın Rabbine îmân ettik.']'** [Tâhâ Suresi, 70. âyet] diye îlân etmeleridir. Liderleri çok kuvvetli olan büyük bir topluluğun karşısında, tek bir kimseden sudûr eden hakk kelime ne kadar tesirli olmuştur!" [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Likâu'l-Bâbi'l-Meftûh, 211. likâ]

(Firavun) **dedi ki: 'Ben size izin vermeden önce siz ona îmân ettiniz. Muhakkak ki o, elbette size sihri o tâlim eden büyüğünüzdür. Öyleyse, elbette sizin ellerinizi ve ayaklarınızı hilâftan keseceğim ve elbette sizi hurma dallarına asacağım. Ve elbette hangimizin azâbı daha şiddetli ve daha bâki ilmedececeksiniz.'(71)**

Dediler ki: 'Bize beyyinelerden gelen ve bizi o yaratan üzerine seni asla tercîh etmeyeceğiz. Artık sen kazâ edeceğini kazâ et, ancak bu dünyâ hayâtına kazâ edersin.'(72)

'Muhakkak ki biz, hatâlarımızı ve bizi üzerine ikrâh ettiğin sihirden mağfiret etmesi için Rabbimize îmân ettik. Ve Allah daha hayırlı ve daha bâkidir.'(73)

Muhakkak ki o, kim Rabbine mücrim olarak[1262] **gelirse, o takdirde muhakkak ki onun için Cehennem vardır. Orada ne ölür ve ne** (de) **hayatta kalır.(74)**

Ve kim O'na sâlih ameller işlemiş bir mü'min olarak gelirse, artık işte onlar, onlar için en yüksek dereceler vardır;(75)

Adn Cennetleri, altlarından nehirler cereyân eder, orada muhalledlerdir. Ve bu, tezekkî edenlerin karşılığıdır.(76)[1263]

Ve andolsun ki, Mûsâ'ya: 'Kullarımla geceleyin yürü de onlar için denizde kuru bir yol darb et. (Firavun tarafından) **yetişilmekten korkma ve haşyet duyma.' diye vahyettik.(77)**

Bunun üzerine Firavun askerleriyle onların (peşine) **tâbi oldu da denizden onları örten örttü.(78)**

Ve Firavun kavmini dalâlete düşürdü ve onları hidâyete götürmedi.(79)

'Ey İsrâîl oğulları! Sizi düşmanınızdan necât buyurduk ve size Tûr'un sağ cânibini[1264] **vaad ettik. Ve üzerinize helva ve bıldırcın inzâl ettik.'(80)**

'Sizi rızıklandırdığımız tayyibâttan yiyin[1265] **ve onda tuğyân etmeyin, sonra üzerinize gazâbım iner. Ve kimin üzerine gazâbım inerse, artık şakî olmuştur.'(81)**[1266]

[1262] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[مُجْرِمًا/mücrim olarak]'** Yani: müşrik olarak. Yani (kim) şirk üzere ölürse." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, . sayfa]

[1263] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَذٰلِكَ جَزٰؤُا مَنْ تَزَكّٰى/Ve bu, tezekkî edenlerin karşılığıdır.]'** Yani: Günahlardan temizlenenlerin (karşılığıdır). Ve denildi ki: **"[لا إله إلا الله/Lâ ilâhe illAllah]'** diyenlerin karşılığıdır.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 344. sayfa]

[1264] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنَ/ve size Tûr'un sağ cânibini]'** Yani: Dağın sağ (taraf)ını." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 122. sayfa]

[1265] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ/Sizi**

'Ve muhakkak ki Ben, tevbe eden ve îmân eden ve sâlih amel işleyen, sonra hidâyet bulan için elbette Gaffâr'ım.'(82)[1267]

'Ve seni kavminden acele ettiren nedir, ey Mûsâ?'(83)

Dedi ki: 'Onlar, işte onlar eserim üzereler. Ve ben Rabbim, razı olman için Sana acele ettim.'(84)

(Allah) **buyurdu ki: 'Böylece muhakkak ki Biz, senin ardından kavmini fitneye düşürdük ve Sâmirî onları dalâlete düşürdü.'(85)**

Bunun üzerine Mûsâ gazablı ve esefli kavmine rücû etti. Dedi ki: 'Ey kavmim, Rabbiniz size güzel bir vaadi vaad etmedi mi? Şu halde üzerinize ahid uzadı mı, yoksa üzerinize Rabbinizden bir gazabın inmesini murâd ettiniz de bana olan vaadinize muhâlefet ettiniz?(86)

Dediler ki: 'Sana verdiğimiz vaade kendi isteğimizle muhâlefet etmedik. Ve lâkin biz kavmin ziynetinden ağırlıklar yüklenmiştik. Bunun üzerine onları (ateşe) **attık, böylece Sâmirî de ilkâ etti.'(87)**

Derken onlar için, böğürmesi olan bir buzağı cesedi[1268] **ihrâc etti. Bunun üzerine dediler ki: 'Bu sizin ilâhınızdır ve Mûsâ'nın ilâhıdır, fakat unuttu.'(88)**

Böyleyken görmüyorlar mı, onlara bir söz ile rücû etmiyor ve onlar için ne bir zarara ve ne (de) **bir menfaate mâlik olabiliyordu.(89)**

---

rızıklandırdığımız tayyibâttan yiyin]' Sizi rızıklandırdığımız helâldan yiyin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 345. sayfa]

[1266] Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَقَدْ هَوٰى/Fekad hevâ]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Şakî olmuştur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 365. sayfa]

[1267] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **'[وَاِنِّى لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ/Ve muhakkak ki Ben, tevbe eden için elbette Gaffâr'ım]'** Şirkten (tevbe eden için) **'[وَاٰمَنَ/ve îmân eden]'** Allah'ı tevhîd eden. **'[وَعَمِلَ صَالِحًا/ve sâlih amel işleyen]'** Farzları edâ eden. **'[ثُمَّ اهْتَدٰى/sonra hidâyet bulan]'** Yani şüphe etmeyen." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 365. sayfa]

İmâm İbn Ebi Şeybe (رحمه الله) ise hasen bir sened ile Zeyd bin Eslem (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bu dînin ehli için olmazsa olmaz 4 husus şunlardır: [1] İslâm dâvetine dâhil olmak. [2] Kesinlikle îmân etmek. Allâh'ı, evvelinden âhirine tüm resûlleri, Cenneti, ateşi, öldükten sonra ba'sı/dirilmeyi tasdîk etmek. [3] Mutlak sûrette îmânını tasdîk eden amel işlemek. [4] Kesinlikle kendisi ile amelini güzelleştireceği ilim öğrenmek. Sonra: **'[وَاِنِّى لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدٰى/Ve muhakkak ki Ben, tevbe eden ve îmân eden ve sâlih amel işleyen, sonra hidâyet bulan için elbette Gaffâr'ım.]'** (âyetini) kıraat etti." [Ebu Bekr Abdİllah ibn Muhammed ibn Ebi Şeybe, Kitâbu'l-Îmân (236.)]

[1268] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[جَسَدًا/cesed]'** Denilmiştir ki: Başı olmayan bir cesed/heykel. Yine denilmiştir ki: Ne fayda veren ne de zarar veren bir cesed/heykel." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 349. sayfa]

Ve andolsun ki, Hârûn onlara daha önce demişti ki: 'Ey kavmim, siz ancak onunla fitneye düşürüldünüz. Ve muhakkak ki Rabbiniz Rahmân'dır. Öyleyse bana tâbî olun ve emrime itaat edin.'(90)

Dediler ki: 'Mûsâ bize rücû edene kadar asla ona âkifler olmaktan vazgeçmeyeceğiz.'(91)[1269]

(Mûsâ döndüğünde) **dedi ki: 'Ey Hârûn, onları dalâlete düşmüş gördüğünde seni ne men etti?(92)**

'Ki bana tâbi olmadın. Yoksa emrime isyân mı ettin?'(93)

(Hârûn) **dedi ki: 'Ey anamın oğlu! Sakalımdan tutma ve ne** (de) **başımdan. Muhakkak ki ben: 'İsrâil oğullarının arasında tefrîka çıkardın ve sözümü gözetmedin.' demenden haşyet ettim.'(94)**

(Mûsâ) **dedi ki: 'Öyleyse senin amacın nedir ey Sâmirî?'(95)**[1270]

(Sâmirî) **dedi ki: 'Ben onların görmediğini gördüm. Böylece resûlun eserinden bir avuç avuçladım da onu attım.**[1271] **Ve işte nefsim bana böyle hoş gösterdi.'(96)**

(Mûsâ) **dedi ki: 'O halde git! Artık muhakkak ki hayatta senin için:** '(Bana) **temâs etmeyin.' diye söylemen vardır. Ve muhakkak ki senin için asla muhâlefet edemeyeceğin bir vâde vardır. Ve ilâhına nazar et, o üzerine âkiflik edip durduğun.**[1272] **Elbette onu yakacağız, sonra denizde onu elbette bir savuruşla savuracağız.'(97)**

[1269] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قَالُوا لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ/asla ona âkifler olmaktan vazgeçmeyeceğiz]'** Yani: Ona ibâdeti ikâme etmeye devam edeceğiz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 350. sayfa]

[1270] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ/(Mûsâ) dedi ki: 'Öyleyse senin amacın nedir ey Sâmirî?']'** kavli hakkında şöyle demiştir: "Ne oluyor sana ey Sâmirî?" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 367. sayfa

[1271] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'"[فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ اَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا/Böylece resûlun eserinden bir avuç avuçladım da onu attım.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Cibrîl'in atının toynağının altından. Sâmirî onu, İsrâîl oğullarının mücevherâtının üzerine serpti. Bu sûretle, böğürtüsü olan bir buzağı cesedi/heykeli şekillendi. Onun böğürtüsü, içindeki hafif bir rüzgâr sesi idi." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 3. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 367. sayfa]

[1272] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيٰوةِ اَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ/Dedi ki: 'O halde git! Artık muhakkak ki hayatta senin için:** '(Bana) **temâs etmeyin.' diye söylemen vardır.]'** Yani: Hani sen, senin olmayan bir şeyi almış ve ona dokunmuştun. Kendisi onu Resûl'un izinden almış ve ona dokunmuştu. Senin dünyadaki cezân: **'[لَا مِسَاسَ/**(Bana) **temâs etmeyin.]'** demektir. Yani: İnsanlara dokunmaman ve onların da sana dokunmamasıdır. **'[وَاِنَّ لَكَ مَوْعِدًا/Ve muhakkak ki senin için bir vâde vardır]'** Yani: Kıyâmet Günü. **'[لَنْ تُخْلَفَهُ/asla muhâlefet edemeyeceğin]'** Yani: Senin için ondan asla bir kaçış olmayan **'[وَانْظُرْ اِلٰى اِلٰهِكَ/Ve ilâhına nazar et]'** Yani: İbâdet ettiğin şeye] **'[الَّذِى ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفًا/o üzerine âkiflik edip durduğun]'** Yani: Ona ibâdeti ikâme ettiğin şeye. Yani buzağıya" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tâhâ Suresi, 97. âyetin tefsirinde]

İlâhınız ancak Allah'tır. O ki, O'ndan başka ilâh yoktur. O, ilmen her şeyi kuşatmıştır.(98)

İşte geçmişin haberlerinden senin üzerine böyle kıssa ediyoruz. Ve sana ledûnnumuzdan bir zikir verdik.(99)[1273]

Kim ondan îrâz ederse, artık muhakkak ki o, Kıyâmet Günü bir yük[1274] **taşıyacaktır.(100)**

Orada muhalledlerdir. Ve onlar için Kıyâmet Günü kötü bir yüktür.(101)

Sûr'a nefhedileceği gün. Ve o gün mücrimleri gömgök gözlü haşr ederiz.(102)

Aralarında gizlice konuşurlar ki: '(Dünyâda) **on** (gün) **dışında kalmadınız.'(103)**

Biz onların ne kavlettiklerini daha iyi ilmederiz. O vakit onların en akıllıları der ki: '(Dünyâda) **bir gün dışında kalmadınız.'(104)**

Ve sana dağlardan suâl ederler. O halde de ki: 'Rabbim onları bir savuruşla savuracaktır.'(105)

Böylece onları dümdüz, bomboş bırakacaktır.(106)

Orada bir çukur göremezsin ve ne (de) **bir tümsek.(107)**

O gün dâvetçiye tabî olurlar. Onun için bir eğrilik yoktur.[1275] **Ve sesler Rahmân için kısılmıştır. Artık hafif bir sesten başkasını duymazsın.(108)**

O gün Rahmân'ın izin verdiği ve sözünden râzı olduğundan başkasının şefaati bir menfaat vermez.(109)

Onların önlerindekini ve arkalarındakini ilmeder ve O'nu, ilmen ihâta edemezler.(110)[1276]

Ve vecihler Hayy, Kayyûm'a boyun eğmiştir. Ve zulüm yüklenen kaybetmiştir.(111)

[1273] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[مِنْ لَدُنَّا/ledûnnumuzdan]'** İndimizden. **'[ذِكْرًا/bir zikir]'** Yani: Kur'ân." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 126. sayfa]

[1274] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وِزْرًا/Kıyâmet Günü bir yük]'** kavli hakkında demiştir ki: "Bir günah" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 367. sayfa]

[1275] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ/O gün dâvetçiye tabî olurlar.]'** Sûr'un sahibine. Yani: Kabirlerinden çıktıkları zaman ona koşarlar. **'[لَا عِوَجَ لَهُ/Onun için bir eğrilik yoktur.]'** Yani: Ona icâbet etmekten kaçamazlar. Ne sağa ne de sola meyledebilirler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 128. sayfa]

[1276] İmâm Şevkânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا/ve O'nu, ilmen ihâta edemezler]'** Yani: Allah (سبحانه وتعالى)'ya. O'nun zâtının ilmini ihâta edemezler ve ne sıfatlarının ve ne de mâlumatının." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 923. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve kim sâlih amellerden -ve o mü'min olduğu halde- işlerse, artık zulümden korkmaz ve ne (de hakkının) **çiğnenmesinden.(112)**[1277]

Ve işte onu Arabça bir Kur'ân olarak böyle inzâl ettik. Ve onda vaîdleri tasrîf ettik, umulur ki onlar takvâ ederler veya onlar için bir zikir ihdâs eder.(113)[1278]

İşte hakk Melik[1279] **Allah teâlâdır,**[1280] **Ve vahyedilmesi sana kazâ edilmeden**[1281] **önce Kur'ân'ı acele etme. Ve de ki: 'Rabbim! İlmimi ziyâde et!'(114)**

Ve andolsun ki, bundan önce Âdem'e ahid verdik de unuttu ve onda bir azim bulmadık.(115)

Ve hani meleklere: 'Âdem'e secde edin.' buyurmuştuk da onlar secde etmişlerdi, iblîs müstesnâ, (o) **diretti.(116)**

Bunun üzerine buyurduk ki: 'Ey Âdem! Muhakkak ki bu senin için ve zevcen için bir düşmandır. O halde sizi Cennet'ten ihrâc ettirmesin de meşakkata düşürmesin.'(117)

Muhakkak ki, senin acıkmaman ve çıplak kalmaman oradadır.(118)

Ve senin susamaman ve güneşte yanmaman (da) **oradadır.(119)**[1282]

[1277] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ/Ve kim sâlih amellerden -ve o mü'min olduğu halde- işlerse]'** hakkında demiştir ki: "Allah ancak, îmân içerisinde olan ameli kabul eder."
Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'ın İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا/artık zulümden korkmaz ve ne** (de hakkının) **çiğnenmesinden.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir:: "Âdem oğlu Kıyamet Günü, günahları artırılarak zulme uğramaktan da, haseneleri husûsunda hakkı yenilerek zulme uğramaktan da korkmaz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 369. sayfa]

[1278] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ/Ve onda vaîdleri tasrîf ettik]'** Yani: Vaîdi zikrederek onda kavli tasrîf ettik. **'[لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ/umulur ki onlar takvâ ederler]'** Yani: (Umulur ki) şirkten ve mâsiyetten vikâye ederler. **'[أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا/veya onlar için bir zikir ihdâs eder]'** Yani: Kur'ân onlar için bir ibret ihdâs eder de ondan ibret alırlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 357. sayfa]

[1279] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "**'[الملك/el-Melik]'** O, O ki, emreden ve nehyeden, mükâfât ve cezâ veren, hakir kılan ve ikrâm eden ve izzetlendiren ve zelîl kılandır." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Miftâhu Dâru's-Saadeh, 1. cilt, 107. sayfa]

[1280] mütealîdir, yücedir

[1281] İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[اَنْ يُقْضٰى اِلَيْكَ/sana kazâ edilmeden]'** Yani vahyi sana tamamlanmadan. Müfessirler derler ki: 'Nebî (صلى الله عليه وسلم), Cebrâil'den vahyi alırken, kendisine nâzil olan âyetlerin şevki ile, hemen onları okumaya başlıyor ve Cibrîl'nin vahyi tamamlamasını beklemiyordu. Allah, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'i bundan nehyetmiştir.'" [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 923. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1282] İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَلَا تَضْحٰى/ve güneşte yanmaman]'** Yani: Güneşe bâriz olmayacaksın ki onun hararetini duyasın, çünkü Cennet'te güneş yoktur. Orada ancak uzayıp giden gölge vardır. Fecrin tulûundan güneşin tulûuna kadar (ki zaman) gibidir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Tâhâ Suresi, 119. âyetin tefsirinde]

Derken şeytân ona vesvese verdi, dedi ki: 'Ey Âdem, sana muhalledlik ağacına ve yok olmayan bir mülke delâlet edeyim mi?'(120)[1283]

Böylece ikisi ondan yediler. Bunun üzerine onlara sev'âtları[1284] **göründü ve üzerlerini Cennet yapraklarından örtmeye başladılar. Ve Âdem, Rabbine isyân etti de şaşırdı.(121)**

Sonra Rabbi onu seçti de tevbesini kabul buyurdu ve hidâyet etti.(122)

Dedi ki: 'Bazınız bazısına düşman olarak inin cemîân oradan. Fakat Benden size bir hidâyet geldiğinde, o vakit kim hidâyetime tabi olursa, artık dalâlete düşmez ve meşakkat çekmez.'(123)

Ve kim zikrimden îrâz ederse, o takdirde muhakkak ki onun için dar bir maîşet vardır.[1285] **Ve onu Kıyâmet Günü âmâ olarak haşr ederiz.(124)**

Der ki: 'Rabbim! Niçin beni -ve (dünyâda) **gören olduğum hâlde- âmâ olarak haşr ettin?'(125)**

(Allah) **buyurur ki: 'İşte böyle! Sana âyetlerimiz gelmişti de sen onları unuttun. Ve bugün sen** (de) **işte böyle unutulursun.'(126)**

Ve işte isrâf edeni ve Rabbinin âyetlerine îmân etmeyeni böyle cezâlandırırız. Ve elbette Âhiret azâbı daha şiddetli ve daha bâkidir.(127)

Öyleyse onlar için bir hidâyet olmadı mı? Onlardan önce nice kuşaklar helâk ettik. Onların meskenlerinde yürüyorlar. Muhakkak ki bunda, takvâ sahibleri için[1286] **elbette âyetler vardır.(128)**

Rabbinden geçmiş bir kelime ve müsemmâ bir ecel[1287] **olmasaydı, elbette** (azâb) **lâzım olurdu.(129)**

[1283] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[قَالَ يَا اٰدَمُ هَلْ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَا يَبْلٰى/dedi ki: 'Ey Âdem, sana muhalledlik ağacına ve yok olmayan bir mülke delâlet edeyim mi?]'** Eğer ondan yersen, Allah gibi bir mülke mâlik olursun.**'[اَوْ تَكُوْنَا مِنَ الْخَالِدِيْنَ/veya muhalledlerden olursunuz]'** [A'râf Suresi, 20. âyet] O takdirde ebeden ölmezsiniz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 371. sayfa]

[1284] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[سَوْاٰتُهُمَا/sev'atları]'** Yani: Avret (yer)leri." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 360. sayfa]

[1285] İmâm İbn Hibbân (رحمه الله), Ebu Hureyre (رضي الله عنه)'tan, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in Allah (جل وعلا)'nın: **'[فَاِنَّ لَهٗ مَعِيْشَةً ضَنْكًا/o takdirde muhakkak ki onun için dar bir maîşet vardır]'** kavli hakkında şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: "(Bu) **kabir azâbıdır."** [Nûreddîn el-Heysemî, Mevâridu'z-Zamân ilâ Zevâidi İbn Hibbân (1751.) Şeyh el-Elbâni 'Sahîhu Mevâridu'z-Zamân'da (1467.) hadîs için: "Hasendir" demiştir.]

[1286] Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[لِاُولِى النُّهٰى/li ûlî'l-nühâ]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Takvâ sahibleri için" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 374. sayfa]

O halde onların söylediklerine sabret ve güneşin doğuşundan önce ve onun batışından önce Rabbini hamd ile tesbîh et. Ve gecenin vakitlerinde ve gündüzün etrafında[1288] da tesbîh et, umulur ki rızâya eresin.(130)

Ve onlardan bazılarına, kendilerini onda fitneye düşürmek için dünya hayâtının süsü olarak metâlandırdığımıza gözlerini uzatma. Ve Rabbinin rızkı daha hayırlı ve daha bâkidir.(131)

Ve ehline namaz ile emret ve ona devam et.[1289] Senden bir rızık istemiyoruz. Biz seni rızıklandırıyoruz. Ve âkibet takvânındır.(132)

Ve dediler ki: 'Rabbinden bir âyet ile bize gelmeli değil miydi?' Ve evvelki sahîfelerdekinin beyyinesi onlara gelmedi mi?(133)[1290]

Ve eğer onları bundan önce bir azâb ile helâk etmiş olsaydık, elbette diyeceklerdi ki: 'Rabbimiz, bize bir Resûl irsâl etseydin olmaz mıydı? Böylece zillete düşmemizden ve rezil olmamızdan önce âyetlerine tâbî olurduk.(134)

De ki: 'Herkes beklemektedir. Öyleyse bekleyin. Artık yakında kim dümdüz[1291] Sırât ashâbı ve kim hidâyet bulmuş ilmedeceksiniz.'(135)[1292]

[1287] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[اَجَلٌ مُسَمًّى/Müsemmâ bir ecel]**' Dünyâ." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 374. sayfa]

[1288] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ/ve güneşin doğuşundan önce Rabbini hamd ile tesbîh et]**' Bu sabah namazıdır. '**[وَقَبْلَ غُرُوبِهَا/ve onun batışından önce]**' (Bu) ikindi namazıdır. '**[وَمِنْ اٰنَاۤئِ الَّيْلِ/Ve gecenin vakitlerinde]**' (Bu) akşam ve yatsı namazıdır. '**[وَاَطْرَافَ النَّهَارِ/ve gündüzün etrafında]**' (Bu da) öğlen namazıdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 375. sayfa]

[1289] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[وَاْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا/Ve ehline namaz ile emret ve ona devam et.]**' Yani: Namazı ikâme etmeyi emrederek onları Allah'ın azâbından kurtar. Sen de onu fiil etmeye sabret!" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tâhâ Suresi, 132. âyetin tefsirinde]

[1290] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[اَوَلَمْ تَاْتِهِمْ بَيِّنَةُ مَا فِى الصُّحُفِ الْاُولٰى/Ve evvelki sahîfelerdekinin beyyinesi onlara gelmedi mi?]**' kavli hakkında demiştir ki: "Tevrât ve İncîl." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 376. sayfa]

[1291] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'**[السَّوِىِّ/Seviyy]**' Mustakîm/dosdoğru." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 305. sayfa]

[1292] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[قُلْ/De ki]**' Yani: Ey Muhammed! Seni tekzîb eden, sana muhâlefet eden, küfrü ve inâdı üzere devam eden kimselere de ki: '**[كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ/Herkes beklemektedir]**' Yani: Bizden ve sizden (herkes beklemektedir). '**[فَتَرَبَّصُوا/Öyleyse bekleyin]**' Öyleyse gözetleyin. '**[فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ اَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِىِّ/Artık yakında kim dümdüz Sırât ashâbı ilmedeceksiniz]**' Yani: Dosdoğru yol (ashâbı). '**[وَمَنِ اهْتَدٰى/ve kim hidâyet bulmuş]**' Hakka ve doğru yola." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tâhâ Suresi, 135. âyetin tefsirinde]

21. ENBİYÂ SÛRESİ (112 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

İnsânlara hesâbları yaklaştı. Ve onlar gaflet içinde îrâz edicilerdir.(1)

Rabblerinden onlara bir muhdes zikir -ve onlar alay ederek onu dinlemesinler- gelmemiştir.(2)[1293]

Onların kalbleri gâfildir.[1294] **O zulmedenler gizlice şöyle fısıldaştılar: 'Bu sizin misliniz bir beşer değil mi? Öyleyse sihre mi kapılacaksınız? Ve siz görüyorsunuz.'(3)**

Dedi ki: 'Rabbim semâ ve Arz'daki kavli ilmeder. Ve O, Semî'dir, Alîm'dir.(4)

Bilakis, dediler ki: 'Karışık düşlerdir. Bilakis onu iftirâ etmiştir. Bilakis o bir şâirdir. İmdi evvelkilere irsâl edildiği gibi bize bir âyet getirsin.'(5)[1295]

Onlardan önce helâk ettiğimiz hiçbir karye îmân etmedi. Artık onlar mı îmân edecekler?(6)

Ve senden önce, kendilerine vahyettiğimiz adamlardan başkasını irsâl etmedik.[1296] **O halde Zikir ehline suâl edin, eğer siz ilmetmeyen iseniz.(7)**[1297]

[1293] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ/Rabblerinden onlara bir muhdes zikir gelmemiştir]'** hakkında demiştir ki: "Buyuruyor ki: Üzerlerine Kur'ân'dan bir şey nâzil olmamıştır **'[إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ/ve onlar alay ederek onu dinlemesinler]'**." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 377. sayfa]

[1294] Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[لَاهِيَةً/Lehiyeten]'** hakkında demiştir ki: "Gâfildir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 377. sayfa]

[1295] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَلْيَأْتِنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الْأَوَّلُونَ/İmdi evvelkilere irsâl edildiği gibi bize bir âyet getirsin.]'** Yani Sâlih (عليه السلام)'ın devesi ve Mûsâ (عليه السلام)'ın ve Îsâ (عليه السلام)'ın âyetleri/mucizeleri gibi." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Enbiyâ Suresi, 5. âyetin tefsirinde]

[1296] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ/Ve senden önce, kendilerine vahyettiğimiz adamlardan başkasını irsâl etmedik.]'** Yani: Şüphesiz ki Biz, evvelkilere melekleri irsâl etmedik. Ancak kendilerine vahyettiğimiz adamlar irsâl ettik." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 311. sayfa]

[1297] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile AbdurRahmân ibn Zeyd ibn Eslem (رحمه الله)'den tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَسْئَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ/O halde Zikir ehline suâl edin, eğer siz ilmetmeyen iseniz.]'** hakkında demiştir ki: "Kur'ân ehli(ne suâl edin)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 414. sayfa]

İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Yani: O halde Kur'ân ehlinden ilim sâhibi mü'minlere suâl edin." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Enbiyâ Suresi, 7. âyetin tefsirinde]

İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "Ve bu âyet ile taklîdin câiz olduğuna delil getirenler olmuştur ama bu hatadır. Bu âyetten çıkarılabilecek sâlim mânâ: 'Onlara Kitâb ve Sünnet'ten nasları suâl edin.' şeklindedir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 930. sayfa]

Ve onları taam yemeyen bir cesed kılmadık. Ve muhalledler değil idiler.(8)

Sonra (verdiğimiz) **vaade onlara sâdık kaldık. Böylece onları ve dilediklerimizi necât buyurduk. Ve müsrifleri helâk ettik.(9)**[1298]

Andolsun ki, size bir Kitâb inzâl ettik. Zikriniz ondadır. Daha akletmiyor musunuz?(10)

Ve zulmetmekte olan nice karyeyi helâk ettik.[1299] **Ve onlardan sonra başka bir kavim inşâ ettik.(11)**

Artık be'simizi hissettiklerinde, o zaman onlar oradan kaçıyorlardı.(12)[1300]

'Kaçmayın ve içinde şımartıldığınıza ve meskenlerinize rücû edin. Umulur ki siz suâl olunacaksınız.'(13)

Dediler ki: 'Veyl olsun bize! Muhakkak ki biz, zâlimler olmuştuk.'(14)

Artık onların bu davaları, onları biçilmiş (ekin) **ve sönmüş** (ateş) **kılana kadar zâil olmadı. (15)**

Ve semâ ve Arz'ı ve ikisi arasındakileri oyuncular olarak halk etmedik.(16)[1301]

Eğer bir eğlence ittihaz etmeyi murâd etseydik, elbette onu ledûnnumuzdan ittihaz ederdik,[1302] (ama böyle) **fiil edenler olmadık.(17)**

Görüldüğü gibi, bid'atçı sufilerin bu âyeti kendi uydurdukları âyînlere delil getirmeleri safsatadır. Şöyle ki, sufiler -bazıları bağıra çağıra, bazıları sessizce- bâtıl merâsimler düzenlerler ve bunlara 'zikir' ismini verirler. Oysa bu tür âyînlerin hiç biri tertemiz Sünnet'te nakledilmemiştir. Ve sonra da: 'Biz zikir ehliyiz, bize sormalısınız!' derler veya çömezlerine dedirtirler ve bu âyeti delil gösterirler.
Oysa ne yaptıkları bu işler zikirdir, ne kendileri zikir ehlidir ve ne de âyet buna delâlet etmektedir. Allah (سبحانه وتعالى) ümmeti aldatan bu zâlimlerin bellerini büksün! [Hazırlayan]

[1298] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَاَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ/Ve müsrifleri helâk ettik.]'** hakkında şöyle demiştir: "Ve **'[الْمُسْرِفِينَmüsrifler]'**: Onlar müşriklerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 415. sayfa]

[1299] Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[قَصَمْنَا/Kasamnâ]'** kavli hakkında demiştir ki: "Helâk ettik." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 417. sayfa]

[1300] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[فَلَمَّا اَحَسُّوا بَاْسَنَا/Artık be'simizi hissettiklerinde]'** Azâbımızı gördüklerinde. Yani: Helâk edilmelerinden önce. **'[اِذَا هُمْ مِنْهَا/o zaman onlar oradan]'** Karyeden. **'[يَرْكُضُونَ/kaçıyorlardı]'** Firâr ediyorlardı." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 142. sayfa]

[1301] İmâm Suyûtî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ/Ve semâ ve Arz'ı ve ikisi arasındakileri oyuncular olarak halk etmedik.]'** Biz, ikisini abes olarak halketmedik ve ne (de) bâtıl olarak." [Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî, ed-Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, Enbiyâ Sûresi, 16. âyetin tefsîrinde]

[1302] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا/elbette onu ledûnnumuzdan ittihaz ederdik]'** kavli hakkında demiştir ki: "İndimizden. Ve Cennet' halk etmezdik ve ne Ateş'i ve ne ölümü ve ne (de) hayatı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân

Bilakis, hakkı batılın üzerine fırlatırız da beynini parçalar. Bir de bakarsın o, yok olur. Ve vasfettiklerinizden dolayı veyl olsun size.(18)

Ve semâlar ve Arz'da olanlar O'nundur. Ve O'nun indinde olanlar O'na ibâdet etmekten kibirlenmezler ve yorulmazlar.(19)

Gece ve gündüz tesbîh ederler. Ara vermezler.(20)

Yoksa Arz'dan ilâhlar mı ittihaz ettiler, onlar neşredecekler?(21)[1303]

Eğer ikisi içinde Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, elbette ikisi fesâda uğrardı. O halde Arş'ın Rabbi Allah subhândır[1304] **onların vasıflandırmalarından.(22)**

Fiil ettiğinden suâl olunmaz. Ve onlar suâl olunurlar.(23)[1305]

Yoksa O'nun dûnundan ilâhlar mı ittihaz ettiler? De ki: 'Burhânınızı getirin! Bu, benimle beraber olanların zikri ve benden öncekilerin zikridir. Bilakis, onların ekserîsi hakkı ilmetmezler. Böylece onlar îrâz ederler.(24)

Ve senden önce: 'Benden başka ilâh yoktur. Artık Bana ibâdet edin.' diye ona vahyetmeden bir resûl irsâl etmedik.(25)[1306]

Ve dediler ki: 'Rahmân evlâd ittihaz etti.' Subhândır! Bilakis, (onlar) **ikrâm olunmuş kullardır.(26)**[1307]

Kavilde O'nun önüne geçmezler. Ve onlar O'nun emri ile amel ederler.(27)[1308]

---

fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 421. sayfa]

[1303] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[يُنْشِرُونَ/neşredecekler]'** kavli hakkında demiştir ki: "Diriltecekler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 424. sayfa]

[1304] münezzehtir, uzaktır

[1305] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[لَا يُسْئَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْئَلُونَ/Fiil ettiğinden suâl olunmaz. Ve onlar suâl olunurlar.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Kullarına fiil ettiğinden suâl olunmaz. Kullar ise amellerinden suâl olunurlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 426. sayfa]

[1306] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا نُوحِى اِلَيْهِ اَنَّهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنَا فَاعْبُدُونِ/Ve senden önce: 'Benden başka ilâh yoktur. Artık Bana ibâdet edin.' diye ona vahyetmeden bir resûl irsâl etmedik.]'** kavli hakkında şöyle demiştir: "Resûller ihlâs ve tevhîd ile irsâl edilmişlerdir. (Dil ile) söyleyip ikrâr etmedikçe hiçbir amel onlardan kabul edilmez. Şerîatlar muhteliftir. Tevrât'ta bir şerîat vardır. İncîl'de bir şerîat vardır. Kur'ân'da da bir şerîat vardır. Helâl, harâm ve bunların tümü, Allah'a karşı ihlâsta ve O'nu birlemede ve tevhîd etmededir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 427. sayfa]

[1307] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) buyurdu ki: **'[سُبْحَانَهُ/Subhândır!]'** Nefsini, onların dediklerinden tenzîh eder. **'[بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ/bilakis** (onlar) **ikrâm olunmuş kullardır]'** Yani: Melekler. Onlar Allah'a keremli kullardır." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 144. sayfa]

[1308] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ/Kavilde**

Onların önlerindekini ve arkalarındakini ilmeder. Ve onlar, râzı olduğundan başkasına[1309] **şefaat etmezler. Ve onlar, O'nun haşyetinden titrerler.(28)**

Ve onlardan kim: 'Muhakkak ki ben O'nun dûnundan bir ilâhım.' derse, o takdirde işte Cehennem ile onu cezâlandırırız. İşte zâlimleri böyle cezâlandırırız.(29)

Ve o küfredenler, semâlar ve Arz'ın bitişik olduğunu görmediler mi? Böylece ikisini ayırdık. Ve hayatı olan her şeyi sudan kıldık. Daha îmân etmiyorlar mı?(30)

Ve Arz'da onları sarsmasın diye sağlam dağlar kıldık. Ve orada geniş yollar kıldık. Umulur ki onlar ihtidâ ederler.(31)[1310]

Ve semâyı mahfûz bir tavan kıldık. Ve onlar O'nun âyetlerinden îrâz ediyorlar.(32)

Ve O, O ki, geceyi ve gündüzü ve güneşi ve ayı halk etti. Hepsi bir felekte yüzmektedir.(33)

Ve senden önce bir beşer için muhalledlik kılmadık. Öyleyse, eğer sen ölürsen, o vakit onlar muhalledler mi olacak?(34)

Her nefis ölümü tadacaktır. Ve sizi bir fitne olarak şerr ve hayır ile ibtilâ edeceğiz. Ve Bize rücû ettirileceksiniz.(35)[1311]

Ve o küfredenler seni gördüklerinde seni istihzâ dışında ittihaz etmezler. (Derler ki:) **'Bu mu ilâhlarınızı o zikreden?'**[1312] **Ve Rahmân'ın zikrine onlar, onlardır kâfirler.(36)**

O'nun önüne geçmezler.]' Bu, Allah'tan meleklere bir senâdır. **'[لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ/Kavilde O'nun önüne geçmezler.]'** kavlinin mânâsı: Onlar, O'nun hilâfına bir kavil etmezler. Bu, Allahu (تعالى)'nın **'[يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ/Ey o îmân edenler! Allah ve Resûlu'nun önüne geçmeyin]'** [Hucurât Suresi, 1. âyet] kavli gibidir. Yani: Kitâb ve Sünnet hilâfına bir kavil etmeyin. Âişe (رضي الله عنها)'dan rivâyetle, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğu sâbit olmuştur: **'Kim Dîn'imizde, ondan olmayan bir şeyi ihdâs ederse, o reddolunmuştur.'** [Buhârî ve Muslim tahrîc etmiştir] Dinde ihdâs etmek, Kitâb ve Sünnet'e muhâlif söz söylemektir. Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَهُمْ بِاَمْرِهٖ يَعْمَلُونَ/Ve onlar O'nun emri ile amel ederler.]'** Mânâsı: Onlar, kavlen olsun fiilen olsun asla Allahu (تعالى)'ya muhâlefet etmezler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 179. sayfa]

[1309] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اِلَّا لِمَنِ ارْتَضٰى/râzı olduğundan başkasına]'** kavli hakkında demiştir ki:: "Kendisinden râzı olduğu kimseden başkasına." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 429. sayfa]

[1310] Nahl Suresi'nin 16. âyeti için yapılan açıklamaya bakınız

[1311] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'ın İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَنَبْلُوكُمْ بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ/Ve sizi şerr ve hayır ile ibtilâ edeceğiz]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Sizi şiddet ve rahatlık ile, sağlık ve hastalık ile, zenginlik ve fakirlik ile, helâl ve harâm ile, itaat ve mâsiyet ile, hidâyet ve dalâlet ile sınayacağız. Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَاِلَيْنَا تُرْجَعُونَ/Ve Bize rücû ettirileceksiniz.]'** Bize döndürülürler ve iyisi ile kötüsü ile amellerine göre karşılık alırlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 440. sayfa]

[1312] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[يَذْكُرُ اٰلِهَتَكُمْ/ilâhlarınızı zikreden]'** Yani kötülükle ve ayıplayarak

İnsan aceleden halk edilmiştir.[1313] **Size yakında âyetlerimi göstereceğim, artık Benden acele istemeyin!(37)**

Ve derler ki: 'Bu vaad ne zaman, eğer sâdıklar iseniz?'(38)[1314]

Eğer o küfredenler vecihlerinden ve ne (de) **sırtlarından ateşi savamayacakları ve onlara nusret edilmeyeceği zamanı ilmetseler.(39)**

Bilakis onlara ansızın gelecek de onları şaşırtacaktır. Artık onu reddetmeye güç yetiremezlerr. Ve onlara süre verilmez.(40)[1315]

Ve andolsun ki, senden önce resûller ile istihzâ edildi. Fakat onlardan o maskaralığa alanları istihzâ etmiş oldukları kuşatıverdi.(41)[1316]

De ki: 'Sizi gece ve gündüz Rahmân'dan kim koruyacak?' Bilakis onlar Rabblerinin zikrinden îrâz ediyorlar.(42)

Yoksa onlar için kendilerini dûnumuzdan men' edecek ilâhlar mı var?[1317] **Onlar nefislerine nusret etmeye güç yetiremezler. Ve Bizden onlara sâhib çıkılmaz.(43)**

Bilakis, bunları ve babalarını metâlandırdık. Nihâyet üzerlerine ömürleri uzadı. Artık görmüyorlar mı Bizim Arz'a gelip onun etrafından eksilttiğimizi? O halde gâlibler onlar mı?(44)

De ki: 'Sizi ancak vahiy ile inzâr ediyorum.'[1318] **Ve sağırlar inzâr edildiklerinde dâveti işitmezler.(45)**[1319]

(ilâhlarınızı zikreden)." [Ebu AbdUllah Muhammed ibn Ahmed el-Kurtubî, El-Câmi'lî-Ahkâmi'l-Kur'ân, Enbiyâ Suresi, 36. âyetin tefsirinde]

[1313] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[خُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ/İnsan aceleden halk edilmiştir]'** Aceleci olarak halk edilmiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 385. sayfa]

[1314] Bu âyet Yûnus Suresi'nin 48. âyeti, Neml Suresi'nin 71. âyeti, Sebe Suresi'nin 29. Âyeti, Yasîn Suresi'nin 48. âyeti ve Mülk Suresi'nin 25. âyeti ile aynıdır.

[1315] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ/Ve onlara süre verilmez.]'** tehir (edilmez)." [Ebî AbdİllahMuhammed ibn AbdİllahibnEbî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 147. sayfa]

[1316] En'am Suresi'nin 10. ayetiyle aynıdır.

[1317] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[اَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَا/Yoksa onlar için kendilerini dûnumuzdan men' edecek ilâhlar mı var?]'** Yani: Onlara bir zarar vermeyi murâd ettiğimizde, bu zararı ve üzerlerine inen şerri onlardan def' etmeye gücü yeten bir ilâhları mı var?" [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 611. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

[1318] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[قُلْ اِنَّمَا اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِ/De ki: 'Sizi ancak vahiy ile inzâr ediyorum.']'** Yani: Sizi Kur'ân ile korkutuyorum." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 321. sayfa]

[1319] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاءَ اِذَا مَا يُنْذَرُونَ/Ve sağırlar inzâr edildiklerinde dâveti işitmezler.]'** Şüphesiz ki kâfir, Allah'ın Kitâb'ına karşı sağırdır, mü'minin ve îmân ehlinin işittiği gibi işitmez onu, ondan faydalanmaz ve onu akletmez." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 450. sayfa]

Ve eğer onlara Rabbinin azâbından bir esinti temâs etse, elbette diyeceklerdir ki: 'Veyl olsun bize, muhakkak ki biz zâlimler olduk.'(46)

Ve Kıyâmet Günü için adâlet terazilerini koyacağız. Artık bir nefse bir şey ile zulmedilmez. Ve eğer hardaldan bir dâne miskâli olsa, onu getiririz. Ve hesâb görücü olarak Biz kifâyet ederiz.(47)

Ve andolsun ki, Mûsâ ve Hârûn'a Furkân'ı verdik.[1320] **Ve muttakîler için bir ziyâ ve bir zikir olarak.(48)**

Onlar ki gıyâben Rabblerinden haşyet duyarlar. Ve onlar Saat'ten[1321] **titrerler.(49)**

Ve bu, bir mübârek zikirdir, onu inzâl ettik. O halde siz onu inkâr mı ediyorsunuz?(50)

Ve andolsun ki, daha önce İbrâhîm'e rüşdünü vermiştik.[1322] **Ve onu ilmedenler idik.(51)**

Hani babası ve kavmine demişti ki: 'Sizin onlara o âkif olduğunuz[1323] **bu timsâller**[1324] **nedir?'(52)**

Dediler ki: 'Babalarımızı onlara ibâdet ediyor bulduk.'(53)

Dedi ki: 'Andolsun ki, siz ve babalarınız mübîn bir dâlalet içinde olanlarsınız.'(54)

Dediler ki: 'Bize hakk ile mi geldin, yoksa sen eğlenenlerden misin?'(55)

Dedi ki: 'Bilakis! Rabbiniz, semâlar ve Arz'ın Rabbidir, O ki, onları yaratmıştır. Ve ben bunun üzerine şâhidlik edenlerdenim.'(56)

'Ve TAllahi,[1325] **elbette sizin arkanızı dönmenizin ardından putlarınıza tuzak kuracağım.'(57)**

[1320] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (عز وجل)'nin kavli: **'[وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى وَهٰرُونَ الْفُرْقَانَ/Ve andolsun ki, Mûsâ ve Hârûn'a Furkân'ı verdik.]'** Yani: Hakk ile bâtılı tefrîk eden/ayıran Kitâb. Ve bu Tevrât'tır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 322. sayfa]

[1321] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[السَّاعَةِ/Saat]'** Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

[1322] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَلَقَدْ اٰتَيْنَا اِبْرٰهِيمَ رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ/Ve andolsun ki, daha önce İbrâhîm'e rüşdünü vermiştik.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Onu daha küçükken hidâyet etmiştik." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 455. sayfa]

[1323] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[الَّتِى اَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ/sizin onlara o âkif olduğunuz]'** Onlara ibâdet etmeyi ikâme etmekte olduğunuz." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 150. sayfa]

[1324] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[التَّمَاثِيلُ/Timsâller]'** Putlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 455. sayfa]

Derken onları paramparça kıldı, onlardan bir büyüğü hâric. Ola ki onlar ona mürâcaat ederler.(58)[1326]

Dediler ki: 'Kim ilâhlarımıza bunu fiil etti? Muhakkak ki o, elbette zâlimlerdendir.'(59)

Dediler ki: 'Biz onları (kötülükle) **zikreden**[1327] **bir delikanlı duyduk, ona: 'İbrâhîm' denilirmiş.'(60)**

Dediler ki: 'O halde onu insanların gözü önüne getirin. Ola ki onlar şâhidlik ederler.'(61)

Dediler ki: 'Bunu ilâhlarımıza sen mi fiil ettin, ey İbrâhîm?'(62)

Dedi ki: 'Bilakis! Onu, onların şu büyükleri fiil etmiştir. O halde onlara suâl edin, eğer nutuk edenler iseler.'(63)

Bunun üzerine nefislerine rücû ettiler de dediler ki: 'Muhakkak ki siz, siz zâlimlersiniz.'(64)[1328]

Sonra (eski) **kafaları üzerine döndüler**[1329] **de: 'Andolsun ki, bunların nutuk etmeyeceğini sen ilmediyorsun.'** (dediler)**.(65)**

(İbrâhîm) **dedi ki: 'Öyleyse Allah'ın dûnundan bir şeyle size bir menfaat vermeyene ve size bir zarar vermeyene mi ibâdet ediyorsunuz?'(66)**

'Yuh size ve Allah'ın dûnundan ibâdet ettiklerinize. Daha akletmiyor musunuz?'(67)[1330]

[1325] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Ve **'[تَاللّٰهِ/tAllahi]'** deki **'[تَ/t]'** kasemde/yeminde sadece Allah'ın ismine hâs bir husustur." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Enbiyâ Suresi, 57. âyetin tefsirinde]

[1326] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ/Ola ki onlar ona mürâcaat ederler.]'** Umulur ki onlar tezekkür ederler veya basîret edinirler ümîdi ile onlara böyle bir tertip hazırladı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 459. sayfa]

[1327] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[يَذْكُرُهُمْ/onları** (kötülükle) **zikreden]'** Yani: Onları ayıplayan." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 388. sayfa]

[1328] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَرَجَعُوا إِلَى أَنْفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ/Bunun üzerine nefislerine rücû ettiler de dediler ki: 'Muhakkak ki siz, siz zâlimlersiniz.']'** Mânâsı: Fikirlerine ve akıllarına müraacat ettiler ve dediler ki: 'Şüphesiz ki sizler zâlimlersiniz.' Yani, kendi nefsinden bir şeyi def' edemeyen şeylere ibâdet ettiğiniz için zâlimlersiniz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 389. sayfa]

[1329] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[ثُمَّ نُكِسُوا عَلَى رُؤُسِهِمْ/Sonra** (eski) **kafaları üzerine döndüler]'** Yani aslında kendilerinin zâlim kimseler olduklarını ikrâr ettikleri hâlde küfre dönüş yaptılar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 326. sayfa]

[1330] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[أُفٍّ لَكُمْ/Yuh size]'** Yani:

Dediler ki: 'Onu yakın ve ilâhlarınıza nusret edin, eğer fâiller iseniz.'(68)

Buyurduk ki: 'Ey ateş! İbrâhîm üzerine soğuk ve selâmet ol.'(69)

Ve ona bir tuzak kurmayı murâd ettiler de onları daha çok hüsrâna uğrayanlar kıldık.(70)

Ve onu ve Lût'u, âlemler için o içini bereketlendirdiğimiz Arz'a necât buyurduk.(71)

Ve ona İshâk'ı ve nâfile olarak Yâkûb'u hibe ettik.[1331] **Ve hepsini sâlihler kıldık.(72)**

Ve onları emrimizle hidâyete götüren imâmlar kıldık. Ve onlara hayırlar fiil etmelerini ve namazı ikâme etmelerini ve zekâtı vermelerini vahyettik. Ve Bize ibâdet edenler oldular.(73)

Ve Lût, ona bir hüküm ve ilim verdik. Ve onu, o habîs ameller işlemekte olan bir karyeden[1332] **necât buyurduk. Muhakkak ki onlar kötü, fâsık bir kavim idiler.(74)**

Ve onu rahmetimize dâhil ettik. Muhakkak ki o, sâlihlerdendi.(75)

Ve Nûh, hani daha önce nidâ etmişti de ona icâbet etmiştik,[1333] **nihâyet onu ve ehlini azîm bir sıkıntıdan necât buyurmuştuk.(76)**

Ve ona, âyetlerimizi o tekzîb eden bir kavimden nusret vermiştik. Muhakkak ki onlar, kötü bir kavim idiler. Böylece onları cemîân gark ettik.(77)

Ve Dâvud ve Süleymân, hani bir ekin hakkında hüküm veriyorlardı, hani kavmin koyunları onun içinde yayılmıştı. Ve onların hükümlerine şâhidler olduk.(78)

Kokuşmuşluk ve kir size olsun! **'[وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ/ve Allah'ın dûnundan ibâdet ettiklerinize]'** Yani putlara. Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[أَفَلَا تَعْقِلُونَ/Artık akletmiyor musunuz?]'** Yani: Sizin, bunu bilecek bir aklınız yok mu?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 389.-390. sayfalar]

[1331] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَوَهَبْنَا لَهُ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً/Ve ona İshâk'ı ve nâfile olarak Yâkûb'u hibe ettik.]'** Yani ziyâde olarak. Çünkü o, İshâk için duâ etmişti. Yâkûb ise herhangi bir duâ olmaksızın kendisine ziyâde olarak verilmişti. Böylece bu, nâfile olmuştur. Yani istediği şeye ziyâde olmuştur. Hani demişti ki: **'[رَبِّ هَبْ لِی مِنَ الصَّالِحِينَ/Rabbim! Bana sâlihlerden** (bir çocuk) **hibe et.]'**" [Saffat Suresi, 100. âyet] [Ebu AbdÜllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Enbiyâ Suresi, 72. âyetin tefsirinde]

[1332] İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[كَانَتْ تَعْمَلُ الْخَبَائِثَ/habîs ameller işlemekte olan]'** Mânâsı: O karye ehli, çirkin fiiller irtikab ediyordu. Âyette geçen **'[القرية/karye]'** kelimesi ile kasdedilen, o karyenin halkıdır. Onların işlemiş oldukları pis ve çirkin fiiller, livâta/homoseksüellik gibi fiillerdi." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 941. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1333] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allahu (تعالى), kendisini tekzîb ettikleri vakit kavmi aleyhine duâ eden, kulu ve Resûlu Nûh (عليه السلام)'a icâbet ettiğini haber vermektedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Enbiyâ Suresi, 76. âyetin tefsirinde]

Böylece onu Süleymân'a fehmettirmiştik. Ve hepsine hüküm ve ilim verdik. Ve Dâvud ile beraber tesbîh etmeleri için dağları ve kuşları musahhar ettik. Ve (bunlara) **fâiller olanlarız.(79)**

Ve sizin için, sizi kötü durumunuzdan[1334] **koruması için zırh sanatını ona tâlim ettik. Artık siz şükredenler misiniz?(80)**

Ve Süleymân'a güçlü esen rüzgârı (verdik)**. Onun emriyle o içini bereketlendirdiğimiz Arz'a cereyân ediyordu. Ve** (Biz) **her şeye âlimler olanlarız.(81)**

Ve şeytânlardan, onun için dalgıçlık eden ve bunun dûnunda ameller amel edenler(i de musahhar ettik)**. Ve onlar için muhâfaza edenler olanlardık.(82)**

Ve Eyyûb, hani Rabbine: 'Bana zarar temâs etti ve Sen merhametlilerin en merhametlisisin.' diye nidâ etmişti.(83)

Bunun üzerine ona icâbet ettik de zarardan kendisinde olanı kaldırdık. Ve ona ehlini ve onlarla beraber bir mislini verdik,[1335] **indimizden bir rahmet ve ibâdet edenler için bir zikrâ.(84)**[1336]

Ve İsmâîl ve İdrîs ve Zu'l-Kifl,[1337] **hepsi sabredenlerdendi.(85)**

Ve onları rahmetimize dâhil ettik. Muhakkak ki onlar, sâlihlerdendi.(86)

Ve Zu'n-Nûn, hani gazablanarak gitmişti de kendisine asla kudretimizin yetmeyeceğini zannetmişti. Derken zulmetler içinde: 'Senden başka ilâh yoktur. Subhânsın. Muhakkak ki ben, zâlimlerden oldum.' diye duâ etmişti.'(87)

Bunun üzerine ona icâbet ettik ve onu gamdan necât buyurduk. Ve işte mü'minleri böyle necât buyururuz.(88)

1334 İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[مِنْ بَأْسِكُمْ/kötü durumunuzdan]'** Yani: Harbte sizi düşmanlarınızdan (koruması için)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 335. sayfa]

1335 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَاٰتَيْنَاهُ اَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ/Ve ona ehlini ve onlarla beraber bir mislini verdik]'** hakkında şöyle demiştir: "Allah onun ehlini aynen diriltti ve onların mislini kendilerine ziyâde etti." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 507. sayfa]

1336 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَذِكْرٰى لِلْعَابِدِينَ/ve ibâdet edenler için bir zikrâ]'** Yani: İbâdet edenler için bir vaaz ve ibret" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 401. sayfa]

1337 İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَذَا الْكِفْلِ/ve Zu'l-Kifl]'** kavli hakkında demiştir ki: "O, nebî olmayan sâlih bir zattır. O, emrini kavmine ulaştırmak, bu emri onlar için ikâme etmek ve aralarında adâlet ile hükmetmek üzere bir nebîye kefil olmuştur. Bunu yapmış ve bu nedenle de **'[ذَا الْكِفْلِ/Zu'l-Kifl]'** (yani: Kefâlet sahibi') olarak isimlendirilmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 509. sayfa]

Ve Zekeriyyâ, hani Rabbine nidâ etmişti: 'Rabbim! Beni ferden bırakma.[1338] **Ve Sen vârislerin en hayırlısısın.'(89)**

Bunun üzerine ona icâbet ettik ve ona Yahyâ'yı hibe ettik ve onun için zevcesini ıslâh ettik.[1339] **Muhakkak ki onlar, hayırlarda yarışır olanlardı. Ve Bize umarak ve korkarak duâ ederlerdi. Ve onlar Bize huşû duyanlar olmuşlardı.(90)**

Ve o fercini koruyan,[1340] **böylece ona ruhumuzdan nefhetmiştik ve onu ve oğlunu âlemlere bir âyet kılmıştık.(91)**

Muhakkak ki bu ümmetiniz, bir ümmettir.[1341] **Ve Ben Rabbinizim, artık Bana ibâdet edin.(92)**

Ve işlerini aralarında parça parça ettiler.[1342] **Hepsi Bize rücû edeceklerdir.(93)**

Ve kim -ve o mü'min olduğu halde- sâlih amellerden işlerse, artık onun sa'yı için küfrân yoktur.[1343] **Ve muhakkak ki Biz, onun için yazıcılarız.(94)**

Ve kendisini helâk ettiğimiz bir karye üzerine harâmdır ki onlar rücû edemezler.(95)[1344]

Nihâyet Ye'cüc ve Me'cüc (seddi) **açıldığı ve onların her tepeden akın ettikleri zaman.(96)**

[1338] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[رَبِّ لَا تَذَرْنِى فَرْدًا/Rabbim! Beni ferden bırakma.]'** Yani: Tek bırakma." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 405. sayfa]

[1339] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَاَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ/ve onun için zevcesini ıslâh ettik]'** kavli hakkında demiştir ki:: "Zevcesi kısır idi. Allah onu doğurgan kılmış ve o hanımdan kendisine Yahyâ'yı hibe etmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 520.-521. sayfalar]

[1340] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَالَّتِى اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا/Ve o fercini koruyan]'** (Fercini) harâmdan muhâfaza eden. Ve (Allah (سبحانه وتعالى) bu âyet ile) Meryem binti İmrân'ı murâd etmiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 353. sayfa]

[1341] İmâm Taberî (رحمه الله) haşen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'ın İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً/ümmetiniz, bir ümmettir]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Dîniniz bir dîndir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 523. sayfa]

[1342] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَتَقَطَّعُوا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ/Ve işlerini aralarında parça parça ettiler.]'** Yani: Kitâb ehli. Yani: Emrolundukları dinlerini parça parça ettiler. Yani İslâm'ı parça parça ettiler ve başka bir dîne girdiler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 160. sayfa]

[1343] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "**'[فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهٖ/artık onun sa'yı için küfrân yoktur]'** Yani onun ameli inkâr edilmez, mükâfâtı zâyi edilmez. Küfür, îmânın zıddıdır. Küfür de aynı şekilde, nimeti inkâr etmek olup şükrün zıddıdır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 947. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1344] İbn Batta el-Ukberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İkrime (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَحَرَامٌ عَلٰى قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا اَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ/Ve kendisini helâk ettiğimiz bir karye üzerine harâmdır ki onlar rücû edemezler.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Onlar tevbeye rücû edemezler." [Ebî Abdİllah UbeydUllah ibn Muhammed ibn Batta el-Ukberî, el-İbâne an Şerîati'l-Fırkati'n-Nâciyye (1789.)]

Ve hakk vaad yaklaşır, işte o zaman o küfredenlerin gözleri donakalır. (Derler ki:) **'Veyl olsun bize, bundan gaflet içinde idik. Bilakis, biz zâlimler olduk.'(97)**

Muhakkak ki, siz ve Allah'ın dûnundan ibâdet ettikleriniz Cehennem odunusunuz, siz ona varacaksınız.(98)

Eğer onlar ilâh olsalardı ona varmazlardı. Ve hepsi orada muhalledlerdir.(99)

Onlar için orada derin bir iç çekiş vardır! Ve onlar orada işitmezler.(100)

Muhakkak ki, o kendileri için Bizden güzellik geçmiş olanlar, işte onlar ondan uzaklaştırılmışlardır.(101)

Onun hışırtısını işitmezler. Ve onlar nefislerinin iştâh duydukları içinde muhalledlerdir.(102)

En büyük korku onları hüzünlendirmez. Ve melekler onları karşılar: 'Bu, o sizin vaad olunduğunuz gününüzdür.' (derler)**.(103)**

Yazılı kâğıt tomarlarının dürülmesi gibi[1345] **semâyı düreceğimiz gün. Evvel halk etmeye başladığımız gibi onu iâde edeceğiz, üzerimize bir vaad olarak. Muhakkak ki Biz, fâiller olanız.(104)**

Ve andolsun ki, Zikr'in ardından Zebûr'da Arz'a, ona sâlih kullarımın vâris olacağını yazmıştık.(105)[1346]

Muhakkak ki bunda, ibâdet edenler kavmi için elbette bir tebliğ vardır.(106)

Ve seni âlemler için rahmet dışında irsâl etmedik.(107)[1347]

De ki: 'Bana ancak, ilâhınızın bir ilâh olduğu vahyediliyor. Artık siz müslüman oluyor musunuz?'(108)

[1345] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan hasen bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ/Yazılı kâğıt tomarlarının dürülmesi gibi]'** kavli hakkında demiştir ki: "Sayfanın kitâba dürülmesi gibi." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 398. sayfa]

[1346] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[الزَّبُورِ/Zebûr'da]'** Kitâb('ta). **'[مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ/Zikir'in ardından]'** Allah indindeki Ummu'l-Kitâb/Kitâbların Anası."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[أَنَّ الْأَرْضَ/Arz'a]'** kavli hakkında demiştir ki: "Cennet." **'[يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ/ona sâlih kullarımın vâris olacağını yazmıştık.]'** [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 547. ve 549. sayfalar]

[1347] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ/Ve seni âlemler için rahmet dışında irsâl etmedik.]'** Allahu (تعالى), Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'i âlemler için bir rahmet kıldığını haber veriyor. Yani onu tüm âlemler için rahmet olarak irsâl etmiştir. Kim bu rahmeti kabul eder ve bu nimete şükrederse, dünyâ ve Âhiret'te mes'ûd olur. Kim de onu reddeder ve onu inkâr ederse, dünyâ ve Âhiret'te hüsrâna uğrar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Enbiyâ Suresi, 107. âyetin tefsirinde]

Buna rağmen yüz çevirirlerse, o takdirde de ki: 'Size eşit olarak bildirdim ve size vaad edilen yakın mı yoksa uzak mı bilmiyorum.'(109)

'Muhakkak ki O, sözden cehrettiklerinizi ilmeder ve gizlediklerinizi (de) **ilmeder.'(110)**

'Ve bilmem, belki o sizin için bir fitnedir ve bir zamana kadar bir metâdır.'(111)[1348]

Dedi ki: 'Ey Rabbim! Hakk ile hükmet. Ve Rabbimiz, sizin vasfettiklerinize karşı istiâne dilenilecek Rahmân'dır.'(112)[1349]

[1348] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'**[وَاِنْ اَدْرِی لَعَلَّهُ/Ve bilmem, belki o sizin için]**' Yani: Belki de sizden azâbın tehîr edilmesi, zikri geçmeyen bir anlama gelmektedir. '**[فِتْنَةٌ/bir fitnedir]**' Bir sınamadır. '**[لَكُمْ/sizin için]**' Nasıl şeyler yaptığınızı görmek için. '**[وَمَتَاعٌ اِلٰی حِينٍ/ve bir zamana kadar bir metâdır]**' Yani: Ecelleriniz bitene kadar metâlanırsınız." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 360. sayfa]

[1349] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demektedir: "'**[قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ/Dedi ki: 'Ey Rabbim! Hakk ile hükmet.']**' Yani: Biz ve hakkı tekzîb eden kavmimiz arasında kesin hüküm ver. Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[وَرَبُّنَا الرَّحْمٰنُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰی مَا تَصِفُونَ/Ve Rabbimiz, sizin vasfettiklerinize karşı istiâne dilenilecek Rahmân'dır.]**' Yani: Dediklerine ve uydurdukları yalanlara karşı. Onlar türlü türlü tekzîb ve iftirâ atıyorlardı. Ve Allah, bu hususta size karşı istiâne/yardım dilenilecek olandır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Enbiyâ Suresi, 112. âyetin tefsirinde]

22. HAC SÛRESİ (78 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Ey insânlar! Rabbinize takvâ edin. Muhakkak ki Saat'in[1350] zelzelesi azîm bir şeydir.(1)

Onu göreceğiniz gün, her emziren emzirdiğinden geçer ve her hâmile kadın hamlini vaz' eder.[1351] Ve insanları sarhoş görürsün ve onlar sarhoş değillerdir. Ve lâkin Allah'ın azâbı şiddetlidir.(2)

Ve insânlardan kimi Allah hakkında ilimsizce mücâdele eder ve her azgın şeytâna tâbî olur.(3)

Onun üzerine yazılmıştır ki,[1352] kim ona velî olursa,[1353] o takdirde muhakkak ki (şeytân)[1354] **onu dalâlete düşürür[1355] ve onu alevli ateşin azâbına sürükler.(4)[1356]**

Ey insânlar, eğer ba'stan bir kuşku içinde iseniz, artık muhakkak ki Biz, size beyân etmek için sizi topraktan, sonra bir nutfeden, sonra bir alakadan, sonra belli ve belirsiz bir mudgadan halk ettik.[1357] Dilediğimizi rahimlerde müsemmâ bir ecele

---

[1350] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "'**[السَّاعَةِ/Saat]**' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

[1351] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا/ve her hâmile kadın hamlini vaz' eder.]**' Yani: O günün dehşetinden çocuğunu düşürür." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 363. sayfa]

[1352] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: '**[كُتِبَ عَلَيْهِ اَنَّهُ/Onun üzerine yazılmıştır ki]**' Şeytân üzerine yazılmıştır." **[**Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 2. cilt, 32. sayfa]

[1353] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[مَنْ تَوَلَّاهُ/Kim onu velî edinirse]**' (Kim) ona tâbi olursa." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 566. sayfa]

[1354] Bu açıklama İmâm Taberî (رحمه الله)'a, demiştir ki: "'**[اَنَّهُ/Ennehû]**' Muhakkak ki şeytân." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 566. sayfa]

[1355] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'**[يُضِلُّهُ/onu dalâlete düşürür]**' Yani: Kim ona velî/dost olursa, onu dalâlete düşürür." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 366. sayfa]

[1356] Bu açıklama yine İmâm Taberî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'**[يَهْدِيهِ/Yehdîhi]**' (Onu) sürükler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 567. sayfa]

[1357] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Buyurdu ki: '**[يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ/Ey insanlar, eğer bir kuşku içinde iseniz]**' Yani bir şübhe içinde (iseniz). '**[مِنَ الْبَعْثِ/ba'stan]**' O, Kıyâmet Günü iâde olunmaktır; ruhların ve cesetlerin dirilmesidir. '**[فَاِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ/artık muhakkak ki Biz, sizi topraktan halkettik]**' Yani: Sizin için topraktan yarattığı bir asıldan. O, Âdem (عليه السلام)'ın kendisinden halk edildiği asıldır. '**[ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ/sonra bir nutfeden]**' Yani: Sonra onun neslini önemsiz bir sudan müteşekkil çamurdan kılmıştır. '**[ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ/sonra bir alakadan, sonra bir mudgadan]**' Şöyle ki nutfe, kadının rahminde istikrâr kılınca, kırk gün böylece kalır. Bu nutfeye, kendisine birleşen şeyler ilâve edilir. Sonra o, Allah'ın izniyle kırmızı bir alakaya/kan pıhtısına dönüşür. Kırk gün de böylece kalır. Sonra değişim geçirir ve mudgaya/et parçasına dönüşür. Mudga: şekli ve hatları belli olmayan et parçası demektir. Sonra o şekillenmeye ve

kadar kararlaştırırız. Sonra sizi bir çocuk olarak ihrâc ederiz, sonra şiddetliliğinize ulaşmanız için.[1358] **Ve sizden kimi vefât eder ve sizden kimi ömrün en rezil çağına döndürülür, ilmin ardından bir şeyi ilmetmez olsun diye. Ve Arz'ı kupkuru görürsün, derken üzerine suyu inzâl inzâl ettiğimizde, kıpırdar ve kabarır ve her güzel çiftten** (nebatlar) **bitirir.(5)**

Bu, Allah'ın, O'nun hakk olmasından ve O'nun mevtâya hayât vermesinden ve O'nun her şey üzerine kadîr olmasındandır.(6)

Ve Saat'in[1359] **gelmesindendir. Onda kuşku yoktur. Ve Allah'ın kabirlerdekileri ba's edeceğindendir.(7)**

Ve insanlardan kimi, Allah hakkında ilimsizce ve bir hidâyet edicisi olmaksızın ve münîr bir kitâbı olmaksızın mücâdele eder.(8)

Allah'ın yolundan dalâlete düşürmek için[1360] **yanını eğip büker.**[1361] **Onun için dünyâda bir istihzâ vardır ve ona Kıyâmet Günü yangın azâbını tattıracağız.(9)**

'Bu, senin ellerinin takdîm ettikleri sebebiyle ve Allah'ın zulmedici olmamasındandır.'(10)

Ve insanlardan kimi Allah'a kıyıdan ibâdet eder.[1362]**Artık ona bir hayır isâbet ederse, onunla mutmain olur. Ve ona bir fitne isâbet ederse, vechi üzerine döner,** (o) **dünyâ ve Âhiret hüsrâna uğramıştır. İşte o mübîn hüsrândır.(11)**

Allah'ın dûnundan ona zarar veremeyene ve ona menfaat sağlayamayana duâ eder.[1363] **İşte o derin dalâlettir.(12)**

---

biçimlenmeye başlar ve ondan bir baş, eller, göğüs, karın, uyluklar, ayaklar ve sâir uzuvlar sûret bulur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hac Suresi, 5. âyetin tefsirinde]

[1358] İmam Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[ثُمَّ لِتَبْلُغُوا اَشُدَّكُمْ/sonra şiddetliliğinize ulaşmanız için]'** Yani: Kemâl ve kuvvete (ulaşmanız için). [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 367. sayfa]

[1359] 1. âyete bknz.

[1360] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ/Allah'ın yolundan dalâlete düşürmek için]'** Yani: Allah'ın dîninden insanları dalâlete düşürmek için." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 423. sayfa]

[1361] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "**'[ثَانِيَ عِطْفِهِ/yanını eğip büker]'** Yani: Kasılarak ve kibirlenerek." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 368. sayfa]

[1362] İmâm Buhârî (رحمه الله) İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى حَرْفٍ/Ve insanlardan kimi Allah'a kıyıdan ibâdet eder.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Adam Medîne'ye geliyor, eğer karısı bir erkek çocuk dünyâya getirmiş ve atı yavrulamışssa: 'Bu sâlih bir dindir.' diyordu. Ama eğer karısı doğum yapmamış ve atı yavrulamamış ise: 'Bu kötü bir dindir." diyordu." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4742.)]

[1363] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "**'[يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ/Allah'ın dûnundan ona ne zarar verebilene ve ne** (de) **menfaat sağlayana duâ eder.]'** Yani: Yüzü üzere tepetaklak olan ve küfre dönen bu

Zararı menfaatinden daha yakın olana duâ eder. Elbette ne kötü bir mevlâdır ve elbette ne kötü bir yoldaştır.(13)[1364]

Muhakkak ki Allah, o îmân edenleri ve sâlih ameller işleyenleri altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil eder. Muhakkak ki Allah, murâd ettiğini fiil eder.(14)

Kim Allah'ın ona dünyâda ve Âhiret'te asla nusret vermeyeceğini zannediyor ise, o halde semâya bir sebeb uzatsın, sonra kessin de nazar etsin, tuzağı gayzını giderecek mi?(15)[1365]

Ve işte onu beyyin âyetler olarak böyle inzâl ettik. Ve şüphesiz ki Allah irâde ettiğine hidâyet eder.(16)

Muhakkak ki o îmân edenler ve o yahûdiler ve sâbiîler ve nasârâ ve mecusîler ve o şirk koşanlar,[1366] **muhakkak ki Allah Kıyâmet Günü aralarını fasledecektir.**[1367] **Muhakkak ki Allah, her şey üzerine şâhidtir.(17)**

Semâlardakiler ve Arz'dakiler ve güneş ve ay ve yıldızlar ve dağlar ve ağaçlar ve debelenenler ve insanlardan çoğunun O'na, Allah'a secde ettiklerini görmüyor musun? Ve çoğunun üzerine azâb hakk olmuştur. Ve Allah kimi alçaltırsa, artık ona ikrâm edecek yoktur.[1368] **Muhakkak ki Allah, dilediğini fiil eder.(18)**[1369]

---

kimse, Allah'tan başkasına duâ eder. Yani: Allah'a ibâdet etmekten vazgeçer de, kendilerine ibâdet etmeyi terk etse bile ona herhangi bir zarar veremeyecek olan putlara ibâdet eder. Ayrıca o putlara ibâdet ettiğinde, bu putlar ona fayda da veremezler. Çünkü putlar, zarar vermeye de fayda vermeye de kudreti olmayan cansız nesnelerdir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 956. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1364] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'لَبِئْسَ الْمَوْلٰى/Elbette ne kötü bir mevlâdır]'** Yani: Ne kötü yardımcıdır. Şöyle de denilmiştir: 'Ne kötü mâbûdtur!' Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ/ve elbette ne kötü bir yoldaştır]'** Yani: Yoldaş, arkadaş. Araplar 'eşi' hayat yoldaşı olması hasebiyle **'الْعَشِيرُ/aşîr]'** olarak isimlendirirler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 426. sayfa]

[1365] İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ/Kim Allah'ın ona dünyâda ve Âhiret'te asla nusret vermeyeceğini zannediyor ise, o halde semâya bir sebeb uzatsın, sonra kessin de nazar etsin, tuzağı gayzını giderecek mi?]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Kim, Allah'ın Muhammed'e yardım etmeyeceğini zannediyorsa, tavana bir ip bağlasın, sonra ölünceye kadar onunla kendisini boğsun." [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (2/386); Hâkim eserin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

[1366] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِيِٕينَ وَالنَّصَارٰى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا/Muhakkak ki o îmân edenler ve o yahûdiler ve sâbiîler ve nasârâ ve mecusîler ve o şirk koşanlar]'** kavli hakkında demiştir ki: "Sâbiîler: Meleklere ibâdet eden, kıbleye namaz kılan ve Zebûr okuyan bir kavimdir. Mecûsiler: Güneşe, aya ve ateşe ibâdet ederler. Ve o şirk koşanlar ise putlara ibâdet ederler. Dinler altıdır. Beşi şeytânın ve biri Rahmân'ındır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 405.-406. sayfalar]

[1367] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ/aralarını fasledecektir]'** Aralarında hükmedecektir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 371. sayfa]

[1368] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ/ve**

Bu ikisi, Rabbleri hakkında hasımlaşan iki hasımdır.[1370] **İmdi o küfredenler, onlar için ateşten elbiseler kesilmiştir. Başlarının fevkinden kaynar su dökülür.(19)**

Onunla, batınlarındakiler ve cildleri eritilir.(20)

Ve onlar için demirden kamçılar vardır.(21)

Her ne zaman oradan gamdan hurûc etmeyi murâd ettiklerinde, oraya iâde edilirler. 'Yangın azâbını tadın!' (denilir)**.(22)**

Muhakkak ki Allah, o îmân edenleri ve sâlih ameller işleyenleri altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil eder. Orada altından bilezikler ve inci takınırlar. Ve orada elbiseleri ipektir.(23)

Ve sözün tayyibine hidâyet edilmişlerdir ve Hamîd'in Sırât'ına hidâyet edilmişlerdir.(24)[1371]

Muhakkak ki o küfredenler ve Allah'ın yolundan ve içinde yerliler ve dışarıdan gelen insanlar için o müsâvî kıldığımız Mescidi'l-Harâm'dan alıkoyarlar. Ve kim orada zulüm ile ilhâdı murâd ederse,[1372] **ona elîm bir azâbtan tattırırız.(25)**

---

insanlardan çoğu]' Yani: Müslümanlar. **'[وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ/Ve çoğu üzerine azâb hakk olmuştur.]'** Bunlar kâfirlerdir. Burada azâb onların üzerine ancak, secdeyi terk etmeleri nedeniyle hakk olmuştur. Âyetin mânâsı şöyledir: İnsanların çoğu secde etmeye karşı direnmiş ve üzerlerine azâb hakk olmuştur. **'[وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ/Ve Allah kimi alçaltırsa, artık ona ikrâm edecek yoktur.]'** Yani: Allah kimi şakî/bedbaht eylerse, artık onu saîd/mutlu kılacak yoktur. Bazıları da şöyle demiştir: Allah kimi önemsiz kılarsa, Allah kimi zelîl ederse, atık onun için bir ikrâm yoktur. Yani kimse ona ikrâm edemez." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 428. sayfa]

[1369] Secde âyetidir

[1370] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'"[هٰذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِى رَبِّهِمْ/Bu ikisi, Rabbleri hakkında hasımlaşan iki hasımdır.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Ba's/Dirilme hakkında birbirleriyle tartışan mü'min ve kâfir gibi" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 3. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 406. sayfa]

[1371] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَهُدُوا اِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ/Ve sözün tayyibine hidâyet edilmişlerdir]'** Allah (سبحانه وتعالى) zikrinde buyurur ki: 'Ve Rabbleri onları dünyada **'[لا إله إلا الله/Allah'tan başka ilâh yoktur]'**a hidâyet etmiştir.' **'[وَهُدُوا اِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ/ve Hamîd'in Sırât'ına hidâyet edilmişlerdir]'** Rabbleri onları dünyâda Hamîd Rabbin yoluna hidâyet etmiştir. Ve O'nun yolu: O'nun dînine, mahlûkâtına Şeriât kıldığı ve ona sülûk etmelerini emrettiği İslâm dînine hidâyet etmiştir. **'[الْحَمِيدِ/Hamîd]'** Anlamı: 'O, halk etmiş olduğu velîler indinde mahmûdtur/hamd edilendir.' şeklindedir. Ve o Allah'a ve Resûlu'ne îmân edenlere gelince, öyleyse Allah'ın sâlih amellerden emrettiğine itaat ederlerse, o takdirde muhakkak ki Allah onları altlarından nehirler cereyân eden Adn Cennetlerine dâhil edecektir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 594. sayfa (ihtisâr edilmiştir)]

[1372] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'ın İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ/Ve kim orada zulüm ile ilhâdı murâd ederse]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Şirki (murâd ederse)."

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ/Ve kim orada zulüm ile ilhâdı murâd ederse]'** kavli hakkında demiştir ki: "Orada kötü amel işlerse." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 409. sayfa]

Ve hani İbrâhîm'e: 'Bana bir şeyi şirk koşma ve beytimi tavâf edenler ve kıyâm edenler ve rükû edenler ve secde edenler için tathir et.' diye beytin mekânını belirlemiştik.(26)

Ve insanlar içinde Hacc'ı duyur.[1373] **Sana gelsinler yaya olarak ve tüm uzak yollardan gelen her arık binek üzerinde.(27)**

Kendi menfaatlerine şâhid olmaları ve onları rızıklandırdığı kurbanlık davarlardan üzerlerine mâlûm günlerde Allah'ın ismini zikretmeleri için. Artık onlardan yiyin ve yoksula fakîre taam edin.(28)

Sonra kirlerini kazâ etsinler ve nezîrlerini îfâ etsinler ve Beyti'l-Atîk'i tavâf etsinler.(29)[1374]

İşte böyle. Ve kim Allah'ın hürmetlerine tâzîm ederse, artık o onun için Rabbi indinde daha hayırlıdır. Ve sizin üzerinize tilâvet edilenler müstesnâ davarlar sizin için helâl kılındı. O halde putların pisliğinden ictinâb edin ve yalandan[1375] **ictinâb edin.(30)**

Allah için, O'na şirk koşmayarak hanîfler (olun)**. Ve kim Allah'a şirk koşarsa, artık sanki** (o) **semâdan düşmüş de kendisini kuşlar kapışıyor veya rüzgâr onu uzak bir mekâna sürüklüyordur.(31)**

İşte böyle. Ve kim Allah'ın şiârlarına tâzîm ederse,[1376] **artık muhakkak ki o kalblerin takvâsındandır.(32)**

Sizin için onlarda musemmâ bir ecele kadar menfaatler vardır. Sonra onların mahalli[1377] **Beyti'l-Atîk'tir.(33)**

[1373] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ/Ve insanlar içinde Hacc'ı duyur.]'** Yani: İnsanlar içerisinde, onları Hacc'a, binâ etmeni sana emrettiğimiz bu Beyt'e dâvet ederek nidâ et." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hacc Suresi, 27. âyetin tefsirinde]

[1374] İmam Taberî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) 'nın kavli: **'[ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ/Sonra kirlerini kazâ etsinler]'** Allah (سبحانه وتعالى) zikrinde buyurdu ki: 'Sonra Hacc'larının menâsikinden olanı kaza etsinler/yerine getirsinler: Saçlarını kessinler ve bıyıklarından alsınlar ve cemrelere (taş) atsınlar ve Beyt'i tavâf etsinler.' Ve kavli: **'[وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ/ve nezîrlerini îfâ etsinler]'** Buyurdu ki: 'Ve kurbanlıklardan Allah'a nezrettikleri/adadıkları deve ve benzeri diğer hayvanları îfâ etsinler.' Ve kavli: **'[وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ/ve Beyti'l-Atîk'i tavâf etsinler]'** Buyurdu ki: 'Ve Allah'ın Beytu'l-Harâm'ını tavâf etsinler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 614. sayfa]

[1375] Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[قَوْلَ الزُّورِ/kavle'z-zûr]'** kavli hakkında demiştir ki: "Yalan." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 414. sayfa]

[1376] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ/Ve kim Allah'ın şiârlarına tâzîm ederse]'** kavli hakkında demiştir ki: "Kurbanlıkları iyi büyütür, besler ve güzelleştirirse." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 415. sayfa]

Ve her ümmet için kendilerini rızıklandırdığı kurbanlık davarlardan üzerlerine Allah'ın ismini zikretmeleri için kurban kesme kıldık. İmdi ilâhınız bir ilâhtır, artık O'na teslîm olun. Ve alçak gönüllüleri tebşîr et!(34)

Onlar ki, Allah zikredildiğinde kalbleri ürperir. Ve kendilerine isâbet edene sabrederler ve namazı ikâme ederler ve onları rızıklandırdıklarımızdan infâk edenler.(35)

Ve büyük baş hayvanları (da) **sizin için Allah'ın şiârlarından kıldık. Onlarda sizin için bir hayır vardır. Öyleyse onlar** (kurban edilmek üzere) **kâim oldukları halde**[1378] **üzerlerine Allah'ın ismini zikredin. Bunun üzerine yanları üzere düştüklerinde artık onlardan yiyin ve kanaatliye ve dilenene taam edin. İşte onları sizin için böyle musahhar ettik, umulur ki siz şükredersiniz.(36)**

Onların etleri asla Allah'a nâil olmaz ve ne (de) **kanları. Ve lâkin O'na sizden takvâ nâil olur. İşte onları böyle sizin için musahhar etmiştir, sizi hidâyet ettiğinden dolayı Allah'ı tekbîr etmeniz için. Ve muhsinleri tebşîr et!(37)**

Muhakkak ki Allah, o îmân edenlerden (kâfirlerin ezâsını) **def edecektir. Muhakkak ki Allah, küfrânda bulunan tüm hâinlere muhabbet etmez.(38)**

O kıtâl edilenlere zulmedildiklerinden dolayı izin verildi. Ve muhakkak ki Allah, onlara nusret vermeye elbette kadîrdir.(39)

Onlar ki, diyârlarından hakktan gayrı ihrâc edildiler, ancak 'Rabbimiz Allah'tır.' diyorlar diye. Ve eğer Allah, insânları, onların bazısını bazısı ile defetmiş olmasaydı, elbette manastırlar ve kiliseler ve havralar ve içlerinde Allah'ın ismi çok zikredilen mescidler yerle bir edilirdi. Ve elbette Allah, O'na nusret edene nusret verir.[1379] **Muhakkak ki Allah, elbette Kaviyy'dir, Azîz'dir.(40)**

Onlar ki, eğer onları Arz'da temkîn edersek, namazı ikâme ederler ve zekâtı verirler ve mârûfu emrederler ve münkerden nehyederler. Ve işlerin âkibeti Allah'adır.(41)

Ve eğer seni tekzîb ediyorlarsa, işte onlardan önce Nûh kavmi ve Âd ve Semûd (da) **tekzîb etmişti.(42)**

[1377] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "**'[ثُمَّ مَحِلُّهَا/Sonra onların mahalli]'** Yani: Onların kesilme yeri." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 385. sayfa]

[1378] Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Ziyâeddîn el-Makdisî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[صَوَافَّ/Savâff]'** Kâim oldukları halde." [Ebu Abdillah Ziyâeddîn bin AbdilVâhid el-Makdisî, el-Ehâdîsu'l-Muhtâre, 11. cilt, 176. sayfa (163.)]

[1379] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا]/ve içlerinde Allah'ın ismi çok zikredilen mescidler]'** Yani Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in ümmetinden Müslümanların mescidleri. **'[وَلَيَنْصُرَنَّ اللَّهُ مَنْ يَنْصُرُهُ/Ve elbette Allah, O'na nusret edene nusret verir.]'** Yani: Dînine ve Nebîsine nusret edene (nusret verir)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 389. sayfa]

Ve İbrâhîm kavmi ve Lût kavmi (de)**.(43)**

Ve Medyen ashâbı. Ve Mûsâ (da) **tekzîb edildi. Bunun üzerine kâfirlere mühlet verdim, sonra onları yakaladım. Artık nasıl oldu inkârım?(44)**

Böylece nice karyeyi -ve onlar zulmetmekteyken- helâk ettik. Artık duvarları çatılarının üzerine çökmüş ve kuyuları ve sağlam köşkleri kullanılmaz olmuştur.(45)

Öyleyse Arz'da seyr etmediler mi, bu sebeble kendileri için onunla akledecek kalbleri veya onunla işitecekleri kulakları olsun? Fakat gerçek şu ki, gözler âmâ olmaz ve lâkin o sadırların içindeki kalbler âmâ olur.(46)

Ve senden azâbı acele istiyorlar. Ve Allah vaadine asla muhâlefet etmez. Ve muhakkak ki Allah indinde bir gün sizin saydığınız bin sene gibidir.(47)

Ve kendilerine -ve onlar zulmetmekteyken- mühlet verdiğim nice karye vardır. Sonra onları yakaladım. Ve dönüş Banadır.(48)

De ki: 'Ey insanlar! Ben sizin için ancak mubîn bir inzâr ediciyim.'(49)[1380]

İmdi o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler, onlar için mağfiret ve kerîm bir rızık vardır.(50)[1381]

Ve âyetlerimizde âciz bırak(maya kalkış)**ıcılar olarak**[1382] **o sa'y edenler, işte onlar Cahîm ashâbıdır.(51)**

Ve senden önce, bir temennî ettiğinde, onun temennî ettiğine şeytânın ilkâ etmediği[1383] **bir resûl irsâl etmedik ve ne** (de) **bir nebî. Fakat Allah, şeytânın ilkâ**

[1380] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قُلْ يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا اَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ/De ki: 'Ey insanlar! Ben sizin için ancak mubîn bir inzâr ediciyim.']'** Yani: Beni size Allah ancak, şiddetli bir azâbın öncesinde sizi inzâr edici/uyarıcı olarak irsâl etmiştir. Sizin hesâbınıza dâir hiçbir şey bana ait değildir. Sizin durumunuz Allah'a aittir. Eğer dilerse, size azâbı âcilen verir. Eğer dilerse onu sizden te'hîr eder. Eğer dilerse O'na tevbe edenin tevbesini kabul eder. Ve eğer dilerse, üzerine şekâveti yazdığı kimseyi dalâlete düşürür. O, dilediğini fiil eden, murâd eden ve seçendir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hac Suresi, 49. âyetin tefsirinde]

[1381] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَرِزْقٌ كَرِيمٌ/ve kerîm bir rızık]'** Kerîm rızık, ebediyen kesilmeyen rızıktır. Yine denilmiştir ki: O, Cennettir. " [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 446. sayfa]

[1382] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فِى اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ/âyetlerimizde âciz bırak**(maya kalkış)**ıcılar olarak]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah'ın âyetlerini tekzîb ederler, böylece Allah'ı âciz bırakacaklarını zannederler ve asla O'nu âciz bırakamazlar."

Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "İnsanları Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e ittibâ etmekten alıkoymaya yeltenen yelteniciler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 421. sayfa]

[1383] İmâm Buhârî (رحمه الله) İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Konuştuğunda şeytân onun sözüne ilkâ eder. Fakat Allah şeytânın ilkâ ettiğini ibtâl eder ve âyetlerini muhkem kılar." [Ebu AbdİIlah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (Hac Suresi Bölümü)]

ettiğini nesheder. Sonra Allah âyetlerini muhkem kılar. Ve Allah, Alîm'dir, Hakîm'dir.(52)

(Bu,) **şeytânın ilkâ ettiğini, o kalblerinde maraz olanlar ve kalbleri kasvetli olanlar için bir fitne kılması içindir. Ve muhakkak ki zâlimler, elbette uzak bir şikâk içindedirler.(53)**[1384]

Ve (bu,) **o ilim verilenlerin onun, Rabbinden gelen hakk olduğunu ilmetmeleri içindir. Artık ona îmân etsinler de kalbleri ona saygı duysun! Ve muhakkak ki Allah, o îmân edenleri, elbette Sırât-ı Mustakîm'e**[1385] **hidâyet eder.(54)**

Ve o küfredenler, kendilerine Saat[1386] **ansızın gelinceye veya kısır bir günün azâbı gelinceye kadar ondan kuşku içinde olmaktan zevâl bulmazlar.(55)**[1387]

O gün mülk Allah'ındır, aralarında hükmeder. Artık o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler Naîm Cennetlerindedir.(56)

Ve o küfredenler ve âyetlerimizi tekzîb edenler, artık işte onlar, onlar içindir alçaltıcı bir azâb.(57)

Ve Allah yolunda o hicret edenler, sonra katledilenler veya ölenler, elbette Allah onları güzel bir rızık ile rızıklandıracaktır. Ve muhakkak ki Allah, elbette O rızık verenlerin en hayırlısıdır.(58)

Elbette onları râzı olacakları bir yere dâhil edecektir. Ve muhakkak ki Allah, elbette Alîm'dir, Halîm'dir.(59)

İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اَلَّا اِذَا تَمَنّٰى اَلْقَى الشَّيْطَانُ فِى اُمْنِيَّتِهٖ/bir temennî ettiğinde, onun temennî ettiğine şeytânın ilkâ etmediği]'** Bunda Allah'tan Resûlu (صلوات الله وسلامه عليه)'e tesellî vardır. Yani: Bunlar seni hüzünlendirmesin. Gerçekten senden önceki resûl ve nebîlere de bunun misli isâbet etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hac Suresi, 52. âyetin tefsirinde]

[1384] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "**'[لَفِى شِقَاقٍ بَعِيدٍ/elbette uzak bir şikâk içindedirler]'** Yani: Şiddetli bir muhâlefet içerisindedirler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 395. sayfa]

[1385] İmâm Kurtubî (**رحمه الله**) der ki: "**'[الصراط/Sırât]'** Yoldur. **'[المستقيم/Mustakîm]'** (ise) **'[الصراط/Sırât]'**ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Suresi, 6. âyetin tefsîrinde]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Selef, **'[صِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** ve ehlini Ebu Bekir, Ömer ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbı olarak tefsîr etmişlerdir. Allah (سبحانه وتعالى) onlardan râzı olsun. **'[صِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** tıpkı tefsîr ettikleri gibidir. Nitekim o **'[صِّرَاطَ/Sırât]'** onların üzerinde oldukları yoldu. Aynı şekilde Nebîleri (صلى الله عليه وسلم)'in yoluydu." [Ebî AbdİllahŞemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 1. cilt, 94. sayfa]

[1386] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[السَّاعَةِ/Saat]'** Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

[1387] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allahu (تعالى), kâfirlerden haber vererek onların hâlâ bir kuşku içinde olduklarını beyân etmektedir. **'[فِى مِرْيَةٍ/kuşku içinde olmaktan]'** Yani bu Kur'ân'a karşı bir şekk ve şüphe içinde olmaktan." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hac Suresi, 55. âyetin tefsirinde]

İşte böyle. Ve kim kendisine edilen ikâbın misli ile ikâb ederse[1388] **sonra ona bâğîlik edilirse, elbette Allah ona nusret verecektir. Muhakkak ki Allah, elbette Afûvv'dur, Gafûr'dur.(60)**

Bu, Allah'ın geceyi gündüze sokmasından ve gündüzü geceye sokmasından ve Allah'ın Semî, Basîr olmasındandır.(61)

Bu, Allah'ın, O'nun Hakk olmasından ve dûnundan duâ ettiklerinin onun bâtıl olmasından ve Allah'ın, O'nun Aliyy,[1389] **Kebîr olmasındandır.(62)**

Allah'ın semâdan bir su inzâl ettiğini görmedin mi? Böylece Arz yemyeşil olmaktadır. Muhakkak ki Allah, Latîf'tir, Habîr'dir.(63)

Semâlardakiler ve Arz'dakiler O'nundur. Ve muhakkak ki Allah, elbette O, Ganîyy'dir, Hamîd'tir.(64)

Allah'ın, sizin için Arz'dakileri ve emriyle denizde cereyân eden gemileri musahhar ettiğini ve semâyı izni olmaksızın Arz'ın üzerine düşmesin diye tuttuğunu görmedin mi? Muhakkak ki Allah, insanlara elbette Rauf'tur, Rahîm'dir.(65)

Ve O, O ki, size hayât vermiştir, sonra sizi öldürecek, sonra (yine) **hayat verecektir. Muhakkak ki insân, elbette küfrânda bulunandır.(66)**[1390]

Her ümmet için bir ibâdet tarzı kıldık. Onlar onu uygularlar. O halde emirde seninle nizâlaşmasınlar.[1391] **Ve Rabbine dâvet et. Muhakkak ki sen, elbette mustakîm bir hidâyet üzeresin.(67)**

Ve eğer seninle cedelleşirlerse, o takdirde de ki: 'Allah amel ettiklerinizi en iyi ilmedendir.'(68)

[1388] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ]/Ve kim kendisine edilen ikâbın misliyle ikâb ederse]'** Kendisine zulmedilenin misli zulüm ile cezâlandırırsa." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 397. sayfa]

[1389] İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "**'[هُوَ الْعَلِيُّ/O Aliyy'dir]'** Yani: Allah, el-Aliyy'dir. Kudretiyle mahlukâtı üzerinde uluvv ve irtifâ' sâhibidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, Câmî'ul-Beyân, 3. cilt, 13. sayfa]

[1390] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَهُوَ الَّذِى اَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ/Ve O, O'ki size hayat vermiştir, sonra sizi öldürecek, sonra** (yine) **hayat verecektir.]'** Birinci hayat veriş, inşâdır/doğmadır. İkinci hayat veriş ise kabirlerden diriliştir. **'[إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ/Muhakkak ki insân, elbette küfrânda bulunandır.]'** Yani: Elbette Allah'ın nimetlerine küfrânda bulunandır/nankörlük edendir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 453. sayfa]

[1391] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِى الْأَمْرِ/O halde emirde seninle nizâlaşmasınlar.]'** Yani: Onlardan hiçbiri, ümmetin için teşrî olunan hususlarda seninle nizâlaşmasın/tartışmasın. Her asırda şerîatler olmuştur." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Suresi, 67. âyetin tefsirinde]

Allah, Kıyâmet Günü aranızda kendisinde ihtilâfta olduğunuzun hükmünü verecektir.(69)

İlmetmez misin Allah'ın semâ ve Arz'dakileri ilmettiğini? Muhakkak ki bunlar bir Kitâb'tadır. Muhakkak ki bunlar, Allah'ın üzerine kolaydır.(70)

Ve Allah'ın dûnundan, hakkında bir sultân[1392] **inzâl etmediği ve kendilerinin hakkında ilimleri olmadıklarına ibâdet ediyorlar. Ve zâlimler için bir nusret edici yoktur.(71)**

Ve üzerlerine âyetlerimiz beyyineler olarak tilâvet edildiğinde, o küfredenlerin yüzlerinde inkârlarını tanırsın. Neredeyse, üzerlerine âyetlerimizi o tilâvet edenlere saldıracaklar. De ki: 'Öyleyse size bundan daha şerrlisini bildireyim mi? Ateştir. Allah onu o küfredenler için vaad etmiştir. Ve (o) **ne kötü varış yeridir!'(72)**

Ey insanlar! Bir darb-ı mesel edildi, artık onu dinleyin! Muhakkak ki Allah'ın dûnundan o duâ ettikleriniz asla bir sineği halk edemezler, velev ki onun için ictimâ etseler. Ve eğer sinek onlardan bir şey kapsa, onu ondan kurtaramazlar. Taleb eden zayıftır ve taleb edilen (de)**.(73)**[1393]

Allah'ın kadrini hakkıyla takdîr edemediler.[1394] **Muhakkak ki Allah, elbette Kaviyy'dir, Azîz'dir.(74)**

Allah, meleklerden ve insanlardan resûller seçer. Muhakkak ki Allah, Semî'dir, Basîr'dir.(75)

Önlerindekini ve arkalarındakini ilmeder. Ve işler Allah'a rücû ettirilir.(76)

[1392] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[سُلْطَانًا/Bir sultân]'** Bir hüccet." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 399. sayfa]

[1393] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allahu (تعالى), putların hakirliğine ve onlara ibâdet edenlerin akıllarının zayıflığına dikkat çekerek buyuruyor ki: **'[يَا اَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ/Ey insanlar! Bir darb-ı mesel edildi]'** Yani: Allah'ı bilmeyen câhillerin, O'na şirk koşanların ibâdet ettiklerine dâir **'[فَاسْتَمِعُوا لَهُ/artık onu dinleyin]'** Yani: Susun ve anlayın! **'[اِنَّ الَّذِيْنَ تَدْعُوْنَ مِنْ دُوْنِ اللّٰهِ لَنْ يَّخْلُقُوْا ذُبَابًا وَّلَوِ اجْتَمَعُوْا لَهٗ/Muhakkak ki Allah'ın dûnundan o duâ ettikleriniz asla bir sineği halkedemezler, velev ki onun için ictimâ etseler.]'** Yani: ibâdet ettiğiniz tüm putlar ve denkleri, tek bir sinek yaratmaya güç yetirebilmek üzere bir araya gelseler; buna muktedir olamazlar. **'[وَاِنْ يَّسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْـًٔا لَّا يَسْتَنْقِذُوْهُ مِنْهُ/Ve eğer sinek onlardan bir şey kapsa, onu ondan kurtaramazlar.]'** Yani: onlar bir sinek bile yaratabilmektem âcizdirler. Hatta daha da acısı, onlar bir sineğe karşı koymaktan ve eğer onlardan bir şey kapıp götürürse bu sineğe karşı bir şey yapabilmekten dahî âcizdirler. Sinek, üzerlerinde bulunan hoş bir şeyi kapıp götürse, onlar da o şeyi kurtarmaya çalışsalar, buna güç yetiremezler. Sinek, Allah'ın mahlûkâtının en zayıf ve en âcizlerindendir. Bunun için: **'[ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوْبُ/Taleb eden zayıftır ve taleb edilen** (de)**.]'** buyurmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hac Suresi, 73. âyetin tefsirinde]

[1394] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: " **'[مَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ/Allah'ın kadrini hakkıyla takdîr edemediler.]'** Bir sinekten bile kendilerini koruyamayan şeyleri Allah'a şirk koşarlarsa, onlarda insaf aranmaz demektir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 400. sayfa]

Ey o îmân edenler, rükû edin ve secde edin ve Rabbinize ibâdet edin ve hayır fiil edin, umulur ki siz felâh bulursunuz.(77)[1395]

Ve Allah uğruna hakk cihâd ile mücâhede edin. O, sizi seçmiştir ve Dîn'de sizin için bir güçlük kılmamıştır. Babanız İbrâhim'in milleti. O, sizi bundan önce ve bunda Müslümanlar olarak isimlendirmiştir, Resûl'un üzerinize şâhid olması ve insanlar üzerine şâhidler olmanız için.[1396] **Artık namazı ikâme edin ve zekâtı verin ve Allah'a îtisâm edin.**[1397] **O, sizin Mevlâ'nızdır. İşte ne güzel Mevlâ ve ne güzel Nasîr.(78)**

[1395] Bu âyetin secde âyeti olup olmadığı husûsunda ihtilâf vardır. En doğrusunu Allah ilmeder. [Hazırlayan]

[1396] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir: "**'[هُوَ سَمَّيكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِنْ قَبْلُ/O, sizi bundan önce Müslümanlar olarak isimlendirmiştir]'** Allah sizi Müslümanlar olarak isimlendirmiştir."

İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيدًا عَلَيْكُمْ/Resûl'un sizin üzerinize şâhid olması için]'** ki o Resûl, size tebliğ etmiştir. **'[وَتَكُونُوا/ve olmanız]'** Sizin (olmanız). **'[شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ/insanlar üzerine şâhidler]'** resûllerin onlara tebliğde bulunduğuna dâir" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 425. sayfa]

[1397] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ/ve Allah'a îtisâm edin]'** Denilmiştir ki: Allah'a îtisam etmek, o Kitâb ve Sünnet'e temessük etmektir/sarılmaktır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 404. sayfa]

İmâm Şevkânî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "**'[وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ/ve Allah'a îtisâm edin]'** Allah'ın Dîn'ine temessük edin/tutunun." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 976. sayfa (tek cilt olarak basım)]

23. MU'MİNÛN SÛRESİ (118 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Mü'minler felâh bulmuştur.(1)

Onlar ki, onlardır namazlarında hûşû içinde olanlar.(2)

Ve onlar ki, onlardır lağviyyâttan[1398] îrâz edenler.(3)

Ve onlar ki, onlardır zekât için fâil olanlar.(4)

Ve onlar ki, onlardır ferclerini muhâfaza edenler.(5)[1399]

Zevcelerine veya sağ ellerinin mâlik oldukları üzere hâric. O takdirde muhakkak ki onlar, levmedilmiş değillerdir.(6)[1400]

Fakat kim bunun ötesini isterse, o zaman işte onlar, onlardır haddi aşanlar.(7)[1401]

Ve onlar ki, onlardır emânetlerine ve ahidlerine riâyet edenler.(8)[1402]

Ve onlar ki, onlardır namazları üzerine muhâfızlık edenler.(9)[1403]

İşte onlar, onlardır vârisler.(10)

Onlar ki, Firdevs'e vâris olurlar. Onlar orada muhalledlerdir.(11)

Ve andolsun ki, insânı süzme bir çamurdan halk ettik.(12)

Sonra onu sağlam bir karargâhta bir nutfe[1404] kıldık.(13)

[1398] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'ın İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اللَّغْوِ/Lağviyyâttan]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bâtıl(dan)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 18. cilt, 440. sayfa]

[1399] Meâric Suresi'nin 29. âyetiyle aynıdır

[1400] Meâric Suresi'nin 30. âyetiyle aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[غَيْرُ مَلُومِينَ/Levmedilmiş değillerdir]'** Kınanmış değillerdir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 463. sayfa]

[1401] Meâric Suresi'nin 31. âyetiyle aynıdır

[1402] Meâric Suresi'nin 32. âyetiyle aynıdır

[1403] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mesrûk (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ/ Ve onlar ki, onlar namazları üzerine muhâfızlık ederler.]'** kavli hakkında demiştir ki: "(Namazların) vakitlerine." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 426. sayfa]

[1404] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[نُطْفَةٍ/Nutfe]'** Bu, menîdir. Az olduğundan dolayı: **'[نُطْفَةٍ/Nutfe]'** olarak isimlendirilmiştir. Çünkü: **'[نُطْفَةٍ/Nutfe]'** 'Az su' anlamına gelmektedir. Bazen: 'Çok su' anlamında da kullanılmaktadır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

Sonra nutfeyi bir alaka halk ettik. Derken alakayı bir mudga[1405] halk ettik. Derken mudgaya kemikler halk ettik. Derken kemiklere bir et giydirdik. Sonra onu başka bir hilkat olarak inşâ ettik. İşte halk edenlerin en güzeli Allah tebârekedir.(14)

Sonra muhakkak ki siz, bunun arkasından elbette öleceksiniz.(15)

Sonra muhakkak ki siz, Kıyâmet Günü ba's edileceksiniz.(16)

Ve andolsun ki, fevkinizde yedi yol halk ettik. Ve halk ettiklerimizden gâfiller olmadık.(17)

Ve semâdan bir kader ile bir su inzâl ettik de onu Arz'da iskân ettik. Ve muhakkak ki Biz, onu gidermek üzerine (de) **elbette kâdirler**(iz)**.(18)**

Böylece sizin için onunla hurmalıklardan ve üzümlüklerden bahçeler inşâ ettik. İçlerinde sizin için çok meyveler vardır ve onlardan yersiniz.(19)

Ve bir ağaç, Sîna dağından hurûc eder, yağ ile biter ve yiyenler için bir katıktır.(20)

Ve muhakkak ki sizin için davarlarda elbette bir ibret vardır. Batınlarındakinden size içiririz ve onlarda sizin için çok menfaatler vardır. Ve onlardan yersiniz.(21)

Ve onların üzerinde ve gemiler üzerinde taşınırsınız.(22)

Ve andolsun ki, Nûh'u kavmine irsâl ettik de dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan gayrı bir ilâh yoktur. Daha takvâ etmiyor musunuz?'(23)

Bunun üzerine kavminden o küfreden ileri gelenler dediler ki: 'Bu, sizin misliniz bir beşerden başkası değildir. Sizin üzerinize efdâl olmayı murâd ediyor. Ve eğer Allah dileseydi, elbette melekler inzâl ederdi. Evvelki babalarımızda bunu işitmedik.'(24)

'O, kendisinde cinnet bulunan bir adamdan başkası değildir. Öyleyse bir zamana kadar onu gözetleyin.'(25)

(Nûh) **dedi ki: 'Rabbim, beni tekzîb etmeleri sebebiyle bana nusret ver.'(26)**[1406]

Bunun üzerine ona: 'Gözlerimiz[1407] ve vahyimiz ile gemiyi yap. Böylece emrimiz gelip ve tennûr feverân edince, o zaman her çiftten ikişer ve ehlinden içine koy, onlardan

---

[1405] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: ""'**[عَلَقَةٍ/alaka]**' 'Donmuş kan', 'pıhtılaşmış kan' demektir. '**[مُضْغَةٍ/mudga]**' 'Bir çiğnemlik et' demektir.." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Suresi, 5. âyetin tefsirinde]

[1406] 39. âyet ile aynıdır

[1407] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "İmâm İbni Fûrek, 'Müteşâbihu'l-Hadîs/Müşkilu'l-Hadis ve Beyânuhu' isimli eserde, şöyle demiştir: 'Arkadaşlarımız, Allah (عز وجل) için 'ayn/göz' sıfatının isbât edilmesi husûsunda ihtilâf etmişlerdir. Onlardan kimisi: 'Ayn ile murâd olunan göz/basar ve görmedir/rüyettir' demiştir, kimisi de: 'Bu hususta kavletmenin yolu, yed/el ve vech/yüz gibi hususlarda kavletmenin yolu gibidir.' demiştir.

aleyhlerinde söz geçmiş olanlar müstesnâ. Ve o zulmedenler hakkında Bana bir hitâbta bulunma. Muhakkak ki onlar, gark olunacaklardır.' diye vahyettik.(27)

'İmdi sen ve beraberindekiler, geminin üzerine istivâ ettiğinde,[1408] **o zaman: 'Hamd Allah içindir. O ki, bizi zâlimler kavminden necât buyurmuştur.' de.'(28)**

Ve de ki: 'Rabbim! Beni mübârek bir menzile inzâl et.[1409] **Ve Sen, inzâl edenlerin en hayırlısısın.'(29)**

Muhakkak ki bunda, elbette âyetler vardır. Ve hakîkaten (Biz)**, elbette mübtelâ edici olanlarız.(30)**[1410]

Sonra onların ardından başka bir kuşak inşâ ettik.(31)[1411]

Derken onların içine: 'Allah'a ibâdet edin. Sizin için O'ndan gayrı bir ilâh yoktur. Daha takvâ etmiyor musunuz?' (desin) **diye onlardan bir resûl irsâl ettik.(32)**

Ve onun kavminden o küfreden ve Âhiret'e mülâki olmayı tekzîb eden ileri gelenler ve dünyâ hayâtında kendilerine refâh verdiğimiz ileri gelenler dediler ki: 'Bu sizin misliniz bir beşerden başkası değildir, ondan yediğinizden yiyiyor ve içtiğinizden içiyor.(33)

'Ve eğer misliniz bir beşere itaat ederseniz, muhakkak ki siz, o vakit elbette hüsrâna uğrarsınız.'(34)

'Size, öldüğünüz ve toprak ve kemik olduğunuzda, ihrâc edileceğinizi mi vaad ediyor?'(35)[1412]

Selefin mezhebi şudur: (Allah'a ait) sıfatlar, teşbihten/benzetmeden ve temsîlden/örneklendirmeden ve tekyîften/keyfiyetlendirmeden münezzehtir. Aynı şekilde sıfatların isbâtı da, hem bu sayılanlardan (yani teşbih-temsîl-tekyîften) ve hem de tahrif ve te'vîlden münezzehtir." [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 12. Cüz, 4397. sayfa]

[1408] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ/İmdi sen ve beraberindekiler, geminin üzerine istivâ ettiğinde]'** Yani: İstikrarlı bir biçimde çıkıp oturduğunda. Burada: **'[الاستواء/istivâ]'**, 'yükselme, çıkma' anlamında (da) olabilir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 472. sayfa]

[1409] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: **"'[وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا/Ve de ki: 'Rabbim! Beni mübârek bir menzile inzâl et.']'** Bunu, gemiden indiği zaman Nûh'a buyurmuştur." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 199. sayfa]

[1410] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) yine şöyle demiştir: **"'[وَإِنْ كُنَّا لَمُبْتَلِينَ/Ve hakîkaten** (Biz)**, elbette mübtelâ edici olanlarız.]'** Yani: Resûllerin, Allah'a ibâdete dâir onunla irsâl olunduğu şeyi. '[الابتلاء/İbtilâ]' sözcüğünün mânâsı: 'sınama' şeklindedir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 199. sayfa]

[1411] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[ثُمَّ أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ/Sonra onların ardından başka bir kuşak inşâ ettik.]'** Yani: Başka bir kavim (inşâ ettik). " [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 473. sayfa]

[1412] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[أَيَعِدُكُمْ أَنَّكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا وَعِظَامًا أَنَّكُمْ مُخْرَجُونَ/'Size, öldüğünüz ve toprak ve kemik olduğunuzda, ihrâc edileceğinizi mi**

'Heyhât, heyhât, size vaad edilene!'(36)

'O, bizim dünyâ hayâtımızdan başkası değildir. Ölürüz ve hayâtta oluruz. Ve biz ba's edilecekler değiliz.'(37)

'O, Allah'ın üzerine yalan iftirâ eden bir adamdan başkası değildir. Ve biz ona îmân edenler değiliz.'(38)

(Resûl) **dedi ki: 'Rabbim, beni tekzîb etmeleri sebebiyle bana nusret ver.'(39)**[1413]

(Allah) **buyurdu ki:** '(Bir)**azdan, elbette nedâmet duyanlar olacaklar.'(40)**

Derken onları sayha hakk ile alıverdi de onları bir sel süprüntüsü kıldık. Artık zâlimler kavmi için uzaklık olsun.(41)[1414]

Sonra onların ardından başka kuşaklar inşâ ettik.(42)[1415]

Bir ümmet, ecelini geçemez ve tehîr edemez.(43)[1416]

Sonra resûllerimizi ardı ardına irsâl ettik. Her ne zaman bir ümmete resûlu geldikçe, onu tekzîb ettiler de onların bazısını bazısına tâbi ettik[1417] **ve onları ehadîs**[1418] **kıldık. Artık îmân etmeyen bir kavim için uzaklık olsun.(44)**[1419]

Sonra Mûsâ ve kardeşi Hârûn'u âyetlerimiz ve mübîn bir sultân ile irsâl ettik.(45)[1420]

---

vaad ediyor?']' Mânâ: Size, ölüp gittikten ve kabre gömüldükten sonra kabirlerinizden hurûc edeceğinizi mi/çıkacağınızı mı vaad ediyor?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 474. sayfa]

[1413] 26. âyet ile aynıdır

[1414] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'**[فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ/Artık zâlimler kavmi için uzaklık olsun.]**' Yani onlar için helak olma vardır. Ve şöyle (de) denilmiştir: Onlar için Allah'ın rahmetinden uzak olma vardır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mü'minûn Suresi'nin 41. âyetinin tefsirinde]

[1415] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **' [ثُمَّ اَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا /Sonra onların ardından başka kuşaklar inşâ ettik.]'** Yani: Başka kavimler (inşâ ettik)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 476. sayfa]

[1416] Hicr Suresi'nin 5. âyeti ile aynıdır

[1417] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'**[كُلَّمَا جَاءَ اُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَاَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا/Her ne zaman bir ümmete resûlu geldikçe, onu tekzîb ettiler de onların bazısını bazısına tâbi ettik]**' Yani: Kendisiyle onları helâk ettiğimiz azâbı, bir ümmetten diğerine devam ettirdik." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 201. sayfa]

[1418] İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**[وَجَعَلْنَاهُمْ اَحَادِيثَ/ve onları ehadîs kıldık]** ifadesinde geçen **'[اَحَادِيثَ/ehâdîs]'** kelimesi, 'uhdûse' kelimesinin çoğuludur. Ve 'uhdûse' kelimesi, bir şey hakkında tahdis edilenler/anlatılanlar anlamına gelmektedir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mü'minûn Suresi'nin 44. âyetinin tefsirinde]

[1419] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'**[فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ/Artık îmân etmeyen bir kavim için uzaklık olsun.]**' Ne şakîdir onlar! Yazıklar olsun onlara! Onların alışverişi ne kötüdür!" [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 645. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

Firavun ve onun ileri gelenlerine. Fakat kibirlendiler ve âlî bir kavim oldular.(46)[1421]

Bunun üzerine dediler ki: 'Bizim mislimiz iki beşere mi îmân edeceğiz? Ve onların kavmi bize âbidlerdir.'(47)[1422]

Böylece ikisini tekzîb ettiler de helâk edilenlerden oldular.(48)

Ve andolsun ki, Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik. Umulur ki onlar hidâyet bulurlar.(49)

Ve Meryem'in oğlunu ve annesini bir âyet kıldık. Ve ikisini, oturmaya elverişli ve akarsulu bir tepeye yerleştirdik.(50)[1423]

Ey resûller! Tayyibâttan yiyin[1424] **ve sâlih amel işleyin. Muhakkak ki Ben, amel ettiklerinize Alîm'im.(51)**

Ve muhakkak ki bu ümmetiniz, bir ümmettir.[1425] **Ve Ben, Rabbinizim. Bu itibarla Bana takvâ edin.(52)**

Derken işlerini aralarında zubura[1426] **ayırdılar. Her hizib yanındaki ile ferahlanmaktadır.(53)**

[1420] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[ثُمَّ اَرْسَلْنَا مُوسٰى وَاَخَاهُ هٰرُونَ بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ/Sonra Mûsâ ve kardeşi Hârûn'u âyetlerimiz ve mübîn bir sultân ile irsâl ettik.]'** Yani: Beyyin/apaçık bir hüccet ile ki bunlar dokuz âyettir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 476. sayfa]

[1421] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهٖ فَاسْتَكْبَرُوا/Firavun ve onun ileri gelenlerine. Bunun üzerine kibirlendiler]'** Büyüklendiler ve îmân etmekten geri durdular. **'[وَكَانُوا قَوْمًا عَالِينَ/ve âlî bir kavim oldular]'** Zulüm ile başkalarını ezen kibirli bir kavim oldular." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 419. sayfa]

[1422] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[فَقَالُوا/Bunun üzerine dediler ki]'** Yani: Firavun ve kavmi (dediler ki): **'[اَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا/Bizim mislimiz iki beşere mi îmân edeceğiz?]'** Yani: Mûsâ ve Hârûn'a. **'[وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ/Ve onların kavmi bize âbidlerdir.']'** Bize itaat edicilerdir, zelîl bir sûrette bize boyun eğicilerdir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 419. sayfa]

[1423] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اِلٰى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ/Ve ikisini, oturmaya elverişli ve akarsulu bir tepeye yerleştirdik.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Meyveli ve sulak bir tepeye ki orası Beytu'l-Makdistir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 432. sayfa]

[1424] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[يَا اَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ/Ey resûller! Tayyibâttan yiyin]'** Yani: Helâl rızıktan yiyin!" [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 202. sayfa]

[1425] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَاِنَّ هٰذِهٖ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً/Ve muhakkak ki bu ümmetiniz, bir ümmettir.]'** Yani: Ey nebîler topluluğu, dîniniz birdir ve milletiniz birdir. Ve bu, şerîki olmayan tek Allah'a ibâdete dâvet etmektir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mu'minûn Suresi, 52. âyetin tefsirinde]

[1426] Şeyhulİslâm İbn Teymiyye (رحمه الله) şöyle der: "Âyette geçen **'[زُبُرًا/zubur]'** sözcüğü, 'kitâblar' anlamındadır. Yani her bir kavim, Allah'ın Kitâbı'nın gayrında bid'at edilmiş bir kitâba ittibâ ettiler ve böylece fırkalaşanlardan ve ihtilâf edenlerden oldular. Çünkü fırkalaşan ve ihtilâf edenler, mahzâ haniflik üzere değildirler. Mahzâ haniflik, mahzâ İslâm'dır." [Ebu'l-Abbâs Ahmed ibn Abdu'l-Halîm ibn Teymiyye, Minhâcu's-Sunne en-Nebeviyye, 5. cilt, 263.-265. sayfalar]

Artık sen onları bir zamana kadar şaşkınlıkları içinde bırak!(54)

Hesâb ediyorlar mı ki, kendilerine imdâd ettiğimiz mal ve evlâd ile;(55)

Onlar için hayratta koşuyoruz? Bilakis, şuurunda değillerdir.(56)

Doğrusu onlar ki, onlardır Rabblerinin haşyetinden titreyenler.(57)

Ve onlar ki, onlardır Rabblerinin âyetlerine îmân edenler.(58)

Ve onlar ki, onlardır Rabblerine şirk koşmayanlar.(59)

Ve onlar ki, vereceklerini verirler. Ve Rabblerine rücû edeceklerinden kalbleri ürperir.(60)[1427]

İşte onlar hayratta koşarlar. Ve onlar onun için öne geçerler.(61)

Ve bir nefsi gücünün yettiğinden başkasıyla mükellef kılmayız. Ve ledûnnumuzda hakk ile nutuk eden bir Kitâb vardır.[1428] **Ve onlar zulme uğratılmazlar.(62)**

Bilakis, kalbleri bundan bir dalgınlık içindedir. Ve onlar için bunun dûnundan ameller vardır. Onlar ona âmildirler.(63)[1429]

Nihâyet refah içinde olanlarını azâb ile aldığımızda, o zaman onlar yalvararak yardım isterler.(64)

Bugün yalvararak yardım istemeyin! Muhakkak ki siz, Bizden nusret göremeyeceksiniz.(65)

Âyetlerim sizin üzerinize tilâvet ediliyordu da siz topuklarınız üzere dönüyordunuz.(66)

Ona kibirleniyordunuz, geceleyin toplanarak saçmalıyordunuz.(67)[1430]

[1427] AbdUllah ibn Mübârek (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **'[وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا اٰتَوْا/Ve onlar ki, vereceklerini verirler]'** Kendilerine verilenlerden verirler. **'[وَجِلَةٌ اَنَّهُمْ اِلٰى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ/Ve Rabblerine rücû edeceklerinden kalbleri ürperir.]'** Onlar güzel amellerini, bu amellerin kendilerini Rabbleri'nin azâbından kurtaramayabileceği haşyeti/korkusu taşıyarak işlerler." [Ebu AbdurRahmân AbdUllah ibn Mübârek, Kitâbu'z-Zühd ve'r-Rekâik (15.)]

[1428] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ/Ve ledûnnumuzda hakk ile nutuk eden bir Kitâb vardır.]'** Yani: İndimizde hakk ile nutuk eden bir Kitâb vardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 481. sayfa]

[1429] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[بَلْ قُلُوبُهُمْ فِى غَمْرَةٍ/Bilakis, kalbleri bundan bir dalgınlık içindedir.]**' Yani: Bir gaflet ve cehâlet içindedir. **'[مِنْ هٰذَا/bundan]'** Yani: Kur'ân'dan. **'[وَلَهُمْ اَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ/Ve onlar için bunun dûnundan ameller vardır.]'** Yani kâfirlerin, bunun dûnundan -yani mü'minlerin amellerinin dûnundan- aleyhlerine hükmolunmuş, mâsiyet ve hatâlardan müteşekkil pis amelleri vardır.**'[هُمْ لَهَا عَامِلُونَ/Onlar ona âmildirler.]'** Onlar kaçınılmaz olarak bu amelleri işleyecek ve bu sûretle ateşe gireceklerdir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 422. sayfa]

Artık kavli tedebbür etmezler mi? Yoksa onlara evvelki babalarına gelmeyen mi gelmiştir?(68)[1431]

Yoksa Resûllerini tanımadılar mı, şimdi onlar onu inkâr ediyorlar?(69)

Yoksa: 'Onda cinnet vardır.' mı diyorlar? Bilakis, onlara hakk ile gelmiştir ve onların ekserîsi hakkı kerîh görürler.(70)

Ve eğer hakk hevâlarına tâbi olsaydı, elbette semâlar ve Arz ve onların içindekiler fesâda uğrardı. Bilakis, onlara zikirlerini getirdik.[1432] **Fakat onlar zikirlerinden îrâz ediyorlar.(71)**

Yoksa onlardan bir harâc[1433] **mı istiyorsun? İşte Rabbinin harâcı daha hayırlıdır. Ve O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.(72)**

Ve muhakkak ki sen, elbette onları Sırât-ı Mustakîm'e[1434] **dâvet ediyorsun.(73)**

Ve muhakkak ki o Âhiret'e îmân etmeyenler, elbette Sırât'tan sapanlardır.(74)[1435]

Ve eğer onlara rahmet etsek ve kendilerindeki zararı gidersek, elbette tuğyânları içinde bocalayıp durup kalırlardı.(75)

Ve andolsun ki, onları azâb ile yakaladık da Rabblerine boyun eğmediler ve yalvarmadılar.(76)

Nihâyet onların üzerine şiddetli azâb sahibi bir kapı açtığımızda, o zaman onlar onun içinde ümitsizliğe kapıldılar.(77)

[1430] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[سَامِرًا/geceleyin toplanarak]'** Geceleyin meclis oluşturarak. Bu Kur'ân hakkında **'[تَهْجُرُونَ/saçmalıyordunuz]'** kötü söz ile" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 435. sayfa]

[1431] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ/Artık kavli tedebbür etmezler mi?]'** Yani: Kendilerine gelen kavli ki o, Kur'ân'dır. **'[أَمْ جَاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ آبَاءَهُمُ الْأَوَّلِينَ/Yoksa onlara evvelki babalarına gelmeyen mi gelmiştir?]'** Yani: Onlara, kendilerinden öncekilere gelmeyen bir şeyin geldiğini mi zannediyorlar? Mânâsı: Muhakkak ki Biz onlara, evvelkilere gönderdiğimiz gibi bir Resûl gönderdik." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 483. sayfa]

[1432] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[بَلْ أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ/Bilakis, onlara zikirlerini getirdik.]'** Kur'ân'ı (getirdik)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 435. sayfa]

[1433] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[خَرْجًا/Harâc]'** Ücret." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 435. sayfa]

[1434] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ/Sırât-ı Mustakîm'e]'** Yani: Hakk Dîn'e." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 484. sayfa]

[1435] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ/Ve muhakkak ki o Âhiret'e îmân etmeyenler, elbette Sırât'tan sapanlardır.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Hakktan ayrılanlardır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 435. sayfa]

Ve O, O ki, sizin için kulaklar ve gözler ve gönüller inşâ edendir. Ne az şükrediyorsunuz!(78)

Ve O, O ki, Arz'da sizi yaratıp yayandır. Ve O'na haşr edileceksiniz.(79)

Ve O, O ki, hayât veren ve öldürendir. Ve gece ve gündüzün ihtilâfı O'nundur.[1436] **Daha akletmiyor musunuz?(80)**

Bilakis, evvelkilerin söylediklerinin mislini söylediler.(81)

Dediler ki: 'Öldüğümüz ve toprak ve kemik olduğumuzda mı, muhakkak ki biz hakîkaten ba's mı edileceğiz?'(82)[1437]

'Andolsun ki, bize ve babalarımıza bu önceden vaad edilmişti. Bu, evvelkilerin masallarından başkası değildir.'(83)[1438]

De ki: 'Arz ve içindekiler kimindir, eğer siz ilmediyor iseniz?'(84)

Diyeceklerdir ki: 'Allah'ındır.' De ki: 'Daha tezekkür etmiyor musunuz?'(85)

De ki: 'Kim yedi semânın Rabbi ve azîm Arş'ın Rabbi?'(86)

Diyeceklerdir ki: '(Bunlar da) **Allah'ındır.' De ki: 'Daha takvâ etmiyor musunuz?'(87)**

De ki: 'Her şeyin melekûtu kimin elinde,[1439] **-ve O korur ve Kendisi korunm**(aya ihtiyâcı olma)**z- eğer siz ilmediyor iseniz?(88)**

[1436] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَلَهُ اخْتِلَافُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ/Ve gece ve gündüzün ihtilâfı O'nundur.]'** Yani: Gece ve gündüzün musahhar edilmesi, O (جل وعلا)'nın emrindendir. Gece ve gündüz, birbirlerini iştiyakla talep eder, takip eder, birbirlerinden çözülmezler ve ikisinin arasına başka bir zaman dilimi girmez." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mu'minûn Suresi, 80. âyetin tefsirinde]

[1437] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "**'[ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ/muhakkak ki biz hakîkaten ba's mı edileceğiz?']'** Yani: Haşr (mı edileceğiz?)" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 486. sayfa]

[1438] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اِنْ هٰذَا اِلَّا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ/Bu, evvelkilerin masallarından başkası değildir.']'** Yani: Evvelkilerin yalanlarından (başkası değildir). Şöyle de denilmiştir: Evvelkilerin masal ve uydurma kıssalarından (başkası değildir). Yine şöyle de denilmiştir: Evvelkilerin kitâblarında yazdıkları, hakîkati olmayan şeylerden (başkası değildir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 486.-487. sayfalar]

[1439] "Bir tefsir derşinde **'[يَدُ اللهِ فَوْقَ اَيْدِيهِمْ/Allah'ın eli onların ellerinin fevkindedir.]'** [Fetih Sûresi, 10. âyet] âyetindeki: **'[يَدُ اللهِ/Allah'ın eli]'** sıfatı hakkında: 'Allah'ın minneti onların üzerinedir, Allah'ın kuvveti onlarladır.' denmesi üzerine bir genç: 'Bu (şekildeki) tefsir, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'ın akîdesinden değildir.' diyerek buna karşı çıkar ve dersi yapan hoca tarafından aşırı bir tepkiye mâruz kalır. Değerli âlim AbdulAziz bin AbdUllah bin Bâz (رحمه الله) olay üzerine: **'[يَدُ اللهِ/Allah'ın eli]'** hakkında ilgili makâma şöyle yazmıştır:

Cevâb: 'Sana, Allah (تبارك وتعالى)'nın **'[يد/el]'** sıfatı ve azîz kitâbında kendi nefsini vasfettiği veyahut Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in mutahhar Sünnet'inde O'nu vasfettiği diğer sıfatlarının isbâtında neye îtikad ettiğimizi ifâde edeceğim. Onların (sıfatların) isbâtı hakiki bir isbât ile, Allah (سبحانه وتعالى)'nın

Diyeceklerdir ki: 'Allah'ındır.' De ki: 'Öyleyse nasıl sihirleniyorsunuz?'(89)[1440]

Bilakis, onlara hakkı getirdik. Ve muhakkak ki onlar, elbette yalancılardır.(90)

Allah bir evlâd ittihaz etmemiştir. Ve O'nunla beraber olan bir ilâh yoktur. O zaman elbette her ilâh halk ettiği ile giderdi ve elbette onların bazısı bazısı üzerine üstün gelirdi.[1441] **Allah, vasıflandırmalarından subhândır.(91)**[1442]

Gaybı ve müşâhede edileni ilmedendir ve şirk koştuklarından teâlâdır.(92)[1443]

De ki: 'Rabbim, eğer onlara vaad edileni bana göstereceksen;'(93)

'Rabbim! O halde beni zâlimler kavmi içinde kılma!'(94)

Ve muhakkak ki Biz, onlara vaad ettiğimizi sana göstermeye elbette kâdiriz.(95)

Sen kötülüğü -o ki, o en güzel olan ile- def et. Biz, onların vasfettiklerini daha iyi ilmederiz.(96)

Ve de ki: 'Rabbim! Sana istiâze ederim şeytânların kışkırtmalarından.'(97)[1444]

'Ve Sana istiâze ederim Rabbim, yanımda hazır olmalarından (da)**.'(98)**

---

celâline lâyık bir şekilde olmak üzere, tahrîf, tâtil, tekyîf ve temsîl olmaksızın Allah'a aittir. Ve Allah'ın misli gibi hiçbir şeyin olmadığına îmân ederiz. O Semî'dir, Basîr'dir. [Bknz.: Şûrâ Sûresi, 11. Ayet]
O'ndan kendi nefsini vasfettiği hiçbir şeyi nefyetmeyiz. Kelimin mevzîsini tahrîf etmez, sıfatlarını mahlukâtının sıfatlarıyla tekyîf ve temsîle gitmeyiz. Çünkü O (سبحانه وتعالى) çok yücedir, O'nun eşi ve dengi yoktur. O (سبحانه وتعالى) mahlûkâtıyla kıyâs edilmez. Ve bu, sahâbe ve tâbiînden olan ümmetin Selef'inin, üç fazîletli asırda onların menhecini seyredenlerin ve bugünümüze kadar onların yoluna sülûk edenlerin mezhebidir.
İbn Teymiyye (رحمه الله) şöyle demiştir: 'Birçok kimse Selef'in icmâsının şöyle olduğunu anlatmıştır: Bârî (جل وعلا)'nın sıfatları keyfiyyet ve teşbîhin nefyiyle birlikte zâhirleri üzerine cereyân eder. Böylece deriz ki: Muhakkak Allah (سبحانه وتعالى)'nın eli ve sem'i (herşeyi işitmesi) vardır. Ama 'elin mânâsı kudret, sem'în mânâsı ilimdir' demeyiz.'" [Mecmûu'l-Fetâvâ, 6. Cild, 351.sayfa] [Bu cevâb, üstadın bürosu tarafından 17/09/1408 hicrî tarihinde 2/2823 no'su ile yayınlanmıştır.]

[1440] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ/Diyeceklerdir ki: 'Allah'ındır.' De ki: 'Öyleyse nasıl sihirleniyorsunuz?']'** Yani: Nasıl aldanıyor, O'nun tevhîdinden ve taatinden nasıl ayrılıyorsunuz? Ve mânâsı: Hakk size nasıl bâtıl olarak görünüyor?" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 5. cilt, 427. sayfa]

[1441] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**[وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ/ve elbette bazıları bazısı üzerine üstün gelirdi.]** Yani gâlib gelirdi. Ve melikler arasında âdet olduğu üzere, kuvvetli olan, zayıf olana meydan okurdu. Mağlub olan zayıf da, ilâhlığı hak etmezdi." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mu'minûn Suresi, 91. âyetin tefsirinde]

[1442] münezzehtir, uzaktır

[1443] mütealîdir, yücedir

[1444] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ/Ve de ki: 'Rabbim, şeytânların kışkırtmalarından Sana istiâze ederim.']'** Allah ona, şeytânlardan istiâze etmesini/sığınmasını emir buyurdu. Çünkü istiâze etmeksizin şeytânlara karşı alınan tedbirler fayda vermeyecektir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mu'minûn Suresi, 97. âyetin tefsirinde]

Nihâyet onlardan birine ölüm gelince, der ki: 'Rabbim! Beni rücû ettirin.'(99)

'Umulur ki terk ettiğim (yer)**de sâlih amel işlerim.' Hayır, muhakkak ki o, onun söylediği bir kelimedir. Ve onların önlerinde ba's edilecekleri güne kadar bir berzah vardır.(100)**

O vakit Sûr'a nefhedildiğinde, artık aralarında nesebler o gün yoktur ve suâlleşemezler.(101)

Böylece kimin mîzânları ağır gelirse, o takdirde işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(102)

Ve kimin mîzânları hafif gelirse, o takdirde işte onlar, nefislerini o hüsrâna uğratanlardır, Cehennem'de muhalledlerdir.(103)

Ateş vecihlerini yalar ve onlar orada sırıtır kalırlar.(104)

Âyetlerim sizin üzerinize tilâvet edilir olmadı mı? O vakit siz onları tekzîb ediyordunuz.(105)

Derler ki: 'Rabbimiz, üzerimize şekâvetimiz gâlib geldi[1445] **ve dalâlette bir kavim olduk.'(106)**

'Rabbimiz, bizi oradan ihrâc et! Artık dönersek, o halde muhakkak ki biz zâlimleriz.'(107)[1446]

(Allah) **buyurur ki: 'Sinin orada ve Bana kelâm etmeyin.'(108)**

Muhakkak ki o, kullarımdan bir fırka vardı, diyorlardı ki: 'Rabbimiz, biz îmân ettik, artık bizi mağfiret et ve bize merhamet et ve sen merhamet edenlerin en hayırlısısın.'(109)

Böylece onları maskara ittihaz ettiniz, nihâyet zikrimi unuttunuz. Ve siz onlara gülüyordunuz.(110)

Muhakkak ki Ben, sabretmeleri sebebiyle bugün onların karşılığını verdim ki onlar, onlar başarıya erenlerdir.(111)

[1445] İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا/üzerimize şekâvetimiz gâlib geldi]'** kavli hakkında demiştir ki: "Onların üzerine yazılmış olan şekâvet/bedbahtlık." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn (8/2508.)]

[1446] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Buyurdu ki: **'[رَبَّنَا اَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ]/'Rabbimiz, bizi oradan ihrâc et! Artık dönersek, o halde muhakkak ki biz zâlimleriz.']'** Yani: Bizi dünyâ yurduna geri döndür. Eğer bizden sâdır olan eski amellere dönersek, o takdirde şüphesiz ki cezâyı hakkeden zâlimler oluruz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mu'minûn Suresi, 107. âyetin tefsirinde]

(Allah) **buyuracaktır ki: 'Arz'da kaç adet sene kaldınız?'(112)**

Derler ki: 'Bir gün veya bir günün bazısı kaldık. Artık sayanlara suâl et!'(113)

(Allah) **buyuracaktır ki: 'Azın dışında kalmadınız, eğer siz ilmetse idiniz.'(114)**

O halde sizi abes yere halk ettiğimizi ve Bize rücû ettirilmeyeceğinizi mi hesâb ettiniz?(115)[1447]

İşte hakk Melik[1448] **Allah teâlâdır. O'ndan başka ilâh yoktur. Kerîm Arş'ın Rabbidir.(116)**[1449]

Ve kim Allah ile beraber diğer bir ilâha duâ ederse, onun hakkında kendisinin burhânı yoktur,[1450] **artık onun hesâbı ancak Rabbinin indindedir. Muhakkak ki o, kâfirler felâh bulmazlar.(117)**

Ve de ki: 'Rabbim, mağfiret et ve merhamet et ve Sen merhamet edenlerin en hayırlısısın.'(118)

[1447] İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Rebî ibn Enes (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا/O halde sizi abes yere halk ettiğimizi mi hesâb ettiniz?]'** kavli hakkında demiştir ki: "Sizi abes olarak halk etmedim. Ve lâkin sizi ibâdet için halk ettim." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn (8/2512.)]

[1448] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "**'[الملك/el-Melik]'** O, O ki, emreden ve nehyeden, mükâfât ve cezâ veren, hakir kılan ve ikrâm eden ve izzetlendiren ve zelîl kılandır." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Miftâhu Dâru's-Saadeh, 1. cilt, 107. sayfa]

[1449] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ/İşte Hakk, Melik Allah teâlâdır.]'** Muhakkak ki O, Melik'tir Hakk'tır. Abes bir şey yaratmaktan münezzehtir. **'[لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ/O'ndan başka ilâh yoktur. Kerîm Arş'ın Rabbidir.]'** Arş'ı zikretmiştir. Çünkü o, tüm mahlûkâtın tavanıdır. Ve onu kerîm olarak vasfetmiştir, yani: şekil îtibârı ile güzel görünümlüdür." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mu'minûn Suresi, 116. âyetin tefsirinde]

[1450] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهٖ/onun hakkında kendisinin burhânı yoktur]'** kavli hakkında demiştir ki: "Onun hakkında kendisinin beyyinesi/açık kanıtı yoktur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 442. sayfa]

24. NÛR SÛRESİ (64 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

(Bu) **bir sûredir, onu inzâl ettik ve onu farz buyurduk.**[1451] **Ve onda beyyin âyetler inzâl ettik. Umulur ki siz tezekkür edersiniz.(1)**

Zâniye ve zânî, artık ikisinden her birine yüz celde vurun. Ve Allah'ın Dîn'inde ikisine acıyacağınız tutmasın, eğer Allah'a ve Âhiret Günü'ne siz îmân ediyor iseniz. Ve ikisinin azâbına mü'minlerden bir tâife şâhidlik etsin.(2)

Zânî, bir zâniye veya müşrikeden başkasını nikâhlamaz. Ve zâniye, onu bir zânî veya müşrikten başkası nikâhlamaz.[1452] **Ve mü'minler üzerine bu harâm edilmiştir.(3)**

Ve muhsanâta[1453] (zinâ suçu) **o atanlar, sonra dört şâhid getiremeyenler, artık onlara seksen celde vurun. Ve ebeden onların şâhidliklerini kabûl etmeyin. Ve işte onlar, onlardır fâsıklar.(4)**

Bunun ardından o tevbe edenler ve ıslâh olanlar müstesnâ. O takdirde muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.(5)[1454]

Ve o zevcelerine (zinâ suçu) **atan ve nefislerinden başka şâhidleri olmayanlar, öyleyse onların birinin şâhidliği dört** (defa)**, Allah ile şehâdette bulunmasıdır: 'Muhakkak ki o, elbette sâdıklardandır.'** (diye)**.(6)**

[1451] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَفَرَضْنَاهَا/ve onu farz buyurduk]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Onu beyân ettik."
Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَفَرَضْنَاهَا/ve onu farz buyurduk]'** kavli hakkında demiştir ki: "Helâli emrettik ve harâmdan nehy ettik." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 443. sayfa]

[1452] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Bu, zinâ eden kimsenin ancak zinâ eden bir kadınla veya müşrik bir kadınla ilişkiye girdiğine dâir Allahu teâlâdan gelen bir haberdir. Yani bu kimsenin zinâ talebine ancak, âsi zinâcı/zinâkâr bir kadın veya bunu harâm görmeyen müşrik bir kadın karşılık verebilir. **'[اَلزَّانِى لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَا اِلَّا/Zânî, bir zâniye veya müşrikeden başkasını nikâhlamaz.]'** Yine aynı şekilde. **'[اَوْ مُشْرِكَةً/Ve zâniye, onu bir zânîden başkası nikâhlamaz.]'** Yani: Zinâsı ile âsi olan. **'[اَوْ مُشْرِكٌ/veya müşrik]'** Bunun harâmlığına inanmayan." Devamla İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "İbn Abbâs (رضي الله عنهما) demiştir ki: **"[اَلزَّانِى لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً/Zânî, bir zâniye veya müşrikeden başkasını nikâhlamaz.]'** Bu, nikâh ile değildir. O ancak cimâ iledir. Zinâ eden bir kadınla ancak, zinâ eden veya müşrik olan bir erkek zinâ edebilir. Bu, İbni Abbas'tan gelen sahih bir isnâdtır. Bu haber, başka vecihlerle de ondan rivâyet edilmiştir. Ve Mücâhid ve İkrime ve Saîd ibn Cübeyr ve Urve ibn Zübeyr ve Dahhâk ve Mekhûl ve Mukâtil ibn Hayyân ve bir çoklarından bu şekilde rivâyet edilmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûr Suresi, 3. âyetin tefsirinde]

[1453] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine şöyle demiştir: "**'[الْمُحْصَنَاتِ/muhsanât]'** Ve bunlar hür, bâliğ, iffetli (kadınlardır)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûr Suresi, 4. âyetin tefsirinde]

[1454] Âl-i İmrân Suresi'nin 89. âyetiyle aynıdır

Ve beşinci (defa)**, eğer yalancılardan ise, Allah'ın lâneti üzerine olmasını** (diler)**.(7)**

Ve: 'Muhakkak ki o, elbette yalancılardandır.' diye Allah ile dört (defa) **şehâdette bulunması kadından azâbı kaldırır.(8)**

Ve beşinci (defa)**, eğer** (kocası) **sâdıklardan ise, Allah'ın gazabının üzerine olmasını** (diler)**.(9)**

Ve üzerinize Allah'ın fazlı ve rahmeti olmasaydı ve Allah'ın Tevvâb, Hakîm olması?(10)

Muhakkak ki ifk[1455] **ile o gelenler, sizden bir topluluktur.**[1456] **Onu sizin için bir şerr hesâb etmeyin, bilakis o sizin için bir hayırdır. Onlardan her biri için günahtan kesbettiği vardır. Ve onlardan onun büyüğünü o üstlenen, onun için azîm bir azâb vardır.(11)**

Onu işittiklerinde mü'minler ve mü'mineler nefislerinde hayırlı bir zanda bulunsalardı ve: 'Bu bir mübîn ifktir.' deselerdi olmaz mıydı?(12)[1457]

Onun üzerine dört şâhidi getirmeli değil miydiler? Madem ki şâhidleri getiremediler, o takdirde işte onlar Allah indinde, onlar yalancılardır.(13)

Ve eğer dünyâ ve Âhiret'te Allah'ın fazlı ve rahmeti üzerinize olmasaydı, elbette içine daldığınızda(n dolayı) **size azîm bir azâb temâs ederdi.(14)**[1458]

[1455] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[الْإِفْكِ/ifk]'** yalanın en şiddetli olanıdır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 509. sayfa]

[1456] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Bu on âyetin tamâmı, münafıklardan ifk ve bühtân ehli söyledikleri salt yalanla kendisine iftirâ attıklarında, mü'minlerin annesi Âişe (رضي الله عنها) hakkında nâzil olmuştur. Onların iftirâsı, Allah (عز وجل)'yi Nebîsi (صلى الله عليه وسلم) lehine gayrete getirmiş, bunun üzerine Allah (سبحانه وتعالى), Âişe (رضي الله عنها)'nın suçsuzluğunu dâir -Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ırzını korumak için- inzâl etmiştir. Allahu (تعالى): **'[اِنَّ الَّذِينَ جَاؤُ بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ/Muhakkak ki ağır iftirâ ile o gelenler, sizden bir topluluktur.]'** buyurmuştur. Yani sizin içinizden bir topluluktur. Yani onlar bir veya iki kişi olmayıp bilakis bir topluluktur. Bu lânetin başını çeken kişi: münafıkların reisi AbdUllah bin Übeyy bin Selûl idi. O bu iftirâyı derliyor ve orada burada yayıyordu. Hatta bu iftirâ, bazı müslümanların zihinlerine bile girmişti. Onlar da bu hususta konuşmuş ve bazıları 'olabilir' bile diyebilmişti. Durum, bir aya yakın bir süre bu şekilde kaldı. Nihâyet Kur'ân âyetleri inzâl edildi. Konunun detayı, sahîh hadislerde geçmektedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûr Suresi, 11. âyetin tefsirinde]

[1457] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine şöyle demiştir: "Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'dan Âişe (رضي الله عنها) kıssasında kötü söze daldıklarında ve ifk olayı aralarında zikrolunduğunda mü'minleri te'dîb etmesidir. Bu itibarla Allah (سبحانه وتعالى) buyurmuştur ki: **'[لَوْلَا اِذْ سَمِعْتُمُوهُ/Onu işittiklerinde olmaz mıydı]'** Yani mü'minlerin annesi (رضي الله عنها)'ya atılan iftirâ kelâmı işittiklerinde **'[ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِاَنْفُسِهِمْ خَيْرًا/mü'minler ve mü'mineler nefislerinde hayırlı bir zanda bulunsalardı]'** Yani bu kelâmı nefislerine kıyâs etmelilerdi. Eğer bu onlara

layık değilse, o halde mü'minlerin annesi, yolun başında ve sonunda evleviyetle ondan daha berî/uzak olmalı değil miydi?" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûr Suresi, 12. âyetin tefsirinde]

Hani onu dillerinizle telakkî ediyordunuz ve hakkında ilminiz olmayanı ağızlarınız ile söylüyordunuz ve onu kolay hesâb ediyordunuz. Ve o, Allah indinde azîmdir.(15)

Ve onu işittiğinizde: 'Bize bunu kelâm etmemiz olmaz. Sen subhânsın. Bu azîm bir buhtândır.' deseydiniz olmaz mıydı?(16)

Allah, onun misline ebeden avdet etmeyesiniz diye size vaaz ediyor, eğer mü'minler iseniz.(17)

Ve Allah, sizin için âyetleri beyân ediyor. Ve Allah Alîm'dir, Hakîm'dir.(18)

Muhakkak ki, o îmân edenler içinde fuhşiyyâtın yayılmasına o muhabbet edenler, onlar için dünyâ ve Âhirette elîm bir azâb vardır. Ve Allah ilmeder ve siz ilmetmezsiniz.(19)

Ve eğer üzerinize Allah'ın fazlı ve rahmeti olmasaydı? Ve şüphesiz Allah Raûf'tur, Rahîm'dir.(20)

Ey o îmân edenler, şeytânın adımlarına tâbî olmayın! Ve kim şeytânın adımlarına tâbî olursa, artık muhakkak ki o fuhşiyyâtı ve münkeri emreder. Ve Allah'ın üzerinizdeki fazlı ve rahmeti olmasaydı, sizden biriniz ebeden temize çıkamazdı. Ve lâkin Allah dilediğini temize çıkarır. Ve Allah Semî'dir, Alîm'dir.(21)[1459]

Ve sizden fazîlet ve genişlik sâhibi olanlar karâbet sâhiblerine ve miskinlere ve Allah yolunda muhâcirlere vermeyeceklerine yemin etmesinler. Ve afvetsinler ve vazgeçsinler. Allah'ın sizi mağfiret etmesine muhabbet etmez misiniz? Ve Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.(22)

[1458] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'**[لَمَسَّكُمْ فِى مَا اَفَضْتُمْ فِيهِ/elbette içine daldığınızda**(n dolayı) **size azîm bir azâb temâs ederdi]**' Yani: İfk söylemine dalmanız sebebiyle." Devamla şöyle demiştir: "Mânâsı: 'Şüphesiz ki Ben, size dünyâda bol bol nimet verdim. 'Mühlet verme', bu nimetler içerisindedir. Âhirette de afvetme ile rahmet ederim. Şayet Ben size, 'mühlet verme' ve 'Âhiret'te rahmet eyleme' gibi nimetleri bahşetmeseydim, ifk söylemine dalmanız nedeniyle sizi âcilen cezâlandırırdım.'" [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1002. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1459] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ/Ey o îmân edenler, şeytânın adımlarına tâbî olmayın!]'** Yani onun yollarına ve izlediklerine ve emrettiklerine (tâbî olmayın). **'[وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَاِنَّهُ يَاْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ/Ve kim şeytânın adımlarına tâbî olursa, artık muhakkak ki o fuhşiyyâtı ve münkeri emreder]'** Ve bu, (şeytânın adımlarına tâbî olmaktan) en fasih ve en belîğ ve en veciz bir ibare ile nefret ettirmek ve sakındırmaktır. Sonra Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurur: **'[وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ اَبَدًا/Ve Allah'ın üzerinizdeki fazlı ve rahmeti olmasaydı, sizden biriniz ebeden temize çıkamazdı]'** Yani şayet O dilediğini tevbe etme ve O'na rücû etme ile rızıklandırmamış ve nefislerin şirkinden ve fücurundan ve kirlerinden ve onlarda olan kötü huylardan temizlememiş olsaydı -herkes kendisine göre- hiç kimse nefsini temizleyemez ve hayra ulaşamazdı. **'[وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكِّى مَنْ يَشَاءُ /Ve lâkin Allah dilediğini temize çıkarır]'** Yani mahlûkâtından dilediğini temize çıkarır, dilediğini ise helâk edici dalâlete ve azgınlığa idlâl eder. **'[وَاللّٰهُ سَمِيعٌ/Ve Allah Semî'dir]'** Yani kullarının sözlerini en iyi işitendir. **'[عَلِيمٌ/Alîm'dir]'** Onlardan hidâyet ve dalâleti kimin hakk ettiğini (en iyi ilmedendir)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûr Suresi, 21. âyetin tefsirinde]

Muhakkak ki muhsan gâfil[1460] **mü'minelere** (zinâ suçu) **o atanlar, dünyâ ve Âhiret'te lânetlenmişlerdir.**[1461] **Ve onlar için azîm bir azâb vardır.(23)**

Dilleri ve elleri ve ayakları, amel etmiş olduklarına aleyhlerinde şâhidlik edecekleri gün.(24)

O gün Allah onlara hakk dînlerini îfâ edecektir.[1462] **Ve onlar Allah'n mübîn Hakk olduğunu ilmedeceklerdir.(25)**[1463]

Habîseler habîsler içindir ve habîsler habîseler içindir. Ve tayyibeler tayyibler içindir ve tayyibler tayyibeler içindir.[1464] **İşte onlar,** (iftirâcıların) **söylediklerinden berî olanlardır. Onlar için bir mağfiret ve kerîm bir rızık vardır.(26)**

Ey o îmân edenler! Evlerinizden başka evlere izin alıp[1465] **ve ehli üzerine selâm verinceye kadar dâhil olmayın. Bu sizin için daha hayırlıdır, umulur ki siz tezekkür edersiniz.(27)**

[1460] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[الْمُحْصَنَاتِ/muhsan]'** İffetli. **'[الْغَافِلَاتِ/gâfil]'** Fuhuştan (gâfil/habersiz)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 27. sayfa]

[1461] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'nın iffetli ve kötülükten habersiz, mü'minelere (iftirâ) atanlara bir uyarısıdır. Mü'minlerin anneleri ve özellikle de âyetin nüzul sebebi olan Âişe binti Sıddîk (رضي الله عنهما), bu âyetin hükmü altına girmeye, her bir evli ve iffetli mü'mineden daha evlâdır. Ve âlimler (رحمهم الله) bu âyette zikredilenlerden sonra Âişe (رضي الله عنهما)'ya sebbeden/söven, ona (iftirâ) atanın kâfir olduğunda icmâ' etmişlerdir. Çünkü Aişe (رضي الله عنهما)'ya sebbeden/söven veya iftirâ atan kimse, Kur'ân ile inâdlaşmaktadır. Ve kalan mü'minlerin anneleri konusunda iki kavil vardır ki bu iki kavilden sahîh olanına göre onlar Âişe (رضي الله عنهما) gibidirler. Ve en doğrusunu Allah ilmeder. Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın âyetindeki kavli: **'[لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ/dünyâ ve âhirette lânetlenmişlerdir]'** şu âyetindeki kavli gibidir: **'[إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا/Muhakkak ki Allah ve Resûlu'ne o eziyyet edenler, Allah onlara dünyâ ve Âhiret'te lânet etmiştir ve onlar için aşağılayıcı bir azâb hazırlamıştır]'** [Ahzâb Suresi, 57. âyet] Ve bazıları (bu âyetin) hâssaten Âişe (رضي الله عنها) için olduğu görüşündedirler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûr Suresi, 23. âyetin tefsirinde]

[1462] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: "**'[يومئذ يوفيهم الله دينهم الحق/O gün Allah onlara hakk dînlerini îfâ edecektir]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Hesâblarını (îfâ edecektir)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 459. sayfa]

[1463] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "O'nun azîm sıfatları haktır. O'nun fiilleri hakktır. O'na ibâdet etmek hakktır. O'na kavuşmak hakktır. O'nun vaadi, vaîdi, dînî ve cezâî hükmü hakktır. O'nun resulleri hakktır. Hakk ancak ve ancak Allah'tadır ve Allah'tandır." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Tefsiru's-Sa'dî, 661. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1464] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Kelâmdan habîs/pis olanlar insanlardan habîs olanlar içindir. Kelâmdan tayyib/hoş olanlar ise insanlardan tayyib olanlar içindir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 459. sayfa]

[1465] Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا/isti'nâs edip ve selâm verinceye kadar]'** kavli hakkında demiştir ki: "İzin alıp ve selâm verinceye kadar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 461. sayfa]

Öyleyse orada birini bulamadığınızda, o zaman size izin verilene kadar oraya dâhil olmayın. Ve eğer size: 'Rücû edin.' denildiğinde, o takdirde rücû edin. O sizin için daha temizdir. Ve Allah, amel ettiklerinize Alîm'dir.(28)

Meskûn olmayan, içinde sizin için bir metâ olan evlere dâhil olmanızda sizin üzerinize bir günah yoktur. Ve Allah açığa vurduğunuzu ve gizlediğinizi ilmeder.(29)

Mü'minlere de ki, bakışlarından indirsinler[1466] **ve ferclerini muhâfaza etsinler. Bu onlar için daha temizdir. Muhakkak ki Allah, yaptıklarına Habîr'dir.(30)**

Ve mü'minelere de ki, bakışlarından indirsinler ve ferclerini muhâfaza etsinler ve ziynetlerini açmasınlar, onlardan zâhir olan müstesnâ. Ve başörtülerini yakalarının üzerine darb etsinler. Ve ziynetlerini açmasınlar, kocalarına veya babalarına veya kocalarının babalarına veya oğullarına veya kocalarının oğullarına veya kardeşlerine veya kardeşlerinin oğullarına veya kızkardeşlerinin oğullarına veya kadınlarına veya ellerinin mâlik olduklarına veya erkeklerden kadınlara meyli olmayanlara veya kadınların avreti üzerine o zâhir olmamış çocuklara müstesnâ. Ve ayaklarını, ziynetlerinden gizledikleri ilmedilmesi için (yere) **darb etmesinler. Ve Allah'a cemîân tevbe edin ey mü'minler, umulur ki siz felâh bulursunuz.(31)**

Ve sizden bekârları ve kölelerinizden ve cariyelerinizden sâlihleri nikâhlayın. Eğer fukarâ iseler, Allah onları fazlından zenginleştirir. Ve Allah Vâsi'dir, Alîm'dir.(32)

Ve o nikâh bulamayanlar, Allah onları fazlından zenginleştirinceye kadar iffetlerini korusunlar. Ve ellerinizin mâlik olduklarından o mükâtebe[1467] **isteyenlere, eğer onlarda bir hayır ilmederseniz onlarla mükâtebe yapın. Ve Allah'ın o size verdiği maldan onlara verin. Ve genç cariyelerinizi -namuslu kalmayı murâd ederlerse- dünyâ hayatının geçici menfaatlerini dileyerek fuhuşa ikrâh etmeyin. Ve kim onları ikrâh ederse, o takdirde muhakkak ki Allah, onlara ikrahlarının ardından Gafûr'dur, Rahîm'dir.(33)**

Ve andolsun ki, size beyyin âyetler ve sizden önce o gelip geçenlerden bir misâl ve muttakîler için bir mev'ize[1468] **inzâl ettik.(34)**

[1466] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'dan mü'min kullarına, gözlerini harâmdan sakınmalarına, böylelikle kendisine bakmayı onlara mübâh kıldıklarından başkasına bakmamalarına ve gözlerini mahrem yerlerden sakınmalarına dair bir emirdir. Fakat kasıdsız olarak göz tesadüfen bir harâma ilişirse, o takdirde gözünü ondan serî bir şekilde çevirmelidir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûr Suresi, 30. âyetin tefsirinde]

[1467] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Şeriat'te mükâtebenin mânâsı: Bir kişinin, taksitler hâlinde ödenmek üzere kölesi ile belli bir mal üzerinde anlaşmasıdır. Böylece köle onu ödediği zaman, hürriyetine kavuşur." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nûr Suresi, 33. âyetin tefsirinde]

[1468] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ/ve muttakîler için bir mev'ize]'** Yani: Size, muttakîler için bir mev'ize/öğüt inzâl ettik. O mev'ize, vaad, vaîd, tergîb/teşvik ve terhîbe/korkutmaya

Allah semâların ve Arz'ın nûrudur. O'nun nûrunun meseli, içinde lamba olan bir kandil yuvası gibidir. Lamba bir cam içindedir. Cam, incimsi bir yıldız gibidir. Mübârek bir zeytin ağacından -ne şarklıdır ve ne (de) **garblıdır- tutuşturulur. Neredeyse yağı ziyâ verir, velev ki kendisine ateş temâs etmese. Nûr üzerine nûrdur. Allah dilediğini nûruna hidâyet eder. Ve Allah insanlara darb-ı meseller eder. Ve Allah, her şeye Alîm'dir.(35)**

Allah'ın, yükseltilmesine ve içlerinde isminin zikredilmesine izin verdiği evlerde[1469] **sabah ve akşam orada O'nu tesbîh ederler.(36)**

Adamlar, onları Allah'ı zikretmekten ve namazı ikâme etmekten ve zekâtı vermekten bir ticâret alıkoymaz ve ne (de) **bir alışveriş. İçinde kalblerin ve gözlerin döneceği bir günden korkarlar.(37)**

(Bu,) **Allah'ın, amel ettiklerinin en güzeli ile onlara karşılık vermesi ve fazlından onlara ziyâdeleştirmesi içindir. Ve Allah, dilediğini hesâbsız rızıklandırır.(38)**

Ve o küfredenler, amelleri düz arazideki serâb gibidir. Susayan onu su hesâb eder. Nihâyet ona gelince onu bir şey bulmaz ve indinde Allah'ı bulur da O hesâbını ifâ eder. Ve Allah, serî hesâb görendir.(39)

Veya derin denizdeki zulmetler gibidir, onu bir dalga bürür, onun fevkinden bir dalga, onun fevkinden bir bulut. Bazısı bazısının fevkinde zulmetler. Elini ihrâc etse, neredeyse onu göremez. Ve Allah, kime nûr kılmamışsa, artık onun için nûr yoktur.(40)

Allah('ı)**, semâlar ve Arz'dakilerin ve saf saf kuşların O'nu tesbih ettiğini görmedin mi? Hepsi namazını ve tesbîhini ilmetmiştir.**[1470] **Ve Allah, onların fiil ettiklerine Alîm'dir.(41)**

Ve Allah'ındır semâların ve Arz'ın mülkü. Ve dönüş Allah'adır.(42)

şâmildir. Muttakîler onunla öğüt alır; Allah'ın kerih gördüğü şeyden, Allah'ın muhabbet ettiğine/sevdiğine yönelirler." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 664. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

[1469] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Alî ibn Ebî Talha'dan, (o da) İbn Abbâs'tan: "'**[فِى بُيُوتٍ اَذِنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ/Allah'ın, yükseltilmesine izin verdiği evlerde]**'" kavli hakkında (şöyle dediğini) tahric etmiştir: "Ve bunlar mükerrem mescidlerdir. Ve orda lağviyyâttan/boş sözlerden nehyedilmiştir."
Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir senedle Mucâhid (رحمه الله)'tan: "'**[فِى بُيُوتٍ اَذِنَ اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ/Allah'ın, yükseltilmesine izin verdiği evlerde]**'" kavli hakkında (şöyle dediğini) tahric etmiştir: "(Bunlar) binâ edilen mescidlerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 473. sayfa]

[1470] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالطَّيْرُ صَافَّاتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ/semâlar ve Arz'dakilerin ve saf saf kuşların O'nu tesbih ettiğini. Hepsi namazını ve tesbîhini ilmetmişlerdir.]**' kavli hakkında demiştir ki: "Ve namaz, insan içindir. Tesbîh ise sâir mahlûkât içindir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 476. sayfa]

Allah'ın bulutları sürdüğünü görmedin mi? Sonra aralarını telif eder, sonra onları üst üste kılar, böylece yağmurun onların arasından hurûc ettiğini görürsün. Ve semâdan, içindeki (bulut) **dağlarından dolu inzâl eder de onu dilediğine isâbet ettirir ve dilediğinden onu çevirir. Neredeyse şimşeğinin parıltısı gözleri giderecektir.(43)**

Allah geceyi ve gündüzü döndürür. Muhakkak ki bunda, basîret sahibleri için elbette bir ibret vardır.(44)[1471]

Ve Allah, her debeleneni sudan halk etmiştir. İşte onlardan kimi batnı üzerine yürür ve onlardan kimi iki ayak üzerine yürür ve onlardan kimi dört (ayak) **üzerine yürür. Allah, dilediğini halk eder. Muhakkak ki Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.(45)**

Andolsun ki, beyyin âyetler inzâl ettik. Ve Allah, dilediğini Sırât-ı Mustâkim'e[1472] **hidâyet eder.(46)**

Ve derler ki: 'Allah'a ve Resûl'e îmân ettik ve itaat ettik.'[1473] **Sonra onlardan bir fırka bunun ardından yüz çevirir. Ve işte onlar mü'minler değillerdir.(47)**

Ve Allah'a ve Resûlu'ne aralarında hükmetmesi için dâvet edildiklerinde, hemen onlardan bir fırka îrâz eder.(48)[1474]

Ve eğer hakk onların lehine olursa, boyun eğerek ona gelirler.(49)

Kalblerinde bir maraz mı var, yoksa kuşkuya mı düştüler, yahut Allah'ın ve Resûlu'nun onların aleyhine haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar? Bilakis işte onlar, onlardır zâlimler.(50)

Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Resûlu'ne dâvet edildiklerinde, mü'minlerin kavli ancak: 'İşittik ve itaat ettik.' demeleri olmuştur. Ve işte onlar, onlardır felâha erenler.(51)[1475]

[1471] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[لَعِبْرَةً لِأُولِى الْأَبْصَارِ/basîret sahipleri için elbette bir ibret vardır]'** Yani: Akıl ve basîret ehli için, Allahu (تعالى)'nın kudreti ve tevhîdine dâir bir delâlet vardır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 54. sayfa]

[1472] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ/Sırât-ı Mustâkim]'** Yani: Hakk Dîn." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 541. sayfa]

[1473] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَيَقُولُونَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُولِ وَاَطَعْنَا/Ve derler ki: 'Allah'a ve Resûl'e îmân ettik ve itaat ettik.']'** Yani münâfıklar böyle söylerler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 55. sayfa]

[1474] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allahu (تعالى)'nın kavli: **'[وَاِذَا دُعُوا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اِذَا فَرِيقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ/Ve Allah'a ve Resûlu'ne aralarında hükmetmesi için dâvet edildiklerinde, hemen onlardan bir fırka îrâz eder.]'** Yani: Allah (سبحانه وتعالى)'nın, Resûlu (صلى الله عليه وسلم) üzerine inzâl ettiği hidâyete ittibâ etmeleri taleb edildiğinde, ondan îrâz ederler ve nefislerinde ona ittibâ etmekten kibirlenirler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûr Suresi, 48. âyetin tefsirinde]

[1475] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine der ki: "Allah (سبحانه وتعالى), Allah'a ve Resûlu'ne icâbet eden

Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne itaat eder ve Allah'tan haşyet duyar ve O'na takvâ ederse, o takdirde işte onlar, onlardır başarıya ulaşacaklar.(52)[1476]

Ve eğer onlara emredersen, elbette hurûc edeceklerine Allah'a en kuvvetli yemînleriyle kasem etmişlerdir. De ki: 'Kasem etmeyin, itaatınız mârûftur.[1477] **Muhakkak ki Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.'(53)**

De ki: 'Allah'a itaat edin ve Resûle itaat edin.' Fakat yüz çevirirseniz, artık onun üzerine ancak yükletilendir ve sizin üzerinize size yükletilendir. Ve ona itaat ederseniz, hidâyet bulursunuz.[1478] **Ve Resûl'un üzerine, mübîn bir tebliğden başkası yoktur.(54)**

Allah, sizden o îmân eden ve sâlih amel işleyenlere, elbette onları Arz'da halîfe yapacağını vaad etmiştir, onlardan o öncekileri halife yaptığı gibi. Ve elbette onlara kendileri için o râzı olduğu Dîn'lerini temkîn edecektir.[1479] **Ve elbette onları**

---

mü'minlerin sıfatlarını haber veriyor. Onlar ki, Allah'ın Kitâb'ı ve Resûlu'nun Sünnet'i dışında bir dîn aramazlar. Bu itibarla buyurur ki: **'[اِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ اِذَا دُعُوا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا/Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Resûlu'ne dâvet edildiklerinde, mü'minlerin kavli ancak: 'İşittik ve itaat ettik.' demeleri olmuştur.]'** Yani: işitir ve itaat ederiz. Ve Allah (سبحانه وتعالى) onları felâh ile vasıflandırmıştır. Ve bu, taleb edilene nail olmak ve korkulandan selâmet bulmaktır. Allah (سبحانه وتعالى): **'[وَاُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ/Ve işte onlar, onlardır felâha erenler.]'** buyurmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûr Suresi, 51. âyetin tefsirinde]

[1476] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[و من يطع الله و رسوله/Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne itaat ederse]'** Yani: Kim Allah'a emrettiklerinde itaat eder ve Resûlu'ne Sünnet olarak ortaya koyduklarında itaat ederse. Ve: **'[و يخش الله/Allah'tan haşyet duyarsa]'** kavli. Yani: Mâzîde olanlarda. Ve kavli: **'[و يتقه/Ve O'na takvâ ederse]'** Yani: İstikbalde olacaklarda O'ndan sakınırsa. Ve kavli: **'[فأولئك هم الفائزون/o takdirde işte onlar, onlardır başarıya ulaşacaklar]'** Yani: Onlar necât bulacaklardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 543. sayfa]

[1477] İmâm Kâsimî (رحمه الله) der ki: "**'[قُلْ لَا تُقْسِمُوا طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌ/De ki: 'Kasem etmeyin, itaatınız mârûftur]'** Yani bu hususta yemin etmeyin ve bizi razı etmek için yapmacık çabalara düşmeyin. Sizden istenen emir, mârûf bir itaattir. Nefis bunu yadırgamaz, inkâr etmez. Çünkü bunda güçlük yoktur. Yemin etmeksizin, mü'minlerin itaat ettiği gibi siz de mârûf ile itaat edin." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 12. Cüz, 4543. sayfa]

[1478] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى) buyurdu ki: **'[قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ/De ki: 'Allah'a itaat edin ve Resûle itaat edin.']'** Yani Allah'ın Kitâb'ına ve Resûlu'nun Sünnet'ine ittibâ edin. Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَاِنْ تَوَلَّوْا/Fakat yüz çevirirseniz]'** Yani ondan yüz çevirir ve onun size getirdiklerini terk ederseniz. **'[فَاِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ/artık onun üzerine ancak yükletilendir]'** Yani risâletin tebliği ve emânetin edâ edilmesi. **'[وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْ/ve sizin üzerinize size yükletilendir.]'** Yani onu kabul etmek ve ona tâzîm etmek ve muktezâsını yerine getirmektir. **'[وَاِنْ تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا/Ve ona itaat ederseniz hidâyet bulursunuz]'** Ve bu, onun Sırât-ı Mustakîm'e dâvet etmesinden dolayıdır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûr Suresi, 54. âyetin tefsirinde]

[1479] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine demiştir ki: "Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'dan Resûlu (صلوات الله وسلامه عليه)'e onun ümmetini Arz'da halîfeler kılacağı hakkında bir vaadtir. Yani insanlar üzerine imâmlar ve idareciler kılınacaklarına dair. Ve onlar ile beldeler ıslâh olacak ve kullar onlara boyun eğecek ve onların korkularından sonra, onlar için (bu durumu) emniyet ve onları hâkim kılma ile tebdîl edecektir. Ve Allah (تبارك وتعالى) bunu yerine getirmiştir. Ve hamd ve minnet O'nadır." Ve İbn Kesîr (رحمه الله) devamla şöyle demiştir: "Sahih'te Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur: '**Muhakkak ki Allah Arz'ı benim için dürdü. Böylece doğularını ve batılarını gördüm. Ve ümmetimin mülkü ondan benim için**

korkularının ardından emniyete tebdîl edecektir. Bana ibâdet ederler, Bana bir şeyi şirk koşmazlar. Ve bunun ardından kim küfrederse, artık işte onlar, onlardır fâsıklar.(55)

Ve namazı ikâme edin ve zekâtı verin ve Resûl'e itaat edin. Umulur ki siz rahmete erdirilirsiniz.(56)[1480]

O küfredenlerin (Allah'ı) **Arz'da âciz bırakıcı olduğunu hesâb etme.**[1481] **Ve onların me'vâları ateştir. Ve elbette** (o) **ne kötü dönüş yeridir!(57)**

Ey o îmân edenler, sağ ellerinizin o mâlik oldukları ve sizden ergenlik çağına o ulaşmamış olanlar, sizden üç defa izin istesinler: Fecr namazından önce ve öğleyin elbiselerinizi çıkardığınız vakit ve yatsı namazının ardından. Sizin için (bunlar) **üç avrettir.**[1482] **Bunların ardından sizin üzerinize ve ne** (de) **onların üzerine bir günah yoktur. Üzerinize dolaşırlar, bazınız bazısı üzerine. İşte Allah, âyetleri sizin için böyle beyân eder. Ve Allah, Alîm'dir, Hakîm'dir.(58)**

Ve sizden çocuklar ergenlik çağına ulaştıklarında, artık onlardan o öncekilerin izin istemeleri gibi izin istesinler. İşte Allah, âyetlerini sizin için böyle beyân eder. Ve Allah, Alîm'dir, Hakîm'dir.(59)

Ve kadınlardan o nikâh ümit etmeyen, hayız ve doğumdan kesilmiş yaşlılar, artık onlar için ziynetlerini göstermeksizin elbiselerini çıkarmalarında üzerlerine bir günah yoktur. Ve iffetli olmaları, onlar için daha hayırlıdır.[1483] **Ve Allah, Semi'dir, Basîr'dir.(60)**

---

dürülenine ulaşacaktır.' [Muslim, 2889] Biz Allah ve Resûlu'nun bize vaad ettiklerinde dolanıp durmaktayız. Ve Allah ve Resûlu doğru söylemiştir. Bu itibarla Allah'tan, O'na ve Resûlu'ne îmân etmeyi ve bizden râzı olacağı şekilde Vechi'nin şükrünü yerine getirmeyi dileriz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûr Suresi, 55. âyetin tefsirinde]

[1480] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى), kullarına namazı ikâme etmelerini -ve o, tek ve şerîki olmayan Allah'a ibâdettir- ve zekâtı vermelerini -ve o, mahlûkâtın zayıflarına ve fakirlerine ihsânda bulunmaktır- ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e itaat eder durumda olmalarını -yani kendilerine emrettiklerinde arkasından gitmelerini- ve yasakladıklarını terketmelerini emrediyor. Umulur ki Allah, bundan dolayı onlara rahmet eder. Ve hiç şüphe yoktur ki, bunları fiil edene Allah merhamet edecektir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nur Suresi, 56. âyetin tefsirinde]

[1481] İmâm Kâsimî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ/O küfredenlerin** (Allah'ı) **Arz'da âciz bırakıcı olduğunu hesâb etme]'** Yani Allah (سبحانه وتعالى)'yı âciz bırakacaklarını sanma! Bilakis (O), onları idrâk etmiştir." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 12. Cüz, 4546. sayfa]

[1482] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Bu vakitler sizin için üç avrettir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 61. sayfa]

[1483] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ اَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ/artık onlar için elbiselerini çıkarmalarında üzerlerine bir günah yoktur]'** Cilbâblarını/dış elbiselerini. **'[وَاَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ/Ve iffetli olmaları, onlar için daha hayırlıdır.]'** Cilbâblarını giymeleri, onlar için daha hayırlıdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 482. sayfa]

Âmâ üzerine bir güçlük yoktur ve topal üzerine bir güçlük yoktur ve marazlı üzerine bir güçlük yoktur. Ve sizin nefisleriniz üzerinize, evlerinizde veya babalarınızın evlerinde veya annelerinizin evlerinde veya erkek kardeşlerinizin evlerinde veya kız kardeşlerinizin evlerinde veya amcalarınızın evlerinde veya halalarınızın evlerinde veya dayılarınızın evlerinde veya teyzelerinizin evlerinde veya anahtarlarına mâlik olduğunuz (evlerde) **veya arkadaşlarınızın** (evlerinde) **yemek yemenizde üzerinize** (bir güçlük) **yoktur. Cemîân veya ayrı ayrı yemenizde sizin üzerinize bir günah yoktur. İmdi evlere dâhil olduğunuzda, artık nefisleriniz üzerine Allah'ın indinden bir tahiyye olarak**[1484] **selâm verin, mübârek ve tayyib. İşte Allah, âyetleri sizin için böyle beyân eder. Umulur ki siz akledersiniz.(61)**

Mü'minler ancak Allah ve Resûlu'ne o îmân edenlerdir. Ve onunla beraber cemiyetli bir iş üzerinde olduklarında, ondan izin almadan gitmezler.[1485] **Muhakkak ki senden izin isteyenler, işte onlar Allah ve Resûlu'ne o îmân edenlerdir. O halde onlar senden bazı işleri için istediklerinde, artık onlardan dilediğine izin ver ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(62)**

Resûl'un dâvetini aranızda bazınızın bazısına dâveti gibi kılmayın. Allah içinizden biribirini siper ederek o sıvışıp gidenleri ilmeder. Artık onun emrine o muhalefet edenler, onlara bir fitnenin isâbet etmesinden veya onlara elîm bir azâbın isâbet etmesinden çekinsinler.(63)[1486]

[1484] İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: '"**[تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ/Allah'ın indinden bir tahiyye olarak]**' Bu cümle, masdar üzerine mansub olarak gelmiştir. Yani: Kendinizi bir selâm/tahiyye ile selâmlarsınız." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 66. sayfa]

[1485] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَاِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلٰى اَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتّٰى يَسْتَاْذِنُوهُ/Mü'minler ancak Allah ve Resûlu'ne o îmân edenlerdir. Ve onunla beraber cemiyetli bir iş üzerinde olduklarında, ondan izin almadan gitmezler.]**' Bu, İslâm âdâbından bir edebin tâlimidir. Cemiyetli iş, Müslümanların toplandığı her iştir. Denilmiştir ki: O, cihâdtır. Şöyle de denilmiştir: O, Cuma ve iki bayramdır. Yine şöyle de denilmiştir: Müslümanların İmâmla beraber üzerinde ictimâ ettikleri her itaattir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 553. sayfa]

[1486] Usman bin Umer tahric etmiştir, şöyle demiştir: "Bir adam (İmâm) Mâlik (رحمه الله)'a gelip bir meseleden suâl eder, o da: 'Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) şöyle şöyle buyurdu.' der. Adam: 'Senin görüşün ne?' der. Bunun üzerine (İmâm) Mâlik der ki: '**[فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ اَمْرِهِ اَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ اَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ/Artık onun emrine o muhâlefet edenler, onlara bir fitnenin isâbet etmesinden veya onlara elîm bir azâbın isâbet etmesinden çekinsinler.]**'" [İsnâdı sahihtir. Ebu Nuaym el-İsfahânî, Hilyetu'l-Evliyâ, 6. cilt, 326. sayfa]

İmâm Mervezî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmuştur: '**[فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ اَمْرِهِ اَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ اَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ/Artık onun emrine o muhâlefet edenler, onlara bir fitnenin isâbet etmesinden veya onlara elîm bir azâbın isâbet etmesinden çekinsinler.]**' Ve o (صلى الله عليه وسلم)'in emri: Onun yoludur ve menhecidir ve Sünnet'idir." [Ebu Abdİllah Muhammed ibn Nasr el-Mervezî, Kitâbu's-Sünneh, 65. sayfa]

Dikkat edin! Muhakkak ki Allah'ındır, semâlar ve Arz'dakiler. Sizin üzerinde olduğunuzu ilmetmektedir.[1487] **Ve O'na rücû edecekleri gün, artık amel ettiklerini onlara bildirecektir.**[1488] **Ve Allah her şeye Âlim'dir.(64)**

[1487] İmâm Suyûtî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اَلَا اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا اَنْتُمْ عَلَيْهِ/Dikkat edin! Muhakkak ki Allah'ındır, semâlar ve Arz'dakiler. Sizin üzerinde olduğunuzu ilmetmektedir.]'** Bir kavim hangi durum ve hâl üzere olursa olsun onlar mutlaka Allah'ın gözü (önü)ndedirler. Veya Allah'tan bir şâhid onların üzerindedir." [Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî, Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, Nûr Sûresi, 64. âyetin tefsîrinde]

[1488] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[فَيُنَبِّئُهُمْ/artık onlara bildirecektir]'** Yani: Onlara, hayır ve şerrden amel ettiklerini haber verecektir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nûr Sûresi Tefsîri, 442. sayfa]

25. FURKÂN SÛRESİ (77 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Tebârake[1489] O ki, âlemlere bir inzâr edici olması için kulu üzerine Furkân'ı inzâl edendir.(1)[1490]

O ki, semâların ve Arz'ın mülkü O'nundur. Ve çocuk ittihaz etmemiştir. Ve O'nun için mülkünde şerîki olmadı. Ve her şeyi halk etti de onu bir mikdâr ile takdîr etti.(2)[1491]

Ve O'nun dûnundan, bir şey halk etmeyen ve kendileri halk edilmiş olan ilâhlar ittihaz ettiler. Ve onlar nefisleri için bir zarara mâlik değillerdir ve ne (de) **bir menfaate. Ve ölüme mâlik değillerdir ve ne hayâta ve ne** (de) **nuşûra.(3)[1492]**

Ve o küfredenler dediler ki: 'Bu, onun iftirâ ettiği bir ifkten[1493] başkası değildir. Ve ona başka bir kavim yardım etmiştir. Böylece onlar zulüm ve asılsız bir söz ile geldiler.(4)

Ve dediler ki: 'Evvelkilerin masallarıdır,[1494] onları yazdırmıştır. Artık onun üzerine sabah ve akşam imlâ edilir.'(5)[1495]

[1489] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى) burada **'[تَبَارَكَ/Tebârake]'** kelimesini kavletmiştir. **'[تَبَارَكَ/Tebârake]'** fiili, '[البركة/bereket]' kelimesinin '[تفاعل/tefâ'ul]' bâbı olup 'istikrarlı ve dâimî bereket' anlamına gelmektedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Furkân Suresi, 1. âyetin tefsirinde]

[1490] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "**'[الَّذِى نَزَّلَ الْفُرْقَانَ/O ki, Furkân'ı inzâl edendir.]'** Yani: Kur'ân'ı. O'nun Furkânı: Helâli ve harâmıdır. Şöyle de denilmiştir: O, hakk ile bâtılın arasını tefrîk ettiği/ayırdığı için **'[الْفُرْقَانَ/Furkân]'** olarak isimlendirilmiştir." Devamla şöyle demiştir: "**'[عَلٰى عَبْدِهٖ/kulu üzerine]'** Yani: Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e. **'[لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ/âlemlere bir inzâr edici olması için]'** Yani: İnsanlara ve cinlere. **'[نَذِيرًا/bir nezîr]'** Eğer îmân etmezlerse, dünyâ ve Âhirette onları Allah'ın azâbına karşı bir inzâr edici/uyarıcı olarak." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 252. sayfa]

[1491] İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَخَلَقَ كُلَّ شَىْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيرًا/Ve her şeyi halk etti de onu bir mikdâr ile takdîr etti.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Halk etmesi ve ıslâh etmesi. Ve O (سبحانه وتعالى) bunu mâlûm bir kader ile kılmıştır." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn (8/2662.)]

[1492] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَلَا نُشُورًا/ve ne** (de) **nuşûra]'** Yani: Ölümden sonra dirilişe." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 6. sayfa]

[1493] İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: " **'[الإفك/ifk]'** o, yalandır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 487. sayfa]

[1494] İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) yine sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَقَالُوا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ/Ve dediler ki: 'Evvelkilerin masallarıdır]'** kavli hakkında demiştir ki: "Yani evvelkilerin yalanları ve bâtılları." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 487. sayfa]

[1495] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَهِىَ تُمْلٰى عَلَيْهِ/Böylece**

De ki: 'Onu, semâlar ve Arz'daki sırrı O ilmeden inzâl etmiştir. Muhakkak ki O, Gafûr, Rahîm olandır.'(6)

Dediler ki: 'Bu Resûl için ne var, taam yiyor ve çarşılarda yürüyor. Ona bir melek inzâl edilip de onunla beraber bir nezîr olmalı değil miydi?'(7)

'Veya ona bir hazine ilkâ edilseydi yahut ondan yiyeceği bir bahçesi olsaydı.' Ve zâlimler dediler ki: 'Sihirlenmiş bir adamdan başkasına tâbi olmuyorsunuz.'(8)

Nazar et, nasıl sana darb-ı meseller ettiler de dalâlete düştüler. Artık bir yola güç yetiremezler.(9)

Tebârake O ki, eğer dilerse sana bundan daha hayırlısını kılar, altlarından nehirler cereyân eden Cennetler. Ve senin için saraylar kılar.(10)

Bilakis, Saat'i tekzîb ettiler.[1496] **Ve Saat'i tekzîb edenler için bir çılgın alev hazırladık.(11)**

Onları uzak bir mekândan görünce onun öfkesini ve uğultusunu işitirler.(12)

Ve elleri boyunlarına bağlı olarak oradan dar bir mekâna ilkâ edildiklerinde orada helâkı[1497] **dâvet ederler.(13)**

Bugün bir helâkı dâvet etmeyin. Ve bir çok helâkı dâvet edin.(14)

De ki: 'Bu mu daha hayırlıdır, yoksa o muttakîlere vaad edilen, onlar için bir ödül ve dönüş yeri muhalledlik Cennet'i mi?(15)

Onlar için orada diledikleri vardır, muhalledlerdir. (Bu,) **Rabbinin üzerine olan istenilen bir vaadtir.(16)**

Ve onları ve Allah'ın dûnundan ibâdet ettiklerini haşr edeceği gün, o vakit buyurur ki: 'Şu kullarımı siz mi dalâlete düşürdünüz[1498] **yoksa onlar mı yoldan dalâlete düştüler?'(17)**

---

onun üzerine imlâ edilir]' Yani üzerine okunur. Çünkü Kur'ân, yazılmadan önce okunuyor, sonra yazıya dökülüyordu." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 7. sayfa]

[1496] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ/Bilakis, Saat'i tekzîb ettiler.]'** Yani: Kıyâmet'i (tekzîb ettiler)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 9. sayfa]

[1497] Bu açıklama yine Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, demiştir ki: "'**[ثُبُورًا/subûrâ]'** Yani: helâkı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 10. sayfa]

[1498] İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir senedle Mucâhid (رحمه الله)'tan Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَقُولُ ءَأَنْتُمْ أَضْلَلْتُمْ عِبَادِى هَؤُلَاءِ/Ve onları ve Allah'ın dûnundan ibâdet ettiklerini haşr edeceği gün, o vakit buyurur ki: 'Şu kullarımı siz mi dalâlete düşürdünüz?]'** kavli hakkında şöyle

Derler ki: 'Sen subhânsın! Bizim için senin dûnundan velîler ittihâz etmek yakışır değildir. Ve lâkin onları ve babalarını metâlandırdın, nihâyet zikri unuttular[1499] **ve helâk olmuş**[1500] **bir kavim oldular.'(18)**

Böylece söylediklerinizi tekzîb ettiler. Artık (azâbı) **savmaya güç yetiremezsiniz ve ne** (de) **nusret edebilirsiniz. Ve sizden kim zulmederse, ona büyük bir azâbı tattırırız.(19)**

Ve senden önce mürsellerden irsâl etmedik ki, muhakkak ki onlar (da) **hakîkaten taam yememiş ve çarşılarda yürümemiş olsunlar. Ve bazınızı bazısı için fitne kıldık. Sabredecek misiniz? Ve Rabbin, Basîr olandır.(20)**

Ve Bize mülâki olacaklarını o ummayanlar dediler ki: 'Üzerimize melekler inzâl edilmeli veya Rabbimizi görmeli değil miydik?' Andolsun ki, nefislerinde kibirlendiler ve büyük bir azgınlık ile azgınlık ettiler.(21)

Melekleri görecekleri gün, mücrimler için o gün bir büşrâ yoktur ve derler ki: '(Size büşrâ) **yasaktır, yasak.'(22)**

Ve amelden amel ettiklerinin önüne geçtik, böylece onu savurulmuş toz kıldık.(23)

Cennet ashâbının o gün karargâhı daha hayırlı ve dinlenecekleri yer daha güzeldir.(24)

Ve semânın bulutlarla parçalanacağı ve meleklerin bir tenzîl ile inzâl edileceği gün.(25)

Mülk o gün hakktır, Rahmân'ındır.[1501] **Ve kâfirler üzerine zorlu bir gün olacaktır.(26)**

Ve zâlimin ellerini ısıracağı gün, diyecektir ki: 'Ya keşke ben, Resûl ile beraber bir yol ittihaz etseydim.'(27)[1502]

---

dediğini tahric etmiştir: "(Yani sorulanlar) İsâ ve Uzeyr ve Meleklerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 490. sayfa]

[1499] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ/nihâyet zikri unuttular]'** Yani: Senin zikrini unuttular ve Senden gâfil oldular. Şöyle de denilmektedir: Senin inzâl etmiş olduğun hakkı terk ettiler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 12. sayfa]

[1500] Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[بُورًا/bûran]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Helâk olmuş." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 490. sayfa]

[1501] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: **'"[اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ/Mülk o gün hakktır, Rahmân'ındır]'** Yani o gün, Allah'ın gayrı kimse mülk iddiâ edemez. O gün, kahredici ve şâmil sulta/otorite O (سبحانه وتعالى)'nındır." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 13. Cüz, 4574. sayfa]

[1502] İbn Ebî Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[يَا لَيْتَنِى اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا/Ya keşke ben, Resûl ile beraber bir yol ittihaz etseydim.]'** kavli hakkında

'Ya veyl olsun bana! Keşke falanı[1503] **halîl**[1504] **ittihaz etmeseydim.'(28)**

'Andolsun ki, bana gelişinin ardından zikirden beni dalâlete düşürdü. Ve şeytân, insânı yardımsız bırakan olmuştur.'(29)[1505]

Ve Resûl dedi ki: 'Ey Rabbim, muhakkak ki kavmim bu Kur'ân'ı terkedilmiş[1506] **ittihaz ettiler.'(30)**

Ve işte böyle her nebî için mücrimlerden bir düşman kıldık. Ve Rabbin, Hâdî olarak ve Nasîr olarak kâfîdir.(31)[1507]

Ve o küfredenler dediler ki: 'Kur'ân onun üzerine cümlesi birden inzâl edilmeli değil miydi?' Onunla senin gönlüne sebât vermek ve onu bir tertîl ile tertîl etmemiz için işte böyle (yaptık)**.(32)**[1508]

Ve onlar sana bir mesel ile gelmezler ki, sana hakkı ve tefsîrin daha güzelini getirmiş olmayalım.(33)

---

demiştir ki: "Allah'a itaat etmeyi (bir yol ittihaz etseydim)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, . sayfa]

1503 İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "'**[فُلَانًا/Falanı]**' Şeytân'ı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 493. sayfa]

1504 İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'**[خَلِيلًا/halîl]**' Arkadaş ve dost." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Furkân Suresi, 28. âyetin tefsirinde]

1505 İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle der: "Öyleyse kim ki Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'den gayrını halîl/dost edinir; kendi kavil ve reyleri uğruna Resûl (صلى الله عليه وسلم)'in getirdiğini terkederse, şüphesiz ki o kimse, bu sözleri söylecektir." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Risâletu't-Tebûkiyye, 51. sayfa]

1506 Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "' **'[مَهْجُورًا/mehcûr]'** Yani terkedilmiş, böylece ondan îrâz ettiler ve ona îmân etmediler ve içindekiler ile amel etmediler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 82. sayfa]

1507 Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'**[وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَّنَصِيرًا/Ve Rabbin, Hâdî olarak kâfîdir, Nasîr olarak]**' O, seni hidâyet eder, gayeyi, dîninin ve dünyânın maslahatlarını senin için hâsıl eder. '**[وَنَصِيرًا/Nasîr olarak]**' Düşmanlarına karşı sana nusret verir, dîn ve dünyâ işinde her mekrûhu senden def' eder. O'nunla iktifâ et ve O'na tevekkül et." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 681. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

1508 İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ فِى لَيْلَةِ الْقَدْرِ/Muhakkak ki Biz, onu Kadr gecesinde inzâl ettik.]**' Kur'ân, dünyâ semâsına Kadr gecesinde cümlesi birden inzâl edilmiştir. (Bundan önce) yıldızların mevkisindeydi de Allah bir kısmını bir kısmının akâbinde Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in üzerine inzâl ediyordu. Allah (عز وجل) şöyle buyurur: '**[وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهٖ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا/Ve o küfredenler dediler ki: 'Kur'ân onun üzerine cümlesi birden inzâl edilmeli değil miydi?' Onunla senin gönlüne sebât vermek ve onu bir tertîl ile tertîl etmemiz için işte böyle** (yaptık)**.]**'" [Furkân Sûresi, 32. âyet] [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, Müstedrek (4/1850); Hâkim eserin Buhârî ve Müslîm'in şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

Âyetin son kısım için İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهٖ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا/Onunla senin gönlüne sebât vermek ve onu bir tertîl ile tertîl etmemiz için işte böyle** (yaptık)**]**' Yani: Ve açık seçik onu beyân ettik." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 269. sayfa]

Yüzleri üzerine Cehennem'e o haşredilenler, işte onlar mekânca daha şerrli ve yolca daha dalâlettedirler.(34)

Ve andolsun ki, Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik ve onunla beraber kardeşi Hârûn'u vezîr kıldık.(35)

Bunun üzerine buyurduk ki: 'Âyetlerimizi o tekzîb eden kavme gidin.' Nihâyet onları tedmîr ederek[1509] **dumûra uğrattık.(36)**

Ve Nûh kavmi, resûlleri tekzîb ettiklerinde onları gark ettik. Ve onları insanlar için bir âyet kıldık. Ve zâlimler için elîm bir azâb hazırladık.(37)

Ve Âd ve Semûd ve Ress ashâbı ve bunlar arasında birçok kuşakları.(38)[1510]

Ve hepsine darb-ı meseller ettik. Ve hepsini kırıp geçirdik.(39)

Ve andolsun ki, o kötülük yağmuru yağdırılan karyeye geldiler, artık onu görüyor değiller miydi? Bilakis onlar nuşûru ümit etmez oldular.(40)

Ve seni gördüklerinde, seni istihzâ dışında ittihaz etmezler.[1511] (Derler ki:) **'Bu mu, Allah'ın resûl olarak o ba's ettiği?'(41)**

'Neredeyse bizi ilâhlarımızdan hakîkaten idlâl edecekti,[1512] **eğer onlar üzerine sabreder olmasaydık.'** (derler.) **Ve azâbı gördükleri zaman, yolca kimin daha dalâlette olduğunu yakında ilmedecekler.(42)**

Gördün mü hevâsını ilâh ittihaz edeni?[1513] **O halde sen mi onun üzerine bir vekîl**[1514] **olacaksın?(43)**

[1509] yok ederek, perişan ederek

[1510] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَقُرُونًا بَيْنَ ذٰلِكَ كَثِيرًا/ve bunlar arasında birçok kuşakları]**' Yani: Ve kuşakları helâk ettik. Yani: Ümmetleri." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 261. sayfa]

[1511] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'**[وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًا/Ve seni gördüklerinde, seni istihzâ dışında ittihaz etmezler]**' Yani: Seninle alay ederler. Onların Resûle yaptıkları muâmele, sadece onunla istihzâ etmek olmuştur." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1043. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1512] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا/Neredeyse bizi ilâhlarımızdan hakîkaten idlâl edecekti]**' Yani: Az kalsın bizi ilâhlarımızdan idlâl edecekti/saptıracaktı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 21. sayfa]

[1513] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "Yani: Nefsinin hevâsına göre hangi şeyi benimsemiş ve güzel görmüşse, onun dîni ve onun mezhebi o olmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Furkân Suresi, 43. âyetin tefsîrinde]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "Ve bazı eserlerde (denilir ki): 'Semâ ve Arz'da, hevâdan daha büyük (sahte) mâbud yoktur.' Ve bazıları da: 'O en büyük tağuttur.' demiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 21. sayfa]

[1514] İbn Ebî Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَكِيلًا/bir vekîl]**' bir nusret edici/yardımcı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 497. sayfa]

Yoksa onların ekserîsini işitirler veya aklederler mi hesâb ediyorsun? Onlar başka değil, davarlar gibidirler, bilakis onlar yolca daha dalâlettedirler.(44)

Bakmaz mısın Rabbine, gölgeyi nasıl uzatmıştır? Ve eğer dileseydi, elbette onu sâkin kılardı. Sonra güneşi onun üzerine bir delîl kıldık.(45)

Sonra onu kolay bir çekişle Kendimize çektik.(46)

Ve O, O ki, geceyi sizin için bir elbise ve uykuyu bir dinlenme kılar. Ve gündüzü yayıl(ıp çalış)**ma kılar.(47)**

Ve O, O ki, rüzgârları rahmetinin önünde bir büşrâ olarak irsâl eder. Ve semâdan tahûr bir su inzâl ettik.(48)[1515]

Onunla meyte bir beldeyi ihyâ etmemiz ve halk ettiğimiz davarlar ve insanlardan bir çoğunu onunla sulamamız için.(49)

Ve andolsun ki, onu aralarında tezekkür etmeleri için tasrîf ettik.[1516] **Öyleyken insânların ekserîsi ancak küfürde direttiler.(50)**

Ve eğer dileseydik, elbette her karyeye bir nezîr ba's ederdik.(51)

Öyleyse kâfirlere itaat etme ve onunla büyük cihâd ile[1517] **onlarla cihâd et.(52)**[1518]

Ve O, O ki iki denizi salıvermiştir. Şu, tatlıdır susuzluğu gidericidir. Ve şu, tuzludur acıdır. Ve ikisinin arasında bir berzah ve karışmalarını önleyen bir engel kılmıştır.(53)

Ve O, O ki, sudan beşer halk etti de ona neseb ve hısımlık kıldı. Ve Rabbin, Kadîr olandır.(54)

Ve Allah'ın dûnundan onlara menfaat sağlamayanlara ve ne (de) **onlara zarar veremeyenlere ibâdet ederler. Ve kâfir, Rabbinin aleyhine zahîr olandır.(55)**[1519]

[1515] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا/Ve semâdan tahûr bir su inzâl ettik.]'** Su, özünde tâhirdir/temizdir, gayrı için de mutahhirdir/temizleyicidir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 87. sayfa]

[1516] İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bir sene, diğer bir seneden daha fazla yağmur alıyor değildir. Ve lâkin Allah, yağmuru mahlûkâtı arasında tasrîf eder/dağıtır." Sonra: **'[وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ/Ve andolsun ki, onu aralarında tasrîf ettik]'** (âyetini) kıraat etti. [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (2/403); Hâkim eserin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

[1517] İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "**'[جِهَادًا كَبِيرًا/büyük cihâd ile]'** Şiddetli bir şekilde." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 90. sayfa]

[1518] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "**'[فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ/Öyleyse kâfirlere itaat etme]'** Onların seni Allah'a itaatten nehyettiklerinde (itaat etme)."**'[وَجَاهِدْهُمْ بِهِ/ve onunla onlarla cihâd et]'** Ku'ran ile. Ve bu, kıtâl ile emrolunmadan önce dil ile cihâdtır." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 264. sayfa]

Ve seni mübeşşir ve nezîr olman dışında irsâl etmedik.(56)

De ki: 'Ben onun üzerine -Rabbine bir yol ittihaz edinmeyi dileyenden başka- sizden bir ücret istemiyorum.'(57)

Ve O ölmeyen Hayy'a[1520] **tevekkül et. Ve O'na hamd ile tesbîh et. Ve kullarının günahlarına O'nun Habîr olması kâfidir.(58)**

O ki, semâları ve Arz'ı ve ikisi arasındakileri altı günde halk etmiştir, sonra Arş üzerine istivâ buyurmuştur.[1521] **Rahmân'dır, artık O'nu Habîr'e suâl et.(59)**

[1519] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَى رَبِّهِ ظَهِيرًا/Ve kâfir, Rabbinin aleyhine zahîr olandır]'** Yani: Mâsiyette şeytâna yardımcıdır/destekçidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 27. sayfa]

[1520] İmam Taberî (رحمه الله) der ki: "**'[الْحَيِّ/Hayy]'**: O Hayy ki ölmez. O'ndan gayrı Rabb ittihâz edenlerin öldüğü gibi (nesli) tükenip yok olmaz. Aynı şekilde kendisinden gayrı ilah varolduğunu iddiâ edenler gibi de yok olmaz. O halk ettiklerine şu hüccet ile karşı çıkmıştır: Tükenmeyen ve ölmeyeni bırakıp da, yok olup tükenen, zâil olan ve ölen hiçbir şeye ibâdet etmek gerekmez. Nitekim ilâh dâim olandır, ölmeyendir, tükenmeyen ve bitmeyendir. Ve O, Allah'tır. O ki, O'ndan başka ilâh yoktur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 3. cilt, 109. sayfa]

[1521] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "Öyle ki biz, Allah (عز وجل)'nin haberine îmân ederiz. Hâlık'ımız Arşı'nın üzerine istivâ buyurmuştur. Allah'ın kelâmını tebdîl etmeyiz. Ve -mu'attila ve cehmiyyenin dediği gibi- bize söylenenden başka bir kavil söylemeyiz. Mu'attila ve cehmiyye şöyle der: 'O, Arşı üzerine istivâ değil istivlâ etmiştir.' Böylelikle onlara söylenenden başka bir kavle tebdîl etmişlerdir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 233. sayfa]

Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve [Allah] (عز وجل)'nin kavli: **'[اسْتَوٰى/istivâ buyurmuştur]'** Yani Arş'ın üzerine âlî olmuştur. Bu uluvv ise hususî bir uluvv olup, sâir mahlûkâtın uluvvu gibi değildir. Nitekim Allah (سبحانه وتعالى) mahlukâtın hepsinin üzerinde mutlak bir şekilde âlîdir. Zikrettiğimiz gibi bu hususî bir uluvv olup fiilî sıfatlardandır. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat ise bu sıfatlara Allah (عز وجل)'ye layık olduğu vechile îmân ederler. Tekyîf etmezler ve tekyîf etmeye de çalışmazlar. Nitekim bu imkansız bir iştir. Çünkü bu sıfatlar, tıpkı **'[اسْتَوٰى/istivâ buyurmuştur]'** gibi, O'nun yüceliğinin kemâline delâlet ederler. 'Meyve istivâ etti' denildiğinde bu 'olgunluğu kemâle erdi' manâsını taşır. Yine: 'Adam istivâ etti' denildiğinde bu 'aklı kemâle erdi' manâsını taşır. Tıpkı âyetteki gibi: **'[وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوٰى/Ve şiddetliliğine ulaşıp istivâ ettiğinde]'** [Kasas Suresi, 14. âyet] İstivâ fiili, **'[عَلَى/alâ]'** harf-i cerri ile birlikte müteaddî olarak gelirse uluvva delâlet eder, lâkin kemâli de kapsar. Netice olarak **'[اسْتَوٰى/istivâ buyurmuştur]'**: 'Kâmil bir şekilde hususî bir uluvv ile âlî oldu.' manâsına gelir." [Muhammed bin Sâlih ibn Useymîn, Furkân Suresi Tefsîri, 238. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) daha önce geçtiği üzere bu konuda şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ/Sonra Arş üzerine istivâ buyurmuştur.]'** [A'raf sûresi, 54. âyet] kavli hakkında, insanlar pek çok söz söylemişlerdir." Sonra İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle devam eder: "Bu konuda Mâlik ve Evzaî ve Sevrî ve Leys ibn Sa'd ve Şafiî ve Ahmed ve İshâk ibn Râhûye ve eski ve yeni diğer Müslüman imâmlardan Selefi Sâlih'in mezhebine sülûk edilmelidir/girilmelidir. Ve bu yol, bu âyeti tekyîf ve teşbîh ve tâ'tîl etmeden, geldiği gibi kabul etmektir. Teşbîhçilerin zihinlerine hemen geliveren zahir mânâ; Allah (سبحانه وتعالى)'dan nefyolunmuştur. Muhakkak ki Allah; mahlukâtından hiçbir şey O'na benzemez. **'[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O, Semî'dir, Basîr'dir.]'** [Şura Sûresi, 11. âyet] Bilakis durum; imâmların -[Buhârî'nin hocası] Nuaym bin Hammâd el-Huzâî onlardandır- dediği gibidir: 'Kim Allah'ı mahlukatına teşbîh ederse kâfir olur. Kim Allah'ın kendisiyle nefsini vasfettiklerini inkar ederse kâfir olur. Allah'ın nefsini vasfettiği ve Resûlu'nun (vasfettiklerinde) teşbih yoktur.' [İmâm Zehebî, 'el-Uluvv'da sahîh bir isnâd ile zikretmiştir. Şeyh el-Elbânî de bunu 'Muhtasar el-Uluvv'da (184. sayfa) tashîh etmiştir.]

Kim Allah (سبحانه وتعالى) için sarih âyetlerde ve sahîh haberlerde vârid olan şeyleri Allah (سبحانه وتعالى)'nın

Ve onlara: 'Rahmân'a secde edin.' denildiğinde, dediler ki: 'Ve Rahmân nedir? Bize emrettiğine mi secde edeceğiz?' Ve (bu) **onların nefretini ziyâdeleştirir.(60)**[1522]

Tebârake O ki, semâda burclar kılmıştır. Ve orada bir lamba ve nûrlu bir ay kılmıştır.(61)

Ve O, O ki, tezekkür etmeyi murâd edenler ve şükretmeyi murâd edenler için geceyi ve gündüzü birbirine halef kılmıştır.(62)[1523]

Ve Rahmân'ın kulları, onlar ki Arz'ın üzerinde vakâr ve sekînet ile[1524] **yürürler ve câhiller onlara hitâb ettiğinde, derler ki: 'Selâm.'(63)**

Ve onlar ki, Rabblerine secde ederek ve kıyâm durarak gecelerler.(64)

Ve onlar ki: 'Rabbimiz, bizden Cehennem azâbını uzaklaştır. Muhakkak ki, onun azâbı süreklidir.' derler.(65)

Muhakkak ki o, kötü bir karargâh ve makâmdır.(66)

Ve onlar ki, infâk ettiklerinde ne israf ederler ve ne (de) **cimrilik ederler. Ve bunun arasında bir ortalama olur.(67)**[1525]

Ve onlar ki, Allah ile beraber başka bir ilâha duâ etmezler. Ve Allah'ın o harâm ettiği nefsi katletmezler, hakk ile müstesnâ. Ve zînâ etmezler. Ve kim bunu fiil ederse, ağır azâba uğrar.(68)

Kıyâmet Günü onun için azâb katlanır ve orada aşağılanmış olarak muhalled kalır.(69)

Tevbe eden ve îmân eden ve amel-i sâlih amel eden müstesnâ. Artık işte onlar, Allah onların kötülüklerini iyiliklere tebdîl eder. Ve Allah Gafûr, Rahîm olandır.(70)

Celâl'ine layık vecih üzere isbât eder ve Allah (سبحانه وتعالى)'dan noksanlıkları nefyederse; işte o, hidâyet yoluna sulûk etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, A'raf Suresi, 54. âyetin tefsirinde]

[1522] Secde âyetidir

[1523] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'**[وَهُوَ الَّذِى جَعَلَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً/Ve O, O ki, geceyi ve gündüzü birbirine halef kılmıştır]**' Yani biri diğerinin -hiç ara vermeden- hemen arkasından gelir. Bu gidince öbürü; öbürü gidince de bu gelmektedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Furkân Suresi, 62. âyetin tefsirinde]

[1524] Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[هَوْنًا/hevn]**' Vakâr ve sekînet ile." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 3. cilt, 502. sayfa]

[1525] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'**[وَكَانَ بَيْنَ ذٰلِكَ قَوَامًا/Ve bunun arasında bir ortalama olur.]**' (Bundan) kasıt, israf ve cimrilik arasında vasatlıktır/orta yoldur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 95. sayfa]

Ve kim tevbe eder ve sâlih amel işlerse, artık muhakkak ki o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah'a döner.(71)[1526]

Ve onlar ki, yalana şâhidlik etmezler. Ve lağviyyâta rastladıklarında kerîmler olarak geçerler.(72)

Ve onlar ki, Rabblerinin âyetleri zikredildiğinde, onlar üzerine sağır ve âmâ kesilmezler.(73)

Ve onlar ki: 'Rabbimiz, bize zevcelerimiz ve zürriyetlerimizden göz aydınlıkları hibe et. Ve bizi muttakîlere imâm kıl.' derler.(74)

İşte onlar sabrettiklerinden dolayı (Cennet'teki) **oda ile ödüllendirilecekler ve orada tahiyye ve selâm**[1527] **ile karşılanacaklardır.(75)**

Orada muhalledlerdir, ne güzel karargâh ve makâmdır.(76)

De ki: 'Duânız olmasa, Rabbim size değer vermez. Oysa siz tekzîb ettiniz, öyleyse (size azâb) **yakında kaçınılmaz olacaktır.'(77)**

[1526] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَمَنْ تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللهِ مَتَابًا]/Ve kim tevbe eder ve sâlih amel işlerse, artık muhakkak ki o, tevbesi kabul edilmiş olarak Allah'a döner.]'** Yani eğer ölümünden önce tevbe ederse, onun tevbesi kabul olur." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 268. sayfa]

[1527] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[الْغُرْفَةَ/oda]'** Yani: Cennetteki yüksek derece. **'[الْغُرْفَةَ/oda]'** Yükseltilmiş her binâ. **'[تَحِيَّةً/tahiyye]'** Yani: Mülk. Şöyle de denilmiştir: 'Dâimâ bâki kalmak.' **'[وَسَلَامًا/ve selâm]'** Yani: Bazıları bazısını selâmlarlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 100. sayfa]

26. ŞUARÂ SÛRESİ (227 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Tâ, Sîn, Mîm.(1)[1528]

Bunlar, mübîn Kitâb'ın âyetleridir.(2)[1529]

Ola ki nefsini tüketeceksin mü'min olmuyorlar diye.(3)

Eğer dilersek üzerlerine semâdan bir âyet inzâl ederiz de ona boyunlarını eğmek zorunda kalırlar.(4)

Ve onlara Rahmân'dan muhdes[1530] **bir zikir gelmemiştir ki ondan îrâz etmiş olmasınlar.(5)**[1531]

Nitekim tekzîb ettiler. Fakat istihzâ etmiş olduklarının haberleri onlara gelecektir.(6)

Ve Arz'a bakmıyorlar mı, onda her kerîm çiftten nicelerini bitirdik.(7)[1532]

Muhakkak ki bunda, elbette bir âyet[1533] **vardır. Ve onların ekserîsi mü'min olmadılar.(8)**[1534]

Ve muhakkak ki senin Rabbin, elbette O, Azîz'dir, Rahîm'dir.(9)[1535]

Ve hani Rabbin, Mûsâ'ya: 'Zâlimler kavmine git.' diye nidâ buyurmuştu;(10)

'Firavun kavmine. Takvâ etmezler mi?'(11)

[1528] Kasas Suresi'nin 1. âyetiyle aynıdır

[1529] Kasas Suresi'nin 2. âyetiyle aynıdır

[1530] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[من الرحمن محدث/Rahmân'dan muhdes]'** Yani: Muhdes/yeni olarak inzâl ettiği. Ve o tenzîl edilişinde muhdestir/yenidir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 107. sayfa]

[1531] İbn Ebî Hâtim (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir isnad ile tahric etmiştir, demiştir ki: "**'[وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمٰنِ مُحْدَثٍ/Ve onlara Rahmân'dan muhdes bir zikir gelmemiştir ki]'** 'Allah'ın Kitâbı'ndan bir şey gelmemiştir ki **'[إِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ/ondan îrâz etmiş olmasınlar]'**" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 3. sayfa]

[1532] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir: Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[أَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ/orada her kerîm çiftten nicelerini bitirdik]'** kavli hakkında demiştir ki: "Arz'ın nebâtından, hayvanların ve insanların yediklerinden (nicelerini bitirdik)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 3. sayfa]

[1533] İbn Ebî Hâtim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan hasen bir isnad ile tahric etmiştir: "**'[اٰيَةً/Âyet]'** Alâmet." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 4. sayfa]

[1534] 67., 103., 121., 174., ve 190. âyet ile aynıdır

[1535] 68., 104., 122., 140., 159., 175. ve 191. âyet ile aynıdır

(Mûsâ) **dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben, beni tekzîb etmelerinden korkuyorum.'(12)**

'Ve sadrım daralır ve dilim açılmaz, bu itibarla Harûn'a (da) **irsâl et.'(13)**[1536]

'Ve onlar için benim üzerimde bir suç var, bundan dolayı beni katletmelerinden korkuyorum.'(14)

(Allah) **buyurdu ki: 'Hayır! İmdi ikiniz âyetlerimizle gidin. Muhakkak ki Biz, sizinle beraberiz, işiticileriz.'(15)**[1537]

'Artık Firavun'a gidin de deyin ki: 'Muhakkak ki biz, âlemlerin Rabbinin resûluyuz;'(16)

'İsrâîl oğullarını bizimle irsâl edesin diye.'(17)

(Firavun) **dedi ki: 'İçimizde çocukken senin mürebbin biz değil miydik?**[1538] **Ve içimizde ömründen senelerce kaldın.'(18)**

'Ve o fiil ettiğin fiili fiil ettin ve sen kâfirlerdensin.'(19)[1539]

(Mûsâ) **dedi ki: 'Ve ben dalâlette olanlardan iken onu fiil ettim.'(20)**

'Bunun üzerine sizden korkunca, sizden firar ettim. Derken Rabbim bana hikmet hibe etti ve beni mürsellerden kıldı.'(21)

'Ve üzerime minnet ettiğin bu nimet İsrâîl oğullarını köleleştirmendir.'(22)

Firavun dedi ki: 'Ve âlemlerin Rabbi nedir?'(23)[1540]

[1536] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[فَأَرْسِلْ إِلَى هَارُونَ/bu itibarla Harûn'a** (da) **irsâl et]**' Bana yardımcı olması ve risâleti tebliğ üzere beni desteklemesi için" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 108. sayfa]

[1537] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "Ve Allah (عز وجل) kelîmi Mûsâ'ya ve kardeşi Hârûn'a (صلوات عليهم) buyurmuştur ki: '**[كَلَّا فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا إِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ/'Hayır! İmdi ikiniz âyetlerimizle gidin. Muhakkak ki Biz, sizinle beraberiz, işiticileriz.']**' Böylece Allah (جل وعلا) mü'min kullarına (Firavun'un), kelîmi Mûsâ'ya ve kardeşine söylediklerini işittiğini bildirmiştir. Ve bu o söylediğim cinstendir: Hâlık'ın işitmesi, mahlûkun işitmesi gibi değildir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 108. sayfa]

[1538] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir isnâd ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا/'İçimizde çocukken senin mürebbin biz değil miydik]**' Firavun ailesi onu bulup aldı. Böylece delikanlı olana kadar ona mürebbi/yetiştirici oldu." [Hikmet bin Beşîr Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 5. sayfa]

[1539] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ/ve sen kâfirlerdensin]**' Yani: Sen nimetlerime kâfirsin/küfredensin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 41. sayfa]

[1540] İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'**[قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ/Firavun dedi ki: 'Ve âlemlerin Rabbi nedir?']**' Senin kendini, O'nun bana irsâl ettiği bir resûl olduğunu zannettiğin âlemlerin Rabbi nedir?" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 111. sayfa]

(Mûsâ) **dedi ki: 'Rabbidir semâların ve Arz'ın ve ikisi arasındakilerin, eğer yakîn edenler iseniz.'(24)**

(Firavun) **çevresindekilere dedi ki: 'İşitmiyor musunuz?'(25)**

(Mûsâ) **dedi ki: 'Rabbiniz ve evvelki babalarınızın Rabbidir.'(26)**[1541]

(Firavun) **dedi ki: 'Muhakkak ki o size irsâl edilen resûlunuz, elbette bir mecnûndur.'(27)**

(Mûsâ) **dedi ki: 'Doğu ve batı ve ikisi aralarındakilerin Rabbidir, eğer siz akleden iseniz.'(28)**

(Firavun) **dedi ki: 'Eğer benden gayrı bir ilâh ittihaz edersen, elbette seni zindana atılanlardan kılarım.'(29)**

(Mûsâ) **dedi ki: 'Velev ki sana mübîn bir şey ile gelmişsem** (de) **mi?'(30)**

(Firavun) **dedi ki: 'Öyleyse onu getir, eğer sâdıklardan isen.'(31)**

Bunun üzerine asâsını ilkâ etti. O zaman o mübîn bir yılan (oluverdi)**.(32)**[1542]

Ve elini çıkardı. O zaman o nazar edenler için bembeyaz (kesiliverdi)**.(33)**[1543]

(Firavun) **çevresindeki ileri gelenlere dedi ki: 'Muhakkak ki bu, elbette alîm bir sihirbazdır.'(34)**

'Sihri ile sizi arzınızdan ihrâc etmeyi murâd ediyor. O halde ne emredersiniz?'(35)

Dediler ki: 'Onu ve kardeşini alıkoy ve şehirlere toplayıcılar ba's et.'(36)

'Bütün alîm sihirbazları sana getirsinler.'(37)

Böylece sihirbazlar, mâlûm bir günün belli vaktinde cem olundu.(38)

Ve insanlara denildi ki: 'Siz ictimâ eder misiniz?'(39)

'Umulur ki sihirbazlara tâbi oluruz, eğer onlar gâlibler olursa.'(40)

Nihâyet sihirbazlar geldiğinde, Firavun'a dediler ki: 'Doğrusu bizim için, hakîkaten bir ücret var mıdır, eğer gâlibler biz olursak?'(41)

(Firavun) **dedi ki: 'Evet. Ve muhakkak ki siz, o zaman elbette yakınlardansınız.'(42)**

[1541] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Yani sizin halk ediciniz ve Firavun ve onun zamanından o önce olan evvelki babalarınızın halk edicisi." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Şuarâ Suresi, 26. âyetin tefsirinde]

[1542] A'raf Suresi'nin 107. âyetiyle aynıdır

[1543] A'raf Suresi'nin 108. âyetiyle aynıdır

Mûsâ onlara dedi ki: 'Siz ne ilkâ edecekseniz ilkâ edin.'(43)

Böylece iplerini ve asâlarını ilkâ ettiler ve dediler ki: 'Firavun'un izzetiyle, muhakkak ki biz, elbette biz gâlibleriz.'(44)

Derken Mûsâ asâsını ilkâ etti, hemen o zaman o onların uydurduklarını yuttu.(45)

Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapandılar.(46)

(Sihirbazlar) **dediler ki: 'Âlemlerin Rabbine îmân ettik.'(47)**[1544]

'Mûsâ ve Hârûn'un Rabbine.'(48)[1545]

(Firavun) **dedi ki: 'Size izin vermeden önce ona îmân ettiniz. Muhakkak ki o, elbette size sihri o tâlim eden büyüğünüzdür. Öyleyse hakîkaten yakında ilmedeceksiniz. Elbette ellerinizi ve ayaklarınızı hilâftan keseceğim ve elbette sizi cemîân asacağım.'(49)**

(Sihirbazlar) **dediler ki: 'Zararı yok. Muhakkak ki biz, Rabbimize döneceğiz.'(50)**

'Muhakkak ki biz, mü'minlerin evveli olduğumuzdan, Rabbimizin bizim için hatâlarımızı mağfiret edeceğini umuyoruz.'(51)

Ve Mûsâ'ya: 'Kullarımı gece yola çıkar, muhakkak ki siz tâbi olunacaksınız.'[1546] **diye vahyettik.(52)**

Bunun üzerine Firavun, şehirlere toplayıcılar irsâl etti.(53)

(Firavun dedi ki:) **'Muhakkak ki bunlar, elbette az bir topluluktur.'(54)**

'Ve muhakkak ki onlar, bize elbette öfke duyuyorlar.'(55)

'Ve muhakkak ki biz, elbette uyanık bir cemiyyetiz.'(56)

Böylece onları bahçeler ve pınarlardan ihrâc ettik.(57)[1547]

Ve hazineler(den) **ve kerîm bir makâm**(dan)**.(58)**

İşte böyle. Ve onlara İsrâîl oğullarını vâris yaptık.(59)

[1544] A'raf Suresi'nin 121. âyetiyle aynıdır

[1545] A'raf Suresi'nin 122. âyetiyle aynıdır

[1546] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ/muhakkak ki siz tâbi olunacaksınız]'** Yani: Firavun ve kavmi sizi takib edecek." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 47. sayfa]

[1547] İbn Ebî Hâtim (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahih bir isnad ile tahric etmiştir: "O (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَأَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ/Böylece onları bahçeler ve pınarlardan ihrâc ettik]'** Yani: dünyâda. Allah onları, dünyâda bahçelerinden ihrâc etmiştir." [Hikmet bin Beşîr Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 8. sayfa]

Bunun üzerine gün doğarken onlara tâbi oldular.(60)[1548]

Nihâyet iki cemiyyet birbirini gördüklerinde, Mûsâ'nın ashâbı dediler ki: 'Muhakkak ki biz, hakîkaten idrâk edilmişleriz.'(61)[1549]

(Mûsâ) **dedi ki: 'Hayır! Muhakkak ki Rabbim benimledir, beni hidâyet edecektir.'(62)**[1550]

Bunun üzerine Mûsâ'ya: 'Asân ile denize darb et.' diye vahyettik. Böylece (deniz) **yarıldı da her parçası azîm bir dağ gibi oldu.(63)**

Ve diğerlerini oraya yaklaştırdık.(64)

Ve Mûsâ'yı ve onunla beraber olanların cümlesini necât buyurduk.(65)

Sonra diğerlerini gark ettik.(66)[1551]

Muhakkak ki bunda, elbette bir âyet vardır. Ve onların ekserîsi mü'min olmadılar.(67)

Ve muhakkak ki Rabbin, elbette O, Azîz'dir, Rahîm'dir.(68)

Ve onların üzerine İbrâhîm'in haberini tilâvet et.(69)

Hani babasına ve kavmine: 'Neye ibâdet ediyorsunuz?' demişti.(70)

Dediler ki: 'Putlara ibâdet ediyoruz. Ve onlara âkifler[1552] **olmaya devam edeceğiz.'(71)**

Dedi ki: 'Duâ ettiğinizde sizi işitiyorlar mı?'(72)

'Veya size bir menfaat veriyorlar (mı?) **Veya zararları dokunuyor** (mu?)**'(73)**

Dediler ki: 'Bilakis, babalarımızı böyle fiil ederken bulduk.'(74)

[1548] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'**[فَأَتْبَعُوهُمْ مُشْرِقِينَ/Bunun üzerine gün doğarken onlara tâbi oldular]**' Yani: Güneşin işrak vaktinde onlara yetiştiler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 115. sayfa]

[1549] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "'**[إِنَّا لَمُدْرَكُونَ/'Muhakkak ki biz, hakîkaten idrâk edilmişleriz]**' Bunu, yürüyüşleri nihâyete erip de denizin kenarına geldikleri vakit söylemişlerdi. Orası, Kızıldeniz idi. Deniz onların önünde idi; Firavun ise orduları ile beraber onlara yetişmişti." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Şuarâ Suresi, 61. âyetin tefsirinde]

[1550] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ/Muhakkak ki Rabbim benimledir, beni hidâyet edecektir]**' Mânâsı: 'Muhakkak ki Rabbim koruması ve nusretiyle benimledir. **'[سَيَهْدِينِ/beni hidâyet edecektir]**' Yani: Necâtın/kurtuluşun yoluna delâlet edecektir. Ve hidâyet, o necâtın yoluna delâlet etmedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 47. sayfa]

[1551] Saffat Suresi'nin 82. âyeti ile aynıdır

[1552] Âkif(ler): Kişinin kendisini hakk veya bâtıl olan ibâdete hasretmesi ve onda devamlı ve ısrarlı olması.

Dedi ki: 'Öyleyse ibâdet eder olduğunuzu gördünüz mü?'(75)

'Sizin ve eski[1553] **babalarınızın.'(76)**

'İmdi muhakkak ki onlar, benim için düşmandır, âlemlerin Rabbi müstesnâ.'(77)

'O ki, beni halk etmiştir ve O bana hidâyet eder'.(78)

'Ve O ki, O beni taam eder ve içirir.'(79)

'Ve marazlandığımda, o takdirde O bana şifâ verir.'(80)

'Ve O ki, beni öldürür, sonra bana hayat verir.'(81)[1554]

'Ve O ki, Dîn Günü[1555] **hatâlarımı mağfiret edeceğini umduğumdur.'(82)**

'Rabbim! Bana bir hikmet hibe et ve beni sâlihlere ilhâk buyur.'(83)

'Ve sonrakiler içinde benim için bir lisân-ı sıdk kıl.'(84)[1556]

'Ve beni Naîm Cennetinin vârislerinden kıl.'(85)

'Ve babam için mağfiret buyur. Muhakkak ki o, dalâlette olanlardandı.'(86)[1557]

'Ve beni ba's edilecekleri gün utandırma.'(87)

'Malın menfaat vermeyeceği gün ve ne (de) **oğulların.'(88)**

'Allah'a selîm bir kalb ile[1558] **gelen müstesnâ.'(89)**

Ve Cennet muttakîler için yaklaştırılır.(90)

Ve gâvîler[1559] **için Cahîm bâriz olur.(91)**[1560]

[1553] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[الْأَقْدَمُونَ/eski]'** Yani: evvelki." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 117. sayfa]

[1554] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَالَّذِی یُمِیتُنِی ثُمَّ یُحْیِینِ/Ve O ki, beni öldürür, sonra bana hayat verir.]'** Yani: Beni dünyâda öldürür, sonra bana Âhiret'te hayat verir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 54. sayfa]

[1555] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[یَوْمَ الدِّینِ/Dîn Günü]'** Yani: Hesâb Günü." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 118. sayfa]

[1556] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَاجْعَلْ لِی لِسَانَ صِدْقٍ فِی الْآخِرِینَ/Ve sonrakiler içinde benim için bir lisân-ı sıdk kıl]'** Yani: Ve benim için, ardımdan kendisi ile zikredileceğim güzel bir zikir kıl! Ve hayırda bana iktidâ edilsin/uyulsun." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Şuarâ Suresi, 84. âyetin tefsirinde]

[1557] İbrâhim (عليه السلام)'ın babası için mağfiret dilemesi hakkında Tevbe Suresi'nin 114. âyetine bakınız

[1558] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahih bir isnad ile tahric etmiştir: "O (سبحانه وتعالى)'nın: **'[بِقَلْبٍ سَلِیمٍ/selîm bir kalb ile]'** kavli hakkında şöyle demiştir: 'Şirkten selîm (bir kalb ile).'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 10. sayfa]

Ve onlara denilir ki: 'İbâdet etmekte olduklarınız nerede?'(92)

Allah'ın dûnundan, size nusret ediyorlar mı veya kendilerine nusret ediyorlar mı?(93)

Artık onlar ve gâvîler oraya tepetakla atılırlar.(94)

Ve iblîsin bütün orduları.(95)

Ve onlar orada hasımlaşarak derler ki:(96)

'TAllahi,[1561] **biz elbette mübîn bir dalâlet içinde olanlardık.'(97)**

'Hani âlemlerin Rabbi ile sizi müsâvî tutmuştuk.'(98)

'Ve bizi mücrimlerden başkası dalâlete düşürmedi.'(99)

'Artık bizim için şefaatçiler yok.'(100)

'Ve ne (de) **sıcak bir dost.'(101)**[1562]

'İmdi bizim için bir kere daha olsaydı[1563] **da mü'minlerden olsaydık.'(102)**

Muhakkak ki bunda, elbette bir âyet vardır. Ve onların ekserîsi mü'min olmadılar.(103)

Ve muhakkak ki Rabbin, elbette O, Azîz'dir, Rahîm'dir.(104)

Nûh kavmi (de) **mürselleri tekzîb etti.(105)**

Hani kardeşleri Nûh, onlara demişti ki: 'Takvâ etmiyor musunuz?'(106)

[1559] azgınlar

[1560] İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "'**[وَبُرِّزَتِ/Ve bâriz olur]**' Yani: Zâhir olur. '**[الْجَحِيمُ/Cahîm]**' Yani: Cehennem. '**[لِلْغَاوِينَ/gâvîler için]**' Yani: Hidâyetten dalâlete düşen/sapan kâfirler için" [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Şuarâ Suresi, 91. âyetin tefsirinde]

[1561] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[تَاللَّهِ/TAllahi]**' Bu '**[ت/te]**' harfi ile bir kasemdir/yemindir. Ve kasem harfleri üçtür: '**[ب/be]**' ve '**[و/vav]**' ve '**[ت/te]**'." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Şuarâ Suresi Tefsîri, 165. sayfa]

Bu harfler ile yeminler şöyledir: '**[باللهِ/bİllahi]**' ve '**[والله/vAllahi]**' ve '**[تالله/tAllahi]**'. En doğrusunu Allah ilmeder. [Hazırlayan]

[1562] İmâm el-Kassâb (رحمه الله) bu iki ayet hakkında şöyle demiştir: "O (سبحانه وتعالى): '**[فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعِينَ/Artık bizim için şefaatçiler yok.]**','**[وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ]/Ve ne** (de) **sıcak bir dost.]**' kavlinde ateş ehlinden haber vermektedir. Bu Allah (جلاله جل) tarafından, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'den gayrısının, mü'minler kavminden bazısının bazısına ve dostun dostuna şefaatçi kılınacağına delildir." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 3. cilt, 530. sayfa]

[1563] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً/İmdi bizim için bir kere daha olsaydı]**' Yani rücû etme/dönüş (dünyâya olsaydı)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 57. sayfa]

'Muhakkak ki ben, sizin için emîn bir resûlum.'(107)[1564]

'Artık Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(108)[1565]

'Ve onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum. Ücretim âlemlerin Rabbinden başkası üzerine değildir.'(109)[1566]

'Artık Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(110)

Dediler ki: 'Sana mı îmân edeceğiz? Ve sana en reziller tâbi olmuştur.'(111)

(Nûh) **dedi ki: 'Onların amel etmiş olduklarına bir ilmim yoktur.'(112)**

'Onların hesâbı Rabbimden başkası üzerine değildir, eğer şuurundaysanız.'(113)

'Ve ben, mü'minleri kovacak değilim.'(114)

'Ben, mübîn bir nezîrden başkası değilim.'(115)

Dediler ki: 'Eğer nihâyetlendirmezsen ey Nûh, elbette recm edilenlerden olacaksın.'(116)

(Nûh) **dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki kavmim, beni tekzîb etti.'(117)**

'Artık aramı ve aralarını bir fetih ile fethet.[1567] **Ve beni ve mü'minlerden beraberimdekileri necât buyur.'(118)**

Bunun üzerine onu ve beraberindekileri dolu geminin içinde necât buyurduk.(119)

Sonra ardından geride kalanları gark ettik.(120)

Muhakkak ki bunda, elbette bir âyet vardır. Ve onların ekserîsi mü'min olmadılar.(121)

Ve muhakkak ki Rabbin, elbette O, Azîz'dir, Rahîm'dir.(122)

Âd (kavmi de) **mürselleri tekzîb etti.(123)**

Hani kardeşleri Hûd, onlara demişti ki: 'Takvâ etmiyor musunuz?'(124)

'Muhakkak ki ben, sizin için emîn bir resûlum.'(125)

[1564] 125., 143., 162. ve 178. âyetler ile aynıdır

[1565] 110., 126., 131., 144., 150., 163. ve 179. âyetler ile aynıdır

[1566] 127., 145., 164. ve 180. âyet ile aynıdır

[1567] Şeyh Muhammed Emin Şankitî (رحمه الله) der ki: "'**[فَافْتَحْ بَيْنِى وَبَيْنَهُمْ فَتْحًا/Artık aramı ve aralarını bir fetih ile fethet]**' Yani: 'Benim aram ile onların arasında bir hüküm ile hüküm ver.' Ve onun Rabbinden istemiş olduğu bu hüküm, küfrün helâk edilmesi, kendisinin ve onunla beraber îmân edenlerin necâta erdirilmesidir." [Muhammed Emin Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 6. cilt, 417. sayfa]

'Artık Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(126)

'Ve onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum. Ücretim âlemlerin Rabbinden başkası üzerine değildir.'(127)

'Siz her yüksek yere bir âyet[1568] **binâ edip, abesle mi uğraşıyorsunuz?'(128)**

'Ve sağlam yapılar ittihaz ediyorsunuz, ola ki muhalled kalasınız.'(129)[1569]

'Ve yakaladığınızda cebbârlar olarak yakalıyorsunuz.'(130)[1570]

'Artık Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(131)

'Ve ilmettikleriniz ile size o imdâd edene takvâ edin.'(132)[1571]

'Size davarlar ve oğullar ile imdâd etti.'(133)

'Ve bahçeler ve pınarlar (ile)**.'(134)**

'Muhakkak ki ben, sizin üzerinize azîm bir günün azâbından korkuyorum.'(135)

Dediler ki: 'Bize vaaz etsen de veya vaaz edicilerden olmasan da bizim üzerimize müsâvîdir.'(136)

'Bu, evvelkilerin halk etmesinden başkası değildir.'(137)[1572]

'Ve biz azâb edilecekler (de) **değiliz.'(138)**

Böylece onu tekzîb ettiler, bunun üzerine onları helâk ettik. Muhakkak ki bunda, elbette bir âyet vardır. Ve onların ekserîsi mü'min olmadılar.(139)

Ve muhakkak ki Rabbin, elbette O, Azîz'dir, Rahîm'dir.(140)

Semûd (kavmi de) **mürselleri tekzîb etti.(141)**

[1568] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اٰية/bir âyet]'** Binalar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 13. sayfa]

[1569] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[لعلكم تخلدون/ola ki muhalled kalasınız]'** Yani: Sanki o binalar içerisinde hâliden/ebedî kalacaksınız. Ve bunun mânâsı: 'Muhakkak ki onlar bu sağlam yapılara, sanki hiç ölmeyeceklermiş gibi güveniyorlardı.' şeklindedir. [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 123. sayfa]

[1570] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَاِذَا بَطَشْتُمْ/Ve yakaladığınızda]'** Mü'minleri (yakaladığınızda). **'[بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ/cebbârlar olarak yakalıyorsunuz]'** Haksızlıkla katlederek." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 282. sayfa]

[1571] İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "**'[وَاتَّقُوا الَّذِى اَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَ/Ve ilmettikleriniz ile size o imdâd edene takvâ edin.]'** Yani ilmettiğiniz şeylerin hayrından size lütfedene (takvâ edin)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 123. sayfa]

[1572] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اِنْ هٰذَا اِلَّا خُلُقُ الْاَوَّلِينَ/Bu, evvelkilerin halk etmesinden başkası değildir.]'** Onların yalanlarıdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 13. sayfa]

Hani kardeşleri Sâlih, onlara demişti ki: 'Takvâ etmiyor musunuz?'(142)

'Muhakkak ki ben, sizin için emîn bir resûlum.'(143)

'Artık Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(144)

'Ve onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum. Ücretim âlemlerin Rabbinden başkası üzerine değildir.'(145)

'Burada emîn olarak bırakılacak mısınız?'(146)

'Bahçeler ve pınarlarda.'(147)[1573]

'Ve ekinler ve yumuşak tomurcuklu hurmalıklar (içinde)**.'(148)**

'Ve dağlardan ustalıkla evler yontuyorsunuz.'(149)

'Artık Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(150)

'Ve müsriflerin[1574] **emrine itaat etmeyin.'(151)**

'Onlar ki Arz'da fesâd çıkarırlar ve ıslâh etmezler.'(152)

Dediler ki: 'Sen ancak sihirlenmişlerdensin.'(153)[1575]

'Sen, mislimiz bir beşerden başkası değilsin. O halde bir âyet getir, eğer sâdıklardan isen.'(154)

(Sâlih) **dedi ki: 'Bu bir dişi devedir. Onun için bir içiş ve mâlûm bir gün sizin için bir içiş vardır.'(155)**

'Ve ona kötülük ile temâs etmeyin, o zaman azîm bir günün azâbı sizi yakalar.'(156)

Derken onu kestiler de nedâmet eder oldular.(157)

Böylece azâb onları yakaladı. Muhakkak ki bunda, elbette bir âyet vardır. Ve onların ekserîsi mü'min olmadılar.(158)

Ve muhakkak ki Rabbin, elbette O, Azîz'dir, Rahîm'dir.(159)

Lût kavmi (de) **mürselleri tekzîb etti.(160)**

Hani kardeşleri Lût, onlara demişti ki: 'Takvâ etmiyor musunuz?'(161)

[1573] Duhan Suresi'nin 52. âyeti ile aynıdır

[1574] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[الْمُسْرِفِينَ/müsrifler]'** Yani: Haddi aşanlar. Bu itibarla müsrif, haddini aşan kimsedir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Şuarâ Sûresi Tefsîri, 234. sayfa]

[1575] 185. âyet ile aynıdır

'Muhakkak ki ben, sizin için emîn bir resûlum.'(162)

'Artık Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(163)

'Ve onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum. Ücretim âlemlerin Rabbinden başkası üzerine değildir.'(164)

'Âlemlerden[1576] **erkeklere mi gidiyorsunuz?'(165)**

'Ve Rabbinizin, zevcelerinizden sizin için halk ettiğini bırakıyorsunuz. Bilakis, siz haddi aşan bir kavimsiniz.'(166)

Dediler ki: 'Eğer nihâyetlendirmezsen ey Lût, elbette ihrâc edilenlerden[1577] **olacaksın.'(167)**

Dedi ki: 'Muhakkak ki ben, amelinize tiksinenlerdenim.'(168)

'Rabbim! Beni ve ehlimi amel ettiklerinden[1578] **necât buyur.'(169)**

Bunun üzerine onu ve ehlini cemîân necât buyurduk.(170)

Geri kalanlar içinde yaşlı bir kadın müstesnâ.(171)[1579]

Sonra, diğerlerini dumûra uğrattık.(172)[1580]

Ve onların üzerine bir yağmur yağdırdık. Artık inzâr edilenlerin yağmuru ne kötüdür!(173)[1581]

Muhakkak ki bunda, elbette bir âyet vardır. Ve onların ekserîsi mü'min olmadılar.(174)

Ve muhakkak ki Rabbin, elbette O, Azîz, Rahîm'dir.(175)

Eyke ashâbı (da) **mürselleri tekzîb etti.(176)**

Hani Şuayb, onlara demişti ki: 'Takvâ etmiyor musunuz?'(177)

'Muhakkak ki ben, sizin için emîn bir resûlum.'(178)

[1576] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[مِنَ الْعَالَمِينَ/Âlemlerden]'** Yani: Âdem oğullarından." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 126. sayfa]

[1577] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Yani: Karyeden (ihrâc edilenlerden)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 63. sayfa]

[1578] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[مِمَّا يَعْمَلُونَ/amel ettiklerinden]'** Yani habîs amel(lerin)den." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 126. sayfa]

[1579] Saffat Suresi'nin 135. âyeti ile aynıdır

[1580] Saffat Suresi'nin 136. âyeti ile aynıdır

[1581] Neml Suresi'nin 58. âyeti ile aynıdır

'Artık Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(179)

'Ve onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum. Ücretim âlemlerin Rabbinden başkası üzerine değildir.'(180)

'Ölçeği ifâ edin ve eksik verenlerden olmayın.'(181)[1582]

'Ve mustakîm[1583] **terâzi ile tartın.'(182)**

Ve insanların eşyâlarını eksiltmeyin ve Arz'da fesâd çıkararak taşkınlık etmeyin.(183)

'Ve o sizi ve evvelki yaratılmışları halk edenden takvâ edin.'(184)

Dediler ki: 'Sen ancak sihirlenmişlerdensin.'(185)[1584]

'Ve sen, mislimiz bir beşerden başkası değilsin. Ve doğrusu seni, hakîkaten yalancılardan zannediyoruz.'(186)

'Öyleyse üzerimize semâdan bir parça düşür, eğer sâdıklardan isen.'(187)

Dedi ki: 'Rabbim sizin amel ettiklerinizi en iyi ilmedendir.'(188)

Böylece onu tekzîb ettiler. Derken gölge gününün azâbı onları yakaladı. Muhakkak ki o, azîm bir günün azâbı oldu.(189)

Muhakkak ki bunda, elbette bir âyet vardır. Ve onların ekserîsi mü'min olmadılar.(190)

Ve muhakkak ki Rabbin, elbette O, Azîz'dir, Rahîm'dir.(191)

Ve muhakkak ki o, elbette âlemlerin Rabbi'nin inzâl etmesidir.(192)

Onu Rûhu'l-Emîn[1585] **inzâl etmiştir.(193)**

İnzâr edicilerden olman için kalbinin üzerine (inzâl etmiştir)**;(194)**

Mübîn bir Arabî lisân ile.(195)

[1582] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[مِنَ الْمُخْسِرِينَ/Eksik verenlerden]'** İnsânların hakklarını ölçek ve tartı ile noksan verenlerden (olmayın)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 127. sayfa]

[1583] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "**'[الْمُسْتَقِيمِ/mustakîm]'** Dosdoğru." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Şuarâ Suresi Tefsîri, 277. sayfa]

[1584] 153. ayet ile aynıdır

[1585] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ/Onu, Rûhu'l-Emîn inzâl etmiştir.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "(Bu) Cibrîl'dir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 17. sayfa]

Ve muhakkak ki o, elbette evvelkilerin zuburunda vardır.(196)[1586]

Ve İsrâîl oğulları âlimlerinin[1587] **onu ilmetmesi, onlar için bir âyet**[1588] **olmadı mı?(197)**

Ve eğer onu acemden bazısı üzerine inzâl etseydik;(198)

Böylece onu onların üzerine kıraat etse, ona îmân eden olmazlardı.(199)

İşte böyle onu mücrimlerin kalblerine soktuk.(200)[1589]

Elîm azâbı görünceye kadar ona îmân etmezler.(201)[1590]

Artık (azâb) **onlara ansızın -ve onlar şuurunda değillerken- gelir.(202)**

Bunun üzerine derler ki: 'Biz, süre verilenler miyiz?'(203)

O halde, azâbımızı mı acele istiyorlar?(204)[1591]

İmdi gördün mü? Eğer onları senelerce metâlandırsak;(205)

Sonra onlara vaad olundukları gelse;(206)

Metâlandırılmış oldukları, onlara bir fayda vermezdi.(207)

Ve onlar için inzâr ediciler olmaksızın bir karyeyi helâk etmedik.(208)

(Bu,) **bir zikrâdır. Ve zâlimler olmadık.(209)**[1592]

Ve onu şeytânlar inzâl etmemiştir.(210)[1593]

[1586] İmâm Şevkânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَاِنَّهٗ لَفِی زُبُرِ الْاَوَّلِینَ/Ve muhakkak ki o, elbette evvelkilerin zuburunda vardır.]'** Yani: Şüphesiz ki üzerinde şerîatlerin icmâ etmiş olduğu hükümleri itibarı ile bu Kur'ân, nebîlerin evvelki kitâblarında vardır. **'[الزبر/Zubur]'** kelimesi 'kitâblar' anlamına gelmekte olup tekili **'[زبور/zebûr]'** şeklindedir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1067. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1587] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir: **'[عُلَمٰٓؤُا بَنِی اِسْرَاۤءِیلَ/İsrâîl oğulları âlimleri]'** kavli hakkında demiştir ki: "Onların alimlerinden AbdUllah ibn Selâm ve diğerleri (gibi) onlardan müslüman olanlar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 17. sayfa]

[1588] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[اٰیَةً/âyet]'** Yani: alâmet." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 66. sayfa]

[1589] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) tefsîrinde sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[كَذٰلِكَ سَلَكْنَاهُ فِی قُلُوبِ الْمُجْرِمِینَ/İşte böyle onu mücrimlerin kalblerine soktuk.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Şirki (kalblerine soktuk)." **[**Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 2. cilt, 345.-346. sayfalar]

[1590] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[لَا یُؤْمِنُونَ بِهٖ/ona îmân etmezler]'** Yani: Kur'ân'a." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 130. sayfa]

[1591] Saffat Suresi'nin 176. âyeti ile aynıdır

[1592] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "**'[ذِكْرٰی وَمَا كُنَّا ظَالِمِینَ/**(Bu,) **bir zikrâdır. Ve Biz zâlimler olmadık.]'** Yani: Beyyine gelmedikçe onlara azâb eder olmadık." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 289. sayfa]

Ve onlara yakışmaz ve güç yetiremezler.(211)

Muhakkak ki onlar, işitmekten elbette azledilmişlerdir.(212)

O halde Allah ile beraber başka bir ilâha duâ etme, sonra azâb edilenlerden olursun.(213)

Ve en yakın aşîretini inzâr et.(214)[1594]

Ve mü'minlerden sana tâbî olanlara kanadını indir.(215)

Bunun üzerine sana isyân ederlerse, artık de ki: 'Muhakkak ki ben, sizin amel ettiklerinizden berîyim.'(216)

Ve Azîz, Rahîm'e tevekkül et.(217)

O ki, kıyâm ettiğin zaman seni görüyor;(218)

Ve secde edenler içinde dolaşmanı (da)**.(219)**

Muhakkak ki O, O'dur Semî, Alîm.(220)

Size, şeytânların kimin üzerine tenezzül ettiğini bildireyim mi?(221)

Her günahkar iftirâcı üzerine tenezzül ederler.(222)[1595]

Kulak verirler ve onların ekserîsi yalancıdır.(223)[1596]

Ve şâirler, onlara gâvîler tâbi olurlar.(224)[1597]

Görmedin mi? Onlar her vâdide şaşkın şaşkın dolaşırlar.(225)[1598]

[1593] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "Müşrikler, Kur'ân'ı Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in dilinin üzerine şeytânın ilkâ ettiğini/attığını söylüyorlardı. Bunun üzerine, zikri celîl olan Allah (عز وجل) buyurdu ki: **'[وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ/Ve onu şeytânlar inzâl etmemiştir]'** Yani: Kur'ân'ı (şeytânlar inzâl etmemiştir)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 130. sayfa]

[1594] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "Hassaten en yakın akrabalarını inzâr et. Çünkü onların durumu ile ilgilenmek evlâdır. Onları hakka hidâyet etmek önceliklidir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1068. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1595] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ/Her günahkar iftirâcı]'** kavli hakkında demiştir ki: "İnsanlardan her yalancı (üzerine tenezzül ederler/inerler)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 22. Sayfa]

[1596] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[يُلْقُونَ السَّمْعَ/Kulak verirler]'** Yani: Kulak hırsızlığı yaparak meleklerden dinlerler. Bu işittiklerini de kâhinlere ilkâ ederler. **'[وَأَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ/ve onların ekserîsi yalancıdır]'** Çünkü onlar, bu işittikleri şeylere pek çok yalan katarlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 135. sayfa]

[1597] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَالشُّعَرَاءُ يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُنَ/Ve şâirler, onlara gâvîler tâbi olurlar.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Onlar kâfirlerdir, onlara cinlerin ve insânların dalâlette olanları tâbi olur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 22. sayfa]

Ve onlar, fiil etmediklerini söylerler.(226)[1599]

O îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler ve Allah'ı çokça zikreden ve zulmedilmelerinin ardından öclerini alanlar[1600] **müstesnâ. Ve o zulmedenler hangi döndürülüşe döndürüleceklerini ilmedeceklerdir.(227)**

[1598] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فِى كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ/her vâdide şaşkın şaşkın dolaşırlar]'** kavli hakkında demiştir ki: "Bir kavmi bâtıl ile medhederler ve bir kavmi (de) bâtıl ile kötülerler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 22. sayfa]

[1599] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَاَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ/Ve onlar, fiil etmediklerini söylerler.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Onların sözlerinin ekserîsi yalandır. Bu âyet ile müşriklerin şâirlerini kastetmiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 22. sayfa]

[1600] İmâm Taberî (رحمه الله) yine hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا/ve zulmedilmelerinin ardından öclerini alanlar]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Mü'minleri hicveden kâfirler aleyhine reddiye verenler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 24. sayfa]

27. NEML SÛRESİ (93 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Tâ, Sîn. Bunlar Kur'ân'ın ve mübîn bir Kitâb'ın âyetleridir.(1)

Mü'minler için bir hidâyet ve bir büşrâdır.(2)

Onlar ki, namazı ikâme ederler ve zekâtı verirler. Ve onlar, Âhiret'e onlar yakîn ederler.(3)[1601]

Muhakkak ki Âhiret'e o îmân etmeyenlere amellerini ziynetlendirdik, böylece onlar bocalayıp dururlar.(4)

İşte onlar, onlar ki kötü azâb onlar içindir. Ve onlar, Âhiret'te onlar en çok hüsrâna uğrar.(5)

Ve muhakkak ki sana, Kur'ân elbette ilkâ edilmektedir, Hakîm ve Alîm'in ledûnnundan.(6)[1602]

Hani Mûsâ, ehline demişti ki: 'Muhakkak ki ben bir ateş gördüm, ondan size bir haber getireceğim veya size bir parlak ateş koru getiririm, umulur ki siz ısınırsınız.'(7)

Bunun üzerine ona gelince: 'Ateşin içindeki ve çevresindekiler mübârek kılındı. Ve âlemlerin Rabbi Allah subhândır.'[1603] **diye nidâ edildi.(8)**

'Ey Mûsâ! Muhakkak ki O, Ben Allah'ım, Azîz, Hakîm.'(9)

'Ve asânı ilkâ et.' Derken onu yılan gibi kıvrıldığını görünce dönüp kaçtı, arkasına bakmadı. 'Ey Mûsâ, korkma, muhakkak ki Ben(im) **ledûnnumda**[1604] **mürseller korkmazlar.'(10)**

'Kim zulmeder, sonra kötülüğün ardından güzelliğe tebdîl ederse müstesnâ. O takdirde muhakkak ki Ben, Gafûr'um, Rahîm'im.'(11)

[1601] Lukman Sûresi'nin 4. âyetiyle aynıdır

[1602] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "**'[مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ/Hakîm ve Alîm'in ledûnnundan]'** Yani: O'nun indinden." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 77. sayfa]

[1603] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "**'[سُبْحَانَ اللَّهِ/Allah subhândır]'** Yani: Allah (سبحانه وتعالى)'yı tüm noksanlıklar ve ayıplardan tenzih etmektir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Neml Suresi Tefsiri, 58. sayfa]

[1604] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[لَدَىً/ledûnnumda]'** Yani: İndimde." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 295. sayfa]

'Ve elini koynuna dâhil et, kusursuz bembeyaz hurûc etsin. (Bu,) **Firavun ve kavmine dokuz âyet içindedir. Muhakkak ki onlar, fâsıklar kavmi olmuşlardır.'(12)**

Nitekim görünen âyetlerimiz onlara gelince, dediler ki: 'Bu mübîn bir sihirdir.'(13)

Ve onu inkâr ettiler -ve nefisleri onu kesin bildiği halde- zulmederek ve büyüklenerek. Artık nazar et fesâd çıkaranların âkibeti nasıl oldu.(14)

Ve andolsun ki, Dâvud ve Süleymân'a ilim verdik. Ve dediler ki: 'Hamd Allah içindir. O ki, bizi mü'min kullarından çoğunun üzerine tafdîl etmiştir.'(15)

Ve Süleymân, Dâvud'a vâris oldu ve dedi ki: 'Ey insanlar, bize kuş dili tâlim edildi ve bize her şeyden verildi. Muhakkak ki bu, elbette mübîn fazldır.'(16)

Ve Süleymân için cinler ve insanlar ve kuşlardan ordusu haşredildi.[1605] **Böylece onlar sevk ediliyorlardı.(17)**

Nihâyet karınca vadisi üzerine geldiklerinde, bir karınca dedi ki: 'Ey karıncalar, meskenlerinize dâhil olun, Süleymân ve ordusu -ve onlar şuurunda değillerken- sizi ezmesinler.'(18)

Bunun üzerine onun sözünden gülercesine tebessüm etti ve dedi ki: 'Rabbim! Beni, bana ve vâlideynime o nimetlendirdiğin nimetlere şükretmeye ve râzı olacağın sâlih ameller işlemeye sevk et. Ve rahmetin ile beni sâlih kullarına dâhil et.'(19)

Ve kuşları yokladı da dedi ki: 'Bana ne var Hudhud'u göremiyorum, yoksa kayıplardan (mı) **oldu?'(20)**

'Elbette onu şiddetli bir azâbla azâblandıracağım[1606] **veya hakîkaten onun boynunu keseceğim veya hakîkaten bana mübîn bir sultân ile gelir.'(21)**[1607]

Derken çok geçmeden (Hudhud) **geldi de dedi ki: 'Senin ihâta etmediğini ihâta ettim ve sana Sebe'den yakîn bir haber ile geldim.'(22)**[1608]

[1605] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ/Ve Süleymân için cinler ve insanlar ve kuşlardan ordusu haşredildi.]'** Yani: Süleymân için cinler ve insanlar ve kuşlardan ordusu toplandı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Neml Suresi, 17. âyetin tefsirinde]

[1606] İmâm Ziyâeddîn el-Makdisî (رحمه الله), hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا/Elbette onu şiddetli bir azâbla azâblandıracağım]'** Onun azâbı: Tüylerinin yolunmasıdır." [Ebu Abdİllah Ziyâeddîn bin AbdilVâhid el-Makdisî, el-Ehâdîsu'l-Muhtâre, 13. cilt, 21. sayfa (22.)]

[1607] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[أَوْ لَيَأْتِيَنِّى بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ/veya hakîkaten bana mübîn bir sultân ile gelir]'** Yani: Mübîn bir özür ile (gelir)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 29. sayfa]

[1608] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "**'[وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ/ve sana Sebe'den yakîn bir haber ile geldim]'** Yani: Hakk bir haber ile (geldim)." [Ebî AbdİllahMuhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn,

'Muhakkak ki ben, onlara meliklik eden ve ona her şeyden verilmiş ve azîm bir arşı olan[1609] **bir kadın buldum.'(23)**

'Onu ve kavmini Allah'ın dûnundan güneşe secde ederken buldum. Ve şeytân onlara amellerini ziynetlendirmiş,[1610] **böylece onları yoldan alıkoymuş, artık onlar hidâyet bulamıyorlar.'(24)**

'Allah'a secde etmemeleri için,[1611] **O ki, semâlar ve Arz'daki saklı olanı ihrâc eder. Ve gizlediklerinizi ve îlân ettiklerinizi ilmeder.'(25)**[1612]

'Allah, O'ndan başka ilâh yoktur. Azîm Arş'ın Rabbidir.'(26)

(Süleymân) **dedi ki: 'Sâdık mısın yoksa yalancılardan** (mı) **oldun nazar edeceğiz.'(27)**

'Bu mektûbum ile git ve onu onlara ilkâ et, sonra onlardan çekil de nazar et neye rücû edecekler.'(28)

(Melike) **dedi ki: 'Ey ileri gelenler! Muhakkak ki bana, kerîm bir mektûb ilkâ edildi.'(29)**

'Muhakkak ki o Süleymân'dandır ve muhakkak ki o: 'Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm.'(30)

'Bana ululuk taslamayın[1613] **ve bana müslümanlar olarak gelin.' diye** (yazmaktadır)**.(31)**

Dedi ki: 'Ey ileri gelenler! İşim hakkında bana bir fetvâ verin. Siz şâhidlik edinceye kadar ben bir işte kesin olmadım.'(32)

Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 298. sayfa]

[1609] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ/ve azîm bir arşı olan]'** Yani devasa bir taht." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 90. sayfa]

[1610] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَجَدْتُهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ/Onu ve kavmini Allah'ın dûnundan güneşe secde ederken buldum]'** Saba Melikesi bu kadının ve onun Saba kavminin, Allah'ın dûnundan güneşe secde ettiklerini ve ona ibâdet ettiklerini buldum. Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ/Ve şeytân onlara amellerini ziynetlendirmiş]'** İblîs onlara, güneşe ibâdet etmelerini ve Allah'ın dûnundan güneşe secde etmelerimi güzel göstermiş ve bunuonlara sevdirmiştir. " [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 19. cilt, 447. sayfa]

[1611] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ/Allah'a secde etmemeleri için]'** Mânâsı: Secde etmemeleri için şeytân onlara amellerini ziynetlendirmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 90. sayfa]

[1612] Secde âyetidir

[1613] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle dedi: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[أَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ/Bana ululuk taslamayın]'** Yani: 'Bana karşı azîmli olmayın.' Ve şöyle de denilmiştir: 'Bana karşı kibirlenmeyin.' Ve mânâsı: İcâbet etmekten imtinâ etmek ve terketmektir. Bu itibarla şüphesiz ki icâbetten imtinâ ve terk, ululuk taslamak ve kibirlenmektir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 94. sayfa]

Dediler ki: 'Biz kuvvet sâhibiyiz ve şiddetli savaşçılarız. Ve emir senindir, artık nazar et ne emredeceksen.'(33)

(Melike) **dedi ki: 'Muhakkak ki melikler, bir karyeye dâhil olduklarında, onu ifsâd ederler. Ve ehlinin izzetlilerini zelîl kılarlar. Ve işte onlar böyle fiil ederler.'(34)**

Ve muhakkak ki ben, onlara bir hediye irsâl edeceğim de mürsellerin[1614] **ne ile rücû edeceğine nazar edeceğim.'(35)**

Bunun üzerine (elçi) **Süleymân'a geldiğinde, dedi ki: 'Mal ile bana imdâd mı ediyorsunuz? Oysa Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden daha hayırlıdır.**[1615] **Bilakis, siz hediyeniz ile ferahlanırsınız.'(36)**

Onlara rücû et! Artık elbette onlara geleceğiz, onların ona karşı koyamıyacakları ordular ile. Ve elbette onları oradan -ve onlar küçük düşürülmüş hâlde- zillet içinde ihrâc edeceğiz.'(37)

(Süleymân) **dedi ki: 'Ey ileri gelenler! Hanginiz bana onun arşını**[1616] **getirir, müslümanlar olarak bana gelmelerinden önce?'(38)**[1617]

Cinlerden bir ifrît dedi ki: 'Ben, makâmından kâim olmadan önce[1618] **onu sana getiririm. Ve muhakkak ki ben, onun üzerine elbette kuvvetliyim, emînim.'(39)**

Kitâb'tan o indinde bir ilim olan dedi ki: 'Ben, gözünü kapayıp açmadan önce onu sana getireceğim.' Derken onu indinde karar kılmış halde görünce, dedi ki: 'Bu, Rabbimin fazlındandır, şükür mü edeceğim veya küfrânda mı bulunacağım beni ibtilâ etmek içindir.[1619] **Ve kim şükrederse, artık ancak nefsi için şükretmiştir. Ve**

[1614] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "**'[الْمُرْسَلُونَ/mürseller]'** Onlar hediye ile gönderilenlerdir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Neml Suresi Tefsîri, 188. sayfa]

[1615] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ/Mal ile bana imdâd mı ediyorsunuz?]'** Şu gördüğünüz mallarıma ilâveten bana bir mal vermeye mi kalkıyorsunuz? **'[فَمَا آتَيِنِ ىَ اللَّهُ خَيْرٌ مِمَّا آتَيكُمْ/Oysa Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden daha hayırlıdır.]'** Yani: Allah'ın bana vermiş olduğu İslâm, mülk ve nübüvvet, size vermiş olduğundandaha hayırlıdır. Ve ben, mâl ile sevinmem." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Neml Suresi, 36. âyetin tefsirinde]

[1616] 23. âyete bakınız

[1617] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[قَبْلَ اَنْ يَأْتُونِى مُسْلِمِينَ/müslümanlar olarak bana gelmelerinden önce]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "İtaatkârlar olarak (bana gelmelerinden önce)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 29. sayfa]

[1618] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[قَبْلَ اَنْ تَقُومَ مِنْ مَقَامِكَ/makâmından kâim olmadan önce]'** kavli hakkında demiştir ki: "Yani: Meclisinden (kâim olmadan/kalkmadan önce)."[Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 29. sayfa]

[1619] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبِّى لِيَبْلُوَنِى/Bu, Rabbimin fazlındandır, beni ibtilâ etmek içindir]'** Onunla beni sınaması etmek (içindir)." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Neml Suresi Tefsîri, 220. sayfa]

kim küfrânda bulunursa, o takdirde muhakkak ki Rabbim Ganîyy'dir, Kerîm'dir.'(40)[1620]

(Süleymân) **dedi ki: 'Arşını tanınmaz hale getirin, tanıyacak mı,**[1621] **yoksa o tanımayanlardan mı olacak nazar edelim.'(41)**

Böylece (Melike) **gelince, denildi ki: 'Arşın böyle mi?' Dedi ki: 'Sanki o, odur. Ve bize ondan önce ilim verilmişti ve biz müslüman olmuştuk.'(42)**

Ve Allah'ın dûnundan ibâdet ettikleri onu alıkoymuştu. Muhakkak ki o, kâfirler kavminden idi.(43)

Ona denildi ki: 'Saraya dâhil ol.' Bunun üzerine onu görünce, derin bir su hesâb etti ve baldırlarından açtı. Dedi ki: 'Muhakkak ki o, billurdan döşenmiş bir saraydır.' Dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben, nefsime zulmettim[1622] **ve Süleymân ile alemlerin Rabbine teslîm oldum.'(44)**

Ve andolsun ki, Allah'a ibâdet edin diye Semûd'a kardeşleri Sâlih'i irsâl ettik. İşte o zaman onlar hasımlaşan iki fırka oldular.(45)

(Sâlih) **dedi ki: 'Ey kavmim, neden iyilikten önce kötülüğü acele istiyorsunuz? Allah'a istiğfâr etseniz olmaz mı? Umulur ki siz rahmete erdirilirsiniz.'(46)**

Dediler ki: 'Seninle ve beraberindekilerle uğursuzluğa uğradık.' (Sâlih) **dedi ki: 'Uğursuzluğunuz Allah indindedir. Bilakis, siz fitneye uğratılan bir kavimsiniz.'(47)**[1623]

Ve şehirde dokuz çete vardı, Arz'da fesâd çıkarıyorlar ve ıslâh etmiyorlardı.(48)

Allah'a kasem ederek dediler ki: 'Hakîkaten, ona ve ehline gece baskını yapalım. Sonra velîsine elbette deriz ki: 'Ehlinin helâkına şâhid olmadık. Ve muhakkak ki biz, hakîkaten sâdıklarız.'(49)

[1620] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[الكريم/el-Kerîm]'** Hoş, hayrı çok olan, faydası yüce olan. Her şeyin en güzeli ve en efdaline de 'kerîm' denilir. Ve Allah nefsini kerem ile vasıflandırmıştır." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Beyân fî Aksâmi'l-Kur'ân, 286. sayfa]

[1621] Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **"'[أَتَهْتَدِى/etehtedî]'** tanıyacak mı?" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 30. sayfa]

[1622] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قَالَتْ رَبِّ إِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى/Dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben, nefsime zulmettim]'** Yani: şirk ile." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 102. sayfa]

[1623] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve **'[بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ/Bilakis siz fitneye uğratılan bir kavimsiniz]'** kavli. Yani: İmtihan edilen ve sınava tabi tutulan. Ve 'azâb edilen' de denilmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 105. sayfa]

Ve onlar bir tuzak kurdular. Ve Biz (de) **-ve onlar şuurunda değillerken- bir tuzak kurduk.(50)**

Artık nazar et, tuzaklarının âkibeti nasıl oldu, çünkü onları ve kavimlerini cümleten dumûra uğrattık.(51)

Ve işte zulmetmelerinden dolayı harabeye dönmüş evleri. Muhakkak ki bunda, ilmeden bir kavim için elbette bir âyet vardır.(52)[1624]

Ve o îmân edenleri ve takvâ etmekte olanları necât buyurduk.(53)

Ve Lût('u da irsâl ettik)**. Hani kavmine demişti ki: 'Fuhşiyyâta mı geliyorsunuz? Ve siz görmektesiniz.'(54)**

'Gerçekten siz, kadınların dûnundan şehvet ile erkeklere mi geliyorsunuz? Bilakis, siz câhillik eden bir kavimsiniz.'(55)

Artık kavminin şöyle demekten başka cevâbı olmadı: 'Lût ailesini karyenizden ihrâc edin. Muhakkak ki onlar tatahhur eden insanlardır.'(56)[1625]

Bunun üzerine onu ve ehlini necât buyurduk, hanımı müstesnâ, onu geride kalanlardan takdîr ettik.(57)

Ve onların üzerine bir yağmur yağdırdık. Artık inzâr edilenlerin yağmuru ne kötüdür!(58)[1626]

De ki: 'Hamd Allah içindir. Ve selâm o seçtiği kulları üzerinedir.' Allah mı daha hayırlıdır yoksa şirk koştukları mı?(59)

Yahut semâları ve Arz'ı halk eden ve size semâdan bir su inzâl eden mi (daha hayırlıdır)**? Böylece onunla güzellik sahibi bahçeler bitirdik. Sizin için onun ağacını bitirmeniz mümkün değildir. Allah ile beraber bir ilâh mı var? Bilakis, onlar** (Allah'a) **muâdil tutan bir kavimdir.(60)**

Yahut Arz'ı karargâh kılan ve onun içinde nehirler kılan ve onun için sâbit dağlar kılan ve iki deniz arasında bir engel kılan mı (daha hayırlıdır)**? Allah ile beraber bir ilâh mı var? Bilakis, onların ekserîsi ilmetmezler.(61)**

[1624] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'**[اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً/Muhakkak ki bunda elbette bir âyet vardır]**' Elbette bir ibret vardır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 171. sayfa]

[1625] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[اِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ/Muhakkak ki onlar, tatahhur eden insanlardır.]**' VAllahi ortada bir ayıp olmadığı hâlde onları ayıplıyorlardı. Yani: 'Onlar kötü amellerden tatahhur eden/temizlenen insanlardır.' diyorlardı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 32. sayfa]

[1626] Şuarâ Suresi'nin 173. âyeti ile aynıdır

Yahut duâ ettiğinde zorda kalmışa icâbet eden ve kötülüğü gideren ve sizi Arz'ın halîfeleri kılan mı (daha hayırlıdır)**? Allah ile beraber bir ilâh mı var? Tezekkür ettiğiniz azdır.(62)**

Yahut karanın ve denizin zulmetleri içinde size hidâyet eden ve rahmetinin önünden bir büşrâ olarak rüzgârları irsâl eden mi (daha hayırlıdır)**? Allah ile beraber bir ilâh mı var? Allah onların şirk koştuklarından teâlâdır.(63)**[1627]

Yahut mahlûkatı bidâyeten var eden,[1628] **sonra onu iâde eden**[1629] **ve semâdan ve Arz'dan sizi rızıklandıran mı** (daha hayırlıdır)**? Allah ile beraber bir ilâh mı var? De ki: 'Burhânınızı getirin, eğer sâdıklar iseniz.'(64)**

De ki: 'Allah'tan başka, semâlar ve Arz'dakiler gaybı ilmetmezler. Ve ne zaman ba's edileceklerinin (de) **şuurunda değildirler.'(65)**

Bilakis, Âhiret hakkında ilimleri kaybolmuştur.[1630] **Bilakis onlar, ondan bir şekk içindedirler. Bilakis onlar, ondan âmâdırlar.(66)**[1631]

Ve o küfredenler dediler ki: 'Biz ve babalarımız toprak olduğumuzda mı, doğrusu biz hakîkaten (kabirlerden) **ihrâc edilenler miyiz?'(67)**

'Andolsun ki, bu bize ve babalarımıza bundan önce vaad edildi. Bu, evvelkilerin masallarından başkası değildir.'(68)[1632]

De ki: 'Arz'da seyr edin[1633] **de mücrimlerin âkibeti nasıl oldu nazar edin.'(69)**

[1627] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "Allah (تعالى)'nın, O'na şirk koşulan her şeyden tenzîhinin beyânıdır. Muhakkak ki O, Kendisine şirk koşulan her şeyden daha aliyy/yüce ve daha azîmdir. Çünkü şöyle buyurmuştur: **'[تَعَالَى اللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ/Allah onların şirk koştuklarından teâlâdır]**" [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Neml Suresi Tefsîri, 377. sayfa]

[1628] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) yine demiştir ki: "'**[يَبْدَؤُا الْخَلْقَ/mahlûkatı bidâyeten var eden]**' Yani: Rahimlerin içinde ve rahimlerin dışında onu mevcûd kılmaya başlar. Hiç kimse bunu yapmaya güç yetiremez." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Neml Suresi Tefsîri, 378. sayfa]

[1629] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[ثُمَّ يُعِيدُهُ/sonra onu iâde eden]'** Yani: Ölümlerinin ardından onlara hayat iâde eden." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 109. sayfa]

[1630] Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[ادَّارَكَ عِلْمُهُمْ/dereke ilmuhum]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "(Âhiret hakkında) ilimleri kaybolmuştur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 34. sayfa]

[1631] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'**[بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ مِنْهَا/Bilakis onlar, ondan bir şekk içindedirler.]**' Yani: Âhiret('ten). **'[بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ/Bilakis onlar, ondan âmâdırlar.]**' Yani: Ona karşı âmâ/kör olmuşlardır. Oradaki hesâbın ve azâbın ne olduğunu bilmezler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 309. sayfa]

[1632] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اِنْ هٰذَا اِلَّا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ/'Bu, evvelkilerin masallarından başkası değildir.']**' Yani: Evvelkilerin yalanı ve bâtılından (başkası değildir)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 309. sayfa]

Ve onlara karşı hüzünlenme ve onların kurdukları tuzaklardan sıkıntı içinde olma.(70)

Ve derler ki: 'Bu vaad ne zaman, eğer sâdıklar iseniz?'(71)[1634]

De ki: 'Ola ki o acele istediğinizin bazısı sizin ardınıza takılmış olmuştur.'(72)

Ve muhakkak ki Rabbin, elbette insanlar üzerine fazl sâhibidir. Ve lâkin onların ekserîsi şükretmezler.(73)[1635]

Ve muhakkak ki Rabbin, elbette sadırlarının gizlediğini ve îlân ettiklerini ilmeder.(74)

Ve semâ ve Arz'da mübîn bir Kitâb'da olmayan bir gâib yoktur.(75)[1636]

Muhakkak ki bu Kur'ân, o kendilerinin içinde ihtilâf ettiklerinin ekserîsini İsrâîl oğulları üzerine kıssa eder.(76)

Ve muhakkak ki o,[1637] **mü'minler için bir hidâyet ve bir rahmettir.(77)**

Muhakkak ki Rabbin, onların arasında hükmü ile kazâ edecektir.[1638] **Ve O, Azîz'dir, Alîm'dir.(78)**

Öyleyse Allah üzere tevekkül et. Muhakkak ki sen, mübîn bir hakk üzerindesin.(79)

Muhakkak ki sen, mevtâya işittiremezsin.[1639] **Ve arkalarını dönmüş giderlerken sağırlara dâveti işittiremezsin.(80)**

[1633] gezin, dolaşın

[1634] Bu âyet Yûnus Suresi'nin 48. âyeti, Enbiyâ Suresi'nin 38. âyeti, Sebe Suresi'nin 29. âyeti, Yasîn Suresi'nin 48. âyeti ve Mülk Suresi'nin 25. âyeti ile aynıdır.

[1635] İbn Ebi Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُوْنَ/Ve lâkin onların ekserîsi şükretmezler.]'** Şüphesiz ki mü'min, onun üzerine ve halkın üzerine Allah'ın bahşettiği nimetlere elbette şükreder." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, 9. cilt, 2918. âyet]

[1636] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "Allahu (تعالى) her şeyi Levh-i Mahfuza yazmıştır. Şöyle ki: **'[وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِى السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ اِلَّا فِى كِتَابٍ مُبِيْنٍ/Ve semâ ve Arz'da mübîn bir Kitâb'ta olmayan bir gâib yoktur.]'** Yazmaktan ise ilim lüzûm eder. Çünkü bilinmeyen şey, yazılamaz." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Neml Suresi Tefsîri, 420. sayfa]

[1637] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[وَاِنَّهٗ/Ve muhakkak ki o]'** Yani: Kur'ân." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 176. sayfa]

[1638] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اِنَّ رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهٖ/Muhakkak ki Rabbin, onların arasında hükmü ile kazâ edecektir.]'** Böylece mü'minleri Cennet'e dâhil edecek ve kâfirleri de Ateş'e dâhil edecektir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 311. sayfa]

[1639] Şeyhulİslâm Ebu'l-Abbas İbn Teymiyye (رحمه الله) der ki: "İtikâd ediyorum ki ölü, dirinin hitâbını işitmez. Allahu (تعالى)'nın **'[اِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى/Muhakkak ki sen, mevtâya işittiremezsin.]** âyeti buna delâlet etmektedir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 20. cilt,

Ve sen, âmâları dalâletlerinden hidâyete erdirici değilsin. Sen âyetlerimize îmân edenlerden başkasına işittiremezsin. İşte onlar müslümanlardır.(81)

Ve söz onların üzerine vâki olduğunda, onlar için Arz'dan bir dabbe ihrâc ederiz, onlara insanların âyetlerimize yakîn etmiş olmadıklarını kelâm eder.(82)

Ve her ümmetten âyetlerimizi tekzîb edenlerden bir fevc haşredeceğimiz gün, artık onlar sevk edilirler.(83)

Nihâyet geldiklerinde (Allah) **buyurur ki: 'Âyetlerimi tekzîb mi ettiniz? Ve onları ilmen ihâta edememiştiniz. Yoksa amel etmiş olduğunuz neydi?'(84)**

Ve zulmetmelerinden dolayı söz aleyhlerine vâki olur. Artık onlar nutuk edemezler.(85)

Görmediler mi ki, içinde sükûnet bulmaları için geceyi kıldık ve gündüzü (de) **gösterici. Muhakkak ki bunda, îmân eden bir kavim için elbette âyetler vardır.(86)**

Ve Sûr'a nefhedileceği gün, artık semâlardakiler ve Arz'dakiler korkuya kapılmıştır, Allah'ın dilediği müstesnâ. Ve hepsi boyun bükerek O'na gelirler.(87)

Ve dağları görürsün, onları hareketsiz hesâb edersin. Ve onlar bulutların geçişi (gibi) **geçerler. O her şeyi sapasağlam yapan**[1640] **Allah'ın sanatıdır. Muhakkak ki O, fiil ettiklerinizden Habîr'dir.(88)**

Kim hasene ile gelirse, artık onun için ondan daha hayırlısı vardır. Ve onlar o gün korkudan emindirler.(89)

Ve kim kötülük ile gelirse, artık vecihleri ateşte sürtülür. (Onlara denir ki:) '**Amel etmiş olduklarınızdan başkasıyla mı cezâlandırılıyorsunuz?'(90)**

'Ben ancak bu beldenin Rabbine ibâdet etmekle emrolundum. O ki, onu harâm etmiştir.[1641] **Ve her şey O'nundur. Ve ben müslümanlardan olmamla emrolundum.'(91)**

---

34. sayfa]

[1640] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[الَّذِى اَتْقَنَ كُلَّ شَىْءٍ/O her şeyi sapasağlam yapan]**' kavli hakkında demiştir ki: "O, her şeyi sapasağlam yapmış ve tesviye etmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 19. cilt, 506. sayfa]

[1641] İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) Mekke'nin fethi günü buyurdu ki: '**Muhakkak ki Allah, bu beldeyi harâm etmiştir. Onun dikeni kesilmez ve av hayvanı ürkütülmez ve yitiğini kimse alamaz, sahibini bulmak için olursa hâric.**'" [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, 'Haremin Fazileti Babı', 1587. hadîs]

Ve Kur'ân'ı tilâvet etmemle (de emrolundum)**. İmdi kim hidâyet bulursa, o takdirde ancak nefsi için hidâyet bulmuştur. Ve kim dalâlete düşerse, artık de ki: 'Ben, ancak inzâr edicilerdenim.'(92)**

Ve de ki: 'Hamd Allah içindir. Âyetlerini size gösterecek de siz onları tanıyacaksınız.[1642] **Ve Rabbin amel ettiklerinizden gâfil değildir.'(93)**

[1642] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir: Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا/Âyetlerini size gösterecek de siz onları tanıyacaksınız]'** kavli hakkında demiştir ki: "Nefislerinizde ve semâda ve Arz'da ve rızıkta (âyetlerini size gösterecek)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 41. sayfa]

28. KASAS SÛRESİ (88 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Tâ, Sîn, Mîm.(1)

Bunlar, mübîn Kitâb'ın âyetleridir.(2)[1643]

Mûsâ ile Firavun'un haberinden hakk ile senin üzerine tilâvet edeceğiz, îmân eden bir kavim için.(3)

Muhakkak ki Firavun, Arz'da ululuk taslamış ve ehlini bölük bölük etmişti. Onlardan bir tâifeyi zaafa uğratıyor ve oğullarını boğazlıyor ve kadınlarını hayâtta bırakıyordu. Muhakkak ki o, fesâd çıkaranlardan olmuştu.(4)

Ve Arz'da o zaafa uğratılanlar üzerine minnette bulunmayı ve onları imâmlar kılmayı ve onları vârisler kılmayı murâd ediyorduk.(5)[1644]

Ve Arz'da onları temkîn edelim ve Firavun'a ve Hâmân'a ve askerlerine onlardan hazer etmiş olduklarını gösterelim.(6)[1645]

Ve Mûsâ'nın annesine: 'Onu emzir, derken üzerine korkunca da onu suya ilkâ et ve korkma ve hüzünlenme. Muhakkak ki Biz, onu sana döndüreceğiz ve onu mürsellerden kılacağız.' diye vahyettik.(7)

Bunun üzerine Firavun ailesi onu, onlar için bir düşman ve hüzün olması için bulup aldılar. Muhakkak ki Firavun ve Hâmân ve askerleri, hatâ edenler olmuşlardı.(8)

Ve Firavun'un hanımı dedi ki: 'Benim için ve senin için bir göz aydınlığı, onu katletmeyin. Ola ki bize menfaat verir veya onu evlâd ittihaz ederiz.' Ve onlar şuurunda değillerdi.(9)

Ve Mûsâ'nın annesinin gönlü bomboş kaldı. Eğer mü'minlerden olması için kalbinin üzerini pekiştirmiş olmasaydık, neredeyse onu hakîkaten açığa vuracaktı.(10)

[1643] Şuarâ Sûresi'nin 2. âyetiyle aynıdır

[1644] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَنُرِيدُ اَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِى الْاَرْضِ/Ve Arz'da o zaafa uğratılanlar üzerine minnette bulunmayı murâd ediyorduk]'** İsrâîl oğulları (üzerine)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 42. sayfa]

[1645] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ/onlardan hazer etmiş olduklarını]'** Hazer etmek, zarardan sakındırmak demektir. Şöyle ki onlara kendi helâklerinin, İsrâîl oğullarından bir adamın elinde olduğu haber verildiğinde, ondan korku duymakta idiler. Bunun üzerine Allah onlara, hazer etmiş olduklarını gösterdi." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 190. sayfa]

Ve kızkardeşine dedi ki: 'Onu izle.' Böylece onu -ve onlar şuurunda değillerken- uzaktan gözetledi.(11)

Ve önceden ona sütannelerini harâm etmiştik. Bunun üzerine (kızkardeşi) **dedi ki: 'Sizi, sizin için onun bakımını üstlenen ve kendileri onun için nasîhatçı**[1646] **bir ev ahalisine delâlet edeyim mi?'(12)**

Böylece onu annesine geri döndürdük ki, gözü aydın olsun ve hüzünlenmesin ve Allah'ın vaadinin hakk olduğunu ilmetsin diye. Ve lâkin onların ekserîsi ilmetmezler.(13)

Ve şiddetliliğine ulaşıp[1647] **ve istivâ ettiğinde,**[1648] **ona hüküm ve ilim verdik. Ve muhsinlere işte böyle karşılık veririz. (14)**

Ve (Mûsâ,) **ehlinin gaflet üzere olduğu bir sırada şehre dâhil oldu. Derken orada iki adam buldu, mukâtele ediyorlardı, bu şîasından**[1649] **ve şu düşmanından.**[1650] **Bunun üzerine o şîasından, o düşmanına karşı ondan yardım istedi. Böylece Mûsâ ona bir yumruk vurdu da üzerine kazâ etti.**[1651] **Dedi ki: 'Bu, şeytânın amelindendir. Muhakkak ki o, dalâlete düşüren mübîn bir düşmandır.'(15)**

(Mûsâ) **dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben nefsime zulmettim, artık bana mağfiret et.' Bunun üzerine onu mağfiret etti. Muhakkak ki O, O'dur Gafûr, Rahîm.(16)**

Dedi ki: 'Rabbim, beni nîmetlendirdiklerinden dolayı artık asla mücrimlere arka çıkmayacağım.(17)

[1646] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (تبارك وتعالى)'nın kavli: **'[نَاصِحُونَ/nasîhatçı]'** Yani: İhlâslı." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Kasas Suresi Tefsîri, 54. sayfa]

[1647] Bu âyetin: **'[وَاسْتَوٰى/ve istivâ ettiğinde]'** kısmı haric Yûsuf Suresi'nin 22. âyetiyle aynıdır. İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) o surede âyetin: **'[وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ/Ve şiddetliliğine ulaştığında]'** kısmı için şöyle demiştir: 'Yani 'aklı ve yaratılışı tamamlandığında/kemâle ulaştığında' anlamına gelmektedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yûsuf Suresi, 22. âyetin tefsirinde]

[1648] AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahih bir isnad ile tahric etmiştir: "**'[وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَاسْتَوٰى/Ve şiddetliliğine ulaşıp ve istivâ ettiğinde]'** kavli hakkında demiştir ki: "**[وَاسْتَوٰى/ve istivâ ettiği**(nde)**]'** Kırk yaşına ulaştığında." [Hikmet bin Beşîr Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 46. sayfa]

[1649] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[هٰذَا مِنْ شِيعَتِهٖ/bu şîasından]'** şîası: onun taraftarlarıdır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Kasas Suresi Tefsîri, 71. sayfa]

[1650] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "**'[هٰذَا مِنْ شِيعَتِهٖ/bu şîasından]'** İsrâîl oğullarından. **'[وَهٰذَا مِنْ عَدُوِّهٖ/şu düşmanından]'** Firavun'un kavminden." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 319. sayfa]

[1651] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَقَضٰى عَلَيْهِ/da üzerine kazâ etti]'** Yani: Onu katletti." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 128. sayfa]

Derken korkarak, gözetleyerek şehirde sabahladı. Derken dün kendisinden o nusret isteyen (yardım için) **ona bağırdığında, Mûsâ ona dedi ki: 'Muhakkak ki sen, elbette mübîn bir azgınsın.'(18)**

Bunun üzerine o ikisine düşman olanı yakalamayı murâd ettiğinde, (adam) **dedi ki: 'Ey Mûsâ, dün bir nefsi katlettiğin gibi beni** (de) **katletmeyi mi murâd ediyorsun? Sen Arz'da cebbâr olmaktan başkasını murâd etmiyorsun. Ve sen ıslâh edicilerden olmak istemiyorsun.(19)**

Ve şehrin öbür ucundan bir adam sa'y ederek geldi, dedi ki: 'Ey Mûsa! Muhakkak ki ileri gelenler, seni katletmek için hakkında aralarında görüşüyorlar. Hemen hurûc et! Muhakkak ki ben, sana nasîhat edicilerdenim.'(20)

Böylece oradan korkarak, gözetleyerek hurûc etti. Dedi ki: 'Rabbim! Beni zâlimler kavminden necât buyur.'(21)

Ve Medyen'e doğru teveccüh ettiğinde, dedi ki: 'Ola ki Rabbim, beni düz yola hidâyet eder.'(22)

Ve Medyen suyuna vardığında, onun üzerinde insanlardan bir ümmet buldu, (koyunlarını) **suluyorlardı. Ve onların dûnundan** (koyunlarını) **engelleyen iki kadın buldu. Dedi ki: 'Durumunuz nedir?' Dediler ki: 'Çobanlar sulayıp çekilinceye kadar biz koyunlarımızı sulamayız. Ve babamız büyük bir şeyhtir.'(23)**[1652]

Bunun üzerine ikisi için suladı, sonra gölgeye çekildi de dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben, hayırdan bana inzâl edeceğine fakîrim.'(24)[1653]

Nihâyet ikisinden biri hayâ üzere yürüyerek ona geldi, dedi ki: 'Muhakkak ki babam, bizim için sulamanın ücretini sana ödemek için seni dâvet ediyor.' Bunun üzerine ona gelip ve kıssayı ona kıssa edince, dedi ki: 'Korkma, zâlimler kavminden necât buldun.'(25)

İkisinden biri dedi ki: 'Ey babacığım, onu ücretle tut. Muhakkak ki ücretle tuttuklarının en hayırlısıdır, kuvvetli, emîndir.(26)

Dedi ki: 'Muhakkak ki ben, bana sekiz yıl ücretli çalışman üzere şu iki kızımdan birini sana nikâhlamayı murâd ediyorum. Fakat on (yıl)**a tamamlarsan, artık** (o) **senin indindendir. Ve ben sana meşakkat vermeyi murâd etmiyorum. İnşâAllah beni sâlihlerden bulacaksın.'(27)**

[1652] 'yaşı büyük ihtiyar' mânâsında. Yûsuf Suresi'nin 78. âyetine bknz. [Derleyen]

[1653] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ/hayırdan fakîrim]'** kavli hakkında demiştir ki: "Taamdan bir şey(e fakîrim)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 48. sayfa]

Dedi ki: 'Bu benim aramda ve senin arandadır. Bu iki süreden hangisini kazâ edersem,[1654] **artık benim üzerime bir düşmanlık yoktur. Ve Allah, söylediklerimiz üzerine vekîldir.'(28)**

Artık Mûsâ süreyi kazâ edince,[1655] **ehliyle yola çıktı. Tûr cânibinden bir ateş fark etti. Ehline dedi ki: 'Durun, muhakkak ki ben bir ateş gördüm. Umulur ki ondan size bir haber getiririm veya ateşten bir kor, umulur ki siz ısınırsınız.'(29)**

Derken ona geldiğinde, vâdinin sağ kıyısından, mübârek yerdeki ağaçtan: 'Ey Mûsâ, muhakkak ki Ben, Ben alemlerin Rabbi Allah'ım.' diye nidâ edildi.(30)

Ve: 'Asânı ilkâ et.' diye. Fakat onu hareket ediyor görünce, sanki o bir yılan, dönüp kaçtı ve arkasına bakmadı. 'Ey Mûsâ! Beri gel ve korkma. Muhakkak ki sen, emînlerdensin.'(31)

'Elini koynuna sok, kusursuz bembeyaz hurûc etsin. Ve korkudan kanadını[1656] **kendine çek. İşte bu ikisi Rabbinden, Firavun ve ileri gelenlerine iki burhândır. Muhakkak ki onlar, fâsık bir kavim olmuşlardır.'(32)**

(Mûsâ) **dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben, onlardan bir nefsi katlettim. Artık beni katletmelerinden korkuyorum.'(33)**

'Ve kardeşim Hârûn, o lisânca benden daha fasîhtir. İmdi onu beni tasdîk eden bir yardımcı olarak benimle beraber irsâl et. Muhakkak ki ben, beni tekzîb etmelerinden korkuyorum.'(34)

(Allah) **buyurdu ki: 'Pazını kardeşin ile şiddetlendireceğiz ve ikinize bir sultân kılacağız,**[1657] **artık âyetlerimiz ile size ulaşamayacaklar. Siz ikiniz ve size tâbi olanlar gâliblersiniz.'(35)**

Bunun üzerine Mûsâ onlara beyyin âyetlerimiz ile geldiğinde, dediler ki: 'Bu iftirâ edilmiş bir sihirden başkası değildir. Ve evvelki babalarımızda bunu işitmedik.'(36)[1658]

[1654] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "**'[قَضَيْتُ/kazâ edersem]'** Yani: Onu bitirirsem/tamamlarsam." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Kasas Sûresi Tefsîri, 115. sayfa]

[1655] İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَلَمَّا قَضٰى مُوسَى الْأَجَلَ/Artık Mûsâ süreyi kazâ edince]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "On sene (kaldı) sonra bunun ardından on daha." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 50. sayfa]

[1656] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[جَنَاحَكَ/kanadını]'** Yani: elini." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 325. sayfa]

[1657] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ/**(Allah) **buyurdu ki: 'Pazını kardeşin ile şiddetlendireceğiz]'** Yani: Seni kardeşin ile kuvvetlendireceğiz. **'[وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَانًا/ve ikinize bir sultân kılacağız]'** Hüccet ve burhân (kılacağız)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 208. sayfa]

[1658] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِي آبَائِنَا**

Ve Mûsâ dedi ki: 'Rabbim, indinden kimin hidâyet ile geldiğini ve diyârın âkibetinin kim için olacağını daha iyi ilmeder. Muhakkak ki o, zâlimler iflâh olmaz.'(37)

Ve Firavun dedi ki: 'Ey ileri gelenler! Sizin için benden gayrı bir ilâh ilmetmiyorum. Öyleyse benim için çamur üzerinde ateş yak, ey Hâmân! Sonra bana bir kule yap, umulur ki Mûsâ'nın ilâhına muttalî olurum.[1659] **Ve muhakkak ki ben, elbette onu yalancılardan zannediyorum.'(38)**

Ve Arz'da hakksızlıkla o ve askerleri kibirlendiler ve Bize rücû etmeyeceklerini zannettiler.(39)

Bunun üzerine onu ve askerlerini yakaladık da suya attık. Artık nazar et, zâlimlerin âkibeti nasıl oldu.(40)

Ve onları ateşe dâvet eden imâmlar kıldık.[1660] **Ve Kıyâmet Günü nusret edilmezler.(41)**

Ve onlara bu dünyâda bir lânet tâbi ettik. Ve Kıyâmet Günü onlar çirkinleştirilenlerdendir.(42)

Ve andolsun ki, Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik, evvelki kuşakları helâk etmemizin ardından, insanlar için basîretler ve hidâyet ve rahmet olarak. Umulur ki onlar tezekkür ederler.(43)[1661]

Ve Mûsâ'ya emri kazâ ettiğimizde, batı cânibinde değildin. Ve şâhidlerden (de) **değildin.(44)**[1662]

الْأَوَّلِينَ/Ve evvelki babalarımızda bunu işitmedik.]' Yani: gelip geçmiş ecdâdımız içerisinde" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 140. sayfa]

[1659] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَأَوْقِدْ لِي يَا هَامَانُ عَلَى الطِّينِ فَاجْعَلْ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَطَّلِعُ إِلَى إِلَهِ مُوسَى/Öyleyse benim için çamur üzerinde ateş yak, ey Hâmân! Sonra bana bir kule yap, umulur ki Mûsâ'nın ilâhına muttalî olurum.]'** Yani: Hem vezîri hem maiyyetindekilerin idarecisi ve hem de devletinin danışmanı olan Hâmân'a, kendisi için çamur üzerinde ateş yakmasını, bu sûretle kule yapımı için kiremit elde etmesini emretti. O, yüksek ve zarif bir saray yaptırmak istiyordu." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kasas Suresi, 38. âyetin tefsirinde]

[1660] İmâm el-Kassâb (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ/Ve onları ateşe dâvet eden imâmlar kıldık.]'** Bu, imâmlığın hayırda olduğu gibi şerrde de olabileceğine delildir. Çünkü imâmlığın mânâsı, kişinin bulunduğu ve üzerinde olduğu hususta, önder edinildiği bir örneğe dönüşmesidir." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 3. cilt, 569. sayfa]

[1661] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ/Ve andolsun ki, Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik]'** Yani: Tevrât'ı. **'[مِنْ بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَى/evvelki kuşakları helâk etmemizin ardından]'** Onlar Nûh kavmi, Âd ve Semûd, Lût kavmi, Şuayb kavmi ve diğerleridir. **'[بَصَائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ/insanlar için basîretler ve hidâyet ve rahmet olarak. Umulur ki onlar tezekkür ederler]'** Yani: Başkaları için delâletler/rehberlikler ve Delâletlerle/rehberliklerle öğüt alırlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 142. sayfa]

[1662] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَمَا كُنْتَ/Ve sen değildin]'** Ey Muhammed! **'[بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ/batı cânibinde]'** Yani: Dağın batısı. **'[إِذْ قَضَيْنَا إِلَى مُوسَى الْأَمْرَ/Mûsâ'ya emri kazâ ettiğimizde]'** Yani: Risâlet(i

Ve lâkin Biz kuşaklar inşâ ettik de onların üzerinden ömür geçti. Ve Medyen ehli içinde yaşıyor değildin, onlar üzerine âyetlerimizi tilâvet edesin. Ve lâkin Biz irsâl edenler olduk.(45)[1663]

Ve (Mûsâ'ya) **nidâ ettiğimizde Tûr'un cânibinde değildin.**[1664] **Ve lâkin Rabbinden bir rahmet olarak,**[1665] **senden önce kendilerine bir nezîr gelmeyen bir kavmi inzâr etmen için. Umulur ki onlar tezekkür ederler.(46)**

Ve onlara ellerinin takdîm ettiği sebebiyle[1666] **bir musîbet isâbet edip de: 'Rabbimiz, bize bir resûl irsâl etseydin, böylece âyetlerine ittibâ etseydik ve mü'minlerden olsaydık.' diyecek olmasalardı** (seni irsâl etmezdik)**.(47)**

Fakat onlara indimizden hakk geldiğinde, dediler ki: 'Mûsâ'ya verilenin misli (ona da) **verilmeli değil miydi? Ve onlar daha önce Mûsâ'ya verilene küfretmemişler miydi? Dediler ki: 'İki sihir birbirini destekledi.' Ve dediler ki: 'Muhakkak ki biz, hepsine kâfirleriz.'(48)**[1667]

De ki: 'Öyleyse Allah'ın indinden bir kitâb getirin. O, ikisinden daha çok hidâyete erdirsin, ona ittibâ edeyim, eğer sâdıklar iseniz.(49)

Artık sana icâbet etmezlerse, o halde ilmet ki, onlar hevâlarına tâbi olmaktadırlar. Ve kim, Allah'tan bir hidâyet olmaksınızın hevâsına tâbi olandan daha dalâlettedir?[1668] **Muhakkak ki Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.(50)**[1669]

---

verdiğimizde). **'[وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدِينَ/Ve şâhidlerden** (de) **değildin.]'** Yani: Buna şâhid olmadın." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 327. sayfa]

[1663] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلٰكِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ/Ve lâkin Biz irsâl edenler olduk.]'** Yani: Onları irsâl edenler Biziz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 143. sayfa]

[1664] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ/Ve Tûr'un cânibinde değildin]'** Allah'ın Mûsâ ile üzerinde kelâm buyurduğu dağın kenarında değildin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 211. sayfa]

[1665] İmâm Şevkânî (رحمه الله) dedi ki: "**'[وَلٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ/Ve lâkin Rabbinden bir rahmet olarak]'** Yani: Lâkin bunu, Bizden size bir rahmet olarak fiil ettik." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1104. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1666] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "**'[بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ/ellerinin takdîm ettiği sebebiyle]'** Onların üzerinde bulunduğu şirk sebebiyle." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 328. sayfa]

[1667] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[سِحْرَانِ تَظَاهَرَا'/İki sihir birbirini destekledi.']'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Tevrât ve Kur'ân."

Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[انَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ'/Muhakkak ki biz, hepsine kâfirleriz.']'** kavli hakkında demiştir ki: "Dediler ki: Muhammed'e verilene de aynı şekilde küfrederiz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 53. sayfa]

[1668] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "**'[فَاِنْ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ اَنَّمَا يَتَّبِعُونَ اَهْوَاءَهُمْ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰيهُ**

Ve andolsun ki, kavli birbiri ardınca onlara ulaştırdık.[1670] **Umulur ki onlar tezekkür ederler.(51)**

Ondan önce o kendilerine kitâb verdiklerimiz, onlar ona îmân ederler.(52)[1671]

Ve onlara tilâvet edildiğinde, derler ki: 'Ona îmân ettik. Muhakkak ki o, Rabbimizden hakktır. Muhakkak ki biz, ondan önce (de) **müslümanlar idik.'(53)**

İşte onlar, sabretmelerinden dolayı ecirleri iki kere verilecektir.[1672] **Ve kötülüğü iyilik ile savarlar ve onları rızıklandırdıklarımızdan infâk ederler.(54)**

Ve lağviyyât[1673] **işittiklerinde, ondan îrâz ederler ve derler ki: 'Bizim amellerimiz bizim için ve sizin amelleriniz sizin içindir. Üzerinize selâm olsun, câhilleri arzu etmeyiz.'(55)**

Muhakkak ki sen, muhabbet ettiğine hidâyet edemezsin. Ve lâkin Allah, dilediğine hidâyet eder. Ve O, hidâyet bulanları en iyi ilmedendir.(56)

Ve dediler ki: 'Eğer seninle beraber hidâyete tâbî olursak arzımızdan atılırız.' Ve onları ledûnnumuzdan bir rızık olarak her şeyin semeresinin kendisinde toplandığı emîn hareme[1674] **temkîn etmedik mi? Ve lâkin onların ekserîsi ilmetmezler.(57)**

بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللهِ/Artık sana icâbet etmezlerse, o halde ilmet ki, onlar hevâlarına tâbi olmaktadırlar. Ve kim, Allah'tan bir hidâyet olmaksınızın hevâsına tâbi olandan daha dalâlettedir?]' Böylelikle durumu üçüncüsü olmayan iki kısma ayırmıştır: Ya Allah (تبارك وتعالى)'ya, Resûl (صلى الله عليه وسلم)'e ve getirdiğine icâbet etmek veya hevâya tâbi olmak. Bu itibarla Resûl (صلى الله عليه وسلم)'in getirmediği her şey, öyle ki o, hevâdandır." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Îlâmu'l-Muvakkıîn an Rabbi'l-Âlemîn, 1. cilt, 81. sayfa]

[1669] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[إِنَّ اللهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ/Muhakkak ki Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.]'** Yani müşriklere, onlar ki şirkleri üzere ölmüşlerdir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 329. sayfa]

[1670] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ/Ve andolsun ki, kavli birbiri ardınca onlara ulaştırdık.]'** hakkında demiştir ki: "Allah, mâzidekilere nasıl muâmele ettiğini ve O'nun nasıl muâmele edici olduğunu Ku'ân-ı Kerîmde haber vererek, kavli birbiri ardınca onlara ulaştırmıştır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 53. sayfa]

[1671] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى) kavli: **'[اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهٖ هُمْ بِهٖ يُؤْمِنُونَ/Ondan önce o kendilerine kitâb verdiklerimiz, onlar ona îmân ederler.]'** Bu âyet haber veriyor ki, İsrâîl oğullarından kendilerine Kur'ân'dan önce Kitâb verilen bir kavim, Kur'ân'a îmân ediyorlardı. AbdUllah bin Selâm ve Selmân bunlar arasında yer almaktadırlar. Nasrâni âlimlerden Müslüman olanlar da bu kapsama dâhildirler." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Kasas Suresi, 52. ayetin tefsirinde]

[1672] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[أُولٰئِكَ يُؤْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ/İşte onlar**(a)**, ecirleri iki kere verilecektir.]'** İlk Kitâba ve son Kitâba îmân ettikleri için. **'[بِمَا صَبَرُوا/sabretmelerinden dolayı]'** Dînleri üzere sabretmelerinden dolayı." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 214. sayfa]

[1673] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اللَّغْوَ/lağviyyât]'** Yani bâtıl kelâm." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 147. sayfa]

[1674] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "'**[مِنْ لَدُنَّا/ledûnnumuzdan]'** İndimizden.

Ve mâişetiyle şımarmış[1675] **nice karyeyi helâk ettik. İşte şunlar meskenleridir, onların ardından iskân edilmemiştir, azı müstesnâ. Ve Biz vârisler olduk.(58)**

Ve Rabbin, ana şehirlerinde üzerlerine âyetlerimizi tilâvet eden bir resûl irsâl etmedikçe karyeleri helâk edici olmadı. Ve Biz karyeleri -ve ehli zâlimler müstesnâ- helâk edici olmadık.(59)

Ve size verilen şeyler, ancak dünyâ hayâtının metâsı ve ziynetidir. Ve Allah'ın indindeki daha hayırlı ve daha bâkidir. Daha akletmiyor musunuz?(60)

Öyleyse güzel bir vaad kendisine vaad ettiğimiz kimse -ki o, ona mülâki olacaktır-, dünyâ hayâtının metâsı ile metâlandırdığımız -sonra o, Kıyâmet Günü (azâba) **hazırlandırılmışlardandır- gibi midir?(61)**

Ve onlara nidâ edip de: 'O iddia etmiş olduğununuz şerîklerim nerede?' buyuracağı gün.(62)[1676]

Aleyhlerine o kavil hakk olanlar derler ki: 'Rabbimiz! Şunlar o iğvâ ettiklerimizdir, kendimizi iğvâ ettiğimiz gibi onları iğvâ ettik.[1677] **Sana** (onlardan) **berî olduğumuzu bildiriyoruz.**[1678] **Onlar bize ibâdet etmiyorlar idi.'(63)**

Ve denir ki: 'Şerîklerinizi dâvet edin.' Nihâyet onları dâvet ederler, fakat onlara icâbet etmezler ve azâbı görürler. Keşke onlar hidâyet bulmuş olsalardı.(64)

Ve onlara nidâ edip de: 'Mürsellere ne cevâb verdiniz?'[1679] **buyuracağı gün.(65)**

'[حَرَمًا/harem]' Yani: Hürmet sahibi bir mekân. Ve kuşkusuz insanların nefislerinde, Mekke-i Mükerreme için azîm bir hürmet vardır. Câhiliyyede bile bu hürmet gösteriliyordu. **'[اٰمِنًا/emîn]'** Yani: Ehli emîn/emniyet içerisinde." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Kasas Suresi Tefsîri, 285. sayfa]

[1675] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "**'[بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا/mâişetiyle şımarmış]'** Yani: Şerr işleyerek ve tuğyân ederek (maîşetiyle/geçimiyle şımarmış)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 216. sayfa]

[1676] 74. âyet ile aynıdır

[1677] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[هٰؤُلَاءِ الَّذِينَ اَغْوَيْنَا اَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا/Şunlar o iğvâ ettiklerimizdir, kendimizi iğvâ ettiğimiz gibi onları iğvâ ettik.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Onlar şeytânlardır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 57. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[رَبَّنَا هٰؤُلَاءِ الَّذِينَ اَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا/Rabbimiz! Şunlar o iğvâ ettiklerimizdir]'** Gayya/azgınlığa dâvet ettiklerimizdir. **'[اَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا/kendimizi iğvâ ettiğimiz gibi onları iğvâ ettik]'** Kendimizi dalâlete düşürdüğümüz gibi onları dalâlete düşürdük." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 151. sayfa]

[1678] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[تَبَرَّاْنَا اِلَيْكَ/Sana** (onlardan) **berî olduğumuzu bildiriyoruz.]'** Yani bazımız bazımızdan berî olduğunu bildirecek. Ve şeytânlar kendilerine itaat edenlerden berî olduğunu bildirecek. Ve reisler kendilerinin söylediklerini kabul edenlerden berî olduğunu bildirecek." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Kasas Suresi'nin 63. ayetinin tefsirinde]

[1679] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "**'[مَاذَا اَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ/'Mürsellere ne cevâb**

Artık haberler onlar üzerine o gün âmâ kesilir, o vakit suâlleşemezler.(66)

Fakat tevbe eden ve îmân eden ve sâlih amel işleyen kimseye gelince, artık ola ki iflâh olanlardan olur.(67)

Ve Rabbin dilediğini halk eder ve seçer. Onlar için seçim hakkı olmamıştır. Allah, onların şirk koştuklarından subhândır[1680] **ve teâlâdır.(68)**[1681]

Ve Rabbin, sadırlarının gizlediklerini ve îlân ettiklerini ilmeder.(69)

Ve O, Allah'tır. O'ndan başka ilâh yoktur. Hamd, evvelde ve Âhiret'te[1682] **O'nundur. Ve hüküm O'nundur ve O'na rücû ettirileceksiniz.(70)**

De ki: 'Gördünüz mü, eğer Allah geceyi Kıyâmet Günü'ne kadar üzerinize sürekli kılsa, Allah'tan gayrı size bir ışık getirecek ilâh kimdir? Daha dinlemiyor musuz?'(71)

De ki: 'Gördünüz mü, eğer Allah gündüzü Kıyâmet Günü'ne kadar üzerinize sürekli kılsa, Allah'tan gayrı size içinde sükûnet bulacağınız bir geceyi getirecek ilâh kimdir? Daha görmüyor musunuz?'(72)

Ve sizin için, içinde sükûnet bulmanız için ve O'nun fazlından aramanız için geceyi ve gündüzü kılması O'nun rahmetindendir. Ve umulur ki siz şükredersiniz.(73)

Ve onlara nidâ edip de: 'O iddia etmiş olduğununuz şerîklerim nerede?' buyuracağı gün.(74)[1683]

Ve her ümmetten bir şâhid çıkarırız da buyururuz ki: 'Burhânınızı getirin.' Bunun üzerine ilmederler ki, hakk Allah'ındır. Ve iftirâ eder oldukları onlardan sapmıştır.(75)

Muhakkak ki Kârûn, Mûsâ'nın kavminden idi. Fakat onlara karşı bağyetti.[1684] **Ve ona, muhakkak ki anahtarları hakîkaten kuvvet sâhibi topluluğa ağır gelen hazinelerden verdik. Hani kavmi ona demişti ki: 'Böbürlenme! Muhakkak ki Allah, böbürlenenlere muhabbet etmez.'(76)**

---

verdiniz?']' Şüphesiz ki insanlar, resûllere îmân etmekten suâl edilirler." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Kasas Suresi Tefsîri, 294. sayfa]

[1680] münezzehtir, uzaktır

[1681] mütealîdir, yücedir

[1682] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فِى الْأُولٰى وَالْاٰخِرَةِ/evvelde ve Âhiret'te]'** kavli hakkında şöyle demiştir: "Dünyâda ve Âhiret'te." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 153. sayfa]

[1683] 62. âyet ile aynıdır

[1684] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[فَبَغٰى عَلَيْهِمْ/Fakat onlara karşı bağyetti.]'** Firavunun bir işçisi idi. Onlara düşmanlık etmiş ve onlara zulmetmişti." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 334. sayfa]

'Ve Allah'ın sana verdiklerinde Âhiret diyârını ara. Ve dünyâdan nasîbini unutma. Ve Allah'ın sana ihsân ettiği gibi sen (de) **ihsân et. Ve Arz'da fesâd arama. Muhakkak ki Allah, fesâd çıkaranlara muhabbet etmez.'(77)**

Dedi ki: 'O bana ancak indimde olan bir ilim üzere verilmiştir.'[1685] **Ve ilmetmedi mi, Allah'ın, kendisinden önceki kuşaklardan, kuvvetçe ondan daha şiddetli ve topladığı daha çok olan kimseleri helâk ettiğini? Ve mücrimler günahlarından suâl olunmaz.(78)**

Derken ziyneti içinde kavmi üzerine hurûc etti. Dünyâ hayâtını o murâd edenler dediler ki: 'Keşke Kârûn'a verilenin misli bize (de) **verilseydi. Muhakkak ki o, elbette azîm bir pay sâhibidir.'(79)**

Ve o ilim verilenler dediler ki: 'Veyl olsun size! Îmân eden ve sâlih amel işleyen kimseler için Allah'ın sevâbı daha hayırlıdır. Ve sabredenlerden başkası ona mülâki olamaz.'(80)[1686]

Nihâyet onu ve diyârını Arz'a batırdık. Böylece Allah'ın dûnundan[1687] **ona nusret edecek bir topluluğu olmadı ve kendisine nusret edebileceklerden** (de) **olmadı.(81)**

Ve dün onun mekânını o temennî edenler sabahladıklarında diyorlardı ki: 'Vay! Demek ki Allah rızkı kullarından dilediğine yayar ve takdîr eder. Allah üzerimize minnette bulunmuş olmasaydı, elbette bizi (de) **batırırdı. Vay! Demek ki kâfirler felâh bulmayacaklar.'(82)**

İşte Âhiret diyârı. Onu, Arz'da ululuk ve ne (de) **fesâd çıkarmak o murâd etmeyenler için kılarız. Ve âkibet muttakîler içindir.(83)**[1688]

[1685] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى), Kârun'un kavmine cevâbını haber vermiştir. Ona nasîhatte bulunduklarında ve onu hayra irşâd ettiklerinde, demişti ki: **'[اِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ عِنْدِى/Dedi ki: 'O bana ancak indimde olan bir ilim üzere verilmiştir.']'** Yani: Ben, söylediklerinize ihtiyaç duymuyorum. Artık muhakkak ki Allah (سبحانه وتعالى) bu malı bana, ancak ona müstehak olduğumu ilmettiği için ve bana muhabbet ettiği için vermiştir. Öyle ki bana onun takdiri, ancak Allah (سبحانه وتعالى)'nın benim buna ehil olduğumu ilmetmesindendir" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kasas Suresi, 78. âyetin tefsirinde]

[1686] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ/Ve o ilim verilenler dediler ki]'** Ve onlar mü'minlerdir, müşriklere (dediler ki); **'[ثَوَابُ اللهِ خَيْرٌ/Veyl olsun size! Allah'ın sevâbı daha hayırlıdır]'** Yani: Cennet (daha hayırlıdır). **'[وَلَا يُلَقَّيهَا/Ve ona mülâki olamaz]'** Ona verilmez. Yani Cennet ona verilmez. **'[اِلَّا الصَّابِرُونَ/sabredenlerden başkası]'** Ve onlar mü'minlerdir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 336. sayfa]

[1687] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مِنْ دُونِ اللهِ/Allah'ın dûnundan]'** Burada **'[دُونِ/dûn]'** 'gayrından' mânâsındadır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Kasas Sûresi Tefsîri, 366. sayfa]

[1688] İbn Ebî Hâtim (رحمه الله) sahîh bir sened ile Müslim el-Batîn (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[عُلُوًّا فِى الْأَرْضِ/Arz'da ululuk]'** Haksızlıkla kibirlenmektir. Ve: **'[فَسَادًا/fesâd çıkarmak]'** Malı haksızlıkla almaktır."

İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir: "**'[وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ/Ve âkibet**

Kim hasene ile gelirse, artık onun için ondan daha hayırlısı vardır. Ve kim kötülük ile gelirse, artık o kötü ameller işleyenler, amel etmiş olduklarından başkasıyla cezâlandırılmazlar.(84)

Muhakkak ki Kur'ân'ı senin üzerine O farz kılan, elbette seni dönülecek bir yere döndürecektir.[1689] **De ki: 'Rabbim, hidâyet ile gelen kim ve mübîn bir dalâlet içinde olan kim, daha iyi ilmeder.'(85)**

Ve Kitâb'ın -Rabbinden bir rahmet olmasaydı- sana ilkâ edileceğini ümid etmiyor idin.[1690] **Bu itibarla kâfirlere sakın arka çıkan olma.(86)**

Ve seni Allah'ın âyetlerinden alıkoymasınlar, sana inzâl edilmesinin ardından. Ve sen Rabbine dâvet et. Ve müşriklerden sakın olma.(87)

Ve Allah ile beraber başka bir ilâha duâ etme. O'ndan başka ilâh yoktur. O'nun Vechi dışında her şey helâk olacaktır.[1691] **Hüküm O'nundur ve O'na rücû ettirileceksiniz.(88)**

---

muttakîler içindir.]' Yani: Cennet muttakîler içindir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 61. sayfa]

[1689] İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اِنَّ الَّذِی فَرَضَ عَلَیْكَ الْقُرْاٰنَ لَرَادُّكَ اِلٰی مَعَادٍ/Muhakkak ki Kur'ân'ı senin üzerine O farz kılan, elbette seni dönülecek bir yere döndürecektir.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Mekke'ye." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4773.)]

[1690] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمَا كُنْتَ تَرْجُوا/Ve ümid etmiyor idin]'** Yani: ummuyor idin. **'[اَنْ یُّلْقٰۤی اِلَیْكَ الْكِتٰبُ/Kitâb'ın sana ilkâ edileceğini]'** Yani: Kur'ân'ın sana vahyedileceğini. **'[اِلَّا رَحْمَةً مِّنْ رَّبِّكَ/Rabbinden bir rahmet olmasaydı]'** Mânâsı: Lâkin Rabbin, sana merhamet etti ve sana Kur'ân'ı verdi." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 163. sayfa]

[1691] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَیَبْقٰی وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ/Ve Rabbinin Vechi bâkidir. Celâl ve ikrâm sahibidir.]'** [Rahmân Sûresi, 27. âyet] kavlinde Kendisini celâl ve ikrâm ile vasıflandırmıştır. Ve Kendisinden helâki nefyetmiştir. Allah, halk ettikleri içerisinde üzerlerine helâk hükmü verilenleri helâk etmiştir. Çünkü Allah onları bâkilik için değil de fânilik için halk etmiştir. Rabbimiz, Kendisinden bir şeyin helâk olmasından münezzehtir. Çünkü bâki olmak O'nun zâtının sıfatlarındandır. Ve buyurdu ki: **'[كُلُّ شَیْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهٗ/O'nun Vechi dışında her şey helâk olacaktır.]'** [Kasas Sûresi, 88. âyet] Ve Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'e şöyle buyurmuştur: **'[وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِیْنَ یَدْعُوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِیِّ یُرِیْدُوْنَ وَجْهَهٗ/Ve sabah ve akşam O'nun Vechi'ni murâd ederek Rabblerine o duâ edenlerle beraber nefsini sabırlı tut.]'** [Kehf Sûresi, 28. âyet] Yine şöyle buyurmuştur: **'[وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَاَیْنَمَا تُوَلُّوْا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ/Ve Allah'ındır doğu ve batı. O halde nereye dönerseniz, artık Allah'ın Vechi oradadır.]'** [Bakara Sûresi, 115. âyet] Allah, Nefsi/Kendisi için, celâl ve ikrâm ile vasfettiği bir Vech isbât etmiş ve Vechi için bekâ hükmünü vermiş ve ondan helâki nefyetmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 24.-25 sayfalar]

Şeyh Şankıtî (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[كُلُّ شَیْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهٗ/O'nun Vechi dışında her şey helâk olacaktır.]'** Ve: **'[الوجه/Vecih]'** mahlûkâtın sıfâtlarına benzerlikten tam anlamıyla tenzîh edilerek îmân edilmesi gereken sıfâtlardandır." [Muhammed Emîn Şankıtî, Edvâu'l-Beyân, 6. cilt, 505. sayfa]

29. ANKEBÛT SÛRESİ (69 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Mîm.(1)[1692]

İnsanlar: 'Îmân ettik' demeleriyle -ve onlar fitneye uğratılmadan-[1693] **bırakılacaklarını mı hesâb ediyorlar?(2)**

Ve andolsun ki, onlardan o öncekileri (de) **fitneye uğrattık. O halde elbette Allah o sâdık olanları ilmeder ve elbette tekzîb edicileri ilmeder.(3)**

Yoksa kötülükleri o amel edenler, Bizden kaçabileceklerini mi hesâb ediyorlar?[1694] **Ne kötü hüküm veriyorlar.(4)**

Kim Allah'a mülâki olmayı ümid ederse, artık muhakkak ki Allah'ın (belirlediği) **ecel elbette gelecektir. Ve O, Semî'dir, Alîm'dir.(5)**

Ve kim cihâd ederse, artık ancak nefsi için cihâd eder. Muhakkak ki Allah, elbette âlemlerden müstağnîdir.(6)

Ve o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler, elbette onlardan kötülüklerini keffâretleyeceğiz. Ve elbette o amel etmiş olduklarının en güzeliyle onlara karşılık vereceğiz.(7)

Ve insâna, vâlideynine güzellik emrettik. Ve eğer hakkında bir ilmin olmayanı Bana şirk koşman için seninle mücâhede ederlerse, o takdirde onlara itaat etme. Merciiniz Bana'dır. Böylece amel etmiş olduklarınızı size bildireceğim.(8)[1695]

[1692] Bu âyet Bakara Suresi'nin 1. âyeti, Âl-i İmrân Suresi'nin 1. âyeti, Rûm Suresi'nin 1. âyeti, Lukmân Suresi'nin 1. âyeti ve Secde Suresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

[1693] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'**[لَا يُفْتَنُونَ/fitneye uğratılmadan]**' Muhakkak ki Allah (سبحانه وتعالى) îmân eden kullarını, onların indindeki îmâna göre ibtilâ edecektir/sınayacaktır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ankebût Sûresi, 2. âyetin tefsîrinde]

[1694] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ/Yoksa kötülükleri o amel edenler]**' Yani: (Yoksa) şirk koşanlar, Bizden kaçabileceklerini mi zannettiler?"

Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[اَنْ يَسْبِقُونَا/Bizden kaçabileceklerini mi]**' Bizi âciz bırakabileceklerini mi (hesâb ediyorlar?)" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 64. sayfa]

[1695] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Bu, Sa'd bin Ebî Vakkâs hakkında nâzil olmuştur. O hicret ettiği zaman annesi şöyle demişti: 'VAllahi, o dönünceye kadar eve girmeyeceğim.' Bunun üzerine Allah, o ikisine ihsân/iyilik etmesini, ama şirkte onlara itaat etmemesini inzâl buyurmuştur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 65. sayfa]

Ve o îmân edenleri ve sâlih ameller işleyenleri, elbette onları sâlihler içine[1696] dâhil edeceğiz.(9)

Ve insanlardan kimi derler ki: 'Allah'a îmân ettik.' Fakat Allâh uğrunda bir ezâya uğratılınca, insanların fitnesini Allah'ın azâbı gibi kılar. Ve eğer Rabbinden bir nusret gelirse, elbette derler ki: 'Muhakkak ki biz, sizinle beraber olanlardık.' Ve Allah, âlemlerin sadırlarındakini en iyi ilmeden değil midir?(10)

Ve elbette Allah o îmân edenleri ilmeder ve elbette münâfıkları ilmeder.(11)

Ve o küfredenler o îmân edenlere derler ki: 'Yolumuza tâbi olun ve hatâlarınızı yüklenelim.' Ve onlar, onların hatâlarından bir şey yüklenecek değildir. Muhakkak ki onlar, elbette tekzîb edicilerdir.(12)

Ve elbette onlar kendi ağırlıklarını ve kendi ağırlıklarıyla beraber ağırlıklar yükleneceklerdir.[1697] Ve elbette Kıyâmet Günü iftirâ etmiş olduklarından suâl olunacaklardır.(13)

Ve andolsun ki, Nûh'u kavmine irsâl ettik de onların içinde elli yılı müstesnâ bin sene kaldı. Derken onları tûfân -ve onlar zâlimler iken- yakaladı.(14)[1698]

Böylece onu ve gemi ashâbını necât buyurduk. Ve onu âlemlere bir âyet kıldık.(15)[1699]

Ve İbrâhîm, hani kavmine demişti ki: 'Allah'a ibâdet edin, O'na takvâ edin. Bu, sizin için daha hayırlıdır, eğer siz ilmediyor iseniz.'(16)[1700]

[1696] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[فِى الصَّالِحِينَ/sâlihler içine]**' Yani: Sâlihlerle beraber. Ve onlar Cennet ehlidir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 341. sayfa]

[1697] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ/Ve elbette onlar kendi ağırlıklarını yükleneceklerdir]**' Yani: günahlarını. '**[وَأَثْقَالًا مَعَ أَثْقَالِهِمْ/ve kendi ağırlıklarıyla beraber ağırlıklar]**' Buyuruyor ki: Dalâlete düşürdükleri kimselerin günahlarını da yükleneceklerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 67. sayfa]

[1698] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Bu, Allahu (تعالى)'dan kulu ve resûlu Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e bir teselli etmedir. Nûh (عليه السلام)'dan şöyle haber veriyor ki o, kendilerini bu müddet zarfında gece-gündüz, gizlice ve açıkça Allahu (تعالى)'ya dâvet etmiş ama bu onların ancak hakktan kaçmalarını, ondan yüz çevirmelerini ve onu tekzîb etmelerini artırmıştı. Ve onunla beraber onlardan -azı müstesnâ- îmân eden olmamıştı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ankebût Suresi, 14. âyetin tefsirinde]

[1699] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'**[فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ/Böylece onu ve gemi ashâbını necât buyurduk.]**' Yani gark edilmekten/boğulmaktan. '**[وَجَعَلْنَاهَا/Ve onu kıldık]**' Yani gemiyi. '**[آيَةً/bir âyet]**' Yani bir ibret." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 236. sayfa]

[1700] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[وَإِبْرَاهِيمَ /Ve İbrâhîm]**' Mânâsı: Ve İbrâhîm'i irsâl ettik. '**[إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاتَّقُوهُ/hani kavmine demişti ki: 'Allah'a ibâdet edin, O'na takvâ edin]**' Yani: Allah'a itaat edin ve mâsiyetten hazer edin. '**[ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ/ Bu, sizin için**

Allah'ın dûnundan ancak putlara ibâdet ediyorsunuz ve ifk halk ediyorsunuz.[1701] **Muhakkak ki Allah'ın dûnundan o ibâdet ettikleriniz, sizin için bir rızka mâlik değildirler. Öyleyse rızkı, Allah'ın indinde arayın. Ve O'na ibâdet edin ve O'na şükredin. O'na rücû ettirileceksiniz.(17)**

Ve eğer tekzîb ederseniz, gerçekten sizden önceki ümmetler (de) **tekzîb ettiler. Ve Resûl'un üzerine mübîn bir tebliğden başkası yoktur.(18)**

Ve görmediler mi Allah halk etmeye nasıl başlıyor, sonra onu iâde ediyor? Muhakkak ki bu, Allah'ın üzerine kolaydır.(19)

De ki: 'Arz'da seyr edin de nazar edin halk etmeye nasıl başlamış. Sonra Allah âhir inşâyı inşâ edecektir.[1702] **Muhakkak ki Allah, her şey üzerine kadîrdir.'(20)**

Dilediğine azâb eder ve dilediğine rahmet eder. Ve O'na çevrileceksiniz.(21)

Ve siz (Allah'ı) **Arz'da âciz bırakıcılar değilsiniz ve ne** (de) **semâda. Ve sizin için Allah'ın dûnundan bir velî yoktur ve ne** (de) **bir nâsir.(22)**

Ve Allah'ın âyetlerine ve O'na mülâki olmaya o küfredenler, işte onlar, rahmetimden yeise düşmüşlerdir.[1703] **Ve işte onlar, onlar içindir elîm bir azâb.(23)**

Bunun üzerine (İbrâhîm'in) **kavminin cevâbı: 'Onu katledin veya onu yakın!' demekten başka olmadı. Böylece Allah O'nu ateşten necât buyurdu. Muhakkak ki bunda îmân eden bir kavim için elbette âyetler vardır.(24)**

Ve (İbrâhîm) **dedi ki: 'Ancak dünyâ hayâtında aranızda sevgi için Allah'ın dûnundan putları** (ilâh) **ittihaz ettiniz. Sonra Kıyâmet Günü bazınız bazısına küfredecek**[1704] **ve**

---

daha hayırlıdır, eğer siz ilmediyor iseniz.]' Yani: Allah'a ibâdet etmek ve O'na takvâ etmek sizin için daha hayırlıdır, eğer siz ilmeden iseniz. Ve şöyle (de) denilmiştir: **'[اعْبُدُوا اللّٰهَ/Allah'a ibâdet edin]'** Yani: Allah'ı Tevhîd edin. Ve Kur'ân'daki tüm **'[عبادة/ibâdet]'** kelimeleri, **'[التوحيد/Tevhîd]'** anlamına gelmektedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 172.-173. sayfalar]

[1701] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'ın İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَتَخْلُقُونَ اِفْكًا/ve ifk halk ediyorsunuz]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Yalan uyduruyorsunuz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 19. sayfa]

[1702] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir: **'"[قُلْ سِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَاَ الْخَلْقَ/De ki: 'Arz'da seyr edin de nazar edin halk etmeye nasıl başlamış]'** Semâlar ve Arz'ın halk edilişi. **'[ثُمَّ اللّٰهُ يُنْشِئُ النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَ/Sonra Allah âhir inşâyı inşâ edecektir]'** Yani: Ölümden sonra ba's edilme/diriltilme." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 68. sayfa]

[1703] İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demiştir: **'"[وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَلِقَائِهٖ/Ve Allah'ın âyetlerine ve O'na mülâki olmaya o küfredenler]'** Yani: Ba'sı/Dirilişi ve sonrasını inkâr edenler ve Allah (سبحانه وتعالى)'nun resûllerinin kendilerine haber verdiği ile amel etmeyenler. **'[أُولٰئِكَ/işte onlar]'** Âyetleri ve likâya/kavuşmaya kâfir olan kimselere işâret edilmiştir. **'[يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتِى/rahmetimden yeise düşmüşlerdir]'** Yani: Şüphesiz ki onlar, dünyâda Allah'ın rahmetinden yeise düşmüşlerdir/ ümit kesmişlerdir. Allah'ın inzâl edilen kitâbları da, resûllerinin onlara verdikleri haberler de kendilerinde yer bulmamıştır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1117. sayfa (tek cilt olarak basım)]

bazınız bazısına lânet edecektir. Ve me'vânız ateştir ve sizin için nusret ediciler yoktur.'(25)[1705]

Bunun üzerine Lût ona îmân etti ve dedi ki: 'Muhakkak ki ben, Rabbime bir muhâcirim. Muhakkak ki O, O'dur Azîz, Hâkim.'(26)

Ve ona İshâk ve Yâkûb'u hibe ettik. Ve zürriyetinde nübüvvet ve kitâb kıldık. Ve ona dünyâda ecrini verdik. Ve muhakkak ki o, Âhiret'te elbette sâlihlerdendir.(27)

Ve Lût, hani kavmine demişti ki: 'Muhakkak ki siz, elbette sizden önce âlemlerden birinin onu yapmadığı fuhşiyyâtı getiriyorsunuz.'(28)

'Gerçekten siz, hakîkaten erkeklere gelecek ve yol kesecek ve toplantılarınızda münker mi getireceksiniz?' Artık kavminin cevâbı: 'Allah'ın azâbını bize getir, eğer sâdıklardan isen.' demelerinden başka olmadı.(29)

Dedi ki: 'Rabbim, fesâd çıkaranlar kavmi üzerine bana nusret ver.'(30)

Ve resûllerimiz İbrâhîm'e büşrâ ile geldiklerinde,[1706] **dediler ki: 'Muhakkak ki biz, bu karye ehlini helâk edeceğiz. Muhakkak ki onun ehli zâlimlerdir.'(31)**

Dedi ki: 'Muhakkak ki orada Lût var.' Dediler ki: 'Biz, orada kim olduğunu daha iyi ilmederiz. Elbette onu ve geride kalanlardan olacak hanımı dışında ehlini necâta erdireceğiz.'(32)

Ve resûllerimiz Lût'a geldiklerinde, onlar sebebiyle tasalandı ve onlar sebebiyle içi daraldı. Ve dediler ki: 'Korkma ve hüzünlenme. Muhakkak ki biz, seni ve geride kalanlardan olacak hanımın dışında ehlini necâta erdireceğiz.'(33)

Muhakkak ki biz, fâsıklık etmiş olmalarından dolayı bu karye ehli üzerine semâdan bir ricz[1707] **inzâl edeceğiz.(34)**

Ve andolsun ki, akleden bir kavim için oradan beyyin bir âyet bıraktık.(35)

[1704] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'**[وَقَالَ اِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْثَانًا مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ/Ve** (İbrâhîm) **dedi ki: 'Ancak aranızda sevgi için Allah'ın dûnundan putları** (ilâh) **ittihaz ettiniz]**' Yani: Bazınız bazınızın dünyâ hayâtındaki putlara ibâdetine muhabbet besliyor. **'[ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ/Sonra Kıyâmet Günü bazınız bazınıza küfredecek]'** Yani bazınız bazınızdan berî olduğunu bildiredecektir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 345. sayfa]

[1705] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Yani: Kıyâmet Arâsatından sonra varışınız ve dönüşünüz ateşedir. Size yardım edecek hiçbir nâsır/yardımcı da yoktur. Sizi Allah'ın azâbından kurtarack bir kurtarıcı da yoktur. İşte bu, kâfirlerin hâlidir. Mü'minler (durumu) ise bunun hilâfınadır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ankebût Suresi, 25. âyetin tefsirinde]

[1706] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'**[وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا/Ve resûllerimiz geldiklerinde]**' Yani melekler. **'[اِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى/İbrâhîm'e büşrâ ile]**' İshâk('ın büşrâsı/müjdesi) ile." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 346. sayfa]

[1707] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[رِجْزًا/ricz]**' Yani: Azâb." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 70. sayfa]

Ve Medyen'e kardeşleri Şuayb'ı (irsâl ettik)**, böylece dedi ki: 'Ey kavmim! Allah'a ibâdet edin. Ve Âhiret Günü'nü ümid edin. Ve Arz'da fesâd çıkararak taşkınlık etmeyin.(36)**

Fakat onu tekzîb ettiler. Derken onları şiddetli bir sarsıntı yakaladı da diyârlarında çökekalmışlar olarak sabahladılar.(37)

Âd ve Semûd('u da helâk ettik)**. Ve onların meskenlerinden sizin için tebeyyün etmiştir. Ve şeytân onlara amellerini ziynetlendirmiş de onları yoldan alıkoymuştur. Ve onlar görebilen idiler.(38)**

Ve Kârûn'u ve Firavun'u ve Hâmân'ı (da helâk ettik)**. Ve andolsun ki, onlara Mûsâ beyyineler ile gelmişti de onlar Arz'da kibirlendiler. Ve onlar** (azâbın) **önüne geçebilecek değil idiler.(39)**

Artık hepsini günahları sebebiyle yakaladık. Böylece onlardan kiminin üzerine taş fırtınası irsâl ettik ve onlardan kimini sayha yakaladı ve onlardan kimini Arz'a batırdık[1708] **ve onlardan kimini gark ettik.**[1709] **Ve Allah onlara zulmediyor değildi ve lâkin onlar nefislerine zulmediyorlar idi.(40)**

Allah'ın dûnundan evliyâ o ittihaz edenlerin meseli örümcek meseli gibidir. Bir ev ittihaz etmiştir ve muhakkak ki evlerin en dayanıksızı elbette örümcek evidir, eğer ilmetmiş olsalardı.(41)

Muhakkak ki Allah, O'nun dûnundan duâ ettikleri şeyi ilmeder. Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(42)

Ve işte misâller, onları insanlar için darb ediyoruz. Ve ilmedenlerden başkası onları akletmez.(43)

Allah, semâları ve Arz'ı hakk ile halk etmiştir. Muhakkak ki bunda, elbette mü'minler için bir âyet vardır.(44)

Kitâb'tan sana vahyedileni tilâvet et. Ve namazı ikâme et. Muhakkak ki namaz, fuhşiyyâttan ve münkerden nehyeder. Ve elbette Allah'ın zikri en büyüktür. Ve Allah ne yaparsanız ilmeder.(45)

[1708] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ/ve onlardan kimini Arz'a batırdık]'** Yani: Kârûn'u." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 181. sayfa]

[1709] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **"'[فَمِنْهُمْ مَنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا/Böylece onlardan kiminin üzerine taş fırtınası irsâl ettik]'** Ve onlar Lût kavmidir. **'[وَمِنْهُمْ مَنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ/ve onlardan kimini şiddetli bir ses yakaladı]'** Şuayb kavmini. **'[وَمِنْهُمْ مَنْ أَغْرَقْنَا/ve onlardan kimini gark ettik]'** Firavun kavmini." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 71. sayfa]

Ve Kitâb ehli ile -o ki, o en güzel olan ile hâric- mücâdele etmeyin, onlardan o zulmedenler müstesnâ. Ve deyin ki: 'O bize inzâl edilene ve size inzâl edilene îmân ettik.[1710] **Ve bizim ilâhımız ve sizin ilâhınız birdir. Ve biz, O'na teslîm olanlarız.'(46)**

Ve işte sana Kitâb'ı böyle inzâl ettik. Artık kendilerine o Kitâb verdiklerimiz ona îmân ederler. Ve şunlardan (da) **ona îmân edenler vardır.**[1711] **Ve âyetlerimizi kâfirlerden başkası inkar etmez.(47)**

Ve ondan önce kitâb tilâvet etmiş değildin ve sağ elin ile onu yazmadın, o zaman bâtıla uyanlar kuşkuya düşerlerdi.(48)

Bilakis o,[1712] **o ilim verilenlerin sadırlarında beyyin âyetlerdir.**[1713] **Ve âyetlerimizi zâlimlerden başkası inkar etmez.(49)**

Dediler ki: 'Onun üzerine Rabbinden âyetler inzâl edilmeli değil miydi?' De ki: 'Âyetler ancak Allah indindedir ve ben ancak mübîn bir inzâr ediciyim.'(50)

Ve üzerlerine tilâvet edilen Kitâb'ı senin üzerine inzâl etmemiz onlara kifâyet etmedi mi? Muhakkak ki bunda, îmân eden bir kavim için elbette bir rahmet ve bir zikrâ[1714] **vardır.(51)**

De ki: 'Benim aramda ve sizin aranızda Şehîd[1715] **olarak Allah kifâyet eder. Semâlar ve Arz'dakileri ilmeder. Ve o bâtıla îmân edenler ve Allah'a küfredenler, işte onlar, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(52)**

[1710] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[اِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ/onlardan o zulmedenler müstesnâ]**' Onlar, 'Allah ile beraber bir ilâh vardır' veya 'O'nun bir evlâdı vardır' veya 'O'nun bir şerîki/ortağı vardır' veya 'Allah'ın eli sıkıdır' veya 'Allah fakîrdir" dediler veyahut da Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e eziyyet ettiler. **'[وَقُولُوا اٰمَنَّا بِالَّذِى اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَاُنْزِلَ اِلَيْكُمْ/O bize inzâl edilene ve size inzâl edilene îmân ettik.]'** Kitâb ehlinden bunları söylemeyenlere böyle deyin." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 275. sayfa]

[1711] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[فَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهٖ/Bu itibarla kendilerine o Kitâb verdiklerimiz ona îmân ederler.]**' Yani: Onlardan îmân edenler vardır. **'[وَمِنْ هٰؤُلَاءِ/Ve şunlardan** (da)**]'** Yani arab müşriklerden. **'[مَنْ يُؤْمِنُ بِهٖ/ona îmân edenler vardır.]'** Yani: Kur'ân'a." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 349. sayfa]

[1712] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[بَلْ هُوَ/Bilakis o]'** Yani: Kur'ân." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 179. sayfa]

[1713] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'**[اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِى صُدُورِ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ/o ilim verilenlerin sadırlarında beyyin âyetlerdir]**' Yani: Nebî (صلى الله عليه وسلم) ve mü'minler(in sadırlarında)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 350. sayfa]

[1714] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَذِكْرٰى/ve bir zikrâ]'** Öğüt ve hatırlatma." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 187. sayfa]

[1715] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) kavli: **'[شَهِيدًا/Şehîd]'** Yani: Gözetici, her şey üzerine muttalî." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Suresi Tefsîri, 2. cilt, 283. sayfa]

Ve senden azâbı acele istiyorlar. Ve müsemmâ bir ecel olmasaydı, elbette azâb onlara gelirdi. Ve elbette onlara ansızın -ve onlar şuurunda değillerken- gelecektir.(53)

Senden azâbı acele istiyorlar. Ve muhakkak ki Cehennem, kâfirleri elbette ihâta edendir.(54)

Azâbın onları fevklerinden ve ayaklarının altından bürüyeceği gün. Ve (Allah) **buyuracak ki: 'Amel etmekte olduklarınızı tadın!'(55)**

Ey o îmân eden kullarım! Muhakkak ki Arz'ım geniştir.[1716] **Bu itibarla yanlız Bana o halde ibâdet edin.(56)**

Her nefis ölümü tadacaktır. Sonra Bize rücû ettirileceksiniz.(57)[1717]

Ve o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler, elbette onları Cennet'ten odalara yerleştireceğiz, altlarından nehirler cereyân eder, orada muhalledlerdir. Amel edenlerin ecri ne güzeldir.(58)[1718]

Onlar ki, sabrederler ve Rabblerine tevekkül ederler.(59)[1719]

Debelenenlerden nicesi vardır, rızıklarını taşımazlar. Allah onları ve sizi rızıklandırır. Ve O, Semî'dir, Alîm'dir.(60)

Ve eğer onlara: 'Semâları ve Arz'ı kim halk etti ve güneşi ve ayı musahhar etti?' suâl etsen, elbette derler ki: 'Allah.' O halde nasıl çevriliyorlar?(61)[1720]

Allah, rızkı kullarından dilediğine yayar ve onun için takdîr eder. Muhakkak ki Allah, her şeye Âlîm'dir.(62)

[1716] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اِنَّ اَرْضِی وَاسِعَةٌ/Muhakkak ki Arz'ım geniştir.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Bu itibarla hicrette bulunun ve mücâhede edin." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 74. sayfa]

[1717] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ اِلَيْنَا تُرْجَعُونَ/Her nefis ölümü tadacaktır. Sonra Bize rücû ettirileceksiniz.]'** Her nerede olursanız olun, ölüm size yetişir. O halde Allah'a ve Allah'ın size emrettiğine itaat içerisinde olun. O, sizin için daha hayırlıdır. Şüphesiz ki ölümden kurtuluş da kaçış da yoktur. Sonra dönüş ve varış, Allah'adır. Kim O'na itaat etmiş ise, onu en fazîletli mükâfât ile ödüllendirir ve ona bol sevâb bahşeder." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ankebût Suresi, 57. âyetin tefsirinde]

[1718] İmâm Hâkim (رحمه الله), Ebu Mâlik el-Eş'arî (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'den işittim: **'Şüphesiz ki Cennet'te odalar vardır, dışları içlerinden ve içleri dışlarından görünür. Allah onları, yemek yedirenler ve yumuşak konuşanlar ve oruca devam edenler ve insanlar uyurken namaz kılanlar için hazırlamıştır.'** buyurdu." [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (1/321); Hâkim Müslim'in şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

[1719] Nahl Suresi'nin 42. âyeti ile aynıdır

[1720] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle der: "**'[فَاَنّٰی یُؤْفَکُونَ/O halde nasıl çevriliyorlar?]'** Yani: Öyleyse itirâf ettikleri hâlde nasıl oluyor da sadece O'na ibâdet etmekten yüz çeviriyor, zarar ve fayda vermeyen şeyleri ibâdette şirk koşuyorlar?" [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 5. cüz, 404. sayfa]

Ve eğer onlara: 'Kim semâdan su inzâl edip de onunla Arz'a ölümünden sonra hayât verir?' suâl etsen, elbette derler ki: 'Allah.' De ki: 'Hamd Allah içindir.' Bilakis onların ekserîsi akletmezler.(63)

Ve bu dünyâ hayâtı bir eğlenceden ve bir oyundan başka değildir. Ve muhakkak ki Âhiret diyârı, elbette gerçek hayât odur,[1721] **eğer ilmetmiş olsalardı.(64)**

Fakat gemiye bindiklerinde, dîni Allah'a hâlis kılarak O'na duâ ederler de onları karaya necât buyurunca, o zaman onlar şirk koşarlar.(65)[1722]

Onlara verdiğimize küfretmeleri için ve metâlanmaları için. Artık yakında ilmedeceklerdir.(66)

Ve Harem'i -ve çevrelerinde insanlar kapılıp götürülürken- emîn kıldığımızı görmediler mi? Artık bâtıla mı îmân ediyorlar ve Allah'ın nimetlerine küfür mü ediyorlar?(67)[1723]

Ve kim Allah'ın üzerine yalan iftirâ edenden veya kendisine geldiğinde hakkı tekzîb edenden daha zâlimdir? Cehennem'de kâfirler için bir kalacak yer yok mu?(68)

Ve Hakkımızda o cihâd edenler, elbette onları yollarımıza hidâyet ederiz. Ve muhakkak ki Allah, elbette muhsinlerle beraberdir.(69)[1724]

[1721] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَإِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ/Ve muhakkak ki Âhiret diyârı, elbette gerçek hayât odur]'** hakkında demiştir ki: "İçinde ölüm olmayan bir hayât." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 76. sayfa]

[1722] İmâm Taberî (رحمه الله) yine hasen bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ/de onları karaya necât buyurunca, o zaman onlar şirk koşarlar]'** kavli hakkında demiştir ki: "Mahlûkatın tümü, Allah'ın kendilerinin Rabbi olduğunu ikrâr ederler, sonra bunun ardından şirk koşarlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 60. sayfa]

[1723] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا حَرَمًا اٰمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ/Ve Harem'i -ve çevrelerinde insanlar kapılıp götürülürken- emîn kıldığımızı görmediler mi?]'** Onlar için bunda bir âyet vardı. Şüphesiz ki diğer insanlar savaşıyor ve birbirlerini kapıp götürüyorlardı ama onlar emniyyet içerisinde idiler. **'[اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ/Artık bâtıla mı îmân ediyorlar]'** Yani şirke mi (îmân ediyorlar)? **'[وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُونَ/ve Allah'ın nimetlerine küfür mü ediyorlar]'** Yani karşı mı geliyorlar?" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 77. sayfa]

[1724] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا/Ve Hakkımızda o cihâd edenler, elbette onları yollarımıza hidâyet ederiz.]'** Allah (سبحانه وتعالى) hidâyeti cihâd ile alâkalandırmıştır. Öyleyse insanların en kâmil olanı cihâdı en âzimli yerine getirenleridir. Ve (insanların) en yükümlü olduğu cihâd nefis ile cihâdtır ve hevâ ile cihâdtır ve şeytân ile cihâdtır ve dünyâ ile cihâdtır. Artık kim bu dördünde Allah için cihâd ederse, Allah onu, kendisini Cennet'e ulaştıracak rızâ yollarına hidâyet eder. Ve kim de cihâdı terkederse, terki nisbetinde bu hidâyetten mahrûm kalır." [Ebî AbdİIlah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, el-Fevâid, 58. sayfa]
İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ/Ve muhakkak ki Allah, elbette muhsinlerle beraberdir.]'** Dünyâlarında onlara zafer vererek ve yardım ederek ve ukbâlarında kendilerine sevâb ve mağfiret bahşederek." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 256. sayfa]

30. RÛM SÛRESİ (60 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Mîm.(1)[1725]

Rûm(lar) **mağlûb oldu;(2)**

Arz'ın ednâsında.[1726] **Ve mağlûbiyyetlerinin ardından gâlib olacaklardır.(3)**

Birkaç sene içinde. Önceden ve ardından emir Allah'ındır. Ve o gün mü'minler ferahlanacaklardır;(4)

Allah'ın nusreti ile. Dilediğine nusret eder.[1727] **Ve O, Azîz'dir, Rahîm'dir.(5)**

(Bu) **Allah'ın vaadidir. Allah vaadine muhâlefet etmez. Ve lâkin insânların ekserîsi ilmetmezler.(6)**

Dünyâ hayâtından zâhir olanı ilmederler ve onlar Âhiret'ten, onlardır gâfiller.(7)

Nefislerinde tefekkür etmediler mi? Allah, semâları ve Arz'ı ve ikisi arasındakileri hakk ile ve müsemmâ bir ecel[1728] **dışında halk etmemiştir.**[1729] **Ve muhakkak ki insanlardan çoğu Rabblerine mülâki olmaya elbette kâfirdirler.(8)**[1730]

[1725] Bu âyet Bakara Suresi'nin 1. âyeti, Âl-i İmrân Suresi'nin 1. âyeti, Ankebût Suresi'nin 1. âyeti, Lukmân Suresi'nin 1. âyeti ve Secde Suresi'nin 1. âyeti ile aynıdır.

[1726] Âyette zikredilen: **'[اَدْنَى/ednâ]'** kelimesinin karşılığını neredeyse tüm Türkçe meâller 'en yakın' olarak vermiştir. Biz bu kelimeyi tercüme etmedik, çünkü dilimizde nâdiren de olsa bu kelime aynen orijinal şekliyle 'en aşağı' veya 'en alçak' anlamında kullanılagelmiştir. Âyette muhtemelen bu mânâ kastedilmiştir, çünkü Kitâb ehli rûmların ve mecûsî/ateşe tapan farslıların yaptığı bu savaş, günümüzde '[البحر الميت/Ölü Deniz]' denilen yerde vukû bulmuştur. Bu da dünyânın en alçak/aşağı yeridir. Bu bilgiye günümüzde netteki modern ansiklopedilerden rahatça ulaşabilirsiniz. Oysa bu âyet inzâl edildiği dönemde bu bilgi bilinmiyordu. En doğrusunu Allah ilmeder. [Hazırlayan]

[1727] Saîd bin Cubeyr'den, o da İbn Abbâs'tan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[الم غلبت الروم في أدنى الأرض /Elif, Lâm, Mîm. Rum**(lar) **mağlûb oldu. Arz'ın ednâsında.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Mağlûb edildiler ve gâlib geldiler. Müşrikler, fars ehlinin rûmlar üzerine üstün gelmelerini arzu ediyorlardı. Çünkü kendileri ve onlar putperest idiler. Ve Müslümanlar, rûmların farslara üstün gelmelerini arzu ediyorlardı. Çünkü onlar Kitâb ehli idiler. Böylece (bu mesele) Ebu Bekir'e zikredildi de Ebu Bekir, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e durumu zikretti. Buyurdu ki: **'Doğrusu onlar gâlib geleceklerdir.'** Bunun üzerine Ebu Bekir müşriklere (bunu) zikretti. O vakit dediler ki: 'Senin aran ile bizim aramızda bir müddet kıl, artık şayet biz üstün gelirsek bizim için şöyle şöyle ve şayet siz üstün gelirseniz size şöyle şöyle olsun.' Böylelikle süreyi beş sene olarak belirledi. Fakat (rûmlar) üstün gelemediler, böylece bunu Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e zikrettiler. Buyurdu ki: '(Bu süreyi) **daha aşağı kılamaz mıydın?'** (Ravilerden biri) dedi ki: Sanıyorum ki on (sene dedi). Ebû Saîd dedi ki: **''[البضع/bid'ı]'** 10'dan azdır.' Dedi ki: 'Bundan sonra Rumlar üstün geldiler. İşte bundan dolayı Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[الم*غُلِبَتِ الرُّومُ/Elif, Lâm, Mîm. Rum**(lar) **mağlûb oldu.]'** şu kavline kadar: **'[يفرح المؤمنون بنصر الله ينصر من يشاء/Ve o gün mü'minler ferahlanacaklar. Allah'ın nusreti ile. Dilediğine nusret eder.]'** buyurur. Sufyân dedi ki: 'Onların, Bedir günü onların üzerine gâlib geldiklerini işittim.'" [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sunen-i Tirmizî (3193.) Tirmizî demiştir ki: 'Bu hadîs hasen-sahîh-garîbtir.' Şeyh el-Elbanî ise 'Sahihu Sünen-i Tirmizî'de hadis için: 'Sahihtir' demiştir]

Ve Arz'da seyr etmiyorlar mı? Böylece onlardan o öncekilerin âkibetleri nasıl oldu nazar etsinler. Kuvvetçe onlardan daha şiddetli idiler. Ve Arz'ı sürüp işlemişler ve onu, onların îmâr ettiklerinden daha çok îmâr etmişlerdi. Ve resûlleri onlara beyyineler ile gelmişlerdi. Öyleyse Allah onlara zulmetmiyor idi ve lâkin onlar nefislerine zulmediyor idiler.(9)

Sonra, Allah'ın âyetlerini -ve onlar ile istihzâ eder olmuşlardı- tekzîb etmelerinden dolayı o kötülük yapanların âkibeti çok kötü oldu.(10)

Allah, mahlûkâtı bidâyeten var eder, sonra onu iâde eder.[1731] **Sonra O'na rücû ettirileceksiniz.(11)**

Ve Saat kâim olacağı gün,[1732] **mücrimler umutsuz kalıverirler.(12)**

Ve onlar için şerîklerinden şefaatçılar olmayacaktır.[1733] **Ve onlar şerîklerine kâfirler olacaklardır.(13)**

Ve Saat kâim olacağı gün, o gün tefrîk edilirler.(14)[1734]

[1728] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَاَجَلٍ مُسَمًّى/ve müsemmâ bir ecel]'** Yani: Mâlûm bir vakte kadar. O vakit gelince fâni olur. Ve o, Kıyâmet'tir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 262. sayfa]

[1729] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِى اَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّى/Nefislerinde tefekkür etmediler mi? Allah, semâları ve Arz'ı ve ikisi arasındakileri hakk ile ve müsemmâ bir ecel dışında halk etmemiştir.]'** Yani: Eğer semâların ve Arz'ın halk edilişi husûsunda tefekkür etselerdi, onları halk edenin, Kıyâmet Günü mahlûkâtı ba's edeceğini/dirilteceğini ilmederlerdi." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 356. sayfa]

[1730] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَاِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ بِلِقَاۤئِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ/Ve muhakkak ki insanlardan çoğu Rabblerine mülâki olmaya elbette kâfirdirler.]'** Yani: İnkâr edicidirler. Rabblerine mülâki olmaları, Kıyâmet Günü ba's edilmeleridir/diriltilmeleridir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 198. sayfa]

[1731] İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ/Allah, mahlûkâtı bidâyeten var eder, sonra onu iâde eder]'** Yani: Onları bidâyeten/başlangıçta halk eder, ölümden sonra onları hayat sahibi olarak iâde eder." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 263. sayfa]

[1732] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[تَقُومُ/kâim olacağı]'** Yani: geleceği. **'[السَّاعَةُ/Saat]'** Yani: Bununla murâd olunan, ba'sın/dirilişin Saat'idir. O ahdolunan büyük günde yani Saat'te, insanlar kabirlerinden Allah (عز وجل)'ye doğru kalkarlar." [Rûm Suresi Tefsîri, Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, 72. sayfa]

[1733] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَائِهِمْ شُفَعٰٓؤُا/Ve onlar için şerîklerinden şefaatçılar olmayacaktır]'** Yani: Allah'a şerîkler ittihaz ettikleri o putlar (onlar için şefaatçılar olmayacaktır)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 200. sayfa]

[1734] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ/Ve Saat'ın kıyâm edeceği gün, o gün tefrîk edilirler.]'** Yani: Cennet ehli ateş ehlinden ayrılır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 200. sayfa]

İmdi o îmân edenlere ve sâlih ameller işleyenlere gelince, artık onlar bir ravzada sevindirilirler.(15)[1735]

Ve o küfredenlere ve âyetlerimizi ve Âhiret'e mülâki olmayı tekzîb edenlere gelince, artık işte onlar azâbın içinde hazır bulundurulurlar.(16)

O halde akşama girdiğinizde ve sabaha erdiğinizde Allah'ı tesbîh edin.(17)

Ve semâlar ve Arz'da hamd O'nundur. Ve gündüzün sonunda ve öğle vaktine girdiğinizde (de Allah'ı tesbîh edin)**.(18)**

Meyyitten diriyi ihrâc eder ve diriden meyyiti ihrâc eder. Ve ölümünün ardından Arz'a hayât verir. Ve işte böyle ihrâc edileceksiniz.(19)

Ve O'nun âyetlerindendir ki sizi topraktan halk etmiştir. Sonra siz bir beşer olunca intişâr edersiniz.(20)[1736]

Ve O'nun âyetlerindendir ki, sizin için nefislerinizden -kendileri ile sükûnet bulmanız için- zevceler halk etmiştir.[1737] **Ve aranızda bir sevgi ve merhamet kılmıştır. Muhakkak ki bunda, tefekkür eden bir kavim için elbette âyetler vardır.(21)**

Ve O'nun âyetlerindendir semâların ve Arz'ın halk edilişi ve dillerinizin ve renklerinizin muhtelif oluşu. Muhakkak ki bunda, ilmedenler için elbette âyetler vardır.(22)

Ve O'nun âyetlerindendir geceleyin ve gündüzün uyumanız ve O'nun fazlından aramanız. Muhakkak ki bunda, işiten bir kavim için elbette âyetler vardır.(23)

Ve O'nun âyetlerindendir, korkutarak ve umut vererek size şimşeği gösterir. Ve semâdan bir su inzâl eder de onunla ölümünün ardından Arz'a hayât verir. Muhakkak ki bunda, akleden bir kavim için elbette âyetler vardır.(24)

[1735] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا/İmdi o îmân edenlere gelince]'** Allah'a ve Resûlu'ne (îmân edenlere gelince). **'[وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ/ve sâlih ameller işleyenlere]'** Allah'ın onu kendilerine emrettiği ile amel ederler, kendilerini ondan nehyettiğinden ise uzak dururlar. **'[فَهُمْ فِى رَوْضَةٍ يُحْبَرُونْ/bir ravzada sevindirilirler.]'** Onlar reyhanlarda, birbirlerine sarmaş dolaş olmuş nebâtât/bitkiler içerisinde, Cennetlerde türlü çeşit çiçekler arasında sevindirilirler. Ve onlar semâ ile ve bereketli güzel yaşam ile lezzet bulurlar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 80. sayfa]

[1736] İmâm Taberî (رحمه الله) yine hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَمِنْ اٰيَاتِهٖ اَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ/Ve O'nun âyetlerindendir ki sizi topraktan halk etmiştir.]'** Âdem (عليهم السلام)'ı topraktan halk etmiştir. **'[ثُمَّ اِذَا اَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ/Sonra siz bir beşer olunca intişâr edersiniz]'** Yani: Zürriyeti intişâr eder/yayılır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 81. sayfa]

[1737] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمِنْ اٰيَاتِهٖ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا/Ve O'nun âyetlerindendir ki, sizin için nefislerinizden zevceler halk etmiştir.]'** Yani: Sizin için, size zevce/eş olsunlar diye kendi cinsinizden dişiler halk etti." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Rûm Suresi, 21. âyetin tefsirinde]

Ve O'nun âyetlerindendir ki, semâ ve Arz O'nun emriyle kâimdir. Sonra Arz'dan sizi bir dâvet ile dâvet ettiğinde, o zaman hurûc edersiniz.(25)[1738]

Ve semâlar ve Arz'da olanlar O'nundur. Hepsi O'na kânitlerdir.(26)[1739]

Ve O, O ki, mahlûkâtı bidâyeten var eder, sonra onu iâde eder. Ve o, O'na pek kolaydır. Ve semâlar ve Arz'da en âlâ meseller O'nundur.[1740] **Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(27)**

Sizin için nefislerinizden bir darb-ı mesel etti: Sizi rızıklandırdıklarımızda, sizin için sağ ellerinizin mâlik olduklarından şerîkleriniz mi var, böylece siz onda müsâvî olasınız, nefislerinizden korktuğunuz gibi onlardan korkasınız?[1741] **İşte akleden bir kavim için âyetleri böyle tafsîl ederiz.(28)**

Bilakis o zulmedenler, ilimsizce hevâlarına tâbi oldular. Artık Allah'ın dalâlete düşürdüğüne kim hidâyet edebilir? Ve onlar için nusret ediciler yoktur.(29)

[1738] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَمِنْ اٰيَاتِهٖ اَنْ تَقُوْمَ السَّمَاءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِهٖ/Ve O'nun âyetlerindendir ki, semâ ve Arz O'nun emriyle kâimdir.]'** Direksiz ayakta dururlar. **'[ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْاَرْضِ اِذَا اَنْتُمْ تَخْرُجُوْنَ/Sonra Arz'dan sizi bir dâvet ile dâvet ettiğinde, o zaman hurûc edersiniz.]'** Onları dâvet eder de Arz'dan hurûc ederler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 82. sayfa]

[1739] İmâm Taberî (رحمه الله) yine hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[كُلٌّ لَهٗ قَانِتُوْنَ/Hepsi O'na kânitlerdir.]'** Yani: İtaatkârdır. Allah'ın, Rabbi ve Hâlikı olduğunu ikrâr edicidir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 83. sayfa]

[1740] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın: **'[وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى فِى السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ/Ve semâlar ve Arz'da en âlâ meseller O'nundur]'** kavli hakkında şu âyeti okuduğu tahrîc etmiştir: **'[لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ/O'nun misli gibi bir şey yoktur]'** [Şura Suresi, 11. âyet] [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 83. sayfa]

[1741] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Bu, Allahu (تعالى)'nın O'nunla beraber gayrına ibâdet eden ve O'na şerikler koşan müşriklere darbettiği bir meseldir. Bununla birlikte onlar, şerîk ve denk koştuklarının Allah'ın kulu, Allah'ın meleği olduklarını itiraf ediyorlardı. Nitekim onlar telbiye getirirken şöyle diyorlardı: 'Lebbeyk, Senin şerîkin yoktur. Yalnız bir şerîk müstesnâ. O Senin şerîkindir. Sen ona ve onun mâlik olduklarına mâliksin.' Allahu (تعالى) şöyle buyurmuştur: **'[ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ اَنْفُسِكُمْ/Sizin için nefislerinizden bir darb-ı mesel etti]'** Yani: nefislerinizden şâhid olduğunuz ve anladığınız **'[هَلْ لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَاءَ فِى مَا رَزَقْنَاكُمْ فَاَنْتُمْ فِيْهِ سَوَاءٌ/Sizi rızıklandırdıklarımızda, sizin için sağ ellerinizin mâlik olduklarından şerîkleriniz mi var, böylece siz onda müsâvî olasınız]'** Yani: Sizden birisi, malına kölesinin ortak olmasına ve ikisinin bu mala müsâvî derecede mâlik olmasına râzı olmaz. **'[تَخَافُوْنَهُمْ كَخِيْفَتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ/nefislerinizden korktuğunuz gibi onlardan korkasınız]'** Yani: malları taksim etmekten korkarsınız."

Ebu Miclez (رحمه الله) demiştir ki: 'Şüphesiz ki sen, kölenin senin malını böleceğinden korkmazsın. Çünkü bu mal o kölenin değildir. İşte Allahu (تعالى) da böyledir; O'nun şerîki yoktur.' [İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile tahrîc etmiştir]

Mânâ şu ki sizden birisi bunu yapmaya yanaşmaz. O hâlde nasıl olur da Allahu (تعالى)'ya halkettiklerinden denkler koşarsınız?" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Rûm Suresi, 28. âyetin tefsirinde]

Öyleyse hanîf olarak vechini Dîn'e ikâme et.[1742] **İnsanları o üzerinde yarattığı Allah'ın fıtratı**(na).[1743] **Allah'ın halk edişi için bir tebdîl yoktur.**[1744] **Bu, dosdoğru Dîn'dir. Ve lâkin insanların ekserîsi ilmetmezler.(30)**

O'na yönelin[1745] **ve O'na takvâ edin. Ve namazı ikâme edin ve müşriklerden olmayın.(31)**[1746]

Onlardan ki, dînlerini fırkalara ayırmış ve bölük bölük olmuşlardır.[1747] **Her hizib yanındakiyle ferahlanır.(32)**[1748]

[1742] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ/Öyleyse vechini Dîn'e ikâme et]'** Yani: Dînini Allah için hâlis kıl!" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 269. sayfa]

[1743] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[فِطْرَتَ اللَّهِ/Allah'ın fıtratı**(na)**]'** İslâm('a)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 97. sayfa]

[1744] İmâm Suyûtî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ/Allah'ın halk edişi için bir tebdîl yoktur.]'** Yani: Allah'ın Dîni için (bir tebdîl/değiştirme yoktur)." [Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî, Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, Rûm Sûresi, 30. âyetin tefsîrinde]

[1745] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "**'[مُنِيبِينَ إِلَيْهِ/O'na yönelin]'** Yani: O'na, tevbe ve ihlâs ile rücû edin. Ve O'na, emirlerinde ve nehiylerinde itaat edin." [[Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1134. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1746] Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) buyurdu ki: **'Muhakkak ki kişi arasında ve şirk ve küfrün arasında namazın terki vardır.'** [Sahih bir hadistir. Muslim, Kitâbu'l-İmân'da (82.) tahric etmiştir]

Yine Nebî (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur: **'Kul arasında ve şirk veya küfür arasında namazın terki vardır.'** [Tirmizî tahrîc etmiştir. Şeyh el-Elbâni 'Sahihu Sünen-i Tirmizî'de (2619.) hadîs için: 'Sahihtir' demiştir]

Ve yine Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) buyurmuştur ki: **'Kul ve şirk arasında namazı terketmekten başka bir şey yoktur. Bu itibarla onu terkettiğinde şirk koşmuştur.'** [İbn Mâce tahrîc etmiştir. Şeyh el-Elbâni 'Sahihu Sünen-i İbn Mace'de (1089/892) hadis için: 'Sahihtir' demiştir]

[1747] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا/Onlardan ki, dînlerini fırkalara ayırmış ve bölük bölük olmuşlardır.]'** Onlar yahûdiler ve nasârâdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 85. sayfa]

[1748] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا/Onlardan ki, dînlerini fırkalara ayırmış ve bölük bölük olmuşlardır.]'** Yani: Muhtelif fırkalar hâline gelmişlerdir. Onlar yahûdiler ve nasârâdır. Ve şöyle de denilmiştir: 'Onlar bu ümmetin bid'at ehlidir.' **'[كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ/Her hizib yanındakiyle ferahlanır.]'** Yani: Yanlarındaki ile râzı olurlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 271. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Bizden önceki dinlerin ehli, reyler ve bâtıl meseller üzerinde aralarında fırkalara ayrılmışlardır. Ve onlardan her bir fırka kendisinin bir şey üzere olduğunu iddia etmiştir. Ve bu ümmet de aralarında hepsi dalâlette olan fırkalara ayrılmıştır. Birisi hâric hepsi dalâlettedir. Ve onlar, Allah'ın Kitâb'ına ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in Sünnet'ine ve Sahabe ve Tabiîn'den ilk öncülerin ve eski ve yeni zamanda müslümanların imâmlarının üzerinde bulunduklarına temessük eden/sarılan Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'tır. Ve rivâyet edildiği gibi, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e bu fırkalar içindeki Fırka-ı Nâciyye'den suâl edilmiştir. Bunun üzerine: **'Benim ve ashâbımın üzerinde olduğu üzere olandır.'** [Tirmizî tahrîc etmiştir (2641.) Şeyh el-Elbânî, 'Sahihu Sünen-i Tirmizî'de hadis için: 'Hasendir' demiştir] buyurmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Rûm Sûresi, 32. âyetin tefsîrinde]

Ve insânlara bir zarar temâs ettiğinde, Rabblerine yönelerek O'na duâ ederler. Sonra onlara Kendinden bir rahmet tattırınca, o zaman onlardan bir fırkâ Rabblerine şirk koşarlar;(33)

Kendilerine verdiğimize küfrânda bulunmaları için. Öyleyse metâlanın, fakat yakında ilmedeceksiniz!(34)[1749]

Yoksa onların üzerine bir sultân mı inzâl ettik[1750] **de o, O'na şirk koşmakta oldukları hakkında konuşuyor?(35)**

Ve insânlara bir rahmet tattırdığımızda, onunla ferahlanırlar. Ve ellerinin takdîm ettiği sebebiyle onlara bir kötülük isâbet ederse, o zaman onlar ümitsizliğe düşerler.(36)

Ve Allah'ın, rızkı dilediğine genişlettiğini ve takdîr ettiğini görmediler mi? Muhakkak ki bunda, elbette îmân eden bir kavim için âyetler vardır.(37)

Öyleyse karâbet sahibine ve miskîne ve yol oğluna hakkını ver.[1751] **Bu, o Allah'ın Vechini**[1752] **murâd edenler için daha hayırlıdır. Ve işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(38)**

Ve insanların mallarından artması için faizden verdiğiniz, bu durumda Allah indinde artmaz. Ve Allah'ın vechini murâd ederek zekâttan verdiğiniz, bu durumda işte onlar, onlardır kat kat artıranlar.(39)

Allah, O ki, sizi halk etti, sonra sizi rızıklandırdı, sonra sizi öldürür, sonra size hayât verir. Şerîklerinizden bunlardan bir şeyi fiil eden var mı? Subhândır ve teâlâdır onların şirk koştuklarından.(40)[1753]

İnsânların ellerinin kesbettiğinden dolayı kara ve denizde fesâd zuhur etti,[1754] **o amellerininin bazısını onlara tattırması için. Umulur ki onlar rücû ederler.(41)**[1755]

[1749] Nahl Suresi'nin 55. âyeti ile aynıdır

[1750] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "'**[أَمْ أَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا/Yoksa onların üzerine bir sultân mı inzâl ettik]**' Hüccet ve Kitâb (mı inzâl ettik?)" [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Rûm Sûresi Tefsîri, 206. sayfa]

[1751] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (تعالى) karâbet sahibine hakkını vermeyi emretmiştir. **'[ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ/karâbet sahibine hakkını ver]'** Yani: iyilik et ve sılâ-i rahîm yap. **'[وَالْمِسْكِينَ/ve miskîne]'** Miskîn, hiçbir şeyi olmayan ve kendisine infâkta bulunulan veya bir şeyiolan ama ona yeterli gelmeyen kimsedir. **'[وَابْنَ السَّبِيلِ/ve yol oğluna]'** O, nafakaya ve seferinde lâzım olan şeylere ihtiyâc duyan yolcudur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Rûm Suresi, 38. âyetin tefsirinde]

[1752] Şeyh Şankıtî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[الوجه/Vech]**' Mahlûkâtın sıfâtlarına benzerlikten tam anlamıyla tenzîh edilerek îmân edilmesi gereken sıfâtlardandır." [Muhammed Emîn Şankıtî, Edvâu'l-Beyân, 6. cilt, 505. sayfa]

[1753] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'**[سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ/Subhândır ve teâlâdır onların şirk koştuklarından.]**' Onların Kendisine şirk koştuklarından nezih ve yücedir." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 858. sayfa (tek cilt olarak basım)]

De ki: 'Arz'da seyr edin de o öncekilerin âkibeti nasıl oldu nazar edin. Onların ekserîsi müşrikler idi.'(42)

Öyleyse vechini kayyim Dîn'e ikâme et, Allah'tan onun geri çevrilmesi olmayan bir gün gelmeden önce. O gün (insanlar) **ayrılırlar.(43)**[1756]

Kim küfrederse, artık onun küfrü aleyhinedir. Ve kim sâlih amel işlerse, artık nefisleri için döşemiş olurlar;(44)[1757]

(Bu,) **o îmân edenlere ve sâlih ameller işleyenlere fazlından karşılık vermesi içindir. Muhakkak ki O, kâfirlere muhabbet etmez.(45)**

Ve rüzgârları tebşîr ediciler olarak irsâl etmesi O'nun âyetlerindendir. Ve (bu) **size rahmetinden tattırması için ve O'nun emri ile gemilerin cereyân etmesi için ve O'nun fazlından aramanız içindir. Ve umulur ki siz şükredersiniz.(46)**

Ve andolsun ki, senden önce resûlleri kavimlerine irsâl ettik de onlara beyyineler ile geldiler. Bunun üzerine o cürüm işleyenlerden intikâm aldık. Ve mü'minlere nusret etmek üzerimize bir hakk olmuştur.(47)

Allah, O ki, rüzgârları irsâl eder de bir bulut kaldırır. Böylece onu nasıl dilerse semâda yayar ve onu parça parça kılar. Derken yağmurun, onların arasından hurûc ettiğini görürsün. Nihâyet kullarından onu dilediğine isâbet ettirdiğinde, o zaman onlar sevinirler.(48)

[1754] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[ظَهَرَ الْفَسَادُ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ اَيْدِى النَّاسِ/İnsânların ellerinin kesbettiğinden dolayı kara ve denizde fesâd zuhur etti]'** hakkında demiştir ki: "Bu, Allah'ın Nebîsi Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'i ba's etmesinden önce idi. Kara ve deniz, dalâlet ve zulümle dolmuş idi. Allah Nebîsini ba's edince, insanlardan rücû edenler rücû etmiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 86. sayfa]

[1755] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[ظَهَرَ الْفَسَادُ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ اَيْدِى النَّاسِ/İnsanların ellerinin kesbettiği sebebiyle kara ve denizde fesâd zuhur etti]'** Yani: Günahlar sebebiyle ürünlerde ve ekinlerde noksanlık zuhûr etmiştir. **'[لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِى عَمِلُوا/o amellerininin bazısını onlara tattırması için]'** Yani: O'ndan bir imtihân olmak üzere, mallarda, nefislerde ve ürünlerde noksanlık vermek sûreti ile onları sınaması için **'[لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ/Umulur ki onlar rücû ederler.]'** Yani: Günahlarından (rücû ederler)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Rûm Suresi, 41. âyetin tefsirinde]

[1756] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ/Öyleyse vechini kayyim Dîn'e ikâme et]'** Müstakîm/dosdoğru olana ki o, İslâm Dîni'dir. **'[مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِىَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ/Allah'tan onun geri çevrilmesi olmayan bir gün gelmeden önce]'** Yani: Kıyâmet Günü. Kimse onu, Allah'ı geçip de engellemeye muktedir değildir. **'[يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ/O gün** (insanlar) **ayrılırlar]'** Yani: Bir fırka Cennet'te ve bir fırka çılgın alevde olmak üzere ayrılırlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 275. sayfa]

[1757] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فَلِاَنْفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ/artık nefisleri için döşemiş olurlar]'** (Cennet'te) yatakları tesviye ederler/düzeltirler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 87. sayfa]

Ve oysa ondan önce -üzerlerine (yağmur) **inzâl edilmeden önce- elbette ümitsizliğe düşmüşlerdi.(49)**

Artık Allah'ın rahmetinin eserlerine nazar et. Arz'a, ölümünün ardından nasıl hayât veriyor. Muhakkak ki O, ölülere elbette hayât verecektir. Ve O, her şey üzerine Kadîr'dir.(50)

Ve eğer bir rüzgâr irsâl etsek de o ekini sararmış görseler, elbette onun ardından küfrânda bulunmaya başlarlar.(51)

O halde muhakkak ki sen mevtâya işittiremezsin. Ve dâveti sağırlara işittiremezsin, arkalarını dönmüş giderlerken.(52)[1758]

Ve sen, âmâları dalâletlerinden hidâyet edici değilsin, âyetlerimize îmân edenlerden başkasına işittiremezsin. İşte onlar müslümanlardır.(53)[1759]

Allah, O ki, sizi bir zaaftan halk etti, sonra zaafın ardından bir kuvvet kıldı, sonra kuvvetin ardından bir zaaf ve saç aklığı kıldı. Dilediğini halk eder. Ve O, Alîm'dir, Kâdir'dir.(54)

Ve Saat'in kıyâm edeceği gün,[1760] **mücrimler bir saatten başka kalmadıklarına kasem ederler. İşte böyle çevriliyorlar idi.(55)**[1761]

Ve o ilim ve îmân verilenler dediler ki: 'Andolsun ki, Allah'ın Kitâb'ında ba's gününe kadar kaldınız. İşte bu ba's günüdür. Ve lâkin siz ilmetmeyenler oldunuz.'(56)

[1758] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, demiştir ki: "**'[فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى/O halde muhakkak ki sen mevtâya işittiremezsin]'** Bu, Allah'ın kâfir için bir darb-ı meselidir: Nitekim mevtânın/ölünün dâveti işitmediği gibi, kezâ kafir de işitmez. **'[وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ/Ve dâveti sağırlara işittiremezsin, arkalarını dönmüş giderlerken.]'** Buyuruyor ki: Şayet arkasını dönmüş giden bir sağıra seslensen, o seni işitmez. Aynı şekilde kâfir de, işitmez ve işittiğinden faydalanmaz." [Hikmet bin Beşîr binYâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 88. sayfa]

[1759] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Allah (سبحانه وتعالى) buyurur ki: "Nitekim, cesetlerindeki ölülere işittirmek senin kudretin dâhilinde değildir. Ve kelâmını, işitmeyen sağırlara ulaştıramazsın. Aynı zamanda onlar buna arkalarını da dönmüşlerdir. Aynı şekilde, hakka karşı kör olanları hidâyete erdirmeye ve onları dalâletlerinden döndürmeye de kudretin yetmez. Bilakis bunlara kâdir olan, Allahu (تعالى)'dır. Şüphesiz ki O dilerse, dirilerin seslerini kudreti ile ölülere işittirmeye kâdirdir. O, dilediğini hidâyete erdirir, dilediğini dalâlete düşürür. O'nun dışında kimsenin buna kudreti yetmez. Bunun için Allahu (تعالى) şöyle buyurmuştur: **'[إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ مُسْلِمُونَ/âyetlerimize îmân edenlerden başkasına işittiremezsin. İşte onlar müslümanlardır.]'** Yani: Boyun eğen, icâbet eden, itaat edenlerdir. İşte hakkı işitip de ona tâbi olanlar bunlardır. Bu, mü'minlerin hâlidir. Evvelki ise kâfirlerin misâlidir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Rûm Suresi, 53. âyetin tefsirinde]

[1760] 12. âyete bakınız

[1761] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذٰلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ/Ve Saat'ın kıyâm edeceği gün, mücrimler bir saatten başka kalmadıklarına kasem ederler. İşte böyle çevriliyorlar idi.]'** Yani: Dünyâda yalanlıyorlar. **'[يُؤْفَكُونَ/çevriliyorlar]'** doğruluktan çevriliyorlar ve doğruluğu terkedip yalana sapıyorlar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 89. sayfa]

Artık o gün o zulmedenlere mâzeretleri menfaat sağlamaz ve onlardan (Allah'ı) **hoşnut etmeleri istenmez.(57)**[1762]

Ve andolsun ki, bu Kur'ân'da insanlar için her darb-ı meseli ettik. Ve eğer onlara bir âyet ile gelsen, elbette o küfredenler derler ki: 'Siz bâtılla uğraşanlardan başkası değilsiniz.'(58)[1763]

İşte Allah, o ilmetmeyenlerin kalblerinin üzerini böyle mühürler.(59)

Öyleyse sabret. Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakktır. Ve o yakîn etmeyenler seni hafifliğe götürmesinler.(60)[1764]

[1762] Âyetin: **'[وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ/ve onlardan** (Allah'ı) **hoşnut etmeleri istenmez.]'** kısmı Nahl Suresi'nin 84. âyetinin ve Câsiye Suresi'nin 35. âyetinin son kısmı ile aynıdır. Nahl Suresi'nin 84. âyetinin tefsîrinde İmâm Kurtubî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini nakletmiştik: '"**[وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ/ve onlardan** (Allah'ı) **hoşnut etmeleri istenmez]'** Yani, onlardan (Allah'ı) râzı etmeleri istenmez ve onlar, Rabblerini râzı etmekle mükellef tutulmayacaklardır. Çünkü Âhiret, mükellefiyetlerin olacağı bir diyâr değildir. Onların dünyâya rücû edip tevbe etmelerine de izin verilmeyecektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nahl Suresi'nin 84. âyetinin tefsirinde]

[1763] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِى هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ/Ve andolsun ki, bu Kur'ân'da insanlar için her darb-ı meseli ettik.]'** Yani: Hakkı onlara beyân ettik. Ve bunu onlara îzâh ettik. Hakkı, mübîn olarak görsünler ve ona tâbi olsunlar diye kendilerine bu hususta darb-ı meseller ettik. **'[وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ بِاٰيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُبْطِلُونَ/Ve eğer onlara bir âyet ile gelsen, elbette o küfredenler derler ki: 'Siz batıl şeyler uyduranlardan başkası değilsiniz.']'** Yani: Hangi âyeti görürlerse görsünler, kendi görüşleri ile ister aynı olsun ister farklı olsun, onlar o âyete îmân etmezler, onun sihir ve bâtıl olduğuna inanırlar. Nitekim ayın yarılması husûsunda ve diğerlerinde de böyle söylemişlerdi." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Rûm Suresi, 58. âyetin tefsirinde]

[1764] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: '"**[فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ/Öyleyse sen sabret. Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakktır]** Yani: Muhâlefet ve inâdlarına sabret, artık muhakkak ki Allah (سبحانه وتعالى) sana vaad ettiği nusretini yerine getirecek ve âkibeti dünyâ ve Âhiret'te sana ve sana tâbi olanların üzerine kılacaktır. **'[وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ/Ve o yakîn etmeyenler seni hafifliğe götürmesinler]'** Yani: Bilakis, Allah'ın seni irsâl etmiş olduğu üzere sâbit ol. Bu itibarla muhakkak ki o, hakkında hiç bir kuşku olmayan hakktır. Ve ondan sapma. Ve onun dışında tâbi olunacak bir hidâyet yoktur. Bilakis hakk külliyyen ona münhasırdır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Rum Suresi, 60. âyetin tefsirinde]

31. LUKMÂN SÛRESİ (34 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Mîm.(1)[1765]

Bunlar, hakîm Kitâb'ın âyetleridir.(2)

Muhsinler için bir hidâyet ve bir rahmettir.(3)[1766]

Onlar ki, namazı ikâme ederler ve zekâtı verirler. Ve onlar, Âhiret'e onlar yakîn ederler.(4)[1767]

İşte onlar Rabblerinden bir hidâyet üzeredir. Ve işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(5)[1768]

Ve insanlardan kimi ilimsizce Allah'ın yolundan dalâlete düşürmek için boş hadîse müşterî çıkarlar.[1769] **Ve onu eğlence ittihaz ederler. İşte onlar, onlar içindir aşağılayıcı bir azâb.(6)**

Ve ona âyetlerimiz tilâvet edildiğinde, kibirlenerek yüz çevirir. Sanki onları işitmemiştir, sanki kulaklarında bir ağırlık vardır. Artık onu elîm bir azâb ile tebşîr et.(7)

[1765] Bu âyet Bakara Suresi'nin 1. âyeti, Âl-i İmrân Suresi'nin 1. âyeti, Ankebût Suresi'nin 1. âyeti, Rûm Suresi'nin 1. âyeti ve Secde Suresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

[1766] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Bu Kur'ân'ı, muhsinler/ihsân edenler için bir hidâyet, şifâ ve rahmet kılmıştır. Onlar ki kendileri, şerîate tâbi olmada güzel amel etmişler, farz kılınan namazları, -ve o farzları takip eden nafile namazları tertîb üzere olsun olmasın- usûl ve vakitlerine riâyet ederek ikâme etmişler, üzerlerine farz olan zekâtı hak sahiplerine vermişler, akrabaya ve yakınlara sılâ-i rahîm yapmışlar, Âhiret yurdundaki karşılığa yakînen îmân etmişler, bunun sevâbını sadece Allah'tan arzu etmişler, O'na karşı riyâ içinde olmamışlar, insanlardan bir karşılık ve teşekkür de beklememişlerdir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Lukmân Suresi, 3. âyetin tefsirinde]

[1767] Neml Suresi'nin 3. âyetiyle aynıdır

[1768] Bakara Suresi'nin 5. âyetiyle aynıdır

[1769] İmâm Tirmizî (رحمه الله), Ebu Umâme (رضي الله عنه)'tan Nebî (صلى الله عليه وسلم)'ın şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: "'**Şarkıcı câriyeleri satmayın, onları satın almayın ve onlara şarkı söylemeyi öğretmeyin. Onlar üzerinde yapılan ticârette hayır yoktur. Ve onların kazancı harâmdır.**' Ve şu âyet, bunun misli hakkında inzâl edilmiştir: '**[وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِى لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ/Ve insanlardan kimi ilimsizce Allah'ın yolundan dalâlete düşürmek için boş hadîse müşterî çıkarlar.]**'" [Ebu İsâ Muhammed ibn Îsâ ibn Sevre et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3195); Şeyh el-Elbânî Sahihu Sünen-i Tirmizî'de hadis için: 'Hasendir' demiştir]

İmâm Hâkim (رحمه الله), Saîd bin Cubeyr (رحمه الله)'tan Ebu's-Sahbâ el-Bekrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "AbdUllah bin Mes'ud (رضي الله عنه)'a şu âyet hakkında suâl edilmiştir: '**[وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِى لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ /Ve insanlardan kimi Allah'ın yolundan dalâlete düşürmek için boş hadîse müşterî çıkarlar.]**' Bunun üzerine demiştir ki: '(Bu) şarkıdır, VAllahi, O ki Kendisinden başka ilâh yoktur.' Bunu üç defa tekrarlamıştır." [Ebu AbdİIlah Muhammed bin AbdİIlah el-Hâkim en-Nisâbûrî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (2/411); Hâkim: 'Sahîhtir' der ve İmâm Zehebî ise: 'Senedi hasendir' demiştir]

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler, onlar içindir Naîm Cennetleri.(8)[1770]

Orada muhalledlerdir. Allah'ın vaadi hakktır. Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(9)

Semâları direkler olmaksızın halk etti, onları görüyorsunuz. Ve Arz'da sizi sarsar diye sâbit dağlar ilkâ etti. Ve orada her debelenenden yaydı. Ve semâdan bir su inzâl ettik de orada her kerîm çiftten yetiştirdik.(10)

İşte bu, Allah'ın halk ettiğidir. İmdi gösterin bana, O'nun o dûnundakiler ne halk etmiştir?[1771] **Bilakis, zâlimler mübîn bir dalâlet içindedirler.(11)**

Ve andolsun ki, Lukmân'a Allah'a şükret diye hikmet verdik.[1772] **Ve kim şükrederse, artık ancak kendi nefsi için şükreder. Ve kim küfrederse, o takdirde muhakkak ki Allah Ganiyy'dir, Hamîd'tir.(12)**

Ve hani Lukmân oğluna -ve o ona vaaz ediyordu- demişti ki: 'Ey oğulcuğum! Allah'a şirk koşma! Muhakkak ki şirk, elbette azîm bir zulümdür.'(13)

Ve insana vâlideynini tavsiye ettik. Annesi onu güçsüzlük üstüne güçsüzlükle taşımıştır, -ve onun (sütten) **kesilmesi iki sene içindedir- şükret diye Bana ve vâlideynine. Dönüş Bana'dır.(14)**

Ve eğer hakkında bir ilmin olmayanı Bana şirk koşasın diye seninle mücâhede ederlerse, o takdirde onlara itaat etme. Ve dünyâda onlara mârûf üzere sâhib çık.[1773] **Ve Bana yönelenin yoluna tâbi ol. Sonra merciiniz Bana'dır. Böylece amel etmiş olduklarınızı size bildireceğim.(15)**

[1770] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: '"**[جَنَّاتُ النَّعِيمِ/Naîm Cennetleri]**' Tüm Cennetleri kapsayan bir isimdir. Çünkü Cennetlerin hepsi, kendisi ile nimete nâil olunan türlü çeşit yiyecek, içecek, giysi, şekil, güzel koku, iç açıcı manzara, geniş meskenler ve sâir görülen ve görülmeyen nimetler ihtivâ etmektedir." [Ebî AbdİIlah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Hâdî'l-Ervâh,75. sayfa]

[1771] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ/İmdi gösterin bana, O'nun o dûnundakiler ne halk etmiştir?]**' Yani: Allah (عز وجل)'nin dışındakiler ne halk etmiştir? Bu meydan okuma ve Kur'ân'da geçen tüm meydan okumalar, mevcut olması mümkün olmayan hususlardır. Çünkü şayet o şey mümkün olsaydı, meydan okuma, içinde hiçbir fayda olmayan bir boş söz olurdu." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 70. sayfa]

[1772] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ/Ve andolsun ki, Lukmân'a hikmet verdik]**' kavli hakkında demiştir ki: "Nübüvvet vermeksizin fıkıh, akıl ve kavilde isâbet verdik. " [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 93. sayfa]

[1773] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًا/Ve dünyâda onlara mârûf üzere sâhib çık.]**' Yani: Dünyâda onlara birr/iyilik ve sıla/bağlılık ile sâhib çık." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 231. sayfa]

'Ey oğulcuğum! Muhakkak ki o (amel)**, hardaldan bir tane ağırlığında olsa ve bir kaya içinde veya semâlarda veya Arz içinde olsa, Allah onu getirir. Muhakkak ki Allah, Lâtif'tir, Habîr'dir.'(16)**

'Ey oğulcuğum! Namazı ikâme et ve mâruf ile emret ve münkerden nehyet. Ve sana isâbet edene sabret. Muhakkak ki bu, azmedilen işlerdendir.'(17)

'Ve insanlara yanağını çevirme. Ve Arz'da böbürlenerek yürüme. Muhakkak ki Allah, hiçbir kendini beğenip iftihâr edene muhabbet etmez.'(18)[1774]

'Ve yürüyüşünde muktesid ol[1775] **ve sesinden alçalt. Muhakkak ki seslerin en çirkini, elbette eşeklerin sesidir.'(19)**

Allah'ın semâlardakini ve Arz'dakini sizin için musahhar ettiğini görmediniz mi? Ve üzerinize zâhiren ve bâtınen nîmetlerini yaydı. Ve insanlardan kimi ilimsiz ve hidâyet edicisiz ve münîr bir Kitâb'ı olmaksızın Allah hakkında mücâdele eder.(20)[1776]

Ve onlara denildiğinde: 'Allah'ın inzâl ettiğine tâbi olun.' Derler ki: 'Bilakis, babalarımızı üzerinde bulduğumuza tâbi oluruz.'[1777] **Velev ki şeytân onları çılgın ateş azâbına dâvet ediyor ise** (de) **mi?(21)**

[1774] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِى الْاَرْضِ مَرَحًا اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ/ Ve insanlara yanağını çevirme. Ve Arz'da böbürlenerek yürüme. Muhakkak ki Allah, hiçbir kendini beğenip iftihâr edene muhabbet etmez.]'** Onu kibirlenmekten nehyetmiştir. **'[اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ/Muhakkak ki Allah, hiçbir kendini beğenip iftihâr edene muhabbet etmez.]'** kavli, övünüp duran kibirli kimselere mâtûftur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 96. sayfa]

[1775] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَاقْصِدْ فِى مَشْيِكَ/Ve yürüyüşünde muktesid ol]'** Yani: Yürüyüşün orta halli olsun, at koşturur gibi de koşarak da olmasın." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 289. sayfa]

[1776] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der : "Allah (سبحانه وتعالى), halk ettiklerinin dikkatini dünyâ ve Âhiret'te kendilerine bahşettiği nimetlere çekerek buyuruyor ki O, gece gündüz aydınlandıkları yıldızları, orada halkettiği bulutları, yağmur, kar ve dolusuyla semâlardakileri onlara musahhar etmiştir. Semâyı onlar için muhâfaza edilmiş bir tavan kılmıştır. Onlar için Arz'da halk ettiği istikrâr, nehirler, ağaçlar, ekin ve ürünler de onların emrine verilmiştir. Ve Allah, zâhir/görülen ve bâtın/görülmeyen nîmetlerini onlara, resûller göndererek, kitâblar inzâl ederek ve şüpheyi gidererek ihsân etmiştir. Sonra tüm bunlara rağmen insanların hepsi îmân etmemiştir. Bilakis onlardan, Allah hakkında mücâdele edenler çıkmıştır. Yani: Tevhîdine ve resûller irsâl etmesine karşı çıkanlar olmuştur. Onların bu hususdaki mücâdelesi ilimsizcedir. Onların mücâdelesi sahîh bir hüccete de dayanmaz, sahih mu'teber bir kitâba da dayanmaz. Bunun için Allahu (تعالى): **'[وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُنِيرٍ/Ve insanlardan kimi ilimsiz ve hidâyet edicisiz ve münîr bir Kitâb'ı olmaksızın Allah hakkında mücâdele eder.]'** buyurmuştur. **'[كِتَابٍ مُنِيرٍ/münîr bir Kitâb]'** Yani: Mübîn/apaçık, aydınlatan (bir Kitâb)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Lukmân Suresi, 20. âyetin tefsirinde]

[1777] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine demiştir ki: "**'[وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ/Ve onlara denildiğinde]'** Yani: Allah'ın tevhîdine karşı mücâdele eden bu kimselere **'[اتَّبِعُوا مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ/Allah'ın inzâl ettiğine tâbi olun.]'** Yani: Resûlu'ne inzâl ettiği mutahhar/tertemiz şerîate. **'[قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَاءَنَا/Derler ki: 'Bilakis, babalarımızı üzerinde bulduğumuza tâbi oluruz.']'** Yani: Onların, eski atalarına tâbi olmaktan başka bir hüccetleri olmamıştır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Lukmân Suresi, 21. âyetin tefsirinde]

Ve kim vechini -ve o muhsin olduğu halde- Allah'a teslîm ederse, o takdirde en sağlam kulpa temessük etmiştir.[1778] **Ve işlerin âkibeti Allah'adır.(22)**

Ve kim küfrederse, artık onun küfrü seni hüzünlendirmesin. Onların merciileri Bize'dir. O zaman onlara amel ettiklerini bildiririz. Muhakkak ki Allah, sadırların özüne Âlîm'dir.(23)

Onları az metâlandırırız. Sonra onları galîz bir azâba sürükleriz.(24)

Ve eğer onlara suâl etsen: 'Semâları ve Arz'ı kim halk etti?' Elbette derler ki: 'Allah.' De ki: 'Hamd Allah içindir.' Bilakis, onların ekserîsi ilmetmezler.(25)

Semâlar ve Arz'dakiler Allah'ındır. Muhakkak ki Allah, O, Ganiyy'dir, Hamîd'tir.(26)

Velev ki Arz'daki ağaçlardan kalem ve deniz (mürekkep olsa)**, onun ardından yedi deniz ona katılsa, Allah'ın kelimeleri tükenmez.**[1779] **Muhakkak ki Allah, Azîz'dir, Hakîm'dir.(27)**

Ne halk edilmeniz ve ne (de) **ba's edilmeniz bir nefis gibi**[1780] **olmaktan başka değildir.**[1781] **Muhakkak ki Allah, Semî'dir, Basîr'dir.(28)**

Allah'ın geceyi gündüzün içine kattığını ve gündüzü gecenin içine katttığını ve güneşi ve ayı musahhar etttiğini, herbirinin müsemmâ bir ecele cereyân ettiğini[1782] **ve Allah'ın amel ettiklerinizden Habîr olduğunu görmez misin?(29)**

[1778] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allahu (تعالى), vechini Allah'a teslîm eden, yani ameli O'na hâlis kılan, O'nun emirlerine uyup şerîatına tâbi olan kimseden haber vermektedir. Bunun için: **'[وَهُوَ مُحْسِنٌ/ve o muhsin olduğu halde]'** buyurmuştur. Yani: Allah'ın emrettiğine ittibâ ederek, yasakladığını terk ederek amelinde ihsân sâhibi olarak. **'[فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى/o takdirde en sağlam kulpa temessük etmiştir]'** Yani: Allah'tan, kendisine azâb etmeyeceğine dâir sağlam bir mîsâk almıştır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Lukmân Suresi, 22. âyetin tefsirinde]

[1779] Ebu'ş-Şeyh el-İsfehâni (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَلَوْ اَنَّ مَا فِى الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ اَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهٖ سَبْعَةُ اَبْحُرٍ/Velev ki arzdaki ağaçlardan kalem ve deniz** (mürekkep olsa)**, onun ardından yedi deniz ona katılsa]'** Eğer arzın ağacı kalem kılınsa ve denizin suyu bir mürekkep içinde kılınsave Allah (عز وجل) de: **'Şu ve şu benim emrimdendir.'** buyursa idi, elbette denizin suyu biter ve kalemler kırılırdı." [Ebu Muhammed AbdUllah bin Muhammed bin Câfer (Ebu'ş-Şeyh) el-İsfehâni, Kitâbu'l-Azame, 2. cilt, 504. sayfa (165.)]

[1780] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[كُنْ/Ol]'** buyurur; **'[فَيَكُونُ/Böylece olur.]'**" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 98. sayfa]

[1781] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ اِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ/Ne halk edilmeniz ve ne** (de) **ba's edilmeniz bir nefis gibi olmaktan başka değildir.]'** Yani: Tüm insanları halk etmesi ve Meâd/Dönüş Günü onları ba's etmesi, O'nun kudretine nisbetle, ancak tek bir nefsi halk etmesi nisbeti gibidir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Lukmân Suresi, 28. âyetin tefsirinde]

[1782] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِى اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى/herbirinin müsemmâ bir ecele cereyân ettiğini]'** hakkında

Bu, Allah'ın, O'nun hakk olmasından ve O'nun dûnundan duâ ettiklerinin[1783] **bâtıl olmasından ve Allah'ın, O'nun Aliyy,**[1784] **Kebîr olmasındandır.(30)**

Âyetlerinden size göstermesi için, Allah'ın nimetiyle, gemilerin denizde cereyân ettiğini görmedin mi? Muhakkak ki bunda, çok sabreden, çok şükreden herkes için elbette âyetler vardır.(31)

Ve onları gölgeler gibi dalgalar sardığında, Dîn'i O'na hâlis kılarak Allah'a duâ ederler. Böylece onları karaya necât buyurduğumuzda, artık onlardan muktesid olan vardır.[1785] **Ve herbir gaddâr,**[1786] **küfrânda bulunandan başkası âyetlerimizi inkar etmez.(32)**

Ey insanlar! Rabbinize takvâ edin. Ve bir günden haşyet duyun ki, baba evlâdından (bir şey) **ödeyemez ve evlâd, o** (da) **babasından bir şey ödeyemez. Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakktır.**[1787] **Bu itibarla dünyâ hayâtı sizi aldatmasın. Ve aldatıcı, Allah ile sizi aldatmasın.(33)**[1788]

Muhakkak ki Allah, Saat'in[1789] **ilmi O'nun indindedir. Ve yağmuru inzâl eder ve rahîmlerdekini ilmeder. Ve bir nefis yarın ne kesbedeceğini bilemez. Ve bir nefis Arz'ın neresinde öleceğini bilemez.**[1790] **Muhakkak ki Allah, Alîm'dir, Habîr'dir.(34)**

---

demiştir ki: "Bunun içi onların hepsinin bir vakti, mâlûm bir sınırı vardır. Hiçbiri bu süreyi ne aşabilir ne de geçebilir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 98. sayfa]

[1783] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ/ve O'nun dûnundan duâ ettikleri]'** Yani: O'ndan başka duâ ettikleri." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 179. sayfa]

[1784] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[الْعَلِيُّ/el-Aliyy]'** Yani: Her türlü ayıp, kötülük ve noksanlıktan âlî olandır. Ve O'nun uluvvunun kemâlinin bir göstergesi de O'nun üzerinde hiçbir şeyin olmamasıdır, bilakis O her şeyin üzerindedir." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Şifâu'l-Alîl fi Mesâili'-Kadâ ve'l-Kader, 2/512]

[1785] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ/Dîn'i O'na hâlis kılarak Allah'a duâ ederler]'** Yani: Duâda ihlâslı olurlar. **'[فَلَمَّا نَجَّيهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ/artık onlardan muktesid olan vardır]'** Yani: Verdiği söze vefâ göstermek bağlamında fiilinde adâletli olan vardır. **'[مُقْتَصِدٌ/muktesid]'** Yani: Kavlinde muktesid/orta halli olup israf etmeyen. Onlardan israf eden de vardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 239. sayfa]

[1786] Bu açıklama İmâm Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[خَتَّارٍ/hattâr]'** kavli hakkında demiştir ki: "Gaddâr." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 98. sayfa]

[1787] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَاخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْزِى وَالِدٌ عَنْ وَلَدِهِ/Ve bir günden haşyet duyun, baba evlâdından** (bir şey) **ödeyemez]'** Yani: Allah'ın azâbından (kurtarmak için) onun fidyesini veremez. **'[انَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ/Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakktır.]'** Yani: Ba's edilme/diriltilme ve hesâb ve Cennet ve Ateş." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 379. sayfa]

[1788] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللَّهِ الْغَرُورُ/Ve aldatıcı, Allah ile sizi aldatmasın.]'** hakkında demiştir ki: "İşte o şeytândır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 99. sayfa]

[1789] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[السَّاعَةِ/Saat]'** Kıyâmet'tir. Kıyâmet'in **'[السَّاعَةِ/Saat]'** olarak isimlendirilmesi, onun vukû bulacak en azîm olay olması hasebiyledir. Çünkü onda,

yalanlayıcılar için bir vaîd/korkutma vardır ve bunun için onlar Sâat ile korkutulurlar." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

[1790] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ/Muhakkak ki Allah, Saat'in ilmi O'nun indindedir.]'** Allah'ın sadece kendisine tahsîs buyurduğu gaybî şeyler. Allah ne bir mukarreb meleği, ne de irsâl edilmiş bir mürseli bu gaybî hususlara muttalî kılmıştır. **'[اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ/Muhakkak ki Allah, Saat'in ilmi O'nun indindedir.]'** İnsanlardan hiçbiri, Sâat-i Kıyâmet'in ne zaman kâim olacağını, hangi yılda, hangi ayda vâki olacağını, gece mi gündüz mü meydana geleceğini bilemez. **'[وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ/Ve yağmuru inzâl eder]'** Hiç kimse yağmurun ne zaman nâzil olacağını, gece mi gündüz mü yağacağını bilemez. **'[وَيَعْلَمُ مَا فِى الْاَرْحَامِ/ve rahîmlerdekini ilmeder]'** Hiç kimse rahîmlerdekini, onun erkek mi kız mı, kırmızı mı siyah mı olduğunu veya mâhiyetini ilmedemez. **'[وَمَا تَدْرِى نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا/Ve bir nefis yarın ne kesbedeceğini bilemez.]'** Hayır mı şerr mi kesbedeceğini bilemez. Âdem oğlu ne zaman öleceğini bilemez. Belki de yarın öleceksin. Belki de yarın başına bir musîbet gelecek. **'[وَمَا تَدْرِى نَفْسٌ بِاَىِّ اَرْضٍ تَمُوتُ/Ve bir nefis Arz'ın neresinde öleceğini bilemez.]'** İnsanlardan hiçbiri, Arz'da öleceği yerin neresi olacağını, karada mı denizde mi ovada mı yoksa dağda mı vefât edeceğini bilemez." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 101. sayfa]

32. SECDE SÛRESİ (30 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Elif, Lâm, Mîm.(1)[1791]

Kitâb'ın inzâl edilişi -onda kuşku yoktur- âlemlerin Rabbindendir.(2)

Yoksa, onu iftirâ etti mi diyorlar? Hayır, o hakktır, Rabbindendir. Senden önce bir nezîr gelmemiş bir kavmi inzâr etmen içindir. Umulur ki onlar hidâyet bulurlar.(3)[1792]

Allah, O ki, semâları ve Arz'ı ve ikisi arasındakileri altı günde halk etmiştir, sonra Arş üzerine istivâ buyurmuştur.[1793] **Sizin için O'nun dûnundan bir velî yoktur**[1794] **ve ne** (de) **bir şefaatçı. Daha tezekkür etmiyor musunuz?(4)**

Semâ'dan Arz'a kadar emri tedbîr eder. Sonra saydığınızdan bin sene mikdârı olan bir günde O'na yükselir.(5)

[1791] Bu âyet Bakara Suresi'nin 1. âyeti, Âl-i İmrân Suresi'nin 1. âyeti, Ankebût Suresi'nin 1. âyeti, Rûm Suresi'nin 1. âyeti ve Lukmân Suresi'nin 1. âyeti ile aynıdır.

[1792] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[لِتُنذِرَ قَوْمًا مَا أَتَىٰهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ/Senden önce bir nezîr gelmemiş bir kavmi inzâr etmen içindir. Umulur ki onlar hidâyet bulurlar.]'** Ümmî bir ümmet idiler, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'den önce onlara bir nezîr/uyarıcı gelmemişti." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 102. sayfa]

[1793] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "Öyle ki biz, Allah (عز وجل)'nin haberine îmân ederiz. Hâlık'ımız Arşı'nın üzerine istivâ buyurmuştur. Allah'ın kelâmını tebdîl etmeyiz. Ve -mu'attila ve cehmiyyenin dediği gibi- bize söylenenden başka bir kavil söylemeyiz. Mu'attila ve cehmiyye şöyle der: 'O, Arşı üzerine istivâ değil istivlâ etmiştir.' Böylelikle onlara söylenenden başka bir kavle tebdîl etmişlerdir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 233. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise -daha önce geçtiği üzere- şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ/Sonra Arş üzerine istivâ buyurmuştur.]'** [A'raf sûresi, 54. âyet] kavli hakkında, insanlar pek çok söz söylemişlerdir." Sonra İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle devam eder: "Bu konuda Mâlik ve Evzaî ve Sevrî ve Leys ibn Sa'd ve Şafiî ve Ahmed ve İshâk ibn Râhûye ve eski ve yeni diğer Müslüman imâmlardan Selefi Sâlih'in mezhebine sülûk edilmelidir/girilmelidir. Ve bu yol, bu âyeti tekyîf ve teşbîh ve tâ'tîl etmeden, geldiği gibi kabul etmektir. Teşbîhçilerin zihinlerine hemen geliveren zahir mânâ; Allah (سبحانه وتعالى)'dan nefyolunmuştur. Muhakkak ki Allah; mahlukâtından hiçbir şey O'na benzemez. **'[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O, Semî'dir, Basîr'dir.]'** [Şura Sûresi, 11. âyet] Bilakis durum; imâmların -[Buhârî'nin hocası] Nuaym bin Hammâd el-Huzâî onlardandır- dediği gibidir: 'Kim Allah'ı mahlukatına teşbîh ederse kâfir olur. Kim Allah'ın kendisiyle nefsini vasfettiklerini inkar ederse kâfir olur. Allah'ın nefsini vasfettiği ve Resûlu'nun (vasfettiklerinde) teşbih yoktur.' [İmâm Zehebî, 'el-Uluvv'da sahîh bir isnâd ile zikretmiştir. Şeyh el-Elbânî de bunu 'Muhtasar el-Uluvv'da (184. sayfa) tashîh etmiştir.]

Kim Allah (سبحانه وتعالى) için sarih âyetlerde ve sahîh haberlerde vârid olan şeyleri Allah (سبحانه وتعالى)'nın Celâl'ine layık vecih üzere isbât eder ve Allah (سبحانه وتعالى)'dan noksanlıkları nefyederse; işte o, hidâyet yoluna sulûk etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, A'raf Suresi, 54. âyetin tefsirinde]

[1794] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مَا لَكُمْ مِّن دُونِهِ/Sizin için O'nun dûnundan yoktur]'** Yani sizin O'ndan başka (velî) yoktur." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Secde Suresi Tefsîri, 29. sayfa]

İşte gaybı ve müşâhede edilebileni ilmedendir. Azîz'dir, Rahîm'dir.(6)

O ki, halk ettiği her şeyi güzel yapmıştır. Ve insanı halk etmeye çamurdan başlamıştır.(7)

Sonra onun neslini bir özden, bayağı bir sudan kılmıştır.(8)

Sonra onu tesviye etmiştir ve içine ruhundan nefh buyurmuştur. Ve sizin için işitme ve görme ve gönüller kılmıştır. Ne az şükrediyorsunuz!(9)

Ve dediler ki: 'Arz'da helâk olduğumuzda mı,[1795] **muhakkak ki biz mi, hakîkaten yeni bir hilkatte olacağız?'**[1796] **Bilakis onlar Rabblerine mülâki olmaya kâfirdirler.(10)**

De ki: 'Sizin için o vekîl edilen Ölüm Meleği sizi vefât ettirecektir.[1797] **Sonra Rabbinize rücû ettirileceksiniz.'(11)**

Ve mücrimleri, Rablerinin indinde başlarını eğdiklerinde görseydin. 'Rabbimiz, gördük ve işittik. Artık bizi rücû ettir, sâlih amel işleyelim. Muhakkak ki biz, yakîn edenleriz.' (diyeceklerdir.)**(12)**[1798]

Ve eğer dileseydik, her nefse elbette hidâyetini verirdik. Ve lâkin: 'Elbette Cehennem'i tümüyle cinler ve insanlardan dolduracağım!' kavli Benden hakk olmuştur.(13)

O halde bu gününüze mülâki olmayı unutmanızdan dolayı tadın (azâbı)**. Muhakkak ki Biz** (de)**, sizi unuttuk. Ve amel etmiş olduklarınızdan ötürü muhalled azâbı tadın.(14)**

[1795] Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[ضَلَلْنَا فِى الْأَرْضِ/dalalnâ fi'l-Ard]'** Yani: Arz'da helâk olduğumuzda (mı?)" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 244. sayfa]

[1796] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَقَالُوا ءَاِذَا ضَلَلْنَا فِى الْأَرْضِ/Ve dediler ki: 'Arz'da helâk olduğumuzda mı]'** Yani: Çürümüş kemik ve toprak hâline geldiğimizde mi? **'[ءَاِنَّا لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍ/muhakkak ki biz mi, hakîkaten yeni bir hilkatte olacağız?]'** Ve bu, inkâr üzere gelen bir istifhâmdır. Yani: 'Şüphesiz ki biz, öldükten sonra diriltilmeyeceğiz.' demek istiyorlardı." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 381. sayfa]

[1797] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "O ruhları kabzeden melek, tek bir melektir ve ismi **'[مَلَكُ الْمَوْتِ/Ölüm Meleği]'**dir. Allah (سبحانه وتعالى)'nın buyurduğu (gibi): **'[قُلْ يَتَوَفَّيكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِى وُكِّلَ بِكُمْ/De ki: 'Sizin için o vekîl edilen Ölüm Meleği sizi vefât ettirecektir]'** Ve onu 'Azrâîl' olarak isimlendirmek, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'den sâbit değildir. O ancak İsrâîl oğullarının haberlerindendir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Şerhu'l-Mümteâ, 5/244-245]

[1798] İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demektedir: " **'[اِنَّا مُوقِنُونَ/Muhakkak ki biz yâkin edenleriz]'** Yani tasdîk edenleriz. Ve (yine) denilmiştir ki: 'Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in getirdiğini tasdîk edenleriz.' Şimdi onlar, dünyâya tekrar döndürülme talepleri husûsundaki hırslarından dolayı, kendi nefislerini 'yakîn' ile temize çıkarmaya çalışmışlardır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1151. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Âyetlerimize ancak, onlarla kendilerine tezkîr edildiğinde o secdeye kapanan ve Rabblerini hamd ile tesbîh edenler îmân eder. Ve onlar kibirlenmezler.(15)[1799]

Yanları yataklarından uzaklaşır. Rabblerine korku ve ümit ile duâ ederler ve onları rızıklandırdıklarımızdan infâk ederler.(16)

Artık onlar için, amel etmiş olduklarına karşılık olarak, gözlerin aydınlığından ne saklandığını bir nefis ilmedemez.(17)[1800]

Öyleyse mü'min olan, fâsık olan gibi midir? Onlar müsâvî değildirler.(18)[1801]

O îmân eden ve sâlih ameller işleyenlere gelince, artık onlar için, amel etmiş oldukları sebebiyle konukluk olarak Me'vâ Cennetleri vardır.(19)

Ve o fâsıklık edenlere gelince, artık onların me'vâları ateştir. Her ne zaman ondan hurûc etmeyi murâd etseler, onlar onun içine iâde olunurlar. Ve onlara denilir ki: 'Tadın o kendisini tekzîb etmiş olduğunuz ateş azâbını.'(20)

Ve elbette onlara en büyük azâbın dûnunda[1802] **ednâ azâbtan**[1803] **tattıracağız. Umulur ki onlar rücû ederler.(21)**

Ve kim, Rabbinin âyetleri tezkîr edildikten sonra onlardan îrâz edenden daha zâlimdir? Muhakkak ki Biz, mücrimlerden intikâm alıcılarız.(22)

Ve andolsun ki, Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik. Bu itibarla sen ona mülâki olmaktan kuşkuda olma. Ve onu İsrâîl oğulları için bir hidâyet kıldık.(23)[1804]

[1799] Secde âyetidir

[1800] İmâm Buhârî (رحمه الله), Ebu Hureyre (رضي الله عنه)'tan Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'ın şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: "'**Allahu (تعالى) buyurdu ki: 'Sâlih kullarıma bir gözün görmediği, bir kulağın duymadığı ve beşer hatırına gelmeyen, muttalî olduklarınıza benzemeyen nîmetler hazırladım.** '' Sonra: **'[فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ/Artık onlar için, amel etmiş olduklarına karşılık olarak, gözlerin aydınlığından ne saklandığını bir nefis ilmedemez.]'** (âyetini) kıraat buyurdu." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4780.)]

[1801] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[أَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًا لَا يَسْتَوُنَ/Öyleyse mü'min olan, fâsık olan gibi midir? Onlar müsâvî değildirler.]'** hakkında demiştir ki: "Hayır vAllahi, onlar ne dünyâda, ne ölüm anında ve ne de Âhiret'te müsâvî/eşit olurlar." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 107. sayfa]

[1802] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "'**[دُونَ/dûnunda]'** (Büyük azâbtan) önce." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Secde Suresi Tefsîri, 101. sayfa]

[1803] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'**[دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ/en büyük azâbın dûnunda]'** Ve bu Âhiret azâbıdır. **'[مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَى/ednâ azâbtan]'** Ve bu dünyâ azâbıdır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1152. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1804] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي إِسْرَائِيلَ/Ve onu İsrâîl oğulları için bir hidâyet kıldık.]'** Allah, Mûsâ'yı İsrâîl oğulları için bir hidâyet kılmıştır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 108. sayfa]

Ve onlardan, sabrettiklerinde emrimizle hidâyete ulaştıran imâmlar kılmıştık.[1805] **Ve âyetlerimize yakîn eder olmuşlardı.(24)**[1806]

Muhakkak ki Rabbin, O, Kıyâmet Günü kendisinde ihtilâf etmiş oldukları hususlarda, aralarında fasledecektir.(25)

Ve onlardan önceki kuşaklardan nicesini helâk edişimiz, onlar için hidâyet edici olmadı mı?[1807] **Onların meskenlerinde dolaşırlar. Muhakkak ki bunda, elbette âyetler vardır. Daha dinlemiyorlar mı?(26)**

Ve görmediler mi ki, kupkuru Arz'a suyu gönderiyoruz da onunla ekinler hurûc ediyoruz. Ondan davarları ve nefisleri yemektedir. Daha görmüyorlar mı?(27)

Ve derler ki: 'Bu fetih ne zaman,[1808] **eğer sâdıklar iseniz?'(28)**

De ki: 'Fetih Günü[1809] **o küfredenlere îmânları menfaat vermez. Ve onlara süre** (de) **verilmez.'(29)**[1810]

Artık onlardan îrâz et ve bekle. Muhakkak ki onlar (da) **bekleyicilerdir.(30)**

[1805] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا/Ve onlardan emrimizle hidâyete ulaştıran imâmlar kılmıştık]'** Hayırda reisler/önderler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 108. sayfa]

[1806] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ/Ve âyetlerimize yakîn eder olmuşlardı.]'** Yani tasdîk eder (olmuşlardı)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 253. sayfa]

[1807] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ/Ve onlar için hidâyet edici olmadı mı?]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Beyân edici/açıklayıcı olmadı mı?" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 108. sayfa]

[1808] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْفَتْحُ/Ve derler ki: 'Bu fetih ne zaman?']'** Yani: Kendilerine azâb hükmü verilme vakti ne zaman? Onlar bunu, alay etmek ve bu azâbın geleceğini yalanlamak için söylüyorlardı." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 385. sayfa]

[1809] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يَوْمَ الْفَتْحِ/Fetih Günü]'** Kıyâmet Günü." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 109. sayfa]

[1810] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ/Ve onlara süre verilmez.]'** Yani: Tevbe etmek veya özür beyân etmek için onlara mühlet verilmez. Şüphesiz ki tevbe etmek ve özür beyân etmek için dünyâda onlara mühlet verilmişti." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 253.-254. sayfalar]

33. AHZÂB SÛRESİ (73 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Ey Nebî! Allah'a takvâ et ve kâfirlere ve münâfıklara itaat etme. Muhakkak ki Allah, Alîm, Hakîm olandır.(1)[1811]

Ve Rabbinden sana vahyedilene tâbi ol.[1812] **Muhakkak ki Allah, amel ettiklerinizden Habîr olandır.(2)**

Ve Allah üzere tevekkül et. Ve vekîl olarak Allah kâfidir.(3)[1813]

Allah, bir adam için içinde iki kalb kılmamıştır[1814] **ve kendilerinden zıhâr yaptığınız**[1815] **zevcelerinizi anneleriniz kılmamıştır**[1816] **ve evlâdlıklarınızı oğullarınız**

[1811] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'**[يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ/Ey Nebî! Allah'a takvâ et]**' Bu, yüksekten aşağı üzerine yapılan bir tenbihtir. Şüphesiz ki O, kulu ve Resûlu'ne bunu emrettiğinde, diğerlerinin de daha evlâ ve daha yaraşır bir yolla bu emre itat etmesi gerekir. Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ/ve kâfirlere ve münâfıklara itaat etme]**' Yani onları dinleme ve onlarla istişâre etme! **'[إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا/Muhakkak ki Allah Alîm, Hakîm olandır.]**' Yani: O, emirlerine tâbi olmana ve O'na itaat etmene en hakk sâhibi olandır. Şüphesiz O, işlerin netîcelerine Alîm'dir, kavillerinde ve fiillerinde Hakîm'dir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahzâb Suresi, 1. âyetin tefsirinde]

[1812] Şeyhulİslâm Ebu'l-Abbas İbn Teymiyye (رحمه الله) der ki: "Buyurdu ki: **'[وَاتَّبِعْ مَا يُوحَى إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ/Ve Rabbinden sana vahyedilene tâbi ol.]**' Nebî'ye, ona vahyettiği Kitâb'a ve Hikmet'e -ki bu onun Sünnet'idir- ittibâ etmesini ve Allah'a tevekkül etmesini emretmiştir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 28. cilt, 441. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle der: "Allah (تعالى) buyurdu ki: **'[وَاتَّبِعْ مَا يُوحَى إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ/Ve Rabbinden sana vahyedilene tâbi ol.]**' Yani: Kur'ân ve Sünnet'ten (sana vahyedilene tâbi ol)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahzâb Suresi, 2. âyetin tefsirinde]

[1813] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ/Ve Allah'a tevekkül et.]**' Yani: Allah'a güven. **'[وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا/Ve vekîl olarak Allah kâfidir.]**' Yani: Sana muhâfaza edici olarak Allah yeter. Şöyle de denilmişir: Sana rızık veren kefîl olarak Allah yeter!" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 256.-257. sayfalar]

[1814] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ/Allah, bir adam için içinde iki kalb kılmamıştır]**' Bu lafzın altında şunu bulacaksın ki kalbin ancak bir veçhesi vardır. O bir cihete meylettiği zaman, diğer cihetlere meyletmeyecektir. Kulun, birisiyle Allah'a itaat edip O'nun emirlerine tâbi olacağı ve O'na tevekkül edeceği; diğeriyle ise gayrına itaat edeceği iki adet kalbi yoktur. Bilakis kulun tek bir kalbi vardır. Şayet o, Rabbini tevekkül, muhabbet ve takvâ ile birlemezse, bunları O'nun gayrına sarf edecektir." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Ravdatu'l-Muhibbîn, 308. sayfa]

[1815] Zıhâr hakkında İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "(Adamın hanımına şöyle demesidir:) 'Sen benim için annemin sırtı gibisin.'" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahzâb Suresi, 4. âyetin tefsirinde]

[1816] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ اللَّائِي تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ/ve kendilerinden zıhâr yaptığınız zevcelerinizi analarınız kılmamıştır]**' hakkında demiştir ki: "O eşini senin annen kılmamıştır. Erkek, eşine zıhâr yaptığında, şüphesiz ki Allah o hanımı o erkeğin annesi kılmamıştır. Ama Allah bu hususta keffâret tayin etmiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 111. sayfa]

kılmamıştır. Bunlar ağızlarınızla söylediklerinizdir.[1817] **Ve Allah, hakkı söyler. Ve O, yola hidâyet eder.(4)**

Onları babaları(na nisbet) **ile çağırın. Ve o, Allah indinde daha adâletlidir.**[1818] **Fakat onların babalarını ilmetmiyorsanız, o takdirde onlar sizin Dîn'de kardeşlerinizdir ve dostlarınızdır. Ve hakkında hatâ ettiklerinizde üzerinize bir günâh yoktur ve lâkin kalblerinizin bile bile yaptığında vardır. Ve Allah Gafûr, Rahîm olandır.(5)**

Nebî, mü'minlere nefislerinden evlâdır. Ve zevceleri anneleridir. Ve rahîm sâhibleri,[1819] **Allah'ın Kitâb'ında bazısı bazısına mü'minler ve muhâcirlerden evlâdır, dostlarınıza bir mârûf fiil etmeniz müstesnâ.**[1820] **Bu, Kitâb'ta yazılmış olandır.(6)**

Ve hani nebîlerden mîsâklarını almıştık. Ve senden ve Nûh ve İbrâhîm ve Mûsâ ve Meryem'in oğlu Îsâ'dan. Ve onlardan ağır bir mîsâk almıştık;(7)

Sâdıklara sadâkatlerinden suâl etmek için. Ve kâfirler için elîm bir azâb hazırlamıştır.(8)

Ey o îmân edenler! Allah'ın üzerinizdeki nîmetini zikredin. Hani size ordular gelmişti de onların üzerine bir rüzgâr ve göremediğiniz ordular irsâl etmiştik. Ve Allah, amel ettiklerinize Basîr olandır.(9)

Hani size fevkinizden ve sizin en aşağınızdan gelmişlerdi. Ve hani gözler kaymış ve kalbler gırtlaklara ulaşmıştı.[1821] **Ve Allah'a** (türlü) **zanlar ile zanda bulunuyordunuz.(10)**[1822]

[1817] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَاءَكُمْ اَبْنَاءَكُمْ/ve evlâdlıklarınızı oğullarınız kılmamıştır]'** [Evlâdlığını senin oğlun kılmamıştır. Bir adam birini, kendi oğlu olmadığı hâlde 'oğlum' diye çağırıyorsa işte (bu): **'[ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ/Bunlar ağızlarınızla söylediklerinizdir.]'**" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 111. sayfa]

[1818] İmâm Buhârî (رحمه الله), AbdUllah ibn Ömer (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir:: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in azâdlısı Zeyd bin Hârise (رضي الله عنه)'yı, **'[اُدْعُوهُمْ لِاٰبَائِهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ/Onları babaları**(na nisbet) **ile çağırın. Ve o, Allah indinde daha adâletlidir.]'** âyeti nâzil oluncaya kadar 'Zeyd bin Muhammed/Muhammed'in oğlu Zeyd' diye çağırıyorduk." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4782.)]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (عز وجل)'nin kavli: **'[اُدْعُوهُمْ لِاٰبَائِهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ/Onları babaları**(na nisbet) **ile çağırın. Ve o, Allah indinde daha adâletlidir.]'** Bu, İslâm'ın ilk dönemlerinde mevcûd olan ve yabancı çocukları evlâd edinip onları kendi oğlu gibi görmeye cevâz veren durumu nesheden bir emirdir. Allah (تبارك وتعالى), bu çocukların neseplerinin öz babalarına nisbet edilmesini emir buyurmuştur. Şüphesiz ki bu, adâlet, hakkaniyet ve iyiliktir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahzâb Suresi, 5. âyetin tefsirinde]

[1819] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَاُولُوا الْاَرْحَامِ/Ve rahîm sâhibleri]'** Akrabalık sâhibleri" [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Ahzâb Suresi Tefsîri, 65. sayfa]

[1820] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اِلَّا اَنْ تَفْعَلُوا اِلٰى اَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا/dostlarınıza bir mârûf fiil etmeniz müstesnâ]'** hakkında demiştir ki: "Şirk ehlinden dostlarınıza tavsiyede bulunun. Ve onlar için mîrâs yoktur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 114. sayfa]

İşte orada mü'minler ibtilâ edildiler[1823] **ve şiddetli bir zelzele ile sarsıldılar.(11)**

Ve hani münâfıklar ve kalblerinde o maraz olanlar diyorlardı ki: 'Allah ve Resûlu bize bir aldatmadan başkasını vaad etmemiştir.'(12)

Ve hani onlardan bir tâife demişti ki: 'Ey Yesrib ehli! Sizin için duracak yer yok. Artık rücû edin.' Ve onlardan bir fırka Nebî'den izin istiyorlardı. Diyorlardı ki: 'Muhakkak ki evlerimiz avrettir.'[1824] **Ve onlar avret değildi. Onlar firâr etmekten başkasını murâd etmiyorlardı.(13)**

Ve eğer çevrelerinden üzerlerine dâhil olunsa, sonra fitne çıkarmaları istense, elbette onu yaparlardı. Ve onunla az (vakit) **dışında kalmazlardı.(14)**[1825]

Ve andolsun ki, arkalarına dönmeyeceklerini daha önce Allah'a ahid vermişler idi. Ve Allah'a verilen ahid suâl edilecek olandır.(15)[1826]

De ki: 'Eğer siz ölüm veya katledilmekten firâr ederseniz, firâr size asla menfaat vermez. Ve o zaman azdan başka metâlandırılmazsınız.'(16)

De ki: 'Kimdir o kimse ki, sizi Allah'tan koruyabilir, eğer Allah sizin için bir kötülük murâd ederse veya sizin için bir rahmet murâd ederse?' Ve kendileri için Allah'ın dûnundan[1827] **bir velî bulamazlar ve ne** (de) **bir nusret edici.(17)**

[1821] İmâm Buhârî (رحمه الله), Âişe (رضي الله عنها)'nın Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اِذْ جَاؤُكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ اَسْفَلَ مِنْكُمْ وَاِذْ زَاغَتِ الْاَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ/Hani size fevkinizden ve sizin en aşağınızdan gelmişlerdi. Ve hani gözler kaymış ve kalbler gırtlaklara ulaşmıştı.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bu Hendek günüdür." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu'l-Megâzî (4103.)]

[1822] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَتَظُنُّونَ بِاللّٰهِ الظُّنُونَا/Ve Allah'a** (türlü) **zanlar ile zanda bulunuyordunuz.]'** Yani: Zanlar muhtelif muhtelif oldu. Münâfıklar, Muhammed (صلى الله عليه و سلم) ve ashâbının (رضي الله عنهم) yok olacağı zannına kapıldılar. Mü'minler ise nusret ve zaferin kendileri lehine olacağı zannını beslediler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 331. sayfa]

[1823] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[ابْتُلِىَ/ ibtilâ edildiler]'** Yani: sınandılar." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 390. sayfa]

[1824] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ/Muhakkak ki evlerimiz avrettir.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Evlerimizin soyulmasından korkuyoruz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 117. sayfa]

[1825] Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ اَقْطَارِهَا/Ve eğer çevrelerinden üzerlerine dâhil olunsa]'** Yani: Medîne'nin çevrelerinden üzerlerine dâhil olunsa/girilse **'[ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ/sonra fitne çıkarmaları istense]'** Yani: şirk. **'[لَاٰتَوْهَا/elbette onu yaparlardı]'** Elbette onu getirirlerdi. **'[وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا اِلَّا يَسِيرًا/Ve onunla az** (vakit) **dışında kalmazlardı]'** Hesâb ettikleri şeyi nefislerinin hoşnut olacağı kısa bir süre yaparlardı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 117. sayfa]

[1826] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَكَانَ عَهْدُ اللّٰهِ مَسْئُولًا/Ve Allah'a verilen ahid suâl edilecek olandır.]'** Yani: Ondan suâl edileceksiniz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 267. sayfa]

[1827] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[مِنَ اللّٰهِ/Allah'ın dûnundan]'** Yani:

Allah, sizden alıkoyanları ve kardeşlerine: 'Bize gelin!' diyenleri ilmediyor. Ve zora gelemezler, azı müstesnâ.(18)[1828]

Sizin üzerinize kıskançtırlar. Derken korku gelince, ölümden üzerine o baygınlık çöken gibi gözleri dönerek sana nazar ettiklerini görürsün. Böylece korku gidince, hayır üzere kıskançlık ederek sizi keskin diller ile incitirler.[1829] **İşte onlar îmân etmediler de Allah amellerini boşa çıkardı. Ve bu, Allah'a kolay olandır.(19)**

Hiziblerin gitmediğini hesâb ediyorlar. Ve eğer hizibler gelse, isterler ki bedevî arabların içinde onlar bulunsunlar,[1830] **haberlerinizden suâl etsinler. Ve eğer içinizde olsalar, azı müstesnâ kıtâl etmezler.(20)**

Andolsun ki, sizin için Allah Resûlu'nde güzel bir örnek olmuştur, Allah'ı ve Âhiret Günü'nü umar olanlar ve Allah'ı çok zikredenler için.(21)[1831]

Ve mü'minler hizibleri görünce, dediler ki: 'Bu, Allah ve Resûlu'nun bize vaad ettiğidir. Ve Allah ve Resûlu doğru buyurmuştur.' Ve (bu) **îmân ve teslîmiyyetten başkasını onlara ziyâde etmemiştir.(22)**[1832]

(Allah'ın) gayrından" [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Ahzâb Suresi Tefsîri, 138. sayfa]

[1828] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنْكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَا/Allah, sizden alıkoyanları ve kardeşlerine: 'Bize gelin!' diyenleri ilmediyor.]**' Onlar birbirlerine, firâr etmeyi emrediyorlardı. Bu, engel olma girişimidir. **'[وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ/Ve zora gelemezler]'** Yani: Kıtâle. **'[اِلَّا قَلِيلًا/azı müstesnâ]'** Yani: Ancak az bir kısmı sorun çıkarmadan gelir. Çünkü o, Allah'tan gayrı içindir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 393. sayfa]

[1829] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'**[اَشِحَّةً عَلَيْكُمْ/Sizin üzerinize kıskançtırlar.]**' Allah yolunda infâk etmek ve yardım etmek hsususlarında cimridirler. **'[فَاِذَا جَاءَ الْخَوْفُ رَاَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ تَدُورُ اَعْيُنُهُمْ/Derken korku gelince, gözleri dönerek sana nazar ettiklerini görürsün.]'** Başlarındaki gözleri korku ve korkaklıktan dönüyordu. **'[كَالَّذِى يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ/ölümden üzerine o baygınlık çöken gibi]'** Yani: Ölümden üzerine o baygınlık çöken kimse gibi dönüyordu. Bu şu sebeptendir ki, ölüme yaklaşan ve ölüm emâreleri kendisini kuşatan kimsenin aklı gider, gözleri belerir ve onları kırpamaz bile. **'[فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُمْ/Böylece korku gidince incitirler]'** Size eziyyet ederler ve emniyet hâlinde size sataşırlar. **'[بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ/keskin diller ile]'** Sivri diller ile. **'[اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ/hayır üzere kıskançlık ederek]'** Ganîmet esnâsında mü'minlere karşı cimrilik ederler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 334.-335 sayfalar]

[1830] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[يَحْسَبُونَ الْاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا وَاِنْ يَأْتِ الْاَحْزَابُ يَوَدُّوا/Hiziblerin gitmediğini hesâb ediyorlar. Ve eğer hizibler gelse, isterler]'** Münâfıklar. **'[لَوْ اَنَّهُمْ بَادُونَ فِى الْاَعْرَابِ/ki bedevî arabların içinde onlar bulunsunlar]'** Yani çölde bedevî arablarla birlikte." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 394. sayfa]

[1831] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Bu âyet-i kerîme, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in kavillerini, fiillerini ve hâllerini örnek almak husûsunda büyük bir asıldır. Bunun için Allah (تبارك وتعالى) insanlara, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in Ahzâb günü göstermiş olduğu sabrını, dayanıklılığını, sadâkatini ve Rabbi (عز وجل)'den ferahlık bekleyişini örnek almayı emir buyurmuştur. Allah'ın salavâtı ve selâmı Dîn gününe kadar dâima onun üzerine olsun. Bunun için Allahu (تعالى), Ahzâb günü durumları hakkında endişeye kapılan, sıkıntıya düşen, sarsılan ve çalkantıya sürüklenenler için şöyle buyurmuştur: [**لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِى رَسُولِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ/Andolsun ki, sizin için Allah Resûlu'nde güzel bir örnek olmuştur**] Yani: Ona uysanıza, o (صلى الله عليه وسلم)'in niteliklerini kendinize örnek alsanıza! Bunun için Allahu (تعالى): **[لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ اللّٰهَ كَثِيرًا/Allah'ı ve Âhiret Günü'nü umar olanlar ve Allah'ı çok zikredenler için]** buyurmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahzâb Suresi, 21. âyetin tefsirinde]

Mü'minlerden Allah üzere verdikleri ahde sadâkat gösteren adamlar vardır. Bu itibarla onlardan kimi sözünü kazâ etmiştir ve onlardan kimi beklemektedir. Ve bir tebdîl ile tebdîl etmemişlerdir.(23)[1833]

(Bu,) **Allah'ın sâdıkları sadâkatları ile ödüllendirmesi ve dilerse münâfıklara azâb etmesi veya üzerlerine tevbelerini kabul etmesi içindir.**[1834] **Muhakkak ki Allah, Gafûr, Rahîm olandır.(24)**

Ve Allah o küfredenleri gayzları ile reddetmiş, bir hayra nâil olamamışlardır.[1835] **Ve Allah, kıtâlde mü'minlere kâfi gelmiştir. Ve Allah, Kaviyy, Azîz olandır.(25)**

Ve Kitâb ehlinden onlara o arka çıkanları kalelerinden indirmiştir ve kalblerine korku salmıştır. Bir fırkayı katlediyordunuz ve bir fırkayı esîr ediyordunuz.(26)

Ve sizi, arâzilerine ve diyârlarına ve mallarına ve ayak basmadığınız arâzilerine vâris yapmıştır. Ve Allah, her şey üzerine Kadîr olandır.(27)

Ey nebî! Zevcelerine de ki: 'Eğer dünyâ hayâtını ve ziynetini murâd ediyor iseniz, o halde gelin sizi metâlandırayım ve güzel bir salıvermeyle sizi salıvereyim.'(28)

'Ve eğer siz, Allah'ı ve Resûlu'nu ve Âhiret Diyârı'nı murâd ediyor iseniz, o takdirde muhakkak ki Allah, sizden muhsinât[1836] **için azîm bir ecir hazırlamıştır.'(29)**

[1832] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine şöyle demiştir: "Allahu (تعالى)'nın kavli: **'[وَمَا زَادَهُمْ اِلَّا اِيمَانًا وَتَسْلِيمًا]/Ve** (bu) **îmân ve teslîmiyyetten başkasını onlara ziyâde etmemiştir.]'** (Bu,) insanlara ve hallerine nisbetle îmânın ziyâdeleştiğine ve kuvvetlendiğine bir delîldir, imâmların cumhûrunun: 'Şüphesiz ki o, ziyâdeleşir ve noksanlaşır.' dediği gibi." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahzâb Suresi, 22. âyetin tefsirinde]

[1833] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[فَمِنْهُمْ مَنْ قَضٰى نَحْبَهُ/Bu itibarla onlardan kimi sözünü kazâ etmiştir]'** Ahdini yerine getirmiş, katledilmiş veya yaşamaya devam etmiştir. **'[وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ/ve onlardan kimi beklemektedir]'** İçinde cihâd olan günü, ahdini yerine getirmeyi, katledilmeyi veya ona mülâki olma husûsunda sıdkını isbât etmeyi beklemektedir." İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "'**[وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا/Ve bir tebdîl ile tebdîl etmemişlerdir.]'** Dîn'lerinde şikâyetçi olmadılar, tereddüte düşmediler ve onu başka bir şeyle de değiştirmediler:" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 121. sayfa]

[1834] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ اِنْ شَاءَ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ/ve dilerse münâfıklara azâb etmesi veya üzerlerine tevbelerini kabul etmesi içindir]'** kavli hakkında demiştir ki: "Dilerse onlara azâb eder veya onları nifâktan îmâna çıkarır." **[**Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 3. cilt, 115. sayfa]

[1835] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَرَدَّ اللّٰهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ/Ve Allah o küfredenleri gayzları ile reddetmiştir]'** Yani: Allah onları reddeti ve onlar Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'den ve ashâbından intikâm alamadılar. Onların maksadı yok etmek idi. **'[لَمْ يَنَالُوا/nâil olamamışlardır]'** Yani: Murâd ettikleri şeyde zafere ulaşamadılar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 272. sayfa]

[1836] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'**[محسناتِ/Muhsinât]** Onlar, Allah'ı, Resûlünü ve Âhiret yurdunu seçen muhsine/iyi hanımlardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 277. sayfa]

Ey Nebî'nin kadınları! Sizden kim bir mübeyyin bir fuhşiyyât ile gelirse, ona azâb iki kat katlanır. Ve bu, Allah'ın üzerine kolay olandır.(30)

Ve sizden kim Allah'a ve Resûlu'ne kunût eder[1837] **ve sâlih amel işlerse, ona ecrini iki defa veririz. Ve onun için kerîm bir rızık hazırlamışızdır.(31)**

Ey Nebî'nin kadınları! Kadınlardan biri gibi değilsiniz. Eğer takvâ ederseniz, artık sözü yumuşak söylemeyin de o kalbinde bir maraz olan tamah etmesin. Ve mârûf söz söyleyin.(32)

Ve evlerinizde oturun ve evvelki câhiliyye açılıp saçılmasıyla açılıp saçılmayın. Ve namazı ikâme edin ve zekâtı verin. Ve Allah'a ve Resûlu'ne itaat edin. Ehli Beyt, Allah sizden ancak ricsi[1838] **gidermeyi ve sizi tathîr bir şekilde tâhir etmeyi murâd ediyor.(33)**[1839]

Ve evlerinizde Allah'ın âyetleri ve Hikmet'ten tilâvet edileni tezekkür edin.[1840] **Muhakkak ki Allah, Lâtif, Habîr olandır.(34)**

Muhakkak ki, müslüman erkekler ve müslüman kadınlar ve mü'minler ve mü'mineler ve kânit erkekler ve kânit kadınlar[1841] **ve sâdıklar ve sâdıkalar ve**

[1837] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**[يَقْنُتْ/Kunût eder]**' Taat üzere devamlılıktır. Namazdaki kunût da bu minvâl üzere olup: 'Duâda devamlılık' anlamına gelmektedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, 4. cilt, Tefsîru'l-Kur'ân, 278. sayfa]

[1838] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[الرِّجْسَ/Rics]**' Yani: şeytân. Ve bazıları şöyle demiştir: "**[الرِّجْسَ/Rics]**' Günahtır.' Lugâtta: '**[الرِّجْسَ/Rics]**' Yiyecek ve amellerden tiksinti duyulan pis olan her şey veya fuhşiyyâttır." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 398. sayfa]

[1839] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "Burada Ehl-i Beyt için tefsîrimiz âyetin siyâkının tâyin ettiği üzere Resûl (صلى الله عليه وسلم)'in zevceleridir. Bu kavlimiz ise âyeti siyâkından çıkarıp Allah (عز وجل)'nin kelâmını ayrıştıran râfizîlere muhâliftir. Nitekim onlar derler ki: "**[إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ/Allah sizden ancak ricsi gidermeyi ve sizi tathîr bir şekilde tâhir etmeyi murâd ediyor]**' Allah burada sadece Âl-i Beyt'ten dört (kişiyi, yani Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'i) murâd etmiştir. Resûl (صلى الله عليه وسلم)'in zevcelerine gelince, Allah onlardan kiri izâle etmeyi murâd etmiyor.' İşte bu sebepden dolayı Âişe (رضي الله عنها)'ya -ve (bundan) Allah'a sığınırız- fuhuş iftirası atarlar ve bu yaptıklarına aldırış bile etmezler.

Ve ben, kardeşimiz İhsân İlâhî Zahîr (رحمه الله)'ın şiadan bir adama reddiye verdiği bir (ses kaydı) kasetini dinledim. Bu âyet hakkında şiddet ve kuvvetle kelâm ediyor ve şöyle diyordu: 'Bu âyeti sırf dört Âl-i Beyt'e sarfeden kimsenin ne arab dilinden ne de kelâm üslûblarından bir haberi vardır. Yoksa o bu âyeti, mü'minlerin annelerine yöneltilmiş tüm bu âyetlerin arasından nasıl ayrıştırıp çıkarır?!'" [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Ahzâb Sûresi Tefsîri, 236.-237. sayfalar]

[1840] İbn Batta el-Ukberî (رحمه الله) sahîh olarak İmâm Katâde (رحمه الله)'ın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ/Ve evlerinizde Allah'ın âyetleri ve Hikmet'ten tilâvet edileni tezekkür edin.]**' kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "(Tilâvet edilen) Kur'ân ve Sünnet'tir." [Ebî Abdİllah UbeydUllah ibn Muhammed ibn Batta el-Ukberî, el-İbâne an Şerîati'l-Fırkati'n-Nâciyye, 1. cilt, 345. sayfa (218.)]

[1841] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "'**[وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ/Ve kânit erkekler ve kânit kadınlar]**' İtaat eden erkekler ve itaat eden kadınlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 283. sayfa]

sabreden erkekler ve sabreden kadınlar ve huşû duyan erkekler ve huşû duyan kadınlar ve sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar ve oruç tutan erkekler ve oruç tutan kadınlar ve ferclerini muhâfaza eden erkekler ve (ferclerini) **muhâfaza eden kadınlar ve Allah'ı çok zikreden erkekler ve** (çok) **zikreden kadınlar, onlar için Allah bir mağfiret ve azîm bir ecir hazırlamıştır.(35)**

Ve bir mü'min ve ne (de) **bir mü'mine için, Allah ve Resûlu bir işe kazâ ettiğinde, onlar için işlerinde muhayyerliğin olması mümkün değildir.**[1842] **Ve kim, Allah'a ve Resûlu'ne isyân ederse, artık mübîn bir dalâletle dalâlete düşmüş olur.(36)**

Ve hani sen Allah'ın üzerine o nîmetlendirdiğine ve senin üzerine nîmet verdiğine diyordun ki: 'Zevceni üzerinde tut. Ve Allah'a takvâ et.' Ve Allah'ın açığa çıkaracağını nefsinde gizliyordun ve insanlardan haşyet duyuyordun. Ve Allah haşyet duyulmaya ehakktır. Nihâyet Zeyd ondan bağını kazâ ettiğinde,[1843] **onu sana tezvîc ettik ki,**[1844] **mü'minler üzerine, evlâdlıklarının, onlardan bağını kazâ ettiklerinde zevceleri**(yle evlenmeleri)**nde, bir zorluk olmaması için.**[1845] **Ve Allah'ın emri fiil edilmiş olandır.(37)**

[1842] İmâm Hâkim (رحمه الله), Haşîm bin Cubeyr (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "Tâvus (رحمه الله) ikindiden sonra iki rekat namaz kılardı, bunun üzerine İbn Abbâs (رضي الله عنهما) ona dedi ki: 'Bunu terk et.' O da dedi ki: 'Bırakmam.' O zaman İbn Abbâs dedi ki: 'Bu durumda gerçek şu ki Nebî (صلى الله عليه وسلم) ikindiden sonra namaz kılmaktan nehyetmiştir. Ve (bundan) azâb mı görürsün veya ecir mi alırsın bilmiyorum. Çünkü Allah (سبحانه وتعالى): **' [وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ اِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُولُهُ اَمْرًا اَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ اَمْرِهِمْ/Ve bir mü'min ve ne** (de) **bir mü'mine için, Allah ve Resûlu bir işe kazâ ettiğinde, onlar için işlerinde muhayyerliğin olması mümkün değildir.]'** buyurmuştur.'" [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (1/110); Hâkim eserin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Bu âyet tüm işlerde umûmîdir. Ve şöyle ki: Eğer Allah ve Resûlu bir şeye hükmederse, o zaman hiç kimsenin bu hükme muhâlefet etme hakkı da yoktur; bu hükmün yerine başka birinin ihtiyârını/tercihini, rey veya kavlini alma hakkı da yoktur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahzâb Sûresi, 36. âyetin tefsirinde]

[1843] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **' [فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِنْهَا وَطَرًا/Nihâyet Zeyd ondan bağını kazâ ettiğinde]'** Yani: Artık ona ihtiyâcı ve rağbeti kalmadığında. Bu da Zeyd (رضي الله عنه)'ın, hanımını gönüllü olarak boşamış olduğuna delildir. Zeyd'in ona artık rağbeti kalmamıştı. Zeyd onu baskı ve ikrâh altında kalarak değil, gönüllü olarak boşamıştı." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Ahzâb Sûresi Tefsîri, 302. sayfa]

[1844] İmâm Buhârî (رحمه الله), Enes bin Mâlik (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Zeyneb binti Cahş (رضي الله عنها), Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in zevceleri arasında iftihâr ederek şöyle dermiş: 'Sizi ehliniz tezvîc etti/evlendirdi ve beni yedi semânın fevkinden Allah tezvîc etti.'" [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tevhîd (7421.)]

[1845] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Ve **' [لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِى اَزْوَاجِ اَدْعِيَائِهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا/mü'minler üzerine, evlâdlıklarının, onlardan bağını kestiklerinde zevceleri**(yle evlenmeleri)**nde, bir zorluk olmaması için]'** kavli: 'Yani: Biz onun seninle tezevvücünü/evlenmesini mübâh kıldık, şundan dolayı böyle fiil ettik: Mü'minler üzerine evlâdlıklarının, talak verdikleri hanımlarla evlenmelerinde bir zorluk olmadığı bilinsin.' Çünkü Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) nübuvvetten önce Zeyd bin Hârise'yi evlâd edinmişti ve ona: 'Zeyd bin Muhammed/Muhammed'in oğlu Zeyd' deniliyordu. Nihâyet Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurarak bu nisbeti kesip kopardı: **' [وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَاءَكُمْ اَبْنَاءَكُمْ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ وَاللّٰهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِى السَّبِيلَ/ve evlâdlıklarınızı oğullarınız kılmamıştır. Bunlar ağızlarınızla söylediklerinizdir. Ve Allah,**

Nebî'nin üzerine, Allah'ın ona farz ettiğinde bir güçlük olmaz. (Bu,) **daha önce o gelip geçenler içinde Allah'ın Sünnet'idir. Ve Allah'ın emri, takdîr edilmiş bir kader olandır.(38)**

Onlar ki, Allah'ın risâletlerini tebliğ ederler ve O'ndan haşyet duyarlar ve Allah'tan başka birinden haşyet duymazlar. Ve hesâb görücü olarak Allah kâfidir.(39)

Muhammed, adamlarınızdan birinin babası değildir ve lâkin Allah'ın Resûlu ve nebîlerin hâtemidir.[1846] **Ve Allah, her şeye Âlîm olandır.(40)**

Ey o îmân edenler! Allah'ı çok zikirle zikredin.(41)

Ve O'nu sabah ve akşam tesbîh edin.(42)

O, O ki, sizi zulmetlerden nûra ihrâc etmek için sizin üzerinize salât eder ve melekleri (de).[1847] **Ve** (O,) **mü'minlere Rahîm olandır.(43)**

O'na mülâki olacakları gün tahiyyeleri Selâm'dır. Ve onlar için kerîm bir ecir hazırlamıştır.(44)

Ey Nebî! Muhakkak ki Biz, seni bir şâhid olarak ve bir mübeşşir olarak ve bir nezîr olarak irsâl ettik.(45)

Ve O'nun izniyle Allah'a bir dâvetçi[1848] **ve nûrlandıran bir ışık.(46)**

Ve mü'minlere -Allah'tan onlar için büyük bir fazlın olduğunu- tebşîr et.(47)

Ve kâfirlere ve münâfıklara itaat etme ve eziyyetlerine aldırma. Ve Allah üzere tevekkül et. Ve vekîl olarak Allah kâfidir.(48)

---

hakkı söyler. Ve O, yola hidâyet eder.]', **'[اُدْعُوهُمْ لِاٰبَائِهِمْ هُوَ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ/Onları babaları**(na nisbet) **ile dâvet edin. Ve o, Allah indinde daha adâletlidir.]'** [Ahzâb Suresi, 4.-5. âyetler] Bu hüküm, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) ile, Zeyd bin Hârise (رضي الله عنه) tarafından boşanmış olan Zeyneb binti Cahş (رضي الله عنها)'nın tezvîc edilmesinin vukû bulması ile zâid olarak beyân ve tekid edilmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahzâb Suresi, 37. âyetin tefsirinde]

[1846] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) ve İmâm Taberî (رحمه الله) sahih isnâdlarıyla Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmişlerdir, **'[مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ/Muhammed, adamlarınızdan birinin babası değildir]'** kavli hakkında demiştir ki: "(Bu) Zeyd hakkında inzâl edilmiştir, muhakkak ki o, o Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in öz oğlu değildi. Andolsun ki onun kendi erkek evlâdı dünyaya gelmiştir. Şüphesiz ki o, Kâsım'ın ve İbrâhim'in ve Tayyib'in ve Mutahhar'ın babasıdır. **'[وَلٰكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ النَّبِيّٖنَ/ve lâkin Allah'ın Resûlu ve nebîlerin hâtemidir]'** Yani: Onların sonuncusudur." [Hikmet bin Beşîr Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 131. sayfa]

[1847] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "'**[هُوَ الَّذِى يُصَلِّى عَلَيْكُمْ /O, O ki, sizin üzerinize salât eder]'** Yani: Size rahmet eder. **'[وَمَلٰئِكَتُهُ/ve melekleri]'** Yani: Size istiğfâr ederler. Müfessirler **'[الصلاة/salât]'** (kelimesini) Allah'a nisbet edildiğinde 'rahmet' olarak ve meleklere nisbet edildiğinde 'istiğfâr' olarak tefsîr ederler." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Ahzâb Suresi Tefsîri, 327. sayfa]

[1848] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَدَاعِيًا اِلَى اللّٰهِ/Ve Allah'a bir dâvetçi]'** Allah'tan başka ilâh olmadığına diye şehâdet etmeye (bir dâvetçi)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 281. sayfa]

Ey o îmân edenler! Mü'mineleri nikâhlayıp, sonra onlara temâs etmeden talâk verirseniz, artık sizin için onlar üzerinde sayacağınız bir iddet yoktur. O halde onları metâlandırın ve onları güzel bir bırakışla bırakın.(49)[1849]

Ey Nebî! Muhakkak ki Biz, sana o ücretlerini[1850] **verdiğin zevcelerini ve Allah'ın üzerine ifâ ettiklerinden sağ elinin mâlik oldukları ve seninle beraber o hicret eden amcanın kızlarını ve halalarının kızlarını ve dayının kızlarını ve teyzelerinin kızlarını sana helâl kıldık. Ve mü'mine bir kadın nefsini Nebî'ye hibe ederse, Nebî** (de) **onu nikâhlamayı murâd ederse, onu mü'minlerin dûnundan hâlisaten sana** (helâl kıldık)**.** (Mü'minlerin) **zevceleri ve sağ ellerinin mâlik oldukları hakkında üzerlerine ne farz ettiğimizi ilmederiz.** (Bu,) **üzerine bir zorluk olmaması içindir. Ve Allah, Gafûr, Rahîm olandır.(50)**

Onlardan dilediğini geri bırakırsın ve dilediğini kendine alırsın. Ve azlettiklerinden arzu ettiğini (almanda) **böylece üzerine bir günâh yoktur. Bu onların gözlerinin aydın olması**[1851] **ve hüzünlenmemeleri ve hepsinin onlara verdiğine râzı olmaları için ednâdır. Ve Allah, kalblerinizdekini ilmeder. Ve Allah Alîm, Halîm olandır.(51)**

Bunun ardından, sana (başka) **kadınlar helâl değildir ve ne** (de) **onları** (başka) **zevceler ile -velev ki güzellikleri hoşuna gitse- tebdîl etmek, sağ elinin mâlik oldukları müstesnâ. Ve Allah her şey üzerine Rakîb olandır.(52)**[1852]

Ey o îmân edenler! Nebî'nin evlerine dâhil olmayın, sizin için taama -vaktine nazar etmeksizin- izin verilmesi müstesnâ. Ve lâkin dâvet edilirseniz, artık dâhil olun. Nihâyet taam ettiğinizde, hemen dağılın. Sohbet için beklemeyin. Muhakkak ki bu,

---

[1849] İmâm Taberî (رحمه الله), Alî ibn Talha (رحمه الله)'tan, (o da) İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan hasen bir sened ile tahrîc etmiştir: "**'[يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا/Ey o îmân edenler! Mü'mineleri nikâhlayıp, sonra onlara temâs etmeden talâk verirseniz, artık sizin için onlar üzerinde sayacağınız bir iddet yoktur]'** kavli, bir kadını nikâhlayıp da kendisine temâs etmeden o kadını boşayan erkek hakkındadır. Bu şekilde boşanmış olan bir kadın, kendisini boşayan erkekten ayrılır ve dilediği kimse ile evlenebilmek için iddet süresinin geçmesini beklemesi gerekmez. **'[فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا/O halde onları metâlandırın ve onları güzel bir bırakışla bırakın]'** ifadesi diyor ki: 'Eğer erkek, o kadın için bir mehrin adını koymuşsa, o kadına ancak bu mehrin yarısını verir. Eğer erkek, bu kadına herhangi bir mehir tâyin etmemiş ise, gücü yettiği oranda kadını metâlandırır.' Ve işte 'güzelce salıverme' denilen durum budur." [Hikmet bin Beşîr Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 134. sayfa]

[1850] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[أُجُورَهُنَّ/ücretlerini]'** Yani: mehirlerini." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 295. sayfa]

[1851] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "Ve Allah (تبارك وتعالى)'nın kavli: **'[اَدْنٰى اَنْ تَقَرَّ اَعْيُنُهُنَّ/gözlerinin aydın için olması ednâdır]'** Durumun bu vecih üzere vâki olması, onların gözlerinin aydın olması için en münâsib olanıdır. Çünkü bu hususdaki hükmün tercihinin Allah (عز وجل)'ye ait olduğunu bildikleri zaman, onların gözleri aydın olur." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Ahzâb Sûresi Tefsîri, 396. sayfa]

[1852] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ رَقِيبًا/Ve Allah her şey üzerine Rakîb olandır.]'** Yani: İşleri murâkabe eden, onların nereden gelip nereye gittiğini bilen, en mükemmel nizâm ve en güzel muhkemlik ile onların tedbîrini ikâme edendir." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 786. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Nebî'ye eziyyet etmiş olur, fakat sizden hayâ ediyor. Ve Allah hakktan hayâ etmez. Ve eğer onlardan bir metâ isterseniz, artık hicâbın arkasından isteyin.[1853] **Bu, sizin kalbiniz ve onların kalbi için daha tâhirdir. Ve sizin için Allah Resûlu'ne eziyyet etmeniz ve ne** (de) **onun ardından zevcelerini nikâhlamanız ebeden olamaz. Muhakkak ki bu, Allah indinde âzimdir.(53)**

Eğer bir şeyi açıklar veya gizlerseniz, o takdirde muhakkak ki Allah her şeye Alîm olandır.(54)

Onların üzerlerine babalarında bir günâh yoktur ve ne oğullarında ve ne kardeşlerinde ve ne kardeşlerinin oğullarında ve ne kız kardeşlerinin oğullarında ve ne kadınlarında ve ne de sağ ellerinin mâlik olduklarında.[1854] **Ve Allah'a takvâ edin. Muhakkak ki Allah, her şey üzerine Şehîd**[1855] **olandır.(55)**

Muhakkak ki Allah ve melekleri Nebî üzerine salât ederler. Ey o îmân edenler, onun üzerine salât edin ve teslîmiyyetle selâm verin.(56)[1856]

Muhakkak ki Allah ve Resûlu'ne o eziyyet edenler, Allah onlara dünyâ ve Âhiret'te lânet etmiştir ve onlar için aşağılayıcı bir azâb hazırlamıştır.(57)

Ve mü'minler ve mü'minelere kesbetmediklerinden dolayı o eziyyet edenler, bu durumda bir buhtân ve mübîn bir günâh yüklenmişlerdir.(58)

[1853] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْئَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ/Ve eğer onlardan bir metâ isterseniz, artık hicâbın arkasından isteyin]**' Yani: Örtünün arkasından. Böylece 'Hicâb Âyeti'nin ardından bir kişinin Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in hanımlarından bir kadına -peçeli olsun veya peçesiz- bakması olamaz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 370. sayfa]

[1854] İmâm Taberî (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'ın hasen bir isnâd ile bu âyet hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Böylelikle kadınlara, âyette zikredilen kimselerden hicâblanmaları gerekmediği ruhsatı verilmiştir." [Hikmet bin Beşîr Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 140. sayfa]

[1855] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) kavli: **'[شَهِيدًا/Şehîd]'** Yani: Gözetici, her şey üzerine muttalî." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Suresi Tefsîri, 2. cilt, 283. sayfa]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Tüm sesleri işitir, gizlisini ve açığını. Ve O, tüm mevcudâtı görür, irisini ufağını, küçüğünü ve büyüğünü. Ve O'nun ilmi her şeyi ihâta etmiştir." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 3. cilt, 266. sayfa]

[1856] İmâm Buhârî (رحمه الله) Ebu'l-Âliye (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah'ın salâtı, meleklerin indinde onun üzerine senâ etmesidir. Ve meleklerin salâtı duâdır." İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın (ise) şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[يُصَلُّونَ/salât ederler]'** Bereket dilerler." Devamla İmâm Buhârî (رحمه الله) Ka'b ibn Ucre (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ey Allah'ın Resûlu! Sana selâm vermeyi biliyoruz. Ama senin üzerine salât nasıldır?" Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم): **"Deyin ki: '[اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ،اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ/Allah'ım! Muhammed'e ve Muhammed'in âline salât eyle, İbrâhîm'in âline salât ettiğin gibi. Muhakkak ki Sen, Hamîd'sin, Mecîd'sin. Allah'ım! Muhammed'i ve Muhammed'in âlini mübârek kıl, İbrâhîm'in âlini mübârek kıldığın gibi. Muhakkak ki Sen, Hamîd'sin, Mecîd'sin.]'** buyurdu." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4797. ve öncesi)]

Ey Nebî, zevcelerine ve kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle, cilbâblarından üzerlerine salsınlar. Bu, onların tanınmaları için ednâdır.[1857] **Böylece eziyyet edilmezler.**[1858] **Ve Allah, Gafûr, Rahîm olandır.(59)**

Eğer münâfıklar ve o kalblerinde maraz bulunanlar ve şehirde kötü haberler yayanlar nihâyetlendirmezlerse, elbette seni onların üzerine musallat edeceğiz.[1859] **Sonra -az hâric- orada sana komşu kalamazlar.(60)**

Mel'unlar olarak, nerede bulunurlarsa yakalanırlar ve bir katletmekle katledilirler.(61)

Bundan önce o gelip geçenler hakkında Allah'ın Sünneti'dir.[1860] **Ve Allah'ın Sünneti için asla bir tebdîl bulamazsın.(62)**

İnsanlar sana Saat'ten[1861] **suâl ediyorlar. De ki: 'Onun ilmi ancak Allah indindedir.' Ve ne bilirsin, umulur ki Saat yakında olur.(63)**

Muhakkak ki, Allah kâfirlere lânet etmiştir ve onlar için bir çılgın alev hazırlamıştır.(64)

Onun içinde ebeden muhalledlerdir. Bir velî bulamayacaklardır ve ne (de) **bir nusret edici.(65)**

Ateşin içinde yüzlerinin çevrileceği gün. Derler ki: 'Ah, keşke biz Allah'a itaat etseydik ve Resûl'e itaat etseydik!'(66)[1862]

[1857] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[ذٰلِكَ اَدْنٰى/Bu ednâdır]'** Daha uygundur." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Ahzâb Suresi Tefsîri, 487. sayfa]

[1858] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Allah (سبحانه وتعالى), Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e müslüman mü'mine kadınlara, hâssaten şereflerinden dolayı zevceleri ve kızlarına, üzerlerine cilbâblarından -câhiliyye simgelerinden ve cariye simgelerinden ayrılabilmesi için- salmalarını emretmesini buyuruyor. Ve cilbâb, hımârın/örtünün üzerindeki ridâdır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahzâb Suresi, 59. âyetin tefsirinde]

[1859] Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[لَنُغْرِيَنَّكَ/lenuğriyenneke]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "elbette seni onların üzerine musallat edeceğiz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 144. sayfa]

[1860] Ebu Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[سُنَّةَ اللّٰهِ فِى الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ/Bundan önce o gelip geçenler hakkında Allah'ın Sünneti'dir]'** Ve bu fiilin mislini (bundan önce de) fiil etmişlerdir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 308. sayfa]

[1861] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[السَّاعَةِ/Saat]'** Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

[1862] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "(Bu) topluluk o zaman Allah (سبحانه وتعالى)'ya itaat etmeyi ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e itaat etmeyi temennî edecek, (ama) bu onlara bir menfaat vermeyecektir." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, er-Risâletu't-Tebûkiyye, 52. sayfa]

Ve derler ki: 'Rabbimiz! Muhakkak ki biz sâdatlarımıza ve büyüklerimize itaat ettik,[1863] **böylece bizi yoldan dalâlete düşürdüler.(67)**[1864]

Rabbimiz! Onlara azâbtan iki kat ver ve onlara büyük bir lânetle lânet et.(68)

Ey o îmân edenler! Mûsâ'ya o eziyyet edenler gibi olmayın. Nihâyet Allah onu, onların dediklerinden temize çıkardı. Ve Allah indinde itibarlı idi.(69)

Ey o îmân edenler! Allah'a takvâ edin ve doğru söz söyleyin.(70)[1865]

Sizin için amellerinizi ıslâh etsin ve sizin için günahlarınızı mağfiret buyursun. Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne itaat ederse, artık (o) **azîm bir başarıyla başarıya ulaşmıştır.(71)**

Muhakkak ki Biz, emâneti semâlar ve Arz ve dağlar üzerine arz ettik de onu yüklenmekten kaçındılar ve ondan çekindiler. Ve onu insân yüklendi. Muhakkak ki o, çok zâlim, çok câhil olandır.(72)

(Bu,) **Allah'ın, münâfıklara ve münâfıkalara ve müşriklere ve müşrikelere azâb etmesi ve mü'minler ve mü'mineler üzerine tevbelerini kabul etmesi içindir. Ve Allah, Gafûr, Rahîm olandır.(73)**

[1863] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan: **'[رَبَّنَا اِنَّا اَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءَنَا/Rabbimiz! Muhakkak ki biz sâdatlarımıza ve büyüklerimize itaat ettik]'** kavli hakkında (şöyle dediğini) tahrîc etmiştir: "Yani şerr ve şirkte reislerimize (itaat ettik)." [Hikmet bin Beşîr binYâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 146. sayfa]

[1864] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[فَاَضَلُّونَا السَّبِيلَا/böylece bizi yoldan dalâlete düşürdüler]'** Mânâsı: Bizi hakk yoldan alıkoydular." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 309. sayfa]

[1865] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا/Allah'a takvâ edin ve doğru söz söyleyin.]'** Yani: Âdil (söz söyleyin). (Devamla) Katâde şöyle demiştir: Yani konuşurken ve amel ederken her zaman doğru söz söyleyin. **'[السديد/sedîd]'** sıdk/doğruluk." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 147. sayfa]

34. SEBE SÛRESİ (54 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Hamd Allah içindir. O ki, semâlardakiler ve Arz'dakiler O'nundur. Ve Âhiret'te hamd O'nundur. Ve O, Hakîm'dir, Habîr'dir.(1)

Arz'a gireni ve ondan hurûc edeni ve semâdan nüzûl edeni ve oraya yükseleni ilmeder. Ve O, Rahîm'dir, Gafûr'dur.(2)

Ve o küfredenler dedi ki: 'Saat[1866] **bize gelmeyecektir.' De ki: 'Bilakis, gaybı ilmeden Rabbime andolsun ki elbette size gelecektir. Ondan semâlarda zerre miskâli gizli kalmaz ve ne** (de) **Arz'da. Ve bundan daha küçük yoktur ne** (de) **daha büyük ki mübîn bir Kitâb'ta olmasın.'(3)**

(Bu,) **o îmân eden ve sâlih ameller işleyenleri ödüllendirmesi içindir. İşte onlar, onlar içindir mağfiret ve kerîm bir rızık.(4)**[1867]

Ve âyetlerimizde âciz bırak(maya kalkış)**ıcılar olarak o sa'y edenler, işte onlar, onlar için, elîm kötü bir azâb vardır.(5)**[1868]

Ve o ilim verilenler görürler ki, Rabbinden sana o inzâl edilen, o hakktır.[1869] **Ve Azîz, Hamîd'in Sırâtı'na hidâyet eder.(6)**

Ve o küfredenler dedi ki: 'Sizi bir adam üzerine delâlet edelim mi? Size bildiriyor ki, külliyyen darmadağan dağıldığınızda, muhakkak ki siz hakîkaten yeni bir hilkat içinde olacaksınız.'(7)[1870]

[1866] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "**'[السَّاعَةِ/Saat]'** Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

[1867] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[أُولٰئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ/İşte onlar, onlar içindir mağfiret]'** Günâhları için (mağfiret). **'[وَرِزْقٌ كَرِيمٌ/ve kerîm bir rızık]'** Cennet." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 150. sayfa]

[1868] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَالَّذِينَ سَعَوْ فِى اٰيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ/Ve âyetlerimizde âciz bırak**(maya kalkış)**ıcılar olarak o sa'y edenler]'** Yani: (Allah'ı) âciz bırakamazlar. **'[أُولٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَلِيمٌ/işte onlar, onlar için, elîm kötü bir azâb vardır]'** Dedi ki: **'[الرجز/Ricz]'** Kötü azâbtır. **'[الأليم/Elîm]'** Acı vericidir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 151. sayfa]

[1869] Yine İmam Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir: "Demiştir ki: **'[وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِى أُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ هُوَ الْحَقَّ/Ve o ilim verilenler görürler ki, Rabbinden sana o inzâl edilen o hakktır.]'** "(Bunlar) Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbıdır." [Hikmet bin Beşîr binYâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 151. sayfa]

[1870] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Bu, mülhîd kâfirlerin Saat-i Kıyâmet'i nasıl uzak gördüklerini ve bunu haber veren Resûl (صلى الله عليه وسلم) ile nasıl istihzâ ettiklerini Allah (عز وجل)'nin haber vermesidir. **'[وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ اِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ/Ve o küfredenler dedi ki: 'Sizi bir adam üzerine delâlet edelim mi? Size bildiriyor ki, külliyyen darmadağan dağıldığınızda]'** Yani: Bedenleriniz

'Allah'ın üzerine yalanı mı iftirâ ediyor, yoksa onda bir cinnet mi var?' Bilakis! Âhiret'e o îmân etmeyenler azâb ve uzak bir dalâlet içindedirler.(8)[1871]

Öyleyse semâ ve Arz'dan önlerindekine ve arkalarındakine bakmadılar mı? Eğer dilersek onları Arz'a geçirir veya semâdan üzerlerine parçalar düşürürüz. Muhakkak ki bunda, her yönelen kul için elbette bir âyet vardır.(9)

Ve andolsun ki, Dâvud'a Bizden bir fazîlet verdik. 'Ey dağlar ve kuşlar, onunla beraber tesbîh edin.'[1872] **Ve onun için demiri yumuşattık.(10)**

Geniş zırhlar îmâl et ve dokumasında takdîr et[1873] **diye. Ve sâlih amel işleyin. Muhakkak ki Ben, amel ettiklerinize Basîr'im.(11)**

Ve Süleymân'a rüzgârı (musahhar ettik)**.**[1874] **Onun sabah esişi bir ay ve onun akşam esişi bir ay**(lık yol idi)**.**[1875] **Ve erimiş bakır ocağını ona akıttık. Ve cinlerden kimi**

---

toprakta parça parça dağıldığında, içindeki her şey gittiğinde ve un ufak olduğunda. **'[اِنَّكُمْ/muhakkak ki siz]'** Yani: Bu halden sonra. **'[لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍ/hakîkaten yeni bir hilkat içinde olacaksınız]'** Yani: Yeniden diriltilecek ve bundan sonra rızıklandırılacaksınız. Bu haber vermede muhakkak ki iki ihtimal zuhûr etmektedir: Ya o, Allahu (تعالى)'ya kasten iftirâ atarak bunu kendisine Allah'ın vahyettiğini söylüyor veya onun böyle bir kastı yok ama bunak veya mecnûnun karıştırdığı gibi karıştırıyor." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sebe Suresi, 7. âyetin tefsirinde]

[1871] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine demiştir ki: "Dediler ki: **'[أَفْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا اَمْ بِهٖ جِنَّةٌ/Allah'a yalanı** (mı) **iftirâ ediyor, yoksa onda bir cinnet** (mi) **var?]'** Allah (عز وجل), onları reddederek buyuruyor ki: **'[بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ فِى الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ/Bilakis, Âhiret'e o îmân etmeyenler azâb ve uzak bir dalâlet içindedirler]'** Yani iş onların iddia ettikleri gibi veya onların gidişatları gibi değildir. Bilakis, Muhammed (صلى الله عليه وسلم) o sâdıktır, iyidir ve râşidtir. O, hakk ile gelendir. Ve onlar yalancı, beyinsiz câhillerdir. **'[فِى الْعَذَابِ/azâbtadırlar]'** Yani kendilerini Allahu (تعالى)'nın azâbına sevkeden küfürdedirler. **'[وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ/ve uzak bir dalâlettedirler]'** Dünyâda hakktan (uzaktırlar)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sebe Suresi, 8. âyetin tefsirinde]

[1872] Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اَوِّبِى/evvibî]'** kavli hakkında demiştir ki: "Tesbîh edin." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 152. sayfa]

[1873] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَقَدِّرْ فِى السَّرْدِ/ve dokumasında takdîr et]'** Onları ateş kullanmadan yapıyor ve demirle dövmüyor, sonra onları dokuyordu."

Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَقَدِّرْ فِى السَّرْدِ/ve dokumasında takdîr et]'** kavli hakkında demiştir ki: "Çivileri ve halkaları ölçülü kullan. Çivileri çok inceltme ve çok büyük de tutma ki kolay ve akıcı çalışabilesin." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 152. sayfa]

[1874] Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ/Ve Süleymân'a rüzgârı.]'** Yani: Ve Süleymân'a rüzgârı musahhar ettik." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 320. sayfa]

[1875] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ/Onun sabah esişi bir ay ve onun akşam esişi bir ay**(lık yol idi)**.]'** hakkında demiştir ki: "Bir aylık yol gidiyor ve bir aylık yol dönüyordu." (Devamla) Katâde (رحمه الله) demiştir ki: "Bir gün içinde iki aylık yol alıyordu." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 153. sayfa]

Rabbinin izniyle onun önünde amel ederdi.[1876] **Ve onlardan kim emrimizden çıkarsa, ona alevli ateşin azâbını tattırırız.(12)**

Ona, kaleler ve temsîller ve havuz gibi çanaklar ve taşınmaz kazanlardan ne dilerse îmâl ediyorlardı. Şükrederek amel edin Dâvud ailesi. Ve kullarımdan şükredenler azdır.(13)

Böylece üzerine ölümü kazâ ettiğimizde, değneğini yiyen bir Arz dâbbesinden başkası[1877] **ölümü üzerine onlara delâlet etmedi. Nihâyet** (Süleymân ölü olarak) **yere kapanınca, cinlere tebeyyün etti ki, eğer gaybı ilmetmiş olsalardı aşağılayıcı azâb içinde kalmazlardı.(14)**

Andolsun ki, Sebe için meskenlerinde bir âyet vardı: Sağ ve soldan iki bahçe. 'Rabbinizin rızkından yiyin ve O'na şükredin. Tayyib bir belde ve Gafûr bir Rabb.'(15)

Derken îrâz ettiler de üzerlerine Arim selini[1878] **irsâl ettik. Ve bahçelerini ekşi yemişli ağaçlar ve acı ılgın ve az bir şey sedir ağacı olan iki bahçeye tebdîl ettik.(16)**

Küfrânda bulunmalarından dolayı onları böyle cezâlandırdık. Ve küfrânda bulunanlardan başkasını cezâlandırır mıyız?(17)

Ve aralarında ve orada o bereketlendirdiğimiz karyeler arasında zâhir karyeler kıldık. Ve orada seyri takdîr ettik. Geceleri ve gündüzleri orada emîn olarak seyr edin.(18)[1879]

[1876] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَمِنَ الْجِنِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ/Ve cinlerden kimi onun önünde amel ederdi.]'** Zâhir olan şu ki onlar müşâhede ediliyorlardı. Ve onlar Süleymân (عليه السلام)ın **'[بَيْنَ يَدَيْهِ/elleri arasında]'** yani 'önünde' amel ediyorlardı/çalışıyorlardı." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Sebe Suresi Tefsîri, 109. sayfa]

[1877] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[الَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ/değneğini yiyen bir Arz dâbbesinden başkası]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Asâsını yiyen bir ağaç kurdu." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 154. sayfa]

[1878] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile yine Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[سَيْلَ الْعَرِمِ/Arim seli]'** Şiddetli bir sel. Allah'ın bu seli onların üzerine göndermek için vâsıta buyurmuş olduğu şey, bana zikredildiğine göre, Allah'ın onların seddleri üzerine saldığı farelerdir. Bu fareler o sedd içinde bir oyuk açmıştı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 156. sayfa]

[1879] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[الْقُرَى الَّتِى بَارَكْنَا فِيهَا/orada o bereketlendirdiğimiz karyeler arasında]'** kavli hakkında demiştir ki: "Şam karyeleri."

İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[قُرًى ظَاهِرَةً/zâhir karyeler]'** Peşipeşine gelen, birbirine bağlı karyeler. **'[سِيرُوا فِيهَا لَيَالِىَ وَاَيَّامًا اٰمِنِينَ/Geceleri ve gündüzleri orada emîn olarak seyr edin.]'** Zulme uğramaktan ve aç kalmaktan korkmuyorlardı. Ancak sabah yolculuklarına çıkıyor, kaylûle/öğle uykusuna yatıyor, istirâhat ediyor, bahçe ve nehir sahiplerinin kasabasında da geceliyorlardı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 156. sayfa]

Bunun üzerine dediler ki: 'Rabbimiz, seferlerimizin arasını uzaklaştır.' Ve nefislerine zulmettiler. Ve onları ehâdîs kıldık.[1880] **Ve onları külliyyen darmadağın dağıttık. Muhakkak ki bunda, çok sabreden, çok şükreden herkes için elbette âyetler vardır.(19)**

Ve andolsun ki, iblîs, üzerlerine zannını tasdîk etti. Böylelikle ona tâbi oldular,[1881] **mü'minlerden bir fırka müstesnâ.(20)**

Ve onun onlar üzerinde bir tasallutu olmamıştır. (Bu,) **ancak Âhiret'e îmân edeni, ondan şekk içinde olan o kimseden ilmetmemiz içindir. Ve Rabbin her şey üzerine Hafîz'dir.(21)**

De ki: 'Allah'ın dûnundan o iddia ettiklerinize duâ edin, semâlarda zerrenin miskâline mâlik değildirler ve ne (de) **Arz'da. Ve onlar için ikisinde bir şeriklik yoktur. Ve O'nun için onlardan bir arka çıkan** (da) **yoktur.'(22)**[1882]

Ve O'nun indinde, kendisine izin verdiğinden başkasının şefaati menfaat vermez. Nihâyet kalblerinden korku giderildiğinde, dediler ki: 'Rabbiniz ne buyurdu?' Dediler ki: 'Hakkı.' Ve O, Âliyy'dir, Kebîr'dir.(23)

De ki: 'Sizi semâlar ve Arz'dan kim rızıklandırıyor?' De ki: 'Allah. Ve muhakkak ki biz veya siz, hakîkaten bir hidâyet üzerinde veya mübîn bir dalâlet içinde.'(24)

De ki: 'Siz bizim cürümlerimizden suâl edilmezsiniz ve biz sizin amel ettiklerinizden suâl edilmeyiz.'(25)

De ki: 'Rabbimiz aramızı cem' edecek,[1883] **sonra aramızı hakk ile açacaktır. Ve O, Fettâh'tır,** [1884] **Âlîm'dir.(26)**

[1880] İmâm Şevkânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فَجَعَلْنَاهُمْ اَحَادِيثَ/Böylece onları ehâdîs kıldık.]'**, Onları, haberleri insanlara tahdîs edilen bir kavim kıldık. Ve mânâsı: Onları, hâl ve âkibetlerinden ibret alınması için, kendilerinden sonra gelen ümmetlerin onların fiillerinden teâccüb ederek bahsettikleri olaylara sahib bir kavim kıldık." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1195. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1881] İmâm Şevkânî (رحمه الله) yine şöyle der: "Mânâsı: iblisin onlara dâir bir zannı vardı: Onları iğvâ ettiği/saptırdığı zaman, kendisine tâbi olacaklarını zannediyordu. Nitekim onları bu hal üzere buldu da." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1195. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1882] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِى السَّمٰوَاتِ وَلَا فِى الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍ/De ki: 'Allah'ın dûnundan o iddia ettiklerinize duâ edin, semâlarda zerrenin miskâline mâlik değildirler ve ne** (de) **Arz'da. Ve onlar için ikisinde bir şeriklik yoktur.]'** Allah'ın ne semâda ne de Arz'da bir şerîki vardır. **'[وَمَا لَهُ مِنْهُمْ/Ve O'nun için onlardan yoktur]'** Allah'ın dûnundan o duâ edilenlerden. **'[مِنْ ظَهِيرٍ/bir destekçi]'** bir şey ile O'na yardımcı olacak (yoktur)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 157. sayfa]

[1883] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا/De ki: 'Rabbimiz aramızı cem' edecek]'** Yani: Mahlûkâtın arasını Kıyâmet Günü bir düzlükte cem' edecek/biraraya getirecek, sonra aramızı hakk ile ayıracaktır. Yani: Aramızda adalet ile hükmedecek; bunu müteâkiben her amel edene, ameline göre, hayır ise hayır, şerr ise şerr karşılığını verecektir. O gün, izzet, nusret ve

De ki: 'O'na, şerîkler o ilhâk ettiklerinizi bana gösterin. Hayır! Bilakis, O, Allah'tır, Azîz'dir, Hakîm'dir.(27)[1885]

Ve seni bütün insanlar için mübeşşir ve nezîr olman dışında irsâl etmedik.[1886] **Ve lâkin insanların ekserîsi ilmetmezler.(28)**

Ve derler ki: 'Bu vaad ne zaman, eğer sâdıklar iseniz?'(29)[1887]

De ki: 'Sizin için vaad edilmiş bir gün vardır. Ondan ne bir saat tehîr edebilirsiniz ve ne (de) **takdîm edebilirsiniz.'(30)**

Ve o küfredenler dediler ki: 'Asla bu Kur'ân'a îmân etmeyiz ve ne (de) **onun o önündekine.**[1888] **Ve zâlimleri Rabblerinin indinde tevkif edilmiş, sözü, onların bazısı bazısına çevirirken görseydin. O zayıf düşürülenler o kibirlenenlere derler ki: 'Eğer siz olmasaydınız, elbette mü'minler olurduk.'(31)**

O kibirlenenler o zayıf düşürülenlere derler ki: 'Size geldiğinde, ardından biz mi sizi hidâyetten alıkoyduk? Bilakis, siz mücrimler oldunuz.'(32)

Ve o zayıf düşürülenler o kibirlenenlere derler ki: 'Bilakis, gece ve gündüz tuzak kurdunuz, o vakit Allah'a küfretmemizi ve denkler kılmamızı emrediyordunuz.' Ve azâbı görünce nedâmetlerini gizlerler. Ve o küfredenlerin boyunlarına demir halkalar kılarız. Amel etmiş olduklarından başkasıyla mı cezâlandırılacaklar?(33)

---

ebedî saadet kimin lehine imiş ilmedeceksiniz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sebe Suresi, 26. âyetin tefsirinde]

[1884] Şeyh Saîd el-Kahtânî (رحمه الله) demiştir ki: "'[الفتاح/Fâtih]': Hükmedendir. Ve: **'[الفتاح/Fettâh]'** mübâlağa kalıplarındandır. Bu durumda **'[الفتاح/Fettâh]'**: O, muhsin ve cömert hakemdir" Devamla şöyle demiştir: "Bu itibarla Rabb (سبحانه وتعالى), **'[الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ/Fettâh'tır, Âlîm'dir]'** O ki itaat eden kullarına cömerlik ve kereminin hazînelerini açar ve düşmanlarına ise bunun zıddını açar. Ve bu, O'nun fazlı ve adâletinden dolayıdır." [Saîd ibn Alî ibnVehf el-Kahtânî, Şerhu EsmâİllahiI-Hüsnâ fî Dav'i'l-Kitâbi ve's-Sünneti, 152.-153. sayfalar]

[1885] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[قُلْ اَرُونِيَ الَّذِينَ اَلْحَقْتُمْ بِهٖ شُرَكَاءَ/De ki: 'O'na, o şerîkler ilhâk ettiklerinizi bana gösterin.]'** Yani: kendilerini O'na, yani Allah'a ilhâk ettikleriniz, ibâdette O'na şerîk koştuklarınız da halk ediyor ve rızık veriyorlar mı? **'[كَلَّا/Hayır!]'** Ne halk ediyorlar ve ne de rızık veriyorlar. **'[بَلْ هُوَ اللّٰهُ الْعَزِيزُ/Bilakis, O Allah'tır, Azîz'dir]'** Emri gâlib gelendir. **'[الْحَكِيمُ/Hakîm'dir]'** Halk ettiklerini idâresinde hüküm ve hikmet sâhibidir. O hâlde nasıl olur da O'nun, mülkünde şerîki olur? [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 399. sayfa]

[1886] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا كَافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا/Ve seni bütün insanlar için mübeşşir ve nezîr olman dışında irsâl etmedik.]'** hakkında demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى), Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'i arablara ve acemlere irsâl etmiştir. Onların Allah'a en keremli olanları, O'na en itaatkâr olanlardır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 159. sayfa]

[1887] Bu âyet Yûnus Sûresi'nin 48. âyeti, Enbiyâ Sûresi'nin 38. âyeti, Neml Sûresi'nin 71. âyeti, Yasîn Sûresi'nin 48. âyeti ve Mülk Sûresi'nin 25. âyeti ile aynıdır.

[1888] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[لَنْ نُؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذِى بَيْنَ يَدَيْهِ/Asla bu Kur'ân'a îmân etmeyiz ve ne** (de) **onun o önündekine]'** hakkında demiştir ki: "Müşrikler dedi(ler) ki: Bu Kur'ân'a îmân etmeyeceğiz ve ne (de) o önündeki kitâblara ve nebîlere." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 160. sayfa]

Ve bir karyeye bir nezîr irsâl etmedik ki oranın mütrefleri[1889] **şöyle dememiş olsun: 'Muhakkak ki biz, sizinle irsâl edilene kâfirleriz.'(34)**

Ve dediler ki: 'Bizim mallarımız ve evlâdlarımız daha çok ve biz azâb edileceklerden değiliz.(35)

De ki: 'Muhakkak ki Rabbim, rızkı dilediğine genişletir ve takdîr eder. Ve lâkin insanların ekserîsi ilmetmezler.'(36)

Ve indimize o sizi daha çok yaklaştıran, ne mallarınız ve ne (de) **evlâdlarınızdır. Ancak kim îmân eder ve sâlih amel işlerse, o takdirde işte onlar, onlar içindir amel ettiklerinden dolayı kat kat ödül. Ve onlar odalarda emniyyet içindedirler.(37)**[1890]

Ve âyetlerimizde (Bizi) **aciz bırakmaya o sa'y edenler, işte onlar azâbın içine hazır edileceklerdir.(38)**[1891]

De ki: 'Muhakkak ki Rabbim, rızkı kullarından dilediğine genişletir ve onun için takdîr eder.[1892] **Ve bir şeyden ne infâk ederseniz, artık O, ona halef verir.**[1893] **Ve O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.'(39)**[1894]

Ve cemîân onları haşredeceği, sonra meleklere: 'Bunlar mı, size ibâdet ediyorlar idi?' buyuracağı gün.(40)

[1889] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[مُتْرَفُوهَا/oranın mütrefleri]'** Onlar, onların şerrdeki reis ve önderleridir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 160. sayfa]

[1890] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَهُمْ فِى الْغُرُفَاتِ اٰمِنُونَ/Ve onlar odalarda emniyyet içindedirler.]'** Yani: Cennetin odalarında, azâbtan emîn olarak. Şöyle de denilmiştir: Ölümden emîn olarak. Ayrıca şöyle de kavledilmiştir: Hüzünlerden emîn olarak" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 337. sayfa]

[1891] İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِى اٰيَاتِنَا/Ve âyetlerimizde o sa'y edenler]'** Delillerimizi ve hüccetimizi ve Kitâb'ımızı ibtâl etmek için (o sa'y edenler/koşturanlar). **'[مُعَاجِزِينَ/**(Bizi) **aciz bırakmaya]'** İnâd ederek Bizi geçebileceklerini zannederler. **'[اُولٰئِكَ فِى الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ/işte onlar azâbın içine hazır edileceklerdir]'** Yani Cehennem'de zebâniler onları oraya hazır edeceklerdir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Sebe Suresi, 38. âyetin tefsirinde]

[1892] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قُلْ اِنَّ رَبِّى يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَيَقْدِرُ/De ki: 'Muhakkak ki Rabbim, rızkı kullarından dilediğine genişletir ve onun için takdîr eder]'** Yani hikmetinden dolayı buna çok mal ile genişlik verir ve diğerine az mal verir ve rızkını ciddi bir şekilde takdîr eder/daraltır. O'nun bunda başkasının idrâk edemeyeceği hikmetleri vardır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sebe Suresi, 39. âyetin tefsirinde]

[1893] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَهُوَ يُخْلِفُهُ/artık O, ona halef verir]'** Yani: Onun arkasından başkasını verir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 337. sayfa]

[1894] İmâm Buhârî (رحمه الله) İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın Allah (عز وجل)'nin: **'[وَمَا اَنْفَقْتُمْ مِنْ شَىْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ/Ve bir şeyden ne infâk ederseniz, artık O, onu halef verir. Ve O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ne isrâfa ve ne (de) cimriliğe düşerek." [Ebu AbdİIlah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Edebu'l-Mufred (443.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Edebu'l-Mufred'te demiştir ki: 'İsnâdı sahîhtir.' (344.)]

(Melekler) **derler ki: 'Subhânsın,**[1895] **onların dûnundan velîmiz Sensin. Bilakis, onlar cinlere ibâdet ediyorlar idi. Onların ekserîsi onlara îmân etmişlerdi.(41)**[1896]

Artık bazınız bazısına bir menfaata mâlik değilsiniz ve ne (de) **bir zarara. Ve o zulmedenlere buyuracağız ki: 'Tadın, o kendisini tekzîb etmiş olduğunuz ateşin azâbını!'(42)**

Ve üzerlerine âyetlerimiz beyyineler olarak tilâvet edildiğinde, dediler ki: 'Bu, sizi babalarınızın ibâdet etmekte olduklarından alıkoymayı murâd eden bir adamdan başkası değildir.' Ve dediler ki: 'Bu, iftirâ edilen bir ifkten başkası değildir.'[1897] **Ve o küfredenler -hakk için- onlara geldiğinde dediler ki: 'Bu, mübîn bir sihirden başkası değildir.'(43)**

Ve onlara ders yapacakları kitâblardan vermedik. Ve onlara senden önce bir nezîr irsâl etmedik.(44)[1898]

Ve onlardan o öncekiler (de) **tekzîb etmişlerdi. Ve onlara verdiklerimizin onda birine ulaşamamışlardır.**[1899] **Böyleyken resûllerimi tekzîb ettiler. Artık nasıl oldu inkârım?(45)**[1900]

[1895] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قَالُوا/Derler ki]'** Bu fiildeki zamîr, meleklere râcidir (yani melekler derler ki). **'[سُبْحَانَكَ/Subhânsın]'** Seni şerîkten tenzîh ederek. Yani: Şüphesiz ki biz Seni, bizim ve gayrının Sana şerîkler olmasından tenzîh ediyoruz. Allah (سبحانه وتعالى)'nın tenzîhi iki şeyden olur: Onların birisi, O'nun noksanlıktan tenzîh edilmesi ve ikincisi ise mahlûklara benzemekten tenzîh edilmesidir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Sebe Suresi Tefsîri, 251. sayfa]

[1896] İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "'**[قَالُوا سُبْحَانَكَ/**(Melekler) **derler ki: 'Subhânsın.']'** Yani Seni tenzîh ederiz. **'[أَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ/onların dûnundan velîmiz Sensin]'** Yani O velî edindiğimiz Rabbimiz Sensin. Ve Sana itaat ederiz ve ibâdette ihlâsımız Sanadır. **'[بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ/Onların ekserîsi onlara îmân etmişlerdi]'** Yani iblîse ve avânelerine itaat ediyorlardı." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Sebe Suresi, 41. âyetin tefsirinde]

[1897] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا إِفْكٌ مُفْتَرًى/Ve dediler ki: 'Bu, iftirâ edilen ifkten başkası değildir.']'** Yani: 'Kur'ân, uydurulmuş bir yalandır.' (dediler)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 339. sayfa]

[1898] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَمَا آتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا/Ve onlara ders yapacakları kitâblardan vermedik.]'** Yani: Kıraat edecekleri (kitâblardan vermedik). **'[وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذِيرٍ/Ve onlara senden önce bir nezîr irsâl etmedik.]'** Buyuruyor ki: Ve senin bu kavminin müşriklerine ey Muhammed, söyledikleri hususlarda, senden önce onları be'simize/azâbımıza karşı uyaran bir nebî irsâl etmedik." Devamla İmâm Katâde (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah, Arablara Kur'ân'dan önce bir kitâb inzâl etmemiş, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'den önce onlara bir nebî irsâl etmemiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 162. sayfa]

[1899] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ/Ve onlara verdiklerimizin onda birine ulaşamamışlardır.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Dünyâdaki kuvvetin (onda birine)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 162. sayfa]

[1900] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'**[فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ/Artık nasıl oldu inkârım?]'** Yani: Azâb etme ve cezâlandırma sûreti ile nasıl oldu onları inkârım/reddedişim? İşte bunlar da böyle bir azâbtan sakınsınlar."

De ki: 'Size ancak: 'Allah için ikişerli veya ferden kıyâm edin.' diye bir vaaz vereceğim. Sonra tefekkür edin: Arkadaşınızda bir cinnet yoktur. O, sizin için şiddetli azâbın önünde bir nezîrden başkası değildir.'(46)

De ki: 'Sizden bir ücret istemedim, o takdirde o sizin içindir. Ecrim, Allah'tan başkası üzerine değildir. Ve O, her şey üzerine Şâhid'tir.(47)

De ki: 'Muhakkak ki Rabbim Hakk'ı fırlatır.[1901] **Gaybleri çok iyi ilmedendir.'(48)**

De ki: 'Hakk geldi. Ve bâtıl ne başlatabilir ve ne iâde edebilir.(49)[1902]

De ki: 'Eğer dalâlete düşersem, o zaman ancak nefsim aleyhine dalâlete düşmüş olurum. Ve eğer hidâyet bulursam, artık (bu) **Rabbimin bana vahyettiği sebebiyledir. Muhakkak ki O, Semî'dir, Karîb'dir.(50)**

Ve onları korkuya kapıldıklarında görsen, artık kaçış yoktur. Ve onlar yakın bir mekândan yakalanmışlardır.(51)

Ve derler ki: 'Ona îmân ettik.' Ve onlar için uzak bir mekândan (îmânı) **elde etmek nerede?(52)**[1903]

Ve daha önce ona küfretmişlerdi. Ve uzak bir mekândan gayba atı(p tutu)**yorlardı.(53)**[1904]

[Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1202. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1901] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[قُلْ اِنَّ رَبِّی يَقْذِفُ بِالْحَقِّ/De ki: 'Muhakkak ki Rabbim Hakk'ı fırlatır.]'** Yani: Vahiy ile." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 163. sayfa]

İmâm Kurtubî (رحمه الله) ise şöyle der: "Yani hücceti beyân eder ve onu galib/zâhir kılar." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Sebe Suresi, 48. âyetin tefsirinde]

[1902] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ/De ki: 'Hakk geldi.']'** Yani: Kur'ân. **'[وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ/Ve bâtıl ne başlatabilir ve ne iâde edebilir.]'** Bâtıl: iblîs'tir. Yani iblîs hiç kimseyi halk edemez da ba's edemez/diriltemez de." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 163. sayfa]

[1903] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine demiştir ki: "**'[اٰمَنَّا بِهٖ/Ona îmân ettik]'** Yani: Kıyâmet Günü derler ki: 'Allah'a ve meleklerine ve kitâblarına ve Resûlu'ne îmân ettik.' Devamla İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَاَنّٰى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ/Ve onlar için uzak bir mekândan** (îmânı) **elde etmek nerede?]'** Yani: Onlar nasıl îmâna gelebilirler? Ve onlar îmânın kabul edileceği mahalden uzaklaşmışlar ve Âhiret diyârına göç etmişlerdir. Ve o Âhiret ibtilâ/sınav diyârı değil cezâ diyârıdır. Artık şayet dünyâda iken îmân etmiş olsalardı, îmânları onlara bir menfaat verirdi. Ve lâkin Âhiret diyârına göç ettikten sonra, uzaktan bir şeyi elde etmeye çalışan kimse için böyle bir yolun mümkün olmaması gibi, îmânın kabul edilmesine de bir yol yoktur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sebe Suresi, 52. âyetin tefsirinde]

[1904] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَقَدْ كَفَرُوا بِهٖ مِنْ قَبْلُ وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ/Ve daha önce ona küfretmişlerdi.]'** Yani: Dünyâda îmâna (küfretmişlerdi). **'[وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ/Ve uzak bir mekândan gayba atı**(p tutu)**yorlardı.]'** Yani: Zanna dayanarak gaybı recm ediyorlar/taşlıyorlar, 'Ba's/Diriliş yok', 'Cennet de yok' 'Ateş de yok' diyorlardı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 164. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle der: "Onları [Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e] şâir derken görürsün ve onları

Ve onların arasıyla iştâh duydukları arasına engel konulmuştur,[1905] **daha önce benzerlerine fiil edildiği gibi. Muhakkak ki onlar, kuşkulu bir şekk içinde idiler.(54)**

kâhin derken görürsün ve onları sihirbaz derken görürsün ve onları mecnun derken görürsün. Ve onları, bundan başka daha birçok batıl sözler ederken görürsün. Ve onlar, gaybı ve ba's olunmayı ve neşri vaadi tekzîb ediyorlardı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sebe Suresi, 53. âyetin tefsirinde]

[1905] İbn Ebi Şeybe (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ/Ve onların arasıyla iştâh duydukları arasına engel konulmuştur]'** kavli hakkında demiştir ki: "Onlar ile îmân arasına engel konulmuştur." [Ebu Bekr AbdUllah ibn Muhammed ibn Ebi Şeybe, Musannef, 13. Cilt, 527. sayfa]

35. FÂTIR SÛRESİ (45 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Hamd, semâları ve Arz'ı yaratan, melekleri ikişer ve üçer ve dörder kanatlı resûller kılan Allah içindir. Halk etmede dilediğini ziyâde eder. Muhakkak ki Allah, her şey üzerine Kadîr'dir.(1)

Allah, insanlar için rahmetten neyi açarsa, artık onu tutacak yoktur.[1906] **Ve neyi tutarsa, artık onun ardından onu irsâl edecek yoktur.**[1907] **Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(2)**

Ey insânlar! Allah'ın üzerinizdeki nîmetini zikredin.[1908] **Allah'tan gayrı, sizi semâ ve Arz'dan rızıklandıran bir hâlık mı var? O'ndan başka ilâh yoktur. Öyleyken nasıl çevriliyorsunuz?(3)**

Ve eğer seni tekzîb ediyorlarsa (üzülme)**, öyle ki senden önce** (de) **resûller tekzîb edilmişlerdi.**[1909] **Ve işler Allah'a rücû ettirilecektir.(4)**[1910]

Ey insanlar, muhakkak ki Allah'ın vaadi hakktır.[1911] **O halde dünyâ hayâtı sizi aldatmasın.**[1912] **Ve aldatıcı,**[1913] **sizi Allah ile aldatmasın.(5)**

[1906] İmâm Taberî (رحمه الله)'tan hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ/Allah, insanlar için rahmetten neyi açarsa]**' Yani: Hayırdan. **'[فَلَا مُمْسِكَ لَهَا/artık onu tutacak yoktur]**' Hiç kimse onu hapsedemez." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 165. sayfa]

[1907] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ/Ve neyi tutarsa, artık onun ardından onu irsâl edecek yoktur.]**' Yani: O, bir şeye mâni' olursa, artık onu Allah'tan sonra irsâl edecek/gönderecek yoktur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 345. sayfa]

[1908] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[يَا اَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ/Ey insanlar! Allah'ın üzerinizdeki nîmetini zikredin.]**' Bu zikrin mânâsı şükürdür." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtır Suresi, 3. âyetin tefsirinde]

[1909] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ/Ve eğer seni tekzîb ediyorlarsa** (üzülme)**, öyle ki senden önce** (de) **resûller tekzîb edilmişlerdi.]**' İşittiğiniz gibi Nebîsini tesellî ediyor." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 439. sayfa]

[1910] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (تبارك وتعالى) buyurdu ki: 'Ey Muhammed, eğer Allah'a şirk koşan bu müşrikler seni tekzîb eder ve onlara getirdiğin Tevhîd husûsunda sana muhâlefet ederlerse, senden önce gelmiş resûllerde senin için bir örnek vardır. Şüphesiz ki onlar da kavimlerine aynı böyle beyyinelerle geldiler ve onlara Tevhîd'i emrettiler. Kavimleri de onları yalanladı ve onlara muhâlefet ettiler.' **'[وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ/Ve işler Allah'a rücû ettirilecektir.]**' Yani: 'Bundan dolayı onlara en uygun karşılığı vereceğiz.'" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Fâtır Suresi, 4. âyetin tefsirinde]

[1911] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ/Ey insanlar, muhakkak ki Allah'ın vaadi hakktır.]**' Yani: Kıyâmet'in vaadi hakktır." [Ebu'l-Muzaffer

Muhakkak ki şeytân, sizin için bir düşmandır, bu itibarla onu düşman ittihaz edin. Hizbini ancak alevli ateşin ashâbından olmaları için dâvet eder.(6)[1914]

O küfredenler, onlar için şiddetli bir azâb vardır. Ve o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler, onlar için mağfiret ve büyük bir ecir vardır.(7)

O halde kötü ameli kendisine ziynetlendirilip de onu güzel gören kimse (sâlih amel eden gibi) **midir?**[1915] **Artık muhakkak ki Allah, dilediğini dalâlete düşürür ve dilediğine hidâyet eder. Öyleyse nefsin onların üzerine hasretlerle gitmesin.**[1916] **Muhakkak ki Allah, onların yaptıklarına Alîm'dir.(8)**

Ve Allah, O ki, rüzgârları irsâl etmiştir. Derken bir bulut kaldırır. Böylece onu ölü bir beldeye süreriz de onunla ölümünün ardından Arz'a hayât veririz. İşte nüşûr[1917] **böyledir.(9)**

Kim izzeti murâd ediyor ise, artık izzet cemîân Allah'ındır.[1918] **Tayyib kelime O'na çıkar ve onu sâlih amel yükseltir.**[1919] **Ve kötülükleri o tuzak kuranlar, onlar için şiddetli bir azâb vardır. Ve işte onların tuzağı, o boşa çıkar.(10)**

Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 346. sayfa]

[1912] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'**[فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا/O halde dünyâ hayâtı sizi aldatmasın]**' Yani: Allah'ın, velîleri için ve resûllerine tâbi olanlar için hazırlamış olduğu büyük hayra nisbeten düşük bir geçim olan dünya hayâtı sizi aldatmasın. Bu fâni çiçek karşılığında şu bâkîden gaflete düşmeyin." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Fâtır Suresi, 5. âyetin tefsirinde]

[1913] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[الْغَرُورُ/aldatıcı]**' şeytândır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 439. sayfa]

[1914] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا/Muhakkak ki şeytân, sizin için bir düşmandır, bu itibarla onu düşman ittihaz edin.]**' Ona düşmanlık etmek, her Müslüman üzerine bir hakktır. Ona düşmanlık etmek, Allah'a itaat ederek ona düşmanlık etmektir. '**[إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ/Hizbini ancak dâvet eder.]**' Hizbini ve evliyâsını/dostlarını. '**[لِيَكُونُوا مِنْ اَصْحَابِ السَّعِيرِ/alevli ateşin ashâbından olmaları için]** Yani onları ateşe sevk etmek için. İşte bu, onun düşmanlığıdır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 166. sayfa]

[1915] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) der ki: "'**[أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَاٰهُ حَسَنًا/O halde kötü ameli kendisine ziynetlendirilip de onu güzel gören kimse** (sâlih amel eden gibi) **midir?]**' Böyle bir kimse, îmân eden ve sâlih amel işleyen kimse gibi midir? Yani: onlar müsâvî/eşit değildirler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 25. sayfa]

[1916] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde ve Hasan el-Basrî şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ/nefsin onların üzerine hasretlerle gitmesin.]**' Yani: Bu seni onlara karşı hüzünlendirmesin. Şüphesiz ki Allah, dilediğini dalâlete düşürür ve dilediğine hidâyet eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 441. sayfa]

[1917] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[النُّشُورُ/nüşûr]**' O, ölülerin yeryüzünde neşredilmesi ve öldükten sonra diriltilmeleridir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtır Suresi Tefsîri, 76. sayfa]

[1918] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا/Kim izzeti murâd ediyor ise, artık izzet cemîân Allah'ındır]**' Yani: Kim dünyâ ve Âhiret'te azîz olmaya muhabbetli ise, o halde Allah (سبحانه وتعالى)'ya itaata iltizâm etsin. Çünkü muhakkak ki O, kendisine itaat edenin maksadının hâsıl olmasını sağlar. Çünkü Allah (سبحانه وتعالى), dünyâ ve Âhiret'in Mâlik'idir. Ve izzet

Ve Allah sizi bir topraktan, sonra bir nutfeden[1920] halk etmiştir. Sonra sizi çiftler kılmıştır. Ve bir dişi hâmile kalamaz ve vaz' edemez, ancak O'nun ilmiyle. Ve bir Kitâb'ta olmaksızın ne ömrü uzatılana çok ömür verilir ve ne (de) **onun ömründen noksanlaştırılır. Muhakkak ki bu, Allah'ın üzerine kolaydır.(11)**

Ve iki deniz müsâvî olmaz. Şu tatlıdır, susuzluğu giderir, onun içimi kolaydır. Ve şu çok tuzludur, acıdır. Ve hepsinden taze et yersiniz. Ve kendisini giyeceğiniz bir süs ihrâc edersiniz. Ve O'nun fazlından istemeniz için onda gemilerin yara yara gittiğini görürsün. Ve umulur ki siz şükredersiniz.(12)

Geceyi gündüzün içine sokar ve gündüzü gecenin içine sokar. Ve güneş ve ayı musahhar etmiştir. Hepsi müsemmâ bir ecele kadar cereyân eder. İşte Rabbiniz Allah budur. Mülk O'nundur.[1921] Ve O'nun dûnundan o duâ ettikleriniz[1922] bir kıtmîre mâlik değillerdir.(13)[1923]

---

cemîan/bütünüyle O'nundur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Fatır Suresi, 10. âyetin tefsirinde]

[1919] İmâm Lâlekâi (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (عز وجل) şöyle buyurmuştur: **'[اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ/Tayyib kelime O'na çıkar ve onu sâlih amel yükseltir.]'** [Fâtır Suresi, 10. âyet] Ve (yine) şöyle buyurmuştur: **'[ءَاَمِنْتُمْ مَنْ فِى السَّمَاءِ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ/Semâdakinin sizi Arz'a batırmasından emîn misiniz?]'** [Mülk Suresi, 16. âyet] Ve (yine) şöyle buyurmuştur: **'[وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهٖ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً/Ve O, kullarının fevkinde Kâhir'dir. Ve üzerinize hafazayı irsâl eder.]'** [En'âm Suresi, 61. âyet] Böylelikle bu âyetler, Allah (سبحانه وتعالى)'nın semâda olduğuna ve ilminin Arz'ında ve semâsında her mekânı ihâta ettiğine delâlet ederler." [Ebu'l-Kâsım HibetUllah bin Hasen bin Mansûr el-Lâlekâi, Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sünne, 1. cilt, 319. sayfa]

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ/Güzel kelime O'na çıkar ve onu sâlih amel yükseltir.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Hasan ve Katâde şöyle kavletmişlerdir: 'Allah kavli ancak amel ile kabul eder. Kim kavleder ve güzel amel işlerse Allah ondan kabul eder.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 445. sayfa]

[1920] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[نُطْفَةٍ/Nutfe]'** Bu, menîdir. Az olduğundan dolayı: **'[نُطْفَةٍ/Nutfe]'** olarak isimlendirilmiştir. Çünkü: **'[نُطْفَةٍ/Nutfe]'** 'Az su' anlamına gelmektedir. Bazen: 'Çok su' anlamında da kullanılmaktadır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

[1921] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[لِاَجَلٍ مُسَمًّى/müsemmâ bir ecel için]'** Mâlûm/bilinen bir ecel için. Öyle bir sınır ki ne azaltılabilir ve ne (de) aşılabilir. **'[ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ/İşte Rabbiniz Allah budur. Mülk O'nundur.]'** Yani: O, O ki, bunları fiil edendir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 169. sayfa]

[1922] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَالَّذِينَ تَدْعُونَ/Ve o duâ ettikleriniz]'** ibâdet ettikleriniz. **'[مِنْ دُونِهٖ/O'nun dûnundan]'** Yani: O'nun gayrından/O'ndan başka. Ve onlar putlardır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Fâtır Suresi Tefsîri, 124. sayfa]

[1923] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[مَا يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ/bir kıtmîre mâlik değillerdir]'** O, hurma çekirdeğinin zarıdır. Ve o, hurma çekirdeğinin üzerinde bulunan ince zardır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 6. cilt, 417. sayfa]

Eğer onlara duâ ederseniz, duânızı işitmezler. Velev ki işitseler, sizin için cevâb veremezler. Ve Kıyâmet Günü, sizin şirkinize küfrederler. Ve Habîr'in misli (kimse) **sana bildiremez.(14)**[1924]

Ey insanlar! Siz Allah'a fukarâsınız. Ve Allah, O, Ganîyy'dir, Hamîd'tir.(15)

Eğer dilerse sizi giderir ve yeni bir mahlûk getirir.(16)

Ve bu, Allah üzere azîz değildir.(17)[1925]

Ve bir yük taşıyan, başkasının yükünü yüklenmez. Ve eğer yükü ağır olan (bir başkasını) **onu taşımaya dâvet etse, ondan bir şey yüklenilmez, velev ki karâbet sâhibi olsun. Sen, ancak Rabblerine gaybte o haşyet duyanları ve namazı ikâme edenleri inzâr edersin. Ve kim tezekkî ederse,**[1926] **o takdirde ancak kendi nefsi için tezekkî etmiştir.**[1927] **Ve dönüş Allah'adır.(18)**

Ve âmâ ve gören müsâvî değildir.(19)

Ve ne zulmetler ve ne nûr (müsâvîdir)**.(20)**

Ve ne gölge ve ne harâret (müsâvîdir)**.(21)**

Ve hayattakiler ve ölüler müsâvî değildir. Muhakkak ki Allah, dilediğine işittirir. Ve sen, kabirdekilere işittiremezsin.(22)[1928]

[1924] İmâm Taberî (رحمه الله)'tan hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: " **'[اِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ/Eğer onlara duâ ederseniz, duânızı işitmezler. Velev ki işitseler, sizin için cevâb veremezler.]'** Yani ne sizin duânızı kabul edebilir ve ne (de) bu hususta size bir menfaat verebilirler. **'[وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ/Ve Kıyâmet Günü, sizin şirkinize küfrederler.]'** Onlara koştuğunuz şirki inkâr ederler. Şirkinize râzı olmaz ve şirkinizi ikrâr etmezler. **'[وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ/Ve Habîr'in misli** (kimse) **sana bildiremez.]'** Ve Allah, Habîr'dir. Kıyâmet günü onların hâli böyle olacaktır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 169. sayfa]

[1925] İbrâhîm Suresi'nin 20. âyetiyle aynıdır. İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle der: "**'[بِعَزِيزٍ/azîz]'** Yani (Allah için) imkansız ve zor değildir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1209. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1926] arınırsa, temizlenirse

[1927] İbn Ebî Hâtim (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ اِلٰى حِمْلِهَا/Ve eğer yükü ağır olan** (bir başkasını) **onu taşımaya dâvet etse]'** Yani: Günahlarını taşımaya dâvet etse **'[لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى/ondan bir şey yüklenilmez, velev ki karâbet sâhibi olsun]'** Yakın akraba bile olsa, onun günahlarından bir şeyi taşımaz. Ona, kendi günahlarının gayrından hiçbir şey yüklenmez. **'[اِنَّمَا تُنْذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ/Sen, ancak Rabblerine gaybte o haşyet duyanları inzâr edersin]'** Yani: Ateşten ve Hesâbtan korkanları inzâr edersin. **'[وَمَنْ تَزَكّٰى فَاِنَّمَا يَتَزَكّٰى لِنَفْسِهِ/Ve kim tezekkî ederse, o takdirde ancak kendi nefsi için tezekkî etmiştir.]'** Yani: Kim sâlih bir ameli amel ederse, o takdirde ancak kendi nefsi için amel etmiştir." [Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn 13. cilt, 162. sayfa (639.)]

[1928] Şeyh Muhammed Nasıruddîn el-Elbâni (رحمه الله) der ki: "Kitâb ve Sünnet'te mevtânın/ölülerin işittiğine dâir bir delil mevcûd değildir. Hatta nassların zâhiri ölülerin işitmediğine delâlet eder. Allah (سبحانه وتعالى)'nın şu kavlindeki gibi: **'[وَمَا اَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِى الْقُبُورِ/Ve sen, kabirdekilere işittiremezsin.]'** [Fatır Suresi 22. Âyet] Yine Muhammed (صلّى الله عليه وسلم)'in mescidte iken ashâbına yönelik şu kavlinde olduğu

Sen, bir nezîrden başkası değilsin.(23)

Muhakkak ki Biz, seni hakk ile bir beşîr olarak ve bir nezîr olarak irsâl ettik. Ve içlerinde bir nezîr gelip geçmiş olmayan bir ümmet yoktur.(24)

Ve eğer seni tekzîb ediyorlarsa (üzülme)**, çünkü onlardan o öncekiler** (de) **tekzîb etmişlerdi. Resûlleri onlara beyyineler ile ve zubur ile ve münîr Kitâb ile**[1929] **gelmişlerdi.(25)**[1930]

Sonra o küfredenleri yakaladım. Artık nasıl oldu inkârım?(26)

Allah'ın semâdan bir su inzâl ettiğini görmedin mi? Böylece onunla renkleri muhtelif semereler ihrâc ettik. Ve dağlardan, renkleri muhtelif beyaz ve kırmızı yollar ve simsiyah taşlar vardır.(27)

Ve insânlardan ve debelenenlerden ve davarlardan böyle renkleri muhtelif olanlar vardır. Allah'tan, kullarından ancak âlimler haşyet duyar.[1931] **Muhakkak ki Allah, Azîz'dir, Gafûr'dur.(28)**

Muhakkak ki Allah'ın Kitâbı'nı o tilâvet edenler ve namazı ikâme edenler ve onları rızıklandırdıklarımızdan sırran ve alenen infâk edenler, asla tükenmeyecek bir ticâret umarlar.(29)

---

gibi: **'Cuma günü bana salâvatı çoğaltın. Nitekim sizin salâvatınız bana ulaşır.'** Burada Nebî (صلى الله عليه وسلم): 'Salâvatınızı duyarım.' dememiştir. Çünkü diğer bir hadiste geçtiği üzere, ona salavâtı ulaştıran meleklerdir: **'Muhakkak Allah'ın seyyâh/dolaşan melekleri vardır. Onlar bana ümmetimden selâmı ulaştırırlar.'** [Bunu Nesâi ve Ahmed sahîh bir sened ile rivâyet etmişlerdir.] Böylelikle Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in Cumâ günü kendisine getirilen salâvatları duymadığı, bilakis bu salavâtın ona ulaştırıldığı sarîh bir meseledir." [Muhammed Nasıruddîn el-Elbâni, Silsiletu'l-Ehadîs ed-Daifa, 1147. hadîs]

[1929] İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَبِالزُّبُرِ/ve zubur ile]'** Yani: İbrâhîm'in suhufu gibi yazılı kitâblar ile. **'[وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ/ve münîr kitâb ile]'** Tevrât ve İncîl gibi." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1210. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[1930] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَإِنْ يُكَذِّبُوكَ/Ve eğer seni tekzîb ediyorlarsa]'** Yani: Kureyş küffârı. **'[فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ/**(üzülme)**, çünkü onlardan o öncekiler** (de) **tekzîb etmişlerdi]'** Resûl (صلى الله عليه وسلم)'i tesellî ederek, önceki müşriklerin de nebîlerini tekzîb ettiklerini haber vermektedir. **'[جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ /Resûlleri onlara beyyineler ile gelmişlerdi.]'** Yani zâhir mucizelerle ve vâzıh şerîatlerle geldiler." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtır Suresi, 25. âyetin tefsirinde]

[1931] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ/Allah'tan, kullarından ancak âlimler haşyet duyar.]'** Onlar ki, Allah'ın her şey üzerine Kadîr olduğunu ilmederler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 172. sayfa]
AbdUllah ibn Ahmed ibn Hanbel (رحمه الله) hasen bir isnâd ile babasının Kitâbu'z-Zühd'ünün Zevâid'inde Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Îmân, Allah (عز وجل)'den gıyâben haşyet duyan, Allah'ın rağbet ettiği şeylere rağbet eden, Allah'ın kızdığı şeyleri terk eden kimsenin îmânıdır." Sonra Hasan: **'[إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ/Allah'tan, kullarından ancak âlimler haşyet duyar.]'** (âyetini) tilâvet etti." [AbdUllah ibn Ahmed ibn Hanbel, Zevâidi Kitâbu'z-Zühd (1308.)]

(Bu,) **onlara ecirlerini ifâ etmesi ve fazlından ziyâde etmesi içindir. Muhakkak ki O, Gafûr'dur, Şekûr'dur.(30)**

Ve sana Kitâb'tan o vahyettiğimiz, o hakktır, önündekileri tasdîk edicidir.[1932] **Muhakkak ki Allah, kullarına elbette Habîr'dir, Basîr'dir.(31)**

Sonra Kitâb'ı kullarımızdan o seçtiklerimize mîrâs bıraktık. Artık onlardan nefsine zulmeden vardır ve onlardan muktesid vardır. Ve onlardan Allah'ın izniyle hayrâtta öne geçen vardır.[1933] **İşte o büyük fazldır.(32)**

Adn Cennetleri, onlara dâhil olurlar. Orada altından bilezikler ve inci ile süslenirler. Ve orada elbiseleri ipektir.(33)

Ve derler ki: 'Hamd Allah içindir. O ki, bizden hüznü gidermiştir. Muhakkak ki Rabbimiz, elbette Gafûr'dur, Şekûr'dur.'(34)

'O ki, bizi fazlından ikâmet diyârına yerleştirendir. Bize orada bir yorgunluk temâs etmez. Ve bize orada bir usanç (da) **temâs etmez.'(35)**

Ve o küfredenler için Cehennem ateşi vardır. Aleyhlerine kazâ edilmez, böylece ölsünler. Ve kendilerine onun azâbından hafifletilmez. İşte her küfrânda bulunanı böyle cezâlandırırız.(36)

Ve onlar orada bağrışırlar: 'Ey Rabbimiz! Bizi ihrâc et. O amel etmiş olduğumuzun gayrı sâlih amel edelim.' (Onlara denilir ki:) **'Ve size ömür vermedik mi? Tezekkür eden onda tezekkür ederdi. Ve size nezîr gelmişti. Öyleyse tadın** (azâbı)**. Artık zâlimler için bir nusret edici yoktur.'(37)**

Muhakkak ki Allah, semâlar ve Arz'ın gaybını ilmedendir. Muhakkak ki O, sadırların özüne Âlîm'dir.(38)[1934]

[1932] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ/önündekileri tasdîk edicidir]'** hakkında demiştir ki: "Kendinden önce gelip geçmiş olan kitâbları tasdîk edicidir:" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 172. sayfa]

[1933] İmâm Ahmed bin Hanbel (رحمه الله) sahîh bir sened ile Ebu'd-Derdâ (رضي الله عنه)'tan Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'ın şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: **"'[فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ/Artık onlardan nefsine zulmeden vardır]' Yani zâlim. Bu durumda ondan alınır. Bu, sıkıntı ve üzüntüdür. '[وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ/ve onlardan muktesid vardır.]' Kolay bir hesâb ile muhâsebe edilenler vardır. '[وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِإِذْنِ اللَّهِ/Ve onlardan Allah'ın izniyle hayrâtta öne geçen vardır.]' Onlar ki hesâba çekilmeden Cennete dâhil olurlar."** [Ebu Abdİllah Ahmed bin Muhammed bin Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, el-Müsned (5/194)]

[1934] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allahu (تعالى) semâlârın ve Arz'ın gaybını ilmettiğini ve gönüllerin gizlediklerini ve vicdanların muhtevâsını ilmettiğini haber vermektedir. Ve (O) her amel edene, amelinin karşılığını verecektir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Fâtır Suresi, 38. âyetin tefsîrinde]

O, O ki, sizi Arz'da halîfeler kılmıştır.[1935] **Artık kim küfrederse, o takdirde küfrü aleyhinedir. Rabbleri indinde kâfirlerin küfrü kızgınlıktan başkasını ziyâde etmez. Ve kâfirlerin küfrü hüsrândan başkasını ziyâde etmez.(39)**[1936]

De ki: 'Allah'ın dûnundan o duâ ettiğiniz şerîklerinizi gördünüz mü? Gösterin bana, onlar Arz'dan ne halk etmişlerdir?' Yoksa onlar için semâlarda bir şerîklik mi var? Yoksa onlara bir Kitâb verdik de ondan bir beyyine üzerinde midirler?[1937] **Bilakis zâlimler, onların bazısı bazısına aldatmadan başka bir vaad etmezler.(40)**

Muhakkak ki Allah, semâları ve Arz'ı zevâl bulmasınlar diye tutmaktadır. Ve eğer zevâl bulurlarsa, ardından birisi onları tutamaz. Muhakkak ki O, Halîm, Gafûr olandır.(41)

Ve yeminlerinin en güçlüsü ile Allah'a kasem etmişlerdi, eğer onlara bir nezîr gelse, elbette ümmetlerden birinden daha hidâyette olacaklardı. Fakat onlara bir nezîr gelince, onlara nefretten başkasını ziyâde etmedi.(42)[1938]

Arz'da kibirlendiler ve kötü tuzak kurdular.[1939] **Ve kötü bir tuzak, ehlinden başkasını kuşatmaz. O halde evvelkilerin sünnetinden başkasını mı gözetirler? Artık asla**

[1935] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[هُوَ الَّذِى جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِى الْأَرْضِ/O, O ki, sizi Arz'da halîfeler kılmıştır.]**' Bir ümmetten sonra bir ümmet ve bir kuşaktan sonra bir kuşak." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 176. sayfa]

[1936] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ/Artık kim küfrederse, o takdirde küfrü aleyhinedir.]'** Buyuruyor ki: Sizden kim Allah'a küfrederse, ey insanlar, artık küfrünün zararı onun kendi aleyhinedir. O bu fiili ile başkasına zarar veremez. Çünkü o, başkasının değil kendi yaptıklarının cezâsını çekecektir. **'[وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِلَّا مَقْتًا/Rabbleri indinde kâfirlerin küfrü kızgınlıktan başkasını ziyâde etmez.]'** Allahu (تعالى) buyuruyor ki: Rabbleri indinde kâfirlerin küfrü ancak, Allah'ın rahmetinden uzak olmalarını ziyâde eder. **'[وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ اِلَّا خَسَارًا/Ve kâfirlerin küfrü hüsrândan başkasını ziyâde etmez.]'** Buyuruyor ki: Kâfirlerin, Allah'a küfretmesi onların helâklerinden başkasını ziyâde etmez." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 480. sayfa]

[1937] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[قُلْ اَرَاَيْتُمْ شُرَكَاءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَرُونِى مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ/De ki: 'Allah'ın dûnundan o duâ ettiğiniz şerîklerinizi gördünüz mü? Gösterin bana, onlar Arz'dan ne halk etmişlerdir?']**' VAllahi onlar orada hiçbir şey halk etmemişlerdir. **'[اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِى السَّمٰوَاتِ/Yoksa onlar için semâlarda bir şerîklik mi var?']**' Hayır, vAllahi onlar için orada bir şeriklik yoktur. **'[اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْهُ/Yoksa onlara bir Kitâb verdik de ondan bir beyyine üzerinde midirler?]'** Buyuruyor ki: Yoksa onlara bir kitâb verdik de o kitâb mı kendilerine şirk koşmalarını emrediyor?" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 176. sayfa]

[1938] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Kâtade (رحمه الله)'ın Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ/Fakat onlara bir nezîr gelince]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ve o Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'dir." Devamla İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "Ve Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مَا زَادَهُمْ اِلَّا نُفُورًا/onlara nefretten başkasını ziyâde etmedi]'** Allah'a îmân etmeye, hakka tâbi olmaya, hidâyet yoluna girmeye dâir kendilerine resûllerin gelmesi, nefretinlerinden ve kaçışlarından başkasını ziyâde etmemiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 483. sayfa]

[1939] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمَكْرَ السَّيِّئِ/ve kötü tuzak kurdular]'** hakkında demiştir ki: "Ve o şirktir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 177. sayfa]

Allah'ın Sünneti için bir tebdîl bulamazsın. Ve asla Allah'ın Sünneti için bir tahvîl (de) **bulamazsın.(43)**[1940]

Ve Arz'da seyr edip, böylece onlardan o öncekilerin âkibetinin nasıl olduğuna nazar etmediler mi? Ve onlar, onlardan kuvvetçe daha şiddetli olanlardı. Ve semâlarda Allah'ı âciz bırakacak olan bir şey yoktur ve ne (de) **Arz'da.**[1941] **Muhakkak ki O, Alîm, Kadîr olandır.(44)**

Ve eğer Allah, insânları kesbettikleri sebebiyle muâhaze etseydi, (Arz'ın) **sırtında bir debelenen bırakmazdı. Ve lâkin, onları müsemmâ bir ecele kadar tehir eder. Derken ecelleri geldiğinde, artık muhakkak ki Allah, kullarına Basîr olandır.(45)**[1942]

[1940] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْوِيلًا/Artık asla Allah'ın Sünneti için bir tebdîl bulamazsın. Ve asla Allah'ın Sünneti için bir tahvîl** (de) **bulamazsın.]'** Yani: Allah, azâbı kâfirler aleyhine icrâ etmiş ve bunu onlar hakkında bir sünnet kılmıştır. Allah, bunu hakk edene işte böyle azâb eder. Hiç kimse bunu tebdîl etmeye/değiştirmeye veya tahvîl etmeye/başkalaştırmaya ya da azâbı kendisinden uzaklaştırıp başkasına yönlendirmeye güç yetiremez. Sünnet, yol demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtır Suresi, 43. âyetin tefsirinde]

[1941] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِى السَّمٰوَاتِ وَلَا فِى الْاَرْضِ/Ve semâlarda Allah'ı âciz bırakacak olan bir şey yoktur ve ne** (de) **Arz'da.]'** Buyuruyor ki: Muhammed'i yalanlayan ve Allah'a şirk koşan bu putperest müşrikler Bizi âciz bırakamazlar. Biz onları helâk etmeyi murâd ettiğimiz zaman, Arz'da kaçıp kurtulamazlar. Çünkü semâlarda ve Arz'da, Allah'ın murâd ettiğini âciz bırakacak hiçbir şey yoktur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 485. sayfa]

[1942] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا/Ve eğer Allah, insânları kesbettikleri sebebiyle muâhaze etseydi]'** Kabahat ve mâsiyetlerinden dolayı. **'[مَا تَرَكَ عَلٰى ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ/**(Arz'ın) **sırtında bir debelenen bırakmazdı.]'** Yani: İnsanların kesbettiği günahlar sebebiyle Arz'da bir debelenen bırakmazdı. **'[وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى/Ve lâkin, onları müsemmâ bir ecele kadar tehir eder.]'** Yani: Mâlûm bir müddete kadar **'[فَاِذَا جَاءَ اَجَلُهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهٖ بَصِيرًا/Derken ecelleri geldiğinde, artık muhakkak ki Allah, kullarına Basîr olandır.]'** Yani: Onların amellerini görendir. Bu amellere binâen, iyiye iyi ve kötüye kötü olacak şekilde onların karşılığını verecektir. " [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 365. sayfa]

36. YASÎN SÛRESİ (83 âyettir)[1943]

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Yâ, Sîn.(1)

Andolsun Hakîm Kur'ân'a.(2)[1944]

Muhakkak ki sen, elbette mürsellerdensin.(3)[1945]

Sırât-ı Mustakîm üzerinde(sin)**.(4)**[1946]

Azîz, Rahîm'in tenzîlidir.(5)

Babaları inzâr edilmeyen bir kavmi inzâr etmen için, çünkü onlar gâfillerdir.(6)

[1943] Yasîn Sûresi hakkında muhtelif bid'atçı mihrâkların sımsıkı tutunduğu ve yaydığı bazı meşhûr zayıf ve mevzû/uydurma hadîsler mevcuttur:
"[إن لكل شيء قلبا وقلب القرآن يس ومن قرأ يس كتب الله له بقراءتها قراءة القرآن عشر مرات/Muhakkak ki her şeyin bir kalbi vardır. Ve Kur'ân'ın kalbi Yasîn'dir. Ve kim Yasîn'i okursa, Allah onun okumasına, Kur'ân'ı on kere okumuş (gibi sevab) **yazar.]"** İmâm Tirmizî (رحمه الله), bu hadîs hakkında şöyle demiştir: "Bu hadîs, garîbtir. Bu hadîsi ancak Humeyd bin AbdurRahmân'ın rivâyetiyle bilmekteyiz. Ve Basra'da, Katâde'nin hadisi ancak bu vecih ile bilinir. Ve (râvilerden) Hârun Ebû Muhammed mechûl bir şeyhtir/ihtiyardır."
Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) 'Daifu Sunen-i Tirmizî'de der ki: "Bu hadis, mevzudur/uydurmadır." Şeyh el-Elbânî, diğer eseri 'Zayıf Hadisler Silsilesi'nde ise şöyle demiştir: "Tirmizî, bu hadîsin râvilerinden Hârun Ebû Muhammed'in mechûl olduğunu söylemiştir. Zehebî bu hadîsin onun uydurduğunu [yani Hârun Ebû Muhammed'in] zikretmiştir. Ebu Hâtim, bu hadisin bâtıl olduğunu ve aslının olmadığını bildirmiştir."
"[اقرؤوا يس على موتاكم/Mevtânız/ölüleriniz üzerine Yâsîn okuyun.]" Ebu Davûd 'Cenâzeler Bölümü'nde, (3121.) bu rivâyeti zikretmektedir. [Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) 'Daifu Sunen-i Ebi Davûd'ta bu hadis için: 'Zayıftır' demiştir.]
Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) yine Sunen-i İbn Mâce'de (1438. hadîs) "Cenâzeler Bölümü"nde nakledilen: **"[اقرءوها عند موتاكم يعني يس/Onu -yâni Yasîn'i- mevtânızın yanında okuyun.]"** hadîsi için de kezâ: "Zayıftır" demiştir. [Bknz. Daifu Sunen-i İbn Mâce, 308. Hadîs]
Şeyh Bekr Ebu Zeyd, Şeyh Sâlih bin Fevzân ve AbdulAzîz âlu'ş-Şeyh'e şöyle bir soru tevcih edilmiştir: "Ölülere sevab bağışlamak amacıyla Yasîn Sûresi'nin okunmasının hükmü nedir? Bu bilinen bir şey midir? Eğer değil ise, bilinir olmadığına dair delil nedir?" Cevab: "Mükâfâtını ölülere bağışlamak için Kur'ân okumak bir bid'attır. Bununla ilgili bir delîl yoktur. Yâsîn Sûresi'nin ölüm döşeğindeki bir kimse için okunması zayıf bir hadîste geçmiştir. Fakat bu delîl olarak yeterli değildir. Bu sebepten dolayı bu işi yapmak câiz değildir." [Bknz.: Fetâva'l-Lecneti'd-Dâima, 2/2/188]

[1944] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيمِ/Andolsun Hakîm Kur'ân'a.]'** Yani: Önünden ve ardından ona bâtılın gelemeyeceği muhkem/sağlam (Kur'ân'a andolsun)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yâsîn Suresi, 2. âyetin tefsirinde]

[1945] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى), Kitâbı ile Resûlu'nun sıdkına, onun nübüvvetinin ve risâletinin sıhhatine yemin etmiştir. Buna yemin edenin ve üzerine yemin edilenin kadrini iyice düşün!" [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, et-Tibyân fî Aksâmi'l-Kur'ân, 271. sayfa]

[1946] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ/Sırât-ı Mustakîm üzerinde**(sin)**.]'** Yani: İslâm üzerinde(sin)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 490. sayfa]

Andolsun ki, onların ekserîsinin üzerine kavil hakk olmuştur.[1947] **Artık onlar îmân etmezler.(7)**

Muhakkak ki Biz, onların boyunlarında kelepçeler kıldık. Öyle ki onlar çenelerine kadardır. Bu itibarla başları yukarıya kalkıktır.(8)

Ve önlerinden bir sedd ve arkalarından bir sedd kıldık, böylece onları sardık. Artık onlar görmezler.(9)

Ve üzerlerine müsâvîdir, ha onları inzâr ettin veya onları inzâr etmedin, îmân etmezler.(10)

Ancak Zikr'e tâbi olanı[1948] **ve gaybte Rahmân'dan haşyet duyanı inzâr edersin. Artık onu bir mağfiret ve kerîm bir ecir ile tebşîr et.(11)**

Muhakkak ki Biz, Biz mevtâya hayât veririz. Ve takdîm ettiklerini ve onların eserlerini yazarız. Ve her şeyi İmâm-ı Mübîn'de ihsâ ettik.(12)[1949]

Ve onlar için karye ashâbını darb-ı mesel et, hani oraya mürseller gelmişti.(13)

Hani onlara iki (resûl) **irsâl ettik de onları tekzîb ettiler. Bunun üzerine onlara üçüncü ile izzet verdik. Böylece dediler ki: 'Muhakkak ki biz, size irsâl edilenleriz.'(14)**

Dediler ki: 'Siz, bizim mislimiz beşerden başkası değilsiniz. Ve Rahmân bir şey inzâl etmemiştir. Siz tekzîbçilerden başkası değilsiniz.'(15)

Dediler ki: 'Rabbimiz ilmeder, muhakkak ki biz, sizin için elbette irsâl edilmişleriz.'(16)

'Ve üzerimize mübîn tebliğden başkası yoktur.'(17)

Dediler ki: 'Muhakkak ki biz, sizinle uğursuzlandık. Eğer nihâyet vermezseniz,[1950] **elbette sizi recmederiz ve elbette elîm bir azâb bizden size temâs eder.'(18)**[1951]

[1947] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ/Andolsun ki, kavil hak olmuştur]'** Yani: Onların ekserîsinin üzerine kavil vâcib olmuştur. 'Kavlin vâcib olması'nın mânâsı, 'azâb ile hükmedilmesinin vâcib olması'dır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 367. sayfa]

[1948] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اتَّبَعَ الذِّكْرَ/Zikr'e tâbi olanı]'** Kur'ân'a tâbi olanı." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 179. sayfa]

[1949] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ فِى اِمَامٍ مُبِينٍ/Ve her şeyi İmâm-ı Mübîn'de ihsâ ettik.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Her şey Allah indinde bir Kitâb'ta ihsâ edilmiştir/sayılmıştır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 499. sayfa]

[1950] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[لَئِنْ لَمْ**

Dediler ki: 'Uğursuzluğunuz sizinledir. Size tezkîr edildi diye mi (uğursuzlandınız)**?**[1952] **Bilakis, siz müsrif bir kavimsiniz.'(19)**

Ve şehrin uzağından bir adam sa'y ederek geldi, dedi ki: 'Ey kavmim! Mürsellere tâbi olun.'(20)

'Sizden bir ücret istemeyenlere tâbi olun. Ve onlar hidâyet bulmuşlardır.'(21)[1953]

'Ve benim için ne var, o beni yaratana ibâdet etmeyeyim? Ve O'na rücû ettirileceksiniz.'(22)

'O'nun dûnundan ilâhlar mı ittihaz edeyim?[1954] **Eğer Rahmân bana bir zarar murâd ederse, onların şefaati bana bir yarar sağlamaz ve beni kurtaramazlar.'(23)**[1955]

'Muhakkak ki ben, o zaman elbette mübîn bir dalâlet içindeyim.'(24)

'Muhakkak ki ben, Rabbinize îmân ettim. Bu itibarla beni dinleyin.'(25)

Denildi ki: 'Cennet'e dâhil ol.'[1956] **Dedi ki: 'Keşke kavmim ilmetseydi!'(26)**

تَنْتَهُوا/Eğer nihâyet vermezseniz]' Size tâbi olmaya ve üzerinde bulunduğumuz hâli terketmeyebizi dâvet etmeye nihâyet vermezseniz." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Yâsîn Suresi Tefsîri, 65. sayfa]

[1951] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[قَالُوا اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ/Dediler ki: 'Muhakkak ki biz, sizinle uğursuzlandık.']'** Dediler ki: Eğer bize bir şerr isâbet ederse, bu ancak sizin yüzünüzdendir. **'[لَنَرْجُمَنَّكُمْ/elbette sizi recmederiz]'** Taş ile (sizi recmederiz).**'[وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ/ve elbette bizden size elîm bir azâb temâs eder]'** Bizden size acı verici bir azâb ulaşır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 181. sayfa]

[1952] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ/Dediler ki: 'Uğursuzluğunuz sizinledir.]'** (Mürseller dediler ki:) Amelleriniz sizinledir. **'[اَئِنْ ذُكِّرْتُمْ/Size tezkîr edildi diye mi** (uğursuzlandınız)**?]'** Size Allah'ı zikrettik/hatırlattık diye mi bizimle uğursuzluğa kapıldınız?" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 181. sayfa]

[1953] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اِتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْئَلُكُمْ اَجْرًا/Sizden bir ücret istemeyenlere tâbi olun.]'** Yani: Eğer onlar töhmet edilecek kimseler olsalardı sizden mâl taleb ederlerdi. **'[وَهُمْ مُهْتَدُونَ/Ve onlar hidâyet bulmuşlardır.]'** Böylece onlar sizi hidâyete götüren kimselerdir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Yâsîn Suresi, 21. âyetin tefsirinde]

[1954] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُونِهٖ اٰلِهَةً/O'nun dûnundan ilâhlar mı ittihaz edeyim?]'** Allah'ın dûnundan ilâhlara mı ibâdet edeyim? Yani O'ndan başka bir mâbûda mı ibâdet edeyim?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 507. sayfa]

[1955] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "Yâsîn'in Sâhibi, O'nun dûnunda ibâdet/kulluk edilen ilahların bâtıl olduklarını haber vermiştir. **'[ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُونِهٖ اٰلِهَةً اِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنِّى شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا وَلَا يُنْقِذُونِ/O'nun dûnundan ilâhlar mı ittihaz edeyim? Eğer Rahmân bana bir zarar murâd ederse, onların şefaati bana bir yarar sağlamaz ve beni kurtaramazlar.']'** Kulluk eden kimse, mâbûdundan, ona ihtiyaç duyduğu zaman kendisine fayda vermesini murâd eder. Ancak beni yaratan Rahmân, bana bir zarar vermeyi murâd ederse, işte şu ilâhların kendisiyle beni bu zarardan kurtarabilecekleri hiçbir kudretleri yoktur. O ilâhların, bu zarardan kurtulabilmem için bana şefaatçi olabilecek şanları da makamları da yoktur." [Ebî AbdİllahŞemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, es-Savâiku'l-Mürsele ale'l-Cehmiyye ve'l-Muattıla, 2. cilt, 496.-497. sayfalar]

[1956] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ/Denildi ki: 'Cennet'e dâhil ol.']'** Denilmiştir ki: 'Ona Cennet vâcib olmuştur.' (Mucâhid) dedi ki: Bu, sevâbı gördüğü zamandır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 182. sayfa]

'Rabbimin beni mağfiret ettiğini ve beni ikrâm edilenlerden kıldığını.'(27)[1957]

Ve onun ardından kavmi üzerine semâdan bir ordu inzâl etmedik. Ve inzâl edecekler (de) **değil idik.(28)**

Tek sayhadan başka olmadı. İşte o zaman onlar sönüverdiler.(29)[1958]

Ey kullar üzerindeki hasret![1959] **Onlara bir resûl gelmiyordu ki, onunla istihzâ ediyor olmasınlar.(30)**[1960]

Onlardan önce nice kuşakları helâk ettiğimizi, onların kendilerine rücû etmeyeceklerini görmediler mi?(31)

Ve hepsi toplandığı zaman, ledûnnumuza hazır edileceklerdir.(32)[1961]

Ve ölü toprak onlar için bir âyettir. Ona hayât verdik ve ondan hubûbat ihrâc ettik, böylelikle ondan yerler.(33)

Ve orada hurmalıklar ve üzüm bağlarından bahçeler kıldık ve içlerinde pınarlardan fışkırttık.(34)

Onun semerelerinden yemeleri için. Ve onları elleri îmâl etmemiştir.[1962] **Daha şükretmiyorlar mı?(35)**

[1957] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "Kavminin, resûllerin dînine rağbet etmeleri için, Allah'ın onu mağfiret ettiğini ve ona ikrâmda bulunduğunu onlara bildirmeyi temennî etti." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 15. sayfa]

[1958] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَمَا اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِه مِنْ بَعْدِه مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنْزِلِينَ/]**' Hayır vAllahi, Allah onun katledilmesinden sonra onun kavmini uyarmamıştır. **'[اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا هُمْ خَامِدُونَ/Bir sayhadan başka olmadı. İşte o zaman onlar sönüverdiler.]**'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 183. sayfa]

[1959] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ/Ey kullar üzerindeki hasret!]**' Resuller ile alay etmeleri, onların üzerine bir hasret olmuştur." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 183. sayfa]

İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'**[حَسْرَةً/hasret]**' Şiddetli nedâmet/pişmanlık." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 15. sayfa]

[1960] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِه يَسْتَهْزِؤُنَ/Onlara bir resûl gelmiyordu ki, onunla istihzâ ediyor olmasınlar.]'** Yani: Onu tekzîb ediyor ve onunla istihzâ/alay ediyorlardı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 375. sayfa]

[1961] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَاِنْ كُلٌّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ/Ve hepsi toplandığı zaman, ledûnnumuza hazır edileceklerdir.]**' Kendilerini helâk ettiğimiz ve onları helâk etmediğimiz bu asırların hepsi ve diğerleri, Kıyâmet Günü topluca indimizde hâzır bulundurulacaklardır/bulunacaklardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 513. sayfa]

[1962] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْدِيهِمْ/Ve onları elleri îmâl etmemiştir.]'** Yani bunların tümü ancak Allah'ın onlara rahmetindendir, ne onların gayreti, ne onların çabası, ne onların gücü ve ne de onların kuvveti iledir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yâsîn Suresi, 35. âyetin tefsirinde]

Subhândır[1963] **O ki, çiftlerin hepsini halk etmiştir, Arz'ın bitirdiklerinden ve nefislerinden ve ilmetmediklerinden.(36)**

Ve gece onlar için bir âyettir. Ondan gündüzü sıyırırız da o zaman onlar zulümâtta kalırlar.(37)

Ve güneş (de) **kendi karargâhı için cereyân eder. Bu, Azîz, Alîm'in takdîridir.(38)**

Ve aya menziller takdîr ettik, kadîm bir hurma dalı gibi avdet edene kadar.(39)

Güneşin ayı idrâk etmesi kendisine yaraşmaz. Ve gece gündüzü geçemez. Ve hepsi bir felekte yüzerler.(40)[1964]

Ve Bizim, zürriyetlerini dolu bir gemide taşımamız onlar için bir âyettir.(41)

Ve onlar için, mislinden bineceklerini halk ettik.(42)[1965]

Ve eğer dilersek onları gark ederiz, o takdirde kendileri için çığlıklarına koşan yoktur. Ve onlar kurtarılmazlar.(43)

Bizden bir rahmet ve bir süreye kadar metâlanma müstesnâdır.(44)[1966]

Ve onlara denildiğinde: 'Önünüzdekinden ve arkanızdakinden vikâye edin, umulur ki siz rahmete erdirilirsiniz.'(45)[1967]

[1963] münezzehtir, uzaktır

[1964] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِى لَهَا اَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ/Güneşin ayı idrâk etmesi kendisine yaraşmaz.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Onların biri diğerinin ışığını örtmez ve bu onlara yaraşmaz da. **'وَلَا الَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ/Ve gece gündüzü geçemez.]'** Coşkulu bir biçimde birbirlerini tâkib ederler. Onların biri diğerinden sıyrılır."

İmâm Taberî (رحمه الله) yine sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'وَكُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ/Ve hepsi bir felekte yüzerler.]'** Yün eğirme âletinin feleği/ekseni gibi bir felektedir/eksendedir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 519.-521. sayfalar]

[1965] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ/Ve onlar için, mislinden bineceklerini halk ettik.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Davarlardan (halk ettik)."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ/Ve onlar için, mislinden bineceklerini halk ettik.]'** Onlar, kendilerinden faydalanılan gemilerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 186. sayfa]

[1966] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'اِلَّا رَحْمَةً مِنَّا/Bizden bir rahmet müstesnâdır]'** Mânâsı: Şüphesiz ki onların kurtarılışı Bizim rahmetimiz iledir. **'وَمَتَاعًا اِلَى حِينٍ/ve bir süreye kadar]'** Mâlûm bir süreye kadar metâlanmaları için." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 380. sayfa]

[1967] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "**'وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ اَيْدِيكُمْ/Ve onlara denildiğinde: 'Önünüzdekinden vikâye edin]'** Allah'a şirk koşan ve O'nun Resûlu Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'i tekzîb edenşu müşriklere, 'Allah'ın sizden önce geçmiş olan intikâmlarından ve başlarına bunlar gelmiş olan sizden önceki ümmetlerin mâruz kaldığı felâketlerden vikâye edin/sakının! Yoksa şirkinizden ve O'nun Resûlu'nu tekzîb etmenizden dolayı misli sizin de başınıza gelir.' denildiği zaman **'وَمَا خَلْفَكُمْ/ve arkanızdakinden]'**

Ve onlara Rabblerinin âyetlerinden bir âyet gelmemiştir ki ondan îrâz etmiş olmasınlar.(46)[1968]

Ve onlara denildiğinde: 'Allah'ın sizi rızıklandırdığından infâk edin.' O küfredenler o îmân edenlere dediler ki: 'Allah'ın dilediğinde ona taam vereceği kimseye, biz mi taam vereceğiz? Siz mübîn bir dalâlet içindesiniz, başka değil.'(47)[1969]

Ve derler ki: 'Bu vaad ne zaman, eğer sâdıklar iseniz?'(48)[1970]

Ve onlar hasımlaşırken, kendilerini yakalayacak tek sayhadan başkasına nazar etmezler.(49)

Artık bir vasiyyet etmeye güç yetiremezler ve ehillerine rücû edemezler.(50)[1971]

Ve Sûr'a nefhedilir, işte o zaman onlar gömütlerden Rabblerine koşarlar.(51)

Buyuruyor ki: Eğer üzerinde bulunduğunuz küfrünüzden dolayı helâk olursanız, işte bu başınıza gelecek helâkinizden sonra onların uğrayacağı şeyden vikâye edin. **'[لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ/umulur ki siz rahmete erdirilirsiniz]'** Buyuruyor ki: Eğer siz bundan sakınırsanız, şirkinizden tevbe ederek ve îmân ile O'na muttakî olursanız ve üzerinize vâcib kıldığı farzları husûsunda O'na itaat etmeye sarılırsanız, Rabbiniz elbette size rahmet eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 525.-526. sayfalar]

[1968] En'âm Sûresi'nin 4. âyetiyle aynıdır

[1969] İmâm Şâtıbî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهُ/Ve onlara denildiğinde: 'Allah'ın sizi rızıklandırdığından infâk edin.' O küfredenler o îmân edenlere dediler ki: 'Allah'ın dilediğinde ona taam vereceği kimseye, biz mi taam vereceğiz?']**' Bu onların, kendilerince bir hüccete dayanarak infâk etmekten yüz çevirmeleridir. Onların buradaki maksadı istihzâ etmektir. Allahu (تعالى) onlara, şu kavli ile cevâb vermiştir: **'[اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ/Siz mübîn bir dalâlet içindesiniz, başka değil.']'** Çünkü onların yaptığı, emre itaat etmekten kaçmaktır. **'[اَنْفِقُوا/İnfâk edin]'** Emrine karşısında ya: 'evet' ya da: 'hayır' diye cevâb verilebilir. Yani ya emre itaat edilir ya da emre karşı isyân edilir. Onlar, itirâz edilemez olan mutlak meşîeti sûistimal ederek infâktan kaçınmaya dâir bir delil bulma yoluna döndüklerinde bu, bilmedikleri bir yerden onların aleyhine dönmüştür. Velhâsıl kelâm onlar, mutlak meşîeti sûistimal ederek mutlak meşîete itirâz etmişlerdir. Çünkü Allah onları, 'infak etme' ile mükellef kılmayı dilemiş, onlar ise buna karşı sanki şunu demeye getirmişlerdir: 'Bunu neden bizden taleb etmeyi diliyor ki? Şayet onları doyurmak isteseydi, kendilerini elbette doyururdu.' Onların delil çıkarma yöntemi, başlıbaşına dalâletten ibârettir." [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtıbî, el-Muvâfakât, 4. cilt, 165. sayfa]

[1970] Bu âyet Yûnus Sûresi'nin 48. âyeti, Enbiyâ Sûresi'nin 38. âyeti, Neml Sûresi'nin 71. âyeti, Sebe Sûresi'nin 29. âyeti ve Mülk Sûresi'nin 25. âyeti ile aynıdır.

[1971] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً/Artık bir vasiyyet etmeye güç yetiremezler]**' Yani: İçinde bulundukları durumda vasiyyet edemezler. **'[وَلَا اِلٰى اَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ/ve ehllerine rücû edemezler]'** Bunu yapacak zamanları olmaz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 186. sayfa]

İmâm Şevkânî (رحمه الله) ise şöyle der: "'**[فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً/Artık bir vasiyyet etmeye güç yetiremezler]**' Yani: Bazınız bazınıza, onun lehinde ve aleyhinde olanı vasiyyet etmeye güç yetiremez veya ona tevbe etmeyi ve mâsıyetlerden uzaklaşmayı tavsiye etmeye güç yetiremez. Bilakis, çarşı-pazarlarında ve bulundukları yerlerde ölürler. **'[وَلَا اِلٰى اَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ/ve ehillerine rücû edemezler]'** Yani: Oradan çıkarak öldükleri evlerine dönemezler. Şöyle de denilmiştir: Mânâsı: ehillerine/ailelerine dönüp de bir kavil edemezler." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1227. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Derler ki: 'Veyl olsun bize! Kim bizi uyku yerimizden ba's etti?' 'Bu, Rahmân'ın vaad ettiğidir.[1972] **Ve mürseller doğru söylemişler.'(52)**

Tek sayhadan başka olmadı. İşte o zaman onların hepsi ledûnnumuza[1973] **hazır bulundurulacaklardır.(53)**

Artık bugün bir nefse bir şey zulmedilmez. Ve amel etmiş olduklarınızdan başkasıyla cezâlandırılmazsınız.(54)

Muhakkak ki Cennet ashâbı o gün, bir meşgale içinde eğlenmektedirler.(55)

Onlar ve zevceleri gölgeler içinde tahtlar üzerine dayanmışlardır.(56)

Onlar için orada meyveler vardır. Ve onlar için ne dâvet ederlerse[1974] **vardır.(57)**

Rahîm bir Rabbden[1975] **kavlen bir selâm vardır.(58)**[1976]

Ve ayrılın bugün, ey mücrimler!(59)

Ahid vermedim mi size, ey Âdem oğulları: 'Şeytâna ibâdet etmeyin, muhakkak ki o, sizin için mübîn bir düşmandır.' diye?(60)[1977]

'Ve Bana ibâdet edin, bu Sırât-ı Mustakîm'dir.' diye.(61)[1978]

[1972] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا/Veyl olsun bize! Kim bizi uyku yerimizden ba's etti?']**' Bu sözü kâfirler söylerler. **'[هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ/Bu, Rahmân'ın vaad ettiğidir.]'** Rahmân'ın beyân ettiğidir. Bu sözü mü'minler söylerler. Bu, ba's/diriliş sırasındadır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 532.-533 sayfalar]

[1973] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[لَدَيْنَا/ledûnnumuza]'** Yani: İndimize." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Yâsîn Suresi Tefsîri, 191. sayfa]

[1974] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[مَا يَدَّعُونَ/ne dâvet ederlerse]'** Yani: Neyi temennî ederlerse." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 383. sayfa]

[1975] İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ/Rahîm Rabbden]'** Yani: Onlara rahîm bir Rabbden. Çünkü O, dünyâda geçmiş cürümlerinden dolayı onları cezâlandırmamıştır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 521. sayfa]

[1976] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "**'[سَلَامٌ قَوْلًا/Kavlen bir selâm]'** Onlar için Allah'ın kavlen söylediği bir selâm vardır." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 49. sayfa]

[1977] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle dedi: "Allahu (تعالى)'nın kavli: **'[اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ/Ahid vermedim mi size]'** Yani size emir vermedim mi? **'[يَا بَنِى اٰدَمَ اَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ/ey Âdem oğulları: 'Şeytâna ibâdet etmeyin.' diye]'** Yani şeytâna itaat etmeyin, şeytâna ibâdet etmek, ona itaat etmektir. **'[اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ/muhakkak ki o, sizin için mübîn bir düşmandır]'** Yani: Düşmanlığı beyyin/apaçık bir düşmandır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 384. sayfa]

Şeyh Muhammed Emin Şankitî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "**'[اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يَا بَنِى اٰدَمَ اَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ/Ahid vermedim mi size, ey Âdem oğulları: 'Şeytâna ibâdet etmeyin, muhakkak ki o, sizin için mübîn bir düşmandır.' diye?]'** Allah (جل وعلا)'dan başka ibâdet edilen her şey tağuttur. Bu konuda en büyük payı şeytân alır." [Muhammed Emin Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 1. Cilt, 228. sayfa]

Ve andolsun ki, sizden çoğu toplumları dalâlete düşürmüştür.[1979] **Artık akleder olmadınız mı?(62)**

Bu, sizin o vaad edilmiş olduğunuz Cehennem'dir.(63)

Bugün, küfredetmiş olduğunuzdan dolayı yaslanın ona.(64)

Bugün onların ağızlarının üzerini mühürleriz. Ve Bize elleri tekellüm eder. Ve ayakları kesbetmiş olduklarına şehâdet eder.(65)[1980]

Ve eğer dileseydik, elbette gözlerinin üzerini silerdik de sırâta[1981] **koşuşurlardı. Fakat nasıl görecekler?(66)**

Ve eğer dileseydik, elbette mekânları üzere onları meshederdik[1982] **de ne ileri gitmeye ve ne rücû etmeye güç yetirebilirlerdi.(67)**

Ve kime ömür verirsek, onu hilkatte tersine çevririz. Daha akletmiyorlar mı?(68)[1983]

Ve ona şiiri tâlim etmedik ve ona yakışmaz (da)**. O, bir zikirdir ve mübîn bir Kur'ân'dır, başka değil.(69)**

Hayâtta olanları inzâr etmesi ve kâfirler üzerine kavlin tahakkuk etmesi içindir.(70)

[1978] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'**[وَاَنِ اعْبُدُونِى هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ/'Ve Bana ibâdet edin, bu Sırât-ı Mustakîm'dir.' diye.]**' Yani size, Ben'den başka tüm ilâh ve denkleri bırakıp Bana ibâdet edin ve Bana itaat edin!' diye emretmedim mi?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 542. sayfa]

[1979] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَلَقَدْ اَضَلَّ مِنْكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا/Ve andolsun ki, sizden çoğu toplumları dalâlete düşürmüştür.]**' Ve andolsun ki, şeytân sizden pek çok halkı itaatimden ve ulûhiyette Beni birlemekten alıkoymuştur. Tâ ki onlar, şeytâna ibâdet etmiş ve Benim dûnumda ibâdet ettikleri ilâhlar edinmişlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 543. sayfa]

[1980] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا اَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ/Bugün onların ağızlarının üzerini mühürleriz. Ve Bize elleri tekellüm eder. Ve ayakları kesbetmiş olduklarına şehâdet eder.]**' Bu, kâfir ve münâfıkların Kıyâmet Günü'ndeki hâlidir. Onlar o gün, dünyâda işlemiş oldukları cürümleri inkâr eder ve bunları işlemediklerine dâir yemin ederler. Bunun üzerine Allah onların ağızlarını mühürler ve onların uzuvları ne amel işlemiş olduklarını nutuk eder/söyler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yâsîn Suresi, 65. âyetin tefsirinde]

[1981] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[الصِّرَاطَ/sırât**(a)**]**' Yani: yol(a)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 546. sayfa]

[1982] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ/Ve eğer dileseydik, elbette onları meshederdik]**' kavli hakkında demiştir ki: "Eğer dileseydik onları kötürüm kılardık da ayağa kalkamazlardı. Ve eğer dileseydik onları âmâ/kör kılardık da ileri-geri hareket edemezlerdi." **[**Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 3. cilt, 145. sayfa]

[1983] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allahu (تعالى), Âdem oğlu hakkında onun, yaşı ne kadar ilerlemişse, kuvvetli dönemlerinden sonra o derece zayıflığa iâde edildiğini, dinçlikten acziyete döndürüldüğünü haber vermektedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Yâsîn Suresi, 68. âyetin tefsirinde]

Ve görmediler mi ki, Biz onlar için ellerimizin îmâl ettiklerinden davarlar halk ettik de kendileri onlara mâlikdirler.(71)

Ve onları, kendileri için zelîl ettik de binekleri onlardandır ve onlardan yerler.(72)

Ve kendileri için, onlarda menfaatler ve içecekler vardır. Daha şükretmiyorlar mı?(73)

Ve Allah'ın dûnundan ilâhlar ittihaz ettiler,[1984] **umuyorlar ki onlar nusret edilirler.(74)**

Onlar, kendilerine nusret etmeye güç yetiremezler. Ve kendileri, onlar için hazır erlerdir.(75)[1985]

Artık onların kavilleri seni hüzünlendirmesin. Muhakkak ki Biz, onların sır olarak tuttuklarını ve îlân ettiklerini ilmediyoruz.(76)

Ve insan, onu bir nutfeden[1986] **halk ettiğimizi görmedi mi? Bir de bakarsın o, mübîn bir hasım oluvermiş.(77)**

Ve Bize -ve halk edilişini unutarak- mesel darb etti. Dedi ki: 'Kim kemiklere -ve onlar çürümüştür- hayât verecek?(78)

De ki: 'Evvel defa onları O inşâ eden, onlara hayât verecektir. Ve O, tüm mahlûkâta Alîm'dir.'(79)

O ki, sizin için yeşil ağaçtan ateş kılmıştır da şimdi siz ondan yakıyorsunuz.(80)

Ve semâları ve Arz'ı O halk eden, onların mislini halk etme üzerine Kâdir değil midir? Bilakis! Ve O, Hallâk'tır, Alîm'dir.(81)[1987]

[1984] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ/Ve Allah'ın dûnundan ittihaz ettiler]'** Onlar Allah'ın dûnundan ilâhlar edindiler, yani onlar Allah'tan gayrı ilâhlar edindiler." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Yâsîn Suresi Tefsîri, 279. sayfa]

[1985] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ/Onlar, kendilerine nusret etmeye güç yetiremezler.]'** ilâhlar (kendilerine nusret/yardım etmeye güç yetiremezler). **'[وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ/Ve kendileri onlar için hazır erlerdir.]'** Müşrikler dünyâda ilâhlar uğruna öfkeye kapılırlar. Bu ne onlara hayır getirir, ne de kendilerine isâbet edecek olanı def' eder. Onlar ancak putlardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 552. sayfa]

[1986] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[نُطْفَةٍ/Nutfe]'** Bu, menîdir. Az olduğundan dolayı: **'[نُطْفَةٍ/Nutfe]'** olarak isimlendirilmiştir. Çünkü: **'[نُطْفَةٍ/Nutfe]'** 'Az su' anlamına gelmektedir. Bazen: 'Çok su' anlamında da kullanılmaktadır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

[1987] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[الْخَلَّاقُ/Hallâk'tır]'** Defalarca halk eden demektir. **'[الْعَلِيمُ/Alîm'dir]'** Halk ettiklerini ilmedendir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 390. sayfa]

O'nun emri ancak, bir şeyi murâd ettiğinde, ona: 'Ol!' buyurmasıdır. Böylece olur.(82)

Öyleyse subhândır her şeyin melekûtu O elinde olan.[1988] **Ve O'na rücû ettirileceksiniz.(83)**[1989]

[1988] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[فَسُبْحَانَ الَّذِی بِیَدِهِ مَلَکُوتُ کُلِّ شَیْءٍ/Öyleyse subhândır her şeyin melekûtu O elinde olan.]**' Her şeyin mülkü ve hazîneleri O elinde olanı tenzîh etmektir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 557. sayfa]

[1989] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: '**[وَاِلَیْهِ تُرْجَعُونَ/Ve O'na rücû ettirileceksiniz.]**' Yani: Kıyâmet Günü O'na döndürüleceksiniz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 390. sayfa]

37. SÂFFÂT SÛRESİ (182 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Andolsun saf saf dizilenlere.(1)[1990]

Ve sürdükçe sürenler(e)**.(2)**

Ve Zikr'i tilâvet edenler(e)**.(3)**

Muhakkak ki ilâhınız, elbette tektir.(4)

Rabbidir semâların ve Arz'ın ve ikisi arasındakilerin. Ve Rabbidir doğuların.(5)

Muhakkak ki Biz, dünyâ semâsını bir ziynetle, yıldızlarla ziynetlendirdik.(6)

Ve (onu) **itaatten çıkan her şeytândan muhâfaza ettik.(7)**

Melei'l-Âlâ'yı[1991] **dinleyemezler ve her cânibten atılırlar.(8)**

Kovulurlar ve onlar için sürekli bir azâb vardır.(9)

Bir kapıp çarpan müstesnâ. O zaman ona delici bir ateş parçası tâbi olur.(10)[1992]

İmdi fetvâ iste onlardan:[1993] **'Kendilerini halk etmek mi daha şiddetli, yoksa halk ettiklerimizi mi?**[1994] **Muhakkak ki Biz, yapışkan bir çamurdan onları halk ettik.(11)**

Bilakis, sen teâccüb ettin ve onlar maskaralığa alıyorlar.(12)

[1990] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَالصَّافَّاتِ صَفًّا/Andolsun saf saf dizilenlere.]'** Allah'ın bir mahlûka/yaratılmışa, sonra bir mahlûka, sonra bir mahlûka etmiş olduğu bir yemindir. **'[الصَّافَّاتِ/Sâffât]'** Semâda saf saf duran meleklerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 558. sayfa]

[1991] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[الملأ الأعلى/Melei'l-Âlâ]'** Dünyâ semâsı ve daha fevkinde/yukarısında olanlardır. Ve onların her biri, Arz'ın topluluklarına izâfeten 'a'lâ/yüce' olarak isimlendirilmiştir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Sâffât Suresi, 8. âyetin tefsirinde]

[1992] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَأَتْبَعَهُ/O zaman ona tâbi olur]'** ona yetişir. **'[شِهَابٌ ثَاقِبٌ/delici bir ateş parçası]'** Hedefini ıskalamayıp onu öldüren veya yakan ya da aklını başından alan parlak güçlü bir yıldız." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 35. sayfa]

[1993] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[فَاسْتَفْتِهِمْ/İmdi fetvâ iste onlardan]'** Burada murâd olunan, 'şer'î fetvâ istemek' şeklinde değildir. Onunla murâd olunan ancak lügavî fetvâdır. Yani: Onların haber vermelerini iste ve onlara sor." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Sâffât Suresi Tefsîri, 35. sayfa]

[1994] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَاسْتَفْتِهِمْ/İmdi fetvâ iste onlardan]'** Yani müşriklerden. Yani: Soru sorma bâbından suâl et onlara. Zira onlarla böyle hüccetleşilir. **'[أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمْ مَنْ خَلَقْنَا/Kendilerini halk etmek mi daha şiddetli, yoksa halk ettiklerimizi mi?]'** Yoksa semâ mı? Yani: Şüphesiz onu halketmek onları halketmekten daha şiddetlidir/çetindir." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 57. sayfa]

Ve tezkîr edildiklerinde,[1995] **tezekkür etmezler.(13)**[1996]

Ve bir âyet gördüklerinde,[1997] **maskaralığa alırlar.(14)**

Ve dediler ki: 'Bu, mübîn bir sihirden başkası değildir.'(15)

'Öldüğümüz ve toprak ve kemik olduğumuzda mı, muhakkak ki biz hakîkaten ba's mı edileceğiz?'(16)

'Ve evvelki babalarımız (da) **mı?'(17)**[1998]

De ki: 'Evet ve siz aşağılanmış olarak (ba's edileceksiniz)**.'(18)**

Çünkü o ancak korkunç bir sestir. İşte o zaman onlar nazar ederler.(19)

Ve derler ki: 'Veyl olsun bize, bu Dîn Günü'dür.'(20)[1999]

Bu, o kendisini tekzîb etmiş olduğunuz Fasl Günü'dür.(21)[2000]

Haşredin[2001] **o zulmedenleri ve eşlerini ve ibâdet etmiş olduklarını;(22)**

Allah'ın dûnundan. Artık onları Cahîm sırâtına ihtidâ edin.(23)[2002]

Ve onları tevkîf edin. Muhakkak ki onlar, suâl olunacaklardır.(24)[2003]

[1995] öğüt verildiğinde, nasîhat edildiğinde

[1996] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَاِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ/Ve tezkîr edildiklerinde, tezekkür etmezler.]'** Yani: Faydalanmaz ve görmezler" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 196. sayfa]

[1997] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَاِذَا رَاَوْا اٰيَةً/Ve bir âyet gördüklerinde]'** Üzerlerine bir âyet tilâvet edildiğinde." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 57. sayfa]

[1998] Vâkia Sûresi'nin 48. âyeti ile aynıdır

[1999] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[هٰذَا يَوْمُ الدِّينِ/bu Dîn Günü'dür]'** Allah o gün kulları amelleri ile yargılar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 20. cilt, 546. sayfa]

[2000] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يَوْمُ الْفَصْلِ/Fasl Günü]'** Yani: Kıyâmet Günü." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 26. sayfa]

[2001] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اُحْشُرُوا/Haşredin]'** Yani: Sevkedin!" [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 58. sayfa]

[2002] Şeyh Muhammed Emin Şankitî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın bu âyet-i kerîmede geçen **'[فَاهْدُوهُمْ/Artık onları ihtidâ edin]'** kavli, ihtidâ kelimesinin genel anlamdaki muhtevâsı dâhilinde olup, 'onlara delâlet edin ve onları Cahîmin sırâtına/yoluna irşâd edin', yani 'onları, oraya sülûk etmeleri için Ateşin yoluna sevkedin' demektir. Allah (سبحانه وتعالى)'nın **'[فَاهْدُوهُمْ/Artık onları ihtidâ edin]'** kavlindeki zamir, üçe râcidir. Yani bu zamir ile, (a) zâlimler (b) o zâlimlerin eşleri ve (c) Allah'ın dûnunda ibâdet ettikleri şeyler ve kimseler kastedilmektedir." [Muhammed Emin Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 6. cilt, 745. sayfa]

[2003] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَقِفُوهُمْ/Ve onları tevkîf edin.]'** Yani: Onları hapsedin. Bu, onlar ateşe dâhil olmadan öncedir. **'[اِنَّهُمْ مَسْئُولُونَ/Muhakkak ki onlar, suâl olunacaklardır.]'** La ilâhe

'Sizin için ne var, birbirinize nusret etmiyorsunuz?'(25)

Bilakis, onlar bugün teslîm olmuşlardır.(26)

Ve onların bazısı bazısı üzerine yönelip suâlleşirler.(27)[2004]

Derler ki: 'Muhakkak ki siz, bize sağdan gelir olmuştunuz.'(28)

(Diğerleri) **derler ki: 'Bilakis, siz mü'min olmuş değildiniz.'(29)**

'Ve bizim sizin üzerinizde bir sultamız olmadı, bilakis siz tuğyân etmiş bir kavim olmuştunuz.'(30)

'Artık Rabbimizin kavli üzerimize hakk olmuştur. Muhakkak ki biz, (azâbı) **elbette tadacağız.'(31)**

'Böylece biz sizi iğvâ ettirdik. Muhakkak ki biz (de) **gâvîler idik.'(32)**[2005]

O halde muhakkak ki onlar, o gün azâbta müşterektirler.(33)

Muhakkak ki Biz, işte mücrimlere böyle fiil ederiz.(34)

Muhakkak ki onlar, kendilerine: 'Allah'tan başka ilâh yoktur.' denildiğinde kibirleniyorlardı.(35)

Ve derler ki: 'Muhakkak ki biz, hakîkaten mecnûn bir şâir için mi ilâhlarımızı terk edeceğiz?'(36)

Bilakis, hakk ile geldi ve mürselleri tasdîk etti.(37)[2006]

Muhakkak ki siz, elbette elîm azâbı tadacaksınız.(38)

Ve amel etmiş olduklarınızdan başkasıyla cezâlandırılmayacaksınız.(39)

Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları müstesnâ.(40)[2007]

---

illAllah'tan (suâl olunacaklardır)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 58. sayfa]

[2004] Tûr Sûresi'nin 25. âyeti ile aynıdır

[2005] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[فَأَغْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ]/'Böylece biz sizi iğvâ ettirdik. Muhakkak ki biz** (de) **gâvîler idik.']'** Yani: Sizi dalâlete düşürdük. Muhakkak ki biz (de) dalâlette olanlardık." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 397. sayfa]

[2006] İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "**'[جَاءَ بِالْحَقِّ/hakk ile geldi]'** Yani: Tevhîd'i, vaadı, vaîdi/uyarıyı kapsayan Kur'ân (ile geldi). **'[وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ/ve mürselleri tasdîk etti]'** Yani: Nebî (صلى الله عليه وسلم), evvelki mürsellerin getirmiş olduğu Tevhîd'i, vaîdi ve Âhiret yurdunun isbâtını tasdîk etmiş ve onlara muhâlefet etmemiştir. Ve Nebî (صلى الله عليه وسلم), kendisinden önceki resûllerin getirmemiş olduğu herhangi bir şeyi getirmiş de değildir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1288. sayfa (tek cilt olarak basım)]

İşte onlar, onlar içindir mâlûm rızık.(41)[2008]

Meyveler ve onlar ikrâm olunurlar.(42)

Naîm Cennetlerinde.(43)[2009]

Karşılıklı serîrler üzerinde.(44)

Onların üzerine Maîn'den (doldurulmuş) **kâseler ile dolaşılır.(45)**[2010]

Bembeyazdır, içenler için bir lezzettir.(46)

Onda bir sersemletme yoktur ve onlar ondan sarhoş olmazlar.(47)

Ve onların indinde,[2011] **bakışlarını yalnız kendilerine çevirmiş iri gözlü** (eşler) **vardır.(48)**

Onlar saklı yumurtalar gibidirler.(49)

Derken onların bazısı bazısı üzerine yönelip suâlleşirler.(50)

Onlardan bir sözcü der ki: 'Muhakkak ki benim bir yakınım vardı.'(51)[2012]

'Derdi ki: Muhakkak ki sen, hakîkaten tasdîk edenlerden misin?'(52)[2013]

'Biz ölüp ve toprak ve kemik olduğumuzda mı? Muhakkak ki biz, hakîkaten sorguya mı çekileceğiz?'(53)

Dedi ki: 'Siz (ona) **muttalî misiniz?(54)**

[2007] 74., 128. ve 160. âyet ile aynıdır

[2008] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[أُولَٰئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ/İşte onlar, onlar içindir mâlûm rızık.]**' Cennet'te mâlûm bir rızık." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 201. sayfa]

[2009] Vâkia Sûresi'nin 12. âyeti ile aynıdır

[2010] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِكَأْسٍ مِّنْ مَّعِينٍ/Onların üzerine Maîn'den** (doldurulmuş) **kâseler ile dolaşılır.]**' Akan içkiden (doldurulmuş) kâseler. Ve: '**[مَّعِينٍ/Maîn]**' Akan (demektir)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 201. sayfa]

[2011] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "'**[عِندَهُمْ/onların indinde]**' Yani: Cennet ashâbı indinde ki onlar, Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kullarıdır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Sâffât Suresi Tefsîri, 109. sayfa]

[2012] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ/'Muhakkak ki benim bir yakınım vardı.']**' Şeytân" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 45. sayfa]

[2013] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: '**[يَقُولُ أَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ/Derdi ki: 'Muhakkak ki sen, hakîkaten tasdîk edenlerden misin?']**' Yani: Ba'sı/diriltilmeyi tasdîk edenler(den misin?)" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 400. sayfa]

Derken (ona) **muttalî olur da onu Cahîm'in ortasında görür.(55)**

Dedi ki: 'Allah'a yemin olsun, neredeyse beni hakîkaten helâk edecektin.'(56)[2014]

'Ve eğer Rabbimin nîmeti olmasaydı, elbette ben (de Cehennem'e) **hazırlandırılmışlardan olacaktım.'(57)**

'Artık biz ölmeyecek miyiz?'(58)

'Evvelki ölümümüz müstesnâ. Ve biz azâblandırılmayacağız.'(59)

Muhakkak ki bu, elbette azîm başarı odur.(60)

Bunun misli için artık amel edenler amel etsinler.(61)

Bu mu bir ağırlanma olarak daha hayırlıdır, yoksa zakkûm ağacı mı?(62)

Muhakkak ki Biz, onu zâlimler için bir fitne kıldık.(63)

Muhakkak ki o, Cehennem'in dibinden hurûc eden bir ağaçtır.(64)

Tomurcukları şeytânların kafaları gibidir.(65)

Artık muhakkak ki onlar, elbette ondan yerler, böylelikle ondan bâtınları doldururlar.(66)

Sonra, muhakkak ki onlar için onun üzerine elbette kaynar sudan karıştırılmış (bir içecek) **vardır.(67)**

Sonra, muhakkak ki onların merciileri elbette Cahîm'edir.(68)[2015]

Muhakkak ki onlar, babalarını dalâlette buldular.(69)

İmdi onlar, onların eserleri üzerine koşturuluyorlar.(70)

Ve andolsun ki, onlardan önce, evvelkilerin ekserîsi dalâlete düştü.(71)

Ve andolsun ki, onların içine inzâr ediciler irsâl ettik.(72)[2016]

[2014] Bu açıklama İmâm Süddî (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[لَتُرْدِينِ/le turdîne]'** kavli hakkında şöyle demiştir: "Beni hakîkaten helâk edecektin." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 203. sayfa

[2015] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ/Sonra, muhakkak ki onların merciileri elbette Cahîm'edir.]'** Onlar Cehennem ateşinden bir sıkıntı ve azâb içindedirler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 56. sayfa]

[2016] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ/Ve andolsun ki, onların içinde irsâl ettik]'** Onlardan öncekilerin içinde **'[مُنْذِرِينَ/inzâr ediciler]'** yani: resûller (irsâl ettik)." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 63. sayfa]

Artık nazar et, inzâr edilenlerin âkibeti nasıl oldu.(73)

Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları müstesnâ.(74)[2017]

Ve andolsun ki, Nûh Bize nidâ etmişti. Bu itibarla hakîkaten ne güzel icâbet edenleriz.(75)

Ve onu ve ehlini azîm sıkıntıdan necât buyurduk.(76)

Ve onun zürriyetini, onları bâki kalanlar kıldık.(77)

Ve sonrakiler içinde üzerine (iyi bir ün) **bıraktık.(78)**[2018]

Âlemler içinde Nûh'un üzerine selâm olsun!(79)

Muhakkak ki Biz, muhsinlere işte böyle karşılık veririz.(80)[2019]

Muhakkak ki o, mü'min kullarımızdandı.(81)[2020]

Sonra diğerlerini gark ettik.(82)[2021]

Ve muhakkak ki, elbette İbrâhîm onun yolunda olanlardandı.(83)[2022]

Hani Rabbine selîm bir kalb ile gelmişti.(84)[2023]

Hani babasına ve kavmine demişti ki: 'Siz neye ibâdet ediyorsunuz?'(85)

'Allah'ın dûnunda uydurma ilâhlar mı murâd ediyorsunuz?'(86)[2024]

[2017] 40., 128. ve 160. âyet ile aynıdır

[2018] 108. ve 129. âyet ile aynıdır

[2019] 121. ve 131. âyetler ile ve Murselât Sûresi'nin 44. âyeti ile aynıdır

[2020] 111. ve 132. âyet ile aynıdır

[2021] Şuarâ Sûresi'nin 66. âyeti ile aynıdır

[2022] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَاِنَّ مِنْ شِيعَتِهٖ لَاِبْرٰهِيمَ/Ve muhakkak ki, hakîkaten İbrâhîm onun yolunda olanlardandı.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "(Nûh'un) dîninin ehlindendi."
İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَاِنَّ مِنْ شِيعَتِهٖ لَاِبْرٰهِيمَ/Ve muhakkak ki, hakîkaten İbrâhîm onun yolunda olanlardandı.]'** kavli hakkında demiştir ki: "(Nûh'un) menheci ve sünneti üzereydi."
İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَاِنَّ مِنْ شِيعَتِهٖ لَاِبْرٰهِيمَ/Ve muhakkak ki, hakîkaten İbrâhîm onun yolunda olanlardandı.]'** (Nûh'un) dîni ve milleti üzere." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 61. sayfa]
İmâm Kâsimî (رحمه الله) ise şöyle der: "Yani îmânda ve tevhîde güçlü dâvette onun yolunda olanlardan ve ona tâbi olanlardandır." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 14. Cüz, 5045. sayfa]

[2023] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "Allahu (تعالى) buyuruyor ki: "Hani İbrâhîm Rabbine, şirkten selîm ve tevhîdi O'na hâlis kılan bir kalb ile gelmişti." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 62. sayfa]

[2024] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اَئِفْكًا اٰلِهَةً دُونَ اللّٰهِ تُرِيدُونَ]/'Allah'ın dûnunda uydurma ilâhlar mı murâd ediyorsunuz?']'** Allah'ın gayrında yalan(dan) bir mâbûd mu murâd ediyorsunuz?" [Ebu Ca'fer ibn

'Öyleyse, âlemlerin Rabbine zannınız nedir?'(87)[2025]

Derken yıldızlara bir nazar nazar etti.(88)

Ve dedi ki: 'Muhakkak ki ben, rahatsızım.'(89)[2026]

O vakit arkalarını dönüp ondan uzaklaştılar.(90)

Artık onların ilâhlarına vardı da dedi ki: 'Yemez misiniz?'(91)

'Sizin için ne var nutuk etmiyorsunuz?'(92)

Nihâyet onların üzerine vararak sağıyla bir darbe indirdi.(93)

Bunun üzerine koşarak ona yöneldiler.(94)

Dedi ki: 'Yonttuklarınıza mı ibâdet ediyorsunuz?'(95)

'Ve Allah sizi ve amel ettiklerinizi halk etmiştir.'(96)[2027]

Dediler ki: 'Onun için bir binâ binâ edin de onu alevli ateşin içine ilkâ edin.'(97)

Böylece ona bir tuzak kurmayı murâd ettiler, fakat onları en sefiller kıldık.(98)

Ve dedi ki: 'Muhakkak ki ben Rabbime gidiyorum, (O) **beni hidâyet edecektir.'(99)**

'Rabbim! Bana sâlihlerden (bir evlâd) **hibe et.'(100)**

Bunun üzerine onu halîm bir oğul ile tebşîr ettik.(101)

Artık onunla beraber sa'y etmeye başlayınca, [2028] **dedi ki: 'Ey oğulcuğum! Muhakkak ki ben, uykumda seni kestiğimi görüyorum. Artık nazar et ne görüyorsun. Dedi ki:**

Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 62. sayfa]
Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle der: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[اَئِفْكًا اٰلِهَةً/uydurma ilâhlar mı]'** Yani: Uydurma ilâhlardan taleb ediyorsunuz. 'Taleb ediyorsunuz' sözünün mânâsı, yani: 'Allahu (تعالى)'dan istenecek şeyleri onlardan istiyorsunuz.' şeklindedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 404. sayfa]

[2025] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **"'[فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ/Öyleyse, âlemlerin Rabbine zannınız nedir?']'** O'nun gayrına ibâdet etmiş olduğunuz hâlde, O'na kavuştuğunuz zaman ne olacağını zannediyorsunuz?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 63. sayfa]

[2026] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Sufyân (رحمه الله) demiştir ki: **'[إِنِّي سَقِيمٌ/Muhakkak ki ben, rahatsızım.']'** Yani: Tâûna/Vebâya yakalandım. Onlar, tâûnlulardan/vebâlılardan kaçıyorlardı. Bu sûretle o, onların ilâhları (putları) ile yalnız kalmayı murâd etmişti." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sâffât Suresi, 91. âyetin tefsirinde, senedi sahîhtir.]

[2027] İmâm Buhârî (رحمه الله), sahîh bir sened ile Huzeyfe (رضي الله عنه)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Nebî (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur: **'Muhakkak ki Allah, her sanatkârın ve sanatının sanatkârıdır.'** Ve bâzıları şu âyeti tilâvet etti: **'[وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ/Ve Allah sizi ve amel ettiklerinizi halk etmiştir.']'** [Saffat Suresi 96. âyet] Böylece o (صلى الله عليه وسلم), sanatın/yapılanın ve ehlinin mahlûk olduğunu haber vermiştir." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Halku Ef'âli'l-İbâd, 33. sayfa]

'Ey Babacığım, emrolunduğunu fiil et. İnşâAllah, beni sabredenlerden bulacaksın.'(102)

Böylece ikisi (de Allah'ın emrine) **teslim olup ve onu alnı üzerine yatırdığında.(103)**

Ve ona: 'Ey İbrâhîm!' diye nidâ ettik;(104)

'Rüyâyı tasdîk ettin. Muhakkak ki Biz, muhsinlere işte böyle karşılık veririz.'(105)

Muhakkak ki bu, elbette o mübîn belâdır.(106)[2029]

Ve ona azîm bir kurbanlık fidye verdik.(107)

Ve sonrakiler içinde üzerine (iyi bir ün) **bıraktık.(108)**[2030]

İbrâhîm'in üzerine selâm olsun.(109)

Muhsinlere işte böyle karşılık veririz.(110)

Muhakkak ki o, mü'min kullarımızdandı.(111)[2031]

Ve ona -sâlihlerden bir nebî olarak- İshâk'ı tebşîr ettik.(112)

Ve onun üzerine ve İshâk üzerine bereketler verdik. Ve ikisinin zürriyetinden muhsin ve nefsine mübîn zâlim vardır.(113)[2032]

Ve andolsun ki, Mûsâ ve Hârûn üzerine minnette bulunduk.(114)[2033]

[2028] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ/Artık onunla beraber sa'y etmeye başlayınca]'** Yani: Biz ona oğlunu hibe ettik. Bu oğul dünyâ işlerinde babası ile beraber sa'y etmeye/koşmaya, ona işlerinde yardımcı olmaya başlayınca." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Sâffât Suresi, 102. âyetin tefsirinde]

[2029] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "**'[اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْبَلٰٓؤُا الْمُبِيْنُ/Muhakkak ki bu, elbette o mübîn belâdır.]'** Yani: Vâzıh açık sınamadır. Şöyle ki o, oğlunu kesmekle emrolunmuş, buna istinâden hemen, Allahu (تعالى)'nın emrine teslîm olarak, O'na itaat ederek koşarcasına bu emri tatbîk etmeye koyulmuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sâffât Suresi, 106. âyetin tefsirinde]

[2030] 78. ve 129. âyet ile aynıdır

[2031] 81. ve 132. âyet ile aynıdır

[2032] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ/Ve ikisinin zürriyetinden muhsin vardır]'** Yani: Allah'a itaat eden eden, O'na itaatini güzel yapan mü'min. **'[وَظَالِمٌ لِنَفْسِهٖ مُبِيْنٌ/ve nefsine mübîn zâlim]'** Yani: Allah'a küfreden, küfrü ile de Allah'ın azâbını ve O'nun elîm cezâlandırmasını kendi üstüne çeken kimse. **'[مُبِيْنٌ/mübîn]'** Yani o, Allah'a küfretmesi sûretiyle, nefsine olan zulmünü apaçık etmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 26. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِهٖ مُبِيْنٌ/Ve ikisinin zürriyetinden muhsin ve nefsine mübîn zâlim vardır.]'** Yani: (İkisinin zürriyetinden) muvahhid ve müşrik vardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 410. sayfa]

[2033] Şeyh Şankıtî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (جل وعلا), başka âyetlerde o ikisi üzerine olan minnetini zikretmektedir. Örneğin: **'[قَالَ قَدْ اُوْتِيْتَ سُؤْلَكَ يَا مُوْسٰى*وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً اُخْرٰى/**(Allah) **buyurdu ki: 'Sana istediğin**

Ve ikisini ve kavimlerini azîm sıkıntıdan necât buyurduk.(115)

Ve onlara nusret ettik. Böylece onlar, gâlibler oldular.(116)

Ve ikisine beyân edici Kitâb'ı[2034] **verdik.(117)**

Ve ikisini Sırât-ı Mustakîm'e[2035] **hidâyet ettik.(118)**

Ve sonrakiler içinde ikisine (iyi bir ün) **bıraktık.(119)**

Mûsâ ve Hârûn'un üzerine selâm olsun.(120)

Muhakkak ki Biz, muhsinlere işte böyle karşılık veririz.(121)[2036]

Muhakkak ki ikisi, mü'min kullarımızdandır.(122)

Ve muhakkak ki İlyâs (da)**, elbette mürsellerdendir.(123)**

Hani kavmine demişti ki: 'Takvâ etmiyor musunuz?'(124)

Ve hâlıkların en güzelini bırakıp Ba'l'e mi duâ ediyorsunuz?(125)[2037]

Allah sizin Rabbinizdir ve evvelki babalarınızın (da) **Rabbidir.(126)**

Derken onu tekzîb ettiler. Artık muhakkak ki onlar, elbette hazır edilirler.(127)[2038]

Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları müstesnâ.(128)[2039]

Ve sonrakiler içinde üzerine (iyi bir ün) **bıraktık.(129)**[2040]

---

verilmiştir, ey Mûsa!' Ve andolsun ki, senin üzerine başka defa (da) **minnette bulunmuştuk.]'** [Taha Suresi, 36.-37. âyetler] şeklinde gelen âyetlerde bu husus zikredilmektedir. Kendisi ile beraber kardeşi Hârûn'a da risâlet verilmesi için yaptığı duâya icâbet edilmesi, Mûsâ (عليه السلام)'ın kabul edilen dileklerinden biri idi. Mâlûm olduğu üzere risâlet minnetlerin en büyüklerindendir." [Muhammed Emîn Şankitî, Edvâu'l-Beyân, 6. cilt, 757. sayfa]

[2034] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[الْكِتَابَ/Kitâb'ı]'** Tevrât'ı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 94. sayfa]

[2035] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ/Sırât-ı Mustakîm]'** İslâm." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 95. sayfa]

[2036] 80. ve 131. âyetler ile ve Murselât Sûresi'nin 44. âyeti ile aynıdır

[2037] İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[أَتَدْعُونَ بَعْلًا/Ba'l'e mi duâ ediyorsunuz?]'** Ba'l, onların ibâdet etmekte oldukları bir putun ismiydi. Yani: Bir puta ibâdet ediyor ve hayrı ondan mı taleb ediyorsunuz?" [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1249. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2038] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ/Artık muhakkak ki onlar, elbette hazır edilirler.]'** Allah'ın azâbına (hâzır edilirler)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 210. sayfa]

[2039] 40.,74. ve 160. âyet ile aynıdır

[2040] 78. ve 108. âyet ile aynıdır

İlyâsîn'in üzerine selâm olsun.(130)

Muhakkak ki Biz, muhsinlere işte böyle karşılık veririz.(131)[2041]

Muhakkak ki o, mü'min kullarımızdandı.(132)[2042]

Ve muhakkak ki Lût (da)**, elbette mürsellerdendir.(133)**

Hani onu ve ehlini cemîân necât buyurmuştuk.(134)

Geri kalanlar içinde yaşlı bir kadın müstesnâ.(135)[2043]

Sonra, diğerlerini dumûra uğrattık.(136)[2044]

Ve muhakkak ki siz, elbette onların üzerine sabahleyin uğrarsınız.(137)

Ve geceleyin (de)**. Daha akletmiyor musunuz?(138)**

Ve muhakkak ki Yûnus, elbette resûllerdendir.(139)

Hani yüklü bir gemiye kaçmıştı.(140)

Derken kura çekmişti de kaybedenlerden olmuştu.(141)

Böylece -ve o (nefsini) **levmederken-**[2045] **balık onu yuttu.(142)**

Eğer o tesbîh edenlerden olmasaydı;(143)

Elbette onun batnında ba's edilecekleri güne kadar kalırdı.(144)

Derken onu alana attık.[2046] **Ve o hastaydı.(145)**[2047]

Ve üzerine asma kabağından bir bitki bitirdik.(146)

Ve onu yüz bine irsâl ettik veya daha ziyâdesine.(147)

Nihâyet îmân ettiler. Bunun üzerine onları bir süreye kadar metâlandırdık.(148)

[2041] 80. ve 131. âyetler ile ve Murselat Suresi'nin 44. âyeti ile aynıdır

[2042] 81. ve 111. âyet ile aynıdır

[2043] Şuarâ Sûresi'nin 171. âyeti ile aynıdır

[2044] Şuarâ Sûresi'nin 172. âyeti ile aynıdır

[2045] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَهُوَ مُلِيمٌ/ve o** (nefsini) **levmederken]'** kavli hakkında demiştir ki: "Ve o, günahkârdır. Ve levmeden, günahkârdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 108. sayfa]

[2046] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **"'[فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ/Derken onu alana attık.]'** İçinde hiçbir şeyin, hiçbir bitkinin olmadığı bir toprağa (attık)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 111. sayfa]

[2047] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: **"'[وَهُوَ سَقِيمٌ/Ve o hastaydı.]'** Yani: Bedenen zayıf idi." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sâffât Sûresi tefsirinde]

İmdi fetvâ iste onlardan:[2048] **'Kızlar Rabbin için ve oğullar onlar için mi?'(149)**

Yoksa melekleri -ve onlar şâhidler iken- dişi olarak mı halk ettik?(150)

Dikkat edin! Muhakkak ki onlar, ifklerinden[2049] (dolayı) **elbette derler ki:(151)**

'Allah'ın evlâdı oldu.' Ve muhakkak ki onlar, hakîkaten yalancıdırlar.(152)

'Kızları oğullar üzerine mi seçmiştir?'(153)

Sizin için ne var! Nasıl hüküm veriyorsunuz!(154)[2050]

Daha tezekkür etmiyor musunuz?(155)[2051]

Yoksa sizin için mübîn bir sultân[2052] **mı var?(156)**

O halde kitâbınızı getirin, eğer sâdıklar iseniz.(157)

Ve O'nun arasında ve cinler arasında bir neseb kıldılar. Ve andolsun ki, cinler ilmederler: Muhakkak ki onlar, hakîkaten hazır edilirler.(158)[2053]

Allah, vasıflandırmalarından subhândır.(159)[2054]

Allah'ın ihlâsa erdirilmiş kulları müstesnâ.(160)[2055]

Artık muhakkak ki sizler ve ibâdet ettikleriniz;(161)

O'nun aleyhinde siz fitneye düşürücüler değilsinizdir.(162)

[2048] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَاسْتَفْتِهِمْ/İmdi fetvâ iste onlardan]'** "Nebîsi Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e: 'Ey Muhammed, Kureyş'ten kavminin müşriklerine suâl et.' buyurdu." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 117. sayfa]

[2049] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[مِنْ إِفْكِهِمْ/İfklerinden]'** Yalanlarından." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 118. sayfa]

[2050] Kalem Sûresi'nin 36. âyeti ile aynıdır

[2051] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[أَفَلَا تَذَكَّرُونَ/Daha tezekkür etmiyor musunuz?]'** Yani: Daha vaaz dinlemiyor/öğüt almıyor musunuz?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 418. sayfa]

[2052] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[سُلْطَانٌ مُبِينٌ/mübîn bir sultân]'** Yani mübîn/apaçık bir mâzeret." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, . sayfa]

[2053] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ/Muhakkak ki onlar, hakîkaten hazır edilirler.]'** Muhakkak ki onlar, hesâba hâzır edileceklerdir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 4. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 214. sayfa]

[2054] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ/Allah, vasıflandırmalarından subhândır.]'** Nefsini, bu çirkin söze binâen Kendisini vasıflandırdıklarından tenzîh etmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 419. sayfa]

[2055] 40., 74. ve 128. âyet ile aynıdır

Cahîm'e yaslanan[2056] **o kimse müstesnâ.(163)**[2057]

'Ve bizden (kimse) **yoktur ki, onun mâlûm bir makamı olmasın.'(164)**[2058]

'Ve muhakkak ki biz, elbette biz saff duranlarız.'(165)

'Ve muhakkak ki biz, elbette biz tesbîh edenleriz.'(166)

Ve hakîkaten diyorlardı ki:(167)

'Eğer indimizde evvelkilerden bir zikir olsaydı.'(168)

'Elbette Allah'ın muhlis kulları olurduk'(169)[2059]

Fakat ona küfrettiler. Artık yakında ilmedeceklerdir.(170)

Ve andolsun ki, mürsel kullarımız için kelimemiz geçmiştir:(171)

Muhakkak ki onlar, elbette onlardır nusret edilenler.(172)

Ve muhakkak ki ordularımız, elbette onlardır gâlibler.(173)

Öyleyse onlardan bir süreye kadar yüz çevir.(174)

Ve onları gör. Nihâyet yakında göreceklerdir.(175)[2060]

O halde, azâbımızı mı acele istiyorlar?(176)[2061]

[2056] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[صَالِ الْجَحِيمِ/Cahîm'e yaslanan]'** Siz bu bâtılınızla, kullarımdan hiçbirini dalâlete düşürecek değilsiniz. Siz ancak, ateş ehlinin amelini işleyerek sizi velî/dost edinenleri dalâlete düşürebilirsiniz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 214. sayfa]

[2057] İmâm Âcurrî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ*مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ/O'nun aleyhinde siz fitneye düşürücüler değilsinizdir. Cahîm'e yaslanan o kimse müstesnâ.]'** Şeytânlar, dalâletleri ile fitneye düşüremezler. Ancak Allah (سبحانه وتعالى)'nın Cahîm'e yaslanmayı ona vâcip eylediği kimse fitneye düşer." [Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî, Kitâbu'ş-Şeriâ, 410. sayfa]

[2058] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ/'Ve bizden** (kimse) **yoktur ki, onun mâlûm bir makamı olmasın.']'** kavli hakkında demiştir ki: "Bunlar meleklerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 126. sayfa]

[2059] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın bu üç ayet hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "(Kâfirler,) Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in bi'setinden önce şunu demiştir: 'Şayet indimizde evvelkilerden bir zikir olsaydı, Allah'ın hâlis kullarından olurduk.' Ama kendilerine Muhammed (صلى الله عليه وسلم) geldiği zaman onu inkâr ettiler. Artık yakında ilmedecekler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 129. sayfa]

[2060] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ/Ve onları gör. Nihâyet yakında göreceklerdir.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Gör bak onlar yakında, bugünden sonra kendilerine ne olacağını göreceklerdir. Onlar Kıyâmet günü, Allah'ın emrini nasıl zâyi ettiklerini; Allah'ı, Resûlu'nu ve Kitâbı'nı nasıl inkâr ettiklerini göreceklerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 132. sayfa]

Fakat (azâbımız) **onların sâhasına nüzûl ettiğinde, artık inzâr edilmişlerin sabâhı ne kötüdür!(177)**

Ve onlardan bir süreye kadar yüz çevir.(178)

Ve gör. Nihâyet yakında göreceklerdir.(179)

Rabbin subhândır[2062] **-izzetin Rabbi-,** (onların) **vasıflandırmalarından.(180)**

Ve mürsellerin üzerine selâm olsun.(181)

Ve hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir.(182)[2063]

[2061] Şuarâ Sûresi'nin 204. âyeti ile aynıdır

[2062] 159. âyete bakınız

[2063] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'**[وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ/Ve hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir.]**' Hamd, cin ve insân topluluklarının Rabbi Allah içindir." Devamla İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Kulları için gelen her nimet O'ndandır. Ve hamd O'na hâlistir. O'nun şerîki yoktur. Aynı şekilde, onların indindeki nimetlerinde de şerîki yoktur. Bilakis tüm nimetler O'nun tarafından ve O'nun indindendir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 134. sayfa]

38. SÂD SÛRESİ (88 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Sâd. Zikir sâhibi[2064] Kur'ân'a andolsun.(1)[2065]

Bilakis o küfredenler bir izzet ve bir şikâk içindedirler.(2)[2066]

Onlardan önce nice kuşakları helâk ettik. O vakit nidâ ettiler ve kurtulma vakti değildi.(3)[2067]

Ve onlara kendilerinden bir inzâr edicinin gelmesine teâccüb ettiler[2068] ve kâfirler dediler ki: 'Bu, kezzâb bir sihirbazdır.'(4)[2069]

'İlâhları tek ilâh mı kıldı? Muhakkak ki bu, elbette acâib bir şeydir!'(5)

Ve onlardan ileri gelenler: 'Yürüyün ve ilâhlarınız üzere sabredin, muhakkak ki bu, elbette murâd edilen bir şeydir.' diye ayrıldılar.(6)

'Bunu âhir millette[2070] işitmedik, bu bir uydurmadan başkası değildir.'(7)

[2064] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Ebu Husayn (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[ذِى الذِّكْرِ/Zikir sâhibi]'** Şeref sâhibi."
İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[ذِى الذِّكْرِ/Zikir sâhibi]'** İçi zikir/hatırlatma dolu." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 139.-140. sayfalar]

[2065] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "**'[وَالْقُرْاٰنِ ذِى الذِّكْرِ/Zikir sâhibi Kur'ân'a andolsun.]'** Bu, Allah (تبارك وتعالى)'nın bu Kur'ân'a etmiş olduğu bir kasemdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 139. sayfa]

[2066] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve Allah (تبارك وتعالى) kavli: **'[بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِى عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ/Bilakis o küfredenler bir izzet ve bir şikâk içindedirler]'** Yani: Şüphesiz ki bu Kur'ân'da, tezekkür eden için zikir, ibret alan için ibret vardır. Ancak kâfirler ondan faydalanmadılar, çünkü onlar: **'[فِى عِزَّةٍ/izzet içindedirler]'** Yani ona karşı bir kibir ve hamiyyet içindedirler. **'[وَشِقَاقٍ/ve şikâk]'** Yani ona karşı bir muhâlefet ve inâdlaşma ve ayrılık içindedirler. [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Ümer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sâd Suresi, 2. âyetin tefsirinde]

[2067] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ/ve kurtulma vakti değildi]'** kavli hakkında demiştir ki: "Bu, firâr etme vakti değildi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 144. sayfa]

[2068] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَعَجِبُوا اَنْ جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ/Ve onlara kendilerinden bir inzâr edicinin gelmesine teâccüb ettiler]'** Yani Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in (gelmesine)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 149. sayfa]

[2069] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ/ve kâfirler dediler ki: 'Bu, kezzâb bir sihirbazdır.']'** Yani: Çok yalancı bir sahtekârdır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 425. sayfa]

[2070] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فِى الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ/âhir millette]'** Yani: Îsâ (عليه السلام)'ın milleti. Çünkü Îsâ (عليه السلام), Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'den önce âhir/son Resûl'dur, onun arasında ve Muhammed (صلى الله عليه وسلم) arasında Nebî yoktur."

'Zikr aramızdan onun üzerine mi inzâl edilmiştir?' Bilakis, onlar zikrimden şekk içindedirler. Bilakis, henüz azâbımı tatmadılar.(8)

Yoksa, Azîz, Vehhâb Rabbinin rahmet hazîneleri onların indinde midir?(9)

Yoksa semâların ve Arz'ın ve ikisi arasındakilerin mülkü onlar için midir? Öyleyse sebebler içinde yükselsinler.(10)[2071]

Hiziblerden, işte orada hezîmete uğrayacak bir ordudur.(11)

Onlardan önce Nûh kavmi tekzîb etmişti ve Âd ve kazıklar sâhibi Firavun.(12)

Ve Semûd ve Lût kavmi ve Eyke ashâbı, işte onlar hiziblerdir.(13)

Başka değil hepsi resûlleri tekzîb ettiler, böylece ikâbım hakk oldu.(14)[2072]

Ve bunlar bir sayhadan başkasını beklemiyorlar. Ona bir gecikme yoktur.(15)

Ve dediler ki: 'Rabbimiz! Bizim için hesâb gününden önce payımızı acele ver.'(16)[2073]

Onların dediklerine sabret. Ve güç sâhibi kulumuz Dâvud'u zikret. Muhakkak ki o evvâb idi.(17)[2074]

Muhakkak ki Biz, dağları musahhar ettik, onunla beraber akşamleyin ve işrâk vakti tesbîh ederlerdi.(18)

Ve kuşları (da) **toplu hâlde** (musahhar ettik)**. Hepsi O'na evvâbtır.(19)**

Ve onun mülkünü şiddetlendirdik[2075] **ve ona hikmet ve fasl-ı hitâb**[2076] **verdik.(20)**

[Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Sâd Sûresi Tefsîri, 36. sayfa]

[2071] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَلْيَرْتَقُوا فِي الْأَسْبَابِ/Öyleyse sebebler içinde yükselsinler.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Semânın yolları ve kapıları (içinde yükselsinler)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 156. sayfa]

[2072] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **"'[إِنْ كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ/Başka değil hepsi resûlleri tekzîb ettiler, böylece ikâbım hakk oldu.]'** Bunların hepsi resûlleri tekzîb etmişler, böylece azâb onların üzerine hakk olmuştur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 160. sayfa]

[2073] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **'[عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا/Bizim için payımızı acele ver]'** Azâbımızı (acele ver)." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 228. sayfa]

[2074] İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[ذَا الْأَيْدِ/güç sahibi]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Allah'a itaatte kuvvet sahibi." Ve yine: **'[إِنَّهُ أَوَّابٌ/Muhakkak ki o evvâb idi]'** kavli hakkında şöyle demiştir: "Günahtan rücû ederdi."
Yine İmâm Taberî (رحمه الله) Katâde (رحمه الله)'ın hasen bir sened ile: **'[إِنَّهُ أَوَّابٌ/Muhakkak ki o evvâb idi]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Yani: Allah'a, çokça namaz ile itaatkar olan idi." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 221. sayfa]

[2075] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) buyurdu ki:

Ve sana hasımların haberi geldi mi? Hani onlar mihrâb(ın duvarın)**a tırmanmışlardı.(21)**

Hani Dâvud'un üzerine dâhil olmuşlardı da onlardan korkmuştu. Dediler ki: 'Korkma! İki hasımız, bazımız bazısı üzerine bâğîdir. Artık sen aramızda hakk ile hükmet ve aşırı gitme ve bizi doğru yola hidâyet et.'(22)

'Muhakkak ki bu, kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu var ve benim bir koyunum var. Böyleyken dedi ki: 'Onu bana bırak.' Ve hitâbette beni bastırdı.'(23)

(Dâvud) **dedi ki: 'Andolsun ki, koyununu koyunlarına istemesiyle sana zulmetmiştir. Ve muhakkak ki ortakların çoğu, elbette onların bazısı bazısı üzerine bâğîdir, o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler müstesnâ. Ve onlar ne azdır.' Ve Dâvud, onu fitneye uğrattığımızı zann etti.**[2077] **Derken Rabbine istiğfâr etti ve rükû ederek yere kapandı ve** (Bize) **yöneldi.(24)**[2078]

Bunun üzerine bunu kendisine mağfiret ettik. Ve muhakkak ki onun için indimizde, elbette bir yakınlık ve güzel bir dönüş yeri vardır.(25)

'Ey Dâvud! Muhakkak ki Biz, seni Arz'da bir halîfe kıldık. O halde insânlar arasında hakk ile hükmet. Ve hevâya tâbi olma. O takdirde seni Allah'ın yolundan dalâlete düşürür.[2079] **Muhakkak ki Allah'ın yolundan o dalâlete düşürenler, Hesâb Günü'nü**[2080] **unutmalarından dolayı onlar için şiddetli bir azâb vardır.'(26)**

Ve semâyı ve Arz'ı ve ikisi arasındakileri bâtıl olarak halk etmedik. Bu, o küfredenlerin zannıdır. Artık o küfredenlere ateşten veyl olsun.(27)[2081]

'[وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ/Ve onun mülkünü şiddetlendirdik]' Yani: Onun mülkünü kuvvetlendirdik." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Sâd Suresi Tefsîri, 92 . sayfa]

[2076] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddi (رحمه الله)'ın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَفَصْلَ الْخِطَابِ/ve fasl-ı hitâb]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Kazâ/hüküm ilmi." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 221. sayfa]

[2077] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **'"[وَظَنَّ دَاوُدُ/Ve Dâvud zann etti]'** Dâvud ilmetti." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 181. sayfa]

[2078] Secde âyetidir

[2079] Şeyh Şankıtî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allahu (تعالى) bu âyette şöyle buyurur: **'[فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ/O halde insânlar arasında hakk ile hükmet. Ve hevâya tâbi olma. O takdirde seni Allah'ın yolundan dalâlete düşürür.]'** Nebîsi Dâvud'a burada insânlar arasında hakk ile hükmetmesini emretmiş ve onu, o hususta hevâya tâbi olmaktan nehyetmiştir. Muhakkak ki hevâya tâbi olmak, Allah yolundan dalâlete düşmenin sebebidir. **'[فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ/O takdirde seni Allah'ın yolundan dalâlete düşürür.]'** kavlindeki **'[فَ/fe]'** sebebe işâret etmeye delâlet etmektedir." [Muhammed Emîn Şankıtî, Edvâu'l-Beyân, 7. cilt, 25. sayfa]

[2080] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: **'"[يَوْمَ الْحِسَابِ/Hesâb Günü]'** ile murâd olunan Kıyâmet Günü'dür." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Sâd Sûresi Tefsîri, 124.-125. sayfalar]

[2081] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: **'"[ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا/Bu, o küfredenlerin zannıdır.]'** Şüphesiz ki bunları bâtılen ve oyun olsun diye halk ettiğimiz zannı, Allah'ı inkâr eden, O'nu tevhîd etmeyen ve O'nun

Yoksa o îmân edenleri ve sâlih ameller işleyenleri, Arz'da fesâd çıkaranlar gibi kılar mıyız? Yoksa muttakîleri, fâcirler gibi kılar mıyız?(28)

(Bu) **bir Kitâb'tır, onu sana inzâl ettik, mübârektir.**[2082] **Âyetlerini tedebbür etmeleri için**[2083] **ve akıl sâhiblerinin tezekkür etmesi için.(29)**

Ve Dâvud'a Süleymân'ı hibe ettik. Ne güzel kul! Muhakkak ki o evvâb idi.(30)[2084]

Hani üzerine akşam üstü sürâtli[2085] **atlar**[2086] **arz edilmişti.(31)**

Bunun üzerine dedi ki: 'Muhakkak ki ben, hayır muhabbetine[2087] **Rabbimin zikrinden muhabbet ettim.' Nihâyet hicâb ile gizlendi.(32)**[2088]

(Dedi ki:) **'Onları üzerime geri getirin.' Hemen bacaklarını ve boyunlarını meshetmeye başladı.(33)**

Ve andolsun ki, Süleymân'ı fitneye uğrattık ve kürsüsünün üzerine bir cesed ilkâ ettik.[2089] **Sonra** (Bize) **yöneldi.(34)**

Dedi ki: 'Rabbim! Beni mağfiret et ve bana bir mülk hibe et, ardımdan kimseye yaraşmasın. Muhakkak ki Sen, Sensin Vehhâb.'(35)

---

azametini tanımayan kâfirlerin zannıdır. Şüphesiz ki abesle iştigalAllah'a yakışmaz. Böylece onlar kesinkes bilsinler ki Allah, hiçbir şeyi bâtılen halk etmez. **'[فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ/Artık o küfredenlere ateşten veyl olsun.]'** Yani: Cehennem ateşinden (onlara veyl olsun)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 190. sayfa]

[2082] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ/Bir Kitâb'tır, onu sana inzâl ettik]'** Yani: Bu bir Kitâb'tır, onu sana inzâl ettik. **'[مُبَارَكٌ/mübârektir]'** Hayrı ve menfaati çoktur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 88. sayfa]

[2083] İmâm el-Kassâb (رحمه الله) şöyle der: "**'[لِيَدَّبَّرُوا أٰيَاتِهِ/Âyetlerini tedebbür etmeleri için]'** Bu, İslâm'ın hükümlerinde, Dîn'inin teşrîatında ve tüm ilmî kazanımlarında Kur'ân'ı hüccetlerinin direği kılan kimse için bir hüccettir. Kim ki onun âyetlerini tedebbür ederse, bu onu hükümlerin hakîkatine götürür." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 3. cilt, 757. sayfa]

[2084] **'[اِنَّهُ اَوَّابٌ/Muhakkak ki o evvâb idi.]'** için 17. âyete bakınız

[2085] Bu açıklama İmâm Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[الْجِيَادُ/ciyâd]'** kavli hakkında demiştir ki: "Sürâtli." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 192.-193. sayfalar]

[2086] Bu açıklama ise İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[الصَّافِنَاتُ/sâfinât]'** Yani: Atlar. Ayağa kalkan ve bacaklarını geren atlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 192.-193. sayfalar]

[2087] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[حُبَّ الْخَيْرِ/hayır muhabbeti]'** hakkında şöyle demiştir: "Yani: Mal ve at(lar)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 193.-194. sayfalar]

[2088] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ/Nihâyet hicâb ile gizlendi.]'** Yani: Güneş, hicâb ile gizlendi." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 440. sayfa]

[2089] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَأَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّهِ جَسَدًا/ve kürsüsünün üzerine bir cesed ilkâ ettik]'** kavli hakkında demiştir ki: "Âsır denilen bir şeytânı ilkâ ettik." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 197. sayfa]

Böylece onun için rüzgârı musahhar ettik, emriyle dilediği yere yumuşakça cereyân ederdi.(36)

Ve binâ yapan ve dalgıçlık eden tüm şeytânları (da)**.(37)**

Ve bukağılarda birbirlerine bağlanmış diğerlerini (de)**.(38)**

İşte bu bağışımızdır. Artık ver veya tut, hesâbsızca.(39)

Ve muhakkak ki onun için indimizde, elbette bir yakınlık ve varılacak güzel bir yer vardır.(40)

Ve kulumuz Eyyûb'u zikret. Hani Rabbine: 'Bana şeytân bir yorgunluk ve azâb ile temâs etti.' diye nidâ etmişti.(41)

'Ayağını yere vur! Bu yıkanılacak ve içilecek soğuk (bir su)**.'(42)**

Ve ona Bizden bir rahmet ve akıl sâhibleri için bir zikrâ olarak, ehlini ve onlarla beraber onların bir mislini hibe ettik.(43)

'Ve eline bir demet sap al da onunla darb et. Ve yeminini bozma.' Muhakkak ki Biz, onu sabırlı bulduk. Ne güzel kul! Muhakkak ki o evvâb idi.(44)[2090]

Ve eller ve gözler sâhibleri[2091] **kullarımız İbrâhîm ve İshâk ve Yâkûb'u zikret.(45)**

Muhakkak ki Biz, onları hâlisane diyârı tezekkür eden[2092] **ihlâslı** (kimseler) **yaptık.(46)**[2093]

Ve muhakkak ki onlar, indimizde elbette seçilmiş hayırlılardandır.(47)

[2090] **'[اِنَّهٗ اَوَّابٌ/Muhakkak ki o evvâb idi.]'** için 17. âyete bakınız. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan, âyet hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "[Eyyûb (عليهم السلام)'ın] hanımı ona bir meseleyi arzetmiş ve şeytân da kadını bir şeye sevketmiştir. Bunun üzerine [Eyyûb (عليهم السلام)] şöyle demiştir: "Şu şu konuda kelâm ederse." -ki onun bunu demesine ancak sabırsızlığı itmiştir- Hal böyleyken Allah'ın Nebî'si bu kelâmının ardından Allah kendisine şifâ verirse hanımına yüz celde ile vuracağına dair yemin eder. Sonra üzerinde doksan dokuz sap olan bir dal getirilmesini emreder. Asıl olan ise yüze tamamlamasıdır. Bunun üzerine hanımına bir defa vurur. Böylece Allah'ın Nebî'si sözünü tutmuş olur. Allah ise ümmetine hafifletmiştir. Nitekim Allah Rahîm'dir." [Hikmet bin Beşîr binYâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 226. sayfa]

[2091] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اُولِى الْاَيْدِى وَالْاَبْصَارِ/Ve eller ve gözler sâhibleri]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[اُولِى الْاَيْدِى/eller sâhibleri]'** Kuvvet ve ibâdet ve basîret sâhibleri. **'[وَالْاَبْصَارِ/ve gözler]'** Dînde fıkıh (sâhibleri)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 227. sayfa]

[2092] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[الدَّارِ/diyârı]'** Yani: Âhiret diyârı. Ve **'[ذِكْرَى/tezekkür eden]'** Cennet'i (tezekkür eden/düşünen)." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 95. sayfa]

[2093] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اِنَّا اَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ/Muhakkak ki Biz, onları hâlisane diyârı tezekkür eden ihlâslı** (kimseler) **yaptık.]'** Bununla Allah onları ihlâslı yapmıştır. Onlar, Âhiret'e ve Allah'a dâvet ediyorlardı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 217. sayfa]

Ve İsmâîl ve Elyeseâ ve Zülkifl'i (de) **zikr et ve hepsi hayırlılardandır.(48)**

Bu bir zikirdir. Ve muhakkak ki muttakîler için, elbette varılacak güzel bir yer vardır.(49)

Adn Cennetleri. Onlar için kapılar açılmıştır.(50)

Orada dayanmışlardır. Orada bol meyve ve meşrûbât dâvet ederler.(51)[2094]

Ve onların indinde, bakışlarını yalnız kendilerine çevirmiş yaşıt (eşler) **vardır.(52)**

Bu, Hesâb Günü için size vaad edilendir.(53)[2095]

Muhakkak ki bu, elbette (size verdiğimiz) **rızkımızdır. Onun için tükenme yoktur.(54)**

Budur. Ve muhakkak ki tuğyân edenler için, elbette varılacak şerrli bir yer vardır.(55)

Cehennem, ona yaslanacaklardır. Fakat ne kötü bir döşek!(56)

Budur. Artık onu tatsınlar, kaynar su ve irin.(57)

Ve onun şeklinden başka çift çift vardır.(58)

Bu sizinle beraber (Cehennem'e) **sokulacak bir fevctir. Onlara merhaba yoktur. Muhakkak ki onlar, ateşe gireceklerdir.'(59)**

Derler ki: 'Bilakis siz, size merhaba olmasın. Siz onu bize takdîm ettiniz. Artık (o) **ne kötü karargâh!'(60)**

Derler ki: 'Rabbimiz! Bize bunu kim takdîm ettiyse, artık ona ateşte azâbı bir kat kat ziyâde et.'(61)

Ve derler ki: 'Bize ne var, şerrlilerden addetmiş olduğumuz adamları göremiyoruz?'(62)

'Onları maskara ittihaz etmiştik,[2096] **yoksa onlardan gözler kaydı mı?'(63)**[2097]

[2094] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "**'[مُتَّكِئِينَ فِيهَا/Orada dayanmışlardır.]'** Denilmiştir ki: Çardakların altında serîrlerin üzerine kurulmuşlardır. **'[يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ/Orada bol meyve dâvet ederler]'** Yani: Her ne taleb ederlerse bulurlar ve taleb ettikleri şeyler, istedikleri gibi gelir. **'[وَشَرَابٍ/ve meşrûbât]'** Yani hangi türden bir içecek dilerlerse, hizmetçiler onu kendilerine getirir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sad Suresi, 51. âyetin tefsirinde]

[2095] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) yine der ki: "**'[هَٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ/Bu, Hesâb Günü için size vaad edilendir.]'** Yani: Bu, nüşûr edilmelerinin ve kabirlerinden çıkıp Ateşten selâmet bulmalarının ardından oraya varacakları, Allah'ın muttakî kullarına vaad etmiş olduğu Cennet'in sıfatına dâir zikretmiş olduğumuz şeydir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Sâd Sûresi, 53. âyetin tefsîrinde]

Muhakkak ki bu, ateş ehlinin hasımlaşması elbette hakktır.(64)

De ki: 'Ben ancak bir inzâr ediciyim. Ve Allah'tan başka ilâhtan yoktur. Vâhid'tir, Kahhâr'dır.(65)[2098]

Rabbidir semâların ve Arz'ın ve ikisi arasındakilerin. Azîz'dir, Gaffâr'dır.(66)[2099]

De ki: 'O, azîm bir haberdir.'(67)

Siz ondan îrâz edicilersiniz.(68)[2100]

'Melei'l-Âlâ hakkında ne ilmim olurdu onlar hasımlaşırken?'(69)

'Mübîn bir inzâr edici olmamdan başkası bana vahyedilmiyor.'(70)

Hani Rabbin meleklere buyurmuştu ki: 'Muhakkak ki Ben, çamurdan bir beşer halk edeceğim.'(71)

O halde onu tesviye ettiğim ve ruhumdan onun içine nefhettiğimde, artık secde ediciler olarak onun için (yere) **kapanın.(72)**[2101]

[2096] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا/Onları maskara ittihaz etmiştik]'** Yani: Şüphesiz ki siz onları maskara edinmiş, onlarla alay etmiş, dalga geçmiş, bundan berî oldukları hâlde onları ayıb ve şerr ile vasfetmiştiniz." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Sâd Suresi Tefsîri, 220. sayfa]

[2097] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[اَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْاَبْصَارُ/yoksa onlardan gözler kaydı mı?]'** Yani: Gözler onlardan uzak mı oldu? Ve mânâsı: Şüphesiz ki onlar ateşte bizimle beraberler ama biz onları göremiyoruz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 451. sayfa]

[2098] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Zikri yüce Allah, Nebîsi Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e şöyle buyurmuştur: **'[قُلْ/De ki]'** Ey Muhammed! Kavminin müşriklerine de ki: **'[انَّمَا اَنَا مُنْذِرٌ/Ben ancak bir inzâr ediciyim]'** Ey Kureyş topluluğu, şiddetli bir azâbın önünde sizi uyarıcıyım. Sizi, O'nu inkâr etmenize karşılık olarak Allah'ın size göndereceği azâbına ve öfkesine karşı uyarmaktayım. Ondan sakının ve tevbe ederek bu azâbın başınıza gelmesini önleyin. **'[وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ/ Ve Allah'tan başka ilâhtan yoktur. Vâhid'tir, Kahhâr'dır.]'** Buyuruyor ki: Allah'tan başka ibâdet edilmeye layık hiçbir ma'bûd yoktur. Rubûbiyyet ancak O'na yakışır. Her şey O'nun iki elindedir. Her halk edilen, O'na ibâdet eder. Vâhid'tir, öyle ki mülkünde şerîk olması O'na yakışmaz. Sâhibe/bayan arkadaş edinmek de O'na yakışmaz. O, dûnundaki her şeyi kudreti ile Kahhâr'dır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 234.-235. sayfalar]

[2099] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Böylece her mükellefe, Allah (سبحانه وتعالى)'nın mutlak olarak **'[الْغَفَّارُ/el-Gaffâr]'** olup, bunu her yönüyle hakettiğini bilmesi vâcibtir. Yine bilmeleri gerekir ki, kullarının günahlarını O'ndan gayrısı mağfiret etmez. Hatâsından sonra tevbe edeni mağfiret etmesi Kitâb'ında vârid olmuştur, bunda ihtilâf yoktur. Nitekim nasslar husûsiyyeti değil umûmiyyeti kapsar. Bu itibarla, kim hatâsından korkar ve tevbesinde sâdık olursa, Allah (سبحانه وتعالى) onu affedip mağfiret eder ve o kimse hiç günâhı olmayan biri hâline gelir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Esnâ fî şerhi Esmâİllahi'l-Hüsnâ, 1. cilt, 157.-158. sayfalar]

[2100] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "**'[اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ/Siz ondan îrâz edicilersiniz.]'** Sizler ondan yüz çeviriyor, onu ilmetmiyor, Allah'ın onun içindeki hüccetlerini tasdîk etmiyorsunuz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 236. sayfa]

[2101] Hicr Suresi'nin 29. âyeti ile aynıdır

Bunun üzerine melekler secde ettiler, onların hepsi topluca.(73)[2102]

İblîs müstesnâ, kibirlendi ve kâfirlerden oldu.(74)

(Allah) **buyurdu ki: 'Ey iblîs! İki elimle halk ettiğime secde etmekten seni men eden nedir?**[2103] **Kibirlendin mi yoksa üstünlerden mi oldun?'(75)**

Dedi ki: 'Ben ondan hayırlıyım, beni ateşten halk ettin ve onu çamurdan halk ettin.'(76)

(Allah) **buyurdu ki: 'Öyleyse oradan hurûc et. Artık muhakkak ki sen recmedilmişsin.'(77)**[2104]

Ve muhakkak ki, Dîn Günü'ne kadar[2105] **lânetim üzerinedir.(78)**

(İblîs) **dedi ki: 'Rabbim! O halde bana ba's edilecekleri güne kadar süre ver.'(79)**[2106]

[2102] Hicr Suresi'nin 30. âyeti ile aynıdır

[2103] Şeyhulİslâm Ebu Osmân es-Sâbunî (رحمه الله) der ki: "Şüphesiz ki Kitâb'a ve Sünnet'e temessük eden 'Hadis Ashâbı', Allah onların yaşayanlarını korusun ve ölenlerine rahmet etsin, Allah (سبحانه وتعالى)'nın vahdâniyetine, Resûl (صلى الله عليه وسلم)'in risâletine ve nübüvvetine şehâdet ederler ve onlar Rabbleri (عز وجل)'yi, vahyinin ve tenzîlinin söylediği veya sahîh haberlerde ve âdil sikaların ondan naklettikleri üzere Resûl'un şehâdet ettiği sıfâtlarla tanırlar.

Allah (جلاله جل) için, O'nun, Kitâbı'nda ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in lisânında kendisi için isbât ettiği şeyleri O (جلاله جل) için isbât ederler. O'nun sıfâtlarının yaratılmışların sıfâtına teşbihine/benzediğine itikâd etmezler ve derler ki: 'O (جلاله جل) Âdem'i eliyle yarattı.' Allah (سبحانه وتعالى)'nın şu kavlinde hakkında nas ettiği gibi, âyet şöyledir: **'[قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ]/** (Allah) **buyurdu ki: 'Ey iblîs! İki elimle halk ettiğime secde etmekten seni men eden nedir?]'** [Sâd Suresi, 75. âyet]

Onlar, mu'tezile ve cehmiyyenin -Allah onları helâk etsin- tahrîf ettiği gibi, iki el ifadesini 'iki nimet'e veya 'iki kudret'e hamlederek kelâmı yerinden tahrîf etmezler. Bu iki ele bir keyfiyyet biçmezler veya o iki eli Müşebbihe'nin -Allah onları perişan etsin- teşbih ettiği gibi, yaratılmışların ellerine teşbih etmezler/benzetmezler. Kur'ân'ın zikri ile indiği ve hakklarında sahîh haberler gelen 'işitme, görme, göz, yüz, ilim, kuvvet, kudret, izzet, azâmet, irâde, meşîet, kavil, kelâm, rızâ, öfke, hayât, yakaza, sevinç, gülme' ve diğer tüm sıfâtları hakkında da bunlardan hiçbirini halkın, yaratılmışların sıfâtlarına teşbîh etmeden böyle söylerler.

Bilakis bunlarda Allah (سبحانه وتعالى)'nın ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in buyurduğu şeye üzerlerinde fazlalık olmaksızın, üzerlerine ilâve yapmadan, keyfiyyet belirlemeden, teşbîh etmeden, tahrf etmeden, tebdîl etmeden/değiştirmeden, tağyir etmeden, arabların anladığı ve üzerinde anlaştığı haberin lafzına münker bir te'vîlle yok etmeden ulaşırlar.

Onu zâhir üzere icrâ ederler ve onun ilmini Allah'a havâle ederler. Onun te'vîlini Allah'tan başka kimsenin bilmediğini ikrâr ederler. Allah'ın, ilimde derinleşenler hakkında, onların şöyle söyle söylediğini haber verdiği âyette olduğu gibi: **'[وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ]/Ve ilimde derinleşenler derler ki: 'Biz ona îmân ettik, hepsi Rabbimizin indindendir.' Ve akıl sahiblerinden başkası tezekkür edemez.]'** [Âl-i İmrân Sûresi, 7. âyet]" [Ebu Osmân İsmâîl bin Abdi'r-Rahmân es-Sâbunî, Akîdetu's-Selef ve Ashâbi'l-Hadîs, 21. sayfa]

[2104] Hicr Suresi'nin 34. âyeti ile aynıdır. İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[فَاخْرُجْ مِنْهَا]/Öyleyse oradan hurûc et.]'** Yani: Cennet'ten. Katâde (senedi hasendir) demiştir ki: **'[فَإِنَّكَ رَجِيمٌ]/Artık muhakkak ki sen recmedilmişsin.']'** Ve **'[الرجيم]/recmedilmek]'** lanete uğramaktır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 240. sayfa]

[2105] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[إِلَى يَوْمِ الدِّينِ]/Dîn Günü'ne kadar]'** Yani: Kıyâmet Günü'ne kadar. Ve (yine) denilmiştir ki: Hesâb Günü'ne kadar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 455. sayfa]

(Allah) **buyurdu ki: 'Artık muhakkak ki sen, süre verilenlerdensin;'(80)**[2107]

'Mâlûm vaktin gününe kadar.'(81)[2108]

Dedi ki: 'Öyleyse senin izzetine (yemin ederim ki)**, elbette onların hepsini iğvâ edeceğim.'(82)**[2109]

'Onlardan muhlis kulların müstesnâ.'(83)[2110]

(Allah) **buyurdu ki: 'İşte Hakk ve Ben hakkı kavlederim.'(84)**[2111]

Elbette Cehennem'i seninle ve onlardan sana tâbi olanların hepsiyle dolduracağım.(85)

De ki: 'Onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum ve ben mütekelliflerden değilim.'(86)[2112]

O,[2113] **âlemler için bir zikirden başkası değildir.(87)**[2114]

Ve elbette onun haberini bir sürenin ardından ilmedeceksiniz.(88)[2115]

[2106] Hicr Sûresi'nin 36. âyeti ile aynıdır

[2107] Hicr Sûresi'nin 37. âyeti ile aynıdır

[2108] Hicr Sûresi'nin 38. âyeti ile aynıdır

[2109] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[لَأُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعِينَ/elbette onların hepsini iğvâ edeceğim]**' Elbette Âdem oğullarının hepsini dalâlete düşüreceğim." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 241. sayfa]

[2110] Hicr Sûresi'nin 40. âyeti ile aynıdır

[2111] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ اَقُولُ/**(Allah) **buyurdu ki: 'İşte Hakk ve Ben hakkı kavlederim.']**' Allah (سبحانه وتعالى) buyurdu ki: 'Ben Hakk'ım ve Ben hakkı kavlederim.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 242. sayfa]

[2112] İmâm Buhârî (رحمه الله) AbdUllah ibn Mes'ûd (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ey insanlar! Kim bir şey ilmediyorsa, böylece onu söylesin ve kim ilmetmiyorsa, o zaman desin ki: '**[الله أعلم/Allah en iyi ilmedendir]**'. O takdirde şüphesiz ki adamın ilmetmediği şeyler için: '**[الله أعلم/Allah en iyi ilmedendir]**' demesi ilimdendir. Ve şüphesiz ki Allah (سبحانه وتعالى), Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'e buyurmuştur ki: '**[قُلْ مَا اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ وَمَا اَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ/De ki: 'Onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum ve ben mütekelliflerden değilim.']**' [Sa'd Suresi, 86. âyet]" [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr, '**[وَمَا اَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ/ve ben mütekelliflerden değilim]**' Babı'nda (4809)]
İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[قُلْ مَا اَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ وَمَا اَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ/De ki: 'Onun üzerine sizden bir ücret istemiyorum ve ben mütekelliflerden değilim.']**' kavli hakkında demiştir ki: "Kur'ân'a karşılık sizden bir ücret veya bana bir şey vermenizi istemiyorum. Ve ben, mütekelliflerden yani 'Allah'ın onlara emretmediği bir şeyi kafalarından uydurup da kendi başlarına mükellefiyet getiren kimselerden' değilim." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 243. sayfa]

[2113] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'**[هُوَ/O]**' Yani: Kur'ân." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 350. sayfa]

[2114] Tekvîr Sûresi'nin 27. âyetiyle aynıdır

[2115] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın:

"'**[وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَاَهُ بَعْدَ حِينٍ/Ve elbette onun haberini bir sürenin ardından ilmedeceksiniz.]**' kavli hakkında demiştir ki: Yalanladıkları şeyin haberini Kıyâmet Günü ilmedeceklerdir. Bu, dünyâdan bir sürenin ardından olacaktır ve o, Kıyâmet Günü'dür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 244. sayfa]

39. ZÜMER SÛRESİ (75 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Kitâb'ın inzâl edilmesi Allah'tandır. Azîz'dir, Hakîm'dir.(1)[2116]

Muhakkak ki Biz, Kitâb'ı sana hakk ile inzâl ettik. O halde Dîn'i O'na hâlis kılarak Allah'a ibâdet et.(2)[2117]

Dikkat edin, hâlis dîn Allah'ındır.[2118] **Ve onlar ki, O'nun dûnundan evliyâ ittihaz ettiler.** (Derler ki:) **'Onlara -bizi Allah'a yakın yaklaştırmaları dışında- ibâdet etmiyoruz.'**[2119] **Muhakkak ki Allah, onların kendisinde ihtilâf ettikleri hakkında aralarında hüküm verecektir. Muhakkak ki Allah, tekzîb eden ve kâfir olan o kimseye hidâyet etmez.(3)**

Eğer Allah bir evlâd ittihaz etmeyi murâd etseydi, elbette halk etiklerinden dilediğini seçerdi. Sübhândır. O, Allah'tır, Vâhid'tir, Kahhâr'dır.(4)

Semâları ve Arz'ı hakk ile halk etti. Geceyi gündüzün üzerine sarar ve gündüzü gecenin üzerine sarar.[2120] **Ve güneş ve ayı musahhar etmiştir. Hepsi, müsemmâ bir ecele kadar cereyân eder. Dikkat edin! O Azîz'dir, Gaffâr'dır.(5)**

[2116] Câsiye Sûresi'nin 2. âyeti ve Ahkâf Sûresi'nin 2. âyeti ile aynıdır

[2117] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اِنَّا اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ/Muhakkak ki Biz, Kitâb'ı sana hakk ile inzâl ettik.]'** Allahu (تعالى), Nebîsi Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e buyuruyor ki: Şüphesiz ki Biz Sana, ey Muhammed, Kitâbı inzâl ettik. Yani Kitâb ile (kastolunan) Kur'ân'dır. **'[بِالْحَقِّ/hakk ile]'** Yani: Adâlet ile. Buyuruyor ki: Sana, hakkı ve adâleti emreden bu Kur'ân'ı inzâl ettik. Dîni O'na hâlis kılarak Allah'a ibâdet etmen, işte bu hakk ve adâlet muhtevâsındandır. Çünkü din, O'nun içindir; zarar vermeye de fayda vermeye de mâlik olmayan putlar için değildir. **'[فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ/O halde Dîn'i O'na hâlis kılarak Allah'a ibâdet et.]'** Buyuruyor ki: Taat ile Allah'a huşû eyle ey Muhammed! Ulûhiyyeti O'na hâlis kıl; ibâdette O'nu birle, putperestlerin yaptığı gibi, ibâdetinde O'na şerîk koşma." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 248. sayfa]

[2118] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اَلَا لِلّٰهِ الدِّينُ الْخَالِصُ/Dikkat edin, hâlis dîn Allah'ındır.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmektir." [Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 3. cilt, 171. sayfa]

[2119] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُونَا اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰى/**(Derler ki:) **'Onlara -bizi Allah'a yakın yaklaştırmaları dışında- ibâdet etmiyoruz.']'** kavli hakkında demiştir ki: "Bu sözü Kureyş, putları için; onlardan öncekiler ise melekler için, Meryem oğlu Îsâ ve Üzeyr için söylüyorlardı."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُونَا اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰى/**(Derler ki:) **'Onlara -bizi Allah'a yakın yaklaştırmaları dışında- ibâdet etmiyoruz.']'** kavli hakkında demiştir ki: "Şöyle diyorlardı: 'Onlar, Allah katında bizim şefaatçilerimizdir. Kıyâmet Günü bizi Allah'a yaklaştıracak olan da bunlardır.' Ve: **'[زُلْفٰى/Zulfâ]'** Yakın(lıktır)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 251.-252. sayfa]

[2120] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[يُكَوِّرُ الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى الَّيْلِ/Geceyi gündüzün üzerine sarar ve gündüzü gecenin üzerine**

Sizi bir nefisten halk etti, sonra zevcesini ondan kıldı. Ve sizin için hayvanlardan sekiz eş inzâl etti. Annelerinizin batnında üç zulümât içinde,[2121] **bir hilkatin ardından bir hilkatle sizi halk eder. İşte Rabbiniz Allah budur. Mülk O'nundur. O'ndan başka ilâh yoktur. Artık nasıl çevriliyorsunuz?(6)**

Eğer küfrederseniz, o takdirde muhakkak ki Allah sizden müstağnîdir. Ve kulları için küfre râzı olmaz. Ve eğer şükrederseniz, sizin için ona râzı olur. Ve bir yük taşıyan, başkasının yükünü yüklenmez. Sonra merciiniz Rabbinizedir. Böylece amel etmiş olduklarınızı size bildirecektir. Muhakkak ki O, sadırların özüne Âlîm'dir.(7)[2122]

Ve insâna bir zarar temâs ettiğinde, O'na yönelerek Rabbine duâ eder. Sonra ona Kendinden bir nîmet verdiğinde, O'na daha önce duâ etmiş olduğunu unutur ve O'nun yolundan dalâlete düşürmek için Allah'a denkler kılar.[2123] **De ki: 'Küfrün ile biraz metâlan, muhakkak ki sen ateş ashâbındansın.'(8)**

Yoksa o, gece vakitlerinde secde eden ve kıyâma duran, Âhiret'ten hazer eden ve Rabbinin rahmetini uman[2124] **kânit kimse** (gibi) **midir?**[2125] **De ki: 'O ilmedenler ve o ilmetmeyenler müsâvî olur mu?' Ancak akıl sâhibleri tezekkür ederler.(9)**[2126]

---

sarar.]' kavli hakkında demiştir ki: Geceyi götürünce gündüzü onun üzerine sarar ve gündüzü götürünce de geceyi onun üzerine sarar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 254. sayfa]

[2121] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İkrime (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فِى ظُلُمَاتٍ ثَلٰثٍ/üç zulümât içinde]'** Üç zulümât/karanlık: Batn, rahim ve plasentadır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 258. sayfa]

[2122] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِىٌّ عَنْكُمْ/Eğer küfrederseniz, o takdirde muhakkak ki Allah sizden müstağnîdir.]'** Buyuruyor ki O, gayrındaki mahlûkattan müstağnîdir. **'[وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ/Ve kulları için küfre râzı olmaz.]'** Yani küfrü sevmez ve onu emretmez. **'[وَاِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ/Ve eğer şükrederseniz, sizin için ona razı olur.]'** Yani sizin için onu sever ve fazlından size ziyâde eder. **'[وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى/Ve bir yük taşıyan, başkasının yükünü yüklenmez.]'** Yani hiçbir nefis, hiçbir nefsin yükünü yüklenmez. Bilakis herkes, kendi nefsinin emrinden sorumludur. **'[ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ/Böylece amel etmiş olduklarınızı size bildirecektir. Muhakkak ki O, sadırların özüne Âlîm'dir.]'** Yani hiçbir şey O'na gizli kalmaz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zümer Sûresi, 6. âyetin tefsîri]

[2123] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddi (رحمه الله)'ın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَجَعَلَ لِلّٰهِ اَنْدَادًا/ve Allah'a denkler kılar]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: "Adamlardan denkler (kılar). Allah'a isyânda onlara itaat eder." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 235. sayfa]

[2124] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[يَحْذَرُ الْاٰخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهٖ/Âhiret'ten hazer eden ve Rabbinin rahmetini uman]'** Yani: İbâdeti hâlinde korku ve ümit üzere olunması gerekir. Zaten ibâdet de böyle olmalıdır. Hayat süresince korku daha gâlib gelmelidir. Bunun için Allahu (تعالى): **'[يَحْذَرُ الْاٰخِرَةَ وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهٖ/Âhiret'ten hazer eden ve Rabbinin rahmetini uman]'** buyurmuştur. Ölüm ânında ise, ümit o kişi üzerine gâlib olmalıdır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zümer Suresi, 9. âyetin tefsirinde]

[2125] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ/kânit kimse** (gibi) **midir]'** Yani: İtaat eden." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 460. sayfa]

[2126] İmâm el-Kassâb (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[هَلْ يَسْتَوِى الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا**

(Tarafımızdan) **de ki: 'Ey o îmân eden kullarım! Rabbinize takvâ edin. Bu dünyâda o iyilik edenler için bir iyilik vardır.**[2127] **Ve Allah'ın Arz'ı geniştir. Ancak sabredenlere ecirleri hesâbsız îfâ edilecektir.'(10)**

De ki: 'Muhakkak ki ben, Dîn'i O'na hâlis kılarak Allah'a ibâdet etmekle emrolundum.'(11)[2128]

'Ve bana müslümanların evveli olmam emredildi.'(12)[2129]

De ki: 'Muhakkak ki ben, eğer Rabbime isyân edersem, azîm bir günün azâbından[2130] **korkarım.'(13)**[2131]

De ki: 'Ben, Dîn'imi O'na hâlis kılarak Allah'a ibâdet ederim.'(14)

'Artık siz (de) **O'nun dûnundan dilediğinize ibâdet edin.'**[2132] **De ki: 'Muhakkak ki hüsrâna uğrayanlar, Kıyâmet Günü'nde nefislerini ve ehillerini o hüsrâna uğratanlardır. Dikkat edin! Bu, o mübîn hüsrândır.'(15)**

Onlar için fevklerinden ateşten gölgeler ve altlarından gölgeler vardır. Allah, kullarını işte onunla korkutur. Ey kullarım! O halde bana takvâ edin.(16)

يَعْلَمُونَ/De ki: 'O ilmedenler ve o ilmetmeyenler müsâvî olur mu?']' Allahu (تعالى) âlimleri medhetmiş ve câhilleri zemmetmiştir. Ve (bu âyet) tezekkür etmenin ilimsiz mümkün olmadığına da delildir." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 4. cilt, 13. sayfa]

[2127] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allahu (تعالى), Kendisine itaat etmeye ve takvâ sahibi olmaya devam etmelerini kullarına emrederek buyuruyor ki: **'[قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِى هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ/**(Tarafımızdan) **de ki: 'Ey o îmân eden kullarım! Rabbinize takvâ edin. Bu dünyâda o iyilik edenler için bir iyilik vardır.]'** Yani: Bu dünyâda güzel amel işleyenler için, dünyâlarında ve Âhiret'lerinde hasene/iyilik vardır. " [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zümer Sûresi, 10. âyetin tefsirinde]

[2128] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قُلْ اِنِّى اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ/De ki: 'Muhakkak ki ben, Dîn'i O'na hâlis kılarak Allah'a ibâdet etmekle emrolundum.']'** Yani: Tevhîd'i O'na hâlis kılarak. Ve Tevhîd'in ihlâsı şudur: O'na, O'ndan gayrısını şirk koşmaman." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 462. sayfa]

[2129] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اَكُونَ اَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ/Bana müslümanların evveli olmam]'** Bu ümmetten." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 106. sayfa]

[2130] İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "**'[عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ/azîm bir günün azâbı]'** Yani: Kıyâmet Günü'nün azâbı. İşte bu, korkusunun azîm olacağı gündür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 270. sayfa]

[2131] En'âm Sûresi'nin 15. âyetiyle aynıdır

[2132] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ/'Artık siz** (de) **O'nun dûnundan dilediğinize ibâdet edin.']'** Yani: O'nun gayrından. gayrında, melik olsun, velî olsun, ağaç-taş-güneş veya ay olsun neye dilerseniz ibâdet edin; yani herhangi birine ibâdet edin, bu beni ilgilendirmez. Ben, Allah'a muhlis kalacağım. Siz, dilediğinize ibâdet edin." [Zümer Suresi Tefsîri, Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, 133. sayfa]

Ve tâğûttan -ona ibâdet etmekten- o ictinâb edenler[2133] **ve Allah'a yönelenler, onlar için büşrâ vardır. Öyleyse kullarımı tebşîr et.(17)**

Onlar ki kavli işitirler de onun en güzeline tâbi olurlar. İşte onlar, Allah'ın o kendilerine hidâyet ettikleridir. Ve işte onlar, onlardır akıl sâhibleri.(18)

O halde üzerine azâb kelimesi hakk olanı mı? Artık sen Ateş'teki kimseyi mi kurtaracaksın?(19)[2134]

Lâkin Rabblerine o takvâ edenler, onlar için odalar vardır, onların fevkinde (de) **binâ edilmiş odalar vardır. Altlarından nehirler cereyân eder.** (Bu,) **Allah'ın vaadidir.**[2135] **Allah, vaadine muhâlefet etmez.(20)**

Allah'ın semâdan bir su inzâl ettiğini görmedin mi? Böylece onu Arz'daki menbâlara ulaştırmıştır. Sonra onunla renkleri muhtelif ekinler ihrâc eder, sonra kurur. Artık onu sararmış görürsün, sonra onu çer çöp kılar. Muhakkak ki bunda, elbette akıl sâhibleri için bir zikrâ vardır.(21)

O hâlde, sadrını Allah'ın İslâm için açıp da, o, Rabbinden bir nûr üzere olan kimse(, kalbi mühürlenen kimse gibi) **midir?**[2136] **Artık Allah'ın zikrinden kalbleri kasvetlenmiş olanlara veyl olsun. İşte onlar mübîn bir dalâlet içindedirler.(22)**

Allah, hadîsin en güzelini inzâl etmiştir.[2137] **Müteşâbih ve mesâni**[2138] **bir Kitâb** (olarak)**. Rabblerinden o haşyet duyanların cildleri ondan ürperir, sonra cildleri ve**

[2133] İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **'[الطَّاغُوتَ/tâğût]'** şeytân."
İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ/Ve tâğûttan o ictinâb edenler]'** Yani: Allah'ın dûnundan tüm ibâdet şeylere ibâdet etmekten ictinâb edenler/çekinenler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 272.-273. sayfalar]

[2134] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ/O halde üzerine azâb kelimesi hakk olanı mı]'** Rabbinin evvel ilminde, O'na küfretmesine binâen üzerine azâb kelimesi hakk olan kimseyi mi (kurtaracaksın) ey Muhammed? **'[أَفَأَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِى النَّارِ/Artık sen Ateş'teki kimseyi mi kurtaracaksın?]'** Ateşte olan kimseyi sen mi kurtaracaksın ey Muhammed? Üzerine azâb kelimesi hakk olmuş kimseyi mi kurtaracaksın sen?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 275. sayfa]
İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَعْدَ اللهِ/**(Bu,) **Allah'ın vaadidir.]'** Mü'minlere o vaad ettiği, yani Cennet'tir." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 108. sayfa]

[2136] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[أَفَمَنْ شَرَحَ اللهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ/O hâlde, sadrını Allah'ın İslâm için açıp da, o, Rabbinden bir nur üzere olan kimse**(, kalbi mühürlenen kimse gibi) **midir?]'** Yani: Bu kimse ile, kalbi katı olup da hakktan uzaklaşan kimse müsâvî/eşit midir?" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zümer Sûresi, 22. âyetin tefsirinde]

[2137] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[اَللهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيثِ/Allah, hadîsin en güzelini inzâl etmiştir.]'** Yani: Kur'ân'ı. Ve onu **[الْحَدِيثِ**/hadîs**]'** olarak isimlendirmiştir. Çünkü Kur'ân, Allah'ın inzâl ettiği hadîsidir/sözüdür. Şöyle de denilmiştir: Yani: Kelâmın en güzelini (inzâl etmiştir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 466. sayfa]

kalbleri Allah'ın zikrine yumuşar. İşte Allah'ın hidâyeti, onunla dilediğine hidâyet eder. Ve Allah kimi dalâlete düşürürse, artık onun için bir hidâyet edici yoktur.(23)

O halde Kıyâmet Günü kötü azâbı yüzü ile vikâye eden kimse (azâbtan emîn olan gibi) **midir?**[2139] **Ve zâlimlere denilir ki: 'Kesbetmiş olduğunuzu tadın!'(24)**

Onlardan o öncekiler (de) **tekzîb ettiler de azâb onlara şuurunda olmadıkları yerden geldi.(25)**

Böylece Allah, onlara dünyâ hayâtında aşağılığı tattırdı. Ve elbette Âhiret azâbı daha büyüktür, eğer ilmetmiş olsalardı.(26)

Ve andolsun ki, insânlar için bu Kur'ân'da her meselden darb ettik. Umulur ki onlar tezekkür ederler.(27)

Eğrilik sâhibi olmayan Arabça bir Kur'ân. Umulur ki onlar takvâ ederler.(28)

Allah bir mesel darb etti: Bir adam, onda birbiriyle çekişen şerîkler var. Ve bir adama ait olan bir adam var. İkisi, meselde müsâvî olur mu?[2140] **Hamd Allah içindir. Bilakis, onların ekserîsi ilmetmezler.(29)**

Muhakkak ki sen öleceksin ve muhakkak ki onlar (da) **öleceklerdir.(30)**

Sonra muhakkak ki siz, Kıyâmet Günü Rabbinizin indinde hasımlaşacaksınız.(31)[2141]

Artık Allah'ın üzerine yalan söyleyen ve ona geldiğinde sıdkı tekzîb edenden[2142] **daha zâlim kimdir?**[2143] **Cehennem'de kâfirler için bir kalacak yer yok mu?(32)**

[2138] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[مُتَشَابِهًا/Müteşâbih]'** Âyet âyete, harf de harfe benzemektedir. **'[مَثَانِيَ/mesâni]'** Allah, onda ikişerli olarak farzları ve hükümleri ve hadleri (zikretmiştir)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 279.-280 sayfa]

[2139] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[أَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ/O halde kötü azâbı yüzü ile vikâye eden kimse** (azâbtan emin olan gibi) **midir?]'** kavli hakkında demiştir ki: "Ateşin içinde yüzü üstü yere kapaklanır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 281. sayfa]

[2140] İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ/Bir adam, onda birbiriyle çekişen şerîkler var. Ve bir adama ait olan bir adam var]'** kavli hakkında demiştir ki: "Bu bâtıl ilâh ve hakk ilâhın misâlidir. Yani: müşrik ve ihlâs sâhibi mü'min (için)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 239. sayfa]

[2141] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ/Sonra muhakkak ki siz, Kıyâmet Günü Rabbinizin indinde hasımlaşacaksınız.]'** kavli hakkında demiştir ki: "İslâm ehli ve küfr ehli (hasımlaşacaktır)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 287. sayfa]

[2142] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءَهُ/ve ona geldiğinde sıdkı tekzîb eden]'** Yani: Kur'ân'ı (tekzîb eden)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 289. sayfa]

[2143] Şeyhulİslam İbn Teymiyye (رحمه الله) şöyle der: "Âyette bahsedilen her iki fiilin sahibi de yalancıdır:

Ve o sıdk ile gelen ve onu tasdîk edenler,[2144] **işte onlar, onlardır muttakîler.(33)**

Onlar için Rabblerinin indinde diledikleri vardır. İşte bu, muhsinlerin karşılığıdır.(34)

(Bu,) **Allah'ın, o amellerinin en kötüsünü onlardan keffâretlemesi ve o amel etmiş olduklarının ecirlerini en güzeliyle karşılık vermesi içindir.(35)**

Allah, kuluna kâfi değil mi? Ve seni O'nun o dûnundakiler ile korkutuyorlar.[2145] **Ve Allah kimi dalâlete düşürürse, artık onun için bir hidâyet edici yoktur.(36)**

Ve Allah kime hidâyet ederse, artık onun için bir dalâlete düşürücü yoktur. Allah, Azîz, intikâm sâhibi değil midir?(37)

Ve eğer onlara suâl etsen: 'Semâları ve Arz'ı kim halk etti?' Elbette derler ki: 'Allah.' De ki: 'O halde gördünüz mü? Allah'ın dûnundan ibâdet ettikleriniz, eğer Allah bana bir zarar murâd ederse, onlar O'nun zararını kaldırabilirler mi? Veya bana bir rahmet murâd ederse, onlar O'nun rahmetini tutabilirler mi? De ki: 'Allah bana yeter. Tevekkül edenler O'nun üzerine tevekkül ederler.'(38)

De ki: 'Ey kavmim! Mekânınız üzere amel edin. Muhakkak ki ben (de) **amel ediyorum. Artık yakında ilmedeceksiniz.(39)**[2146]

Kendisini aşağılayacak bir azâb kime gelecek ve onun üzerine mukîm bir azâb inecek?(40)[2147]

Birisi, Allah'tan haber verileni yalanlamış; diğeri de Allah'tan haber verenden haber verileni yalanlamıştır." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Minhâcu's-Sunne en-Nebeviyye, 7. cilt, 192.-193. sayfalar]

[2144] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَالَّذِى جَاءَ بِالصِّدْقِ/Ve o sıdk ile gelen]**' Bu, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'dir, Kur'ân ile gelmiştir. '**[وَصَدَّقَ بِهِۦ/ve onu tasdîk edenler]**' Mü'minlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 290. sayfa]

[2145] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُۥ/Allah, kuluna kâfi değil mi?]**' Evet kâfidir. Ve Allah, kuluna vaad etmiş olduğu gibi, elbette ona kâfi olacak, onu azîz kılacak ve ona nusret verecektir. '**[وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِۦ/Ve seni O'nun o dûnundakiler ile korkutuyorlar.]**' Seni, O'nun dûnundaki ilâhları ile korkutuyorlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 294.-295. sayfalar]

[2146] İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[عَلَىٰ مَكَانَتِكُمْ/Mekânınız üzere]**' kavli hakkında şöyle demiştir: "Bakış açınıza göre (amel edin). '**[إِنِّى عَامِلٌ/Muhakkak ki ben amel ediyorum.]**' Böylece ben de, Allah'ın benden önce gelmiş olan nebîlerinin ameli üzere amel ediyorum. '**[فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ/Artık yakında ilmedeceksiniz.]**' Allah'ın imtihânı size geldiği vakit, bizden kimin haklı kimin bâtıl, kimin reşîd kimin sapkın olduğunu ilmedeceksiniz." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 241. sayfa]

[2147] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'**[مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ/Kendisini aşağılayacak bir azâb kime gelecek]**' Kendisini aşağılayacak bir azâba uğrayacak kişiye, ona gelmemiş olanbir azâb gelecektir. Yani bu azâb onu zelîl ve aşağılık kılacaktır. '**[وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ/ve üzerine mukîm bir azâb inecek]**' Onun üzerine, kendisinden hiç ayrılmayacak daimî bir azâb inecektir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî

Muhakkak ki Biz, senin üzerine Kitâb'ı, insanlar için hakk ile inzâl ettik. O halde kim hidâyet bulursa, artık kendi nefsi lehinedir. Ve kim dalâlete düşerse, o takdirde ancak kendi aleyhine dalâlete düşmüş olur. Ve sen onların üzerine bir vekîl değilsin.(41)

Allah, nefisleri ölümleri anında vefât ettirir ve o ölmeyenleri (de) **uykularında. Böylece üzerlerine o ölüm kazâ ettiğini**[2148] **tutar. Ve diğerlerini müsemmâ bir ecele kadar**[2149] **irsâl eder. Muhakkak ki bunda, elbette tefekkür eden bir kavim için âyetler vardır.(42)**

Yoksa Allah'ın dûnundan şefaatçiler mi ittihaz ettiler? De ki: 'Velev ki onlar bir şeye mâlik olmasa ve akledemese (de) **mi?'(43)**

De ki: 'Şefaat cemîân Allah'ındır. Semâların ve Arz'ın mülkü O'nundur. Sonra O'na rücû ettireleceksiniz.(44)

Ve Allah bir olarak zikredildiğinde, Âhiret'e o îmân etmeyenlerin kalbleri burkulur. Ve O'nun o dûnundakiler zikredildiğinde, o zaman onlar birbirlerini tebşîr ederler.(45)

De ki: 'Allah'ım, semâları ve Arz'ı yaratan, gaybı ve müşâhede edilebileni ilmeden. Sen, kendisinde ihtilâf etmiş oldukları husûslarda kullarının arasında hüküm vereceksin.'(46)

Ve eğer Arz'dakiler cemîân ve onunla beraber onun bir misli o zulmedenlerin olsa, elbette Kıyâmet Günü kötü azâbtan (kurtulmak için) **onu fidye olarak verirlerdi. Ve Allah'tan, onlar için hiç hesâb etmemiş oldukları ortaya çıkmıştır.(47)**

Ve onlar için kesbettiklerinin kötülükleri ortaya çıkmış ve istihzâ etmiş oldukları onları kuşatmıştır.(48)

Fakat insâna bir zarar temâs ettiğinde, Bize duâ eder. Sonra Bizden ona bir nîmet verdiğimizde, der ki: 'O bana ancak bir ilim üzerine verilmiştir.' Bilakis, o bir fitnedir. Ve lâkin onların ekserîsi ilmetmezler.(49)

Onu, onlardan o öncekiler (de) **söylemişti. Ama kesbetmiş oldukları onlara bir yarar vermedi.(50)**

Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 297. sayfa]

[2148] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قَضٰى/kazâ ettiğini]'** Yani: hükmettiğini." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Zümer Suresi Tefsîri, 298. sayfa]

[2149] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى/Müsemmâ bir ecele kadar]'** Ölüme kadar." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 113. sayfa]

Böylece kesbettiklerinin kötülükleri onlara isâbet etmişti. Ve şunlardan o zulmedenler, kesbettiklerinin kötülükleri onlara isâbet edecektir. Ve onlar âciz bırakıcı değildirler.(51)

Ve Allah'ın, rızkı dilediğine genişlettiğini ve takdîr ettiğini ilmetmediler mi? Muhakkak ki bunda, elbette îmân eden bir kavim için âyetler vardır.(52)

De ki: 'Ey nefisleri üzerine o isrâf etmiş[2150] **kullarım! Allah'ın rahmetinden ümid kesmeyin. Muhakkak ki Allah, günahları cemîân mağrifet eder. Muhakkak ki O, O'dur Gafûr, Rahîm.'(53)**[2151]

Ve Rabbinize yönelin ve azâbın size gelmesinden önce O'na teslîm olun. Sonra size nusret edilmez.(54)

Ve Rabbinizden size inzâl edilenin en güzeline tâbi olun, azâbın size -ansızın ve siz şuurunda değilken- gelmesinden önce.(55)[2152]

Nefis diyecektir ki: 'Allah'ın emrinde,[2153] **yaptığım eksikliklerin üzerine ey hasretim!**[2154] **Ve ben elbette maskaralığa alanlardan olmuştum.'(56)**

Veya: 'Eğer Allah bana hidâyet etmiş olsaydı, elbette muttakîlerden olurdum.' diyecektir.(57)

Veya azâbı gördüğü zaman: 'Benim için bir kere daha (dünyâya dönüş) **olsaydı da muhsinlerden olsam.' diyecektir.(58)**

Bilakis, sana âyetlerim geldi de sen onları tekzîb ettin ve kibirlendin ve kâfirlerden oldun!(59)

[2150] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ/nefisleri üzerine o isrâf etmiş]'** kavli hakkında demiştir ki: "Câhiliyyede cana kıymış." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 307. sayfa]

[2151] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Bu âyet-i kerîme, âsi kâfirlerin tümü ve diğer âsiler için tevbeye ve (Allah'a) yönelmeye bir dâvet olup, günâhından tevbe edip dönüş yapan herkesin tüm günahlarını -bu günahlar her ne olursa olsun, isterse deniz köpüğü kadar çok olsun- Allah'ın mağfiret edeceğini haber vermektedir. Ama (bunun), tevbe edilmeksizin mağfirete hamledilmesi doğru değildir. Çünkü şirk, ondan tevbe etmeyen kimse için mağfiret edilmeyecektir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zümer Suresi, 53. âyetin tefsirinde]

[2152] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[وَاتَّبِعُوا اَحْسَنَ مَا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ/Ve Rabbinizden size inzâl edilenin en güzeline tâbi olun]'** Yani: Rabbinizden size o inzâl edilen güzele. **'[بَغْتَةً/bağdeten]'** Yani: Ansızın. **'[وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ/ve siz şuurunda değilken]'** Yani: Siz ilmetmeden." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 476.-477. sayfa]

[2153] Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[جَنْبِ اللّٰهِ/fi cenbİllah]'** kavli hakkında demiştir ki: "Allah'ın emrinde." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 699. sayfa]

[2154] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[يَا حَسْرَتٰى/ey hasretim]'** Ey nedâmetim/pişmanlığım!" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 129. sayfa]

Ve Kıyâmet Günü Allah'ın üzerine o yalan söyleyenleri yüzleri kararmış görürsün. Cehennem'de mütekebbirler için bir kalacak yer yok mu?(60)

Ve Allah, o takvâ edenleri başarılarından dolayı necât buyuracaktır. Onlara kötülük temâs etmeyecek ve onlar hüzünlenmeyeceklerdir.(61)

Allah, her şeyin Hâlık'ıdır. Ve O, her şey üzerine Vekîl'dir.(62)

Semâlar ve Arz'ın kilitleri O'nundur. Ve Allah'ın âyetlerine o küfredenler, işte onlar, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(63)

De ki: 'Böyleyken Allah'tan gayrısına mı ibâdet etmemi emrediyorsunuz, ey câhiller?'(64)

Ve andolsun ki, sana ve o senden öncekilere vahyedildi ki: 'Eğer şirk koşarsan, elbette amelin boşa gider ve elbette hüsrâna uğrayanlardan olursun.'(65)

Bilakis, Allah'a artık ibâdet et ve şükredenlerden ol.(66)[2155]

Ve Allah'ın kadrini hakkıyla takdîr edemediler. Ve Kıyâmet Günü, Arz cemîân kabzasındadır[2156] **ve semâlar sağ elinde dürülmüştür. Subhândır ve teâlâdır onların şirk koştuklarından.(67)**[2157]

Ve Sûr'a nefhedilir de semâlardakiler ve Arz'dakiler -Allah'ın dilediği kimse müstesnâ- çarpıl(ıp yıkıl)**ır. Sonra ona bir daha nefhedilir de o zaman onlar kaîm olarak nazar ederler.(68)**

Ve Arz Rabbinin nûruyla aydınlanır. Ve Kitâb[2158] **konulur. Ve nebîler ve şâhidler getirilir ve aralarında hakk ile kazâ edilir. Ve onlar zulme uğratılmazlar.(69)**[2159]

[2155] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[بَلِ اللَّهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ/Bilakis, Allah'a artık ibâdet et ve şükredenlerden ol.]'** Yani: Sen ve sana tâbi olup seni tasdîk edenler, ibâdeti, şerîki olmayan tek Allah'a hâlis kılın." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zümer Sûresi, 66. âyetin tefsirinde]

[2156] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[قَبْضَتُهُ/kabzasındadır]'** Bu Arz'ın cemîân Allah (عز وجل)'nin elinde olmasıdır. Ama bunun keyfiyyetine gelince, artık onu en iyi Allah ilmeder." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Zümer Suresi Tefsîri, 449. sayfa]

[2157] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ/Subhândır ve teâlâdır onların şirk koştuklarından.]'** Onların Kendisine şirk koştuklarından nezih ve yücedir." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 858. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2158] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[الْكِتَابُ/Kitâb]'** Amellerinin Kitâbı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 335. sayfa]

[2159] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ/ve aralarında hakk ile kazâ edilir]'** Yani: Adâlet ile (hükmedilir). **'[وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ/Ve onlar zulme uğratılmazlar.]'** Yani: Onların kötülükleri ziyâde edilmez ve haseneleri de noksanlaştırılmaz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 132. sayfa]

Ve her nefse amel ettiği ifâ edilir. Ve O, onların fiil ettiklerini en iyi ilmedendir.(70)

Ve o küfredenler zümre zümre Cehennem'e sevk edilir. Nihâyet ona geldiklerinde kapıları açılır ve bekçileri onlara derler ki: 'Size, üzerinize Rabbinizin âyetlerini tilâvet eden ve bu gününüze sizi mülâki olmaktan inzâr eden sizden resûller gelmedi mi?' Derler ki: 'Evet!' Ve lâkin azâb kelimesi kâfirler üzerine hakk olmuştur.(71)[2160]

Denilir ki: 'Cehennem'in kapılarına dâhil olun, orada muhalledler(siniz)**. Artık mütekebbirlerin kalacağı yer ne kötüdür!'(72)**

Ve Rabblerinden o takvâ edenler zümre zümre Cennet'e sevk edilirler. Nihâyet ona geldiklerinde kapıları açılır ve bekçileri onlara derler ki: 'Selâm üzerinize olsun, tertemizsiniz,[2161] **artık muhalledler olarak ona dâhil olun.'(73)**

Ve derler ki: 'Hamd Allah içindir, O ki, vaadini bize gerçekleştirdi ve bizi Arz'a vâris yaptı.[2162] **Cennet'ten dilediğimiz yerde konaklayabiliriz. Artık amel edenlerin ecri ne güzeldir.'(74)**

Ve melekleri Arş'ı çevresinden kuşatmış görürsün. Rabblerini hamd ile tesbîh ederler. Ve aralarında hakk ile kazâ edilmiş ve denilmiştir ki: 'Hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir.'(75)[2163]

[2160] İmâm Taberî (رحمه الله)'tan hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَلٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ/Ve lâkin azâb kelimesi kâfirler üzerine hakk olmuştur.]**' Amelleri sebebiyle." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 337. sayfa]

[2161] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[طِبْتُمْ/tertemizsiniz]**' kavli hakkında demiştir ki: "Allah'ın itaatinde temiz kimseler oldunuz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 342. sayfa]

[2162] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[وَاَوْرَثَنَا الْاَرْضَ/ve bizi Arz'a vâris yaptı]**' kavli hakkında demiştir ki: "Cennet arzına (vâris yaptı)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 342. sayfa]

[2163] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "'**[وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ/Ve aralarında hakk ile kazâ edilmiş]**' Yani: Adâlet ile (hükmedilmiş). '**[وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ/ve denilmiştir ki: 'Hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir.']**' Yani: Cennet ehli der ki: '**[الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ/Hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir.]**'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 484. sayfa]

40. MÜ'MİN/GÂFİR SÛRESİ (85 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Hâ, Mîm.(1)[2164]

Kitâb'ın tenzîli Allah'tandır, Azîz, Alîm.(2)[2165]

Günâhı mağfiret eden ve tevbeyi kabul edendir. İkâbı şiddetlidir, nimetler sâhibidir.[2166] **O'ndan başka ilâh yoktur, O'nadır dönüş.(3)**

Allah'ın âyetlerinde o küfredenlerden başkası mücâdele etmez. O halde onların beldelerde dönüp dolaşması seni aldatmasın.(4)[2167]

Onlardan önce Nûh kavmi tekzîb etmişti ve onların ardından hizibler (de)**. Ve her ümmet, resûllerini yakalamak için yeltendi. Ve bâtıl ile mücâdele ettiler, onunla hakkı gidermek için.**[2168] **Bunun üzerine onları yakaladım. O vakit ikâbım nasıl oldu?(5)**

Ve işte böyle: 'Onlar ateş ashâbıdır.' diye o küfredenlerin üzerine Rabbinin kelimesi hakk olmuştur.(6)

Arş'ı o taşıyanlar ve onun çevresindekiler, Rabblerini hamd ile tesbîh ederler ve O'na îmân ederler ve o îmân edenler için mağfiret dilerler: 'Rabbimiz, rahmetle ve ilimle her şeyi kuşattın, artık o tevbe edenlere ve yoluna tâbi olanlara mağfiret buyur ve Cahîm'in azâbından onları vikâye et!'(7)

[2164] Bu âyet Fussilet Sûresi'nin 1. âyeti, Şûrâ Sûresi'nin 1. âyeti, Zuhruf Sûresi'nin 1. âyeti, Duhân Sûresi'nin 1. âyeti, Câsiye Sûresi'nin 1. âyeti ve Ahkâf Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

[2165] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'**[تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ/Kitâb'ın tenzîli Allah'tandır, Azîz, Alîm.]**' Yani: Bu Kitâb'ın inzâl edilmesi -ki o Kur'ân'dır-, izzet ve ilim sâhibi Allah'tandır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mü'min/Gâfir Sûresi, 2. âyetin tefsîrinde]

[2166] Bu açıklama Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Suyûtî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[ذِى الطَّوْلِ/Zi't-Tavl]**' Nimetler sâhibi." [Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî, Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, Mü'min/Gâfir Sûresi, 3. âyetin tefsîrinde]

[2167] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِى الْبِلَادِ/O halde onların beldelerde dönüp dolaşması seni aldatmasın.]**' Oralarda sefer yapmaları, gidip gelmeleri (seni aldatmasın)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 352. sayfa]

[2168] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ/Ve bâtıl ile mücâdele ettiler, onunla hakkı gidermek için.]**' Yani: Açık-berrak hakkı reddetmek için şübhe vâsıtasıyla karşı koydular." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mü'min/Gâfir Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

'Rabbimiz! Ve onları kendilerine o vaad ettiğin Adn Cennetlerine dâhil et. Ve babalarından ve zevcelerinden ve zürriyetlerinden sâlih olanları (da)**. Muhakkak ki Sen, Sensin Azîz, Hakîm.'(8)**

'Ve kötülüklerden onları vikâye et. Ve Sen o gün kimi kötülüklerden vikâye edersen, o vakit ona rahmet etmişsindir. Ve işte bu, azîm başarı odur.'(9)

Muhakkak ki o küfredenler, onlara nidâ edilir ki: 'Elbette Allah'ın öfkesi, sizin nefislerinizin öfkesinden daha büyüktür. Hani siz îmâna dâvet ediliyordunuz da küfrediyordunuz.'(10)

Derler ki: 'Rabbimiz bizi iki kez öldürdün ve iki kez ihyâ ettin,[2169] **artık günâhlarımızı itirâf ettik. Şimdi hurûca bir yol var mı?'(11)**[2170]

Bu, tek Allah'a duâ edildiğinde küfretmeniz ve O'na şirk koşulunca îmân etmeniz sebebiyledir. Artık hüküm Allah'ındır, Aliyy, Kebîr.(12)

O, O ki, âyetlerini gösteren ve sizin için semâdan bir rızık inzâl edendir. Ve (Allah'a) **yönelenden başkası tezekkür etmez.(13)**

Öyleyse Dîn'i O'na hâlis kılarak Allah'a duâ edin. Velev ki kâfirler kerih görse.(14)[2171]

Dereceleri yükselten Arş'ın sâhibidir. Buluşma gününden[2172] **inzâr etmek için kullarından dilediğinin üzerine emrinden rûhu ilkâ eder.(15)**[2173]

[2169] İmâm Taberî (رحمه الله)'tan hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَاَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ/bizi iki kez öldürdün ve iki kez ihyâ ettin]'** kavli hakkında demiştir ki: "Onlar babalarının sulblerinde ölü idiler. Sonra Allah onları dünyâda ihyâ etti/diriltti. Sonra kendisinden kaçınılmaz olan ölüm ile onları öldürdü. Sonra Kıyâmet Günü ba's için onları ihyâ etti. Bu itibarla iki hayat ve iki ölüm bunlardır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 254. sayfa]

[2170] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَهَلْ اِلٰى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ/Şimdi hurûca bir yol var mı?]'** Yani: Öyleyse ateşten hurûca/çıkışa bir yol var mı?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 9. sayfa]

[2171] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[فَادْعُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ/Öyleyse Dîn'i O'na hâlis kılarak Allah'a duâ edin.]'** Yani: Tevhîdi O'na hâlis kılarak. Ve mânâsı: Allah'ı tevhîd edin ve O'na bir şeyi şerîk/ortak koşmayın. **'[وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ/Velev ki kâfirler kerih görse.]'** Yani: Velev ki kâfirler öfkelense." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 10. sayfa]

[2172] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[يَوْمَ التَّلَاقِ/buluşma günü]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Kıyâmet Günü'nün isimlerindendir. Allah onu tâzîm etmiş ve kullarını ondan sakındırmıştır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 255. sayfa]

[2173] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[يُلْقِى الرُّوحَ مِنْ اَمْرِهٖ/emrinden rûhu ilkâ eder]'** kavli hakkında demiştir ki: "Emrinden vahiy (ilkâ eder)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 255. sayfa]

Onların bâriz olacakları gün, onlardan bir şey Allah'ın üzerine gizli kalmaz. Bugün mülk kimindir? Allah'ındır, Vâhid, Kahhâr.(16)

Bugün her nefis kesbettiğinin karşılığını alır. Bugün zulüm yoktur. Muhakkak ki Allah, serî hesâbı görendir.(17)

Ve onları yaklaşan gün ile inzâr et,[2174] **o zaman kalbler gırtlaklara dayanmıştır, yutkunur** (durur)**lar. Zâlimler için sıcak bir dost yoktur ve ne** (de) **itaat edilen bir şefaatçi.(18)**

Gözlerin hâinliğini ve sadırların gizlediklerini ilmeder.(19)[2175]

Ve Allah hakk ile kazâ eder. Ve O'nun dûnundan o duâ ettikleri bir şey ile kazâ edemezler.[2176] **Muhakkak ki Allah, O, Semî'dir, Basîr'dir.(20)**[2177]

Ve Arz'da seyr etmediler mi? Böylece o onlardan önce olanların âkibetlerinin nasıl olduğuna nazar etsinler. Onlar kendilerinden kuvvetçe ve Arz'daki eserlerce daha şiddetli idiler. Öyleyken Allah onları günâhları ile yakaladı. Ve onlar için Allah'tan bir vikâye eden olmadı.(21)

Bu, resûllerinin beyyineler ile onlara gelmiş olması sebebiyledir. Fakat küfrettiler, bunun üzerine Allah onları yakaladı. Muhakkak ki O, Kaviyy'dir, ikâbı şiddetlidir.(22)

Ve andolsun ki, Mûsâ'yı âyetlerimiz ve mübîn bir sultân[2178] **ile irsâl ettik.(23)**[2179]

Firavun ve Hâmân ve Kârûn'a. Hemen dediler ki: '(Bu) **yalancı bir sihirbazdır.'(24)**

[2174] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ/Ve onları yaklaşan gün ile inzâr et]'** Yani: Kıyâmet ile." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 128. sayfa]

[2175] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ/Gözlerin hâinliğini ilmeder]'** Gözlerin, Allah'ın kendisinden nehyettiğine baktığını ilmeder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 370. sayfa]

[2176] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ/Ve Allah hakk ile kazâ eder.]'** Yani: Adâlet ile (kazâ eder/hükmeder). **'[وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ/]'** Yani: putlara ve benzer şeylere **'[لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ/bir şey ile kazâ edemezler]'** Yani: Hiçbir şeyle hüküm veremezler, çünkü onların elinde bir şey yoktur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 14. sayfa]

[2177] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "O ki, O, nefsini vasfettiği gibidir: Semî'dir, Basîr'dir. Ve kimin mâbûdu semî/işiten, basîr/gören değil ise, o takdirde o, Semî/İşiten, Basîr/Gören Allah'a küfretmiştir. Hâlık, Bârî'den gayrısına ibâdet etmektedir. O ki, O, Semî'dir, Basîr'dir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 106. sayfa]

[2178] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَسُلْطَانٍ/Sultân]'** Hüccet ve burhândır. [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mü'min/Gâfir Sûresi, 23. âyetin tefsirinde]

[2179] Hûd Sûresi'nin 96. âyetiyle aynıdır

Bunun üzerine onlara indimizden bir hakk ile geldiğinde, dediler ki: 'Onunla beraber o îmân edenlerin oğullarını katledin ve kadınlarını hayâtta bırakın.' Ve kâfirlerin tuzağı dalâlette olmaktan başkası değildir.(25)[2180]

Ve Firavun dedi ki: 'Bırakın beni Mûsâ'yı katledeyim. Ve Rabbine duâ etsin! Muhakkak ki ben, dîninizi tebdîl edeceğinden veya Arz'da fesâd izhâr edeceğinden korkuyorum.'(26)[2181]

Ve Mûsâ dedi ki: 'Muhakkak ki ben, Hesâb Günü'ne îmân etmeyen her mütekebbirden Rabbime ve Rabbinize istiâze ederim.'(27)[2182]

Ve Firavun ailesinden, îmânını gizleyen mü'min bir adam dedi ki: 'Bir adamı, 'Rabbim Allah'tır!' diyor diye katledecek misiniz? Ve size Rabbinizden beyyineler ile gelmiştir. Ve eğer yalancı ise, o takdirde yalanı aleyhinedir. Ve eğer sâdık ise, o size vaad ettiklerinin bazısı size isâbet eder. Muhakkak ki Allah, müsrif yalancı o kimseye hidâyet etmez.'(28)[2183]

'Ey kavmim! Bugün mülk sizin içindir, Arz'da zâhirsiniz.[2184] **Fakat Allah'ın hışmından kim bize nusret eder, eğer bize gelirse?' Firavun dedi ki: 'Size görüşümden başkasını göstermem. Ve rüşd yolundan başkasına sizi hidâyet etmem.'(29)**[2185]

[2180] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ اِلَّا فِى ضَلَالٍ/Ve kâfirlerin tuzağı dalâlette olmaktan başkası değildir]'** Yani: helâkın içindedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 15. sayfa]

[2181] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[اِنِّى اَخَافُ اَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ/Muhakkak ki ben, dîninizi tebdîl edeceğinden korkuyorum.']**' Yani: üzerinde bulunduğunuz durumunuzu tebdîl edeceğinden. **'[اَوْ اَنْ يُظْهِرَ فِى الْاَرْضِ الْفَسَادَ/veya Arz'da fesâd çıkarmasından]'** Onun indinde fesâd: 'Allah'a itaat ile amel edilmesi' idi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 371.-372. sayfalar]

[2182] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[وَقَالَ مُوسٰى اِنِّى عُذْتُ بِرَبِّى وَرَبِّكُمْ/Ve Mûsâ dedi ki: 'Muhakkak ki ben, Rabbime ve Rabbinize istiâze ederim.']'** Tefsîr ehli şöyle demiştir: Mûsâ, Firavun'un kelâmını işitince Allah'a istiâze etti/sığındı ve O'na ilticâ ederek: **'[اِنِّى عُذْتُ بِرَبِّى وَرَبِّكُمْ/Muhakkak ki ben, Rabbime ve Rabbinize istiâze ederim.']'** dedi. **'[مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ/her mütekebbirden]'** Yani: Her kibirlenenden **'[لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ/Hesâb Günü'ne îmân etmeyen]'** Ve: **'[بِيَوْمِ الْحِسَابِ/Hesâb Günü]'** Kıyâmet Günü'dür." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 16. sayfa]

[2183] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ/Muhakkak ki Allah, müsrif yalancı o kimseye hidâyet etmez.']**' Şirk ile nefsi aleyhine israf eden müşrik kimseye (hidâyet etmez)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 377. sayfa]

[2184] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'**[ظَاهِرِينَ فِى الْاَرْضِ/Arz'da zâhirsiniz]'** Yani: Onlara baskın çıkma husûsunda Mısır arzı üzerinde gâlibsiniz." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 132. sayfa]

[2185] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'**[مَا اُرِيكُمْ اِلَّا مَا اَرٰى/Size görüşümden başkasını göstermem.']**' O, bu husûsta yalan söylemiş, iftirâ etmiş, Allah'a, Resûlu'ne ve beraberindekilere ihânet etmiş, onları aldatmış ve onlara nasîhat etmemiştir. **'[وَمَا اَهْدِيكُمْ اِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ/Ve rüşd yolundan başkasına size hidâyet etmem.']'**

Ve o îmân eden dedi ki: 'Ey kavmim! Muhakkak ki ben, sizin üzerinize hizibler gününün mislinden korkuyorum.'(30)[2186]

'Nûh kavmi ve Âd ve Semûd ve onların o ardındakilerin durumu misli. Ve Allah, kullarına zulüm murâd etmez.'(31)

'Ve ey kavmim! Muhakkak ki ben, sizin üzerinize nidâlaşma gününden[2187] **korkuyorum.'(32)**

Arkanızı dönüp kaçacağınız gün, sizin için Allah'tan bir koruyacak yoktur. Ve Allah, kimi dalâlete düşürürse, artık onun için bir hidâyet edici yoktur.(33)

Ve andolsun ki, daha önce size Yûsuf beyyineler ile gelmişti de onun size getirdiğinden şekk içinde olmaktan ayrılmamıştınız. Nihâyet (Yûsuf) **helâk olunca,**[2188] **dediniz ki: 'Allah, onun ardından asla bir resûl ba's etmez.' İşte Allah, o müsrif kuşku duyanı böyle dalâlete düşürür.(34)**[2189]

Onlar ki kendilerine gelmiş bir sultân olmaksızın Allah'ın âyetlerinde mücâdele ederler. (Bu,) **Allah indinde ve o îmân edenler indinde büyük bir öfkedir. İşte Allah, her mütekebbir cebbârın kalbinin üzerini böyle mühürler.(35)**

Ve Firavun dedi ki: 'Ey Hâmân! Bana bir kule binâ et, umulur ki sebeblere ulaşırım.'(36)[2190]

'Semâların sebeblerine, böylelikle Mûsâ'nın ilâhına muttalî olurum. Ve muhakkak ki ben, elbette onun yalancı olduğunu zannediyorum.' Ve işte Firavun'a amelinin kötülüğü böyle zîynetlendirildi ve yoldan alıkonuldu. Ve Firavun'un tuzağı boşa çıkmaktan başkası olmamıştır.(37)

Yani: Sizi ancak hakk, sıdk ve rüşd/doğruluk yoluna dâvet ediyorum. Her ne kadar kavmi ona itaat etmiş ve tâbi olmuş olsa da, o aynı şekilde bu husûsta da yalan söylemiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mü'min/Gâfir Sûresi, 29. âyetin tefsirinde]

[2186] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[اِنّی اَخَافُ عَلَیْکُمْ مِثْلَ یَوْمِ الْاَحْزَابِ/Muhakkak ki ben, sizin üzerinize hizibler gününün mislinden korkuyorum]'** Yani: Gelip geçen ümmetlerin azâbı misli." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 132. sayfa]

[2187] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[یَوْمَ التَّنَادِ/nidâlaşma günü]'** Kıyâmet günü, ateş ehli Cennet ehline nidâ eder/seslenir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 380. sayfa]

[2188] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[حَتّٰی اِذَا هَلَكَ/Nihâyet** (Yûsûf) **helâk olunca]'** Ölünce." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 148. sayfa]

[2189] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (تعالی)'nın kavli: **'[كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌ/İşte Allah, o müsrif kuşku duyanı böyle dalâlete düşürür.]'** Yani: Nefsi aleyhine küfür ve zulümle israf eden(i böyle dalâlete düşürür)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 20. sayfa]

[2190] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[لَعَلِّی اَبْلُغُ الْاَسْبَابَ/umulur ki sebeplere ulaşırım]'** Yani: Kapılara." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 134. sayfa]

Ve o îmân eden dedi ki: 'Ey kavmim! Bana tâbî olun, sizi doğru yola hidâyet edeyim.'(38)[2191]

'Ey kavmim! Bu dünyâ hayâtı ancak bir metâdır. Ve muhakkak ki Âhiret, o istikrâr diyârıdır.'(39)[2192]

'Kim bir kötülük amel ederse, o takdirde mislinden başkasıyla cezâlandırılmaz. Ve erkek veya kadından kim -ve o mü'min olduğu halde- sâlih amel işlerse, artık işte onlar Cennet'e dâhil edilirler, orada hesâbsız olarak rızıklandırılırlar.'(40)

'Ve ey kavmim! Benim için ne var, sizi necâta dâvet ediyorum ve siz beni ateşe dâvet ediyorsunuz.'(41)

'Beni, Allah'a küfretmeye ve hakkında bir ilmim olmayanı O'na şirk koşmaya dâvet ediyorsunuz. Ve ben sizi Azîz, Gaffâr'a dâvet ediyorum.'(42)

'Beni kendisine dâvet ettiğinizin ne dünyâda ve ne (de) **Âhiret'te bir dâveti olmadığında ve dönüşümüzün Allah'a olduğunda ve müsriflerin, onların ateş ashâbı olduğunda şübhe yoktur.'(43)**

'Artık size söylediklerimi tezekkür edeceksiniz.[2193] **Ve ben işimi Allah'a ısmarlıyorum. Muhakkak ki Allah, kullarına Basîr'dir.'(44)**

Nihâyet Allah onu, kurdukları tuzakların kötülüklerinden vikâye etti. Ve Firavun ailesini kötü azâb kuşattı.(45)

Ateş! Onun üzerine sabah ve akşam arzolunurlar. Ve Saat kâim olacağı gün:[2194] **'Firavun ailesini azâbın en şiddetlisine dâhil edin!'** (denilir)**.(46)**[2195]

[2191] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[وَقَالَ الَّذِى اٰمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ/Ve o îmân eden dedi ki: 'Ey kavmim! Bana tâbî olun]'** Bu, Firavun ailesinden mü'minin söylediklerinin devâmıdır. Yani, Dîn'de bana iktidâ edin/uyun. **'[اَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ/sizi doğru yola hidâyet edeyim]'** Yani: Hidâyet yoluna. Ve bu Cennet'tir. Ve şöyle (de) denilmiştir: (Bu sözler) Mûsâ (عليه السلام)'ın sözlerindendir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mü'min/Gâfir Sûresi, 38. âyetin tefsîrinde]

[2192] Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَاِنَّ الْاٰخِرَةَ هِىَ دَارُ الْقَرَارِ/Ve muhakkak ki Âhiret, o istikrâr diyârıdır.]'** Cennet, ehli ile istikrâr bulmuş, ateş de ehli ile istikrâr bulmuştur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 389. sayfa]

[2193] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Vehb (رحمه الله)'ın: **'[فَسَتَذْكُرُونَ مَا اَقُولُ لَكُمْ/Artık size söylediklerimi tezekkür edeceksiniz.]'** hakkında İbn Zeyd (رحمه الله)'a şöyle sorduğunu tahrîc etmiştir: "Bu, Âhirette mi olacak?" Dedi ki: "Evet!" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 394. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَسَتَذْكُرُونَ مَا اَقُولُ لَكُمْ/Artık size söylediklerimi tezekkür edeceksiniz.]'** Yani: Azâbı gördüğünüz zaman (tezekkür edeceksiniz/hatırlayacaksınız)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 22. sayfa]

[2194] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[تَقُومُ/kâim olacağı]'** Yani: geleceği. **'[السَّاعَةُ/Saat]'** Yani: Bununla murâd olunan, ba'sın/dirilişin Saat'idir. O

Ve ateşin içinde hüccetleşirlerken,[2196] **o vakit zayıflar o kibirlenenlere derler ki: 'Muhakkak ki biz, size tâbi olmuştuk, o halde siz ateşten bir nasîbi**[2197] **bizden savabilir misiniz?'(47)**

O kibirlenenler derler ki: 'Muhakkak ki biz, hepimiz onun içindeyiz. Muhakkak ki Allah, kullar arasında hüküm vermiştir.'(48)

Ve o ateştekiler Cehennem bekçilerine derler ki: 'Rabbinize duâ edin, azâbtan bir gün bizden hafifletsin.'(49)

(Bekçiler) **derler ki: 'Ve size resûlleriniz beyyineler ile gelmedi miydi?' Derler ki: 'Evet.'** (Bekçiler de derler ki:) **'Öyleyse duâ edin.' Ve kâfirlerin duâsı dalâlette olmaktan başkası değildir.(50)**[2198]

Muhakkak ki Biz, elbette resûllerimize ve o îmân edenlere dünyâ hayâtında ve şâhidlerin kâim olacakları gün nusret ederiz.(51)

---

ahdolunan büyük günde yani Saat'te, insanlar kabirlerinden Allah (عز وجل)'ye doğru kalkarlar." [Rûm Suresi Tefsîri, Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, 72. sayfa]

[2195] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Bu âyet Ehli Sünnet'in kabirlerdeki berzah azâbı üzerine delil olarak aldığı büyük bir asıldır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mü'min/Gâfir Sûresi, 46. âyetin tefsîrinde]

Şeyh AbdulAziz bin Baz (رحمه الله) şöyle der: "Ehli Sünnet ve'l-Cemaat kabir azâbına ve nimetine îmân ederler. Şüphesiz ki o (kabir azâbı), ruh ve cesedin ikisi üzerine hakktır, fakat rûhun nasîbi daha çoktur. Nitekim Allah (عز وجل), Firavun ailesi hakkında: **'[اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا/Ateş! Onun üzerine sabah ve akşam arzolunurlar]'** buyurmuştur. İşte böylece, sâlih ölü kabrinde nimetlendirilir, sâlih olmayan kabrinde azâb olunur. Kıyâmet Günü, ba's ve neşirden sonra, azâb daha şiddetlidir, nîmet daha büyüktür." [AbdulAziz bin AbdUllah bin Baz, Fetvâlar Mecmuası ve Çeşitli Makaleler, cilt: 28]

Günümüzde bazı bid'atçı hadîs düşmanları tarafından kabir azâbı inkâr edilmektedir. Muhaddis Şeyh Muhammed Nasıruddîn el-Elbânî (رحمه الله) kabir azâbının zikredildiği hadisler hakkında şöyle der: "Bu konudaki hadîsler mütevatirdir ve bu hadislerin âhad olduğu zannı ile şübhe etmeye yer yoktur. Onların âhad olduğunu kabul etsek bile, bu hadîsleri almak vacîbtir, çünkü Kur'ân onlara şâhidlik etmektedir. Allah (سبحانه وتعالى) buyurmuştur ki: **'[اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ اَدْخِلُوا اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ/Ateş! Onun üzerine sabah ve akşam arzolunurlar. Ve Saat kâim olacağı gün: 'Âl-i Firavun'u azâbın en şiddetlisine dâhil edin!'** (denilir)**.]'** Kur'ân'da bu hususa şâhidlik eden bir şey bulunmadığını kabûl etsek bile, bu akîdeyi isbât etmek için bu (sahîh hadîsler) tek başına yeterlidir. Akîdenin 'sahîh âhad hadisler' ile sâbit olmadığı cihetindeki zan, İslâm'a sokulmuş bâtıl bir zandır. Önder imâmlardan hiçbiri -dört (imâm) ve diğerleri gibi- bunu söylememişlerdir. Aksine bu, Allah'tan bir delîl ve hüküm olmaksızın bazı kelâmcıların getirdiği şeylerdendir." [Muhammed Nasıruddîn el-Elbânî, Sahîh Hadîsler Silsilesi, 158.-159. hadîslerden sonraki beyânât]

[2196] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَاِذْ يَتَحَاجُّونَ فِى النَّارِ/Ve ateş içinde hüccetleşirlerken]'** Yani: Ateş içinde (birbirleriyle) hasımlaşırlarken." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 24. sayfa]

[2197] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[نَصِيبًا/bir nasîbi]'** Yani: Bir cüzünü/parçasını." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 136. sayfa]

[2198] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَادْعُوا وَمَا دُعٰؤُا الْكَافِرِينَ اِلَّا فِى ضَلَالٍ/(Bekçiler de derler ki:) 'Öyleyse duâ edin. Ve kâfirlerin duâsı dalâlette olmaktan başkası değildir.]'** Yani: (Kâfirlerin duâsı) helâk ve bâtıldadır. Ve mânâsı onların duâsına icâbet edilmez." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 25. sayfa]

Zâlimlere mâzeretlerinin menfaat vermeyeceği gün. Ve lânet onlar içindir. Ve kötü diyâr onlar içindir.(52)

Ve andolsun ki, Mûsâ'ya hidâyeti verdik ve İsrâîl oğullarını Kitâb'a vâris yaptık.(53)

Akıl sâhipleri için bir hidâyet ve bir zikrâdır.(54)[2199]

O halde sabret. Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakktır. Ve günahın için istiğfâr et. Ve Rabbini akşam ve sabahta hamd ile tesbîh et.(55)

Muhakkak ki Allah'ın âyetlerinde kendilerine bir sultân gelmeksizin o mücâdele edenler, onların sadırlarında kendilerinin ulaşamayacakları bir kibirden başkası yoktur. Öyleyse Allah'a istiâze et.[2200] **Muhakkak ki O, O'dur Semî, Basîr.(56)**[2201]

Elbette semâların ve Arz'ın halk edilmesi, insânların halk edilmesinden daha büyüktür. Ve lâkin insanların ekserîsi ilmetmezler.(57)

Ve âmâ ile gören müsâvî olmaz. Ve o îmân eden ve sâlih ameller işleyenler ve kötülük yapan (da müsâvî) **değildir. Ne az tezekkür ediyorsunuz.(58)**

Muhakkak ki Saat,[2202] **elbette gelecektir, onda bir kuşku yoktur. Ve lâkin insanların ekserîsi îmân etmezler.(59)**

Ve Rabbiniz buyurdu ki: 'Bana duâ edin, size icâbet edeyim. Muhakkak ki Bana ibâdet etmekten o kibirlenenler, onlar aşağılanmış olarak Cehennem'e dâhil olacaklardır.'(60)[2203]

[2199] İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "'**[وَذِكْرٰى لِاُولِى الْاَلْبَابِ/ve bir zikrâdır akıl sâhibleri için]**' Yani: Akıl sahipleri için bir mev'izedir/öğüttür." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mü'min/Gâfir Sûresi, 54. âyetin tefsirinde]

[2200] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: '**[اِنَّ الَّذِيْنَ يُجَادِلُوْنَ فِىْٓ اٰيٰتِ اللّٰهِ/Muhakkak ki Allah'ın âyetlerinde o mücâdele edenler]**' Yani: Tekzîb ile Allah'ın âyetlerini def' etme uğrunda mücâdele edenler. '**[بِغَيْرِ سُلْطَانٍ اَتٰىهُمْ/kendilerine bir sultân gelmeksizin]**' Yani: Kendilerine bir hüccet gelmediği hâlde '**[اِنْ فِىْ صُدُوْرِهِمْ اِلَّا كِبْرٌ/onların sadırlarında bir kibirden başkası yoktur]**' Yani: Onların sadırlarında/göğüslerinde kibirden başkası yoktur. Onların sadırlarındadeki kibir, tevhîdi ikrâr etmeye karşı büyüklenmeleridir. Ve şöyle (de) denilmiştir: 'O, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e karşı gâlib ve üstün gelme isteğidir.' '**[مَا هُمْ بِبَالِغِيْهِ/kendilerinin ulaşamayacakları]**' Yani: Onlar murâdlarına eremeyeceklerdir. Onların murâdı, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in helâk edilmesi ve onun ashâbının helâk edilmesi ve onun izinin yeryüzünden silinmesi ve onların tarihin tozlu sayfalarına gömülmeleri idi. '**[فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ/Öyleyse Allah'a istiâze et.]**' Yani: Bu kavil üzere, deccâlın şerrinden Allah'a istiâze et/sığın!" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 26.-27. sayfalar]

[2201] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "O ki, O, nefsini vasfettiği gibidir: Semî'dir, Basîr'dir. Ve kimin mâbûdu semî/işiten, basîr/gören değil ise, o takdirde o, Semî/İşiten, Basîr/Gören Allah'a küfretmiştir. Hâlık, Bârî'den gayrısına ibâdet etmektedir. O ki, O, Semî'dir, Basîr'dir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 106. sayfa]

[2202] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'**[السَّاعَةِ/Saat]**' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

Allah, O ki, geceyi onda sükûnet bulmanız ve gündüzü (de) **görmeniz için sizin için kıldı. Muhakkak ki Allah, elbette insânlar üzerine fazl sâhibidir. Ve lâkin insânların ekserîsi şükretmezler.(61)**

İşte Rabbiniz Allah budur. Her şeyin Hâlık'ıdır. O'ndan başka ilâh yoktur. Öyleyken nasıl çevriliyorsunuz?(62)

İşte Allah'ın âyetlerini o inkâr etmekte olanlar böyle çeviriliyorlar.(63)

Allah, O ki, sizin için Arz'ı bir karâr ve semâyı bir binâ kılmıştır. Ve sizi tasvîr edip de sûretlerinizi güzelleştirmiştir. Ve sizi tayyibâttan rızıklandırmıştır. İşte Rabbiniz Allah budur. Ve Allah tebârektir, âlemlerin Rabbi'dir.(64)[2204]

O, Hayy'dır. O'ndan başka ilâh yoktur, öyleyse Dîn'i O'na hâlis kılarak O'na duâ edin.[2205] **Hamd, âlemlerin Rabbi Allah içindir.(65)**

De ki: 'Muhakkak ki ben, bana Rabbimden beyyineler geldiğinde, Allah'ın dûnundan[2206] **o duâ ettiklerinize ibâdet etmekten nehyedildim. Ve âlemlerin Rabbine teslîm olmakla emrolundum.'(66)**

O, O ki, sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan[2207] **halk edendir. Sonra sizi çocuk olarak ihrâc eder.** (Bu,) **sonra şiddetliliğinize ulaşmanız için, sonra ihtiyarlar**

[2203] İmâm Tirmizî (رحمه الله), Numân bin Beşîr (رضي الله عنه)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Nebî (صلى الله عليه وسلم)'den işittim, buyurdu ki: **'[الدعاء هو العبادة/Duâ, o ibâdettir.]'** Sonra şöyle kıraat buyurdu: **'[وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِى اَسْتَجِبْ لَكُمْ اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِى سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ/Ve Rabbiniz buyurdu ki: 'Bana duâ edin, size icâbet edeyim. Muhakkak ki Bana ibâdet etmekten o kibirlenenler, onlar aşağılanmış olarak Cehennem'e dâhil olacaklardır.']'** [Mü'min Suresi, 60. âyet]." [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sunen-i Tirmizî (3247.); Tirmizî hadis için: 'Hasen-sahîhtir' demiştir. Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Sahîhtir' demiştir]

[2204] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اَللّٰهُ الَّذِى جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَارًا/Allah, O'dur ki sizin için Arz'ı bir karâr kılmıştır]'** Yani: Orasını sizin için, üzerinde yaşadığınız, tasarrufta bulunduğunuz ve omuzları üstünde yürüdüğünüz bir karâr/istikrâr mekânı, bir sergi ve bir beşik kılmış ve sizi sarsmaması için de orayı dağlarla pekiştirmiştir. **'[وَالسَّمَاءَ بِنَاءً/ve semâyı bir binâ]'** Yani: Âlemin mahfûz/korunaklı tavanı olarak **'[وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ/Ve sizi tasvîr edip de sûretlerinizi güzelleştirmiştir.]'** Yani: Sizi en güzel şekilde halk etmiş; ahsen-i takvîm üzere size sûretlerin en mükemmelini bahşetmiştir. **'[وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ/Ve sizi tayyibâttan rızıklandırmıştır.]'** Yani: Dünyâdaki yiyecek ve içeceklerden. Ve O, diyârın/yurdun ve meskenin ve rızıkların halk edicisinin Kendisi olduğunu zikretmiştir. Çünkü O, Hâlık'tır, Rezzâk'tır.**'[ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ/ İşte Rabbiniz Allah budur. Ve Allah tebârektir, âlemlerin Rabbi'dir.]'** Yani: O, teâlâdır/yücedir ve mukaddestir ve münezzehtir, âlemlerin tümünün Rabbidir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mü'min/Gâfir Sûresi, 64. âyetin tefsîrinde]

[2205] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ/öyleyse Dîn'i O'na hâlis kılarak O'na duâ edin]'** İhlâs üzere duâ etmek, O'nunla beraber başkasına duâ etmemektir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 30. sayfa]

[2206] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مِنْ دُونِ اللّٰهِ/Allah'ın dûnundan]'** Yani: Allah'tan başkasından" [Gâfir Sûresi Tefsîri, Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, 457. sayfa]

olmanız içindir. Ve sizden bundan önce vefât ettirilenler vardır. Ve (bu da) **müsemmâ bir ecele ulaşmanız içindir.**[2208] **Ve umulur ki siz akledersiniz.(67)**

O, O ki, hayât verir ve öldürür. Artık bir işe kazâ ettiğinde, o zaman ona ancak buyurur ki: 'Ol!' Böylece olur.(68)

Allah'ın âyetlerinde o mücâdele edenleri görmedin mi, nasıl döndürülüyorlar?(69)

Onlar ki Kitâb'ı ve resûllerimiz ile irsâl ettiklerimizi tekzîb edenlerdir. Artık yakında ilmedeceklerdir.(70)

O vakit boyunlarında demir halkalar ve zincirler, sürükleneceklerdir.(71)

Sıcak su içinde, sonra ateş içinde yakılacaklardır.(72)

Sonra onlara denilir ki: 'Şirk koşmuş olduklarınız nerede;'(73)

'Allah'ın dûnundan?'[2209] **Derler ki: 'Bizden uzaklaştılar. Bilakis, biz bundan önce bir şeye duâ etmiyor idik.' İşte Allah kâfirleri böyle dalâlete düşürür.(74)**[2210]

İşte bu, Arz'da hakksızlıkla ferah içinde olmanızdan ve böbürlenmiş olmanızdandır.(75)

Cehennem kapılarından dâhil olun, orada muhalledler(siniz)**. Artık mütekebbirlerin kalacağı yer ne kötüdür!(76)**

O hâlde sabret! Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakktır. Derken ya onlara o vaad ettiğimizin bazısını sana gösteririz ya da seni vefât ettiririz, nihâyet Bize rücû ettirileceklerdir.(77)

[2207] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[نُطْفَةٍ/Nutfe]'** Bu, menîdir. Az olduğundan dolayı: **'[نُطْفَةٍ/Nutfe]'** olarak isimlendirilmiştir. Çünkü: **'[نُطْفَةٍ/Nutfe]'** 'Az su' anlamına gelmektedir. Bazen: 'Çok su' anlamında da kullanılmaktadır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

[2208] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[وَلِتَبْلُغُوا اَجَلًا مُسَمًّى/Ve** (bu da) **müsemmâ bir ecele ulaşmanız içindir.]'** Yani: Sizin için takdîr edilen hayâta (ulaşmanız içindir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 30. sayfa]

[2209] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مِنْ دُونِ اللّٰهِ/Allah'ın dûnundan]'** O'nunla beraber. Ve bunlar putlardır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Gafîr (Mü'min) Sûresi Tefsîri, 487. sayfa]

[2210] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا/Derler ki: 'Bizden uzaklaştılar.]'** Yani: Hani nerede size yardım edecek olanlar? Bunun üzerine derler ki: Muhakkak ki onlar kayboldu ve bizden uzaklaştılar. **'[بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُوا مِنْ قَبْلُ شَيْئًا/'Bilakis, biz bundan önce bir şeye duâ etmiyor idik.']'** Yani: Önceden, bizden zararı def' eden veya bize bir menfaat sağlayan bir şeye duâ etmiyorduk. **'[كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ الْكَافِرِينَ/'İşte Allah kâfirleri böyle dalâlete düşürür.]'** Yani: Hakktan (böyle dalâlete düşürür)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 31. sayfa]

Ve andolsun ki, senden önce resûller irsâl ettik. Onlardan senin üzerine kıssa ettiklerimiz var ve onlardan senin üzerine kıssa etmediklerimiz var. Ve bir resûl için Allah'ın izni olmadan bir âyet getirmesi olamaz. Artık Allah'ın emri geldiğinde, hakk ile kazâ edilir ve bâtıla düşenler orada hüsrâna uğrarlar.(78)[2211]

Allah, O ki, sizin için davarlar var etti, onlardan binmeniz ve onlardan yemeniz için.(79)

Ve sizin için onlarda menfaatler vardır. Ve onların üzerinde sadırlarınızdaki hâcete ulaşmanız için. Ve onların üzerinde ve gemilerin üzerinde taşınırsınız.(80)

Ve size âyetlerini gösteriyor. Artık Allah'ın hangi âyetlerini inkâr ediyorsunuz?(81)

Öyleyse onlar Arz'da seyr edip de onlardan o öncekilerin âkibetlerinin nasıl olduğuna nazar etmediler mi? Onlar kendilerinden daha çok ve kuvvetçe ve Arz'da eserler itibariyle daha şiddetli idiler. Fakat kesbetmiş oldukları onlara bir fayda vermemiştir.(82)

Çünkü resûlleri onlara beyyineler ile geldiklerinde, kendilerinin indindeki ilimden dolayı ferahlandılar. Ve istihzâ etmekte oldukları onları kuşattı.(83)[2212]

Derken hışmımızı gördüklerinde, dediler ki: 'Allah'a îmân ettik. O tektir ve O'na şirk koşmuş olduklarımıza küfrettik.'(84)

Ama hışmımızı gördüklerinde, îmânları onlara bir menfaat vermiş olmadı. (Bu,) **Allah'ın kullarında o gelip geçen Sünneti'dir.**[2213] **Ve orada kâfirler hüsrâna uğramışlardır.(85)**[2214]

[2211] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'**[وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَأْتِىَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ]/Ve bir resûl için Allah'ın izni olmadan bir âyet getirmesi olamaz.]**' Yani: Allah bu hususta ona izin verene kadar (bir âyet getirmesi olamaz). Bunun sebebi şöyledir: Onlar Nebî (صلى الله عليه وسلم)'den kendilerine bir âyet getirmesini istiyorlardı. Ama âyet gelir de kavim ona îmân etmezse, Allah onları helâk eder. '**[فَاِذَا جَاءَ اَمْرُ اللّٰهِ]/Artık Allah'ın emri geldiğinde]**' Azâbı (geldiğinde). '**[قُضِىَ بِالْحَقِّ]/hakk ile kazâ edilir]**' Yani: Tekzîb etmeleri sebebi ile Allah onları helâk eder. '**[وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ]/ve orada hüsrâna uğrarlar.]**' Onlara azâb geldiği zaman '**[الْمُبْطِلُونَ]/bâtıla düşenler]**' müşrikler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 143. sayfa]

[2212] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: '**[فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ]/kendilerinin indindeki ilimden dolayı ferahlandılar]**' Onlar diyorlardı ki: 'Biz onlardan daha iyi ilmediyoruz, bize azâb edilmeyecek ve biz ba's edilmeyeceğiz/diriltilmeyeceğiz.' '**[وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِءُونَ]/Ve istihzâ etmekte oldukları onları kuşattı.]**' Resûllerinin kendilerine getirdiği hakk (onları kuşattı)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 422.-423. sayfa]

[2213] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: '**[فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ اِيمَانُهُمْ لَمَّا رَاَوْا بَاْسَنَا]/Ama hışmımızı gördüklerinde, îmânları onlara bir menfaat vermiş olmadı.]**' Dünyâda Allah'ın azâbını gördüklerinde, o anda îmân etmek kendilerine bir menfaat vermedi. '**[سُنَّتَ اللّٰهِ الَّتِى قَدْ خَلَتْ فِى عِبَادِهٖ]/(Bu,) Allah'ın kullarında o gelip geçen Sünneti'dir.]**' Buyuruyor ki: Allah'ın daha önce geçenler hakkındaki Sünneti böyle olmuştur. Onlar Allah'ın azâbını gözleri ile gördüklerinde, o anda îmân etmek kendilerine bir menfaat vermemiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-

Kur'ân, 21. cilt, 424. sayfa]

[2214] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ/Ve orada kâfirler hüsrâna uğramışlardır.]'** Yani: Orada kâfirler helâk olmuşlardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 35. Sayfa]

41. FUSSİLET SÛRESİ (54 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Hâ, Mîm.(1)[2215]

Rahmân, Rahîm'den inzâl edilmiştir.(2)

Âyetleri tafsîl edilmiş bir Kitâb. İlmeden bir kavim için Arabça Kur'ân'dır.(3)

Tebşîr edici ve inzâr edicidir. Fakat onların ekserîsi îrâz etmiştir. Artık onlar işitmezler.(4)[2216]

Ve dediler ki: 'Bizi dâvet ettiğine kalblerimiz perdeler içindedir ve kulaklarımızda bir ağırlık vardır. Ve bizim aramızda ve senin aranda bir hicâb vardır. O halde amel et, muhakkak ki biz (de) **amel ediyoruz.(5)**[2217]

De ki: 'Ben ancak sizin misliniz bir beşerim. Bana vahyediliyor ki, ilâhınız ancak bir ilâhtır. Artık O'na doğrulun ve O'ndan mağfiret dileyin. Ve müşrikler için veyl olsun.'(6)

Onlar ki, zekâtı vermezler. Ve onlar Âhiret'e, onlardır kâfirler.(7)

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler, onlar için kesintisiz bir ecir vardır.(8)

De ki: 'Hakîkaten siz, Arz'ı iki günde halk edene gerçekten küfür mü ediyorsunuz ve O'na denkler kılıyorsunuz? İşte O, âlemlerin Rabbidir.'(9)

Ve orada, onun fevkinde sâbit dağlar kıldı. Ve orada bereketler verdi. Ve orada dört gün içinde isteyenler için müsâvî[2218] **gıdalarını takdîr etti.(10)**[2219]

[2215] Bu âyet Mü'min/Gâfir Sûresi'nin 1. âyeti, Şûrâ Sûresi'nin 1. âyeti, Zuhruf Sûresi'nin 1. âyeti, Duhân Sûresi'nin 1. âyeti, Câsiye Sûresi'nin 1. âyeti ve Ahkâf Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

[2216] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[بَشِيرًا وَنَذِيرًا/Tebşîr edici ve inzâr edicidir.]'** Mânâsı: Kur'ân, tebşîr edici/müjdeleyici ve inzâr edicidir/uyarıcıdır. Bu itibarla Kur'ân, mü'minleri tebşîr eder, kâfirleri inzâr eder. **'[فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ/Fakat onların ekserîsi îrâz etmiştir. Artık onlar işitmezler.]'** Yani: Kur'ân'a kulak vermezler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 36. sayfa]

[2217] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**[وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِى أَكِنَّةٍ/Ve dediler ki: 'Kalblerimiz perdeler içindedir]'** Yani: kılıflar içindedir. **[مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ/Bizi dâvet ettiğine]'** Ey Muhammed! Onu akledemiyoruz. **[وَفِى آذَانِنَا وَقْرٌ/ve kulaklarımızda bir ağırlık vardır]'** Ona karşı bir sağırlık vardır ve bu nedenle onu duyamıyoruz. **[وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ/Ve bizim aramızda ve senin aranda bir hicâb vardır.]'** Ne dediğini fıkhedemiyoruz/anlayamıyoruz. **'[فَاعْمَلْ إِنَّنَا عَامِلُونَ/O halde sen amel et, muhakkak ki biz** (de) **amel ediyoruz]'** Yani: Sen Dîn'in ile amel et, artık muhakkak ki biz (de) dînimiz ile amel ediyoruz." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 145.-146. sayfa]

[2218] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[فِى أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ/dört gün içinde]'** Dört günün tamamlanmasında.

Sonra semâya -ve o duman halinde idi- istivâ etti[2220] de ona ve Arz'a buyurdu ki: 'İtaatle veya kerhen gelin.' Dediler ki: 'İtaat ediciler olarak geldik.'(11)

Böylece onları, iki günde yedi semâvât olarak kazâ etti ve her semâda emrini vahyetti.[2221] Ve dünyâ semâsını kandillerle ziynetlendirdik ve muhâfaza ettik. İşte bu, Azîz, Alîm'in takdîridir.(12)

İmdi eğer îrâz ederlerse, o vakit de ki: 'Sizi Âd ve Semûd yıldırımı misli bir yıldırım ile inzâr ettim.'(13)

Hani onlara: 'Allah'tan başkasına ibâdet etmeyin.' diye önlerinden ve arkalarından resûller gelmişti. Dediler ki: 'Eğer Rabbimiz dileseydi, elbette melekler inzâl ederdi. Bu itibarla muhakkak ki biz, sizinle irsâl edilene kâfirleriz.'(14)

Ve Âd'a gelince, öyle ki onlar Arz'da haksızlıkla kibirlendiler ve dediler ki: 'Kuvvetçe bizden daha şiddetli kimdir?' Ve görmediler mi ki, onları o halk eden Allah, O, kuvvetçe onlardan daha şiddetlidir. Ve âyetlerimizi inkâr eder olmuşlardır.(15)

Böylece onların üzerine, uğursuz günlerde dünyâ hayâtında aşağılanma azâbını tattırmak için üzerlerine şiddetli zehir saçan[2222] rüzgâr irsâl ettik. Ve elbette Âhiret azâbı daha çok aşağılayıcıdır. Ve onlar nusret görmezler.(16)

Ve Semûd'a gelince, öyle ki onlara hidâyet ettik. Fakat onlar hidâyet üzerine âmâlığa muhabbet ettiler. Böylece onları kesbetmiş olduklarından dolayı alçaltıcı azâb yıldırımı yakaladı.(17)

Ve o îmân edenleri ve takvâ etmiş olanları necât buyurduk.(18)

Ve Allah düşmanlarının ateşe haşredilecekleri gün, artık onlar sürülürler.(19)

Yani: İki günde Arz'ı halk etti ve iki günde gıdalarını yarattı ve sonra dört günü cem' etti ve buyurdu ki: **'[لِلسَّائِلِينَ/ isteyenler için]'** Yani: Bu husûsta suâl edenler için. **'[فِى اَرْبَعَةِ اَيَّامٍ سَوَاء/dört gün içinde müsâvî]'** Yani: Musâvî/eşit. Yani: (Musâvî/eşit) günler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 146.-147. sayfa]

[2219] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَقَدَّرَ فِيهَا اَقْوَاتَهَا/Ve orada gıdalarını takdîr etti]'** Orada kulların rızıklarını, bu gıdaları takdîr etti." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 435. sayfa]

[2220] Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[ثُمَّ اسْتَوٰى اِلَى السَّمَاءِ/Sonra semâya istivâ etti]'** kavli için Bakara Suresi'nin 29. âyetine bknz.

[2221] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَاَوْحٰى فِى كُلِّ سَمَاءٍ اَمْرَهَا/ve her semâda emrini vahyetti]'** kavli hakkında demiştir ki: "Allah, emir ve murâd ettiğini vahyetti." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 441. sayfa]

[2222] Bu açıklamalar İmâm Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[صَرْصَرًا/sarsaran]'** üzerlerine şiddetli zehir saçan." **'[نَحِسَاتٍ/nehısâtin]'** uğursuz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 444. ve 446. sayfalar]

Nihâyet ona geldiklerinde, kulakları ve gözleri ve cildleri amel etmiş oldukları hakkında onların aleyhine şâhidlik edecektir.(20)

Ve onlar cildlerine derler ki: 'Niçin aleyhimize şâhidlik ettiniz?' Derler ki: 'Bizi, o her şeyi nutuk ettiren Allah nutuk ettirdi. Ve O, sizi evvel defa halk etti ve O'na rücû ettirileceksiniz.'(21)

Ve kulaklarınızın ve ne (de) **gözlerinizin ve ne** (de) **cildlerinizin aleyhinize şâhidlik etmesinden sakınmıyor idiniz. Ve lâkin zannediyordunuz ki, Allah sizin amel ettiklerinizden çoğunu ilmetmez.(22)**

Ve işte bu zannınız, Rabbiniz hakkında o zannınız, sizi helâk etti.[2223] **Böylece hüsrâna uğrayanlardan oldunuz.(23)**

Şimdi eğer sabrederlerse, artık ateş onlar için kalacak yerdir. Ve eğer bir hoşnûdluk isteseler, artık onlar hoşnûd edilenlerden değildirler.(24)[2224]

Ve onlar için karînler[2225] **sardırdık. Artık onlar için önlerindekini ve arkalarındakini ziynetlendirdiler. Ve cin ve insânlardan kendilerinden önce gelip geçen ümmetler içinde onların aleyhine kavil hakk olmuştur. Muhakkak ki onlar, hüsrâna uğrayanlar olmuşlardır.(25)**

Ve o küfredenler dediler ki: 'Bu Kur'ân'ı dinlemeyin. Ve onda lağviyyât[2226] **yapın. Umulur ki siz gâlib gelirsiniz.'(26)**

Artık o küfredenlere elbette şiddetli bir azâb tattıracağız. Ve elbette o amel etmiş olduklarının en kötüsüyle onları cezâlandıracağız.(27)

İşte bu, Allah düşmanlarının cezâsı ateştir. Onlar için orada -âyetlerimizi inkâr etmiş olmalarının bir cezâsı olarak- muhalledlik diyârı vardır.(28)

[2223] Bu açıklama İmâm Süddî (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[اَرْدٰيكُمْ/erdâkum]'** Helâk etti." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 274. sayfa]

[2224] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**[وَاِنْ يَسْتَعْتِبُوا/Ve eğer bir hoşnûdluk isteseler]'** Yani, eğer bir hoşnûdluk talep etseler. Hoşnûdluk, insanın, ağırına giden bir şey yaptıktan sonra, muhabbet ettiği bir şeye dönmesidir. **'[فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ/artık onlar hoşnûd edilenlerden değildirler]'** Yani: Muhabbet ettikleri şeye rücû ettirilmezler. Ve şöyle (de) denilmiştir: 'Onların muhabbet ettikleri şey, Allah'ın kendilerini dünyâya iâde etmesi, böylece Allah'a ibâdet ve itaat etmeleri idi.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 47. sayfa]

[2225] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قُرَنَاءَ/karînler]'** Yani şeytânlar. **'[فَزَيَّنُوا لَهُمْ/Artık onlar ziynetlendirdiler]'** kavli. Yani şeytânlar onlar için ziynetlendirdiler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 48. sayfa]

[2226] İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَالْغَوْا فِيهِ/Ve onda lağviyyât yapın]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahric etmiştir: ""Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) Kur'ân kıraat ederken ıslık çalın ve araya söz karıştırın.' Kureyş öyle fiil ederdi." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 275. sayfa]

Ve o küfredenler derler ki: 'Rabbimiz! Cinler ve insanlardan o bizi dalâlete düşürenleri bize göster. Onları, en sefillerden olmaları için ayaklarımızın altına alalım.(29)

Muhakkak ki o: 'Rabbimiz Allah'tır!' diyenler, sonra istikâmetli olanlar,[2227] **üzerlerine melekler nüzul ederler** (ve derler ki)**: 'Korkmayın ve hüzünlenmeyin. Ve o size vaad edilmiş olan Cennet ile tebşîr edilin.'(30)**[2228]

'Biz dünyâ hayâtında ve Âhiret'te velîleriniziz. Ve orada nefislerinizin iştâh duyduğu sizin içindir ve orada dâvet ettiğiniz sizin içindir.'(31)[2229]

Gafûr, Rahîm'den konukluk olarak.(32)

Ve Allah'a dâvet eden ve sâlih amel işleyen ve: 'Muhakkak ki ben müslümanlardanım.' diyenden daha güzel sözlü kimdir?(33)[2230]

Ve iyilik ve ne (de) **kötülük müsâvî olmaz. Sen** (kötülüğü) **-o ki, o en güzel olan ile- def et. Artık o zaman, senin aranda ve onun arasında o adâvet bulunan, o sıcak bir dost gibidir.(34)**

Ve o sabredenlerden başkası ona mülâki olamaz. Ve azîm bir pay[2231] **sâhibi olanlardan başkası ona mülâki olamaz.(35)**

[2227] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا/Muhakkak ki o: 'Rabbimiz Allah'tır!' diyenler, sonra istikâmetli olanlar]'** Allah'a ibâdet üzere ve itaat üzere (istikâmetli olanlar)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 465.-466. sayfa]

[2228] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَاَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِى كُنْتُمْ تُوعَدُونَ/Ve o size vaad edilmiş olan Cennet ile tebşîr olun]'** Yani: Allah'ın kitâblarında ve resûllerinin lisânları üzere size vaad edilen (Cennet ile tebşîr olun)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 50. sayfa]

[2229] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ/ve orada dâvet ettiğiniz sizin içindir]'** Yani: Temennî ettiğiniz (sizin içindir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 51. sayfa]

[2230] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ اِنَّنِى مِنَ الْمُسْلِمِينَ/Ve Allah'a dâvet eden ve sâlih amel işleyen ve: 'Muhakkak ki ben müslümanlardanım.' diyenden daha güzel sözlü kimdir?]'** Bu, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'dir."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[وَمَنْ اَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ اِنَّنِى مِنَ الْمُسْلِمِينَ/Ve Allah'a dâvet eden ve sâlih amel işleyen ve: 'Muhakkak ki ben müslümanlardanım.' diyenden daha güzel sözlü kimdir?]'** Bu, sözünü amelinin, girdiği yeri çıktığı yerin, gizlisini âşikârının, müşâhede edileni gaybının tasdîk ettiği bir kuldur. Münâfık ise, sözüne amelinin, girdiği yere çıktığı yerin, gizlisine âşikârının ve müşâhede edileni gaybının muhâlif olduğu kimsedir. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 468.-469. sayfalar]

[2231] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[حَظٍّ عَظِيمٍ/azîm bir pay]'** Cennet'tir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 472. sayfa]

Ve eğer şeytândan bir dürtüş seni dürtecek olursa, o takdirde Allah'a istiâze et. Muhakkak ki O, O'dur Semî, Alîm.(36)[2232]

Ve gece ve gündüz ve güneş ve ay O'nun âyetlerindendir. Güneşe secde etmeyin ve ne (de) **aya. Ve Allah'a secde edin, o ikisini halk eden, eğer siz yalnız O'na ibâdet ediyor iseniz.(37)**[2233]

Buna rağmen kibirlenirlerse, öyle ki Rabbinin o indindekiler, gece ve gündüz O'nu tesbîh ederler. Ve onlar usanmazlar.(38)

Ve Arz'ı huşû içinde[2234] **görmen O'nun âyetlerindendir. Fakat onun üzerine su inzâl ettiğimizde, kıpırdar ve kabarır. Muhakkak ki ona O hayât veren, elbette mevtâyı ihyâ edicidir. Muhakkak ki O, her şey üzerine kadîrdir.(39)**

Muhakkak ki âyetlerimizde o ilhâd edenler,[2235] **Üzerimize gizli kalmazlar. O halde ateşe ilkâ edilen mi hayırlıdır, yoksa emîn bir halde Kıyâmet Günü gelen mi? Dilediğinizi amel edin. Muhakkak ki O, amel ettiklerinize Basîr'dir. (40)**

Muhakkak ki âyetlerimizde o ilhâd edenler,[2236] **Üzerimize gizli kalmazlar. O halde ateşe ilkâ edilen mi hayırlıdır, yoksa emîn bir halde Kıyâmet Günü gelen mi? Dilediğinizi amel edin. Muhakkak ki O, amel ettiklerinize Basîr'dir. (40)**

Hakîkaten onlar ki, kendilerine geldiğinde zikre küfrettiler.[2237] **Ve muhakkak ki o, elbette azîz bir Kitâb'tır.(41)**

Ona önünden bâtıl gelemez ve ne (de) **arkasından. Hakîm, Hamîd'ten inzâl edilmiştir.(42)**

[2232] İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "**'[فَاسْتَعِذْ بِاللهِ/o takdirde Allah'a istiâze et]'** Tuzak ve şerrinden (Allah'a istiâze et/sığın). **'[اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ/Muhakkak ki O, O'dur Semî]'** Elbette istiâzene (Semî'dir). **'[الْعَلِيمُ/Alîm]'** Senin fiil ettiklerine ve sözlerine (Alîm'dir)." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fussilet Sûresi , 36. âyetin tefsîrinde]

[2233] Secde âyetidir

[2234] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Süddî (رحمه الله)'tan tahric etmiştir: Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[خَاشِعَةً/huşû içinde]'** kavli hakkında demiştir ki: "Kupkuru bir toprak olarak." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 278. sayfa]

[2235] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يُلْحِدُونَ فِى اٰيَاتِنَا/âyetlerimizde o ilhâd edenler]'** Bunlar şirk ehlidir. Ve **'[الالحاد/ilhâd]'** küfür ve şirktir."
Yine İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[يُلْحِدُونَ فِى اٰيَاتِنَا/âyetlerimizde o ilhâd edenler]'** Âyetlerimizi tekzîb edenler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 477. sayfa]

[2236] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يُلْحِدُونَ فِى اٰيَاتِنَا/âyetlerimizde o ilhâd edenler]'** Bunlar şirk ehlidir. Ve **'[الالحاد/ilhâd]'** küfür ve şirktir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 477. sayfa]

[2237] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[كَفَرُوا بِالذِّكْرِ/zikre küfrettiler.]'** Kur'ân'a küfrettiler. **'[وَاِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ/Ve muhakkak ki o, elbette azîz bir Kitâb'tır.]'** Buyuruyor ki: Allah onu azîz eylemiştir. Çünkü o, kelâmıdır. Ve onu, bâtıldan muhâfaza buyurmuştur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 479. sayfa]

Sana, senden önceki resûllere söylenenden başkası söylenmiyor. Muhakkak ki Rabbin, elbette mağrifet sâhibidir ve elîm ikâb sâhibidir.(43)

Ve eğer onu a'cemce bir Kur'ân kılsaydık,[2238] **elbette derlerdi ki: 'Âyetleri tafsîl edilmeli değil miydi? A'cemce mi ve bir âraba?' De ki: 'O,**[2239] **o îmân edenler için bir hidâyet ve bir şifâdır.' Ve o îmân etmeyenlerin kulaklarında bir ağırlık vardır ve o** (Kur'ân) **üzerlerine bir âmâlıktır. İşte onlara uzak bir mekândan nidâ edilir.(44)**[2240]

Ve andolsun ki, Mûsâ'ya Kitâb'ı verdik de onda ihtilâf edildi. Ve Rabbinden bir kelime geçmemiş olsaydı, elbette aralarında kazâ edilirdi. Ve muhakkak ki onlar, elbette ondan kuşkulu bir şekk içindedirler.(45)[2241]

Kim bir sâlih amel işlerse, artık nefsi içindir. Ve kim kötülük ederse, o takdirde aleyhinedir. Ve Rabbin, kullara zulmedici değildir.(46)

Saat'in[2242] **ilmi O'na döndürülür. O'nun ilmi olmadan meyveler tomurcuklarından hurûc etmez ve bir dişi hâmile kalmaz ve va'z etmez. Ve onlara: 'Şerîklerim nerede?' nidâ ettiği gün, derler ki: 'Sana bildiririz ki, bizden bir şâhid yoktur.'(47)**[2243]

Ve daha önce duâ etmiş oldukları onlardan sapmıştır. Ve onlar için kaçacak bir yer olmadığını anlamışlardır.(48)

[2238] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْاٰنًا اَعْجَمِيًّا/Ve eğer onu a'cemce bir Kur'ân kılsaydık]'** kavli: Yani Arabların gayrısının dilinde." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fussilet Suresi'nin 44. ayetinin tefsîrinde]

[2239] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[هُوَ/O]'** Yani: Kur'ân." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 57. sayfa]

[2240] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Saîd ibn Cubeyr (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ ءَاَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ/elbette derlerdi ki: 'Âyetleri tafsîl edilmeli değil miydi? A'cemce mi ve bir âraba?']'** Eğer bu Kur'ân a'cemce olsaydı, derlerdi ki: Muhammed bir Arab olduğu hâlde A'cemce bir Kur'ân (*mı getirdi*)?"

İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[قُلْ هُوَ لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ/De ki: 'O, o îmân edenler için bir hidâyet ve bir şifâdır.]'** Allah onu, mü'minler için bir nur, bereket ve şifâ kılmıştır."

İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَالَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ فِىْ اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى/Ve o îmân etmeyenlerin kulaklarında bir ağırlık vardır ve o** (Kur'ân) **üzerlerine bir âmâlıktır.]'** Kur'ân'a karşı kör ve sağır oldular. Artık ondan istifâde etmez ve onu arzu etmezler."

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اُولٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَعِيْدٍ/İşte onlara uzak bir mekândan nidâ edilir.]'** Emri yakından kabul etmeyi zâyi ettiler. Tevbe ederler, îmân ederler ve onlardan kabul edilirdi. Ama direndiler. " [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 482.-485. sayfalar]

[2241] Hûd Sûresi'nin 110. âyetiyle aynıdır

[2242] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[السَّاعَةِ/Saat]'** Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

[2243] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ/bizden bir şâhid yoktur]'** Yani: İçimizde, onların kavlinin ve zannettiklerinin hakk olduğuna şehâdet edecek hiç kimse yoktur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 58. sayfa]

Ve insan hayır için duâ etmekten usanmaz ve eğer ona şerr temâs ederse, hemen yeise düşer, ümitsiz olur.(49)

Ve eğer ona temâs eden bir zararın ardından Bizden bir rahmet tattırırsak, elbette der ki: 'Bu, benim içindir ve Saat'in kâim olacağını zannetmiyorum. Ve eğer Rabbime rücû ettirilirsem, muhakkak ki benim için, O'nun indinde elbette daha güzeli vardır.' Bu itibarla elbette o küfredenlere amel ettiklerini bildireceğiz. Ve elbette onlara galîz bir azâbtan tattıracağız.(50)

Ve insânın üzerine nimetlendirdiğimizde, îrâz eder ve cânibi ile uzaklaşır. Ve ona şerr temâs ettiğinde, artık geniş bir duâ sâhibidir.(51)

De ki: 'Gördünüz mü, eğer Allah indinden olansa, sonra ona küfretmişseniz, kim uzak bir şikâk içinde bulunandan daha dalâlettedir?'(52)[2244]

Âyetlerimizi onlara ufûklarda ve nefislerinde göstereceğiz, nihâyet onlar için onun hakk olduğu tebeyyün etsin. Ve Rabbinin, her şey üzerine şâhid olması kâfî değil mi?(53)

Dikkat edin! Muhakkak ki onlar, Rabblerine mülâki olmaktan bir şekk içindedirler. Dikkat edin! Muhakkak ki O, her şeye Muhît'tir.(54)[2245]

[2244] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ/De ki: 'Gördünüz mü, eğer Allah indinden olansa]'** Mânâsı: De ki: 'Ey küffâr gördünüz mü, eğer Allah indinden olansa?' Yani: Kur'ân. **'[ثُمَّ كَفَرْتُمْ بِهٖ/sonra ona küfretmişseniz]'** Yani: Kur'ân'a. **'[مَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِى شِقَاقٍ بَعِيدٍ/kim uzak bir şikâk içinde bulunandan daha dalâlettedir?]'** Yani: (Kim,) hakka karşı büyük bir inâd içinde bulunandan (daha dalâlettedir?) Ve mânâsı: Şübhesiz ki siz ey kâfirler, şikâk/bölünme ve dalâlet içindesiniz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 60. sayfa]

[2245] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فِى مِرْيَةٍ/fî miryetin]'** şekk içinde. **'[مِنْ لِقَاءِ رَبِّهِمْ/Rabblerine mülâki olmaktan]'** Onlar derler ki;: Biz ba's edilmeyecek/diriltilmeyecek ve Allah'a mülâki olmayacağız. **'[اَلَا اِنَّهٗ بِكُلِّ شَىْءٍ مُحِيطٌ/Dikkat edin! Muhakkak ki O, her şeye Muhît'tir.]'** O'nun ilmi herşeyi ihâta etmiştir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 160. sayfa]

42. ŞÛRÂ SÛRESİ (53 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Hâ, Mîm.(1)[2246]

Ayn, Sîn, Kâf.(2)

İşte sana ve o senden öncekilere böyle vahyediyor Allah, Azîz, Hakîm.(3)

O'nundur semâlardakiler ve Arz'dakiler. Ve O, Aliyy'dir, Azîm'dir.(4)[2247]

Neredeyse semâlar fevklerinden çatlayacaklar. Ve melekler, Rabblerini hamd ile tesbîh ederler ve Arz'dakiler için mağfiret dilerler. Dikkat edin! Muhakkak ki Allah, O, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(5)

Ve O'nun dûnundan o evliyâ ittihaz edenler, Allah onların üzerinde muhâfızdır. Ve sen, onların üzerinde bir vekîl değilsin.(6)

Ve işte sana böyle Arabça bir Kur'ân vahyettik, Ümmü'l-Kurâ'yı ve çevresindekileri inzâr etmen ve kendisinde kuşku olmayan Toplanma Günü'nden inzâr etmen için. Bir fırka Cennet'te ve bir fırka çılgın ateştedir.(7)[2248]

Ve eğer Allah dileseydi, elbette onları tek ümmet kılardı. Ve lâkin dilediğini rahmetine dâhil eder. Ve zâlimler, onlar için bir velî yoktur ve ne (de) **bir nusret edici.(8)**

Yoksa onlar O'nun dûnundan velîler mi ittihaz ettiler? Fakat Allah, O'dur velî. Ve O, mevtâya hayât verir. Ve O, her şey üzerine Kadîr'dir.(9)

Ve bir şeyde ihtilâf ederseniz, artık O'nun hükmü Allah'adır. İşte Rabbim Allah budur. O'nun üzerine tevekkül ettim. Ve O'na yönelirim.(10)

[2246] Bu âyet Mü'min/Gâfir Suresi'nin 1. âyeti, Fussilet Suresi'nin 1. âyeti, Zuhruf Suresi'nin 1. âyeti, Duhân Suresi'nin 1. âyeti, Câsiye Suresi'nin 1. âyeti ve Ahkâf Suresi'nin 1. âyeti ile aynıdır.

[2247] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "'**[وَهُوَ الْعَلِيُّ/Ve O, Aliyy'dir]**' Buyuruyor ki: O, her şeyin üzerine uluvv/yücelik ve irtifâ/yükseklik sâhibidir. Her şey O'nun dûnundadır/aşağısındadır. Çünkü o şeyler, O'nun hâkimiyeti içinde olup, kudreti onların üzerine câri ve meşîeti onlarda vâkidir. '**[الْعَظِيمُ/Azîm'dir]**' Öyle ki, azâmet ve kibriyâ ve cebriyyet O'nundur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 500. sayfa]

[2248] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[لِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرٰى/Ümmü'l-Kurâ'yı inzâr etmen için]**' Yani: Ümmü'l-Kurâ ehlini. Ve bu Mekke'dir. '**[وَمَنْ حَوْلَهَا/ve çevresindekileri]**' Yani: Ve çevresindekilerin ehlini inzâr etmen (için). '**[وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ/Ve Toplanma Günü'nden inzâr etmen]**' Yani: Kıyâmet Günü'nden. O, içinde semâ ehlinin ve Arz ehlinin toplanacağı gündür. '**[لَا رَيْبَ فِيهِ/kendisinde kuşku olmayan]**' Yani: Gelmesinde şekk olmayan. '**[فَرِيقٌ فِى الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِى السَّعِيرِ/Bir fırka Cennet'te ve bir fırka çılgın ateştedir]**' Onlar Cennet'e ve çılgın ateşe şeklinde fırka fırka ayrılır ve asla bir araya gelmezler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 63.-64. sayfalar]

Semâları ve Arz'ı yaratandır. Size nefislerinizden eşler ve davarlardan (da) **çiftler kılmıştır. Sizi onda çoğaltıyor. O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O, Semî'dir, Basîr'dir.(11)**[2249]

Semâlar ve Arz'ın kilitleri O'nundur. Rızkı dilediğine genişletir ve takdîr eder. Muhakkak ki O, her şeye Alîm'dir.(12)

Sizin için Dîn'den, kendisiyle Nûh'a tavsiye ettiğini ve sana o vahyettiğimizi ve onunla İbrâhîm'e ve Mûsâ'ya ve Îsâ'ya tavsiye ettiğimizi teşrî buyurdu: 'Dîn'i ikâme edin ve onda tefrikaya düşmeyin.' diye. Kendisine dâvet ettiğin, müşrikler üzerinde büyüdü.[2250] **Allah, dilediğini Kendisine seçer ve** (O'na) **yönelene Kendisine hidâyet eder.(13)**

Ve onlara ilmin gelmesinin ardından, aralarında bâğîlik dışında tefrikaya düşmediler. Ve eğer Rabbinden belirlenmiş bir ecele kadar bir kelime geçmiş olmasaydı, elbette aralarında kazâ edilirdi. Ve muhakkak ki onların ardından Kitâb'a o vâris olanlar, elbette ondan kuşkulu bir şekk içindedirler.(14)

İşte bundan dolayı o hâlde dâvet et ve emrolunduğun gibi istikâmetli ol. Ve onların hevâlarına tâbi olma. Ve de ki: 'Allah'ın, Kitâb'tan inzâl ettiğine îmân ettim. Ve aranızda adâlet etmekle emrolundum. Allah, bizim Rabbimiz ve sizin Rabbinizdir. Bizim amellerimiz bizim için ve sizin amelleriniz sizin içindir. Bizim aramızda ve

---

[2249] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ/O'nun misli gibi bir şey yoktur.]'** Yani: Ne zâtında, ne isimlerinde, ne sıfâtlarında ve ne de fiillerinde, mahlûkatından O (تعالى)'ya benzeyen ve misil olan bir şey yoktur. Çünkü O'nun tüm isimleri güzeldir; sıfâtları, kemâl ve azâmet sıfâtıdır. O (تعالى)'nın fiilleri ise, O'na hiçbir şerîk olmaksızın, o fiilleri ile azîm mahlûkatı var etmiştir. Her cihetten kemâl ile tek ve eşsiz olduğu için, O'nun misli bir şey yoktur.' **'[و هو السميع/Ve O, Semî'dir,]'** Farklı farklı dillerde, muhtelif ihtiyâçları dile getiren tüm sesleri işitir. [**البصير/Basîr'dir.]** O, karanlık gecede, kapkara kayanın üstündeki siyah karıncanın kımıldayışını görür. Yine O, besinlerin, çok küçük hayvanların uzuvlarındaki akışını, ve suyun ağaç dallarındaki hassas hareketini görür. Bu ve benzeri âyetler, sıfatların isbâtı ve mahlûkatın Allah'a benzerlik arz etmesinin nefyi husûsunda Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat mezhebleri lehine delildir. Allahu (تعالى)'nın: **'[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ/O'nun misli gibi bir şey yoktur.]'** kavlinde müşebbiheye; **'[وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/Ve O, Semî'dir, Basîr'dir.]'** şeklindeki kavlinde ise mu'attılaya reddiye vardır." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 888. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "O ki, O, nefsini vasfettiği gibidir: Semî'dir, Basîr'dir. Ve kimin mâbûdu semî/işiten, basîr/gören değil ise, o takdirde o, Semî/İşiten, Basîr/Gören Allah'a küfretmiştir. Hâlık, Bârî'den gayrısına ibâdet etmektedir. O ki, O, Semî'dir, Basîr'dir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 106. sayfa]

[2250] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ/Kendisine dâvet ettiğin müşrikler üzerinde büyüdü.]'** Müşrikler onu inkâr ettiler ve Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmek onlara büyüdü. İblîs ve orduları Tevhîd'e karşı mücâdele ettiler. Allah (تبارك وتعالى) ise, Tevhîd'i tamamlamaya, ona nusret vermeye, onu felâha ulaştırmaya ve düşmanlık edenlere karşı onu muzaffer kılmaya kesin hükmetmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 512.-513. sayfalar]

sizin aranızda bir hüccet yoktur.[2251] **Allah aramızı cem' edecektir.**[2252] **Ve dönüş O'nadır.'(15)**

Ve ona icâbet edilmesinin ardından[2253] **Allah hakkında o hüccetleşenler, onların hüccetleri Rabbleri indinde geçersizdir. Ve onların üzerine bir gazab ve onlar için şiddetli bir azâb vardır.(16)**

Allah, O ki hakk ile Kitâb'ı ve mizânı inzâl edendir. Ve ne bilirsin belki Saat[2254] **yakındır.(17)**

Ona o îmân etmeyenler, onu acele isterler. Ve o îmân edenler ondan korku içindedirler. Ve onun hakk olduğunu ilmederler. Dikkat edin! Muhakkak ki, o Saat hakkında tartışanlar, elbette uzak bir dalâlet içindedirler.(18)

Allah kullarına Latîf'tir, dilediğini rızıklandırır. Ve O, Kaviyy'dir, Azîz'dir.(19)

Kim Âhiret ekinini murâd ediyor ise, onun için ekininde ziyâde ederiz. Ve kim dünyâ ekinini murâd ediyor ise, ona ondan veririz. Ve onun için Âhiret'te bir nasîb yoktur.(20)[2255]

Yoksa onlar için şerikler mi var, Allah'ın kendisine izin vermediğini Dîn'den onlar için teşrî edecek? [2256] **Ve eğer fasl kelimesi olmasaydı, elbette aralarında kazâ edilirdi. Ve muhakkak ki zâlimler, onlar için elîm bir azâb vardır.(21)**[2257]

[2251] İmâm Ebu Bekir el-Hallâl (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ/Bizim aramızda ve sizin aranızda bir hüccet yoktur]'** kavli hakkında demiştir ki: "Bizim aramızda ve sizin aranızda bir husûmet yoktur." [Ebu Bekir Ahmed bin Muhammed bin Hârun bin Yezîd el-Hallâl, es-Sunne, 7. cilt, 8.-9. sayfalar (1466.); Râvileri sikâdır]

[2252] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا/Allah aramızı cem' edecektir]'** Yani: Kıyâmet Günü (aramızı cem' edecektir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 69. sayfa]

[2253] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ/ona icâbet edilmesinin ardından]'** Yani: Mü'minlerin, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e icâbet etmesinin ardından." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 70. sayfa]

[2254] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[السَّاعَةِ/Saat]'** Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

[2255] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِى حَرْثِهٖ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِى الْاٰخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ/Kim Âhiret ekinini murâd ediyor ise, onun için ekininde ziyâde ederiz. Ve kim dünyâ ekinini murâd ediyor ise, ona ondan veririz. Ve onun için Âhiret'te bir nasîb yoktur.]'** Kim ki dünyâsını Âhireti üzerine tercih ederse, onun Âhiretteki nasîbini ancak ateş kılarız. Ayrıca onun dünyâ ekinini de ziyâde etmez, bilakis ona sadece kendisi için tâyin ve taksîm edilmiş olanı veririz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 521.-522. sayfalar]

[2256] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[اَمْ لَهُمْ شُرَكٰٓؤُا شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَاْذَنْ بِهِ اللّٰهُ/Yoksa onlar için şerikler mi var, Allah'ın kendisine izin vermediğini Dîn'den onlar için teşrî edecek?]'** Öyleyse onlar için Allah'ın izin vermediği şirki kendilerine şerîat yapan ilâhları mı var? Ve bu imkansız olduğuna göre, o halde Allah şirki şerîat kılmamıştır. Böyleyken onlar şirki nereden bir dîn ediniyorlar?" [Ebu AbdUllah

Zâlimlerin kesbettiklerinden dolayı korktuklarını görürsün. Ve o, onlara vâki olur.[2258] **Ve o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler, Cennet ravzalarındadırlar. Onlar için Rabblerinin indinde diledikleri vardır. İşte bu, büyük fazl odur.(22)**

İşte bu, Allah'ın, o îmân eden ve sâlih ameller işleyen kullarına o tebşîr ettiğidir. De ki: 'Onun üzerine sizden akrabalıkta sevgiden başka bir ücret istemiyorum.'[2259] **Ve kim bir iyilik kazanırsa, onun için onda bir iyilik ziyâde ederiz. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Şekûr'dur.(23)**

Yoksa: 'Allah'ın üzerine bir yalan iftirâ etti.' mi diyorlar? Fakat Allah dilerse, senin kalbinin üzerini mühürler. Ve Allah bâtılı mahveder. Ve kelimeleri ile hakkı tahakkuk ettirir. Muhakkak ki O, sadırların özüne Âlîm'dir.(24)

Ve O, O ki, kullarından tevbeyi kabul eder ve kötülüklerden afveder ve fiil ettiklerini ilmeder.(25)

Ve o îmân edenlere ve sâlih ameller işleyenlere icâbet eder ve onlara fazlından ziyâde eder. Ve kâfirler, onlar için şiddetli bir azâb vardır.(26)

Ve eğer Allah, rızkı kulları için yaysaydı, elbette Arz'da bâğîlik ederlerdi. Ve lâkin dilediğini bir mikdâr ile inzâl eder. Muhakkak ki O, kullarına Habîr'dir, Basîr'dir.(27)

Ve O, O ki, umutlarını kesmelerinin ardından yağmuru inzâl eder ve rahmetini neşreder. Ve O, Veliyy'dir,[2260] **Hamîd'tir.(28)**

Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Şûrâ Suresi'nin 21. âyetinin tefsirinde]

[2257] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ/Ve eğer fasl kelimesi olmasaydı]**' (Onlara) dünyâda, Âhiret azâbı ile azâb edilmeyecektir. '**[لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ/elbette aralarında kazâ edilirdi]**' Bu durumda mü'minler Cennet'e dâhil olurlar ve müşrikler de ateşe dâhil olurlar." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 167. sayfa]

[2258] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "'**[وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ/Ve o, onlara vâki olur]**' Yani: Onların o korktukları kendilerine vâki olacaktır. Bundan kaçış yoktur. Bu onların Meâd/Kıyâmet Günü'ndeki hâlidir. Onlar bu korku ve ürperti içerisinde olacaklardır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Şûrâ Suresi, 22. âyetin tefsirinde]

[2259] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ/akrabalıkta sevgiden başka]**' kavli hakkında demiştir ki: "Bana tâbi olmanız, beni tasdîk etmeniz ve akrabalığıma riâyet etmenizdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 526. sayfa]

[2260] Saîd el-Kahtânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve Allah'ın (عز وجل)'nin velâyeti/dostluğu başkalarınınınn velâyeti gibi değildir. '**[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O, Semî'dir, Basîr'dir]**' Bu itibarla O (سبحانه وتعالى), âlemin ve mahlûkâtın işlerini üstlenendir. Ve O (سبحانه وتعالى) yönetmenin mâlikidir. Ve O: '**[الْوَلِيُّ/Veliyy'dir]**'. O ki, mahlûkâtını, Dîn'lerinde ve dünyâlarında ve Âhiret'lerinde onlara fayda verenlere yöneltendir. Ve O (سبحانه وتعالى), nefsini bu isim ile isimlendirmiştir. Ve bu Esmâu'l-Hüsnâ'dandır." [Saîd ibn Alî ibn Vehf el-Kahtânî, Şerhu Esmâİllahi'l-Hüsnâ fî Dav'i'l-Kitâbi ve's-Sünneti, 209. sayfa]

Ve semâların ve Arz'ın halk edilişi ve bu ikisi içinde debelenenlerden yayması O'nun âyetlerindendir. Ve O, dilediğinde onları cem etmeye Kadîr'dir.(29)

Ve size musîbetten ne isâbet ederse, işte ellerinizin kesbettiği yüzündendir. Ve (O) **çoğundan afveder.(30)**[2261]

Ve siz Arz'da âciz bırakıcılar değilsiniz. Ve sizin için Allah'ın dûnundan[2262] **bir velî yoktur ve ne** (de) **bir nusret edici.(31)**[2263]

Ve O'nun âyetlerindendir denizde dağlar gibi cereyân eden (gemi)**ler.(32)**

Eğer dilerse rüzgârı sâkinleştirir de sırtı üzerinde durakalırlar. Muhakkak ki bunda, çok sabreden, çok şükreden herkes için elbette âyetler vardır.(33)

Veya kesbettikleri yüzünden onları batırır. Ve (O,) **çoğundan afveder.(34)**

Ve âyetlerimizde o mücâdele edenler ilmetsin ki, onlar için kaçacak bir yer yoktur.(35)

İşte bir şeyden size verilen, sadece dünyâ hayâtının metâsıdır. Ve Allah'ın indindeki, o îmân edenler ve Rabbleri üzerine tevekkül edenler için daha hayırlı ve daha bâkidir.(36)

Ve onlar ki, büyük günâhlardan ve fuhşiyyâttan ictinâb ederler ve gazablandıklarında onlar bağışlarlar.(37)

Ve onlar ki, Rabblerine icâbet ederler ve namazı ikâme ederler. Ve onların işleri aralarında şûrâdır.[2264] **Ve onlar rızıklandırdıklarımızdan infâk ederler.(38)**

Ve onlar ki, kendilerine bâğîlik isâbet ederse, onlar birbirlerine nusret ederler.(39)

[2261] Vekî' bin Cerrâh (رحمه الله) Dahhâk (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Bir adam Kur'ân'ı öğrenmiş ve sonra onu unutmuş ise, bu ancak bir günah sebebiyledir." Sonra: **'[وَمَا اَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ/Ve size musîbetten ne isâbet ederse, işte ellerinizin kesbettiği yüzündendir. Ve** (O,) **çoğundan afveder.]'** (âyetini) kıraat etti ve dedi ki: "Hangi musîbet, Kur'ân'ı unutmaktan daha azîm olabilir ki?" [Sahîh bir eserdir. Ebu Sufyân Vekî' bin Cerrâh, Kitâbu'z-Zühd (320.)]

[2262] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مِنْ دُونِ اللّٰهِ/Allah'ın dûnundan]'** Yani: O'nun gayrından." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Şurâ Sûresi Tefsîri, 262. sayfa]

[2263] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[وَمَا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِى الْاَرْضِ/Ve siz Arz'da âciz bırakıcılar değilsiniz.]'** Bunu müşriklere buyuruyor: Allah'ın, sizi diriltme ve sonra size azâb etme kudretine engel olabilecek değilsiniz. **'[وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِىٍّ/Ve sizin için Allah'ın dûnundan bir velî yoktur]'** O'nun azâbını sizden men edebilecek (bir velî yoktur). **'[وَلَا نَصِيرٍ/ve ne** (de) **bir nasîr]'** Size nusret edecek kimse (de yoktur)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 169. sayfa]

[2264] İmâm Buhârî (رحمه الله) Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "VAllahi istişâre edip de hâl-i hâzır durumlarının en iyisine hidâyet olunmayan hiçbir kavim yoktur." Sonra şöyle tilâvet etti: **'[وَاَمْرُهُمْ شُورٰى بَيْنَهُمْ/Ve onların işleri aralarında şûrâdır.]'** [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Edebu'l-Mufred (258.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Edebu'l-Mufred'te demiştir ki: 'İsnâdı sahîhtir.' (114.)]

Ve bir kötülüğün cezâsı, misli bir kötülüktür. Fakat kim affeder ve ıslâh ederse, artık onun ecri Allah'ın üzerinedir. Muhakkak ki O, zâlimlere muhabbet etmez.(40)

Ve elbette kim zulme uğramasının ardından nusret bulursa, artık işte onlar, onlar aleyhine bir yol yoktur.(41)[2265]

Yol ancak insanlara o zulmedenler ve Arz'da haksızlıkla bâğîlik edenlerin aleyhinedir. İşte onlar, onlar içindir elîm bir azâb.(42)

Ve elbette kim sabreder ve bağışlarsa, muhakkak ki bu, elbette azmedilecek işlerdendir.(43)

Ve Allah kimi dalâlete düşürürse, artık onun ardından kendisi için bir velî yoktur. Ve zâlimlerin, azâbı gördüklerinde: 'Geri dönmeye bir yol var mı?' dediklerini görürsün.(44)

Ve onları (ateşin) **üzerine arz olunurlarken görürsün,**[2266] **zilletten huşû etmiş halde,**[2267] **gizlice göz ucuyla nazar ederler. Ve o îmân edenler derler ki: 'Muhakkak ki hüsrâna uğrayanlar, Kıyâmet Günü nefislerini ve ehllerini o hüsrâna uğratanlardır.' Dikkat edin! Muhakkak ki zâlimler, sürekli bir azâb içindedir.(45)**

Ve onlar için Allah'ın dûnundan kendilerine nusret edecek velîleri olmaz. Ve Allah kimi dalâlete düşürürse, artık onun için bir yol yoktur.(46)

Allah'tan geri çevrilemeyecek günün gelmesinden önce, Rabbinize icâbet edin. O gün sizin için bir melce yoktur ve ne (de) **sizin için bir inkâr.(47)**[2268]

O halde eğer îrâz ederlerse, artık seni onların üzerine muhâfız irsâl etmedik. Senin üzerine (düşen,) **tebliğden başkası değildir. Ve muhakkak ki Biz, insâna Kendimizden bir rahmet tattırdığımızda, onunla ferahlanır. Ve eğer onlara ellerinin takdîm**

[2265] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُولَئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍ/Ve elbette kim zulme uğramasının ardından nusret bulursa, artık işte onlar, onlar aleyhine bir yol yoktur.]'** Bu, insânlar arasında olan kısâs hakkındadır. Ama şayet bir adam sana zulmetse, ona zulmetmen sana helâl olmaz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 550. sayfa]

[2266] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا/Ve onları üzerine arz olunurlarken görürsün]'** Yani: Ateş(in üzerine)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 172. sayfa]

[2267] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Huşû: Allah (عز وجل) için duyulan korku ve haşyettir. **'[خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ/zilletten huşû etmiş halde]'** Onlara inen korku, kendilerini zelîl etmiş ve O'na huşû etmişlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 552.-553. sayfalar]

[2268] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[مَا لَكُمْ مِنْ مَلْجَإٍ/sizin için bir melce yoktur]'** Bir kurtuluş yeri yoktur. **'[وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ/ve ne** (de) **sizin için bir inkâr]'** Yardım edecek bir yardımcı (da size yoktur)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 555. sayfa]

ettiklerinden dolayı bir kötülük isâbet ederse, o takdirde muhakkak ki insân, küfrânda bulunandır.(48)

Allah'ındır semâların ve Arz'ın mülkü, dilediğini halk eder. Dilediğine kız çocukları hibe eder ve dilediğine erkek çocukları hibe eder.(49)

Veya onları erkekler ve dişiler olarak çift verir ve dilediğini kısır kılar. Muhakkak ki O, Alîm'dir, Kadîr'dir.(50)

Ve bir beşer için Allah'ın onunla kelâm etmesi olamaz. Ancak vahiyle veya bir hicâb arkasından veya bir resûl irsâl eder de izniyle dilediğini vahyeder. [2269] **Muhakkak ki O, Alîyy'dir, Hakîm'dir.(51)**

Ve işte sana böyle emrimizden bir rûh vahyettik.[2270] **Sen kitâb nedir bilmiyor idin ve ne** (de) **îmân.**[2271] **Ve lâkin onu bir nûr kıldık,**[2272] **onunla kullarımızdan dilediğimize hidâyet ederiz. Ve muhakkak ki sen, elbette Sırât-ı Mustakîm'e hidâyet edersin.(52)**[2273]

Allah'ın Sırâtı, O ki, O'nundur semâdakiler ve Arz'dakiler. Dikkat edin! İşler Allah'a döner.(53)[2274]

[2269] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "Allah bu âyette -ilimle ve resûller (aracılığıyla) kelâm ettiği cihetleri özetlemiştir: **'[وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَاىِٕ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُوْلًا فَيُوْحِىَ بِاِذْنِهٖ مَا يَشَاۤءُ/Ve bir beşer için Allah'ın onunla kelâm etmesi olamaz. Ancak vahiyle veya bir hicâb arkasından veya bir resûl irsâl eder de izniyle dilediğini vahyeder.]'** (Bunlar) Allah'ın beşerden bazısıyla kelâm ettiği cihetlerdir. Böylece bazısına vahiy ile kelâm ettiğini, bazısına hicâb arkasından, bazısına da resûl irsâl edip izniyle dilediğini vahyettiğini bildirmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 332.-333. sayfa]

[2270] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan, Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[رُوحًا مِنْ اَمْرِنَا/emrimizden bir rûh]'** Emrimizden bir rahmet." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 559.-560 sayfalar]

[2271] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[مَا كُنْتَ تَدْرِى/Sen bilmiyor idin]'** Vahiyden önce (bilmiyor idin)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 201. sayfa]

[2272] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ/Ve lâkin onu kıldık]'** Yani: Kur'ân'ı. **'[نُوْرًا/bir nûr]'** Yani: Zulmete/karanlığa karşı bir ışık." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 174. sayfa]

[2273] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَاِنَّكَ لَتَهْدِى/Ve muhakkak ki sen, elbette hidâyet edersin]'** Yani dâvet ve irşâd edersin. **'[وَاِنَّكَ لَتَهْدِى/Sırat-ı Mustakîm'e]'** İçinde hiçbir eğrilik olmayan doğru bir Dîn'e." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Şûrâ Suresi, 52. âyetin tefsîrinde]

[2274] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اَلَا اِلَى اللّٰهِ تَصِيرُ الْاُمُورُ/Dikkat edin! İşler Allah'a döner.]'** Buyurur ki (جلاله جل): Dikkat edin ey insanlar!, Âhirette işleriniz Allah'a döner ve O, aranızda adâletle hükmeder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 561. sayfa]

43. ZUHRUF SÛRESİ (89 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Hâ, Mîm.(1)[2275]

Andolsun mübîn Kitâb'a.(2)[2276]

Muhakkak ki Biz, onu Arabça bir Kur'ân kıldık. Umulur ki siz akledersiniz.(3)

Ve muhakkak ki o, ledûnnumuzda[2277] **ana Kitâb'tadır.**[2278] **Elbette yücedir, hikmetlidir.(4)**[2279]

Artık müsrif bir kavim oldunuz diye, Zikr'i[2280] **sizden uzaklaştırıp vaz mı geçelim?(5)**

Ve evvelkiler içinde nice nebîler irsâl ettik.(6)

Ve onlara bir nebî gelmedi ki, onunla istihzâ etmiş olmasınlar.(7)

Bunun için onlardan kuvvetçe[2281] **daha şiddetlisini helâk ettik. Ve evvelkilerin meseli geçmiştir.(8)**[2282]

Ve eğer onlara suâl etsen: 'Semâları ve Arz'ı kim halk etti?' Elbette derler ki: 'Onları Azîz, Alîm halk etti.'(9)

O ki, Arz'ı sizin için bir beşik kıldı. Ve sizin için orada yollar kıldı. Umulur ki siz hidâyet edilirsiniz.(10)[2283]

[2275] Bu âyet Mü'min/Gâfir Sûresi'nin 1. âyeti, Fussilet Sûresi'nin 1. âyeti, Şûrâ Sûresi'nin 1. âyeti, Duhân Sûresi'nin 1. âyeti, Câsiye Sûresi'nin 1. âyeti ve Ahkâf Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır.

[2276] Duhân Sûresi'nin 2. âyeti ile aynıdır

[2277] Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, demiştir ki: **'[لَدَيْنَا/ledûnnumuzda]'** Yani: İndimizde." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 91. sayfa]

[2278] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَاِنَّهٗ فِىۤ اُمِّ الْكِتٰبِ/Ve muhakkak ki o, ana Kitâb'tadır.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Kitâb'ın aslındadır ve cümlesi bizim indimizdedir." **[**Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 3. cilt, 194. sayfa]

[2279] İmâm Taberî (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'ın hasen bir sened ile şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[لَعَلِىٌّ حَكِيْمٌ/Elbette alîyydir, hakîmdir.]'** (Allah,) onun yerini ve fazîletini ve şerefini haber vermektedir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 657. sayfa]

[2280] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[الذِّكْرَ/Zikr]'** Yani: Kur'ân." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 175. sayfa]

[2281] Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, der ki: "**'[بَطْشًا/batşen]'** Yani: kuvvetçe." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 91. sayfa]

[2282] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir: Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَمَضٰى مَثَلُ الْاَوَّلِيْنَ/Ve evvelkilerin meseli geçmiştir]'** kavli hakkında demiştir ki: "Evvelkilerin cezâsı (geçmiştir)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîr es-Sahîh, 4. cilt, 298. sayfa]

Ve O ki, semâdan bir mikdâr ile su inzâl etmiştir. Derken onunla meyte bir beldeyi neşrederiz.[2284] **İşte böyle ihrâc edileceksiniz.(11)**[2285]

Ve O ki, çiftlerin hepsini halk etmiş ve sizin için bindiğiniz gemiler ve davarlardan var etmiştir;(12)

Sırtları üzerine istivâ etmeniz için.[2286] **Sonra üzerine istivâ ettiğinizde Rabbinizin nimetini zikredin**[2287] **ve deyin ki: 'Subhândır O ki, bize bunları musahhar etti. Ve** (yoksa) **biz ona güç yetirenler olmazdık;'(13)**

'Ve muhakkak ki biz, Rabbimize elbette döneceğiz.'(14)[2288]

Ve O'nun için kullarından bir cüz kıldılar.[2289] **Muhakkak ki insân, elbette mübîn bir küfrânda bulunandır.(15)**

[2283] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'**[لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ/Umulur ki siz hidâyet edilirsiniz.]**' Yani: Seferinizde maksadınıza (hidâyet edilirsiniz/ulaştırılırsınız)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 207. sayfa]

[2284] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[فَأَنْشَرْنَا بِهِ/Derken onunla neşrederiz]**' Yani: Derken onunla hayât veririz." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 177. sayfa]

[2285] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَالَّذِى نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ/Ve O ki, semâdan bir mikdâr ile su inzâl etmiştir. Derken onunla meyte bir beldeyi neşrederiz. İşte böyle ihrâc edileceksiniz.]**' Allah'ın bu su ile ölü toprağı ihyâ ettiği gibi, Kıyâmet Günü öylece ba's olunursunuz/diriltilirsiniz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 573. sayfa]

[2286] kurulmanız, yerleşmeniz

[2287] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'**[لِتَسْتَوُا عَلٰى ظُهُورِهِ/Sırtları üzerine istivâ etmeniz için.]**' Bu, hem gemi sırtlarına hem de hayvanların sırtlarına şâmildir. Yani: onların üstünde karar kılmanız için. '**[ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ/Sonra üzerlerine istivâ ettiğinizde Rabbinizin nimetini zikredin]**' Onları müsahhar eden Rabbinizin nîmetini itirâf edin ve bundan dolayı O (تعالى)'ya senâ edin." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 899. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2288] Alî ibn Rabîa (رحمه الله)'tan, demiştir ki: "Alî (رضي الله عنه)'ya binmesi için bir hayvan getirildiğine şâhid oldum. Böylece ayağını üzengiye basınca dedi ki: '**[بسم الله/Allah' ismi ile]**' (Bineğin) sırtı üzerine çıkıp yerleşince dedi ki: '**[الحمد لله/Hamd Allah'adır]**' Sonra şöyle dedi: '**[وَإِنَّا إِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ* سُبْحَانَ الَّذِى سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ/Subhândır O ki, bize bunları musahhar etti. Ve** (yoksa) **biz ona güç yetirenler olmazdık. Ve muhakkak ki biz, Rabbimize elbette döneceğiz]**' [Zuhruf Suresi, 13.-14. âyetler] Sonra üç kere dedi ki: '**[الحمد لله/Hamd Allah'adır]**' Sonra üç kere dedi ki: '**[الله أكبر/Allah en büyüktür]**' Sonra da söyle dedi: '**[سبحانك إني ظلمت نفسي فاغفر لي فإنه لا يغفر الذنوب إلا أنت/Sen Subhânsın. Muhakkak ki ben nefsime zulmettim, o halde beni mağfiret et. Artık muhakkak ki senden başka günahları mağfiret edecek yoktur.]**' Sonra güldü. Bunun üzerine ona dedim ki: 'Ey mü'minlerin emiri, hangi şey sizi güldürdü?' Dedi ki: 'Nebî (صلى الله عليه وسلم)'i benim yaptığım gibi yaptıktan sonra gülerken gördüm ve ona dedim ki: 'Ey Allah'ın Resûlu, hangi şey sizi güldürdü?' Buyurdu ki: '**Muhakkak ki senin Rabbin, bir kulunun, günahları O'ndan başka kimsenin mağfiret edemeyeceğini ilmederek: 'Beni mağfiret et!' dediğinde teâccüb eder.**'" [Ebu Davud tahric etmiştir (2602.). Şeyh el-Elbânî, Sahihu Sunen-i Ebi Davud'ta hadis için: "Sahîhtir" demiştir. Bu rivayet, Sahîh Duâ ve Zikir kitâblarında: "Binek veya Taşıta Binerken Yapılacak Duâ" bölümünde nakledilmektedir.]

[2289] İmâm Buhârî (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan sahîh bir sened tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا/Ve O'nun için kullarından bir cüz kıldılar.]**' kavli hakkında demiştir ki: "Muâdil/denk (kıldılar)." [Ebu AbdUllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Halku Ef'âli'l-İbâd, 168. sayfa]

Yoksa, halk ettiklerinden (Kendisine) **kızlar ittihaz etti ve oğulları size mi seçti?(16)**

Ve onlardan biri, Rahmân'a darb-ı mesel ettiği ile tebşîr edildiğinde -ve o öfkelidir- vechi simsiyah kesilir.(17)

Ve süs içerisinde yetiştirilen ve o hasımlaşmada mübîn olmayanı mı?(18)[2290]

Ve melekleri -onlar ki, onlar Rahmân'ın kullarıdır- dişiler kıldılar. Onların halk edilişine şâhid mi oldular? Onların şâhidlikleri yazılacak ve suâl olunacaklar.(19)

Ve dediler ki: 'Eğer Rahmân dileseydi onlara ibâdet etmezdik.' Onların bu husûsta bir ilmi yoktur.[2291] **Onlar yalandan başkasını söylemiyorlar.(20)**[2292]

Yoksa ondan önce onlara bir Kitâb verdik de onlar ona mı sarılıyorlar?(21)

Bilakis, dediler ki: 'Muhakkak ki biz, babalarımızı bir ümmet üzere bulduk ve muhakkak ki biz, onların eserleri üzere hidâyet bulmuşlarız.(22)[2293]

Ve işte böyle senden önce bir karyeye bir inzâr edici irsâl etmedik ki mütrefleri şöyle dememiş olsun: 'Muhakkak ki biz, babalarımızı bir ümmet üzere bulduk. Ve muhakkak ki biz, onların eserleri üzere iktidâ edenleriz.(23)[2294]

Dedi ki: 'Velev ki babalarınızı üzere bulduğunuzdan daha hidâyet edici ile size gelmişsem de mi?' Dediler ki: 'Muhakkak ki biz, sizinle irsâl edilene kâfirleriz.'(24)

Bunun üzerine onlardan intikâm aldık. Öyleyse nazar et, tekzîb edenlerin âkibeti nasıl oldu.(25)

[2290] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ]/ve o hasımlaşmada mübîn olmayanı mı?]'** Yani: Cedelleşmede/tartışmada hücceti zayıf olan, ifade de zayıf olan." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 95. sayfa]

[2291] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[مَا لَهُمْ بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ]/Onların bu husûsta bir ilmi yoktur.]'** Yani: Onların: 'Şüphesiz ki melekler, Allah'ın kızlarıdır!' sözleri husûsunda bir ilmi yoktur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 96. sayfa]

[2292] Bu açıklama İmâm İbn Kesîr (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "**'[إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ]/in hum illâ yahrusûn]'** Yani: Yalan söylüyor ve uyduruyorlar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zuhruf Sûresi, 20. âyetin tefsîrinde]

[2293] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[إِنَّا وَجَدْنَا أَبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ]/Muhakkak ki biz, babalarımızı bir ümmet üzere bulduk]'** Bunu Kureyş müşrikleri söylemişlerdir. Onlar şöyle demişlerdir: 'Şübhesiz ki biz, babalarımızı bir dîn üzere bulduk.' **'[وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ]/Ve muhakkak ki biz, onların eserleri üzere hidâyet bulmuşlarız.]'** Dediler ki: 'Şübhesiz bu hâl üzere onlara tâbi olmaktayız.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 584. ve 586. sayfalar]

[2294] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "**'[مُتْرَفُوهَا]/mütrefleri]'** onların şirkteki komutanları ve reisleri. **'[وَإِنَّا عَلَىٰ آثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ]/Ve muhakkak ki biz, onların eserleri üzere iktidâ edenleriz.]'** Ve bu hâl üzere onlara tâbi olmuşlardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 586.-587. sayfalar]

Ve hani İbrâhîm, babasına ve kavmine demişti ki: 'Muhakkak ki ben, sizin ibâdet ettiklerinizden berîyim.'(26)

'O beni yaratan müstesnâ. Artık muhakkak ki O, bana hidâyet edecektir.'(27)

Ve onu, ardından gelecekler içinde bâki bir kelime kıldı.[2295] **Umulur ki onlar rücû ederler.(28)**[2296]

Bilakis, onları ve babalarını kendilerine hakk ve bir mübîn resûl gelinceye kadar metâlandırdım.(29)[2297]

Fakat hakk kendilerine gelince, dediler ki: 'Bu bir sihirdir. Muhakkak ki biz, ona kâfirleriz.'(30)

Ve dediler ki: 'Bu Kur'ân, iki karyeden[2298] **azîm bir adam üzerine inzâl edilmeli değil miydi?'(31)**

Rabbinin rahmetini onlar mı taksîm ediyorlar? Biz, onların aralarında dünyâ hayâtında mâişetlerini taksîm ettik. Ve onların bazısını bazısı fevkine dereceler ile yükselttik, onların bazısının bazısına iş gördürmesi için. Ve Rabbinin rahmeti onların topladıklarından hayırlıdır.(32)

Ve eğer insanlar tek ümmet olacak olmasaydı,[2299] **elbette Rahmân'a küfredenlerin evlerine gümüşten tavanlar ve üzerine çıkacakları merdivenler kılardık.(33)**

Ve evleri için (gümüşten) **kapılar ve üzerine dayanacakları serirler.(34)**

Ve süsler. Ve bunların hepsi dünyâ hayâtının metâsından başkası değildir. Ve Âhiret, Rabbinin indinde muttakîler içindir.(35)

[2295] İmâm Taberî (رحمه الله)'tan hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِى عَقِبِهِ/Ve onu, ardından gelecekler içinde bâki bir kelime kıldı]'** kavli hakkında demiştir ki: "Bu, Lâ ilahe illAllah'a şehâdet etmektir. Ve onun ardından, zürriyetinde Tevhîd'i söyleyenler zail olmayacaktır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 301. sayfa]

[2296] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ/Umulur ki onlar rücû ederler.]'** Umulur ki Mekke ehli, bu Dîn'e tâbi olur ve üzerinde bulundukları şeyden İbrâhîm'in Dîn'ine rücû ederler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 211. sayfa]

[2297] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "**'[بَلْ مَتَّعْتُ هٰؤُلَاءِ/Bilakis, onları metâlandırdım]'** Yani müşrikleri. **'[وَاٰبَاءَهُمْ/ve babalarını]'** Yani: Dalâletleri içinde uzun ömürler geçirdiler. **'[حَتّٰى جَاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُبِينٌ/kendilerine hakk ve bir mübîn resûl gelinceye kadar]'** Yani: Risâleti ve inzâr edişi beyyin bir resûl" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zuhruf Sûresi, 28. âyetin tefsîrinde]

[2298] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ/iki karyeden]'** Bunlar Mekke ve Tâif'tir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 99. sayfa]

[2299] İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَلَوْلَا اَنْ يَكُونَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً/Ve eğer insanlar tek ümmet olacak olmasaydı]'** Yani: Eğer küfür üzerine birleşip, dünyâya ve süsüne meyledecek olmasaydılar." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1339. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve kim, Rahmân'ın zikrine âmâ olursa, ona bir şeytân sardırırız. Artık o, onun karînidir.(36)

Ve muhakkak ki onlar, elbette onları yoldan alıkoyarlar. Ve hesâb ederler ki, onlar hidâyet bulmuşlardır.(37)[2300]

Nihâyet Bize geldiğinde (arkadaşına) **der ki: 'Keşke benim aramda ve senin aranda iki doğu uzaklığı olsaydı! Fakat ne kötü arkadaşmışsın!'(38)**

Ve bugün azâbta müşterek olmanız -çünkü zulmetmiştiniz- size asla bir menfaat sağlamaz.(39)[2301]

Şimdi sağırlara sen mi işittireceksin? Veya âmâlara ve mübîn bir dalâlette olanlara mı hidâyet edeceksin?(40)

Bu itibarla eğer seni götürürsek, o takdirde muhakkak ki Biz, onlardan intikâm alıcılarız.(41)

Yahut onlara o vaad ettiğimizi sana gösteririz. İmdi muhakkak ki Biz, onların üzerlerine muktedirleriz.(42)

Öyleyse sana o vahyedilene sarıl. Muhakkak ki sen, Sırât-ı Mustakîm[2302] **üzeresin.(43)**

Ve muhakkak ki o, elbette senin için ve kavmin için bir zikirdir.[2303] **Ve yakında suâl olunacaksınız.(44)**[2304]

Ve senden önce irsâl ettiğimiz resûllerimizden suâl et! Rahmân'ın dûnundan[2305] **ibâdet edilecek ilâhlar kılmış mıyız?(45)**[2306]

[2300] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ/Ve muhakkak ki onlar, elbette onları yoldan alıkoyarlar]'** Yani şeytânlar onları hakk yoldan alıkoyarlar. **'[وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ/Ve hesâb ederler ki, onlar hidâyet bulmuşlardır]'** Yani kâfirler hesâb ederler ki, şeytânların irşâdı ile hidâyet bulmuşlardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 102. sayfa]

[2301] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ/Ve bugün azâbta müşterek olmanız -çünkü zulmetmiştiniz- size asla bir menfaat sağlamaz.]'** Yani: Ateşte toplanmanız ve elîm azâba iştirâk etmeniz size bir menfaat sağlamayacaktır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zuhruf Suresi, 39. âyetin tefsîrinde]

[2302] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[الصراط/Sırât]'** Yoldur. **'[المستقيم/Mustakîm]'** (ise) **'[الصراط/Sırât]'**ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Suresi, 6. âyetin tefsîrinde]

[2303] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ/Ve muhakkak ki o, elbette senin için ve kavmin için bir zikirdir.]'** Nebîsi (صلى الله عليه وسلم) üzerine o inzâl ettiği Kur'ân ve nübüvvet, kendisi için ve kavmi için bir zikir olmamış mıdır?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 611. sayfa]

[2304] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَسَوْفَ تُسْئَلُونَ/Ve yakında suâl olunacaksınız.]'** Kur'ân'dan ve onun hakkını ikâme etmede iltizâm etmenizden suâl olunacaksınız." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 216. sayfa]

Ve andolsun ki, Mûsâ'yı âyetlerimiz ile Firavun ve ileri gelenlerine irsâl ettik de dedi ki: 'Muhakkak ki ben, âlemlerin Rabbinin resûluyum.'(46)

Fakat kendilerine âyetlerimiz ile gelince, onlar o zaman, bunlara gülüyorlardı.(47)[2307]

Ve onlara öbüründen daha büyük olmayan bir âyet göstermedik. Ve onları azâb ile yakaladık, umulur ki onlar rücû ederler.(48)

Ve dediler ki: 'Ey sihirbaz! İndindeki ahidten dolayı bizim için Rabbine duâ et. Muhakkak ki biz, elbette hidâyet bulmuşlar oluruz.'(49)[2308]

Bunun üzerine onlardan azâbı kaldırınca, o zaman onlar sözlerinden döndüler.(50)

Ve Firavun kavmi içinde nidâ etti, dedi ki: 'Ey kavmim! Mısır mülkü ve şu altımdan cereyân eden nehirler benim için değil mi? Daha görmüyor musunuz?'(51)

'Yoksa ben, bundan daha hayırlı değil miyim? O ki, o bir zavallıdır ve neredeyse beyân edemiyor.'(52)[2309]

'O halde üzerine altından bilezikler ilkâ edilmeli, yahut onunla beraber iktirân eden[2310] **melekler gelmeli değil miydi?'(53)**

[2305] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ/Rahmân'ın dûnundan]**' O'ndan başka." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Zuhruf Sûresi Tefsîri, 168. sayfa]

[2306] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَسْئَلْ مَنْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا اَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ الرَّحْمٰنِ اٰلِهَةً يُعْبَدُونَ/Ve senden önce irsâl ettiğimiz resûllerimizden suâl et! Rahmân'ın dûnundan ibâdet edilecek ilâhlar kılmış mıyız?]**' Yani: Resûllerin tümü, senin insânları dâvet ettiğin, şerîki tek Allah'a ibâdet etmeye dâvet etmişler, putlara ve (Allah'a) denk tutulanlara ibâdet etmekten nehyetmişlerdir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zuhruf Sûresi, 45. âyetin tefsirinde]

[2307] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِاٰيَاتِنَا/Fakat kendilerine âyetlerimiz ile gelince]**' Yani: mucize ve delâletlerle (gelince). **'[اِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ/onlar o zaman, bunlara gülüyorlardı]**' Yani: İstihzâ eden tekzîb edicilerin gülmeleri." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 106. sayfa]

[2308] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'**[وَقَالُوا/ Ve dediler ki]**' Azâbı gözleriyle gördüklerinde Mûsâ'ya dediler ki: **'[يَا اَيُّهَ السَّاحِرُ/Ey sihirbaz!]**' 'Ey kâmil, mahâretli âlim!' Bunu ancak, ona saygı ve tazîm göstermek için söylemişlerdir. Çünkü sihir onların nezdinde büyük bir ilim ve övülen bir sıfat idi. Şöyle de denilmiştir: Onun mânâsı 'Ey sihri ile bizi mağlûb eden!' şeklindedir. **'[ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ/İndindeki ahidten dolayı bizim için Rabbine duâ et.]**' Yani: 'Hani eğer îmân edersek bizden azâbı kaldıracağına dâir O'nun sana ahid verdiğini bize haber vermiştin ya, işte O'ndan bizden azâbı kaldırmasını iste! **'[اِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ/Muhakkak ki biz, elbette hidâyet bulmuşlar oluruz.]**' 'Îmân etmiş oluruz.' Bunun üzerine Mûsâ duâ etti ve (azâb) onların üzerinden kaldırıldı ama îmân etmediler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 217. sayfa]

[2309] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَلَا يَكَادُ يُبِينُ/ve neredeyse beyân edemiyor]**' Yani: Lisânı/dili kusurlu." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 619. sayfa]

[2310] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[الْمَلٰئِكَةُ مُقْتَرِنِينَ/iktirân eden melekler]**' kavli hakkında demiştir ki: "Birlikte yürüyen melekler." Diğer bazıları da: 'Peşpeşe gelen melekler.' demişlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî

Derken kavmini hafife aldı da onlar kendisine itaat ettiler. Muhakkak ki onlar fâsıklar kavmi idiler.(54)

Nihâyet Bizi eseflendirdiklerinde,[2311] **kendilerinden intikâm aldık, böylece onları topluca gark ettik.(55)**

Artık onları, sonrakiler için bir selef ve bir mesel kıldık.(56)[2312]

Ve Meryem'in oğlu darb-ı mesel edilince, o zaman kavmin ondan bağır(ıp çığr)**ıştılar.(57)**

Ve dediler ki: 'Bizim ilâhlarımız mı hayırlı, yoksa o mu?' Onu sana bir cedelden başka olarak darb(-ı mesel) **etmediler. Bilakis onlar hasım bir kavimdir.(58)**[2313]

O, üzerini nimetlendirdiğimiz bir kuldan başkası değildir. Ve onu İsrâîl oğulları için bir mesel kıldık.(59)[2314]

Ve eğer dileseydik, elbette sizden Arz'da melekler kılardık, halef olurlardı.(60)[2315]

Ve muhakkak ki o, elbette Saat[2316] **için bir ilimdir.**[2317] **Bu itibarla onun hakkında kuşkuya kapılmayın. 'Ve bana tâbi olun, bu Sırât-ı Mustakîm'dir.'(61)**[2318]

Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 621. sayfa]

[2311] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[فَلَمَّا اٰسَفُونَا/Nihâyet Bizi eseflendirdiklerinde]**' Bizi gazablandırdıklarında." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 622. sayfa]

[2312] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا/Artık onları bir selef kıldık]**' Ateşe selef/önde gidenler (kıldık). '**[وَمَثَلًا لِلْاٰخِرِينَ/ve sonrakiler için bir mesel]**' Yani sonrakiler için bir vaaz/öğüt." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 623.-624. sayfa]

[2313] İmâm Tirmizî (رحمه الله), Ebû Umâme (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) buyurdu ki: '**Hidâyet üzere olduktan sonra dalâlete düşen bir kavme ancak cedel verilir.**' Sonra Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) şu âyeti: '**[مَا ضَرَبُوهُ لَكَ اِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ/Onu sana bir cedelden başka olarak darb**(-ı mesel) **etmediler. Bilakis onlar hasım bir kavimdir.]**' (âyetini) tilâvet etti." [Zuhruf Suresi, 58. âyet] [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sunen-i Tirmizî (3253.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sunen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Hasendir' demiştir]

[2314] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[اِنْ هُوَ اِلَّا عَبْدٌ اَنْعَمْنَا عَلَيْهِ/O, üzerini nimetlendirdiğimiz bir kuldan başkası değildir.]**' Yani: Îsâ (عليه السلام) ancak, üzerini Allah'ın nübüvvet ve risâlet ile nimetlendirdiği bir kuldur. '**[وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَنِى اِسْرَاۤءِيلَ/Ve onu İsrâîl oğulları için bir mesel kıldık.]**' Yani: Yani (onu), dilediğimiz üzerine güç yetireceğimize bir delîl ve bir hüccet ve burhân (kıldık)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zuhruf Sûresi, 59. âyetin tefsîrinde]

[2315] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلٰٓئِكَةً فِى الْاَرْضِ يَخْلُفُونَ/elbette sizden Arz'da melekler kılardık, halef olurlardı.]**' Sizin yerinize Arz'ı îmâr eden melekler kılardık."

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[مَلٰٓئِكَةً فِى الْاَرْضِ يَخْلُفُونَ/Arz'da melekler halef olurlardı]**' Âdem oğullarının yerine, birbirlerine halef olan melekler kılardık." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 630. sayfa]

[2316] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "'**[السَّاعَةِ/Saat]**' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin

Ve şeytân sizi alıkoymasın. Muhakkak ki o, sizin için mübîn bir düşmandır.(62)

Ve Îsâ beyyineler ile geldiğinde, dedi ki: 'Size hikmet ile ve hakkında o ihtilâf ettiğinizin bazısını size beyân etmek için geldim. O halde Allah'a takvâ edin ve bana itaat edin.'(63)

'Muhakkak ki Allah, O, benim Rabbim ve sizin Rabbinizdir. Öyleyse O'na ibâdet edin, bu Sırât-ı Mustakîm'dir.'(64)[2319]

Fakat aralarından hizibler ihtilâf ettiler. Artık o zulmedenlere elîm bir günün azâbından veyl olsun.(65)

Onlar ancak Saat'in kendilerine ansızın -ve onlar şuurunda değillerken- gelmesine mi nazar ediyorlar?(66)

Dostlar o gün onların bazısı bazısına düşmandır, muttakîler müstesnâ.(67)

Ey kullarım! Sizin üzerinize bugün bir korku yoktur ve siz hüzünlenmeyeceksiniz.(68)

Âyetlerimize o îmân edenler ve Müslüman olanlar;(69)

Siz ve zevceleriniz Cennet'e dâhil olun, sevindirileceksiniz.(70)

Onların üzerine altından tepsiler ve kaplar ile dolaşılır. Ve orada nefislerin iştâh duyduğu ve gözlerin lezzet aldığı şeyler vardır. Ve orada muhalledlersiniz.(71)

Ve işte bu, amel etmiş olduklarınızdan dolayı o kendisine mîrâsçı edildiğiniz Cennet'tir.(72)

Sizin için orada bol meyve vardır, onlardan yersiniz.(73)

Muhakkak ki mücrimler, Cehennem azâbında muhalledlerdir.(74)

Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

[2317] İmâm İbn Hibbân (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَاِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ/Ve muhakkak ki o, elbette Saat için bir ilimdir]'** kavli hakkında şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: **"Îsâ ibn Meryem'in Kıyâmet Günü'nden önce nüzûludur."** [Nûreddîn el-Heysemî, Mevâridu'z-Zamân ilâ Zevâidi İbn Hibbân (1758.) Şeyh el-Elbâni 'Sahîhu Mevâridu'z-Zamân'da (1472.) hadîs için: "Hasen-Sahîhtir" demiştir.]

İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan, **'[وَاِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ/Ve muhakkak ki o, elbette Saat için bir ilimdir]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Kıyâmet Günü'nden önce Îsâ ibn Meryem'in çıkışı Saat için bir âyettir."

[2318] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَاتَّبِعُونِ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ/Ve bana tâbi olun, bu Sırât-ı Mustakîm'dir.']'** Ve bu İslâm'dır." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 191. sayfa]

[2319] İmâm Kurtubî (**رحمه الله**) der ki: "**'[الصراط/Sırât]'** Yoldur. **'[المستقيم/Mustakîm]'** (ise) **'[الصراط/Sırât]'**ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Sûresi, 6. âyetin tefsîrinde]

Onlardan (azâb) **gevşetilmez. Ve onlar orada ümitsizdirler.(75)**

Ve onlara zulmetmedik. Ve lâkin onlar zâlimler oldular.(76)[2320]

Ve nidâ ederler ki: 'Ey Mâlik! Rabbinin aleyhimize kazâ etmesi için (duâ et)**.'** (Mâlik) **der ki: 'Muhakkak ki siz, kalıcılarsınız.'(77)**[2321]

Andolsun ki, size hakk ile geldik. Ve lâkin ekseriyyetiniz hakkı kerih görenlerdir.(78)[2322]

Yoksa bir işi sağlam mı tuttular? Artık muhakkak ki Biz (de) **sağlam tutanlarız.(79)**[2323]

Yoksa Bizim, onların sırlarını ve fısıltılarını işitmediğimizi mi hesâb ediyorlar? Bilakis. Ve onların ledûnnunda[2324] **resûllerimiz yazmaktadırlar.(80)**[2325]

De ki: 'Eğer Rahmân için bir evlâd olsaydı, o takdirde ben (ona) **ibâdet edenlerin evveli olurdum.'(81)**[2326]

[2320] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ/Ve onlara zulmetmedik. Ve lâkin onlar zâlimler oldular.]'** Mânâsı: Muhakkak ki Biz onlara, amellerine göre karşılık verdik. Ve onlar aleyhine bir şey ziyâde etmedik." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 117. sayfa]

[2321] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَنَادَوْا/Ve nidâ ederler ki:]'** Ve onlar ateştedir. Kendileri için bir istirâhat hâsıl olur umudu ile nidâ ederler. **'[يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ/'Ey Mâlik! Rabbinin üzerimize kazâ etmesi için** (duâ et)**.']'** Yani: 'Bizi öldürsün de istirâhat edelim. Şüphesiz ki biz, şiddetli bir gam ve galîz bir azâb içindeyiz. Buna sabredecek, dayanacak gücümüz kalmadı.' Bunun üzerine ateşin bekçisi Mâlik, üzerlerine Allah'ın kazâ etmesi için duâ etmesini kendisinden taleb ettiklerinde onlara **'[قَالَ/Der ki:]'** **'[إِنَّكُمْ مَاكِثُونَ/'Muhakkak ki siz, kalıcılarsınız.']'** Yani: Orada mukîmsiniz/kalıcısınız, oradan ebeden çıkmayacaksınız." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 907. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

[2322] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[لَقَدْ جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ/Andolsun ki, size hakk ile geldik.]'** Kur'ân ile (geldik). Bunu hayâttakilere buyurmaktadır. **'[وَلٰكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ/Ve lâkin ekseriyyetiniz hakkı kerih görenlerdir.]'** Yani: Îmân etmeyenlerdir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 195. sayfa]

[2323] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا/Yoksa bir işi sağlam mı tuttular?]'** Mânâsı: 'Onlar azmetti ve yalanlama üzerine icmâ ettiler.' **'[فَإِنَّا مُبْرِمُونَ/Artık muhakkak ki Biz** (de) **sağlam tutanlarız.]'** kavli, yani: Biz, hîle ve tuzaklarını boşa çıkarmak sûretiyle onlara mukâbele eder ve tuzaklarının cezâsını kendilerine veririz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 117. sayfa]

[2324] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "**'[لَدَيْهِمْ/onların ledûnnunda]'** Yani: onların indinde." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 647. sayfa]

[2325] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "**'[أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ/Yoksa Bizim, onların sırlarını ve fısıltılarını işitmediğimizi mi hesâb ediyorlar?]'** Sırlarını ve ilân ettiklerini. **'[وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ/Ve onların ledûnnunda resûllerimiz yazmaktadırlar.]'** Yani: Biz, onların üzerinde oldukları hâli ilmetmekteyiz. Melekler (de) onların amellerini -küçük ve büyük- yazmaktadırlar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zuhruf Sûresi, 80. âyetin tefsîrinde]

[2326] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın,

Subhândır -semâlar ve Arz'ın Rabbi, Arş'ın Rabbi- vasıflandırmalarından.(82)[2327]

O halde onları bırak, o vaad edilen günlerine mülâki oluncaya kadar dalsınlar ve oynasınlar.(83)[2328]

Ve O, O ki, semâda ilâhtır ve Arz'da ilâhtır.[2329] **Ve O, Hakîm'dir, Alîm'dir.(84)**

Ve tebârektir[2330] **O ki, semâlar ve Arz'ın ve ikisi arasındakilerin mülkü O'nundur. Ve Saat'in**[2331] **ilmi O'nun indindedir. Ve O'na rücû ettirileceksiniz.(85)**

Ve O'nun dûnundan o duâ ettikleri şefaat etmeye mâlik değildirler. Hakk ile şehâdet edenler müstesnâ. Ve onlar ilmederler.(86)[2332]

Ve eğer onlara kendilerini kimin halk ettiğini suâl etsen, elbette: 'Allah!' derler. Öyleyse nasıl çevriliyorlar?(87)

Onun: 'Ey Rabbim! Muhakkak ki bunlar, îmân etmeyen bir kavimdir.' demesine andolsun.(88)[2333]

Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[قُلْ اِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ فَاَنَا اَوَّلُ الْعَابِدِينَ/De ki: 'Eğer Rahmân için bir evlâd olsaydı, o takdirde ben** (ona) **ibâdet edenlerin evveliyim.']'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Rahmân için bir evlâd olmamıştır ve ben buna şehâdet edenlerin evveliyim." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 311. sayfa]

[2327] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "**'[سُبْحَانَ/Subhândır]'** Nefsini/Kendini tenzîh eder. **'[عَمَّا يَصِفُونَ/vasıflandırmalarından.]'** tekzîb etmelerinden." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 196. sayfa]

[2328] Meâric Sûresi'nin 42. âyeti ile aynıdır

[2329] İmâm Buhârî (رحمه الله), Katâde (رحمه الله)'tan hasen bir sened tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَهُوَ الَّذِى فِى السَّمَاءِ اِلٰهٌ وَفِى الْاَرْضِ اِلٰهٌ/Ve O, O ki, semâda ilâhtır ve Arz'da ilâhtır]'** kavli hakkında demiştir ki: "Semâda ibâdet edilen ve Arz'da ibâdet edilendir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Halku Ef'âli'l-İbâd, 45. sayfa]

[2330] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَتَبَارَكَ/Ve tebârektir]'** Yani: Ayıblardan ve noksanlardan sâlim olma O'nun şânındandır. Çünkü O, aliyy, azîm Rabbdır, eşyânın Mâlikidir. O ki, işlerin dizginleri O'nun elindedir, çözer ve bağlar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zuhruf Sûresi, 85. âyetin tefsîrinde]

[2331] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[السَّاعَةِ/Saat]'** Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

[2332] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, "**'[وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ/Ve O'nun dûnundan o duâ ettikleri şefaat etmeye mâlik değildirler.]'** Îsâ ve Uzeyr ve melekler. **'[اِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ/Hakk ile şehâdet edenler müstesnâ.]'** Buyurdu ki: İhlâs kelimesi ile şehâdet edenler müstesnâ. **'[وَهُمْ يَعْلَمُونَ/Ve onlar ilmederler.]'** Allah'ın hakk olduğunu (onlar ilmederler). Îsâ, Uzeyr ve melekler (hakkında ise) şöyle buyuruyor: Îsâ, Uzeyr ve melekler, ancak hakk ile şehâdet edenler için şefaat ederler. Ve O hakkı ilmeder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 654. sayfa]

[2333] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَقِيلِهِ يَارَبِّ اِنَّ هٰؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ/Onun: 'Ey Rabbim! Muhakkak ki bunlar, îmân etmeyen bir kavimdir.' demesine andolsun.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Allah (عز وجل), Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in kavlini temize çıkarmıştır."

İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَقِيلِهِ يَارَبِّ اِنَّ**

Şimdi onlardan geç ve de ki: 'Selâm.' Artık yakında ilmedeceklerdir.(89)

هٰؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ/Onun: 'Ey Rabbim! Muhakkak ki bunlar, îmân etmeyen bir kavimdir.' demesine andolsun.]' Bu, kavmini Rabbine şikâyet eden Nebîniz (عليه الصلاة و السلام)'in kavlidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 21. cilt, 656. sayfa]

44. DUHÂN SÛRESİ (59 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Hâ, Mîm.(1)[2334]

Andolsun mübîn Kitâb'a.(2)[2335]

Muhakkak ki Biz, onu bir mübârek gecede inzâl ettik. Muhakkak ki Biz, inzâr edici olanız.(3)

Onda her hikmetli emir tefrîk edilir.(4)[2336]

İndimizden bir emir olarak. Muhakkak ki Biz, irsâl edici olanız.(5)[2337]

Rabbinden bir rahmet olarak.[2338] **Muhakkak ki O, O'dur Semî, Alîm.(6)**

Rabbidir semâların ve Arz'ın ve ikisi arasındakilerin, eğer yakîn edenler iseniz.(7)

O'ndan başka ilâh yoktur. Hayât verir ve öldürür. Rabbinizdir ve Rabbidir evvelki babalarınızın.(8)

Bilakis, onlar şekk içinde oynuyorlar.(9)

O halde semânın mübîn bir duman ile geleceği günü bekle.(10)

İnsanları bürüyecektir. Bu, elîm bir azâbtır.(11)

'Rabbimiz! Azâbı bizden kaldır, muhakkak ki biz mü'minleriz.'(12)[2339]

[2334] Bu âyet Mü'min/Gâfir Sûresi'nin 1. âyeti, Fussilet Sûresi'nin 1. âyeti, Şûrâ Sûresi'nin 1. âyeti, Zuhruf Sûresi'nin 1. âyeti, Câsiye Sûresi'nin 1. âyeti ve Ahkâf Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır.

[2335] Zuhruf Sûresi'nin 2. âyeti ile aynıdır

[2336] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ حَكِيمٍ/Onda her hikmetli emir tefrîk edilir.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Kadir gecesinde o seneden gelecek seneye kadar olacak her emir, hayât ve ölüm tefrîk edilir. O gece, maîşet ve musîbetlerin tümü takdîr edilir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 9. sayfa]

[2337] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'**[اَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا اِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ/İndimizden bir emir olarak. Muhakkak ki Biz, irsâl edici olanız.]**' İndimizden bir emir olarak, bu mübârek gecede her hikmetli iş tefrîk olunur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 11. sayfa]

[2338] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ/Rabbinden bir rahmet olarak.]'** Yani: Kur'ân'ın inzâl edilmesi, Rabbinden bir rahmettir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 122. sayfa]

[2339] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ/Rabbimiz! Azâbı bizden kaldır]**' Yani bu sıkıntı kendilerine isâbet eden kâfirler, onlardan bu sıkıntıyı kaldırmasını isteyerek Rabblerine yalvarıp yakarırlar. Ve derler ki: 'Şübhesiz ki eğer Sen onu bizden kaldırırsan, biz de Sana îmân eder, dûnundaki tüm mâbûdları terkedip Sana ibâdet ederiz.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-

Nerede onlar için zikrâ? Ve onlara mübîn[2340] bir Resûl gelmişti.(13)

Sonra ondan yüz çevirdiler ve dediler ki: 'Tâlim edilmiş bir mecnûndur.'(14)[2341]

Hakîkaten Biz, azâbı biraz kaldıracağız, muhakkak ki siz avdet edeceksiniz.(15)

Büyük bir yakalayışla[2342] yakalayacağımız gün, muhakkak ki Biz intikâm alıcılarız.(16)

Ve andolsun ki, onlardan önce Firavun kavmini fitneye düşürdük. Ve onlara kerîm bir resûl[2343] gelmişti.(17)

'Allah'ın kullarını bana iâde edin. Muhakkak ki ben, sizin için emîn bir resûlum.' (desin) **diye.(18)**

Ve: 'Allah üzere ululuk taslamayın.[2344] Muhakkak ki ben, size mübîn bir sultân ile geliyorum.' diye.(19)[2345]

'Muhakkak ki ben, beni recmetmenizden, Rabbime ve Rabbinize istiâze ettim.'(20)

'Ve eğer bana îmân etmiyorsanız, o halde benden uzaklaşın.'(21)

Bunun üzerine Rabbine: 'Bunlar, mücrim bir kavimdir.' diye duâ etti.(22)

'Öyleyse kullarımı geceleyin yürüt, muhakkak ki siz tâbi olunacaksınız.'(23)[2346]

Kur'ân, 22. cilt, 19. sayfa]

[2340] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**[الذِّكْرٰى/Zikrâ]**' Mânâsı: Hatırlatma ve öğüt. '**[مُبِينٌ/Mübîn]**' Yani: Vâzıh/açık" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 123.-124. sayfa]

[2341] İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ/Sonra ondan yüz çevirdiler ve dediler ki: 'Tâlim edilmiş bir mecnûndur.']**' Muhammed (عليه الصلاة و السلام)'dan yüz çevirdiler ve dediler ki: '**[مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ/Tâlim edilmiş bir mecnûndur.]**'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 316. sayfa]

[2342] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İkrime (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "İbn Abbâs dedi ki: 'İbn Mes'ûd demiştir ki: "**[الْبَطْشَةَ الْكُبْرٰى/Büyük bir yakalayış]**' (Bu,) Bedir günüdür.' Ve ben (ise): 'Bu, Kıyâmet Günü'dür.' diyorum.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 23. sayfa]

[2343] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[رَسُولٌ كَرِيمٌ/kerîm bir resûl]**' Mûsâ (عليه السلام)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 24. sayfa]

[2344] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[لَا تَعْلُوا عَلَى اللّٰهِ/Allah üzere ululuk taslamayın]**' Yani: Allah'a karşı bâğîlik etmeyin." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 26. sayfa]

[2345] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[إِنِّي آتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ/Muhakkak ki ben size mübîn bir sultân ile geliyorum]**' Yani apaçık bir hüccet ile." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 125. sayfa]

[2346] Bu âyetin: '**[إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ/muhakkak ki siz tâbi olunacaksınız]**' kısmı Şuarâ Sûresi'nin 52. âyetinin son kısmı ile aynıdır. Orada Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini nakletmiştik: "'**[إِنَّكُمْ**

Ve denizi açık bırak. Muhakkak ki onlar, gark olmuşlar olan bir ordudur.(24)

Bahçeler ve pınarlardan nicesini bıraktılar.(25)

Ve ekinler ve kerîm makâmlar.(26)[2347]

Ve içinde eğlenip durmuş oldukları nîmetler.(27)

İşte böyle. Ve onları başka bir kavme mîrâs verdik.(28)[2348]

Artık onların üzerine semâ ve Arz ağlamadı ve bir süre verilenler olmadılar.(29)

Ve andolsun ki, İsrâîl oğullarını alçaltıcı azâbtan necât buyurmuştuk;(30)

Firavun'dan. Muhakkak ki o, ululuk taslayan müsriflerden olmuştu.(31)[2349]

Ve andolsun ki, onları bir ilim üzere âlemler üzerine seçtik.(32)

Ve onlara, içinde mübîn bir belâ bulunan âyetlerden verdik.(33)[2350]

Muhakkak ki bunlar, elbette derler ki:(34)

'Evvelki ölümümüzden başkası yoktur. Ve biz neşrolunacaklar değiliz.'(35)

'O halde babalarımızı getirin, eğer sâdıklar iseniz.'(36)

Onlar mı hayırlı yoksa Tubba' kavmi ve onlardan o öncekiler mi? Onları helâk ettik. Muhakkak ki onlar mücrimler idiler.(37)

Ve semâlar ve Arz'ı ve ikisi arasındakileri oyuncular olarak halk etmedik.(38)

مُتَّبَعُونَ/muhakkak ki siz tâbi olunacaksınız]' Yani Firavun ve kavmi sizi takib edecek." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 47. sayfa]

[2347] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَمَقَامٍ كَرِيمٍ/ve kerîm makâmlar.]**' Yani: Güzel (makâmlar)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 32. sayfa]

[2348] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[كَذَٰلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا آخَرِينَ/İşte böyle. Ve onları başka bir kavme mîrâs verdik.]**' Yani: İsrâîl oğullarına." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 33. sayfa]

İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "Allah onları, bir zamanlar içerisinde köle oldukları Mısır arzına mâlik kılmış ve onlar o beldenin vârisi olmuşlardır. Çünkü bu onlara, aynen mîrâsın düşmesi gibi vâsıl olmuştur." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Duhân Sûresi, 28. âyetin tefsîrinde]

[2349] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[إِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِنَ الْمُسْرِفِينَ/Muhakkak ki o, ululuk taslayan müsriflerden olmuştu]**' Yani müşriklerden mütekebbir bir cebbâr/zorba (olmuştu)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 128. sayfa]

[2350] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَآتَيْنَاهُمْ مِنَ الْآيَاتِ/Ve onlara âyetlerden verdik.]**' Yani: Hüccetler ve burhânlar ve hârikulâde olaylar. **'[مَا فِيهِ بَلَاءٌ مُبِينٌ/içinde mübîn bir belâ bulunan]**' Yani: Onunla hidâyet bulacaklar için zâhir ve açık bir sınama." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Duhân Sûresi, 33. âyetin tefsîrinde]

İkisini hakk dışında halk etmedik. Ve lâkin onların ekserîsi ilmetmezler.(39)

Muhakkak ki fasl günü, onların cümleten mikâtıdır.(40)[2351]

Dostun dosttan bir şeyi savamayacağı gün. Ve onlara nusret (de) **edilmez.(41)**

Allah'ın rahmet ettiği müstesnâ. Muhakkak ki O, O'dur Azîz, Rahîm.(42)

Muhakkak ki zakkûm ağacı;(43)

Günahkârların taamıdır.(44)

Pota gibi, batınlarda kaynar.(45)

Kaynar suyun kaynaması gibidir.(46)

'Onu tutun da Cahîm'in ortasına sürükleyin onu.'(47)

'Sonra başının fevkine kaynar su azâbından dökün.'(48)

'Tat, (iddianca)[2352] **muhakkak ki sen, sendin âziz, kerîm.'(49)**

Muhakkak ki bu, hakkında kuşku etmiş olduğunuzdur.(50)

Muhakkak ki muttakîler, emîn bir makâmdadır.(51)

Bahçeler ve pınarlarda.(52)[2353]

İnce ipekten ve parlak atlastan giyinirler, karşılıklı (oturmakta)**dırlar.(53)**

İşte böyle. Ve onları iri gözlü hurilerle tezvîc etmişizdir.(54)

Orada her meyveyi dâvet ederler[2354] **emîn olarak.(55)**[2355]

Orada evvelki ölümden başka ölüm tatmazlar. Ve (Allah,) **onları Cahîm'in azâbından vikâye etmiştir.(56)**

[2351] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, der ki: "**' [اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ اَجْمَعِينَ/Muhakkak ki fasl günü, onların cümleten mikâtıdır]'** İnsanların aralarının amellerine göre fasl edileceği, aralarında hüküm verileceği gün." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 319. sayfa]

[2352] Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **' [اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ/muhakkak ki sen, sendin âziz, kerîm]'** Yani: İddianca." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 131. sayfa]

[2353] Şuarâ Sûresi'nin 147. âyeti ile aynıdır

[2354] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ/Orada her meyveyi dâvet ederler]'** Yani: Onlara orada iştâh duydukları gelir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 208. sayfa]

[2355] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir: "**'[اٰمِنِينَ/emîn olarak]'** Ölümden, musîbetlerden ve şeytândan emîn olarak." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 320. sayfa]

Rabbinden bir fazl olarak. İşte bu, azîm başarı odur.(57)

Böylece onu ancak senin dilinle kolaylaştırdık. Umulur ki onlar tezekkür ederler.(58)

Öyleyse gözet, muhakkak ki onlar gözeticilerdir.(59)

45. CÂSİYE SÛRESİ (37 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Hâ, Mîm.(1)[2356]

Kitâb'ın inzâl edilmesi Allah'tandır. Azîz'dir, Hakîm'dir.(2)[2357]

Muhakkak ki semâlar ve Arz'da, mü'minler için elbette âyetler vardır.(3)

Ve sizin halk edilişinizde ve yaydığı debelenende, yakîn eden bir kavim için âyetler vardır.(4)

Ve gece ve gündüzün birbiri ardınca gelmesinde ve Allah'ın semâdan rızıktan inzâl edip de onunla Arz'a ölümünün ardından hayât vermesinde ve rüzgârları çevirmesinde, akleden bir kavim için âyetler vardır.(5)

İşte bunlar, Allah'ın âyetleridir. Onları senin üzerine hakk ile tilâvet ediyoruz. Öyleyse Allah ve O'nun âyetlerinin ardından hangi hadîse îmân ederler?(6)[2358]

Veyl olsun her fâcir yalancıya!(7)[2359]

Üzerine tilâvet edilen Allah'ın âyetlerini işitir, sonra onları işitmemiş gibi müstekbirce ısrâr eder. Artık onu elîm bir azâb ile tebşîr et.(8)

Ve âyetlerimizden bir şey ilmettiğinde, onu istihzâ ittihaz eder.[2360] **İşte onlar için alçaltıcı bir azâb vardır.(9)**

[2356] Bu âyet Mü'min/Gâfir Sûresi'nin 1. âyeti, Fussilet Sûresi'nin 1. âyeti, Şûrâ Sûresi'nin 1. âyeti, Zuhruf Sûresi'nin 1. âyeti, Duhân Sûresi'nin 1. âyeti ve Ahkâf Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

[2357] Zümer Sûresi'nin 1. âyeti ve Ahkâf Sûresi'nin 2. âyeti ile aynıdır

[2358] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ/Öyleyse Allah ve O'nun âyetlerinin ardından sonra hadîse îmân ederler?]**' (Allah,) Kendisine şirk koşanlara şöyle buyuruyor: 'Ey kavim, Allah'ın sizin üzerinize tilâvet buyurmuş olduğu bu hadîsinin/sözünün ardından ve size izhâr ettiği hüccetleri ve delillerinin ardından hangi hadîse îmân ediyorsunuz? Tüm bu hüccet ve deliller ile size birliğini ve sizin için O'ndan başka bir Rabb olmadığını göstermektedir. Eğer O'nun hadîsini ve âyetlerini tekzîb ediyorsanız artık hangi sözü tasdîk ediyorsunuz?'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 62. sayfa]

[2359] Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[أَفَّاكٍ أَثِيمٍ/effâkin esîm]'** Yani: fâcir yalancı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 135. sayfa]

[2360] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئًا اتَّخَذَهَا هُزُوًا/Ve âyetlerimizden bir şey ilmettiğinde, onu istihzâ ittihaz eder.]**' Kur'ân'dan bir şey hıfzettiğinde, ona küfreder ve onu maskaraya alma ve istihzâ/alay etme ittihaz eder." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Câsiye Sûresi, 9. âyetin tefsîrinde]

Arkalarından Cehennem vardır. Ve kesbettikleri bir şey onlara yarar sağlamaz ve ne (de) **Allah'ın dûnundan ittihaz ettikleri velîler. Ve onlar için azîm bir azâb vardır.(10)**

Bu bir hidâyettir. Ve Rabblerinin âyetlerine o küfredenler, onlar için elîm riczden bir azâb vardır.(11)[2361]

Allah, O ki sizin için denizi musahhar etti, O'nun emriyle içinde gemilerin cereyân etmesi için ve O'nun fazlından aramanız için. Ve umulur ki siz şükredersiniz.(12)

Ve semâlardakini ve Arz'dakini, Kendinden cemîân sizin için musahhar etti. Muhakkak ki bunda, tefekkür eden bir kavim için elbette âyetler vardır.(13)

O îmân edenlere söyle, Allah'ın günlerini o ummayanları bağışlasınlar, (Allah'ın) **bir kavmi kesbetmiş olduklarıyla cezâlandırması için.(14)**

Kim sâlih bir amel işlerse, artık nefsi içindir. Ve kim kötülük yaparsa, o takdirde aleyhinedir. Sonra Rabbinize rücû ettirileceksiniz.(15)

Ve andolsun ki, İsrâîl oğullarına Kitâb'ı ve hikmeti ve nübüvveti verdik. Ve onları tayyibâttan rızıklandırdık ve onları âlemler üzerine tafdîl ettik.(16)

Ve onlara emirden beyyineler verdik. İmdi -kendilerine ilmin gelmesinin ardından aralarındaki bâğîlik[2362] **dışında- ihtilâf etmediler. Muhakkak ki Rabbin, Kıyâmet Günü hakkında ihtilâf etmiş oldukları husûslarda, aralarında kazâ edecektir.(17)**[2363]

Sonra seni emirden bir şeriât üzere kıldık.[2364] **Öyleyse ona tâbi ol**[2365] **ve o ilmetmeyenlerin hevâlarına tâbi olma.(18)**[2366]

[2361] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: **[هٰذَا هُدًى/Bu bir hidâyettir.]'** Yani: Kur'ân, halk edilmişler için bir hidâyettir. **'[لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَلِيمٌ/onlar için elîm riczden bir azâb vardır]'** Cehennem'den acı verici bir azâb." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 136. sayfa]

[2362] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle der: "'**[بَغْيًا بَيْنَهُمْ/aralarındaki bâğîlik]'** Yani: Hasedlik, zulüm ve hakka karşı inâd etmek." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 139. sayfa]

[2363] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: " **'[وَاٰتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِنَ الْاَمْرِ/Ve onlara emirden beyyineler verdik.]'** Yani: Hüccetler, burhânlar ve kat'î deliller verdik. Üzerlerine hüccetler ikâme olundu (ama) sonra onlar bunun ardından, hüccetin ikâmesi akabinde ihtilâfa düştüler. Bu ancak bazılarının bazılarına bâğîlik etmeleri nedeniyle olmuştur. **'[اِنَّ رَبَّكَ/Muhakkak ki Rabbin]'** Ey Muhammed! **'[يَقْضِى بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ/Kıyâmet Günü kendisinde ihtilâf etmiş oldukları husûslarda, aralarında kazâ edecektir.]'** Yani: Âdil hükmü ile aralarında kesin hüküm verecektir. Bunda bu ümmete, onların (yani kâfirlerin) yoluna girmemeleri ve onların menhecini tâkib etmemeleri husûsunda bir tahzîr/uyarı vardır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Câsiye Sûresi, 17. âyetin tefsîrinde]

[2364] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلٰى شَرِيعَةٍ مِنَ الْاَمْرِ/Sonra seni emirden bir şeriât üzere kıldık.]'** hakkında demiştir ki: "Şeriât: Dîn'dir. Ve (şu âyeti) kıraat etti: **'[شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصّٰى بِهٖ نُوحًا وَالَّذِى اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ/Sizin için Dîn'den, kendisiyle Nûh'a tavsiye ettiğini ve sana o vahyettiğimizi teşrî buyurdu]'** [Şûrâ Sûresi, 13. âyet] Öyle ki Nûh onların evveli ve sen onların âhirisin." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-

Muhakkak ki onlar, Allah'tan (gelecek) **bir şeyi asla senden savamazlar. Ve muhakkak ki zâlimler, onların bazısı bazısının velîleridir ve Allah muttakîlerin velîsidir.(19)**

Bu, insanlar için basîretlerdir. Ve yakîn eden bir kavim için hidâyet ve rahmettir.(20)[2367]

Yoksa o kötülük kazananlar, kendilerini, o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler gibi kılacağımızı, hayâtları ve ölümlerinin müsâvî olacağını mı hesâb ediyorlar? Ne kötü hüküm veriyorlar.(21)

Ve Allah, semâları ve Arz'ı hakk ile ve her nefsin kesbettiği ile karşılığı verilmesi için halk etmiştir. Ve onlar zulme uğratılmazlar.(22)

Şimdi hevâsını kendine ilâh ittihaz etmiş ve Allah'ın bir ilim üzere kendisini dalâlete düşürmüş[2368] **ve kulağı ve kalbi üzerine mühür vurmuş ve gözü üzerine bir perde kılmış kimseyi gördün mü? Artık ona Allah'tan sonra kim hidâyet eder? Daha tezekkür etmiyor musunuz?(23)**[2369]

Ve dediler ki: 'O, dünyâ hayâtımızdan başkası değildir. Ölürüz ve yaşarız. Ve bizi Dehr'den[2370] **başkası helâk etmez. Ve onlar için bunda bir ilim yoktur. Onlar başka değil, ancak zannederler.(24)**

Kur'ân, 22. cilt, 71.-72. sayfalar]

[2365] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**[فَاتَّبِعْهَا/Öyleyse ona tâbi ol]**' Yani: Şerîat'a tâbi ol, o ki Allahu (تعالى)'dan sana gelmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 139. sayfa]

[2366] İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'**[وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَاءَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ/ve o ilmetmeyenlerin hevâlarına tâbi olma]**' Yani kâfirlerin murâdına tâbi olma. Çünkü onlar ona şöyle diyorlardı: 'Babalarının dînine dön çünkü onlar senden daha fazîletlidir.'" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 244. sayfa]

[2367] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[هٰذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ/Bu, insanlar için basîretlerdir. Ve hidâyet ve rahmettir]**' kavli hakkında demiştir ki: 'O, Kur'ân'dır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 72. sayfa]

[2368] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'**[وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ/ve Allah'ın bir ilim üzere kendisini dalâlete düşürmüş]**' Yani: Ona tâlim ettiği bir ilim üzere." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1358. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2369] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: '**[وَخَتَمَ عَلٰى سَمْعِهٖ/ve kulağı üzerine mühürlediği]**' Yani: Kulağının üzerini mühürlemiştir, böylece onu hakkı işitmez kılmıştır. '**[وَقَلْبِهٖ/ve kalbi]**' Yani: Ve kalbinin üzerini mühürlemiştir, böylece onu hakkı kabûl etmez kılmıştır. '**[وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهٖ غِشَاوَةً/ve gözü üzerine bir perde kıldığı]**' Yani: Bir örtüdür, böylece hakkı görmez. '**[فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللّٰهِ/Artık ona Allah'tan sonra kim hidâyet eder?]**' Yani: Eğer Allah ona hidâyet etmiyorsa, o zaman kim ona Allah'tan sonra hidâyet eder? '**[اَفَلَا تَذَكَّرُونَ/Daha tezekkür etmiyor musunuz?]**' Yani: Vaaz/öğüt almıyor musunuz?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 141.-142. sayfalar]

[2370] Nebî (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur: "**Dehre sebbetmeyin/sövmeyin, çünkü muhakkak ki Allah, o Dehr'dir.**" [Sahih bir hadistir, Buhârî ve Muslim tahric etmiştir]

Ve üzerlerine âyetlerimiz beyyineler olarak tilâvet edildiğinde: 'Babalarımızı getirin, eğer sâdıklar iseniz.' demekten başka bir hüccetleri olmamıştır.(25)

De ki: 'Allah size hayât veriyor. Sonra sizi öldürecek, sonra sizi Kıyâmet Günü'ne cem edecek. Onda bir kuşku yoktur. Ve lâkin insanların ekserîsi ilmetmezler.'(26)

Ve Allah'ındır semâların ve Arz'ın mülkü. Ve Saat kâim olacağı gün,[2371] **o gün bâtıla sapanlar hüsrâna uğrayacaklardır.(27)**[2372]

Ve her ümmeti dizleri üzere görürsün.[2373] **Her ümmet kitâbına dâvet edilir.**[2374] **Bugün amel etmiş olduklarınızın karşılığı verilecektir.(28)**

Bu kitâbımızdır, sizin üzerinize hakk ile nutuk ediyor.[2375] **Muhakkak ki Biz, amel etmiş olduklarınızı istinsâh ediyor idik.(29)**[2376]

Fakat o îmân eden ve sâlih ameller işleyenlere gelince, artık Rabbleri onları rahmetine dâhil edecektir. İşte bu, mübîn başarı odur.(30)

Ve o küfredenlere gelince ise(, şöyle denir)**: 'Âyetlerim sizin üzerinize tilâvet olunmadı mı? Derken kibirlendiniz ve mücrim bir kavim oldunuz.'(31)**

Ve: 'Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakktır. Ve Saat, onda kuşku yoktur.' denildiğinde, demiştiniz ki: 'Saat nedir bilmiyoruz. Biz, zandan başkası değildir zannediyoruz. Ve biz yakîn edinmişler değiliz.'(32)

Ve onlar için amel ettiklerinin kötülükleri ortaya çıkmış ve istihzâ etmekte oldukları onları kuşatmıştır.(33)[2377]

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "**'[الدَّهْرُ/Dehr]'** Zamandır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 78. sayfa]

[2371] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[تَقُومُ/kâim olacağı]'** Yani: geleceği. **'[السَّاعَةُ/Saat]'** Yani: Bununla murâd olunan, ba'sın/dirilişin Saat'idir. O ahdolunan büyük günde yani Saat'te, insanlar kabirlerinden Allah (عز وجل)'ye doğru kalkarlar." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Rûm Suresi Tefsîri, 72. sayfa]

[2372] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ/o gün bâtıla sapanlar hüsrâna uğrayacaklardır]'** (o gün) kâfirler helâk olacaklardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 144. sayfa]

[2373] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةً/Ve her ümmeti dizleri üzere görürsün.]'** Bu Kıyâmet Günü'dür. **'[جَاثِيَةً/Câsiye]'** (Mânâsı:) Dizleri üzere." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 82. sayfa]

[2374] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعٰى اِلٰى كِتَابِهَا/Her ümmet kitâbına dâvet edilir.]'** Hesâbına dâvet edilir. Ve bu, meleklerin onların hakkında yazdığı kitâbtır." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 216. sayfa]

[2375] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (تعالى)'nın kavli: **'[هٰذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ/Bu kitâbımızdır, sizin üzerinize hakkı nutuk ediyor]'** Yani: Amellerinizi hakk ile izhâr ediyor/gösteriyor." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 144. sayfa]

[2376] yazıyorduk, kaydediyorduk

Ve denir ki: 'Bugün, bu gününüze mülâki olmayı unuttuğunuz gibi sizi unutacağız. Ve me'vânız ateştir ve sizin için nusret ediciler yoktur.'(34)[2378]

Bu, Allah'ın âyetlerini eğlence ittihaz etmenizden ve dünyâ hayâtının sizi aldatmasından dolayıdır. Artık bugün ondan ihrâc edilmezler ve onlardan (Allah'ı) **hoşnud etmeleri istenmez.(35)**[2379]

O halde hamd, semâların Rabbi ve Arz'ın Rabbi, alemlerin Rabbi Allah'ındır.(36)

Ve semâlar ve Arz'da kibriyâ[2380] **O'nundur. Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(37)**

[2377] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "**'[وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا/Ve onlar için amel ettiklerinin kötülükleri ortaya çıkmış]'** Yani: Amel ettiklerinin kötülükleri onlar için zâhir olmuştur. **'[وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ/ve istihzâ etmekte oldukları onları kuşatmıştır]'** Yani: Onunla istihzâ ettikleri şeyler, cezâ olarak onlara inmiş ve kendilerini kuşatmıştır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 146. sayfa]

[2378] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ/ve sizin için nusret ediciler yoktur]'** Yani: Azâbımızı sizden men' edecek kimse yoktur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 146. sayfa]

[2379] Bu âyetin: **'[وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ/ve onlardan** (Allah'ı) **hoşnud etmeleri istenmez]'** kısmı Nahl Sûresi'nin 84. âyetinin ve Rûm Sûresi'nin 57. âyetinin son kısmı ile aynıdır. Nahl Sûresi'nin 84. âyetinin tefsîrinde İmâm Kurtubî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini nakletmiştik: "**'[وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ/ve onlardan** (Allah'ı) **hoşnud etmeleri istenmez]'** Yani, onlardan (Allah'ı) râzı etmeleri istenmez ve onlar, Rabblerini râzı etmekle mükellef tutulmayacaklardır. Çünkü Âhiret, mükellefiyetlerin olacağı bir diyâr değildir. Onların dünyâya rücû edip tevbe etmelerine de izin verilmeyecektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nahl Suresi, 84. âyetin tefsîrinde]

[2380] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[الْكِبْرِيَاءُ/kibriyâ]'** Yani: Azamet ve uluvv/yücelik." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 146. sayfa]

46. AHKÂF SÛRESİ (35 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Hâ, Mîm.(1)[2381]

Kitâb'ın inzâl edilmesi Allah'tandır. Azîz'dir, Hakîm'dir.(2)[2382]

Semâları ve Arz'ı ve ikisi arasındakileri hakk ile ve müsemmâ bir ecel dışında halk etmedik. Ve o küfredenler inzârdan îrâz ederler.(3)

De ki: 'Allah'ın dûnundan duâ ettiklerinizi gördünüz mü? Bana gösterin, Arz'dan neyi halk etmişler? Yoksa onların semâlarda bir şerîkliği mi var? Bana, bundan önce bir kitâb veya ilimden bir eser getirin,[2383] **eğer sâdıklar iseniz.'(4)**

Ve kim, Allah'ın dûnundan, Kıyâmet Günü'ne kadar kendisine cevâb veremeyene duâ edenden daha dalâlettedir? Ve onlar, kendilerinin duâlarından gâfildirler.(5)

Ve insânlar haşr edildiğinde, onlar için düşman olurlar. Ve onların ibâdetlerine kâfirler olurlar.(6)[2384]

Ve üzerlerine âyetlerimiz beyyineler olarak tilâvet edildiğinde, o küfredenler, kendilerine geldiği vakit hakk için dediler ki: 'Bu, mübîn bir sihirdir.'(7)

Veya derler ki: 'Onu iftirâ etti.'[2385] **De ki: 'Ben onu iftirâ etmişsem, o takdirde siz Allah'tan benim için bir şeye mâlik olamazsınız. O, içine daldığınızı en iyi ilmedendir. Benim aramda ve sizin aranızda Şehîd**[2386] **olarak O kâfidir. Ve O, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(8)**

[2381] Bu âyet Mü'min/Gâfir Sûresi'nin 1. âyeti, Fussilet Sûresi'nin 1. âyeti, Şûrâ Sûresi'nin 1. âyeti, Zuhruf Sûresi'nin 1. âyeti, Duhân Sûresi'nin 1. âyeti ve Câsiye Sûresi'nin 1. âyeti ile aynıdır

[2382] Zümer Sûresi'nin 1. âyeti ve Câsiye Sûresi'nin 2. âyeti ile aynıdır

[2383] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[ائْتُونِى بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هَٰذَآ/Bana, bundan önce bir kitâb getirin]'** Yani: Sizin zannettiğiniz(in hakk olduğuna) delâlet eden, Kur'ân'dan önce (vahyedilmiş) bir kitâb getirin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 148. sayfa]

[2384] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "**'[وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ/Ve onların ibâdetlerine kâfirler olurlar.]'** Yani: Mâbûdlar/ibâdet edilenler, müşriklerin kendilerine ibâdet etmelerini inkâr eder, yani onlara karşı çıkar ve onları tekzîb ederler." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1362. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2385] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ/Veya derler ki: 'Onu iftirâ etti.']'** Yani: 'Muhammed bu Kur'ân'ı, nefsi indinden iftirâ etmiştir ve o, Allah indinden değildir.' (derler)." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 919. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2386] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[شَهِيدًا/Şehîd]'** Yani: Gözetici, her şey üzerine muttalî." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Sûresi Tefsîri, 2. cilt, 283. sayfa]

De ki: 'Resûllerden bir ilk olan değilim. Ve bana ne fiil edileceğini bilmem ve ne (de) **size. Ben, bana vahyedilenden başkasına tâbi olmam.**[2387] **Ve ben, mübîn bir nezîrden başkası değilim.'(9)**

De ki: 'Gördünüz mü? Eğer (Kur'ân) **Allah indinden ise ve siz ona küfretmişseniz ve İsrâil oğullarından bir şâhid onun misli üzerine şâhidlik edip de îmân etmişse ve siz kibirlenmişseniz** (zâlim olmaz mısınız)**? Muhakkak ki Allah, zâlimler kavmini hidâyet etmez.'(10)**

Ve o küfredenler, o îmân edenler için dediler ki: 'Eğer bir hayır olsaydı, ona (îmânda) **bizi geçemezlerdi.**[2388] **Ve onlar, onunla hidâyet bulamayınca da diyeceklerdir ki: 'Bu eski bir ifktir.'(11)**[2389]

Ve ondan önce bir imâm ve bir rahmet olarak Mûsâ'nın Kitâb'ı var. Ve bu, o zulmedenleri inzâr etmek ve muhsinleri tebşîr etmek için Arab lisânıyla tasdîk edici bir Kitâb'tır.(12)

Muhakkak ki o: 'Rabbimiz Allah'tır.' diyenler, sonra istikâmetli olanlar, artık üzerlerine bir korku yoktur ve onlar hüzünlenmeyeceklerdir.(13)

İşte onlar Cennet ashâbıdır, orada muhalledlerdir, amel etmiş olduklarına karşılık olarak.(14)

Ve insâna, vâlideynine ihsân etmeyi tavsiye ettik. Annesi onu güçlükle haml etti ve onu güçlükle vaz' etti. Onun hamli ve sütten kesilmesi otuz aydır. Nihâyet şiddetliliğine ulaşınca[2390] **ve kırk seneye ulaşınca der ki: 'Rabbim! Beni, üzerime ve vâlideynimin üzerine o nimetlendirmiş buyurduğun nimetine ve kendisinden râzı**

[2387] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ/Resûllerden bir ilk]**' Ondan önce de resûller olmuştur." Devamla İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰى اِلَيَّ/Ben, bana vahyedilenden başkasına tâbi olmam.]**' Size emrettiğim hususlarda ve fiil ettiğim her fiilde ittibâ ettiğim şeyler ancak, Allah'ın bana vahyettiği bir vahiydir. " [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 99. ve 102. sayfalar]

[2388] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle der: "'**[وَقَالَ الَّذِيْنَ كَفَرُوا لِلَّذِيْنَ اٰمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُوْنَا اِلَيْهِ/Ve o küfredenler, o îmân edenler için dediler ki: 'Eğer bir hayır olsaydı, ona** (îmânda) **bizi geçemezlerdi.]**' Bunu, câhiliyyede, onlardan daha azîz olan bir grup insân söylemiştir. Onlar şöyle demişlerdir: 'Allah'a yemin olsun ki, eğer bu hayırlı olsa idi, falancaoğulları ve filancaoğulları bu hususta bizi geçemezlerdi.' Halbuki Allah (تبارك وتعالى), rahmetini dilediğine tahsîs eder ve Allah, rahmeti ile dilediğine ikrâm eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 109. sayfa]

[2389] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**[وَاِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهٖ/Ve onlar, onunla hidâyet bulamayınca]**' Yani: Kur'ân ile ve Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in getirdiği ile (hidâyet bulamayınca). '**[هٰذَا اِفْكٌ قَدِيْمٌ/Bu eski bir ifktir.']**' Yani: Eskilerin sözü gibi bir söz olup kizb/yalan ve sahtedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 153. sayfa]

[2390] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[حَتّٰى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهٗ/Nihâyet şiddetliliğine ulaşınca]**' Yani: Kuvvetlenip ve tam bir adam olduğunda." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahkâf Sûresi, 15. âyetin tefsîrinde]

olacağın sâlih amel işlemeye yönelt. Ve zürriyetimi benim için ıslâh et. Muhakkak ki ben sana tevbe ettim ve muhakkak ki ben müslümanlardanım.'(15)

İşte onlar, onlar ki, kendilerinden amel ettiklerinin en güzelini kabûl ederiz ve onların kötülüklerinden geçeriz, Cennet ashâbı içindedirler. (Bu,) **o vaad olundukları sâdık vaadtır.(16)**

Ve o ki, vâlideynine: 'Öf ikinize! Bana ihrâc edileceğimi mi vaad ediyorsunuz? [2391] **Ve benden önce kuşaklar gelip geçmiştir.' dedi. Ve onlar Allah'a istiğâse ederek: 'Veyl olsun sana, îmân et! Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakktır.'** (derler)**. Bunun üzerine der ki: 'Bu, evvelkilerin masallarından başkası değildir.'(17)**[2392]

İşte onlar, kendilerinden önce cinler ve insânlardan gelip geçmiş ümmetler içinde üzerlerine söz o hakk olanlardır. Muhakkak ki onlar, hüsrâna uğramış olanlardır.(18)

Ve herkes için amel ettiklerinden dolayı dereceler vardır. Ve (bu,) **onlara amellerini ifâ etmek içindir. Ve onlar zulme uğratılmazlar.(19)**

Ve o küfredenler ateş üzerine arzolunacağı gün: 'Dünyâ hayâtınızda tayyibâtınızı giderdiniz[2393] **ve onunla metâlandınız. Artık bugün, Arz'da haksızlıkla kibirlenmiş olmanızdan dolayı ve fâsıklık yapmış olmanızdan dolayı, alçaltıcı bir azâb ile cezâlandırılacaksınız.'** (denir onlara)**.(20)**

Ve Âd'ın kardeşini zikret. Hani Ahkâf'ta kavmini inzâr etmişti.[2394] **Ve onun önünden ve onun ardından: 'Allah'tan başkasına ibâdet etmeyin. Muhakkak ki, ben sizin**

[2391] İmâm Taberî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[وَالَّذِى قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَكُمَا اَتَعِدَانِنِى اَنْ اُخْرَجَ/Ve o ki, vâlideynine: 'Öf ikinize! Bana ihrâc edileceğimi mi vaad ediyorsunuz?]'** O, vâlideynine eziyyet eden, ba'sı/dirilişi tekzîb eden fâcir kâfirdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 118. sayfa]

[2392] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[يَسْتَغِيثَانِ اللّٰه/Allah'a istiğâse ederek]'** Yani onun hidâyet bulması için Allah'a duâ eden, veya onun küfründen Allah'a istiğâse ederek/sığınarak. **'[وَيْلَكَ اٰمِنْ/Veyl olsun sana, îmân et!]'** Yani: Ba's edilişi/dirilişi tasdîk et! **'[اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ/Muhakkak ki Allah'ın vaadi hakktır.]'** Yani: İçinde muhâlefet olmayan sıdktır/doğruluktur. **'[فَيَقُولُ مَا هٰذَا/Bunun üzerine der ki: 'Bu, değildir]'** Yani: Vâlideyninin ona söyledikleri. **'[اِلَّا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ/evvelkilerin masallarından başkası]'** Yani: Onların efsânelerinden ve yazdıkları asılsız şeylerden (başkası)." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Ahkâf Suresi'nin 17. âyetinin tefsîrinde]

[2393] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "**'[اَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِى حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا/Dünyâ hayâtınızda tayyibâtınızı giderdiniz]'** Öyle ki, dünyâ ile tatmîn oldunuz, onun lezzetlerine aldandınız ve onun şehvetlerine râzı oldunuz. Onun tayyibâtı/güzellikleri sizi Âhiretiniz için çalışmaktan alıkoydu ve başıboş hayvanlar gibi metâlanıp durdunuz. İşte sizin payınız, Âhiretiniz değil de budur." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 922. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2394] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍ اِذْ اَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْاَحْقَافِ/Ve Âd'ın kardeşini zikret. Hani Ahkâf'ta kavmini inzâr etmişti.]'** kavli hakkında demiştir ki: **'[الاحقاف/Ahkâf]'** kelimesi, Arabların '[الحقف/hıkf]' olarak adlandırdıkları ve 'dağ şeklinde olan kum' anlamına gelen kelimenin çoğuludur. Ancak bu kumlar bir araya gelerek **'[الاحقاف/Ahkâf]'**ı oluşturur." (Devamla) şöyle demiştir: "Âd'ın kardeşi, Hûd (عليه السلام)'dır." [Ebu Ca'fer ibn

üzerinize azîm bir günün azâbından korkuyorum.' diye (inzâr eden) **nezîrler gelip geçmişti.(21)**

Dediler ki: 'Sen, ilâhlarımızdan bizi çevirmek için mi bize geldin? O halde bize vaad ettiğini getir, eğer sâdıklardan isen.'(22)

Dedi ki: 'İlim, ancak Allah indindedir. Ve ben size, kendisiyle irsâl edildiğimi tebliğ ediyorum. Ve lâkin ben sizi câhillik eden bir kavim olarak görüyorum.'(23)

Derken onu vâdilerine doğru yönelen bir bulut olarak gördüklerinde: 'Bu, bize yağmur getiren bir buluttur.' dediler. 'Bilakis, o sizin acele istediğiniz bir rüzgârdır, içinde elîm bir azâb vardır;'(24)[2395]

'Her şeyi dumûra uğratır, Rabbinin emriyle.' Derken meskenlerinden başkası görünmez oldu. İşte mücrimler kavmini böyle cezâlandırırız.(25)

Ve andolsun ki, sizi içinde temkîn etmediğimizde onları temkîn ettik. Ve onlar için kulak ve gözler ve gönüller kıldık. Fakat, Allah'ın âyetlerini inkâr eder olduklarında, onlara işitmeleri ve ne (de) **gözleri ve ne** (de) **gönülleri bir şeyden yarar sağlamadı ve kendisiyle istihzâ eder oldukları onları kuşattı.(26)**

Ve andolsun ki, karyelerden çevrenizdekileri helâk ettik. Ve âyetleri tasrîf ettik, umulur ki onlar rücû ederler.(27)

Öyleyse Allah'ın dûnundan yakınlaştırıcı olarak o ittihaz ettikleri ilâhlar onlara nusret etmeli değil miydi?[2396]

Bilakis onları terkettiler.[2397] **Ve bu, onların ifkleri**[2398] **ve iftirâ etmiş olduklarıdır.(28)**

Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 125. sayfa]

[2395] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَلَمَّا رَاَوْهُ/Derken onu gördüklerinde]'** Yani: Vaad olundukları azâbı gördüklerinde **'[عَارِضًا/bir bulut olarak]'** Arz olunan, yani semânın bir tarafında beliren ve sonra semâyı kaplayan bir bulut olarak **'[مُسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْ/vâdilerine doğru yönelen]'** Onların üzerlerine **'[المغيث/Mugîs]'** denilen vâdilerinden kara bir bulut çıkmıştı. Onlar yağmurdan mahrûm idiler. Bu bulutu görünce birbirlerini tebşîr etmişlerdi. **'[قَالُوا هٰذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَا/Bu, bize yağmur getiren bir buluttur]'** Allahu (تعالى) buyurdu ki: **'[بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ اَلِيمٌ/Bilakis, o sizin acele istediğiniz bir rüzgârdır, içinde elîm bir azâb vardır.']'** Ve bu rüzgâr, çadırları ve içindekileri, havada uçuşan çekirgeler gibi görününceye dek sürüklemeye başlamıştı." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 263. sayfa]

[2396] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ/Öyleyse onlara nusret etmeli değil miydi]'** Mânâsı: Onlara yardım etmeli değil miydi? **'[الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ قُرْبَانًا اٰلِهَةً/Allah'ın dûnundan yakınlaştırıcı olarak o ittihaz ettikleri ilâhlar]'** Yani: Azâbımızı, putlar onlardan men' etmeli değil miydi? **'[قُرْبَانًا/yakınlaştırıcı olarak]'** Bunu ancak şunun için söylemiştir; çünkü onlar: 'Muhakkak ki bizim bunlara ibâdet edişimiz bizi Allah'a yaklaştırıyor!' diyorlardı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 161. sayfa]

[2397] Bu açıklama İmâm Taberî (رحمه الله)'a aittir, şöyle der: "**'[بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ/Bel dallu anhum]'** Bilakis, ibâdet etmiş oldukları ilâhları onları terketmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 132. sayfa]

Ve hani cinlerden Kur'ân'ı dinleyen bir neferi sana yönlendirmiştik. Böylece ona hazır bulunduklarında, demişlerdi ki: 'Susun!' Nihâyet (Kur'ân) **bitince inzâr ediciler olarak kavimlerine döndüler.(29)**[2399]

Dediler ki: 'Ey kavmimiz! Muhakkak ki biz, Mûsâ'nın ardından inzâl edilmiş, kendinden öncekini tasdîk eden, hakka ve mustakîm yola hidâyet eden[2400] **bir Kitâb dinledik.'(30)**

'Ey kavmimiz! Allah'ın dâvetçisine icâbet edin ve ona îmân edin, (Allah) **sizin için günâhlarınızdan mağfiret etsin ve sizi elîm bir azâbtan kurtarsın.'(31)**[2401]

Ve kim Allah'ın dâvetçisine icâbet etmezse, artık Arz'da (Allah'ı) **âciz bırakıcı değildir ve onun için O'nun dûnundan velîler yoktur. İşte onlar, mübîn bir dalâlet içindedirler.(32)**

Ve semâlar ve Arz'ı O halk eden ve onları halk etmekten yorulmayan Allah'ın mevtâya hayât vermeye kâdir olduğunu görmediler mi? Evet, muhakkak ki O, her şey üzerine kadîrdir.(33)

Ve o küfredenler ateş üzerine arzolunacağı gün (denir ki)**: 'Bu, hakk değil mi?' Derler ki: 'Evet, Rabbimize andolsun!'** (Allah) **buyurur ki: 'Öyleyse küfretmiş olduğunuzdan dolayı tadın azâbı.'(34)**

O halde sabret, resûllerden azîm sâhiblerinin sabrettikleri gibi.[2402] **Ve onlar için acele etme. Onlar, vaad olunduklarını görecekleri gün, gündüzden bir saatten başka**

[2398] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "**'[وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ/Ve bu, onların ifkleri]'** Yani: Söylemiş oldukları yalanları." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 264. sayfa]

[2399] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَاِذْ صَرَفْنَا اِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ/Ve hani cinlerden bir neferi sana yönlendirmiştik.]'** Cinlerden bir tâifeyi. **'[يَسْتَمِعُونَ الْقُرْاٰنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا اَنْصِتُوا/Kur'ân'ı dinleyen. Böylece ona hazır bulunduklarında, demişlerdi ki: 'Susun!']'** Yani: Dinleyin! Bu, onların gösterdiği bir edeb idi. **'[فَلَمَّا قُضِىَ/Nihâyet** (Kur'ân) **bitince]'** Okunması tamamlanınca. **'[وَلَّوْا اِلٰى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ/ inzâr ediciler olarak kavimlerine döndüler.]'** Yani: Kavimlerine döndüler ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'den dinledikleri ile onları inzâr ettiler/uyardılar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Ahkâf Sûresi, 29. âyetin tefsîrinde]

[2400] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[يَهْدِى اِلَى الْحَقِّ/hakka hidâyet eden]'** Doğruya irşâd eden ve içinde Allah'ın rızâsı olana delâlet eden. **'[وَاِلٰى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ/ve mustakîm yola]'** İçinde eğrilik olmayan bir yola ki o, İslâm'dır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 140. sayfa]

[2401] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[يَا قَوْمَنَا اَجِيبُوا دَاعِىَ اللّٰهِ/Ey kavmimiz! Allah'ın dâvetçisine icâbet edin]'** Yani Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e. **'[وَاٰمِنُوا بِهٖ/]'** Yani: Onu tasdîk edin. **'[عَذَابٍ اَلِيمٍ/elîm bir azâb]'** Yani: Ateş." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 163. sayfa]

[2402] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ اُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ/O halde sabret, resûllerden azîm sâhiblerinin sabrettikleri gibi.]'** Resûllerin hepsi azîm sâhibi idi. Allah ancak, azîm sâhibi olanları resûl ittihâz etmiştir. O halde onların sabrettikleri gibi sabret!" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 145. sayfa]

kalmamış gibidirler. (Bu,) **bir tebliğdir. Artık fâsıklar kavminden başkası helâk edilir mi?(35)**[2403]

[2403] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[بَلَاغٌ/Bir tebliğdir.]'** Yani: Bu, bir tebliğdir. Ve o, Kur'ân'a işâret etmektedir. **'[فَهَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ/Artık fâsıklar kavminden başkası helâk edilir mi?]'** Yani kâfirler. Ve: **'[الفاسق/Fâsık]'** Allah'a itaatten hûruc edendir/çıkandır. Ve işte bu kâfir(in hâli)dir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 165.-166. sayfalar]

47. MUHAMMED SÛRESİ (38 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

O küfredenler ve Allah yolundan[2404] **alıkoyanlar,** (Allah) **onların amellerini idlâl etmiştir.(1)**[2405]

Ve o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler ve Muhammed'in üzerine inzâl edilene - ve o Rabblerinden bir hakktır- îmân edenler, (Allah) **onlardan kötülüklerini keffâretlemiş ve durumlarını ıslâh etmiştir.(2)**

Bu, o küfredenlerin bâtıla tâbi olmaları ve o îmân edenlerin Rabblerinden hakka tâbi olmalarındandır. İşte Allah insânlara mesellerini böyle darb eder.(3)

Öyleyse o küfredenlere mülâki olduğunuzda, hemen boyunlarına darb edin. Nihâyet onları iyice vurup sindirince, o zaman bağı şiddetlendirin. Artık bunun ardından ya karşılıksız veya fidye karşılığı (esirleri salın)**, harb ağırlıklarını bırakıncaya kadar**[2406] **böyledir. Ve Allah dileseydi, elbette onlardan öç alırdı. Ve lâkin bazınızı bazısı ile ibtilâ etmesi için** (böyle)**dir. Ve Allah yolunda o katledilenlerin amellerini, artık** (Allah) **aslâ boşa çıkarmayacaktır.(4)**

Onları hidâyete erdirecek ve durumlarını ıslâh edecektir.(5)

Ve kendileri için târif ettiği Cennet'e onları dâhil edecektir.(6)

Ey o îmân edenler! Eğer Allah'a nusret ederseniz, (O da) **size nusret eder**[2407] **ve ayaklarınızı sâbitleştirir.(7)**[2408]

[2404] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[سَبِيلِ اللّٰهِ/Allah yolu]'** Hidâyet yolu, yani İslâm." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 234. sayfa]

[2405] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "**'[اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ/amellerini idlâl etmiştir]'** Allah onların amellerini, hidâyet üzere olmayan ve doğruluk üzere olmayan bir dalâlet kılmıştır. Çünkü o ameller, şeytânın yolunda işlenmiş olup istikâmet üzere değildir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 151. sayfa]

[2406] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[حَتّٰى تَضَعَ الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا/harb ağırlıklarını bırakıncaya kadar]'** Şirk olmayıncaya kadar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 157. sayfa]

[2407] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ/Eğer Allah'a nusret ederseniz,** (O da) **size nusret eder]'** Çünkü Kendisinden isteyene vermesi ve O'na yardım edene yardım etmesi Allah üzerine bir hakktır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 161. sayfa]

Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise der ki: "**'[اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ/Eğer Allah'a nusret ederseniz,** (O da) **size nusret eder]'** Mânâsı: Allah'ın Nebîsine veya Allah'ın Dîn'ine nusret/yardım ederseniz, (Allah da) size nusret eder. Ve Allah'ın nusret etmesi ise muhâfaza etmesi ve hidâyet vermesidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 170. sayfa]

[2408] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَيُثَبِّتْ اَقْدَامَكُمْ/ve ayaklarınızı sâbitleştirir]'** Onlara karşı sizi

Ve o küfredenler, artık yıkım onlar içindir. Ve (Allah) **onların amellerini idlâl etmiştir.(8)**[2409]

Bu, Allah'ın inzâl ettiğini onların kerih görmelerindendir. Böylece onların amellerini boşa çıkarmıştır.(9)

O halde Arz'da seyr etmediler mi? Böylece onlardan o öncekilerin âkibetlerinin nasıl olduğuna nazar etsinler. Allah onları dumûra uğratmıştır ve (bu) **kâfirler için** (de) **emsâli vardır.(10)**

Bu, Allah'ın o îmân edenlerin mevlâsı olmasından ve küfredenler, onlar için mevlâ olmamasındandır.(11)

Muhakkak ki Allah, o îmân edenleri ve sâlih ameller işleyenleri altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil eder. Ve o küfredenler metâlanırlar ve davarların yediği gibi yerler. Ve ateş onlar için kalacak yerdir.(12)

Ve nice karye var ki, onlar seni o ihrâc eden karyenden[2410] **kuvvetçe daha şiddetliydi.**[2411] **Onları helâk ettik, artık onlar için bir nusret edici yoktur.(13)**[2412]

O halde Rabbinden bir beyyine üzerinde bulunan kimse, amelinin kötülüğü kendisine ziynetlendirilen ve hevâlarına tâbi olan kimseler gibi midir?(14)

Muttakîler için o vaad edilen Cennetin meseli şöyledir: Orada bozulmayan nehirler ve tadının değişmediği sütten nehirler ve içenler için lezzet veren şarâbtan nehirler ve saf baldan nehirler vardır. Ve onlar için orada bütün semerelerden ve Rabblerinden bir mağfiret vardır. (Bunlar) **ateşte o muhalled ve kaynar sudan içirilip de barsakları parçalanan kimseler gibi midir?(15)**

---

kuvvetlendirir ve size cesâret verir, tâ ki onların sayısı çok ve sizin sayınız az olsa bile onlardan çekinmezsiniz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 161. sayfa]

[2409] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ/amellerini idlâl etmiştir]'** Allah onların amellerini, hidâyetsiz ve istikâmetsiz işlenmiş kılmıştır. Çünkü o ameller, Rahmân'a itaat içerisinde değil de şeytâna itaat içerisinde işlenmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 161. sayfa]

[2410] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **'[مِنْ قَرْيَتِكَ/karyenden]'** Onun karyesi Mekke'dir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 165. sayfa]

[2411] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[هِيَ اَشَدُّ قُوَّةً/onlar kuvvetçe daha şiddetliydi]'** Oraların ehli kuvvetçe daha şiddetliydi." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 239. sayfa]

[2412] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ/Onları helâk ettik, artık onlar için bir nusret edici yoktur.]'** Yani: Azâbımızı onlardan men' edecek kimseleri olmamıştır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 173. sayfa]

Ve onlardan seni dinleyenler vardır. Nihâyet senin indinden hurûc ettiklerinde, o ilim verilenlere[2413] **derler ki: 'Demin ne dedi?' İşte bunlar, onlar ki, Allah kalblerinin üzerini mühürlemiş ve hevâlarına tâbi olmuşlardır.(16)**[2414]

Ve o hidâyet bulanlar, (Allah,) **hidâyetlerini ziyâde etmiş ve onlara takvâlarını vermiştir.(17)**

Artık onlar, Saat'in[2415] **kendilerine ansızın gelmesinden başkasını mı bekliyorlar? İşte onun şartları gelmiştir.**[2416] **Fakat onlara geldiğinde, onlar için tezekkür etmeleri neye yarar?(18)**[2417]

Şimdi ilmet ki, Allah'tan başka ilâh yoktur.[2418] **Ve günâhın için ve mü'minler ve mü'mineler için istiğfâr et.**[2419] **Ve Allah, dolaştığınız yeri ve kalacağınız yeri ilmeder.(19)**

[2413] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَ/Ve onlardan seni dinleyenler vardır.]**' Bunlar münâfıklardır. '**[لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ/o ilim verilenlere]**' Sahâbe (رضي الله عنهم)'dur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 170. sayfa]

[2414] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَاتَّبَعُوا اَهْوَاءَهُمْ/ve hevâlarına tâbi olmuşlardır]**' Yani: Küfre tâbi olmada hevâlarına tâbi olmuşlardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 173. sayfa]

[2415] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "'**[السَّاعَةِ/Saat]**' Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

[2416] İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً/Artık onlar, Saat'in kendilerine ansızın gelmesinden başkasını mı bekliyorlar?]**' Yani: Onlar bundan gâfil iken (kendilerine ansızın gelmesinden). '**[اَشْرَاطُهَا/onun şartları]**' Yani onun yaklaşmasının emâreleri." Devamla der ki: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ba's edilmesi Saat'in şartlarındandır. Çünkü o, resûllerin sonuncusudur. Allah (سبحانه وتعالى) onunla Dîn'i kemâle erdirmiş ve onunla âlemlerin üzerine hüccetini ikâme etmiştir. Ve o (صلوات الله وسلامه عليه) Saat'in emârelerini ve şartlarını haber vermiş, bu hususları beyân etmiş ve kendisinden önce hiçbir nebîye verilmeyen bir kesinlikle îzah etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Muhammed Sûresi, 18. âyetin tefsîrinde]

[2417] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[فَأَنَّى لَهُمْ اِذَا جَاءَتْهُمْ ذِكْرٰيهُمْ/Fakat onlara geldiğinde, onlar için tezekkür etmeleri neye yarar?]**' Kendilerine Saat geldiği vakit, tezekkür etmeleri veya tevbe etmeleri neye yarar ki?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 173. sayfa]

[2418] Hammûd bin Câbir bin Mübârek el-Hârisî der ki: "İmâm Buhârî (رحمه الله), Sahîh'inde şöyle bir bab açar ve der ki: 'İlim, Kavil ve Amelden Öncedir Bâbı.'" Ve bu âyeti şâhid/delil getirir ve şu bilgileri verir: "Aynî (رحمه الله) şöyle demiştir: 'Yani bu, ilmin sözden ve amelden önce geldiğinin beyânı hakkında bir babtır. Bununla, bir şeyin önce bilindiğini, sonra söylendiğini ve (sonra da) onunla amel edildiğini murâd etmiştir. İlim, bu ikisinden önce gelir. Aynı şekilde ilim, şeref bakımından da bu ikisinden önce gelir. Çünkü o (ilim), kalbin amelidir ve kalb de beden uzuvlarının en şereflisidir.' [Umdetu'l-Kârî, 2/476] İbni Hacer (رحمه الله) der ki: 'İbn'ul-Münîr (رحمه الله) demiştir ki: 'Bununla ilmin, söz ve amelin sıhhati hususunda şart olduğunu; ilim olmadan söz ve amelin muteber olmadığını; ilmin sözden ve amelden önce geldiğini murâd etmiştir. Çünkü ilim, ameli sıhhatli kılan niyetin sahîh kılıcısıdır. Zihne bazılarının ilmin durumunu küçülterek ve ilmin talebinde gevşek davranarak söyledikleri: 'Şüphesiz ki amel olmadan ilim fayda vermez' sözü zihne gelmesin diye musannif buna dikkat çekmiştir."" [Feth'ul-Bârî, 1/160] [Hammûd bin Câbir bin Mübârek el-Hârisî, Bid'atların Tenkidinde Ve Bid'at Ehlini Dâvette Selef Menheci, 19. sayfa]

[2419] İmâm Tirmizî (رحمه الله), Ebu Hureyre (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**[وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ**

Ve o îmân edenler derler ki: 'Bir sûre inzâl edilmiş olsaydı.' Fakat muhkem ve içinde kıtâl zikredilen bir sûre inzâl edildiğinde, o kalblerinde maraz olanların ölümden üzerlerine baygınlık gelmişlerin nazarıyla sana nazar ettiklerini görürsün. Artık (ölüm) **onlar için evlâdır.(20)**

İtaat ve mârûf bir söz! Öyle ki iş azmolunca, o vakit Allah'a sadâkât gösterselerdi, elbette onlar için daha hayırlı olurdu.(21)[2420]

Öyleyse yüz çevirdiğinizde, Arz'da fesâd çıkarmanız ve rahîmlerinizi[2421] **kesmeniz sizden umulur değil mi?(22)**

İşte onlar, Allah'ın o lânet ettikleridir. Böylece onları sağırlaştırmış ve gözlerini âmâ etmiştir.(23)

Daha Kur'ân'ı tedebbür etmiyorlar mı? Yoksa kalblerin üzerinde kilitleri mi var?(24)

Muhakkak ki kendilerine hidâyet tebeyyün etmesinin ardından[2422] **arkaları üzerine o irtidât edenler, şeytân onlar için süslemiş**[2423] **ve kendilerini** (uzun) **emellere düşürmüştür.(25)**[2424]

Bu, onların Allah'ın inzâl ettiğini o kerih görenlere: 'İşin bazısında size itaat edeceğiz.' demelerindendir.[2425] **Ve Allah onların sırlarını ilmeder.(26)**

وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ/Ve günâhın için ve mü'minler ve mü'mineler için istiğfâr et.]' Nebî (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurdu: **'Muhakkak ki ben, hakîkaten günde Allah'a yetmiş kere istiğfâr ederim.**'" [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sunen-i Tirmizî (3259.); Tirmizî hadîs için: 'Hasen-Sahîhtir' demiştir; Şeyh el-Elbânî ise 'Sahîhu Sunen-i Tirmizî'de: 'Sahîhtir' demiştir]

[2420] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ/İtaat ve mârûf bir söz!]'** Allah bunu münâfıklara emretmiştir. **'[فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ/Fakat iş azmolunca]'** İş (başa) geldiği zaman." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 176. sayfa]

[2421] akrabalık bağlarınızı

[2422] İmâm Ebu'l-Ferec ibn Cevzî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى/kendilerine hidâyet tebeyyün etmesinin ardından]'** Yani: Hakk, kendileri için vâzıh/açık olmasının ardından." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1312. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2423] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَى أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى/Muhakkak ki kendilerine hidâyet tebeyyün etmesinin ardından arkaları üzerine o irtidât edenler]'** Onlar, ehl-i kitâba mensûb Allah düşmanlarıdır. Bunlar, Allah'ın Nebîsi Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in ve özeliklerini kendi indlerinde bilir ama sonra onu inkâr ederler. **'[سَوَّلَ لَهُمْ/şeytân onlar için süslemiş]'** Onlar için ziynetlendirmiş." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 180.-181. sayfalar]

[2424] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَأَمْلَى لَهُمْ/ve kendilerini** (uzun) **emellere düşürmüştür]'** Yani: Onlara uzun ömür vermek sûretiyle kendilerine mühlet vermiştir. Bu kavil, Allahu (تعالى)'ya râcidir. Mânâsı: Ve Allahu (تعالى) kendilerini (uzun) emellere düşürmüştür." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 182. sayfa]

[2425] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ**

O halde melekler vecihlerine ve arkalarına darb ederek onları vefât ettirirken nasıl olacak?(27)

Bu, onların Allah'ı kızdırana tâbi olmaları ve rızâsını kerih görmelerindendir. Böylece onların amellerini boşa çıkarmıştır.(28)

Yoksa o kalblerinde maraz olanlar, Allah'ın kinlerini asla ihrâc etmeyeceğini mi hesâb ettiler?(29)

Ve eğer dileseydik, elbette onları sana gösterirdik de sen onları simâlarından tanırdın. Ve elbette sen onları sözlerinin tarzından tanırsın. Ve Allah amellerinizi ilmeder.(30)

Ve elbette sizden mücâhidleri ve sabredenleri ilmedinceye kadar sizi ibtilâ edeceğiz. Ve haberlerinizi (de) **ibtilâ edeceğiz.(31)**

Muhakkak ki o küfredenler ve Allah'ın yolundan alıkoyanlar ve kendilerine hidâyet tebeyyün etmesinin ardından Resûl'e şikâk edenler,[2426] **Allah'a asla bir şey zarar veremezler ve onların amellerini boşa çıkaracaktır.(32)**[2427]

Ey o îmân edenler! Allah'a itaat edin ve Resûl'e itaat edin. Ve amellerinizi ibtâl etmeyin.(33)[2428]

Muhakkak ki o küfredenler ve Allah yolundan alıkoyanlar sonra -ve onlar küffâr oldukları halde- ölenler, artık Allah onları asla mağfiret etmeyecektir.(34)

قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ سَنُطِيعُكُمْ فِى بَعْضِ الْاَمْرِ/Bu, onların Allah'ın inzâl ettiğini o kerih görenlere: 'İşin bazısında size itaat edeceğiz.' demelerindendir.]' Bunlar, münâfıklardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 182. sayfa]

[2426] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ/Muhakkak ki o küfredenler ve Allah'ın yolundan alıkoyanlar]'** Buyuruyor ki: Muhakkak ki, Allah'ın tevhîdini inkâr eden ve insanları, resûllerin kendisiyle ba's edildiği/gönderildiği (Allah'ın) Dîn'inden o alıkoyanlar!'**[وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدٰى/ve kendilerine hidâyet tebeyyün etmesinin ardından Resûl'e şikâk edenler]'** Buyuruyor ki: Resûlu Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e muhâlefet ettiler; Ona karşı savaştılar ve onun ba's edilmiş bir nebî ve irsâl edilmiş bir resûl olduğunu bilmelerinin ardından ona eziyyet ettiler. Halbuki onlar, kendisini tanımakla vâzıh/açık yolu ve onun Allah'ın Resûlu olduğunu bilmişlerdi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 186. sayfa]

[2427] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ/Allah'a asla bir şey zarar veremezler]'** Yani: Allah'tan bir şeyi eksiltemezler. '**[وَسَيُحْبِطُ اَعْمَالَهُمْ/ve onların amellerini boşa çıkaracaktır]'** Yani: Onların amellerini bâtıl kılacaktır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 184. sayfa]

[2428] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى), mü'min kullarına, O'na itaat etmelerini ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e (de) itaat etmelerini emretmiş ve şöyle buyurmuştur: '**[يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ/Ey o îmân edenler! Allah'a itaat edin ve Resûle itaat edin.]'** Yani: 'Allah'ın Kitâb'ı ve Resûlu'nun Sünnet'inde zikrolunan şerîata dâir emrolunduğunuz hususlarda Allah'a ve Resûlu'ne itaat ediniz.' Sonra da Allah (سبحانه وتعالى), kullarını, kafirlerin küfür üzerinde ısrâr ederek yaptıklarını boşa çıkarmaları gibi amellerini ibtâl etmekten nehyetmiş ve şöyle buyurmuştur: '**[وَلَا تُبْطِلُوا اَعْمَالَكُمْ/Ve amellerinizi ibtâl etmeyin.]**'" [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1378. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Öyleyse gevşemeyin ve barışa -ve sizler üstün iken- dâvet etmeyin. Ve Allah sizinle beraberdir ve amellerinizi asla eksiltmeyecektir.(35)[2429]

Dünyâ hayâtı ancak bir oyun ve eğlencedir. Ve eğer îmân eder ve takvâ ederseniz, size ecirlerinizi verir ve sizden mallarınızı istemez.(36)

Eğer sizden onları isteyip de sizi zorlasa, cimrilik edersiniz ve (bu) **sizin kinlerinizi ihrâc eder.(37)**

İşte siz şunlarsınız: Allah yolunda infâk etmeye dâvet ediliyorsunuz, fakat sizden kimisi cimrilik ediyor. Ve kim cimrilik ederse, o takdirde ancak kendi nefsine cimrilik eder. Ve Allah Ganîyy'dir ve siz fukarasınız. Ve eğer yüz çevirirseniz, sizden başka bir kavmi (yerinize) **tebdîl eder, sonra sizin emsâliniz olmazlar.(38)**

[2429] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فَلَا تَهِنُوا/Öyleyse gevşemeyin]'** Zayıflık göstermeyin!" Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا اِلَى السَّلْمِ/Öyleyse gevşemeyin ve barışa dâvet etmeyin.]'** İki tâife içerisinde, rakibine ilk yenilenler siz olmayın. **'[وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ/ve sizler üstün iken]'** Siz, Allah'a onlardan daha evlâ iken. **'[وَلَنْ يَتِرَكُمْ اَعْمَالَكُمْ/ve amellerinizi asla eksiltmeyecektir]'** Amelleriniz husûsunda size zulmetmeyecektir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 188. ve 190. sayfalar]

48. FETH SÛRESİ (29 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Muhakkak ki Biz, sana mübîn bir fetih açtık.(1)

(Bu,) **Allah'ın, senin geçmiş ve gelecek günâhlarını mağfiret etmesi ve üzerine nîmetini tamamlaması ve seni Sırât-ı Mustakîm'e**[2430] **hidâyet etmesi içindir.(2)**

Ve Allah'ın sana azîz bir nusretle nusret etmesi (içindir)**.(3)**[2431]

O, O ki mü'minlerin kalblerine, îmânlarını îmân ile ziyâde etmeleri için sekîneti inzâl edendir.[2432] **Ve semâların ve Arz'ın orduları Allah'ındır. Ve Allah, Alîm, Hakîm olandır.(4)**

(Bu,) **mü'minleri ve mü'mineleri, altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere -orada muhalledlerdir- dâhil etmesi ve onlardan kötülüklerini keffâretlemesi içindir. İşte bu, Allah indinde azîm bir başarıdır.(5)**

Ve Allah'a, kötü bir zan ile zanda bulunan münâfıkları ve münâfıkaları ve müşrikleri ve müşrikeleri azâb etmesi içindir. Kötülük dâiresi üzerlerine olsun. Ve Allah onlar

---

[2430] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'**[الصراط/Sırât]**' Yoldur. '**[المستقيم/Mustakîm]**' (ise) '**[الصراط/Sırât]**'ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Suresi, 6. âyetin tefsîrinde]

[2431] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[وَيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا عَزِيزًا/Ve Allah'ın sana azîz bir nusretle nusret etmesi** (içindir)**.]**' Yani: İçerisinde zillet olmayan bir izzetle nusret etmesidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 191. sayfa]

[2432] İmâm Âcurrî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[هُوَ الَّذِى اَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِى قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا اِيمَانًا مَعَ اِيمَانِهِمْ/O, O ki mü'minlerin kalblerine, îmânlarını îmân ile ziyâde etmeleri için sekîneti inzâl edendir.]**' kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Şüphesiz ki Allah (سبحانه وتعالى) Nebîsi Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'i: 'Allah'tan başka ilâh yoktur.' şehâdeti ile ba's etmiştir. Mü'minler kelime-i şehâdeti tasdîk edince Allah onlara namâzı ziyâde etmiştir. Namazı tasdîk ettiklerinde Allah onlara orucu ziyâde etmiştir. Orucu tasdîk ettiklerinde onlara zekâtı ziyâde etmiştir. Zekâtı tasdîk ettiklerinde onlara haccı ziyâde etmiştir. Haccı tasdîk ettiklerinde onlara cihâdı ziyâde etmiştir. Sonlar onlar için Din'lerini kemâle erdirmiştir. Bunun üzerine Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurdu: '**[اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِى وَرَضِيتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِينًا/Bugün sizin için dîninizi kemâle erdirdim ve üzerinize nimetimi tamamladım ve sizin için Dîn olarak İslâm'a râzı oldum.]**'" [Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî, Kitâbu'ş-Şeriâ, 556. sayfa (196.)]

İmâm Ebu Bekir el-Hallâl (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Uyeyne (رحمه الله)'a îmândan suâl edildiğini o da bunun üzerine şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Kavil ve ameldir. Ziyâdeleşir ve noksanlaşır. '**[لِيَزْدَادُوا اِيمَانًا مَعَ اِيمَانِهِمْ/îmânlarını îmân ile ziyâde etmeleri için]**' (ayetini) okumadın mı?'" [Ebu Bekir Ahmed bin Muhammed bin Hârun bin Yezîd el-Hallâl, Kitâbu's-Sunne, 1.-3. cilt, 591. sayfa (1042.)]

İmam Acurrî (رحمه الله) sahîh bir sened ile AbdurRezzâk (رحمه الله)'ın şöyle dediğini nakletmiştir: "Ma'mer'i ve Sufyân es-Sevrî'yi ve Mâlik bin Enes'i ve İbn Cureyc'i ve Sufyân ibn Uyeyne (رحمهم الله)'ı işittim: 'İmân, kavil ve ameldir, ziyâdeleşir ve noksanlaşır.' diyorlardı." [Ebu Bekr Muhammed el-Acurrî, 2. cilt, Kitâbu'ş-Şerîa, 606. sayfa (243.)]

üzerine gazablanmış ve onları lânetlemiş ve onlar için Cehennem'i hazırlamıştır. Ve (o) **ne kötü bir dönüş yeridir.(6)**

Ve semâların ve Arz'ın orduları Allah'ındır. Ve Allah, Azîz, Hakîm olandır.(7)

Muhakkak ki Biz, seni bir şâhid olarak ve bir mübeşşir olarak ve bir nezîr olarak irsâl ettik.(8)

Allah'a ve Resûlu'ne îmân etmeniz ve ona yardım etmeniz ve ona saygı göstermeniz ve sabah ve akşam O'nu tesbîh etmeniz için.(9)

Muhakkak ki sana o bîat edenler, ancak Allah'a bîat etmişlerdir. Allah'ın eli onların ellerinin fevkindedir. O halde kim (ahdini) **bozarsa, artık ancak nefsi aleyhine bozmuş olur. Ve kim Allah'a verdiği ahdi ifâ ederse, o zaman ona azîm ecir verecektir.(10)**

A'râbilerden geri bırakılanlar sana diyecekler ki: 'Bizi mallarımız ve ehlimiz meşgûl etti.[2433] **Öyleyse bizim için istiğfâr et.' Onlar kalblerinde olmayanı lisânları ile söylerler. De ki: 'Artık sizin için Allah'tan bir şeye kim mâlik olur, eğer sizin için bir zarar murâd ederse veya sizin için bir menfaat murâd ederse? Bilakis, Allah amel ettiklerinize Habîr olandır.'(11)**

Bilakis, siz Resûl'un ve mü'minlerin ehllerine ebeden dönmeyeceklerini zannettiniz. Ve bu, kalblerinizde ziynetlendirildi ve kötü bir zan ile zanda bulundunuz. Ve helâke uğramış bir kavim[2434] **oldunuz.(12)**[2435]

Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne îmân etmezse, o takdirde muhakkak ki Biz, kâfirler için bir çılgın alev hazırladık.(13)

Ve Allah'ındır semâların ve Arz'ın mülkü. Dilediğine mağfiret eder ve dilediğine azâb eder. Ve Allah, Gafûr, Rahîm olandır.(14)

[2433] İmâm Taberî (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ شَغَلَتْنَا اَمْوَالُنَا وَاَهْلُونَا]/A'râbilerden geri bırakılanlar sana diyeceklerdir ki: 'Bizi mallarımız ve ehlimiz meşgul etti.]'** hakkında demiştir ki: "Bunlar Medîne a'râbileri/bedevîleri: Cüheyne ve Müzeyne (kabîleleri idi). Mekke'ye çıkarken onlardan kendisine tâbi olmalarını istemişti." Devamla İmâm Mucâhid (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve (onlar ise): 'Meşgûlüz!' şeklinde mâzeret ileri sürmüşlerdi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 212. sayfa]

[2434] Bu açıklama yine Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[قَوْمًا بُورًا/kavmen bûran]'** Helâke uğramış (bir kavim). [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 214. sayfa]

[2435] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[بَلْ ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ اِلٰى اَهْلِيهِمْ اَبَدًا وَزُيِّنَ ذٰلِكَ فِى قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا/Bilakis, siz Resûl'un ve mü'minlerin ehllerine ebeden dönmeyeceklerini zannettiniz. Ve bu kalblerinizde ziynetlendirildi ve kötü bir zan ile zanda bulundunuz. Ve helâke uğramış bir kavim oldunuz.]'** Allah'ın Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'in ve ashâbının bu cepheden rücû etmeyeceklerini, helâk olacaklarını zannettiler. İşte bu onların Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in ardında kalmalarının sebebidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 213. sayfa]

Geri bırakılanlar, ganîmetlere -onları almak için- gittiğinizde, diyecekler ki: 'Bizi bırakın size tâbi olalım.' Allah'ın kelâmını tebdîl etmeyi murâd ederler. De ki: 'Bize asla tâbi olmayacaksınız. İşte sizin için Allah önceden böyle buyurmuştur.' Bunun üzerine diyecekler ki: 'Bilakis, bize hased ediyorsunuz.' Bilakis, onlar fıkhedemez olmuşlardır, azı müstesnâ.(15)[2436]

A'râbilerden geri bırakılanlara de ki: 'Siz, şiddetli savaş ehli[2437] **bir kavme dâvet olunacaksınız. Onlarla kıtâl edersiniz veya müslüman olurlar. Bu durumda eğer itaat ederseniz, Allah size güzel bir ecir verir. Ve eğer bundan önce yüz çevirdiğiniz gibi yüz çevirirseniz, size elîm bir azâbla azâb eder.'(16)**[2438]

Âmâ üzerine güçlük yoktur ve topal üzerine güçlük yoktur ve marazlı üzerine güçlük yoktur. Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne itaat ederse, onu altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil eder. Ve kim yüz çevirirse, ona elîm bir azâbla azâb eder.(17)

[2436] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ/Geri bırakılanlar diyecekler ki]'** Yani Hudeybiyye'de geride kalanlar. **'[اِذَا انْطَلَقْتُمْ/gittiğinizde]'** Ey mü'minler, yürüdüğünüzde ve gittiğinizde. **'[اِلٰى مَغَانِمَ لِتَاْخُذُوهَا/ganîmetlere -onları almak için-]'** Yani Hayber ganîmetlerini. **'[ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ/Bizi bırakın size tâbi olalım.']'** Oranın ehliyle kıtâle şâhid olmak için sizinle Hayber'e (gelelim). Bu da onların (sahâbenin) Hudeybiyye'den döndüklerinde Allah'ın onlara Hayber'in fethini vaadetmiş olması ve Mekke ehlinin ganîmetlerinin yerine Hayber'in ganîmetlerini Hudeybiyye'de bulunanlara has kılmış olması sebebiyledir. Çünkü onlar Mekke'den sulh ile döndüklerinde Mekke ehlinden hiçbir şey almamışlardı. **'[يُرِيدُونَ اَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللّٰهِ/Allah'ın kelâmını tebdîl etmeyi murâd ederler.]'** Allah (تعالى)'nın Hayber ganîmetlerini Hudeybiyye ehline has kılmış olduğu vaadini tağyîr etmeyi/değiştirmeyi murâd ederler. **'[قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا/De ki: 'Bize asla tâbi olmayacaksınız.']'** Hayber'e (giderken). **'[كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ/'İşte sizin için Allah önceden böyle buyurmuştur.']'** Yani, biz size geri dönmeden önce Allah Hayber ganîmetlerini Hudeybiyye ehline has kılmıştır, onlardan gayrının onda nasîbi yoktur. **'[فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا/Bunun üzerine diyecekler ki: 'Bilakis, bize hased ediyorsunuz.']'** Yani, bize olan hasediniz ganîmetlerde bizim de sizlerle birlikte nasîbimiz olmasından sizi menediyor. **'[بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ/ Bilakis, onlar fıkhedemez olmuşlardır]'** Yani, Allah'tan Dîn'de lehlerine ve aleyhlerine ne olduğunu ilmetmiyorlar. **'[اِلَّا قَلِيلًا/azı müstesnâ]'** Onlardan (azı müstesnâ). (Onlar) Allah ve Resûlu'nu tasdîk etmiş kimselerdir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 302. sayfa]

[2437] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اُولِى بَاْسٍ شَدِيدٍ/şiddetli savaş ehli]'** Huneyn günü Hevâzin ve Sakîf (kabilelerine) çağrılmışlardı. Onlardan bu çağrıya güzelce icâbet edip cihâda rağbet edenler vardı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 220. sayfa]

[2438] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[تُقَاتِلُونَهُمْ اَوْ يُسْلِمُونَ/Onlarla kıtal edersiniz veya müslüman olurlar]'** Yani onlarla cihâd ve kıtâl size şerân meşrûdur. Bu böylece onların aleyhlerine devam eder. Size ise onlara karşı nusret vardır. Ya da teslîm olurlar ve kıtâlsiz, seçerek Dîn'inize girerler. **'[فَاِنْ تُطِيعُوا/Bu durumda eğer itaat ederseniz]'** Yani icâbet ederseniz, cihâda giderseniz ve üzerinize düşeni edâ ederseniz. **'[يُؤْتِكُمُ اللّٰهُ اَجْرًا حَسَنًا وَاِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ/Allah size güzel bir ecir verir. Ve eğer bundan önce yüz çevirdiğiniz gibi yüz çevirirseniz]'** Yani Hudeybiyye zamanında çağrılıpta geri kaldığınızda. **'[يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا/size elîm bir azâbla azâb eder]'**." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Fetih Sûresi, 16. âyetin tefsîrinde]

Andolsun ki, Allah, ağaç altında sana bîat ettikleri zaman, mü'minlerden râzı olmuştur.[2439] **Bunun üzerine onların kalblerindekini ilmetmiş, böylece üzerlerine sekîneti inzâl etmiş ve kendilerine yakın bir fethi sevâb olarak vermiştir;(18)**[2440]

Ve alacakları bol ganîmetleri (de)**. Ve Allah, Azîz, Hakîm olandır.(19)**

Ve Allah size alacağınız bol ganîmetler vaad etmiştir. Böylece bunu size âcilen vermiş ve insânların ellerini sizden çekmiştir. Ve (bu,) **mü'minler için bir âyet olması ve sizi Sırât-ı Mustakîm'e**[2441] **hidâyet etmesi içindir.(20)**

Ve başka (ganîmetler)**, onların üzerine** (henüz) **kudretiniz yetmemektedir,** [2442] **Allah onları ihâta etmiştir. Ve Allah, her şey üzerine Kadîr olandır.(21)**

Ve eğer o küfredenler sizinle kıtâl etseler, elbette arkalarını döneceklerdi, sonra bir velî bulamayacaklardı ve ne (de) **bir nusret edici.(22)**

Allah'ın önceden o gelip geçenlere Sünneti'dir. Ve Allah'ın Sünneti'ne asla bir tebdîl bulamazsın.(23)

Ve O, O ki, Mekke'nin batnında[2443] **-onların üzerlerine size zafer vermesinin ardından- onların ellerini sizden ve sizin ellerinizi onlardan çekendir. Ve Allah, amel ettiklerinize Basîr olandır.(24)**

Onlar, o küfredenlerdir ve sizi Mescidi'l-Harâm'dan ve durdurulmakta bulunan kurbanların mahalline ulaşmasından alıkoyanlardır. Ve eğer, kendilerini ilmetmediğiniz mü'min erkekler ve mü'mine kadınlar, onları ezmeniz, böylelikle ilmetmeden onlardan size bir sıkıntı isâbet etmesi olmasaydı (Allah fethe izin

---

[2439] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Câbir (رضي الله عنه)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "Hudeybiye günü bin dört yüz kişiydik. Ömer elini tutarken biz de ona ağacın altında -Semura ağacı- bîat ettik. Kaçmayacağımız üzerine bîat etmişken, ölüm üzerine bîat etmedik, yani Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 226. sayfa]

[2440] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَأَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا/ ve kendilerine yakın bir fethi sevâb olarak vermiştir]'** Ve bu Hayber'(in fethi)dir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 228. sayfa]

[2441] İmâm Kurtubî (**رحمه الله**) der ki: "**'[الصراط/Sırât]'** Yoldur. **'[المستقيم/Mustakîm]'** (ise) **'[الصراط/Sırât]'**ın sıfatıdır. Ve o, içinde eğriliği olmayan ve ondan sapılmayan demektir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Fâtiha Suresi, 6. âyetin tefsîrinde]

[2442] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَأُخْرٰى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا/Ve başka** (ganîmetler)**, onların üzerine** (henüz) **kudretiniz yetmemektedir]'** Yani: Âcem arâzisi. Ve şöyle de denmiştir: Mekke arâzisi. Ve şöyle de denmiştir: Allah'ın fethettiği ve Saat(-i Kıyâmet)'e kadar fethedeceği tüm arâziler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 203. sayfa]

[2443] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[بِبَطْنِ مَكَّةَ/Mekke'nin batnında]'** Yani: Hudeybiyye. Ve onun batn/karın olarak isimlendirilmesinin sebebi Mekke'ye yakın olmasındandır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 204. sayfa]

verirdi).[2444] (Bu,) **Allah'ın dilediğini rahmetine dâhil etmesi içindir. Eğer onlar ayrılsalardı, elbette onlardan o küfredenlere elîm bir azâbla azâb ederdik.(25)**[2445]

Hani o küfredenler kalblerinde hamiyyeti[2446] **kılmışlardı, câhiliyye hamiyyetini. Bunun üzerine Allah, Resûlu üzerine ve mü'minler üzerine sekînetini inzâl etmiş ve onların takvâ kelimesine bağlı kalmalarını sağlamıştı. Ve onlar ona ehakk ve ona ehil olanlardı.**[2447] **Ve Allah, her şeye Alîm olandır.(26)**

Andolsun ki, Allah, Resûlu'nun rüyâsını hakk ile tasdîk etmiştir. Elbette Mescidi'l-Harâm'a inşâAllah emîn olduğunuz halde, başlarınızı kazıtarak ve (saçlarınızı) **kısaltarak dâhil olacaksınız, korkmayacaksınız.**[2448] **Fakat sizin ilmetmediğinizi ilmetmiştir, böylece bunun dûnundan yakın bir fetih kılmıştır.(27)**

O, O ki, Resûlu'nu hidâyet ve hakk Dîn ile -onu bütün dînlerin üzerine zâhir buyurmak için- irsâl edendir.[2449] **Ve Şehîd**[2450] **olarak Allah kâfidir.(28)**

[2444] İmâm Taberî (رحمه الله)'nin hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Bu, Muhammed ve ashâbının Mekke'ye girmek (istediklerinde) reddedildikleri zamandır. Mekke'de ise mü'min erkekler ve mü'min kadınlar bulunmaktaydı. Bunun üzerine Allah onlara bilmeden ezâ edilmesini veya ezilmelerini kerîh görmüştür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 249. sayfa]

[2445] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "**'[لَوْ تَزَيَّلُوا/Eğer onlar ayrılsalardı]'** Yani: Müslümanlar müşriklerden ve müşrikler müslümanlardan ayrılsalardı ve bunun sonucu olarak ortada sadece has müşrikler kalsaydı. **'[لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا/elbette onlardan o küfredenlere elîm bir azâbla azâb ederdik]'** Yani: Sizi onlara musallat ederdik, böylece onları katlederdiniz." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 257. sayfa]

[2446] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[الْحَمِيَّةَ/hamiyyet]'** Gururdur. Ve bir şeyden gadabla imtinâ etmektir. Gururun övüleni ve zemmedileni vardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 205. sayfa]

[2447] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "**'[وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا/ve onların takvâ kelimesine bağlı kalmalarını sağlamıştı. Ve onlar ona ehakk ve ona ehil olanlardı.]'** Allah'tan başka ilâh olmadığına şehâdet etmektir." **[**Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 3. cilt, 229. sayfa]

[2448] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا بِالْحَقِّ/Andolsun ki, Allah, Resûlu'nun rüyâsını hakk ile tasdîk etmiştir.]'** Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) kendisinin ve ashâbının Beyt'i tavaf ettiğini söyledi. Bunun üzerine Allah onun rüyâsını tasdîk etti ve buyurdu ki: **[لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ/Elbette Mescidi'l-Harâm'a inşâAllah emîn olduğunuz halde, başlarınızı kazıtarak ve** (saçlarınızı) **kısaltarak dâhil olacaksınız, korkmayacaksınız.]**"

Yine İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "**'[فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا/Fakat sizin ilmetmediğinizi ilmetmiştir]'** Aralarında mü'min erkek ve mü'minelerin olduğu bir mekândan onu geri çevirmiştir. Allah (bu bildiğini) hidâyet etmeyi dilediğini rahmetine dâhil etmek için tehir etmiştir. **'[فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذَلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا/böylece bunun dûnundan size yakın bir fetih kılmıştır]'** Hayber. Hudeybiyye'den döndüklerinde Allah, Hayber'i onlara açmıştır, fethetmelerini sağlamıştır. Oranın (ganîmetlerini) Hudeybiyye ehli arasında taksîm etmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 257.-259. sayfalar]

[2449] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (تعالى) mü'minleri Resûl (عليه الله صلوات)'nin düşmanlarına ve ve sâir Arz ehline karşı nusreti ile tebşîr ederek şöyle buyurmuştur: **'[هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ/O, O ki, Resûlu'nu hidâyet ve hakk Dîn ile irsâl edendir.]'** Yani faydalı ilim ve sâlih amel ile."

Muhammed, Allah'ın Resûlu'dur. Ve onunla o beraber olanlar küffâr üzerine çok şiddetli, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan fazl ve rızâ isterler. Sîmâları secde eserinden vecihlerindedir.[2451] **Bu onların Tevrât'taki meselleridir ve İncil'deki meselleri: Bir ekin gibidir, filizini ihrâc etmiştir, derken onu güçlendirmiş, derken kalınlaşmış, derken gövdesi üzerine istivâ etmiştir,**[2452] **ziraatçıların hoşuna gider.** (Bu,) **onlar ile küffârı öfkelendirmek içindir.**[2453] **Allah, onlardan o îmân eden ve sâlih ameller işleyenlere mağfiret ve azîm bir ecir vaad etmiştir.(29)**[2454]

Devamla İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "**'[لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ/onu bütün dînlerin üzerine zâhir buyurmak için]'** Yani sâir Arz ehlinden tüm dînlerin ehli üzerine." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Feth Sûresi, 28. âyetin tefsîrinde]

[2450] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى) kavli: **'[شَهِيدًا/Şehîd]'** Yani: Gözetici, her şey üzerine muttalî." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Suresi Tefsîri, 2. cilt, 283. sayfa]

[2451] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فَضْلًا مِنَ اللَّهِ/Allah'tan fazl]'** Ve bu -onları Cennetine dâhil ederek lutfetmesinden dolayı- Allah'ın onlara rahmetidir. **'[وَرِضْوَانًا/ve rızâ]'** Ve Rabblerinin onlardan râzı olmasından dolayı. **'[سِيمَاهُمْ فِى وُجُوهِهِمْ مِنْ اَثَرِ السُّجُودِ/Sîmâları secde eserinden vecihlerindedir]'** Vecihlerindeki alâmet namazlarındaki secdenin eseridir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 261. sayfa]

[2452] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ/derken gövdesi üzerine istivâ etmiştir]'** Yani gövdesi üzerinde dik turmuştur. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 210. sayfa]

[2453] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ/ziraatçıların hoşuna gider]'** Güzelliği ziraatçıların hoşuna gider. **'[لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ/**(Bu,) **onlar ile küffârı öfkelendirmek içindir.]'** Yani mü'minler ve çoklukları ile. Nitekim bunun meseli/örneği İncîl'de vardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 270. sayfa]

[2454] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَاَجْرًا عَظِيمًا/Allah, onlardan o îmân eden ve sâlih ameller işleyenlere mağfiret ve azîm bir ecir vaad etmiştir.]'** Yani: Cennet (vaad etmiştir)." [Ebî AbdİllahMuhammed ibn AbdİllahibnEbî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 259. sayfa]

49. HUCURÂT SÛRESİ (18 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Ey o îmân edenler! Allah ve Resûlu'nun önüne geçmeyin[2455] ve Allah'a takvâ edin. Muhakkak ki Allah, Semî'dir, Alîm'dir.(1)

Ey o îmân edenler! Seslerinizi Nebî'nin sesinin fevkine yükseltmeyin. Ve ona sözü -ve siz şuurunda olmadan amelleriniz boşa gitmemesi için- bazınızın bazısına bağırdığınız gibi bağırmayın.(2)[2456]

Muhakkak ki Allah Resûlu'nun indinde seslerini kısanlar, işte onlar, onlardır ki, Allah kalblerini takvâ için imtihân etmiştir. Onlar için bir mağfiret ve azîm bir ecir vardır.(3)

Muhakkak ki hücrelerin arkasından sana o nidâ edenler, onların ekserîsi akletmezler.(4)[2457]

Ve eğer onlar, sen onlara hurûc edinceye kadar sabretselerdi, elbette onlar için hayırlı olurdu. Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(5)

Ey o îmân edenler, eğer size bir fâsık bir haberle gelirse, hemen araştırın ki cehâlet ile bir kavme isâbet edersiniz de fiil ettiğinizin üzerine nedâmet duyanlar olursunuz.(6)[2458]

[2455] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[Ey o îmân edenler! Allah ve Resûlu'nun önüne geçmeyin/يا أيها الذين امنوا لا تقدموا بين يدي الله ورسوله]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Kitâb ve Sünnet'e muhâlif olanı söylemeyin." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 364. sayfa]

[2456] İmâm Ebu Bekir el-Hallâl (رحمه الله), Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın sahîh bir sened ile şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bu kavim, amelleri boşa çıkaran ameller bulunduğunu görmüyor. Ve Allah (عز وجل) buyurdu ki: **'[Ey o îmân edenler! Seslerinizi Nebî'nin sesinin fevkine yükseltmeyin. Ve ona sözü -ve siz şuurunda olmadan amelleriniz boşa gitmemesi için- bazınızın bazısına bağırdığınız gibi bağırmayın./لَا تَرْفَعُوا اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ]'** [Ebu Bekir Ahmed bin Muhammed bin Hârun bin Yezîd el-Hallâl, es-Sunne, 5. cilt, 22. sayfa (1506.)]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "Şayet onların (yani ashâbın) seslerini Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in sesinden daha fazla yükseltmeleri amellerinin boşa gitmesine sebep olabiliyorsa, kendi görüşlerini, akıllarını, arzularını, siyaset ve bilgilerini Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in getirdiğinin önüne almaları ve ondan yüksek tutmaları nasıl olmalı? Bu durum amelleri haydi haydi boşa çıkarmaz mı?" [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Îlâmu'l-Muvakkıîn an Rabbi'l-Âlemîn, 1. cilt, 51. sayfa]

[2457] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Sonra muhakkak ki O (تبارك وتعالى) hucurât, yani kadınlarının evlerininin arkasından, nidâ edenleri zemmetmiştir. Nitekim arapların kabaları böyle yapardı. İşte bunun üzerine şöyle buyurmuştur: **'[اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ/onların ekserîsi akletmezler]'** [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hucurât Sûresi, 4. âyetin tefsîrinde]

[2458] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ/eğer size**

Ve ilmedin ki içinizde Allah Resûlu vardır. Eğer birçok işte size itaat etseydi, elbette sıkıntıya düşerdiniz.[2459] **Ve lâkin Allah sizi îmâna muhabbet ettirdi ve onu kalblerinizde ziynetlendirdi. Ve size küfrü ve fâsıklığı ve isyânı kerih buyurdu. İşte onlar, onlardır râşidler.(7)**[2460]

(Bu,) **Allah'tan bir fazl ve bir nîmettir. Ve Allah, Alîm'dir, Hakîm'dir.(8)**

Ve eğer mü'minlerden iki tâife kıtâl ederlerse, o vakit aralarını ıslâh edin. Artık şayet onlardan biri diğeri üzerine bâğîlik ederse, o takdirde Allah'ın emrine dönünceye kadar o bâğîlik edenle kıtâl edin. Artık şayet dönerse, o zaman aralarını adâletle ıslâh edin ve (onlara) **adâletli davranın. Muhakkak ki Allah, âdil davrananlara muhabbet eder.(9)**

Mü'minler ancak kardeşlerdir. O halde kardeşlerinizin arasını ıslâh edin ve Allah'a takvâ edin, umulur ki siz rahmete erdirilirsiniz.(10)

Ey o îmân edenler! Bir kavim bir kavmi maskaralığa almasın, ola ki onlar kendilerinden daha hayırlıdırlar. Ve kadınlar kadınları (maskaralığa almasın)**, ola ki onlar kendilerinden daha hayırlıdırlar. Ve nefislerinizi karalamayın ve lâkablar ile atışmayın.**[2461] **Îmânın ardından fâsıklık ne kötü bir isimdir. Ve kim tevbe etmezse, işte onlar, onlardır zâlimler.(11)**

---

bir fâsık gelirse]' Dediler ki: Fâsık burada yalancı (demek)tir. Luğavi manası ise -beyân ettiğimiz gibi- Allah'ın itaatinden çıkan kimsedir. **'فَتَبَيَّنُوا اَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ/hemen araştırın ki cehâlet ile bir kavme isâbet edersiniz]'** Manası: Cehâlet ile bir kavme isâbet etmeyesiniz diye. İsâbetin buradaki mânâsı: Katletme, esîr ve ganîmet alma ile kan isâbetidir. **'فَتُصْبِحُوا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ/de fiil ettiğinizin üzerine nedâmet duyanlar olursunuz]'** Yani fiilinize pişman hale gelirsiniz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 217. sayfa]

[2459] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَاعْلَمُوا اَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللّٰهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِى كَثِيرٍ مِنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ/Ve ilmedin ki içinizde Allah Resûlu vardır. Eğer birçok işte size itaat etseydi, elbette sıkıntıya düşerdiniz.]'** Bunlar Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbıdır. Eğer Allah'ın Nebî'si işlerin çoğunda onlara itaat etseydi sıkıntıya düşerlerdi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 291. sayfa]

[2460] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِى قُلُوبِكُمْ/sizi îmâna muhabbet ettirdi ve onu kalblerinizde ziynetlendirdi]'** Onu ve güzelliğinin ziynetini onlara sevdirdi. **'وَكَرَّهَ اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ/Ve size küfrü ve fâsıklığı kerih buyurdu]'** Yalanı ve isyânı. Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e isyân. **'اُولٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ/İşte onlar, onlardır râşidler.]'** Allah'ın fazlı ve nimeti. Allah münâfıkların hepsini Kur'ân'da yalancılar olarak isimlendirdi. Ve fâsık, Allah'ın Kitâbı'ndaki tüm yalancılardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 291.-292 sayfa]

[2461] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ/Bir kavim bir kavmi maskaralığa almasın.]'** Bir kavim bir kavimle fakir bir kimsenin zengin veya fakir bir kimseden istemesinden dolayı alay etmesin. Bir kimse bir kimseye iyilikte bulunursa onunla alay etmesin. **'وَلَا تَلْمِزُوا اَنْفُسَكُمْ/Ve nefislerinizi karalamayın]'** Kötü konuşmayın. **'وَلَا تَنَابَزُوا بِالْاَلْقَابِ/ve lâkablarla atışmayın]'** Bir kimsenin müslüman olmasına rağmen küfürle çağrılmasıdır.

İmâm Taberî (رحمه الله) yine sahîh bir sened ile İkrime (رحمه الله)'a Allah (عز وجل)'nin: **'وَلَا تَنَابَزُوا بِالْاَلْقَابِ/ve lâkablarla atışmayın]'** kavli hakkında suâl edildiğini ve cevâben şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bu bir kimsenin bir kimseye: 'Ey münâfık! Ey kâfir!' demesidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî

Ey o îmân edenler! Zannın[2462] çoğundan ictinâb edin. Muhakkak ki zannın bazısı günâhtır. Ve tecessüs[2463] etmeyin ve bazınız bazısını gıybet etmesin. Biriniz ölü kardeşinin etini yemeye muhabbet duyar mı? İşte onu kerih gördünüz. Ve Allah'a takvâ edin. Muhakkak ki Allah, Tevvâb'tır, Rahîm'dir.(12)

Ey insanlar! Muhakkak ki Biz, sizi bir erkek ve bir dişiden halk ettik. Ve sizi birbirinizle tanışmanız için şûbeler ve kabîleler kıldık. Muhakkak ki Allah indinde en mükerrem olanınız en takvâlınızdır.[2464] Muhakkak ki Allah, Alîm'dir, Habîr'dir.(13)

A'râbîler[2465] dedi ki: 'Biz îmân ettik.' De ki: 'Siz îmân etmediniz ve lâkin deyin ki: 'Biz İslâm olduk.'[2466] Ve îmân henüz sizin kalblerinizin içine dâhil olmamıştır. Ve eğer Allah'a ve Resûlu'ne itaat ederseniz, sizin amellerinizden bir şey eksiltmez. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.'(14)

Mü'minler ancak Allah'a ve Resûlu'ne o îmân edenler, sonra kuşkuya kapılmayanlar ve mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihâd edenlerdir.[2467] İşte onlar, onlardır sâdıklar.(15)

Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 300. sayfa]

[2462] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[الظَّنِّ/Zann]'** İnsânda birini birine tercih ettiği iki ihtimalin bulunmasıdır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Hucurât Sûresi Tefsîri, 49. sayfa]

[2463] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[تَجَسَّسُوا/Tecessüs]'** İnsânların ayıplarını aramaktır. Allahu (تعالى) insânların setredilmiş/örtülmüş durumlarını araştırmaktan ve kusurlarını tâkib etmekten nehyetmiştir, ta ki Allah'ın örttükleri ortaya çıkmasın." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 342. sayfa]

[2464] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allahu (تعالى) insanlara haber vererek onları bir tek nefisten halkettiğini, ondan da eşini var ettiğini söylemektedir. O ikisi ise Âdem ile Havvâ'dırlar. Keza bütün insanlar Âdem ve Havvâ gibi topraktan gelme nisbetindeki şerefte eşittirler. Onlar ancak Allah'a itaat ve Resûlu'nu ittibâ olacak şekilde dînî işlerde birbirlerine üstün gelebilirler. İşte bu yüzden Allahu (تعالى) gıybet ve insânların birbirlerini hâkir görmelerinden nehyettikten sonra hepsinin beşeriyette eşit olduğuna dikkat çekmiştir. **'[يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا/Ey insânlar! Muhakkak ki Biz, sizi bir erkek ve bir dişiden halk ettik. Ve sizi tanışmanız için şûbeler ve kabîleler kıldık.]'** Yani: Aralarında tanışma hâsıl olması için. Hepsi kabîlelerine rücû eder. **'[إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ/Muhakkak ki Allah indinde en mükerrem olanınız en takvâlınızdır.]'** Yani: Allahu (تعالى) indinde ancak takvâ ile üstün olursunuz, asâletle değil." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hucurât Sûresi, 13. âyetin tefsîrinde]

[2465] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[الْأَعْرَابُ/A'râbîler]'** Tıpkı bedevîler gibi çölde yaşayan kimsedir. A'râbîler kendileriyle iftitâr ettiler." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Hucurât Sûresi Tefsîri, 60. sayfa]

[2466] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Zührî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِنْ قُولُوا أَسْلَمْنَا/A'râbîler dedi ki: 'Biz îmân ettik.' De ki: 'Siz îmân etmediniz ve lâkin deyin ki: 'Biz İslâm olduk.']'** Muhakkak ki İslâm 'Kelime'dir ve îmân da ameldir." **[**Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 3. cilt, 233.-234. sayfalar]

[2467] Şeyhulİslam İbn Teymiyye (رحمه الله) der ki: "Burada cihâdın da, şüpheye düşmemenin de farz olduğu beyân edilmektedir. Cihâd her ne kadar farz-ı kifaye olsa da, işin başında bütün mü'minler cihâd ile muhâtabtırlar. Hepsi de onun farz olduğuna îmân etmekle yükümlüdür. Farz-ı ayn olması halinde, onu yerine getirmekte kararlı olmaları gerekir. İşte bundan dolayı Nebî (صلى الله عليه وسلم): **'Kim gazaya**

De ki: 'Dîninizi Allah'a mı tâlim ediyorsunuz? Ve Allah, semâlardakini ve Arz'dakini ilmeder. Ve Allah, her şeye Alîm'dir.'(16)

Müslüman oldular diye seni minnet altında bırakıyorlar. De ki: 'Müslüman olmanızla beni minnet altında bırakmayın. Bilakis Allah -sizi îmâna hidâyet buyurdu diye- sizi minnet altında bırakır,[2468] **eğer sâdıklar iseniz.'(17)**

Muhakkak ki Allah, semâların ve Arz'ın gaybını ilmeder. Ve Allah, amel ettiklerinize Basîr'dir.(18)

çıkmaksızın ve içinde gaza etmek niyeti taşımaksızın ölürse, nifâktan bir şube üzere ölür.' buyurmuştur. Bu hadisi Müslim [keza Ebû Dâvud ve Nesaî] tahric etmiştir. Bu hadiste, içinden cihâd niyeti geçirmeyen kimsenin nifâktan bir şube üzere öleceği haber verilmektedir." [Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 4. cilt, 14.-15. sayfalar]

Buradaki cihâdtan maksad Allah (سبحانه وتعالى)'nın ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in emrettiği cihadtır. Yoksa günümüzdeki gibi -kafirlere ve müşriklere dokunmayıp- sadece Müslümanların başını kesen tekfirci-hâricî zihniyetin sözde cihâdı değildir!!! [Hazırlayan]

[2468] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **"'[يَمُنُّونَ عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُوا/Müslüman oldular diye seni minnet altında bırakıyorlar.]'** Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e gelip, şöyle diyerek onu minnet altında bıraktılar: 'Şüphesiz biz kıtâl olmadan müslüman olduk. Ben-i filân ve ben-i filân gibi seninle kıtâl etmedik. Bunun üzerine Allah Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'e şöyle buyurdu: **'[قُلْ/De ki:]'** Onlara (de ki): **'[لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ اَنْ هَدٰيكُمْ لِلْاِيمَانِ/De ki: 'Müslüman olmanızla beni minnet altında bırakmayın. Bilakis Allah -sizi îmâna hidâyet buyurdu diye- sizi minnet altında bırakır]'** [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 320.-321. sayfa]

50. KÂF SÛRESİ (45 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Kâf. Andolsun mecîd[2469] Kur'ân'a.(1)

Bilakis, onlara kendilerinden bir inzâr edici geldi diye teâccüb ettiler de kâfirler dediler ki: 'Bu, acâyib bir şeydir;'(2)

'Öldüğümüz ve toprak olduğumuzda mı? Bu, uzak bir rücûdur.'(3)

Arz'ın onlardan ne noksanlaştırdığı ilmederiz.[2470] Ve indîmizde hıfzedici bir Kitâb vardır.(4)

Bilakis, kendilerine gelince Hakk'ı tekzîb ettiler. Bu itibarla onlar kararsız bir iş içindedir.(5)

O halde fevklerindeki semâya nazar etmediler mi, nasıl onu binâ ettik ve onu ziynetlendirdik? Ve onun bir çatlağı yoktur.(6)

Ve Arz, onu uzattık ve onda sâbit dağlar yerleştirdik. Ve orada her iç açıcı çiftten bitirdik.(7)

Her münîb kula[2471] bir basîret[2472] ve bir zikrâ[2473] olması için.(8)

Ve semâdan bir mübârek su inzâl ettik, böylece onunla bahçeler ve hasad edilen habbeler bitirdik.(9)

Ve yüksek hurma ağaçları, onların birbiri üzerine dizilmiş tomurcukları vardır;(10)

Kullar için rızık olarak. Ve onunla meyte bir beldeyi ihyâ ettik.[2474] İşte hurûc böyledir.(11)[2475]

[2469] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[الْمَجِيدِ/Mecîd]'** Hayrı çok olan." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 355. sayfa]

[2470] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ/Arz'ın onlardan ne noksanlaştırdığını ilmederiz.]'** Arz'ın onlardan ne yediğini (ilmederiz)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 329. sayfa]

[2471] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ/Her yönelen kul için]'** Yani: İşlerinde Allah (سبحانه وتعالى)'ya rücû eden (kula)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 236. sayfa]

[2472] Bu açıklama İmâm Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[تَبْصِرَةً/tebsıraten]'** Bir basîret." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 376. sayfa]

[2473] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[وَذِكْرٰى/ve bir zikrâ]'** Yani: Onunla kalb sâhibleri tezekkür eder/hatırlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 236. sayfa]

Onlardan önce Nûh kavmi ve Ress[2476] ashâbı ve Semûd tekzîb etti;(12)

Ve Âd ve Firavun ve Lût'un kardeşleri (de)**.(13)**

Ve Eyke ashâbı ve Tubbâ kavmi. Hepsi resûlleri tekzîb etti. Böylece vaîdim hakk oldu.(14)[2477]

O halde evvel halk ediliş ile güçsüz mü düştük? Bilakis, onlar yeni bir halk edilişten kuşku içindedirler.(15)[2478]

Ve andolsun ki, insânı halk ettik ve nefsinin ona verdiği vesveseyi ilmederiz. Ve Biz ona şah damarından daha yakınız.(16)

Sağında ve solunda oturan[2479] **iki telâkki edici telâkki ederlerken.(17)**[2480]

Kavilden telaffuz etmez ki, yanında hazır gözetleyici bulunmasın.(18)[2481]

Ve ölüm sekerâtı[2482] **hakk ile gelir. Bu, kendisinden kaçmakta olduğundur.(19)**

[2474] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[رِزْقًا لِّلْعِبَادِ/Kullar için rızık olarak.]'** Yani: Kullara rızık olması için onu filizlendirdik. **'[وَأَحْيَيْنَا بِهِ/Ve onunla ihyâ ettik]'** Yani yağmur ile. **'[بَلْدَةً مَّيْتًا/meyte bir beldeyi]'** Yani kuru, üzerinde bir bitkinin olmadığı (bir belde), sonra orada bitkiler filizlendi." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 270. sayfa]

[2475] İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "**'[كَذَٰلِكَ الْخُرُوجُ/İşte hurûc böyledir]'** Kabirlerden (hurûc/çıkış böyledir)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 357. sayfa]

[2476] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "**'[الرس/Ress]'** Etrafında bir kavmin olduğu bir kuyudur, o kavim o kuyuya nisbet edilmiştir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 271. sayfa]

[2477] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ/Hepsi resûlleri tekzîb etti. Böylece vaîdim hakk oldu]'** Yani: Vaîdim/tehdidim ve azâbım üzerlerine hakk oldu." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 238. sayfa]

[2478] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ/Bilakis, onlar yeni bir halk edilişten kuşku içindedirler.]'** Yani şekk (içindedirler). Ve: **'[خَلْقٍ جَدِيدٍ/yeni bir halk ediliş]'** Ölümden sonraki ba's edilmedir. " [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 341. sayfa]

[2479] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ/Sağında ve solunda oturan]'** Sağındaki hasenâtı/iyilikleri yazandır. Solundaki de seyyiâtı/kötülükleri yazandır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 345. sayfa]

[2480] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ/iki telâkki edici telâkki ederlerken]'** Yani iki kâtib melek." Devamla şöyle demiştir: "Yani onun işlediği amelleri telâkki ederler ve yazarlar." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 272. sayfa]

[2481] İmâm Ebu Dâvud (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile İkrime (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[مَا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ/Kavilden telaffuz etmez ki, yanında hazır gözetleyici bulunmasın.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Bu gözetleyici, onun ecir alacağı şeyi de işlediği günâhı da yazar." [Ebu Dâvud Süleymân bin el-Eş'as bin İshâk es-Sicistânî, Kitâbu'z-Zühd, 371. sayfa (469.)]

[2482] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[سَكْرَةُ الْمَوْتِ/ölüm sekerâtı]'** İnsâna ölüm yaklaşınca ilhâk eden bir bayılma ve taşkınlıktır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-

Ve Sûr'a nefhedilir. Bu, vaîd günüdür.(20)[2483]

Ve her nefis gelmiştir, beraberinde bir sevk edici ve bir şâhid vardır.(21)[2484]

Andolsun ki, sen bundan gaflette idin. İmdi senden perdeni açtık, artık bugün senin gözün keskindir.(22)

Ve karîni[2485] **der ki: 'Bu yanımdaki hazırdır.'(23)**

İlkâ edin Cehennem'e, her inâdçı kâfiri;(24)

Hayra mâni olan, haddi aşan kuşkucuyu.(25)

O ki, Allah ile beraber, başka bir ilâh kılandır. O halde onu şiddetli azâbın içine ilkâ edin.(26)

Karîni[2486] **der ki: 'Rabbimiz! Onu ben tuğyân ettirmedim ve lâkin o derin bir dalâlet içinde idi.'(27)**

(Allah) **buyurur ki: 'İmdimde**[2487] **hasımlaşmayın. Ve size vaîdimi takdîm etmiştim.'(28)**[2488]

İndimde kavil tebdîl edilmez[2489] **ve Ben kullara zulmedici değilim.(29)**

Cehennem'e: 'Doldun mu?' buyuracağımız gün. Ve der ki: 'Daha ziyâde var mı?'(30)

Ve Cennet muttakîler için yaklaştırılmıştır, uzak değildir.(31)

Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 240. sayfa]

2483 İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَنُفِخَ فِى الصُّورِ/Ve Sûr'a nefhedilir.]**' Yani: Ba's nefhedilmesi. '**[ذٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ/Bu, vaîd günüdür.]**' Yani o gün, vaîd günü, Allah'ın kafirlere azâb edeceğini vaad ettiği gündür." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 360. sayfa]

2484 İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[سَائِقٌ وَشَهِيدٌ/bir sevk edici ve bir şâhid vardır]**' Allah'ın emrine sevkeden bir sevkedici. Ve amel ettiğine şâhid olan bir şâhid." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 348. sayfa]

2485 '**[قَرِينُهُ/karîni]**' Yakın arkadaşı, yoldaşı mânâsındadır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[وَقَالَ قَرِينُهُ/Ve karîni der ki]**' Yani: Melek." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 242. sayfa]

2486 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[قَرِينُهُ/Karîni]**' Şeytân." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 357. sayfa]

2487 Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'**[لَدَىَّ/Ledeyye]**' İndimde." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 274. sayfa]

2488 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[وَقَدْ قَدَّمْتُ اِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ/Ve size vaîdimi takdîm etmiştim]**' Yani: Size resûl ba's ettim ve Kitâb inzâl ettim. Ve emrimi ve nehyimi ve vaadimi ve vaîdimi beyân ettim." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 244. sayfa]

2489 İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَىَّ/İndimde kavil tebdîl edilmez]**' kavli hakkında demiştir ki:: "Ben, hükmedeceğimi hükmettim." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 359. sayfa]

Bu, size vaad edilendir, her bir muhâfaza eden tevbekâr için;(32)[2490]

Rahmân'a gaybte haşyet duyan[2491] **ve yönelmiş bir kalb ile gelen** (için)**.(33)**

Ona selâm ile dâhil olun. Bu, muhalledlik günüdür.(34)[2492]

Onlar için orada ne dilerlerse vardır. Ve indimizde[2493] **ziyâdesi vardır.(35)**[2494]

Ve onlardan önce kaç kuşağı helâk ettik, onlar kuvvetçe[2495] **kendilerinden daha şiddetliydi. Öyle ki beldelerde dolaşıp durmuşlardı. Kaçacak bir yer var mıdır?(36)**

Muhakkak ki bunda, elbette kalbi olan veya -ve o şâhid iken- kulak veren için bir zikrâ vardır.(37)

Ve andolsun ki, semâları ve Arz'ı ve ikisi arasındakileri altı günde halk ettik. Ve Bize bir yorgunluk temâs etmedi.(38)[2496]

[2490] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "**'[حَفِيظٍ/muhâfaza eden]'** Yani: Ahdini muhâfaza edip de bozmayan ve dönmeyen. **'[اَوَّابٍ/tevbekar]'** Yani: Tevbeye pişmanlıkla rücû eden." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kâf Sûresi, 32. âyetin tefsîrinde]

[2491] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مَنْ خَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ/Rahmân'a gaybte haşyet duyan]'** [Allah (سبحانه وتعالى) burada] özellikle, **'[بِالْغَيْبِ/gaybte]'** kelimesini kavil buyurmuştur. Çünkü onlar, ba's edilişe ve Cennet'e ve Ateşe ve sevaba ve ikâba îmân ederler ki, bunların tümü gaybtır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 244. sayfa]

[2492] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ/Ona selâm ile dâhil olun]'** Onlar Allah'ın azâbından selâmet bulurlar ve onlara selâm verilir. **'[ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ/Bu, muhalledlik günüdür.]'** Muhalled kılınırlar vAllahi, artık ölmezler. (Orada) ikâmet ederler, artık ayrılmazlar. Nimetlendirilirler, artık zarar görmezler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 366. sayfa]

[2493] Bu açıklama İmâm Taberî (رحمه الله)'a aittir,demiştir ki: "**'[وَلَدَيْنَا/Ve ledeynâ]'** Ve indimizde." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 366. sayfa]

[2494] İmâm Muslim (رحمه الله), Suheyb ibn Sinân er-Rûmî (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) buyurdu ki: **'Onlar için güzele daha güzeli** (vardır)**...'**, buyurdu ki: **'Cennet** (vardır)**'**, **'...ve ziyâde** (ise) **Allah'ı görmektir.'**" [Ebu'l-Huseyn Muslim bin Haccâc el-Kuşeyrî en-Nişâbûrî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu'l-Îmân, Ahîrette Mü'minlerin Rabblerini Göreceklerinin İsbâtı Bâbı'nda, (297.-298.)]

İmâm Mâlik (رحمه الله) şöyle demiştir: "İnsanlar, Kıyâmet Günü gözleriyle Allah (سبحانه وتعالى)'ya bakacaklardır." [İsnâdı sahîhtir. Acurrî, Kitâbu'ş-Şerîa'da (574.) ve Lâlekâi, el-İtikad'ta (870.) ve Ebu Nuaym, Hilye'de (6/326) tahrîc etmiştir.]

Ebu Dâvud es-Sicistâni (رحمه الله) demiştir ki: "Ahmed bin Hanbel (رحمه الله)'ı işittim -ve indinde (Allah'ı) görme hakkında bir şey zikredilmişti- bunun üzerine gazaba geldi ve dedi ki: 'Kim: 'Muhakkak ki Allah görülmeyecektir.' derse, bu durumda o küfretmiştir.'" [İsnâdı sahîhtir. Acurrî, Kitâbu'ş-Şerîa'da (580.) ve Ebu Dâvud es-Sicistâni 'Mesâi'ul-İmâm Ahmed'te (263. sayfa) tahrîc etmiştir]

[2495] Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, der ki: "**'[بَطْشًا/batşen]'** Yani: kuvvetçe." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 246. sayfa]

[2496] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ/Ve andolsun ki, semâları ve Arz'ı ve ikisi arasındakileri altı günde halk ettik. Ve Bize bir yorgunluk temâs etmedi.]'** Allah, yahûdilerii hrıstiyanları ve Allah'a iftirâ atanları tekzîb etmiştir. Bu ise şöyle demelerinden dolayıdır: Muhakkak Allah

O halde söyledikleri üzerine sabret.[2497] **Ve güneş doğmadan önce ve batmadan önce Rabbini hamd ile tesbîh et.(39)**

Ve geceden (bir kısımda) **O'nu tesbîh et ve secdelerin ardından. (40)**

Ve münâdinin yakın bir mekândan nidâ edeceği günü dinle.(41)

Sayhayı hakk ile işitecekleri gün.[2498] **Bu, hurûc günüdür.(42)**[2499]

Muhakkak ki Biz, Biz hayât veririz ve öldürürüz. Ve dönüş Bize'dir.(43)

Arz'ın onlardan sürâtle ayrılacağı gün.[2500] **Bu haşrdır, Üzerimize kolaydır.(44)**[2501]

Biz onların ne söylediklerini en iyi ilmedeniz.[2502] **Ve sen, onların üzerine bir cebbâr değilsin. O halde vaîdimden**[2503] **korkanları Kur'ân ile tezkîr et.(45)**[2504]

---

semâları ve Arz'ı altı günde halk etmiştir. Sonra yedinci günde istirâhat etmiştir. İşte bu gün onlarda sebt/cumartesi günüdür. O günü rahatlık günü olarak isimlendirirler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 376. sayfa]

[2497] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "**'فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُوْلُوْنَ/O halde söyledikleri üzerine sabret.]'** Kavminin sana, sihirbaz olduğunu ve şâir olduğunu ve kâhin olduğunu ve mecnûn olduğunu ve yalancı olduğunu söylemelerine (sabret)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 279. sayfa]

[2498] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'يَوْمَ يَسْمَعُوْنَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ/Sayhayı hakk ile işitecekleri gün.]'** Yani: Hakk ile gelecek olan sûra üfleyiş. Ki onların ekserîsi ondan kuşku duyuyorlardı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kâf Sûresi, 42. âyetin tefsîrinde]

[2499] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوْجِ/Bu, hurûc günüdür.]'** Yani: Amellerin hesâbı için kabirlerden (hurûc/çıkış) ve Cennet ve Ateş'e dâhil olma." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 248. sayfa]

[2500] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle demiştir: "**'يَوْمَ تَشَقَّقُ الْاَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا/Arz'ın onlardan sürâtle ayrılacağı gün.]'** Yani: Sayhayı duydukları vakit oyalanamayacaklar. Mânâsı: Sayhayı duyduklarında, Arz onlardan ayrılacak ve oyalanma ve zaman olmadan hurûc edecekler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 248.-249. sayfa]

[2501] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيْرٌ/Bu haşrdır, Üzerimize kolaydır.]'** Yani: Bu iâde (tekrar diriltme) Üzerimize çok kolaydır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kâf Sûresi, 44. âyetin tefsîrinde]

[2502] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "**'نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَقُوْلُوْنَ/Biz onların ne söylediklerini en iyi ilmedeniz.]'** Yani: Allah'ın ve Resûlu'nun üzerine şirkten ve yalandan söyledikleri."[Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 249. sayfa]

[2503] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "**'وَمَا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ/Ve sen, onların üzerine bir cebbâr değilsin.]'** Onları İslâm'a zorlayarak üzerlerine hâkim değilsin. Sen ancak bir müzekkir/hatırlatıcı olarak gönderildin. **'[وَعِيْدِ/vaîdimden]'** Yani Bana isyân edenlere azâb olarak vaad ettiklerim." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 367. sayfa]

[2504] İmâm Ebu'l-Ferec ibn Cevzî (رحمه الله) der ki: "**'فَذَكِّرْ بِالْقُرْاٰنِ/O halde Kur'ân ile tezkîr et]'** Yani: Onunla vaaz et." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1346. sayfa (tek cilt olarak basım)]

51. ZÂRİYÂT SÛRESİ (60 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Tozutup savuranlara andolsun.(1)[2505]

Derken bir ağırlık taşıyanlar(a)**.(2)**

Derken bir kolaylıkla cereyân edenler(e)**.(3)**

Derken bir emri taksîm edenler(e)**.(4)**[2506]

Muhakkak ki size vaad edilen, elbette doğrudur.(5)[2507]

Ve muhakkak ki Dîn,[2508] **elbette vâkîdir.(6)**

Güzel halk edilişe sâhib[2509] **semâya andolsun.(7)**

Muhakkak ki siz, hakîkaten muhtelif bir kavil içinde.(8)[2510]

Çevrilen ondan çevrilir.(9)

Katlolunsun koyu yalancılar!(10)[2511]

[2505] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا/Tozutup savuranlara andolsun.]'** kavli hakkında demiştir ki: "İbn Abbâs (رضي الله عنهما): 'Onlar rüzgârlardır.' derdi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 391. sayfa]

[2506] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا/Derken bir ağırlık taşıyanlar**(a)**.]'** Yağmuru taşıyan bulutlar. **'[فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا/Derken bir kolaylıkla cereyân edenler**(e)**.]'** Gemiler. **'[فَالْمُقَسِّمَاتِ اَمْرًا/Derken bir emri taksîm edenler**(e)**.]'** Meleklerdir, onları dilediği üzerine inzâl eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 393. sayfa]

[2507] İmâm Ebu'l-Ferec ibn Cevzî (رحمه الله) der ki: "**'[اِنَّمَا تُوعَدُونَ/Muhakkak ki size vaad edilen]'** Yani: Kıyâmet Günü (size vaad edilen) sevâb ve ikâb. **'[لَصَادِقٌ/Elbette doğrudur.]'** Yani: Elbette hakktır." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1347. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2508] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَاِنَّ الدِّينَ/Ve muhakkak ki Dîn]'** Hesâb ve cezâ." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 371. sayfa]

[2509] Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İkrime (رحمه الله)'tan, İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[ذَاتِ الْحُبُكِ/zâti'l-hubuk]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Güzel halk ediliş/yaratılış sâhibi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 395. sayfa]

[2510] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اِنَّكُمْ لَفِى قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ/Muhakkak ki siz, hakîkaten muhtelif bir kavil içinde.]'** Bu Kur'ân'ı, tasdîk edeniniz ve tekzîb edeniniz var." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 398. sayfa]

[2511] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ/Katlolunsun koyu yalancılar!]'** kavli hakkında demiştir ki: Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) üzerine o yalan uydurmuş olan kavim. Bir tâife demiştir ki: 'O, ancak bir sihirbazdır, getirdiği sihirdir.' Ve

Onlar ki, onlardır dalâletleri için diretenler.(11)[2512]

Suâl ederler ki: 'Dîn günü ne vakittir?'(12)[2513]

Onların ateş üzerinde fitneye uğratılacakları gün.(13)[2514]

Tadın fitnenizi, bu o sizin acele istemekte olduğunuzdur!(14)

Muhakkak ki muttakîler, Cennetler ve pınarlar içindedir.(15)[2515]

Rabblerinin kendilerine verdiğini alırlar. Muhakkak ki onlar, bundan önce muhsinler idiler.(16)[2516]

Geceden uyudukları az idi.(17)

Ve seherlerde onlar istiğfâr ederlerdi.(18)[2517]

Ve mallarında, isteyen ve mahrûm için bir hakk vardır.(19)

Ve Arz'da yakîn edenler için âyetler vardır;(20)[2518]

---

bir tâifede demiştir ki: 'O, ancak bir şâirdir, getirdiği bir şiirdir.' Ve bir tâife demiştir ki: 'O, ancak bir kâhindir, getirdiği kehânettir. **[وَقَالُوا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلٰى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَاَصِيلًا/Ve dediler ki: 'Evvelkilerin masallarıdır, onları yazdırmıştır. Artık onun üzerine sabah ve akşam imlâ edilir.']'** [Furkân Sûresi, 5. âyet] Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) üzerine bu şekilde yalan uydurdular." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 400. sayfa]

[2512] Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, o da İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[اَلَّذِينَ هُمْ فِى غَمْرَةٍ سَاهُونَ/Ellezîne hum fî ğamratin sâhûn.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "(Onlar ki, onlardır) dalâletleri için diretenler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 387. sayfa]

[2513] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[يَسْئَلُونَ اَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ/Suâl ederler ki: 'Dîn Günü ne vakittir?']**' 'Dîn Günü ne zamandır?' veya: 'Dîn günü ne zaman olacakır?' derler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 401. sayfa]
İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle der: "Tekzîb etmek ve istihzâ etmek için derler ki: 'Ey Muhammed! Cezâ günü, yani Kıyâmet Günü ne vakittir?'" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 372. sayfa]

[2514] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İkrime (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ/Onların ateş üzerinde fitneye uğratılacakları gün.]**' Ateşte azâb görürler, orada yanarlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 402. sayfa]

[2515] Hicr Sûresi'nin 45. âyeti ile aynıdır

[2516] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[اٰخِذِينَ مَا اٰتٰيهُمْ رَبُّهُمْ/Rabblerinin kendilerine verdiğini alırlar.]**' Alma(ları)nın mânâsı: Cennet'e dâhil olmaları ve sevâb olarak vaad edildiklerine ulaşmalarıdır. **'[اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ مُحْسِنِينَ/Muhakkak ki onlar, bundan önce muhsinler idiler.]'** Yani: (Bu) nâil olduklarına nâil olmadan önce dünyâda muhsinler idiler. Ve ihsânın buradaki mânâsı Allah (تعالى)'ya itaattir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 253. sayfa]

[2517] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[يَسْتَغْفِرُونَ/İstiğfâr ederlerdi.]**' Namaz kılarlardı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 413. sayfa]

[2518] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın:

Ve nefislerinizde (de)**. Daha görmüyor musunuz?(21)**

Ve semâda rızkınız ve size vaad edilen vardır.(22)[2519]

Öyleyse andolsun semânın ve Arz'ın Rabbine, muhakkak ki o, elbette sizin nutuk etmenizin misli hakktır.(23)

İbrâhîm'in ikrâm edilen konuklarının hadîsi[2520] **sana geldi mi?(24)**[2521]

Hani onlar, onun yanına dâhil olmuşlardı da: 'Selâm.' demişlerdi. (İbrâhîm de) **demişti ki: 'Selâm, münker bir kavimsiniz.'(25)**[2522]

Derken ehline gizlice gitmişti de (pişirilmiş) **semiz bir buzağı getirmişti.(26)**

Böylece onu onlara yaklaştırdı. Dedi ki: 'Yemez misiniz?'(27)

O vakit onlardan bir korku içine düştü. Dediler ki: 'Korkma!' Ve onu alîm bir oğul ile[2523] **tebşîr ettiler.(28)**

Bunun üzerine hanımı bir çığlık içinde yöneldi de vechine vurdu. Ve dedi ki: 'Kısır, yaşlı bir kadın.'(29)

Dediler ki: 'Rabbin böyle buyurdu. Muhakkak ki O, O'dur Hakîm, Alîm.'(30)

Dedi ki: 'Öyleyse göreviniz nedir, ey mürseller?'(31)[2524]

'[وَفِى الْأَرْضِ اٰيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ/Ve Arz'da yakîn edenler için âyetler vardır;]' kavli hakkında demiştir ki: "(Yakîn edenler) Arz'da yürüdüğü zaman, ibretler ve azâmetli âyetler görür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 419. sayfa]

[2519] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَفِى السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ/Ve semâda rızkınız ve size vaad edilen vardır.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Cennet, semâdadır. Vaad olunduğunuz hayır ve şerr de semâdadır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 421. sayfa]

[2520] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[حديث/Hadîs**(i)**]'** Yani: Haber(i)." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Zâriyât Sûresi Tefsîri, 133. sayfa]

[2521] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: " **'[هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ ضَيْفِ اِبْرٰهِيمَ الْمُكْرَمِينَ/İbrâhîm'in ikrâm edilen konuklarının hadîsi sana geldi mi?]'** Ve onlar Allah'ın o Lut kavminin helâki için irsâl ettiği meleklerdir. Ve (Allah,) onlara İbrâhîm'e uğramalarını emretmiştir. İbrâhîme'e konuklar sûretinde gelmişlerdir." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 955. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2522] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[قَوْمٌ مُنْكَرُونَ/münker bir kavimsiniz]'** Yani: Siz tanımadığımız garîblersiniz/yabancılarsınız." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 376. sayfa]

[2523] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[بِغُلَامٍ عَلِيمٍ/alîm bir oğul ile]'** İsmâîl (ile)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 426. sayfa]

[2524] Hicr Sûresi'nin 57. âyeti ile aynıdır. Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ/Dedi ki: 'Öyleyse göreviniz nedir, ey mürseller?']'** 'Göreviniz nedir' diyen kişi İbrâhîm (عليه الصلاة و السلام)'dır. Yani 'İşiniz nedir ey mürseller/gönderilmişler?' Ve bunlar meleklerdir." [Muhammed

Dediler ki: 'Muhakkak ki biz, mücrimler kavmine[2525] **irsâl edildik;'(32)**[2526]

'Üzerlerine çamurdan taşlar irsâl etmemiz için;'(33)

'(Bunlar) **Rabbinin indinde müsrifler için damgalanmıştır.'(34)**

Derken orada mü'minlerden kim var ise ihrâc ettik.(35)

Fakat orada müslümanlardan bir evden başkasını bulmadık.(36)

Ve orada, elîm azâbtan o korkacaklar için bir âyet[2527] **bıraktık.(37)**

Ve Mûsâ'da, hani onu mübîn bir sultân ile[2528] **Firavun'a irsâl etmiştik.(38)**

Fakat rüknü ile[2529] **yüz çevirdi ve dedi ki: 'Bir sihirbaz veya bir mecnûndur.'(39)**

Bunun üzerine onu ve askerlerini yakaladık, hemen onları -ve o levmedilmiş iken-[2530] **denize attık. (40)**

Ve Âd'ta, hani üzerlerine, kökleri kesen rüzgârı irsâl etmiştik.(41)

Üzerine geldiği bir şeyi -onu toz haline getirmeden- bırakmıyordu.(42)

Ve Semûd'ta, hani onlara: 'Bir süreye kadar metâlanın!' denilmişti.(43)

Derken Rabblerinin emrinden azgınlık ettiler. Böylece kendilerini -ve onlar nazar ederlerken- yıldırım yakaladı.(44)

Artık kıyâma güç yetiremediler.[2531] **Ve nusret edilenler** (de) **olmadılar.(45)**

---

bin Sâlih el-Useymîn, Zâriyât Sûresi Tefsiri, 147. sayfa]

[2525] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'**[اِلٰى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ/mücrimler kavmine]**' müşrikler(e), yani: Lût kavmi(ne)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 288. sayfa]

[2526] Hicr Sûresi'nin 58. âyeti ile aynıdır

[2527] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اٰيَةً/Bir âyet]**' Bir ibret." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 377. sayfa]

[2528] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'**[بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ/Mübîn bir sultân ile]** Yani: Beyyin/apaçık bir hüccet ile." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 259. sayfa]

[2529] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[بِرُكْنِهٖ/Rüknü ile]**' Kavmi ile." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 431. sayfa]

[2530] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَهُوَ مُلِيمٌ/ve o levmedilmiş iken]**' Allah'ın kulları içinde levmedilmiş/kınanmış." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 432. sayfa]

[2531] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ/Artık kıyâma güç yetiremediler.]**' Artık azâbın nüzûlundan sonra kıyâm edemediler ve kalkmaya güç yetiremediler." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 379. sayfa]

Ve bundan önce Nûh kavmi (helâk edildi)**. Muhakkak ki onlar fâsıklar kavmi idiler.(46)**

Ve semâyı ellerimiz ile binâ ettik. Ve muhakkak ki Biz, elbette genişleticiler(iz)**.(47)**

Ve Arz'ı, onu döşedik. İşte ne güzel düzenleyiciler(iz)**.(48)**

Ve her şeyden iki çift halk ettik. Umulur ki siz tezekkür edersiniz.(49)

'O halde Allah'a firâr edin.[2532] **Muhakkak ki ben, sizin için O'ndan mübîn bir inzâr ediciyim.'(50)**

'Ve Allah ile beraber başka bir ilâh kılmayın. Muhakkak ki ben, sizin için O'ndan mübîn bir inzâr ediciyim.'(51)

İşte böyle! Onlardan o öncekilere bir resûl gelmedi ki: 'Sihirbaz veya bir mecnûndur!' demiş olmasınlar.(52)

Onu tavsiye mi ettiler?[2533] **Bilakis, onlar tuğyân eden bir kavimdir.(53)**

Öyleyse onlardan yüz çevir, artık sen levmedilecek değilsin.(54)

Ve sen tezkîr et. Çünkü muhakkak ki zikrâ mü'minlere menfaat verir.(55)

Ve cinleri ve insânları Bana ibâdet etmeleri dışında halk etmedim.(56)[2534]

Ben, onlardan bir rızık murâd etmiyorum. Ve Bana taam etmelerini (de) **murâd etmiyorum.(57)**

[2532] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَفِرُّوا اِلَى اللّٰهِ/O halde Allah'a firâr edin.]'** Yani: O'na mâsiyetten O'na itaate (firâr edin). Ve şöyle de denmiştir: O'nun öfkesinden O'nun rahmetine (firâr edin). Ve O'nun cezâlandırmasından O'nun afvına (firâr edin)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 263. sayfa]

[2533] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اَتَوَاصَوْا بِهٖ/Onu tavsiye mi ettiler?]'** Evvelkileri sonrakilerine tekzîbi tavsiye etmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 441. sayfa]

[2534] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'ın İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُوْنِ/Ve cinleri ve insanları Bana ibâdet etmeleri dışında halk etmedim.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ancak itaatle ve kerhen ubûdeti/kulluğu ikrâr etmeleri için (halk ettim)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 392. sayfa]

Ebu'ş-Şeyh el-İsfehâni (رحمه الله) ise sahîh bir sened ile Fudayl bin İyâz (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Mü'minin kelâmı/konuşması hikmet, susması tefekkür ve nazarı ibrettir. Böyle olursan, her dâim ibâdettesin demektir." Sonra şöyle kıraat etti: **'[وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُوْنِ/Ve cinleri ve insanları Bana ibâdet etmeleri dışında halk etmedim.]'** [Ebu Muhammed AbdUllah bin Muhammed bin Câfer el-İsfehâni, Kitâbu'l-Azame, 1. cilt, 304.-305. sayfa (47.)]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "**'['وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُوْنِ/Ve cinleri ve insânları Bana ibâdet etmeleri dışında halk etmedim.]'** Yani: Onları ancak, Bana ibâdet etmelerini onlara emretmek için halk ettim, onlara ihtiyâcım olduğu için değil." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Zâriyât Suresi, 56. âyetin tefsirinde]

Muhakkak ki Allah, O, Rezzâk'tır,[2535] kuvvet sâhibi Metîn'dir.(58)[2536]

Artık muhakkak ki o zulmedenler için, ashâblarının payı misli pay vardır. Öyleyse acele etmesinler.(59)

Artık o vaad edildikleri günlerinden veyl olsun o küfredenlere.(60)

[2535] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[الرَّزَّاقُ/Rezzâk]**' Tüm kullarına karşı (rızık vericidir). Arz'da hiçbir canlı yoktur ki, rızkı Allah'ın üzerine olmasın. Allah'ın kullarına olan rızkı iki çeşittir: 1-Umûmî rızık. İyisi, fâciri, evvelkileri ve sonrakileri kapsar. Bu bedenlerin rızkıdır. 2-Husûsî rızık. Bu da kalblerin rızkıdır ki, onların ilim ve îmân ile beslenmesini ve Dîn'in salâhına yardım eden helâl rızkı kapsar. Bu ise mertebeleri hasebince ve hikmeti ve rahmetinin gereğince sadece mü'minlere hastır." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 5. Cilt, 302. sayfa]

[2536] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ/kuvvet sahibi Metîn'dir]**' Yani şiddetli kuvvet sahibi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 27. cilt, 12. sayfa]

52. TÛR SÛRESİ (49 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Tûr'a andolsun.(1)

Ve satır satır yazılmış Kitâb'a.(2)

Ve neşredilmiş bir varakta.(3)[2537]

Ve Beyti'l-Mâmur'a.(4)[2538]

Ve yükseltilmiş tavana.(5)

Ve kaynatılmış denize.(6)

Muhakkak ki Rabbinin azâbı, elbette vukû bulacaktır.(7)

Yoktur onun için bir def edici.(8)

Semânın bir çalkalanışla çalkalandığı gün.(9)

Ve dağlar bir seyr ile seyreder.(10)

İşte o gün tekzîb edenler için veyl olsun.(11)

Onlar ki, onlardır daldıkları içinde oynayanlar.(12)

Cehennem ateşine bir kakılışla kakılacakları gün.(13)

Bu, o kendisini tekzîb etmiş olduğunuz ateştir.(14)

Artık bu bir sihir mi, yoksa siz mi görmüyorsunuz?(15)

Girin ona, artık sabredin veya sabretmeyin, üzerinize müsâvîdir. Ancak amel etmiş olduklarınızla cezâlandırılacaksınız.(16)

Muhakkak ki muttakîler, Cennetler ve nîmetler içindedir.(17)

Rabblerinin onlara verdikleriyle sevinçlidirler. Ve Rabbleri onları Cehennem azâbından vikâye etmiştir.(18)

[2537] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[فِى رَقٍّ/Bir varakta]**' Bir sahîfe(de)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 454. sayfa]

[2538] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ/Ve Beyti'l-Mâmur'a.]**' Semâda bir ev, ona ed-Durâh denir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 456. sayfa]

Amel etmiş olduklarınızdan dolayı afiyetle yiyin ve için.(19)[2539]

Saf saf dizilmiş serirler üzerine dayanmışlardır. Ve onları iri gözlü hûrilerle izdivâc ettirmişizdir.(20)

Ve o îmân edenler ve zürriyetleri kendilerine îmân ile tâbi olanlar, zürriyetlerini onlara ilhâk ettik. Ve kendilerine amellerinden bir şey eksiltmeyiz. Her kişi kesbettiğine rehîndir.(21)[2540]

Ve onlara iştâh duydukları meyve ve eti bol bol veririz.(22)

Orada bir kâseyi dolaştırırlar.[2541] **Orada bir lağviyyât yoktur ve ne** (de) **bir günaha sokma.(23)**[2542]

Ve gençler üzerlerine dolaşır,[2543] **sanki onlar saklı incilerdir.(24)**

Ve onların bazısı bazısı üzerine yönelip suâlleşirler.(25)[2544]

Derler ki: 'Muhakkak ki biz, daha önce ehlimiz içinde korkanlar idik.'(26)

'Derken Allah üzerimize minnette bulundu ve bizi semûm[2545] **azâbından vikâye buyurdu.'(27)**

'Muhakkak ki biz bundan önce O'na duâ ediyorduk. Muhakkak ki O, O'dur Berr,[2546] **Rahîm.'(28)**

[2539] Murselât Sûresi'nin 43. âyeti ile aynıdır

[2540] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ/Ve o îmân edenler ve zürriyetleri kendilerine îmân ile tâbi olanlar, zürriyetlerini onlara ilhâk ettik.]'** Oğulları yapmış oldukları amellere ulaştılar. Böylece onlara tâbi oldular ve amel ettikleri bu amellere ulaşmayan zürriyyetleri de onlara tâbî oldu. Sonra Allah (ثناؤه جل) şöyle buyurdu: **'[وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ/Ve kendilerine amellerinden bir şey eksiltmeyiz]'** Buyuruyor ki: Onlara amellerinde zulmetmeyiz, bir şeyi noksanlaştırmayız. Sonra o amelleri onlara ilhâk ettiğimiz zürriyyetlerine veririz. Böylece amellere ulaşmayanları, onlara ulaşanlara ilhâk ederiz." Devamla İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "**'[كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ/Her kişi kesbettiği ile rehîndir.]'** Her nefis hayır ve şerr olarak kesbettiğine ve amel ettiğine karşılık rehin alınmıştır. Kimse gayrısının günahından dolayı hesâba çekilmez. Ancak kendi günahından dolayı cezalandırılır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 469. ve 473. sayfalar]

[2541] Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, şöyle demiştir: "**'[يَتَنَازَعُونَ/Yetenâzeûne]'** Birbirlerine kâse verirler/sunarlar ve o kâseyi elden ele dolaştırırlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 390. sayfa]

[2542] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[لَا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ/Orada bir lağviyyât yoktur ve ne** (de) **bir günaha sokma.]'** Yani: Orada bir lağviyyât yoktur ve ne (de) bir bâtıl. Bâtıl ancak dünyâda şeytân ile beraber idi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 474.-475. sayfalar]

[2543] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ/üzerlerine dolaşır]'** Hizmet ederek (üzerlerine dolaşır)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 390. sayfa]

[2544] Saffât Sûresi'nin 27. âyeti ile aynıdır

[2545] **'[سَمُومٍ/Semûm]'** kelimesinin açıklaması için Hicr Sûresi'nin 27. âyetine bakınız

O halde tezkîr et. Öyle ki sen Rabbinin nîmetiyle ne bir kâhinsin ve ne (de) **bir mecnûn.(29)**

Yoksa: 'Bir şâirdir, onun zamanın felâketlerine uğramasını bekliyoruz.' mu diyorlar?(30)

De ki: 'Bekleyin. Çünkü muhakkak ki ben (de) **sizinle beraber bekleyenlerdenim.'(31)**

Yoksa bunu kendilerine akılları mı emrediyor? Yoksa onlar tuğyân eden bir kavim midirler?(32)

Yoksa: 'Onu kendisi uydurup söyledi.' mi diyorlar? Bilakis, îmân etmiyorlar.(33)

Öyleyse onun misli bir hadîs getirsinler, eğer sâdıklar iseler.(34)[2547]

Yoksa onlar bir şeysiz mi halk edildiler? Yoksa hâlıklar kendileri midirler?(35)

Yoksa semâları ve Arz'ı mı halk ettiler? Bilakis, yakîn etmezler.(36)

Yoksa, Rabbinin hazîneleri onların indinde midir? Yoksa egemen olanlar kendileri midir?(37)

Yoksa onlar için orada dinleyecekleri bir merdiven mi var? Öyleyse dinleyenleri mübîn bir sultân getirsin.(38)[2548]

Yoksa, kızlar O'nun için ve oğullar sizin için mi?(39)

Yoksa onlardan bir ücret istiyorsun da onlar borçtan ağır bir yük altında mı kalıyorlar?(40)[2549]

Yoksa gayb onların indinde de onlar mı yazıyorlar?(41)[2550]

[2546] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[اِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ/Muhakkak ki O, O'dur Berr]'** Latîf'tir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 396. sayfa] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) 'Latîf' hakkında şöyle der: "O ki, yaratışı ve hikmeti, anlayışların onu idrâk etmekten aciz kalacağı derecede hoş ve zarîf olandır." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Savâiku'l-Mursele, 2/492]

[2547] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِثْلِهِ/Öyleyse onun misli bir hadîs getirsinler]'** Kur'ân'ın misli (bir hadîs/söz getirsinler). **'[اِنْ كَانُوا صَادِقِينَ/eğer sâdıklar iseler]'** Yani: Onun mislini getiremezler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 301. sayfa]

[2548] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "**'[فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ/Öyleyse dinleyenleri mübîn bir sultân getirsin.]'** Yani: Öyleyse o dinleyenleri onların fiil ettiklerinin ve söylediklerinin sahîhliğine/doğruluğuna zâhir bir hüccet getirsinler. Yani: Ve onlar için bunun bir yolu yoktur. Ve onlar birşey üzere değildirler ve onlar için bir delîl yoktur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tûr Sûresi, 38. âyetin tefsîrinde]

[2549] Kalem Sûresi'nin 46. âyeti ile aynıdır

[2550] Kalem Sûresi'nin 47. âyeti ile aynıdır

Yoksa bir tuzak kurmayı mı murâd ediyorlar? Fakat o küfredenler, onlardır tuzağa düşenler.(42)[2551]

Yoksa onlar için Allah'tan gayrı bir ilâh mı var? Allah, onların şirk koştuklarından subhândır.(43)[2552]

Ve eğer semâdan sâkıt bir parça görseler, derler ki: 'Üst üste yığılmış bir buluttur.'(44)

Artık o içinde çarpılacakları günlerine mülâki oluncaya kadar onları bırak.(45)

Tuzaklarının kendilerinden bir şey savamayacağı gün. Ve onlara nusret (de) **edilmez.(46)**

Ve muhakkak ki o zulmedenlere bunun dûnunda bir azâb vardır. Ve lâkin onların ekserîsi ilmetmezler.(47)

Ve Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü muhakkak ki sen gözlerimiz(in önün)**desin.**[2553] **Ve kıyâm ettiğin zaman Rabbini hamd ile tesbîh et.(48)**

Ve geceden de O'nu tesbîh et ve yıldızların batışı sırasında.(49)

[2551] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "**'[اَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا/Yoksa bir tuzak kurmayı mı murâd ediyorlar?]'** Yoksa onlar Allah'ın Resûlu ve Dîn hakkında söylemiş oldukları ile insânları aldatmayı ve Resûl'e ve ashâbına bir tuzak kurmayı mı murâd ediyorlar? **'[فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ/Fakat o küfredenler, onlardır tuzağa düşenler]'** Ancak onların tuzaklarının vebâli nefislerine dönecektir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tûr Sûresi, 42. âyetin tefsîrinde]

[2552] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اَمْ لَهُمْ اِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ/Yoksa onlar için Allah'tan gayrı bir ilâh mı var?]'** Onların Allah'tan gayrı ibâdeti hakk eden bir mâbûdları mı var?" Devamla İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "Onların Allah'tan gayrı bir ilâhları yoktur, bütün mahlûkatın ibâdeti O'na aittir. **"'[اَمْ لَهُمْ اِلَهٌ غَيْرُ اللَّهِ/Yoksa onlar için Allah'tan gayrı bir ilâh mı var?]'** Allah, onların şirkinden ve O'nunla birlikte O'ndan gayrına ibâdet etmelerinden münezzehtir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 584. sayfa]

[2553] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "Allah (عز وجل), Nebîsi Nûh (صلوات الله عليه)'e şöyle buyurmuştur: **'[وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا/Ve gözlerimiz**(in önünde) **ve vahyimiz ile gemiyi yap.]'** [Hûd Sûresi, 37. âyet] Ve O (جل وعلا) buyurmuştur ki: **'[تَجْرِى بِاَعْيُنِنَا/Gözlerimiz**(in önün)**de cereyân eder.]'** [Kamer Sûresi, 14. âyet] Ve O (عز وجل), Mûsâ'yı zikrederken şöyle buyurmuştur: **'[وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّى وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْنِى/Ve üzerine Benden bir muhabbet ilkâ ettim. Ve gözüm üzere yetiştirilmen için.]'** [Tâhâ Sûresi, 39. âyet] Ve buyurdu ki: **'[وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَاِنَّكَ بِاَعْيُنِنَا/Ve Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü muhakkak ki sen gözlerimiz**(in önün)**desin.]'** [Tûr Sûresi, 48. âyet] Şu halde her mü'minin üzerine Hâlık ve Bâri'nin Nefsi için isbât ettiği 'Gözü' isbât etmek, vâcibtir. Ve gayrı mü'min ise: Allah'ın muhkem tenzîlinde (Kendisi için) isbât ettiğini Allah (تبارك وتعالى)'dan nefyeden kimsedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 96.-97. sayfalar]

53. NECM SÛRESİ (62 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Andolsun yıldıza, battığında.(1)

Arkadaşınız dalâlete düşmedi ve azmadı.(2)

Ve hevâdan nutuk etmez.(3)

O, vahyedilen bir vahiyden başkası değildir.(4)[2554]

Onu kuvvetleri şiddetli tâlîm etmiştir.(5)[2555]

Üstün güç sahibi,[2556] **öylece istivâ etti.(6)**[2557]

Ve o âlâ ufuktaydı.(7)

Sonra yaklaştı, derken sarktı.(8)

Böylece (aralarındaki uzaklık) **iki yay oldu veya ednâ.(9)**

Bunun üzerine kuluna vahyedeceğini vahyetti.(10)

Gördüğünü gönül tekzîb etmedi.(11)

Şimdi gördüğü üzerinde onunla tartışıyor musunuz?(12)

Ve andolsun ki, onu bir başka nüzûlda (da) **görmüştü.(13)**

[2554] İmâm Taberî (رحمه الله)'tan hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[و ما ينطق عن الهوى/Ve hevâdan nutuk etmez]'** kavli hakkında demiştir ki: "Yani: Hevâsından nutuk etmez." **'[إن هو إلا وحي يوحى/O, vahyedilen bir vahiyden başkası değildir]'** kavli hakkında da demiştir ki: "Allah (تبارك وتعالى) Cebrâîl'e vahyeder ve Cibrîl de Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e vahyeder." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 400. sayfa]

[2555] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوٰى/Onu kuvvetleri şiddetli tâlîm etmiştir.]'** Yani: Cibrîl." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 498. sayfa]

[2556] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[ذُو مِرَّةٍ/Üstün güç sahibi]'** Yani ilminde metânet ve ihkâm/sağlamlık sahibir. Onun ilminin değişmesi ve unutulması mümkün değildir." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 4084. sayfa]

[2557] İmâm Şevkânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فَاسْتَوٰى/öylece istivâ etti]'** Tâlîm etmesine atıftır, yani Cibrîl (عليه السلام)'ın. Yani Cibrîl'in, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e tâlîm ettikten sonra semâda mekânına yükselmesi ve dönmesidir." Devamla İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "Ve denilmiştir ki: **'[استوى/istivâ]'**nın mânâsı: Cibrîl'in, Allah'ın onu üzerinde halk ettiği surette dikilmesidir. Çünkü Cibrîl, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e Âdem oğulları suretinde geliyordu. Ve (yine) mânâsı hakkında denilmiştir ki: 'Kur'ân, Muhammed (صلى الله عليه وسلم) sadrında istivâ etti." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1417. sayfa]

Sidretu'l-Muntehâ'nın indinde.(14)[2558]

Me'vâ Cenneti onun indindedir.(15)

Hani Sidre'yi kaplayan kaplıyordu.(16)

Göz şaşmadı ve tuğyân etmedi.(17)

Andolsun ki, Rabbinin en büyük âyetlerinden gördü.(18)[2559]

O halde Lât ve Uzzâ'yı gördünüz mü?(19)

Ve diğer üçüncüsü Menât'ı?(20)

Sizin için erkek ve O'nun için dişi mi?(21)

Bu o zaman çarpık bir taksîmdir.(22)

Onlar, sizin ve babalarınızın isimlendirdiğiniz isimlerden başkası değildir. Allah, onlar hakkında bir sultân[2560] **inzâl etmemiştir. Onlar zan ve nefislerinin hevâsından başkasına tâbi olmuyorlar. Ve andolsun ki, Rabblerinden onlara hidâyet gelmiştir.(23)**

Yoksa insân için temennî ettiği mi vardır?(24)

Fakat Allah'ındır Âhiret ve evveli.(25)

Ve semâlarda nice melek vardır, onların şefaati bir şeyle yarar sağlamaz. Allah'ın, dilediği ve râzı olduğu kimse için izin vermesinin ardından müstesnâ.(26)

Muhakkak ki Âhiret'e o îmân etmeyenler, elbette melekleri dişi isimlerle isimlendiriyorlar.(27)

Ve onların bu konuda bir ilmi yoktur. Zandan başkasına tâbi olmazlar. Ve muhakkak ki zan, hakka karşı bir şey yarar sağlamaz.(28)

[2558] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى/Sidretu'l-Muntehâ'nın indinde.]'** Yani onu sidrede görmüştür. Sidre ise Arz'da mârûf olan bir ağaçtır. Lâkin yedinci semâda olan sidrenin sıfâtları dünyâda olan gibi değildir." Devamla Şeyh el-Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "Azîm bir ağaçtır. **'[سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى/Sidretu'l-Muntehâ]'** olarak isimlendirilmiştir, çünkü Arz'dan yukarı çıkan ve Allah'ın indinden inzâl eden herkes ona intihâ eder/ulaşır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Necm Sûresi Tefsîri, 210.-211. sayfalar]

[2559] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى/Andolsun ki, Rabbinin en büyük âyetlerinden gördü.]'** Cibrîl'i semâlardaki halk edilişinde gördü." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 522. sayfa]

[2560] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[سُلْطَانٍ/Sultân]'** Yani: Hüccet." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 295. sayfa]
İmâm Kâsimî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "**'[سلطان/Sultân]'** Yani onlarla alâkalı bir bürhân." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 11. Cüz, 5576. sayfa]

Öyleyse zikrimizden yüz çeviren ve dünyâ hayâtından başkasını murâd etmeyenlerden îrâz et.(29)

İşte onların ilimden ulaşabildikleri budur. Muhakkak ki Rabbin, O, yolundan dâlalete düşeni en iyi ilmedendir. Ve O, hidâyet bulanı (da) **en iyi ilmedendir.(30)**

Ve Allah'ındır semâdakiler ve Arz'dakiler. (Bu,) **o kötülük edenleri, amel ettiklerinden dolayı cezâlandırması ve o iyilik edenleri** (de) **daha iyisi ile karşılık vermesi içindir.(31)**

Onlar ki, büyük günâhlardan ve fuhşiyyâttan ictinâb ederler, ufak kusurlar müstesnâ. Muhakkak ki Rabbinin mağfireti geniştir. O, sizi en iyi ilmedendir, sizi Arz'dan inşâ ettiğinde ve siz annelerinizin batınlarında cenînler iken.[2561] **Öyleyse nefislerinizi tezkiye etmeyin. O, takvâ edeni en iyi ilmedendir.(32)**

Şimdi gördün mü o yüz çevireni?(33)

Ve az verip ve sımsıkı tutan(ı)**.(34)**

Gaybın ilmi onun indinde de o görüyor mu?(35)

Yoksa bildirilmedi mi Mûsâ'nın sahîfelerindekiler?(36)

Ve o vefakâr İbrâhîm('in sahîfelerindekiler?)**(37)**

Ki bir yük taşıyan, başkasının yükünü yüklenmez.(38)[2562]

Ve insân için sa'y etmesinden başkası yoktur.(39)[2563]

Ve onun sa'yı yakında görülecektir.(40)

Sonra ona ödülü eksiksiz verilecektir.(41)

Ve kuşkusuz Rabbinedir müntehâ.(42)[2564]

[2561] İbn Ebi Şeybe (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاِذْ اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ فِى بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ/O sizi en iyi ilmedendir, sizi Arz'dan inşâ ettiğinde ve siz annelerinizin batınlarında cenînler iken]'** kavli hakkında demiştir ki: "Allah her nefsin ne amel işlediğini, ne yaptığını ve neye dönüşeceğini ilmetmiştir." [Ebu Bekr AbdUllah ibn Muhammed ibn Ebi Şeybe, Musannef, 14/34]

[2562] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "**'[اَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى/Ki bir yük taşıyan, başkasının yükünü yüklenmez.]'** Yani: Kimse gayrının günâhından muâheze edilmez." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 301. sayfa]

[2563] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[اِلَّا مَا سَعٰى/sa'y etmesinden başkası yoktur.]'** Amel etmesinden (başkası yoktur)." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 313. sayfa]

[2564] İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "**'[وَاَنَّ اِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰى/Ve kuşkusuz Rabbinedir müntehâ.]'** Ve kuşkusuz Rabbinedir ey Muhammed tüm mahlûkâtının nihâyeti ve merciileri." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî,

Ve kuşkusuz O, O'dur güldüren ve ağlatan.(43)

Ve kuşkusuz O, O'dur öldüren ve hayât veren.(44)

Ve kuşkusuz O, O'dur iki çifti, erkeği ve dişiyi halk eden.(45)

Bir nutfeden[2565] (rahîme) **atıldığında.(46)**

Ve diğer neş'et (de) **O'nun üzerinedir.(47)**[2566]

Ve kuşkusuz O, O'dur zengin eden ve varlıklı yapan.(48)

Ve kuşkusuz O, O'dur Şi'râ'nın Rabbi.(49)[2567]

Ve kuşkusuz O, evvelki Âd'ı helâk etti;(50)

Ve Semûd'u. Böylelikle (onlardan kimseyi) **bâki bırakmadı;(51)**

Ve bundan önce Nûh kavmini (helâk etti)**. Muhakkak ki onlar, onlar daha zâlim ve daha tuğyânkâr idiler.(52)**

Ve Mu'tefikat'ı[2568] **alt üst etti.(53)**

Böylece onları örten örttü.(54)

O halde Rabbinin hangi nîmetlerine kuşku duyuyorsun?(55)

Bu, evvelki inzâr edicilerden bir inzâr edicidir.(56)[2569]

Yaklaşan yaklaştı.(57)[2570]

Onun için Allah'ın dûnundan bir açıcı yoktur.(58)[2571]

Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 547. sayfa]

[2565] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[نُطْفَةٍ/Nutfe]**' Bu, menîdir. Az olduğundan dolayı: '**[نُطْفَةٍ/Nutfe]**' olarak isimlendirilmiştir. Çünkü: '**[نُطْفَةٍ/Nutfe]**' 'Az su' anlamına gelmektedir. Bazen: 'Çok su' anlamında da kullanılmaktadır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

[2566] İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle dedi: "'**[و أن عليه النشأة الأخرى/Ve diğer neş'et** (de) **O'nun üzerinedir]**' Yani yeniden diriltilirken, vaadine vefâ olarak ruhların cisimlere iâde edilmesidir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1424. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2567] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[رَبُّ الشِّعْرٰى/Şi'râ'nın Rabbi]**' Câhiliyye'de bir takım insânlar bu yıldıza -o ki ona Şi'râ derlerdi- ibâdet ederlerdi.." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 551. sayfa]

[2568] '**[مؤتفكة/Mu'tefikat]**' kelimesi için Tevbe Suresi'nin 70. âyetinin açıklamasına bakınız

[2569] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[هٰذَا نَذِيرٌ مِنَ النُّذُرِ الْأُولٰى/Bu, evvelki inzâr edicilerden bir inzâr edicidir.]**' Kendisinden önceki resûllerin inzâr ettiği gibi Muhammed (صلى الله عليه وسلم) de inzâr etmiştir. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 556. sayfa]

[2570] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'**[اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُ/Yaklaşan yaklaştı.]**' Yani: Kıyâmet'in kopması." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 314. sayfa]

Şimdi bu hadîsten mi teâccüb ediyorsunuz?(59)[2572]

Ve gülüyorsunuz ve ağlamıyorsunuz.(60)

Ve siz oyalanıyorsunuz.(61)[2573]

Artık Allah'a secde edin ve ibâdet edin.(62)[2574]

[2571] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Ve âyetin mânâsı: Onun ilmini Allahu (تعالى)'dan başkası bilmez." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 304. sayfa]

[2572] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine der ki: "'**[أَفَمِنْ هٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ/Şimdi bu hadîsten mi teâccüb ediyorsunuz?]**' Yani: Kur'ân('dan mı teâccüb ediyorsunuz?)" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 304. sayfa]

[2573] İmâm Beğavî (رحمه الله) dedi ki: "'**[وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ/Ve siz oyalanıyorsunuz.]**' Eğlence ve gaflete dalıyorsunuz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 421. sayfa]

[2574] Secde âyetidir

54. KAMER SÛRESİ (55 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Saat yaklaştı[2575] **ve ay yarıldı.(1)**

Ve onlar bir âyet görseler, îrâz ederler. Ve derler ki: 'Süregelen bir sihir.'(2)[2576]

Ve tekzîb ettiler ve hevâlarına tâbi oldular. Ve her iş karârlaşmıştır.(3)[2577]

Ve andolsun ki, kendisinde alıkoyucu[2578] **şeyler bulunan haberlerden onlara gelmiştir.(4)**

(Bu) **üstün bir hikmettir. Fakat inzârlar yarar sağlamıyor.(5)**[2579]

Bu itibarla onlardan yüz çevir. Dâvetçinin münker[2580] **bir şeye dâvet edeceği gün.(6)**

Gözleri haşyet bürümüş halde gömütlerden hurûc ederler, onlar neşredilmiş çekirgeler gibidir.(7)

Dâvetçiye koşarlar, kâfirler derler ki: 'Bu zor bir gündür.'(8)

Onlardan önce Nûh'un kavmi tekzîb etmişti. Böylece kulumuzu tekzîb ettiler ve dediler ki: 'Bir mecnûn.' Ve (o) **alıkonuldu.(9)**

Nihâyet Rabbine duâ etti: 'Muhakkak ki ben mağlûbum. Artık bana nusret ver.'(10)

[2575] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ/Saat yaklaştı]'** Yani: Kıyâmet'in kopması (yaklaştı)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 306. sayfa]

[2576] İmâm Tirmizî (رحمه الله) Enes (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Mekke ehli, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'den bir âyet/mucize istediler. Böylece ay, Mekke'de iki kere yarıldı. Bunun üzerine: **'[اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ/Saat yaklaştı ve ay yarıldı]'** kavlinden itibâren **'[سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ/Süregelen bir sihir]'** (kavline) kadar nâzil oldu." [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sunen-i Tirmizî (3286.); Tirmizî demiştir ki: 'Bu hadîs hasen-sahihtir.' Şeyh el-Elbânî ise Sahihu Sünen-i Tirmizîde hadîs için: 'Sahîhtir' demiştir.]

[2577] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَكُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ/Ve her iş istikrâr bulacaktır.]'** Yani hayır ehlinin hayrı ve şerr ihlinin şerri (istikrâr bulacaktır)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 572. sayfa]

[2578] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[مُزْدَجَرٌ/Alıkoyucu]'** Nehyedici." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 572. sayfa]

[2579] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ/**(Bu) **üstün bir hikmettir.]'** Yani: Yani Kurân tam bir hikmettir, hikmeti son noktaya ulaşmıştır. **'[فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ/Fakat inzârlar yarar sağlamıyor.]'** Mânâsı: İnzârlara/uyarılara muhâlefet edip tekzîb ediyorlarsa, onlara ne yarar sağlar?" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 427. sayfa]

[2580] Bu açıklama yine İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, şöyle demiştir: "**'[نُكُرٍ/Nukur]'** Münker. Mislini görmedikleri çok kötü bir şey. Onu bile böbürlenerek inkâr etmişlerdir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 427. sayfa]

Bunun üzerine semânın kapılarını boşalan bir su ile açtık.(11)

Ve Arz'da pınarlar fışkırttık. Derken su takdîr edilmiş bir emir üzerine birleşti.(12)

Ve onu levhalar ve çiviler sâhibi (gemi) **üzerinde taşıdık;(13)**

Gözlerimiz(in önün)**de cereyân eder.**[2581] **Küfredilmiş olana bir karşılık olarak.(14)**

Ve andolsun ki, onu bir âyet olarak bıraktık. O halde var mı düşünen?(15)

Artık azâbım ve inzârlarım nasıl oldu?(16)[2582]

Ve andolsun ki, Kur'ân'ı tezekkür etmek için kolaylaştırdık.[2583] **O halde var mı düşünen?(17)**[2584]

Âd (kavmi de) **tekzîb etti. Artık azâbım ve inzârlarım nasıl oldu?(18)**

Muhakkak ki Biz, onların üzerine, uğursuzluğu süregelen bir günde dondurucu bir rüzgâr irsâl ettik.(19)

İnsânları koparıyordu, sanki onlar köklerinden sökülmüş hurma kütükleri.(20)

Artık azâbım ve inzârlarım nasıl oldu?(21)[2585]

Ve andolsun ki, Kur'ân'ı tezekkür etmek için kolaylaştırdık. O halde var mı düşünen?(22)[2586]

Semûd (kavmi de) **inzârları tekzîb ettiler.(23)**

O vakit dediler ki: 'Bizden bir beşere, ona mı tâbi olacağız? Muhakkak ki biz o zaman, elbette dalâlet ve çılgınlık içinde (oluruz)**;'(24)**

[2581] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "Allah (عز وجل), Nebîsi Nûh (صلوات الله عليه)'e şöyle buyurmuştur: **'[وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا/Ve gözlerimiz**(in önünde) **ve vahyimiz ile gemiyi yap.]'** [Hûd Sûresi, 37. âyet] Ve O (جل وعلا) buyurmuştur ki: **'[تَجْرِى بِأَعْيُنِنَا/Gözlerimiz**(in önün)**de cereyân eder.]'** [Kamer Sûresi, 14. âyet] Ve O (عز وجل), Mûsâ'yı zikrederken şöyle buyurmuştur: **'[وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنِّى وَلِتُصْنَعَ عَلَى عَيْنِى/Ve üzerine Benden bir muhabbet ilkâ ettim. Ve gözüm üzere yetiştirilmen için.]'** [Tâhâ Sûresi, 39. âyet] Ve buyurdu ki: **'[وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا/Ve Rabbinin hükmüne sabret. Çünkü muhakkak ki sen gözlerimiz**(in önün)**desin.]'** [Tûr Sûresi, 48. âyet] Şu halde her mü'minin üzerine Hâlık ve Bâri'nin Nefsi için isbât ettiği 'Gözü' isbât etmek, vâcibtir. Ve gayrı mü'min ise: Allah'ın muhkem tenzîlinde (Kendisi için) isbât ettiğini Allah (تبارك وتعالى)'dan nefyeden kimsedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 96.-97. sayfalar]

[2582] 21. ve 30. âyet ile aynıdır

[2583] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'**[و لقد يسرنا القران للذكر/Ve andolsun ki, Kur'ân'ı tezekkür etmek için kolaylaştırdık]'** Ve andolsun ki, tezekkür etmek, ibret ve öğüt almak isteyenler için, zikir için, Kur'ân'ı kolaylaştırdık, beyan ve tafsîl ettik ve onu rahat (anlaşılır) kıldık." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 584. sayfa]

[2584] 22., 32. ve 40. âyet ile aynıdır

[2585] 16. ve 30. âyet ile aynıdır

[2586] 17., 32. ve 40 âyet ile aynıdır

'Aramızdan zikir onun üzerine mi ilkâ edildi? Bilakis, o şımarık bir yalancıdır.'(25)

Yarın onlar ilmedecekler, kim şımarık yalancı.(26)

Muhakkak ki Biz, onlar için bir fitne olarak dişi deveyi irsâl edenleriz. Artık onları gözetle ve sabret.(27)

Ve onlara, suyun aralarında taksîm edildiğini bildir. Her içme payı (sâhibi) **hazır bulunsun.(28)**

Derken arkadaşlarına nidâ ettiler, bunun üzerine o ileri atıldı da (deveyi) **boğazladı.(29)**

Artık azâbım ve inzârlarım nasıl oldu?(30)[2587]

Muhakkak ki Biz, onların üzerine bir sayha irsâl ettik de onlar ağıldaki kuru ot gibi oldular.(31)

Ve andolsun ki, Kur'ân'ı tezekkür etmek için kolaylaştırdık. O halde var mı düşünen?(32)[2588]

Lût kavmi (de) **inzârları tekzîb ettiler.(33)**

Muhakkak ki Biz, onların üzerine taşlı bir kasırga irsâl ettik. Lût'un ailesi müstesnâ, onları seherde necât buyurduk;(34)

İndimizden bir nîmet olarak. İşte şükredene böyle karşılık veririz.(35)

Ve andolsun ki, onları yakalamamızla inzâr etmişti, fakat inzârlardan kuşku duydular.(36)

Ve andolsun ki, konuklarından murâvede etmek istediler.[2589] **Bunun üzerine onların gözlerini sildik.**[2590] **Artık azâbımı ve inzârımı tadın.(37)**

Ve andolsun ki, karârlı bir azâb sabahleyin erkenden onları bastırıverdi.(38)

Artık azâbımı ve inzârımı tadın.(39)

[2587] 16. ve 21. âyet ile aynıdır

[2588] 17., 22. ve 40. âyet ile aynıdır

[2589] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهِ/Ve andolsun ki, konuklarından murâvede etmek istediler]'** Yani o misafirlerle fuhşiyyât işlemek istediler. Halbuki o misafirler, onlara genç, pak çehreli ve güzel bir sûret üzere gelen meleklerdi." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 15. Cüz, 5603. sayfa]

[2590] İmâm Şevkânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فَطَمَسْنَا اَعْيُنَهُمْ/Bunun üzerine gözlerini sildik.]'** Yani: (Göz)çukurları görülmeyecek şekilde gözlerini yok ettik. Tıpkı rüzgârın estiğinde toprağı yok ettiği gibi." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1431. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve andolsun ki, Kur'ân'ı tezekkür etmek için kolaylaştırdık. O halde var mı düşünen?(40)[2591]

Ve andolsun ki, inzâr ediciler Firavun ailesine (de) **gelmişti.(41)**

Âyetlerimizin küllisini tekzîb ettiler. Bunun üzerine onları azîz muktedirin yakalamasıyla yakaladık.(42)[2592]

Sizin küffârınız bunlardan daha mı hayırlıdır? Yoksa sizin için zuburda[2593] **bir beraat mı var?(43)**[2594]

Yoksa onlar: 'Biz birbirine nusret eden bir cemiyyetiz.'[2595] **mi diyorlar?(44)**

Cemiyyet hezîmete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır.(45)[2596]

Bilakis, onların vâdesi Saat'tir.[2597] **Ve Saat, daha korkunç ve daha acıdır.(46)**

Muhakkak ki mücrimler, dalâlet ve çılgın ateşler içindedir.(47)

Vecihleri üzerine ateşin içine sürüklenecekleri gün: 'Sekar'ın[2598] **temâsını tadın!'** (denir.)**(48)**

Muhakkak ki Biz, her şeyi bir kader ile halk ettik.(49)

[2591] 17., 22. ve 32. âyet ile aynıdır

[2592] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا كُلِّهَا/Âyetlerimizin küllisini tekzîb ettiler.]'** Firavun ailesi bizim indimizden gelen delilleri ve tek Allah'tan başka ilâh olmadığına dâir hüccetlerin hepsini tekzîb ettiler. **'[فَاَخَذْنَاهُمْ اَخْذَ عَزِيزٍ مُقْتَدِرٍ/Bunun üzerine onları azîz muktedirin yakalamasıyla yakaladık.]'** Bunun üzerine onları Allah'a küfürlerinden dolayı şiddetli bir ukûbetle cezâlandırdık. Öyle bir ceza ki ona gâlib gelinmez. (O,) dilediği üzerinde muktedirdir, âciz ve zayıf değildir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 600. sayfa]

[2593] İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "**'[الزُّبُرِ/Zubur]'** Bunlar nebîler üzerine inzâl edilmiş olan kitâblardır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1431. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2594] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِنْ اُولٰئِكُمْ/Sizin küffârınız bunlardan daha mı hayırlıdır?]'** Mânâsı: Küffârınız sizden önceki küffârdan daha mı hayırlıdır? Yani onlardan daha hayırlı değillerdir. Öyleyse tıpkı onları helâk ettiğimiz gibi bunları da helâk ederiz. **'[اَمْ لَكُمْ بَرَاءَةٌ فِى الزُّبُرِ/Yoksa sizin için zuburda bir beraat mı var]'** Yani: Kitâblardan bir beraat (mı var?) Sizi, sizden öncekileri helâk ettiğim gibi helâk edeceğim." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 1. cilt, 75. sayfa]

[2595] İmâm Ebu'l-Ferec ibn Cevzî (رحمه الله) şöyle demektedir: "**'[جَمِيعٌ/Cemiyyet**(iz)**]'** Mekke'nin küffâr cemiyyeti/topluluğu." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1374. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2596] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ/Cemiyyet hezîmete uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklardır.]'** Bu, Bedir günüdür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 603. sayfa]

[2597] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[السَّاعَةِ/Saat]'** Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

[2598] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[سَقَرَ/Sekar]'** Cehennem'in isimlerinden bir isimdir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 323. sayfa]

Ve emrimiz başka değil, ancak tektir. Göz ile bir kırpma gibidir.(50)

Ve andolsun ki, sizin benzerlerinizi helâk ettik. O halde var mı düşünen?(51)

Ve fiil ettikleri her şey zuburdadır.(52)[2599]

Ve her küçük ve büyük satıra geçmiştir.(53)[2600]

Muhakkak ki muttakîler, Cennetler ve nehirlerde;(54)

Sadâkat koltuğunda, muktedir bir Melîk'in indindedir.(55)[2601]

[2599] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[فِى الزُّبُرِ/Zuburdadır]**' Kitâbtadır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 607. sayfa]

[2600] İmâm Ebu Davûd (رحمه الله) sahîh bir sened ile İkrime (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ/Ve her küçük ve büyük satıra geçmiştir.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Bir satırda yazılmıştır." [Ebu Dâvud Süleymân bin el-Eş'as bin İshâk es-Sicistânî, Kitâbu'z-Zühd, 371. sayfa (468.)]

[2601] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'**[عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ/muktedir bir Melîk'in indindedir]**' Mülk sâhibi, her şeye muktedir olanın indinde. Ve O, metîn kuvvet sâhibi olan Allah (تبارك وتعالى)'dır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 609. sayfa]

55. RAHMÂN SÛRESİ (78 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Rahmân;(1)

Kur'ân'ı tâlim etti.(2)

İnsânı halk etti.(3)

Ona beyânı tâlim etti.(4)[2602]

Güneş ve ay hesâb iledir.(5)

Ve yıldızlar ve ağaçlar[2603] **secde ederler.(6)**

Ve semâ, onu yükseltti ve mîzânı koydu.(7)[2604]

Mîzânda tuğyân[2605] **etmeyin diye.(8)**

Ve tartıyı adâlet ile ikâme edin[2606] **ve mîzânı eksiltmeyin.(9)**[2607]

Ve Arz, onu canlılar için alçalttı.(10)

Onda meyve(ler) **ve tomurcuklu hurma ağaçları vardır.(11)**

Ve yapraklı dâneler ve reyhân[2608] **vardır.(12)**

[2602] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[عَلَّمَهُ الْبَيَانَ/Ona beyânı tâlim etti.]'** Allah, ona dünyânın ve Âhiret'in beyânını tâlîm etti. Mahlukâtı aleyhine hüccet olması için helâli ve harâmı beyân etti." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 8. sayfa]

[2603] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir isnâd ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **'[وَالنَّجْمُ/Ve yıldızlar]'** Yani: Semânın yıldızları. **'[وَالشَّجَرُ/ve ağaçlar]'** Arz'ın ağaçları." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 12. sayfa]

[2604] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَوَضَعَ الْمِيزَانَ/ve mîzânı koydu]'** Arz'da mahlûkâtı arasında adâleti koydu." Devamla sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[وَوَضَعَ الْمِيزَانَ/ve mîzânı koydu]'** Adâleti (koydu)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 13.-14. sayfalar]

[2605] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "Tuğyân: Hadde tecâvüzdür." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 323. sayfa]

[2606] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ/Ve tartıyı adâlet ile ikâme edin]'** Yani tartıyı hasara uğratmayın, hakk ve adâlet ile ölçün." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Rahmân Sûresi, 9. âyetin tefsîrinde]

[2607] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[وَلَا تُخْسِرُوا/Ve eksiklikmeyin]'** Noksanlaştırmayın. **'[الْمِيزَانَ/mîzânı]'** Ölçü ve tartıda eksiltmeyin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 7. cilt, 442. sayfa]

[2608] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Dahhâk (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki:

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini[2609] **tekzîb ediyorsunuz?(13)**[2610]

İnsânı pişmiş çamur gibi bir balçıktan halk etti.(14)

Ve cinleri ateşin dumansızından halk etti.(15)

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(16)

Rabbidir iki doğunun ve Rabbidir iki batının.(17)[2611]

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(18)

Salmıştır iki denizi, birbirine kavuşuyorlar.(19)

Aralarında bir berzah[2612] **vardır, birbirlerine karışmazlar.(20)**

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(21)

İkisinden inci ve mercân hurûc eder.(22)

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(23)

Ve O'nundur, denizde cereyân eden dağlar gibi yüksek gemiler.(24)

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(25)

Onun üzerindekilerin hepsi fânidir.(26)

Ve Rabbinin Vechi bâkidir. Celâl ve ikrâm sâhibidir.(27)[2613]

"'**[وَالرَّيْحَانُ/Ve reyhân]**' Rızık ve taam." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 20. sayfa]

2609 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen senedler ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın ve Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediklerini tahrîc etmiştir: "'**[أَلاءِ/Âlâi]**' Nimetler." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 422. sayfa]

2610 Bu âyet Rahmân Sûresi'nde 31 kez tekrârlanmaktadır

2611 İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ/Rabbidir iki doğunun ve Rabbidir iki batının.]**' Kışın doğusu ve batısı. Ve yazın doğusu ve batısı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 28. sayfa]

2612 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[بَرْزَخٌ/Bir berzah]**' Bir engel." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 423. sayfa]

2613 İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ/Ve Rabbinin Vechi bâkidir. Celâl ve ikrâm sahibidir.]**' [Rahmân Sûresi, 27. âyet] kavlinde Kendisini celâl ve ikrâm ile vasıflandırmıştır. Ve Kendisinden helâki nefyetmiştir. Allah, halk ettikleri içerisinde üzerlerine helâk hükmü verilenleri helâk etmiştir. Çünkü Allah onları bâkilik için değil de fânilik için halk etmiştir. Rabbimiz, Kendisinden bir şeyin helâk olmasından münezzehtir. Çünkü bâki olmak O'nun zâtının sıfatlarındandır. Ve buyurdu ki: **'[كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ/O'nun Vechi dışında her şey helâk olacaktır.]'** [Kasas Sûresi, 88. âyet] Ve Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'e şöyle buyurmuştur: **' [وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ/Ve sabah ve akşam O'nun Vechi'ni murâd ederek Rabblerine o duâ edenlerle**

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(28)

Semâlar ve Arz'dakiler O'ndan ister. Her gün, O, bir iştedir.(29)[2614]

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(30)

Sizi hesâba çekeceğiz,[2615] **ey iki ağırlık!(31)**[2616]

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(32)

Ey cinler ve insânlar topluluğu! Eğer semâların ve Arz'ın bucaklarından geçip gitmeye gücünüz yeterse, hemen geçip gidin. Geçip gidemezsiniz, bir sultân ile[2617] **müstesnâ.(33)**

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(34)

Üzerinize ateşten yalın bir alev ve kıpkızıl bir duman irsâl edilir. Artık kendinize nusret edemezsiniz.(35)

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(36)

---

beraber nefsini sabırlı tut.]' [Kehf Sûresi, 28. âyet] Yine şöyle buyurmuştur: **'[وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللَّهِ/Ve Allah'ındır doğu ve batı. O halde nereye dönerseniz, artık Allah'ın Vechi oradadır.]'** [Bakara Sûresi, 115. âyet] Allah, Nefsi/Kendisi için, celâl ve ikrâm ile vasfettiği bir Vecih isbât etmiş ve Vechi için bekâ hükmünü vermiş ve ondan helâki nefyetmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 24.-25 sayfalar]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) ise şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى) isimlerindeki kemâlinden dolayı kemâl sıfatlarla vasfedilmiştir. Her türlü noksanlıktan münezzehtir. Her güzel senâ O'nadır. O'ndan ancak güzel fiiller sudur eder. O (سبحانه وتعالى), ancak en güzel isimlerle isimlendirilir. O'na ancak en kâmil senâ ile senâ edilir. O (سبحانه وتعالى), hamdedilen, muhabbet duyulan ve yüceltilendir. Her takdir ettiği ve yarattığı, emrettiği ve teşrî ettiği **'[ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ/Celâl ve ikrâm sâhibidir]'**." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Tarîku'l-Hicreteyn, 238. sayfa]

[2614] İmâm İbn Hibbân (رحمه الله), Ebu'd-Derdâ (رضي الله عنه)'tan, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in Allahu (تعالى)'nın: **'[كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِى شَأْنٍ/Her gün, O, bir iştedir.]'** kavli hakkında şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: **"Bir günâhı mağfiret etmesi ve bir sıkıntıyı gidermesi ve bir kavmi yükseltmesi ve diğerlerini alçaltması O'nun işlerindendir."** [Nûreddîn el-Heysemî, Mevâridu'z-Zamân ilâ Zevâidi İbn Hibbân (1763.) Şeyh el-Elbâni 'Sahîhu Mevâridu'z-Zamân'da (1478.) hadîs için: "Sahîhtir" demiştir.]

İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) sahîh bir sened ile Ubeyd bin Umeyr (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِى شَأْنٍ/Her gün, O, bir iştedir.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Duâ edene icâbet eder, isteyene verir, sıkıntıdakinin meşakkatini giderir, bir kavmin tevbesini kabul eder; diğer bir kavmi mağfiret eder." [Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 3. cilt, 263. sayfa]

[2615] Bu açıklama İmâm Buhârî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "**'[سَنَفْرُغُ لَكُمْ/Senefrugu lekum]'** Sizi hesâba çekeceğiz. [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4878den önceki kavli)]

[2616] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اَيُّهَ الثَّقَلَانِ/Ey iki ağırlık]'** Yani: Cinler ve insânlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 329. sayfa]

[2617] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[بِسُلْطَانٍ/Bir sultân ile]'** Bir hüccet ile." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 44. sayfa]

Artık semâ yarılıp da yanıp kızaran yağ gibi kırmızı bir gül olduğunda;(37)

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(38)

İşte o gün insân günâhından suâl edilmeyecektir ve ne (de) **cin.(39)**

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(40)

Mücrimler simâlarından tanınır, böylece perçemlerinden ve ayaklarından tutulur.(41)

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(42)

Bu, mücrimlerin kendisini o tekzîb ettikleri Cehennem'dir.(43)

Onun arasında ve sıcak kaynar su arasında dolaşırlar.(44)

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(45)

Ve Rabbinin makâmından korkan için iki Cennet vardır.(46)[2618]

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(47)

İkisi (de muhtelif ağaçlardan) **dallara sâhibtirler.(48)**

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(49)

İkisinde iki pınar var, cereyân ederler.(50)

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(51)

İkisinde her bir meyveden iki çift var.(52)

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(53)

Astarları kalın ipekten yataklar üzerine dayanmışlardır. Ve iki Cennetin semereleri[2619] **yakındır.(54)**

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(55)

Oralarda bakışlarını yalnız kendilerine çevirmiş (eşler) **vardır. Kendilerine onlardan önce bir insân temâs etmemiştir ve ne** (de) **bir cin.(56)**

[2618] İbn Ebi'd-Dunyâ (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ/Ve Rabbinin makâmından korkan için iki Cennet vardır.]'** O, günah işlemek isteyen ama Rabbinin makâmını hatırlayarak o günâhı işlemekten vazgeçen adamdır." [Ebu Bekr AbdUllah ibn Muhammed ibn Ebi'd-Dunyâ, Kitâbu't-Tevbe (53.)]

[2619] Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[جَنَا/Cenâ]'** Semereleri." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 428. sayfa]

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(57)

Onlar yakût ve mercân gibidir.(58)

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(59)

İhsânın karşılığı, ihsândan başkası mıdır?(60)

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(61)

İkisinin dûnlarından iki Cennet (daha) **var.(62)**

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(63)

Koyu yeşildir.(64)

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(65)

İkisinde (de) **fışkıran iki pınar vardır.(66)**

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(67)

İkisinde (de) **meyve ve hurma ve nar vardır.(68)**

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(69)

Oralarda ahlâkta hayırlı, yüzleri gezül(ler)[2620] **vardır.(70)**

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(71)

Çadırlarda kapanmış hûriler vardır.(72)

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(73)

Kendilerine onlardan önce bir insân temâs etmemiştir ve ne (de) **bir cin.(74)**

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(75)

Yeşil yastıklar ve güzel döşemeler üzerine dayanmışlardır.(76)

Öyleyse Rabbinizin hangi nîmetlerini tekzîb ediyorsunuz?(77)

Celâl ve ikrâm sâhibi Rabbinin ismi tebârektir.(78)[2621]

[2620] Bu açıklamalar Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, şöyle demiştir: "**'[خَيْرَاتٌ/Hayrât]** Ahlâkta hayırlı. **'[حِسَانٌ/hısân]** Yüzleri güzel." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 4. cilt, 338. sayfa]

[2621] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ/Rabbinin ismi tebârektir]'** Rabbinin ismi mukaddestir. **'[ذِى الْجَلَالِ/Celâl sâhibi]'** Azamet (sâhibi). **'[وَالْإِكْرَامِ/Ve ikrâm]'** İtaat ehline (ikrâm sâhibi)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 335. sayfa]

56. VÂKIA SÛRESİ (96 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Vâkıa vukû bulduğunda.(1)[2622]

Onun vukûunu tekzîb edecek yoktur.(2)

Alçaltıcıdır, yükselticidir.(3)

Arz bir sarsıntıyla sarsıldığında.(4)

Ve dağlar bir serpilişle serpildiği(nde)**.(5)**

Derken dağılmış toz olduğu(nda)**.(6)**

Ve siz üç çift olduğunuz(da)**.(7)**

İşte Meymene ashâbı, nedir Meymene ashâbı?(8)

Ve Meş'eme ashâbı, nedir Meş'eme ashâbı?(9)[2623]

Ve sâbıklar, sâbıklar!(10)[2624]

İşte onlar yaklaştırılanlardır.(11)

Naîm Cennetlerinde(dirler)**.(12)**[2625]

Çoğu evvelkilerden.(13)[2626]

Ve azı sonrakilerdendir.(14)

İşlenmiş serirler üzerinde.(15)

Üzerlerine karşılıklı dayanmışlardır.(16)

[2622] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ/Vâkıa vukû bulduğunda.]'** Mânâsı: Kıyâmet (kopması) olduğunda. Bu müfessirlerinin umûmunun kavlidir. Kıyâmet: **'[الْوَاقِعَةُ/Vâkıa]'** olarak isimlendirilmiştir, nitekim o mutlaka vukû bulacaktır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 341. sayfa]

[2623] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "**'[فَاَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا اَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ/İşte Meymene ashâbı, nedir Meymene ashâbı?]'** Sağ taraflarından Cennet'e götürülürler. **'[وَاَصْحَابُ الْمَشْئَمَةِ مَا اَصْحَابُ الْمَشْئَمَةِ/Ve Meş'eme ashâbı, nedir Meş'eme ashâbı?]'** Sol taraflarından ateşe götürülürler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 95. sayfa]

[2624] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[السَّابِقُونَ/Sâbıklar]'** Sâbıklar ile murâd olunan şudur ki, onlar emredildikleri gibi hayırlı fiillere koşarlar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Vâkıa Sûresi, 10. âyetin tefsîrinde]

[2625] Sâffât Sûresi'nin 43. âyeti ile aynıdır

[2626] 39. âyet ile aynıdır

Onların üzerine muhalled evlâdlar dolaşır.(17)[2627]

Maîn'den (doldurulmuş) **kablar ve ibrikler ve kâseler ile.(18)**[2628]

Ondan başları ağrımaz ve sarhoş olmazlar.(19)

Ve beğendiklerinden meyveler.(20)

Ve iştâh duyduklarından kuş eti.(21)

Ve iri gözlü huriler.(22)

Saklı inci emsâli gibi.(23)

Amel etmiş olduklarına karşılık olarak.(24)

Orada bir lağviyyât işitmezler ve ne (de) **günaha sokma.(25)**

Ancak bir söz: 'Selâm, selâm'(26)

Ve Yemîn ashâbı, nedir Yemîn ashâbı?(27)[2629]

Dikensiz sedir ağaçları içinde(dirler)**.(28)**

Ve salkım salkım muz ağaçları.(29)

Ve uzamış bir gölge.(30)

Ve çağlayan bir su.(31)

Ve bol meyve.(32)

Ve kesilmeyen ve yasaklanmayan!(33)

Ve yükseltilmiş döşekler.(34)

Muhakkak ki Biz, onları bir inşâ ile inşâ ettik.(35)

Böylece onları bâkireler kıldık.(36)

Eşlerine düşkün, yaşıt.(37)

[2627] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ/Onların üzerine muhalled evlâdlar dolaşır.]'** Yani tek bir sıfatta muhalled. O sıfattan büyümezler, yaşlanmazlar veya değişmezler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Vâkıa Sûresi, 17. âyetin tefsîrinde]

[2628] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ/Maîn'den** (doldurulmuş) **kâseler]'** Yani: Akan içkiden (doldurulmuş kâseler). " [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 103. sayfa

[2629] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ/Ve Yemîn ashâbı, nedir Yemîn ashâbı?]'** Yani: Sâbıklardan olmayan Cennet ehli. Ve Cennet ehlinin hepsi Yemîn/Sağ ashâbıdır." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 339. sayfa]

Yemîn ashâbı için.(38)

Çoğu evvelkilerden.(39)[2630]

Ve çoğu sonrakilerden.(40)

Ve Şimâl ashâbı, nedir Şimâl ashâbı?(41)[2631]

Semûm[2632] **ve kaynar su içinde;(42)**

Ve siyah dumandan bir gölge (içinde)**.(43)**

Serin değildir ve ne (de) **kerîm.(44)**

Muhakkak ki onlar, bundan önce[2633] **mütrefler idiler.(45)**[2634]

Ve azîm günâh[2635] **üzerinde ısrâr eder olmuşlardır.(46)**

Ve onlar: 'Öldüğümüz ve toprak ve kemik olduğumuzda mı, muhakkak ki biz hakîkaten ba's mı edileceğiz?' diyor idiler.(47)

'Ve evvelki babalarımız (da) **mı?'(48)**[2636]

De ki: 'Muhakkak ki evvelkiler ve sonrakiler.'(49)

Elbette mâlûm bir günün belli vaktinde cem olunacaklardır.(50)

Sonra muhakkak ki siz, ey dalâlettekiler, tekzîb ediciler!(51)

Elbette bir ağaçtan yerler, zakkûmdan.(52)[2637]

[2630] 13. âyet ile aynıdır

[2631] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[وَاَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا اَصْحَابُ الشِّمَالِ/Ve Şimâl ashâbı, nedir Şimâl ashâbı?]'** Bunlar ateş ehlidir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 340. sayfa]

[2632] **'[سَمُومٍ/Semûm]'** kelimesinin açıklaması için Hicr Sûresi'nin 27. âyetine bakınız

[2633] İmâm Ebu'l-Ferec ibn Cevzî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[قَبْلَ ذٰلِكَ/Bundan önce]'** Yani: Dünyâda. [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1390. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2634] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ مُتْرَفِينَ/Muhakkak ki onlar, bundan önce mütrefler idiler.]'** Yani: Dünyâ diyârında nimetlendirilmişlerdi, nefislerinin lezzetlerinin peşinden gidiyorlardı. Resûllerin getirdiklerine dönüp bakmıyorlardı bile." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Vâkıa Sûresi, 45. âyetin tefsîrinde]

[2635] Bu açıklama İbn Zeyd (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[الْحِنْثِ الْعَظِيمِ/Hınsi'l-Azîm]'** Azîm günâh. Bu azîm günâh ise şirktir, (ondan) tevbe ve istiğfâr etmezler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 132. sayfa]

[2636] Sâffât Sûresi'nin 17. âyeti ile aynıdır

[2637] **'[زَقُّومٍ/Zakkûm]'** kelimesinin açıklaması için Sâffât Sûresi'nin 62.-64. âyetlerine bakınız

Böylelikle ondan bâtınları doldururlar.(53)

Derken üzerine kaynar sudan içecekler.(54)

Öyle ki susamış develerin içişiyle içecekler.(55)

Bu, onların Dîn Günü[2638] **konukluklarıdır.(56)**

Biz sizi halk ettik, o halde tasdîk etseniz olmaz mıydı?(57)

Şimdi döktüğünüz meniyi gördünüz mü?(58)

Onu siz mi halk ediyorsunuz, yoksa halk eden Biz miyiz?(59)

Biz, aranızda ölümü takdîr ettik ve Biz, önüne geçilenlerden değiliz;(60)[2639]

Emsâlinizi tebdîl etmemiz ve sizi ilmedemeyeceğiniz (bir şekil)**de inşâ etmemiz üzere.(61)**[2640]

Ve andolsun ki, evvelki neş'eti ilmediyorsunuz.[2641] **O halde tezekkür etseniz**[2642] **olmaz mıydı?(62)**

Şimdi ektiğinizi gördünüz mü?(63)

Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitiren Biz miyiz?(64)

Eğer dileseydik, elbette onu bir ot kırıntısı kılardık da şaşar kalırdınız.(65)

'Muhakkak ki biz, elbette borç altına girdik!' (derdiniz).**(66)**

'Bilakis, biz mahrûm edilenleriz!'(67)[2643]

[2638] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[يَوْمَ الدِّينِ/Dîn Günü]'** Hesâb Günü." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 341. sayfa]

[2639] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ/Biz, aranızda ölümü takdîr ettik]'** Yani: Muhakkak sizi öldüreceğiz. Yani: Eğer sizi ölümden sonra diriltmekten âciz olsaydık, sizi nefislerinizi ihrâc ederek öldürmekten de âciz olurduk. **'[وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ/ve Biz, önüne geçilenlerden değiliz]'** Yani: Mağlûb edilenlerden (değiliz)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 354.-355. sayfalar]

[2640] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "**'[عَلَى أَنْ نُبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ/Emsâlinizi tebdîl etmemiz üzere]'** Yani: Sizin yerinize, sizin emsâlinizde bir halk getiririz. **'[وَنُنْشِئَكُمْ/ve sizi inşâ etmemiz]'** Halketmemiz. **'[فِى مَا لَا تَعْلَمُونَ/ilmedemeyeceğiniz** (bir şekil)**de]'** (İlmedemeyeceğiniz) bir surette." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 20. sayfa]

[2641] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَى/Ve andolsun ki, evvelki neş'eti ilmediyorsunuz.]'** Yani Âdem'in halk edilişi. Mahlûkâttan kime suâl etsen Allah'ın Âdem'i çamurdan halkettiğini sana bildirir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 138. sayfa]

[2642] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[تَذَكَّرُونَ/Tezekkür etseniz]'** Böylece ba's edilmeye îmân etseniz." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 342. sayfa]

Şimdi o içtiğiniz suyu gördünüz mü?(68)

Onu siz mi buluttan inzâl ediyorsunuz, yoksa inzâl eden Biz miyiz?(69)

Eğer dileseydik onu acı bir su kılardık. O halde şükretseniz olmaz mıydı?(70)

Şimdi o tutuşturduğunuz ateşi gördünüz mü?(71)

Onun ağacını siz mi inşâ ettiniz, yoksa inşâ eden Biz miyiz?(72)

Biz, onu bir tezkire kıldık[2644] **ve ıssız yerlerde yaşayanlara bir metâ.(73)**

O halde azîm Rabbini ismiyle tesbîh et.(74)[2645]

Öyle değil! Yıldızların mevkîlerine kasem ederim.(75)

Ve muhakkak ki o, elbette azîm bir kasemdir, eğer ilmetseniz.(76)

Muhakkak ki o, elbette kerîm[2646] **bir Kur'ân'dır.(77)**

Korunmuş bir Kitâb'tadır.(78)

Tâhir olanlardan başkası ona temâs edemez.(79)[2647]

Âlemlerin Rabbinden inzâl edilmiştir.(80)[2648]

Şimdi bu hadîsi siz küçümseyenler misiniz?(81)

Ve tekzîb ettiğinizi rızkınız kılıyorsunuz.(82)

Artık değil mi ki, (can) **boğaza geldiğinde;(83)**

Ve siz o zaman nazar edersiniz.(84)

Ve Biz, ona sizden daha yakınız. Ve lâkin göremezsiniz.(85)[2649]

[2643] Kalem Sûresi'nin 27. âyeti ile aynıdır

[2644] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "**'[نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً/Biz, onu bir tezkire kıldık]'** Biz, ateşi sizin için bir tezkire kıldık ki onunla Cehennem'in ateşini hatırlayın, böyle ibret ve vaaz/öğüt alın." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 144. sayfa]

[2645] 96. âyet ve Hâkka Sûresi'nin 52. âyetiyle aynıdır

[2646] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[كَرِيمٌ/Kerîm]'** Yani: Hayrı ve bereketi bol." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 341. sayfa]

[2647] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ/Tâhir olanlardan başkası ona temâs edemez.]'** Ona, Allah'ın indinde tâhir olanlardan başkası temâs edemez. Dünyâya gelince, orada ona mecûsiler de temâs eder necisler de, münâfıklar da, pisler de." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 152. sayfa]

[2648] Hâkka Sûresi'nin 43. âyeti ile aynıdır

[2649] İmâm Ebu'l-Ferec ibn Cevzî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْكُمْ/Ve Biz, ona sizden daha yakınız.]'** Bunda iki kavil vardır. Birinci (kavil): Ölüm Meleğidir, ona ehlinden daha yakındır. **'[وَلٰكِنْ لَا**

İşte madem ki, eğer hesâba çekilmeyecekler iseniz;(86)

Onu rücû ettirin, eğer sâdıklar iseniz.(87)

Şimdi, eğer yaklaştırılanlardan olana gelince;(88)

Artık (ona) **rahatlık ve reyhân ve Nâim Cenneti vardır.(89)**

Ve eğer Yemîn ashâbından[2650] **olana gelince.(90)**

İmdi Yemîn ashâbından selâm senin içindir.(91)[2651]

Ve eğer tekzîb edenlerden ve dalâlettekilerden olana gelince.(92)

Artık (ona) **kaynar sudan bir konukluk vardır.(93)**

Ve yaslanacağı Cahîm'dir.(94)[2652]

Muhakkak ki bu, elbette o yakînen hakktır.(95)[2653]

O halde azîm Rabbini ismiyle tesbîh et.(96)[2654]

تُبْصِرُونَ/Ve lâkin göremezsiniz.]' Melekleri (göremezsiniz). İkinci (kavil): Ve Biz, ilim ve kudret ve görme açısından ona sizden daha yakınız. **'[وَلٰكِنْ لا تُبْصِرُونَ/Ve lâkin göremezsiniz.]'** Yani: İlmedemezsiniz. Ve hitâb kâfirleredir. Bunu Vâhidî zikretmiştir." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1394. sayfa (tek cilt olarak basım)] [En doğrusunu Allah ilmeder. Hazırlayan]

[2650] **'[اَصْحَابِ الْيَمِينِ/Yemîn ashâbı]'** için 27. âyete bakınız

[2651] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[فَسَلَامٌ لَكَ/İmdi selâm senin içindir]'** Allah'ın azâbından selâmet bulma (senin içindir). Ve Allah'ın melekleri sana selâm eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 162. sayfa]

[2652] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'**[وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ/Ve yaslanacağı Cahîm'dir.]'** Ateşe dâhil edilir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Vâkıa Sûresi, 94. âyetin tefsîrinde]

[2653] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[اِنَّ هٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ/Muhakkak ki bu, elbette o yakînen hakktır.]'** Sana bu sûrede kıssâ ettiğimiz şey yakînen hakktır." [Ebî AbdİllahMuhammed ibn AbdİllahibnEbî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 347. sayfa]

[2654] 74. âyet ve Hâkka Sûresi'nin 52. âyetiyle aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ/O halde azîm Rabbini ismiyle tesbîh et.]'** Yani: Rabbini tenzîh ve tâzîm et. Sanki Allah, (kulunu) mukarreblerin derecesine ulaşması için senâ, tesbîh, takdîs ile iştiğal etmesine irşâd etmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 363. sayfa]

57. HADÎD SÛRESİ (29 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Semâlar ve Arz'dakiler Allah'ı tesbîh ederler. Ve O, Aziz'dir, Hakim'dir.(1)

Semâlar ve Arz'ın mülkü O'nundur. Hayât verir ve öldürür. Ve O, her şey üzerine Kadîr'dir.(2)

O, Evvel'dir[2655] **ve Âhir'dir**[2656] **ve Zâhir'dir**[2657] **ve Bâtın'dır.**[2658] **Ve O, her şeye Alîm'dir.(3)**

O, O ki, semâları ve Arz'ı altı günde halk etmiştir, sonra Arş üzerine istivâ buyurmuştur.[2659] **Arz'a gireni ve ondan hurûc edeni ve semâdan nüzûl edeni ve oraya**

[2655] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[الْأَوَّلُ/el-Evvel]'** O (سبحانه وتعالى) her şeyden önce hudûdsuz/sınırsız Evvel'dir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 27. cilt, 124. sayfa]

[2656] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[الْآخِرُ/el-Âhir]** Evvel'liği ile her şeyi geçmiştir. Âhir'liğinden dolayı da her şeyden sonra bâki kalmıştır." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 3. cilt, 113. sayfa]

[2657] İmâm Taberî (رحمه الله) diyor ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[الظَّاهِرُ/ez-Zâhir]'** Yani: O (سبحانه وتعالى), dûnundaki her şeyin üzerine Zâhir'dir. Yine O (سبحانه وتعالى), her şeyin üzerinde yüce olandır. Bu itibarla O'ndan daha yücesi yoktur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 27. cilt, 124. sayfa]

[2658] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[الْبَاطِنُ/el-Batın]'** Allah'ın tüm sırlara, vicdanlara, gizliliklere, saklı şeylere ve her şeyin ince detaylarına muttalî olduğuna delâlet eder. Yine bu, O'nun yakınlığına ve yaklaşımına da delâlet eder. Zâhir ve bâtın (kelimeleri) birbirlerine münâfî/zıt değildirler. Çünkü tüm sıfatlarında Allah'ın herhangi bir emsâli yoktur." [AbdurRahmân ibn Nâsır es-Sa'dî, Tefsîru EsmâUllâhi'l-Hüsnâ, 120. sayfa]

[2659] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "Öyle ki biz, Allah (عز وجل)'nin haberine îmân ederiz. Hâlık'ımız Arşı'nın üzerine istivâ buyurmuştur. Allah'ın kelâmını tebdîl etmeyiz. Ve -mu'attila ve cehmiyyenin dediği gibi- bize söylenenden başka bir kavil söylemeyiz. Mu'attila ve cehmiyye şöyle der: 'O, Arşı üzerine istivâ değil istivlâ etmiştir.' Böylelikle onlara söylenenden başka bir kavle tebdîl etmişlerdir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 233. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise -daha önce geçtiği üzere- şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ/Sonra Arş üzerine istivâ buyurmuştur.]'** [A'raf sûresi, 54. âyet] kavli hakkında, insanlar pek çok söz söylemişlerdir." Sonra İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle devam eder: "Bu konuda Mâlik ve Evzaî ve Sevrî ve Leys ibn Sa'd ve Şafiî ve Ahmed ve İshâk ibn Râhûye ve eski ve yeni diğer Müslüman imâmlardan Selefi Sâlih'in mezhebine sülûk edilmelidir/girilmelidir. Ve bu yol, bu âyeti tekyîf ve teşbîh ve tâ'tîl etmeden, geldiği gibi kabul etmektir. Teşbîhçilerin zihinlerine hemen geliveren zahir mânâ; Allah (سبحانه وتعالى)'dan nefyolunmuştur. Muhakkak ki Allah; mahlukâtından hiçbir şey O'na benzemez. **'[لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ/O'nun misli gibi bir şey yoktur. Ve O, Semî'dir, Basîr'dir.]'** [Şura Sûresi, 11. âyet] Bilakis durum; imâmların -[Buhârî'nin hocası] Nuaym bin Hammâd el-Huzâî onlardandır- dediği gibidir: 'Kim Allah'ı mahlukatına teşbîh ederse kâfir olur. Kim Allah'ın kendisiyle nefsini vasfettiklerini inkar ederse kâfir olur. Allah'ın nefsini vasfettiği ve Resûlu'nun (vasfettiklerinde) teşbih yoktur.' [İmâm Zehebî, 'el-Uluvv'da sahîh bir isnâd ile zikretmiştir. Şeyh el-Elbânî de bunu 'Muhtasar el-Uluvv'da (184. sayfa) tashîh etmiştir.]

Kim Allah (سبحانه وتعالى) için sarih âyetlerde ve sahîh haberlerde vârid olan şeyleri Allah (سبحانه وتعالى)'nın Celâl'ine layık vecih üzere isbât eder ve Allah (سبحانه وتعالى)'dan noksanlıkları nefyederse; işte o, hidâyet

yükseleni ilmeder. Ve O, nerede olsanız sizinle beraberdir.[2660] **Ve Allah, amel ettiklerinize Basîr'dir.(4)**

Semâlar ve Arz'ın mülkü O'nundur. Ve işler Allah'a rücû ettirilir.(5)

Geceyi gündüze sokar ve gündüzü geceye sokar. Ve O, sadırların özüne Âlîm'dir.(6)

Allah'a ve Resûlu'ne îmân edin. Ve kendilerinde sizi halîfe kıldığından infâk edin.[2661] **İmdi sizden o îmân edenler ve infâk edenler, onlar için büyük bir ecir vardır.(7)**

Ve sizin için ne var, Allah'a îmân etmiyorsunuz? Ve Resûl, Rabbinize îmân etmeniz için sizi dâvet ediyor. Ve (Allah) **mîsâkınızı almıştır,**[2662] **eğer mü'minler iseniz.(8)**

O, O ki, sizi karanlıklardan Nûr'a ihrâc etmek için kulunun üzerine beyyin âyetler inzâl edendir. Ve muhakkak ki Allah, size elbette Rauf'tur, Rahîm'dir.(9)

Ve sizin için ne var ki Allah yolunda infâk etmiyorsunuz? Ve semâlar ve Arz'ın mîrâsı Allah'ındır. Sizden, fetihten önce infâk eden ve kıtâl eden müsâvî değildir. İşte onların derecesi, sonradan o infâk edenler ve kıtâl edenlerden daha azîmdir. Ve Allah hepsine en güzelini vaad etmiştir. Ve Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(10)

---

yoluna sulûk etmiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, A'raf Suresi, 54. âyetin tefsirinde]

İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın sıfatları hakkında varid olan ve bize ulaşan diğer sahih haberler ve sahih olup da bize ulaşmayan haberler hakkında itikâdımız şudur:

Onları kabul etmek ve reddetmemek, muhâliflerin tevîli ile tevîl etmemek, bu sıfatları teşbihçilerin teşbihine hamletmemek, üzerlerine ekleme yapmamak, onlardan herhangi bir şeyi eksiltmemek, onları tekyîf etmemek, kalblere gelenlerle onlara işâret etmemek, aksine Allah (سبحانه وتعالى)'nın ıtlâk ettiği şeyi mutlak kabûl etmek, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in, ashâbının, tabiînin, kendilerinden râzı olunmuş Dîn ve emânetle tanınan Selef imâmlarının tefsîr ettiği gibi tefsîr etmek, onların icmâ ettikleri şeyler üzerinde icmâ etmek, onların sarıldıklarına sarılmak, haberin zâhirine ve âyetin zâhirine teslîm olmak, mânâsına ve delâlet ettiği şeye itikâd etmektir.

Biz, mu'tezilenin, eş'ariyyenin, cehmiyyenin, mülhidlerin, mücessimenin, müşebbihenin, kerrâmiyyenin ve mükeyyifenin te'vîllerini söylemeyiz. Bilakis bu sıfatları tevîlsiz kabul ederiz, bunlara temsîl etmeden îmân ederiz. Ve bizim kavlimiz şudur: Bunlara (bu sıfatlara), O (جلاله جل)'nun celâline layık bir vecihte îmân etmek vâcibtir." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, İctimâu'l-Cuyûşi'l-İslâmiyye, 170.-174. sayfalar]

[2660] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ/Ve O, nerede olsanız sizinle beraberdir.]'** Ve O, siz nerede olursanız olun size şâhid olur ey insânlar, sizi ve amellerinizi ilmeder. Gezip dolaştığınız yeri de duracağınız yeri de ilmeder. Ve O, arşının üzerindedir, yedi semâsının fevkindedir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 169. sayfa]

[2661] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَاَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ/Ve kendilerinde sizi halîfe kıldığından infâk edin.]'** Yani: Sizden öncekiler tarafından halef kılındığınız mallardan infâk edin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 366. sayfa]

[2662] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile Mucâhid (رحمه الله)'ın Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَقَدْ اَخَذَ مِيثَاقَكُمْ/Ve** (Allah) **mîsâkınızı almıştır]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Âdem'in sırtında iken" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 172. sayfa]

Kimdir o kimse ki, Allah'a borç verir, güzel bir borç? Artık onun için onu katlar. Ve onun için kerîm bir ecir vardır.(11)

Mü'minleri ve mü'mineleri nûrları önlerinde ve sağlarında sa'y ederken göreceğin gün (onlara denir ki)**: 'Bugün sizin büşrânız, altlarından nehirler cereyân eden Cennetlerdir, orada muhalledler**(siniz)**. İşte bu, azîm başarı odur.'(12)**

Münâfıklar ve münâfıkalar o îmân edenlere: 'Bize nazar edin ki, nûrunuzdan iktibâs edelim.' diyecekleri gün, (münâfıklara) **denilir ki: 'Arkanıza rücû edin de bir nûr arayın.' Derken aralarına bir sûr çekilir, bir kapısı vardır.**[2663] **Onun bâtınında rahmet**[2664] **ve onun zâhiri yönünden azâb vardır.(13)**[2665]

Onlara şöyle nidâ ederler: 'Biz sizinle beraber değil mi idik?' Derler ki: 'Evet. Ve lâkin siz nefislerinizi fitneye düşürdünüz ve beklediniz ve kuşku duydunuz[2666] **ve kuruntular sizi aldattı. Nihâyet Allah'ın emri geldi. Ve aldatıcı**[2667] **sizi Allah ile aldattı.'(14)**

Artık bugün sizden bir fidye alınmaz ve ne (de) **o küfredenlerden. Me'vânız ateştir, o velînizdir. Ve** (o) **ne kötü varış yeridir!(15)**[2668]

O îmân edenler için vakti gelmedi mi ki, kalbleri Allah'ın zikri ve hakktan nâzil olan için haşyet duysun? Ve bundan önce o kitâb verilenler gibi olmasınlar. Öyle ki üzerlerinden uzun zaman geçmiş, böylece kalblerini kasvet bürümüştür. Ve onlardan çoğu fâsıklardır.(16)

[2663] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فَضُرِبَ بَيْنَهُمْ بِسُورٍ لَهُ بَابٌ/Derken aralarına bir sûr çekilir, bir kapısı vardır.]'** Sûr: Cennet ve Cehennem arasında bir duvar. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 182. sayfa]

[2664] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ/Onun bâtınında rahmet** (vardır)**]'** Cennet ve içindekiler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 184. sayfa]

[2665] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ/ve onun zâhiri yönünden azâb vardır]'** Yani: Ateş vardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 184. sayfa]

[2666] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَتَرَبَّصْتُمْ/ve beklediniz]'** İmân elbisesine büründünüz. Ve Allah'ı ve Resûlu'nu ikrâr etmeye direndiniz. **'[وَارْتَبْتُمْ/ve kuşku duydunuz]'** Ve Allah'ın tevhîdinde ve Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in nübüvvetinde şekk duydunuz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 184. sayfa]

[2667] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[الْغَرُورُ/Aldatıcı]'** Yani: Şeytân." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 186. sayfa]

[2668] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ/Artık bugün sizden bir fidye alınmaz]'** (O fidye ki) nefsini azâbtan (kurtarmak için) onu fidye olarak verir. **'[مَأْوٰيكُمُ النَّارُ/Me'vânız ateştir]'** Yani menzileniz ateştir. **'[هِيَ مَوْلٰيكُمْ/o velînizdir]'** Yani ateş size evlâdır. **'[وَبِئْسَ الْمَصِيرُ/Ve** (o) **ne kötü varış yeridir!]'** Yani ateş ne kötü bir sondur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 371. sayfa]

İlmedin ki, Allah, Arz'a ölümünün ardından hayât verir. Sizin için âyetleri beyân ettik, umulur ki siz akledersiniz.(17)

Muhakkak ki, sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar ve Allah'a güzel borç ile borç verenler, onlar için (ecirleri) **katlanır. Ve onlar için kerîm bir ecîr vardır.(18)**

Ve Allah'a ve resûllerine o îmân edenler, işte onlar, onlardır Rabblerinin indinde sıddıklar ve şuhedâ. Onlar için ecirleri ve nûrları vardır. Ve o küfredenler ve âyetlerimizi tekzîb edenler, işte onlar Cahîm ashâbıdır.(19)

İlmedin ki, dünyâ hayâtı ancak bir oyun ve bir eğlence ve bir ziynet ve aranızda bir iftihâr ve mal ve evlâdta bir çoğalıştır. Bir yağmur meseli gibi ki, onun bitirdiği nebât, çiftçilerin hoşuna gider, sonra kurur. Artık onu sararmış görürsün, sonra çerçöp olur. Ve Ahiret'te şiddetli bir azâb vardır. Ve Allah'tan bir mağfiret ve bir rızâ vardır.[2669] **Ve dünyâ hayâtı aldanış metâsından başka değildir.(20)**

Rabbinizden bir mağfirete ve onun eni, semâlar ve Arz'ın eni gibi bir Cennet'e müsâbaka edin, Allah'a ve Resûlu'ne o îmân edenler için hazırlanmıştır. Bu, Allah'ın fazlıdır, onu dilediğine verir. Ve Allah, azîm fazl sâhibidir.(21)

Arz'da isâbet eden bir musîbet yoktur ve ne (de) **nefislerinizde, onu yaratmamızdan önce, bir Kitâb'ta olmasın. Muhakkak ki bu, Allah'ın üzerine kolaydır.(22)**[2670]

Şunun için ki, elinizden çıkan üzerine müteessir olmayasınız ve Allah'ın size verdiği ile ferahlanmayasınız. Muhakkak ki Allah, tüm kendini beğenip (kendisiyle) **iftihâr edenlere muhabbet etmez.(23)**

Onlar ki cimrilik ederler ve insânlara cimrilik ile emrederler. Ve kim yüz çevirirse, o takdirde muhakkak ki Allah, O, Ganiyy'dir, Hamîd'tir.(24)

Andolsun ki, resûllerimizi beyyineler ile irsâl ettik. Ve beraberlerinde Kitâb'ı ve mîzânı inzâl ettik, insânların adâleti ikâme etmeleri için. Ve demiri inzâl ettik, onda şiddetli bir güç ve insânlar için menfaatlar vardır. Ve (bu)**, Allah'ın, kimin O'na ve**

[2669] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَفِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ/Ve Ahiret'te şiddetli bir azâb vardır.]'** Yani: Âhiret'e karşı dünyâyı tercih edenlere (şiddetli bir azâb vardır). **'[وَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌ/Ve Allah'tan bir mağfiret ve bir rızâ vardır.]'** Yani dünyâya karşı Âhiret'i tercih edenlere (Allah'tan bir mağfiret ve bir rızâ vardır)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 374.-375. sayfa]

[2670] AbdUllah ibn Ahmed ibn Hanbel (رحمه الله) hasen bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[مَا اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى اَنْفُسِكُمْ اِلَّا فِى كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَبْرَاَهَا/Arz'da isâbet eden bir musîbet yoktur ve ne** (de) **nefislerinizde, onu yaratmamızdan önce, bir Kitâb'ta olmasın.]'** kavli hakkında demiştir ki: "SubhânAllah! Kim bundan şüphe duyabilir ki? Semâ ve Arz arasındaki her musîbet, cana isâbet etmeden önce Allah'ın Kitâbı'nda vardır." [AbdUllah ibn Ahmed ibn Hanbel eş-Şeybânî, Kitâbu's-Sünne (961.)]

resûllerine gaybta nusret edeceklerini ilmetmesi içindir. Muhakkak ki Allah, Kaviyy'dir, Azîz'dir.(25)

Ve andolsun ki, Nûh'u ve İbrâhîm'i irsâl ettik. Ve nübüvveti ve Kitâb'ı onların zürriyetlerinde kıldık. Artık onlardan hidâyet bulanlar vardır. Ve onlardan çoğu fâsıklardır.(26)[2671]

Sonra onların eserleri üzere resûllerimizi arkalarından gönderdik. Ve Meryem'in oğlu Îsâ'yı arkalarından gönderdik. Ve ona İncîl'i verdik ve ona o tâbi olanların kalblerinde bir şefkat ve merhamet kıldık. Ve bir ruhbanlık uydurdular, onu üzerlerine yazmadık, ancak Allah'ın rızâsını aramak için (onu ortaya çıkardılar)**. Fakat hakkıyla riâyeti gibi ona riâyet etmediler. Artık onlardan o îmân edenlere ecirlerini verdik. Ve onlardan çoğu fâsıklardır.(27)**

Ey o îmân edenler! Allah'a takvâ edin ve Resûlu'ne îmân edin, size rahmetinden iki kat pay versin ve sizin için kendisiyle yürüyeceğiniz bir nûr kılsın[2672] **ve sizin için mağfiret buyursun. Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(28)**

(Bu,) **Kitâb ehlinin, Allah'ın fazlından bir şeye kâdir olamayacaklarını ve fazlın -onu dilediğine verir- Allah'ın elinde olduğunu ilmetmeleri içindir. Ve Allah, azîm fazl sâhibidir.(29)**

[2671] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "'**[وَجَعَلْنَا فِى ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ/Ve nübüvveti ve Kitâb'ı onların zürriyetlerinde kıldık.]**' Gerçekten de böyle oldu. Nübüvvet o ikisinin zürriyyetinden meydana geldi. Onların üzerine kitâblar inzâl edildi: Tevrât ve İncîl ve Zebûr ve Furkân ve mârûf sâir kitâblar. **[فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ/Artık onlardan hidâyet bulanlar vardır.]**' O ikisinin zürriyyetinden hakka, onu görüp hidâyet edilenler (vardır). '**[وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ/Ve onlardan çoğu]**' O ikisinin zürriyyetinin (çoğu). '**[فَاسِقُونَ/fâsıklardır.]**' Yani: Dalâlette olanlar. Allah'ın taaatinden mâsiyetine hurûc edenler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 202. sayfa]

[2672] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[وَيَجْعَلْ لَكُمْ نُورًا تَمْشُونَ بِهِ/ve sizin için kendisiyle yürüyeceğiniz bir nûr kılsın]**' (Nûr:) Kur'ân ve Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e tâbi olmalarıdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 212. sayfa]

58. MUCÂDELE SÛRESİ (22 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Allah, zevci hakkında o mücâdele eden ve Allah'a şikâyet edenin sözünü işitmiştir. Ve Allah, konuşmalarınızı işitir. Muhakkak ki Allah, Semî, Basîr'dir.(1)

Sizden kadınlarına o zıhar yapanlar,[2673] **onlar kendilerinin anneleri değildir. Onların anneleri kendilerini o doğuranlardan başkası değildir. Ve muhakkak ki onlar, elbette münker ve yalan söz söylüyorlar. Ve muhakkak ki Allah, elbette Âfuvv, Gafûr'dur.(2)**

Ve kadınlarına o zıhar yapanlar, sonra söylediklerinden avdet edenler, artık temâs etmeden önce bir köleyi hür bırakır(lar)**. İşte size onunla vaaz ediliyor. Ve Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(3)**

Fakat kim bulamazsa, o takdirde temâs etmeden önce iki ay aralıksız oruç tutsun. Artık kim güç yetiremezse, o vakit altmış miskîni taam ettirsin. İşte bu, Allah'a ve Resûlu'ne îmân etmeniz içindir. Ve bunlar, Allah'ın hudûtlarıdır. Ve kâfirler için elîm bir azâb vardır.(4)

Muhakkak ki Allah'a ve Resûlu'ne o karşı gelenler, o kendilerinden öncekilerin alçaltıldığı gibi alçaltılacaklardır. Ve beyyîn âyetler inzâl ettik. Ve kâfirler için alçaltıcı bir azâb vardır.(5)

Allah'ın onları cemîân ba's edip de amel ettiklerini onlara bildireceği gün. Allah onu ihsâ etmiştir ve onlar onu unutmuşlardır. Ve Allah, her şey üzerine Şehîd'tir.(6)[2674]

Görmedin mi, Allah'ın semâlardakini ve Arz'dakini ilmettiğini? Üçün gizli konuşması olmaz ki, onların dördüncüsü O olmasın. Ve beş (kişi) **yoktur ki, onların altıncısı O olmasın. Ve bundan daha az yoktur ve ne** (de) **daha çok, O, onlar ile**

[2673] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "**'[اَلَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ/Sizden kadınlarına o zıhar yapanlar]'** Zıhârın aslı zahr/sırt kelimesinden türemiştir. Bunun sebebi ise şudur: Câhiliyyede bir kimse kadınına zıhâr yaptığı vakit ona: 'Sen bana annemin sırtı gibisin.' derdi. Şerîatte ise zıhâr; zahra/sırta kıyâsen tüm uzuvlarda meydana gelir. Zıhâr yapmak câhiliyyede talâk sayılıyordu. Allah ise bu ümmete ruhsât verdi ve câhiliyyelerinde itimâd ettikleri gibi bunu talâk saymayarak zıhâr yapmaya keffâret imkânı sağladı. Seleften birçoğu böyle demiştir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mucâdele Sûresi, 3. âyetin tefsîrinde]

[2674] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اَحْصٰيهُ اللّٰهُ وَنَسُوهُ/Allah onu ihsâ etmiştir ve onlar onu unutmuşlardır.]'** Yani: Allah'ın ilmi onu kuşatmıştır. **'[وَنَسُوهُ/Ve onlar onu unutmuşlardır]'** Yani: Onu amel eden onu unutmuştur. **'[وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ/Ve Allah, her şey üzerine Şehîd'tir.]'** Yani: Şâhid'tir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 385. sayfa]

beraber olmasın,[2675] **nerede olsalar. Sonra Kıyâmet Günü amel ettiklerini onlara bildirir. Muhakkak ki Allah, her şeye Âlîm'dir.(7)**

Bakmadın mı, gizli konuşmaktan o nehyedilenlere?[2676] **Sonra kendisinden nehyedildiklerine avdet ederler ve günâh ve adâvet ve Resûl'e isyân ile gizli konuşurlar.**[2677] **Ve sana geldiklerinde, seni Allah'ın selâmlamadığı ile selâmladılar. Ve nefislerinde derler ki: 'Allah, söylediklerimizden dolayı bize azâb etmeli değil miydi?' Onlara Cehennem yeter, ona yaslanacaklardır. Artık** (o) **ne kötü varış yeridir!(8)**

Ey o îmân edenler! Gizli konuştuğunuzda, o takdirde günâh ve adâvet ve Resûl'e isyân ile gizli konuşmayın. Ve iyilik ve takvâyı gizli konuşun. Ve Allah'a takvâ edin, O ki, Kendisine haşredileceksiniz.(9)

Gizli konuşmalar, o îmân edenleri hüzünlendirmesi için ancak şeytândandır. Ve Allah'ın izni olmadıkça, şeytân onlara bir şeyle zarar verecek değildir. Ve Allah üzere o halde mü'minler tevekkül etsinler.(10)

Ey o îmân edenler! Size: 'Meclislerde genişleyin.' denildiğinde, artık genişleyin, Allah (da) **sizin için genişlik verir. Ve: 'Kalkın.' denildiğinde, artık kalkın. Allah, sizden o îmân edenlerin ve o ilim verilenlerin derecelerini yükseltir. Ve Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(11)**

Ey o îmân edenler! Resûl ile gizli konuşacağınızda, o zaman gizli konuşmanızdan önce bir sadaka takdîm edin. Bu, sizin için daha hayırlı ve daha tâhirdir. Artık şâyet (bir sadaka) **bulamazsanız, o takdirde muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.(12)**

Gizli konuşmanızdan önce sadakalar takdîm etmekten çekindiniz mi? İşte o vakit (bunu) **fiil etmediniz ve Allah üzerinize tevbenizi kabul etti. Öyleyse namazı ikâme**

[2675] İmâm Taberî (رحمه الله)'sahîh bir sened Dahhâk (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوٰى ثَلٰثَةٍ اِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ اِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا اَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ وَلَا اَكْثَرَ اِلَّا هُوَ مَعَهُمْ/Üçün gizli konuşması olmaz ki, onların dördüncüsü O olmasın. Ve beş** (kişi) **yoktur ki, onların altıncısı O olmasın. Ve bundan daha az yoktur ve ne** (de) **daha çok, O, onlar ile beraber olmasın.]**' O (سبحانه وتعالى) Arş'ının fevkindedir ve ilmi onlarla beraberdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 237. sayfa]

[2676] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ نُهُوا عَنِ النَّجْوٰى/Bakmadın mı, fısıldaşmaktan o nehyedilenlere?]**' Onlar yahûdilerdir. Allah'a ve Resûlu'ne mâsiyet ve Dîn'e ta'n etme konusunda fısıldaşmaktan nehyedilmişlerdir." [Ebî AbdİllahMuhammed ibn AbdİllahibnEbî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 359. sayfa]

[2677] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'**[ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ/Sonra kendisinden nehyedildiklerine avdet ederler]**' Sonra kendisinden nehyedildikleri fısıldaşmaya rücû ederler. **[وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ/ve günâh ve adâvet ve Resûl'e isyân ile gizli konuşurlar.]**' Allah'ın kendilerine harâm ettiği fuhşiyyât ve adâvet ile fısıldaşırlar. Bu ise Allah'ın emrine muhâlefet etmek, Resûlu'ne karşı bir mâsiyettir. " [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 431. sayfa]

edin ve zekâtı verin ve Allah'a ve Resûlu'ne itaat edin.[2678] **Ve Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(13)**

Bakmadın mı, Allah'ın üzerlerine gazab ettiği bir kavmi o velî edinenlere? Onlar sizden değildir ve ne (de) **onlardan. Ve yalan üzere -ve onlar ilmettikleri halde- yemin ederler.(14)**

Allah, onlar için şiddetli bir azâb hazırlamıştır. Muhakkak ki onların amel etmekte oldukları ne kötüdür.(15)

Onlar yeminlerini kalkan ittihaz ettiler, böylece Allah'ın yolundan alıkoydular. Bu yüzden onlar için alçaltıcı bir azâb vardır.(16)

Onların malları Allah'tan bir şeye kendilerine yarar sağlamayaz ve ne (de) **evlâdları. İşte onlar ateş ashâbıdır, onlar orada muhalledlerdir.(17)**

Allah'ın onları cemîân ba's edeceği gün, şimdi O'na yemin ederler, size yemin ettikleri gibi. Ve hesâb ederler ki, kendileri bir şey üzerindedir. Dikkat edin! Muhakkak ki onlar, onlardır yalancılar.(18)[2679]

Üzerlerine şeytân üstünlük kurmuştur, böylece onlara Allah'ın zikrini unutturmuştur. İşte onlar, şeytânın hizbidir. Dikkat edin! Muhakkak ki şeytânın hizbi, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(19)[2680]

Muhakkak ki Allah'a ve Resûlu'ne o karşı gelenler, işte onlar en zelîller içindedir.(20)

Allah, yazmıştır ki: 'Elbette Ben ve Resûllerim gâlib geleceğiz.' Muhakkak ki, Allah Kaviyy'dir, Azîz'dir.(21)

[2678] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki "'**[وَاَطِيعُوا اللّٰهَ/ve Allah'a itaat edin]**' Farzlarında (itaat edin). '**[وَرَسُولَهُ/ve Resûlu'ne]**' Sünnet'lerinde (Resûlu'ne itaat edin)." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mucâdele Sûresi, 13. âyetin tefsîrinde]

[2679] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'**[يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيعًا/Allah'ın onları cemîân ba's edeceği gün]**' Kıyâmet Günü. '**[فَيَحْلِفُونَ لَهُ/şimdi O'na yemin ederler]**' Dünyâda mü'minler olduklarına (yemin ederler). '**[كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ/size yemin ettikleri gibi]**' Dünyâda (yemin ettikleri gibi) siz de yeminlerini kabûl ederdiniz. '**[وَيَحْسَبُونَ/Ve hesâb ederler]**' Münâfıklar hesâb ederler. '**[اَنَّهُمْ عَلٰى شَىْءٍ/ki, kendileri bir şey üzerindedir]**' Yani: Dünyâda size karşı (yemin etmelerine) izin verdiği gibi (Âhiret'te) Allah'ın indinde de izin verileceğini (zannederler). '**[اَلَا اِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ/Dikkat edin! Muhakkak ki onlar, onlardır yalancılar.]**' Yemin ettikleri gün." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 363. sayfa]

[2680] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ/Üzerlerine şeytân üstünlük kurmuştur]**' Yani: Üzerlerine şeytân gâlib gelmiştir. '**[فَاَنْسٰيهُمْ ذِكْرَ اللّٰهِ/böylece onlara Allah'ın zikrini unutturmuştur]**' Onlara şeytân Allah'ın zikrini unutturmuştur. '**[اُولٰئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ اَلَا اِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ/İşte onlar, şeytânın hizbidir. Dikkat edin! Muhakkak ki şeytânın hizbi, onlardır hüsrâna uğrayanlar.]**' Yani: Allah'ın rızâsı ve Cennet konusunda hüsrâna uğrarlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 392. sayfa]

Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân eden bir kavmin, Allah'a ve Resûlu'ne karşı gelenlere sevgi beslediklerini bulamazsın. Velev ki babaları veya oğulları veya kardeşleri veya aşîretleri olsunlar. İşte onların kalblerine îmânı yazmış ve Kendisinden bir rûh ile teyid etmiştir. Ve onları altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil edecektir, orada muhalledlerdir. Allah onlardan râzıdır ve onlar O'ndan râzıdır. İşte onlar Allah'ın hizbidir. Dikkat edin! Mukakkak ki Allah'ın hizbi, onlardır felâh bulanlar.(22)[2681]

[2681] Şeyh Muhammed Nasîruddîn el-Elbânî (رحمه الله) der ki: "İslam'da hizibçilik yoktur. '**[اَلَا اِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ]**/'**Dikkat edin! Mukakkak ki Allah'ın hizbi, onlardır felâh bulanlar.]**' buyuran Kur'ân nassı itibarı ile ortada tek bir hizib vardır: O da Allah'ın hizbidir ki onlar, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in cemaatidir. Kişi, Sahâbe menheci üzere olmalıdır. Bu da Kitâb ve Sünnet'i ilmetmeyi gerektirir." [Amr AbdilMun'im Selîm, Menhecu's-Selefî inde Şeyh Nasıruddîn el-Elbânî, 13. sayfa]

59. HAŞR SÛRESİ (24 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Semâlardakiler ve Arz'dakiler Allâh'ı tesbîh eder.Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(1)[2682]

O, O ki, Kitâb ehlinden o kâfirleri evvel haşr için diyârlarından ihrâc edendir.[2683] **Hurûc edeceklerini zannetmemiştiniz. Ve onlar** (da) **kalelerinin, kendilerine Allah'tan mâni olacağını zannetmişlerdi. Fakat Allah, onlara hesâb etmedikleri bir yerden geldi ve kalblerine korku düşürdü. Evlerini, elleriyle ve mü'minlerin elleriyle harâb ediyorlardı. Artık ibret alın, ey basîret sâhibleri.(2)**

Ve eğer Allah, onların üzerine sürülmeyi yazmamış olsaydı, elbette dünyâda onlara azâb ederdi. Ve onlar için Âhiret'te ateş azâbı vardır.(3)

Bu, onların Allah'a ve Resûlu'ne şikâk etmelerindendir. Ve kim Allah'a şikâk ederse,[2684] **o takdirde muhakkak ki Allah'ın ikâbı şiddetlidir.(4)**

Hurma ağaçlarından kestikleriniz veya asılları üzere kâim olduğu halde bıraktıklarınız, öylece Allah'ın izni iledir ve fâsıkları rezil etmesi içindir.(5)[2685]

Ve Allah'ın, onlar(ın malların)**dan Resûlu'ne fey olarak verdiğine, bu durumda siz onun üzerine at sürümediniz ve ne** (de) **deve. Ve lâkin Allah, Resûllerini dilediklerinin üzerine musallat eder. Ve Allah her şey üzerine Kadîr'dir.(6)**

Allah'ın kurâ ehlinden, Resûlu'ne fey olarak verdikleri, artık Allah içindir ve Resûlu içindir ve karâbet sâhibleri ve yetimler ve miskînler ve yolda kalmışlar içindir. Tâ ki sizden zenginler arasında dolaşan olmasın. Ve Resûl size ne verirse, artık onu alın ve

---

[2682] Saff Sûresi'nin 1. âyetiyle aynıdır

[2683] İmâm Taberî (رحمه الله)'tan hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[هُوَ الَّذِى اَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِاَوَّلِ الْحَشْرِ/O, O ki, Kitâb ehlinden o kâfirleri evvel haşr için diyârlarından ihrâc edendir.]'** Denilmiştir ki: (O diyâr) Şâm'dır. (Kitâb ehlinden o kâfirler), onlar ise yahûdilerden Ben-i Nadîr (kabîlesi)dir. Nebî (صلى الله عليه وسلم) onları Medîne'den Hayber'e sürmüştür. (Hayber,) Uhud mevkiinden başlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 262. sayfa]

[2684] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ/Bu, onların Allah'a ve Resûlu'ne şikâk etmelerindendir.]'** Yani: Allah'a ve Resûlu'ne muhâlefet etmeleri(ndendir). **'[وَمَنْ يُشَاقِّ اللّٰهَ/Ve kim Allah'a şikâk ederse]'** Yani: Allah'a muhâlefet eder(se)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 397. sayfa]

[2685] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَلِيُخْزِىَ الْفَاسِقِينَ/ve fâsıkları rezil etmesi içindir]'** Allah (عز وجل)'nin taatinden hurûc edenleri/çıkanları ve O'nun emir ve nehiylerine muhâlefet edenleri zelîl etmesi içindir. Ve bunlar Ben-i Nadîr yahûdileridir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 273. sayfa]

sizi neden nehyederse, artık ona nihâyet verin.[2686] **Ve Allah'a takvâ edin. Muhakkak ki Allah'ın ikâbı şiddetlidir.(7)**

(Bu mallar) **o diyârlarından ve mallarından ihrâc edilen fukarâ muhâcirler içindir. Allah'tan bir fazl ve rızâ ararlar. Ve Allah'a ve Resûlu'ne nusret ederler. İşte onlar, onlardır sâdıklar.(8)**[2687]

Ve onlardan önce diyârı ve imânı o yerleştirenler, kendilerine hicret edenlere muhabbet ederler. Ve onlara verilenlerden sadırlarında bir ihtiyâc bulmazlar. Ve onları nefislerinin üzerine tercih ederler, velev ki kendilerinde yoksulluk olsun. Ve kim nefsinin cimriliğinden vikâye ederse, o takdirde işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(9)[2688]

Ve onların ardından o gelenler derler ki: 'Rabbimiz! Bizi ve o bizden önce îmân ile geçmiş kardeşlerimizi mağfiret et ve o îmân edenlere kalblerimizde kin tutturma! Rabbimiz! Muhakkak ki sen, Rauf'sun, Rahîm'sin!'(10)

[2686] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**[وَمَا آتَيكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهٰيكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا/Ve Resûl size ne verirse, artık onu alın ve sizi neden nehyederse, artık ona nihâyet verin.]** Yani: Size neyi emrederse artık onu yapın. Ve neyi de nehyederse artık ondan ictinâb edin. Çünkü muhakkak ki o (صلى الله عليه وسلم), hayrı emreder ve ancak şerrden nehyeder." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Haşr Sûresi, 7. âyetin tefsîri]

Şeyhulİslam İbn Teymiyye (رحمه الله) dedi ki: "Helâl Allah (سبحانه وتعالى) ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم)in helâl kıldıkları, harâm da yine onların harâm kıldıklarıdır. Din Allah'ın meşru kılmış olduğu ve Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in getirmiş olduğu nizamdır. Öyleyse hiç bir kimsenin -ne öncekilerin ve ne de sonrakilerin- O (عز وجل)'nin itaatinden ve Şeriat'ından çıkma hakları yoktur. Her kim bunu hem içi ve hem de dışıyla ikrâr etmezse kafir olup ebedi ateşte kalır." [Ebu'l-Abbas Takıyyuddin Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye, Mecmû'u'l-Fetâvâ, 11. cilt, 498. sayfa]

[2687] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَيَنْصُرُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ/Ve Allah'a ve Resûlu'ne nusret ederler.]**' Ve Resûlu (صلى الله عليه وسلم) ile o ba's edilen Allah'ın Dîn'ine nusret ederler. '**[أُولٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ/İşte onlar, onlardır sâdıklar.]**' Sıfatlarını vasfettiği o fukarâ ve muhâcirler, onlar söylediklerinde sâdık olanlardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 281. sayfa]

[2688] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'**[وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُ الدَّارَ وَالْإِيمَانَ/Ve diyârı ve îmânı o yerleştirenler]**' Resûl'un Medîne'sini/şehrini, (kendilerine) Medîne/şehir edindiler ve orada evler yaptılar. '**[وَالْإِيمَانَ/ve îmânı]**' Allah'a ve Resûlu'ne (imânı). Yani muhâcirlerden önce. '**[مِنْ قَبْلِهِمْ/onlardan önce]**' Menzillerini terkedip -başkalarına değil- onlara intikâl edenlere muhabbet duyarlar ve onlarla ilginenirler. Ensâr, muhâcirlere muhabbet duyarlar. '**[وَلَا يَجِدُونَ فِى صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا/Ve onlara verilenlerden sadırlarında bir ihtiyâc bulmazlar.]**' Allah (ثناؤه جل) şöyle buyuruyor: Onlardan önce o diyâra yerleşenler ki, onlar ensârdır. '**[فِى صُدُورِهِمْ حَاجَةً/sadırlarında bir ihtiyâc]**' Yani: Hased. '**[مِمَّا أُوتُوا/onlara verilenlerden]**' Yani muhâcirlere feyden verilenlerden. Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم), Ben-i Nadîr mallarını -ensâr dışında- ilk muhâcirler arasında taksîm etmiştir. Ensârdan ise sadece iki adama fakirliklerinden dolayı vermiştir. Ancak bu Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e has bir fiildir. '**[وَيُؤْثِرُونَ عَلٰى أَنْفُسِهِمْ/Ve onları nefislerinin üzerine tercih ederler]**' Allah (تعالى ذكره) şöyle buyuruyor: Muhâcirlerden önce o diyâra ve îmâna yerleşen ensârı vasfederek: '**[وَيُؤْثِرُونَ عَلٰى أَنْفُسِهِمْ/Ve onları nefislerinin üzerine tercih ederler]**' Muhâcirlere onları kendi nefislerine tercih ederek mallarını verirler. **[وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ/velev ki kendilerinde yoksulluk olsun.]**' Velev ki onları nefislerine tercih ederek mallarını verirken, kendilerinin bir hâceti veya fakirliği olsun. '**[وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ/Ve kim nefsinin cimriliğinden vikâye ederse]**' Kimi Allah, nefsinin cimriliğinden vikâye buyurursa. '**[فَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ/o takdirde işte onlar, onlardır felâh bulanlar]**' Cennet'te muhalledlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 283.-285. sayfa]

Bakmadın mı o münâfıklık edenlere? Kitâb ehlinden o küfreden kardeşlerine derler ki: 'Eğer siz ihrâc edilirseniz, elbette biz (de) **sizinle beraber hurûc ederiz ve sizin hakkınızda ebeden birine itaat etmeyiz. Ve eğer size kıtâl edilirse, elbette size nusret ederiz.' Ve Allah şâhidlik eder, muhakkak ki onlar hakîkaten yalancılardır.(11)**

Eğer ihrâc edilirlerse, onlarla beraber hurûc etmezler. Ve eğer kendilerine kıtâl yapılırsa, onlara nusret etmezler. Ve eğer nusret etseler, elbette arkalarını dönerler, sonra nusret (de) **edilmezler.(12)**

Elbette siz onların sadırlarında korkuca Allah'tan daha şiddetlisiniz.[2689] **Bu, onların fıkhetmeyen bir kavim olmalarındandır.(13)**[2690]

Onlar korunmuş karyeler içinde veya duvarlar arkasında olmadan sizinle cemîân kıtâl etmezler. Aralarındaki çekişmeleri şiddetlidir. Sen onları cemîân hesâb edersin ve (oysa) **onların kalbleri darmadağınıktır. Bu, onların akletmez bir kavim olmalarındandır.(14)**

(Onların meseli) **o kendilerinden az öncekilerin meseli gibidir, işlerinin vebâlini tatmışlardır. Ve onlar için elîm bir azâb vardır.(15)**

Şeytânın meseli gibidir, hani insâna: 'Küfret!' dedi de küfredince: 'Muhakkak ki ben, senden berîyim. Muhakkak ki ben, âlemlerin Rabbi Allah'tan korkarım.' dedi.(16)

Nihâyet ikisinin âkibeti, ikisinin (de) **ateşte olması olacaktır, orada muhalledlerdir. Ve işte bu, zâlimlerin cezâsıdır.(17)**

Ey o îmân edenler! Allah'a takvâ edin. Ve nefis, yarın için ne takdîm etmiş nazar etsin. Ve Allah'a takvâ edin. Muhakkak ki Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(18)

Ve Allah'ı o unutanlar gibi olmayın.[2691] **Böylece onlara nefislerini unutturmuştur. İşte onlar, onlardır fâsıklar.(19)**

Ateş ashâbı ve Cennet ashâbı müsâvî olmaz. Cennet ashâbı, onlardır başarıya ulaşanlar.(20)[2692]

[2689] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Yani: Allah (سبحانه وتعالى)'dan korktuklarından çok, onlar sizden korkarlar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Haşr Sûresi, 13. âyetin tefsîrinde]

[2690] İmâm Şâtıbî (رحمه الله) şöyle der: "Allahu (تعالى), o münâfıklar hakkında şöyle buyurmuştur: "**'[لَأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللَّهِ/Elbette siz onların sadırlarında korkuca Allah'tan daha şiddetlisiniz.]'** Bu onların ne kadar anlayışsız olduklarını göstermektedir. Çünkü, her şeyin melekûtunu elinde tutan ve işleri çevirip idâre edenin Allahu (تعالى) olduğunu bilen kişi fıkh/anlayış sâhibidir. Bunun için Allahu (تعالى): **'[ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ/Bu, onların fıkhetmeyen bir kavim olmalarındandır.]** buyurmuştur.'" [Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtıbî, el-Muvâfakât, 4. cilt, 213. sayfa]

[2691] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ/Ve Allah'ı o unutanlar gibi olmayın]'** Allah (سبحانه وتعالى)'nın emrini terkedenler (gibi olmayın)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 86. sayfa]

Eğer bu Kur'ân'ı bir dağın üzerine inzâl etseydik, elbette onu Allah'ın haşyetinden huşû duyarak çatlamış görürdün. Ve bu misâlleri insânlar için darb ediyoruz. Umulur ki onlar tefekkür ederler.(21)

O Allah O ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Gaybı ve müşâhede edileni ilmedendir. O, Rahmân'dır, Rahîm'dir.(22)

O Allah O ki, O'ndan başka ilâh yoktur. Melik'tir,[2693] Kuddûs'tur,[2694] Selâm'dır,[2695] Mü'min'dir,[2696] Müheymin'dir,[2697] Azîz'dir, Cebbâr'dır,[2698] Mütekebbir'dir.[2699] Allah, onların şirk koştuklarından subhândır.(23)[2700]

O Allah, Hâlık'tır,[2701] Bârî'dir,[2702] Musavvir'dir.[2703] En güzel isimler O'nundur. Semâlar ve Arz'dakiler O'nu tesbîh etmektedir. Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(24)[2704]

[2692] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[الْفَائِزُونَ/başarıya ulaşanlar]'** Yani: Necât bulanlar/kurtulanlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 408. sayfa]

[2693] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "**'[الملك/el-Melik]'** O, O ki, emreden ve nehyeden, mükâfât ve cezâ veren, hakir kılan ve ikrâm eden ve izzetlendiren ve zelîl kılandır." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Miftâhu Dâru's-Saadeh, 1. cilt, 107. sayfa]

[2694] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) yine demiştir ki: "**'[الْقُدُّوسُ/el-Kuddûs]** Her türlü noksanlık ve ayıptan münezzeh olan." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Şifâu'l-Alîl fi Mesâili'-Kazâ ve'l-Kader, 2/510]

[2695] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) yine şöyle der: "Her açıdan noksanlık ve ayıptan selâmette olmasından dolayı, bu ismi onunla isimlenen her müsemmâdan daha çok hakk eder. Nitekim O (سبحانه وتعالى), her yönüyle **'[السَّلَامُ/es-Selâm]'**dır, **'[الحق/el-Hakk]'**tır. O zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde her türlü noksanlık ve ayıptan selâmettedir." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, el-Bedâiu'l-Fevâid, 2/150.-152. sayfalar]

[2696] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) dedi ki: "**'[الْمُؤْمِنُ/el-Mu'min]'** O ki, kendi nefsine kemâl sıfatlar ve celâl olan bir kemâl ile senâ etmiştir. Ve el-Cemâl, resûllerini irsâl eden, kitâblarını âyetler ve burhânlar ile inzâl edendir. Resûllerini her âyet ve burhânla tasdîk etmiştir ki bu, resûllerin doğruluğuna ve onların getirdiklerinin sahîhliğine delâlet etmektedir." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 5. cilt, 301. sayfa]

[2697] İmam Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[الْمُهَيْمِنُ/el-Muheymin]'** Kulların işledikleri amelleri müşahede edendir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 4. cilt, 326. sayfa]
Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "**'[الْمُهَيْمِنُ/el-Muheymin]'** İşlerin gizliliklerine muttali ve sadırların sakladığından haberdar olandır. O ki, ilmiyle her şeyi ihâta etmiştir." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 5. cilt, 623. sayfa]

[2698] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "**'[الجبار/el-Cebbâr]'** Yani mahlukâtının işlerini ıslâh eden. İçinde kendileri için salâh olan şeylere onları yönlendirendir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 28. cilt, 36. sayfa]

[2699] Hafız el-Hakemî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[الْمُتَكَبِّرُ/el-Mutekebbir]'** O ki, büyüklük kendisinden gayrına yakışmaz. Kibriyâ ancak Cenâb-ı Hakka layıktır. Azamet O'nun izârı, kibriyâ O'nun ridâsıdır. Kim O'nun bir sıfatını ihlâl ederse, o kimse gazap, öfke ve helâke müstehak olur." [Hafız bin Ahmed el-Hakemî, EsmâUllâhi'l- Hüsnâ min Kitâbi Meârici'l-Kabûl, 4. sayfa]

[2700] münezzehtir, uzaktır

[2701] Saîd el-Kahtânî (رحمه الله) diyor ki: "**'[الْخَالِقُ/el-Hâlık]'** O ki, bütün mevcudatı halk etmiş ve hikmetiyle onları yaratmış ve tesviye eylemiştir. Onları hamdi ve hikmeti ile tasvîr etmiştir. Ve buna devam etmektedir. Bu azîm vasf üzere olmaya devam etmektedir." [Saîd ibn Alî ibn Vehf el-Kahtânî, Şerhu Esmâİllahi'l-Hüsnâ

fî Dav'i'l-Kitâbi ve's-Sünneti, 168. sayfa]

[2702] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) demiştir ki: "'**[الْبَارِئُ/el-Bârî]**' Mahlukâtı hiç yoktan sonra yaratan ve mevcut kılan O (سبحانه وتعالى)'dır." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Şifâu'l-Alîl fi Mesâili'-Kadâ ve'l-Kader, 1/393]

[2703] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[الْمُصَوِّرُ/Musavvir]**' Yani: O ki, yapmayı murâd ettiğini var eder, murâd ettiği vasıf üzere." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Haşr Suresi, 24. âyetin tefsîrinde]

[2704] İmâm Tirmizî (رحمه الله) sabah ve akşam Haşr Sûresi'nin son üç âyetini kıraat etme hakkında zayıf bir hadîs tahrîc etmiştir: **"Kim sabah olduğunda üç kere: '[أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم/Semî, Âlim, Allah'a istiâze ederim, recmedilmiş şeytânın şerrinden]' diyerek, Haşr Suresi'nin sonundan üç ayet kıraat ederse, Allah ona yetmiş bin melek vekil eder, akşama kadar ona salât ederler. Ve eğer o gün ölürse şehîd olarak ölür. Ve akşam olunca onu söyleyen, sabaha kadar aynı menzilededir."** [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (2922.); Tirmizî hadis için: 'Garîbtir' demiştir. Şeyh el-Elbanî ise 'Daifu Sunen-i Tirmizî'de hadis için: 'Zayıftır' demiştir.]

Maalesef günümüzde imâmlar, aynı yatsı namazından sonra Bakara Suresi'nin, "Amenerresûlu" olarak isimlendirilen son iki âyetini okudukları gibi, Haşr Suresi'nin bu son üç âyetini -ki bunu da "HuvAllahullezi" diye adlandırırlar- cemaata akşam ve sabah namazlarından sonra okurlar veya cemaattan birine okuturlar. Halbuki hadiste -ki zaten zayıftır ve amele elverişli değildir- imâmın cemaata sesli okuyacağı veya okutacağı mevzubahis edilmemektedir. [Hazırlayan]

60. MUMTEHİNE SÛRESİ (13 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Ey o îmân edenler! Benim düşmanımı ve sizin düşmanınızı evliyâ ittihaz etmeyin, onlara sevgi ile (haber) **ilkâ ediyorsunuz.**[2705] **Ve onlar hakktan size gelene küfretmişlerdir. Rabbiniz Allah'a îmân ettiğiniz diye Resûl'u ve sizi ihrâc etmişlerdir, eğer siz yolumda cihâd etmek ve rızâmı aramak için hurûc etmiş iseniz** (böyle yapmayın)**. Onlara sevgi ile sır veriyorsunuz. Ve Ben sizin gizlediğinizi ve ilân ettiğinizi çok iyi ilmederim. Ve onu sizden kim fiil ederse,**[2706] **artık düz yoldan dalâlete düşmüştür.(1)**

Eğer onlar sizi ele geçirirlerse, sizin için düşman olurlar ve size ellerini ve dillerini kötülükle uzatırlar[2707] **ve küfretmenizi arzu ederler.(2)**[2708]

Hısımlarınız size asla menfaat veremeyecektir ve ne (de) **evlâdlarınız. Kıyâmet Günü aranızı tafsîl edecektir.**[2709] **Ve Allah, amel ettiklerinize Basîr'dir.(3)**

İbrâhîm ve o beraberindekilerde sizin için güzel bir örnek olmuştur. Hani onlar kavimlerine demişlerdi ki: 'Muhakkak ki biz, sizden ve sizin Allah'ın dûnundan ibâdet ettiklerinizden berîyiz, size küfrettik.[2710] **Ve bizim aramızda ve sizin aranızda ebeden adâvet ve buğz başlamıştır, siz tek Allah'a îmân edinceye kadar.' İbrâhîm'in babasına kavli hâric: 'Elbette senin için istiğfâr edeceğim ve senin için Allah'tan bir**

[2705] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[تُلْقُونَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ/siz onlara sevgi ile** (haber) **ilkâ ediyorsunuz]'** Mânâsı: Müslümanların sırlarını onlara (yani kâfirlere) haber veriyor ve onlara nasîhat ediyorsunuz." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mumtehine Suresi'nin 1. âyetinin tefsîrinde]

[2706] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**[وَاَنَا اَعْلَمُ بِمَا اَخْفَيْتُمْ وَمَا اَعْلَنْتُمْ/Ve Ben sizin gizlediğinizi ve ilân ettiğinizi çok iyi ilmederim.]'** Yani: Sırr olarak gizlediğinizi ve izhâr ettiğinizi. **'[وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ /Ve onu sizden kim fiil ederse]'** Yani: Hakk yolda hataya düşerse." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 414. sayfa]

[2707] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[يَكُونُوا لَكُمْ اَعْدَاءً وَيَبْسُطُوا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ/sizin için düşman olurlar ve size ellerini uzatırlar.]'** Yani: Sizinle kıtâl ederler. **'[وَاَلْسِنَتَهُمْ/ve dillerini]'** Yani: Size dillerini uzatırlar. **'[بِالسُّوءِ/Kötülükle]'** Sövmeyle." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 375. sayfa]

[2708] İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "'**[وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ/ve küfretmenizi arzu ederler]'** Sizin için Rabbinize küfretmenizi, böylece onların üzerine oldukları şey üzere olmanızı temennî ederler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 316. sayfa]

[2709] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ/Kıyâmet Günü aranızı tafsîl edecektir.]'** Yani: Kıyâmet Günü aranızı tafsîl eder/ayırır. Böylece taat ehlini Cennet'e, mâsiyet ehlini ateşe gönderir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 414. sayfa]

[2710] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: **'[كَفَرْنَا بِكُمْ/size küfrettik]'** Sizin dîninizi red ve inkâr ettik." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 94. sayfa]

şeye mâlik değilim. Rabbimiz, üzerine tevekkül ettik ve sana yöneldik ve Sanadır dönüş.'(4)

'Rabbimiz, bizi o küfredenler için bir fitne kılma[2711] **ve bize mağfiret et. Rabbimiz, muhakkak ki Sen, Sensin Azîz, Hakîm.'(5)**

Andolsun ki, sizin için onlarda güzel bir örnek olmuştur, Allah'ı ve Âhiret Günü'nü umar olanlar için. Ve kim yüz çevirirse, o takdirde muhakkak ki Allah, O, Ganîyy'dir, Hamîd'tir.(6)

Ola ki Allah, sizin aranıza ve onlardan o düşman olduklarınız arasına bir sevgi kılar. Ve Allah, Kadîr'dir. Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(7)

Allah, sizinle Dîn'de o kıtâl etmeyenlerden ve sizi diyârlarınızdan ihrâc etmeyenlerden, onlara iyilik etmenizden ve onlara âdil davranmanızdan sizi nehyetmez. Muhakkak ki Allah, âdil davrananlara muhabbet eder.(8)

Allah, ancak sizinle Dîn'de o kıtâl edenlerden ve sizi diyârlarınızdan ihrâc edenlerden ve ihrâc edilmeniz üzerine yardım edenlerden, onlara dostluk etmekten sizi nehyeder. Ve kim onlara dostluk ederse, artık işte onlar, onlardır zâlimler.(9)

Ey o îmân edenler! Size mü'mineler muhâcir olarak geldiklerinde, artık onları imtihân edin.[2712] **Allah, onların îmânlarını daha iyi ilmedendir. Fakat siz onların mü'mineler olduklarını ilmederseniz, artık onları küffâra rücû ettirmeyin.**[2713] **Onlar, onlar için helâl değildir. Ve onlar** (da) **onlar için helâl değildir.**[2714] **Onlara infâk ettiklerini verin.**[2715] **Onlara ücretlerini verdiğinizde, onları nikâhlamanızda üzerinize**

[2711] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا/Rabbimiz, bizi o küfredenler için bir fitne kılma]'** Onları bize gâlib getirme, nitekim o zaman bununla akılları başından gider ve hakk üzere oldukları için bize gâlib geldiklerini düşünürler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 320. sayfa]

[2712] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir: "**'[فَامْتَحِنُوهُنَّ/Artık onları imtihân edin]'** Onların imtihân edilmeleri şöyle olurdu: Onları (kocalarına karşı) nefretlerinin çıkarmadığına ve İslâm'a ve ehline muhabbet dışında çıkmadıklarına ve bunda hırslı olduklarına Allah'a yemin ettirilirlerdi. Nihâyet bunu söylediklerinde onların bu imtihanları kabul edilirdi." [Hikmet bin Beşîr binYâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 476. sayfa]

[2713] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ/Fakat siz onların mü'mineler olduklarını ilmederseniz, artık onları küffâra rücû ettirmeyin]'** Bunda, îmâna kesin olarak muttali' olmanın mümkün olduğuna dair delil vardır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mümtehine Suresi, 10. âyetin tefsîrinde]

[2714] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ/Onlar, onlar için helâl değildir. Ve onlar** (da) **onlar için helâl değildir]'** Yani: Onların, kâfirlere nikâhı helâl değildir ve onların da mü'minelere nikâhı helâl değildir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 418. Sayfa]

[2715] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَآتُوهُمْ مَا أَنْفَقُوا/Onlara infâk ettiklerini verin]'** Yani: müşriklerden olan muhâcirelerin kocalarının verdikleri sadakaları tekrar kendilerine iâde edin." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mümtehine Suresi, 10. âyetin tefsîrinde]

bir günâh yoktur. Ve kâfirelerin ismetlerine yapışmayın[2716] **ve infâk ettiğinizi isteyin ve onlar** (da) **infâk ettiklerini istesinler.**[2717] **İşte bu, Allah'ın hükmüdür, aranızda hüküm veriyor. Ve Allah, Alîm'dir, Hâkim'dir.(10)**

Ve eğer zevcelerinizden bir şey sizden küffâra katalırsa, böylece ganîmet alırsanız,[2718] **artık o zevceleri gidenlere infâk ettiklerinin mislini verin.**[2719] **Ve Allah'a takvâ edin. O ki, siz O'na îmân ettiniz.(11)**

Ey Nebî! Mü'mineler, Allah'a bir şeyi şirk koşmamaları ve hırsızlık yapmamaları ve zinâ etmemeleri ve evlâdlarını katletmemeleri ve elleri ve ayakları arasında iftirâ ettikleri buhtânı getirmemeleri ve mârûfta sana isyân etmemeleri üzerine sana biat etmeye geldiklerinde, artık onların biatlarını al ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(12)

Ey o îmân edenler! Üzerlerine Allah'ın gazab ettiği bir kavmi velî edinmeyin. Âhiret'ten yeise düşmüşlerdir,[2720] **küffârın kabirler ashâbından yeise düştükleri gibi.(13)**[2721]

[2716] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ اِذَا اٰتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ/Onlara ücretlerini verdiğinizde, onları nikâhlamanızda üzerinize bir günâh yoktur]'** Yani: Mehirlerini (verdiğinizde). Ve bunda nikâhın, mehirsiz olmayacağına dâir delil vardır. **'[وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ/Ve kâfirelerin ismetlerine yapışmayın]'** Yani: Kâfirelerin nikâhlarına yapışmayın." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 418. Sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) ise âyetin bu kısmı hakkında şöyle der: "**'[وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ/Ve kâfirelerin ismetlerine yapışmayın]'** (Bu,) Allah (عز وجل)'den, mü'min kullarına müşrik kadınları nikâhlamanın ve onlarla beraber yaşamanın harâm edilişidir."[Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mümtehine Suresi, 10. âyetin tefsîrininde]

[2717] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَسْئَلُوا مَا اَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْئَلُوا مَا اَنْفَقُوا/ve infâk ettiğinizi isteyin ve onlar** (da) **infâk ettiklerini istesinler]'** Müfessirler demişlerdir ki: 'İrtidat edip, ahid ehli kâfirlere sığınan müslüman kadınlar olursa, kâfirlere denirdi ki: 'Bu kadının mehrini verin.' Ve müslümanlara da, kâfir kadınlardan birisi müslüman olup hicret ederek gelecek olursa, denirdi ki: 'O kadının mehrini küffâra geri verin.' Ve bu, her iki hal ile ilgili insâflı ve adâletli olandır. Ve bu, ümmetin icmâsı ile o zamana ve hassaten o olaya mahsus olmak üzere Allah'ın hükmü idi.' (Bunu) İbn'ul-Arabî demiştir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mumtehine Sûresi'nin 11. âyetinin tefsirinde]

[2718] Bu açıklamalar Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "**'[اِنْ فَاتَكُمْ/in fâtekum]'** Yani: Katılır(sa). **'[فَعَاقَبْتُمْ/Fe âkabtum]'** Yani: (Böylece) ganîmet alırsanız." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 414. sayfa]

[2719] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَعَاقَبْتُمْ/böylece ganîmete alırsanız]'** Kureyş'ten veya başkalarından bir ganimet elde ederseniz. **'[فَاٰتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ اَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَا اَنْفَقُوا/artık o zevceleri gidenlere infâk ettiklerinin mislini verin]'** Yani: Mehirlerinin mislini (verin)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mümtehine Sûresi, 11. âyetin tefsîrinde]

[2720] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ/Ey o îmân edenler! Üzerlerine Allah'ın gazab ettiği bir kavmi velî edinmeyin.]'** Şöyle denmiştir: Onlar münâfıklardır, yahûdiler oldukları da söylenmiştir. Evvel kavle göre ise onlar müşriklerdir. **'[قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْاٰخِرَةِ/Âhiret'ten yeise düşmüşlerdir]'** Yani: Ölümden sonraki ba'stan yeise düşmüşlerdir. Bu ise müşriklerde zâhir olan bir şeydir. Nitekim ba'sı inkâr ediyorlardı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 414. sayfa]

[2721] İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) hasen bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ اَصْحَابِ الْقُبُورِ/Küffârın, kabirler ashâbından yeise düştükleri gibi]'** hakkında demiştir ki: "Kâfirler kabirlere dâhil edilince Allah'ın rahmetinden yeise/ümitsizliğe düşerler." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 8. cüz, 83. sayfa (2217.)]

61. SAFF SÛRESİ (14 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Semâlardakiler ve Arz'dakiler Allâh'ı tesbîh eder.Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(1)[2722]

Ey o îmân edenler! Fiil etmeyeceğinizi niçin söylüyorsunuz?(2)

Fiil etmeyeceğinizi söylemeniz, Allah indinde büyük bir buğzdur.(3)[2723]

Muhakkak ki Allah, O'nun yolunda saff hâlinde o kıtâl edenlere muhabbet eder, onlar birbirine kenetlenmiş bir binâ gibidir.(4)

Ve hani Mûsâ kavmine demişti ki: 'Ey kavmim! Niçin bana eziyyet ediyorsunuz? Ve benim, size Allah'ın Resûlu olduğumu ilmediyorsunuz.' Böylece onlar sapınca, Allah kalblerini saptırdı. Ve Allah, fâsıklar kavmine hidâyet etmez.(5)

Ve hani Meryem oğlu Îsâ demişti ki: 'Ey İsrâîl oğulları! Muhakkak ki ben, size Allah'ın Resûlu'yum, önümdeki Tevrât'ı tasdîk eden ve ardımdan gelecek bir Resûl ile -onun ismi Ahmed'tir- tebşîr eden.' Fakat onlara beyyineler ile gelince, dediler ki: 'Bu, mübîn bir sihirdir.'(6)

Ve kim Allah'ın üzerine -ve o, İslâm'a dâvet edildiği halde- yalan iftirâ edenden daha zâlimdir? Ve Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.(7)

Allah'ın nûrunu ağızlarıyla söndürmeyi murâd ediyorlar. Ve Allah nûrunu tamamlayacaktır. Velev ki kâfirler kerih görse.(8)[2724]

O, O ki, Resûlu'nu hidâyet ve hakk Dîn ile, bütün dînlerin üzerine çıkarmak için irsâl edendir. Velev ki müşrikler kerih görse.(9)[2725]

[2722] Haşr Sûresi'nin 1. âyetiyle aynıdır

[2723] Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir. Demiştir ki: "**'[مَقْتًا/Makten]'** Yani: buğz." Devamla şöyle demiştir: "**'[اَنْ تَقُوْلُوا مَا لَا تَفْعَلُوْنَ/Fiil etmeyeceğinizi söylemeniz]'** Mânâsı: "Allah (سبحانه وتعالى), fiil etmeyeceğini/yapmayacağını söyleyenlere buğz etmektedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 425. sayfa]

[2724] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يُرِيْدُوْنَ لِيُطْفِؤُا نُوْرَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ/Allah'ın nûrunu ağızlarıyla söndürmeyi murâd ediyorlar.]'** Kur'ân'ın nûrunu (söndürmeyi murâd ediyorlar)." İmâm Taberî (رحمه الله) devamla şöyle der: **[وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُوْنَ/Velev ki kâfirler kerih görse.]'** Ve Allah, Din'ini üstün kılıcı ve Resûlu'ne nusret edicidir, velev ki Allah'a kâfirler olanlar kerih görse. [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 360. sayfa]

[2725] Tevbe Sûresi'nin 33. âyetiyle aynıdır. Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) bu âyeti zikrettikten sonra der ki: "Bize bu âyet, tüm dînlerin üzerine hükmü, üstünlüğü ve egemenliği ile geleceğin İslâm'ın olacağını müjdelemektedir. O halde Müslümanların, Rabbleri (عز وجل)'ye dönmek, Rabblerinin Kitâbı'nı uygulamak, Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in Sünneti'ne tâbi olmak, (Allah'ın) harâmlarından sakınmak, O'nu râzı edecek şeylerde birleşmek suretiyle, kendilerini buna hazırlamaları gerekir. Şüphesiz ki bu hâkimiyetin

Ey o îmân edenler! Sizi elîm bir azâbtan necât edecek bir ticâret üzerine size delâlet edeyim mi?(10)

Allah'a ve Resûlu'ne îmân edersiniz ve Allah'ın yolunda mallarınız ve nefisleriniz ile cihâd edersiniz. Bu, sizin için daha hayırlıdır, eğer siz ilmediyor iseniz.(11)

Sizin için günâhlarınızı mağfiret eder ve sizi altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere ve Adn Cennetlerinde güzel meskenlere dâhil eder. Bu, azîm başarıdır.(12)

Ve kendisine muhabbet edeceğiniz bir başka (nimet) **var: Allah'tan bir nusret ve yakın bir fetih. Ve mü'minleri tebşîr et.(13)**[2726]

Ey o îmân edenler! Allah'ın ensârı olun. Meryem oğlu Îsâ'nın havârîlere dediği gibi: 'Kim benim Allah'a ensârım?' Havârîler dediler ki: 'Biz, Allah'ın ensârıyız.'[2727] **Bunun üzerine İsrâîl oğullarından bir tâife îmân etmiş ve bir tâife küfretmişti. Nihâyet o îmân edenleri, düşmanları üzerine teyid ettik, böylece onlar üstün gelenler oldular.(14)**

gerçekleşmesi için Müslümanların mânevi, maddi ve silâh gücü olarak güçlerine geri dönmeleri gerekir ki küfür kuvvetlerine gâlib gelebilsinler." [Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî, Silsiletu'l-Ehâdîsi's-Sahîha, 1. cilt, 31.-32. sayfalar (ihtisâr edilmiştir)]

[2726] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ/Allah'tan bir nusret ve yakın bir fetih]**' Mekke'nin fethidir. Ve şöyle (de) denilmiştir: Fars ve Rum'un fethi. '**[وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ/Ve mü'minleri tebşîr et.]**' Yani: Dünyâda nusret ile ve Âhiret'te Cennet ile (tebşîr et/müjdele)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 428. sayfa]

[2727] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى) buyruğunda mü'min kullarına tüm hallerinde, sözlerinde ve fiillerinde ve nefislerinde ve mallarında Allah'a ensâr olmalarını emrediyor. Ve '**[مَنْ اَنْصَارِى اِلَى اللّٰهِ/Kim benim Allah'a ensârım?]**' dediğinde, havârîlerin Îsâ (عليه السلام)'a icabet ettiği gibi siz de Allah'a ve Resûlu'ne icabet edin. Yani: 'Allah (عز وجل)'ye dâvette kim bana yardım eder?' '**[قَالَ الْحَوَارِيُّونَ/Havârîler dediler ki]**' Ve onlar Îsâ (عليه السلام)'ın tâbileridir. '**[نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ/Biz, Allah'ın ensârıyız]**' Yani: 'Senin irsâl edildiğin üzere sana ensâr olup bu hususta destek olacaklar biziz.' (dediler)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Saff Sûresi, 14. âyetin tefsîrinde]

62. CUMUA SÛRESİ (11 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Semâlardakiler ve Arz'dakiler Allah'ı tesbîh eder. Melik'tir,[2728] Kuddûs'tur, Azîz'dir, Hakîm'dir.(1)[2729]

O, O ki, ümmîler içinde kendilerinden bir Resûl ba's etmiştir. Üzerlerine O'nun âyetlerini tilâvet eder ve onları tezkiye eder. Ve onlara Kitâb'ı ve Hikmet'i tâlim eder.[2730] Ve oysa bundan önce, hakîkaten mübîn bir dalâlet içinde idiler.(2)

Ve onlardan kendilerine ilhâk etmemiş diğerlerine (de)**.[2731] Ve O, Azîz'dir, Hakîm'dir.(3)**

Bu, Allah'ın fazlıdır, onu dilediğine verir. Ve Allah, azîm fazl sâhibidir.(4)

O Tevrât yükletilip, sonra onu yüklenmeyenlerin meseli, koskoca kitâblar yüklenmiş eşeğin meseli gibidir. Allah'ın âyetlerini o tekzîb eden kavmin meseli ne kötüdür. Ve Allah, zâlimler kavmine hidâyet etmez.(5)

De ki: 'Ey o yahûdiler! Eğer insânların dûnundan[2732] Allah'ın velîleri olduğunuzu iddia ediyorsanız, o zaman ölümü temennî edin, eğer sâdıklar iseniz?'(6)[2733]

[2728] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "'**[الملك/el-Melik]**' O, O ki, emreden ve nehyeden, mükâfât ve cezâ veren, hakir kılan ve ikrâm eden ve izzetlendiren ve zelîl kılandır." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Miftâhu Dâru's-Saadeh, 1. cilt, 107. sayfa]

[2729] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى) semâlardakilerin ve Arz'dakilerin O'nu tesbîh ettiğini haber veriyor. Yani mahlûkâttan nutuk edenlerin ve cansız olanların Allah'ı tesbîh ettiğini haber veriyor." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Cumua Sûresi, 1. âyetin tefsîrinde]

[2730] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'**[يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهٖ/Üzerlerine O'nun âyetlerini tilâvet eder]**' Ümmîlere kendisine inzâl ettiği âyetleri kıraat eder. '**[وَيُزَكِّيهِمْ/ve onları tezkiye eder]**' Onları küfrün pisliğinden tathîr eder/temizler. '**[وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ/Ve onlara Kitâb'ı tâlim eder]**' Onlara Allah'ın Kitâbı'nı, içindeki, Allah'ın emir ve nehiylerini ve Dîni'nin şerîatlarını tâlim eder. '**[وَالْحِكْمَةَ/ve Hikmet'i]**' Yani: Sünnetleri." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 372. sayfa]

[2731] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَاٰخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ/Ve onlardan kendilerine ilhâk etmemiş diğerlerine** (de)**]**' Onlar Nebî (صلى الله عليه وسلم)'den sonra Kıyâmet Günü'ne kadar olacak herkestir. Acem ve arablardan İslâm'a dâhil olan her kimsedir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 375. sayfa]

[2732] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[مِنْ دُونِ النَّاسِ/İnsânların dûnundan]**' (İnsânların) gayrından." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 379. sayfa]

[2733] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[قُلْ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا اِنْ زَعَمْتُمْ اَنَّكُمْ اَوْلِيَاءُ لِلّٰهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ/De ki: 'Ey o yahûdiler! Eğer insânların dûnundan Allah'ın velîleri olduğunuzu iddia ediyorsanız]**' Muhammed (صلى الله عليه وسلم) ve ashâbının dûnundan. '**[فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ/o zaman ölümü temennî edin]**' Nefisleriniz aleyhinde ölüm için duâ edin. '**[اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ/eğer sâdıklar iseniz]**' (Eğer) Allah'ın oğulları ve sevdikleri iseniz, o zaman ölüm sizi O'na ulaştıracaktır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 115. sayfa]

Ve onu ebeden temennî etmezler, ellerinin takdîm ettiklerinden dolayı. Ve Allah, zâlimlere Alîm'dir.(7)

De ki: 'Doğrusu kendisinden o firâr ettiğiniz ölüm, artık muhakkak ki o size mülâki olacaktır. Sonra gaybı ve müşâhede edileni ilmedene döndürüleceksiniz, böylece amel etmiş olduklarınızı size bildirecektir.'(8)

Ey o îmân edenler! Cumâ günü namaz için nidâ edildiğinde, o vakit Allah'ın zikrine sa'y edin[2734] ve alışverişi bırakın.[2735] Bu, sizin için daha hayırlıdır, eğer siz ilmediyor iseniz.(9)[2736]

[2734] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ/o vakit Allah'ın zikrine sa'y edin]'** Yani: Cumâ namazına (sa'y edin/koşun)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 3. cilt, 492. sayfa]

[2735] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَذَرُوا الْبَيْعَ/ve alışverişi bırakın]'** Yani alışverişi terkedin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 435. sayfa]

[2736] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) şöyle demiştir: "Cumâ namazı toplanışı, o ki, İslâm'ın en güçlü farzlarındandır ve müslümanların en azîm toplantılarındandır. Ve o (Cumâ toplanışı) tüm toplanmalardan daha azîm ve daha kuvvetli farzdır, Arafat toplanması müstesnâ. Ve kim küçümseyerek bu toplanmayı terkederse, Allah (سبحانه وتعالى) onun kalbini mühürler." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Zâdu'l-Meâd, 1. cilt, 364.-365. sayfalar]

Şeyh AbdulAziz bin AbdUllah bin Baz (رحمه الله) ve bir grup âlime şöyle bir suâl sorulmuştur:

Suâl: Bir ülke için darulharb veya darulküfür dersek, orada Cumâ namazı kılınmalı mıdır? Darulharb veya darulküfürde (Cumâ namazını kılmak için) toplanmalı mıyız?

Cevâb: Allah (سبحانه وتعالى) şehirde veya köyde ikâmet eden tüm müslümanlara Cumâ Namazı'nı vâcib kılmıştır. Cumâ Namazı yerine alışveriş ile meşgûl olmaktan da nehyetmiştir. Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmuştur: **'[يَا اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا اِذَا نُوْدِىَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ/Ey o îmân edenler! Cumâ gününden namaz için nidâ edildiğinde, o vakit Allah'ın zikrine sa'y edin ve alışverişi bırakın. Bu sizin için daha hayırlıdır, eğer siz ilmeden iseniz.]'** [Cumua Sûresi, 9. âyet] AbdUllah ibn Umer ve Ebu Hureyre hadîsinde Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) 'in, minberinden şöyle buyurduğunu duydukları rivâyet edilmiştir: **'Bazı kavimler ya Cumâ namazını terketmekten vazgeçerler ya da Allah onların kalblerine mühür vururda gafillerden olurlar.'** [Sahih bir hadistir. Muslim, Nesâî ve İbn Mâce tahric etmiştir] İslâm ümmeti Cumâ namazının vâcib olduğunda icmâ etmiştir. Şerâat'ta, Cumâ namazının, sadece Müslüman ülkeleri (darulİslâm) için vâcib ve Müslüman olmayan ülkeler için vâcib olmadığını gösteren güvenilir bir delîl bulunmamaktadır. Bundan dolayı Müslüman olmayan ülkelerde (darulküfürde) ikâmet eden Müslümanlar için şartlar yerine geldiğinde Cumâ namazını kılmaları vâcib olur. Nitekim Kur'ân ve Sünnet'teki nasslar Cumâ namazının Müslümanlar için farz-ı ayn olduğuna delâlet eder." [AbdulAziz bin AbdUllah bin Baz, AbdUllah ibn Kuud, AbdurRezzâk Afifi, AbdUllah ibn Gudeyyan, Fetâvâ'l-Lecneti'd-Dâime, 2635. fetvanın 2. sorusu]

Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "Şirk beldeleri, içinde küfür şiârlarının uygulanıp, ezân, cemaat namazı, bayram ve Cumâ namazı gibi İslâm şiârlarının umûmi ve genel olarak uygulanmadığı beldelerdir. Bu İslâm şiârları herhangi bir beldede umûmi olmaksızın sınırlı bir şekilde uygulanıyorsa bu beldeler İslâm beldesi olmaktan çıkar. Tıpkı bazı beldelerin, orada İslâm şiârları uygulayan Müslüman bir azınlık yaşamasına rağmen İslâm beldesi sayılmamaları gibi. İslâm beldelerine gelince, oralar İslâm şiârlarının umûmi ve genel olarak uygulandığı yerlerdir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Şerhu Usûlu's-Selâse, 129.-130. sayfalar]

Memleketimizde tekfirciler veya bunların etkisinde kalanlar, senelerdir Cumâ namazının kılınmasını engellemektedirler. Oysa görüldüğü gibi gerekçelerine Kur'ân ve Sünnet'te bir dayanak yoktur. [Hazırlayan]

Nihâyet namaz kazâ edildiğinde, artık Arz'da intişâr edin ve Allah'ın fazlından arayın.[2737] **Ve Allah'ı çok zikredin, umulur ki siz felâh bulursunuz.(10)**

Ve bir ticâret veya bir eğlence gördüklerinde, ona yöneldiler ve seni kâim halde terkettiler.[2738] **De ki: 'Allah'ın indindeki, eğlenceden ve ticâretten daha hayırlıdır.** [2739] **Ve Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.'(11)**

[2737] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوا فِى الْأَرْضِ/Nihâyet namaz kazâ edildiğinde, artık Arz'da intişâr edin]'** Yani: Namaz bittiğinde, artık ticârete ve ihtiyâclarınızı gidermek için intişâr edin/dağılın. **'[وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ/ve Allah'ın fazlından arayın]'** Yani: Rızkı (arayın) ve bu mubâh bir iştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 123. sayfa]

[2738] İmâm Tirmizî (رحمه الله), Câbir (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nebî (صلى الله عليه وسلم), Cumâ günü kâim halde hutbe verirken Medîne'ye bir kervan geldi. Ve Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in ashâbı ona koşuştular. Tâ ki onlardan on iki adam dışında kimse kalmadı. O (kala)nlar arasında Ebu Bekir ve Umer de vardı. Ve: **'[وَإِذَا رَاَوْا تِجَارَةً اَوْ لَهْوًا انْفَضُّوا اِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِمًا/Ve bir ticâret veya bir eğlence gördüklerinde ona yöneldiler ve seni kâim halde terkettiler]'** âyeti nâzil oldu." [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3311.); Tirmizî: 'Hasen-Sahîhtir' der. Şeyh el-Elbânî ise 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de: 'Sahîhtir' demiştir.]

[2739] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[قُلْ مَا عِنْدَ اللّٰهِ/De ki: 'Allah'ın indindeki']'** Yani: Allah'ın o indinde bulunan Âhiret diyârındaki sevâblar. **'[خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ/eğlenceden ve ticâretten daha hayırlıdır]'** Yani: O'nun üzerine tevekkül edenler ve rızkı vaktinde taleb edenler için (daha hayırlıdır)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Cumua Sûresi, 11. âyetin tefsîrinde]

63. MÜNÂFİKÛN SÛRESİ (11 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Münâfıklar sana geldiklerinde dediler ki: 'Şâhidlik ederiz ki, muhakkak ki sen hakîkaten Allah'ın Resûlu'sun.' Ve Allah ilmediyor ki, muhakkak ki sen hakîkaten O'nun Resûlu'sun. Ve Allah şâhidlik eder ki, muhakkak ki münâfıklar hakîkaten yalancılardır.(1)[2740]

Yeminlerini kalkan ittihaz ettiler[2741] **de Allah'ın yolundan alıkoydular. Muhakkak ki onların amel etmiş oldukları kötüdür.(2)**

Bu, onların îmân edip, sonra küfretmiş olmalarındandır. Böylece onların kalblerinin üzeri mühürlenmiştir, artık onlar fıkhetmezler.(3)[2742]

Ve onları gördüğünde, cisimleri seni teâccübe düşürür. Ve eğer söylerlerse, onların sözlerini dinlersin, sanki onlar dayanmış odunlardır. Onlar her sayhayı kendi aleyhlerinde hesâb ederler. Onlar düşmandır, bu itibarla onlardan hazer et.[2743] **Allah onları katletsin, nasıl çevriliyorlar.(4)**

[2740] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى), münâfıklardan haber vererek şöyle buyurur: Onlar Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in yanına geldikleri zaman dillerinden müslüman olduklarını söylüyorlar, ama işin iç yüzü böyle değildir. Bilakis onlar bunun tamamen zıddınadırlar. Ve bunun için Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurur: **'[اِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ اِنَّكَ لَرَسُولُ اللّٰهِ/Münâfıklar sana geldiklerinde dediler ki: 'Şâhidlik ederiz ki, muhakkak ki sen hakîkaten Allah'ın Resûlu'sun.']'** Yani: Seninle karşılaşıp yüzyüze geldiklerinde sana zâhirde böyle söylerler ama durum onların dedikleri gibi değildir. (Allah,) bu sebeble hemen Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in, Allah'ın Resûlu olduğunu haber veren bir cümle ile münâfıklara itirâz ederek şöyle buyurur: **'[وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّكَ لَرَسُولُهُ/Ve Allah ilmediyor ki, muhakkak ki sen hakîkaten O'nun Resûlu'sun]'** Sonra da şöyle buyurur: **'[وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ/Ve Allah şâhidlik eder ki, muhakkak ki münâfıklar hakîkaten yalancılardır.]'** Yani: Her ne kadar dış görünüşü gerçeğe uygun da olsa, onların açığa vurdukları hâl tamamen yalandır. Çünkü onlar, söylediklerinin doğruluğunu kendileri kabûl etmedikleri gibi onu tasdîk de etmemektedirler. Allah (سبحانه وتعالى) bu sebeble onların itikâdlarında yalancı olduklarını bildiriyor." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Munâfikun Sûresi, 1. âyetin tefsîrinde]

[2741] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اِتَّخَذُوا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً/Yeminlerini kalkan ittihaz ettiler]'** Dedi ki: Onlarla (yani yeminleriyle) gizlenmişlerdir. Bu onların îmân edip sonra küfretmeleri sebebiyledir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 394. sayfa]

[2742] İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "Bu, Allah (سبحانه وتعالى)'dan münâfığın kâfir olduğunu dâir bir bildirmedir. Yani onlar dilleri ile ikrâr etmekte, sonra kalbleri ile küfretmektedirler." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Munâfikûn Suresi'nin 3. âyetinin tefsirinde]

[2743] İmâm Ebu'l-Ferec ibn Cevzî (رحمه الله) der ki: "**'[هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ/Onlar düşmandır, bu itibarla onlardan hazer et.]'** Yani: Onlara sırrını emânet etme, çünkü onlar kâfirlerden düşmanlarının göz(etleyici)leridir. " [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1439. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Ve onlara: 'Gelin, sizin için Allah'ın Resûlu istiğfâr etsin.' denildiğinde, başlarını çevirirler. Ve sen onların uzaklaştıklarını görürsün. Ve onlar müstekbirlerdir.(5)

Onlar için istiğfâr etsen veya onlar için istiğfâr etmesen, üzerlerine müsâvîdir. Allah, onları asla mağfiret etmeyecektir. Muhakkak ki Allah, fâsıklar kavmine hidâyet etmez.(6)[2744]

Onlar: 'Allah'ın Resûlu'nun indindekilerin üzerine infâk etmeyin, tâ ki dağılsınlar.' o diyenlerdir.[2745] **Ve semâların ve Arz'ın hazîneleri Allah'ındır. Ve lâkin münâfıklar fıkhetmezler.(7)**

Derler ki: 'Eğer Medîne'ye rücû edersek, elbette azîz olanlar, zelîl olanları oradan ihrâc edeceklerdir. Ve izzet Allah'ın ve Resûlu'nun ve mü'minlerindir. Ve lâkin münâfıklar ilmetmezler.(8)

Ey o îmân edenler! Mallarınız ve ne (de) **evlâdlarınız sizi Allah'ın zikrinden alıkoymasın. Ve kim böyle fiil ederse, artık işte onlar, onlardır hüsrâna uğrayanlar.(9)**[2746]

Ve sizi rızıklandırdıklarımızdan infâk edin, sizden birinize ölüm gelmeden önce. O vakit der ki: 'Rabbim! Beni yakın bir ecele tehir etsen de sadaka versem ve sâlihlerden olsam!'(10)

Ve Allah, bir nefsi eceli geldiğinde asla tehir etmez. Ve Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(11)[2747]

[2744] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ/Muhakkak ki Allah, fâsıklar kavmine hidâyet etmez.]**' Yani: Münâfıklara (hidâyet etmez). Ve onlar küffâr ve fâsıklar ve münâfıklardır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 443. sayfa]

[2745] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'**[هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ/Onlar o diyenlerdir]**' Yani ashâblarına o (şöyle) diyen münâfıklardır: '**[لَا تُنْفِقُوا عَلٰى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ/Allah'ın Resûlu'nun indindekilerin üzerine infâk etmeyin]**' Muhâcir ashâbından (kimseye infâk etmeyin). '**[حَتّٰى يَنْفَضُّوا/tâ ki dağılsınlar]**' Tâ ki onun yanından ayrılsınlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 401. sayfa]

[2746] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Allah (تعالى) mü'min kullarına (Kendisini) çokça zikretmelerini emrediyor, mallar ve evlâdın da onları O'nu zikretmekten alıkoymasından nehyediyor. Ve şöyle haber veriyor: Kim, Rabbinin kulu için halkettiği O'na itaat ve O'nu zikretmeyi bırakıp dünyâ hayâtının metâsı ve zînetiyle eğlenirse, artık o muhakkak Kıyâmet Günü kendi nefsini ve ehlini hüsrâna uğratmışlardan olur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Münâfikûn Sûresi, 9. âyetin tefsîrinde]

[2747] İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: " '**[وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا جَاءَ اَجَلُهَا/Ve Allah, bir nefsi eceli geldiğinde asla tehir etmez.]**' Allah hiç kimsenin ecelini -eğer eceli geldiyse- geciktirmeyecek, onu uzatmayacaktır. '**[وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ/Ve Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.]**' Allah kulunun amelleri karşısında bilgi ve ilim sâhibidir, hepsini ihâtâ etmiştir. O'na bir şey gizli kalmaz. O (tüm bu amellerin) karşılığını verecektir, muhsine ihsânıyla, kötüye ise kötülüğüyle." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 412. sayfa]

64. TEGÂBÜN SÛRESİ (18 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Semâlardakiler ve Arz'dakiler Allâh'ı tesbîh ederler. Mülk O'nundur ve hamd O'nadır. Ve O, her şey üzerine Kadîr'dir.(1)

O, O ki, sizi halk etmiştir. Böyleyken sizden kâfir vardır ve sizden mü'min vardır. Ve Allah, amel ettiklerinize Basîr'dir.(2)

Semâları ve Arz'ı hakk ile halk etti. Ve size sûret verdi de sûretinizi güzel yaptı. Ve dönüş O'nadır.(3)

Semâlar ve Arz'dakini ilmeder. Ve gizlediğinizi ve ilân ettiğinizi ilmeder. Ve Allah, sadırların özüne Alîm'dir.(4)

Bundan önce o küfredenlerin haberi size gelmedi mi? O vakit işlerinin vebâlini tattılar. Ve onlar için elîm bir azâb vardır.(5)

Bu, resûllerinin, onlara beyyineler ile gelmiş olmalarındandır. Fakat demişlerdi ki: 'Bize bir beşer mi hidâyet edecek?' Böylece küfrettiler ve yüz çevirdiler. Ve Allah (onlardan) **müstağnîdir.**[2748] **Ve Allah, Ganiyy'dir, Hamîd'tir.(6)**

O küfredenler asla ba's edilmeyeceklerini iddia ettiler. De ki: 'Bilakis, Rabbime andolsun ki, elbette ba's edileceksiniz. Sonra amel ettikleriniz, elbette size bildirilecektir. Ve bu, Allah'ın üzerine kolaydır.'(7)

O halde Allah'a ve Resûlu'ne ve o inzâl ettiğimiz Nûr'a[2749] **îmân edin. Ve Allah, amel ettiklerinize Habîr'dir.(8)**

İctimâ Günü için sizi cem' edeceği gün. İşte bu aldanma günüdür.[2750] **Ve kim Allah'a îmân eder ve sâlih amel işlerse, ondan kötülüklerini keffâretler ve onu altlarından**

[2748] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَاسْتَغْنَى اللَّهُ/Ve Allah** (onlardan) **müstağnîdir.]'** Yani: Allah onların itaatinden, ibâdetinden ve tevhîdinden müstağnîdir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 450. sayfa]

[2749] İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "Yani Kur'ân'a." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tegâbün Sûresi, 8. âyetin tefsîrinde]

[2750] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ/İctimâ Günü için sizi cem' edeceği gün.]'** Bu, Kıyâmet Günü'dür. **'[يَوْمُ التَّغَابُنِ/Aldanma günüdür]'** Cennet ehlinin, Cehennem ehlini aldatacağı gündür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 420. sayfa]

İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "Kıyâmet Günü'nün **'[يَوْمُ التَّغَابُنِ/Aldanma günü]'** isimlendirilmesinin sebebi, Cennet ehlinin, Cehennem ehlini aldatacağından dolayıdır. Yani: Cennet ehli Cenneti ve Cehennem ehli Cehennem'i mübâdele yoluyla almışlardır. Böylece hayrı şerre ve iyiyi kötüye ve nimetleri azâba değiştirdiklerinden dolayı aldanışları vukû bulmuştur." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî,

nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil eder, orada ebeden muhalledlerdir. İşte bu, azîm başarıdır.(9)

Ve o küfredenler ve âyetlerimizi tekzîb edenler, işte onlar ateş ashâbıdır, orada muhalledlerdir. Ve (o) **ne kötü varış yeridir!(10)**

Allah'ın izni olmaksızın musîbetten isâbet etmez. Ve kim Allah'a îmân ederse, kalbine hidâyet verir.[2751] **Ve Allah, her şeye Âlîm'dir.(11)**

Ve Allah'a itaat edin ve Resûl'e itaat edin. Ama eğer yüz çevirirseniz, o zaman Resûlu'muzun üzerine ancak mübîn tebliğdir.(12)[2752]

Allah, O'ndan başka ilâh yoktur. Ve Allah üzere o halde mü'minler tevekkül etsinler.(13)

Ey o îmân edenler! Muhakkak ki zevceleriniz ve evlâdlarınızdan sizin için düşman vardır. O halde onlardan hazer edin.[2753] **Ve eğer affeder ve hoş görür ve bağışlarsanız, o takdirde muhakkak ki Allah Gafûr'dur, Rahîm'dir.(14)**

Mallarınız ve evlâdlarınız ancak bir fitnedir. Ve Allah, azîm ecir O'nun indindedir.(15)

Bu itibarla gücünüz yettiğince Allah'a takvâ edin. Ve dinleyin ve itaat edin ve nefisleriniz için hayır infâk edin. Ve kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar, onlardır felâh bulanlar.(16)

Eğer güzel bir borç ile Allah'a borç verirseniz, onu sizin için kat kat arttırır ve sizi mağfiret eder. Ve Allah, Şekûr'dur, Halîm'dir.(17)

Gaybı ve müşâhede edileni ilmedendir. Azîz'dir, Hakîm'dir.(18)

---

el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Tegâbün Sûresi, 9. âyetin tefsîrinde]

[2751] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Alkame (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[مَا اَصَابَ مِنْ مُصيبَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ يَهْدِ قَلْبَهُ/Allah'ın izni olmaksızın musîbetten isâbet etmez. Ve kim Allah'a îmân ederse, kalbine hidâyet verir.]'** Bu, kendisine musîbet isâbet eden bir adamdır. Nitekim o bunun Allah indinden olduğunu ilmeder, böylece musîbete teslîm olur ve râzı olur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 421. sayfa]

[2752] İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "Ve Allah'a itaat ile iştigâl edin ve Kitâbı ile amel edin. Ve Sünneti ile amel etmek sûretiyle Resûlu'ne itaat edin. Ama eğer itaatten yüz çevirirseniz, o takdirde Resûl'un üzerine tebliğden başkası yoktur." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Teğâbün Sûresi, 12. âyetin tefsîrinde]

[2753] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ/Ey o îmân edenler! Muhakkak ki zevceleriniz ve evlâdlarınızdan sizin için düşman vardır. O halde onlardan hazer edin.]'** Onlar İslâm'dan nehyederler ve gecikmeye sebeb olurlar. Onlar küffârdandır, o halde onlardan hazer edin/sakının!" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 424. sayfa]

65. TALÂK SÛRESİ (12 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Ey Nebî! Kadınlara talâk verdiğinizde, artık iddetleri içinde onlara talâk verin ve iddeti ihsâ edin.[2754] **Ve Rabbiniz Allah'a takvâ edin.**[2755] **Onları evlerinden ihrâc etmeyin, kendileri** (de) **hurûc etmesinler, mübeyyin bir fuhşiyyât ile gelmeleri müstesnâ. Ve bunlar Allah'ın hudûtlarıdır. Ve kim Allah'ın hudûtunu aşarsa, o takdirde nefsine zulmetmiştir. Bilemezsin, umulur ki Allah, bunun ardından bir iş ihdâs eder.(1)**[2756]

Böylece iddet müddetlerini doldurduklarında, artık onları mârûf üzere tutun veya mârûf üzere onlardan ayrılın. Ve sizden iki adâlet sâhibini şâhid tutun. Ve şâhidliği Allah için ikâme edin. İşte onunla Allah'a ve Âhiret Günü'ne îmân etmekte olanlara vaaz edilir. Ve kim Allah'a takvâ ederse, Allah onun için bir çıkış kılar.(2)

Ve onu hesâb etmediği bir yerden rızıklandırır. Ve kim Allah üzere tevekkül ederse, artık O, kendisine yeter. Muhakkak ki Allah, emrini yerine getirir. Allah, her şey için bir mikdâr kılmıştır.(3)

Ve kadınlarınızdan o hayızdan kesilmiş olanlar, eğer (iddetlerinde) **kuşku ederseniz, o zaman onların iddetleri üç aydır ve o hayız görmeyenler** (de böyle)**. Ve hâmilelerin, onların bekleme süresi hâmillerini vaz' etmeleridir. Ve kim Allah'tan takvâ ederse, onun için işinde bir kolaylık kılar.(4)**

Bu, Allah'ın size inzâl ettiği emridir. Ve kim Allah'a takvâ ederse, ondan kötülüklerini keffâretler ve onun için ecri azîmleştirir.(5)

Onları, gücünüzün yettiğinden sâkin olduğunuz yerde iskân edin. Ve üzerlerine tazyîk yapmak için onlara zarar vermeyin. Ve eğer hâmile iseler, artık hâmillerini vaz' edinceye kadar üzerlerine nafakalarını verin. Sonra sizin için emzirirlerse, o vakit ücretlerini verin ve aranızda mârûf ile anlaşın. Ve eğer zorluk çekerseniz, o halde onu başkası emzirecektir.(6)

[2754] tam anlamıyla saymak, hesaplamak

[2755] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "Ve: **'[وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ/Ve Rabbiniz Allah'a takvâ edin]'** kavli: Yani: Sünnet'e göre talâk verin ve bid'ata göre talâk vermeyin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 458. sayfa]

[2756] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[لَا تَدْرِى لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَٰلِكَ اَمْرًا/Bilemezsin, umulur ki Allah, bunun ardından bir iş ihdâs eder.]'** Yani: Mutallaka/boşanılmış kadını iddet müddeti boyunca zevcesinin evinde bıraktık, umulur ki o zevce talakından dolayı pişmanlık duyarda Allah (تعالى) kalbinde eşine geri dönme (isteği) halk eder. İşte bu (şekilde) daha kolay ve basît olur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Talâk Sûresi, 1. âyetin tefsîrinde]

Genişlik sâhibi, genişliğinden infâk etsin ve üzerine rızkı dar olan, artık Allah'ın ona verdiğinden infâk etsin. Allah, bir nefsi kendisine verdiğinden başkasıyla mükellef tutmaz. Allah, bir zorluğun ardından bir kolaylık kılacaktır.(7)

Ve karyelerden niceleri Rabblerinin ve resûllerinin emrine karşı çıkmışlardır. Böylece onları şiddetli bir hesâb ile hesâba çektik ve onlara münker[2757] bir azâb ile azâb ettik.(8)[2758]

Artık işlerinin vebâlini tatmışlar ve işlerinin âkibeti bir hüsrân olmuştur.(9)

Allah, onlar için şiddetli bir azâb hazırlamıştır.[2759] **Bu itibarla Allah'a takvâ edin, ey o îmân eden akıl sâhibleri! Allah, size bir Zikir**[2760] **inzâl etmiştir.(10)**

Bir Resûl (irsâl etmiştir)**, Allah'ın mübeyyin âyetlerini üzerinize tilâvet eder, o îmân edenleri ve sâlih ameller işleyenleri zulmetlerden nûra ihrâc etmek için. Ve kim Allah'a îmân eder ve sâlih amel işlerse, onu altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil eder, orada ebeden muhalledlerdir. Allah, ona güzel bir rızık vermiştir.(11)**

Allah, O ki, yedi semâyı ve Arz'dan onların bir mislini halk etti. Emri onlar arasında tenezzül eder, Allah'ın her şey üzerine Kadîr olduğunu ve Allâh'ın ilmen her şeyi ihâta ettiğini ilmetmeniz için.(12)

[2757] Bu açıklama İmâm Kurtubî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'**[نُكْرًا/Nukran]**' Münker." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Talâk Sûresi, 8. âyetin tefsîrinde]

[2758] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُكْرًا/ve onlara münker bir azâb ile azâb ettik]**' Münker ve çok kötü (bir azâb ile azâb ettik). Bu ise ateş azâbıdır. (Fiilin) lafzı mâzi/geçmiş, mânâsı istikbâl/gelecektir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 157. sayfa]

[2759] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'**[أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا/Allah, onlar için şiddetli bir azâb hazırlamıştır.]**' (Allah,) dünyâ azâbının ardından Âhiret'te (onlar için şiddetli bir azâb hazırlamıştır)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 4. cilt, 404.-405. sayfa]

[2760] İmâm Ebu'l-Ferec ibn Cevzî (رحمه الله) der ki: "'**[ذِكْرًا/Zikir]**' Yani: Kur'ân." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1448. Sayfa (tek cilt olarak basım)]

66. TAHRÎM SÛRESİ (12 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Ey Nebî! Zevcelerinin rızâsını arayarak, Allah'ın sana helâl kıldığını neden harâm ediyorsun? Ve Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(1)

Allah, sizin için yeminlerinizin (keffâretle) **çözülmesini farz kılmıştır. Ve Allah, sizin mevlânızdır. Ve O, Alîm'dir, Hakîm'dir.(2)**

Ve hani Nebî zevcelerinin bâzısına bir sözü gizlice söylemişti de onu (başkasına) **bildirince ve Allah onu** (Nebî) **üzerine izhâr etti,** (o da) **bazısını açıkladı ve bazısından îrâz etti. Böylece ona bildirince,** (zevcesi) **dedi ki: 'Bunu sana kim bildirdi?' Dedi ki: 'Alîm, Habîr, bana bildirdi.'(3)**

(Ey Nebî'nin zevceleri!) **Eğer ikiniz Allah'a tevbe ederseniz** (ne iyi)**, çünkü ikinizin kalbi kaymıştı. Ve eğer aleyhinde yardımlaşırsanız, o takdirde muhakkak ki Allah, O, onun mevlâsıdır ve Cibrîl ve mü'minlerin sâlihleri** (de)**. Ve bunun ardından melekler** (de ona) **yardımcıdır.(4)**

Ola ki Rabbi, eğer (Nebî) **size talâk verirse, ona -sizden daha hayırlı zevceler- tebdîl eder: Müslüman kadınlar, mü'mineler, kâniteler, tevbe eden kadınlar, ibâdet eden kadınlar, seyâhat eden kadınlar,** [2761] **dullar ve bâkireler.(5)**

Ey o îmân edenler! Nefislerinizi ve ehlinizi ateşten koruyun. Ve onun yakıtı insânlar ve taşlardır. Üzerinde katı, şiddetli melekler vardır. Allah'ın kendilerine emrettiğine isyân etmezler ve emredildiklerini fiil ederler.(6)

Ey o küfredenler! Bugün özür dilemeyin! Ancak amel etmiş olduklarınızla cezâlandırılıyorsunuz!(7)

Ey o îmân edenler! Allah'a nasûh bir tevbe[2762] **ile tevbe edin. Ola ki Rabbiniz, sizden kötülüklerinizi keffâretler ve sizi altlarından nehirler cereyân eden Cennetlere dâhil**

[2761] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "Muhakkak ki bu âyet, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in kadınlarının Allah (عز وجل)'den hazer etmeleri için inzâl edilmiştir. Nitekim onlar kıskançlık dolayısıyle bir araya gelmişlerdi. **'[مُسْلِمَاتٍ/Müslüman kadınlar]'** İtaat ile Allah'a boyun eğen kadınlar. **'[مُؤْمِنَاتٍ/mü'mineler]'** Allah'ı ve Resûlu'nu tasdîk eden kadınlar. **'[قَانِتَاتٍ/kâniteler]'** Allah'a itaat eden kadınlar. **'[تَائِبَاتٍ/tevbe eden kadınlar]'** Allah'ın kerîh bulduğundan muhabbet duyduğuna rücû eden kadınlar. **'[عَابِدَاتٍ/âbideler]'** İtaat ile Allah'a alçak gönüllü olan kadınlar. **'[سَائِحَاتٍ/seyâhat eden kadınlar]'** Oruç tutan kadınlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 488.-489 sayfa]

[2762] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "Derim ki tevbede nâsuhluk üç şeyi kapsar:
Birincisi: Tevbe ve istiğfârın hiçbir günahı dışarıda bırakmamak sûretiyle tüm günahları kapsaması.
İkincisi: Kişinin hiçbir tereddüt, oyalanma ve bekleme olmaksızın tüm irade ve kararlılığı ile azmini ve sıdkını tevbede toplaması.

eder. Allah'ın, Nebî'yi ve beraberindeki o îmân edenleri utandırmayacağı gün, nûrları önlerinden ve sağlarından sa'y ederler. Derler ki: 'Rabbimiz, nûrumuzu bizim için tamamla ve bize mağfiret et. Muhakkak ki Sen, her şey üzerine Kadîr'sin.'(8)

Ey Nebî! Küffâr ve münâfıklarla cihâd et ve üzerlerine katı ol.[2763] **Ve onların me'vâsı Cehennem'dir. Ve** (o) **ne kötü varış yeridir!(9)**[2764]

Allah, o küfredenlere, Nûh'un hanımını ve Lût'un hanımını darb-ı mesel etti. İki kadın, sâlih kullarımızdan iki kulumuzun (nikâhları) **altında idiler. Derken onlara hainlik ettiler de Allah'tan** (gelen) **bir şeyi onlardan savamadı. Ve denildi ki: 'Dâhil olanlarla beraber ateşe dâhil olun.'(10)**

Ve Allah, o îmân edenlere Firavun'un hanımını darb-ı mesel etti. Hani demişti ki: 'Rabbim! Benim için indinde Cennette bir ev binâ et ve beni Firavun'dan ve onun amelinden necât buyur. Ve beni zâlimler kavminden (de) **necât buyur.'(11)**

Ve İmrân kızı Meryem'i (de darb-ı mesel ettik)**. O ki, fercini korumuştu, böylece onun içine rûhumuzdan nefh etmiştik. Ve Rabbinin kelimelerini ve kitâblarını tasdîk etmiş ve kânitlerden**[2765] **olmuştu.(12)**

Üçüncüsü: Kişinin tevbedeki ihlâsına zarar verecek şâibelerden ve illetlerden kaçınması; bunun yanısıra tevbe ederken Allah (سبحانه وتعالى)'dan korkması ve haşyet duyması; O'nun indindekilere rağbet etmesi ve O'nun indindeki cezâlardan çekindiği için tevbe etmesi; ve kişinin, tevbenin sıhhatini ve Allah (سبحانه وتعالى)'ya hâlisliğini bozan bu gibi illetlerden kaçınmasıdır.

Böylelikle zikredilen birinci husus, kendisinden tevbe edilen şey ile alâkalı iken, üçüncüsü ise kendisine tevbe edilen (Rabb) ile alâkalıdır. Vasat olup ikinci olan husus ise tevbe eden kimsenin zâtı ve nefsini kapsar.

Tevbenin nasûhluğu ise tevbedeki sıdk, ihlâs ve tevbenin günahların hepsini kapsamasıdır. Kuşkusuz bu tevbe (Allah'ın) mağfiretini gerektirir ve tüm günahları imhâ eder. Bu ise tevbede en kâmil olan çeşittir.

Allah (سبحانه وتعالى)'dan istiâne/yardım diler ve O'na tevekkül ederiz. Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh/Güç ve kuvvet ancak Allah'tandır!" [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Medâricu's-Sâlikîn, 1. cilt, 309.-310. sayfalar]

[2763] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[يَا اَيُّهَا النَّبِىُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ/Ey Nebî! Küffâr ve münâfıklarla cihâd et]**' Allah (عز وجل), Nebîsi (عليه الصلاة و السلام)'a küffârla kılıç ile cihâd etmesini ve münâfıklar üzerine haddler (yani hadd cezâları) ile katı olmasını emretmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 497. sayfa]

[2764] Tevbe Sûresi'nin 73. âyetiyle aynıdır

[2765] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "'**[مِنَ الْقَانِتِينَ/Kânitlerden]**' İtaat edenlerden." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 500. sayfa]

67. MÜLK SÛRESİ (30 âyettir)[2766]

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Tebâreke O ki, mülk O'nun elindedir.[2767] Ve O, her şey üzerine Kadîr'dir.(1)

O ki, hanginizin daha güzel amel edeceğini sınamak için ölümü ve hayâtı halk etti. Ve O, Azîz'dir, Gafûr'dur.(2)

O ki, yedi semâyı tabaka tabaka halk edendir. Rahmân'ın halk etmesinde bir uyumsuzluk göremezsin. İmdi bakışını rücû ettir, bir çatlak görüyor musun?(3)

Sonra bakışını iki kere rücû ettir. Bakışın umduğunu bulamadan sana geri dönecektir. Ve o bitkindir.(4)

Ve andolsun ki, semâyı kandillerle ziynetlendirdik. Ve onları şeytânlar için taşlamalar kıldık. Ve onlar için alevli ateşin azâbını hazırladık.(5)

Ve Rabblerine küfredenler için Cehennem azâbı vardır. Ve (o) **ne kötü varış yeridir!(6)**

Oraya ilkâ edildiklerinde, onun çıkardığı uğultuyu işitirler. Ve o feverân etmektedir.(7)

Neredeyse gayzından çatlayacaktır. Her ne zaman oraya bir fevc ilkâ edilse, bekçileri onlara suâl ederler: 'Size bir inzâr edici gelmedi mi?'(8)

Derler ki: 'Bilakis, bize bir inzâr edici gelmişti. Fakat biz tekzîb ettik ve dedik ki: 'Allah bir şey inzâl etmemiştir. Siz büyük bir dalâlet içindesiniz, başka değil.'(9)

[2766] İmâm İbn Mâce (رحمه الله), Ebu Hureyre (رضي الله عنه)'tan Nebî (صلى الله عليه وسلم)'ın şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: **"Muhakkak ki Kur'ân'da bir sûre vardır, otuz âyettir. Sâhibi mağfiret edilene kadar onun için şefaat eder: '[تَبَارَكَ الَّذِى بِيَدِهِ الْمُلْكُ/Tebâreke O ki, mülk O'nun elindedir.]'"** [Ebu AbdUllah Muhammed bin Yezid bin Mâce el-Kazvînî, Sünen-i İbn Mâce (3786); Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) Sahîhu Sünen-i 'de hadis için: 'Sahîhtir' demiştir.]

[2767] Şeyh AbdulAziz bin AbdUllah bin Baz (رحمه الله)'ın başında bulunduğu İlmi Araştırmalar ve Fetvâ Daimî Komisyonu verdiği bir fetvâda şöyle der: "Nasslardaki (zikredilen): **'[يد/El]'** kelimesi ile hepsinde tek bir mânâ kastedilmektedir. O da Allah (سبحانه وتعالى)'nın gerçekten elinin olduğudur. Ancak O'nun elinin bulunması sıfatı O'nun şânına lâyık, mahlûkâtının eline benzemeyen ve ta'tile ve tahrife imkân vermeyecek kadar açık bir anlam ifâde eder. Nitekim Allah (سبحانه وتعالى)'nın zâtının olması da hakîki bir anlam ifâde eder. Ancak O'nun zâtı kulların zâtına benzemez, sıfatları da onların sıfatlarına benzemez. Allah (سبحانه وتعالى)'nın elinin, iki elinin veya ellerinin olduğuna dair bu nassları teyid eden daha pek çok nass vârid olmuştur. Bunların keyfiyyetini Allah (سبحانه وتعالى)'a havâle ederek hepsine olduğu gibi îmân etmek icâb eder. Kitâb ve Sünnet'in nasslarıyla amel etmenin ve müctehid imâmların yoluna uymanın gereği budur." [Saîd ibn Alî ibn Vehf el-Kahtânî, Şerhu Esmâİllahi'l-Hüsnâ fî Dav'i'l-Kitâbi ve's-Sünneti, 11865. fetvâ]

Ve derler ki: 'Eğer dinlemiş veya akletmiş olsaydık, alevli ateşin ashâbından olmazdık.'(10)

Böylece günâhlarını itirâf ederler. Artık uzaklık[2768] **alevli ateş ashâbı içindir.(11)**

Muhakkak ki gaybte Rabblerinden o haşyet duyanlar, mağfiret ve büyük bir ecir onlar içindir.(12)

Ve sözünüzü gizleyin veya onu cehredin! Muhakkak ki O, sadırların özüne Âlîm'dir.(13)

Halk eden ilmetmez mi? Ve O, Latîf'tir, Habîr'dir.(14)

O, O ki, sizin için Arz'ı zelîl kılmıştır. Bu itibarla onun omuzlarında yürüyün ve rızkından yiyin. Ve O'nadır nüşûr.(15)[2769]

Semâdakinin sizi Arz'a batırmasından emîn misiniz,[2770] **artık o çalkalandığında?(16)**

Yoksa semâdakinin üzerinize taş yağdıran bir rüzgâr irsâl etmesinden emîn misiniz? Artık ilmedeceksiniz inzâr etmem nasıldır.(17)[2771]

Ve andolsun ki, onlardan o öncekiler (de) **tekzîb etmişlerdi. Artık nasıl oldu inkârım?(18)**[2772]

[2768] Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[سُحْقًا/Suhkan]'** Uzaklık." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 516. sayfa]

[2769] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[النُّشُورُ/Nüşûr]'** Ba's edilme/diriltilme." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 14. sayfa]

[2770] İmâm Lâlekâi (رحمه الله) der ki: "Allah (عز وجل) şöyle buyurmuştur: **'[اِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ/Tayyib kelime O'na yükselir ve onu sâlih amel yükseltir.]'** [Fâtır Suresi, 10. âyet] Ve (yine) şöyle buyurmuştur: **'[ءَاَمِنْتُمْ مَنْ فِى السَّمَاءِ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ/Semâdakinin sizi Arz'a batırmasından emîn misiniz?]'** [Mülk Suresi, 16. âyet] Ve (yine) şöyle buyurmuştur: **'[وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهٖ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً/Ve O, kullarının fevkinde Kâhir'dir. Ve üzerinize hafazayı irsâl eder.]'** [En'âm Suresi, 61. âyet] Böylelikle bu âyetler, Allah (سبحانه وتعالى)'nın semâda olduğuna ve ilminin arzında ve semâsında her mekânı ihâta ettiğine delâlet ederler." [Ebu'l-Kâsım HibetUllah bin Hasen bin Mansûr el-Lâlekâi, Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sünne, 1. cilt, 319. sayfa]

[2771] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (سبحانه وتعالى): **'[ءَاَمِنْتُمْ مَنْ فِى السَّمَاءِ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ/Semâdakinin sizi Arz'a batırmasından emin misiniz?]'** ve **'[اَمْ اَمِنْتُمْ مَنْ فِى السَّمَاءِ اَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا/Yoksa semâdakinin üzerinize taş yağdıran bir rüzgâr irsâl etmesinden emin misiniz?]'** buyurmuştur. Öyle değil midir ki -ey zekâ sâhibi- semâların, arzın ve ikisi arasındakilerin Hâlık'ı, bize bu iki âyette semâda olduğunu bildirmiştir?" [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 255. sayfa]

İmâm el-Kassâb (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "**'[اَمْ اَمِنْتُمْ مَنْ فِى السَّمَاءِ اَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ/Yoksa semâdakinin üzerinize taş yağdıran bir rüzgâr irsâl etmesinden emin misiniz? Artık ilmedeceksiniz inzâr etmem nasıldır]'** kavli mu'tezilenin, Allah (جل جلاله)'un, Kendisinin semâda olmadığı ve ilminin arzda olmadığı yönündeki zanlarının aleyhine bir hüccettir." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 4. cilt, 376. sayfa]

[2772] Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "**'[نَكِيرِ/Nekîr]'** Yani: İnkârım."

Ve fevklerinde kanat çırparak uçan kuşlara bakmazlar mı? Onları Rahmân'dan başkası tutmaz. Muhakkak ki O, her şeye Basîr'dir.(19)

Veya kim bu, o ki, o, Rahmân'ın dûnundan size nusret edecek sizin için bir ordudur? Kâfirler başka değil, ancak bir aldanış içindedir.(20)

Veya kim bu, o sizi rızıklandıracak, eğer rızkını keserse? Bilakis, direnip durdular azgınlık ve nefret içinde.(21)

İmdi vechi üzere kapanarak giden mi daha hidâyet üzeredir, yoksa dümdüz Sırât-ı Mustakîm üzere giden mi?(22)[2773]

De ki: 'O, O ki, sizi inşâ eden ve sizin için kulaklar ve gözler ve gönüller kılandır. Ne az şükrediyorsunuz.'(23)

De ki: 'O, O ki, sizi Arz'da halkedendir.[2774] **Ve O'na haşredileceksiniz.(24)**

Ve derler ki: 'Bu vaad ne zaman, eğer sâdıklar iseniz?'(25)[2775]

De ki: 'İlim, ancak Allah indindedir. Ve ben, ancak mübîn bir inzâr ediciyim.(26)

Derken onu yakından gördüklerinde, o küfredenlerin yüzleri kötüleşir. Ve denir ki: 'Bu, o kendisini dâvet etmiş olduğunuzdur.'(27)[2776]

De ki: 'Gördünüz mü, eğer Allah beni ve beraberimdekileri helâk etse veya bize rahmet etse, artık kim kâfirleri elîm azâbtan koruyacak?'(28)

De ki: 'O, Rahmân'dır. Kendisine îmân ettik ve üzerine tevekkül ettik. Artık ilmedeceksiniz, mübîn dalâlet içinde o kimdir.'(29)

[Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 12. sayfa]

[2773] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[اَفَمَنْ يَمْشِى مُكِبًّا عَلٰى وَجْهِهٖ اَهْدٰى/İmdi vechi üzere kapanarak giden mi daha hidâyet üzeredir]**' Bu, dünyâda Allah'a mâsiyet üzere kapanan kâfirdir. Allah, Kıyâmet Günü onu vechi üzere (kapanık) haşreder. Devamla İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın yine şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[يَمْشِى سَوِيًّا عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ/dümdüz Sırât-ı Mustakîm üzere giden mi?]**' Allah'a itaatle amel eden mü'min. Allah da onu itaat üzere haşreder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 516. sayfa]

[2774] Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'**[ذَرَاَكُمْ فِى الْاَرْضِ/Zeraekum fi'l-Ardı]**' Yani: (O, O ki,) sizi Arz'da halkedendir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 14. sayfa]

[2775] Bu âyet Yûnus Sûresi'nin 48. âyeti, Enbiyâ Sûresi'nin 38. âyeti, Neml Sûresi'nin 71. âyeti, Sebe Sûresi'nin 29. âyeti ve Yasîn Sûresi'nin 48. âyeti ile aynıdır

[2776] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[فَلَمَّا رَاَوْهُ زُلْفَةً/Derken onu yakından gördüklerinde]**' Denildi ki: '**[زُلْفَةً/Zulfeten]**' Hazır, önünde olandır. Allah (عز وجل)'nin azâbı önlerine gelmiş hazır bulunmaktadır. '**[وَقِيلَ هٰذَا الَّذِى كُنْتُمْ بِهٖ تَدَّعُونَ/Ve denir ki: 'Bu, o kendisini dâvet etmiş olduğunuzdur.]**' Azâba karşı acele etmenizdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 518. sayfa]

De ki: 'Gördünüz mü? Eğer suyunuz çekilecek olsa, artık kim size bir akar su getirir?'(30)[2777]

[2777] İmâm Ebu'l-Ferec ibn Cevzî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ/artık kim size bir akar su getirir?]**' Yani: Gözlerin zâhiren gördüğü ve iplerin ulaştığı suyu (kim getirir?)" [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1458. sayfa (tek cilt olarak basım)]

68. KALEM SÛRESİ (52 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Nûn. Andolsun kaleme[2778] **ve satır satır yazdıklarına.(1)**[2779]

Sen, Rabbinin nîmeti ile bir mecnûn değilsin.(2)[2780]

Ve muhakkak ki senin için, elbette tükenmeyen bir ecir vardır.(3)

Ve muhakkak ki sen, elbette azîm bir ahlâk üzeresin.(4)

Artık göreceksin ve göreceklerdir;(5)

Hanginizin fitneye uğradığını.(6)[2781]

Muhakkak ki Rabbin, O, yolundan kimin dalâlete düştüğünü en iyi ilmedendir. Ve O, hidâyet bulanları (da) **en iyi ilmedendir.(7)**

Bu itibarla tekzîb edicilere itaat etme.(8)

Arzu ettiler ki, yumuşak davranasın, böylece kendileri (de) **yumuşak davransınlar.(9)**

Ve her yemin edip duran aşağılığa itaat etme;(10)[2782]

Alaycı, laf taşıma için gezen;(11)

Hayra mâni olan, saldırgan, günâhkâr;(12)

Kaba, bunun ardından (da) **soysuz;(13)**

Mal ve oğullar sâhibi oldu diye.(14)

[2778] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **'[نٓ وَالْقَلَمِ/Nûn. Andolsun kaleme]'** (Andolsun) zikrin kendisiyle yazıldığı kaleme." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 527. sayfa]

[2779] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **"'[ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ/Nûn. Andolsun kaleme ve satır satır yazdıklarına.]'** Allah, dilediğine kasem eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 525. sayfa]

[2780] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: **"'[بِنِعْمَةِ رَبِّكَ/Rabbinin nîmeti ile]'** Rabbinin (sana verdiği) nübûvveti ile. **'[بِمَجْنُونٍ/Bir mecnûn]'** Yani: Muhakkak ki sen, bir mecnûn olmadın. Ve Allah, nübûvvet ve hikmet ile üzerine nîmet verdi." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 187. sayfa]

[2781] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **"'[بِأَيِّكُمُ الْمَفْتُونُ/Hanginizin fitneye uğradığını]'** Hanginiz şeytâna daha evlâdır?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 532. sayfa]

[2782] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: **"'[وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَهِينٍ/Ve her yemin edip duran aşağılığa itaat etme;]'** Ve o, şerrde gevezelik edendir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 534. sayfa]

Âyetlerimiz üzerine tilâvet edildiğinde, der ki: 'Evvelkilerin masalları.'(15)[2783]

Onun burnunun üzerine damga vuracağız.(16)

Muhakkak ki Biz, onları belâya uğrattık, bahçe ashâbını belâya uğrattığımız gibi. Hani onlar sabahleyin, elbette onu devşireceklerine kasem etmişlerdi.(17)[2784]

Ve istisnâ yapmıyorlardı.(18)[2785]

Nihâyet Rabbinden bir dolaşan üzerine dolaştı.[2786] **Ve onlar uyuyorlardı.(19)**

Böylece sabaha simsiyah kesildi.(20)

Derken sabahleyin birbirlerine nidâ ettiler;(21)

'Ekininizin üzerine erkenden gidin,[2787] **eğer devşirenler iseniz.' diye.(22)**

Hemen yola koyuldular. Ve onlar fısıldaşıyorlardı;(23)

'Bugün üzerinize bir miskîn dâhil olmasın.'[2788] **diye.(24)**

Ve erkenden gittiler (miskînleri) **engelleme üzere kâdirler** (olarak)**.(25)**[2789]

Fakat onu görünce, dediler ki: 'Muhakkak ki biz, elbette idlâl edenleriz.(26)[2790]

[2783] Mutaffifin Sûresi'nin 13. âyetiyle aynıdır. İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**' [اَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ/evvelkilerin masalları]'** Yani: Evvelkilerin yalanı ve bâtılı." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 107. sayfa]

[2784] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اِنَّا بَلَوْنَاهُمْ/Muhakkak ki Biz, onları belâya uğrattık]'** Yani: Kureyş müşriklerini belâya uğrattık. Onları imtihân ettik, böylece onları seçtik. **'[كَمَا بَلَوْنَا اَصْحَابَ الْجَنَّةِ/bahçe ashâbını belâya uğrattığımız gibi]'** Bostân ashâbını imtihân ettiğimiz gibi. **'[اِذْ اَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ/Hani onlar sabahleyin, elbette onu devşireceklerine kasem etmişlerdi]'** Hani sabahladıklarında meyvesini devşireceklerine yemin etmişlerdi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 542. sayfa]

[2785] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَلَا يَسْتَثْنُونَ/Ve istisnâ yapmıyorlardı]'** Yani onlar **'[انشاءالله/inşâAllah]'** demiyorlardı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 23. sayfa]

[2786] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ/Nihâyet bir dolaşan üzerine dolaştı]'** Azâb (dolaştı)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 21. sayfa]

[2787] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اغْدُوا عَلٰى حَرْثِكُمْ/Ekininizin üzerine gidin]'** Ekininizi kasdedin." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 24. sayfa]

[2788] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[لَا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِينٌ/'Bugün üzerinize bir miskîn dâhil olmasın.']'** Yani: Bugün bir miskîni yedirmeyin." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 21. sayfa]

[2789] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**' [عَلٰى حَرْدٍ قَادِرِينَ/engelleme üzere kâdirler** (olarak)**]'** Ciddiyet üzere, nefislerinde kâdirler (olarak)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 546. sayfa]

[2790] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir: **'[فَلَمَّا رَاَوْهَا قَالُوا اِنَّا**

'Bilakis, biz mahrûm edilenleriz!'(27)[2791]

En vasatları dedi ki:[2792] **'Demedim mi size, tesbîh etmeli değil miydiniz?'(28)**

Dediler ki: 'Rabbimizi tesbîh ederiz. Muhakkak ki biz, zâlimler olduk.'(29)

Sonra onların bazısı bazısı üzerine yönelip birbirlerini levm ettiler.(30)

Dediler ki: 'Veyl olsun bize! Muhakkak ki biz, tuğyân edenler olduk.'(31)

'Ola ki Rabbimiz bizi ondan daha hayırlısına tebdîl eder. Muhakkak ki biz, Rabbimize rağbet edenleriz.'(32)

İşte azâb böyledir.[2793] **Ve elbette Âhiret azâbı daha büyüktür, eğer ilmetmiş olsalardı.(33)**

Muhakkak ki muttakîler için Rabbleri indinde Naîm Cennetleri vardır.(34)[2794]

Artık müslümanları mücrimler gibi kılar mıyız?(35)

Sizin için ne var! Nasıl hüküm veriyorsunuz!(36)[2795]

Yoksa sizin için bir kitâb mı var, içinden ders alıyorsunuz?(37)[2796]

'Muhakkak ki sizin için onun içindedir, elbette neyi seçerseniz.'(diye mi yazılı?)**(38)**

لَضَالُّونَ/Fakat onu görünce, dediler ki: 'Muhakkak ki biz, elbette idlâl edenleriz]' Yani yoldan idlâl edenleriz/sapıtanlarız." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 523. sayfa]

[2791] Vâkia Sûresi'nin 67. âyeti ile aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ/'Bilakis, biz mahrûm edilenleriz!']**' Mânâsı: Onlar durumun farkındaydılar. Yolda hatâ yapmayacaklarını biliyorlardı. Bunun üzerine şöyle dediler: 'Bilakis, biz mahrûm edilenlerdeniz.' Yani :Azâb nâzil oldu ve bizler bahçelerimizin meyvesinden mahrûm bırakıldık." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 25. sayfa]

[2792] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[قَالَ أَوْسَطُهُمْ/En vasatları dedi ki]**' En âdilleri (dedi ki)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 550. sayfa]

[2793] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[كَذٰلِكَ الْعَذَابُ/İşte azâb böyledir]**' Dünya azâbı: Mallarının helâk olmasıdır. Yani: Dünyânın cezâsıdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 552. sayfa]

[2794] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'**[اِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ/Muhakkak ki muttakîler için Rabbleri indinde Naîm Cennetleri vardır.]**' Muhakkak ki farzlarını edâ edip masiyetinden ictinâb etme suretiyle Allah'ın cezâsından takvâ eden muttakîlere **'[عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ/Rabbleri indinde Naîm Cennetleri vardır]'** Dâimî Naîm bostanları vardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 22. cilt, 552. sayfa]

[2795] Saffât Sûresi'nin 154. âyeti ile aynıdır

[2796] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[اَمْ لَكُمْ/Yoksa sizin için]**' Bunu müşriklere buyurur. '**[كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ/Kitâb mı var, içinden ders alıyorsunuz?]**' (Kitâb mı var, içinden) kıraat ediyorsunuz?" [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 22. sayfa]

Yoksa sizin için üzerimizde Kıyâmet'e kadar sürecek yeminler mi var: 'Muhakkak ki sizin içindir, elbette ne hüküm verirseniz.'(diye.)**(39)**

Suâl et onlara: 'Onların hangisi buna kefîl?'(40)[2797]

Yoksa onlar için şerîkler mi var? O halde şerîklerini getirsinler, eğer sâdıklar iseler.(41)[2798]

Baldırdan açılacağı gün.[2799] **Ve secdeye dâvet edilirler, fakat güç yetiremezler.(42)**

Gözleri düşmüş,[2800] **onları bir zillet saracaktır.**[2801] **Ve secdeye -ve kendileri sâlim iken- onlar dâvet edilir idiler.(43)**

Ve bu hadîsi tekzîb edenleri[2802] **o halde Bana bırak. Onları ilmetmedikleri yerden derece derece** (azâba) **yaklaştıracağız.(44)**

Ve onlar için mühlet veririm. Muhakkak ki tuzağım metîndir.(45)[2803]

Yoksa onlardan bir ücret istiyorsun da onlar borçtan ağır bir yük altında mı kalıyorlar?(46)[2804]

Yoksa gayb onların indinde de onlar mı yazıyorlar?(47)[2805]

[2797] Bu açıklama Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[زَعِيمٌ/Zeîm]'** Kefîl." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 554. sayfa]

[2798] İmâm Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle der: "**'[اَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ/Yoksa onlar için şerîkler mi var?]'** Yani putlardır ki, onları Allah (تعالى)'ya şerîkler kılmışlardır. **'[فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ اِنْ كَانُوا صَادِقِينَ/O halde şerîklerini getirsinler, eğer sâdıklar iseler.]'** (Eğer) Allah'ın şerîkleri iseler. (âyette) şerîkler onlara izâfe edilmiştir ki onları Allah'a izâfe etmeleri kendi iddiâlarıdır." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1464. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2799] İmâm Buhârî (رحمه الله), Ebu Saîd (رضي الله عنه)'tan, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: "(Kıyâmet Günü) **Rabbimiz baldırından açar, bunun üzerine her mü'min ve mü'mine O'na secde eder. Ve dünyâda göstermek ve duyurmak için secde etmiş olan** (secdesiz) **kalır, öylece secde etmeye gider, fakat sırtı tek tabakaya avdet eder.**" [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr, "**'[يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ/Baldırdan açılacağı gün.]'** Bâbı'nda (4919.)]

[2800] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ/Gözleri düşmüş]'** Yani: Bakışları zelîl (bir halde). Bundan murâd nedâmet ve hüsrân zilletidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 29. sayfa]

[2801] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ/Gözleri düşmüş, onları bir zillet saracaktır.]'** Allah'ın azâbından onları bir zillet kaplayacaktır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 560. sayfa]

[2802] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهٰذَا الْحَدِيثِ/Ve bu hadîsi tekzîb edenleri]'** Yani: Kur'ân'ı (tekzîb edenleri)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 23. sayfa]

[2803] A'raf Sûresi'nin 183. âyeti ile aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "**'[اِنَّ كَيْدِى مَتِينٌ/Muhakkak ki tuzağım metîndir.]'** Yani: Şiddetlidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 30. sayfa]

[2804] Tûr Sûresi'nin 40. âyeti ile aynıdır

Öyleyse Rabbinin hükmüne sabret ve balık sâhibi gibi olma. Hani o nidâ etmişti. Ve o öfkeye kapılmıştı.(48)[2806]

Rabbinden ona bir nimet yetişmiş olmasaydı, elbette ıssız bir yere atılırdı. Ve o zemmedilmiş olurdu.(49)

Fakat Rabbi onu seçti de onu sâlihlerden kıldı.(50)

Ve neredeyse o küfredenler Zikr'i işittiklerinde,[2807] **hakîkaten seni gözleriyle devireceklerdi. Ve diyorlardı ki: 'Muhakkak ki o, elbette bir mecnûndur.'(51)**

Ve o, âlemler için bir zikirden başkası değildir.(52)[2808]

[2805] Tûr Sûresi'nin 41. âyeti ile aynıdır

[2806] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادٰى وَهُوَ مَكْظُومٌ/Öyleyse Rabbinin hükmüne sabret ve balık sâhibi gibi olma. Hani o nidâ etmişti. Ve o öfkeye kapılmıştı.]'** Onun acele ettiği gibi acele etme. Ve onun gazablandığı gibi gazaplanma." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 563. sayfa]

[2807] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ/Zikr'i işittiklerinde]'** Yani: Kur'ân'ı. Ve Nebî (صلى الله عليه وسلم) Kur'ân tilâvet buyurduğunda düşmanlıkları ve buğzları şiddetleniyor idi." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 32. sayfa]

[2808] İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ/Ve o, âlemler için bir zikirden başkası değildir.]'** Yani: 'Ve Kur'ân âlemler için zikirden/öğütten başkası değildir.' Ve şöyle (de) denilmiştir: 'Ve Muhammed âlemler için kendisiyle tezekkür edecekleri/öğüt alacakları zikirden/öğütten başkası değildir.'" [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Kalem Sûresi, 52. âyetin tefsîrinde]

69. HÂKKA SÛRESİ (52 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Hâkka.(1)[2809]

Nedir Hâkka?(2)

Ve Hâkka'yı sana bildiren nedir?(3)

Semûd ve Âd, Kâria'yı[2810] **tekzîb ettiler.(4)**

İmdi Semûd'a gelince, öylece tâğiye ile helâk edildi.(5)[2811]

Ve Âd'e gelince, öylece uğultulu dondurucu bir rüzgâr ile helâk edildi.(6)

Onu, yedi gece ve sekiz gün ardarda onların üzerlerine musallat etti. Öyle ki kavmi görürsün, orada yere serilmişlerdir, sanki onlar içi boş hurma kütükleridir.(7)

Şimdi onlardan bir geri kalan görüyor musun?(8)

Ve Firavun ve ondan öncekiler ve Mü'tefikat[2812] **hatâ ile geldiler.(9)**

Böylece Rabblerinin resûllerine isyân ettiler. Bunun üzerine onları gittikçe artan bir yakalayışla yakaladı.(10)

Muhakkak ki Biz, su taştığında, sizi gemide taşıdık.(11)

(Bu,) **onu sizin için bir tezkire**[2813] **kılmamız ve belleyen kulaklar onu bellemesi içindir.(12)**

Artık sûra bir nefhedilişle nefhedildiğinde;(13)

Ve Arz ve dağlar kaldırılıp da bir çarpışla çarpıldıkları(nda)**.(14)**

[2809] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[اَلْحَاقَّةُ/Hâkka]**' Yani: Saat(-i Kıyâmet)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 566. sayfa]

[2810] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[الْقَارِعَةِ/Kâria]**' Kıyâmet'in bir ismi de Kâria'dır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 34. sayfa]

[2811] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, demiştir ki: "'**[فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ/Semûd'a gelince, böylece tâğiye ile helâk edildi]**' Allah, onların üzerine bir çığlık göndermiş, böylece onları helâk etmiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 527. sayfa]

[2812] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan: "'**[الْمُؤْتَفِكَاتُ/Mu'tefikat]**' kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Lût karyesi." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 528. sayfa]

[2813] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**[تَذْكِرَةً/Tezkire]**' Yani: İbret ve vaaz/öğüt." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 36. sayfa]

İşte o gün Vâkıa vukû bulmuştur.(15)[2814]

Ve semâ yarılmıştır. Çünkü o, o gün zayıftır.(16)[2815]

Ve melekler kenarları üzerindedir. Ve o gün Rabbinin Arş'ını, fevklerinde sekiz (taşıyıcı) **taşır.(17)**

O gün arz olunursunuz, sizden bir gizem, gizli kalmaz.(18)

Derken kitâbı sağından verilene gelince, o vakit der ki: 'Alın, kitâbımı kıraat edin;'(19)

'Muhakkak ki ben, hesâbıma mülâki olacağımı zannediyordum.'(20)[2816]

Artık o, râzı bir yaşam içindedir.(21)[2817]

Yüksek bir Cennettedir.(22)[2818]

Meyveleri sarkmıştır.(23)

Geçmiş günlerde yaptıklarınızdan dolayı afiyetle yiyin ve için.(24)

Ve kitâbı sol eline verilene gelince, o vakit der ki: 'Keşke bana kitâbım verilmeseydi.'(25)

'Ve hesâbımın ne olduğunu (da) **bilmeseydim.'(26)**

'Keşke o iş bitmiş olsaydı!'(27)[2819]

'Malım bana bir yarar sağlamadı.'(28)

Helâk oldu benden saltanatım.(29)[2820]

[2814] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ/İşte o gün Vâkıa vukû bulmuştur.]'** Yani: Kıyâmet'in kopması (vukû bulmuştur)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Hakka Sûresi, 15. âyetin tefsîrinde]

[2815] Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) aittir, demiştir ki: "**'[وَاهِيَةٌ/Vâhiyeh]'** Yani: Zayıftır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 37. sayfa]

[2816] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[إِنِّى ظَنَنْتُ أَنِّى مُلَاقٍ حِسَابِيَهْ/Muhakkak ki ben, hesâbıma mülâki olacağımı zannediyordum.]'** Yakîn ediyordum." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 529. sayfa]

[2817] Kâria Sûresi'nin 7. âyeti ile aynıdır

[2818] Gâşiye Sûresi'nin 10. âyeti ile aynıdır

[2819] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ/Keşke o iş bitmiş olsaydı]'** O ölümü temennî eder." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 32. sayfa]

[2820] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[هَلَكَ عَنِّى سُلْطَانِيَهْ/Helâk oldu benden saltanatım.]'** Hüccetlerim benden gittiler ve saptılar. Artık ihticâc edeceğim bir

Yakalayın onu, hemen bağlayın.(30)

Sonra onu Cahîm'e yaslayın.(31)

Sonra uzunluğu yetmiş zirâ bir zincirde öylece onu sülûk edin.(32)[2821]

Muhakkak ki o, Azîm Allah'a îmân etmemiş idi.(33)

Ve miskîni taâm etme üzere özendirmemiştir.(34)[2822]

Bu itibarla onun için bugün burada sıcak bir dost yoktur.(35)

Ve kanlı irinden başka bir taâmı yoktur.(36)

Onu hâta edenlerden başkası yemez.(37)

Öyle değil! Gördüklerinize kasem ederim;(38)

Ve görmediklerinize.(39)

Muhakkak ki o, elbette kerîm bir Resûl'un kavlidir.(40)[2823]

Ve o bir şâirin kavli değildir. Ne az îmân ediyorsunuz.(41)

Ve bir kâhinin kavli (de) **değildir. Ne az tezekkür ediyorsunuz.(42)**

Âlemlerin Rabbinden inzâl edilmiştir.(43)[2824]

Ve eğer Üzerimize bazı kavilleri uydurmuş olsaydı;(44)

Elbette ondan sağını alırdık.(45)[2825]

Sonra, elbette onun can damarını keserdik.(46)

O zaman sizden biriniz ondan engelleyenler olamaz.(47)

Ve muhakkak ki o, elbette muttakîler için bir tezkiredir.(48)[2826]

---

hüccetim yok." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 588. sayfa]

[2821] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'**[فَاسْلُكُوهُ/Öylece onu sülûk edin]**' Öylece onu oraya dâhil edin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 212. sayfa]

[2822] Mâûn Sûresi'nin 3. âyetiyle aynıdır

[2823] Tekvîr Sûresi'nin 19. âyetiyle aynıdır. İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[انَّهُ/Muhakkak ki o]**' Yani: Kur'ân. '**[لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ/elbette kerîm bir Resûl'un kavlidir]**' Yani: Kerîm bir Resûl'un tilâvetidir, yani Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 214. sayfa]

[2824] Vâkia Sûresi'nin 80. âyetiyle aynıdır

[2825] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[لَاَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ/Elbette ondan sağını alırdık.]**' Ondan, iki elinden sağ elini alırdık." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 593. sayfa]

[2826] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَاِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ/Ve muhakkak ki o, elbette muttakîler için bir**

Ve muhakkak ki Biz, elbette sizden tekzîb edenlerin olduğunu ilmediyoruz.(49)[2827]

Ve muhakkak ki o, elbette kâfirler üzerine bir hasrettir.(50)[2828]

Ve muhakkak ki o, elbette yakîn hakktır.(51)[2829]

O halde azîm Rabbini ismiyle tesbîh et.(52)[2830]

tezkiredir.]' Ve muhakkak ki bu Kur'ân. **'[لَتَذْكِرَةٌ/elbette bir tezkiredir]'** Yani: Kendisiyle tezekkür edilen ve vaaz edilen bir mev'izedir/öğüttür. **'[لِلْمُتَّقِينَ/muttakîler için]'** Ve onlar, Allah'ın farzlarını edâ etmek suretiyle ikâbından takvâ edenler ve mâsiyyetten ictinâb edenlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 594.-595 sayfa]

[2827] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**[وَإِنَّا لَنَعْلَمُ اَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ/Ve muhakkak ki Biz, elbette sizden tekzîb edenlerin olduğunu ilmediyoruz.]'** Yani: Kur'ân'ı ve Resûlu (tekzîb edenlerin olduğunu ilmediyoruz)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 43. sayfa]

[2828] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ/Ve muhakkak ki o, elbette kâfirler üzerine bir hasrettir.]'** Kıyâmet Günü, ona îmânı terkedenler üzerine nedâmet/pişmanlık duymadır.'" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 215. sayfa]

[2829] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'**[لَحَقُّ الْيَقِينِ/Elbette yakîn hakktır]'** Muhakkak ki o Allah indindendir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 32. sayfa]

[2830] Vâkia Sûresi'nin 74. ve 96. âyetiyle aynıdır

70. MEÂRİC SÛRESİ (44 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Bir suâl eden vukû bulucak azâbı suâl etti.(1)[2831]

Kâfirler için onu defedecek yoktur;(2)

Meâric sâhibi[2832] **Allah'tan.(3)**

Melekler ve Rûh, O'na, mikdârı elli bin sene olan bir günde çıkar.(4)[2833]

Bu itibarla güzel bir sabır ile sabret.(5)

Muhakkak ki onlar, onu uzak görüyorlar.(6)[2834]

Ve (Biz ise) **onu yakın görüyoruz.(7)**

Semânın erimiş maden gibi olacağı gün.(8)

Ve dağlar renkli yün gibi olur.(9)

Ve bir sıcak dost, bir sıcak dostu suâl etmez.(10)[2835]

[2831] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[سَاَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ/Bir suâl eden vukû bulucak azâbı suâl etti.]'** Kavimler Allah'ın azâbını suâl ettiler. Allah da kim üzerine vukuu bulacağını beyan etti: Kafirler üzerine." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 600. sayfa]

[2832] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'ın İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[ذِى الْمَعَارِجِ/Meâric sâhibi]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Uluvv/yücelik ve fazîlet (sâhibi)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 532. sayfa]

[2833] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[تَعْرُجُ الْمَلٰئِكَةُ وَالرُّوحُ اِلَيْهِ فِى يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ اَلْفَ سَنَةٍ/Melekler ve Rûh, O'na, mikdârı elli bin sene olan bir günde çıkar.]'** Melekler ve rûh çıkarlar. Ve bu, Cibril (عليهم السلام)'dır. **'[اِلَيْهِ/O'na]'** Yani Allah'a (عز وجل)'ye. **'[اِلَيْهِ/O'na]'** Allah'ın ismi üzerine aittir/râcidir. **'[فِى يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ اَلْفَ سَنَةٍ/mikdârı elli bin sene olan bir günde]'** Bu çıkışlarının mikdârı mahlûkâttan diğerleri için elli bin senedir. Bu şöyledir: Yedinci arzın en alttakinin bitişinden, yedinci semânın üzerinin bitişine çıkar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 601. sayfa]

İmâm el-Kassâb (رحمه الله) demiştir ki: "Allah (عز وجل)'nin kavli: **'[تَعْرُجُ الْمَلٰئِكَةُ وَالرُّوحُ اِلَيْهِ/Melekler ve Rûh, O'na çıkar]'** (Bu âyet) Allah (جل جلاله)'nun, Kendisinin semâda olduğuna delîldir." Devamla (رحمه الله) şöyle demiştir: "Nitekim eğer -onların zannettiği ve Allah'a iftirâ ettikleri gibi- onlarla birlikte arzda olsaydı yükselmenin zikredilmesinin bir mânâsı olmazdı. Öyleyse açık bir şekilde bu sözlerinin hatâlı olduğu ortaya çıkmıştır. Allah'ın hamdi ve nimetiyle ekserînin indinde bu mesele müşkil olmamasına rağmen- câhil kimseleri kandırabilirler." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 4. cilt, 399. sayfa]

[2834] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "**'[يَرَوْنَهُ/Onu uzak görüyorlar]'** Yani: Azâbı (uzak görüyorlar)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 221. sayfa]

[2835] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَلَا يَسْئَلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا/Ve bir sıcak dost, bir sıcak dostu suâl etmez.]'** Her insân diğerleriyle değil, kendi nefsiyle meşgûldür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 604. sayfa]

Birbirlerine gösterilirler,[2836] **mücrim o günün azâbından oğullarını fidye vermek ister;(11)**

Ve sâhibesini[2837] **ve kardeşini;(12)**

Ve onu o barındıran fasîlesini.(13)[2838]

Ve Arz'dakileri cemîân (verse)**, sonra kendini necâta erdirse.(14)**

Hayır! Muhakkak ki o bir Lezâ'dır.(15)[2839]

Başın derisini soyar.(16)

Arkasını döneni ve yüz çevireni dâvet eder;(17)

Ve cem edip de kab içinde saklayanı (da)**.(18)**[2840]

Muhakkak ki insân, helû[2841] **halk edilmiştir.(19)**

Ona şerr temâs ettiğinde sızlanır.(20)

Ve ona bir hayır temâs ettiğinde men edicidir.(21)[2842]

Namaz kılanlar müstesnâ.(22)

Onlar ki, onlardır namazları üzerine devâm edenler.(23)

Ve onlar ki, mallarında mâlûm bir hakk[2843] **vardır;(24)**

[2836] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يُبَصَّرُونَهُمْ/Birbirlerine gösterilirler]'** Dünyâda onları dalâlete düşürenler ateşte kendilerine gösterilir. " [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 605. sayfa]

[2837] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[صَاحِبَتِهِ/Sâhibesini]'** Yani: Hanımını." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 47. sayfa]

[2838] Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir, İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, demiştir ki: "**'[فَصِيلَتِهِ/Fasîletihi]'** Kabilesini." [Hikmet bin Beşîr binYâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 533. sayfa]

[2839] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "**'[اِنَّهَا لَظٰى/Muhakkak ki o bir Lezâ'dır]'** Cehennem'in isimlerinden bir isimdir. Ve şöyle (de) denmiştir: 'Gereken azâb, ondan ebeden kurtuluş yoktur.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 47. sayfa]

[2840] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَجَمَعَ/Ve cem edip]'** Yani: Mâlı cem edip/toplayıp. **'[فَأَوْعٰى/de kab içinde saklayanı** (da)**]'** Bir kap içinde onu tutup ondan Allah'ın hakkını edâ etmez." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 223. sayfa]

[2841] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[الهلع/Helû]'** Hırsın en şiddetlisi ve tahammülsüzlüğün en kötüsü ve en çirkinidir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Meâric Sûresi, 19. âyetin tefsîrinde]

[2842] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[مَنُوعًا/Men edicidir]'** Yani: Allah'ın ondaki hakkını men edicidir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 37. sayfa]

[2843] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[حَقٌّ**

İsteyen ve mahrûm için.(25)

Ve onlar ki, Dîn Günü'nü[2844] **tasdîk ederler.(26)**

Ve onlar ki, onlardır Rabblerinin azâbından korkanlar.(27)

Muhakkak ki Rabblerinin azâbı(na karşı)**, emîn olunamaz.(28)**

Ve onlar ki, onlardır ferclerini muhâfaza edenler.(29)[2845]

Zevcelerine veya sağ ellerinin mâlik oldukları üzere hâric. O takdirde muhakkak ki onlar, levmedilmiş değillerdir.(30)[2846]

Fakat kim bunun ötesini isterse, o zaman işte onlar, onlardır haddi aşanlar.(31)[2847]

Ve onlar ki, onlardır emânetlerine ve ahidlerine riâyet edenler.(32)[2848]

Ve onlar ki, onlardır şâhidliklerini ikâme edenler.(33)[2849]

Ve onlar ki, onlardır namazları üzerine muhâfızlık edenler.(34)[2850]

İşte onlar Cennetler içinde ikrâm göreceklerdir.(35)

Şimdi ne var o küfredenlere, sana doğru koşuyorlar?(36)[2851]

Sağdan ve soldan bölükler halinde.(37)

Onlardan her biri Naîm Cennetine dâhil edileceğini tamah mı ediyor?(38)[2852]

مَعْلُومٌ/Mâlûm bir hakk]' Zekât." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 613. sayfa]

[2844] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[بِيَوْمِ الدِّينِ/Dîn Günü'nü]'** Hesâb Günü'nü." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 36. sayfa]

[2845] Mu'minûn Sûresi'nin 5. âyeti ile aynıdır

[2846] Mu'minûn Sûresi'nin 6. âyeti ile aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[غَيْرُ مَلُومِينَ/Levmedilmiş değillerdir]'** Kınanmış değillerdir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 3. cilt, 463. sayfa]

[2847] Mu'minûn Sûresi'nin 7. âyeti ile aynıdır

[2848] Mu'minûn Suresi'nin 8. âyeti ile aynıdır

[2849] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Yani onlar (şâhidliklerini) muhâfaza ederler, onda ziyâde etmezler ve ondan noksanlaştırmazlar ve onu gizlemezler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Meâric Suresi, 33. âyetin tefsiri]

[2850] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: " **[وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ/Ve onlar ki, onlardır namazları üzerine muhâfızlık edenler.]'** (Namazlarının) abdestleri ve vakitleri ve rükûları ve secdeleri üzerine (muhâfızlık edenler)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 37. sayfa]

[2851] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: Allahu (تعالى), Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in zamanında yaşayan, Allah'ın hidâyet ile irsâl ettiğini ve gözalıcı mucizelerle desteklediğini bizzat gören kâfirleri inkâr ederek kavlediyor. O kâfirler, tüm bunlara rağmen ondan firâr ettiler, ondan ayrıldılar; fırka fırka, bölük bölük sağa sola savruldular." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Meâric Sûresi, 36. âyetin tefsîrinde]

Hayır! Muhakkak ki Biz, onları ilmettiklerinden halk ettik.(39)[2853]

Öyle değil! Doğuların ve batıların Rabbine kasem ederim. Muhakkak ki Biz, elbette Kâdirler(iz)**;(40)**

Onlardan daha hayırlısına tebdîl etme üzerine.[2854] **Ve Biz, önüne geçilenlerden değiliz.(41)**

Bu itibarla onları bırak, o vaad edilen günlerine mülâki oluncaya kadar dalsınlar ve oynasınlar.(42)[2855]

Gömütlerden sürâtle hurûc edecekleri gün, sanki onlar dikmelere[2856] **akın ederler.(43)**

Gözleri düşmüş, onları bir zillet saracaktır. Bu, o vaad olundukları gündür.(44)[2857]

[2852] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ اَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ/Onlardan her biri Naîm Cennetine dâhil edileceğini tamah mı ediyor?]'** Yani: Onlar, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'den firâr ediyor ve hakktan nefret ediyor bir hâlde iken, Naîm Cennetlerine gireceklerini mi tamah ediyorlar? **'[كَلَّا/Hayır!]'** Bilakis, onların me'vâları Cehennem'dir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Meâric Sûresi, 38. âyetin tefsîrinde]

[2853] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ/Muhakkak ki Biz, onları ilmettiklerinden halk ettik.]'** Sen ancak bir pislikten halk edildin ey Âdem oğlu, o halde Allah'a takvâlı ol!" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 621. sayfa]

[2854] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "**'[عَلٰى اَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ*اِنَّا لَقَادِرُونَ/Muhakkak ki Biz, elbette Kâdirler**(iz)**; Onlardan daha hayırlısına tebdîl etme üzerine.]'** Muhakkak ki Biz, onları helâk etmeye, Bana itaat eden ve Bana isyân etmeyen, onlardan daha hayırlı bir halk getirmeye elbette (Kâdirler(iz))." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 622. sayfa]

[2855] Zuhruf Sûresi'nin 83. âyetiyle aynıdır

[2856] İmâm Kâsimî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[نُصُبٍ/Dikmeler]'** İbâdet için dikilen putlar." [Cemâleddîn el-Kasımî, Mehâsinu't-Te'vîl, 14. Cüz, 5931. sayfa]

[2857] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[ذٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذِى كَانُوا يُوعَدُونَ/Bu, o vaad olundukları gündür.]'** (Bu,) Kıyâmet Günü'dür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 626. sayfa]

71. NÛH SÛRESİ (28 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Muhakkak ki Biz, Nûh'u kavmine irsâl ettik, onlara elîm bir azâb gelmeden önce kavmini inzâr et diye.(1)

Dedi ki: 'Ey kavmim! Muhakkak ki ben, sizin için mübîn bir inzâr ediciyim.'(2)[2858]

'Allah'a ibâdet edin ve O'na takvâ edin ve bana itaat edin diye.'(3)

'Sizin için günâhlarınızdan mağfiret buyursun ve sizi müsemmâ bir ecele kadar tehir etsin. Muhakkak ki Allah'ın (takdîri) **ecel gelince tehir edilmez, eğer siz ilmediyor iseniz.'(4)**[2859]

(Nûh) **dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki ben kavmimi gece ve gündüz dâvet ettim.'(5)**

'Fakat dâvetim onlara firârdan[2860] **başkasını ziyâde etmedi.'(6)**

'Ve muhakkak ki ben, her ne zaman onları mağfiret buyurman için kendilerini dâvet ettiğimde,[2861] **parmaklarını kulaklarına tıkadılar**[2862] **ve elbiselerine büründüler**[2863] **ve ısrâr ettiler**[2864] **ve kibirlendikçe kibirlendiler.'(7)**[2865]

[2858] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'**[قَالَ يَا قَوْمِ اِنِّى لَكُمْ نَذِيرٌ مُبِينٌ/Dedi ki: 'Ey kavmim! Muhakkak ki ben, sizin için mübîn bir inzâr ediciyim.']**' Sizi inzâr eder/uyarır ve Allah'ın risâletini, bildiğiniz bir lügat/dil ile size beyân ederim." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 229. sayfa]

[2859] İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile Cureyc (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ/Sizin için günahlarınızdan mağfiret buyursun]**' Şirk(ten mağfiret buyursun). '**[وَيُؤَخِّرْكُمْ اِلَى اَجَلٍ مُسَمًّى/ve sizi müsemmâ bir ecele kadar tehir etsin]**' Cezâ vermeksizin. '**[اِنَّ اَجَلَ اللهِ اِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ/Muhakkak ki Allah'ın** (takdîri) **ecel gelince tehir edilmez]**' Ölüm." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 8. cüz, 171. sayfa (2302.)]

[2860] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[فِرَارًا/Firâr]**' Yani: Îmândan firâr/kaçış." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 54. sayfa]

[2861] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'**[وَاِنِّى كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ/Ve muhakkak ki ben, her ne zaman onları mağfiret buyurman için kendilerini dâvet ettiğimde]**' Yani: Her ne zaman onları, kendilerini mağfiret etmen için şirkten tevbe etmeye ve îmân etmeye dâvet etsem, direttiler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 39. sayfa]

[2862] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[جَعَلُوا اَصَابِعَهُمْ فِى اٰذَانِهِمْ/Parmaklarını kulaklarına tıkadılar]**' Nûh (عليه السلام)'ın kelâmını duymamaları için (parmaklarını kulaklarına tıkadılar)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 631. sayfa]

[2863] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "'**[وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ/Ve elbiselerine büründüler]**' Onları îmâna dâvet etmemi duymamak için başlarını örttüler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 39.-40. sayfa]

[2864] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَاَصَرُّوا/ısrâr ettiler]**' Onların ısrârı, şirk ve küfür üzere kalmalarıdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî,

'Sonra, muhakkak ki ben, onları açıktan dâvet ettim.'(8)

'Sonra, muhakkak ki ben, onlara ilân ettim ve onlara gizliden gizliye söyledim.'(9)

'Artık dedim ki: 'Rabbinizden mağfiret dileyin. Muhakkak ki O, Gaffâr olandır.''(10)

'Bol yağmur ile semâyı üzerinize irsâl etsin.'(11)

'Ve size mallar ve oğullar ile imdâd etsin. Ve sizin için bahçeler kılsın ve sizin için nehirler kılsın.'(12)[2866]

Sizin için ne var, Allah için bir vakâr[2867] **ummuyorsunuz?(13)**[2868]

Ve sizi tavır tavır halk etmiştir.(14)[2869]

Görmediniz mi, Allah yedi semâyı tabaka tabaka nasıl halk etmiştir?(15)

Ve onların içinde ayı bir nûr kılmıştır ve güneşi bir lamba kılmıştır.(16)

Ve Allah, sizi Arz'dan bir nebât olarak bitirmiştir.(17)[2870]

Sonra sizi orada iâde edecektir ve sizi bir ihrâc ile ihrâc edecektir.(18)[2871]

Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 632. sayfa]

[2865] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا/Ve kibirlendikçe kibirlendiler]**' Yani: Büyüklendikçe büyüklendiler. Şirk ve tevhîdi ikrâr etmeyi terk etmek kibirlenmedir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 55. sayfa]

[2866] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا/Ve size mallar ve oğullar ile imdâd etsin. Ve sizin için bahçeler kılsın ve sizin için nehirler kılsın.]**' Yani: Allah'a tevbe ettiğiniz, O'ndan mağfiret dilediğiniz ve O'na itaat ettiğiniz zaman, üzerinize bahşedilen rızık çok olur. O sizi, semânın bereketleri ile sular; sizin için Arz'ın bereketlerinden nebât bitirir; sizin için ekin bitirir; hayvancılığınızı bereketli kılar, size mal ve oğullar ile imdâd/yardım eder. Yani: Size mal ve evlâd verir, sizin için, içerisinde türlü çeşit ürünler bulunan, aralarında akan nehirlerin kıvrıldığı bahçeler verir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûh Sûresi, 12. âyetin tefsîrinde]

[2867] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[وَقَارًا/Vakâr]**' Azamet/büyüklük." [Hikmet bin Beşîr binYâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 538. sayfa]

[2868] İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَارًا/'Sizin için ne var, Allah için bir vakâr ummuyorsunuz?']**' (Sizin için ne var,) Rabbinizin azametine/büyüklüğüne aldırmıyorsunuz?" [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 8. cüz, 173. sayfa (2307.)**]**

[2869] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'**[وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَارًا/Ve sizi tavır tavır halk etmiştir]**' Yani: Allah (سبحانه وتعالى) sizi, yaratılış tamâm olana kadar muhtelif tavırlar/merhaleler üzere halk etmiştir: Nutfe, sonra mudga, sonra alaka/kan pıhtısı." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1534. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2870] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَاللَّهُ أَنْبَتَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ نَبَاتًا/Ve Allah, sizi Arz'dan bir nebât olarak bitirmiştir.]**' Sizi Arz'dan bir halk ediş ile halk etmiştir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 41. sayfa]

[2871] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'**[ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا/Sonra sizi orada iâde edecektir]**' Sonra sizi, öncesinde toprak olduğunuz gibi Arz'a iâde edecek ve halk edilmezden önce üzerinde olduğunuz hâle sizi dönüştürecektir. **'[وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجًا/Ve sizi bir ihrâc ile ihrâc edecektir]'** Diriltmek istediği zaman ise sizi

Ve Allah, sizin için Arz'ı bir yaygı kılmıştır.(19)

Orada geniş yollarda sülûk etmeniz için.(20)

(Nûh) **dedi ki: 'Rabbim! Muhakkak ki onlar, bana isyân ettiler. Ve malı ve evlâdı ona hüsrândan başkasını ziyâde etmeyene tâbi oldular.'(21)**

'Ve çok büyük bir tuzakla tuzak kurdular.'(22)

'Ve dediler ki: 'İlâhlarınızı bırakmayın. Ve Vedd'i bırakmayın ve ne Suvâ'ı ve ne Yağûs'u ve Ya'ûk'u ve Nesr'i.''(23)[2872]

'Ve çoklarını dalâlete düşürdüler. Ve zâlimlere dalâletten başkasını ziyâde etme.'(24)[2873]

Hatâlarından dolayı gark oldular da ateşe dâhil edildiler. Artık kendileri için Allah'ın dûnundan bir ensâr bulamadılar.(25)[2874]

Ve Nûh dedi ki: 'Ey Rabbim! Kâfirlerden Arz üzerinde birini[2875] **bırakma!'(26)**

'Muhakkak ki Sen, eğer onları bırakırsan, kullarını dalâlete düşürürler ve fâcir küfrânda bulunandan başkasını vilâdet etmezler.'(27)[2876]

---

oradan bir ihrâc/çıkarış ile ihrâc edecektir/çıkaracaktır. Hani sizi oraya iâde edip de toprağa dönüştürmeden önce bir beşer idiniz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 637. sayfa]

[2872] İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ve bunlar, Nûh (عليه السلام)'ın kavminden sâlih adamların isimleriydi. Artık onlar helâk olunca şeytân, onların kavimlerine, bu zatların oturmuş oldukları meclislerinde putlar dikmelerini vahyetmiş ve onlar da bu isimleri onlara vermişlerdir. Böylece (bunu) yapmışlardır. Bunun üzerine (ilk önce) onlara ibâdet edilmemiştir, nihâyet (putları dikenler) helâk olduklarında ve (bunlarla ilgili) ilim unutulduğunda, bunlara ibâdet edilmiştir." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4920.)]

Memleketimizde bazı bid'atçılar -orientalist İslâm düşmanı kâfir hocalarının ilhâmıyla- bu rivayetleri inkâr etmektedirler. Bizler ise bu bid'atçıların kafalarından veya kafasızlıklarından söyledikleri bu sözlere itimâd edeceğimize İslâm Ümmeti'nin ittifâkıyla Kur'ân'dan sonra ikinci kaynağımız olan Buhârî, Muslim ve benzerleri gibi hadîs kitâblarına itimâd ederiz. [Hazırlayan]

[2873] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[وَقَدْ اَضَلُّوا كَثِيرًا/Ve çoklarını dalâlete düşürdüler.]'** Yani: İnsânların çoğu onların yüzünden dalâlete düştü. **'[وَلَا تَزِدِ الظّٰلِمِينَ اِلَّا ضَلٰلًا/Ve zâlimlere dalâletten başkasını ziyâde etme.]'** Onlara bir ukûbet/cezâlandırma olsun diye aleyhlerine bu duâyı etti." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 60. sayfa]

[2874] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "**'[فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْصَارًا/Artık kendileri için Allah'ın dûnundan bir ensâr bulamadılar.]'** Yani: Onları Allah'ın azâbından kurtaracak ne bir bir yardımcı, ne bir destek olucu, ne de bir yâren çıktı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûh Sûresi, 25. âyetin tefsîrinde]

[2875] Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "**'[دَيَّارًا/Deyyâr]'** Yani: Biri(ni)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 60. sayfa]

[2876] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ/Muhakkak ki Sen, eğer onları**

'Rabbim! Beni ve vâlideynimi ve mü'min olarak evime dâhil olanları ve mü'minleri ve mü'mineleri mağfiret buyur. Ve zâlimlere hüsrândan[2877] **başkasını ziyâde etme.'(28)**[2878]

bırakırsan, kullarını dalâlete düşürürler]' Yani: Muhakkak ki Sen, eğer onlardan birini bırakırsan, onlar Senin kullarını dalâlete düşürürler. Yani: Onlardan sonra halk edeceğin kullarını. **'[Ve/وَلَا يَلِدُوا اِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا fâcir küfrânda bulunandan başkasını vilâdet etmezler]'** Yani: Amellerinde fâcir ve kalben kâfir (evlâdlar) vilâdet ederler/doğururlar. Nûh (عليه السلام) bu sözü, o kavmi çok iyi tanıdığı ve onların arasında 950 sene kaldığı için tecrübelerine dayanarak söylemişti." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûh Sûresi, 27. âyetin tefsîrinde]

[2877] Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[Tebârâ/تَبَارًا]**' Hüsrân." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 643. sayfa]

[2878] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Yani: Dünyâ ve Âhiret'te (zâlimlere hüsrândan başkasını ziyâde etme)." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nûh Sûresi, 28. âyetin tefsîrinde]

72. CİN SÛRESİ (28 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

De ki: 'Bana, cinlerden bir neferin[2879] (Kur'ân'ı) **dinledikleri, sonra: 'Muhakkak ki biz, acâib bir Kur'ân dinledik.' dedikleri vahyedildi.'(1)**

'Doğruya hidâyet ediyor, artık biz ona îmân ettik ve asla Rabbimize birini şerîk koşmayacağız.'(2)

'Ve Rabbimizin emri teâladır.[2880] **Bir arkadaş ittihaz etmemiştir ve ne** (de) **bir evlâd.'(3)**

'Ve sefihimiz,[2881] **Allah'ın üzerine saçma söz söyler olmuştur.'(4)**

'Ve biz, insânların ve cinlerin Allah'ın üzerine asla yalan söylemeyeceklerini zannediyorduk.'(5)

'Ve insânlardan (bazı) **adamlar, cinlerden** (bazı) **adamlara istiâze ediyorlar idi. Böylece onların azgınlıklarını ziyâde etmişlerdir.'(6)**[2882]

'Ve onlar, sizin zannettiğiz gibi, Allah'ın asla birini ba's etmeyeceğini zannetmişlerdir.'(7)[2883]

'Ve biz, elbette semâya temâs ettik, fakat onu şiddetli bekçiler ve şihâblar[2884] **ile dolu bulduk.'(8)**

[2879] İmâm Kurtubî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[نَفَرٌ/Bir nefer]**' Bir topluluk." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Cin Sûresi , 1. âyetin tefsirinde]

[2880] Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: " '**[تَعَالٰى جَدُّ رَبِّنَا/Teâlâ ceddu Rabbinâ]**' Rabbimizin emri teâlâdır/yücedir. O'nun azameti teâlâdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 649. sayfa]

[2881] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[سَفِيهُنَا/Sefihimiz]**' Ve bu, İblîs'tir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 653. sayfa]

[2882] İmâm Taberî (رحمه الله) yine hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَاَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْاِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ/Ve insânlardan adamlar, cinlerden adamlara istiâze eder idi.]**' Bize zikredildiğinegöre Arabların bu kabîlesi, bir vâdiye indiklerinde derlerdi ki: 'Bu mekânın ehlinin en azîzine istiâze ederiz/sığınırız.' Allahu (تعالى) şöyle buyurmuştur: '**[فَزَادُوهُمْ رَهَقًا/Böylece onların azgınlıklarını ziyâde etmişlerdir.]**' Yani onların günâhını artırmışlardır. Bu sûretle cinler onların cüretkârlığını artırmışlardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 655. sayfa]

[2883] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Kelbî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَاَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ اَحَدًا/Ve onlar, sizin zannettiğiz gibi, Allah'ın asla birisini ba's etmeyeceğini zannediyorlardı.]**' Cinlerin küffârı da, insân keferelerin sandığı gibi Allah'ın bir resûl ba's etmeyeceğini zannetmişlerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 657. sayfa]

'Ve biz, dinlemek için ondan oturulacak yerlerde oturur idik. Fakat kim şimdi dinlemeye kalksa, onu gözetleyen bir şihâb bulur.'(9)

'Ve biz, Arz'dakilere şerr mi murâd edilmiştir, yoksa Rabbleri onlara bir doğruluk mu murâd buyurmuştur bilmiyoruz.'(10)

'Ve bizden sâlihler vardır ve bizden bunun dûnunda vardır. Ayrı ayrı yollar olmuşuzdur.'(11)

'Ve biz, Allah'ı Arz'da asla âciz bırakamayacağımızı ve kaçarak O'nu asla âciz bırakamayacağımızı anladık.'(12)

'Ve biz, hidâyeti işittiğimizde, ona îmân ettik. İmdi kim Rabbine îmân ederse, artık (ecrinin) **eksileceğinden korkmaz ve ne** (de) **azgınlığa uğramaktan.'(13)**

'Ve bizden müslümanlar vardır ve bizden sapanlar vardır. Artık kim müslüman olursa, o takdirde işte onlar doğruyu arayıp bulanlardır.'(14)

Ve sapanlara gelince, artık Cehennem'e odun olmuşlardır.(15)

Ve eğer yol üzerinde istikâmetli olsalardı, elbette onlara bol bol su içirirdik;(16)

Kendilerini, onda fitne etmemiz için.[2885] **Ve kim Rabbinin zikrinden îrâz ederse, onu gittikçe yükselen bir azâba sülûk eder.(17)**[2886]

Ve mescidler, Allah içindir. Bu itibarla Allah ile beraber birisine duâ etmeyin.(18)[2887]

Ve Allah'ın kulu, O'na duâ etmeye kıyâm ettiğinde, neredeyse onun üzerine birbirlerine geçiyor idiler.(19)[2888]

[2884] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[شُهُبًا/Şihâblar]**' Ve bu: '**[شِهَابًا/Şihab]**'ın çoğuludur. Ve bunlar yıldızlardır, onlar ki kendileriyle şeytânlar recmedilir/taşlanır idiler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 657. sayfa]

[2885] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'**[لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ/ Kendilerini, onda fitne etmemiz için.]**' Yani: Kendilerini sınamak için ki böylece bu nimetlere nasıl şükredeceklerini ilmedelim." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1540. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2886] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[يَسْلُكْهُ/Onu sülûk eder]**' Yani: Onu dâhil ederiz/sokarız." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 241. sayfa]

[2887] İmâm Taberî (رحمه الله): "'**[وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا/Ve mescidler, Allah içindir. Bu itibarla Allah ile beraber birisine duâ etmeyin.]**' Ey insânlar! Oralarda bir şeyi O'na şirk koşmayın. Ve lâkin O'nu tevhîd ederek birleyin ve ibâdeti O'na hâlis kılın." demiştir ve sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın bu âyet hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Yahûdi ve nasârâ, kilise ve havralarına girdikleri zaman, Allah'a şirk koşuyorlar idi. Allahu (تعالى) Nebîsine, mescide girdiği zaman duâyı O'na hâlis kılmasını emretmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 665. sayfa]

[2888] İmâm Tirmizî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Cinler kavimlerine dediler ki: '**[لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا/Allah'ın kulu, O'na duâ etmeye kıyâm ettiğinde, neredeyse onun üzerine birbirlerine geçiyor idiler]**'" İbn Abbâs (رضي الله عنهما) devamla demiştir ki: "Onun namaz kıldığını ve ashâbının da onunla birlikte namaz kıldıklarını ve onunla birlikte

De ki: 'Ancak Rabbime duâ ederim ve O'na birini şirk koşmam.'(20)[2889]

De ki: 'Muhakkak ki ben, sizin için bir zarara mâlik değilim ve ne (de) **bir irşâda.'(21)**[2890]

De ki: 'Muhakkak ki beni, asla Allah'tan biri koruyamaz ve asla O'nun dûnundan bir sığınacak bulamam.'(22)

Ancak Allah'tan ve irsâl ettiklerinden bir tebliğdir. Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne isyân ederse,[2891] **o takdirde muhakkak ki onun için Cehennem ateşi vardır, orada ebeden muhalledlerdir.(23)**[2892]

Nihâyet vaad olunduklarını gördüklerinde, artık kimin nusret edicisinin daha zayıf ve adeden daha az olduğunu ilmedeceklerdir.(24)[2893]

---

secde ettiklerini gördüklerinde, ashâbının O'na itaat etmelerine teâccüb ettiler, kavimlerine dediler ki: **'[لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا/Allah'ın kulu, O'na duâ etmeye kıyâm ettiğinde, neredeyse onun üzerine birbirlerine geçiyor idiler]'** [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sunen-i Tirmizî (3323.), Tirmizî eser için: 'Hasen-Sahîhtir' der. Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sunen-i Tirmizî'de: 'Senedi sahîhtir' demiştir]

[2889] İmâm Kâsimî (رحمه الله) şöyle demiştir: **"'[قُلْ اِنَّمَا اَدْعُوا رَبِّی/De ki: 'Ancak Rabbime duâ ederim']'** Yani: (Ancak Rabbime) ibâdet ederim. Ve tek O'na yalvarırım. **'[وَلَا اُشْرِكُ بِهٖ اَحَدًا/ve O'na birisini şirk koşmam']'** Yani bu, sizin hayret etmenizi gerektirecek veya sizi beni cezâlandırmaya yöneltecek yeni ve bilinmeyen bir şey değil ki!" [Cemâleddîn el-Kâsimî, Mehâsinu't-Te'vîl, 16. Cüz, 5952. sayfa]

Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) der ki: "'Ona dâvet ettiğinin hakîkatini beyân ederek onlara **[قُلْ/De ki]'** ey Resûl! **[اِنَّمَا اَدْعُوا رَبِّی وَلَا اُشْرِكُ بِهٖ اَحَدًا/'Ancak Rabbime duâ ederim ve O'na birini şirk koşmam.']'** Yani: O'nu tevhîd ederim. O, tektir. O'nun şerîki yoktur. O'nun dûnundaki denkleri, putları ve müşriklerin O'nun dûnunda ittihâz ettikleri her şeyi terk ederim." [AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî, Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân, 1052. sayfa (tek cilt olarak basım)**]**

[2890] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: **"'[قُلْ اِنِّی لَا اَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا/De ki: 'Muhakkak ki ben, sizin için bir zarara mâlik değilim ve ne** (de) **bir irşâda.']'** Nebîsi Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e buyuruyor ki: 'Ey Muhammed! Senin kendilerine getirdiğin nasîhati reddeden Arab müşriklerine de ki: 'Dîninizde de dünyânızda da size bir zarar vermeye ve sizi irşâd edeceğim bir irşâda mâlik değilim. Çünkü buna mâlik olan, her şeyin mülkü O'nun olan Allah'tır."" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 669. sayfa]

[2891] İmâm Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) demiştir ki: **"'[وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ/Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne isyân ederse]'** Îmân ve tevhîdi terk etmek ile (Allah'a ve Resûlu'ne isyân ederse)." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1481. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2892] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: **"'[وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ/Ve kim Allah'a ve Resûlu'ne isyân ederse, o takdirde muhakkak ki onun için Cehennem ateşi vardır]'** Emrettiği ve nehyettiği hususlarda Allah'a isyân eden, onunla Resûlu'nu yalanlayan ve risâletine karşı çıkan kişi için şübhesiz ona yaslanacağı Cehennem ateşi vardır. **'[خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا/orada ebeden muhalledlerdir]'** Orada, nihâyeti olmayan bir biçimde ebeden kalacaklardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 671. sayfa]

[2893] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: **"'[حَتّٰى اِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ/Nihâyet vaad olunduklarını gördüklerinde]'** Yani: Kıyâmet Günü azâbı (gördüklerinde). **'[فَسَيَعْلَمُونَ/artık ilmedeceklerdir]'** Azâb inzâl edildiği anda. **'[مَنْ اَضْعَفُ نَاصِرًا وَاَقَلُّ عَدَدًا/kimin nusret edicisi daha zayıf ve adeden en az ilmedeceklerdir]'** Onların mı yoksa mü'minlerin mi?" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 244. sayfa]

De ki: 'Bilmiyorum, vaad olunduğunuz yakın mıdır, yoksa Rabbim ona uzun bir müddet mi kılacaktır.'(25)[2894]

Gaybı ilmedendir, fakat gaybı üzerine birini muttâli etmez.(26)[2895]

Seçtiği[2896] **bir resûl başka.**[2897] **Artık mukakkak ki O, önünden ve arkasından gözetleyiciler gönderir.(27)**[2898]

(Bu,) **Rabblerinin risâletlerini tebliğ ettiklerini ilmetmesi içindir.**[2899] **Ve onların ledunnundakini ihâta etmiş**[2900] **ve her şeyi adeden ihsâ etmiştir.(28)**[2901]

[2894] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[قُلْ اِنْ اَدْرِی اَقَرِیبٌ مَا تُوعَدُونَ اَمْ یَجْعَلُ لَهُ رَبِّی اَمَدًا]/De ki: 'Bilmiyorum, vaad olunduğunuz yakın mıdır, yoksa Rabbim ona uzun bir müddet mi kılacaktır.']**' Yani: Bir müddet ve bir hedef (mi kılacaktır)? Ve mânâsı: O size azâbı âcilen mi verecek veya onu tehir mi edecek,size verdiği süre ve mühleti hemen mi tamamlayacak, bilemiyorum. Rivâyet olunduğuna göre müşrikler, ondan azâbı hemen getirmesini istiyorlardı." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 73. sayfa]

[2895] Bu açıklama İmâm Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'**[لَا یُظْهِرُ/Lâ yuzhiru]**' Muttâli etmez." Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1481. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2896] Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, der ki: "'**[ارْتَضٰی/İrtedâ]**' Şeçtiği." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 244. sayfa]

[2897] İmâm el-Kassâb (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[اِلَّا مَنِ ارْتَضٰی مِنْ رَسُولٍ*عَالِمُ الْغَیْبِ فَلَا یُظْهِرُ عَلٰی غَیْبِهٖ اَحَدًا]/Gaybı ilmedendir, fakat gaybı üzerine birini muttâli etmez. Seçtiği bir resûl başka.]**' Bu, şiâdan: 'İmâm gaybı bilir.' diye zannedenlere bir reddiyedir. Bu onların en büyük ahmaklıklarındandır. Ve kuşkusuz Allah (جلالله جل) ancak bir resûl olarak şeçtiğine (gaybını) izhâr/muttâli edeceğini haber vermiştir. Ve imâm bir resûl değildir." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 4. cilt, 430. sayfa]

[2898] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[فَاِنَّهُ یَسْلُكُ مِنْ بَیْنِ یَدَیْهِ وَمِنْ خَلْفِهٖ رَصَدًا]/Artık mukakkak ki O, önünden ve arkasından gözetleyiciler sülûk eder.]**' Öyle ki şübhesiz O, onun önünden ve arkasından onu kollayıp gözeten bekçiler ve muhâfaza ediciler gönderir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 672. sayfa]

[2899] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[لِیَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ]/(Bu,) Rabblerinin risâletlerini tebliğ ettiklerini ilmetmesi içindir.]**' Allah'ın Nebîsi (صلى الله عليه وسلم)'in, resûllerin Allah'tan tebliğ ettiklerini, Allah'ın onları muhâfaza ettiğini ve müdâfaa ettiğini ilmetmesi içindir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 673. sayfa]

[2900] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'**[وَاَحَاطَ بِمَا لَدَیْهِمْ]/Ve onların ledünnundakini ihâta etmiş]**' Yani: Allah, resûllerin indindekini ilmetmiş ve bir şey O'na gizli kalmamıştır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 245. sayfa]

[2901] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَاَحْصٰی كُلَّ شَیْءٍ عَدَدًا]/ve her şeyi adeden ihsâ etmiştir]**' Tüm şeylerin adedini ilmetmiş ve bunlardan bir şey O'na gizli kalmamıştır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 674. sayfa]

73. MUZZEMMİL SÛRESİ (20 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Ey bürünen!(1)[2902]

Gece kıyâm et, azı müstesnâ.(2)[2903]

Yarısı veya ondan az noksanlaştır.(3)[2904]

Veya onun üzerine ziyâde et. Ve Kur'ân'ı tertîl ile tertîl et.(4)[2905]

Muhakkak ki Biz, senin üzerine ağır bir kavil ilkâ edeceğiz.(5)[2906]

Muhakkak ki gece neşesi,[2907] **daha şiddetli etkili ve kavilce daha sağlamdır.(6)**

Muhakkak ki senin için, gündüzde uzun bir boşluk[2908] **vardır.(7)**

Ve Rabbinin ismini zikret[2909] **ve O'na yöneldikçe yönel.(8)**[2910]

[2902] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يَا اَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ/Ey bürünen!]'** Yani: Elbisesine bürünen." [Hikmet bin Beşîr binYâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 550. sayfa]

[2903] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[قُمِ الَّيْلَ/Gece kıyâm et]'** Yani: Namaz için (kıyâm et/kalk). **'[اِلَّا قَلِيلًا/Azı müstesnâ]'** Gece kıyâmı ilk zamanlarda bir farz idi. Bu âyet onun mikdârını beyân etmektedir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 249. sayfa]

[2904] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[نِصْفَهُ/Yarısı]'** Geceye delâlet eder. Yani: Azı müstesnâ yarısında kıyâm et. **'[اَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا/Veya ondan az noksanlaştır]'** Yani: Yarıdan üçte bire (noksanlaştır)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 77. sayfa]

[2905] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْتِيلًا/Ve Kur'ân'ı tertîl ile tertîl et.]'** Yani: Yavaş yavaş kıraat et. Çünkü kuşkusuz bu, Kur'ân'ı anlamaya ve düşünmeye yardımcı olur. Ve o (صلوات الله و سلامه عليه) böyle kıraat eder idi." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Müzzemmil Sûresi, 4. âyetin tefsîrinde]

[2906] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اِنَّا سَنُلْقِى عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا/Muhakkak ki Biz, senin üzerine ağır bir kavil ilkâ edeceğiz.]'** O, vAllâhi ağır bir mübârek Kur'ân'dır. O, dünyâda ağır geldiği gibi Kıyâmet günü mîzanlarda da ağır gelir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 682. sayfa]

[2907] İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbas (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[اِنَّ نَاشِئَةَ الَّيْلِ/Muhakkak ki gece neşesi]'** Muhakkak ki (bu) gece kıyâmıdır/namazıdır." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 8. cüz, 173. sayfa (2317.-2318.)]

[2908] Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[سَبْحًا طَوِيلًا/Uzun bir yüzüş]'** Uzun bir boşluk." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 686. sayfa]

[2909] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ/Ve Rabbinin ismini zikret]'** Tevhîd ve tâzîm ile." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 255. sayfa]

[2910] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[وَتَبَتَّلْ اِلَيْهِ تَبْتِيلًا/ve O'na yöneldikçe yönel]'** O'na tam bir şekilde ihlâslı ol!" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî,

Rabbidir doğunun ve batının. O'ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse O'nu vekil ittihaz et.(9)[2911]

Ve söyledikleri üzerine sabret. Ve onlardan güzel bir hicret ile hicret et.(10)

Ve Bana bırak o nîmet sâhibi tekzîb edicileri ve onlara az mühlet ver.(11)[2912]

Muhakkak ki Bizim ledunnumuzda bukağılar[2913] **ve bir Cahîm**[2914] **vardır.(12)**

Ve boğaza duran bir taam ve elîm bir azâb vardır.(13)

Arz'ın ve dağların sarsılacağı ve dağların erimiş bir kum yığını olacağı gün.(14)

Muhakkak ki Biz, üzerinize şâhidlik edecek bir Resûl size irsâl ettik, Firavun'a bir Resûl irsâl ettiğimiz gibi.(15)[2915]

Derken Firavun, Resûle isyân etti de onu ağır bir yakalayışla yakaladık.(16)[2916]

O halde eğer küfrederseniz, çocukların saçlarını ağartan bir günden nasıl korunursunuz?(17)

Semâ onunla yarılır.[2917] **O'nun vaadi mef'ûl olmuştur.(18)**[2918]

Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 688. sayfa]

[2911] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ/O'ndan başka ilâh yoktur.]**' Doğunun ve batının Rabbi Allah'tan başka bir ilâha ibâdet edilmesi yakışık almaz. '**[فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا/Öyleyse O'nu vekil ittihaz et.]**' O'nu işlerinde Kayyum edin ve sebeplerini O'na bırak!" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 689. sayfa]

[2912] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَذَرْنِى وَالْمُكَذِّبِينَ اُولِى النَّعْمَةِ/Ve Bana bırak o nîmet sâhibi tekzîb edicileri]**' 'Dünyâda (Bana bırak o nîmet sâhibi tekzîb edicileri), sonra Kıyâmet günü onlara azâb edeceğim.' Bu âyet bir vaîdtir/uyarıdır. '**[وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلًا/ve onlara az mühlet ver]**' Yani: Onların dünyâda kalmaları azdır. Sonra ateşe döndürülürler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 50.-51. sayfa]

[2913] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'**[اِنَّ لَدَيْنَا/Muhakkak ki Bizim ledunnumuzda]**' Âhiret'te indimizde. '**[اَنْكَالًا/Bukağılar]**' Ebeden çözülmeyen azîm bukağılar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 255. sayfa]

[2914] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[جَحِيمًا/Cahîm]**' Alevli ve sesli yanan ateştir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Müzzemmil Sûresi, 12. âyetin tefsîrinde]

[2915] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اِنَّا اَرْسَلْنَا اِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ/Muhakkak ki Biz, üzerinize şâhidlik edecek bir resûl size irsâl ettik]**' Ve bu, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'dir. '**[كَمَا اَرْسَلْنَا اِلٰى فِرْعَوْنَ رَسُولًا/Firavun'a bir resûl irsâl ettiğimiz gibi]**' Bu, Mûsâ (عليه الله صلوات)'tir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 82. sayfa]

[2916] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[فَعَصٰى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَاَخَذْنَاهُ اَخْذًا وَبِيلًا/Derken Firavun, resûle isyân etti de onu ağır bir yakalayışla yakaladık]**' Şiddetli, ağır (bir yakalayışla yakaladık). Yani onu, Mekke küffârını korkutan, sert bir cezâlandırma ile cezâlandırdık." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 256. sayfa]

[2917] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[اَلسَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهٖ/Semâ onunla yarılır.]**' (Semâ) yüklüdür, ağırlaştırılmıştır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 695. sayfa]

[2918] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا/O'nun vaadi mef'ûl olmuştur.]**' Allah'ın fiil

Muhakkak ki bu bir tezkiredir, bu itibarla kim dilerse Rabbine bir yol ittihaz eder.(19)[2919]

Muhakkak ki Rabbin, senin gecenin üçte ikisine yakın ve yarısı ve üçte biri kıyâm ettiğini ilmediyor ve seninle o beraber bulunan bir tâifenin (de)**. Ve Allah geceyi ve gündüzü takdîr eder. Asla onu sayamayacağınızı ilmetmiş, böylece üzerinize tevbeyi kabul etmiştir. Öyleyse Kur'ân'dan kolay geleni kıraat edin. Sizden marazlılar olacağını ilmetmiştir ve başkalarının Arz'da Allah'ın fazlından aramak için darb edeceklerini ve başkalarının** (da) **Allah'ın yolunda kıtâl edeceklerini. O halde ondan kolay geleni kıraat edin. Ve namazı ikâme edin ve zekâtı verin ve güzel bir borç ile Allah'a borç verin. Ve nefsiniz için hayırdan ne takdîm ederseniz, Allah indinde onu, o, daha hayırlı ve daha azîm bir ecir olarak bulursunuz. Ve Allah'a istiğfâr edin. Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.(20)**[2920]

---

etmeyi vaad ettiği bir emir, mef'ûldur/yerine gelmiştir. Çünkü O, vaadine muhâlefet etmez. Çocukların ihtiyarlayacağı bir günü yaratmak da onun fiil etmeyi vaad ettiği sözlerindendir. Buyuruyor ki: 'O günden sakının ey insânlar! Öyle ki kuşkusuz o, olacaktır, kaçış yoktur!'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 696. sayfa]

[2919] İnsân Sûresi'nin 29. âyeti ile aynıdır. İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[اِنَّ هٰذِهٖ/Muhakkak ki bu]**' Yani: Kur'ân âyetleri. '**[تَذْكِرَةٌ/Bir tezkiredir]**' Tezkire/hatırlatma ve vaazdır. '**[فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيْلًا/Bu itibarla kim dilerse Rabbine bir yol ittihaz eder.]**' Îmân ve itaat ile." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 256. sayfa]

[2920] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'**[اِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ اَنَّكَ تَقُوْمُ اَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ/Muhakkak ki Rabbin, senin gecenin üçte ikisine yakın kıyâm ettiğini ilmediyor]**' Nebîsi Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'e buyuruyor ki: 'Ey Muhammed! Muhakkak ki Rabbin, senin gecenin üçte ikisine yakın bir zamanında, yarısında ve üçte birinde namaz kılmak için kalktığını ilmediyor.' '**[وَنِصْفَهٗ وَثُلُثَهٗ/ve yarısı ve üçte biri]**' Yani: Yarısından ve üçte birinden daha az. Muhakkak ki siz, gece kıyâmına dâir üzerinize farz olan amele güç yetiremediniz. Artık gecenin üçte ikisinden, yarısından ve üçte birinden daha az kıyâm edin. '**[وَطَآئِفَةٌ مِنَ الَّذِيْنَ مَعَكَ/ve seninle o beraber bulunan bir tâifenin** (de)**]**' Yani üzerlerine gece kıyâmı farz edildiğinde Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in Allah'a îmân etmiş olan ashâbından bir tâife '**[وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ/Ve Allah geceyi ve gündüzü takdîr eder.]**' Buyuruyor ki: 'Allah, saat ve vakitler ile gece ve gündüzü takdîr eder.' '**[عَلِمَ اَنْ لَّنْ تُحْصُوْهُ/Asla onu sayamayacağınızı ilmetmiş]**' Buyuruyor ki: 'Ey üzerlerine gece kıyâmı farz edilmiş kavim, Rabbiniz sizin o kıyâma güç yetiremeyeceğinizi ilmetmiştir.' '**[فَتَابَ عَلَيْكُمْ/böylece üzerinize tevbeyi kabul etmiştir]**' Bundan âciz ve zayıf düştüğünüzde. Ve O, üzerinizdeki bu hükmü tekrar hafifletmiştir. '**[فَاقْرَءُوْا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ/Öyleyse Kur'ân'dan kolay geleni kıraat edin.]**' Buyuruyor ki: 'Gece namazınızda, sizin için Kur'ân'dan kolay geleni kıraat edin!' '**[عَلِمَ اَنْ سَيَكُوْنُ مِنْكُمْ مَّرْضٰى وَاٰخَرُوْنَ يَضْرِبُوْنَ فِى الْاَرْضِ يَبْتَغُوْنَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ/Sizden marazlılar olacağını ilmetmiştir ve başkalarının Arz'da Allah'ın fazlından aramak için darb edeceklerini]**' Buyuruyor ki: 'Ey mü'minler! Rabbiniz, içinizde marazın/hastalığın kendilerini gece kıyâmı yapamayacak kadar zayıf düşürdüğü kimselerin olduğunu ilmetmiştir.' '**[وَاٰخَرُوْنَ يَضْرِبُوْنَ فِى الْاَرْضِ/ve başkalarının Arz'da darb edeceklerini]**' Sefere çıkacaklarını. '**[يَبْتَغُوْنَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ/Allah'ın fazlından aramak için]**' Ticârette. Onlar, geçim talebi için yola çıkmışlar ve bu durum onları güçsüz kılmış ve gece kıyâmı yapamayacak kadar zayıf düşürmüştür. '**[وَاٰخَرُوْنَ يُقَاتِلُوْنَ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ/ve başkalarının** (da) **Allah'ın yolunda kıtâl edeceklerini]**' Buyuruyor ki: Onların diğer bir kısmı da yine, düşmana karşı cihâd eder ve Allah'ın Dîni'ne nusret/yardım etmek uğruna onlarla kıtâl ederler. Bundan dolayı Allah size merhamet etmiş, sizden hafifletmiş ve gece kıyâmının farziyetini sizden kaldırmıştır. '**[فَاقْرَءُوْا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ/O halde ondan kolay geleni kıraat edin.]**' Buyuruyor ki: 'O halde, Kur'ân'dan kolay gelen kıraat edin, çünkü gece namazınızda bu sizin için hafifletilmiştir. '**[مِنْهُ/ondan]**' Kur'ân'ın zikrinden. '**[وَاَقِيْمُوا الصَّلٰوةَ/Ve namazı ikâme edin]**' Buyuruyor ki: Farz edilen namazı ikâme edin. Bu, gün ve gece içerisindeki beş (vakit) namazdır. '**[وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ/ve zekâtı verin]**' Buyuruyor ki: 'Mallarınızda farz edilen zekâtı ehline verin.'

'[وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا/ve güzel bir borç ile Allah'a borç verin]' Mallarınızdan Allah'ın yolunda infâk edin. **'[وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَاَعْظَمَ اَجْرًا/Ve nefsiniz için hayırdan ne takdîm ederseniz, Allah indinde onu, o, daha hayırlı ve daha azîm bir ecir olarak bulursunuz.]'** Buyuruyor ki: 'Ey mü'minler! Dünyâ diyârında kendiniz için takdîm etmiş olduğunuz bir sadaka veya Allah yolunda infâk etmiş olduğunuz bir nafaka/harcama veya hayır yolunda ettiğiniz bir infâkı, veya namaz ya da oruç veya hacc ile Allah'a itaat ederek işlemiş olduğunuz bir ameli, veya da Allah'ın indindekini talep etmek uğruna işlemiş olduğunuz diğer amelleri Kıyâmet Günü döndüğünüz yerde Allah indinde, dünyâda takdîm etmiş olduğunuzdan daha hayırlı bir biçimde ve sevâbı ondan daha büyük bir hâlde hazır bulursunuz. Yani: Onun sevâbı, burada/dünyâda takdîm etmiş olduğunuzun sevâbından daha büyüktür. Bu, Allah'ın size bir ikrâmıdır. **'[وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ/Ve Allah'a istiğfâr edin.]'** Buyuruyor ki: 'Allah'tan günâhlarınızı mağfiret etmesini, sizin için onları affetmesini dileyin.' **'[اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ/Muhakkak ki Allah, Gafûr'dur, Rahîm'dir.]'** Buyuruyor ki: 'Muhakkak ki Allah, kulları içerisinde günahlarından tevbe edenlerin günâhlarını mağfiret eden ve onlar o günâhlardan tevbe ettikten sonra onları cezâlandırmayan bir rahmetin sâhibidir.'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 23. cilt, 697.-700. sayfalar]

74. MUDDESSİR SÛRESİ (56 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Ey örtünen!(1)[2921]

Kalk ve inzâr et.(2)

Ve Rabbini artık tekbîr et.(3)

Ve elbiseni imdi tâhir et.(4)[2922]

Ve putlardan[2923] **artık hicret et.(5)**

Ve çok görerek minnette bulunma.(6)

Ve Rabbin için artık sabret.(7)

Çünkü boruya üflendiğinde;(8)[2924]

Öyle ki, işte o gün zor bir gündür.(9)

[2921] İmâm Buhârî (رحمه الله), Yahyâ ibn Ebî Kesîr (رحمه الله)'tan şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ebu Seleme ibn Abdurrahmân (رحمه الله)'a: 'Kur'ân'dan evvel inzâl edilen nedir?' (diye) suâl ettim. Dedi ki: "**[يَا اَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ/Ey örtünen!]**'dir.' Dedim ki: "**[اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِى خَلَقَ/O halk eden Rabbinin ismiyle kıraat et!]**' diyorlar.' Bunun üzerine Ebu Seleme dedi ki: 'Câbir bin AbdUllah (رضي الله عنهما)'ya bundan suâl ettim ve bana söylediğinin mislini ona söyledim. O zaman Câbir (رضي الله عنهما) dedi ki: 'Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in bize anlattığından başkasını size anlatmayacağım.' Dedi ki: '(Buyurdu ki): '**Hirâ'ya çekilmiştim. Artık orada kalma sürem tamâmlanınca indim. Sonra nidâ olundum, o vakit sağıma nazar ettim ama bir şey göremedim ve soluma nazar ettim ama bir şey göremedim ve önüme baktım ama bir şey göremedim ve arkama baktım ama bir şey göremedim. Bunun üzerine başımı kaldırdım, o zaman bir şey gördüm ve Hadîce'ye geldim de dedim ki: 'Beni örtün ve üzerime soğuk su dökün.**' Buyurdu ki: '**Nihâyet beni örttüler ve üzerime soğuk su döktüler.**' Böylece: '**[وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ*قُمْ فَاَنْذِرْ*يَا اَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ/Ey örtünen! Kalk ve inzâr et. Ve Rabbini artık tekbîr et.]**' (âyetleri) inzâl edildi.'" [Ebu AbdİllahMuhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4922.)]

Bu ve benzeri rivâyetleri naklettikten sonra İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Bu, vahyin bundan önce inzâl edilmiş olduğunu iktizâ etmektedir." Devamla şöyle der: "Ve bu, ona: '**[اِقْرَاْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِى خَلَقَ/O halk eden Rabbinin ismiyle kıraat et!]**' kavlini getiren Cibrîl'dir. Sonra bunun ardından bir kesinti hâsıl olmuş, sonra bunun ardından ise melek nüzûl etmiştir. Herkesin vechi, vahyin kesilmesinden sonra ilk inzâl edilenin bu sûre olduğu şeklindedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Müddessir Sûresi, 1.-3. âyetlerin tefsîrinde]

[2922] İmâm Ebu Dâvud (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ/Ve elbiseni imdi tâhir et.]**' kavli hakkında şöyle demiştir: "Günahtan (tâhir et/temizle)." [Ebu Dâvud Süleymân bin el-Eş'as bin İshâk es-Sicistânî, Kitâbu'z-Zühd, 292. sayfa (346.)]

[2923] Bu açıklama Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[الرُّجْزَ/Rucze]**' Putlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 13. sayfa]

[2924] İmâm Ebu'l-Ferec ibn Cevzî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[فَاِذَا نُقِرَ فِى النَّاقُورِ/Çünkü boruya üflendiğinde.]**' Yani: Sûr'a nefhedildiği(nde)." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1487. sayfa (tek cilt olarak basım)]

Kâfirlerin üzerine kolay değildir.(10)

Ve tek olarak halk ettiğimi Bana bırak.(11)

Ve ona uzun boylu mal verdim.(12)

Ve şâhidlik eden oğullar (verdim)**.(13)**

Ve onun için bir döşeyiş döşedim.(14)[2925]

Sonra tamah eder ki daha ziyâde edeyim.(15)

Hayır! Muhakkak ki o, âyetlerimize inâdçı olmuştur.(16)

Onu bir yokuşa sardıracağım.(17)

Muhakkak ki o, tefekkür etti ve takdîr etti.(18)[2926]

Artık katlolası, nasıl takdîr etti.(19)

Sonra katlolası, nasıl takdîr etti.(20)

Sonra nazar etti.(21)

Sonra yüzünü ekşitti ve kaşlarını çattı.(22)

Sonra arkasını döndü ve ve kibirlendi.(23)

Böylece dedi ki: 'Bu, aktarılan bir sihirden başkası değildir.'(24)[2927]

'Bu, beşer kavlinden başkası değildir.'(25)[2928]

Onu Sekar'a yaslayacağım.(26)

[2925] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "'**[وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًا/Ve onun için bir döşeyiş döşedim.]**' Yani: Onun maîşetini/geçimini bol bol verdim. Tâ ki beldesinde huzur ve refah içerisinde, görüşüne başvurulan olarak ikâmet etti. Ve arablar indinde: **'[التمهيد/Döşeyiş]'** Giriş ve hazırlık (mânâsındadır)." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Muddessir Sûresi, 14. âyetin tefsîrinde]

[2926] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ/Muhakkak ki o, tefekkür etti ve takdîr etti.]**' Yani: Onu ancak bir yokuşa sürdük. Yani onu, îmândan uzak olduğu için meşakkatli azâba yaklaştırdık. Çünkü o, ölçüp biçti. Yani: Kendisine Kur'ân'dan suâl edildiğinde, Kur'ân hakkında ne diyeceğini tasarladı ve ne yalan uyduracağını düşündü. **'[وَقَدَّرَ/ve takdîr etti]'** Yani: Düşünüp taşındı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Muddessir Sûresi, 18. âyetin tefsîrinde]

[2927] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'**[فَقَالَ اِنْ هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ/Böylece dedi ki: 'Bu, aktarılan bir sihirden başkası değildir.']**' Muhammed'in bu o kıraat ettiği, sihirbazlardan rivâyet edilen ve anlatılan (bir sihirden başkası) değildir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 269. sayfa]

[2928] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اِنْ هٰذَا اِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ/'Bu, beşer kavlinden başkası değildir.']**' Yani: 'Kur'ân beşer kavlidir, Allahu (تعالى)'nın kavli değildir.' (diyorlardı)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 94. sayfa]

Ve Sekar'ı sana bildiren nedir?(27)

Ne bâkiye kor ve ne bırakır.(28)[2929]

Beşer için kavurucudur.(29)[2930]

Üzerinde on dokuz vardır.(30)[2931]

Ve ateş ashâbını[2932] **meleklerden başkası kılmadık. Ve adetlerini o küfredenler için fitneden başka kılmadık,** (bu,) **o kitâb verilenlerin yakîn etmesi ve o îmân edenlerin îmânlarını ziyâde etmesi için ve o kitâb verilenler ve mü'minlerin kuşkuya düşmemesi ve o kalblerinde maraz olanların ve kâfirlerin: 'Allah bu mesel ile neyi murâd etti?' demesi içindir. İşte Allah dilediğini böyle dalâlete düşürür ve dilediğine hidâyet eder. Ve Rabbinin ordularını O'ndan başkası ilmedemez. Ve o, beşer için bir zikrâdan başkası değildir.(31)**[2933]

Hayır! Andolsun ki aya.(32)

Ve dönüp gittiğinde geceye.(33)

Ve ağardığında sabaha.(34)

Muhakkak ki o, elbette büyüklerin biridir.(35)[2934]

Beşer için bir inzârdır.(36)[2935]

[2929] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[لَا تُبْقِى وَلَا تَذَرُ/Ne bâkiye kor ve ne bırakır.]'** Ne öldürür ve ne hayâtta bırakır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 560. sayfa]

[2930] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ/Beşer için kavurucudur.]'** Beşeri değiştiren, beşeri yakandır. 'Semâya yüzünü çevirmesi onun rengini değiştirmiştir.' diye bir tâbir vardır." Sonra şöyle demiştir: "Ateş onların renklerini değiştirir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 28. sayfa]

[2931] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ/Üzerinde on dokuz vardır.]'** Onun bekçileri on dokuzdur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 29. sayfa]

[2932] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "**'[اَصْحَابَ النَّارِ/Âteş ashâbını]'** Yani: (Ateşin) bekçilerini." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Müddessir Sûresi, 31. âyetin tefsirinde]

[2933] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَمَا هِىَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْبَشَرِ/Ve o, beşer için bir zikrâdan başkası değildir.]'** Buyuruyor ki: 'Vasfettiğim ateş, onunla beşeri tezkîr ettiğimden/uyardığımdan başkası değildir.' Ve (beşer,) onlar Âdem oğullarıdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 31. sayfa]

[2934] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اِنَّهَا لَاِحْدَى الْكُبَرِ/Muhakkak ki o, elbette büyüklerin biridir.]'** Bu ateştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 33. sayfa]

[2935] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "**'[نَذِيرًا لِّلْبَشَرِ/Beşer için bir inzârdır.]'** Ateş, beşer için bir inzârdır/uyarıdır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 272. sayfa]

Sizden ileri gitmeyi veya geri kalmayı dileyen için.(37)[2936]

Her nefis kesbettiği ile rehîndir;(38)

Sağ ashâbı müstesnâ;(39)[2937]

Cennetlerdedir, suâlleşirler;(40)

Mücrimlerden.(41)

'Sizi sekara sülûk ettiren nedir?'[2938] (derler.)**(42)**

Derler ki: 'Namaz kılanlardan olmadık.'(43)[2939]

'Ve miskîne taam eder olmadık.'(44)

'Ve biz (bâtıla) **dalanlar ile beraber dalanlar olmuştuk.'(45)**

'Ve biz Dîn Günü'nü tekzîb eder olmuştuk.'(46)[2940]

'Bize yakîn[2941] **gelinceye kadar.'(47)**

Artık şefaatçilerin şefaati onlara menfaat vermez.(48)

O halde onlar için ne var tezkireden[2942] **îrâz ediyorlar?(49)**

[2936] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ اَنْ يَتَقَدَّمَ اَوْ يَتَاَخَّرَ/Sizden ileri gitmeyi veya geri kalmayı dileyen için.]**' Allah'a itaatte ilerlemeyi veya O'na isyânda geri kalmayı (dileyen için bir inzârdır)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 35. sayfa]

[2937] İmâm Suyûtî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[اِلَّا اَصْحَابَ الْيَمِينِ*كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ/Her nefis kesbettiği ile rehîndir; Sağ ashâbı müstesnâ;]**' İnsânların tümünü sorumlu tutmuştur, sağ ashâbı müstesnâ." [Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî, Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, Müddessir Sûresi, 38.-39. âyetlerin tefsîrinde]

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın ise şöyle dediğini tahrîc etmiştir, demiştir: "'**[اِلَّا اَصْحَابَ الْيَمِينِ*كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ/Her nefis kesbettiği ile rehîndir. Sağ ashâbı müstesnâ;]**' Sağ ashâbı, günahlarından dolayı rehîn tutulmazlar. Ve lâkin Allah onların günahlarını mağfiret eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 35. sayfa]

[2938] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: **'[مَا سَلَكَكُمْ/Sizi sülûk ettiren nedir]'** Sizi dâhil eden/sokan (nedir?)" [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 273. sayfa]

[2939] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) demiştir ki: "(Namaz) Kur'ân-ı Kerîm'de en çok vârid olan bir ameli farzdır. Aynı zamanda Cehennem ehline: **'[مَا سَلَكَكُمْ فِى سَقَرَ/Sizi sekara sülûk ettiren nedir?]'** diye sorulunca, namazın terkinden başkası ile sözlerine başlayamayacaklardır." [Ebî Abdİllah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Kitâbu's-Salât ve Hukmu Târikuhâ, 37. sayfa]

[2940] İmâm Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle der: "'**[وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ/Ve biz Dîn Günü'nü tekzîb eder olmuştuk.']**' Yani: Cezâ ve Hesâb Günü'nü (tekzîb eder olmuştuk)." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1491. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2941] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**[الْيَقِينُ/Yakîn]** Yani: Ölüm. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 98. sayfa]

[2942] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[عَنِ**

Onlar firâr eden yaban eşekleri gibidir.(50)

Arslandan firâr ederler.(51)[2943]

Bilakis, onlardan her kişi neşredilmiş sahîfeler verilmesini murâd eder.(52)[2944]

Hayır! Bilakis, onlar Âhiret'ten korkmuyorlar.(53)

Hayır! Muhakkak ki o bir tezkiredir.(54)[2945]

Artık dileyen onu tezekkür eder.(55)[2946]

Ve Allah dilemedikçe tezekkür edemezler.[2947] **O, takvâ ehlidir ve mağfiret ehlidir.(56)**[2948]

التَّذْكِرَةِ/Tezkireden]' Yani: Bu Kur'ân'dan." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 39. sayfa]

[2943] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'**[فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ/Arslandan firâr ederler.]'** Yani: Sanki onlar, hakktan nefret etmeve ondan yüz çevirme husûsunda, kendilerini avlamak isteyen bir arslandan kaçan yaban eşekleri gibidirler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Müddessir Sûresi, 51. âyetin tefsîrinde]

[2944] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ اَنْ يُؤْتٰى صُحُفًا مُنَشَّرَةً/Bilakis, onlardan her kişi neşredilmiş sahîfeler verilmesini murâd eder.]'** O müşrikler, bu Kur'ân'dan yüz çevirmeleri konusunda, onun Allah indinden olduğunu ilmetmiyor değillerdi. Ama onlardan her bir adam, semâdan üzerine inzâl edilen bir kitâb (kendisine) verilmesini murâd ediyordu." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 43. sayfa]

[2945] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[كَلَّا اِنَّهُ تَذْكِرَةٌ/Hayır! Muhakkak ki o bir tezkiredir.]'** Yani: Kur'ân bir vaaz ve bir ibrettir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 99. sayfa]

[2946] Abese Sûresi'nin 12. âyeti ile aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ/Artık kim dilerse onu tezekkür eder.]'** Yani: (Artık kim dilerse) onunla vaaz olunur ve onunla ibret alır. [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 99. sayfa]

İmâm Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "'**[فَمَنْ شَاءَ ذَكَرَهُ/Artık kim dilerse onu tezekkür eder.]'** Mânâsı: Artık kim dilerse Kur'ân'ı tezekkür eder ve ondan vaaz alır ve onu fehmeder, zikreder." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, . sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2947] İmâm Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) yine şöyle der: "'**[وَمَا يَذْكُرُونَ اِلَّا اَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ/Ve Allah dilemedikçe tezekkür edemezler.]'** Yani: Ancak onlar için hidâyet murâd ederse (tezekkür ederler)." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1491. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2948] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[هُوَ اَهْلُ التَّقْوٰى وَاَهْلُ الْمَغْفِرَةِ/O, takvâ ehlidir ve mağfiret ehlidir.]'** Rabbimiz, harâmlarından sakınman husûsunda hakk sâhibidir. Ve O, mağfiret ehlidir, günahları mağfiret eder." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 562. sayfa]

75. KIYÂMET SÛRESİ (40 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Hayır, Kıyâmet Günü'ne kasem ederim.(1)

Ve hayır, levmeden nefse[2949] **kasem ederim.(2)**

İnsân, kemiklerini cem' edemeyeceğimizi mi hesâb ediyor?(3)

Evet, onun parmak uçlarını tesviye etme üzere (de) **Kâdir'leriz.(4)**

Bilakis insân, önünde fücûr etmeyi murâd eder.(5)[2950]

Suâl eder ki: 'Kıyâmet Günü ne zaman?'(6)

Artık göz kamaştığında;(7)

Ve ay tutuldu(ğunda)**;(8)**

Ve güneş ve ay cem' edildi(ğinde)**;(9)**

İnsân o gün der ki: 'Nerede kaçacak yer?'(10)

Hayır! Bir sığınak yoktur.(11)

Rabbinedir o gün karar yeri.(12)[2951]

O gün insâna takdîm ettikleri ve tehir ettikleri bildirilir.(13)[2952]

Bilakis, insân nefsi üzerine bir basîrettir.(14)[2953]

[2949] İmâm Taberî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ/Levmeden nefse]**' Kaçırdığı şeye nedâmet duyan ve bundan dolayı kendini levmeden/kınayan (nefse)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 50. sayfa]

[2950] Vekî' bin Cerrâh (رحمه الله), İkrime (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: '**[بَلْ يُرِيدُ الْإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ اَمَامَهُ/Bilakis insân, önünde fücûr etmeyi murâd eder.]**' kavli hakkında demiştir ki: "İleride de fâcirliğini sıyırıp atmaz." [Ebu Sufyân Vekî' bin Cerrâh, Kitâbu'z-Zühd (320.), hasen bir eserdir]

[2951] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذِ الْمُسْتَقَرُّ/Rabbinedir o gün karar yeri.]**' Cennet ehli Cennet'te ve ateş ehli ateşte karar kılarlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 60. sayfa]

[2952] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile yine İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[يُنَبَّؤُا الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَاَخَّرَ/O gün insâna takdîm ettikleri ve tehir ettikleri bildirilir.]**' '**Tehir ettikleri**': Amel etmeyip de terk ettiği ameller. Ve Allah'a itaat husûsunda amel etmeyip deterk ettikleri. '**Takdîm ettikleri**': Hayırdan veya şerrden amel ettikleri." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 62. sayfa]

[2953] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[بَلِ الْاِنْسَانُ عَلٰى نَفْسِهٖ بَصِيرَةٌ/Bilakis, insân nefsi üzerine bir basîrettir.]**' Onun üzerinde, ameline şâhidlik edendir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 63. sayfa]

Velev ki, mâzeretlerini ilkâ etse.(15)

Onu (ezberlemeyi) **acele ettirmek için dilini onunla hareket ettirme.(16)**

Muhakkak ki Üzerimizedir, onu toplamak ve kıraat etmek.(17)

Öyleyse onu kırâat ettiğimizde, artık onun kırâatına tâbi ol.(18)

Sonra muhakkak ki Üzerimizedir, onun beyânı.(19)

Hayır! Bilakis, siz âcileye[2954] **muhabbet ediyorsunuz;(20)**

Ve Âhiret'i bırakıyorsunuz.(21)

O gün vecihler parlar.(22)

Rabblerine nazar ederler.(23)[2955]

Ve o gün vecihler asıktır.(24)

Kendisine bel kemiklerini kırma fiili edileceğini zanneder.(25)[2956]

Hayır! Köprücük kemiğine ulaştığında.(26)[2957]

Ve denilir ki : 'Kim (bunu) **iyileştirecek?'(27)**[2958]

Ve o ayrılacağını zanneder.(28)[2959]

[2954] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[الْعَاجِلَةَ/Âcile]'** Yani: Dünyâ diyârı ve oradaki hayât." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Kıyâmet Sûresi, 20. âyetin tefsîrinde]

[2955] İmâm Buhârî (رحمه الله), Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: **"Muhakkak ki siz, şu ayı nasıl ki hiç zahmet çekmeden görüyorsanız, Rabbinizi de işte öyle göreceksiniz."** [Ebu AbdİllahMuhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tevhîd (7434.)]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Âhiret diyârında mü'minlerin Allah (عز وجل)'yi göreceği husûsu, hadîs imâmları indinde mütevâtir yollardan gelmiş olan sahîh hadislerde sâbit olmuştur. Bunu yok saymak da reddetmek de mümkün değildir." Devamla (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah'a hamd olsun ki bu, sahâbe, tâbiîn ve bu ümmetin selefî arasında üzerinde icmâ edilen husûstur. Aynı şekilde bu, İslâm'ın imâmları ve halkın hidâyet rehberleri arasında da üzerinde ittifak edilen husûstur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kıyâmet Sûresi, 23. âyetin tefsîrinde]

[2956] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "**'[تَظُنُّ اَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ/Kendisine bel kemiklerini kırma fiili edileceğini zanneder.]'** Yani: Kendisine bel kemiklerini kıran fiilin yapılacağını kesin olarak anlar. **'[فَاقِرَةٌ/Fâkırah]'** Beraberinde bel kemiğinin kırıldığı şiddetli durum (mânâsındadır). Ve denilmiştir ki: **'[فَاقِرَةٌ/Fâkırah]'** Kıran ve çökerten veya büyük bir iş (mânâsına da gelir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 108. sayfa]

[2957] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "**'[كَلَّا اِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِىَ/Hayır! Köprücük kemiğine ulaştığında.]'** Yani: Nefis/can, ayaklardan çekilip de köprücük kemiğine vardığı zaman." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 65. sayfa]

[2958] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Ebî Kılâbe (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ/Ve denilir ki : 'Kim** (bunu) **iyileştirecek?']'** Şifâ verecek bir tabîb var mıdır?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 75. sayfa]

Ve bacak bacağa dolaşır.(29)[2960]

O gün sevk[2961] **Rabbinedir.(30)**

Fakat tasdîk etmemiş ve namaz kılmamıştır;(31)[2962]

Ve lâkin tekzîb etmiş ve yüz çevirmiştir;(32)[2963]

Sonra çalım satarak ehline gitmiştir.(33)

Evlâ sana, artık evlâ.(34)

Sonra evlâ sana, artık evlâ.(35)

İnsân başıboş[2964] **terk edileceğini mi hesâb ediyor?(36)**

Dökülen menîden bir nutfe değil mi idi?(37)[2965]

Sonra bir alaka[2966] **olmuş, derken halk etmiş ve tesviye etmiştir.(38)**

Böylece ondan iki eş kılmıştır, erkek ve dişi.(39)

Bu(nu yapan Allah)**, mevtâya hayât verme üzerine Kâdir değil midir?(40)**[2967]

[2959] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَظَنَّ اَنَّهُ الْفِرَاقُ/Ve o ayrılacağını zanneder.]'** Allah'ın halk ettiklerinden kimse, ölümü ne def' edebilir ne de inkâr edebilir. Ve lâkin kimse, şu marazdan mı yoksa başka bir şeyden mi öleceğini (de) bilemez. Âyette geçen **'[ظَنَّ/Zanneder]'** fiili, burada olduğu gibi, bu mânadâdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 76. sayfa]

[2960] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ/Ve bacak bacağa dolaşır.]'** Ölüm indinde/sırasında, dünyâ işi Âhiret işine dolaşır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 77. sayfa]

[2961] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[الْمَسَاقُ/Mesâk]'** Yani: Sevk. Öyle ki kuşkusuz o, Allahu (تعالى)'nın emri ile, ya Cennet'e veya ateşe sevkedilir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 109. sayfa]

[2962] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلّٰى/Fakat tasdîk etmemiş ve namaz kılmamıştır;]'** Allah'ın Kitâbı'nı tasdîk etmemiş ve Allah için namaz kılmamıştır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 81. sayfa]

[2963] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى/Ve lâkin tekzîb etmiş ve yüz çevirmiştir;]'** Yani: Allah'ın âyetlerini tekzîb etmiş ve hakktan îrâz etmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 109. sayfa]

[2964] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[سُدًى/Başıboş]'** Üzerine herhangi bir amel farz kılınmayan ve bundan dolayı amel etmeyen (mânâsındadır)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 83. sayfa]

[2965] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنٰى/Dökülen meniden bir nutfe değil miydi?]'** Yani: Rahimde akan, yani rahime dökülen bir damla su değil miydi?" [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Sûresi, 36. âyetin tefsîrinde]

[2966] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً/Sonra bir alaka olmuş]'** Yani: Menî, bir alaka (olmuştur). Ve o, 'kan pıhtısı' demektir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 111. sayfa]

[2967] İmâm Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[اَلَيْسَ ذٰلِكَ/Bu, değil midir]**' Bunu o fiil eden '**[بِقَادِرٍ/Kâdir]**' (değil midir)? Yani: Baştan (halk etme) üzere Kâdir olan, onu iâde etmeye de Kâdir'dir. '**[عَلٰى اَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتٰى/mevtâya hayât verme üzere]**' Ve bu, onlar için bir bildiridir." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1495. sayfa (tek cilt olarak basım)]

76. İNSÂN SÛRESİ (31 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

İnsânın üzerine dehirden bir süre gelmedi mi? Mezkûr bir şey değil idi.(1)[2968]

Muhakkak ki Biz, insânı karışık bir nutfeden[2969] **halk ettik. Onu ibtilâ ediyoruz.**[2970] **Bu itibarla onu işitici ve görücü kıldık.(2)**

Muhakkak ki Biz, onu yola hidâyet ettik. Ya şükredici veya küfrânda bulunandır.(3)[2971]

Muhakkak ki Biz, kâfirler için zincirler ve kelepçeler ve bir çılgın alev hazırladık.(4)

Muhakkak ki iyiler, karışımı kâfur olan bir kâseden içerler.(5)[2972]

Allah'ın kullarının kendisinden içtikleri bir pınar, onu fışkırttıkça fışkırtırlar.(6)[2973]

Adaklarını îfâ ederler.[2974] **ve şerri yaygın olan bir günden korkarlar.(7)**

[2968] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ/İnsânın üzerine dehirden bir süre gelmedi mi?]'** İnsân Âdem'dir, üzerine dehirden/zamandan bir süre gelmiştir. **'[لَمْ يَكُنْ شَيْئًا مَذْكُورًا/Mezkûr bir şey değil idi.]'** İşte insânın burada halk edilişi ancak sonradandır. Allah'ın halk ettiklerinden, halk edilişi insânın ardından olan (bir mahlûk) bilinmiyor." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 87. sayfa]

[2969] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[نُطْفَةٍ/Nutfe]'** Bu, menîdir. Az olduğundan dolayı: **'[نُطْفَةٍ/Nutfe]'** olarak isimlendirilmiştir. Çünkü: **'[نُطْفَةٍ/Nutfe]'** 'Az su' anlamına gelmektedir. Bazen: 'Çok su' anlamında da kullanılmaktadır." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Hac Sûresi, 5. âyetin tefsîrinde]

[2970] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "**'[نَبْتَلِيهِ/Onu ibtilâ ediyoruz.]'** Yani: Onu sınıyoruz ve onu imtihân ediyoruz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 113. sayfa]

[2971] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[انَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ/Muhakkak ki Biz, onu yola hidâyet ettik.]'** Yani: Hakk ve bâtıl yolu ve hidâyeti ve dalâleti ona beyân ettik. Ona hayrın ve şerrin yolunu bildirdik. **'[اِمَّا شَاكِرًا وَاِمَّا كَفُورًا/Ya şükredici veya küfrânda bulunandır.]'** Ya mutlu bir mü'min veya şâki bir küfrân ehlidir. Şöyle de denilmiştir: Bu sözün mânâsı 'cezâ/karşılık' ifâde etmektedir. Yani: Biz ona yolu beyân ettik. O bunun karşılığında ya şükreder veya küfranda bulunur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 292. sayfa]

[2972] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اِنَّ الْاَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَاْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا/Muhakkak ki iyiler, karışımı kâfur olan bir kâseden içerler.]'** Kendileri için kâfûr karışımı sunulan ve onlar için misk ile nihâyetlenen bir kavimdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 93. sayfa]

[2973] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللّٰهِ/Allah'ın kullarının kendisinden içtikleri]'** Yani: Ondan Allah'ın kullarının (içtikleri). **'[يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا/onu fışkırttıkça fışkırtırlar]'** Yani: Murâd ettikleri ve iştâh duydukları üzerine onu dökerler." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 115. sayfa]

[2974] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يُوفُونَ بِالنَّذْرِ/Adaklarını îfâ ederler]'** Namaz, zekât, hac, umre ve üzerlerine farz kılınan ibâdetlerle Allah'a itaati

Ve taamı -üzerine muhabbet ettikleri halde- miskîne ve yetîme[2975] **ve esîre taam ederler.(8)**[2976]

(Derler ki:) **'Ancak Allah'ın Vechi**[2977] **için size taam ediyoruz. Sizden bir karşılık murâd etmiyoruz ve ne** (de) **bir teşekkür;'(9)**

'Muhakkak ki biz, asık suratlı çetin gün, Rabbimizden korkuyoruz.'(10)

Artık Allah, onları böyle bir günün şerrinden korur ve kendilerine bir parlaklık ve bir sürûr verir.(11)[2978]

Ve sabretmelerinden dolayı onları Cennet ve ipekle ödüllendirir.(12)[2979]

Orada tahtlar üzerine dayanmışlardır. Orada güneş görmezler ve ne (de) **zemherîr.(13)**[2980]

Ve üzerlerine gölgeleri sarkmış ve meyveleri eğdirildikçe eğdirilmiştir.(14)[2981]

Ve üzerlerine gümüşten kaplar ve billûr olan küpler ile dolaşılır.(15)

---

adanmışlıkla îfa ediyorlardı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 95. sayfa]

2975 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلٰى حُبِّهِ مِسْكِينًا/Ve taamı -üzerine muhabbet ettikleri halde- miskîne taam ederler]**' Yani: Taamı/yemeği sevmelerine, ona yoğun bir iştâh duymalarına ve kendileri o yemeğe muhtâc olmalarına rağmen **'[مِسْكِينًا/miskîne]'** O, muhtâc olandır. **'[وَيَتِيمًا/ve yetîme]'** O, babası olmayan (çocuktur)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 116. sayfa]

2976 İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَاَسِيرًا/Ve esîre]**' O, mahbûs olandır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 98. sayfa]

2977 İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) der ki: "İmdi bizim ve Hicaz, Tihâme, Yemen, Irak, Şam ve Mısır ehli tüm ulemâmızın mezhebi şudur: Allah'ın nefsi hakkında isbât ettiğini biz (de) isbât ederiz. Bunu dillerimizle ikrâr ederiz ve bunu kalblerimizle tasdîk ederiz. Hâlık'ımızın Vechi'ni mahlûkâtından birinin vechine teşbîh etmeyiz/benzetmeyiz. Rabbimiz mahlûkâtına teşbîhten azîzdir ve ta'tilcilerin (Allah'ın sıfatlarını inkâr edicilerin) kavillerinden yücedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 26. sayfa]

2978 İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَلَقّٰيهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا/Ve kendilerine bir parlaklık ve bir sürûr verir.]**' Yüzlerinde bir parlaklık ve kalblerinde bir sürûr/sevinç (verir)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 101. sayfa]

2979 Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: " **'[وَجَزٰيهُمْ بِمَا صَبَرُوا/Ve sabretmelerinden dolayı onları ödüllendirir]'** Emir ve nehiyler üzere (sabretmelerinden dolayı) Şöyle de denilmiştir: diğergamlık yaparak mihnetlere/sıkıntılara, zorluklara ve açlığa (sabretmelerinden dolayı). **'[جَنَّةً وَحَرِيرًا/Cennet ve ipekle]'** Yani: Bostânlarla ve ipekten elbiselerle" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 117. sayfa]

2980 İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'**[زَمْهَرِيرًا/Zemherîr]**' Şiddetli soğuk." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 71. sayfa]

2981 İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا/Ve üzerlerine gölgeleri sarkmış]**' Yani onun ağaçlarının gölgeleri onlara yakındır. **'[وَذُلِّلَتْ/Ve eğdirilmiştir]'** Emirlerine âmâde kılınmış ve yakınlaştırılmıştır. **'[قُطُوفُهَا/Meyveleri]'** Semeleri. **'[تَذْلِيلًا/Eğdirildikçe]'** Ayakta, otururak ve yatarak onun meyvelerinden yerler ve hangi hâl üzere olurlarsa olsunlar diledikleri gibi onları alırlar." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 296. sayfa]

Gümüşten billûrlardır, mikdârlarını takdîr etmişlerdir.(16)

Ve orada kendilerine karışımı zencefîl olan bir kâseden içirilir.(17)

Orada bir pınardır, 'Selsebîl' tesmiye edilir.(18)

Ve üzerlerine muhalled evlâdlar dolaşır, onları gördüğünde saçılmış inciler hesâb edersin.(19)

Ve gördüğünde, orada bir nîmet ve büyük bir mülk görürsün.(20)

Üstlerinde ince ipekten ve kalın atlastan yeşil giysiler vardır. Ve gümüşten bileziklerle süslenmişlerdir ve Rabbleri onlara tertemiz bir şarâb içirecektir.(21)[2982]

Muhakkak ki bu, sizin için bir ödül olmuştur. Ve sa'yınız (da) **meşkûr olmuştur.(22)**[2983]

Muhakkak ki Biz, Biz Kur'ân'ı senin üzerine parça parça inzâl ettik.(23)[2984]

Öyleyse Rabbinin hükmüne sabret ve onlardan bir günahkâra veya bir küfrânda bulunana itaat etme.(24)

Ve Rabbinin ismini sabah ve akşam zikret.(25)

Ve geceden artık O'nun için secde et ve uzun bir gece O'nu tesbîh et.(26)

Muhakkak ki bunlar, âcileye muhabbet ediyorlar ve ağır bir günü arkalarına bırakıyorlar.(27)[2985]

Biz onları halk ettik ve eklemlerini şiddetlendirdik.[2986] **Ve eğer dilersek onları bir tebdîlle emsâllerine tebdîl ederiz.(28)**[2987]

[2982] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَسَقٰيهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا/ve Rabbleri onlara tertemiz bir şarâb içirecektir]'** Ve bu iyilere Rabbleri, tertemiz bir şarâb içirecektir. O öyle temizdir ki, necis bir bevle dönüşmez. Bilakis o, misk kokusu gibi güzel bir koku şeklinde bedenlerinden atılır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 113. sayfa]

[2983] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اِنَّ هٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاءً وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا/Muhakkak ki bu, sizin için bir ödül olmuştur. Ve sa'yınız** (da) **meşkûr olmuştur.]'** Onlara günâhlarını mağfiret etmiş ve iyiliklerinin mükâfâtlarını onlara vermiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 115. sayfa]

[2984] İmâm Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle der: "**'[اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ تَنْزِيلًا/Muhakkak ki Biz, Biz Kur'ân'ı senin üzerine parça parça inzâl ettik.]'** Yani: Onu, inzâlinde fazîletli kıldık ve onu tek seferde tenzîl etmedik." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1501. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[2985] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اِنَّ هٰؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ/Muhakkak ki bunlar, âcileye muhabbet ediyorlar]'** Muhakkak ki Allah'a o şirk koşanlar, âcileyi, yani dünyâyı muhabbet ediyorlar/seviyorlar. Onlar dünyâda kalmaya muhabbet ediyorlar ve dünyânın ziyneti onların hoşuna gidiyor. **'[وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا/ve ağır bir günü arkalarına bırakıyorlar]'** Onlar, Âhiret için amel etmeye sırt çeviriyorlar. O gün onlar için orada, Allah'ın azâbından kurtuluş yoktur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 117. sayfa]

Muhakkak ki bu bir tezkiredir, bu itibarla kim dilerse Rabbine bir yol ittihaz eder.(29)[2988]

Ve Allah dilemedikçe, siz dileyemezsiniz. Muhakkak ki Allah, Alîm, Hakîm olandır.(30)[2989]

Dilediğini rahmetine dâhil eder. Ve zâlimler, onlar için elîm bir azâb hazırlamıştır.(31)[2990]

[2986] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَشَدَدْنَا اَسْرَهُمْ/Ve eklemlerini şiddetlendik]'** Yani: Halk edilişlerini kuvvetlendirdik." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 123. sayfa]

[2987] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "**'[وَاِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا اَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا/Ve eğer dilersek onları bir tebdîlle emsâllerine tebdîl ederiz.]'** Yani: Dilediğimizde onları helâk eder ve onların benzerlerini getirir ve öncekilerin yerine sonrakileri tebdîl ederiz/değiştiririz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 300. sayfa]

[2988] Müzzemmil Sûresi'nin 19. âyeti ile aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اِنَّ هٰذِهٖ تَذْكِرَةٌ/Muhakkak ki bu bir tezkiredir]'** İnzâl ettiğimiz âyetler bir tezkiredir. Yani: Bir vaaz ve ibrettir. **'[فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا/bu itibarla kim dilerse Rabbine bir yol ittihaz eder]'** Yani: Ey muhâtablar, sizden kim Rabbine bir yol ittihaz etmek/edinmek isterse, bu, onun için kolay olur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 123.-124. sayfalar]

[2989] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[وَمَا تَشَاؤُنَ اِلَّا اَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ/Ve Allah dilemedikçe, siz dileyemezsiniz.]'** Yani: Ancak Allah (عز وجل)'nin dilemesi ile dileyebilirsiniz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 300. sayfa]

[2990] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[يُدْخِلُ مَنْ يَشَاءُ فِى رَحْمَتِهٖ/Dilediğini rahmetine dâhil eder.]'** İslâm Dîni'ne (dâhil eder). **'[وَالظّٰلِمِينَ/Ve zâlimler]'** Müşrikler. **'[اَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا/onlar için elîm bir azâb hazırlamıştır]'** Acı verici (bir azâb hazırlamıştır)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 76. sayfa]

77. MURSELÂT SÛRESİ (50 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Andolsun, ardarda irsâl edilenlere.(1)[2991]

Derken esip savuranlar(a)**.(2)**

Ve neşrettikçe neşredenler(e)**.(3)**

Böylece tefrîk ettikçe tefrîk edenler(e)**.(4)**[2992]

Sonra zikri ilkâ edenler(e)**.(5)**[2993]

Özür olarak veya inzâr etme olarak.(6)[2994]

Ki size vaad edilen, elbette vukû bulacaktır.(7)

Artık yıldızlar silindiğinde.(8)

Ve semâ yarıldığında.(9)

Ve dağlar savurulduğunda.(10)

Ve resûllere vakit belirlendiğinde.(11)[2995]

Hangi güne tecil edilmiştir?(12)[2996]

[2991] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile AbdUllah ibn Mes'ûd (رضي الله عنه)'a: **'[وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا/Andolsun, ardarda irsâl edilenlere.]'** hakkında suâl edildiğini tahrîc etmiştir, demiştir ki: "(Bu,) rüzgârdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 122. sayfa]

[2992] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا/Böylece tefrîk ettikçe tefrîk edenlere.]'** Yani: Melekler vahiy ile nüzûl ederler ve küfür ile îmânın arasını ve helâl vee harâmın arasını tefrîk ederler/ayırırlar." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 77. sayfa]

[2993] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا/Sonra zikri ilkâ edenler**(e)**.]'** kavli hakkında demiştir ki: "Melekler, Kur'ân'ı ilkâ ederler/bırakırlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 128. sayfa]

[2994] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[عُذْرًا اَوْ نُذْرًا/Özür olarak veya nezir olarak.]'** Yani: (Melekler) vahyi, Allah'a karşı bir mâzeret kalmaması için veya azâbından mahlûkâtını inzâr etmek için ilkâ ederler/bırakırlar." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Mürselât Sûresi , 6. âyeti tefsîrinde]

[2995] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَإِذَا الرُّسُلُ أُقِّتَتْ/Ve resûllere vakit belirlendiğinde.]'** Kıyâmet Günü için vakit belirlendiğinde." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 130. sayfa]

[2996] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[لِأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ/Hangi güne tecil edilmiştir?]'** Yani: Tehir edilmiştir. Ve onların hepsi için bir ecel tayin edilmiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 305. sayfa]

Fasl Günü'ne.(13)[2997]

Ve Fasl Günü'nü sana bildiren nedir?(14)

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(15)[2998]

Evvelkileri helâk etmedik mi?(16)

Sonra arkadakileri onlara tâbi ederiz.(17)

Mücrimlere işte böyle fiil ederiz.(18)

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(19)

Sizi bayağı bir sudan halk etmedik mi?(20)[2999]

İmdi onu sağlam bir karargâhta kıldık.(21)[3000]

Mâlûm bir kadere kadar.(22)[3001]

Böylece takdîr ettik, o halde ne güzel Kâdirler(iz)**.(23)**

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(24)

Arz'ı bir toplanma yeri kılmadık mı?(25)

Hayâttakilere ve mevtâya.(26)

Ve orada yüksek dağlar var ettik ve size bir tatlı su içirdik.(27)

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(28)

'Kendisini tekzîb etmiş olduğunuza gidin;'(29)[3002]

[2997] İmâm Taberî (رحمه الله)'tan hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[لِيَوْمِ الْفَصْلِ/Fasl Günü'ne.]'** Onda insânların arasının, amellerine göre Cennete ve ateşe fasledileceği/ayrılacağı gün" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 131. sayfa]
Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) ise şöyle der: "**'[لِيَوْمِ الْفَصْلِ/Fasl Günü'ne.]'** Yani: Fasl Günü'ne tehir edilmiştir. Ve bu, Kıyâmet Günü'dür." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 127. sayfa]

[2998] Bu âyet 19., 24., 28., 34., 37., 40., 45., 47.,49. âyetler ile ve Mutaffifin Sûresi'nin 10. âyetiyle aynıdır

[2999] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "**'[أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ/Sizi halk etmedik mi?]'** Ey insânlar! **'[مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ/Bayağı bir sudan]'** Yani: Zayıf bir nutfeden." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 132. sayfa]

[3000] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فِى قَرَارٍ مَكِينٍ/Sağlam bir karargâhta]'** Rahim(de)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 132. sayfa]

[3001] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اِلٰى قَدَرٍ مَعْلُومٍ/Mâlûm bir kadere kadar.]'** Yani: Mâlûm/bilinen bir vakte kadar. Ve o, onun ana rahminde batında/karında kalma müddetine işârettir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 128. sayfa]

'Üç şube sâhibi gölgeye gidin.'(30)[3003]

Ne gölgelendirir ve ne (de) **alevden korur.(31)**

Muhakkak ki o, saray gibi kıvılcım saçar.(32)

O (kıvılcımlar)**, sarı develer gibidir.(33)**

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(34)

Bu, nutuk edemeyecekleri bir gündür.(35)

Ve onlar için izin verilmez ki özür dilesinler.(36)

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(37)

Bu, Fasl Günü'dür. Sizi ve evvelkileri topladık.(38)

O halde sizin için bir tuzak var ise, hemen Bana tuzak kurun!(39)[3004]

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(40)

Muhakkak ki muttakîler, gölgeler ve kaynaklardadır.(41)

Ve iştâh duyduklarından meyveler vardır.(42)

Amel etmiş olduklarınızdan dolayı[3005] **afiyetle yeyin ve için.(43)**[3006]

Muhakkak ki Biz, muhsinlere işte böyle karşılık veririz.(44)[3007]

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(45)

Yeyin ve az metâlanın! Muhakkak ki siz mücrimler(siniz)**.(46)**[3008]

[3002] İmâm Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) demiştir ki: "Onlara Âhiret'te denir ki: **'[اِنْطَلِقُوا اِلٰى مَا كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُوْنَ/'Kendisini tekzîb etmiş olduğunuza gidin.']'** Dünyâda (tekzîb etmiş olduğunuza gidin). Ve bu, ateştir." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1504. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[3003] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اِنْطَلِقُوْا اِلٰى ظِلِّ ذِىْ ثَلٰثِ شُعَبٍ/'Üç şube sâhibi gölgeye gidin.']'** Yani yükseldiği zaman dallanıp da üç parçaya ayrılan Cehennem dumanına gidin." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 306. sayfa]

[3004] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[فَاِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ/O halde sizin için bir tuzak var ise]'** Kendisi ile Allah'ın azâbından necât bulacağınız (bir tuzak var ise). **'[فَكِيْدُوْنِ/hemen Bana tuzak kurun]'** Yani: Şübhesiz ki siz buna kâdir olamazsınız." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 81. sayfa]

[3005] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "**'[بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُوْنَ/Amel etmiş olduklarınızdan dolayı]'** Onlara: 'Bu, Allah'a itaat ederek ve sizi O'na yaklaştıran yolda cehd ederek dünyada amel etmiş olduğunuzun karşılığıdır.' denilir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 143. sayfa]

[3006] Tûr Sûresi'nin 19. âyeti ile aynıdır

[3007] Sâffât Sûresi'nin 80., 121. ve 131. âyetleri ile aynıdır

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(47)

Ve onlara: 'Rükû edin!' denildiğinde, rükû etmezler.(48)[3009]

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(49)

Artık bunun ardından hangi hadîse[3010] **îmân edecekler?(50)**

[3008] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلًا/Yeyin ve az metâlanın!]**' Dünyâda. '**[إِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ/Muhakkak ki siz mücrimler**(siniz)**.]**' Allahu (عز وجل)'ye şirk koşanlar, azâba müstehakklardır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 308. sayfa]

[3009] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**[وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ/Ve onlara: 'Rükû edin!' denildiğinde, rükû etmezler.]**' Mânâsı: Onlara: 'Namaz kılın.' denildiğinde, namaz kılmazlar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 133. sayfa]

[3010] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "'**[حَدِيثٍ/Hadîs**(e)**]**' Yani: Kur'ân('a)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 81. sayfa]

78. NEBE SÛRESİ (40 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Neden suâlleşiyorlar?(1)[3011]

Azîm haberden.(2)[3012]

O ki, onlar onda ihtilâf etmişlerdir.(3)

Hayır, yakında ilmedeceklerdir.(4)

Sonra hayır, yakında ilmedeceklerdir.(5)

Arzı bir döşek kılmadık mı?(6)

Ve dağları kazıklar.(7)

Ve sizi çiftler olarak halk ettik.(8)

Ve uykunuzu bir dinlenme kıldık.(9)

Ve geceyi bir elbise kıldık.(10)

Ve gündüzü geçimlik kıldık.(11)[3013]

Ve fevkinize yedi sağlam[3014] **binâ ettik.(12)**

Ve ışık veren bir lamba kıldık.(13)[3015]

[3011] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ/Neden suâlleşiyorlar?]'** Yani: Bu müşrikler, hangi şey hakkında suâl ediyorlar? Şöyle ki, Nebî (صلى الله عليه وسلم) onları tevhîde davet ettiği ve onlara ölümden sonra baası/dirilmeyi haber verdiği ve üzerlerine Kur'ân tilâvet ettiği zaman onlar, aralarında birbirlerine suâl etmeye ve: 'Muhammed ne getirdi?' demeye başlamışlardır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 311. sayfa]

[3012] Âdem ibn Ebî İyâs (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'tan sahîh bir sened ile tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[النَّبَإِ الْعَظِيمِ/Azîm haber]'** kavli hakkında demiştir ki: "Kur'ân." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 581. sayfa]

[3013] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "**'[وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا/Ve gündüzü geçimlik kıldık.]'** Yani: Geçimin arandığı, geçimin taleb edildiği zaman. Mânâsı: Şübhesiz ki o, içinde yaşadıkları ve faaliyette bulundukları zamandır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 137. sayfa]

[3014] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا/yedi sağlam]'** Yedi semâvât/semâlar murâd edilmiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 312. sayfa]

[3015] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا/Ve ışık veren bir lamba kıldık.]'** Yani: Güneşi (ışık veren bir lamba kıldık)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 137. sayfa]

Ve sıkıştırılmışlardan şarıl şarıl bir su inzâl ettik;(14)

Onunla hubûbat ve nebât ihrâc etmek için.(15)

Ve sarmaş dolaş bahçeler.(16)

Muhakkak ki Fasıl Günü, belirlenmiş bir vakit olmuştur.(17)[3016]

Sûr'a nefhedileceği gün, artık fevc fevc[3017] **gelirsiniz.(18)**

Ve semâ açılmış, artık kapı kapı olmuştur.(19)[3018]

Ve dağlar seyr ettirilmiş, artık bir serâb olmuştur.(20)[3019]

Muhakkak ki Cehennem, bir gözetleme yeri olmuştur.(21)[3020]

Tuğyân edenler için bir varış yeridir.(22)[3021]

Orada çağlar boyu kalacalardır.(23)[3022]

Orada bir serinlik tatmayacaklar ve ne (de) **bir meşrûbât.(24)**

Ancak bir kaynar su ve bir irin.(25)

Muvâfık bir cezâ.(26)

Muhakkak ki onlar, hesâbı umut etmiyorlar idi.(27)[3023]

[3016] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا/Muhakkak ki Fasıl Günü, belirlenmiş bir vakit olmuştur.]**' O, Allah'ın çok önem verdiği bir gündür. Allah o günde, evvelkilerin ve sonrakilerin arasını amellerine göre fasl eder/ayırır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 157. sayfa]

[3017] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[أَفْوَاجًا/Fevc fevc]**' Zümre zümre." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 158. sayfa]

[3018] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ/Ve semâ açılmış]**' Yani: Yol yol kılınmıştır. Şöyle de denilmiştir: 'Meleklerin nüzûlu için semânın kapıları açılmıştır.' '**[فَكَانَتْ اَبْوَابًا/artık kapı kapı olmuştur]**' Yani: Beyân ettiğimiz üzere, yol yol olmuştur." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 138. sayfa]

[3019] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "'**[وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ/Ve dağlar seyr ettirilmiş]**' Yeryüzünden. '**[فَكَانَتْ سَرَابًا/artık bir serâb olmuştur]**' Yani: Bakanın gözüne serâb gibi görünen toz duman olmuştur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 314. sayfa]

[3020] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[اِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا/Muhakkak ki Cehennem, bir gözetleme yeri olmuştur.]**' İyi bilin ki, ateşe uğramadan Cennete yol yoktur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 159. sayfa]

[3021] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'**[لِلطَّاغِينَ مَاٰبًا/Tuğyân edenler için]**' Kâfirler için. '**[مَاٰبًا/Bir varılacak yerdir]**' Ona dönecekleri bir merciidir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 314. sayfa]

[3022] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'**[لَابِثِينَ فِيهَا اَحْقَابًا/Orada çağlar boyu kalacalardır.]**' Yani: Üzerlerinden, ebeden kesilmeyen çağlar geçecektir." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 84. sayfa]

Ve âyetlerimizi tekzîb ettikçe tekzîb etmişlerdi.(28)

Ve her şeyi, onu ihsâ[3024] **edip yazdık.(29)**

Şimdi tadın! Artık size azâbtan başkasını asla ziyâde etmeyeceğiz.(30)

Muhakkak ki muttakîler için bir başarı vardır;(31)

Bahçeler ve bağlar;(32)

Ve tomurcuk sîneli yaşıtlar;(33)

Ve dolu kaseler.(34)

Orada bir lağviyyât işitmezler ve ne (de) **bir yalan.(35)**

Rabbinden bir karşılık, yeterli bir bağıştır.(36)

Rabbidir semâların ve Arz'ın ve ikisi arasındakilerin. Rahmân'dır, O'ndan bir hitâba mâlik değillerdir.(37)

Rûh ve meleklerin saf saf kâim oldukları gün, Rahman'ın kendisine izin verdiği dışında kelâm edemezler. Ve o, doğruyu söyler.(38)

Bu, hakk gündür. O halde kim dilerse Rabbine bir varış yeri ittihaz eder.(39)[3025]

Muhakkak ki Biz, sizi yakın bir azâb ile inzâr ettik. Kişinin, ellerinin takdîm ettiğine nazar ettiği gün. Ve kâfir der ki: 'Ah, keşke ben, toprak olsaydım.'(40)[3026]

[3023] İmâm Buhârî (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[لَا يَرْجُونَ حِسَابًا/hesâbı umut etmiyorlar]'** Ondan (yani hesâbtan) korkmuyorlar." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (78. bâb)]

[3024] tam anlamıyla saymak, hesaplamak

[3025] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ/Bu, hakk gündür.]'** Vukû bulacak gündür. Yani Kıyâmet günü. **'[فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ مَاٰبًا/O halde kim dilerse Rabbine bir varış yeri ittihaz eder.]'** O'na itaat ederek bir mercii ve bir yol (ittihaz eder). Yani: Kim dilerse, O'na itaat etmek sûretiyle Allah'a rücû eder." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 318. sayfa]

[3026] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "**'[اِنَّا اَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا/Muhakkak ki Biz, sizi yakın bir azâb ile inzâr ettik.]'** Yani: Kıyâmet günü, kesinlikle/müteekkiden vukû bulacağı için **'[قَرِيبًا/yakın]'** olarak addedilmiştir. Çünkü yakın olan her şey gelecektir. **'[يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ/Kişinin ellerinin takdîm ettiğine nazar ettiği gün.]'** Yani: Hayrıyla, şerriyle, eskisiyle ve yenisiyle tüm amelleri ona arz edilir. **'[وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِى كُنْتُ تُرَابًا/Ve kâfir der ki: 'Ah, keşke ben, toprak olsaydım.']'** Yani: O gün kâfir, dünyâ diyârında toprak olmayı, halkedilmiş olmamayı, varlığa gelmiş olmamayı arzu eder." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nebe Sûresi, 40. âyetin tefsîrinde]

79. NÂZİÂT SÛRESİ (46 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Andolsun boğarcasına çekip çıkaranlara;(1)[3027]

Ve kolaylıkla alanlar(a)**;(2)**[3028]

Ve yüzdükçe yüzenler(e)**;(3)**[3029]

Derken yarıştıkça yarışanlar(a)**;(4)**[3030]

Böylelikle işleri tedbîr edenler(e)**.(5)**[3031]

Sarsanın sarsacağı gün.(6)[3032]

Ona bir gürültü tâbi olur.(7)

Kalbler o gün çarpacaktır.(8)

Gözleri zelîldir.(9)[3033]

Derler ki: 'Gerçekten biz mi, hakîkaten eski halimize döndürüleceğiz?'(10)

'Çürümüş kemikler olduğumuzda mı?'(11)

[3027] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile AbdUllah ibn Mes'ûd (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا/Andolsun boğarcasına çekip çıkaranlara.]'** (Bunlar) meleklerdir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 185. sayfa]

[3028] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا/Ve kolaylıkla alanlar**(a)**;]'** (Bu,) ölümdür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 187. sayfa]

[3029] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: " **'[وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا/Ve yüzdükçe yüzenler**(e)**;]'** Bunlar yıldızlardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 189. sayfa]

[3030] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا/Derken yarıştıkça yarışanlar**(a)**;]'** Onlar da yine, Allah (عز وجل)'nin emrine yarışırcasına koşan meleklerdir. Bunun için melekler, Âdem oğullarına nisbetle, Allah'ın emrine daha çok koşan ve Allah'ın emri husûsunda daha sağlam varlıklar olmuşlardır." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âmme Cüzü Tefsîri, 41. sayfa]

[3031] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْرًا/Böylelikle işleri tedbîr edenler**(e)**.]'** Allah'ın kendileriyle murâd ettiğini tedbîr ettiği/düzenlediği melekler." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 88. sayfa]

[3032] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ/Sarsanın sarsacağı gün.]'** Arzı ve dağları sarsar. Ve bu, zelzeledir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 192. sayfa]

[3033] Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[خَاشِعَةٌ/Hâşiah]'** Zelîldir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 193. sayfa]

Derler ki: 'Bu, o zaman hüsrânlı bir dönüştür.'(12)

Öyle ki, ancak tek bir haykırıştır o.(13)

İşte o zaman onlar arzın üzerindedir.(14)[3034]

Mûsâ'nın hadîsi sana geldi mi?(15)[3035]

Hani Rabbi ona mukaddes Tuvâ vâdisinde nidâ etmişti:(16)

'Firavun'a git. Muhakkak ki o, tuğyân etmiştir.'(17)[3036]

'İmdi de ki: 'Senin tezekkî olmaya (isteğin) **var mı?''(18)**[3037]

'Ve seni Rabbine hidâyet edeyim, böylece haşyet duyarsın.'(19)[3038]

Bunun üzerine ona büyük âyeti gösterdi.(20)

Fakat yalanladı ve isyân etti.(21)

Sonra sa'y ederek arkasını döndü.(22)

Derken (adamlarını) **topladı da onlara nidâ etti.(23)**

Ve dedi ki: 'Ben âlâ rabbinizim.'(24)[3039]

Böylelikle Allah onu, Âhiret ve dünyânın ukûbetiyle[3040] **yakaladı.(25)**

[3034] Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[بِالسَّاهِرَةِ/Bi's-Sâhirah]**' Arz'ın üzerindedir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 198. sayfa]

[3035] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'**[هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ مُوسٰى/Mûsâ'nın hadîsi sana geldi mi?]**' Yani: Onun haberini duydun mu?" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nâziât Sûresi, 15. âyetin tefsîrinde]

[3036] Tâhâ Sûresi'nin 24. âyetiyle aynıdır

[3037] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İkrime (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Mûsâ, Firavun'a dedi ki: '**[هَلْ لَّكَ اِلٰى اَنْ تَزَكّٰى/Senin tezekkî olmaya** (isteğin) **var mı?]**' Senin: '**[لا إله إلا الله/Lâ ilâhe illAllah]**' demeye (isteğin) var mı?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 201. sayfa]

[3038] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "'**[وَاَهْدِيَكَ اِلٰى رَبِّكَ/Ve seni Rabbine hidâyet edeyim]**' Yani: Seni Rabbine ibâdete delâlet edeyim/yol göstereyim. '**[فَتَخْشٰى/Böylece haşyet duyarsın]**' Yani: Böylece kalbin, katı, kötü ve hayırdan uzak olmasının ardından, O'na boyun eğmiş, itaatkâr ve huşûlu olsun." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nâziât Sûresi, 19. âyetin tefsîrinde]

[3039] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى/Ben âlâ rabbinizim.]**' O her rabb, benim dûnumdadır." İmâm Taberî (رحمه الله) devamla der ki: "Ve ahmak yalan söylemiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 202. sayfa]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "'**[فَقَالَ اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى/Ve dedi ki: 'Ben âlâ rabbinizim.']**' Benim fevkimde/üstümde bir rabb yoktur." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 329. sayfa]

[3040] Bu açıklama Hasan el-Basrî (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Hasan el-Basrî

Muhakkak ki bunda, elbette haşyet duyan için bir ibret vardır.(26)

Sizi halk etmek mi daha şiddetli, yoksa semâyı mı? Onu binâ etti.(27)[3041]

Boyunu yükseltti, böylece onu tesviye etti.(28)[3042]

Ve gecesini kararttı ve kuşluğunu ihrâc etti.(29)[3043]

Ve Arz'ı bunun ardından döşedi.(30)

Ondan suyunu ve merâsını ihrâc etti.(31)

Ve dağları yerleştirdi.(32)

Sizin için ve davarlarınızın için bir metâ olarak.(33)[3044]

Artık büyük baskın[3045] **geldiğinde;(34)**

İnsânın neye say' ettiğini tezekkür ettiği gün.(35)[3046]

Ve görenler için Cahîm bâriz olur.(36)

O halde tuğyân edene gelince;(37)

Ve dünyâ hayâtını seçene.(38)

Artık muhakkak ki Cahîm, o (onun için) **me'vâdır.(39)**[3047]

(رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[نَكَالَ الْاٰخِرَةِ وَالْاُوْلٰى/Nekâle'l-Âhireti ve'l-Ûlâ]**' Dünyâ ve Âhiret ukûbeti/azâbı." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 205. sayfa]

[3041] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمِ السَّمَاءُ بَنٰيهَا/Sizi halk etmek mi daha şiddetli, yoksa semâyı mı? Onu binâ etti.]**' Yani: Size ve sizin takdîrinize göre, öldükten sonra sizi mi yoksa semâyı mı halk etmek daha şiddetlidir/zordur? O ikisi, Allah'ın kudretinde birdir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 329. sayfa]

[3042] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰيهَا/Boyunu yükseltti, böylece onu tesviye etti.]**' Onun binâsını direksiz yükseltmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 206. sayfa]

[3043] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَاَخْرَجَ ضُحٰيهَا/ve kuşluğunu ihrâc etti.]**' Yani: Onun gündüzünü ibrâz etmiştir/açığa çıkarmıştır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 151. sayfa]

[3044] Abese Sûresi'nin 32. âyetiyle aynıdır

[3045] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'ın İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[الطَّآمَّةُ الْكُبْرٰى/Büyük baskın]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Kıyâmet Günü'nün isimlerindendir. Allah onu tâzîm etmiş ve kullarını ondan sakındırmıştır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 589. sayfa]

[3046] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ مَا سَعٰى/İnsânın neye say' ettiğini tezekkür ettiği gün.]**' (İnsânın) dünyâda işlemiş olduğu hayır ve şerri." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 330. sayfa]

[3047] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'**[فَاِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَاْوٰى/Artık muhakkak ki Cahîm, o** (onun için) **me'vâdır.]**' Öyle ki kuşkusuz Allah'ın, ismi **'[الْجَحِيمَ/Cahîm]'** olan ateşi, onun menzili, me'vâsı ve Kıyâmet

Ve Rabbinin makâmından korkan ve nefsini hevâdan nehyedene gelince;(40)

Artık muhakkak ki Cennet, o (onun için) **me'vâdır.(41)**

Sana Saat'ten[3048] **suâl ediyorlar: 'Ne zaman kâim olması?'(42)**[3049]

Sende zikrâsından ne var?(43)[3050]

Rabbinedir nihâyeti.(44)[3051]

Sen, ancak O'ndan haşyet duyanlara inzâr edicisin.(45)[3052]

Onu gördükleri gün onlar, bir akşam veya bir kuşluğundan başka kalmamış gibidir.(46)[3053]

Günü oraya varacağı âkıbeti olur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 212. sayfa]

[3048] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[السَّاعَةِ/Saat]'** Kıyâmet'tir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Lukmân Suresi Tefsîri, 202. sayfa]

[3049] Bu açıklama İmâm Kurtubî (رحمه الله)'a aittir, der ki: "**'[مُرْسٰىهَا/Mursâhâ]'** Yani: Kâim olması." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Nâziât Sûresi, 42. âyetin tefsîrinde]

[3050] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فِيمَ اَنْتَ مِنْ ذِكْرٰيهَا/Sende zikrâsından ne var?]'** Yani: Saatin kıyâm vaktini ilmetme konusunda senin için ne var?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 153. sayfa]

[3051] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اِلٰى رَبِّكَ مُنْتَهٰيهَا/Rabbinedir nihâyeti.]'** Yani: Yani onun nihâi ilmi, Allah indindedir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 330. sayfa]

[3052] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "**'[اِنَّمَا اَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشٰيهَا/Sen, ancak O'ndan haşyet duyanlara inzâr edicisin.]'** Yani: Seni ancak, insânları uyarman ve onları, Allah'ın vereceği felâketten ve O'nun azâbından inzâr etmen için baas ettim/gönderdim. Kim Allah'tan haşyet duyar, O'nun makâmından ve vaîdinden/uyarısından korkarsa, sana tâbi olursa, böylece felâh bulur ve başarıya erer. Hayal kırıklığı ve hüsrân, seni yalanlayan ve sana muhâlefet edenlerin üzerinedir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nâziât Sûresi, 45. âyetin tefsîrinde]

[3053] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا اِلَّا عَشِيَّةً اَوْ ضُحٰيهَا/Onu gördükleri gün onlar, bir akşam veya bir kuşluğundan başka kalmamış gibidir.]'** Saati o yalanlayanlar, Saatin kâim olduğunu gördükleri gün, onun korkusunun azâmetinden, dünyâda sadece bir günün akşamı kadar veya o akşamın kuşluk vakti kadar kaldıklarını sanırlar." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 214. sayfa]

80. ABESE SÛRESİ (42 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Yüzünü ekşitti ve yüz çevirdi;(1)[3054]

Ona âmâ geldi diye.(2)

Ve ne biliyorsun, umulur ki o arınacaktır.(3)[3055]

Veya tezekkür edecek[3056] **de ona zikrâ menfaat verecek.(4)**[3057]

Kendini müstağni görene gelince;(5)

İmdi sen, ona yöneliyorsun.(6)

Ve arınmamasından senin üzerine ne var?(7)[3058]

Ve sana sa'y ederek gelene gelince;(8)

Ve o haşyet duymaktadır.(9)

Öyle ki sen ondan îrâz ediyorsun.(10)[3059]

[3054] İmâm İbn Hibbân (رحمه الله), Âişe (رضي الله عنها)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[عَبَسَ وَتَوَلّٰى/Yüzünü ekşitti ve yüz çevirdi;]'** (âyeti) âmâ olan İbn Ümmü Mektûm (رضي الله عنه) hakkında inzâl edilmiştir." Devamla Âişe (رضي الله عنها) dedi ki: "(Bu zât) Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e geldi ve: 'Ey Allah'ın Nebîsi, bana irşâdta bulun.' dedi." Devamla Âişe (رضي الله عنها) dedi ki: "Ve Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in yanında müşriklerin büyüklerinden bir adam vardı. Öyle ki Nebî (صلى الله عليه وسلم) ondan îrâz etti ve diğerine yöneldi, sonra dedi ki: **'Ey Filân, söylediğimde bir beis görüyor musun?'** Bunun üzerine (o müşrik): 'Hayır.' dedi. Böylece: **'[عَبَسَ وَتَوَلّٰى/Yüzünü ekşitti ve yüz çevirdi;]'** (âyeti) inzâl edildi." [Nûreddîn el-Heysemî, Mevâridu'z-Zamân ilâ Zevâidi İbn Hibbân (1769.) Şeyh el-Elbâni 'Sahîhu Mevâridu'z-Zamân'da (1481.) hadîs için: "Sahîhtir" demiştir.]

[3055] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[لَعَلَّهُ يَزَّكّٰى/Umulur ki o arınacaktır]'** (Umulur ki o) Müslüman olacaktır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 219. sayfa]

[3056] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اَوْ يَذَّكَّرُ/Veya tezekkür edecek]'** Vaaz/öğüt alacak." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 336. sayfa]

[3057] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰى/de ona zikrâ menfaat verecek]'** Yani: Tezekkür etme/hatırlatma ve vaaz ona menfaat verir. Mânâsı: Sen, ondan îrâz edip, tâlim edilmesi ve tezekkür edilmesi kendisine bir menfaat verecek kişiye yöneliyorsun. Ve ne biliyorsun ki belki de ona tâlim etmek ve tezekkür etmek, o îrâz ettiğin kişiye menfaat verecek. Senin üzerine düşen, onu tâlim etmek ve tezekkür etmektir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 156. sayfa]

[3058] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَمَا عَلَيْكَ اَلَّا يَزَّكّٰى/Ve arınmamasından senin üzerine ne var?]'** Eğer o kişi, küfründen arınıp da İslâm'a girmiyorsa, bundan senin üzerine ne var?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 220. sayfa]

[3059] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[تَلَهّٰى/Telehhâ]'** Yani: Îrâz ediyorsun/yüz çeviriyorsun."

Hayır, muhakkak ki o bir tezkiredir.(11)[3060]

Artık dileyen onu tezekkür eder.(12)[3061]

Değerli sahifelerdedir;(13)

Yükseltilmiş, tertemizdir.(14)[3062]

Elçilerin elleriyle.(15)[3063]

Değerli, iyi.(16)[3064]

Katlolası insân, o ne küfredendir!(17)[3065]

Onu hangi şeyden halk etmiştir?(18)

Onu bir nutfeden halk etmiş de onu takdîr etmiştir.(19)[3066]

Sonra yolu ona kolaylaştırmıştır.(20)[3067]

Sonra onu öldürdü de onu kabre koydu.(21)

Sonra dilediğinde onu neşredecektir.(22)[3068]

[Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 156. sayfa]

[3060] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[كَلَّا اِنَّهَا تَذْكِرَةٌ/Hayır, muhakkak ki o bir tezkiredir.]**' Yani: Bu Kur'ân, bir tezkiredir/hatırlatmadır." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 95. sayfa]

[3061] Müddessir Sûresi'nin 55. âyeti ile aynıdır. İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'**[فَمَنْ شَاءَ/Artık dileyen]**' Artık Allah'ın kullarından dileyen. '**[ذَكَرَهُ/Onu tezekkür eder]**' Allah'ın tenzîlini ve vahyini tezekkür eder/düşünür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 221. sayfa]

[3062] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "'**[مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ/Yükseltilmiş, tertemizdir.]**' Yani: Levh-i Mahfûz'da. Ve o, Allah indinde '**[مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍ/Yükseltilmiş, tertemizdir.]**'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 221. sayfa]

[3063] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[بِأَيْدِى سَفَرَةٍ/Elçilerin elleriyle.]**' Kâtib (melek)lerin (elleriyle)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 221. sayfa]

[3064] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[كِرَامٍ/Kıymetli]**' Meleklerin sıfatıdır. Yani, Allah'a değerli. '**[بَرَرَةٍ/İyi]**' İtaatkâr." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 158. sayfa]

[3065] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[قُتِلَ الْاِنْسَانُ/Katlolası insân]**' Yani: Lânet olsun kâfire! '**[مَا أَكْفَرَهُ/O ne küfredendir!]**' ifâdesi taaccüb yolu üzere gelmiş olup, 'Allah ona onca ihsanda ve yardımda bulunduğu hâlde, onun Allah'a karşı olan küfrü ne şiddetlidir!' (anlamındadır)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 337. sayfa]

[3066] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ/Onu bir nutfeden halk etmiş de onu takdîr etmiştir.]**' Nutfeden ve ona rûh nefhedilene kadar bir alakadan (onu takdîr etmiştir)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 95. sayfa]

[3067] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ/Sonra yolu ona kolaylaştırmıştır.]**' Anne batınından çıkışını (ona kolaylaştırmıştır)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 223. sayfa]

Hayır, kendisine emrettiğini yerine getirmemiştir.(23)[3069]

Öyleyse insân taamına nazar etsin.(24)

Ki Biz, suyu döktükçe döktük.(25)[3070]

Sonra arzı yardıkça yardık.(26)

Böylece onda daneler bitirdik.(27)

Ve üzümler ve yoncalar.(28)

Ve zeytinlikler ve hurmalıklar.(29)

Ve sık ağaçlı bahçeler.(30)

Ve meyveler ve çayırlar.(31)

Sizin için ve davarlarınızın için bir metâ olarak.(32)[3071]

Derken sağır eden ses geldiğinde;(33)

Kişinin kardeşinden firâr edeceği gün;(34)

Ve annesi(nden) **ve babası**(ndan)**;(35)**

Ve sâhibesi(nden)[3072] **ve oğulları**(ndan)**;(36)**

Onlardan her kişi için o gün bir iş vardır, ona yeter.(37)

O gün vecihler parıldar.(38)[3073]

[3068] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'**[ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ/Sonra dilediğinde onu neşredecektir.]**' Ölümünden sonra ona hayât verecektir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 338. sayfa]

[3069] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ/Hayır, kendisine emrettiğini yerine getirmemiştir.]**' Hiç kimse ebeden, üzerine farz kılınanı yerine getiremeyecektir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 593. sayfa]

[3070] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا/Suyu döktükçe döktük]**' Yani yağmuru (döktükçe döktük)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 338. sayfa]

[3071] Nâziât Sûresi'nin 33. âyetiyle aynıdır. Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ/Sizin için ve davarlarınızın için bir metâ olarak.]**' Yani: Sizin için ve davarlarınızın için bir menfaat olarak." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 161. sayfa]

[3072] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) şöyle der: "'**[صَاحِبَتِهِ/Sâhibesi**(nden)**]**' Zevcesi(nden)." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âmme Cüzü Tefsîri, 67. sayfa]

[3073] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ/O gün vecihler parıldar.]**' Bunlar Cennet ehlidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 233. sayfa]

Güleçtir, sevinir.(39)[3074]

Ve o gün vecihlerin üzerlerinde toz vardır.(40)[3075]

Onları bir siyahlık kaplar.(41)

İşte onlar, onlardır kâfirler, fâcirler.(42)[3076]

[3074] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[مُسْتَبْشِرَةٌ/Sevinir]**' Allah (عز وجل)'nin ikrâmına nâil olduğu için ferahlanır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 340. sayfa]

[3075] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "'**[وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ/Ve o gün vecihlerin üzerlerinde toz vardır.]**' Ve bunlar küffârın vecihleridir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 233. sayfa]

[3076] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**[أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ/İşte onlar, onlardır kâfirler, fâcirler.]**' Yani: Onlar, Allah'a küfreden ve fücûr işleyen vecihlerin sâhibleridir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 163. sayfa]

81. TEKVÎR SÛRESİ (29 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Güneş dürüldüğünde;(1)[3077]

Ve yıldızlar dağıtıldığında;(2)

Ve dağlar seyr ettirildiğinde;(3)

Ve on aylık gebe develer[3078] **bırakıldığında;(4)**

Ve vahşî hayvanlar toplandığında;(5)

Ve denizler kaynatıldığında;(6)

Ve nefisler eşleştirildiğinde;(7)[3079]

Ve diri gömülen kıza suâl edildiğinde;(8)

'Hangi günâhından dolayı katledildi?'(9)

Ve sayfalar neşredildiğinde;(10)[3080]

Ve semâ sıyrıldığında;(11)

Ve Cahîm[3081] **alevlendirildiğinde;(12)**

Ve Cennet yaklaştırıldığında;(13)

[3077] İmâm Hâkim (رحمه الله), AbdUllah ibn Ömer (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurmuştur: **'Kim Kıyâmet Günü'ne nazar etmeyi murâd ederse, o vakit: '[إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ/Güneş dürüldüğünde;]'** (sûresini) **kıraat etsin.**'" [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, Müstedrek (3940.); Hâkim hadîsin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

[3078] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[الْعِشَارُ/el-Işâru]'** Develerin en hayırlılarıdır. Hamileliklerinin onuncu ayına ulaşmış olan develerdir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tekvîr Sûresi, 4. âyetin tefsîrinde]

[3079] İmâm Hâkim (رحمه الله), Ömer ibn Hattâb (رضي الله عنه)'ın Allah (عز وجل)'nin: **'[وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ/Ve nefisler eşleştirildiğinde;]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bunlar amel edip Cennet'e ve ateşe giren iki kimsedir. Fâcir fâcir ile birlikte (ateşe girer). Ve sâlih sâlih ile birlikte (Cennet'e girer)." [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, Müstedrek (3942.); Hâkim eserin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

[3080] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ/Ve sayfalar neşredildiğinde.]'** Senin sahîfen, ey Âdem oğlu! Onun içindekiler imlâ edilir/yazılır, sonra dürülür, sonra Kıyâmet Günü sana neşredilir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 249. sayfa]

[3081] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) demiştir ki: "**'[الْجَحِيمُ/Cahîm]'** Ateştir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âmme Cüzü Tefsîri, 73. sayfa]

Nefis ne hazırladığını ilmedecektir.(14)

Öyle değil! Kasem olsun sinenlere;(15)

Akıp saklananlara;(16)

Ve karardığında geceye;(17)

Ve nefeslendiğinde sabaha;(18)

Muhakkak ki o, elbette kerîm bir Resûl'un kavlidir.(19)[3082]

Kuvvet sâhibidir, Arş'ın sâhibi indinde saygındır.(20)

Orada itâat edilendir, emîndir.(21)

Ve arkadaşınız bir mecnûn değildir.(22)[3083]

Ve andolsun ki, onu mübîn ufukta görmüştür.(23)[3084]

Ve o gayb üzerine cimri[3085] **değildir.(24)**

Ve o recmedilmiş şeytânın kavli değildir.(25)[3086]

Öyleyse nereye gidiyorsunuz?(26)

O, âlemler için bir zikirden başkası değildir;(27)[3087]

Sizden istikâmetli olmayı dileyenler için.(28)

Ve âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe, siz dileyemezsiniz.(29)[3088]

[3082] Hakka Sûresi'nin 40. âyetiyle aynıdır. İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "**'[إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ/Muhakkak ki o, elbette kerîm bir Resûl'un kavlidir.]'** Muhakkak ki bu Kur'ân, elbette kerîm bir Resûl'un inzâlidir. Yani: Cibrîl onu Muhammed ibn AbdUllah üzerine inzâl etmiştir." Sonra İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ/Muhakkak ki o, elbette kerîm bir Resûl'un kavlidir.]'** Bu, Cibrîl'dir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 258. sayfa]

[3083] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ/Ve arkadaşınız bir mecnûn değildir.]'** Yani: Muhammed (عليه السلام). Ve bu, müşriklerin: 'Muhakkak ki o mecnûndur.' dedikleri içindir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 101. sayfa]

[3084] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ/Ve andolsun ki, onu mübîn ufukta görmüştür.]'** Cibrîl'i mübîn ufukta görmüştür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 260. sayfa]

[3085] Bu açıklama İmâm Beğavî (رحمه الله)'a aittir, der ki: "**'[ضَنِينٍ/Danîn]'** Yani: Cimri." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 351. sayfa]

[3086] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) dedi ki: "**'[وَمَا هُوَ/Ve o değildir]'** Yani: Kur'ân. **'[بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ/recmedilmiş şeytânın kavli]'** Melûn (şeytânın kavli değildir)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 101. sayfa]

[3087] Sâd Sûresi'nin 87. âyetiyle aynıdır

[3088] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[وَمَا تَشَاوُنَ اِلَّا اَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ/Ve âlemlerin Rabbi Allah dilemedikçe, siz dileyemezsiniz.]**' Ey insânlar, siz, hakk üzere istikâmeti dileyemezsiniz. Bunu ancak Allah sizin için diler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 264. sayfa]

82. İNFİTÂR SÛRESİ (19 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Semâ yarıldığında.(1)

Ve yıldızlar saçıldığında.(2)

Ve denizler fışkırtıldığında.(3)

Ve kabirler deşildiğinde.(4)

Nefis ne takdîm ettiğini ve tehîr ettiğini ilmedecektir.(5)[3089]

Ey insân! Kerîm Rabbin hakkında seni ne aldattı?(6)[3090]

O ki, seni halk etti de seni tesviye etti, böylece seni dengeledi.(7)[3091]

Dilediği (her)**hangi bir surette seni terkîb etti.(8)**[3092]

Hayır! Bilakis, siz Dîn'i tekzîb ediyorsunuz.(9)[3093]

Ve muhakkak ki üzerinizde, elbette muhâfızlar vardır.(10)

[3089] İmâm Hâkim (رحمه الله), Huzeyfe ibn Yemân (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in zamanında bir kimse (insânlardan ona bir şey vermelerini) istedi. Derken oradaki insânlar sükût ettiler. Sonra bir adam ona (vereceğini) verdi, böylece oradakiler de ona verdiler. Bunun üzerine Nebî (صلى الله عليه وسلم) şöyle buyurdu: **'Kim bir hayrı başlatırsa, sonrada o hayır devam ettirilirse, o** (hayrı başlatan kimse için kendi) **ecri ve ona tâbî olanların ecirleri vardır. Bununla birlikte o kimselerin ecirlerinden herhangi bir şey noksanlaşmaz. Kim de bir şerri başlatırsa, sonrada o şerr devam ettirilirse, o** (şerri başlatan kimse için kendi) **günâhı ve ona tâbî olanların günâhları vardır. Bununla birlikte o kimselerin günâhlarından herhangi bir şey noksanlaşmaz.**'" Ve Huzeyfe ibn Yemân (şu âyeti) tilâvet etti: **'[عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَاَخَّرَتْ/Nefis ne takdîm ettiğini ve tehîr ettiğini ilmedecektir.]'** [Ebu AbdİIlah Muhammed bin AbdİIlah el-Hâkim en-Nisâbûrî, Müstedrek (3946.); Hâkim hadîsin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

[3090] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ/Kerîm Rabbin hakkında seni ne aldattı?]'** Bu Âdem oğlunu aldatan şey, düşman şeytândır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 269. sayfa]

[3091] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اَلَّذِى خَلَقَكَ فَسَوّٰيكَ/O ki, seni halk etti de seni tesviye etti]'** Yani: Halk edilişini tesviye etti/düzenledi. **'[فَعَدَلَكَ/Böylece seni dengeledi]'** Yani: Halk edilişini dengeledi. Yani: Gözlerini düzenli kıldı, ellerini, ayaklarını ve yan taraflarını düzenli kıldı." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 104. sayfa]

[3092] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فِى اَىِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ/Dilediği** (her)**hangi bir surette seni terkîb etti.]'** Babaya veya anneye veya dayıya ya da amcaya benzeyen bir sûrette." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 270. sayfa]

[3093] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ/Bilakis, siz Dîn'i tekzîb ediyorsunuz.]'** Şiddet gününü, Allah'ın, kullarını amellerine göre hesâba çekeceği günü (tekzîb ediyorsunuz)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 271. sayfa]

Kerîm olan kâtibler;(11)

Ne fiil ettiğinizi ilmederler.(12)[3094]

Muhakkak ki iyiler, elbette nimetler içindedir.(13)[3095]

Ve muhakkak ki fâcirler, elbette Cahîm içindedir.(14)

Dîn Günü ona yaslanacaklardır.(15)[3096]

Ve onlar ondan kaybolacak değildir.(16)

Ve Dîn Günü'nü sana bildiren nedir?(17)

Sonra, Dîn Günü'nü sana bildiren nedir?(18)

Bir nefsin bir nefis için bir şeye mâlik olmadığı gün. Ve emir o gün Allah'ındır.(19)[3097]

[3094] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) 10.-12. âyetleri zikrettikten sonra şöyle demiştir: "Yani: Ve muhakkak ki üzerinizde muhâfız ve çok değerli melekler vardır. O halde onlara çirkinliklerle mukâbele etmeyin/karşılık vermeyin. Öyle ki kuşkusuz onlar üzerinizde cümle amellerinizi yazarlar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İnfitâr Sûresi, 11. âyetin tefsîrinde]

[3095] Mutaffifîn Sûresi'nin 22. âyetiyle aynıdır

[3096] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ/Dîn Günü ona yaslanacaklardır.]**' Yani: Kıyâmet Günü ona gireceklerdir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 176. sayfa]

[3097] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئًا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ/Bir nefsin bir nefis için bir şeye mâlik olmadığı gün. Ve emir o gün Allah'ındır.]**' Emir vAllahi bugün de Allah'ındır. Ve lâkin o gün, O'nunla kimse tartışamaz." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 273. sayfa]

83. MUTAFFİFÎN SÛRESİ (36 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Veyl olsun eksik tartanlara.(1)[3098]

Onlar ki, insânlar üzerine ölçtüklerinde tam alırlar.(2)

Ve onlara ölçtüklerinde veya onlara tarttıklarında eksiltirler.(3)

Onlar zannetmiyorlar mı, kendilerinin ba's edileceklerini?(4)

Azîm bir gün için;(5)[3099]

Âlemlerin Rabbi için insânların kıyâm edeceği gün.(6)[3100]

Hayır! Muhakkak ki fâcirlerin kitâbı, elbette Siccîn'dedir.(7)

Ve Siccîn'i sana bildiren nedir?(8)

Yazılmış bir kitâbtır.(9)[3101]

Veyl olsun o gün tekzîb edenlere.(10)[3102]

Onlar ki Dîn Günü'nü tekzîb ederler.(11)[3103]

Ve onu haddi aşan günahkârdan başkası tekzîb etmez.(12)

Âyetlerimiz üzerine tilâvet edildiğinde, der ki: 'Evvelkilerin masalları.'(13)[3104]

[3098] İmâm İbn Mâce (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın, şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nebî (صلى الله عليه وسلم) Medîne'ye geldiğinde o ahali, ölçü-tartı husûsunda insanların en nâhoşları arasında idi. Bunun üzerine Allah (سبحانه وتعالى): **'[وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ/Veyl olsun eksik tartanlara.]'** (âyetini) inzâl etti de bundan sonra ölçülerini güzelleştirdiler." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Yezîd bin Mâce el-Kazvînî, Sünen-i İbn Mâce (2253.); Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) Sahîhu Sünen-i İbn Mâce'de eser için: "Hasendir" demiştir.]

[3099] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[لِيَوْمٍ عَظِيمٍ/Azîm bir gün için;]'** Bu, Kıyâmet Günü'dür." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 178. sayfa]

[3100] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ/İnsânların kıyâm edeceği gün]'** Kabirlerinden (kıyâm edeceği gün). **'[لِرَبِّ الْعَالَمِينَ/Âlemlerin Rabbi için]'** Yani: Emri, cezâsı ve hesâbı için." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 362. sayfa]

[3101] 20. âyet ile aynıdır

[3102] Murselât Sûresi'nin 15., 19., 24., 28., 34., 37., 40., 45. ve 47. âyetleriyle aynıdır

[3103] İmâm Taberî (رحمه الله) dedi ki: "**'[الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ/Onlar ki Dîn Günü'nü tekzîb ederler.]'** Onlar ki hesâb ve karşılık gününü tekzîb ederler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 285. sayfa]

[3104] Kalem Sûresi'nin 15. âyetiyle aynıdır. İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ/evvelkilerin masalları]'** Yani: Evvelkilerin yalanı ve bâtılı." [Ebî AbdİIlah Muhammed ibn AbdİIlah ibn Ebî Zemenîn,

Hayır! Bilakis, kesbetmekte oldukları, kalblerinin üzerini paslandırmıştır.(14)[3105]

Hayır! Muhakkak ki onlar, o gün Rabblerinden elbette hicâblanmışlardır.(15)[3106]

Sonra muhakkak ki onlar, elbette Cahîm'e yaslanacaklardır.(16)[3107]

Sonra onlara denir ki: 'Bu, o kendisini tekzîb etmiş olduğunuzdur.'(17)

Hayır, muhakkak ki iyilerin kitâbı, elbette İlliyyîn'dedir.(18)

Ve İlliyyûn'u sana bildiren nedir?(19)

Yazılmış bir kitâbtır.(20)[3108]

Mukarrebler ona şâhidlik eder.(21)[3109]

Muhakkak ki iyiler, elbette nimetler içindedir.(22)[3110]

Tahtlar üzerinde nazar ederler.(23)[3111]

Vecihlerinde nimetlerin parıltısını tanırsın.(24)

Mühürlü saf bir içecekten içirilirler.(25)

Onun sonu misktir.[3112] **Ve işte onda artık yarışanlar yarışsın.(26)**

Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 20. sayfa]

[3105] İmâm İbn Mâce (رحمه الله), Ebu Hureyre (رضي الله عنه)'tan Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'ın şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: **"Şüphesiz ki mü'min günah işlediğinde kalbinde siyah bir nokta oluşur. Eğer tevbe eder, günahtan vazgeçer ve istiğfâr ederse kalbi cilâlanır. Ama eğer günah artarsa, bu nokta da artar. İşte Allah'ın Kitâbı'nda: '[كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ/Hayır! Bilakis, kesbetmekte oldukları, kalblerinin üzerini paslandırmıştır.]'** (diye) **zikrettiği 'pas' budur."** [Ebu AbdUllah Muhammed bin Yezîd bin Mâce el-Kazvînî, Sünen-i İbn Mâce (4244.); Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) Sahîhu Sünen-i İbn Mâce'de hadis için: "Hasendir" demiştir.]

[3106] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "Yani: Kıyâmet Günü onların menzili ve durağı Siccîn'dir. Sonra ayrıca onlar Kıyâmet Günü, Rabblerini ve Hâlık'larını görmekten hicâblanmışlardır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Mutaffifin Sûresi, 15. âyetin tefsîrinde]

[3107] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[لَصَالُوا الْجَحِيمِ/elbette Cahîm'e yaslanacaklardır]'** Elbette ateşe gireceklerdir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 366. sayfa]

[3108] 9. âyet ile aynıdır

[3109] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ/Mukarrebler ona şâhidlik eder.]'** Allah'ın meleklerinden (bazıları ona şâhidlik eder)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 294. sayfa]

[3110] İnfitâr Sûresi'nin 13. âyeti ile aynıdır

[3111] 35. âyet ile aynıdır

[3112] İmâm Hâkim (رحمه الله), AbdUllah ibn Mes'ud (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[خِتَامُهُ مِسْكٌ/Onun sonu misktir.]'** O, mühürlenen bir mühür değil, bilakis bir karışımdır." [Ebu AbdİllahMuhammed bin AbdİllahelHâkim en-Nisâbûrî, Müstedrek (3949); Hâkim eserin senedinin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

Ve karışımı Tesnîm'dendir.(27)[3113]

Bir pınar, ondan[3114] **mukarrebler içerler.(28)**

Muhakkak ki o cürüm işleyenler, o îmân edenlere gülerler idi.(29)[3115]

Ve yanlarından geçtiklerinde, birbirlerine kaş göz ederlerdi.(30)

Ve ehillerine döndüklerinde, eğlenerek dönerlerdi.(31)

Ve onları gördüklerinde derlerdi ki: 'Muhakkak ki bunlar, elbette dalâlettelerdir.'(32)

Ve üzerlerine muhâfızlar olarak irsâl edilmediler.(33)

İşte bugün o îmân edenler küffâra güleceklerdir.(34)

Tahtlar üzerinde nazar ederler.(35)[3116]

Küffâra fiil etmiş olduklarının karşılığı verildi mi?(36)[3117]

[3113] İbn Hacer el-Askalânî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[تَسْنِيمٍ/Tesnîm]**', Cennet ehlinin meşrûbâtının en üstünüdür. Ve o, mukarrebler için hâlis olarak, Yemîn/Sağ ashâbı için ise karışım yapılarak sunulur." [Ebu'l-Fazl Şihâbuddîn Ahmed bin Alî el-Askalânî, Fethu'l-Bârî, 6/321-8/696]

[3114] Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'**[بِهَا/Bihe]**' Yani: Ondan." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 184. sayfa]

[3115] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahric etmiştir, demiştir ki: "'**[اِنَّ الَّذِيْنَ اَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا يَضْحَكُوْنَ/Muhakkak ki o cürüm işleyenler, o îmân edenlere gülerler idi.]**' Dünyâda iken o mücrimler, îmân edenlere gülüyor ve onlarla istihzâ ederek diyorlardı ki: 'VAllahi, şübhesiz ki bunlar yalancıdır ve onlar hiçbir şey üzere değildir.'" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 608. sayfa]

[3116] 23. âyet ile aynıdır

[3117] Bu açıklama İmâm Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُوْنَ/Küffâra fiil etmiş olduklarının karşılığı verildi mi?]**' Âyette geçen: '**[هَلْ ثُوِّبَ/Hel suvvibe?]**' suâli: 'Karşılığı verildi mi?' mânâsındadır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 608. sayfa]

84. İNŞİKÂK SÛRESİ (25 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Semâ parçalandığında.(1)

Ve Rabbini dinlediği(nde) **ve itaat ettiği**(nde)**.(2)**[3118]

Ve Arz uzatıldığında.(3)[3119]

Ve içindeki ilkâ ettiği(nde) **ve boşaldığı**(nda)**.(4)**[3120]

Ve Rabbini dinlediği(nde) **ve itaat ettiği**(nde)**.(5)**[3121]

Ey insân! Muhakkak ki sen Rabbine (kavuşuncaya) **didindikçe didinirsin. Artık ona mülâkî olursun.(6)**

İmdi kitâbı sağından verilene gelince.(7)

Artık kolay bir hesâb ile muhâsebe olunur.(8)

Ve ehline sevinçle döner.(9)[3122]

Ve kitâbı sırtının arkasından verilene gelince.(10)

Öyle ki yok olmayı dâvet edecektir.(11)

Ve bir çılgın aleve yaslanacaktır.(12)

Muhakkak ki o, ehli içinde sevinçli idi.(13)

Muhakkak ki o, asla (Rabbine) **dönmeyeceğini zannetmişti.(14)**

Hayır! Muhakkak ki Rabbi, ona Basîr olandır.(15)

[3118] 5. âyet ile aynıdır. Açıklamalar İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İmâm Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[وَاَذِنَتْ/Ve ezinet]**' Dinlediği(nde). '**[وَحُقَّتْ/Ve hukkat]**' İtaat ettiği(nde)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 310. sayfa]

[3119] 4. âyetin açıklamasına bakınız

[3120] İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[وَاِذَا الْاَرْضُ مُدَّتْ/Ve Arz uzatıldığında.]**' Kıyâmet Günü(nde) '**[وَاَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ/Ve içindeki ilkâ edip boşaldığı**(nda)**.]**' İçindeki mevtâları ihrâc ettiği(nde)." [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, Müstedrek (3950.); Hâkim eserin Buhârî ve Müslîm'in şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

[3121] 2. âyet ile aynıdır

[3122] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَيَنْقَلِبُ اِلٰى اَهْلِهٖ مَسْرُورًا/Ve ehline sevinçle döner.]**' Allah'ın kendileri için Cenneti hazırladığı bir ehle." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 315. sayfa]

Öyle değil! Kasem ederim şafağa.(16)

Ve geceye ve topladıkları(na)**.(17)**

Ve dolunay hâlindeki ay(a)**.(18)**

Elbette tabakadan tabakaya bineceksiniz.(19)[3123]

Öyleyse onlar için ne var, îmân etmiyorlar?(20)

Ve üzerlerine Kur'ân kıraat edildiğinde secde etmiyorlar.(21)[3124]

Bilakis o küfredenler tekzîb ediyorlar.(22)

Ve Allah, (içlerinde) **sakladıklarını en iyi ilmedendir.(23)**[3125]

O hâlde onlara elîm bir azâbı tebşîr et!(24)

O îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler müstesnâ, onlar için kesintisiz[3126] **bir ecir vardır.(25)**

[3123] İmâm Ziyâeddîn el-Makdisî (رحمه الله) şâhidleriyle sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan Allah (جل وعلا)'nın: **'لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ/Elbette tabakadan tabakaya bineceksiniz.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Buyurdu ki, yani Nebîniz (صلى الله عليه وسلم): **'Bir halin ardından bir hale** (bineceksiniz)**.'**" [Ebu Abdillah Ziyâeddîn bin AbdilVâhid el-Makdisî, el-Ehâdîsu'l-Muhtâre, 13. cilt, 95. sayfa (164.)]

[3124] Secde âyetidir

[3125] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ/Ve Allah,** (içlerinde) **sakladıklarını en iyi ilmedendir.]'** Ve Allah, bu müşriklerin sadırlarının, Allah'ın Kitâbı'nı ve Resûlu'nu takzîb etmeye dâir ne sakladıklarını en iyi ilmedendir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 326. sayfa]

[3126] Vekî' bin Cerrâh (رحمه الله) Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[غَيْرُ مَمْنُونٍ/kesintisiz]'** kavli hakkında demiştir ki: "Hesâb edilmeyen." [Sahîh bir eserdir. Ebu Sufyân Vekî' bin Cerrâh, Kitâbu'z-Zühd (85.)]

85. BURÛC SÛRESİ (22 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Andolsun burçlar sâhibi semâya.(1)

Ve vaad edilen gün(e)**.(2)**[3127]

Ve şâhide ve şâhidlik edilen(e)**.(3)**

Katlolsun Uhdûd ashâbı.(4)[3128]

Yakacak odunu çok azgın[3129] **ateş!(5)**

Hani onlar üzerine oturmuşlardı.(6)[3130]

Ve onlar mü'minlere fiil ettikleri üzerine şâhid oluyorlardı.(7)

Ve onlardan -Azîz Hamîd Allah'a îmân etmelerinin dışında- intikâm almadılar.(8)

O ki, semâların ve arzın mülkü O'nundur. Ve Allah, her şey üzerine Şehîd'tir.(9)

Muhakkak ki mü'min ve mü'minelere o fitne edenler,[3131] **sonra tevbe etmeyenler, işte onlar içindir Cehennem azâbı ve onlar içindir yangın azâbı.(10)**

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler, onlar içindir altlarından nehirler cereyân eden Cennetler. Bu, büyük başarıdır.(11)

Muhakkak ki Rabbinin yakalaması, elbette şiddetlidir.(12)

Muhakkak ki O, O'dur başlatan ve iâde eden.(13)[3132]

[3127] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ/Ve vaad edilen gün(e).]'** Kıyâmet Günü(ne)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 333. sayfa]

[3128] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[قُتِلَ اَصْحَابُ الْاُخْدُودِ/Katlolsun Uhdûd ashâbı.]'** Necrân'da, yerde yarıklar vardı. Orada insânlara azâb ediyor idiler." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 339. sayfa]

[3129] Bu açıklama Şeyh el-Useymîn (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "**'[ذَاتِ الْوَقُودِ/Zâti'l-vekûd]'** Yani: Yakacak odunu çok azgın." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âmme Cüzü Tefsîri, 126. sayfa]

[3130] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "**'[اِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ/Hani onlar üzerine oturmuşlardı.]'** Yani: Mü'minlere azâb etmek için ateşin yanına çömelmişlerdi." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 387. sayfa]

[3131] İmâm Ebu'l-Ferec ibn Cevzî (رحمه الله) der ki: "**'[اِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ/Muhakkak ki mü'min ve mü'minelere o fitne edenler]'** Yani: Onları yakarak ve onlara azâb ederek (o fitne edenler)." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1533. sayfa]

[3132] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يُبْدِئُ**

Ve O, Gafûr'dur, Vedûd'tur.(14)

Arşın sâhibidir, Mecîd'tir.(15)

Murâd ettiğini fiil edendir.(16)[3133]

Orduların hadîsi sana geldi mi?(17)[3134]

Firavun ve Semûd (ordularının)**.(18)**

Bilakis, o küfredenler bir tekzîb içindedir.(19)

Ve Allah, ardlarından Muhît'tir.(20)[3135]

Bilakis, o mecîd bir Kur'ân'dır.(21)[3136]

Muhâfaza edilmiş bir levhadadır.(22)[3137]

وَيُعِيدُ/başlatan ve iâde eden]' Onu halk ettiği zaman halkı etmeyi başlatır ve Kıyâmet Günü onu iâde eder." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 345. sayfa]

[3133] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ/Murâd ettiğini fiil edendir.]'** Murâd ettiği bir şey O'nu âciz bırakamaz ve taleb ettiği bir şey de O'na mâni olamaz." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 388. sayfa]

[3134] İmâm Kurtubî (رحمه الله) dedi ki: "**'[هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ/Orduların hadîsi sana geldi mi?]'** Yani: Ey Muhammed, sana, nebîlerini tekzîb eden kâfir toplulukların haberi gelmiştir." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Burûc Sûresi, 17. âyetin tefsîrinde]

[3135] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَاللّٰهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ/Ve Allah, ardlarından Muhît'tir.]'** Yani: Onların fiillerini ve sözlerini ihâta etmiştir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 201. sayfa]

[3136] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demektedir: "**'[بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَجِيدٌ/Bilakis, o mecîd bir Kur'ân'dır.]'** Keremli, şerefli ve çok hayırlıdır, müşriklerin zannettiği gibi şiir ve kehânet değildir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 389. sayfa]

[3137] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, "**'[فِى لَوْحٍ/Levhadadır]'** kavli hakkında demiştir ki: "Ummu'l-Kitâb'tadır/Ana Kitâb'tadır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 348. sayfa]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle demektedir: "Muhakkak ki Kur'ân, tebdîlden/değiştirilmekten, tağyîrden/başkalaşımdan ve tahrîften muhâfaza edilmiştir. Allah (سبحانه وتعالى) şöyle buyurmaktadır: "**'[اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ/Muhakkak ki Biz, Zikr'i Biz inzâl ettik. Ve muhakkak ki Biz, onu elbette muhâfaza edenleriz.]'**" [Hicr Sûresi, 9. âyet] [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 389. sayfa]

86. TÂRIK SÛRESİ (17 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Andolsun olsun semâ ve târıka.(1)

Ve târıkı sana bildiren nedir?(2)

Delen yıldızdır.(3)

Bir nefis yoktur ki, üzerinde bir muhâfız olmasın.(4)[3138]

Öyleyse insân neden halk edilmiş bir nazar etsin.(5)

Atılan bir sudan halk edilmiştir.(6)

Sulbü ile kaburgalar arasından hurûc eder.(7)

Muhakkak ki O, onu rücû ettirme üzerine elbette Kâdir'dir.(8)

Sırların yoklanacağı gün.(9)[3139]

Artık onun için bir kuvvet ve bir nusret edici yoktur.(10)

Andolsun yağmur sâhibi[3140] **semâya;(11)**

Ve nebât sâhibi[3141] **Arz'a.(12)**

Muhakkak ki o, elbette fasleden bir kavildir.(13)[3142]

Ve o, bir şaka değildir.(14)[3143]

[3138] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[اِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ/Bir nefis yoktur ki, üzerinde bir muhâfız olmasın.]**' Amelini, rızkını ve ecelini hıfz eden hafaza (melekleri). Amelin, rızkın ve ecelin tamâm olunca, Rabbine kabzolunursun ey Âdem oğlu!" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 353. sayfa]

[3139] İmâm Taberî (رحمه الله) yine hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ/Sırların yoklanacağı gün.]**' Muhakkak ki bu sırlar, bir sınamadır. Öyleyse gücünüz yettiğince gizli-açık hayır yapın. Allah'tan başka kuvvet yoktur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 359. sayfa]

[3140] 12. âyetin açıklamasına bakınız

[3141] Bu açıklamalar İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[ذَاتِ الرَّجْعِ/Zâti'r-Rec'ı]**' Yağmur (sâhibi). '**[ذَاتِ الصَّدْعِ/Zâti's-Sad'ı]**' Nebât/bitki (sâhibi)." [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (3909.); Hâkim eserin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

[3142] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ/Muhakkak ki o, elbette fasleden bir kavildir.]**' Muhakkak ki bu kavil/söz ve bu haber. '**[لَقَوْلٌ فَصْلٌ/Elbette fasleden bir kavildir]**' Elbette beyânı ile hakk ve bâtılın arasını fasleden/ayıran bir kavildir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 362. sayfa]

Muhakkak ki onlar, bir tuzak ile tuzak kuruyorlar.(15)

Ve (Ben de) **bir tuzak ile tuzak kurarım.(16)**

Bu itibarla kâfirlere mühlet ver, onlara az[3144] **mühlet tanı.(17)**

[3143] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: " **'[وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ/Ve o, bir şaka değildir.]'** Bir oyun (değildir)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 362. sayfa]

[3144] Bu açıklama Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[رُوَيْدًا/Ruveydâ]'** Az." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 363. sayfa]

87. ÂLÂ SÛRESİ (19 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Âlâ[3145] **Rabbinin ismini tesbîh et.(1)**

O ki, halk edip de tesviye edendir.(2)[3146]

Ve O ki, takdîr edip de hidâyet edendir.(3)[3147]

Ve O ki, merâyı ihrâc edendir.(4)[3148]

Derken onu kapkara bir çöp kılmıştır.(5)[3149]

Sana kıraat ettireceğiz, artık unutmayacaksın.(6)

Allah'ın dilediği başka. Muhakkak ki O, açığı ilmeder ve gizli olanı (da)**.(7)**[3150]

Ve seni kolaya kolaylaştıracağız.(8)[3151]

Bu itibarla tezkîr et, eğer zikrâ[3152] **menfaat verirse.(9)**[3153]

[3145] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle der: "'**[الْاَعْلٰى/el-Âlâ]**' O, her şeyden âlâ, her şeyin fevkindedir. Ve Allah, tenzîlinde ve vahyinin başka yerlerinde Kendini (böyle) vasfetmiştir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 257. sayfa]

[3146] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اَلَّذِى خَلَقَ فَسَوّٰى/O ki, halk edip de tesviye edendir.]**' Yani: Mahlûkâtı halk etmiş ve her mahlûku en güzel biçimde tesviye etmiştir/düzene koymuştur." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âlâ Sûresi, 2. âyetin tefsîrinde]

[3147] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[قَدَّرَ فَهَدٰى/takdîr edip de hidâyet edendir]**' İnsâna kötülük ve saadetin yolunu göstermiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 369. sayfa]

[3148] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "'**[وَالَّذِى اَخْرَجَ الْمَرْعٰى/Ve O ki, merâyı ihrâc edendir.]**' Davarlar için merâyı/otlağı (ihrâc edendir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 208. sayfa]

[3149] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[فَجَعَلَهُ غُثَاءً اَحْوٰى/Derken onu kapkara bir çöp kılmıştır.]**' Önce yeşil ot ve bitki idi. Sonra soldu, kurudu ve nihâyet, onu rüzgârın ve sellerin sürüklediği kapkara bir çöp hâline getirmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 370. sayfa]

[3150] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demektedir: "'**[اِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفٰى/Muhakkak ki O, açığı ilmeder ve gizli olanı.]**' Yani: Sırrı/gizliyi ve alenîyi/açığı (ilmeder). Şöyle de denilmiştir: 'Kalpte olanı ve dilde olanı (ilmeder).'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 209. sayfa]

[3151] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'**[وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرٰى/Ve seni kolaya kolaylaştıracağız.]**' Yani: Hayır fiil ve kavillerini üzerine kolaylaştıracağız ve sana, içinde eğrilik, zorluk ve güçlüğün bulunmadığı kolay, müsâmahalı, istikâmetli ve adâletli bir şerîat teşrî edeceğiz." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âlâ Sûresi, 8. âyetin tefsîrinde]

[3152] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'**[فَذَكِّرْ/Bu itibarla tezkîr et]**' Kur'ân ile vaaz et. '**[الذِّكْرٰى/Zikrâ]**' Vaaz ve tezkîre/hatırlatma." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt,

Haşyet duyan tezekkür edecektir.(10)[3154]

Ve en bahtsız ondan ictinâb edecektir.(11)[3155]

O ki, en büyük ateşe yaslanacaktır.(12)

Sonra orada ölmeyecek ve hayât bulmayacaktır.(13)

Tezekkî eden felâh bulmuştur;(14)[3156]

Ve Rabbinin ismini zikredip de namaz kılan.(15)

Bilakis dünyâ hayâtını üstün tutuyorsunuz.(16)

Ve Âhiret daha hayırlıdır ve daha bâkîdir.(17)[3157]

Muhakkak ki bu, elbette evvelki sahîfelerdedir;(18)

İbrâhîm'in ve Mûsâ'nın sahîfeleri(nde).**(19)**[3158]

---

401. sayfa]

[3153] İmâm el-Kassâb (رحمه الله) şöyle der: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[فَذَكِّرْ اِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرٰى/O halde tezkîr et, eğer zikrâ menfaat verirse.]'** Yani, mü'mine verdiği gibi kâfire menfaat vermez. Allah daha iyi ilmeder." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 4. cilt, 511. sayfa]

[3154] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[سَيَذَّكَّرُ/Tezekkür edecektir]'** Vaaz alacaktır. **'[مَنْ يَخْشٰى/Haşyet duyan]'** Allah (عز وجل)'den (haşyet duyan)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 401. sayfa]

[3155] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "'**[وَيَتَجَنَّبُهَا الْاَشْقٰى/Ve en bahtsız ondan ictinâb edecektir.]'** Yani: Zikirden ictinâb eder." Devamla İmâm Şevkânî (رحمه الله) şöyle der: "Allah'ı inkârında ısrârcı olduğu ve mâsîyyetlere daldığı için ondan uzaklaşır." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1612. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[3156] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "'**[قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰى/Tezekkî eden felâh bulmuştur.]'** Yani: Sâlih amel ile temizlenen (felâh bulmuştur). Ve şöyle de denilmiştir: 'Falanca: **'[لا إله إلا الله/Lâ ilâhe illAllah]'** kavli ile tezekkî etmiştir/arınmıştır.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 210. sayfa]

[3157] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "'**[وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ وَّاَبْقٰى/Ve Âhiret daha hayırlıdır]'** Dünyâdan (daha hayırlıdır). **'[وَاَبْقٰى/ve daha bâkîdir]'** Yani: Dünyâ bâki değildir ve Âhiret (ise) bâkidir. Yani: Cenneti ile (daha bâkidir)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 122. sayfa]

[3158] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[صُحُفِ اِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى/İbrâhîm'in ve Mûsâ'nın sahîfeleri**(nde)**.]'** Allah'ın, İbrâhîm ve Mûsâ üzerine o inzâl ettirdiği sahîfelerinde." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 376.-377. sayfalar]

88. GÂŞİYE SÛRESİ (26 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Gâşiye'nin[3159] hadîsi[3160] sana geldi mi?(1)

Vecihler o gün zelîldir.(2)[3161]

Amel etmiş, yorulmuştur.(3)

Kızgın bir ateşe yaslanır.(4)

Kaynar bir kaynaktan içirilir.(5)

Onlar için kuru dikenden başka bir taam yoktur.(6)

Beslemez ve açlıktan korumaz.(7)

(Bazı) **vecihler o gün nîmet sâhibidir.(8)**[3162]

Sa'yından râzıdır.(9)[3163]

Yüksek bir Cennettedir.(10)[3164]

Onda lağviyyât işitmez.(11)

Onda akan bir kaynak vardır.(12)

Onda yükseltilmiş serîrler vardır;(13)

Ve konulmuş kablar;(14)

Ve dizilmiş yastıklar;(15)

[3159] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[الْغَاشِيَة/Gâşiye]'** Kıyâmet Günü'nün isimlerindendir. Allah onu tâzîm etmiş ve kullarını ondan sakındırmıştır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 623. sayfa]

[3160] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ/Gâşiye'nin hadîsi]'** Yani: (Kıyâmet'in) kıssası ve haberi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 381. sayfa]

[3161] Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "**'[خَاشِعَةٌ/Hâşiah]'** Yani: Zelîldir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 382. sayfa]

[3162] Bu açıklama Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "**'[نَاعِمَةٌ/Nâîmeh]'** Yani: Nîmet sâhibidir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 213. sayfa]

[3163] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "**'[لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ/Sa'yından râzıdır.]'** Amelinden (râzıdır)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 385. sayfa]

[3164] Hâkka Sûresi'nin 22. âyeti ile aynıdır

Ve serilmiş yaygılar.(16)

Daha deveye nazar etmiyorlar mı, nasıl halk edilmiş?(17)

Ve semâya, nasıl yükseltilmiş?(18)

Ve dağlara, nasıl dikilmiş?(19)

Ve arza, nasıl yayılmış?(20)

Öyleyse tezkîr et, sen ancak bir müzekkirsin.(21)[3165]

Üzerlerine bir zorba[3166] **değilsin.(22)**

Yüz çeviren ve küfreden başka.(23)

Artık Allah onu en büyük azâb ile azâblandırır.(24)[3167]

Muhakkak ki Bize'dir dönüşleri.(25)

Sonra, muhakkak ki Üzerimize'dir hesâbları.(26)[3168]

[3165] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فَذَكِّرْ/Öyleyse tezkîr et]'** Yani: Öyleyse onlara vaaz ver ve onları korkut. **'[اِنَّمَا اَنْتَ مُذَكِّرٌ/Sen ancak bir müzekkirsin]'** Yani: (Sen ancak) bir vaaz verensin." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Gâşiye Sûresi, 21. âyetin tefsîrinde]

[3166] Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan, İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[مُصَيْطِرٍ/Musaytır]'** Bir zorba." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 625. sayfa]

[3167] İmâm Hâkim (رحمه الله), Câbir (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) buyurdu ki: **'İnsânlarla -Lâ İlâhe İllAllâh diyene kadar- kıtâl etmekle emrolundum. Bunu söyledikleri vakit kanlarını ve mallarını -hakkları hâric- benden korumuş olurlar. Ve hesâbları Allah'ın üzerinedir.'** Sonra Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) (şu âyetleri) kıraat etti: **'[اِلَّا *فَيُعَذِّبُهُ اللّٰهُ الْعَذَابَ الْاَكْبَرَ/Üzerlerine bir zorba değilsin. Yüz çeviren ve küfreden başka. Artık Allah onu en büyük azâb ile azâblandırır.]'**" [Gâşiye Sûresi, 22.-24. âyetler] [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, Müstedrek (3966.); Hâkim hadîsin Buhârî ve Müslîm'in şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

[3168] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle der: "**'[ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ/Sonra, muhakkak ki Üzerimize'dir hesâbları.]'** Yani: Kıyâmet'te (Üzerimize'dir hesâbları)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 216. sayfa]

89. FECR SÛRESİ (30 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Andolsun fecre;(1)

Ve on geceye;(2)[3169]

Ve çifte ve teke;(3)[3170]

Ve gittiğinde[3171] **geceye.(4)**

Bunda akıl sâhibi[3172] **için bir kasem var mıdır?(5)**

Görmedin mi Rabbin nasıl fiil etti Ad'e?(6)

Direk sâhibi İrem('e)**;(7)**

O ki beldeler içinde misli halk edilmemişti.(8)

Ve Semûd'e, onlar ki vâdîlerde kayaları oyarlardı;(9)

Ve kazıklar sâhibi Firavun;(10)

Onlar ki beldelerde tuğyân ettiler.(11)

Böylece oralarda fesadı çoğalttılar.(12)

Derken Rabbin üzerlerine bir azâb kamçısı yağdırdı.(13)

Muhakkak ki Rabbin, elbette gözetlemededir.(14)[3173]

[3169] İmâm Taberî (رحمه الله) sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: "'**[وَلَيَالٍ عَشْرٍ/Ve on geceye.]**' kavli hakkında demiştir ki: "Zilhicce'nin on (gecesi)" [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 4. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 627. sayfa]

[3170] İmâm Taberî (رحمه الله) yine sahih bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: "'**[وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ/Ve çifte ve teke.]**' kavli hakkında demiştir ki: "Allah'ın halk ettiği her şey çifttir. Semâ ve Arz, kara ve deniz, cinler ve insânlar, güneş ve ay. Yalnızca Allah (عز وجل) tektir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 4. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 627. sayfa]

[3171] Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn رحمه الله)'a aittir, şöyle demiştir: "'**[إِذَا يَسْرِ/İzâ yesr]**' Gittiği(nde)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 127. sayfa]

[3172] Bu açıklama İmâm Mucâhid (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[ذِى حِجْرٍ/Zî hicr]**' Akıl sâhibi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 403. sayfa]

[3173] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[بِالْمِرْصَادِ/Bi'l-Mirsâd]**' Görür ve işitir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 629. sayfa]

Fakat insâna gelince, Rabbi onu ibtilâ edip[3174] **de ona ikrâmda bulunduğunda ve nimetler verdiğinde, o vakit der ki: 'Rabbim bana ikrâm etti.'(15)**

Ve onu ibtilâ edip de üzerine rızkını daralttığında ise, o vakit der ki: 'Rabbim bana ihânet etti.'(16)

Hayır! Bilakis, siz yetîme ikrâm etmiyorsunuz.(17)

Ve miskîni taâm etme üzere birbirinizi özendirmiyorsunuz.(18)

Ve mîrâsı yiyorsunuz, alabildiğine yiyerek.(19)

Ve mala muhabbet ediyorsunuz, yığmacasına bir muhabbet.(20)

Hayır! Arz parça parça parçalanınca;(21)

Ve Rabbin geldiği[3175] **ve melekler saf saf olduğu**(nda)**.(22)**[3176]

Ve o gün Cehennem getirilir, o gün insân tezekkür eder. Ve zikirden ona ne var?(23)[3177]

Der ki: 'Keşke ben, hayâtım için takdîm etseydim.'(24)[3178]

Artık o gün birisi O'nun azâbı (misli) **azâb edemez.(25)**

Ve birisi O'nun vurduğu bağı (misli) **bağ vuramaz.(26)**[3179]

[3174] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[ابْتَلٰيهُ/Onu ibtilâ edip]'** Onu imtihân edip." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 421. sayfa]

[3175] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَجَاءَ رَبُّكَ/Ve Rabbin geldiği]'** Bu, kendisine o îmân edilen ve tefsîr edilmeyen müteşâbihtendir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 222. sayfa]

Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "**'[وَجَاءَ رَبُّكَ/Ve Rabbin geldiği]'** Allahu (تعالى)'nın **'geldiğine'** îmân ederiz. Ama Allah hangi keyfiyyet üzere gelir? 'Allah en iyi bilendir.' (deriz)." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âmme Cüzü Tefsîri, 201. sayfa]

[3176] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) dedi ki: "Böylece Rabb (تبارك وتعالى), dilediği gibi kesin hükmünü vermek için, yani halk ettikleri arasında kesin hükmü vermek için gelir. Ve melekler de O'nun önündesaf saf gelirler." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Âmme Sûresi, 22. âyetin tefsîrinde]

[3177] İmâm Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[يَوْمَئِذٍ/O gün]'** Yani: Cehennem'in getirildiği gün **'[يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ/İnsân tezekkür eder]'** Yani: Kâfir öğüt alır ve tevbe eder. **'[وَاَنّٰى لَهُ الذِّكْرٰى/Ve zikirden ona ne var?]'** Yani: O nasıl tevbe edebilir ki? Ve o (tevbe), Kıyâmet'te bir menfaat vermez." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1549. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[3178] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle der: "**'[يَقُولُ يَا لَيْتَنِى قَدَّمْتُ لِحَيَاتِى/Der ki: 'Keşke ben, hayâtım için takdîm etseydim.']'** Yani: Eğer âsi biri ise, kendinden sâdır olmuş olan mâsîyyetlere nedâmet duyar. Eğer itaatkâr biri ise: 'Keşke daha fazla itaat ameli işlemiş olsaydım!' diye arzu duyar." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, İnfitâr Sûresi, 24. âyetin tefsîrinde]

[3179] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ اَحَدٌ*وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ اَحَدٌ/Artık o gün birisi O'nun azâbı azâb edemez. Ve birisi O'nun vurduğu bağı bağ vuramaz.]'** Mânâsı: Dünyâda birisi,

Ey mutmain nefis!(27)[3180]

Râzı olarak, râzı olunarak Rabbine rücû et.(28)

Böylece kullarımın içine dâhil ol.(29)[3181]

Ve Cennetime dâhil ol.(30)[3182]

Allah'ın Âhiret'te edeceği azâbın mislini edemez. Ve dünyâda birisi, Allah'ın Âhiret'te vuracağı bağın mislini vuramaz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 223. sayfa]

[3180] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يَا اَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ/Ey mutmain nefis!]'** O, nefsi, Allah (تبارك وتعالى)'nın vaad ettiği ile huzur duyan mü'mindir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 423. sayfa]

[3181] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile yine Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فَادْخُلِی فِی عِبَادِی/Böylece kullarımın içine dâhil ol.]'** Sâlih kullarımın içine dâhil ol." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 425. sayfa]

[3182] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَادْخُلِی جَنَّتِی/Ve Cennetime dâhil ol.]'** Ve bu söz Kıyâmet Günü (söylenir)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 223. sayfa]

90. BELED SÛRESİ (20 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Hayır, bu beldeye kasem ederim;(1)[3183]

Ve sen bu beldede oturmaktasın.(2)[3184]

Ve (kasem ederim) **babaya ve doğan çocuğa.(3)**[3185]

Andolsun ki, insânı bir zorluk içinde halk ettik.(4)[3186]

Üzerine birisinin asla güç getiremiyeceğini mi hesâb ediyor?(5)

Der ki: 'Yığınla mâl helâk ettim.'(6)[3187]

Birinin onu görmediğini mi hesâb ediyor?(7)

Onun için iki göz var etmedik mi?(8)

Ve bir dil ve iki dudak.(9)

Ve onu iki yola[3188] **hidâyet ettik.(10)**[3189]

[3183] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[لَا أُقْسِمُ بِهٰذَا الْبَلَدِ/Hayır, kasem ederim bu beldeye;]**' Yani: Mekke('ye kasem ederim)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 430. sayfa]

[3184] İmâm Ziyâeddîn el-Makdisî (رحمه الله), hasen bir sened ile İkrime (رحمه الله)'tan İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَاَنْتَ حِلٌّ بِهٰذَا الْبَلَدِ/Ve sen bu beldede oturmaktasın.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Sen ey Muhammed, senin orada kıtâl etmen helâldır ve senden başkasına gelince, fakat değildir." [Ebu Abdillah Ziyâeddîn bin AbdilVâhid el-Makdisî, el-Ehâdîsu'l-Muhtâre, 12. cilt, 112. sayfa (138.)]

[3185] Bu açıklama İmâm Taberî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'**[وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ/Ve babaya ve doğan çocuğa.]**' Ve kasem ederim babaya ve ondan o doğan çocuğa." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 431. sayfa]

[3186] İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın yine şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِى كَبَدٍ/Andolsun ki, insânı bir zorluk içinde halk ettik.]**' Onun doğumu, dişlerinin bitirilmesi, şekillendirilmesi, maîşeti/geçimi ve sünnet edilmesi hususlarında şiddetli bir halk ediliş içerisindedir." [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, Müstedrek (3973.); Hâkim eserin Buhârî ve Müslîm'in şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

[3187] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[اَهْلَكْتُ/Helâk ettim]**' Yani: İnfâk ettim." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 430. sayfa]

[3188] Bu açıklama İmâm İbn Kesîr (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "'**[النَّجْدَيْنِ/Necdeyn]**' İki yol." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Beled Sûresi, 10. âyetin tefsîrinde]

[3189] İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) hasen bir sened ile İkrime (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ/Ve onu iki yola hidâyet ettik.]'** hakkında demiştir ki: "Yani: Hayra ve şerre (hidâyet ettik)." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 8. cüz, 348. sayfa (2467.)]

Fakat sarp yokuşu[3190] **aşamadı.(11)**

Ve sarp yokuşu sana bildiren nedir?(12)

Bir köleyi serbest bırakmaktır;(13)[3191]

Veya bir açlık gününde taam etmektir:(14)

Akrâba olan bir yetîme;(15)

Veya sürünen bir miskîne.(16)[3192]

Sonra o îmân edenlerden ve sabrı tavsiye edenlerden ve merhameti tavsiye edenlerden olmaktır.(17)[3193]

İşte onlar Meymene ashâbıdır.(18)[3194]

Ve âyetlerimize o küfredenler, onlar Meş'eme ashâbıdır.(19)[3195]

Üzerlerine sımsıkı kapatılmış bir ateş vardır.(20)[3196]

[3190] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[الْعَقَبَةَ/Sarp yokuş]**' Cehennem'deki bir sarp yokuş(u aşamadı)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 440. sayfa]

[3191] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[فَكُّ رَقَبَةٍ/Bir köleyi serbest bırakmaktır;]**' (Bir köleyi) âzad etmektir. Ukbe bin Âmir (رضي الله عنه), Nebî (صلى الله عليه وسلم)'in: '**Kim bir köle âzad ederse, bu onun ateşten serbest bırakılması olur.**' buyurduğunu rivâyet etmiştir." [Sahîh bir hadîstir. Ahmed (4/147) ve Hâkim (2/211) tahrîc etmiştir. Münzirî der ki: "Ahmed sahîh bir sened ile rivâyet etmiştir."] [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 229. sayfa]

[3192] İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[اَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ/Veya sürünen bir miskîne.]**' Evi olmayan yüzü koyun yatan kimse(ye)." [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, Müstedrek (3976); Hâkim eserin Buhârî ve Müslîm'in şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

[3193] İmâm el-Kassâb (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ/Sonra o îmân edenlerden ve sabrı tavsiye edenlerden ve merhameti tavsiye edenlerden olmaktır.]**' Hayrı tavsiye etmenin, ahlâkların en övülmüş olanı ve fiillerin en hoşu olduğuna ve Cennet'i kazanma ve ateşten necât ile (neticeleneceğine) delîldir." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 4. cilt, 519. sayfa]

[3194] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**[اَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ/Meymene ashâbı]** Yani: Sağ ashâbı, o kitâbları Kıyâmet Günü sağlarından verilenler." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âmme Cüzü Tefsiri, 218. sayfa]

İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) ise şöyle der: "'**[أُولٰئِكَ اَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ/İşte onlar Meymene ashâbıdır.]**' Ve bunlar, Cennet ehlidir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 135. sayfa]

[3195] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اَصْحَابُ الْمَشْئَمَةِ/Meş'eme ashâbı]**' Yani: Sol ashâbı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Beled Sûresi, 19. âyetin tefsîrinde]

[3196] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "'**[عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ/Üzerlerine sımsıkı kapatılmış bir ateş vardır.]**' Kapıları üzerlerine tam olarak kapatılmış olan, içine ne bir rahatlığın girdiği ve ne de oradan bir gammın çıktığı (bir ateş)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt,

433. sayfa]

91. ŞEMS SÛRESİ (15 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Andolsun güneşe ve aydınlığına;(1)[3197]

Ve onu izlediğinde ay(a)**;(2)**

Ve onu ortaya çıkardığında gündüz(e)**;(3)**

Ve onu bürüdüğünde gece(ye)**;(4)**

Ve semâ(ya) **ve onu binâ eden**(e)**;(5)**

Ve arz(a) **ve onu döşeyen**(e)**;(6)**

Ve nefis(e) **ve onu tesviye eden**(e)**;(7)**

Derken fâcirliğini ve takvâsını ilhâm edene;(8)[3198]

Onu tezkiye eden felâh bulmuştur;(9)[3199]

Ve onu (günâh ile) **örten kaybetmiştir.(10)**

Semûd tuğyânından dolayı tekzîb etmiştir.(11)

Hani onların en şakîsi ayaklanmıştı;(12)

O vakit Allah'ın Resûlu onlara demişti ki: 'Allah'ın dişi devesine ve onun sulanmasına (dikkat edin)**.'(13)**

[3197] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "**'[وَالشَّمْسِ وَضُحٰيهَا/Andolsun güneşe ve aydınlığına.]'** (Bu,) bir yemindir. Rabbimiz, güneşe ve onun aydınlığına yemin etmiştir. Ve kelâmın manâsı: 'Güneşe ve güneşin aydınlığına kasem ederim.' (şeklindedir)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 451. sayfa]

[3198] İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوٰيهَا/Derken fâcirliğini ve takvâsını ilhâm edene;]'** Onu fâcirliği ve takvâsı ile ilzâm edene/sorumlu tutana." [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, Müstedrek (2/3979.); Hâkim eserin sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "**'[فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوٰيهَا/Sonra ona fâcirliğini ve takvâsını ilhâm edene.]'** Sonra ona fâcirliğini ve takvâsını beyân edene." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 455. sayfa]

İmâm Âcurrî (رحمه الله) ise sahîh bir sened ile Ebu Hâzim Seleme ibn Dînâr (رحمه الله)'ın Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوٰيهَا/Derken ona fâcirliğini ve takvâsını ilhâm edene.]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Takvâlıya takvâyı ilhâm etmiştir. Fâcire ise fâcirliği ilhâm etmiştir." [Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî, Kitâbu'ş-Şeriâ, 726.-727. sayfalar (319.)]

[3199] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَا/Onu tezkiye eden felâh bulmuştur;]'** Sâlih amel ile nefsini tezkiye eden/arındıran felâh bulmuştur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 456. sayfa]

Fakat kendisini tekzîb ettiler de onu boğazladılar. Bunun üzerine Rabbleri günâhlarından dolayı üzerlerine azâb indirdi. Böylece onları tesviye etti. (14)[3200]

Ve onun âkibetinden korkacak değildir.(15)[3201]

[3200] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[فَسَوّٰىهَا/Böylece onları tesviye etti.]**' Yani: Onları arz ile tesviye/dümdüz etti. Onlardan büyük olsun küçük olsun kimse kalmadı. Ve şöyle (de) denilmiştir: 'Aralarında eşit derecede azâb etmiştir.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 235. sayfa]

[3201] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "'**[وَلَا يَخَافُ عُقْبٰيهَا/Ve onun âkibetinden korkacak değildir.]**' Yani: Allah, (onlardan) korkacak değildir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 138. sayfa]

92. LEYL SÛRESİ (21 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Andolsun bürüdüğünde geceye.(1)

Ve parladığında gündüze.(2)

Ve erkeği ve dişiyi halk eden(e)**.(3)**

Muhakkak ki sa'yınız, elbette muhteliftir.(4)[3202]

O halde verene ve takvâ edene gelince;(5)

Ve en güzeli tasdîk eden(e)**.(6)**

Artık onu kolaya kolaylaştıracağız.(7)[3203]

Ve cimrilik edene ve kendini müstağnî görene gelince;(8)

Ve en güzeli tekzîb eden(e)**.(9)**

Artık onu zora kolaylaştıracağız.(10)[3204]

Ve düştüğünde[3205] **mâlı ona bir yarar sağlamaz.(11)**

Muhakkak ki Üzerimizedir elbette hidâyet.(12)[3206]

Ve muhakkak ki Bizimdir, elbette Âhiret ve dünyâ.(13)[3207]

[3202] Bu açıklama İmâm Katâde (رحمه الله)'a aittir. İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[شَتَّى/Şettâ]'** Muhtelif."
Devamal İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى/Muhakkak sa'yınız, elbette muhteliftir.]'** Şübhesiz ki amelleriniz muhteliftir, ey insânlar. Çünkü sizden kimisi Rabbine kâfir, O'nun emrine ve nehyine karşı isyân edendir. Ve (kimisi de) O'na îmân eden, O'nun emrine ve nehyine itaat edendir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 467.-468. sayfalar]

[3203] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرٰى/Artık onu kolaya kolaylaştıracağız.]'** Yani: En kolay hâle getireceğiz. Ve mânâsı: Taat ve sâlih amellerin yolu ona kolaylaştırılır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 237. sayfa]

[3204] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) şöyle demektedir: "**'[فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرٰى/Artık onu zora kolaylaştıracağız.]'** Ateş ameline." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 139. sayfa]

[3205] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle demiştir: "**'[اِذَا تَرَدّٰى/Düştüğünde]'** Öldüğünde." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 476. sayfa]

[3206] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدٰى/Muhakkak ki Üzerimizedir hidâyet.]'** Neyin helâl neyin haram olduğunu, neyin ibâdet neyin mâsîyyet olduğunu beyân etmek Allah'ın üzerinedir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 477. sayfa]

Artık sizi alevler saçan bir ateş ile inzâr ettim.(14)

Ona en şakîden başkası yaslanmaz.(15)[3208]

O ki, tekzîb etmiş ve yüz çevirmiştir.(16)[3209]

Ve en muttakî, ondan uzaklaştırılacaktır.(17)

O ki, mâlını verir, tezekkî eder.(18)[3210]

Ve onun indinde birisi için, karşılığı verilecek bir nîmet yoktur.(19)[3211]

Ancak Âlâ Rabbinin Vechini[3212] **arzular.(20)**

Ve elbette yakında râzı olacaktır.(21)

[3207] Bu açıklama İmâm Kurtubî (رحمه الله)'a aittir, demiştir ki: "**'[وَالْاُولٰى/Ve'l-ûlâ]'** Dünyâ." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Leyl Suresi, 13. âyetin tefsîri]

[3208] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "**'[لَا يَصْلٰيهَا اِلَّا الْاَشْقٰى/Ona en şakîden başkası yaslanmaz.]'** Yani: En şakîden/bahtsızdan başkası oraya, kendisi dört bir yandan kuşatılmış olarak girmez." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Leyl Sûresi, 15. âyetin tefsîrinde]

[3209] İmâm Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اَلَّذٰى كَذَّبَ/O ki, tekzîb etmiş]'** Resûlu (tekzîb etmiştir). **'[وَتَوَلّٰى/Ve yüz çevirmiştir]'** Îmândan (yüz çevirmiştir)." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1559. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[3210] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) diyor ki: "**'[اَلَّذِى يُؤْتِى مَالَهٗ يَتَزَكّٰى/O ki, mâlını verir, tezekkî eder.]'** Yani: Nefsini, malını ve Allah'ın Dîn'e ve dünyâya dâir kendisine bahşettiklerini tezkiye etmek/arındırmak için malını Allah'a itaatte sarf eden kimse." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Leyl Sûresi, 18. âyetin tefsîrinde]

[3211] İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله) der ki: "**'[وَمَا لِاَحَدٍ عِنْدَهٗ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزٰى/Ve onun indinde birisi için, karşılığı verilecek bir nîmet yoktur.]'** Yani: Bunu, birisine vermesi gereken bir nîmete mukâbil yapıyor değildir." [Ebî AbdİllahMuhammed ibn AbdİllahibnEbî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 140. sayfa]

[3212] İmâm İbn Huzeyme (رحمه الله) şöyle demektedir: "İmdi bizim ve Hicaz, Tihâme, Yemen, Irak, Şam ve Mısır ehli tüm ulemâmızın mezhebi şudur: Allah'ın nefsi hakkında isbât ettiğini biz (de) isbât ederiz. Bunu dillerimizle ikrâr ederiz ve bunu kalblerimizle tasdîk ederiz. Hâlık'ımızın Vechi'ni mahlûkâtından birinin vechine teşbîh etmeyiz/benzetmeyiz. Rabbimiz mahlûkâtına teşbîhten azîzdir ve ta'tilcilerin/sıfâtları inkâr edicilerin kavillerinden yücedir." [Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme, Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, 26. sayfa]

93. DUHÂ SÛRESİ (11 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Andolsun duhâya;(1)[3213]

Ve karanlığı çöktüğünde gece(ye)**.(2)**

Rabbin sana vedâ etmemiş ve darılmamıştır.(3)[3214]

Ve elbette Âhiret senin için dünyâdan[3215] **daha hayırlıdır.(4)**[3216]

Ve elbette yakında Rabbin sana verecek, böylece râzı olacaksın.(5)[3217]

Seni yetîm bulup da barındırmadı mı?(6)

Ve seni dalâlette bulup da hidâyet etmiştir.(7)[3218]

Ve seni yoksul bulup da zengin etmiştir.(8)

O halde yetîme gelince, artık ezme.(9)

Ve isteyene gelince, artık azarlama.(10)

Ve Rabbinin nîmetine gelince, artık tahdîs et.(11)[3219]

[3213] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَالضُّحٰى/Andolsun duhâya.]'** Tüm gündüze yemîn etmiştir. Ve şöyle (de) denilmiştir: 'Duhâ/Kuşluk vaktine yemîn etmiştir. Ve o, güneşin yükselme vaktidir.'" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 241. sayfa]

[3214] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلٰى/Rabbin sana vedâ etmemiş ve darılmamıştır.]'** Rabbin seni terk etmemiş ve sana buğz etmemiştir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 643. sayfa]

[3215] Bu açıklama İbn Ebi Zemenîn (رحمه الله)'a aittir, der ki: "**'[مِنَ الْأُولٰى/Mine'l-ûlâ]'** Yani: Dünyâdan." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 141.-142. sayfa]

[3216] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "**'[وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْأُولٰى/Ve elbette Âhiret senin için dünyâdan daha hayırlıdır.]'** Ve elbette Âhiret diyârı ve Allah'ın orada sana hazırladıkları, senin için dünyâ diyârından ve içindekilerden daha hayırlıdır." Devamla İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle der: "Öyleyse orada kaybettiklerine üzülme! Öyle ki kuşkusuz senin için Allah indindeki, senin için ondan/dünyâdan daha hayırlıdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 487. sayfa]

[3217] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰى/Ve elbette yakında Rabbin sana verecek, böylece râzı olacaksın.]'** Ve bu, Kıyâmet Günü'dür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 487. sayfa]

[3218] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدٰى/Ve seni dalâlette bulup da hidâyet etmiştir.]'** Ve seni, bugün üzerinde olduğunun gayrı üzere bulmuştur." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 488. sayfa]

[3219] İmâm Kurtubî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ/Ve Rabbinin nîmetine gelince, artık tahdîs et.]'** Yani: Allah'ın senin üzerine verdiği nîmetini şükür ve övgü ile yay. Ve Allah'ın nîmetlerini tahdîs

etmek/anlatmak ve onları îtirâf etmek bir şükürdür." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Duhâ Sûresi, 11. âyetin tefsîrinde]

94. İNŞİRÂH/ŞERH SÛRESİ (8 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Senin için sadrını şerh etmedik mi?(1)[3220]

Ve yükünü senden kaldırdık;(2)[3221]

O belini büken.(3)

Ve senin için zikrini yükselttik.(4)[3222]

Öyle ki kuşkusuz zorlukla beraber bir kolaylık vardır.(5)

Kuşkusuz zorlukla beraber bir kolaylık vardır.(6)[3223]

O halde boş kaldığında, hemen (diğer bir işe) **koyul.(7)**[3224]

Ve Rabbine öyleyse yönel.(8)[3225]

[3220] İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ/Senin için sadrını şerh etmedik mi?]**' Allah, onun göğsünü İslâm için şerh etmiştir/genişletmiştir." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (94. bâb)]

[3221] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ/Ve yükünü senden kaldırdık.]**' Günâhın(ı senden kaldırdık)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 493. sayfa]

[3222] İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (عز وجل)'nin kavli: '**[وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ/Ve senin için zikrini yükselttik.]**' hakkında demiştir ki: "Ben zikredildiğim zaman sen de Benimle zikredilirsin. Şehâdet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur ve şehâdet ederim ki Muhammed, Allah'ın Resûlu'dur." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 8. cüz, 377. sayfa (2486.)]

[3223] İmâm el-Kassâb (رحمه الله) şöyle demiştir: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: '**[اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا/Kuşkusuz zorlukla beraber bir kolaylık vardır.]**' Mü'minler için kendisinden emîn olacakları bir ganîmettir. Öyleyse ona ilhâk eden zorluktan dolayı göğsü daralmasın. Nitekim her zorlukla beraber bir kolaylık vardır." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 4. cilt, 525. sayfa]

[3224] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[فَاِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ/O halde boş kaldığında, hemen** (diğer bir işe) **yorul.]**' Namaza kalktığın zaman hemen, Rabbine olan hâcetine yorul." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 496. sayfa]

[3225] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "'**[وَاِلٰى رَبِّكَ فَارْغَبْ/Ve Rabbine rağbet et.]**' Rağbetini/isteğini ve niyyetini Rabbine kıl." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 498. sayfa]

95. TÎN SÛRESİ (8 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Andolsun incire ve zeytine.(1)

Ve Sinâ dağı(na)**.(2)**

Ve bu emîn belde(ye)**.(3)**[3226]

Andolsun ki, insânı en güzel bir biçimde[3227] **halk ettik.(4)**

Sonra onu sefîllerin en sefîline döndürdük.(5)[3228]

O îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler müstesnâ. Artık onlar için kesintisiz bir ecir vardır.(6)

Öyleyse bundan sonra sana Dîn'i ne tekzîb ettirir?(7)[3229]

Allah, hâkimlerin Hâkim'i değil mi?(8)[3230]

[3226] İmâm Taberî (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَهٰذَا الْبَلَدِ الْاَمِينِ/Ve bu emîn belde**(ye)**.]'** Yani: Mekke('ye)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 506. sayfa]

[3227] İmâm Taberî (رحمه الله) yine hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فِى اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ/En güzel bir biçimde]'** En güzel bir sûrette." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 507. sayfa]

[3228] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[ثُمَّ رَدَدْنَاهُ اَسْفَلَ سَافِلِينَ/Sonra onu sefîllerin en sefîline döndürdük.]'** Ömrün en rezîl çağına" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 508. sayfa]

[3229] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ/Öyleyse bundan sonra sana Dîn'i ne tekzîb ettirir?]'** Mânâsı: Öyleyse ey Hesâb Günü'nden şübhe eden, Allahu (تعالى)'nın kudretine dâir bunca şeye şâhid olmanın ardından, seni tekzîb ettiren nedir?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 254. sayfa]

[3230] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ/Allah, hâkimlerin Hâkim'i değil mi?]'** Allah, hükümlerinde ve kulları arasında kesin hükmünü vermede, hüküm verenlerin en hâkimi değil midir, ey Muhammed?" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 516. sayfa]

96. ALAK SÛRESİ (19 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Kıraat et, O halk eden Rabbinin ismiyle!(1)[3231]

İnsânı bir alaktan halk etmiştir.(2)[3232]

Kıraat et, ve Rabbin ekremdir.(3)[3233]

O ki, kalem ile tâlim etmiştir.(4)[3234]

İnsâna ilmetmediğini tâlim etmiştir.(5)[3235]

Hayır! Muhakkak ki insân, elbette tuğyân eder;(6)[3236]

Kendini müstağnî gördüğü için.(7)[3237]

Muhakkak ki Rabbinedir rücû.(8)

[3231] İmâm Hâkim (رحمه الله), Âişe (رضي الله عنها)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Muhakkak ki Kur'ân'dan inzâl edilen evvel şey: **'اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِى خَلَقَ/Kıraat et, O halk eden Rabbinin ismiyle!]'** (ayetidir)." [Ebu AbdİIlah Muhammed bin AbdİIlah el-Hâkim en-Nisâbûrî, el-Müstedrek ale's-Sahîhayn (2909.); Hâkim, eserin Muslim'in şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

[3232] İmâm Kurtubî (رحمه الله) der ki: "**'[خَلَقَ الْاِنْسَانَ/İnsânı halk etmiştir]'** Yani: Âdem oğlu(nu). **'[مِنْ عَلَقٍ/Bir alaktan]'** Yani: (Pıhtılaşmış) kandan." [Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî, el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, Alak Sûresi , 2. âyetin tefsîrinde]

[3233] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُ/Kıraat et, ve Rabbin ekremdir.]'** Yani: Kerîmdir/kerem sâhibidir. Kullarının günâhlarına karşı affedici olması ve onların cezâsını tehir etmesi O'nun keremindendir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 256. sayfa]

[3234] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle der: "**'[اَلَّذِى عَلَّمَ بِالْقَلَمِ/O ki, kalem ile tâlim etmiştir.]'** Kalemle yazmayı (tâlim etmiştir). Ve o, büyük bir nimettir." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 256. sayfa]

[3235] İmâm Beğavî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ/İnsâna ilmetmediğini tâlim etmiştir.]'** (İnsâna) hidâyet ve beyânın türlerinden (ilmetmediğini tâlim etmiştir). Ve şöyle (de) denilmiştir: 'Âdeme, isimlerin tümünü tâlim etmiştir.' Ve (yine) denilmiştir ki: 'Burada bahsedilen insân, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'dir. Beyânı (şu âyettir): **'وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ/Ve senin ilmetmemiş olduğunu sana tâlim etmiştir.]'"** [Nisâ Sûresi, 113. âyet] [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 479. sayfa]

[3236] İmâm Şevkânî (رحمه الله) der ki: "**'[اِنَّ الْاِنْسَانَ لَيَطْغٰى/Muhakkak ki insân, elbette tuğyân eder.]'** Muhakkak ki o, haddi aşar ve Rabbine karşı kibirlenir." [Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, Fethu'l-Kadîr, 1639. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[3237] Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kassâb (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اَنْ رَاٰهُ اسْتَغْنٰى/Kendini müstağni gördüğü için.]'** Kendini müstağnî görmeye yönelik bir zemmetmedir/kınamadır. Çünkü kendini müstağnî gören kimse, mâl ile arzulanan zemmedilmiş şehvetleri işlemeye gücü yettiği için, tuğyânı kolaylaştırır, isyâna dâvet eder." [Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, Nuketu'l-Kur'ân, 4. cilt, 528. sayfa]

Gördün mü o nehyedeni?(9)

Bir kulu namaz kıldığında.(10)

Gördün mü, eğer hidâyet üzere ise;(11)

Veya takvâ ile emretmiş (ise)**.(12)**

Gördün mü, eğer tekzîb eder ve yüz çevirirse?(13)

İlmetmez mi ki Allah'ın gördüğünü?(14)

Hayır! Eğer nihâyet vermezse, elbette perçeminden sürükleyeceğiz.(15)

Yalancı, hatâ eden bir perçem.(16)

Artık topluluğunu dâvet etsin.(17)

(Biz de) **zebânileri dâvet edeceğiz.(18)**

Hayır! Ona itaat etme.[3238] **Ve secde et ve yaklaş.(19)**[3239]

[3238] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "**'[كَلَّا لَا تُطِعْهُ/Hayır! Ona itaat etme.]'** Yani: Ey Muhammed, onun seni Allah'a kulluk etmeye devam etmekten ve O'na çok ibâdet etmekten nehyetmesine itaat etme. Dilediğin yerde namaz kıl. Ona aldırış etme. Öyle ki kuşkusuz muhâfaza edenin ve nusret edicin, Allah'tır. Ve O, seni insanlardan korur." [Ebfu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Alak Sûresi, 19. âyetin tefsîrinde]

[3239] Secde âyetidir. İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "Kulun Rabbine en yakın olduğu hâl, secdede olduğu zamandır. Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ/Ve secde et ve yaklaş.]'** kavlini işitmedin mi?" [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 8. cüz, 388. sayfa (2495.)]

97. KADR SÛRESİ (5 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Muhakkak ki Biz, onu Kadr Gecesi'nde inzâl ettik.(1)[3240]

Ve Kadr Gecesi'ni sana bildiren nedir?(2)

Kadr gecesi bin aydan daha hayırlıdır.(3)

Onda melekler ve Rûh, Rabblerinin izniyle her bir iş için nüzûl eder.(4)

Selâmdır o, fecrin doğuşuna kadar.(5)[3241]

[3240] İmâm Hâkim (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ فِى لَيْلَةِ الْقَدْرِ/Muhakkak ki Biz, onu Kadr Gecesi'nde inzâl ettik.]'** Kur'ân, dünyâ semâsına Kadr Gecesi'nde cümlesi birden inzâl edilmiştir. (Bundan önce) yıldızların mevkisindeydi de Allah bir kısmını bir kısmının akâbinde Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in üzerine inzâl ediyordu. Allah (عز وجل) şöyle buyurur: **'[وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهٖ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا/Ve o küfredenler dediler ki: 'Kur'ân onun üzerine cümlesi birden inzâl edilmeli değil miydi?' Onunla senin gönlüne sebât vermek ve onu bir tertîl ile tertîl etmemiz için işte böyle** (yaptık)**.]**'" [Furkân Sûresi, 32. âyet] [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, Müstedrek (4/1850); Hâkim eserin Buhârî ve Müslîm'in şartına göre sahîh olduğunu belirtmiş ve Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

[3241] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[سَلَامٌ هِيَ حَتّٰى مَطْلَعِ الْفَجْرِ/Selâmdır o, fecrin doğuşuna kadar.]'** Yani: O, fecrin doğuşuna kadar tümüyle hayırdır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 535. sayfa]

98. BEYYİNE SÛRESİ (8 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Kitâb ehli ve müşriklerden o kâfirler, kendilerine beyyine gelinceye kadar (küfürden) **ayrılanlar olmadılar.(1)**[3242]

Allah'tan bir Resûl, mutahhar sâhifeleri[3243] **tilâvet eder.(2)**

Onlarda dosdoğru yazılar vardır.(3)[3244]

Ve o Kitâb verilenler -kendilerine beyyine gelmesinin ardından hâric- tefrikaya düşmediler.(4)[3245]

Ve Dîn'i O'na hâlis kılan hanîfler olarak Allah'a ibâdet etmeleri ve namazı ikâme etmeleri ve zekâtı vermeleri dışında emrolunmadılar.[3246] **Ve bu dosdoğru Dîn'dir.(5)**[3247]

[3242] İmâm Hâkim (رحمه الله), Ubeyy bin Ka'b (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e: **'لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنْفَكِّينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ]/Kitâb ehli ve müşriklerden o kâfirler, kendilerine beyyine gelinceye kadar** (küfürden) **ayrılanlar olmadılar.]'** kıraat edildi. Bunun üzerine bu konuda: **'Muhakkak ki Allah indinde Dîn'in özü Hanifliktir. Ne yahûdilik ve ne nasrânilik ve ne** (de) **mecûsiliktir. Bu itibarla kim bir hayır işlerse, ona asla küfrânda bulunulmaz.'** buyurdu." [Ebu Abdİllah Muhammed bin Abdİllah el-Hâkim en-Nisâbûrî, Müstedrek (4002.); Hâkim demiştir ki: 'Bu hadîsin senedi sahîhtir.' Zehebî ona muvâfakat etmiştir.]

[3243] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) demiştir ki: "**'[صُحُفًا/Sâhifeler]'** Yani: Kur'ân. **'[مُطَهَّرَةً/Mutahhar]'** Şirk ve küfürden (mutahhar/arınmış)." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 151. sayfa]

[3244] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "**'[فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ/Onlarda dosdoğru yazılar vardır.]'** Yani: Mustakîm/dosdoğru, âdil hükümler (vardır)." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 5. cilt, 263. sayfa]

[3245] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ]/Ve o Kitâb verilenler -kendilerine beyyine gelmesinin ardından hâric- tefrikaya düşmediler.]'** Yahûdi ve nasrâniler, Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in durumu husûsunda tefrikaya düşüp de önceden o nûbüvveti tekzîb etmediler. **'[اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ]/Kendilerine beyyine gelmesinin ardından hâric]'** Yani: Bu Yahûdi ve nasrânilere **'[الْبَيِّنَةُ/beyyine]'** gelmesinin ardından. Yani: Muhammed (صلى الله عليه وسلم)'in, Allah'ın onu mahlûkâtına irsâl etmesi sûretiyle resûl olduğu durumunun kesinlikle apaçık olmasının ardından onu tekzîb ettiler. Allah onu gönderdiği zaman, onun hakkında tefrikaya düştüler. Bazıları onu tekzîb etti, bazıları ise ona îmân etti. O gönderilmeden önce ise, bir nebînin geleceği husûsunda tefrikaya düşmüş değillerdi." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 540. sayfa]

[3246] İmâm Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ]/Dîn'i O'na hâlis kılan]'** Yani: O'ndan başkasına ibâdet etmeyen muvahhidler olarak. **'[حُنَفَاءَ/Hanîfler olarak]'** İbrâhîm'in Dîn'i üzere. **'[وَيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ/Ve namazı ikâme etmeleri]'** Yazılı (5 vakit farz) namazları vakitlerinde (ikâme etmeleri). **'[وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ/Ve zekâtı vermeleri]'** Vâcib olduğunda (zekâtı vermeleri)." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1576. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[3247] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "**'وَذٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ]/Ve bu dosdoğru Dîn'dir.]'** O, Allah'ın onunla resûlunu ba's ettiği ve Nefsi için teşrî buyurduğu ve ondan râzı olduğu Dîn'dir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 658. sayfa]

Muhakkak ki Kitâb ehli ve müşriklerden o kâfirler, Cehennem ateşindedir ve orada muhalledlerdir. İşte onlar, onlardır yaratılmışların en şerrlileri.(6)

Muhakkak ki o îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler, işte onlar, onlardır yaratılmışların en hayırlıları.(7)

Rabbleri indinde karşılıkları Adn Cennetleridir, altlarından nehirler cereyân eder, orada ebeden muhalledlerdir. Allah onlardan râzıdır ve onlar O'ndan râzılardır. Bu, Rabbinden haşyet duyan içindir.(8)[3248]

[3248] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ/Rabbleri indinde karşılıkları]'** Îmân edenler ve sâlih ameller işleyen bu kimselerim Kıyâmet Günü Rabbleri indindeki sevâbı, **'[جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ/Adn Cennetleridir, altlarından nehirler cereyân eder]'** onda göçmenin olmadığı kalıcı bostanlardır. Onun ağaçlarının altından nehirler cereyân eder. **'[خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًا/Orada ebeden muhalledlerdir]'** Orada ebedî kalırlar. Oradan çıkarılmaz ve orada ölmezler. **'[رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُمْ/Allah onlardan râzıdır]'** Dünyada O'na itaat etmiş olmaları ve o gün O'nun ıkâbından kurtulmak için amel etmiş olmaları sebebiyle. **'[وَرَضُوا عَنْهُ/Ve onlar O'ndan râzılardır]'** Dünyâda iken Rabblerine itaat etmiş olmaları sebebiyle o gün kendilerine Allah'ın vermiş olduğu sevâbtan ve itaatlerine binâen onlara verdiği ikrâmdan (râzılardır). **'[ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِىَ رَبَّهُ/Bu, Rabbinden haşyet duyan içindir.]'** Allah buyuruyor ki: 'Bu, vasfettiğim ve îman eden ve sâlih amel işleyenlere Kıyâmet Günü vaad ettiğim hayırdır.' **'[لِمَنْ خَشِىَ رَبَّهُ/Rabbinden haşyet duyan içindir]'** Dünyâda iken, gizlisinde ve açığında Allah'tan korkan, farzlarını edâ etmek ve mâsîyyetinden ictinâb etmek sûretiyle O'na takvâ eden içindir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 542.-543. sayfalar]

99. ZİLZÂL SÛRESİ (8 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Arz, (şiddetli) **zelzelesiyle zelzeleye uğratıldığında.(1)**

Ve Arz ağırlıklarını ihrâc ettiği(nde)**.(2)**[3249]

Ve insân: 'Onun için ne var?' dediği(nde)**.(3)**[3250]

O gün haberlerini tahdîs edecektir;(4)[3251]

Çünkü Rabbin ona vahyetmiştir.(5)[3252]

O gün insânlar amellerinin kendilerine gösterilmesi için bölük bölük çıkacaklardır.(6)

Artık kim zerre miskâli bir hayır amel işlerse, onu görecektir.(7)

Ve kim zerre miskâli bir şerr amel işlerse, onu görecektir.(8)[3253]

[3249] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: "**'[وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا/Ve Arz ağırlıklarını ihrâc ettiği**(nde)**]'** kavli hakkında demiştir ki: "Kabirdekileri (ihrâc ettiğinde/çıkardığında)." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 659. sayfa]

[3250] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَقَالَ الْاِنْسَانُ مَا لَهَا/Ve insân: 'Onun için ne var?' dediği**(nde)**.]'** Kıyâmetin kopması için Arz zelzeleye uğratıldığında insânlar şöyle derler: 'Arz'ın neyi var ve onun olayı nedir?'" [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 548. sayfa]

[3251] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا/O gün haberlerini tahdîs edecektir;]'** İnsânlara onun üzerinde amel ettiklerini haber verir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 549. sayfa]

[3252] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحٰى لَهَا/Çünkü Rabbin ona vahyetmiştir.]'** Yani: Ona konuşmasını emretmiş ve üzerinde amel edilenleri haber vermesi için izin vermiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 502. sayfa]

[3253] İmâm Taberî der ki: "**'[فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ/Artık kim zerre miskâli bir hayır amel işlerse, onu görecektir.]'** Artık kim dünyâda zerre ağırlığında bir hayır amel etmiş ise, orada onun sevâbını görür. **'[وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ/Ve kim zerre miskâli bir şerr amel işlerse, onu görecektir.]'** Ve kim dünyâda zerre ağırlığında bir şerr işlemiş ise, orada onun cezâsını görür." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 549. sayfa]

100. ÂDİYÂT SÛRESİ (11 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Andolsun soluk soluğa koşanlara;(1)[3254]

Öylece vurarak ateş saçanlar(a)**;(2)**

Sonra sabahleyin baskın yapanlar(a)**;(3)**

Derken onunla toz koparanlar(a)**;(4)**

Böylece onunla bir topluluğun ortasına girenler(e)**;(5)**

Muhakkak ki insân, Rabbine elbette küfrânda bulunandır.(6)[3255]

Ve muhakkak ki o, bunun üzerine elbette şâhidtir.(7)

Ve muhakkak ki o, hayır muhabbeti için elbette şiddetlidir.(8)[3256]

Daha ilmetmiyor mu, kabirlerdekiler çıkarıldığında;(9)

Ve sadırlardakiler derlendiği(nde)**;(10)**[3257]

Muhakkak ki Rabbleri, onlardan o gün elbette Habîr'dir.(11)[3258]

[3254] İmâm Taberî (رحمه الله)'tan hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا/Andolsun soluk soluğa koşanlara.]'** Bunlar, soluk soluğa kalana kadar koşan atlardır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 558. sayfa]

[3255] Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'a aittir. İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan tahrîc etmiştir: "**'[كَنُودٌ/Kenûd]'** Küfrânda bulunandır/nankördür."
Yine Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan Basrî (رحمه الله)'ın bu âyet hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Elbette küfrânda bulunandır. İnsân musîbetleri sayar durur ama Rabbinin nîmetlerini unutur." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 8. cild, 408.-411. sayfalar (2512.-2513.)]

[3256] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ/Ve muhakkak ki o, hayır muhabbeti için elbette şiddetlidir.]'** Mânâsı: Muhakkak ki insân, mal sevgisi nedeniyle elbette cimridir. **'[شَدِيدٌ/Şedîd]'** (Bazen) 'cimri' anlamında kullanılmaktadır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 271. sayfa]

[3257] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ/Ve sadırlardakiler derlendiği**(nde)**;]'** Yani: Onlardaki hayır veya şerr ayırt edildiğinde ve ortaya konulduğunda." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 509. sayfa]

[3258] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "**'[إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَخَبِيرٌ/Muhakkak ki Rabbleri, onlardan o gün elbette Habîr'dir.]'** Muhakkak ki Rabbleri, onların amellerini, sadırlarında gizleyip orada sakladıklarını ve uzuvları ile açığa vurduklarını ilmedendir. Onlardan bir şey, O'na gizli kalmaz. Ve O, o gün onlara tüm bunların karşılığını verecektir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 569. sayfa]

101. KÂRİA SÛRESİ (11 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Kâria.(1)[3259]

Nedir Kâria?(2)

Ve Kâria'yı sana bildiren nedir?(3)

İnsânların, çırpınıp yayılan küçük kelebekler gibi olacakları gün.(4)

Ve dağlar atılmış renkli yün gibi olurlar.(5)

Öyle ki kimin mîzânları ağır gelirse;(6)

Artık o, râzı[3260] **bir yaşam içindedir.(7)**[3261]

Ve kimin mîzânları hafif gelirse;(8)

O vakit onun anası Hâviye'dir.(9)

Ve onun ne olduğunu sana bildiren nedir?(10)

Kızgın bir ateştir.(11)[3262]

[3259] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ın şöyle dediğini tahric etmiştir: "**'[اَلْقَارِعَةُ/Kâria.]'** Kıyâmet Günü'nün isimlerindendir. Allah onu tâzîm etmiş ve kullarını ondan sakındırmıştır." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 664. sayfa**]**

[3260] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[رَاضِيَةٍ/Râzı]'** Râzı (bir yaşam) ve o, Cennet'tir." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 156. sayfa]

[3261] Hakka Sûresi'nin 21. âyeti ile aynıdır

[3262] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[نَارٌ حَامِيَةٌ/Kızgın bir ateştir.]'** Harâreti son sınırına ulaşmış harâretli (bir ateştir)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 514. sayfa]

102. TEKÂSÜR SÛRESİ (8 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Çoklukla övünmek sizi oyaladı;(1)[3263]

Kabirleri ziyâret edinceye kadar.(2)[3264]

Hayır, yakında ilmedeceksiniz.(3)

Sonra hayır, yakında ilmedeceksiniz.(4)[3265]

Hayır, eğer ilme'l-yakîn ilmetseniz;(5)[3266]

Elbette Cahîm'i[3267] **görürsünüz.(6)**

Sonra elbette onu ayne'l-yakîn görürsünüz.(7)[3268]

Sonra elbette o gün nîmetlerden suâl edilirsiniz.(8)[3269]

[3263] İmâm Tirmizî (رحمه الله), AbdUllah bin Şıhhîr (رضي الله عنه)'tan tahrîc etmiştir, kendisi Nebî (صلى الله عليه وسلم)'e vardığında, Nebî (صلى الله عليه وسلم): **'[اَلْهٰيكُمُ التَّكَاثُرُ/Çoklukla övünmek sizi oyaladı.]'** (âyetini) kıraat ediyordu. (Dedi ki:) "Buyurdu ki: **'Âdem oğlu: Malım, malım! der. Ve sana, malından sadaka vererek tükettiğin veya yiyip bitirdiğin veya giyip eskittiğinden başka ne var?'**" [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sünen-i Tirmizî (3354.); Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) 'Sahîhu Sünen-i Tirmizî'de hadis için: 'Sahihtir' demiştir.]

[3264] İmâm Taberî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ/Kabirleri ziyâret edinceye kadar.]'** Yani: Tâ ki kabirlere götürüldünüz ve oralarda defnedildiniz. Bunda, kabir azâbının var olduğu cihetindeki kavlin sıhhatine bir delîl vardır. Çünkü Allahu (تعالى), kendilerini çokluğun oyaladığı bu kavmin, onlar kabre girdikleri zaman, Allah'tan onlar için bir uyarı ve tehdîd olarak neye kavuşacaklarını bileceklerini haber vermiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 580. sayfa]

[3265] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) dedi ki: "**'[كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ/Hayır, yakında ilmedeceksiniz.]'** (Bu,) tehdîd ve uyarıdır. **'[ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ/Sonra hayır, yakında ilmedeceksiniz.]'** (Bu ise,) tehdîdin ardından tehdîd ve uyarının ardından uyarıdır. Ve mânâsı: Size ölüm inince, böbürlenmenizin ve birbirinize karşı çokluk temelinde övünmenizin âkıbetini ilmedeceksiniz." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 275. sayfa]

[3266] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ/Hayır, eğer siz ilme'l-yakîn ilmetseniz;]'** Biz ilme'l-yakînin/yakînen bilmenin, Allah'ın ölümden sonra (kişinin) kendisini ba's edeceğini ilmetmesi olduğunu anlatıyorduk." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 581. sayfa]

[3267] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) dedi ki: "**'[الْجَحِيمَ/Cahîm]'** Ateşin isimlerinden bir isimdir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Amme Cüzü Tefsîri, 305. sayfa]

[3268] İmâm Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle demektedir: "**'[ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ/ Sonra elbette onu ayne'l-yakîn görürsünüz.]'** Yani: Müşâhede edersiniz. **'[عَيْنَ الْيَقِينِ/Ayne'l-yakîn]'** ile murâd olunan: Kendisini (görürsünüz). Çünkü bir şeyin aynısı, kendisidir." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1584. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[3269] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[ثُمَّ لَتُسْئَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ/Sonra elbette o gün nîmetlerden suâl edilirsiniz.]'** Dünyâ lezzetlerinin her şeyinden (suâl edilirsiniz)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 586. sayfa]

103. ASR SÛRESİ (3 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Andolsun Asr'a.(1)[3270]

Muhakkak ki insân, elbette bir hüsrân içindedir.(2)[3271]

O îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler ve hakkı tavsiye edenler ve sabrı tavsiye edenler müstesnâdır.(3)[3272]

[3270] İmâm Buhârî (رحمه الله), Yahyâ ibn Ziyâd el-Ferrâ (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[العصر/Asr]'** Dehrdir/zamandır. (Allah,) ona yemîn etmiştir." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (103. bâb)]

[3271] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفِی خُسْرٍ/Muhakkak ki insân, elbette bir hüsrân içindedir.]'** Yani: Bir hüsrân ve bir noksanlık içindedir. Denilmiştir ki: Allah bununla, kâfirleri murâd etmiştir. Bunun delîli ise, Allah'ın mü'minleri bundan müstesnâ tutmasıdır." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 525. sayfa]

[3272] İmâm AbdurRezzâk (رحمه الله) hasen bir isnâd ile Muhammed bin Ka'b (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[وَالْعَصْرِ/Asr'a andolsun.]'** Bu, Rabbimiz (تبارك وتعالى)'nın etmiş olduğu bir kasemdir. **'[اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفِی خُسْرٍ/Muhakkak ki insân, elbette hüsrândadır.]'** İnsânların tümü (hüsrândadır), sonra istisnâ eder ve buyurur ki: **'[اِلَّا الَّذِینَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ/O îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler müstesnâdır.]'** Sonra onları zikretmeye devâm ederek şöyle de buyurdu: **'[وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ/ve hakkı tavsiye edenler]'** Sonra onları zikretmeye devâm ederek şunu da buyurdu: **'[وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ/ve sabrı tavsiye edenler]'** Bunlar, onların üzerine koşulan şartlardır." **[**Ebu Bekr AbdurRezzâk bin Hemmâm es-San'ânî, Tefsîru AbdurRezzâk, 1. cilt, 394. sayfa]

İmâm Taberî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "**'[اِلَّا الَّذِینَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ/O îmân edenler ve sâlih ameller işleyenler müstesnâdır.]'** Muhakkak ki Allah'a sadâkat gösteren ve O'nu tevhîd eden, vahdâniyet ve taat ile O'nu ikrâr eden, sâlih ameller işleyen, mükellef kılındıkları farzları edâ eden, onları nehyettiği mâsîyyetlerden ictinâb edenler müstesnâ. Ve O, o îmân edenleri, âyette geçen: **'[اَلْاِنْسَانَ/insân]** kelimesinden istisnâ tutmuştur. Çünkü insân, çoğul mânâsında olup tekil mânâsında değildir. **'[وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ/Ve hakkı tavsiye edenler]'** Bâzısı bâzısına, Allah'ın kitâbında indirdiği emirler ile amel etmeye sarılmayı ve Kitâbı'nda nehyettiklerinden sakınmayı tavsiye etmiştir. **'[وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ/ve sabrı tavsiye edenler]'** Bâzısı bâzısına, Allah'a itaat ile amel etme üzere sabretmeyi tavsiye etmiştir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 589.-590. sayfa]

104. HÜMEZE SÛRESİ (9 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Veyl olsun her hümezeye, lümezeye.(1)[3273]

O ki, mâl toplar ve onu sayar.(2)

Mâlının onu muhalled kılacağını hesâb eder.(3)[3274]

Hayır, elbette Hutame'ye atılacaktır.(4)

Ve Hutame'yi sana bildiren nedir?(5)

Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir.(6)

O ki, gönüllerin üzerine çıkar.(7)[3275]

Muhakkak ki o, üzerlerine kapatılır;(8)[3276]

Uzatılmış direklerde.(9)[3277]

[3273] Vekî' bin Cerrâh (رحمه الله) Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ/Veyl olsun her arkadan çekiştirip kaş göz işaretiyle alay edene.]'** kavli hakkında demiştir ki: "**'[الهمزة/Hümeze]'** İnsânların etlerini (gıybet ederek) yiyen kimsedir. **'[اللمزة/Lümeze]'** İnsânları çok kınayıp incitendir." [Sahîh bir eserdir. Ebu Sufyân Vekî' bin Cerrâh, Kitâbu'z-Zühd (439.)]
İmâm Taberî (رحمه الله) ise sahîh bir sened ile İbn Zeyd (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[الهمزة/Hümeze]'** İnsânları eli ile itip kakan ve dili ile onları yaralayandır. **'[اللمزة/Lümeze]'** Dili ile onları küçük gören ve ayıplayandır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 597. sayfa]

[3274] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle der: "**'[يَحْسَبُ اَنَّ مَالَهُ اَخْلَدَهُ/Mâlının onu muhalled kılacağını hesâb eder.]'** Dünyâda (mâlının onu muhalled kılacağını hesâb eder). O, bu kadar varlığı olduğu için artık ölmeyeceğini zanneder." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 530. sayfa]

[3275] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "**'[اَلَّتِى تَطَّلِعُ عَلَى الْاَفْـِٔيدَةِ/O ki, gönüllerin üzerine çıkar.]'** Yani: Onun elemi ve acısı, gönüllere varır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 281. sayfa]

[3276] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[اِنَّهَا عَلَيْهِمْ/Muhakkak ki o, üzerlerine]'** Yani: Hutame ki o, Allah'ın tutuşturulmuş ateşidir. Yani o ateş, insânları çok inciten, dili ile yaralayan, mâl toplayıp, hayırı men' eden kimsenin üzerine **'[مُؤْصَدَةٌ/kapatılır]'**. Yani: Örtülür. Onun kapıları kapatılır ve onların oradan çıkması umut edilmez. (Bundan) Allah'a sığınırız." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âmme Cüzü Tefsîri, 317. sayfa]

[3277] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[فِى عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ/Uzatılmış direklerde.]'** Biz onların, ateşin içinde azâb edildikleri direkler olduğunu anlatıyorduk." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 600. sayfa]

105. FÎL SÛRESİ (5 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Rabbinin, fîl ashâbına nasıl fiil ettiğini görmedin mi?(1)[3278]

Tuzaklarını tadlîl içinde kılmadı mı?(2)[3279]

Ve üzerlerine sürü sürü kuş irsâl etti.(3)

Onlara pişmiş balçıktan taşlar atıyorlardı.(4)[3280]

Böylece onları, yenilmiş ekin yaprağı gibi kıldı.(5)[3281]

[3278] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) der ki: "Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[اَلَمْ تَرَ/Görmedin mi]'** Yani: İlmetmedin mi?" [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 283. sayfa]

[3279] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) yine şöyle demiştir: "**'[اَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِى تَضْلِيلٍ/Tuzaklarını tadlîl içinde kılmadı mı?]'** Yani: Tuzaklarını ve çabalarını ibtâl etti/boşa çıkardı. **'[فِى تَضْلِيلٍ/Tadlîl içinde]'** Yani: Başaramadılar ve maksadlarını ıskaladılar." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 285. sayfa]

[3280] İbn Hacer el-Askalânî (رحمه الله) hasen bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحَابِ الْفِيلِ/Rabbinin, fîl ashâbına nasıl fiil ettiğini görmedin mi?]'** Bir gün çatlak burunlu Habeşli Ebrehe, yanına bir grup Yemenliyi alarak, Allah'ın evine doğru harekete geçti. Onun amacı, Allah'ın evini yıkmaktı. O, bu konuda Yemen toprağındaki bazı Arablarla sözleşmişti. Onlar fîlleri ile yola çıktılar. Suffah denilen yere gelince fîl, dizleri üstüne çöktü. Onun yüzünü BeytUllah'a çevirdiklerinde hayvan hareket etmedi, boynunu yere koyup diretti. Onun yüzünü kendi beldelerine çevirdikleri zaman ise hayvan, koşarcasına yürümeye başladı. Nahle-i Yemâniye'ye (Mekke'nin güney-doğusu) gelince, Allah onların üzerine beyaz ebâbîl kuşlarını gönderdi. **'[اَبَابِيلَ/Ebâbîl]'** kelimesi 'çok, pek çok, sürü sürü' anlamına gelmektedir. Yani Allah onların üstüne sürü sürü beyaz kuş gönderdi. Her kuşun yanında üç taş vardı: iki taş ayaklarında, bir taş ise gagalarında idi. Allah (عز وجل) onları yenilmiş ekin sapına döndürünceye kadar o taşları onlara atıp durdular. Ebu Yeksûm yani Ebrehe, o gün kurtuldu ama hangi topraktan geçse etlerinden bir parça yere düşüyordu. İşte o böyle etleri döküle döküle kavmine döndü. Onlara durumu haber verdi, sonra helâk oldu." [Ebu'l-Fazl Şihâbuddîn Ahmed bin Alî el-Askalânî, Fethu'l-Bârî, 12/207]

[3281] İmâm Beğavî (رحمه الله) der ki: "**'[فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَاْكُولٍ/Böylece onları, yenilmiş ekin yaprağı gibi kıldı.]'** Hayvanların yiyip de dışkıladığı ve bu sûretle kuruyarak parça parça olduğu ekin ve tütün gibi. Onların mafsallarının parçalanması, tezeğin parçalara ayrılmasına benzetilmiştir." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 541. sayfa]

106. KUREYŞ SÛRESİ (4 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Kureyş'in ülfeti için.(1)[3282]

Kış ve yaz yolculuğuna ülfet edildikleri (için)**.(2)**

Öyleyse bu Beyt'in[3283] **Rabbine ibâdet etsinler.(3)**[3284]

O ki, onları açlıktan taam eden ve onları korkudan emîn buyurandır.(4)[3285]

[3282] İmâm Buhârî (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[لإِيلَافِ/Ülfeti için]'** Bu (yolculuklara) ülfet ettirildiler, artık kışta ve yazda (yolculuklar) üzerlerine meşakkat teşkil etmiyordu." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (106. bâb)]

[3283] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[الْبَيْتِ/Beyt]'** Yani: Kâbe." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 547. sayfa]

[3284] İmâm Ebu'l-Ferec ibn Cevzî (رحمه الله) der ki: "**'[فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هٰذَا الْبَيْتِ/Öyleyse bu Beyt'in Rabbine ibâdet etsinler.]'** Yani: O'nu tevhîd etmeleri için (bu Beyt'in Rabbine ibâdet etsinler)." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 1593. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[3285] İmâm Buhârî (رحمه الله), Mucâhid (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ/Ve onları korkudan emîn buyurandır]'** Kendi haremleri içinde tüm düşmanlarından (emîn buyurandır)." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (106. bâb)]

107. MÂÛN SÛRESİ (7 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Gördün mü o Dîn'i tekzîb edeni?(1)[3286]

İmdi bu o ki, yetîmi itendir.(2)

Ve miskîni taâm etme üzere özendirmemiştir.(3)[3287]

Öyleyse veyl olsun namaz kılanlara.(4)

Onlar ki, onlardır namazlarından yanılanlar.(5)[3288]

Onlar ki, onlardır riyâkârlık edenler.(6)[3289]

Ve ufak bir yardımı[3290] **men ederler.(7)**

[3286] İmâm Beğavî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[الَّذِى يُكَذِّبُ بِالدِّينِ/O Dîn'i tekzîb edeni]'** Yani: Cezâ ve hesâbı (tekzîb edeni)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 551. sayfa]

[3287] Hakka Sûresi'nin 34. âyetiyle aynıdır

[3288] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Mus'ab ibn Sa'd (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, babası Sa'd bin Ebî Vakkâs (رضي الله عنه)'a şöyle demiştir: "**'[الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ/Onlar ki, onlardır namazlarından yanılanlar.]'** O, birimizin namaz kılarken şaşırıp yanılması mıdır?" Demiştir ki: "Hayır ama sehv/yanılma, namazın vaktinin tehir edilmesidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 631. sayfa]

[3289] İbn Ebî Zemenîn (رحمه الله) şöyle der: "**'[الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤُنَ/Onlar ki, onlardır riyâkârlık edenler.]'** Gizli olarak namaz kılmazlar. Onlar namazı alenî kılar, bununla mü'minlere gösteriş yaparlar." [Ebî Abdİllah Muhammed ibn Abdİllah ibn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, 5. cilt, 166. sayfa]

[3290] İmâm Ebu Dâvud (رحمه الله) AbdUllah ibn Mes'ûd (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) zamanında biz **'[الْمَاعُونَ/Ufak bir yardım]'**ı, kova ve tencerenin ödünç verilmesi olarak addediyorduk." [Ebu Dâvud Süleymân bin el-Eş'as bin İshâk es-Sicistânî, Sünen-i Ebu Dâvud (1657.); Şeyh el-Elbânî (رحمه الله) 'Sahîhu Ebi Dâvud'ta eser için: 'Hasendir' demiştir.]

108. KEVSER SÛRESİ (3 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Muhakkak ki Biz, sana Kevser'i verdik.(1)[3291]

Öyleyse Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.(2)

Muhakkak ki senin düşmanın,[3292] **odur ebter.(3)**[3293]

[3291] İmâm Tirmizî (رحمه الله) Enes bin Mâlik (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "'**[اِنَّا اَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ/Muhakkak ki Biz, sana Kevser'i verdik.]**' (âyeti hakkında) Nebî (صلى الله عليه وسلم) buyurdu ki: **'O, Cennet'te bir nehirdir.'** Ve Nebî (صلى الله عليه وسلم) buyurdu ki: **'Cennet'te bir nehir gördüm. İki yanında inciden kubbeler vardı. Dedim ki: 'Bu nedir ey Cibrîl? Dedi ki: 'Bu, Allah'ın sana o verdiği Kevser'dir.' dedi.**'" [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sunen-i Tirmizî (3359.); Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sunen-i Tirmizî'de hadîs için: 'Sahîhtir' demiştir]

[3292] Bu açıklama İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'ya aittir. İmâm Buhârî (رحمه الله) İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[شَانِئَكَ/Şânieke]'** kavli hakkında şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Senin düşmanın." [Ebu AbdİIlah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (108. bâb)]

[3293] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[الْاَبْتَرُ/Ebter]**' Ölünce hatırlanması kesilen kimse demektir. Böylece (Mekke'li müşrikler) cehâletlerinden dolayı, oğlu vefât edince, onun artık hatırlanmayacağını vehmettiler. Ve hâşâ ve kellâ. Bilakis Allah (سبحانه وتعالى), onun anılmasını açıkça bakî kılmış ve şeriâtını kullarının boynuna farz kılmış olup, Haşr ve Meâd Günü'ne kadar o şerîatın ebediyyen devam etmesini sağlamıştır. Allah'ın salât ve selâmı nidâlaşma gününe kadar daima onun üzerine olsun!" [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kevser Suresi, 3. âyetin tefsîrinde]

109. KÂFİRÛN SÛRESİ (6 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

De ki: 'Ey Kâfirler!'(1)[3294]

'İbâdet ettiğinize ibâdet etmem.'(2)

'Ve siz, ibâdet ettiğime ibâdet ediciler değilsiniz.(3)[3295]

'Ve ben, ibâdet etmiş olduğunuza ibâdet edici değilim.'(4)

'Ve siz, ibâdet ettiğime ibâdet ediciler değilsiniz.(5)

'Dîniniz sizin için ve Dîn'im benim içindir.'(6)[3296]

[3294] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Bu sûre, müşriklerin o amel ettikleri amellerden berî olma sûresidir ve o içinde ihlâsı (da) emretmektedir. Bu itibarla Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[قُلْ يَا اَيُّهَا الْكَافِرُوْنَ/De ki: 'Ey Kâfirler!']'** kavli, arzın üzerindeki bütün kâfirlere şâmildir. Ve lâkin bu hitâba muhâtab olanlar Kureyş küffârıdır." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kâfirûn Sûresi'nin tefsîrinde]

[3295] 5. âyet ile aynıdır

[3296] İmâm Buhârî (رحمه الله) der ki: "**'[لَكُمْ دِينُكُمْ/Dîniniz sizin için]'** Küfür (sizin için). **'[وَلِىَ دِينِ/Ve Dîn'im benim içindir]'** İslâm (benim içindir)." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (109. bâb)]

İmâm Beğavî (رحمه الله) ise şöyle demiştir: "**'[لَكُمْ دِينُكُمْ/Dîniniz sizin için]'** Şirk (sizin için). **'[وَلِىَ دِينِ/Ve Dîn'im benim içindir.]'** İslâm (benim içindir)." [Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî, Meâlim'ut-Tenzîl, 8. cilt, 564. sayfa]

İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "İmâm Şâfiî ve başkaları (رحمهم الله): **'[لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِىَ دِينِ/'Dîniniz sizin için ve Dîn'im benim içindir.']'** âyetini delil getirerek: 'Küfrün hepsi tek millettir.' demişlerdir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Kâfirûn Sûresi, 6. âyetin tefsîrinde]

110. NASR SÛRESİ (3 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Allah'ın nusreti ve fetih geldiğinde;(1)[3297]

Ve insânları fevc fevc[3298] **Allah'ın Dîni'ne dâhil olduklarını gördüğün**(de)**.(2)**

Artık Rabbini hamd ile tesbîh et. Ve O'na istiğfâr et. Muhakkak ki O, Tevvâb[3299] **olandır.(3)**[3300]

[3297] İmâm Buhârî (رحمه الله), İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Ömer (رضي الله عنه), Allahu (تعالى)'nın: **'إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ/Allah'ın nusreti ve fetih geldiğinde;]'** kavli hakkında (insânlara) suâl etmiştir. Dediler ki: 'Şehirlerin ve sarayların fethidir.' (Ömer) dedi ki: 'Sen ne dersin, ey İbn Abbâs?' Dedi ki: '(Bu, Nebî'nin) ecelidir veya Muhammed (صلى الله عليه وسلم) için darb edilmiş bir meseldir, nefsinin (vefât edeceği) ona bildirilmiştir." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Kitâbu't-Tefsîr (4969.)]

[3298] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, şöyle der: "**'[أَفْوَاجًا/Fevc fevc]'** Zümre zümre." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 678. sayfa]

[3299] Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله) der ki: "**'[تَوَّابًا/Tevvâb]'** Yani: Kullarından dilediğini tevbe etmeye hazır kılandır. Ve **'[تَوَّابًا/Tevvâb]'**dır, yani tevbeyi kabul edendir." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Nisâ Suresi Tefsiri, 1. cilt, 132. sayfa]

[3300] İmâm Taberî (رحمه الله) der ki: "**'[فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ/Artık Rabbini hamd ile tesbîh et.]'** Artık sana olan vaadini gerçekleştirmesinden dolayı, Rabbini tesbîh et, hamdiyle ve şükrüyle O'nu tâzim et. Öyle ki kuşkusuz sen de, günü gelince O'na kavuşacak ve senden önceki resûllerinin tatmış oldukları ölümü tadacaksın. **'[وَاسْتَغْفِرْهُ/Ve O'na istiğfâr et.]'** O'ndan, günahlarını mağfiret etmesini iste. **'[إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا/Muhakkak ki O, Tevvâb olandır.]'** Muhakkak ki O, (O'nun) sevdiklerine itaat eden kulunun dönüş merciidir." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 668. ve 671. sayfalar]

111. TEBBET SÛRESİ (5 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

Elleri kurusun Ebû Leheb'in[3301] **ve kurudu.(1)**[3302]

Ona malı ve kesbettiği[3303] **yarar sağlamadı.(2)**

Alevli bir ateşe yaslanacaktır;(3)

Ve odun hamalı karısı (da)**;(4)**[3304]

Mesedten[3305] **bir ip boynundadır.(5)**

[3301] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) demiştir ki: "Ebû Leheb, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'in amcalarından biridir. Onun adı, Abduluzza bin Abdulmuttalib'tir Ve künyesi Ebu Utbe'dir. Ve Ebû Leheb (alev babası) olarak isimlendirilmesi ise, yüzünün (alevi gibi) parlaklığındandır. Ve o, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e çok ezâ veriyor ve ona buğzediyor ve onunla alay ediyor ve onu ve Dîn'ini küçük düşürüyor idi." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tebbet Sûresi, 1. âyetin tefsîrinde]

[3302] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Katâde (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, der ki: "**'[تَبَّتْ يَدَا اَبِى لَهَبٍ وَتَبَّ/Elleri kurusun Ebû Leheb'in ve kurudu.]'** Ebu Leheb'in iki eli hüsrâna uğramıştır ve kendisi de hüsrâna uğramıştır." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 675.-676. sayfa]

[3303] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[وَمَا كَسَبَ/Ve kesbettiği]'** Evlâdları. Onlar onun kesbettiklerindendir." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh, 4. cilt, 679. sayfa]

[3304] İmâm Saîd ibn Mansûr (رحمه الله) sahîh bir sened ile İbn Sîrîn (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın kavli: **'[وَامْرَاَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ/Ve karısı, odun hamalı.]'** hakkında demiştir ki: "O, Ebu Leheb'in karısı olup, Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم) ve onun ashâbı aleyhine müşriklere laf taşıyordu." [Ebu Osman Saîd ibn Mansûr el-Mervezî, Sünen-i Saîd ibn Mansûr, 8. cüz, 465.-466. sayfalar (2545.)]

[3305] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) şöyle demiştir: "Cevherî, **'[مسد/mesed]'** kelimesinin lif mânâsına geldiğini ve ayrıca liften veya hurma ve benzeri şeylerin yaprağından örülen ip olduğunu belirtir. Deve derisinden ve yününden de yapılırdı." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Tebbet Suresi, 5. âyetin tefsîrinde]

112. İHLÂS SÛRESİ (4 âyettir)[3306]

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

De ki: 'O, Allah'tır, Ahad'tır.'(1)[3307]

'Allah, Samed'tir.'(2)[3308]

'Doğurmamış ve doğurulmamıştır.'(3)

'Ve birisi O'nun dengi olmamıştır.'(4)[3309]

[3306] İmâm İbn Hibbân (رحمه الله), Enes (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Bir adam namazda arkadaşlarına imâmlık yaparken her sûre ile beraber: **'[قُلْ هُوَ اللَّهُ اَحَدٌ/De ki: O, Allah'tır, Ahad'tır.]**'ı kıraat ediyordu. Nebî (صلى الله عليه وسلم) ona bunun sebebini sorunca, o vakit (adam) dedi ki: 'Muhakkak ki ben, onu seviyorum.' Bunun üzerine buyurdu ki: **'Ona olan sevgin seni Cennet'e dâhil edecek.**'" [Nûreddîn el-Heysemî, Mevâridu'z-Zamân ilâ Zevâidi İbn Hibbân (1775.) Şeyh el-Elbâni 'Sahîhu Mevâridu'z-Zamân'da (1486.) hadîs için: "Sahîhtir" demiştir.]

[3307] Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) demiştir ki: "Tüm mükemmellik, yücelik, celâl, cemâl, hamd, hikmet, rahmet ve bundan gayrı kemâl sıfatları ile tek olan. Böyleyken bunlarda O'nun bir eşi ve benzeri yoktur. O'nun eşi ve benzerinin olması hiçbir şekilde mümkün değildir. Bu itibarla O (سبحانه وتعالى), hayât (sıfat)ında, kayyumiyyetinde, ilminde, kudretinde, azametinde, celâlinde, cemâlinde, hamdinde, hikmetinde, rahmetinde ve bundan gayrı sıfatlarında **'[الأحد/Ahad]**'tır, tektir. O (سبحانه وتعالى), bu sıfatlardan her sıfatta kemâlin had safhasıyla vasfedilmiştir." [AbdurRahmân ibn Nâsır es-Sa'dî, Behcetu Kulûbi'l-Ebrar, 291. sayfa]

[3308] İmâm İbn Ebî Âsım (رحمه الله) hasen bir sened ile İbrâhîm en-Nehaî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: **'[الصَّمَدُ/Samed]'** O ki, insânlar ihtiyâclarını O'na yöneltir." [Ebu Bekr Ahmed bin Amr ibn Ebî Âsım, Kitâbu's-Sunne (687.)]

Şeyh AbdurRahmân es-Sa'dî (رحمه الله) ise şöyle der: "'**[الصمد/Samed]'** Tüm mahlûkât O'na zillet, muhtâclık ve fakirlik ile yönelmiştir. Âlem tümüyle O'na sığınmıştır." Devamla (رحمه الله) şöyle demiştir: "Ve O, O ki, tüm mahlûkât ihtiyâclarında O'na yönelir." [AbdurRahmân ibn Nâsır es-Sa'dî, Hakku'l-Vazıhu'l-Mübîn, 75. sayfa]

[3309] İmâm Buhârî (رحمه الله), Ebû Saîd el-Hudrî (رضي الله عنه)'ın şöyle dediğinini tahrîc etmiştir: "Bir adam, diğer bir adamın tüm gece tekrar tekrar **'[قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ/De ki: 'O, Allah'tır, Ahad'tır.']**'ı tilavet ettiğini işitti. Sabah olunca Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم)'e geldi ve o diğer adamın sâdece bu sûreyi okumasını azımsayarak, bunu Allah Resûlu (sallAllahu aleyhi ve sellem)'e zikretti. Bunun üzerine Allah Resûlu (صلى الله عليه وسلم): **'Nefsim elinde olana yemîn ederim ki, muhakkak ki o, elbette Kur'ân'ın üçte birine muâdildir.'** buyurdu." [Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî, Câmiu's-Sahîh, Fedâil'ul-Kur'ân, **'[قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ/De ki: 'O, Allah'tır, Ahad'tır.']**'ın Fazîleti Babı (5013.]

İmâm Muslim (رحمه الله), Ebû'd-Derdâ (رضي الله عنه)'tan, Nebî (صلى الله عليه وسلم)'den, şöyle buyurduğunu tahrîc etmiştir: **'Sizden biriniz, bir gecede Kur'ân'ın üçte birini tilâvet etmekten âciz mi kalıyor?'** Dediler ki: 'Kur'ân'ın üçte birini nasıl tilâvet edebilir?' Buyurdu ki: **''[قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ/ De ki: 'O, Allah'tır, Ahad'tır.']', Kur'ân'ın üçte birine muâdildir.'** [Ebu'l-Huseyn Muslim bin Haccâc el-Kuşeyrî en-Nişâbûrî, Musnedu's-Sahîh, Kitâbu's-Salât (1886.)]

113. FELAK SÛRESİ (5 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

De ki: 'Felakın[3310] Rabbine istiâze ederim.'(1)[3311]

'Halk ettiklerinin şerrinden.'(2)[3312]

'Ve karanlığı çöktüğünde gecenin[3313] şerrinden.'(3)[3314]

'Ve düğümlere nefes edenlerin şerrinden.'(4)[3315]

'Ve hased ettiğinde hasedçinin şerrinden.'(5)

[3310] İmâm Taberî (رحمه الله) hasen bir sened ile Âli ibn Talha (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, İbn Abbâs (رضي الله عنهما), Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[الْفَلَقِ/Felak]'** kavli hakkında şöyle demiştir: "Mahlûkât."
İmâm Taberî (رحمه الله) yine sahîh bir sened ile Mucâhid (رحمه الله)'tan tahrîc etmiştir, demiştir ki: "**'[الْفَلَقِ/Felak]'** Sabah." [Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, 4. cilt, Tefsîru's-Sahîh, 111. sayfa]

[3311] İmâm Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle demiştir: "**'[أَعُوذُ/İstiâze ederim]'**in mânâsı: İlticâ ederim ve sığınırım." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 31. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[3312] İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) der ki: "**'[مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ/Halk ettiklerinin şerrinden.]'** Yani: Tüm mahlûkâtın şerrinden." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Felak Suresi, 2. âyetin tefsirinde]

[3313] Bu açıklama Şeyh Muhammed bin Sâlih el-Useymîn (رحمه الله)'a aittir, şöyle der: "**'[غَاسِقٍ/Gâsik]'** Yani: Gece." [Muhammed bin Sâlih el-Useymîn, Âmme Cüzü Tefsîri, 352. sayfa]

[3314] İmâm Tirmizî (رحمه الله) Âişe (رضي الله عنهما)'nın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "Nebî (صلى الله عليه وسلم) aya baktı, bunun üzerine: **'Ey Âişe! Bunun şerrinden Allah'a istiâze et, çünkü şübhesiz ki bu, o, '[غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ/karanlığı çöktüğünde gecenin]'dir.'** buyurdu." [Ebu Îsâ Muhammed bin Îsâ et-Tirmizî, Sunen-i Tirmizî (3366.); Tirmizî: 'Hasen-Sahîhtir' demiştir, Şeyh el-Elbânî 'Sahîhu Sunen-i Tirmizî'de ona muvâfakat etmiştir]

[3315] İmâm Taberî (رحمه الله) sahîh bir sened ile Hasan el-Basrî (رحمه الله)'ın şöyle dediğini tahrîc etmiştir: "**'[وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ/Ve düğümlere nefes edenlerin şerrinden.]'** Kadın sihirbazların ve erkek sihirbazların (şerrinden)." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 704. sayfa]

114. NÂS SÛRESİ (6 âyettir)

Allah'ın ismiyle, Rahmân, Rahîm

De ki: 'İnsânların Rabbine istiâze ederim.'(1)[3316]

'İnsânların Melik'ine.'(2)[3317]

'İnsânların İlâh'ına.'(3)[3318]

'Sinsi vesvesecinin[3319] **şerrinden.'(4)**

'O ki, insânların sadırlarına vesvese verir.'(5)

'Cinler ve insânlardan.'(6)[3320,3321]

[3316] İmâm Ebu'l-Ferec İbn Cevzî (رحمه الله) şöyle demiştir: "'**[اَعُوذُ/İstiâze ederim]**'in mânâsı: İlticâ ederim ve sığınırım." [Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî, Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, 31. sayfa (tek cilt olarak basım)]

[3317] İbn Kayyim el-Cevziyye (رحمه الله) der ki: "'**[الملك/el-Melik]**' O, O ki, emreden ve nehyeden, mükâfât ve cezâ veren, hakir kılan ve ikrâm eden ve izzetlendiren ve zelîl kılandır." [Ebî AbdİIlah Şemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye, Miftâhu Dâru's-Saadeh, 1. cilt, 107. sayfa]

[3318] İmâm Taberî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[اِلٰهِ النَّاسِ/İnsânların İlâh'ına.']**' İnsânların Mâbûd'una. O ki, ibâdet sadece O'na edilir. O'nun dışında bir şeye idâdet edilmez." [Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî, Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, 24. cilt, 709. sayfa]

[3319] İmâm Ebu Dâvud (رحمه الله) sahîh bir isnâd ile İbn Abbâs (رضي الله عنهما)'dan tahrîc etmiştir, Allah (سبحانه وتعالى)'nın: **'[الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ/Sinsi vesveseci]'** kavli hakkında demiştir ki: "Şeytân, Âdem oğlunun kalbi üzerinde kurulur. İnsan hatâ eder ve gaflete düşürse vesvese verir ve Allah'ı zikrettiği zaman siner." [Ebu Dâvud Süleymân bin el-Eş'as bin İshâk es-Sicistânî, Kitâbu'z-Zühd, 295. sayfa (351.)]

[3320] Ebu'l-Muzaffer es-Sem'ânî (رحمه الله) demiştir ki: "'**[مِنَ الْجِنَّةِ وَ النَّاسِ/Cinler ve insânlardan.']**' M^nâsı: Muhakkak ki O, ona, cin ve insân şeytânlarından (Allah'a) istiâze etmesini/sığınmasını emretmiştir. Ve şeytân, cinlerden veya insânlardan olsun, (Allah'a karşı) her baş kaldırandır." [Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî, Tefsîru'l-Kur'ân, 6. cilt, 308. sayfa]

[3321] Allah (سبحانه وتعالى)'ya hamdolsun meâlimiz tamamlanmış bulunmaktadır. İmâm İbn Kesîr (رحمه الله) tefsîrini bitirdikten sonra dediği gibi bizde deriz: "Hamd ve minnet Allah'adır. Ve hamd âlemlerin Rabbi Allah içindir ve salavâtı ve selâmı mahlûkâtın en hayırlısı Muhammed'in ve onun ailesinin ve ashâbının üzerine olsun. Allah bize yeter ve O ne güzel Vekîl'dir, ne güzel dost ve ne güzel nusret vericidir." [Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî, Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, Nâs Sûresi, 6. âyetin sonunda]

KAYNAKLARIMIZ[3322]

Ebu Bekr Abdİllah ibn Muhammed ibn Ebi Şeybe (vefâtı: 235 h./849 m.), Müsnedu İbn Ebi Şeybe (2 cilt), Dâru'l-Vatan, Riyâd, 1418 h./1997 m.

_____, Kitâbu'l-Îmân (tahkîk: Muhammed Nâsıruddîn el-Elbânî), Mektebu'l-İslâmî, muhtelif baskıları

_____, Musannef, muhtelif baskıları

İshâk ibn Râhûye Ebu Yâkûb İshâk ibn İbrâhîm ibn Mahled el-Mervezî (vefâtı: 238 h./853 m.), Müsnedu İshâk ibn Râhûye (5 cilt), Mektebetu'l-Îmân, Medîne, 1410 h./1990 m.

Ebu Abdİllah Ahmed bin Muhammed bin Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî (vefâtı: 241 h./855 m.), el-Müsned, muhtelif baskıları

Ebu Abdİllah Muhammed bin İsmâil el-Buhârî (vefâtı: 256 h./870 m.), Câmiu's-Sahîh, muhtelif baskıları

_____, Halku Ef'âli'l-İbâd ve'r-Redd ale'l Cehmiyye, Dâru's-Selefiyye, târihsiz

_____, el-Edebu'l-Müfred, muhtelif baskıları

Ebu'l-Huseyn Muslim bin Haccâc el-Kuşeyrî en-Nişâbûrî (vefâtı: 265 h./875 m.), Câmiu's-Sahîh, muhtelif baskıları

Ebu AbdUllah Muhammed bin Yezîd bin Mâce el-Kazvînî (vefâtı: 273 h./887 m.), Sünen-i İbn Mâce, muhtelif baskıları

Ebu Dâvud Süleymân bin el-Eş'as bin İshâk es-Sicistânî (vefâtı: 275 h./889 m.), Sünen-i Ebi Dâvud, muhtelif baskıları

Ebu İsâ Muhammed ibn Îsâ ibn Sevre et-Tirmizî (vefâtı: 279 h./892 m.), Sünen-i Tirmizî, muhtelif baskıları

Ebu Bekr Ahmed bin Amr ibn Ebî Âsım (vefâtı: 287 h./900 m.), Kitâbu's-Sunne, muhtelif baskıları

Ebu Abdİllah Muhammed bin Nasr bin Yahyâ el-Mervezî (vefâtı: 294 h./906 m.), es-Sunne, muhtelif baskıları

_____, Ta'zîmu Kadri's-Salât, Mektebetu'd-Dâr, Medîne, 1406 h./1986

[3322] Sıralamamız müelliflerin vefât senelerine göredir

m.

Ebu AbdurRahmân Ahmed bin Şuâyb en-Nesâî (vefâtı: 303 h./915 m.), Sünen-i Nesâî, muhtelif baskıları

Ebu Ca'fer ibn Cerîr et-Taberî (vefâtı: 310 h./923 m.), Câmî'ul-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân, muhtelif baskıları

Ebu Bekir Muhammed ibn İshâk ibn Huzeyme (vefâtı: 311 h./923 m.), Kitâbu't-Tevhîd ve İsbâtu Sıfâti'r-Rabb, Dâru'r-Rüşd, Riyâd, 1408 h./1988 m.

Ebu Muhammed ibn Ebi Hâtim er-Râzî (vefâtı: 327 h./938 m.), Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm Müsneden ani'r-Resûl ve's-Sahâbe ve't-Tâbiîn, Mektebetu Nizâr Mustafâ el-Bâz, Mekke, 1417 h./1997 m.

Ebu Bekr Muhammed bin Hüseyin el-Âcurrî (vefâtı: 360 h./970 m.), Kitâbu'ş-Şerî'a (6 cilt), Dâru'l-Vatan, Riyâd, 1418 h./1997 m.

Ebu Ahmed Muhammed bin Alî el-Kerecî el-Kassâb, (vefâtı: 360 h./970 m.), Nuketu'l-Kur'ân (4 cilt), Dâru İbnu'l-Kayyim, Demmâm, 1424 h./2003 m.

Ebu'ş-Şeyh el-İsfehâni Ebu Muhammed AbdUllah bin Muhammed bin Câfer el-İsfehâni (vefâtı: 369 h./979 m.), Kitâbu'l-Azame, Dâru'l-Asıme, Riyâd, 1408 h./1988 m.

Ebî AbdİllahUbeydUllah ibn Muhammed ibn Batta el-Ukberî (vefâtı: 387 h./997 m.), el-İbâne an Şerîati'l-Fırkati'n-Nâciyye (2 cilt), Dâru'r-Râye, Riyâd, 1409 h./1988 m.

Ebî AbdİllahMuhammed ibn AbdİllahibnEbî Zemenîn (vefâtı: 399 h./1008 m.), Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz (5 cilt), el-Fârûk el-Hadîse li't-Tabâ'ati ve'n-Neşr, Kâhire, 1423 h./2002 m.

Ebu AbdİllahMuhammed bin AbdİllahibnHâkim en-Nisâbûrî (vefâtı: 405 h./1014 m.), el-Müstedrek ale's-Sahîhayn, muhtelif baskıları

Ebu'l-Kâsım HibetUllah bin Hasen bin Mansûr el-Lâlekâi (vefâtı: 418 h./1027 m.), Şerhu Usûli İ'tikâdi Ehli's-Sünne (2 cilt), Mektebu Dâri'l-Basîre, İskenderiyye, târihsiz

Ebu Umer Yûsuf bin Abdîllah ibn AbdilBerr en-Nemerî el-Kurtubî (vefâtı: 463 h./1071 m.), Câmiu Beyâni'l-İlm ve Fadlihî

Ebu'l-Muzaffer Mansûr bin Muhammed el-Mervezî es-Sem'ânî es-Selefî (vefâtı: 489 h./1096 m.), Tefsîru'l-Kur'ân (6. Cilt), Dâru'l-Vatan, Riyâd, 1418 h./1997 m.

Ebu Muhammed el-Hüseyn ibn Mes'ud el-Ferrâ el-Beğavî (vefâtı: 516 h./1117 m.), Meâlim'ut-Tenzîl (8 cilt), Dâru Taybe, Riyâd, 1411 h./1991 m.

Ebu'l-Ferec AbdurRahmân ibn Alî ibn Muhammed ibn Cevzî (vefâtı: 597 h./1201 m.), Zâdu'l-Mesîr fî İlmi't-Tefsîr, el-Mektebetu'l-İslâmî/Dâru İbn Hazm, Beyrût/Dimeşk/Ammân, 1423 h./2002 m.

Ebu Abdillah Ziyâeddîn bin AbdilVâhid el-Makdisî (vefâtı: 643 h./1245 m.), el-Ehâdîsu'l-Muhtâre, Dâru Hıdr, Beyrût, 1420 h./2000 m. (3. baskı)

Ebu AbdUllah Muhammed bin Ahmed el-Kurtubî (vefâtı: 671 h./1273 m.), el-Câmiu li-Ahkâm'il-Kur'ân, muhtelif baskıları

Ebu'l-Abbâs Takıyyuddîn Ahmed ibn AbdilHalîm ibn Teymiyye (vefâtı: 728 h./1328 m.), Tefsîru Şeyhu'l-İslâm İbn Teymiyye (7 cilt), Dâru İbni'l-Cevzî, Demmâm, 1432 h./2011 m.

_____, Cevâbu's-Sahîh Limen Beddele Dîne'l-Mesîh

_____,Der'u Te'âruzi'l-Akl ve'n-Nakl

_____, el-Fetâvâ'l-Kübrâ

_____, Mecmû'u'l-Fetâvâ, muhtelif baskıları

_____, Minhâcu's-Sunne en-Nebeviyye

Ebî AbdİllahŞemsuddîn Muhammed ibn Ebî Bekr ibn Kayyim el-Cevziyye (vefâtı: 751 h./1350 m.), Ahkâmu Ehli'z-Zimme

_____, el-Bedâiu'l-Fevâid

_____, İctimâu'l-Cuyûşi'l-İslâmiyye

_____, Îlâmu'l-Muvakkıîn an Rabbi'l-Âlemîn

_____, Kitâbu's-Salât ve Hukmu Târikuhâ

_____, Medâricu's-Sâlikîn

_____, Miftâhu Dâru's-Saadeh

_____, er-Risâletu't-Tebûkiyye

_____, es-Savâiku'l-Mürsele ale'l-Cehmiyye ve'l-Muattıla

_____, Şifâu'l-Alîl fi Mesâili'-Kadâ ve'l-Kader

_____, Tarîku'l-Hicreteyn

_____, et-Tibyân fî Aksâmi'l-Kur'ân

_____, el-Vâbil'us-Sayyib

_____, Zâdu'l-Meâd

Ebu'l-Fidâ İsmâil ibn Umer ibn Kesîr ed-Dımaşkî (vefâtı: 774 h./1373 m.), Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm, muhtelif baskıları

Ebu İshâk İbrâhîm bin Mûsâ eş-Şâtıbî (vefâtı: 790 h./1388 m.), el-İ'tisâm, muhtelif baskıları

_____, el-Muvâfakât, muhtelif baskıları

Ebu'l-Hasen Nûreddîn ibn Ebi Bekr ibn Suleymân el-Heysemî (vefâtı: 807 h./1405 m.), Mevâridu'z-Zamân ilâ Zevâidi İbn Hibbân

Ebu'l-Fadl Celâleddîn bin Muhammed bin Ebî Bekr es-Suyûtî (vefâtı: 911 h./1505 m.), Durru'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, muhtelif baskıları

Muhammed bin Alî eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî (vefâtı: 1250 h./1834 m.), Fethu'l-Kadîr (tek cilt), Dâru'l-Mârife, Beyrût, 1428 h./2007 m.

Muhammed Cemâleddîn ibn Muhammed el-Kasımî (vefâtı: 1332 h./1914 m.), Mehâsinu't-Te'vîl (17 cüz), 1376 h./1957 m.

AbdurRahmân bin Nâsır es-Sa'dî (vefâtı: 1376 h./1955 m.), Teysîru'l-Kerîmu'r-Rahmân fî Tefsîri Kelâmi'l-Mennân (tek cilt), Dâru's-Selâm, Riyâd, 1422 h./2002 m.

Muhammed Emîn Şankıtî (vefâtı: 1393 h./1973 m.), Edvâu'l-Beyân (9 cilt), Dâru Âlemu'l-Fevâid, Cidde, târihsiz

Muhammed Tâkiyyuddîn el-Hilâli (vefâtı: 1407 h./1987 m.), Sebîlu'r-Reşâd Fî Hedyi Hayri'l-İbâd (6 cilt), Dâru'l-Eseriyye, Ammân, 1427 h./2006 m.

Ebu AbdÎllah Muhammed bin Sâlih el-Useymîn et-Temîmî (vefâtı: 1421 h./2001 m.), Fâtiha ve Bakara Sûresi Tefsîri (3 cilt), Dâru İbni'l-Cevzî, târihsiz

_____, Âl-i İmrân Sûresi Tefsîri (2 cilt), Dâru İbni'l-Cevzî, Riyâd, 1426 h./2005 m.

_____, Nisâ Sûresi Tefsîri (2 cilt), Dâru İbni'l-Cevzî, Riyâd, 1430 h./2009 m.

_____, Mâide Sûresi Tefsîri (2 cilt), Dâru İbni'l-Cevzî, Riyâd, 1432 h./2011 m.

_____, En'âm Sûresi Tefsîri (tek cilt), Dâru İbni'l-Cevzî, Riyâd, 1433 h./2012 m.

Saîd ibn Alî ibn Vehf el-Kahtânî (vefâtı: 1439 h./2018 m.), Şerhu EsmâİllahiI-Hüsnâ fî

Dav'i'l-Kitâbi ve's-Sünneti

Hikmet bin Beşîr bin Yâsîn, Tefsîru's-Sahîh (4. cilt), Dâru'l-Meâsir, Medîne, 1420 h./1999 m.

Sâlih bin Fevzân ibn Abdîllah el-Fevzân, Selefiliğin Hakîkatı ve Âlametleri

_____, Mücmel Selef Akidesi

içindekiler	
NEDEN SELEFİN MENHECİ IŞIĞINDA BİR KUR'ÂN MEÂLİ?	5
NEDEN SELEFİN MENHECİ?	8
KUR'ÂN VE DİĞER KİTÂBLAR TEVHÎD İÇİN İNZÂL EDİLMİŞTİR	10
1. FÂTİHA SÛRESİ	19
2. BAKARA SÛRESİ	20
3. ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ	62
4. NİSÂ SÛRESİ	85
5. MÂİDE SÛRESİ	108
6. EN'ÂM SÛRESİ	126
7. A'RÂF SÛRESİ	146
8. ENFÂL SÛRESİ	170
9. TEVBE SURESİ	179
10. YÛNUS SÛRESİ	197
11. HÛD SÛRESİ	210
12. YÛSUF SÛRESİ	227
13. RA'D SÛRESİ	242
14. İBRÂHÎM SURESİ	250
15. HİCR SÛRESİ	258
16. NAHL SÛRESİ	267
17. İSRÂ SÛRESİ	285
18. KEHF SÛRESİ	300
19. MERYEM SÛRESİ	314
20.TÂHÂ SÛRESİ	324
21. ENBİYÂ SÛRESİ	338

22. HAC SÛRESİ	**350**
23. MU'MİNÛN SÛRESİ	**361**
24. NÛR SÛRESİ	**372**
25. FURKÂN SÛRESİ	**383**
26. ŞUARÂ SÛRESİ	**392**
27. NEML SÛRESİ	**407**
28. KASAS SÛRESİ	**417**
29. ANKEBÛT SÛRESİ	**428**
30. RÛM SÛRESİ	**436**
31. LUKMÂN SÛRESİ	**445**
32. SECDE SÛRESİ	**451**
33. AHZÂB SÛRESİ	**455**
34. SEBE SÛRESİ	**467**
35. FÂTIR SÛRESİ	**476**
36. YASÎN SÛRESİ	**484**
37. SÂFFÂT SÛRESİ	**494**
38. SÂD SÛRESİ	**507**
39. ZÜMER SÛRESİ	**516**
40. MÜ'MİN/GÂFİR SÛRESİ	**526**
41. FUSSİLET SÛRESİ	**538**
42. ŞÛRÂ SÛRESİ	**545**
43. ZUHRUF SÛRESİ	**552**
44. DUHÂN SÛRESİ	**563**
45. CÂSİYE SÛRESİ	**568**
46. AHKÂF SÛRESİ	**573**
47. MUHAMMED SÛRESİ	**579**
48. FETH SÛRESİ	**585**

49. HUCURÂT SÛRESİ	**591**
50. KÂF SÛRESİ	**595**
51. ZÂRİYÂT SÛRESİ	**600**
52. TÛR SÛRESİ	**606**
53. NECM SÛRESİ	**610**
54. KAMER SÛRESİ	**615**
55. RAHMÂN SÛRESİ	**620**
56. VÂKIA SÛRESİ	**625**
57. HADÎD SÛRESİ	**631**
58. MUCÂDELE SÛRESİ	**636**
59. HAŞR SÛRESİ	**640**
60. MUMTEHİNE SÛRESİ	**645**
61. SAFF SÛRESİ	**649**
62. CUMUA SÛRESİ	**651**
63. MÜNÂFİKÛN SÛRESİ	**654**
64. TEGÂBUN SÛRESİ	**656**
65. TALÂK SÛRESİ	**658**
66. TAHRÎM SÛRESİ	**660**
67. MÜLK SÛRESİ	**662**
68. KALEM SÛRESİ	**666**
69. HÂKKA SÛRESİ	**671**
70. MEÂRİC SÛRESİ	**675**
71. NÛH SÛRESİ	**679**
72. CİN SÛRESİ	**683**
73. MUZZEMMİL SÛRESİ	**687**
74. MUDDESSİR SÛRESİ	**691**
75. KIYÂMET SÛRESİ	**696**

76. İNSÂN SÛRESİ	**700**
77. MURSELÂT SÛRESİ	**704**
78. NEBE SÛRESİ	**708**
79. NÂZİÂT SÛRESİ	**711**
80. ABESE SÛRESİ	**715**
81. TEKVÎR SÛRESİ	**719**
82. İNFİTÂR SÛRESİ	**722**
83. MUTAFFİFÎN SÛRESİ	**724**
84. İNŞİKÂK SÛRESİ	**727**
85. BURÛC SÛRESİ	**729**
86. TÂRIK SÛRESİ	**731**
87. A'LÂ SÛRESİ	**733**
88. GÂŞİYE SÛRESİ	**735**
89. FECR SÛRESİ	**737**
90. BELED SÛRESİ	**739**
91. ŞEMS SÛRESİ	**741**
92. LEYL SÛRESİ	**743**
93. DUHÂ SÛRESİ	**745**
94. İNŞİRÂH/ŞERH SÛRESİ	**746**
95. TÎN SÛRESİ	**747**
96. ALAK SÛRESİ	**748**
97. KADR SÛRESİ	**750**
98. BEYYİNE SÛRESİ	**751**
99. ZİLZÂL SÛRESİ	**752**
100. ÂDİYÂT SÛRESİ	**753**
101. KÂRİA SÛRESİ	**754**
102. TEKÂSÜR SÛRESİ	**755**

103. ASR SÛRESİ	**756**
104. HÜMEZE SÛRESİ	**757**
105. FÎL SÛRESİ	**758**
106. KUREYŞ SÛRESİ	**759**
107. MÂÛN SÛRESİ	**760**
108. KEVSER SÛRESİ	**761**
109. KÂFİRÛN SÛRESİ	**762**
110. NASR SÛRESİ	**763**
111. TEBBET SÛRESİ	**764**
112. İHLÂS SÛRESİ	**765**
113. FELAK SÛRESİ	**766**
114. NÂS SÛRESİ	**767**
KAYNAKLARIMIZ	**768**

Selefî medresede yetişenlerle, halefî medresede yetişenlerin arasındaki farkı bilmeniz için şuna bakmanız yeter:

Selefî medrese, Muhammed (sallAllahu aleyhi ve sellem)'in medresesidir. Öyle ki orada sahabesi yetişmiştir.

Nebî (sallAllahu aleyhi ve sellem) bize onlara tâbi olmamızı emretmiştir.

Selefî medreseden yetişen kimse hakkında delil isterseniz, şüphesiz ki o, insanların avamından olsa bile Rabbinden bir hidâyet üzeredir.

Şeyh Muhammed Nasiruddin el-Elbani